משלנו: סיפוריהם אישיים של בני הדור הראשון - רביעי של יוצאי קרפטורוס / זאקרפטיה

תוכן העניינים [ינואר 2016 – דצמבר 2024]

1. אבני רון, ד"ר (מונקץ')..... 5
2. אדלרים - מכפר קטן צמחה משפחה, התורמת לרפואה בארץ (אוֹייבּר אפשה)..... 8
3. אדלרשטיין אדם ארווין, פרופ' ראחוב)..... 14
4. אהרנפלד אליעזר, רב (אוייבר אפשה)..... 19
5. אורון (אקרמן) משה (ברגסס)..... 20
6. אורסג (אסטרייכר) לילי/ליוויה, אווה (מונקץ')..... 22
7. אינדיג אייל (גאניץ', בילקי וסולוטבינו)..... 24
8. איינהורן איתמר (קובילצקה פוליאנה)..... 28
9. אלון זאב (מונקץ')..... 31
10. אלון משה (מונקץ')..... 35
11. אנגלמן איבון (Yvonne Engelman) – דולהה (Dolhe) - סידני, אוסטרליה..... 38
12. ארבל (קרפן) שלמה (Rosvigovo)..... 43
13. ארגוב (קופולוביץ) לוי (לודוויג) (פודובץ)..... 46
14. ארז חדוה (מונקץ')..... 52
15. ארצי (אייזיקוביץ) ישראל, ד"ר..... 56
16. אשל מרים ובנותיה (אירשאבה)..... 59
17. בדט ורדה (נרסניצה)..... 68
18. בודנר מנחם (סטרויינה)..... 71
19. בן דוד (דוידוביץ) דוד (נרסניצה)..... 79
20. בן-סירא (זגלשטיין): מכפר עציון לניר עציון (מאיידן)..... 83
21. ברודני יוסף (יוסי) (וֶוליקי רקובץ)..... 93
22. ברוּדרמן ישראל, ד"ר (פָּרצ'ין)..... 96
23. בֶּרְנֶר (Berner) יצהל, פרופ' (חוסט)..... 99
24. בֶּרְנֶר-שלם רייצ'ל (Matijovo)..... 108
25. גביש אסף (מונקץ')..... 111
26. גבעוני (רוזנברג) שמואל (מונקץ')..... 113
27. גולד אולגה (1928-2020) (חוסט)..... 116
28. גור (וייס) יהודה (סיילש)..... 122
29. גילאי ברכה (ברגסס)..... 125
30. גל (גצוביץ) ישראל [הורינצ'בו]..... 126
31. גלבוע (גולדברגר) רוני (וליקי רקוביץ)..... 129
32. גלנץ (גולן וגולני) אהרן ודב (חוסט)..... 135
33. גולן וגולני – צאצאי האחים גלנץ (חוסט)..... 141
34. גרוס גרגורי (אוז'גורוד)..... 147
35. גרטלר-דואני יעל (וינוגרדוב)..... 154
36. גריידינגר יצחק (אוז'גורוד)..... 159
37. דוידוביץ: ארבעת האחים לבית דוידוביץ (מיטל אפשה)..... 167
38. דוידוביץ מרים (מוריקה), פרופ' (מונקץ')..... 170
39. דוידוביץ שרון (ביצ'קב / חוסט)..... 172
40. דינור דב (מונקץ')..... 176
41. דסקלוביץ (דקל) יוסף ורבקה הלפנד (טרסבה / טייץ')..... 185
42. הברמן מנחם (אורלובה)..... 190

43. הכהן גרשון (מונקץ')..... 196
44. הלבני דוד - חתן פרס ישראל לחקר התלמוד (2008) פרופ' (קובילצקה פוליאנה)..... 198
45. הלוי (ציטרון) יהושע - סיפורה של אוניית המעפילים פנצ'ו (Pentcho) (ברגסס)..... 203
46. הלמן אברהם (בוגדן)..... 215
47. הלמן יצחק (אוז'גורוד)..... 221
48. המאירי (פוירשטיין) אביגדור (Ódávidháza, Stare Davydkovo) ונכדו, יוני שפירא..... 224
49. הרטשטיין אריה (שרול-לייבי) (חוסט)..... 237
50. הרפז יצחק, פרופ' (אוז'גורוד)..... 242
51. הרשקוביץ יוסי (גאניץ' / קניגספלד)..... 247
52. הרשקוביץ יעקב (גאניץ' / קניגספלד)..... 252
53. הרשקוביץ רוני (בילקי)..... 254
54. וולף פורטוגז יעל (צ'וף / וליקי ברזני)..... 259
55. ויזל זיסו (דרהובו)..... 269
56. ויינברגר אלכסנדר (אלכס), ד"ר (ראחוב)..... 273
57. ויינברגר עדינה, ד"ר (אוז'גורוד, קושניצה ומונקץ')..... 277
58. וייס: ארבע האחיות - מלצ'י (מלכה), אילון (אילנה), לֶפִּי (אהובה) וליצ'ו (לאה) (מונקץ')..... 281
59. וייס ישכר דב (וֶרצקי / Vorota)..... 284
60. וייס שמעון, ד"ר, ובנו מרדכי (מונקץ')..... 285
61. וילינגר אלכסנדר (ברגסס)..... 290
62. ולנשטיין מיכאל (וילחוביץ)..... 291
63. וסל רוברט, ד"ר (חוסט / אוז'גורוד)..... 296
64. זולדן יוסי, ד"ר (מונקץ')..... 302
65. זיסוביץ דב (ברנרד), צבי וחיים (וולובה)..... 305
66. זכאי (וייס) חיים (מונקץ')..... 309
67. זליקוביץ משה (חוסט)..... 315
68. חי (חיימוביץ) מתי (קולוצ'אבה)..... 318
69. טהון (דוידוביץ) רלי, ד"ר (חוסט)..... 327
70. טל אלחסיד עדנה (Muzijovo)..... 329
71. טסלרים מקבוצת יבנה (מאלה קופניה)..... 332
72. יגר אלכסנדר (סנדר) (1923-1958) (קוסובסקה פוליאנה)..... 343
73. ירקוני (גרינשטיין) ישראל (ברגסס)..... 345
74. כהן סתו - דור שלישי ליוצאי חוסט..... 347
75. כהנא ורדי (ברגסס)..... 352
76. כהנא יוסף מרדכי, רב (מונקץ')..... 358
77. כשר נעמי, ד"ר (בושטינו)..... 362
78. לביא לאה (טורץ)..... 368
79. לביא מיכאל, פרופ' (Velika Dobron)..... 372
80. לבנת יצחק (סיילש)..... 374
81. לזרוביץ ציפורה (ציליה), ד,ר (וליקי רקוביץ)..... 376
82. ליבוביץ יואל, פרופ' (טיאצ'יב)..... 378
83. ליבוביץ ליאורה - 1974-2021 (וילוק)..... 380
84. ליברמן חמדה (וליקי ברזני)..... 381
85. ליברמן ירון (ראחוב / לֶה)..... 385
86. ליטמנוביץ אהובה (מונקץ')..... 338
87. מאירוביץ צבי (סולוטבינו)..... 391

88. מדן אלישע (וָרצקי / Vorota).....393
89. מדר איינהורן רחל (דובובה).....395
90. מושקוביץ ישראל (מיטל אפשה).....397
91. מלץ אפרים (מונקץ').....399
92. מסד יהודית (מונקץ').....403
93. מקובר עידית (קובילצקה פוליאנה).....409
94. מרמלשטיין מל (Oroszvég).....410
95. מרמרשטיין וילמוש (וילי), ד"ר (נובה סילו).....412
96. נוימן אביגדור (סיילש).....414
97. נחימוב לאה (קובילצקה פוליאנה).....417
98. נילסון ברטה (ליבוביץ בשה) (ליפשא).....422
99. סיקוביץ גיטה, ד"ר (חוסט).....427
100. סֶלזָק ולריה מונקץ').....430
101. סלפטר אליהו (סולוטבינו).....434
102. סער דבי (טיסה סירמה).....440
103. עדן (אויסטרייכר) מוטי (מונקץ' / ניז'ני סטודני).....444
104. עמי (זלצברגר) יוסף (מונקץ').....449
105. עמיר-זהר עליזה (חוסט).....452
106. עצמוני אריה [מרקוביץ לייב] (אוז'גורוד).....453
107. פודור אליעזר (לאיוש), ד"ר, וצאצאיו (ברגסס).....459
108. פולג טלי (מונקץ', ברגסס, ראחוב ובוגדן).....465
109. פוקס אברהם (שנדרובו).....474
110. פוקס אברהם (אבי), ד"ר (ביצ'קב).....479
111. פוקס משה (מיקי) וילדיו (בֶּדֶוולִיה).....481
112. פורת (פריד) איתן (זיסי) - איש הציפורים (חוסט).....486
113. פיקל יוסי (בושטינו).....490
114. פיקל שגיא מיכל (בושטינו, בֶּרזניקי ודנילובו).....494
115. פישמן שרה - מדליקת משואה ביום השואה תשפ"א (נרסניצה).....496
116. פלדי מרטין (מרדכי) (אוז'גורוד).....499
117. פלקוביץ אלכס (אוז'גורוד).....502
118. פרי דורית - ממייסדי עמותת "לתת פנים לנופלים" (ברגסס).....506
119. פרידמן ארנון (נליפנו, ברוסטורה, סיילש).....511
120. פרידמן יעקב, פרופ' (מונקץ').....515
121. פרנסס דובי (סולוטבינו).....518
122. צ'בינר מרים, מירום פירי וקולט הלנה (אחיות) (מונקץ').....523
123. צחור (וייס) זאב, פרופ' (דילובה / מונקץ').....527
124. קהת חנה, פרופ' (ביצ'קיב).....535
125. קוגל חיים, ד"ר (מונקץ').....540
126. קופרשטיין זאב (קוסון).....545
127. קליין סשה (מונקץ').....548
128. קליינמן יוסף - עד במשפט אייכמן (סיילש).....552
129. קליינר שחר (מונקץ' / אירשאבה).....563
130. קראוטגמר רוברט, פרופ' (ברגסס).....565
131. קראוס יקותיאל (פולי) (בושטינו).....567
132. קראוס משה שמעון - החזן מאוז'גורוד.....569

133. קראוס נריה (בושטינו)..... 570
134. קרמר-מרחבי דפי (מיטל אפשה / מונקץ')..... 571
135. קרץ צבי - מדליק משואה (חוסט)..... 577
136. ראובני לאה מרים - מדליקת משואה (אירשאבה)..... 579
137. רובין עמוס (מונקץ')..... 583
138. רוט לואי (סיילש/מונקץ')..... 586
139. רוטקירכן ליוויה, ד"ר (סיילש)..... 592
140. רוטשטיין אליעזר (לייזר) (חוסט)..... 597
141. רום אתי, ד"ר - בתה של חנה בר יש"ע (אוז'גורוד)..... 600
142. רט אהרון (אוייבר אפשה)..... 604
143. רייזמוביץ מנדי ובניו (טרסבה)..... 609
144. שווימר זולי (דולהה)..... 611
145. שולומון – האחיות רבקה, שרלוטה ורוזליה (תאומות מנגלה) (אונוק)..... 613
146. שחורי אילן, בנו של יעקב שוורץ, ד"ר (ברגסס)..... 616
147. שטיינברג עוזיאל (מונקץ')..... 626
148. שטיינמץ יעקב (ג'ק) (סאלאנק)..... 627
149. שטרן - משפחה של יצרני ויסקי (אוז'גורוד)..... 629
150. שטרן מאיר (מונקץ')..... 633
151. שיאון דב (אוז'גורוד)..... 634
152. שפיגל יצחק, פרופ' (אירשאבה)..... 635
153. שפר (פישר) מאיר - טייס חיל האוויר (הוקליווה)..... 641
154. שריד דוד (מאיידן)..... 644

<u>דר' אבני רון (מונקץ')</u> [<u>עלון 107 – אפריל 2023</u>]

אל שמו של רון הגעתי במקרה (או שלא...) בעקבות חיפוש מידע על זאב אלון, יליד הקרפטים, שהסתבר שהיה הדוד שלו, ורון הוא זה שכתב בוויקיפדיה את הערך עליו. מסתבר שרון כותב ערכים רבים באנציקלופדיה הציבורית. בנוסף, בעברו מסלול צבאי ואזרחי מרשים, כשעד היום הוא מלמד באוניברסיטת בן-גוריון במחלקה לגיאוגרפיה ותכנון סביבתי. לאחרונה הוא עולה לשידור בכל אמצעי המדיה בשל התמחותו בנושא רעידות האדמה – ועל כל אלה, ויותר, בהמשך.

השורשים בקרפטים מגיעים מצד אימו, שרה לבית האופט (Haupt), ילידת ינואר 1923 ממונקץ', שהוריה היו דבורה ומנחם, שניהם אלמנים מנישואיהם הראשונים. במשפחה היו 6 ילדים: ביילה ויוז'י (בניו של האבא), צאלו (בנה של האימא), משה (1916), זאב (1920) ושרה (ילדיהם המשותפים); [על זאב סיפרתי בעלון הקודם, מספר 106; על משה – בעלון זה]. ביילה היה בזמנו עיתונאי בבלגיה. יוז'י חי בפריז.

בהיות שרה כבת שנה, נפטר אבי המשפחה, מנחם, והאם דבורה גידלה אותם בכוחות עצמה – על ידי ניהול מסעדה בבית המשפחה.

שרה הייתה ניצולת שואה, ששרדה את אושוויץ. אחרי המלחמה היא נישאה לאלק, יליד עיירה ליד לבוב. הם עלו ארצה, אך גורשו למחנה המעצר בקפריסין, כרבים מבני העליות הללו. בארץ, לאחר נדודים במספר יישובים, התמקמה המשפחה בחולון, שם נולדו רון (1951) ואחותו, דורית.

רון גדל, אם כך, בחולון. את שנות התיכון למד בפנימייה הצבאית, שליד "גימנסיה הרצליה" בתל-אביב. בוגרי מסלול זה התגייסו, בדרגת רב"ט, לצנחנים והם עברו קורס מ"כים בפלוגה מבצעית. רון השתתף במספר פעולת תגמול: בסוריה, בירדן ובאי שדואן, שבמפרץ סואץ [במסגרת מלחמת ההתשה, התקיים ב-22 בינואר 1970 "מבצע רודוס", בו השתלטו כוחות צה"ל על האי, שבו היו כוחות מצריים, וגם מכ"ם מצרי. מטרות המבצע היו לקיחת שבויים מצריים כ"קלפי מיקוח" והמשך התשת הצבא המצרי].

בפברואר 1970 מונה רון למ"כ בגדוד 890 ושרת בסנור [צפון השומרון].

תפקידים נוספים שביצע רון במהלך שירותו הצבאי בסדיר ובקבע היו:

מ.פ ביטחון שוטף בסיני, קצין המבצעים של פיקוד דרום בתקופת הסכם השלום עם מצרים (1979), בהמשך - סגן מפקד חטיבה.

רון נישא לחיה בשנת 1973. חיה עסקה בהוראה ואחר כך בתפקידי הדרכה וניהול. יש להם בת ושני בנים. משנת 1982 הם התגוררו בעומר ורק בשנים האחרונות עברו לתל אביב.

בשנת 1986 יצאה המשפחה, במשלחת צבאית לזאיר (קונגו קינשאסה לשעבר). ילדיהם למדו בבית ספר בלגי (בצרפתית).

מסוף שנת 1988 – 1992 שרת רון כסגן מפקד בית הספר המרכזי לקצינים של צה"ל (בה"ד 1);
זה היה תפקידו האחרון בצה"ל. אחרי 22 שנות שירות השתחרר רון מהצבא.
תוך כדי השירות קיבל רון חופשה מיוחדת בת שנתיים ללימודי תואר ראשון בגיאוגרפיה והיסטוריה ושימש כמפקד גדוד מילואים בחי"ר.

בין השנים 1992-1997 עבד רון בחברה הממשלתית "המנהלה לפיתוח התיירות בנגב", שניהלה מיזמי תשתית תיירותיים בנגב.

ב-1997 התמנה רון למבקר אוניברסיטת בן-גוריון; בתפקיד זה הוא כיהן 21 שנה.

בשנת 1992 השלים רון את התואר השני באוניברסיטת בן-גוריון בהתמחות בסייסמולוגיה, גיאולוגיה, גאוגרפיה והיסטוריה. במחקרו הוא שיחזר את רעידת האדמה שהתרחשה בצפון ים המלח בשנת 1927; היה זה מחקר עם ממצא חשוב ביותר. מתוך ויקיפדיה: "רעידת האדמה גרמה בכל הארץ ובעבר הירדן לכ-285 הרוגים ולכ-940 פצועים. עשרה מההרוגים נמנו בירושלים, ולפחות 25 פצועים... צוות של אוניברסיטת בן-גוריון, המכון הגיאופיסי לישראל ואוניברסיטת סטנפורד, קליפורניה [עסק] במחקר מחודש של רעידת האדמה... תוצאות המחקר הזיזו את מוקד הרעש לצפון ים המלח (מול קיבוץ מצפה שלם), כ-50 ק"מ דרומית למיקום הקודם בגשר דמיה."
הודות לממצא דרמטי זה הוצע לרון להמשיך לדוקטורט בהנחיית הצוות מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המכון הגאופיסי ואוניברסיטת סטנפורד.
רון ממשיך עד היום ללמד ולהרצות באוניברסיטת בן גוריון במחלקה לגיאוגרפיה ותכנון סביבתי – וכל זאת בהתנדבות מלאה.
רון מתנדב גם במשטרת ישראל, במוקד 100 – משמרת בת כחמש שעות מדי שבוע.
רון למד בקורס לגמלאים את המיומנות של כתיבת ערכים לוויקיפדיה. עד כה כתב כ-90 ערכים חדשים. נושאי הערכים הם בתחום רעידות האדמה, מינהל ציבורי, טוהר המידות ונשים בספורט.
לחיה ולרון 8 נכדים ונכדות.

https://radiodarom.co.il/item?id=21079

ראיון ברדיו דרום מה-6.2.2023 בנושא רעידת האדמה האחרונה.
ראיונות רבים נוספים נערכו עם רון במשך שנים ארוכות – די אם תקישו בגוגל את שמו...

סבתא דבורה, ילידת מונקץ'

הגימנסיה העברית במונקץ', כיתת בית ספר ג' 1936-1937: שרה האופט, אימו של רון, בשורה השנייה מלמטה, קיצונית משמאל בשמלה הלבנה

רון אבני ואימו – שרה [כל מילה נוספת – מיותרת...]

רון ודורית אחותו, יחד עם בני משפחותיהם, כתבו ספר על חייה של האימא, שרה. הספר נקרא "ביצה מלחם" וכלולים בו מרשמים "מבית אימא" וצילומים של הכנת המטעמים.
[נקווה להנגשתו באתר העמותה].

רון בתקופת שירותו בבה"ד 1

ברוך תהיה, רון, על עשייתך המגוונת רבת השנים

מימין: מרים, שמחה, לאה ואילנה - האדלרים

האדלרים – מכפר קטן צמחה משפחה, התורמת לרפואה בארץ (אוייבר אפשה)

[עלון 61 – אוקטובר 2019]

בחרתי הפעם לספר את סיפורה של משפחה, אחת מני רבות, מכפר קטן בזאקרפטיה (אוייבר אפשה), דרך סיפורו של שמחה אדלר; במשפחה המצומצמת שלהם תשעה אנשים, התורמים את חלקם לרפואה בארץ: שמחה (רופא עיניים), אביטל - אשתו (רוקחת), לאה – אחותו (רופאת שיניים), מרים - אחותו (אחות), אילנה - אחותו (רוקחת), אלדד - בנו (רופא עיניים), חגית - בתו (רופאה פנימית ואנדוקרינולוגית), איתי - בנו (רופא, המתחיל התמחות בפנימית), נורית כלתו (רופאה).

ונתחיל מזוג ההורים, שמואל-לייב אדלר (יליד 1922, אוייבר אפשה, כיום Verkhnye Vodyane) ומגיטל (לבית אינדיק) (ילידת 1925, מיטל אפשה, כיום Serednje Vodyane). שני הכפרים שוכנים בנפת ראחוב (ועד 1928 נכללו בנפת טייץ').

במשפחת אדלר היו שבעה ילדים ובמשפחת אינדיק – שישה, אך, למרבה הצער, הם נותרו היחידים ממשפחותיהם הגדולות, שחזרו לכפרם לאחר המלחמה, רק כדי לגלות ששרדו כנצר אחרון. המסמך היחיד שהצליחו להשיג מ"יד ושם" הוא "הכרטיס האישי" של סבא, שמחה אינדיק (שעל-שמו נקרא שמחה אדלר), המתאר תיאור מורפולוגי מדויק, כתורת הגזע הנאצית, של נתוניו הפיזיים של הסבא.

[בהזדמנות זו כדאי להוסיף: ניתן לקבל את "הכרטיס האישי" של ניצולי השואה דרך פנייה ל"יד ושם" או למוזיאון ITS בעיר Bad Arolsen שבגרמניה – חפשו פרטים בגוגל].

באוייבר אפשה התגוררו לפני המלחמה כ-300 משפחות ואחריה – כעשרים בלבד. שמואל-לייב וגיטל נישאו ותכננו לגנוב את הגבול לרומניה, דרך נהר הטיסה. אלא שגיטל כבר הייתה בהריונה הראשון והמבריח נבהל וחזר בו מהתחייבותו; כך נותרו ההורים בזאקרפטיה והולידו 4 ילדים:

לאה (1946 – דור הילדים הראשון שנולד בזאקרפטיה לאחר מלה"ע ה-2), מרים (1947), אילנה (1948) ושמחה (1950), בן הזקונים. שמחה עוד זוכר את אלו שציינו ששמו, שמחה, ניתן לו כיוון שנולד בן לאחר שלוש בנות... לידת בן הייתה בעלת חשיבות רבה למשפחות – כדי שיהיה, בבוא הזמן, אומר "קדיש" (קדיש זוגר); אך האמת היא, ששמו ניתן לו על-שם סבו, כאמור. זהו סממן, שאפיין את החיים בזאקרפטיה – הן לפני המלחמה והן אחריה. גם המשך סיפורו של שמחה מאפיין את חיי היהודים בקהילות השונות, במיוחד במקומות היישוב הקטנים ברחבי זאקרפטיה.

עד גיל שש חשב שמחה שאצל היהודים אין מושג כזה של סבא וסבתא...

אבא, שמואל-לייב, ניהל מינימרקט ממשלתי ואימא, גיטל, הייתה עקרת-בית שסייעה לו. עבודה במקום כזה איפשרה הרבה "טריקים" של הישרדות, והעניקה מצב כלכלי מצוין. למשל: מדי חודש נדרש אביו לספק מיני קמח (קמח תירס, קמח חום וקמח לבן) לעובדי היערות. אך קמח לבן היה מצרך מבוקש מאוד (ובכמות קטנה), ממנו אפו המשפחות היהודיות חלות לשבת; אבא "דאג" שקמח כזה יגיע אל המשפחות היהודיות – ולא לעובדי היערות...

כבוד גדול במיוחד היה תפקיד הסנדק (קוָואטר), אותו קיבל אביו כמעט אצל כל המשפחות היהודיות בכפר. תפקיד זה היה משמעותי מאוד עבור המשפחות קשות היום, שחיו בכפר (והן היו רבות...); הסנדק ליווה את הילד לאורך כל ילדותו ובַּחרותו: בקניית בגדים, בבר המצווה ובלימודים.

והיה לשמואל-לייב עוד תפקיד בחיי הכפר: כשהיו מפטמים את האווזים עם זרעי תירס, קרה שגרגר כזה היה חודר לקנה-הנשימה, במקום לוושט. בשפה המקומית זה היה מצב של קרנדל (kerendl), כלומר: מחנק [של האווז]. תקלה כזו הייתה חורצת את גורל האווז: או שהיה נחנק ומת – או שהיה נשחט; ומכיוון שלא עמד בכללי הכשרות הנוקשים – בשרו נמכר לגויים. ופה הוכנס האבא לתמונה: בעדינות היה הוא מטפל בגרגר הסורר - ומצליח להוציאו... וכך ניצלו חיי האווז (ולשוחט הייתה עבודה רק מאוחר יותר...). שמחה זוכר שאביו היה מצליח להציל את האווזים המסכנים, שהיו מצפצפים ונחנקים ואת הסובלנות והמיומנות להתגבר על הבעיה, במיוחד, כשמולו האווז המסכן ומאחורי האווז המשפחה קשת יום... לא פעם הוא נכח בטיפול המקצועי הזה, שהיה יכול להתבצע בכל שעות היממה, עת היו מביאים את האווז הגוסס.

בנוסף, ידע אביו לנקר, כלומר, לאתר היטב את הגידים וכלי הדם, שחייבים היו להוציאם, על מנת שבשר הכבש או הטלה יהפכו לכשרים [ביידיש נקרא התהליך "טרֶיְיבֶּרֶן דס פלייש"]. האבא ידע לעשות זאת בחלק הקדמי של החיה; החלק האחורי נמכר לגויים כבשר טרף. שמחה מעיד על עצמו שהוא התעניין מאוד בתהליך בכל הפעמים שאביו היה מבצע את הניתוח הזה. אולי, בעצם, מהטיפולים הללו ילדי המשפחה קיבלו השראה לפנות לרפואה???

תפקידים מעניינים היו ליהודים בכפרים שהיו צריכים לדאוג לעצמן מזון כשר ...

בבית הייתה אווירה של נתינה ומסר ברור: נוֹר נישט האלטן זיך גרוֹייס [רק לא להחזיק מעצמך גדול]. אם יהודי הסתבך בתאונת דרכים – צריך לסייע כספית בשחרורו; לתת דמי כיס לילדי המשפחה שהביאו את הטשולנט מהתנור שבביתם - וכיוצא באלה ענייני שגרה. מסיפורי הוריו, בביתם הגדול נערכו רוב החתונות של אלה ששבו מהמחנות ונישאו בכפר.

שמחה זוכר את אפיית המצות לקראת פסח, למרות האיסור; המצות נאפו בבית משפחת גדלוביץ ורק על-ידי נשים יהודיות והיו עגולות, כהות ומחוררות.

הכמיהה לעלות ארצה לא פסקה בכל שנות החיים בכפר, החל משנת 1956 ועד לעליה בפועל ב-1971. הבסיס לאישורי העלייה היה תהליך איחוד המשפחות. אימא גיטל החלה לכתוב מכתבים ארצה לחברתה, איתה חוותה את מוראות אושוויץ, לייבוביץ חנה-ריסֶה, בהם כינתה אותה "אחותי";

התקווה הייתה שהמכתבים, שעברו צנזורה של איש הק.ג.ב המקומי, יעידו על קרבה משפחתית לאותה "אחות מאומצת" וכך תאושר בקשת ההגירה ארצה. אותו ק.ג.ביסט נהג לשתות וודקה בחנותו של האבא ובין לבין רמז לו, שאם רצונו לעלות לישראל, זה בסדר כי "כדאי שיהיו לנו גם 'חברים' בישראל"... גיטל הגתה רעיון לנטרול התוכנית: שמואל-לייב יספר לק.ג.ביסט, שגיטל טוענת שהוא מדבר מתוך שינה (וממילא אינו אמין לשמש כמרגל...) וכך, אישה פשוטה, נטולת השכלה פורמלית, אבל עם הרבה תושייה וחוכמת חיים סיכלה את המזימה!

אישור העלייה המבוקש הגיע ותאריך היציאה נקבע ל-10.6.1967. הבית התמלא בקניות מיוחדות: שמיכות פוך, שטיחים, פסנתר ומה לא! ארגזים גדולים הוכנו ומילאו את חצר הבית – אך הכול נעצר עם פרוץ מלחמת "ששת הימים" ב-5.6.1967! החיים נמשכו, בלית ברירה, והאחיות הגדולות החלו את לימודיהן, כי צריך מקצוע [דאַרף זיין אַ פאַך]. באוויר ריחפה כל העת הדאגה, שהבנות לא תתקשרנה לבחורים מקומיים, בקשר שיוביל לנישואין, כיוון שלא פעם המשפחות נפרדו עקב אי התאמה בתוכניות האישיות של בני המשפחה והמצטרפים אליהם [כן / לא / מתי ולאן עוזבים].

האחיות סיימו את לימודיהם והחלו לעבוד: לאה - (רופאת שיניים) עבדה במיטל-אפשה, מרים - (אחות מוסמכת) - באוייבר-אפשה ואילנה – (רוקחת) - בעיר חוסט.

שמחה הצעיר סיים את לימודי התיכון בהצטיינות וזכה למדליית זהב, שאיפשרה קבלה למוסד לימודים גבוה – בתנאי של הצלחה במבחן. אבל בקשת המשפחה לעלייה (שהייתה מתועדת אצל הרשויות...) הכשילה את הקבלה ללימודים. שמחה נאלץ לעזוב לריגה, לשם לא הגיע התיעוד, התגורר אצל משפחה יהודית, שבביתה שמרו על כשרות, והחל את לימודי הרפואה. הלימודים היו במסגרת עתודה אקדמאית [Военная кафедра], שבהמשכה היה עליו להתחייב לשירות צבאי. במקביל המשיכו ההורים לחפש "קשרים" לאישור העלייה. לאחר שנה רמזו למשפחה, שכדאי ששמחה ייקח הפסקה אקדמית [Академический Отпуск] כדי לא להזיק למאמצי העלייה. שמחה הפסיק לימודיו לאחר עוד כחצי שנה - והמשפחה קיבלה את אישור העלייה המיוחל; באפריל 1971, פסח, [כמה סמלי = חג החירות] הם עלו ארצה. כעבור מספר חודשים, אחרי האולפן – האחיות החלו לעבוד: לאה, הבכורה (רופאת שיניים) פתחה מרפאה פרטית, מרים (אחות מוסמכת) - החלה לעבוד במחלקת ניתוחי חזה ולב בבית החולים "בילינסון" - ואילנה (רוקחת) - בבית מרקחת של קופ"ח "לאומית"; כולן עסקו במקצוען בארץ מעל 40 שנה!

שמחה התקבל ללימודי רפואה, במסגרת העתודה, באוניברסיטת ירושלים, עם הכרה בחלק מהקורסים שלמד בריגה. שמחה מספר, שזו הייתה השנה הקשה ביותר בחייו! אך רצונו העז ואהבתו ללימודים התגברו גם על מכשולי השפה העברית וגם על קשיי הלימודים. בתום הלימודים שרת שמחה 4 שנים בצבא (חובה וקבע), בגדוד נח"ל ובהמשך – כרופא מוטס ביחידה נבחרת.

עשר שנים לאחר עלייתו החל שמחה את התמחותו - תחילה כרופא משפחה; אזי פנה והתקבל להתמחות נוספת ברפואת עיניים ושימש במחלקת עיניים בבי"ח "השרון" כרופא בכיר במשך כ-20

שנה. כיום, לאחר פרישה מוקדמת, משמש שמחה כרופא עיניים עצמאי במרפאותיו הפרטיות (בבני-ברק, ברמת-גן ובכוכב יאיר, שם מתגוררת המשפחה).

ביהדות רווח הביטוי "הכרת הטוב" ושמחה מעיד על עצמו שהוא חי בתחושה זו לאורך כל חייו!

שמחה נישא לאביטל, ששורשיה מצד האימא מגיעים 8 דורות אחורה, לרוסיה - ומצד אביה, משפחת רוט, שהיה ניצול שואה ממרמורש (הצד הרומני), [הסבתא של האבא גם כן מביצ'קיב ומאוייבר אפשה...] ויש קשר גם למשפחת אינדיק [להזכירכם: דווקא אימו של שמחה היא ממשפחת אינדיק...].

לבני הזוג נולדו 4 ילדים, כשהבכורה, נועה, היא פסיכולוגית ארגונית בהייטק; אלדד – רופא עיניים (שאשתו, נורית, גם כן רופאה פנימית), חגית – רופאה פנימית ואנדוקרינולוגית במרכז הרפואי "רבין" ואיתי הצעיר - מוסמך לרבנות, בעל תואר שני בפילוסופיה ועתה סיים את לימודי הרפואה ומתעתד להתחיל התמחות ברפואה פנימית.

ודרך אגב: הילדים פיתחו "חוש" לזיהוי פציינטים מזאקרפטיה – על-פי המבטא המיוחד שלהם...

לאביטל ולשמחה 13 נכדים; לאחות הבכורה לאה 2 בנים ו-3 נכדות, למרים 3 ילדים ו-7 נכדים ולאילנה 3 ילדים ו-10 נכדים. כן ירבו!

שמחה ואחיותיו מקפידים על פגישות משפחתיות בחנוכה ובפורים - לזכר הוריהם - בהשראת צוואתם של ההורים: האלטן זיך צוזאמן (להיות מאוחדים)!

אם כך, חברים: גם מכפר קטן, מהורים נטולי השכלה אקדמאית, אך בבית שחינך לערכים, לחריצות ולנתינה - צמח נצר איתן, התורם את תרומתו היומיומית לבריאות הציבור בארצנו הקטנה והאהובה!

ברוכים תהיו על עשייתכם!

אבא שמואל-לייב ואימא גיטל אדלר, עם שמחה, בן הזקונים.
הבנות: אילנה (מימין), מרים ואילנה

שמחה באחת מהמרפאות שלו

מרים (משמאל) – אחות מוסמכת, סגנית אחות ראשית במחלקת ניתוחי חזה ולב ב"בילינסון"

איתי, הבן הצעיר, כמתמחה בביה"ח

לאה, הבכורה, במרפאת השיניים שלה

שמחה והבת חגית לאחר תורנות במיון

שמחה והבן אלדד בכנס של מיקרוכירורגיה של העין

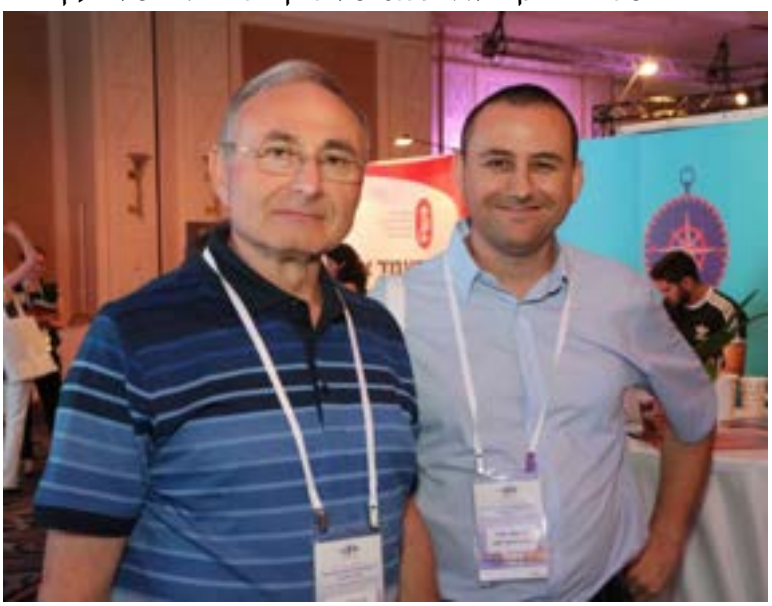

משפחתו של שמחה אדלר, בהרכב מלא (חסר נכד אחד)

<u>פרופסור אדלרשטיין אדם ארווין</u> [עלון 121 – מאי 2024]
פרופסור ארווין אדלרשטיין נפטר במרץ 2024 בן 101. הוא היה יליד ראחוב, קרפטורוס. בקריירה המקצועית שלו הוא היה פרופסור אמריטוס במחלקה לווירולוגיה ומיקרוביולוגיה Baylor College of Medicine ביוסטון, ארה"ב. את המידע עליו הביאה לידיאתי טלי פולג, חברתנו, שארווין הוא קרוב משפחה רחוק שלה.
את שם המשפחה הוא החליף מאדלרשטיין לאדם [ראו בהמשך].
כתבה ממאי 2016, מאת Ruth SoRelle לקראת יום השואה של שנה זו. הכתבה המקורית פורסמה במהדורת פברואר 2013 של From the Labs ועודכנה ב-2016. "אנו חולקים את סיפורו של ד"ר ארווין אדם על הישרדות בשואה והקריירה המוצלחת שלו במדע ובמחקר."
https://blogs.bcm.edu/2016/05/05/holocaust-remembrance-sharing-dr-erwin-adams-story/

"בקריירה הארוכה שלו, ד"ר ארווין אדם, פרופסור אמריטוס לווירולוגיה מולקולרית ומיקרוביולוגיה במכללת ביילור לרפואה, **השתתף בהדברת הפוליו בצ'כוסלובקיה**, ביסס את תפקידו של וירוס הרפס סימפלקס 2 בסרטן, עזר לחלוץ בתרגול. של גריאטריה ביוסטון והמשיכה לעקוב אחר הנשים שנחשפו לתרופה DES במהלך ההריונות בין השנים 1940-1970. אין זה מפתיע שזכה בפרס Ceska Hlava בטקסים בפראג בנובמבר 2012. עם זאת, יחסיו עם צ'כיה (אז צ'כוסלובקיה) לא תמיד היו קלים.
אדם נולד לפני 95 שנים במה שהיה ידוע אז כרוסיה התת-קרפטית במזרח צ'כוסלובקיה. אולם לאחר חתימת הסכם מינכן ב-1938, פלשה הונגריה לאזור במרץ 1939 ביוזמת גרמניה הנאצית. זמן קצר לאחר סיום לימודיו בתיכון, אדם חזר הביתה ומצא את הוריו אורזים תחת עיניה הפקוחות של המשטרה ההונגרית. אביו הביט בו ואמר בצ'כית "קח את אחותך ותעלם". הוא אמר למשטרה שילך לחדרו כדי לארוז. במקום זאת, הוא ואחותו קפצו מהחלון ורצו לביתו של דודו. מאוחר יותר נודע לו שהוריו הוצאו להורג באוקראינה אי שם בשנת 1941 [כנראה בקמיניץ פודולסק]. אדם הצליח לחמוק מהנאצים עד 1944, אז כבשו הגרמנים את הונגריה והוא נתפס ו"גורש".
הוא הודבב ממחנה ריכוז למחנה ריכוז. בזמן שהוא היה בדרכו, שני חיילים בכוחות המזוינים של ארצות הברית הגיעו על אופנועים, ואחריהם גדודי חיילים אמריקאים. הוא שוחרר, וכאשר נודע לצבא שהוא מצ'כוסלובקיה, הוא נלקח לפראג. ממשפחתו, רק הוא ואחותו שרדו.
בתום המלחמה קיבל ארווין מלגה וסיים את לימודי הרפואה בפראג, שם הכיר את אשתו, Vlasta, אף היא סטודנטית לרפואה. הם סיימו את לימודיהם בפראג והתחילו לעבוד ב- Bulovka, בית חולים למחלות זיהומיות. ב-1954, שניהם הפכו לעוזרים לפרופסורים למחלות זיהומיות באוניברסיטת צ'ארלס, כשהם מתרכזים בפוליו. מכיוון ששניהם לא היו חברים במפלגה הקומוניסטית וב-1959 וב-1960, תחילה אשתו, ד"ר ולסטה אדם, ולאחר מכן הוא, הודחו מהפקולטה של בית הספר לרפואה על כך שסיפקה "חינוך רפואי-פוליטי לא מספיק" לסטודנטים.
זו הייתה מכה, אבל מעורבותם בחקר הפוליו איפשרה להם לקבל עבודות אחרות; הוא במכון לאימונולוגיה והיא במכון ללימודי המשך של רופאים. כשהחדשות על חיסון סאלק [החיסון הראשון לפוליו, שכלל וירוס מומת] התפרסמו, הממשלה קנתה אספקה מקנדה, אך היא לא שרתה את כל האוכלוסייה. כדי להרחיב את האספקה, ארווין אדם הציע להם לחסן בחמישית מהמינון המומלץ, בהזרקה תוך עורית, ולא לתוך השריר. הטכניקה והמינון הצליחו להגן ממחלת הפוליו.

עד 1959, ד"ר אלברט ברוס סייבין שיכלל את החיסון החי [לפוליו], שהגן אפילו יותר וניתן ליטול אותו דרך הפה. כשמינהל המזון והתרופות האמריקני לא אישר ניסויים קליניים בארצות הברית, סייבין חיפש שותפים אחרים.
אדם היה חבר בוועדת מחקר בנושא פוליו במשרד הבריאות הצ'כי, והוא ואחרים התעניינו בחיסון החדש. למנתח הכללי דאז, Vilem Skovranek, היה האומץ לאשר את השימוש בחיסון בצ'כוסלובקיה. ראשית, הם ניסו את זה על עצמם ועל משפחותיהם. לאחר מחקרים קטנים נוספים, הם חיסנו 250,000 איש בשנת 1959. בתחילה, סייבין נתן להם אישור לבצע את החיסון במקום, אך מאוחר יותר ביטל זאת כאשר החל במשא ומתן במוסקבה, שם בסופו של דבר קיבלו את החיסון 10 מיליון איש. בשנת 1962, מחקרים באוכלוסייה הכללית ובסביבה (כולל ביוב) הראו שאין יותר נגיף פראי ושהמחלה חוסלה מרוסיה, אמר אדם. המאמץ הסובייטי זכה לפרסום רב יותר, אך אדם מציין שהצ'כים היו הראשונים.
בסוף שנות ה-60, צ'כוסלובקיה, ובפרט פראג, נודעו בגוש הסובייטי בחשיבה קדימה - תקופה הידועה כ'אביב של פראג'. ב-1968 הסתיימה הליברליזציה הזו כשהסובייטים פלשו. בשלב זה, בני הזוג אדם הבינו שהם יצטרכו לעזוב את ארץ הולדתם.
'הרוסים נכנסו ב-21:00, והייתי יוצא ב-10 בבוקר, אבל לא היה לי בנזין למכונית שלי', אמר. 'לקח לנו ארבעה או חמישה ימים לעזוב.' בשלושת החודשים הראשונים שלאחר הפלישה, היה קל לעזוב - כל עוד לא לקחת איתך כלום, אמר. ילדיו היו בני 11 ו-14, ואשתו הייתה מודאגת לגבי העתיד, אבל הם המשיכו הלאה. הם לקחו כמות קטנה של בגדים וציורים, אותם החביאו בתחתית המטען שלהם, ונסעו לווינה. כשהם שם, פנה אליהם חבר במרבורג (Marburg), גרמניה, אך מאוחר יותר הם בחרו לקבל הצעה באוניברסיטת McGill בקנדה. לפני שעזבו, הם קיבלו הודעה מד"ר ג'וזף מלניק, חוקר פוליו ונגיפים בולט, שעמד אז בראש המחלקה הוירולוגית ב-Baylor. עם זאת, הם התחייבו ל- McGill. כשהגיעו לקנדה, הם מצאו את האוניברסיטה שקועה בכאוס. קוויבק הצרפתית רצתה אוטונומיה מקנדה, וסטודנטים צרפתים כעסו על McGill, המעוז האנגלי בעיר צרפתית. בנוסף, בני הזוג אדם הצטרכו לעבור מבחנים רפואיים בצרפתית כדי לקבל את הרישיונות שלהם לעסוק ברפואה.
בשלב זה, חבר התקשר לומר שההצעה מאוניברסיטת Baylor עדיין אפשרית. אדם התקשר למלניק ואמר שהוא יהיה שם ברגע שיוכל לקבל ויזה. זה לקח שבועיים. 'מאז, הייתי ביוסטון, טקסס', אמר.
ארווין ואשתו נאלצו לעבור שוב את הבדיקות הרפואיות שלהם, אבל הם עברו בקלות והחלו במרפאה גריאטרית. הוא גם החל לחקור את וירוס ההרפס סימפלקס 2, שכן הוא קשור לקרצינומה של צוואר הרחם. הוא חקר את הסרטן ברחבי העולם, אך עד מהרה השתכנע כי נגיף ההרפס אינו הגורם למחלה, למרות שלנשים שחלו בו היה סיכוי גבוה פי שניים לחלות בסרטן צוואר הרחם. מחקר פרוספקטיבי שהחל בשיתוף עם ד"ר Vladimir Vonka בצ'כיה בסוף שנות ה-70 הוכיח כי נגיף ההרפס סימפלקס אינו סיבתי.
ככל שמסך הברזל ירד והפוליטיקה נעשתה פחות מתוחה, אדם ואשתו השלימו יותר עם צ'כיה, למרות שמעולם לא שקלו לחזור. ב-1989, **שניהם קיבלו את מדליית הזהב מבית הספר לרפואה של אוניברסיטת צ'ארלס בפראג.** מאוחר יותר תבעו הוא ואשתו את הפנסיות להן היו זכאים מממשלת צ'כיה והשתמשו בכסף למימון מלגות לסטודנטים לרפואה שם. 'התנאי היחיד שלנו היה שהם יעברו את הבחינות שלהם', אמר.
ד"ר ולסטה אדם, אשתו של ארווין, נפטרה ב-2011, אבל בעלה ממשיך להגיע לעבודה בלוח זמנים מוגבל. הכסף מהקרן של הכסף מצ'כיה אמור לשמש 'כפרס למדענים צעירים מתחת לגיל 35, שמתפרסמים ככותבים ראשונים של מאמר בכתב עת בעל ביקורת עמיתים ומציגים את המחקר הטוב ביותר בשנה מסוימת', אמר אדם. זוהי מורשת ארוכת טווח שתספק תועלת למדינה בה הוא נולד'".
השלמת מידע מוויקפדיה (המקור היה בצ'כית):

"ארווין נולד במשפחתו של עורך דין יהודי בעיר ראחוב, אז תת קרפטיה רוס [PKR]. לאחר התפרקות צ'כוסלובקיה ב-1939, עבר שטח זה לניהול הונגרי. היא החלה ליישם חוקי גזע נאציים. ארווין סיים את בית הספר התיכון ביוני 1941, אך הוריו נלקחו עד מהרה על ידי ז'נדרמים הונגרים לקמניץ פודולסק ב-12 ביולי 1941, שם נרצחו על ידי יחידות הפריסה המיוחדות של הנאצים (איינזצגרופן) ב-27 או 28 באוגוסט 1941. עם זאת, ארווין ואחותו, סופיה, הצליחו להימלט. ב-1944 נכלא ארווין במחנה הריכוז מונוביץ-בונה (אושוויץ מספר 3). בינואר 1945 השלים את צעדת המוות לגלייביץ'. משם הועברו האסירים למחנה הריכוז בוכנוולד ועד מהרה לדכאו. בסופו של דבר הוא שוחרר על ידי חיילים אמריקאים. כפי שהוא עצמו אומר, הוא היה במרחק צעד אחד בלבד מהגיהנום.

לאחר שחזר הביתה ביולי 1945, החליט לנסוע לפראג וללמוד שם רפואה. **אז גם שינה את שם משפחתו מאדלרשטיין לאדם.** הוא סיים את לימודיו בשנת 1951. הוא הצטרף לבית החולים Na Bulovce, שם עבדה גם אשתו ולסטה. שניהם היו מעורבים במאבק נגד פוליו. החיסונים של ג'ונאס סאלק ואלברט סייבין אומתה כאן. במקביל, פותח גם החיסון של צ'כוסלובקיה עצמה. הצוות הרפואי בראשות ארווין אדם היה אחראי לכך **שצ'כוסלובקיה הפכה למדינה הראשונה בעולם למגר את הפוליו.**

...לאחר 1989, מר וגברת אדם הקימו קרן בפראג (קרן Vlasta and Ervín Adamový), ממנה נתמכו מאז 1997 סטודנטים נזקקים חברתית מהפקולטה השנייה לרפואה של אוניברסיטת צ'ארלס עם תוצאות אקדמיות מצוינות בצורת מלגות .

מאז 2013, אותה פקולטה העניקה את פרס Vlasta Adamová לעבודה יוצאת דופן בתחום האונקולוגיה וההמטולוגיה ואת פרס Ervín Adam על עבודה יוצאת דופן בעלת חשיבות מניעתית לבריאות האוכלוסייה בתחומי האטיולוגיה והפתופיזיולוגיה (אבחון וטיפול).
הוא מת ב-21 במרץ 2024 בביתו ביוסטון."

לעולם לא אחזור. בתחילת יוני 1945 הייתי בראחוב בפעם האחרונה. יום אחד הספיק. עברתי בעיירה שכוחת אלוהים והחלטתי לעזוב מיד ולעולם לא לקנות כרטיס הלוך ושוב. זה היה בוקר מוקדם, הייתי ברחוב הראשי ולא יכולתי לפספס לראות את בית הקפה של סבי, נשדד ונטוש. הגן? גם עקר וגם מגודל עשבים שוטים. מעבר לרחוב, בחצר הבית שבו היה דודי בני עורך דין, ראיתי כמה ניירות מונחים בבוץ. כל החדרים היו ריקים, ללא ריהוט, רק במשרד הייתה הכספת הגדולה, המנעול שלה הוסר. בביתו של אביש הזקן אפילו הרצפות נקרעו.

לא היה הגיוני להתעכב שם יותר, לחפש את אלה שלעולם לא ישובו. פה ושם יכולתי לראות קצת רוסין, אבל אף אחד לא הכרתי. אפילו לא הלכתי להסתכל על הדירה הישנה שלנו. מיהרתי למשרד העיר, שם קיבלתי ללא בעיות את תעודות הלידה לעצמי ולאחותי. לא היה נייר נקי זמין, ולכן המידע הנדרש על תאריכי הלידה שלנו, מגורינו והורינו נרשם בעיפרון בעמוד האחורי של כמה מסמכים הונגריים ישנים. באלפבית הקירילי, לא פחות. תעודת הלידה המוזרה הזו הייתה הדבר היחיד שסחבתי מהמקום בו נולדתי.

את הלילה הבא ביליתי אצל דוקטור אביש ובבוקר עליתי על הרכבת הראשונה שעברה. לא יכולתי לסבול להיות שם עוד דקה.

מחקתי את העיר הזאת מהחיים ומהמוח שלי. אם אני חוזר עכשיו לדבר על זה, זה רק למען הילדים שלי. אולי תיאור המקומות שבהם גדלתי יעזור להבהיר את האירועים שהובילו לגורלם של קודמי ובעיקר הוריי. אני זוכר, כדי שהילדים שלי יוכלו להבין מאיפה מגיעות הגישות והדעות הנוכחיות שלי.

כאשר הם ילמדו יותר על ילדותי ועל חיי מוקדם, אולי יהיה להם קל יותר לראות מדוע קיבלתי החלטות מסוימות בתקופות קריטיות בחיי.
עד עכשיו, מעולם לא דיברתי על ראחוב, מעולם לא הזכרתי את זה לאף אחד. לפעמים, רק במשפחה, דיברנו על אירועים ספציפיים מסוימים. מעולם לא הרגשתי צורך לחזור לאותה עיר או לתקופה ההיא בחיי. ראשית, כי חשבתי שלא חשוב שהילדים שלי יחשבו על זה או ישימו לב לזה מכיוון שהם חיים במדינה אחרת עם אורח חיים שונה. כמו כן, כי רציתי שכל זה יהיה מאחוריי אחת ולתמיד. גם אם... כמובן, אני לא רוצה, ואני לא יכול לשכוח. בסופו של דבר זה החיים שלי.
העיירה Rachov, שבה נולדתי ב-7 בנובמבר 1922 בסיוע מיילדת, הייתה עיר המחוז הרחוק ביותר בחלק המזרחי ביותר של צ'כוסלובקיה, שנקרא Podkarpatska Rus. המחוז נמדד בשטח של כ-80 קמ"ר ובשטחו שכנו ערים או כפרים קטנים יותר כמו Jasina, the spa Kvasy, Bohdan, Trebusany ו- Velky Bockov. במהלך חיי שם גרו בראחוב כ-10,000 איש ובתיהם נבנו בשני גדות נהר הטיסה, שחוצה את העיירה לשניים. הנהר זורם לכיוון העיירה משני צדדים, אך כשלושה קילומטרים לפני Rachov, בכפר Usteriky, מתכנסים הענפים של הטיסה "השחורה" ו"הלבנה" והנהר האדיר יותר הזה זורם בעיירה ודרומה לכיוון הונגריה. בשנות ה-20 של המאה ה-20, במהלך ילדותי, נהר טיסה היווה את הגבול הטבעי בין רוסיה לרומניה. הנהר שימש נתיב הובלה של עצים מהקרפטים לשפלה ההונגרית.
אמצעי נוסף שחיבר את האזור הזה עם העולם החיצון היה הרכבת. היא הגיע מיאסינה, והמשיכה מערבה, דרך סלובקיה, לתוך אדמות צ'כיה. במקום אחד חצתה הרכבת את שטח רומניה, כך שהיא לוותה על ידי החיילים המקומיים ורק נוסעים שנסעו רחוק יותר לרומניה, או שנסעו בקביעות בין ולקי בוצ'קוב (הגדולה) בצד הצ'כוסלובקי לבין מאלי בוצקוב (הקטנה) בצד הרומני.
שני חלקי רחוב, שהנחל חצה לחצי, היו מחוברים לעד בגשר עץ, ששימש גם את הולכי הרגל וגם את תנועת כלי הרכב. פעמיים במהלך ילדותי הגשר הזה נסחף בזמן שיטפונות וכך במשך חודשים ארוכים הקשר היחיד בין שני חלקי העיר היה הגשר באוסטריקי. רק בתחילת שנות ה-30 נבנה בראחוב גשר ברזל יציב. בתקופה זו נסלל סוף סוף הרחוב הראשי ברחוב, שעד כה מכוסה חצץ.
מרכז ראחוב נוצר על ידי בתי משפחה חד קומתיים והחנויות החשובות ביותר. רק למשפחת שמרלר היה בניין בן שתי קומות, שבו היו חנויות בקומת הקרקע, ולבעלים דירותיהם מעל. בגובה שתי קומות היה גם בית הספר היסודי, שהכיל חמש כיתות וסיפק שיעורים הן בצ'כית והן בשפה הרוסית. חטיבת הביניים, לילדים בגילאי אחת עשרה עד ארבע עשרה, עמדה באזור שנקרא Zipzerei, מעברו השני של הנהר, שם רוב האזרחים החשיבו את עצמה כגרמנים. אזור זה ייצג כאלף אזרחים דוברי גרמנית ממוצא שוואבי. כאשר החלה מפלגת Henlein הפשיסטית לצבור חשיבות, הוקמו כמה בתי ספר גרמניים חדשים. כשמדברים על הלאומים השונים, אני חייב להזכיר את ההונגרים, שבשנות ה-20 חיו בחלק הדרום-מערבי של ראחוב וילדיהם למדו בעיקר בבתי ספר צ'כיים, חלקם בתי הספר הרוסיים. הרוסים היו הרוב בעיר, גרו בחלקים הדרום-מזרחיים והצפון-מערביים של העיר, וילדיהם למדו בבתי הספר הרוסיים באופן בלעדי.
אז מי היה רוסיני/רותני? אולי התיאור הטוב ביותר מציג את עצמו דרך השפה. בראחוב וביאסיניה רובם דיברו אוקראינית, בקהילות אחרות הייתה השפעה של שפות הונגרית או רוסית, כך, למשל, המילה "סוס" קיבלה וריאציות שונות בהתאם לאזור של המחוז היא דיברה.
... בשנים שגדלתי, ראחוב היה מקום רב תרבותי למופת. ברחוב הראשי ניצבה הכנסייה הרומית-קתולית הגדולה, ממערב לה הייתה הכנסייה היוונית-קתולית ובדרום מערב שתי כנסיות סלאביות אורתודוכסיות. היו גם שני בתי כנסת, שניהם אורתודוקסיים. הגדול יותר, מה שנקרא חדש, השתייך לבית התפילה היהודי השמרני, וזה היה זה שבו השתתפו הוריי. אני חייב להדגיש שלא הייתה אנטישמיות בראחוב עד 1939. למה? התשובה די פשוטה. היהודים התפרנסו בדרכים רבות ושונות: בבעלותם היו 98% מהחנויות, אבל הם היו גם סבלים של תחנות הרכבת, עובדי יום, סנדלרים, חייטים, רופאים. לסבא שלי, בעל בית

הקפה המקומי, נבנה בית קרח בגינה שלו. בית הקרח היה בחורף מלא עד אפס מקום על ידי גושי קרח, שנגררו על ידי הפועלים שהיו אך ורק רוסינים ויהודים. זו הייתה עבודה קשה, וכולם יכלו לראות איך העובדים מתאמצים לשבור את הקרח לחתיכות קטנות יותר. כשאתה רואה יהודי עם פאות ארוכות עובד ככה, אין הרבה שאתה יכול לקנא בו.
בעיר היו שלושה רופאים. אחד מהם היה בן דוד של אבי, סמואל אנדור. הוא היה היועץ הראשי של מועצת היערות, שהיה גם הרופא של הקרקעות והיערות בבעלות המדינה והיה לו גם פרקטיקה רפואית פרטית... בית המרקחת היחיד בעיר היה בבעלות זולטן הרצג.
בראשית היו בראחוב חמישה עורכי דין. אבי, מור אדלרשטיין, הגיע למשפט בצורה יוצאת דופן: הוא עבד כמזכיר בית המשפט, והוא היה מוכן להתמנות כשופט, כשבערך שנת 1919, ולתפקיד שהוא מיועד לו ניתן על ידי הממשלה לרופא עורך הדין הצ'כי סקודה. אבא התעצבן, עזב את בית המשפט ופתח פרקטיקה משלו... בשנות ה-30 הצטרף אליהם דודי, בני דוידוביץ'
...כשנולדתי התגוררו הוריי, מור אדלרשטיין וקרולינה אליס, לבית דוידוביץ', בבית גדול ברחוב הראשי של ראחוב. את הבית ירשו אבי ואחותו מהוריהם. כשדודתי התחתנה ועברה לאוז'גורוד, אבי קנה את חלקה ...אבא שלי מעולם לא דאג לגבי העתיד ...עד שנות ה-30, כשהמשבר הכלכלי הפיל את העולם כולו על ברכיו אבי פשט את הרגל. הוא איבד את עריכת הדין שלו ואת ביתו, והוא לא מצא עבודה...
אבל בוא נחזור כמה שנים אחורה, לתקופה שבה אבי היה עורך דין מכובד בראחוב, ואשתו, הצעירה ממנה בשמונה עשרה שנים, אחת הגברות האלגנטיות בעיר. והבית שלהם? זו הייתה טירה שאהבתי והכרתי כל פינה בה. הבית שלנו היה חלק ממערך של כמה בניינים אחרים. לקוחותיו של אבי נכנסו ישירות מהרחוב, שכן המשרד היה ממוקם במבנה עצמאי. בבניין הסמוך הייתה הדירה שלנו, וממש לידה נפתח שער לגינה גדולה עם עצי פרי ושטחי ירק, שם אימא שלי גידלה כל מיני ירקות. בחצר הייתה גם מחסן עצים, שם נערמו העצים, ושם התגורר גם רוסיני זקן, שדאג לחימום ועזר בעבודות הגינון. מבנה נוסף קטן יותר שימש ככביסה וחדר רחצה עם אמבט עץ, ולידו הייתה הבאר, שממנה נשאבו המים לדלי תלוי על שרשרת. לא היו לנו מים זורמים באותה תקופה, וגם אחר כך הותקן חשמל. אני זוכר שהרדיו התנגן בזכות סוללות.
... יש לי מידע מהצד של אמי במשפחה. לסבא דוידוביץ' היה עסק סיטונאי לעץ עם גיסו לאוטמן. הם שיגרו בקביעות בולי עץ להונגריה על גבי רפסודות. הוא גם ייצר עצים ששימשו למקשים בכלי נגינה, ומכר אותם לחברה הצ'כית הידועה פטרוף, שייצרה פסנתרים וכלי נגינה אחרים.
לפעמים באמצע שנות ה-20 נפגעה ראחוב בשיטפון הרסני, שסחף את כל הרפסודות, וכך שתי המשפחות הפכו חסרות פרוטה כמעט בן לילה.
...לבני הזוג דוידוביץ היו ארבעה בנים ושתי בנות, לזוג לאוטמנים ארבע בנות ושני בנים, וכך גדלו שנים עשר הילדים כמשפחה אחת, למעשה, בחצר אחורית אחת ובגינה אחת.
...הלכנו לקולנוע עם ההורים שלנו לעתים קרובות למדי... כשהגיעו סוף סוף סרטים עם קול, הם הוקרנו פעמיים בשבוע והתיאטרון תמיד היה סולד אאוט... פעם או פעמיים בשנה התיאטרון ההונגרי הנודד מברגובו עצר בראחוב, וגם מופעי האופרטה היו סולד אאוט.
הפעילויות החברתיות החשובות ביותר בעיר היו הכדורגל והטניס. לשני ענפי הספורט הייתה מסורת ארוכה, והגברים והנערים ממשפחת דוידוביץ' היו אלופי המקום.
משחקי טניס בין מועדונים שונים, למשל, Rachov נגד Jasina, Velky Bockov או Marmarosh Sihot הרומנית היו תמיד אירוע חברתי גדול. כל תושבי העיר הגיעו למגרשים, ולעתים קרובות הגיעו מעריצים ממרחקים כמו אוז'גורוד או ממקומות רחוקים אחרים. ...כל ערב היו ריקודים בבית הקפה של סבא. את המוזיקה החיה סיפקו בעיקר להקות ג'אז, לפעמים להקות צוענים, ואנשים שעסקו בבידור היו מכל הלאומים והמקצועות. ...כילדים, כמובן, נאסר עלינו לבוא לריקודים האלה, אבל מגיל שש עשרה בערך התאפשר לנו לבוא.

<u>שליח חב"ד בבודווה (מונטנגרו) – אליעזר (לייזר) אהרנפלד (אוייבר אפשה)</u> [עלון 129 – דצמבר 2024]

בחודש אוקטובר קיבלתי הודעה, בווטסאפ, בה היה כתוב: "שמי אליעזר, אני פונה אליך מאתר העמותה של יוצאי הקרפטים. אשמח לדעת פרטים על משפחתי, אם בכלל יש דרך כזו, או אחרת, להבין כיצד אפשר לאתר מידע. סבא שלי, שעיה, בן יצחק ורבקה פרל, גרו באויבער אפשע". בשיחת ווטסאפ הסתבר לי שהשואל הוא אליעזר (לייזר), השלישי מ-7 ילדים, גדל בקריית גת - וכעת הוא **שליח חב"ד בבודווה (Budva)**, עיר במונטנגרו לחוף הים האדריאטי, הידועה כעיירת תיירות. [וידוי קטן: בקיץ האחרון ביקרתי במקום ולמרות הכוונה - החמצתי את הביקור בבית חב"ד המקומי...]. בוויקיפדיה כתוב: "במאי 2023 נפתח לראשונה בית חב"ד על ידי הרב אריה איידלקופ, השליח ראשי למדינת מונטנגרו, ושליח חב"ד בבודווה הוא הרב אליעזר אהרנפלד, שמשרת את הקהילה היהודית המקומית, תיירים ואנשי עסקים."

ביררתי פרטים ראשוניים והבנתי שהסבא, אותו הזכיר אליעזר, היה יליד 1949, שנפטר ממחלה. כלומר, אליעזר הוא דור רביעי, יליד 1997, כשהסבא רבא שלו, יצחק פרל, היה ניצול שואה מאוייבר אפשה. התרגשתי והבטחתי לעזור. קישרתי את אליעזר עם חברנו באוז'גורוד, ביילו הובר, שמצא עבורו רישומי לידה על משפחתו. כמו כן קישרתי אותו עם חברינו, ילידי אוייבר אפשה, מביניהם גם כאלה שלמדו עם סבו באותה הכיתה ו/או היו שכניו. שעיה עלה ארצה בנעוריו, בסוף שנות ה-60.

אליעזר מעיד שהוא דור שביעי, נצר של ר' שלמה גאנצפריד, מחבר "קיצור שולחן ערוך", יליד אוז'גורוד, בה הוא גם קבור. כך כתב לי : "היו לו 4 בנים ו-4 בנות. לבת הרביעית קראו מלכה והיא הייתה נשואה לר' אברהם אייכלר, מבין נכבדי העיר טולטשווא [בהונגרית Töltéstava: כפר במחוז גיור-מושון-שופרון, שבצפון-מערב הונגריה] לר' אברהם אייכלר היה בן ו-2 בנות. לבת אחת קראו ינטה, שהייתה נשואה לר' אליעזר יצחק פלדברנד, לו היה בן, שקראו לו ר' אברהם ארי', אב"ד [אב בית דין] בצ'כיה. לר' אברהם ארי' היו 3 בנות, הבת השלישית, שיינדל, הייתה נשואה לר' בנימין פרידמן, רב ק"ק הספרדית במישקולץ. בנו היה ר' יו"ט ליפא [סבא רבא של לייזר], בתו הייתה מרת מינדל פייגא [סבתא של לייזר], בנה הוא יוסף אברהם, אביו של לייזר.

מתוך אתר חב"ד: "הרב אליעזר (לייזר) ארנפלד הגיע למונטנגרו במאי 2023 כדי לתמוך בעבודת הקהילה היהודית. הוא נולד וגדל בארץ (אשדוד), למד במכוני חב"ד במגדל העמק, בטבריה ובניו יורק. לאחר שסיים את לימודיו בישיבה חזר והיה מורה ישיבה במגדל העמק. הרב לייזר היה מעורב באופן פעיל בתוכניות הסברה מגיל צעיר. בשנות הישיבה שלו בילה את חופשותיו במזרח אירופה ובמזרח אסיה, שם היה נכס יקר לקהילה היהודית, בקידום הפילוסופיה היהודית וקיום המצוות.

הרבנית ארנפלד חיה מושקא (מושקי) היא הבכורה מבין 12 אחים במשפחתה. נולדה וגדלה בישראל (קריית גת), לימדה חוגים לבנות. בנוסף, מושקי למדה גרפיקה וצילום בסמינר אור חיה בירושלים, עבדה בגני ילדים וכמורה בקייטנות בארץ ובקייטנות יהודיות ברחבי העולם.

הרב לייזר ורבנית מושקי הם הורים צעירים ולהם שתי בנות צעירות, גולדה ודבורה לאה." לא מזמן נולדה הבת השלישית, מנוחה רחל.

אליעזר מספר שהפעילות בבית חב"ד הינה במהלך כל ימות השנה. בקיץ פוקדים את העיר אלפי תיירים מהארץ ומהעולם, פעילות קהילתית, שבתות, ביקורי בית, שיעורי תורה, עזרה לנזקקים - בית חב"ד כמשמעו כן הוא. **"המסר שלי לקהל הקוראים: יש לכל אחד ואחת מאיתנו שליחות בעולם, להאיר את העולם ולעשות את העולם למקום טוב יותר. בברכת גאולה קרובה!"**

מייל לתקשורת: rabbi-eliezer@jevreji.me

<u>אורון (אקרמן) משה (ברגסס)</u> [<u>אלון 137 – אוגוסט 2025</u>]

באתר האינטרנט "ישראלים ילידי צ'כוסלובקיה" איתרתי את שמו של משה אורון, יליד ברגסס, שהיה קצין צה"ל בדרגת אלוף-משנה, אשר שירת בחיל הים. במהלך שירותו בכל סוגי כלי השייט של חיל הים, היה מפקד מתקן האימון הטקטי ויחידת השליטה הימית. השתתף במלחמות **ובתפקידו האחרון היה מפקד זירת ים סוף.**

אעלה את תמצית התיעוד עליו מתוך הערך על שמו בוויקיפדיה:

"האב דוד אקרמן היה ימאי בצי הסוחר הבריטי. עשה הסבה מקצועית לליטוש יהלומים ובחר לגור באנטוורפן, שם פגש את שושנה, ממשפחת רוזנברג*, ובשנת 1935 נישאו. משה הוא הבן השני למשפחת אקרמן. **הוא נולד ב-15 במאי 1939 בעיר ברגסס** כאשר אימו בחודש הריונה התשיעי נסעה לבקר את הוריה. לאחר שלושה חודשים חזרו האם והתינוק לבלגיה. בתחילת מלחמת העולם השנייה עברה המשפחה לבריסל, דוברת הצרפתית, שהייתה נוחה יותר ליהודים. **בבית דיברו הונגרית.**

את שנות מלחמת העולם עבר כל אחד מבני המשפחה בנפרד. האב הוחבא בסיוע מחתרת שלחמה בגרמנים. האח הבכור מיכאל היה מוסתר אצל משפחה בלגית. האחות בתיה, צעירה ממשה בשנתיים, הייתה מוסתרת במשפחה אחרת. **מגיל שנתיים עד גיל שש היה משה מוחבא במנזר, בו התקיים בית יתומים לילדים ממוצא בלגי, שנוהל על ידי נזירות.**

בעקבות הלשנה תפסו הגרמנים את שושנה אקרמן ובמכות דרשו לדעת היכן הבעל והילדים. שושנה לא ידעה, כי הייתה זו מדיניות המחתרת לא לתת מידע כדי שלא יתגלה בעינויים. שושנה ברחה מהגרמנים קפצה מהקומה השנייה, נחתה על המדרכה שברה זרוע רגל ועמוד השדרה אך נותרה בחיים. נלקחה לבית חולים במגמה שתחלים וייקחו אותה למחנה ריכוז. בריסל שוחררה ושושנה אקרמן נותרה בחיים שבורה פיזית ונפשית.

משפחת אקרמן שרדה את השואה אך מרבית בני משפחות האב והאם הושמדו בשואה. **האב דוד אקרמן קיבל את משה מהנזירות, הביאו לבית שלא זכר, פגש אישה שלא הכיר, ואת השפה ההונגרית שדיברה כבר שכח. את אחיו מיכאל הכיר ושמח.** לאחר המלחמה התגוררה משפחת אקרמן באנדרלכט, פרבר של בריסל. נולדה בת סלווה אחות צעירה למיכאל, משה ובתיה.

מיכאל ומשה למדו יחד באותה כיתה בבית ספר דובר צרפתית. את בר המצווה חגגו במשותף. הרמה הכלכלית הייתה טובה יחסית. ילדי המשפחה לא קיבלו חינוך יהודי או ציוני, אלא רק חיו את התרבות של מערב אירופה.

לאחר קום מדינת ישראל החלה שושנה אקרמן ללחוץ לעליה לישראל. דוד אקרמן סירב בתחילה, בטענה ששיקמו את חייהם וטוב להם בבלגיה. שושנה לא ויתרה. דוד מכר את הבית על תכולתו, קנה חצי קילו זהב וארז הרבה פריטים, כולל אופניים לכול המשפחה. בשגיאה החזיר אקרמן את תעודות האזרחות למשטרת הגבולות הבלגית. בכך הפסידה המשפחה את מעמדה וכאילו ויתרו מרצונם על האזרחות הבלגית.

...לאחר כשבועיים במחנה נופש ליד מרסיי, הפליגו ב"קדמה". ב-19 במאי 1949, בגיל 11, הגיע אורון עם משפחתו לנמל חיפה ומשם לשער עלייה, מחנה עולים שהיה בדרום חיפה. לאחר כשבועיים הועברו למעברת "אגרובנק" [כיום גבעת אולגה], שם שוכנו באוהל הודי ענק, שהטמפרטורות בו, בקיץ הייתה בלתי נסבלת. אחרי שנה בערך, הוחלפו האוהלים לצריפונים שהיו יותר מוגנים מהשפעות מזג האוויר.

האב מצא עבודה כפועל חקלאי בפרדסי חדרה. והאם עבדה בניקיון במכולת בחדרה. משה ומיכאל נשלחו לכפר נוער בניצנים בשאיפה ללמוד בתרבות צרפתית, אך הדבר התברר כאשליה. ההורים קיבלו בית בקריית ים. מיכאל מצא דרכו אליהם והאם באה ולקחה את משה מניצנים לביתם בקרית ים.

...בגיל 16 השלים אורון את לימודיו בבית הספר היסודי, אך לא למד בבית ספר תיכון. אורון החל לעבוד כעוזר חשמלאי ולמד את יסודות המקצוע.

...בשרות החובה, בהשראת אביו הימאי, התנדב משה לקורס החצי שנתי, בגדנ"ע ים של חיל הים. המשיך והצליח לסיים קורס מפעילי מכ"ם ימי, **כחניך מצטיין**.

... באזרחות ובמילואים אורון מצא עבודה כפקיד בבנק לאומי בחיפה. בבנק השתלב טוב, ואפילו הצטיין בכך שלמד בעצמו הפעלת מכונות אוטומטיות וממוחשבות.

בשנת 1960 קיבל אורון מכתב הזמנה מפקדו לשעבר לחזור לחיל הים להיות קצין ים.

תפקידו האחרון של אורון בשירות הקבע היה בזירת ים סוף. אורון קיבל את **הפיקוד על זירת ים סוף** בתחילת 1981. בתפקיד זה היה אחראי על העברת יחידות חיל הים מסיני והתבססות בבסיס אילת.
* על כל המסלול הצבאי של משה – ראו את הפרטים בקישור הבא:
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%A9%D7%94_%D7%90%D7%95%D7%A8%D7%95%D7%9F

בבית דיבר משה עם הוריו בהונגרית, בבלגיה דיבר צרפתית. בישראל למד אנגלית ודיבר עברית. אורון לא למד בבית ספר תיכון; תוך כדי שירות צבאי השלים בגרות חיצונית בלימוד עצמי.
לאחר סיום שירותו בצה"ל עסק בשיווק ביטחוני מטעם חברת "עיט" בסינגפור, וממנה הועבר לטאיוואן.
בחזרתו לישראל מצא עבודה כמנהל מכירות במפעל "מיקרו כלים" מקבוצת ישקר בכפר ורדים;
נכנס לעבודה עם מפעל "סולתם" ולאחר זמן קצר הפסיק שם.
עבד ב"כור פלדה" ואחר כך בחברת "כור", אך החברה הייתה כבר בפשיטת רגל. קיבל קשר לחברת "בלטון" [Beltone], חברה משותפת לכור ולאיש עסקים אנגלי, שפעלה בלאגוס שבניגריה ועסקה במכירת מזגנים של תדיראן. אורון נשלח לקבל ניסיון, במגמה להחליף את מנהלה הפורש. בניגריה עבד אורון שבע שנים עסק במכירות והיה בקשר עם אנשי הצבא בהצלחה חלקית.
בשנת 1958 פגש אורון את נחמה ממשפחת אלפרוביץ, שהייתה מורה. השניים נישאו והתגוררו בנווה שאנן. לזוג נולדו שלושה: הבן הבכור אמיר, שרת בחיל האוויר וכיום קברניט באל-על;
דפנה, הבת האמצעית, שרתה בחיל האוויר וכיום מעצבת גרפית ומעצבת פנים;
רונה, בתו הצעירה, שרתה בחיל הים וכיום במאית תיאטרון, שירה ואומניות הבמה. לאורון שבעה נכדים.
בחודש לפני לכתו נולד הנין הראשון."

הרמטכ"ל רפאל איתן מעניק דרגת אל"ם למשה אורון, סגן מפקד בסיס חיפה בליווי בתו רונה אורון.
[ייחוס: קודקוד צהוב]

סרן משה אורון בגשר אח"י חיפה (סער 2) בדרך משרבורג לישראל [ייחוס: ליאור מרגולין, תל אביב]

באתר המתעד ילדים בשואה מובא גם כן סיפורו של משה אורון: https://www.children-holocaust2.co.il/

1926 - 1978

<u>אורסאג לילי / ליוויה אווה אוסטרייכר - (אוז'גורוד)</u>

<u>[עלון 140 – נובמבר 2025]</u>

את המידע על אורסאג לילי קיבלתי מחברנו, המתנדב, יצחק קליין. להפתעתי קראתי שהיא הייתה תלמידתו של רוזנברג רוברט מיקלוש, אותו תיעדתי כניצול על ידי חסידי אומות העולם... מעגלי חיים, המשתלבים זה בזה...

את המאמר כתב Oleksandr Nikitchuk:

"אחת האמניות הסוריאליסטיות ההונגריות המפורסמות ביותר, שהותירה חותם משמעותי על אמנות מזרח אירופה כולה.

ליוויה אווה אוסטרייכר (שמה האמיתי: לילי אורסאג) נולדה וגדלה באוז'גורוד. מאז ילדותה אהבה הילדה לצייר, ולמרות שהוריה לא חלקו את התשוקה שלה, הם עדיין איפשרו לה לשלוט במיומנות. המורה הראשון של הילדה המוכשרת היה האמן **מיקלוש רוזנברג (הידוע בשם העט רוברט מיקלוש). כאשר שנים רבות לאחר מכן, שאלה לילי את המורה שלה כיצד הבין שהיא תהפוך לאמנית, ענה מיקלוש: "מהציורים שלך. היה בהם חיים בעיני אנשים".**

האמנית הצעירה למדה בגימנסיה באוז'גורוד עד 1941, שם לימד Adalbert Erdeli רישום. באביב 1944, לילי ומשפחתה נלקחו לגטו היהודי למספר שבועות, והפעם הותירו פצע כה עמוק בנשמתה של הנערה בת ה-17 עד שלא יכלה לצייר דבר, מלבד קירות לבנים, במשך שנים רבות. בדרך לאושוויץ, הצליחה המשפחה להימלט לבודפשט, ובשנת 1945 האמנית הצעירה הפכה לתלמידה באקדמיה לאמנויות. בשנת 1948, לילי ומשפחתה שינו את שם משפחתם לאורסאג. בשנת 1950 היא סיימה את לימודיה באקדמיה, קיבלה משרה כמעצבת בתיאטרון הבובות הממלכתי של בודפשט, ונישאה.

במהלך עבודתה בתיאטרון הבובות, לילי אורסאג יצרה בובות ותפאורות, אך קודם כל, היא הרבתה לצייר. בבירת הונגריה, היא מצאה חבר חדש - Endre Balint, שהפך למורה שלה והכיר לה מגמות מודרניות באמנות המערבית. עם כל תערוכה חדשה, שמה של לילי אורסאג התפרסם יותר ויותר. קירות הלבנים האינסופיים בעבודותיה, בשילוב עם סיפור חייה, הפכו את דמותה לעמוקה וטרגית יותר, ולכן מעניינת יותר. בחוגי האמנות של הונגריה באותה תקופה, היו לחישות רבות על אמנית תיאטרון הבובות האקסצנטרית; נאמר שהיא ציירה ציורים מדהימים מחוץ לעבודה.

לילי עבדה הרבה ונסעה. לאחר שהתרחקה מהסוריאליזם, היא התעניינה בציור אייקונים, ולאחר מכן - בציורי קיר (סדרת העבודות "הכותל המערבי"). השלב הבא בעבודתה של האמנית העניק לעולם ציורים ייחודיים שבהם האמנית מתארת מבוכי רחוב ביזאריים, אך פילוסופיים עמוקים ("עיר הזהב", "שער העיר העתיקה", "הכותל המערבי", "הליופוליס"). בהסבירה את אופי עבודותיה, אמרה האמנית: 'המבוך שלי בנוי מאבנים וגשרים. על קירות המאה ה-20 אני מוצאת הדפסים של מבוכי רחוב עתיקים. זהו סמל קיומנו'.

נפתחה תערוכת
לילי אורסג

התערוכה של הציירת האו־
רחת מהונגריה, גב' לילי אור־
סג, נפתחה אתמול בגלריה ה־
דסה קלצ'קין בתל אביב. ב־
וכחות מיופה הכוח ההונגרי
מר טוט. יו"ר אגודת העתונ־
אים, מר אורי קיסרי, פתח את
התערוכה בשם ידידי הציירת.
בין האורחים היו אנשי ציבור,
אמנים, עתונאים וקהל רב של
חובבי אמנות.
התערוכה תהיה פתוחה ב־
משך שבועיים.

לילי אורסאג נפטרה בפתאומיות, היא הייתה רק בת 52. עם זאת, אפילו בזמן קצר זה היא הצליחה להשתתף בתערוכות קולקטיביות רבות באיטליה, פולין, נורבגיה, קרואטיה, לוקסמבורג, אוסטריה, גרמניה, צרפת ומדינות אחרות. העולם ראה כמעט שלושה תריסר תערוכות יחיד של האמנית גם במדינות אירופאיות שונות. **כיום, בהונגריה, לילי אורסאג נחשבת לאחת האמניות המפורסמות ביותר, והם גאים מאוד בשמה ובהישגיה היצירתיים."**

מעריב, 6.11.1966

בעמוד הבא: כתבה ממעריב 4.11.1966

שם חלמנו וציירנו על ירושלים

בבודפשט יושבת ציירת יהודיה המעלה במכחולה נושאים יהודיים. עתה באה לביקור בישראל ועורכת תערוכה של מיבחר יצירותיה.

מאת: **יוסף לפיד**

אבנים מדברות: שם חשערת הוא „עיר של שנאה", התמונות נלקחו מתערוכתו של אבנ-

ליל ארנסט
השואה ויוצאים של מעלות

יזכורי באבסטרקט

טיילתי כאן לפני אלפיים שנה

אבנים דוממות: השערות נוצרות בתוספת ביקור בבית האמנים חיפה בפברא-

<u>אינדיג אייל (גאניץ', בילקי וסולוטבינו)</u> [עלון 100 – ספטמבר 2022]
אייל הוא בן הדור הרביעי: נכדם של שרה (אבא מגאניץ' ואימא מסולוטבינו) ויצחק (אבא מבילקה ואימא מסולוטבינו) שמעונוביץ, בנם של ליאת וגיא אינדיג, להם 3 ילדים, והם מתגוררים בהרצליה.
אייל הוא מתעמל מצטיין בהתעמלות קרקע מכשירים.

מאתר ONE מה- 19.7.2022: "נבחרת ישראל הבוגרת בהתעמלות מכשירים (גברים) זכתה במקום הראשון הקבוצתי במשחקי המכביה וכן באליפות ישראל הפתוחה. הנבחרת כוללת את אייל אינדיג....
<u>בתחרות האישית בקרב-רב במכביה</u> זכה אייל אינדיג (מכבי תל אביב) <u>במקום הראשון</u> עם סך של 79.133 נקודות."

<u>מתוך ראיון שהתפרסם ב"הרצליה ניוז"</u> מה-29.7.2022: "אייל אינדיג, המתעמל בן ה- 19 מהרצליה, שזכה במקום הראשון בתחרות התעמלות מכשירים במכביה, מציב לעצמו את הרף הגבוה ביותר.

אינדיג מהרצליה, בן 19 בלבד, זכה בשבוע שעבר במספר הישגים מרשימים בתחרויות התעמלות המכשירים במכביה: מקום ראשון בתחרות הקרב רב, מדליית זהב בסוס הסמוכות, מדליית כסף בקרקע ומדליית זהב בתחרות הקבוצתית. בהחלט הישג יוצא מן הכלל למתעמל הצעיר שמתארח השבוע במדורנו "שישי אישי."
אינדיג עלה עם משפחתו לארץ מאנגליה לפני 6 שנים ולמד בתיכון הכפר הירוק. הוא מתאמן כבר מגיל 4 בהתעמלות קרקע ומכשירים ולאורך השנים רשם הישגים מרשימים: העפלה לגמר הקרב רב באליפות העולם האחרונה לבוגרים ביפן (2021), כאשר רק עוד שני מתעמלים ישראלים רשמו הישג זה בעבר. בנוסף, הוא זכה במדליית הכסף בסוס הסמוכות באליפות אירופה לנוער (2020), מקום שישי בקרב רב באליפות אירופה לנוער (2020) וכמו כן השתתף במספר רב של תחרויות וגביעי עולם שונים בהם העפיל לגמרים וזכה במדליות במכשירים השונים.
אייל, ספר לנו כיצד הגעת להתמודד במכביה.
אני חלק מהנבחרת הבוגרת של ישראל ולאחר סדרת תחרויות מבחן פנימיות נבחרתי על ידי המאמנים לייצג את ישראל במכביה. זאת הייתה חוויה יוצאת דופן כי לא יוצא לי הרבה להתחרות בישראל מול קהל ביתי אוהד"
האמנת שתזכה במקום הראשון?
"אני תמיד מקווה ומאמין בעצמי, אבל הפעם זו הייתה תחרות שבאה אחרי תקופה ארוכה, שבה לא הרגשתי טוב והתקשיתי להוציא את המיטב מעצמי. זה הפך את הזכייה למפתיעה וכמובן למתוקה יותר"
האם הזכייה במכביה מעלה את רף הציפיות ממך?
"ני מאמין שכן, אבל זה לא שעד עכשיו לא היו ציפיות. ציפיות תמיד מלחיצות אבל זה חלק מהתמודדות של ספורטאי ששואף להשיג עוד יותר.
כמה אתה משקיע באימונים?
את כל מה שיש לי ויותר. שישה ימים מלאים בשבוע, לרוב שני אימונים ביום.
על מה נאלצת לוותר עד כה?
חיי חברה מטבע הדברים נדחקים לפינה, חופשות משפחתיות גם מצטמצמות. זה המחיר - ואני יותר ממוכן לשלם אותו. אבל כמובן שעל הלימודים לא ויתרתי וסיימתי בגרות בהצטיינות/"
עד כמה חשובה התמיכה של ההורים?
אבא ואמא חשובים לכל אחד, ובטח לספורטאי מקצועי, שזקוק לתמיכה פיזית ונפשית כל הזמן. הם שומרים אותי מאוזן נפשית ומוודאים שאני עדיין מסדר את הבית ועושה דברים בבית גם אחרי

הישגים. חשוב לי לציין, כמובן, את התמיכה של מכבי ת"א, של איגוד ההתעמלות והיחידה לספורט הישגי. ספורטאי לא יכול להגיע להישגים ללא גב מקצועי וכלכלי.

מי המודל שלך לחיקוי?

התמזל מזלי ואין לי צורך לחפש רחוק; המודלים שלי לחיקוי מתאמנים איתי באולם. זו זכות להתאמן עם ארטיום ושטילוב ויש הרבה מה ללמוד משניהם ולשאוף להישגים שלהם.

מהו החלום שלך?

החלום שלי הוא לזכות במדליה אולימפית ולייצג את ישראל בכבוד בכל התחרויות הבינלאומיות.

מה עשתה לך הזכייה של דולגופיאט במדליית זהב אולימפית?

הבנה שהשמיים הם הגבול וחלומות יכולים להתגשם.

איך בכלל התחלת להתאמן דווקא בהתעמלות מכשירים?

התחלתי בחוג מקומי בשכונה בלונדון. וכמו שאמא שלי אומרת, החוג שיצא מפרופורציה.

מה הסיפוק הכי גדול שלך בענף זה?

לבוא כל יום להתאמן עם המאמנים המצוינים שלי, סרגיי ויסבורג ואנדריי גריבנוב, ושאר החברים שלי בנבחרת.

האם המטרה היא השתתפות באולימפיאדת פריז בעוד כשנתיים?

אולימפיאדת פריז היא בהחלט מטרה עבורי ושנת 2023 תהיה ההזדמנות שלי לקבוע את הקריטריון האולימפי. אני עדיין צעיר בתחילת דרכי בנבחרת הבוגרת ומקווה לייצג את ישראל ביותר מאולימפיאדה אחת.

מהו המקצוע החזק ביותר שלך ובאיזה מקצוע אתה הכי צריך להשתפר?

אני מתעמל קרב רב, כלומר, מבצע את כל ששת המכשירים בתחרות, אבל המכשיר החזק שלי הוא סוס הסמוכות ועליו גם זכיתי כסגן אלוף אירופה לנוער. המכשיר שבו אני פחות בולט הוא הטבעות אבל לקחתי לעצמי כמטרה לשפר את הביצוע במכשיר והעלות את דרגת הקושי.

קצת שאלות אישיות יותר: מה משמח אותך?

המשפחה שלי. חברים. לטייל ולהכיר מקומות חדשים בעולם ובישראל.

מה מעצבן אותך?

עצלות ושקרים.

מהו המקום האהוב עלייך בהרצליה ומדוע?

אני מאוד אוהב את חוף הים המקסים שלנו ושכונת גליל ים, שבה אני מתגורר.

אם היית יכול להיפגש עם דמות היסטורית, מי זה היה ומדוע?

ג'סי אוונס, האתלט האפרו-אמריקאי שזכה בארבע מדליות זהב באולימפיאדה ברלין 1936. אוונס מעניין אותי, כי הוא דוגמא לספורטאי, שהצליח להשפיע, בעזרת הספורט, על העולם שמסביבו ושם את תורת הגזע של היטלר ללעג.

מה אנשים לא יודעים עלייך?

שאני מאוד מתעניין בהיסטוריה ובפוליטיקה אמריקנית, ושאני מוכן לאכול כל דבר ועדיף כמה שיותר מיוחד אקזוטי."

אייל יצא לאליפות העולם, המתקיימת במינכן, אך, למרבה הצער, נפצע: "מכה קשה לנבחרת ישראל: רגע לפני אליפות אירופה בהתעמלות מכשירים, המתעמל אייל אינדיג נפצע באימון ויעדר מהתחרות, לאחר שהתברר כי קרע את הרצועה הצולבת... אינדיג שנחשב לאחד הכישרונות העולים בענף, זכה במדליית הכסף בסוס הסמוכות ומקום 6 בקרב רב באליפות אירופה לנוער לפני שנתיים, כאשר השנה הוא הוכתר לאלוף ישראל ולאלוף המכביה, מה שיפגע בתחרות הקבוצתית.

מאיגוד ההתעמלות נמסר: "בזמן אימון הפודיום היום במינכן, לקראת אליפות אירופה במכשירים בנים, אייל אינדיג חבר נבחרת הסניור נפצע ברצועה הצולבת. לצערנו חומרת פציעתו מונעת ממנו להשתתף בתחרות."

נאחל לו שיקום מהיר וחזרה מהירה אל הפעילות הספורטיבית, שבה הוא מצטיין!

אייל אינדיג במכביה - באדיבות איגוד ההתעמלות בישראל; צילום מיה ביאליק

הרצליה | עלה על הסוס

אייל אינדיג מהרצליה: הדבר הבא של ההתעמלות הישראלית

עם שתי מדליות זהב על הצוואר מהמכביה, אייל אינדיג יוצא עם הרבה תקוות לאליפות אירופה במינכן, אבל מפתיע: "כישרון זה לא הצד החזק שלי, ההישגים הם בזכות זה שאני בא כל יום לאולם ומשקיע 110 אחוז"

"כישרון זה דבר חשוב, אבל אין כמו עבודה קשה שיכולה להפוך ספורטאי טוב לאלוף. אלוף זה לא רק מדליה, אלוף זה אישיות, זה אובי, זו דרך חיים"

בני קימרון

אייל אינדיג מהרצליה יצין בסוף הקיץ הבא את יום הולדתו ה־19, שאותו יחגוג במזמן. בקיצמה של אליפות אירופה בהתעמלות, אינדיג, שזכה לפני כשלושה שבועות במדליית זהב בקרב־רב בטורניר המכבית, הוא הניסיון הוותיק ביותר בנבחרת ישראל שתגיע לאליפות אירופה באנליות לנילו, ובך גם בגיל 13, או חזר לארץ עם משפחתו, התייצב ברמת השרון והחל ללמוד בכיתת חוברי אנגלית בבית הירוק "התעמלות שלי הייתה או בפי פית ובמבוא בריטי מבר", הוא נזכר, כיום הוא חובר קבוע בעולה עם שיירי מבוא קלים בלבד, ויכול להתנאות גם בהישגים בבחינות הבגרות (חמש יחידות בעתמטיקה, כימיה ואנגלית ועיון ממוצע מעל 90).

עם עלייתו לארץ, המאמן ויימבורג לקח אותו תחת חסותו. כבר באותה שנה, 2016, זכה אינדיג במקום השלישי בקרב־רב בא־לישות ישראל לנוער, ושלוש שנים לאחר מכן, בגיל 16, זכה באליפות הארץ לנוער בסוס הסוסות והמשיך החזק שלו. בגיל 17 וכה במדליית ארד בקרב־רב ובמדליית כסף בסוס הסוסות באליפות אירופה לנוער שנערכה בטורקיה. בגיל 18 דורג שני בקרב־רב באליפות ישראל לבוגרים, ובחופשת הבכורה שלו באליפות העולם לבוגרים שנערכה בינן חמתיע ועלה לגמר הקרב־רב.

הוא אמנם דורג רק במקום ה־23, אך מדובר בהישג נדיר במקצה עדיף עולמי. "בגלל שלוש חולדות בגב התחתון. יצאתי במזל, לא נזקקתי לניתוח אלא רק למנוחה ושיקום, ולא יכולתי להתאמן במשך ארבעה חודשים".

לפני כמה חודשים, עלה שוב לשלב הגמר בתחרות גביע העולם שנערכה בפולין, אבל נפילה בסוס הסוסות הריחה אותו מדינן המדליות, והוא דורג רק במקום השישי.

בשאיפה בהן את נדיבי הצלחה שלך ומעמיד פישרון מול חשיפה ותחבורה - מה נבחר?

"כישרון זה לא הצד החזק שלי. ההישגים שלי הם בזכות זה שאני בא כל יום לאולם ומשקיע 110 אחוז. כישרון זה דבר חשוב, אבל אין כמו עבודה קשה שיכולה להפוך ספורטאי טוב לאלוף. אלוף זה לא רק מדליה. אלוף זה אישיות, זו דרך חיים".

באמור, בחישים האחרונים הוא מתאמן בשפעת בחדרי הטורים של ישראל לק' ראש אליפות אירופה הקרובה. "אני מאמין שאם נבצע אותם בתחרות כפי שאנו מבצ' עים אותם באימונים, אנחנו מקרים שבאלי מות אירופה נצליח להגיע לגמר ביצוע עוד יותר טובה", הוא אומר. ■

אינדיג. מכוון גבוה

צילום: בעזרת איגוד ההתעמלות

לא הייתי אמור להתחרות באליפות הזו. הכניסו אותי כמקם ברגע האחרון, גם בגלל שחויתי מדי בטורנירם וגם בגלל שפנה לפני בן נסבעתי קטה אחרי טלטה לא מוצלחת על טרמפולינה ונחיתה על הראש, שבחיתי

אינדיג: צילום: עודד קרני

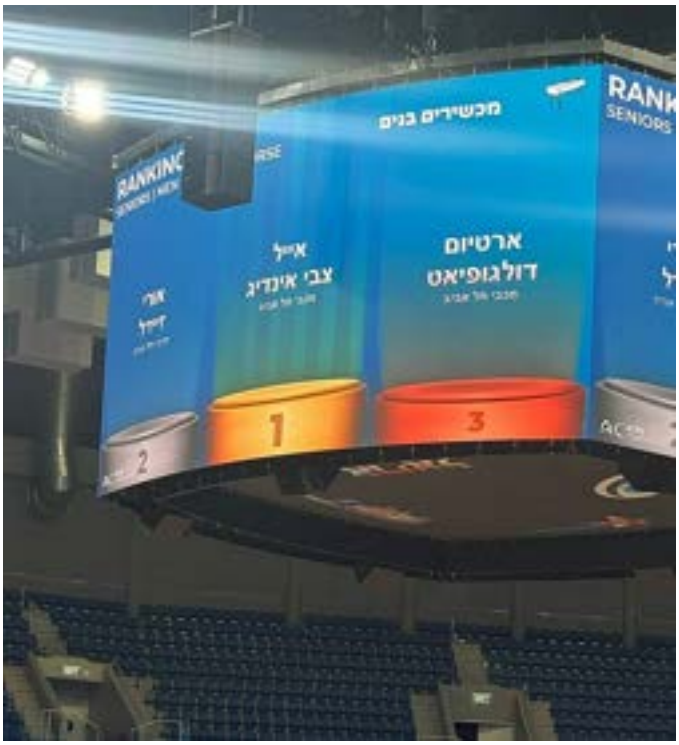

- **תוספת מעלון 137, אוגוסט 2025**

בכתבה בפייסבוק של איגוד ההתעמלות בישראל Israel Gymnastics, איגוד ההתעמלות בישראל Israel Gymnastics מאמצע יולי 2025 נכתב על זכייתו של אייל בפרס: "**מתעמל מעורר השראה בענף התעמלות מכשירים בנים לשנת 2025 - אייל אינדיג** 😂

הפרס מוענק ע"ש בוריס קנייב ז"ל. בוריס היה אחד מעמודי התווך של ענף ההתעמלות בישראל – מאמן, איש חינוך, ואדם שכולו לב ונשמה. כמאמן נבחרת הנוער וכמי שליווה את אלופת ישראל לשעבר, אופיר נצר, להישג שיא באליפות אירופה 2013, בוריס היה שותף לרגעים הגדולים של הענף – אך גם, ואולי בעיקר, לרגעים הקטנים של יומיום מלא מסירות, ערכים ואהבה אמיתית למקצוע. גם כשהתמודד באומץ עם מחלת הסרטן, לא חדל מלהגיע לאולם.

מותו של בוריס, זמן קצר לאחר אליפות אירופה 2018, הותיר חלל כואב בקהילת ההתעמלות.

זהו כבוד גדול להעניק פרס על שמו ולכבד את זכרו.

אנו שמחים להעניק השנה את הפרס לאייל אינדיג. אייל הוא מתעמל בכיר בנבחרת ישראל לבוגרים – הוא סמל לעוצמה, לנחישות בלתי מתפשרת, וליכולת האנושית להתגבר, לקום, ולהתחיל מחדש – שוב ושוב.

המסע של אייל בהתעמלות החל ממקום בלתי צפוי: כילד שאובחן עם טונוס שרירים נמוך, הפנייה לפעילות גופנית הייתה פתרון רפואי – אך מהר מאוד הפכה לייעוד. **מתוך קושי נולדה תשוקה, ומתוך מגבלה – נבנתה שליחות.**

לאחר שתי פציעות קשות – קרע ברצועה הצולבת ופציעה נדירה במרפקים – כשהרופאים הטילו ספק אם יוכל לחזור, אייל בחר להאמין. הוא עבר שיקום, עבד בשקט ובשקדנות, והוכיח שגבולות הם רק נקודת מוצא."

אייל בחר לשים את תמונתו של החטוף אלון אהל ליד הפודיום

הסבתא שרה שמעונוביץ הוסיפה: "זו פעם ראשונה שאייל התחרה אחרי 2 פציעות קשות מאוד בשנתיים הארונות. הוא עבר ניתוח בבלגיה ושהייה של 8 חודשים שם לשיקום.

אייל קיבל 2 מדליות זהב ופרס השראה על הרצון וההתמדה."

<u>איינהורן איתמר – ייצוג ישראל באולימפיאדה (קובילצקה פוליאנה)</u> <u>[עלון 123 – יולי 2024]</u>

שמו של איתמר הופיע בתחילת חודש יוני בתקשורת כמי שנבחר לייצג את ישראל באולימפיאדה הקרובה, שתיפתח בפריז בתחילת חודש אוגוסט. שם המשפחה מוכר לי כ"שייך" גם ליוצאי הקרפטים - אז יצאתי לחפש את הקשר - ומצאתי... איתמר, בנו של אשר, ונכדו של שמעון איינהורן, יליד קובילצקה פוליאנה [Kobyletska Polyana – מחוז ראחוב], שהיה חבר ילדות של אימי... איתמר חי בברצלונה, כחלק מהכשרתו המקצועית.

להלן תמצית מידע מערוץ הספורט: **"64 שנים תמימות חלפו מאז שרוכב אופני כביש ייצג את ישראל באולימפיאדה, אבל הבצורת הבלתי נתפסת הזו תגיע סוף סוף לקיצה ב- 3 באוגוסט, כאשר אלוף ישראל, איתמר איינהורן, יהיה זה שיתייצב שם על קו הזינוק בפריז.**

איינהורן נבחר היום רשמית בידי הצוות המקצועי של איגוד האופניים הישראלי, בחירה שלא הייתה למעשה מוטלת בספק משמעותי. אחרי הכול, **הספרינטר מהישוב מודיעין הוא הישראלי הראשון שהצליח להשיג ניצחונות במירוצים מקצועניים בין לאומיים ברמה הגבוהה, ומאז תחילת השנה כבר נצברו לזכותו 4 ניצחונות בטור רואנדה ובטור של טיוואן.**

למרות שציפה להיבחר, איינהורן נשמע נרגש לאחר שהתבשר על כך רשמית: **"למרות שאני כבר רגיל להתחרות במירוצים גדולים, להגיע לאולימפיאדה זה משהו אחר. אין ספורטאי שלא חולם להיות שם וזה היה גם החלום שלי. לייצג את המדינה במירוץ הכביש אחרי 64 שנה הופך את האירוע לעוד יותר חשוב ועוד יותר מרגש – ובוודאי שמדובר בציון דרך משמעותי מאד בקריירה שלי."**

אז מדוע בעצם נעדר רוכב ישראלי מהאולימפיאדה שנים כה רבות וכיצד נשבר הרצף הלא מחמיא הזה דווקא עכשיו? איינהורן מייחס זאת לשינוי שחוללה קבוצתו, "ישראל פרמייר טק": "הפרויקט הנהדר הזה, שיצא לדרך לפני עשר שנים, העניק הזדמנות לרוכבים ישראלים צעירים להתחרות ברמות הגבוהות וסייע להם להתפתח – אכן חולל שינוי. אנחנו רואים יותר ויותר ישראלים ברמות הגבוהות, והנה אנחנו מגיעים לאולימפיאדה. אבל זה תהליך שעדיין נמצא בעיצומו."

המירוץ האולימפי יוזנק ב 3 באוגוסט בפריז, מסלול גבעות קשה של 270 קילומטרים ... כ 85 רוכבים בסך הכל. איינהורן מאמין שהעובדה הזו תשפר את סיכוייו להשיג תוצאה טובה: "יהיה קשה מאוד לשלוט במירוץ ואני בהחלט בונה על זה. טופ 40 יהיה הישג ראוי".

אבל בעיני איינהורן, חשיבות ייצוגה של ישראל דווקא בימים אלו אינה פחותה מההישג הספורטיבי: "מבחינתי, לייצג את ישראל באולימפיאדה זו העברת מסר של עם השואף לשלום".

מי שיהיה בפריז כדי לעודד את איתמר ושאר הספורטאים הישראלים, הוא הבעלים של קבוצת ישראל פרמייר טק, סילבן אדמס. סילבן בירך את איתמר על בחירתו והוסיף: **"בחירתו של איתמר היא כבוד גדול. הוא יהיה רוכב הכביש הישראלי הראשון שמצליח להגיע לאולימפיאדה מאז שנקבעו הקריטריונים האולימפיים הקשוחים בשנות ה- 60.** אני רואה בבחירה של איתמר כהוכחה להצלחת פרויקט האופניים של קבוצת האופניים המקצוענית שייסדנו, "ישראל פרמייר טק", אשר העניקה לרוכבים כמו איתמר את ההזדמנות להתחרות ברמות הגבוהות ביותר של הספורט ולהשיג את הקריטריון האולימפי. **הבחירה באיתמר היא ראויה בהחלט, שכן הוא הרוכב הישראלי היחיד עד היום שניצח מירוצי כביש בין לאומיים ברמה גבוהה. השנה הוא כבר ניצח ארבעה מירוצים והציפיות שלנו ממנו היא להמשיך ולהצליח."**

איתמר הוא יליד ספטמבר 1997, כלומר, הוא בן 26.5; הוא נולד וגדל במודיעין. אחיו הבוגר ממנו ב-4 שנים הוא בן, שהיה רוכב אופניים מצטיין בעברו, ונמנה ב-2015 עם הרוכבים הישראלים הראשונים בקבוצת "Cycling Academy", שקדמה ל-Israel Cycling Academy. יש לו גם שתי אחיות בוגרות.

מזה מספר שנים חי איתמר, כאמור, בברצלונה. במאמר שפורסם במוסף "ימים ולילות" ב-10.5.2024 הוא מספר על הקשיים בדרך לפסגה. איתמר מתמחה בספרינט, "אותם רוכבים חסרי פחד, שמסיימים את הישורות האחרונות במהירות אדירה, כשהם צמודים זה לזה."

במענה לשאלה בריאיון אחר הוא נשאל מה הוא עושה במהלך שעות הרכיבה הארוכות: "לרוב אני מתרכז איך להעביר את התחרות בצורה מיטבית, בין אם זה כשאני עושה ספרינט או כשאני בא לעזור לרוכב בקבוצה שלי. בחלקים ה"קלים" בתחרות אני אוהב לדבר עם אנשים, נהנה לראות את הנוף כשאני יכול. הרבה פעמים אני עובר במקומות יוצא דופן ולמרות שזה לזמן קצר, אני אוהב להתפעל מזה ולעצור ולהגיד תודה איפה שאני נמצא."

בת זוגו היא לאה סחיווסחורדר, שהיא מאמנת בטיפוס קירות; היא מאמנת את איתמר באימוני כושר, מעודדת ומאמינה ביכולת שלו..

סיפורה המשפחתי של לאה הוא מיוחד ומורכב, והדהד לפני 23 שנים, כאשר חמישה מבני משפחתה נרצחו בפיגוע התאבדות נורא במסעדת סבארו. הפיגוע התרחש בצהרי יום חמישי, ב-9 באוגוסט 2001, כ' באב תשס"א, בלב ירושלים, כשמחבל מתאבד פלסטיני פוצץ מטען חבלה שנשא. בפיגוע נרצחו 16 ישראלים, (8 מתוכם ילדים) וכ-140 נפצעו, והוא אחד הפיגועים הקטלניים ביותר של האינתיפאדה השנייה. הפיגוע בוצע על ידי החמאס והג'יהאד האסלאמי הפלסטיני. לאה איבדה את הוריה, צירל (42) ומרדכי (44), שעלו לארץ מהולנד, ושלושה משבעת אחיה: רעיה (14), אברהם יצחק (3) וחמדה (בת השנתיים). לאה, שהייתה אז בת 10, ואחותה, חיה, בת ה-8, נפצעו בינוני-קשה ושרדו בנס את הפיצוץ.

למרות הפציעה, לאה התעקשה להגיע על אלונקה להלוויה. שלושה משבעת אחיה לא נכחו במקום.

גם במדינה למודת אסונות, שסיפורי הזוועות בה אינסופיים, הטראומה של משפחת סחיווסחורדר טילטלה במיוחד. [בפיגוע נהרג גם צביקה גולומבק, שאימו, שרית ז"ל, הייתה ילידת אירשאווה].

ומידע מרגש, הנוגע לתקופת שנה זאת ולאזורים "שלנו" נמסר לי מאיתמר ומלאה. מסתבר שהסבתא רבתא של לאה הייתה פרידה, שהייתה נשואה לבן-ציון מושקוביץ. הם התגוררו בפרשבורג [כיום ברטיסלבה]. ר' בן ציון התפרנס מצורפות, ושימש גם כחזן.

בשנת 1939 התפנתה משרת חזן בבית הכנסת האשכנזי באמסטרדם, ור' בן ציון קיבל את המשרה. משפחת מושקוביץ, עם שלושת ילדיה, הגיעו להולנד שבוע לפני פרוץ המלחמה. בשנת 1942 נשלחו בני המשפחה למחנה המעבר וֶסְטֶרְבּוֹרְק (Westerbork), שם נפרדו דרכיהם. האב הובא למחנה הריכוז בוכנוולד, והם הועברו למחנה רוונסבריק (Ravensbrück). במשך כמה חודשים הגיעו גלויות לרוונסבריק ובהם סיפר להם האב על חייו במחנה. **ר' בן ציון אף כתב בכתב ידו את תפילות הימים הנוראים, ובמסמך המצורף כתב את לוח ספירת העומר**.

פרידה ושלושת ילדיה שרדו ושוחררו בברגן בלזן, ואחרי השחרור היא החליטה לחזור להולנד. בן ציון השתתף בצעדת המוות מבוכנוולד לטרזינשטט ומבין כ-5,000 אנשים שיצאו לצעדה סיימו אותה חיים 900 בלבד – גם הוא שרד וחזר להולנד. בדרך נס נפגשו שוב הני הזוג ששרדו. לאחר המלחמה היה ר' בן ציון החזן הראשי של בית הכנסת הגדול באמסטרדם.

קישור לראיון עם איתמר: https://www.youtube.com/watch?v=fx1KemU9esU

נאחל לאיתמר הצלחה והגשמת החלומות הספורטיביים המרשימים
וייצוג מכובד של ישראל

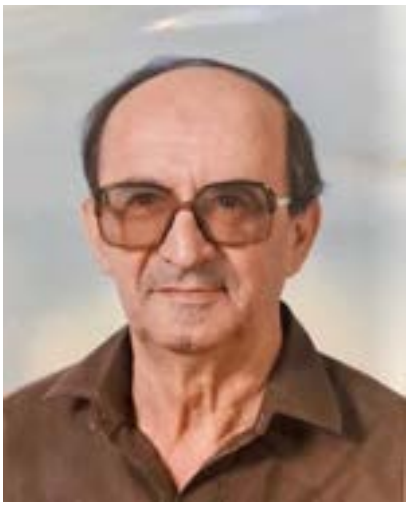

נוצר על־ידי מעלה היצירה - Ronavni

<u>אלון זאב (מונקץ')</u> [עלון 106 – מרץ 2023]

בהמשך להכרות עם עשייתם ותרומתם לחברה של יוצאי קרפטורוס בעבר אעלה הפעם את שמו של זאב אלון – על פי ויקיפדיה:

<u>"זאב אלון</u> (3 בספטמבר 1920 – 19 בדצמבר 2004) היה מורה ומחנך, שימש כמנהל בית הספר התיכון בכפר הילדים והנוער הדסים (1965–1989), ציר בקונגרס הציוני ה-22 (באזל 1946) מטעם "תנועת הנוער הציוני" ומטעם הסוכנות היהודית לארץ ישראל וזוכה בפרס ע"ש משה קול (1986).

זאב אלכסנדר האופט (Haupt, לימים אלון) נולד וגדל במונקץ'. אביו, מנחם, נפטר בשנת 1925 מדלקת ריאות, והוא נשאר עם אימו, דבורה, ועוד אח ואחות. שני אחים נוספים מנישואים קודמים של הזוג היו כבר בוגרים, וחיו מחוץ לבית. האם ניהלה בבית בו גרו מסעדה כשרה בשם "האופט". הוא למד בגימנסיה העברית במונקץ', אותה ניהל ד"ר חיים קוגל. הוא ואחיו היו חברים בתנועות הנוער בית"ר ו"השומר הצעיר" ועם סיום לימודיו בשנת 1939, ניסה להתקבל לאוניברסיטה, אך בגלל הנומרוס קלאוזוס הוא סורב, למרות ציוניו הגבוהים.

חודשיים לאחר כניסת הגרמנים להונגריה ב-19 במרץ 1944 הוא נעצר ונלקח ביחד עם כל קהילת מונקץ' למחנה ההשמדה אושוויץ. אימו נספתה מיד עם הגעתה למחנה. למרות נכות בולטת ברגלו, שנגרמה בילדותו, הוא לא נשלח אל מותו כמו אימו. באושוויץ שהה שבועיים ואז הועבר למחנה ליד קטוביץ. בינואר 1945 הועבר למחנה מטהאוזן ושרד גם את הזוועות בקור העז ששרר שם במרומי ההר. עם התקרבות הכוחות הסובייטים למחנה הם צעדו 200 ק"מ ובדרך הצליח לברוח יחד עם עוד חבר. יחד צעדו עד לווינה והסתתרו במרתף כנסיית סטפן הקדוש - עד להגעת הסובייטים ולסיום המלחמה. הוא נסע לבודפשט, שם נפגש עם אחיו, משה אלון, ששרד את עבודות הכפייה בהן הועסק, ועם אחותו שרה אבני ששרדה את אושוויץ. יחד עם אחותו הצטרף לתנועת "הנוער הציוני", כשאחיו משה עבר לפעילות בתנועת הבריחה.

עוד לפני מלחמת העולם השנייה, היה אלון פעיל בתנועת הנוער בית"ר, אך לאחר השואה, בחר להצטרף לפעילות בתנועת "הנוער הציוני". הוא פעל במחנה עקורים ליד מינכן, שם היה פעיל בארגון עלייה ב', ובאיתור מוסדות חינוך לילדים. בדצמבר 1946 הוא נבחר מטעם תנועת הנוער הציוני, ומטעם הסוכנות היהודית לארץ ישראל להיות <u>ציר בקונגרס הציוני ה-22 שהתקיים בבאזל שבשווייץ</u>.

באחת ההכשרות בבודפשט, שקדמו לפעילותו במינכן, הכיר זאב את זהבה (פילי) וייס, מורה לאומנות בוגרת סמינר למורות במישקולץ שליד בודפשט. היא עלתה בשנת 1946 באופן חוקי לקיבוץ כפר גליקסון, והוא עלה שנה אחריה באוניית מעפילים שאינה ידועה*, והצטרף אליה בקיבוץ, שם עבד בפרדס ובעבודה חקלאית. לאחר מכן התמנה למורה בבית הספר היסודי בקיבוץ.

[* בבדיקה שערכתי מצאתי את רישום העלייה שלו: יציאה ממרסיל באונייה "ולנה" והגעה ארצה ב-15.5.1947. ראו את התיעוד בהמשך].

ב-1948 עבר זאב להדסים, שם עבד כמורה ללשון ולספרות עברית, ואשתו עבדה כמורה לאמנות. במהלך עבודתו בהדסים השלים לימודי תואר ראשון ותואר שני באוניברסיטה העברית בספרות, לשון, אנגלית ופילוסופיה.

בכפר הילדים והנוער "הדסים", תחילה כמורה, ולאחר מכן כמורה <u>ומנהל בית הספר התיכון</u>, עסק אלון רבות בקליטת הנוער שהגיע לכפר, יהודים וערבים כאחד, ותיקים ועולים, על כל הבעיות והקשיים הכרוכים בכך. ב-1970 יזם והקים כיתות תיכוניות לעולים מברית המועצות, איראן וטורקיה. תוכנית הלימודים שבנה עבורם כללה לימודים אינטנסיביים של השפה העברית, בשילוב לימודי שאר

המקצועות הנלמדים, תוך הכשרת צוות המורים לשינויי זה. תוכנית זו הכינה אותם להשתלבות מהירה בכיתות הרגילות, ולעמידה בבחינות הבגרות בציונים גבוהים והשתלבות בתפקידים בצבא ובאזרחות. שילובם של עולים אלה במסגרת הלימודית והפנימייה תרמה רבות לקהילת הכפר והמשיכה את חזון קליטת העלייה והאינטגרציה שלו.

לאחר מותו, רבים מתלמידיו ליוו אותו למנוחת עולמים בבית הקברות באבן יהודה, הסמוכה לכפר.

ד"ר אסעד עראידא, בן העדה הדרוזית ממע'אר ויו"ר המפעל להכשרת ילדי ישראל: **"<u>זאב אלון היה המחנך הדגול והמורה המוצלח שהיה לי אי פעם. איש אשכולות, מורה ומחנך מחונן, ומעל לכל - אדם משכמו ומעלה, שבזכותו אהבתי את השפה העברית.</u>"**

<u>זאב קיבל פרס ע"ש משה קול מטעם "מרכז תרבות העמים לנוער, ירושלים", על מפעל חייו בשיקומם ובחינוכם של ילדים וילדי עולים בכפר הנוער "הדסים", תשמ"ו 1986."</u>

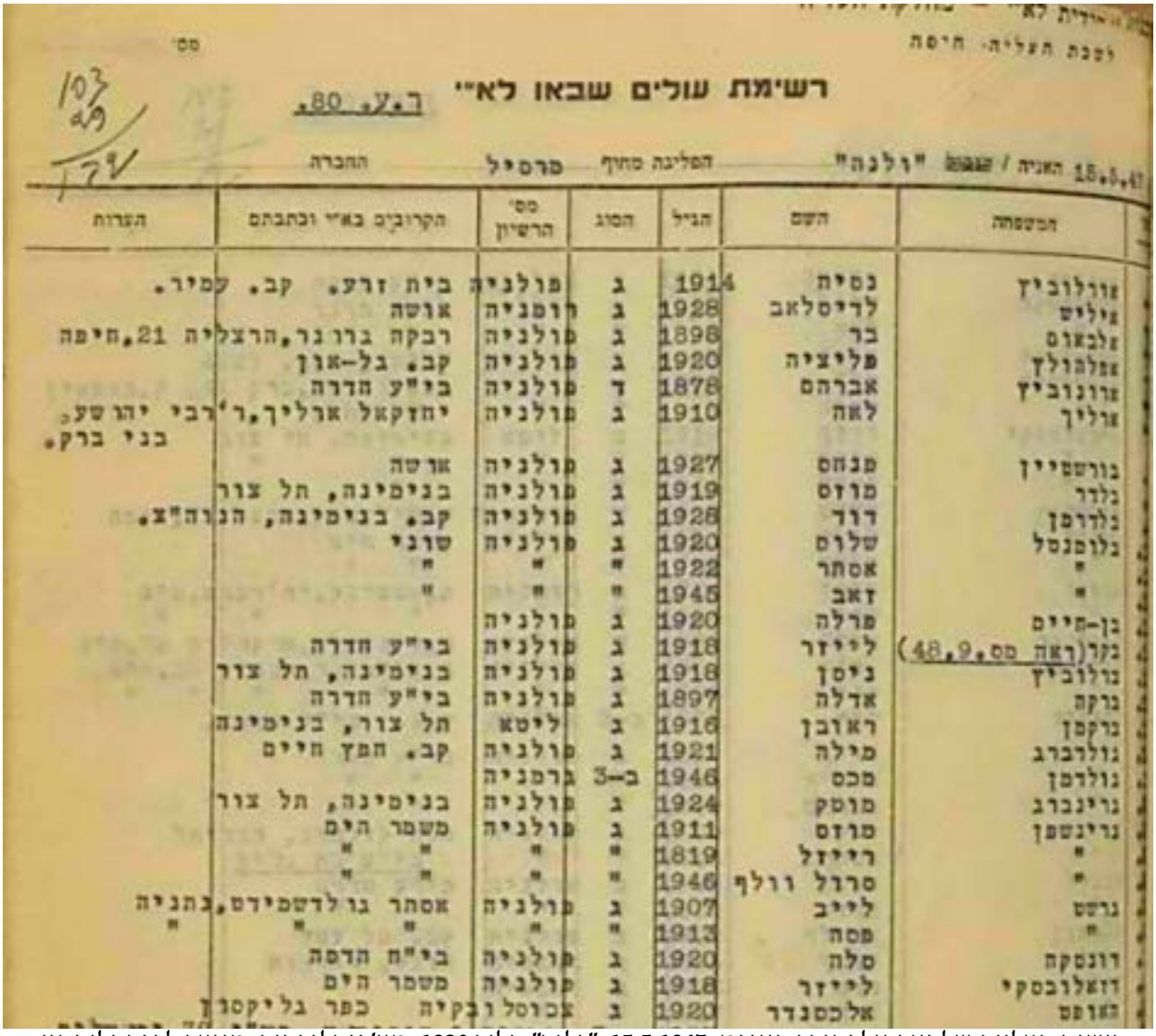

רשימת עולים שבאו לא"י

הכשמתה	השם	הגיל	הסוג	מס' הרשיון	הקרובים באי"י וכתבתם	התערות
זוולוביץ	נסיה	1914	ג	פולניה	בית זרע. קב. עמיר.	
אילים	לדיסלאב	1928	ג	הונגריה	אושה	
אלבאום	בר	1898	ג	פולניה	רבקה ברונר, הרצליה 21, חיפה	
אפלבולץ	פליציה	1920	ג	פולניה	קב. גל-און	
זרונובייץ	אברהם	1878	ד	פולניה	בי"ע חדרה	
זרליך	לאה	1910	ג	פולניה	יחזקאל זרליך, ר' רבי יהושע, בני ברק.	
נורשטיין	מנחם	1927	ג	פולניה	אושה	
נלדר	מוזס	1919	ג	פולניה	בניפינה, תל צור	
נלדרמן	דוד	1926	ג	פולניה	קב. בניפינה, הנוה"צ.	
נלופנטל	שלום	1920	ג	פולניה	שוני	
"	אסתר	1922	"	"	"	
"	זאב	1945	"	"	"	
בן-חיים	מרלה	1920	ג	פולניה		
נקר(ראה סס. 48,9)	לייזר	1918	ג	פולניה	בי"ע חדרה	
נרולוביץ	ניסן	1918	ג	פולניה	בניפינה, תל צור	
נרקה	אדלה	1897	ג	פולניה	בי"ע חדרה	
נרקמן	ראובן	1916	ג	ליטא	תל צור, בניפינה	
נולדברג	מילה	1921	ג	פולניה	קב. חפץ חיים	
נולדמן	מכס	1946	ב-3	ברסניה		
נרינברג	מוסק	1924	ג	פולניה	בניפינה, תל צור	
נרינשפן	מוזס	1911	ג	פולניה	משמר הים	
"	רייזל	1819	"	"	" "	
"	סרול וולף	1946	"	"	" "	
נרסט	לייב	1907	ג	פולניה	אסתר גולדשמידט, בתניה	
"	פסח	1913	"	"	" "	
דונסקה	סלה	1920	ג	פולניה	בי"ח הדסה	
דזאלובסקי	לייזר	1918	ג	פולניה	משמר הים	
האופט	אלכסנדר	1920	ג	צכוסלובקיה	כפר גליקסון	

רישום העלייה של זאב אלכסנדר האופט, 15.5.1947, "ולנה", יליד 1920, מצ'כוסלובקיה, מיועד לכפר גליקסון

איתרתי את בנו הצעיר, יקיר, המתגורר באבן יהודה, כמו אחיו הבכור, דניאל [ותודה לדב פורת, חברנו]. בעקבות הקשר – שוחחתי עם בן דודו, דר' רון אבני, שכתב את הערך בוויקיפדיה.

הערך עודכן לגבי האונייה בה הגיע זאב ארצה.

רון גם שיתף אותי בביוגרפיה שכתבה אימו, שרה, אחותו של זאב. אעלה כמה ציטוטים מדבריה, הנוגעים לילדותו של זאב: "נולדתי במונקץ' שבצ'כיה ביום שמיני לינואר 1923, בת זקונים למשפחה בת 5 בנים: ביילה, יוז'י (שניהם אחים חורגים למחצה שלי, בניהם של אבי), צאלו (גם הוא אח חורג למחצה, בנה של אימי), משה וזאב. זמן קצר לאחר הולדתי, בעודי בת שנה, נפטר אבי מנחם ואימי דבורה גידלה אותנו בכוחות עצמה. את ביילה, אחי החורג למחצה, מעולם לא הכרתי, ורק ידוע לי שהיה בזמנו עיתונאי בבלגיה. את יוז'י הכרתי רק כשהייתי בת 10. הוא כבר היה בוגר, עזב את מונקץ' עוד לפני הולדתי, וחי את חייו בפאריס. זכור לי שיום אחד הוא הגיע ברכב עד למונקץ' (דבר יוצא דופן), והתרחץ במי קולון, היות ולא הייתה לנו מקלחת בבית... זיכרון הילדות הראשון שלי קשור בגננת של גן הילדים העברי, וביום הלימודים הראשון בכיתה א' בגימנסיה העברית במונקץ'... זאב, אחי הגדול, דאג לי במיוחד והיה מלווה אותי לבית הספר, מחזיר אותי הביתה בסוף יום הלימודים (במצוותה של אמא), ומלמד אותי (ואפילו את החברות שלי!) כשהייתי צריכה עזרה בלימודים. זאב נחשב לאח החכם והמוכשר במשפחה, בעוד שמשה, אחי הגדול יותר, היה יד ימינה של אימי, ועזר לה בניהול המסעדה, בניהול החשבונות ובגביית הכספים... [בשנת 1944] בתקופה הזו זאב העביר שיעורים פרטיים לילדי העיירה, והרוויח שכר גבוה יותר מזה של מורה בתיכון. בכספו קנה לי אופניים... באותם ימים זאב, שהיה פעיל ציוני (במשפחה נהגנו לכנות אותו Galile Hrtzege - הנסיך של הגליל), נלקח מן הבית ונאסר באחד משני בתי החרושת ללבנים, שמוקמו בקצוות העיירה, שם ריכזו את הפעילים הציוניים, הקומוניסטים ואנשים נוספים שהיוו איום על המשטר ההונגרי...
באחת הרכבות פגשנו פתאום, אתו ואני, את הרשו (אחיה), שמסר לנו שאחי זאב חי והוא נמצא בבודפשט, ולשם החלטנו לנסוע. בבודפשט הייתה לי הכתובת של זאב, שגר בקומונה ביחד עם פילי [אשתו] וחברים אחרים מהנוער הציוני שהתכוננו לעלייה ארצה..."

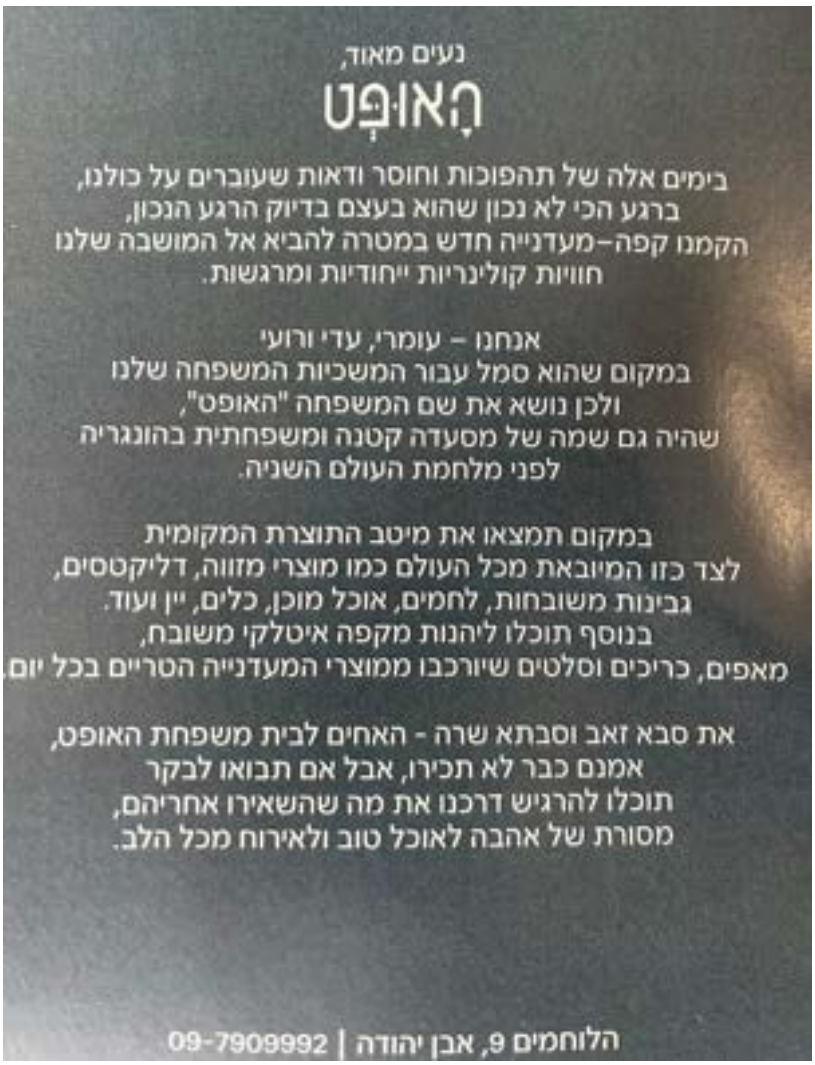

בני הדור השלישי, נכדיהם ונכדתם של האחים זאב ושרה, לבית האופט, חזרו אל המקורות... הם פתחו בתקופת הקורונה (2020) מעדניה במושבה אבן יהודה, היכן שזאב חי רוב חייו בארץ, לאחר שעבר מכפר גליקסון למקום.

"...במקום שהוא סמל עבור המשכיות המשפחה שלנו, ולכן נושא את שם המשפחה "האופט", שהיה גם שמה של מסעדה קטנה ומשפחתית בהונגריה* [תיקון: במונקץ', בבית בו גרו] לפני מלחמת העולם השנייה... את סבא זאב וסבתא שרה – האחים לבית האופט, אמנם כבר לא תכירו, אבל אם תבואו לבקר תוכלו להרגיש דרכנו את מה שהשאירו אחריהם, מסורת של אהבה לאוכל טוב ולאירוח מכל הלב".

משפחתו של זאב אלון:
מימין: ענת (אשת הבן יקיר), זאב, יובל (בנו של הבן יקיר), פילי (זהבה) – אשתו של זאב, יקיר, דניאל (הבן הבכור של זאב) ויעל (בתו הצעירה)

זאב (אלכסנדר) אלון (האופט)

אלון משה (מונקץ') [עלון 107 – אפריל 2023]

אל שמו של משה אלון הגעתי במקרה: בעקבות התיעוד של זאב אלון (בעלון הקודם, מספר 106) נוצר קשר עם בני משפחתו. מהם נודע לי על אח נוסף, משה, שהיה בעל תפקידים בכירים בשרות החוץ של מדינת ישראל. משה הוא אחיו הבוגר של זאב. בערך בוויקיפדיה נרשם שנולד במונקץ' שבהונגריה ולכן לא עלה שמו בילידי צ'כוסלובקיה. צריך להזכיר שבשנת 1916, שנת לידתו, היה האזור חלק מאוסטרו-הונגריה ורק בתום מלה"ע ה-1 עבר האזור לשליטת צ'כוסלובקיה.

להלן המידע מוויקיפדיה:

"משה אלון (7 ביולי 1916 – 24 בספטמבר 1996) היה דיפלומט ישראלי, כיהן כשגריר ישראל במספר ארצות (טורקיה, ארגנטינה, פארגוואי, בלגיה, לוקסמבורג, איטליה והוותיקן), היה אחראי על יצירת הקשרים הכלכליים עם השוק האירופי המשותף, משנה למנכ"ל משרד החוץ וממלא מקומו בתקופת הסכמי קמפ דייוויד, בדרך להסכם השלום בין ישראל למצרים.

משה אלון נולד במונקץ' לדבורה ומנחם האופט (Haupt). הוא למד בבית הספר היסודי והתיכון של הגימנסיה העברית בעיר. מספר שנים אחרי סיום לימודיו החל בלימודי רפואה בפראג, אך מלחמת העולם השנייה קטעה את לימודיו, והוא נלקח למחנה עבודה והועסק בעבודות כפייה. הוא ושלושת אחיו ואחותו שרדו את השואה, ועם סיום המלחמה הצטרף לפעילות בתנועת הבריחה. משה עלה לארץ ישראל בשנת 1947. במהרה השתלב בשירות החוץ של מדינת ישראל.

תפקידיו העיקריים במשרד החוץ:

1953–1955 סגן קונסול לענייני כלכלה בקונסוליה הישראלית בלוס אנג'לס, קליפורניה, ארצות הברית.

1955–1960 מזכיר ראשון ואחר כך מיופה כוח בשגרירות ישראל באנקרה, טורקיה.

1960–1965 מנהל המחלקה הכלכלית במשרד החוץ.

1965–1969 שגריר ישראל בבואנוס איירס שבארגנטינה ושגריר לא תושב בפרגוואי.

1969–1974 שגריר ישראל בבריסל שבבלגיה, שגריר לא תושב בלוקסמבורג וראש המשלחת ליד הקהילות האירופאיות (השוק המשותף).

1974–1977 סמנכ"ל כלכלה במשרד החוץ.

1977–1979 משנה למנכ"ל משרד החוץ ומ"מ המנכ"ל וראש אגף אירופה.

1979–1982 שגריר ישראל ברומא שבאיטליה ומואמן (credentialed) לקריית הוותיקן.

לאחר פרישתו פעל כיועץ כלכלי לחברות ענק כדוגמת כי"ל.

פועלו העיקרי במשרד החוץ

בתקופת כהונתו של אלון כשגריר ישראל בארגנטינה ופרגוואי הייתה מלחמת ששת הימים. הוא יצר קשרים עם ראשי הממשל ועם הקהילה היהודית הגדולה שם. קשרים אלה אפיינו את כל תקופות כהונתו כשגריר בכל המדינות בהן פעל: טורקיה, ארגנטינה, פרגוואי, בלגיה, לוקסמבורג, איטליה וקריית הוותיקן.

המאבק בחרם הערבי

כפועל יוצא מתפקידו כמנהל המחלקה הכלכלית במשרד, ומאוחר יותר כשגריר בבריסל, לוקסמבורג ובמוסדות השוק המשותף, היה משה אחראי לייסוד הקשרים הכלכליים עם מדינות אירופה, שהיו מאוגדות בעת ההיא בהתאגדות, שנקראה השוק האירופאי המשותף. כשסיים את תפקידו כשגריר שם, מונה לסמנכ"ל כלכלה במשרד, ופועלו העיקרי היה המאבק בחרם הערבי, שהכריזה הליגה הערבית נגד חברות שסחרו עם ישראל ונגד ישראל עצמה. בסוף 1975, יחד עם שגריר ישראל בארצות

הברית, שמחה דיניץ, פעל משה לקבלת אישור מהבית הלבן לפרסם את הצהרתו של הנרי קיסינג'ר על התנגדות ארצות
הברית לחרם הערבי ועל פעילות שהובטחה לחקיקה בעניין זה אצלם. במסגרת מאמצים אלה, ניסה, במקביל, להביא לידי כך שהסנטור דאז, רונלד רייגן, שהתמודד מול הנשיא המכהן ג'רלד פורד, יכריז במהלך מסע הבחירות שלו על "תוכניתו להגביר את האמצעים התחיקתיים נגד פעילות החרם". זאת כדי להביא לידי כך, אליבא דמסמך משרד החוץ, שהנשיא פורד "ירצה להתחרות ביריבו על ידי נקיטת אמצעים מעשיים וספקטקולריים נגד החרם". מעט לאחר מכן, פנה משה לכל השגרירים באירופה (בעקבות ההוראות שהוציא הנשיא פורד שנועדו לבלום את השפעת החרם), ועל סמך בדיקה שניתן להביא לידי צעדים אדמיניסטרטיביים במדינות היעד נגד פעולות החרם הערבי. זאת בהסתמך על חוקים קיימים במדינות אירופה שאוסרים אפליה. למסמך צורפו נספחים רלוונטיים כניירות עבודה, והשגרירים נקראו להתייעצות בכתב כדי להביא ל"פתיחת מערכה רחבה כדי להחדיר את התודעה כי החרם הוא בלתי חוקי, ולעודד מדינות במערב לאסור פעילות חרם על ידי חקיקה מתאימה במישור הלאומי". חצי שנה לאחר מכן, פנה משה אל שר החוץ במסמך על דרך פעולה אפשרית למנוע מחברות גרמניות שנכנעות לחרם הערבי לעשות כן, ולהציג פעולה זו בפני שר החוץ הגרמני, הנס-דיטריך גנשר, בשיחה שאמורה להתקיים ביניהם.

<u>המשא ומתן לשלום עם מצרים</u>

כמשנה למנכ"ל משרד החוץ בעת ביקור הנשיא אנואר סאדאת, היה משה אחראי לריכוז ותיאום אגפי המשרד לקראת ובמהלך הביקור. בוועידת הפסגה בקמפ דייוויד, שנערכה בספטמבר 1978, שבסופה נחתם הסכם השלום בין ישראל למצרים, מילא משה תפקיד חשוב ומרכזי, כמשנה למנכ"ל משרד החוץ את מקומו של המנכ"ל, שהיה יחד עם השר משה דיין בוועידה.

משה היה נשוי לאגי, לבית רוט, שהלכה לעולמה ב- 1986 ונפטר ב"א בתשרי תשנ"ז, 24 ספטמבר 1996."

משה אלון עם האפיפיור, יוחנן פאולוס השני

משה אלון עם ראש הממשלה, גולדה מאיר, בעת היותו שגריר בבלגיה

משה ואשתו, אגי

אנגלמן איבון (Yvonne Engelman) - דולהה (Dolhe) - סידני אוסטרליה [עלון 66 – פברואר 2020] **[נפטרה במאי 2025]**

אל איבון אנגלמן הגענו בעקבות מידע שהגיע אלינו דרך אחותו של אחד מהמתנדבים הפעילים שלנו, מיכאל אינדיק. איבון הוזמנה על-ידי ממשלת פולין לטקס "יום השואה הבינלאומי", אשר נערך בפולין ב-27.1.2020 - מתוקף היותה ניצולת שואה, הפעילה מאוד ב"מוזיאון השואה היהודי" בסידני, מוזיאון שנפתח ב-1992.

מכיוון שאיבון ילידת זאקרפטיה, וידענו שלאחר הביקור בפולין היא תגיע ארצה לחגיגת בר-המצווה של הנין שלה, החלטנו להפתיע אותה בירושלים, לכבדה ולהעניק לה את תעודת ההוקרה, אותה אנו מעניקים לשורדי השואה.

אנו מביאים מידע מראיון ההכנה שנערך לה לפני הטקס באושוויץ, בשילוב ראיון שערכנו איתה.

איבון (איבּי) ילידת 1927, היא ילדה יחידה (ונכדה יחידה) למשפחת אנגל, אשר גרה בדולהה (Dolhe), מחוז אירשאווה. לדבריה, בכפר חיו לפני המלחמה 277 יהודים. אביה היה יליד מונקץ' והאם ילידת דולהה. "היינו משפחה אורתודוקסית וחיינו באושר. במהלך המלחמה כל דבר השתנה בצורה דרסטית, החיים השלמים שלי התדרדרו. הגעתי לאושוויץ מגטו ברגסס (ברגובו), אליו הגעתי במרץ 1944. שוחררתי ממחנה PETERSWALDAN. איבדתי את כל המשפחה שלי, הייתי היחידה שנותרה, אבל נשבעתי לשרוד, הבטחה, שאותה הבטחתי לאבא שלי. ניצלתי."

האימא הייתה בת 38 והאבא היה בן 45 כשנרצחו באושוויץ.

איבון חזרה לכפר הולדתה כדי לראות מי שרד, ובמטרה להשיג מסמכים על משפחתה. היא איתרה את תעודת הנישואין של הוריה ואת תעודת הלידה שלה. היא שהתה בכפר 3 ימים בלבד, חצתה את הגבול עם בת-דודתה והגיעה למיכלובצה (Nagymihály בהונגרית, מחוז קוֹשִיצֶה) בסלובקיה.

איבון נישאה ליעקב יליד Dusyno (מחוז סבליאבה), וכך השתנה שם המשפחה מאנגל – לאנגלמן...

"אחרי השואה הצלחתי לשקם את חיי ועברתי לאוסטרליה. אני נשואה [בעלה נפטר לפני כחמש שנים], יש לי שלושה ילדים ועכשיו גם 9 נכדים ו- 15 נינים – ומשפחתי עדיין גדלה".

לאיבון שני בנים ובת; הבן הבכור, מיכאל הוא פרופסור למתמטיקה, החי חצי שנה בארץ וחצי שנה בארה"ב; הבת, שירלי, גרה בסמיכות לאיבון וניהלה את עסקי הנגרות של אביה; הבן ג'פרי הוא רופא למחלות מעיים באוסטרליה.

איבון חיה ב-72 השנים האחרונות בסידני, אוסטרליה. היא משכימה קום, עושה מעט תרגילים ויוצאת להליכה. תוך כדי כך היא מפעילה את מוחה: היא אומרת לעצמה 10 מילים המתחילות ב-A, ב-B וכך הלאה... שלוש פעמים בשבוע היא משחקת ברידג' ופותרת הרבה תשבצים. הזיכרון שלה נפלא והיא זוכרת אנשים רבים מילדותה, את שמותיהם והיכן היו גרים.

איבון מתנדבת בארגון **UIA**: **United Israel Appeal,** שהוא הזרוע האוסטרלית של "קרן היסוד" בישראל. UIA אוסטרליה, בשיתוף עם הקהילה היהודית העולמית פועלת לקידום העדיפויות הלאומיות של מדינת ישראל והחברה הישראלית, בדגש מיוחד על קידום קהילות חלשות יותר; טיפוח נוער מוחלש ושוליים; עידוד העלייה; חיבור יהודי התפוצות הצעירים לישראל ולחיים היהודיים.
איבון זכתה להערכה ולהוקרה גם על ידי מלכת אנגליה, שאוסטרליה היא אחת המדינות בחבר העמים הבריטי - מאת "מסדר אוסטרליה" (Order of Australia). מסדר האבירות ואות הכבוד האוסטרלי הזה נוסד בפברואר 1975 על ידי אליזבת השנייה, והוא מוענק לאזרחים אוסטרלים וזרים על שירות והישגים ראויים לשבח. איבון זכתה לקבל מדליה **Order of Australia Medal – OAM** על פעילותה ההתנדבותית.
אומרת איבון: "מעולם לא שכחתי את עברי והייתי מעורבת באופן פעיל ב"מוזיאון השואה היהודי", המספר את סיפוריי לילדים מכל הגילאים. קולי נשמע באופן חזק וברור".
איבון נשאלה: "מה המשמעות של אושוויץ עבורך?" ותשובתה הייתה: "אני הצלחתי לשרוד את הגיהינום והייתי מסוגלת להוביל חיים נורמליים; זה לא מגדיר אותי, אבל אני לעולם לא אשכח את הזוועות שעברתי. זה מקום של גיהינום אמיתי, אבל זה לא צריך להישכח ותמיד צריך להישאר כרשומה היסטורית של מה יכול לקרות! המסר שלי לדורות הבאים הוא, שהדרך היחידה להנציח את זיכרון ששת המיליונים שנרצחו, היא לספר את הסיפורים שלנו ולוודא שהדורות השניים והשלישיים שומרים על הזיכרון שלנו בחיים ומספרים את הסיפורים שלנו".
בכנס באושוויץ השתתפו כ-100 שורדים, 19 מהם מישראל, כולל שרגא קלוש שלנו (יליד ויזניצה).
מתוך דבריה של איבון לעיתונאי באירוע: "יכולנו לשמוע ילדים משתעלים, בוכים ונחנקים מהגז, להריח את בשר האדם ואת הפחד האיום, שאולי תהיה הקורבן הבא".
אל המסע הזה נלוו אליה שלושת ילדיה ובני זוגם, וכן שניים מילדיהם (נכדיה). המסע הארוך מאוסטרליה כלל סך הכול 20 שעות טיסה עד ישראל, מהארץ לדברצן, משם לאוז'גורוד (עם רוברט דרוב) וביקור בכפר מולדתה, דולהה, בו עלתה לקבר הסבים שלה; עוד 8 שעות נסיעה לקרקוב, שם נערך הטקס, ומשם, דרך מינכן לביקור חוזר בארץ (וכמובן – תהיה גם הדרך חזרה לאוסטרליה ארוכה ומייגעת לכל אדם, לבטח לאישה מבוגרת כמו איבון).

<u>רונלד ס. לאודר</u>, נשיא הקונגרס הציוני העולמי, אמר בטקס הזה: "היטלר בחן את העולם, ולעולם לא היה אכפת... מדינות רבות גרמו לאושוויץ כששתקו מול האנטישמיות הנאצית: אסור לסבול זאת שוב! יותר מדי אנשים, ביותר מדי מדינות, גרמו לאושוויץ לקרות; כשיהודי אירופה התחננו בפני העולם

שיעניק להם נמל מבטחים, שביקש מקום ללכת אליו - הפנה כל העולם את גבו אליהם".

"שום דבר לא חשוב יותר במלאת 75 שנה לשחרור אושוויץ מאשר שיש ניצולים מהמקום האיום הזה. הם החיבור הישיר, העדים לפשע הנורא הזה. זו הסיבה שאני מוכן לעשות כל מה שצריך כדי להביאם; תנו לעולם לשמוע אותם, תנו לעולם לזכור"!

הקונגרס היהודי העולמי הטיס לפולין עיתונאים מכל העולם כדי לסקר את הטקס וכדי לספר את סיפורם של השורדים.

- <u>להלן מספר קישורים לסיפורה של איבון אנגלמן</u>:

https://www.dailymail.co.uk/femail/article-6407765/Czech-Holocaust-survivor-Auschwitz-start-new-life-family-Australia.html
https://ajn.timesofisrael.com/youth-hear-from-holocaust-survivors
https://www.youtube.com/watch?v=9vBwXK3or0w
https://sydneyjewishmuseum.com.au/shop/events/talk/survivor-talk-yvonne-engelman-may2019
/https://sydneyjewishmuseum.com.au/news/holocaust-survivor-oam
https://ajn.timesofisrael.com/youth-hear-from-holocaust-survivors

ברוכה תהיי על עשייתך המגוונת, לאורך שנים, בהתנדבות, למען ספר את סיפורה של הקהילה בימי החושך של השואה!

איבון בתחנות חייה: אושוויץ, הנישואין ליעקב (יאנקי) אנגלמן - וכיום

איבון והנינים בארץ –עם תעודת ההוקרה של הארגון (בעברית ובאנגלית)

<u>איבון הדגישה בדבריה את העובדה שמבת יחידה צמח שבט גדול כל כך....</u>

איבון עם בתה וחתנה (משמאל), ועם חלק מהנכדים והנינים

מימין: מיכאל אינדיק (יוזם המפגש), רותי פיקסלר, זאב מילבאואר (יו"ר הארגון),
איבון אנגלמן ולנה ינקלביץ (אשר גדלה בדולהה, כפר לידתה של איבון), ירושלים

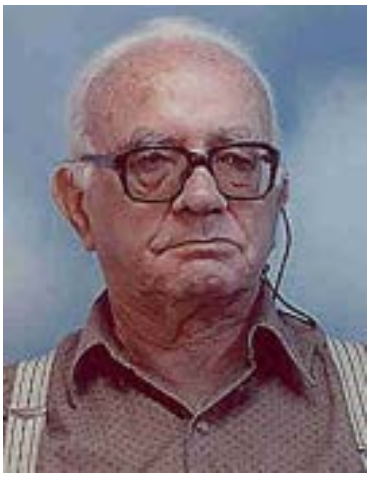

ארבל (קרפן) שלמה [Rosvigovo (Orosveg)] עלון 119 – מרץ 2024]

שלמה היה בוגר הגימנסיה העברית במונקץ'. בשנת 1934, הוא התחייב למפגש בערב פסח, ליד הכותל ב-1944. מתוך אתר "יד ושם": "ב-1934 חתמו עשרים צעירים, בוגרי המחזור השלישי של הגימנסיה העברית במונקץ', על מסמך ייחודי בו הבטיחו להיפגש ליד הכותל המערבי בירושלים בערב פסח 1944. עשרה זכו להגשים את החלום ולעלות לארץ ישראל: א. ברנר, גרשון יגר, שלמה קרפן (לימים ארבל), דב משה ליפרמן (ליפי), יוסף רוזנברג, צבי מרמלשטיין, אריה נימן (נוימן), דוד וייס (לימים לבנה), יוסף מרדכי שנפלד וחנה שנפלד (לימים אורן).

שלושה קיימו את ההבטחה ונפגשו בערב פסח 1944 ליד הכותל: אהרון ברנר, אריה נימן (נוימן) וגרשון יגר. ב-7 באפריל 1944, ערב פסח תש"ד, היום בו נקבע מועד הפגישה בירושלים, עמדו יהודי מונקץ' בפני כיליון. מיד לאחר הפסח נכלאו בגטאות, וב-11 במאי החלו יוצאות רכבות הגירוש ממונקץ' לאושוויץ -בירקנאו."
שלמה נולד בשנת 1915, כך שסביר להניח שהיום הוא איננו איתנו. בעזרת כמה מהלכים איתרתי את בתו, תלמה ברוך. מתוך אתרים ברשת ומהספר שכתב, שלמה העלה את זיכרונותיו ותלמה הדפיסה וערכה. במבוא לספר היא כותבת: **"אני, שגדלתי בארץ ישראל, קשה לי להבין איך ייתכן שאנשים היטלטלו לבד בעולם, בחוסר כל, נאלצו להתמודד עם קשיים ולא איבדו את האופטימיות ולא איבדו את הכוח ואת האומץ לפעול."**
בספר העלה שלמה את זיכרונותיו כילד וכנער במונקץ', לימודיו בפראג, יומן מסע שכתב בדרכו לארץ כמעפיל, שירותו בצבא הבריטי, חייו בארץ עם משפחתו במושב השיתופי בני דרור ומאוחר יותר באשל הנשיא. **כותרת המשנה של הספר היא: "המזל מאיר פניו לאמיצים"**
Audaces Fortuna Iuvat

שלמה היה ממקימי מושב בני דרור. הוא היה מורה ללשון ולתנ"ך בבית הספר החקלאי "אשל הנשיא" ובהמשך עברה המשפחה לבאר שבע ושלמה המשיך ללמד ב"אשל הנשיא" – עד לפרישתו.

שלמה נפטר בשנת 2021, בן 106 (!). בחודש פברואר מלאו 3 שנים למותו.

מתוך ארכיון ההעפלה, עתלית: ארבל (קרפן) שלמה (שוני) אפרים, תאריך הלידה: 15.8.2015, אופן ההגעה ארצה: האונייה "הילדה" [Hilde; שמה הקודם של האוניה היה Aios Niklaos]. באוניה הצטופפו כ-600 מעפילים, חציים מצ'.ס.ר (הרפובליקה הצ'כוסלובקית) וחציים מגרמניה ומאוסטריה. רוב המעפילים היו צעירים מתנועת נוער חלוציות, רובם רווקים. כ - 20 מבוגרים יותר. הוא הגיע לארץ ישראל בינואר 1940, אחרי נסע בן 3 חודשים.
מתוך אתר "מוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה", לטרון: שלמה ארבל, התגייס לצבא הבריטי ב- 12.12.1940, ליחידת החפרים

608, עם המספר: 13697. דרגה- private . החפרים לא היו לוחמים. זו הייתה יחידת עבודה והחיילים לא קיבלו נשק.
טירונות קצרה בסרפנד [כיום צריפין] ומשם למצריים: למחנה מעבר מזרחית לאלכסנדריה. לאחר ניצחון גדול על הצבא האיטלקי - היחידה הועברה לעיר הנמל טוברוק - לוב. משם הועברה יחידתו ליוון, ללריסה. שם הצטרף ליחידת הקשר הבריטית. הצבא הגרמני התקרב לגבולות יוון. החלה נסיגה של הצבא הבריטי דרומה. מלריסה, דרך אתונה, מעבר קורינתוס - נאופליון ועד לעיר קַלָמָטה – הנמל הדרומי ביותר.
משם ברח לאורך החוף, עם מספר חיילים. יחד קנו סירת מפרש והפליגו, עד שנאספו ע"י משחתת בריטית: Kimberly H.M.S. האונייה הביאה אותם למצריים, לנמל פורט-סעיד.
עם עוד "פליטי יוון" צורף ליחידה חדשה - פלוגת החפרים 608, ונשלחו לקפריסין, נמל פמגוסטה. שם שרת שנה שלמה. הפעם עם נשק, מהשלל האיטלקי. תפקיד היחידה היה לפרוק ציוד צבא מהאונייה למחסני החירום שבאי. לאחר מכן הוצב ליחידת המיפוי - "מפ דפו"- 2 Field Survey Map Depot, דרומית לקהיר: במחנה הענק "טורה", שם שרת כ- 3 שנות שרות.
אחרי 5 וחצי שנות שרות - שחרור מהצבא הבריטי – יוני 1946."
דברים שכתב שלמה: "את ההיסטוריה שלי אפשר לתמצת ב- 3 החלטות גורליות:
1. ההחלטה ללמוד בגימנסיה העברית
2. ההחלטה לעזוב את "הבית": את מונקץ' וצ'כיה - ולברוח כשפלשו ההונגרים.
3. ההחלטה לברוח מיוון בסירה.

בצבא הבריטי, חיל החפרים, קפריסין, מלה"ע השנייה

שלמה (משמאל) אחרי השחרור מעתלית, 1940

שלמה ארבל כמורה בבית הספר החקלאי "אשל הנשיא"

2009: שלמה עם אשתו, בת-עמי, ובתו תלמה

שלמה היה אחד מ-9 ילדים [6 בנות, שאחריהן נולדו 3 בנים], האימא ו-4 בנות ניספו באושוויץ. מקום הולדתו Rosvigovo הפך לחלק ממונקץ'. בהיותו בן 92 נסע שלמה עם אשתו, בתו וחתנו לטיול שורשים בקרפטים.

שלמה עם האמנה, עליה היו חתומים בוגרי הגימנסיה בשנת 1934

תלמה, בתו של שלמה, עוסקת בהדרכה הורית. בשנת 2017 הוענק לה פרס: "מגן שר הבריאות" על התנדבותה, מעל עשר שנים, בבית החולים "אברבנאל", שם התנדבה בתמיכה במשפחות, בהן היו מתמודדי נפש.

קישור קצר לטקס זה:
https://www.youtube.com/watch?v=sL9_WV9z5aY

לתלמה וליוסי בעלה 3 ילדים וארבעה נכדים.

ארגוב לוי (קופולביץ' לודוויג) (פּוֹדוֹבֶּץ)
עלון 128 – נובמבר 2024]
במסגרת החקר על הצעירים והצעירות במחתרת תנועות הנוער הציוניות בבודפשט תיעדתי את פאל ארנסט, שנולד בּבֶּרגאוֹיפאלו (Beregújfalu) [מחוז ברגסס]. אומץ ליבו יוצא הדופן ועשייתו יובאו באחד העלונים הבאים... הגעתי אל האחיין שלו, רוני ארגוב. תוך שיחה הוא העלה את השם לוי ארגוב, כדוגמא לשם משפחה עברי, שהגיע ארצה בשנות ה-40, כמו אימו/אחותו של ארנסט. הסתקרנתי... כשחיפשתי בגוגל מצאתי את המידע המרשים הבא [מעניין אם חברינו, תושבי קריית גת וערד, מכירים את שמו של אחד ממייסדי עירם].
כתבה מעיתון הארץ, שנכתבה על ידי אורי דרומי ב-31 ביולי 2009 ושכותרתה הייתה: **תמיד חלון.**
כותרת המשנה: **לוי ארגוב, פעיל הבריחה וההעפלה, ממקימי קריית גת וערד, 1917-2009**
לוי ארגוב (לודוויג קופולביץ') נולד בכפר פודובק (ראו בהמשך) שבקרפטורוס, צ'כוסלובקיה, ולמד בבית הספר "תרבות" במונקאץ'. הוא הצטרף לגרעין קיבוץ העוגן, שנוסד בסלובקיה, ובאפריל 1939 העפיל לארץ באונייה "אטרטו ה'". מן הגרעין, שהמתין ליד כפר סבא לעלייה על הקרקע, הוא התגייס ל"הגנה" והיה מפקד המ"ן (משמר נע) של משטרת היישובים באזור. ידיעות על השואה המריצו אותו להתנדב למחלקה הבלקנית בפיקודו של יעקב סלומון, שנועדה לצנוח באירופה הכבושה, אך התוכנית בוטלה.
שאיפתו לסייע לשארית הפליטה הובילה אותו ב-1945 לאיטליה, שם חבר לבריגדה היהודית במסמכים מזויפים. "הפכתי לחייל בריטי מושלם", כתב בספרו האוטוביוגרפי "בנתיבי הצלה והעפלה", ורק בעיה קטנה נותרה: "הייתי קצת חלש באנגלית". בבודפשט, ואחר כך בברטיסלבה, הוא **ניהל תחנות מעבר לפעילים ציונים, שהסתננו מפולין לאוסטריה ואיטליה** ("טיולים", שנקראו אחר כך "הבריחה"). הוא שב לקיבוצו אך באפריל 1947 נקרא לחזור, הפעם לפאריס, **לסייע במעבר מ"הבריחה" אל "ההעפלה"** (עליה ב'), וממרסיי הוא **שילח אוניות מעפילים לארץ**.
בתחילת 1948 נשלח בידי אהוד אבריאל למולדתו צ'כוסלובקיה, לאתר שדה תעופה שממנו ניתן יהיה לשלוח נשק לארץ. הוא בחר בזאטֶץ' [Žatec - עיירה בצפון-מערב צ'כיה], כ-60 ק"מ צפונית-מערבית לפראג, ובשמו המזויף "איליה פרובאט" השיג כל מה שרצה ממפקד השדה, הקולונל פרנטישק זומר, חובב השתייה.
במארס 1948 הצטרף לטיסת "סקיימסטר" מלא בתחמושת שנחת בבית דראס, תחת אפם של הבריטים, ועל זה **אמר לו בן גוריון לימים, כי בכך "הצלתם את מבצע נחשון."**
אחרי ש**שלח מזאטֶץ' "מסרשמידטים", "ספיטפיירים" ו"נורסמנים" [סוגי מטוסים] לחיל האוויר** הצעיר, חזר ארגוב ב-1950 לארץ והתחתן עם אורה זאוברמן, שתהיה לאם ילדיו עדי, רני ז"ל ועופר. הוא הצטרף למחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית ופעל לייסוד המושבים **פְּדָיָה** [ליד רמלה] ו**פְּתַחְיָה** [ליד מזכרת בתיה].
ב-1954 הציע לו ראש המחלקה, רענן ויץ, להצטרף לאריה לובה אליאב **בהקמת חבל לכיש**. תחילה היה צורך באור ירוק מבן גוריון, שבמהלך סיור באזור שאל חייל תימני שליווה אותם, אם יסכים להתיישב במקום שכזה. "כן", ענה החייל, "אבל רק אם האשכנזים יבואו גם כן."
ארגוב היה ממקימי קריית גת, ותקופת מה היה **ראש מועצה בפועל**, עד שהחליפו גדעון נאור.
ב-1958 יצא עם **לובה אליאב להקים את העיר ערד**, ושוב הלך בעקבותיו, **לסייע לאיראן**.
עשר שנים היה יו"ר מועצת הלול.
בנו רני נהרג ליד התעלה, במלחמת יום הכיפורים.
בספרו כתב, כי רצה להוכיח לחבריו בקיבוץ העוגן, שאותו עזב, "שאם כבר עזבתי, אני עושה תמיד עבודה חלוצית חיונית."

כמה מילים על מקום הולדתו של לוי: העיירה Podobovets [בהונגרית Padólcz] ממוקמת במחוז וולובה [כיום מיז'יריה], בין היישובים Pilipets, Huklyvyi, volovets - 80 ק"מ צפונית לחוסט.
ב"ספר מרמורש" מצויין שהיו בכפר 7 משפחות בלבד. היהודים גורשו לגטו איזה [Iza, דרך תחנת הרכבת בחוסט. [ראו בהמשך תיעוד].
באתר "יד ושם" מצאתי תיעוד, שהוריו שנרצחו, היו רחל-רגינה ומרדכי-מרקוס; שניהם היו ילידי 1898.
איתרתי את עופר, בנו של לוי, ששלח לי מהדורה דיגיטלית של הספר שכתב אביו בשנת 2006.
הספר מרתק ומספר את סיפור "הבריחה", "עלייה ב'", הברחת נשק לארץ, בניית יישובים במדינה והמחיר האישי הכבד בנפול הבן. אביא מספר מובאות מן הספר:
עמ' 175-173: "נולדתי ב-22 באפריל 1917 בכפר קטן בשם פודובק בקרפטורוס, כפר של אוקראינים שהצטרפו לצ'כיה העצמאית. בקרפטורוס היו מאה עשרים אלף יהודים, והיא התקדמה מאוד מאז שנמסרה לשלטון צ'כיה. מסביב לערים החלה לצמוח תרבות מערב-אירופית. תושבי הכפר דיברו רוסית והיהודים דיברו גם אידיש. ניתן היה לשמוע מסביב גם לא מעט צ'כית, הונגרית וגרמנית. אבי היה חקלאי ואמי עקרת בית. בכפר היו שמונים משפחות, מהן **שבע משפחות יהודיות, חמש מתוכן נמנו על צאצאי אותה משפחה**. תושבי הכפר התפרנסו רובם ככולם מחקלאות, שהייתה די פרימיטיבית. בכפר לא היה חשמל ולא מים זורמים לבתים. גודלה של חלקה ממוצעת למשפחה היה כחמישים דונם. האזור היה הררי והיה קשה להתפרנס מגידולים חקלאיים. אפשר היה לגדל שם רק שעורה ושיבולת שועל, שמהם היו אופים את הלחם. לכל משפחה הייתה רפת חלב ומטע קטן. ליהודים, בנוסף לגידולים החקלאיים, היו גם עסקים קטנים: חנות מכולת, בית-מרזח, חנות טבק. למשפחות היהודיות היה זוג סוסים, שבחורף היו מובילים בעליהם לתחנת הרכבת הקרובה בעיירה ושמה וולובק [Volovec], שממנה ניתן היה לעלות על רכבת שפניה לערי קרפטורוס, סלובקיה וצ'כיה וכן לתחנה אחרונה שלפני הגבול עם פולין.
משפחתי התפרנסה מקבלנות בניין, בעיקר סלילת כבישים, הקמת חומות מגן ליד הנהרות והקמת גשרי-עץ. אבי ודודי שמואל, בן-דודו של אבי, היו שותפים בעסקי הקבלנות, והודות להישגיהם מצבה הכלכלי של המשפחה היה מעל לממוצע. המשפחות היהודיות בכפר שמרו מצוות, אך לא היו בהן דתיים קיצוניים. אורח החיים היהודי בכפר הושפע מתהליכים שהתחוללו בערי הסביבה – מונקץ', חוסט ואוז'גורוד (בירת קרפטורוס). באותן ערים נחלקה היהדות בין חסידות פנאטית אנטי-ציונית וכנועה לרבנים, לבין יהדות מתקדמת, ברובה ציונית ופתוחה למשבי-רוח לאומיים, סוציאליסטיים וליברליים של ראשית המאה. היהדות המתקדמת החלה להקים בתי-ספר עבריים לא מסורתיים במסגרת שנקראה "תרבות", שרוב המורים והמחנכים בהם הגיעו מפולין, ליטא ולטביה. "תרבות" פרחה אף ברוסיה, אך ממנה לא הגיעו שליחים, כיוון שבריה"מ הייתה סגורה ומסוגרת בשנות המהפכה ומלחמת האזרחים שבאה בעקבותיה (1922-1917).
שבעה אחים היו במשפחתי, משפחת קופולביץ'. היינו ארבעה בנים: אנוכי לוי, אליעזר, יהושע ויוסי; ושלוש בנות: יפה, רבקה וחיה. לגן הילדים שלחו אותי לכפר השכן וולובץ... כשהגיעה שעתי ללכת לבית הספר נשלחתי לבית-ספר רוסי, ואחיותיי למדו בבתי-ספר עבריים, האחד בטורון והשני במונקץ'. משפחתי הייתה הראשונה שפרצה את הגדר ושלחה את ילדיה לבית-ספר "תרבות" במונקץ'. שליחת הילדים ל"תרבות" גררה, כנהוג, חרם שהוטל על המשפחה על-ידי הרב של מונקץ', חרם שאסר עלינו להיכנס לבית-כנסת, לעלות לתורה ולטבול במקווה; אך איסורים אלה לא היו אפקטיביים כלל, מכיוון שכל אותם המוסדות, שהרב ביקש להרחיק אותנו מהם, היו בבעלות ובניהול משפחתנו, ויהודי פודובץ התעלמו מהחרם.
שתיים משלוש אחיותיי היו בוגרות ממני: יפה שנולדה ב-1907 קיבלה את חינוכה היסודי בעיירה טורון ומשם עברה לגימנסיה העברית במונקץ', וחיה, שנולדה ב-1915, למדה בבית-ספר אוקראיני לחינוך ילדים. שתי אחיותיי הבוגרות היו ציוניות ורצו לעלות ארצה. אני נשלחתי לגימנסיה הרוסית במונקץ', וחבריי לספסל הלימודים לקחו אותי לשומר הצעיר, שם הפכתי לציוני הנלהב ביותר במשפחה. כשאבי ראה מה עלה בגורלי החליט, מרוב ייאוש, לשלוח את אחי הצעיר ושלושת האחיות לגימנסיה העברית

במונקץ'. במשך הזמן עברתי מן הגימנסיה הרוסית במונקץ' לבית-ספר ריאלי רפורמי בעיר ברנו, אשר בצ'כיה, ומשם הגעתי להכשרות השומר הצעיר בפרשוב ובזִילִינה בסלובקיה, זה כבר היה ב-1938".

האחים מימין: אליעזר, יהושע ויוסי, 1950

עמ' 61-58: רק אני עליתי לארץ לפני המלחמה יחד עם הגרעין שלי בשומר הצעיר.

שתיים מאחיותיי עברו להונגריה בזמן המלחמה. האחות הבכורה, **יפה,** שנולדה ב-1907, נישאה לרוקח סאס לאיוש, והיה להם בית-מרקחת בוולובץ. ב-1944 לקחו הגרמנים את יפה ואת בעלה והעבירו אותם לעיירה דבה-וניו שבהונגריה (Vanyo Deva), שם החליף לאיוש, בעזרתה של יפה, את בעליו הגרמני ("פולקסדויטשה") של בית המרקחת, שעבר לבודפשט לטפל בבעיות היהודים.

בדבה-וניו נותרה עוד משפחה יהודית אחת – משפחתו של הרופא המקומי ורעייתו. שתי המשפחות לא גורשו לגטו סולנוק והורשו להישאר, כדי לשרת את ציבור התושבים בדבה-וניו ברפואה וברוקחות. שני הזוגות היו נפגשים בכל ערב וחיו במעין קומונה.

האחות השנייה שעברה להונגריה בימי המלחמה הייתה **רבקה,** שעבדה כאחות בית-חולים בבודפשט.

כאשר נודע ליפה וללאיוש שמעבירים את יהודי גטו-סולנוק, שבו היו, למזרח, ושאין כל סיכוי להצלה, לא האמינו להבטחות של קסטנר ואחרים, קראו לרבקה מבודפשט, ויחד איתה **התאבדו השלושה בהרעלת ציאן-קלי**. בת שלושים ושבע הייתה יפה במותה. רבקה הייתה אז בת שלושים.

האחות השלישית, **חיה,** הייתה הגננת העברית הראשונה במונקץ'. היא התחתנה עם עורך-דין ידוע ומצליח בשם אלכסנדר ריזנבאך והם חיו באוז'גורוד. ב-1944 הם נלקחו, יחד עם בתם הקטנה, עליזה, בת חצי שנה, לטרבלינקה. חיה והבת נספו. אלכסנדר שרד, חזר לקושיצ'ה אחר המלחמה, שם נישא בשנית והקים משפחה חדשה. על גורלה של חיה היו שמועות שונות. מישהו סיפר שכאשר הגיעו לטרבלינקה ראה כי הוציאו בכוח את בתה התינוקת מידיה אך הקאפו העביר אותו לזקנה שהייתה שם. אחר-כך נשמעה עדות כי ראו אותה הולכת לכבשנים גלוחת-שיער. אישה אחרת סיפרה כי ראתה את גופתה ברכבת לאחר הפצצה של מטוסים. אחרת טענה כי צעדה עימה בצעדת מוות, אך לא שרדה. לפי עדות אחרת נראתה בזמן השחרור. אני לא מצאתי אותה. ביקשתי מאנשי הג'וינט שינסו לעלות על עקבותיה, אם ישנם כאלה, אך הבדיקות לא העלו דבר. הפרטים המדויקים על מותן של יפה ורבקה נודעו לי רק מאוחר יותר, כשהגעתי לדבה-וניו ושוחחתי עם הרופא שקבע את מותן. כשהגעתי לשם, בשעת בוקר מוקדמת, פניתי לבית המרקחת היחיד במקום. אשת הרוקח אמרה מיד: "האח של ז'נקה". היא סירבה לפתוח לי את הדלת וזרקה אלי מבעד לחלון טבעת, תמונות ומצעים. למחרת נפגשתי עם הרופא היהודי ששרד במקום. הוא סיפר לי על יחסם הרע של הרוקח הגרמני ואשתו אל אחותי ובעלה בתקופת המלחמה. היא תיארה גם בפרטי פרטים את מעשה ההתאבדות ואמרה שהם החליטו להתאבד לקראת ההעברה לגטו. הגיס לקח מנה גדולה של רעל ומת מיד. רבקה התענתה במשך שש שעות ואילו ייסוריה של אחותי יפה נמשכו עשרים וארבע שעות. יחד עם הרופא ישב ליד מיטתה חייל גרמני ואמר: "למה עשית זאת? אנחנו הרי כבר הפסדנו את המלחמה."

אחיי ראו על בשרם את כל אימי המלחמה, אך שרדו. אחד מאחיי הצליח לשכנע את ההורים שיסכימו שייסע לארץ. הוא הכין דרכון, כרטיס ואת כל המסמכים הדרושים, אבל כשהגיע לתחנת רכבת, התחרט אבי ולא נתן לו לעלות על הרכבת. הוא מסר את הדרכון והמסמכים לבחור שהיה בתחנה וזה עלה לארץ בשמו של אחי.

אליעזר, אחי הגדול נולד ב-1922 והיה עם פרוץ המלחמה בן שבע-עשרה. הוא גויס לפלוגות העבודה ההונגריות ונשלח לחזית המזרחית. הוא חווה את הנסיגה הנוראה של הגייסות ההונגריים. כרבבות מיהודי הונגריה גויסו לעבודות כפייה בשירות הצבא הנסוג. הוא גורש למחנה עבודה לטרנסניסטריה שבאוקראינה, ובה שהה כל ימי המלחמה. במחנה העבודה הוטלו עליו כל מיני סוגים של עבודות כפייה, ובין היתר היה סבל ברכבות והגיש פגזים לתותחנים. הוא ניצל הודות לחייל גרמני שנתן לו חצי ק"ג בשר. בנסיגה מצא עצמו בבור שנוצר לאחר הפגזה, וככל הנראה ישן שם זמן ארוך. כשהתעורר כבר לא הייתה מלחמה בעולם. הוא המשיך את דרכו ברגל ויחד עם פליטים אחרים מצא את דרכו חזרה להונגריה. אליעזר עלה ארצה, התחתן ונולדו לו בן ובת שחיים כיום בגבעתיים. הרבה שנים היה מבעלי ועובדי מזנון היכל התרבות שבתל-אביב.

האחים **יהושע**, שנולד ב-1926 ו**יוסי**, שנולד ב-1928, הובלו לאושוויץ עם ההורים ב-1944. ההורים הושמדו במשרפות ויוסי ויהושע, שנותרו כעובדי כפייה, כל הזמן תמכו זה בזה ושרדו בדרך נס. כל אסיר היה צריך להספיק לחפור מטר מעוקב של אדמה בכל יום. יהושע, שהיה חזק יותר, היה מסיים את מכסתו וממשיך לחפור גם לעזרת אחיו, יוסי. מאוחר יותר סייע קאפו ליוסי, שהיה אז בן ארבע-עשרה, ושלח אותו לעבוד במטבח. בזכות עבודתו עלה בידו להביא לאחיו יהושע קליפות תפוחי-אדמה. לקראת סוף המלחמה הועברו למאטהאוזן. יהושע בא לידי ייאוש וביקש את נפשו למות. באחד הימים הגיע למִפקד הבוקר ובלבו גמלה ההחלטה לעשות הכול בשביל לסיים את חייו. אך דווקא באותו בוקר שאלו במִפקד: מי כאן נפח, שיצעד צעד קדימה. הוא צעד קדימה, וצעד זה הציל את חייו. היה שם אסיר גרמני טוב-לב, נפח קומוניסט בשם קארל לוץ, שדאג לו למזון וסייע לו לשרוד. לאחר השחרור חיפש יהושע את לוץ בכדי להודות לו ולגמול לו אך לא מצא אותו. ליהושע משפחה, שני ילדים נשואים ובעלי משפחות. כאחיו אליעזר היה שותף במזנון היכל התרבות. יוסי הוליד בן ושתי בנות, ובבעלותו עסק של צינורות השקיה.

האחים, מימין:
לוי, יהושע, אליעזר, 1945

עולם ייסורים זה של אחיי ואחיותיי היה גם עולמם של הניצולים האחרים. לכל אחד מהם היה סיפור קורע לב ולא יאומן משלו, כל אחד מהם חיפש עוגן בעולם הזה ודרך להמשיך את חייו. בעולם זה הייתי נחוש לפעול בזמן הקרוב."

מתוך דפי עד שמילא יוסף ארגוב, אחיו של לוי. (פאלק הוא יהושע) התמונה הייתה חתוכה כך בתיעוד ב"יד ושם".

חוויותיו של לוי בעת ששרת באירופה ומפגש עם הפליטים:
עמ' 43: "דבר אחד העסיק אותם בימים ראשונים אלה שלאחר השחרור: אוכל. לארגן אוכל, לבשל אוכל, לאכול. כולם אכלו בצוותא: "בוא, תאכל. רעבנו מספיק." לאחר האוכל התפזרו למקומות שונים כדי לארגן עוד אוכל."
עמ' 46: "עקרות הבית הצ'כיות חלקו את המעט שהיה להן עם השבים למולדת. הן הגישו שם תה, קפה, חלב, לחם ומעט תבשילים, שהבולט בהם היה ה"קנדליקי" – הכופתאות הצ'כיות המפורסמות. במקומות ציבוריים, כגון תחנת הרכבת, משרד הצלב האדום, העירייה או התיאטרון, היו גם דוכנים של העירייה ושם הוסיפו לשתייה ולמזון גם סיגריות, בול למשלוח של מכתב ראשון הביתה ומעט קורונות, מטבעות צ'כיים, להוצאות מיידיות. יש לומר לזכותם של הצ'כים שכל הפליטים – צ'כים, סלובקים או יהודים, זכו ליחס זהה".
עמ' 53: "ככל שהתקדמנו במסענו לתוך סלובקיה השתנה גם היחס לפליטים. קבלת הפנים הלבבית ודוכני המזון והמשקה, שקיבלו את פנינו בערים הצ'כיות, הפכו לרטינה והתמרמרות בסלובקיה. בברטיסלאבה שמעתי את הסלובקים משוחחים ואומרים: "הגרמנים עשו את מלאכתם רמייה. מן הסתם היו חורים בכבשנים ויותר יהודים יצאו מהם החוצה מאשר אלה שנכנסו לתוכם." בכך ניכר גם ההבדל שבעברם הקרוב של הצ'כים והסלובקים... הסלובקים קיימו באהבה ובמסירות את כל מצוות הנאצים והחלו בגירוש היהודים למחנות ההשמדה עוד במארס .1942 רק בסוף הקיץ של שנת 1944, כשראו כי בנות הברית עומדות לנצח, פרץ המרד הסלובקי נגד הנאצים וגם בו היו היהודים, ובראשם הרוח החיה אגון רוט, מנהיג השומר הצעיר בצ'כוסלובקיה, והצנחנים מארץ-ישראל [נפלו: חביבה רייק, חנה סנש, פרץ גולדשטיין, אבא ברדיצ'ב, צבי בן יעקב, רפאל רייס ואנצו סירני] רק בזכות המרד, והשתייכותם לצ'כוסלובקיה, יכלו הסלובקים לראות את
עצמם בצד המנצח, אך האווירה הייתה עדיין ספוגה אנטישמיות."
עמ' 137: "המשכתי בהכנות לקראת הקונגרס ובעיקר שקדתי על הכנת תערוכה של הבריחה, כולל סטטיסטיקה וצילומים. הצלחנו אפילו להפיק סרט תיעודי על הבריחה (שצולם ברובו על ידי ידידי מימיש הרבסט). מאוחר יותר השתמש חיים גורי בצילומים מסרט זה כבסיס לחלק מסרטו "המכה ה-81".

בסוף 1946 החליט לוי לסיים את שליחותו וחזר ארצה. אלא שאז חל שוב מפנה: עמ' 142: " יום אחד, באפריל ,1947 קיבלתי מברק מאהוד אבריאל. הוא הודיע לי שהוא מגיע לארץ וביקש שאפגוש אותו. נפגשנו אחרי יומיים בתל-אביב, ליד הבניין הישן של "הסנה", מול בית הוועד הפועל. שתינו קפה ואבריאל אמר לי: "**לוי, אתה הקימות את מפעל הבריחה. זה מפעל גדול, מפעל לתפארת, מפעל שעשה דברים חשובים מאוד, ואז קמת ועזבת,** ונתת את זה לאיזה טיפש, 'פוז'רניק' (כבאי), והוא הורס את המפעל."

ולכן, באפריל – מאי 1947 – חזר לוי לצרפת ועסק בעלייה ב'.

את המבוא לספר כתב לובה אליאב: "על אנשים שהיו בפלמ"ח אנחנו אומרים 'מלח הארץ' ו'יפי הבלורית והתואר' – כשיר 'הרעות' של חיים גורי – **אך לוי הוא יותר מכך**, הוא איש מן הגולה שעלה ממנה לארץ-ישראל, להגשים חלום של הקמת עם וקיבוץ. הוא איש תנועת השומר הצעיר שהתחנך בה והגשים הלכה למעשה עקרונותיה. **הוא איש שבא מן הגולה, ומן הארץ הוא חוזר אליה בתקופה הקשה ביותר, להיות עם אנשיו להציל את שאפשר, להוביל את שארית הפליטה, ארצה. בזה ייחודו, בזה גדולתו. לוי מסמל בעיני ומגבש באישיותו: תושייה, אלתור, חוכמת מעשה ותחבולות.** נאמר 'בתחבולות תעשה לך מלחמה'. **לוי ושכמותו 'עשו לנו בתחבולות את המדינה' ובמאבק לפניה, בבריחה, כמפקד ומנהיג, ולא פחות בהעפלה, ולא פחות בהבאת המטוסים ובעסקת הנשק עם צ'כיה שתרמה כה רבות להקמת המדינה, ואחר-כך ביישוב חבל לכיש, קריית-גת, ערד, בעזרה למדינות מתפתחות, בשיקום אזורים נפגעים ברחבי העולם, בתחנת הניסיונות החקלאית ובמועצת הלול. בכל מקום – מנהיג ומוביל, איש ביצוע מעולה ומעל לכל חבר ואיש רעים להתרועע, חקלאי ואיש אדמה מצטיין עד היום.**

לוי (שני מימין) בביקור של דוד בן-גוריון בחבל לכיש

בכל מקום שעבד ופעל היווה גשר בין הממסד והממשל לבין התושבים, כך עם ניצולי השואה, כך עם המתיישבים והעולים. מדבר בגובה העיניים, חי ופועל עם האנשים עצמם. אף פעם לא מתנשא, צנוע ונעים הליכות. אורה רעייתו היא 'מלח הארץ' במלוא מובן המילה. היא אכן בת הארץ, נערה של 'קוקו וסרפן, הטורייה והשברייה'. אישה כלבבו, מלווה אותו והולכת אחריו במדבר בארץ לא זרועה. זה האיש וזה סיפור חייו ונתיבו."

עמ' 195: "עדי, בכורנו ששירת בחיל האוויר, התחתן באוגוסט 1973 ועסק בחקלאות ובגידול פרחים. לימים, העביר את מרבית עסקיו לספרד. יש לנו ממנו שלושה נכדים: שרון, רן ואיה.

לוי ארגוב ואשתו אורה [נפטרה בסוף 2023]

עופר שירת בסיירת גולני וכחובש קרבי. לאחר הצבא יצא לטיול גדול בדרום-אמריקה שלאחריו שהה שנה בניו-יורק. הוא סיים תואר שני בכלכלה ומנהל עסקים באוניברסיטת תל-אביב. הוא עובד ב"חוגלה", נשוי לרבקה (ריקי) ואב לתאומות יעל וענבל ולבן איתי."

רני, הבן האמצעי, נפל במלחמת יום הכיפורים. לוי נפטר בשנת 2009; הוא קבור במושב קדרון.

ואם יורשה לי להביע את דעתי האישית: **העובדה שפעילותו הענפה כל כך של לוי ארגוב לא ידועה בציבור – היא תעודת עניות מצערת ביותר! האיש היה ראוי להנצחה בקנה מידה ארצי על תרומתו למדינה.**

<u>ארז חדוה (מונקץ')</u> [עלון 85 – יולי 2021] **<u>[נפטרה באוקטובר 2025]</u>**
אני מאמינה שחלק מכם מכיר את סרטה התיעודי המרגש של איטה גליקסברג "ילדי התקווה ממונקץ'". הסרט חושף את האנשים, שצולמו על-ידי צוות צילום אמריקני במרץ 1933 בעיר מונקץ'. הסרט חוקר ומנסה לחשוף את זהותם וגורלם של אותם המצולמים בסרט, שצולם על-ידי הצוות האמריקאי, בו מתועדים תלמידי הגימנסיה העברית במונקץ' שרים את ההמנון הלאומי, "התקווה". בשנת 2015, **83 שנים מאז אותו צילום היסטורי**, נפגשים תלמידי הגימנסיה העברית ששרדו בפגישה מרגשת, המתרחשת ב"יד ושם" ומנסים לזהות את חבריהם, מוריהם ואת עצמם. אז מה עלה בגורלם של הילדים שצולמו במרץ 1933? מה קרה להם עצמם כשרוב חבריהם ומשפחותיהם נשלחו באפריל 1944 לאושוויץ ונרצחו? וכיצד שרדו הם את השואה הקשה? הבודדים ששרדו מספרים את סיפורם בסרט הזה. חדווה הייתה בת 10 כשהסרט צולם ומרתק לראות את תהליך הזיהוי שלה בסרט...

להלן הקישור לסרט המרגש:

<u>ילדי התקווה ממונקאץ' / איטה גליקסברג – סרט ליום השואה 2015</u> – ערוץ כאן 11

https://www.youtube.com/watch?v=UppnE8V4OGY

התמונה הידועה של שירת "התקווה" על ידי ילדי הגימנסיה העברית

נפגשנו, זאב מילבאואר ואני עם חדוה בקיבוץ מעברות (עמק חפר), יחד עם בתה, הגר שמואלוב.
חדוה נולדה במונקץ' בדצמבר 1923 ובסוף שנה זו ימלאו לה 98 חורפים (בלי עין הרע). שם נעוריה היה ורה (וֶרוֹ) ברקוביץ, בתם של אברהם ולֶנקה (לבית ולדמן). שני ההורים היו ילדים בכורים. אברהם נולד בפאלוֹש [ליד סיילש] ולנקה – בפֶּרֶצ'ין [צפון-מערבית לאוז'גורוד]. בזכות הנדוניה הנדיבה של לנקה רכשו בני הזוג בית וחנות במונקץ' והאבא התפרנס ממסחר בעורות (אשר שימשו לתפירת מעילים, נעליים וציוד לסוסים). שפת הדיבור בבית הייתה הונגרית. להורים נולדו 3 בנות: רוז'י (רחל), לאה-לילי והרז'י (רבקה). אלא שאז גוייס האבא לצבא האוסטרו-הונגרי ונלחם במלחמה"ע ה-1. הוא חלה באסתמה (קצרת) עקב החשיפה לגזים שפיזר הצבא הגרמני; הוא הגיע לחופשה הבייתה ב-1917. בשנה זאת נולד אחיה היחיד של חדוה, מיקלוש (מאיר/מיקי). כשהאבא השתחרר נולדו עוד 3 בנות: רֶלָה, ורה/וֶרוֹ (חדוה) ואולגה/אוֹלי (רינה). שמן העברי של חדוה ורינה ניתן להן כשהחלו את לימודיהן בגימנסיה העברית בעיר, בגיל 6.
האחות רבקה הפכה לציונית, על אף העובדה שההורים לא היו ציונים, אך גם לא אורתודוכסים קיצוניים. רבקה עלתה ארצה, וכנראה, שבהשפעתה נשלחו חדוה ורינה ללמוד בגימנסיה. בעיר היו בתי ספר נוספים: הונגרי, צ'כי, רותני וגרמני. חנות הגלידה הייתה שייכת לטורקים.
כשזאב ז'בוטינסקי הגיע לביקור בעיר ובגימנסיה הייתה זו חדוה, שנבחרה לדקלם עבורו שיר בעברית!
בעיר היה קן פעיל של "השומר הצעיר" וכשראש הקן עזב – הפכה חדוה, בגיל 15, לראש הקן!
בשנות ה-30 הגיעו שליחים מהארץ לרשום ילדים לבית-הספר החקלאי ב"בן-שמן". בלא ידיעת הוריה, ניגשה חדוה לראיון והתקבלה. אלא, שצריך היה להמתין לאישורי עלייה (סרטיפיקטים), שהתקבלו רק בשנת 1940, עבור ארבעה צעירים. החבורה נפרדה מהמשפחות ונסעו לבודפשט. מי יכול היה לדעת שזאת תהיה הפרידה לנצח מהאימא ומהאחות רלה? אלא שהשהות בבודפשט התארכה מסיבה לא צפויה: פליטים רבים הגיעו לעיר מסלובקיה ומפולין וסרטיפיקטים רבים הועברו אליהם - בשל היותם פליטים חסרי בית. למזלה, אישורי העלייה שקיבלו כל הארבעה היו אישיים ולא ניתן היה להעבירם לאחרים. בתקופת ההמתנה סודרה חדוה אצל משפחה יהודית למשך כחודשיים. במכתבים שכתבה לה האימא ממונקץ' היא ביקשה שחדוה תהיה לעזר למשפחה.
בעיה נוספת שצצה: לא היה לחדוה דרכון, כיוון שכשההונגרים נכנסו לקרפטורוס הם לא העניקו אזרחות ליהודים. בלית ברירה, הונפקה לה תעודת מעבר חד-כיוונית. הקבוצה יצאה, עם מלווה, לבוקרשט, משם לקונסטנצה, שם עלו על אונייה שהגיעה לחיפה.
חוויה שזכורה לחדוה מאותה נסיעה: הגישו להם פרי קטן, שחור, שחדוה חשבה שהיו אלו שזיפים, אבל טעמם היה חמוץ-מלוח. הסתבר שהיו אלה זיתים שחורים, שמאז ויתרה על אכילתם...
גם רינה הגיעה ארצה עם "עליית הנוער" בשנת 1942.
שתי האחיות הגדולות, לאה ורחל, שרדו את מוראות אושוויץ (בנוסף לרבקה שעלתה ארצה לפני כן). האח מיקי נלקח לפלוגות העבודה בצבא ההונגרי, הצליח לברוח מאחד המחנות, יחד עם כמה חברים, ועבר לצד של הרוסים. אלא שאלו חשדו בבחורים והם נשלחו אחר כבוד לסיביר. כשמיקי חזר למונקץ' אחרי המלחמה הגבול היה כבר סגור והוא נשאר בברה"מ, שם נישא, עבד בחנות נעליים ונולדו לו בן ובת, החיים כיום בבודפשט. מיקי נפטר בברה"מ, כך שגם אותו לא ראתה חדוה מאז עזבה את הבית ב-1940. התקיים ביניהם קשר מכתבים הודות למכתבים ששלחה חדוה הבייתה - ומיקי מצא – וכך ידע את כתובתה בארץ.
חדוה היא כיום אלמנה; לבעלה קראו מני ארז ולהם שלושה ילדים, בן (בני) ותאומים (הגר ויריב).

חדוה כתבה ספר על קורות חייה הנקרא **"הדרך הייתה ברורה".**
בעלון הקיבוץ כתוב: "קראנו את הספר בשקיקה. נוכחנו כיצד מעיד שם הספר על אמונתה של חדוה בחיי הקיבוץ השיתופי. כל המתעניין בחיי מעברות בשנים הצעירות, ובשילוב התולדות האישיים של משפחתה, ימצא בספר זה חומר מרתק וראוי לקריאה".
ועוד מעלון הקיבוץ: "חדוה שימשה בשנות החיים במעברות בתפקידים רבים בקיבוץ: ריכוז ועדת החברים, חינוך, ועדת משק ואף מזכירת הקיבוץ בשנת 1979."

חדוה (משמאל) עם אחותה רינה,
הצעירה ממנה בשנתיים

מונקץ בשנות ה-30: חדוה (עומדת ראשונה משמאל) עם חברי כיתתה מהגימנסיה.
ראשון מימין (כורע) הוא צבי רינגלר, לימים טבעוני.

חדוה הייתה בקשר עם משפחת קוגל, שהיה מנהלה הראשון של הגימנסיה, גם במונקץ' וגם בארץ: הם גרו בשכנות בשכונת עיר גנים (Kertváros), הילדים היו בגילאים דומים, ויחד עם רינה אחותה הן ביקרו בביתם של חיים ושרה (סידי) במונקץ'. גם כשעלתה ארצה ולמדה ב"בן שמן" ביקרה חדוה בביתם, כשחיים קוגל היה כבר ראש עיריית חולון.
בסרט "ילדי התקווה ממונקץ'" השתתף גם צבי טבעוני ז"ל. צבי העיד בסרט על אהבתו הגדולה לחדוה, בת כיתתו... אלא שצבי, יחד עם חבר ילדותו, אליעזר ליפרמן, אף הוא תלמיד הגימנסיה ובן כיתתה של חדווה, נישאו בארץ לשתי האחיות (לבית ליפוביץ): צביה (נישאה לאליעזר) ורבקה - לצבי. חנוך ליפרמן, בנו של אליעזר, השתתף אף הוא בזיהוי אביו ודודו בסרט זה. [שם משפחתו המקורי של צבי היה רינגלר וכשעברת אותו התכוון לשם טַבעוֹני (מלשון טבעת), אך מהר מאוד הפך ההיגוי של השם לטְבעוֹני].

חדוה ארז, עם בתה הגר – ותעודת ההוקרה שנמסרה לה על ידי זאב מילבאואר ורותי פיקסלר
חדווה נפטה באוקטובר 2025, כמעט בת 102. יהא זיכרה ברוך!

אנו מאחלים לחדוה הרבה בריאות! המשיכי להיות מלאת חיוניות, הומור, זיכרון נפלא ואישה מרתקת ומדהימה!

ד"ר ישראל ארצי / איזיקוביץ (חוסט) [עלון 136 – יולי 2025]

באתר "אנציקלופדיה לחלוצי היישוב ובוניו" של דוד תדהר מצאתי מידע על ד"ר ישראל ארצי (איזיקוביץ/ארדנסקי וכן את תמונתו. אביא את תמצית המידע:

"נולד בחוסט, ט"ז אייר תרס"ז (30.4.1907). לאביו קראו צבי איזיקוביץ ולאימו פייגה, בת חיים שטינברגר. קיבל חינוך בבית ספר תיכוני בחוסט, בית ספר למסחר בפרסבורג [כיום ברטיסלבה], סבלוש [כיום וינוגרדוב], אקדמיה ממשלתית למסחר במונקץ' ובאוניברסיטאות: פקולטה למשפטים וכלכלה בברנו ובפראג (צ'כוסלובקיה) וקיבל תואר - ד"ר למשפטים. אחר כך קיבל תואר של רואה חשבון.

היה פקיד ממשלה, **סגן יו"ר עירית חוסט (1945)**, עורך-דין ומנהל כללי במפעל ממשלתי בצ'כיה.

בשנת 1927 יסד באקדמיה הממשלתית למסחר במונקץ' את הארגון הציוני הבלתי-מפלגתי **"השומר קדימה".**

בשנת 1928 יסד את "השומר קדימה" בחוסט. באותה שנה **הוציא וערך את העיתון "אחדות"** בשפה ההונגרית עבור הנוער הציוני.

בשנת 1930 היה ממייסדי ומפקדי ופעילי "ברית טרומפלדור" במונקץ' ובחוסט.

בשנת 1929 ייסד מחדש, עם צבי פרומר, את **בית הספר העברי בחוסט**.

בשנת 1936 נשא לאשה את חנה, בת פישל הנדלסמן ממונקץ', שנרצחה עם 2 הילדים במחנה ההשמדה אושוויץ ביום 26 למאי 1944.

בזיווג שני נשא לאישה בשנת 1945 את לאה, בת יצחק אייזיק גרינברגר.

בשנת 1949 הם עלו לארץ.

משנת 1950 עבד במס-הכנסה בתפקיד מפקח.

יו"ר ארגון יוצאי חוסט והסביבה.

חבר ההנהלה של התאחדות עולי צ'כוסלובקיה.

צאצאיו (מאשתו הראשונה): חיה ופישל ז"ל;

צאצאיו מאשתו השנייה: רבקה וצבי.

ישראל נפטר ביוני 1985 וקבור בקריית שאול. אשתו לאה, ילידת ניז'ני ביסטרי [בצ'כית: Vyšný Bystrý; ביידיש: אויבר-ביסטרא, מחוז מיז'יריה) נפטרה בשנת 2016.

קישור לכתבה: https://www.tidhar.tourolib.org/tidhar/view/9/3404

בספר ההנצחה לקהילת חוסט שכתב צבי מנשל מוזכר גם ישראל (עמ' 23): **ד"ר ישראל איזיקוביץ-ארצי היה מייסד בית"ר בחוסט."** מידע נוסף ניתן בספר זה בעדותו של משה הופמן (עמ' 421-420): "...אני זוכר שהיו להם בנים ובנות בגיל הורינו, ואולי צעירים יותר. הבנות עסקו במלאכת התפירה ואחד הבנים היה מנהל חשבונות, או בדומה לכך. בן זה, שאת שמו איני יודע, נפטר בשנות ה-40 המוקדמות... בעודו איש צעיר. הבן השני מוכר לי היטב ושמו ישראל. הוא למד משפטים בברין [ברנו] וחזר לחוסט. מלבד משפטים הוא למד גם כלכלה... ישראל אייזיקוביץ נישא בחוסט ולזוג נולדו שני ילדים. הם בנו להם בית חדיש ויפה, בו התגוררו עד לגירושנו לאושוויץ; רעייתו ושני ילדיו שולחו מיד לכבשנים. האב, ישראל, גוייס לפלוגות העבודה וניצל. ישראל אייזיקוביץ היה ציוני נלהב מלבד היותו משפטן, והיה בין מייסדי בית"ר בחוסט. הוא היה הרוח החיה בקן בית"ר ואף נפגש מספר פעמים עם מנחם בגין.

בתום המלחמה הנוראה נותר אלמן וערירי. רצה הגורל שמצא רעיה צעירה ויפה ושמה לאה.

לאחר כיבוש האזור על ידי הצבא האדום, הוא מונה **כחבר מועצת העיר**. כחבר המועצה סייע רבות לפליטי השואה, שחזרו הביתה ממחנות הריכוז.

באותם ימים טרופים עשה את **הדוקטורט בכלכלה [למען הדיוק: במשפטים]**... הוא שינה את שמו בלחץ השלטונות הרוסיים לארדנסקי. כליברל בהשקפת עולמו, ולאחר שהרוסים סיפחו את קרפטורוס לברה"מ, החליט להתיישב בצ'כיה. שם נולדה להם הבת הבכורה, רבקה.

כשטבעת החנק הקומוניסטי החלה להתהדק גם על צ'כיה, עלה ב-1950 [עלו ב-1949] עם אשתו לאה ובתם רבקה לישראל. כעולה חדש השיג דירה קטנה וחשוכה ביפו. לאחר שנים ספורות הצליח במעשיו ותקע יתד ברמת גן [בין לבין התגוררה המשפחה בגבעתיים, בין השנים 1952-1956].
ברבות הימים החל לעבוד במס הכנסה. שם גילו את כשרונו הרב ודחפו אותו למעלה בסולם הדרגות.
...גם כאן, בישראל, השאיר עקבותיו בעסקנות ציבורית. ד"ר ישראל ארצי היה **בין מייסדיו של "ארגון יוצאי חוסט בישראל"**.
...כציוני נלהב עברת את שם משפחתו ובתוספת התואר כונה ד"ר ארצי ישראל.
כאן בישראל נולד להם בן ושמו צבי. שני ילדיו הם רופאים. הבן צבי רופא שיניים ומנתח לסת מומחה, ואילו בתם רבקה היא רופאה רנטגנולוגית."
גם ב"ספר מארמארוש" יש כמה אזכורים על ישראל. למשל (עמ' 4-223): "**כמה חודשים היה סגן ראש העיר בחוסט הד"ר ישראל ארצי**. תקופה זאת נוצלה, בין השאר, להחזרת רכוש יהודי שדוד לבעליהם או ליורשיהם."

הצלחתי לאתר את צבי, בנו של ישראל, שהוסיף מידע ותמונות מרגשות – ועל כך תודתי. צבי נקרא על שם אביו של ישראל. כשהמשפחה עלתה ארצה בשנת 1949 היא התגוררה ביפו ברחוב 60, שהפך לימים לרחוב קדם; אחר כך עברו לגבעתיים ולבסוף לרמת גן.
צבי [בתמונה] למד רפואת שיניים באוניברסיטה העברית "הדסה" ירושלים והתמחה בבוסטון בפריודונטיה [מחלות חניכיים]. הוא מנהל את תוכנית ההתמחות בחניכים ובהשתלות דנטליות. צבי הינו פרופ' אמריטוס מטעם אוניברסיטת תל אביב.

בציטוט ששלח לי מהספר "תולדות בית"ר צ'.ס.ר. (עמ' 306) נאמר: "הקן נוסד על ידי מפקדו הראשון, ישראל אייזיקוביץ (ד"ר ארצי) בשנת 1930. ייסוד הקן היה שונה מהמקובל: אייזיקוביץ, אשר עמד בראש קבוצת צופים מ"השומר קדימה", נענה להזמנת קן מוקאצ'אבו להשתתף בחגיגה שם. קבוצתו, בתלבושת צופית, השתתפה בתהלוכת בית"ר, כשעל חולצותיהם התווית 'ברית טרומפלדור'. תגובת "השומר קדימה לא איחרה לבוא: הם הוציאו את אייזיקוביץ משורותיהם ותשובתו של מפקד בית"ר הייתה אף היא חריפה: כל 'השומר קדימה' בחוסט עבר בצוותא לבית"ר. כך נוסד אחד הקינים הפעילים ביותר בקרפטורוס ופורק 'השומר קדימה'.
...מאוחר יותר התקיימו בחוסט מספר פגישות מחוזיות ואנשי הקן השתתפו בכל שטחי העבודה הבית"רית בקנה מידה ארצי: קורסים, הכשרות, עלייה."

1931: "ברית טרומפלדור" בחוסט.

ישראל איזיקוביץ יושב במרכז שורת הנשים [שורה שלישית מלמעלה]

נובמבר 1946: ישראל
ולאה נישאים

אוגוסט 48: עם הבת רבקה בפראג

ישראל איזיקוביץ, עומד ראשון מימין,
כאחד משומרי הראש של זאב ז'בוטינסקי, 1927, מונקץ'

מרתף השואה בירושלים

* בין השנים 1962-1985 ניהל ד"ר ישראל ארצי משרד ראיית חשבון כעצמאי.
הוא נפטר בעודו בעבודתו במשרדו בגיל 78.
יהי זכרו ברוך!

אשל (רוט) מרים ז"ל ובנותיה, גלס יהודית וגולן צביה (אירשאבה) [עלון 79 – ינואר 2021]

אל שמה של מרים אשל הגעתי בדרך עקיפה: במסגרת התיעוד של חללי מלחמת השחרור, יוצאי קרפטורוס, בדקתי את "דפי העד" באתר "יד ושם" במטרה לאתר את שמות אחיהם של הנופלים (ולעיתים את שם הוריהם ומקום הולדתם, שאינם מופיעים באתר "יזכור" של משרד הביטחון). חיפשתי את המידע על החלל ברוך רוט, צעיר הנופלים שלנו, אשר נהרג בהיותו בן 15.5 בלבד. ואז מצאתי דף עדות, חתום על ידי מרים אשל, משנת 1956, ובו מצוין שלצבי וליהודית, הוריו של ברוך, היו 9 ילדים. בדפי עדות נוספים משנת 1999 מצאתי את תמונת האם עם 8 מילדיה, ועל כך בהמשך... מרים כתבה שהיא ילידת 1930 וחשבתי שאולי יש סיכוי לשוחח איתה. שיחת הטלפון העלתה שהגעתי לדיור מוגן, ושאיחרתי את המועד... מרים נפטרה באוקטובר 2019... מאחר וקצת שוטטתי באינטרנט, ידעתי שלמרים יש, לפחות, בת בשם צביה; ביקשתי וקיבלתי את מספרי הטלפון של שתי הבנות: יהודית הבכורה וצביה – שתיהן נושאות את שמות הוריה של מרים! מכאן הייתה הדרך קלה – ולהלן סיפורה של מרים – וסיפורן של הבנות: יהודית גלס (בני ברק) וצביה גולן (נהריה)

ערוץ 7 , כ"ד בניסן תשע"ז 20.04.2017

"מפגש "זיכרון בסלון" מיוחד נערך בבית הנשיא בירושלים, לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה, במסגרתו אירחו הנשיא ראובן (רובי) ריבלין ורעייתו, נחמה, את מרים אשל, ניצולת מחנה ההשמדה אושוויץ.

"אני מתרגשת מאוד", אמרה לנשיא ולנחמה, מרים אשל בת ה-87, והוסיפה, "כבוד גדול לזכות, אחרי שואה כזו איומה, בה איבדתי את כל המשפחה, לבוא לכאן לבית הנשיא ולקבל כבוד כזה ויחס כזה. לפעמים אני לא מאמינה שאני זכיתי, ולמה אף אחד מהמשפחה שלי לא זכה?! אף אחד.

"עכשיו לדאבוני אני אעציב אתכם קצת בסיפור שלי אבל אלה הם חיינו", פתחה מרים את סיפורה האישי, "נולדתי בצ'כוסלובקיה והייתי בת 13 וחצי כשההונגרים והגרמנים הגיעו לאזור שלנו. יום אחד בלבד עבר עד שדפקו בדלת שלנו וקצין גרמני אמר לאימא שלי: 'תכיני את הילדים שלך עם קילו מזון, ואנחנו באים לקחת אתכם. חוץ ממך גברתי כי לך יש תינוק'. כעבור חצי שעה הוא בא עם אוטו ולקח את כולנו, אבא ושמונה ילדים".

מרים סיפרה בעדותה על התלאות שעברה בימי המלחמה ורגעי האימה בהגיעה עם משפחתה למחנה ההשמדה אושוויץ והרגע האחרון בו ראתה את אימא שלה: "הגענו לאושוויץ, למנגלה, והוא במקלו קבע שזו תהיה הפעם האחרונה שבה אראה את אימא והילדים הקטנים. ביקשתי אותה ואמרו לי אנשים סביב: 'אל תדאגי את צריכה להיות חזקה, אימא שלך כבר לא סובלת, וגם לא האחים שלך'. אני יודעת שלקחו אותם במשאיות והשליכו אותם חיים לבורות. חיים. ידענו שזה מה שקורה. ואני לא בכיתי, חשבתי שלא צריך לבכות. משם לקחו אותי לצריפי המחנה אושוויץ לעבודה".

מרים המשיכה וסיפרה על רגעי השחרור שלה, כיצד במהלך "צעדת המוות", צעדה יחד עם שלוש מחברותיה, ובכוחות אחרונים, חיזקו האחת את רעותה להוסיף וללכת, עד שלא יכלו עוד ומצאו מסתור באסם סמוך, כשהן נושאות תפילת "שמע ישראל", בתקווה שלא יחפשו אותן ויניחו להן למות יחד. מרים הוסיפה וסיפרה: "שמענו צעדים והיינו בטוחות שבאו הגרמנים להרוג אותנו. ואנחנו אומרות בקול שוב ושוב 'שמע ישראל' ולפתע מופיע מולנו חייל רוסי. הדבר הראשון שביקשנו ממנו היה אוכל. והוא זה שאמר לנו 'תחליפו לבגדים שניתן לכם ותברחו מכאן, כי הגרמנים עוד נמצאים באזור'. ככה ניצלתי".

מרים אשל, לבית משפחת רוט, נולדה בעיירה אירשווה, בחודש יולי בשנת 1930. מרים הייתה השנייה מבין תשעת ילדי המשפחה שנספתה כולה, למעט אח אחד, ברוך. מרים וברוך נפגשו במקרה בפראג ועלו לארץ ישראל לפני קום המדינה. ברוך נהרג בקרב על רמלה במלחמת העצמאות, בהיותו בן 15.5. מרים נישאה ליעקב (גרינבוים) אשל, וזכתה להקים משפחה גדולה וענפה של דור ישרים מבורך, המונה כמה עשרות נינים - במקום משפחתה שנכחדה.

"זיכרון בסלון" בבית הנשיא עם מרים אשל.
"אני לא בכיתי, חשבתי שלא צריך לבכות"

צילום: מארק ניימן/לע"מ

.

מימין: רעיית הנשיא, נחמה ריבלין, צביה גולן, בתה של מרים אשל, מרים אשל ונשיא המדינה

צילום: מארק ניימן/לע"מ

מתוך כתבה של דליה מזורי NRG 20.4.2017

קישור לטקס:

https://www.facebook.com/watch/live/?v=1482933981741288&ref=watch_permalink

מרים ז"ל התנדבה שנים רבות בחדר לידה ובמחלקת יולדות בבית חולים "תל השומר" וכך עסקה בהבאת חיים חדשים לעולם, כמשקל נגד לחיים הרבים שנכחדו למולה...
כמו כן הופיעה וסיפרה את סיפור חייה המצמרר בבתי ספר בימי השואה.
יש כבר שתי נינות שקרויות על שמה.
אחיה, ברוך ה"ד, ביקש לצאת לפעולה נגד האויב הערבי ברמלה וניצל הזדמנות שמרים לא הייתה במקום... מסתבר שלאחר המלחמה הוביל ערבי את אנשי הצבא אל בור, בו התגלו עצמות הלוחמים; זו הסיבה שהם נקברו בקבר אחים...

האימא של מרים, יהודית לבית הרשקוביץ, הייתה ילידת קיבישד. צבי, האבא, ויהודית היו ילידי 1907 והיו להם 9 ילדים. המתעדת היחידה שנותרה מהמשפחה הייתה הבת מרים אשל, השנייה מבין הילדים (1930-2019). מי היו ילדי משפחת רוט, ש-7 מהם נרצחו באושוויץ?
שמואל חיים - יליד 1928, מרים - ילידת 1930, ברוך - 1932 (נפל ב-1948), רייזל - ילידת 1934, מאיר - יליד 1936, שושנה - ילידת 1938, אריה (לייב) - יליד 1940, לאה - ילידת 1942, חנה - ילידת 1944 (תינוקת).

מרים אשל (רוט) ליד מצבת אחיה, ברוך, היחיד שנותר מ-8 אחיה, אשר נפל במלחמת השחרור

מנין לך הכוח / יעקב אשל

(בעלה של מרים)

לקראת יובל שנות נישואין

מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לָקוּם מִן הֶאֵפֶר
וְאֶל הַחַיִּים לַחֲזֹר
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לָשׁוּב מִן הַתֹּפֶת
וְעַל צֶלֶם אֱלוֹקִים לִשְׁמֹר
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לִשְׂרֹד לְבַד לְבַד
וְאֶת טֹהַר נִשְׁמָתֵךְ לִנְצֹר
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לְהַתְחִיל שׁוּב מִבְּרֵאשִׁית
אַךְ גַּם תָּמִיד לִזְכֹּר.
מִן הַגּוֹלָה יָצָאתְ
נִשֵּׂאת עַל גַּבֵּי הַיָּם
וְאֶל הָאָרֶץ בָּאתְ
כֵּלֵךְ שְׁלֵמָה מִשָּׁם
שָׁם נוֹתְרוּ אָב וָאֵם
אַחִים, אֲחָיוֹת, קְרוֹבִים
שָׁם נִסְפּוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם
כִּי כָּךְ נִגְזַר מִמְּרוֹמִים
אַח קָטָן אֶחָד הֵבֵאתְ אִתָּךְ
וְהוּא יָפֶה וְרַךְ בַּשָּׁנִים
יָחִיד נוֹתַר חוּץ מִמֵּךְ
וְיִפֹּל בֵּין הַנּוֹפְלִים

וְאָז נִתְקַיֵּם בָּךְ מִרְיָם
שֶׁבַּע פְּעָמִים יִפֹּל צַדִּיק וְקָם
מִן הַשִּׁכּוֹל וְהָאֵבֶל וְכוֹס הַדְּמָעוֹת
מָצָאתְ בְּקִרְבֵּךְ אֶת הַכּוֹחוֹת
לְהָקִים אֶת הַסֵּכָּה הַנּוֹפֶלֶת
לִבְנוֹת מֵחָדָשׁ פְּאֵר שֶׁל שושלת.
לָכֵן מָה הַפֶּלֶא שֶׁאֲנִי שָׁב וְשׁוֹאֵל
בְּתִמָּהוֹן הוֹלֵךְ וְגָדֵל
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
זֶה יוֹבֵל שֶׁל שָׁנִים
לְלַוּוֹתֵנִי, לְסַעֲדֵנִי כָּל הַיָּמִים
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
כָּךְ לְטַפֵּל בְּכֻלָּם
לְמִגְדּוֹל וְעַד קָטָן
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לְלֹא לֵאוּת וְהַפוּגָה
לְמַלֵּא אֶת כֻּלָּנוּ בְּאַהֲבָה כֹּה רַבָּה.

במשוך הַיּוֹבֵל אֶשָּׂא תְּפִלָּה
שֶׁלְּעוֹלָם, לְעוֹלָם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם
לֹא יִגָּמֵר כּוֹחָהּ שֶׁל מִרְיָם.

אחרי המלחמה הגיעה מרים לפראג. מישהו סיפר לה שראה את ברוך, אחיה, בתחנת הרכבת. היא אספה כמה פרוטות ונסעה אל התחנה, אך ברוך חזר בינתיים לאירשאווה. היא הגיעה לאירשאווה ומצאה את ברוך. הפגישה בין השניים הייתה מרגשת עד מאוד ואנשים זרקו עליהם סוכריות. יחד הם עלו ארצה באונייה "לנגב", בשנת 1947. ברוך גויס ונפל בקרב באזור רמלה. מתשעת ילדי המשפחה נותרה רק מרים...

סיפורה של התמונה הנדירה הזאת הוא סיפור מרגש ומיוחד: התמונה צולמה בגטו מונקץ', לשם גורשה המשפחה באפריל 1944. הבן הגדול והאבא כבר נלקחו מהבית. יהודית נותרה עם 8 מילדיה. יום אחד פנה אליה אדם בגטו, שניסה להתפרנס, בבקשה לצלם אותם. יהודית "שילמה" לו במנת הלחם שלה. הצטרף, כנראה, שכן (למעלה בתמונה). את התמונה הכניסה יהודית לשקית וטמנה בבור באדמה. לילדיה אמרה: "כשתגיעו חזרה – כאן תמָצא התמונה..."

מרים חזרה אחרי השואה ומצאה את התמונה, קצת מרופטת מנזקי הזמן. מאוחר יותר, יטפל יעקב, בעלה, בשיקום התמונה...

מרים עומדת מימין לצד אימה (הנערה הגבוהה יותר).
ברוך הוא הילד העומד מאחור;
נפל במלחמת השחרור.
האח הבכור, שמואל חיים, נלקח עוד קודם עם אביהם – ונרצחו שניהם; האימא עם 7 הילדים נספו באושוויץ

מצבתו של ברוך רוט, אחיה של מרים, אשר נפל במלחמת השחרור בגיל 15.5 וקבור בבית הקברות הצבאי בקריית שאול, בקבר אחים

יהודית גלס, עו"ד מזה כ-40 שנה בתחום המשפט האזרחי-מסחרי,
חברות ודיני ני"ע, דירקטורית בחברות ציבוריות,
מגשרת מוסמכת, אחראית ומטפלת בקשרי מסחר בין חברות
יפניות לחברה ישראלית,
בעלים ומנהלת של מרכז גדול של רופאים מומחים בראשל"צ.
יהודית נשואה, אם לחמישה ילדים שכולם נשואים, וסבתא למספר
רב של נכדים.

צביה גולן, צביה למדה לתואר ראשון בחינוך מיוחד בסמינר הקיבוצים, שלוחת אוניברסיטת תל אביב, בשנים 1994–1995 וכן למדה אבחון דידקטי במכללת לווינסקי לחינוך בשנים 1995–1996. היא המשיכה את לימודיה בשנים 1998–1999 באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, שם קיבלה את התואר השני במנהל חינוכי.

משנת 2007 ניהלה צביה את המרכז הטיפולי לילדים בעלי צרכים מיוחדים בקריית ים, השייך למשרד החינוך. לניהול מרכז זה הגיעה עם ותק של 14 שנים בניהול מרכז טיפולי של עיריית גבעת שמואל ושנים רבות כמרצה לחינוך מיוחד במחלקה להשתלמויות באוניברסיטת בר-אילן, בסמינר לווינסקי לחינוך ובמרכזים פדגוגיים ברחבי הארץ, בתחום אבחון וטיפול בלקויות למידה בתחום החשבון אצל ילדים מגיל הגן ועד סוף בית הספר היסודי.
צביה פרשה ממשרד החינוך בשנת 2018 אחרי 38 שנות ותק בחינוך המיוחד.
כיום היא עובדת כמדריכה בעמותת "אנוש", המטפלת באנשים נפגעי נפש.

צביה חברה באגודת הסופרים העבריים ובאיגוד הסופרים הבינלאומי. שירה הראשון עסק בצוללת דקר. בשנת 2012 זכתה בפרס ראשון בתחרות הסיפור הקצר של כתב הוצאה לאור.
פעילה בעמותת אנוש.
צביה גולן מתגוררת בנהריה עם בן-זוגה יאיר מלמד, עובד משרד הביטחון ומוזיקאי, המלחין את שיריה. לצביה גולן שלושה בנים ובת ונכדים רבים.

ספריה של צביה הם:
"כביסה מלוכלכת", 2008, הוצאת אופיר ביכורים: קובץ סיפורים קצרים על אהבה, גירושין, וכל מה שבאמצע.
"קולות מן החדר", 2010, הוצאת קוראים: סיפורה של שמואלה, העומדת מאחורי דלת הקליניקה של יורם בעלה הפסיכולוג, ומנסה ללמוד דרך הטיפולים שהוא מטפל באחרים, על מערכת היחסים שלהם, ושל בעלה ובנה היחיד. בספר מופיעה אמה של שמואלה, דמות ניצולת שואה. סיפוריה על השואה אמיתיים. הספר היה מועמד לפרס ברנשטיין לספרות.
"חטאים קטנים", 2011, הוצאת קוראים: סיפורה של לאה, ילדה שגדלה בבית על גבול החרדי, אשר עוברת תהליך של חזרה בשאלה, עקב אירועים קשים בחייה הפרטיים, ובחיי המדינה האהובה שלנו. בספר מופיעה דודתה של לאה, אישה בשם חנה, ניצולת שואה. סיפוריה על השואה אמיתיים.
"תהומות", 2013, הוצאת קוראים: סיפורם של שני זוגות באמצע החיים, אשר נקלעים למסע מטאפורי בהר האלים האולימפוס, ושם, במהלך לילה קשה, מגלים את האמת הכואבת של חייהם.
"מר מחסני", 2014, הוצאה עצמית: ספר לילדים המתעד את סיפוריו המופלאים של אביה ז"ל, כפי שהיה מספר לנכדים ולנינים.

"דממת הספק", 2017, הוצאת קוראים: סיפורו של אבנר, בן לניצולת שואה, אשר מקבל יום אחד מכתב ויומן אישי מאישה זרה, לכאורה. הוא מתבקש לקרוא את היומן ולהספיד את האישה ביום מותה. הקשר ביניהם, המתברר בסוף, הוא קשר מצמרר.

"6,000 ק"מ של הבטחה", 2019, הוצאת קוראים: רומן היסטורי, המספר את סיפורו של זאב נדיב, אביה של חברה יקרה לי, אשר עלה מאוקראינה לישראל במסע רגלי, בימים שאחרי מלחמת העולם הראשונה.

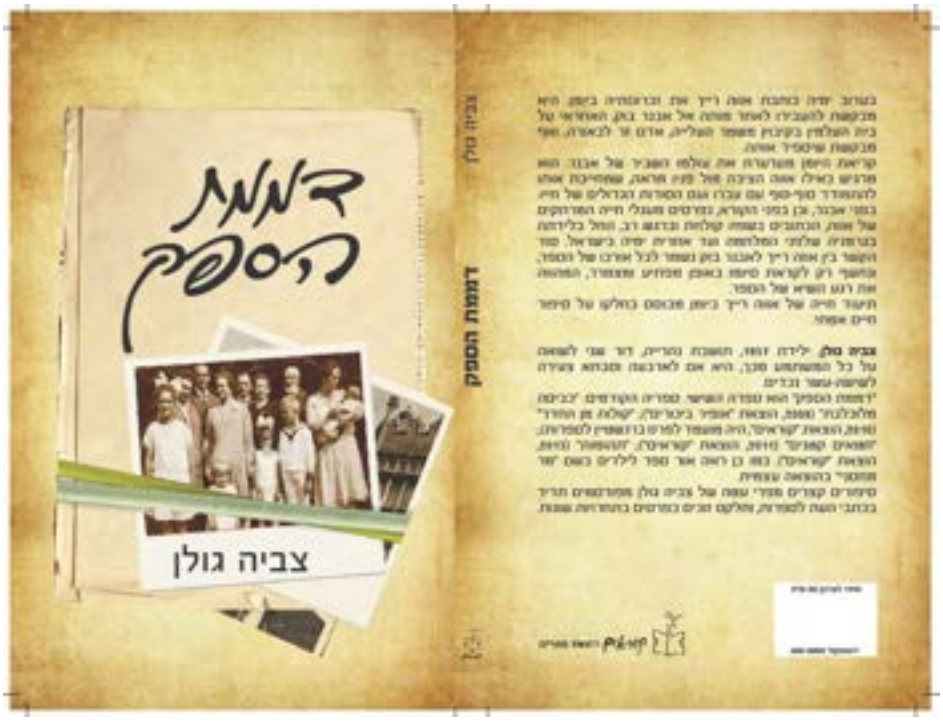

כריכת ספרה של צביה:
"דממת הספק"

סיפור "החייל הרוסי" מתוך ספרה של צביה גולן "דממת הספק", שיעלה לאתר הארגון, באדיבותה

- סיפור זה וסיפור "התמונה", כפי שמופיעים בספר "דממת הספק" אינם הסיפורים האמיתיים, אם כי קרו במציאות, מפני שהספר מבוסס, רק בחלקו, על סיפוריה של מרים (רוט) אשל.

ההשמדה ההמונית הסתיימה בשלושה בנובמבר 1944. הגרמנים, בראשותו של המרצח היינריך הימלר, שר הפנים של הרייך, חששו שהצבא האדום ייכנס למחנות ההשמדה בטרם יספיקו להעלים ראיות לזוועות שנעשו שם. הימלר נתן הוראה להשמיד את המבנים והמשרפות ולהעביר את הניצולים למחנות בגרמניה. הוא הורה גם לשרוף את כל מה שאי אפשר היה להעביר, אבל היו מסמכים חשובים שהאסירים, בעיקר הפולנים, הצליחו לשמור, ואלו מהווים עד היום עדות חותכת למה שקרה שם.

בחודש ינואר 1945 תקף הצבא האדום את דרום פולין, והסגל והחיילים הנאצים נסוגו, לוקחים איתם כמה עשרות אלפי פליטים ומצעידים אותם במה שנקרא אחר כך "צעדת המוות." הייתי שם. אלו שהיו חולים מדי, או חלשים מדי, נותרו מאחור, עד שבסוף חודש ינואר שוחררו על ידי הצבא האדום.

כבר איני זוכרת מי מחברותיי צעדה איתי ומי הושארה מאחור. אני זוכרת שהיינו שלוש בנות בערך באותו גיל, חולות ובלי טיפה אחת של כוח, אבל אחזנו זו בידה של זו והתחלנו לצעוד. אני זוכרת שחשבתי על דבושה, שגם הסוודר שקיבלה לא עזר לה, ולמען האמת איש לא עזר לה, גם לא אותם נאצים שניצלו אותה ואת גופה לילה לילה, והיא לא שרדה.

חברותיי ואני צעדנו בשלג, כשבדים קרועים מהווים עבורי נעליים במקום הנעליים שמכרתי בעבור פרוסת לחם. צעדתי בגו זקוף. אין לי מושג מהיכן שאבתי את הכוחות. הייתי עור ועצמות, גלמודה, ובעיקר מבוהלת. אבל היה בי יצר חזק לחיות. ראיתי מה שעשו הנאצים לאלו שכשלו בדרך. מי שהראה סימני עייפות נורה למוות מיד. אני חושבת שלא שמעתי קולות של שיחה בין בני אדם כבר תקופה ארוכה. הדבר היחיד ששמעתי מפעם לפעם היו צעקות הרודפים, אנחות הנרדפים, קול נפץ, ולאחריו דממה בלתי נסבלת. אני לא יודעת מה מכל אלו עשה בנפשי פצעים קשים יותר,

אך אין לי ספק שאם גידלתי אחר כך את ילדיי מתוך חרדה איומה ובלתי פוסקת לקיומם, אני יכולה באמת "להודות" על כך להימלר וחבריו.
צעדנו כך ימים ארוכים, אפילו אינני יודעת כמה. לילה אחד הגענו למקום שהיו בו כמה מחסנים. כמו תרנגולות דחסו אותנו במחסן והורו לנו לשכב על הרצפה. התלחשנו בינינו ושיערנו שהנאצים החליטו לתת לנו לנוח לילה אחד. בבוקר נשמעו בחוץ שריקות חזקות של משרוקית. רחש עבר בין כולנו. הנה עוד רגע יהיה מסדר וכולנו ניאלץ לצאת מיד מהמחסן, להתייצב בחוץ, לתת להם לספור אותנו, ולהמשיך לצעוד.
הסתכלתי על שתי הבנות שהיו לצדי, ואף הן הסתכלו אלי במין מבט של השלמה עם הגורל. ידענו שלא נצליח לקום, לא נוכל לצאת עוד אל הקור הנורא, ולא נצליח עוד לצעוד. אני חושבת שהיה זה הרגע היחידי בכל השנים האלה שבו הרמתי ידיים. כבר לא היה אכפת לי למות, רק לא להמשיך לצעוד על השלג ברגליים קפואות ובכאבי בטן שבלתי ניתן לתארם במלים.
כך, מתוך הסכמה שבשתיקה, החלטנו שלושתנו שאנחנו לא יוצאות החוצה אל השריקות, ומשמעות הדבר שבעוד רגע יכנס קצין הנאצי ויירה בנו למוות. חברותיי לחשו "שמע ישראל", ואף אני מלמלתי משהו. השריקות פסקו, נעשה שקט מקפיא, ואז שמענו צעדים מתקרבים. במבט קרוע מפחד הסתכלנו אל עבר הדלת, אבל איש לא נכנס. לא הבנו מה קורה, אבל רגע אחר כך הצביעה אחת מחברותיי אל פתח נסתר שהיה מאחורינו. בחשכת הליל לא ראינו שהקיר מאחורינו סדוק לחלוטין ולא יכולנו לראות שנפער שם פתח. דרך אותו פתח נכנס עכשיו חייל גבוה, לבוש במדים של הצבא האדום, תרמיל גדול על גבו, רובה על שכמו. הוא הביט בנו כמה רגעים מבלי לומר דבר ואז שאל: "אֶבְרֵייקֶה?" לא ידעתי רוסית ולא הבנתי מה הוא שואל, אבל חברתי שהבינה ענתה: "דָה.." החייל התבונן בנו רגע נוסף ממושך ואז לפתע החל לבכות. הוא הסיר את התיק מן הגב ושלף מתוכו תפילין, טלית וסידור. בעודו בוכה, עמד והתפלל מול שלושתנו, כשאנחנו מביטות בו בתדהמה מוחלטת.
אחרי שסיים להתפלל, התיישב החייל לצדנו ובלחש סיפר מעט מקורותיו. היו לו אישה וילדים, הם נשלחו כולם לאושוויץ ולא שרדו. רק הוא הצליח להימלט ונותר יחיד מכל משפחתו. הוא סיפר בגאווה שהכיר מקרוב יהודי בשם אנטולי שפירו, שהיה מפקד גדוד בצבא האדום. אנטולי, כך סיפר האיש, נתן לו מדים, וצירף אותו לחיילי הצבא האדום. קבוצת חיילים די גדולה, כך אמר, מסתתרת באזור, ומטרתה להילחם עד חורמה באויב הנאצי.
אחרי שסיים את דבריו, הוסיף החייל ואמר שהוא מציע לנו להישאר עוד זמן מה בתוך המבנה ונמשיך להתפלל שהנאצים ימשיכו בדרכם. "צאו מכאן רק אחרי שישתרר שקט מוחלט בחוץ", אמר לנו. אחר כך שלף מתרמילו לחם וקופסאות שימורים, צרר הכל בצרור אחד, נתן לנו והסביר לאן ללכת וכיצד להסתתר בדרך. אחר כך יצא מאותו פתח ונעלם.
ואכן, הסתתרנו במחסן עד ששמענו שהשיירה ממשיכה בדרכה. הנאצים כנראה ויתרו הפעם על ספירת האנשים. הנס שקרה לנו הוא זה שככל הנראה נטע בנו כוחות מחודשים. המשכנו לצעוד, ובאמת קשה להסביר את השמחה כשראינו מרחוק בתים. הייתי נערה כבת 15, שאין לה כמעט דבר בעולם, מלבד שתי חברות פליטות כמוה ורצון עז לחיות.
אינני יודעת איך קרה שבשעה שהגענו לעיר נפרדו דרכינו. כל אחת פנתה לכיוון אחר. היום, כשאני חושבת על כך, אני תמהה כיצד זה לא דבקנו זו בזו, אבל מזמן הפסקתי לנסות להבין מה באמת היה שם. בכל מקרה, הסתובבתי כמה ימים מבלי לדעת בוודאות היכן אני נמצאת. אני זוכרת שראיתי בתים שדלתותיהם פתוחות והעזתי להציץ פנימה אל אחד מהם. הבית היה ריק כמעט לגמרי, הרהיטים היו שבורים, אבל לא האמנתי למראה עיני כשמצאתי על הכירה סיר עם חלב, שחומם כנראה לא מזמן, כי היה עדיין חם. שתיתי אותו בשקיקה. במקרר מצאתי שאריות אוכל שסייעו לי להתחזק מעט ולקום על הרגליים מחדש.
ברחוב ראיתי אנשים הולכים, ראשיהם מורכנים. אני חושבת שהעם הגרמני התבייש במה שקרה ושגודל הזוועות החל להיוודע בחוצות כבר אז. בשלב מסוים הבנתי פתאום שאני אדם חופשי. צעדתי ברגל כמה ימים, כשמדי פעם הייתי נכנסת לעוד בית נטוש, מוצאת משהו חם ללבוש, נעליים לנעול ובעיקר משהו לאכול. בבית אחד אליו נכנסתי מצאתי

אנשים: אישה מבוגרת ועוד כמה פליטים ששכבו על הרצפה. האישה שאלה אותי אם ראיתי את אלפרד בנה ושלפה תמונה מן המגרה. הבחור בתמונה היה גבוה, במדי קצין אס-אס. אמרתי לה שלא ראיתי אותו, והיא נאנחה ונתנה לי לנוח בביתה.

למחרת יצאתי והמשכתי לצעוד, נכנסת מדי פעם לעוד בית נטוש. בדיעבד הבנתי שתושבים רבים פשוט ברחו מבתיהם מפחד הפצצות הצבא האדום והותירו את בתיהם פתוחים לרווחה. בדיעבד גם הבנתי ששרידי הנאצים ירו בכל מי שהעז לסייע ליהודים ולתת להם מקלט בביתו. עד היום אני חרדה לגורלה של אותה גרמנייה שחיפשה את אלפרד בנה, ונתנה לי מקלט זמני בביתה.

המשכתי בדרכי. מעט אנשים טובים זרקו לי אוכל מדי פעם. לא פעם פניתי לאנשים וביקשתי אוכל. חלקם לא ענה כלל. הרוב הגדול העדיף להתעלם מהפליטה המוזרה, היו אף שהרימו גבה נוכח הגרמנית שבפי.

נדדתי בדרכים עוד כמה ימים ומצאתי את עצמי יחד עם פליטים נוספים אשר היו במצבי. השמועות אמרו שכדאי לנוע מערבה, אל גבול פולין וגרמניה, וכך עשינו. הייתה עוצמה בלתי רגילה בקבוצת הניצולים הזו. הגענו יחד לסוג של מחנה על הגבול, ובעזרת מקומיים בנינו שם עיר קטנה משלנו מתוך כוונה להכין את עצמנו לחיים חדשים. בנינו בית חולים קטן, הקמנו בית ספר ואפילו חווה חקלאית. אני הייתי גדולה מדי בשביל בית הספר. נשלחו אליו רק ילדים עד גיל 12, ואני הייתי כבר כמעט בת 16. אבל כיוון שהייתי נערה חזקה, עבדתי בחווה החקלאית ואחר כך בבית החולים. לא היה לי ידע ברפואה, אבל נשמה גדולה כן והרבה היגיון בריא. אין ספק שמתוך הניסיון יכול האדם ללמוד הרבה יותר מאשר מתוך בית הספר.

לעזרה באו אנשים מהג'וינט. מלאכים, קראנו להם. הם סייעו לנו במזון, בבגדים, וכמובן בכסף בשביל לבנות את כל מה שבנינו. רבים מאתנו היגרו עם הזמן לארצות הברית, אולם חלק קטן, וביניהם גם אני, ביקש לקבל אישור הגירה חופשית לישראל. אני לא יודעת אם אצליח להסביר זאת במילים. הרי הייתי פליטה, ללא כלום, ללא משפחה. במחנה פגשתי משפחה שמזלה הטוב היה בלתי ייאמן. הם ניצלו כולם: אימא, אבא, בת גדולה ובן קטן. כולם מצאו זה את זה לאחר המלחמה, שלמים בגופם ואפילו בנפשם. נסים כאלה לא היו דבר שבשגרה. כל שאר הפליטים הסתכלו עליהם בקנאה לא מוסתרת. במחנה ידעו לספר שאבי המשפחה היה סנדלר מומחה, ושהנאצים היו זקוקים לו להכנה ותיקון של נעליים. בדרך פלא הוא הצליח לשכנע אותם שגם בנו הצעיר הוא סנדלר מומחה על אף שהילד לא ידע להחזיק מרצע, וכך ניצלו שניהם. האימא הייתה תופרת, ובתה הייתה עושה שליחויות לביתן של נשות הקצינים הגבוהים, וכך ניצלו גם שתיהן.

הבת - דינה שמה - שהייתה בערך בת גילי, אהבה אותי מהרגע הראשון. ערב אחר ערב היא קראה לי אל הצריף שלהם, שם קיבלתי ארוחה חמה וחיוך של אימא. משהו בי עורר בהם את הצורך לגונן, להציל נפש, והם הציעו לי לחבור אליהם כבת משפחה ולנסוע אתם לארץ האפשרויות הבלתי נגמרות, ארצות הברית. התלבטתי בשאלה הזו ימים רבים. מצד אחד, החמימות הזו שהם נהגו בי, שהייתה כל כך חסרה לי, יחד עם המחשבה לחיות בארץ ענקית וחופשיה, ארץ שעליה סיפרו שהכסף גדל בה על העצים והעושר מסתובב ברחובות שלוב זרוע עם האושר, בכל אלו היה משהו מפתה, כמעט בלתי נשלט. מצד שני, דמותו של אבי עומד במטבח הבית שלנו בברלין ומתחנן לנסוע לארץ ישראל, הייתה עבורי כמו צוואה בלתי כתובה, כמו בקשתו האחרונה של אבא, ולא יכולתי לחשוב כיצד ייראו חיי אם לא אקיים את מה שביקש. אבל בד בבד, היה בי רצון עז לחזור עוד פעם אחת לבית הוריי, לראות האם בכלל נותר ממנו זכר, האם נותר שום עוד מישהו ממכריי.

אינני יודעת עד היום איך הצליחו בני המשפחה המופלאה ההיא לשמור לעצמם כסף, ואינני יודעת במה זכיתי, אבל ברגע שהעליתי על דל שפתיי את רצוני לחזור לברלין לימים ספורים, הוציא האב כסף ואף ליווה אותי לתחנת הרכבת. המחשבה שאולי, רק אולי, אמצא מישהו מבני משפחתי שם, הייתה אולי מחשבה ילדותית וחסרת היגיון, אבל אנשים במצבי רצו להאמין שמשהו טוב יכול להמתין להם מעבר לפינה, שהם ראויים אולי, לאחר שנים של סבל, למשהו אחר.

לא היה קל למצוא את הבית שלי, אבל מצאתי מי שהסכים להראות לי את הדרך. עמדתי שם כמה דקות ואז נכנסתי ועליתי במדרגות אל הקומה הראשונה. הדלת הייתה סגורה, וריח בישול עלה מן הדירה. לרגע אחד קטן התרונן לו לבי. עוד רגע תפתח לי אימא את הדלת, ותקבל את פניי עם מרק חם. הרגע הנעים התחלף במהירות בכאב ותדהמה. דפקתי בדלת הסגורה, תחילה דפיקה רפה ולאחריה בעוצמה רבה יותר. הדלת נפתחה לכדי סדק קטן. מן הפתח הצר הציצה אישה מבוגרת ששאלה אותי בכעס מי אני ומה אני רוצה. זו לא הייתה אימא. זו הייתה אישה זרה, שגרה עכשיו בבית שלי, ומבשלת שם במטבח שהיה שלנו. לרגע רציתי לזעוק, אך במשנהו הבנתי שעדיף להיות חביבה. "Guten Tag" אמרתי לה, מקווה כאמור שחביבותי תסייע לי, אבל האישה ניסתה לסגור בפניי את הדלת. עצרתי את הדלת ברגלי, והאישה צעקה שאעוף מהבית שלה, אחרת היא... לא נשארתי לשמוע את המשך האיום. ירדתי למטה. הסיכוי הטיפשי לפגוש את אימא בבית נגוז סופית.

עמדתי בחצר כמה דקות, מתפללת שאולי יגיע איזה קרוב, אולי אפילו הדוד קרל או מישהו מבניו, אבל איש לא הגיע. כבר עמדתי ללכת כשפתאום נזכרתי. מדהים איך דברים נצרבים בזיכרון ולא נעלמים משם אף פעם. ניגשתי אל פינת החצר, התכופפתי וחפרתי באדמה. הבור שעשיתי היה גדול למדי ועדיין לא מצאתי דבר, אבל לפתע הרגשתי משהו רך בקצה האצבעות. מתוך הבור שלפתי שקית ניילון מפוררת ובתוכה קרעי תמונה שצולמה על ידי אדון גרינבאום הצלם. דחפתי את הקרעים אל כיס המעיל שמצאתי באחד הבתים הנטושים וברחתי משם.

שנים שמרתי על השקית ולא העזתי להסתכל בקרעים, עד שערב אחד ישבתי עם מאיר בסלון הבית שלנו בגבעתיים וסיפרתי לו דברים שעד אז לא דיברתי עליהם. אני חושבת שזו הייתה הפעם הראשונה שבכיתי, בכי משחרר וכואב, בכי שיוצא מעומק הנשמה. בכיתי על אבא, ושמחתי שקיימתי את צוואתו לעלות לארץ ישראל. בכיתי על אימא, שלא הייתה צריכה למות ונרצחה כי הייתה נשואה לאבא. בכיתי על אנה שלא מצאה את הכוחות לשרוד. בכיתי על הדודה אליס שמתה בדמי ימיה. בכיתי על הדוד קרל ושני בניו.

מאיר ישב והקשיב לי שעה ארוכה. הוא לא הסכים שאוותר. הוא רצה שאבדוק במדור לחיפוש קרובים, אולי מישהו שרד. עוד אספר על כך בהמשך. אבל אז, באותו ערב, הוצאתי בפעם הראשונה את השקית וקרעי התמונה, ומאיר הרכיב את החלקים כפאזל. מן התמונה הקרועה נראו כולם חצויים, לא שלמים, כמו המציאות. את הקרעים האלה לקח מאיר למחרת לצלם מומחה, שבמעשה אמנות איחה את הקרעים והכין לי תמונה למזכרת. מן התמונה ראיתי אז את אימא מחייכת, עומדת מעט בפרופיל, את אבא מחבק את כתפיה מצד אחד ומניח יד על כתפיה של אנה, ואותי, ילדה קטנה זהובת תלתלים, מחייכת אל העולם ולא יודעת עדיין כמה רוע שוכן בו.

כשחזרתי ברכבת מברלין למחנה, פגשתי שוב את דינה, לייבלה והוריהם. למחרת היום הם יצאו לארצות הברית, ואני נפרדתי מהם בדמעות.

אני חייבת לספר כאן שמאיר ואני טיילנו בעולם הגדול לא מעט. לא פעם נסענו יחד לארצות הברית, עד שפעם אחת החליט מאיר שאפשר לפנות לרשויות ולחפש את בני המשפחה. אני יודעת שזה נשמע הזוי, כמו למצוא מחט בערימה של שחת, אבל הצלחנו למצוא את לייבלה בברוקלין. את שם משפחתו, לדרמן, זכרתי, מפני שזכרתי שאביו היה סנדלר. מאיר דאג לכל השאר. לייבלה הוא יהודי חרדי היום, וחי בשלווה עם רעייתו וילדיו. פגשנו אותו, מאיר ואני, בבית קפה, בטיול האחרון שעשינו בארצות הברית. הוריו כבר נפטרו ואחותו מתגוררת כיום באוסטרליה. הוא נראה טוב ומאושר. הוא סיפר שהחליף את שמו לאריה. "את יודעת" הוא אמר, "לייבלה זה אריה, ככה שלא ממש בעטתי בעבר שלי." הוא יהלומן, ותורם לישראל מדי חודש סכומי כסף גדולים. אני יודעת שמאיר רצה לשאול אותו מדוע לתרום לישראל ולא לבוא לגור בה, אבל הודיתי לו בלי מילים על שהחליט שלא להיות שיפוטי ולא לדון את לייבלה לכף חובה. כשיצאנו מבית הקפה, היו לי דמעות בעיניים, אבל היו אלו דמעות של אושר.

<u>בֶּדֶט ורדה – יזמות עסקית וחברתית (נרסניצה)</u>
<u>[עלון 133 – אפריל 2025]</u>

אל ורדה התוודעתי בעקבות המיזם לתיעוד פעילותם של חסידי אומות העולם. הסתבר, שאימא של ורדה, רבקה ציק, ילידת נרסניצה, ניצלה יחד עם אימא שלה [סבתא של ורדה], אסתר, הודות לאנטון ופבְּלה קוריץ'. בעזרת אתר MyHeritage הצלחתי לאתר את שם משפחתה של רבקה ציק לאחר נישואיה – פוגל [נישאה לצבי חיים], ובדרכים נוספות, הבנתי שוורדה היא בתם [את מספר הטלפון שלה קיבלתי מחברתנו, סימה לנדסמן]. מה רבה הייתה ההתרגשות של שתינו בשיחת ההיכרות הטלפונית – ובמפגש עצמו.
אז מי היא ורדה? היא נולדה בחיפה. את שירותה הצבאי עשתה בנח"ל, ובפיקוד צפון.
השכלתה האקדמית כוללת בין השאר, תואר BA במתמטיקה ובתולדות האומנות - באוניברסיטת חיפה [שילוב מעניין];
לימודי MBA [תואר שני במינהל עסקים] בדגש יזמות וחדשנות - באוניברסיטת ת"א;

- אבטחת סייבר ב- UCLA ארה"ב וב- Global Cyber Institute;
- קורס דירקטורים במרכז הבינתחומי הרצליה;
- מנתחת מערכות וניהול פרויקטים
- מבקרת מערכות מידע מוסמכת CISA (ראשי תיבות של: Certified Information System Auditor).

תפקידיה הקודמים: ורדה עבדה כשלושים שנים בבנק לאומי והייתה בהנהלת הבנק, במגוון תפקידים בכירים כולל מנהלת אגף סיכונים תפעוליים מערכות מידע וסייבר, החטיבה לניהול סיכונים, מנהלת ביקורת מערכות מידע ומנהלת פרויקטים גלובליים בשלוחות הבנק בחו"ל .

במה עוסקת ורדה כיום?
ורדה עוסקת ביזמות עסקית וחברתית, מיסדת ושותפה במיזמים ומנטורית במרכז היזמות של אוניברסיטת תל אביב,
במסגרת זו היא מלווה קורס יזמיות מתוך רצון לעודד יזמות עסקית נשית . "אני מאמינה במתן שוויון הזדמנויות לכל המגזרים. בשילוב נשים בתפקידי מפתח וביכולות נשים ליזום ולפרוץ דרך."
אחד המיזמים החשובים, לו שותפה עם ד"ר שירה בורג, וטרינרית וד"ר לקרדיולוגיה
הוא **פיתוח מסתם דינמי, המסוגל לשנות את צורתו תוך כדי צנתור, ועשוי להביא בשורה לחולי לב ברחבי העולם.** יחד הקימו את חברת סימביוזיס.
מתוך כתבה שפורסמה ב- TheMarker על ידי גיא פישקין, בשיתוף סימביוזיס, ב-2.1.2025:
"...ד"ר שירה בורג, התקבלה לקורס יזמות באוניברסיטת תל אביב במסגרת לימודי הדוקטורט בפקולטה לרפואה, שם התוודעה לנשים יזמיות וצוותה **לוורדה בדט, שניהלה במשך שנים תחומי ניהול בכירים בבנק לאומי ונחשבת לאשת עסקים מוקצעית ומנוסה**
החיבור בין השתיים היה מהיר והוליד, בפברואר 2021, שנה מהמפגש הראשוני ביניהן, את חברת סימביוזיס. **בדט הייתה אמונה על גיוס המשקיעים הראשונים שנרתמו לתהליך**, בעוד שבורג המשיכה בהליכי המחקר והפיתוח. 'לימים, ב-2023, הבנתי עד כמה החיבור בינינו עמוק", אומרת בורג. "זה קרה אחרי שגיליתי **שאביה של ורדה נפטר עקב אי ספיקה מיטרלית**, מכיוון שלא היה מועמד להחלפת מסתם בניתוח לב פתוח. זה היה הרגע שבו הבנתי **שאנחנו מנסות לעשות כאן משהו שהוא למען מטרה הרבה יותר גדולה מאיתנו'.**

מה הכוונה?
"החברה פיתחה מסתם דינמי שיכול לשנות את הצורה שלו בהתאמה אנטומית לחולה, תוך כדי פרוצדורת החלפת המסתם בצנתור ללא צורך בניתוח לב פתוח. זה מתאפשר הודות ל'בלונים גמישים' שייצרנו, המסוגלים לשנות את התצורה שלהם בהתאם לאנטומיה הסובבת אותם."

איפה נמצא הפיתוח בשלב זה?
"עד היום בוצעו שורה של ניסויים פרה-קליניים על בעלי חיים בארץ, אשר הובילו אותנו להתחיל לבצע ניסויים כרוניים על בעלי חיים. הצפי הוא להתחיל לקיים ניסויים בבני אדם בתחילת 2027."

פרס מהקרדיולוגים המובילים בעולם

חודש אוקטובר האחרון [2024] היווה רגע שיא עבור ד"ר בורג בפרט, ועבור סימביוזיס בכלל. המעמד: כנס ה- TCT בוושינגטון, ארה"ב, הנחשב לכנס קרדיולוגיה מוביל בעולם, שבו זכתה החברה בתחרות ה- SHARK TANK והקדימה עשרות חברות שהגישו מועמדות. לזכייה נוסף פרס כספי נאה בסך 200 אלף דולרים.

ד"ר שירה בורג, מייסדת ומנכ"לית החברה (מימין),
ורדה בדט מייסדת שותפה (משמאל) צילום: סם יצחקוב

מהן ההשלכות של זכייה בתחרות שכזו?

"האפקט המיידי הוא בעיקר הכרה בקרב הקהילה המדעית הקרדיולוגית ברחבי העולם. זמן קצר לאחר הזכייה כבר קיבלנו שורה של הצעות לניסויים קליניים ראשונים בבתי חולים ומוסדות רפואיים נחשבים מאוד באירופה ובארצות הברית. מרגע שקיבלתי את הוולידציה, זה נתן גושפנקה שאכן לפיתוח שלנו יש מקום. הבנה שכל מה שהשקענו עבורו לילות כימים במשך שנים, יש לו היגיון קליני בהצלת חיים של אנשים. זה הופך את ההשקעה הזו לשווה את כל האתגרים שבדרך."

על אף רגע השיא המכונן, בסימביוזיס לא שוקטים על השמרים ונחושים להמשיך בהשקעת מרב המאמצים על מנת לקדם את הפיתוח והמחקר, לצד סבב גיוס שהחברה השלימה לאחרונה בהצלחה."

סימביוזיס

שנת הקמה:2021. מייסדות: ד"ר שירה בורג, ורדה בדט.

כיום מנכ"ל אמיר וייסברג

תחום עיסוק: מכשור רפואי. חזון: להביא בשורה חדשה לעולם מסתמי הלב.

מיזם חברתי שוורדה שותפה בו הוא **פסטיבל הפסנתר הבינלאומי בערד** המחבר תלמידים מצטיינים מכל הארץ עם מורים ואמנים בינלאומים למפגשי מוזיקה, כיתות אמן, קונצרטים עם התזמורת הסימפונייטה של באר שבע ועוד

בקיץ יתקיים פסטיבל הפסנתר הבילאומי בערד Piano Fest Arad זו השנה הרביעית.

בשנה זו יצטרף "תו הנגב", חלום שנרקם בשנה האחרונה : **"תו הנגב - מנגנים את העתיד יחד",** מיזם מוסיקלי ייחודי בנגב, שמטרתו לקדם חינוך מוסיקלי ברמה גבוהה וכן לחשוף קהל מגוון למוסיקה איכותית, לצד הכשרת דור חדש של מורים וילדים מוסיקאים.

גוף זה אמנם יממש את חזונו בנגב, אך מטרתו להפוך לשם דבר ברמה הארצית והבינ"ל ולארח בנגב אמנים ומוסיקאים כדי להנגיש מוסיקה לקהל רחב מהאזור ולייצר דור מוסיקאים מצטיין לעתיד.

על פי התכנית לשנת 2025 ,יערכו כמה אירועים משמעותיים השנה במוקדים שונים בנגב, שיכללו קונצרטים ופעילויות מיוחדות של יצירה מוסיקלית לגילאים שונים.

.

ליוזמה מרגשת זו שותפים מובילי פסטיבל הפסנתר בערד: ד"ר מיכל טל, פסנתרנית בינ"ל, מייסדת ומובילת הפסטיבל, **ורדה בדט, מובילת צוות ההקמה ומנהלת פיתוח עסקי,** און כהן, מנכ"ל ומנהל הקונסרבטוריון בערד לשעבר וכן מנכ"ל הסינפונייטה באר שבע, יאיר נגיד והמנצח רני קלדרון, אשר חברו לפרויקט החדש והם מבקשים לאמץ את החזון ולהפוך למודל ומנטורים עבור הדור הצעיר וכלל הקהלים בנגב, כך שיתאהבו במוסיקה הקלאסית ושתהפוך לנגישה עבור כולם.

הפתיחה של המיזם הייחודי, יערך ב-17 לאפריל והתכנית תכלול שני קונצרטים בהשתתפות מספר קונסרבטוריונים מהאזור, עם מאות ילדים שיחשפו למוסיקה, בשתי במות חיצוניות.
האירוע המוסיקלי יהיה מוסבר, מונגש ודינמי עם הקהל וכן ייקחו בו חלק נגנים צעירים ונגנים בוגרים, בהפנינג מעורר חושים של הרמוניה וצלילי קסם.

ד"ר מיכל טל "נרגשים מאד לצאת לדרך חדשה עם הקמת יצירת מרחב ראשון מסוגו בארץ, בו כל ילד\ה ונער\ה בנגב יקבלו הזדמנות לחינוך מוזיקלי איכותי. המוזיקה היא כלי לגישור בין קהילות, תרבויות ומגזרים שונים, ועל כן חזוננו בהקמת מיזם מוזיקלי פורה ומצליח בנגב הוא למשוך אליו מוזיקאים מוכשרים מהארץ והעולם וכן לסייע לקידום חינוך מוזיקלי נגיש, לטפח כישרונות מקומיים ולהעצים קהילות מגוונות באזור. אנו רואים חשיבות רבה ביצירת תוכן מוסיקלי איכותי לילדים, נוער ומבוגרים בפריפריה וגאים להיות פורצי דרך בתחום ביחד עם שותפים יוצאי דופן, הסינפונייטה באר שבע, שמהווים השראה ומודל למצויינות והצלחה מרשימה וגאווה ישראלית.

ורדה נשואה לרפי והם הורים לשלושה וסבים ל 9 נכדים.
שנים רבות התגורר המשפחה ברעננה ועתה הם מתגוררים ביפו, קרוב אל הים, כמו בילדות, בחיפה.
שאלתי מה פירוש שם המשפחה שלהם, בד"ט; מסתבר שזה קיצור של בן דוד טוב.

יישר כוח ורדה על עשייתך המגוונת והמיוחדת!

בודנר מנחם (סטרוינָה [Strojne] [עלון 116 – ינואר 2024]

את סיפורו של מנחם קראתי בשנת 2013, לקראת יום השואה: סיפור על חיפש הזהות של אחד הילדים, מתאומי מנגלה, יליד 1940, [עוד לא הן 4 בשואה], שרק בבגרותו גילה את זהותו האמיתית. אז עוד לא קישרתי את השיוך שלו לילידי קרפטורוס. בשיחה עם יהודית ברכה (רייזמן), בת הדור השני שלנו, הסתבר לי שהיא הייתה בת הזוג של מנחם, זאת שדירבנה אותו לחפש את שורשי משפחתו וליוותה אותו בתהליך המיוחד והמרגש הזה. ממנה גם קיבלתי תמונות רבות. בהמשך אביא את תמצית המידע כפי שהופיע בכתבה ב-Ynet ב-5.4.2013 ונכתבה על ידי רועי מנדל. אך לפני כן כמה מילים על יהודית, שבזכות יוזמתה ותמיכתה הרגשית בתהליך רגיש זה הצליח מנחם לגלות את שורשיו.

יהודית היא בתם של מרדכי רייזמן, יליד אירשאבה, ושל אירנה (לבית גרטנברג) מקוסינו (Kosino). הוריה התחתנו באוז'גורוד ויהודית נולדה במחנה העקורים גבּרזיי (Gabersee) באוגוסט 1946. היא נישאה תוך כדי שירותה הצבאי אך התאלמנה לאחר 38 שנות נישואין. יהודית מצאה מזור לנפשה בשיחות ב"עמך", ומסתבר שגם מנחם היה ב"עמך", בקבוצה אחרת – ודרכיהם לא הצטלבו [עדיין...]

לאחר שנתיים קשות של עצב הפרידה רצתה יהודית לבנות זוגיות חדשה - וילדיה תמכו ברצונה. הם חיברו אותה לאתר אינטרנט, בו מצאה את שמו של מנחם - והם החליטו להיפגש. בפגישה הראשונה הציג עצמו מנחם כילד מאומץ ויהודית תהתה מהיכן שורשיו. כשאמר "ממונקץ" אחזה בה התרגשות רבה, שכן גם שורשיה, כאמור מקהילת קרפטורוס... יד הגורל, צירוף מקרים מדהים ומרגש חיבר בין יהודית למנחם - ופגישה הובילה לקשר זוגי ביניהם, קשר משנה חיים. מנחם סיפר ליהודית שהוריו המאמצים היו בעבר בכנס בירושלים, שעסק בתאומים – אך לא הצליחו להשיג מידע על משפחתו.

בת דודתה של יהודית, חנה קליין (מצפריה) היא זאת שחיברה בין יהודית לבין עיינה קימרון, גנאולוגית, שערכה חקר חוצה יבשות – ועל כך בכתבה שלהלן. יהודית ניסתה לשכנע את מנחם ליצור קשר עם עיינה, אך הוא נרתע מהחיפוש בעברו הקשה. באחד הימים, כששבה יהודית לביתם – מצאה את מנחם מחפש תמונות באלבומים – ואז הבינה כי יצר קשר עם עיינה, פגישה שתשנה את חייו פעם נוספת.

* **סטרוינָה [Strojne]** הייתה שייכת למחוז סבליאבה וכיום – למחוז מונקץ';
לפני המלחמה תועדו בה 134 יהודים.

הקישור לכתבה המקורית:
https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4364316,00.html

"מנחם גילה מי הוא, עכשיו נשאר התאום A7734

"אתה מוכן להיות אבא שלי?", שאל הילד באושוויץ את האיש הזר. במשך עשרות שנים לא רצה לחפור בעבר. רק חוקרת עקשנית יצאה איתו לאחרונה למסע אל תוך הנפש המצולקת ואל זהותו המקורית. קרובים אבודים נמצאו, אבל לתאום מנגלה יש עוד שאלה אחת שלא מרפה: אחי, **איפה אתה?** תאומים זהים פשוט יודעים. כמו תחושה פנימית הנובעת מקשר על-חושי בין שני בני אדם שחלקו רחם ותכונות גנטיות, שתשעה חודשים התפתחו צמודים זה לזה, מוגנים בתוך מי השפיר, מחוברים בשני חבלי טבור אל השליה של האם. כשתאום ירגיש משהו הנוגע לאחיו, גם אם מפריד ביניהם אוקיינוס, רוב הסיכויים שהאינסטינקטים לא יטעו אותו. תאומים מרגישים זה את זה.

מנחם בודנר לא היה בטוח שהוא רוצה להתראיין. הספיק לו ראיון אחד שהעניק ל"דיילי ביסט" האמריקני שגרם לכולם להתעניין, להתקשר, לבקש לשמוע עוד. ופתאום השכנה מלמעלה מזהה אותו בחדר מדרגות, מכרים מהעבר מתקשרים לחזק. כל החיים רק רצה להשתחרר מכבלי הזיכרון המתעתע

שחוזר אליו בלילות, מציף שדים מדומיינים ואמיתיים מהעבר. ופתאום חייו גלויים לכול. אבל עכשיו, אחרי שכבר יצא לדרך, אחרי שגילה מי הוא באמת ומנין בא, כשהחליט "לירות בכל התותחים הכבדים" - הוא מבין שזה אולי הסיכוי היחיד שלו לפתור את שאלת חייו. הוא נושם עמוק ומתייצב מאחורי המספר העוקב שלו, שכבר כמעט דהה לחלוטין על זרוע יד שמאל: A7733.

מנחם בודנר ידע תמיד שזהו לא שמו האמיתי. אך את שמו האמיתי לא ידע. "זכרתי שקראו לי מנדל'ה", הוא מספר ל-ynet, "וידעתי שאחי התאום גם הוא שרד. **בת זוגי דחפה אותי כל הזמן לחפש אחריו, אבל לא ידעתי מאיפה להתחיל. אמרתי לה שאין לי קצה חוט, שאני אפילו לא יודע מי אני".** רוב שנות חייו חי בתחושה מבולבלת, ילדותו נשכחה כמעט לחלוטין, שבירי זיכרונות שבו וחזרו בחלומות ובסיוטים מדי לילה.

רק כשהיה בן 23, ערב החתונה, גילה מנין בא. היה זה כשהחליט לפנות להוריו בישראל, משה ולולה בודנר, ולשאול. "בצעירותי לא הייתי בטוח שאלו הם הוריי אבל לא העזתי לשאול. אבי המאמץ נראה היה כמו אבי הביולוגי אבל אמי הייתה צעירה מדי. רגע לפני החתונה, נכנסתי לסלון וביקשתי מאחותי שתשאיר אותי לבד עם הוריי".

"מי אני?", שאל מנחם את הוריו. אז הודה משה האב כי הוא אכן בנם המאומץ. הוא סיפר שפגש בו ביום שבו עזבו הנאצים את אושוויץ, ב-23 בינואר 1945. כשחיפש את אשתו ובנו במחנה, נכנס לצריף. מנחם הגיח ממחבוא ופנה אליו. **"אתה מוכן להיות אבא שלי?".** האיש הזר, שאיבד את כל עולמו, החליט לקחת את מנחם עמו. "מה שמך?", שאל. "מנדל'ה גוטמן", ענה הילד - כך חשב שקוראים לו. משה הרים את מנחם בשתי ידיו ויצא החוצה. "אני זוכר מכת אור בהירה בעיניים, יצאתי לאור. אני זוכר קרשים בוערים בחוץ וקיר אבנים הרוס בחלקו", מספר מנחם. עם שחרור המחנה חזר משה לעיירת מגוריו הסמוכה, באושווינצ'ים, ומסר את מנחם למשמורת אצל משפחה נוצרית שהכיר לפני המלחמה. חודשים לאחר מכן פדה אותו בעבור 200 זלוטי. מנחם ומשה, שהספיק להינשא ללולה, אף היא ניצולת המחנה, עזבו את פולין לגרמניה, שם התגוררו בדירה מטעם הג'וינט. ב-1949 עלו לאונייה בדרך לארץ. משה סיפר למנחם שניסה לאתר את שרידי משפחתו בישראל, שגילה שמקום הולדתו הוא באזור מונקץ', בקרפטים שבהונגריה [אוסטרו-הונגריה], ולאחיו התאום קראו יולי. הוא פרסם את השם "מנדל גוטמן" במדור לחיפוש קרובים, אך איש לא פנה. מכאן הניחו משה ולולה שהילד שאיתם נותר לבדו בעולם.

הם מעולם לא דיברו על מה שעברו באושוויץ, עד אותה השיחה - ערב לפני חתונתו של מנחם.

"אתה תאום מנגלה", סיפרו ההורים, "ויש לך אח תאום שאיננו יודעים מה עלה בגורלו". "אני יודע", השיב מנחם. "את זה לא שכחתי". בזיכרון הזה, על האח התאום, אחז בודנר בכל כוחו לאורך השנים ונלחם שלא לשכוח, כמו ששכח את יתר זיכרונות הילדות שפשוט נמחקו. לפעמים היה שולף מחברת ורושם חלומות כדי שלא יתפוגגו. גם הזיכרון על האח יולי אינו שלם. הוא זוכר אותו שוכב במיטה, שקוע בשינה ועיניו עצומות. זו התמונה היחידה הצרובה בזיכרונו - אחיו התאום ישן במיטה שחלקו יחד, רגל לרגל. עד שדפקה המשטרה על דלתות ביתם.

...מנחם לא זוכר דבר מלבד היום שבו הגיעו לובשי מדים אל הבית, בפסח 1944. האירוע הזה צרוב במוחו לפרטיו. כל חייו התעקש לשמור על הזיכרון הזה כמו היה הדבר הכי יקר בחייו. "כל מה שהיה לפני זה פשוט נעלם", הוא מודה.

"הייתי בחוץ. בצד ימין של הדרך ראיתי שתי דמויות שהולכות וגדלות עד שנראו היטב, אני זוכר את המדים והמגפיים. הם התקדמו אל דלת הבית, נכנסתי פנימה. סיפרתי כנראה לאבא, זו הייתה שעת צהריים. אני זוכר את אבא פותח וסוגר שידות ונכנס לחדר. אחי ישן בצמוד לקיר בצד שמאל של המיטה. הוא התעורר למציאות הזו. אימא הגישה בדיוק צלחות לשולחן, אני זוכר את שיערה הבלונדיני, את החולצה הלבנה שלבשה והחצאית הירוקה עם הפרחים הלבנים. מאבא אני זוכר רק את דמותו התמירה, אין לי תווי פנים. התמונה הבאה בראשי היא שאני נישא על הכתפיים של אבא, היו המון אנשים, אבל הייתי מורם מעל כולם וראיתי את ראשיהם. לימים הבנתי שזה היה הרציף. אני לא זוכר את הנסיעה. ומשם המחנה, והרבה ילדים. ובתוך הצריף משטח בטון משופע שעליו שיחקנו. ועוד זיכרון

אחד, כשאני עומד בתור לקבל את הקעקוע. ואוחזים בי בשתי ידיים בזמן שאחר צורב את המספר על היד שלי. אני לא זוכר אם בכיתי".
הזיכרונות מהשהייה במחנה אושוויץ מטושטשים, מנחם לא יודע אם הם קרו באמת. "יש תמונות שאני זוכר, קטעים בודדים. **הייתי ילד בן שלוש שנים ועשרה חודשים".** הלילות היו קשים רוב חייו. חלומות בעתה תקפו אותו שוב ושוב בשנתו. זיכרונות מעורבבים של נפש פצועה. "אני יורד במדרגות, אני רואה חדר ובו אלונקות ופצועים ואם זה לא היה חלום - אז ברחתי מאותו החדר, והסתתרתי בפינת בניין. זיכרון נוסף שאני לא יודע אם היה חלום או מציאות, הוא אדם שנישא על אלונקה ואני מביט בו מעבר לגדר תיל. ועיניו מבועתות, הוא מביט בי ואומר לי 'אל תיכנס לשם' וכמו שהוא אומר את זה ונלקח מהמקום, שתי ידיים אוחזות בי מאחור ומעבירות אותי מעבר לגדר".
כשהגיע ארצה ביקש להשתלב. את מה שעבר שם, לא רצה לזכור. "רציתי לשמור על השפיות ולהיות כמו כולם, דאגתי להיות עסוק ונמרץ. הייתי קצת כבד אבל הייתי מקובל בחברה והוריי דאגו לעטוף אותי בצמר גפן. הייתי בתנועות נוער והקדשתי לזה הרבה זמן, בצבא שירתי במודיעין ועבדתי קשה מאוד. דאגתי כל החיים להיות עסוק מאוד כדי שאהיה עייף. כי הסיכוי היחיד שהיה לי לישון עמוק, היה אם הייתי נופל מעייפות. אבל היו הרבה לילות שממש פחדתי לישון. הייתי מתעורר בבהלה עם תחושת מחנק, כמו עצם שתקועה לי בגרון ומקשה עליי לנשום".
מנחם היה מניע את רכבו באמצע הלילה ונוסע אל חוף בת ים. שם היה מוצא שלווה. התרחיש הזה חזר על עצמו שוב ושוב כל השנים הללו. כשיצא לפנסיה בגיל 60, הסיוטים הלכו וגברו. הזמן הפנוי, שממנו ניסה כל החיים להתחמק, כעת מילא את יומו. כשעמד בפני משבר, פנה לארגון "עמך" שהעניק לו סיוע והעמידו מחדש על הרגליים. בשנים האחרונות הלכו ופחתו הסיוטים עד שפסקו. רק תחושה אחת לא קהתה מעולם - התחושה שאחיו התאום עדיין חי.
הגנאלוגית עיינה קימרון, 58, תושבת חוזרת מאוסטרליה, נתקלה במאי אשתקד [2012] בהודעה מעניינת בפורום שורשים משפחתיים ברשת. ההודעה הייתה תמציתית מאוד, קמצנית במידע. "תאום מנגלה שניצל מאושוויץ מחפש את אחיו, זהו מספרו, לפרטים אנא צרו קשר...". הפרטים המעטים [ומספר הטלפון של יהודית] והעובדה שאיש לא הגיב להודעה, דווקא הם שאתגרו את קימרון לפצח את התעלומה.
"בהודעה היה יותר נסתר מגלוי", היא אומרת. "הסאבטקסט של ההודעה הייתה 'אני לא יודע בן כמה הייתי, איפה נולדתי ואני לא יודע אפילו למי נולדתי. אבל את אחי התאום אני מחפש'". קימרון יצרה קשר עם יוצרת ההודעה, קרובת משפחתו של מנחם [יהודית]. "מה עוד אתם יודעים?", שאלה. "זה כל מה שידוע לנו", נענתה. "הבנתי שהמספר הוא קצה החוט, כדי למצוא את התאום צריך לגלות מהי זהותו האמיתית של מנחם". קימרון ביקשה את המספר שעל ידו של מנחם. מכאן, דברים החלו להתגלגל מהר.
עיינה שוחחה בטלפון עם מנחם, שמסר לה את המספר שנצרב על עורו. "שאלתי אותו שאלות, הבנתי שאין תשובות. הוא יודע דברים על עצמו, מעריך שיודע את זהותו הביולוגית אבל לא משוכנע בכך. אבל יש קעקוע". כמי שמכירה היטב את עבודת הארכיון, ידעה שבאמצעות המספר תגיע מהר לשמו האמיתי. תוך ימים ספורים, באמצעות הצלבה בסיסית של מסמכים מארכיוני "יד ושם", "ארכיון אושוויץ" ו"ארכיון שירות האיתור הבינלאומי של נעדרים בבאד ארולסון [ITS] שבגרמניה, מצאה את שמו: **אליאס גוטסמן**. ומיד אחריו, במספר עוקב, את **שם אחיו התאום: יינו גוטסמן**. הנאצים עשו רשימות, בחטיבה של ד"ר מנגלה היו שמות כל התאומים שהגיעו לאושוויץ. כל מה שהיה צריך זה לברר את המספר", מסבירה הגנאלוגית. "אז מגיעים לשם, אבל לא לאיפה ומתי נולד. מהנקודה הזו מתחילים לחפור". בהתנדבות התמסרה עיינה לפרויקט המטלטל, "מחקר שלווה בתעצומות נפש נפלאות".
... לאחר שגילתה את השם, קבעו השניים להיפגש. מנחם התקשה להאמין לממצאים. "כשפגשתי את עיינה הייתי סקפטי והיא יודעת את זה", הוא אומר. "אבל **היום אני מבין שהיא הייתה התרופה שלי, היא ידעה איך לגשת אליי, היא דאגה לשלומי מאחורי הקלעים והגנה עליי".** עיינה חשפה בפניו את מה

שגילתה. היא נתנה לו רשימה׳ שריכזה את תאומי מנגלה שקיבלה מהד״ר לפסיכולוגיה ננסי סיגל, שבשנות ה-80׳ חקרה את הנושא. ״שאלתי אותו אם הוא מזהה עצמו ברשימה, הוא זיהה את המספר אבל סירב לקרוא את שמו - אליאס גוטסמן. הוא סירב להאמין ודבק בשם מנדל גוטמן. ״הבנתי מיד שאדם שמסרב לראות עובדה ארכיונית, צריך ליווי צמוד״, אומרת עיינה. ״זה לא פשוט להעביר ברגע אחד אדם מזהות שאולה לזהות ביולוגית. אמרתי למנחם - יודע מה, אתה תישאר בעמדתך ואני אמשיך לחקור במקביל. זה אכפת לך? הוא השיב שלא אכפת לו. נפרדנו והתחלתי לעבוד״.

עיינה נברה בארכיונים, והחלה במלאכת ההצלבה. כל פרט קטן נבדק, כל סיכוי - אפילו הקלוש ביותר, מוצה עד תום. היא גילתה משפחות מהכפר שבו נולד אליאס גוטסמן, **מצאה את [שם] אחיהם הקטן של אליאס ויינו, יוסף, שהיה תינוק בן פחות משנתיים**, ברשימה אחרת. מצאה רשימה של מגורשים מהכפר, שבה הופיעו השמות, ורשימה של מדידות אנתרופולוגיות שערך מנגלה, שבה **הופיעה אמו הביולוגית**. ופתאום - הצלבה ממשית - מצאה עיינה דפי עד ב״יד ושם״, שמולאו על ידי אריה קליינמן, בן דודם של התאומים, שחיפש את בני דודו אליאס ויינו כל השנים. השמות אותם השמות, העיירה - סטרוינו שבהרים הקרפטיים שבשטח ההונגרי - אותה העיירה.

מיד חיפשה עיינה את אריה קליינמן בישראל. במשך שבוע שלם התקשרה אך איש לא ענה. משהתייאשה חיפשה את בניו. בקו השני ענה הבן, שסיפר לה **שאריה קליינמן נפטר שבועיים קודם לכן**. ״אריה קליינמן עשה עבודת שורשים מדהימה״, אומרת עיינה. ״הבעיה היא שהוא לא יכול היה למצוא את אליאס גוטסמן שחי קילומטרים בודדים ממנו, כי מנחם לא ידע שהוא אליאס״.

שוב חזרה עיינה אל מנחם עם הממצאים, וסיפרה לו שמשפחתו של קליינמן בבאר שבע והם רוצים להיפגש. מנחם נאות, וכעבור כשלושה שבועות נסע עם בת זוגו ועיינה לפגוש את אלמנתו של אריה ושלושת בניו. ״הייתה כימיה יוצאת מן הכלל״, מספרת עיינה. ״כשיצאנו משם הם היו בטוחים שהוא בן הדוד האבוד. מנחם היה עוד מהוסס, הוא היה זקוק לאסמכתה רצינית יותר - כי הרגשה בלבד זה לא מספיק, אבל הוא הרגיש טוב״.

כעבור חודש הוזמן מנחם עם זוגתו ועם עיינה לחתונת נכדו של אריה. ההתרגשות הייתה עצומה. ״הילדים והכלה היו נרגשים מאוד״, מספר מנחם. ״הם זיהו דמיון בינינו בתווי הפנים ובעיניים. זה היה מפגש מאוד מיוחד״. כשיצאו מהחתונה שאלה עיינה את מנחם כיצד הוא מרגיש עכשיו. ״השתכנעתי שאני גוטסמן״, ענה. אט אט החל מנחם להפנים שממצאי הארכיון אינם משקרים. חודש אחרי החתונה הוא אזר אומץ והחליט לצאת למסע שורשים לעיירה שבה נטען כי נולד. כשבידו עץ שורשים שהכינה עיינה ותמונות של אריה קליינמן והוריו, טס לסטרוינו. **״כשהתקרבנו לרחוב, אמרתי למלווה [רוברט דרוב] לעצור״, מספר מנחם. ״זיהיתי משהו מוכר. סביבנו התקבצו זקנות העיירה, אחת מהן טענה שהיא מתגוררת בבית, שהיה שייך למשפחת קליינמן. שלפתי את התמונה והיא זיהתה את אמו של אריה, גולדה. שאלתי אם היו ילדים קטנים נוספים למשפחה. היא הצביעה על בית סמוך ואמרה - פה היו תאומים, האימא הייתה תופרת והאבא אופה. באותו הרגע ידעתי שסגרתי מעגל״.**

כשאותה אישה סיפרה על משפחתו, חשב מנחם על מפגש שאירע לו עם עלייתו לספינה ארצה בשנת 1949. נערה יהודייה זיהתה אותו כ״מנדל׳ה, הבן של האופה״. עם החיזוק הזה, מנחם בודנר הבין שהוא אליאס גוטסמן.

כשחזר לארץ שוחח עם בנו של אריה. ״תרצה או לא, אני דוד שלך״, אמר לו מנחם בטלפון.

במקביל, המשיכה עיינה במלאכת הנבירה בשורשים. בקושי רב הצליחה לשים ידה על מסמך, שהכין בית חולים שדה של הצלב האדום הפולני עם שחרור אושוויץ. ברשימה הופיעו שמות של אימהות בריאות ובהמשך - המספר A7734 והשם גוטסמן יולי, שם החיבה של יינו. זו הייתה הוכחה חותכת שהאח התאום שרד את המלחמה. ״לעומתו מנחם לא הופיע בשום רשימה, כי נלקח על ידי אביו המאמץ בטרם נרשם. אנו מניחים שסיפור חייו של יינו זהה לזה של מנחם״, אומרת עיינה. ״כשם שמנחם שכח את זהותו כשיצא מהמחנה, ייתכן שגם לאח התאום זה קרה״.

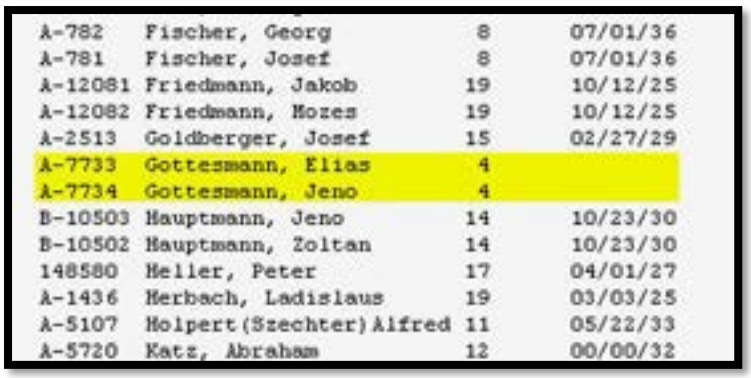

A-782	Fischer, Georg	8	07/01/36
A-781	Fischer, Josef	8	07/01/36
A-12081	Friedmann, Jakob	19	10/12/25
A-12082	Friedmann, Mozes	19	10/12/25
A-2513	Goldberger, Josef	15	02/27/29
A-7733	Gottesmann, Elias	4	
A-7734	Gottesmann, Jeno	4	
B-10503	Hauptmann, Jeno	14	10/23/30
B-10502	Hauptmann, Zoltan	14	10/23/30
148580	Heller, Peter	17	04/01/27
A-1436	Herbach, Ladislaus	19	03/03/25
A-5107	Holpert(Szechter)Alfred	11	05/22/33
A-5720	Katz, Abraham	12	00/00/32

תיעוד של בית החולים של הצלב האדום,
9 בפברואר 1945

באשר לאם, במסמכים שאסף אריה קליינמן לפני מותו, גילה שרוזי [אימו של מנחם] שרדה את אושוויץ, משם הועברה לברגן בלזן וסיימה את המלחמה בצעדת מוות ממחנה העבודה פלוסנבורג שבגרמניה. אחרי המלחמה חזרה לעיירת מגוריה. מעדויות שאסף מאנשי המקום, גילה אריה **שהאם נרצחה ב-46' על ידי פורעים אנטישמיים.**

בגיל 72, מנחם בודנר, הלוא הוא אליאס גוטסמן, שהקים בעצמו משפחה בישראל עם בת ושלושה נכדים, גילה עוד עשרות קרובים שמעולם לא ידע על קיומם. לבו מתרחב כשהוא מספר על המפגשים ושיחות הטלפון. "זה נחמד לגלות שיש לך פתאום עוד 70 איש, אולי יותר, שהם משפחה. אנשים שואלים בשלומי, אני שואל בשלומם, נפגשים בשמחות. זה גורם לי אושר".

כעת מוכן מנחם לשלב הבא במסגרת סגירת המעגל. עם עיינה הוא ייסע בחודש הבא לפולין, יחזור בפעם הראשונה לאושוויץ. אבל המשימה הגדולה עדיין לא הושלמה. עליו למצוא את אחיו ולהבין מה עלה בגורלו. ייתכן שממש ברגע הזה נמצא בקצה שני של העולם, או אולי קילומטרים בודדים מביתו של מנחם, יינו גוטסמן, מספר A7734, מחפש את אחיו אליאס."

יהודית הוסיפה עוד פרטים על מנחם: הנסיעה המשותפת לאושוויץ הייתה עם יהודית, עיינה, בנו של אברהם קליינמן [בן הדוד של מנחם] ורוברט – בליווי מצולם של ה- BBC. עיינה פירסמה את סיפורו של מנחם ברחבי העולם, ואפילו מאיראן הם קיבלו תשובות. בתקופת החיפושים דמה ביתם בראשון לציון לאולפן הקלטות.

כחלק מהחקר יזמה עיינה בדיקת DNA, שנשלחה לשני מכונים בארה"ב. מנחם קיבל התאמה... מסתבר שאחות של אימו [דודתו] היגרה לארה"ב לפני המלחמה **וברשותה היו תמונות של ההורים ושל הסבתא – מחצר ביתם.** תואם כבר ביקור לפגישה עם שתי בנותיה של הדודה ז"ל, אך הנסיעה התבטלה מסיבות טרגיות...

סוף דבר: בכתבה שפורסמה ב-Ynet ב-19.2.2015 ע"י רועי מנדל נכתב:

"סוף המסע: הלך לעולמו אחד מתאומי מנגלה. מנחם בודנר החל לפני שנתיים לחפש אחר אחיו התאום. הוא גילה את שמו האמיתי, פגש קרובי משפחה לראשונה, גילה את זהות הוריו והשתתף בטקס לציון 70 שנה לשחרור אושוויץ. אתמול הוא נפטר מבלי שהצליח למצוא את אחיו...

...בזכות עבודת השורשים של קימרון, מצא בודנר קרובי משפחה שחיים בישראל. סיפורו התפרסם אז בתקשורת והוביל לפנייה מצד חברה אמריקנית, שעוסקת בבדיקות DNA, שהציעה את שירותיה. ממצאיה הובילו לגילוי נוסף של בנות דודות שלו בארצות הברית ודרכן - לתמונה של הוריו, שפניהם נמחקו מזיכרונו באושוויץ... קימרון, שותפתו למסע של בודנר, סיפרה היום בכאב על לכתו של ניצול השואה. "איבדתי שותף למסע ואיש יקר, שיחד עברנו דרך ארוכה והגענו להישגים", דברי קימרון. **"כואב לי מאוד שלא הצלחנו למצוא את האח האבוד, שמנחם האמין שהוא עדיין חי". הגנאולוגית סיפרה כי לבודנר יש קרובי משפחה חרדים, שבזכות הגילויים יוכלו לומר עליו קדיש.** "אם יש משהו להתנחם בו ביום העצוב הזה זו הידיעה שעשינו כל מה שיכולנו בשביל זה", סיכמה קימרון."

מנחם מתבונן בתמונת ביתו בסטרוינה

הוריו של מנחם

הרגע בו מנחם רואה לראשונה את תמונת הוריו, שהתקבלה מעיינה קימרון (לצידו), הגנאולוגית

ינואר 2015: מנחם בודנר, ילד שואה, יחד עם הגנאולוגית עיינה קימרון, בשער מחנה ההשמדה אושוויץ, לשם הוזמן לטקס הזיכרון ליום השואה הבינלאומי, שאורגן על ידי הקונגרס היהודי העולמי -במלאת 70 שנה לשחרור אושוויץ. מנחם זכה להדליק בטקס המרגש נר זיכרון להוריו ולבני משפחתו שניספו בשואה.

ב-18.2.2015, בן 75, נפטר מנחם, 3 שבועות לאחר שחזר מאושוויץ...

הלנה (הינדה) פרל הייתה בת דודה של רוז'י, אימו של מנחם. הלנה הייתה כבר סיעודית כשמנחם ביקר אצלה. גם מיקי, בנה של הלנה, נכח בפגישה. כשהלנה ראתה את מנחם, היא הבינה, כנראה, את המצב וסיפרה לנוכחים על החיים בבית הוריו של מנחם ועל מה שקרה. זמן קצר לאחר מכן היא נפטרה, כאילו השלימה למנחם את מה שהוא היה צריך לדעת...

בחג החנוכה בשנת 2014 אירגנה יהודית, בת הזוג של מנחם, כנס של כל המשפחה החדשה של מנחם. 70 בני משפחה עם ילדיהם ונכדיהם חגגו את הנס שקרה למנחם. יום הולדתו של מנחם צוין ב-23.1. כיוון שב-23.1.45 הוא נמצא על ידי משה בודנר (ומאוחר יותר אומץ על ידי בני הזוג).

מנחם ויהודית, בת הזוג, שבדרבון שלה יצא מנחם לחיפוש אחר שורשיו. יהודית מעידה שעיינה הייתה ממש מדהימה, ברגישות, במקצועיות ובהשקעה העצומה שלה. מנחם, בחייו, ויהודית עד עולם היו ויהיו אסירי תודה לה.

קברו של מנחם ושל הוריו המאמצים,
עם הכיתוב סוגר המעגל...

יהודית
רוזנר
ברכה

מי שהיה בקשר עם מנחם בנסיעתו לזאקרפטיה היה חברנו, רוברט דרוב. היה לו חשוב לומר מילים טובות לזיכרו.
"תודה רבה על הכתבה על מנחם בודנר. הוא היה איש מאוד טוב, רגיש וצנוע.
זה היה אחד מטיולי השורשים המוצלחים... כשנכנסנו לכפר – מנחם ביקש פתאום לעצור. אף אחד לא הבין למה. חניתי בצד שמאל של כביש הכניסה לכפר ומנחם יצא מהאוטו, התיישב על האדמה לצד הרכב, היפנה את ראשו שמאלה, ועם דמעות בעיניים חזר ואמר: **'אני לא משוגע!!!'** ואז, כשהתרכז, סיפר מנחם שהיה לו חלום, שחזר על עצמו כל חייו, שבו הוא רואה דרך מתפתלת שמאלה, שבסופה כפר. אף פעם הוא לא הבין את החלום – עד שהגיע אל הכניסה לסטרוינו, שם ראה את "החלום" מתממש מול עיניו... מנחם זכר מילדותו הרחוקה את הדרך אל כפר הולדתו...
עוד הוסיף רוברט שמנחם היה אדם רגוע, שקט, ג'נטלמן. הוא שיתף את רוברט, שמכיוון שעבד במס הכנסה, תמיד הציע פשרה לנישומים שלו ואף פעם לא רכש בגדים ברחובות הקרובים למקום עבודתו, שחלילה לא יחשדו בו בקבלת טובות הנאה. מי יודע אם אחיו התאום חי בזהות לא ידועה – אולי באחד המנזרים באירופה, או אצל משפחה, שאימצה גם אותו?

<u>בן דוד (דוידוביץ) דוד – (נרסניצה)</u> [<u>עלון 108 – מאי 2023</u>]

אני ממשיכה להעלות את פעילותם המרשימה של ילידי קרפטורוס, שאינם איתנו. לקראת ימי הזיכרון לשואה ולגבורה – וליום הזיכרון לחיילי צה"ל, מצאתי לנכון להעלות את פועלו של דוד בן דוד, שנפטר בשיבה טובה, קרוב לגיל 98. להלן המידע מ"ויקיפדיה":

"נולד בשם דוד לייב דווידוביץ למשפחה חסידי ויז'ניץ בכפר נרסניצה שבעבר-הקרפטים, צ'כוסלובקיה (היום אוקראינה). בילדותו למד בתלמוד תורה, בבית ספר ציבורי ובמספר ישיבות. בגיל 16 עזב את הלימודים והחל לעבוד כשוליה בחנות משום שהוריו לא יכלו עוד לממן את לימודיו.

ב-1938 בעקבות הסכם מינכן, סופח חבל קרפטורוס להונגריה. בן דוד הצטרף להכשרה של "בני עקיבא" כהכנה לעלייה לארץ ישראל, למרות התנגדות הוריו ובני קהילתו. בשנת 1940, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, הוא הצליח לעלות על האונייה פסיפיק, שיעדה היה ארץ ישראל.

ב-1 נובמבר 1940 הגיעה האונייה לנמל חיפה. המעפילים הועברו על ידי שלטונות המנדט הבריטי לאוניה פאטריה. בן דוד וחבר נוסף קפצו מהאונייה ושחו לחוף, וכך לא היו בפאטריה בעת הפיצוץ.

בן דוד הגיע תחילה לחיפה ומשם עבר לכפר פינס והצטרף אל "קבוצת אברהם", שהקימה, לימים, את כפר עציון.

במאי 1941 החליט להתגייס לצבא הבריטי במסגרת התנדבות יהודי ארץ ישראל למאמץ המלחמתי. בניגוד לרוב חבריו הדתיים, שירת בן דוד ביחידה מעורבת כדתי יחיד. במהלך שירותו שהה בסוריה, בעיראק ובצפון אפריקה. עם הקמת הבריגדה היהודית הצטרף לשורותיה והשתתף במערכה על נהר סֶניו [Senio] באיטליה בתום מלחמת העולם השנייה יצא דוד בן דוד למסע דרך תחום השליטה של הצבא האדום לאוסטריה, להונגריה ומשם לבית הוריו ברוסיה הקרפטית.

בשנת 1946 הצטרף בן דוד למוסד לעלייה ב'. בספרו האוטוביוגרפי הוא מסכם את התקופה, שעל פעילותה בה זכה להדליק משואה ב"יד ושם":

'הייתי כמעט היהודי הראשון מהעולם החופשי שהגיע לניצולי השאה והביא להם את בשורת גאולת עם ישראל. רבים מהם ליוויתי עד לשערי הארץ, הניצולים היו שרויים בתחילה בהלם, בכו קמעה, אחר כך דיברו ללא הפסקה ואת החסר השלימו בלילות בחלומותיהם הרעים. כשסיימו החלו לשאול, שאלות קשות: היכן היה עם ישראל, יהודי ארץ ישראל. קשה היה להם להבין כי הם עשו מה שיכלו לעשות.'

בשנת 1947 הגיע דוד בן דוד לכפר עציון, ומונה למוח'תאר [מוכתר] הכפר. ב-1948 השתתף בקרבות גוש עציון שם גם נפצע ונפל בשבי הירדני. לאחר שחרורו מהשבי פעל להשבת שרידי הנופלים במערכה על גוש עציון ולשיקום אלמנות ויתומי כפר עציון, והיה שותף להקמת המושב ניר עציון.

דוד חי בין 4 בנובמבר 1920 - 14 באוגוסט 2018."

דוד בן דוד היה אחד ממדליקי המשואה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה 1995, במלאת 50 שנה לסיום מלחמת העולם ה-2.

סיפור מיוחד הוא סיפור הטלית של דוד – כפי שכתבה עליו סיוון רהב בחדשות סרוגים באוגוסט 2018:

"דוד בן דוד – ניצול שואה, לוחם, חלוץ - נקבר אתמול, בגיל 98. מאות ליוו אותו אתמול בדרכו האחרונה, **כשהוא עטוף בטלית שלו.** את סיפור חייו אפשר לספר דרך הטלית הזאת, שעברה איתו את הכול. הנה הסיפור, בשלוש מערכות:

ב-1939, גרמניה הנאצית פלשה לצ'כוסלובקיה. דוד הצעיר ראה את בית הכנסת הגדול של העיר עולה בלהבות, וסביבו חיילים נאצים שרים ומקללים ומשליכים לאש את תשמישי הקדושה. "הרגשתי שלבי נשבר", אמר. **"פתאום עפה לא רחוק ממני טלית, לקחתי אותה וברחתי".**

ב-1941 דוד שורד את מחנה הריכוז, ומנסה לעלות לארץ. אחרי חודשים של הפלגה קשה הוא מגיע לחופי הארץ, אבל האנגלים רצו לגרש את המעפילים מישראל. בהחלטה של רגע, דוד ועוד חבר קפצו ושחו במאמץ רב אל החוף בחיפה. הם ניצלו, אבל "ההגנה" הפציצה את האונייה "פאטריה" שבה ריכזו הבריטים את המעפילים ורבים נהרגו, במה שכונה "אסון הפאטריה". **כשהאנגלים שלחו צוללנים למצולות – נמצא במפתיע המטען של דוד. הטלית שבה אליו.**

1947. אחרי שלחם בבריגדה היהודית וסייע בשיקום ניצולי שואה באירופה, דוד חזר לישראל, לפקד בקרבות על גוש עציון. במלחמת העצמאות נפצע ונפל בשבי הירדני. לפני שהגוש נפל, **הצליח להבריח החוצה לירושלים את הטלית, לאשתו.** "הירדנים השמידו את כל בתי הכנסת ותשמישי הקדושה בגוש עציון, רק הטלית שרדה", אמר. "בשבילי היא מסמלת את הנצחיות שלנו". אחרי תש"ח היה ממקימי ניר עציון, ועל קיר ביתו שם תלה את המשפט: **"כשנגמרים הכוחות – מגייסים את הרצון".**

קישור לסיפור זה על ידי דוד בן דוד: https://www.youtube.com/watch?v=flWeB1NE-3c

מתוך חוברת לזכרה של עדינה בן דוד

התמונה הזאת מקדמת את באי בתם של עדינה ודוד בן דוד בניר עציון .את התמונה רקמה עדינה במו ידיה והיא אינה מהוה רק קישוט, אלא מעידה על מהותם של השוכנים בבית. כוח הרצון מסתבר, הוא נשק הסודי העל טבעי של עדינה ודוד, נשק שהתגלה כחזק . יותר מנשקם של קלגסי היטלר באירופה, נשק שניצח את הלגיון הירדני והכנופיות , נשק שעמד מול איתני הטבע וטבע האדם ויכול לכול ולכולם.

השלמת מידע:
סבו וסבתו של דוד, שמואל זיינויל ועמליה (ילידת לֶעה) זלמנוביץ התגוררו בווילחוביץ. בתם, מאטל, התחתנה עם שלמה, אביו של דוד ועברה לנרסניצה. למשפחה היו 11 ילדים.
דוד נישא לעדינה (1925-2011). החופה נערכה בכפר עציון. ההורים לא ליוו לחופה כיוון שהם ניספו בשואה, אלא אחיותיו של דוד ואחותה של עדינה... את החופה ערך הרב הראשי לישראל, הרב יצחק הלוי הרצוג.

ב"ה

עדינה רוזנפלד **דוד בן־דוד**

מזמינים את קרוביהם וחבריהם

לשמחת כלולותיהם שתתקיים אי"ה בכפר עציון

ב' אלול תש"ז (19.8.47)

החופה תתקיים בשעה 8 בערב

אגד אוטובוסים פירושלים בשעה 12 בצהרים ובשעה 5 אחה"צ.

דוד ועדינה – יום למחרת נישואיהם

משברי ים - סיפורו של דוד בן דוד בן ה-97:
https://www.youtube.com/watch?v=ayNBsTOVqeE

קיץ תשע"ג, 2013 – דוד בן דוד ומשפחתו הענפה. כיום מונה השבט מעל מאה נכדים, נינים ובני נינים

לדוד ולעדינה נולדו 3 בנות ובן:
חנה נורדן, שבזמן לידתה היה דוד בשבי הירדני; רק בגיל 8 חודשים הוא פגש בה לראשונה. נקראה על שם סבתה. חנה הייתה גננת והיא מתגוררת במושב נחלים [ליד פתח תקווה];
אודֶה-יה (אודי) לביא - מתגוררת באלון שבות; היא עורכת לשונית.
אביחי (אבי) – מתגורר באבני איתן [דרום רמת הגולן]; מורה לספורט ומדריך טיולים.
שלומית שמיר - נקראה על שם סבא שלמה; מתגוררת בסוסיא [הר חברון] ומנהלת פרוייקטים מגוונים.

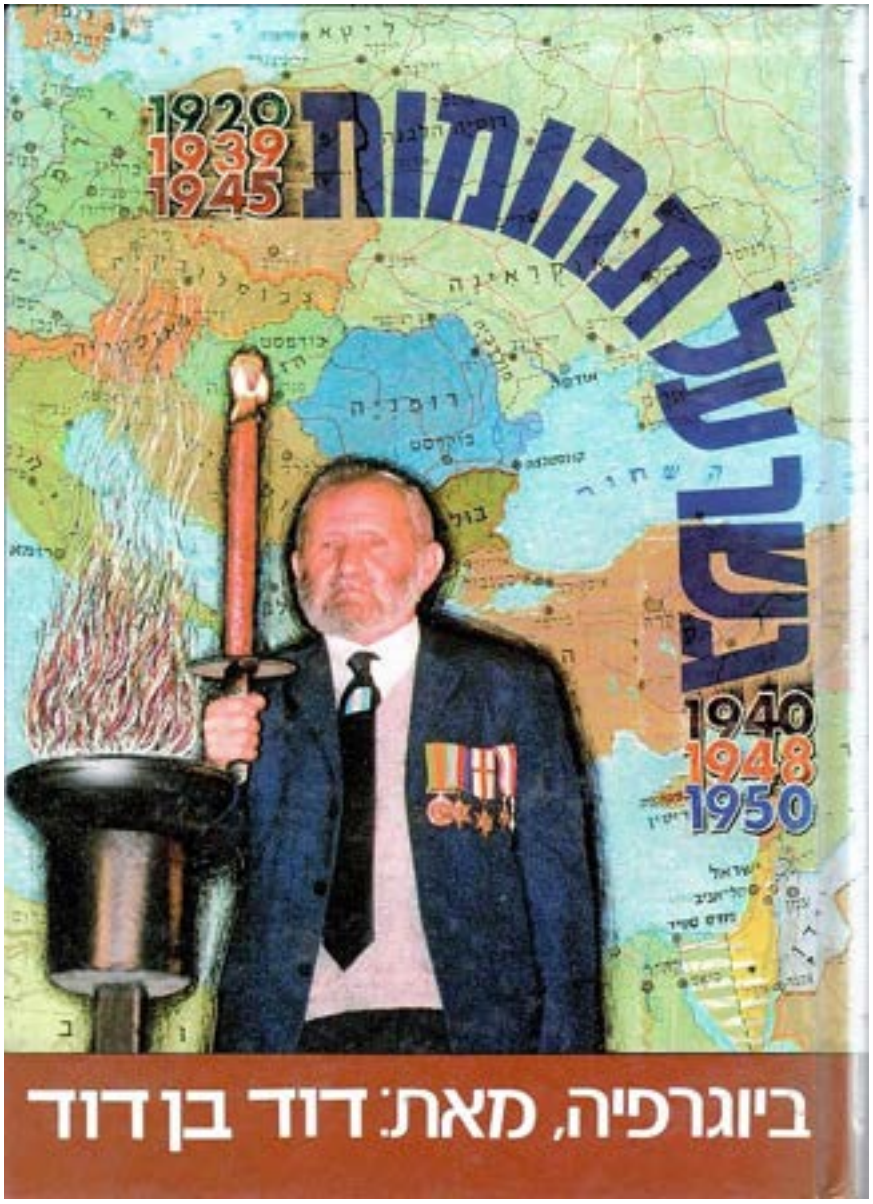

ספרו האוטוביוגרפי של דוד בן דוד ופורסם כבר במספר מהדורות. מהדורה ראשונה ב-1962, מהדורה שנייה ב-2001 ומהדורה שלישית ב-2013.
בהקדמה למהדורה השנייה כותב דוד: "... אחתום בתפילה, שכשם שבדורי נחלצו מעטים, נטשו את חיי הגולה השגרתיים, שינו את פני ההיסטוריה של עם ישראל והוליכו את העם אלי גאולה, למרות כל המכשולים והמכשילים, כן יעיר ה' צבאות את גיבורי הרוח שבדור הנוכחי, יאיר להם את המבוך ויזכו הם להוביל את העם אל הגאולה השלמה".

במלאת שנה לפטירתו הנציחה משפחתו של דוד את חייו. אני ממליצה בחום לצפות בסרט זה (36 דקות), שהוא סיפור של גבורה, תעוזה, אהבת הארץ ומסירות אין קץ, צניעות ואהבת האדם. "איפה ישנם עוד אנשים כמו האיש ההוא"
https://www.youtube.com/watch?v=ZCBAZlG5m78

בן-סירא (זגלשטיין) - מכפר עציון לניר עציון (מאיידן) [עלון 81 – מרץ 2021]

במסגרת חיפושיי לאיתור בני משפחה של הנופלים במלחמת השחרור, יוצאי קרפטורוס, ניסית לקבל מידע על שני אחים שנפלו, באותו היום, בכפר עציון, הממוקם בגוש עציון, דרומית לירושלים. שמות הנופלים היו זגלשטיין יהודה ורחל, ילידי מאיידן (Majdan, מחוז וולוֹוֶה).

פניתי אל ארכיון כפר עציון. אז הסתבר לי, שליהודה ולרחל היו עוד אחים ואחיות, וששם המשפחה שונה לבן-סירא. [המילה זגל באידיש פירושה תורן של סירה ומכאן משחק המילים לבן סירא].

אחד האחים היה נחום ועם בנו, מאיר, נוצר הקשר. מאיר שיתף אותי במידע רב על המשפחה המורחבת - ובמידע מרגש ביותר על משפחתו האישית. מסתבר, שמאיר ואשתו דפנה, אימצו זוג תאומים מאלסקה, אווה וג'ימי, ממוצא אינדיאני ואסקימוסי, עוד טרם הפכו הם עצמם להורים. אווה הפכה לחווה וג'ימי - ליעקב והם חיים בקיבוץ ניר עציון, שקלט את שורדי כפר עציון, שנכבש במלחמת השחרור. אכן סיפור מופלא!

זו גם ההזדמנות להכיר את **סיפור נפילתו של כפר עציון, ש-127 מחבריו נפלו בקרב על הקיבוץ ב-13 במאי 1948, במה שנצרב בהיסטוריה כטבח אכזרי שביצע בהם הלגיון הערבי. הם הותירו אחריהם 71 ילדים, שגדלו על סיפורם הכואב.** הקרב על גוש עציון החל בראשית מלחמת העצמאות, למחרת ההכרזה על תוכנית החלוקה ב-29 בנובמבר 1947, והסתיים ב-14 במאי 1948, יום הכרזת העצמאות, עם נפילת גוש עציון כולו בידי כוחות הלגיון הערבי, אשר נעזר בכוחות ערביים מקומיים. שיאו של הקרב היה ב-13 במאי 1948, בקרב על קיבוץ כפר עציון שבו נהרגו 127 מתושבי הקיבוץ ומגיניו, חלקם לאחר שנכנעו ונלקחו בשבי הירדני.

בדצמבר 1947, לאחר התקפה על שיירה מהקיבוץ, שבה נהרגו 10 חברים, הוחלט לפנות את הנשים והילדים למנזר רטיסבון ליד ירושלים. כל האבות נשארו בקיבוץ, ואיתם 21 נשים שלא היו אימהות, למעט אחת. במשך 4 שנים התגוררו האלמנות וילדי כפר עציון בשכונת "גבעת עלייה" בדרום יפו, במתחם בן שבעה בתים שהוקצה להם, ובו המשיכו את חיי הקיבוץ, בקיבוץ עירוני, עם בית ילדים, חדר אוכל וקופה משותפת. מאוחר יותר נקלטו שש אלמנות בקבוצת יבנה, ואחרות התמקמו ביישובים אחרים. כל המשפחות קשורות בקשר מיוחד עד ליום זה ונפגשות בכל שנה לטקס זיכרון משותף.

כשכפר עציון שוחרר במלחמת ששת הימים, היתומים וחלק מהאלמנות נהרו אל המקום בחרדת קודש. "רובנו עשינו מאמץ להגיע ולראות מה נותר מהבית", כותב יהושע אלטמן, בנו של יעקב אלטמן הי"ד. "לא ניתן היה לזהות את המקום. הכל היה הרוס ושרוף. רק בריכת המים ועוד בית אחד שרדו בשלמותם". אלטמן ועוד עשרה מיתומי המקום החליטו לחזור ולהקים את הקיבוץ מחדש בתום המלחמה. "זה לא היה משהו מאוד מאורגן, היה ברור לנו שנחזור, אבל לא ידענו בדיוק מתי", הוא מספר. "אבל חשבנו שעברו כבר 19 שנה מאז שאיבדנו אותו, והגיע הזמן שנחזור. כמה חודשים לאחר השחרור התייצבנו במקום והרמנו את הקיבוץ מחדש. זה לא היה פשוט, בעיקר לאימהות שלנו, שנגיע למקום הקשה הזה, אבל זה היה ברור לכולם שזה הכרח המציאות. מאז ועד היום אני חי את הנופלים, מעריך את המאמץ וההקרבה שלהם להתיישב בארץ ישראל. זה היה צו השעה מבחינתם, בכל מחיר".

- בקרבות בכפר עציון נפלו שישה יוצאי האזור (עוד ארבעה בנוסף לאחים זגלשטיין):

אלטמן יעקב, הוֹר יוסף (יושקו), זינגר חנה ויעקובוביץ ציפורה (נצר אחרון ממשפחתה).

- אי אפשר להזכיר את כפר עציון בלי להזכיר את שמו של דוד בן דוד (1920 - 14 באוגוסט 2018) שהיה מוכתר כפר עציון, יליד נרסניצה. הוא נולד בשם דוד לייב דווידוביץ למשפחה חסידי ויז'ניץ. על פעילותו באירופה זכה להדליק משואה ב"יד ושם" במלאת 50 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה. התגורר בניר עציון [עליו מתבקשת כתבה נפרדת].

כך יכולתי לצפות בעדותם של יצחק ונחום ז"ל, שני האחים הבוגרים של יהודה ורחל הי"ד, שם סופר הסיפור המשפחתי. מסתבר שלאב, אפרים-פישל ולאשתו רבקה היו 8 ילדים: יצחק, נחום, יהודה, רחל, חיה, זלמן (נרצח ב-1944), ציפורה וישראל (נרצח באושוויץ). רבקה נפטרה מטיפוס ב-1932.

האב נישא לאישה שנייה, לאה קליין, עבר לחוסט ושם נולדו עוד 4 ילדים: רבקה, משה, שרה ונח. לאה נספתה עם ילדיה בשואה וגם ישראל וזלמן (ילדיה הצעירים של רבקה, אשתו הראשונה) נספו. שאר ששת ילדי משפחת זגלשטיין עלו ארצה: יצחק, נחום, יהודה, רחל, חיה וציפורה; ארבעת הבוגרים התיישבו בכפר עציון, ושניים מהם, כאמור, נפלו.

יצחק ישב בשבי הירדני במשך 10 חודשים. הוא עבר לניר עציון. לבנו קרא יהודה, על שם אחיו.

נחום, התחתן עם פנינה (לבית וול). אחיה, דוד, היה מאורס עם רחל, אחותו. גם דוד נהרג בכפר עציון. פנינה (שהייתה בשבי כשבועיים) ונחום נישאו לאחר שנחום שוחרר מהשבי (לאחר כ-11 חודשים) ונשארו בגבעת עליה, יחד עם חברי גוש עציון הנותרים. על אף אבלם הפרטי הכבד, התמסרו לילדי כפר עציון הקטנים בכל ליבם. פנינה קיבלה לאחריותה את ניהול בית התינוקות, שהסוכנות פתחה לעולים החדשים באותו זמן, בגבעת עליה. בשנת 1960 עברו לניר עציון. לילדיהם קוראים רחל (על שם אחותו), דוד (על שם אחיה של פנינה) ומאיר.

בשנת 2015 הוקרן בסינמטק ירושלים הסרט "חבורת היתומים" של הבמאי נועם דמסקי. הסרט מוקדש לזכרו של נחום ולזכר נכדו, עודד בן-סירא [בנו של דוד], שנהרג במבצע 'צוק איתן' בקיץ 2014.

האחות חיה ארליך - רוזן (היחידה שנותרה משמונת האחים): לא רק שהיא איבדה בקרב את שני אחיה, יהודה ורחל, היא איבדה גם את בעלה, ארליך ישעיהו; בתה, אסתר נופר, נולדה לאחר נפילת אביה. כמה קורבנות שילמה משפחת זגלשטיין...

אחרי נפילת גוש עציון התגוררו, כאמור, שני האחים הבוגרים, יצחק ונחום, בניר עציון. נִיר עֶצְיוֹן הוא מושב שיתופי, המסונף לתנועת הקיבוץ הדתי, ושוכן מדרום לחיפה, ליד עתלית. היישוב הוקם באייר תש"י (1950) על ידי פליטי כפר עציון, וקבוצה מפליטי בארות יצחק (בנגב), קבוצות "אחדות" ו"תקוה" וניצולי שואה.

מתוך עדותו של יצחק בן סירא – בכור האחים, ע"פ ראיון שקיימה אתו עדה רסל בניר עציון: העדות המלאה בקישור הבא: http://www.nirezion.com/viewpage_mobile.asp?pagesCatID=31685

קישור לעדות נחום בן סירא (זגלשטיין) https://www.youtube.com/watch?v=SVU-wWuEIpA

ונחזור אל מאיר בן-סירא, בנו של נחום, שנישא לדפנה. כתבה גדולה בשם "תאומי אלסקה", על סיפור האימוץ של ילדיהם הראשונים, פורסמה במוסף "7 ימים" של העיתון "ידיעות אחרונות" ב-9.3.2007.

09.03.07

מוסף סוף השבוע של ידיעות אחרונות ● גיליון # 2250

י"ט באדר תשס"ז

62

26 יוצא מהמגירה
חמש שנים שקר האלוף אייל בן ראובן על תוכנית תקיפה קרקעית של צה"ל בלבנון. עד היום הוא מתקשה להבין למה לא נעשה בה שימוש במלחמה / אמירה לם

38 האוליגרך השקט
בראיון נדיר מסביר לאוניר נייבזלין, אחד האנשים העשירים בישראל, למה הוא לא מתכוון לקנות יאכטה ענקית או קבוצת כדורגל / נטשה מוזגוביה

48 כיכר הנעגועים
מיטל טויטו, בתו של מייסר "כיכר הלחם", ישראל טויטו, שנפטר לפני חצי שנה, מספרת על אבא שנתן לאחרים כל כך הרבה, ודאג לעצמו כל כך מעט / עינת פישביין

62 מבצע שלג
17 שנה אחרי שאומצו על ידי מאיר ורפנה בן־סירא, חזרו התאומים ג'ימי ואיזה (21) לביקור מולדת באלסקה. עכשיו הם מרגישים ישראלים מתמיד / עדן נבון

70 אשדות מאוחד
בגיל 49, יזהר אשדות לא מתבייש לשבת בבית ולהיות בורגני. גם לא מפריע לו שאלונה קמחי מבלה בלילות. ראיין עם מוזיקאי שלא מלכלך / ענת מורן

78 מעמולים בע"מ
נטלי סכג רהרה על המעמולים עד למקום השני ב"הרוגמניות". עכשיו, אחרי שביטלה את חתונתה, היא מצהירה שהיא כאן להישאר. ראו הוהרתם / גאיה קורן

84 דג רזה
אחרי שעבר את הפיגוע ב"סי פור מרקט", מס הכנסה מבקש צו פירוק לשתי מסעדות ברשת "ג'קי" שבבעלות אפי אללוף. הוא, מצדו, נלחם בכרישים / גיא פלג

90 רחובות זועמים
צילום של עדי נס נמכר השבוע ב־264 אלף דולר. אבל ההצלחה לא מוחסה על תחושות הניתוק והכעס, שבגללן צילם את גיבורי התג'ך כהומלסים / ענת פישביין

96 ד"ש לשינקין
ניק קייב, הילד האוסטרלי הבי רע, מסרב עדיין לתרום שירים לפרסומות, טוען שבונו מתמסחר ומתגעגע לישראל של שנות ה־90 / מרדי קרייטמן, לונדון

102 שוויון קטלני
ג'מאל זידאן – הפרופסור הראשון לרפואה בערה הדרוזית – מסביר מה גרם לעלייה של כ־300 אחוז במקרי סרטן השד במגזר הערבי בשנים האחרונות / ענת פישביין

מדורים קבועים

מכתבים 20 / יאיר לפיד 25 / רענן שקד 58 / חנוך דאום 76 / שליחות קטלנית 104 / נירה רוסו 106 / גפי אמיר 108 / אהרוני 110 / הורוסקופ 112 / שעות נוספות 116

"

לא קל להיות ילדים אסקימוסים בישראל ועוד עם כיפה על הראש. צחקו עלינו, קראו לנו אינדיאנים. לכן אחרי שסיימנו את השירות בצה"ל, החלטנו לסגור מעגל ולטוס למולדתנו אלסקה כדי לחפש את האמא הביולוגית שלנו"

ג'ימי ואיזה, תאומים אסקימוסים שאומצו ע"י ישראלים בגיל 4 והתגיירו, חזרו לשורשים

יחים 7

עורך: ניר חפץ

כתובת המערכת:
רח' יהודה ונח מוזס 2, ת"ד 901 תל־אביב
טל': 03־6082222, פקס: 03־6082234
תיבת שלמטר לתגובות ולהצעות: 03־7652299

בשער:
אייל בן ראובן

צילום:
אלדד רפאלי

מתוך הכתבה: "הסיפור אינו סיפור אימוץ שגרתי, שנולד מהקושי להביא ילד לעולם. גם כסף לא מעורב פה. חמלה, ורק חמלה, היא שהניעה זוג צעיר ממושב בכרמל לטוס לפני 17 שנה לאלסקה [1990], הצד השני של העולם, כדי לאמץ זוג מלוכסני עיניים, חצי אינדיאנים חצי אסקימוסים, שנותרו לבדם בעולם, אחרי שהוריהם האלכוהוליסטים התקשו להעניק להם בית של ממש. לפני חצי שנה, אחרי שחיו רוב חייהם בישראל – התגיירו, חגגו בר ובת מצווה ועשו צבא – החליטו התאומים, ג'ימי ואיוָה בן-סירא, בני 21, לחזור לאלסקה ולפגוש את הוריהם הביולוגיים, ובעצם, כדי לסגור מעגל של כאב."

ג'ימי ואיוָה נולדו ב-19.9.1985 באַנְקוֹרֶג' (Anchorage) [העיר הגדולה ביותר באלסקה]. סיפור חייהם מובא בכתבה שפורסמה ב-1.12.2003 בעיתון "הארץ" ע"י דוד רטנר, שכותרתה הייתה:

אסקימואית-אינדיאנית, חניכה בבני עקיבא, חיילת בצה"ל: מאלסקה לקורס מ"כיות

"מחר בבוקר יסיעו מאיר ודפנה בן-סירא, תושבי המושב השיתופי ניר עציון מדרום לחיפה, את בתם הבכורה אינָה ללשכת הגיוס, וכמו כל זוג הורים גאה יביטו בה עולה לאוטובוס בדרכה לשנתיים של שירות צבאי. אינָה מיועדת לקורס להכשרת מ"כיות לטירונים, שיתקיים אי שם בדרום. הזוג בן- סירא מודעים לכך שבגיוס ובעת השירות תיתקל אווה בשאלות ותמיהות - אחרי הכל, לנערה השקטה והחייכנית, עם השיער השחור הארוך והעיניים המלוכסנות, יש הופעה מעט שונה מהמראה הישראלי הרגיל.

אינָה נולדה באלסקה לאם אסקימואית משבט יוּפִיק ולאב אינדיאני משבט הצ'רוקי (Cherokee). בדיקה בארכיון העיתון "במחנה", שבמשך שנים מנסה לאתר חיילים שהגיעו לישראל ממקומות נידחים, מעלה שהיא כנראה תהיה החיילת האסקימואית הראשונה בצה"ל. 'לפני כמה שבועות הייתי בבסיס צה"ל, במפגש מוקדם של המועמדות לקורס מ"כיות', מספרת אינָה, 'ישבנו בקבוצה וכל אחד היה צריך להציג את עצמו. החלטתי להקדים את השאלות הסקרניות, אמרתי 'קוראים לי אינָה ואני לא סינית".

אינָה מספרת שבלשכת הגיוס ביקשו ממנה לחזור כמה פעמים על סיפור החיים שלה ושל אחיה התאום ג'ימי (שיתגייס בשנה הבאה, אחרי שישלים את לימודיו), כדי לוודא שהפרטים נכונים.

מאיר בן-סירא נולד בניר עציון, מושב שיתופי דתי המשתייך לזרם המפד"ל. אביו היה אחד מארבעת הגברים היחידים ששרדו את הקרבות הקשים בגוש עציון ב-1948.

דפנה בן-סירא היא ילידת כפר האמנים עין הוד, בתם של האמנים, מרגוט ונורמן לואיס, שוויצרית קתולית ואמריקאי יהודי. הקרבה הגיאוגרפית בין היישובים ניר עציון ועין הוד גישרה על הבדלים בתפישות העולם הדתיות, ומאיר ודפנה התחתנו [דפנה היא גיורת].

ב-1989 כשאמה של דפנה עקרה לאלסקה, התיישבה באַנְקוֹרֶג' (Anchorage) [העיר הגדולה ביותר באלסקה] ופיתחה שם קריירה של ציור, נסע הזוג הטרי לבקר אותה. בבית הסמוך התגוררה אמם של אינָה וג'ימי - צעירה אסקימואית ששמה מיני, שכמו רבות מהמשפחות בשבט היופיק, נפגעה מהמפגש בין החברה המסורתית של ציידים במערב אלסקה לקדמה האמריקאית. אביהם של התאומים, נווד משבט הצ'רוקי, נעלם מיד לאחר לידתם, והאם הצעירה נותרה לבד, בקשיים כלכליים, ונאלצה להיפרד מהתאומים, שהיו אז בני שנתיים. רשויות הרווחה באלסקה שלחו את השניים לבית סבתם, בעיירה הרחוקה בית אל. מאחר והסבתא התקשתה לטפל בהם, החליטו מאיר ודפנה לאמץ את השניים שהיו כבר בני חמש.

'האסקימואים אוסרים באופן גורף להעביר ילדים לאימוץ אצל לבנים', מספרת דפנה. 'רק אחרי שאחד מזקני השבט בדק אותנו והשתכנע שהמשפחה המורחבת היהודית נותנת ערכים דומים לזו האסקימואית, הם השתכנעו והשבט נתן את הסכמתו'. גם הרב בבית חב"ד המקומי באלסקה נתן את ברכתו. השופטת הפדרלית האמריקאית בכתה כשחתמה על מסמכי האימוץ - והעניין הפך רשמי.

כשהתאומים היו בני 9 שבה משפחת בן-סירא לישראל, התאומים התגיירו ולבני הזוג נולדו עוד ארבע בנות. התמונה הראשונה של התאומים בישראל צולמה בכותל.

אווה וג'ימי השתלבו בבית הספר הדתי המקומי - בהתחלה הורידו אותם לכיתה ב', אחר כך הקפיצו אותם חזרה לקבוצת הגיל שלהם. הם מצאו את מקומם גם בקהילה הדתית, הכוללת ביקור קבוע בבית הכנסת, טקסי בר מצווה ובת מצווה, נעורים בתנועת 'בני עקיבא' ולימודים בתיכון דתי. 'חבל לי שהתאומים איבדו את האנגלית הנהדרת שלהם', אומרת הדודה יסמין, ואינָה מוסיפה, שהיא מצטערת שאיבדה את מעט שפת היופיק שדיברה עד גיל חמש.

היא נחושה לעשות את השירות הצבאי ולהמשיך במסלול הישראלי של לימודים וחיים בניר עציון. 'טוב לי בארץ ואני לא מרגישה צורך לחפור בעבר ולדעת מאיפה באתי', היא מסבירה.
התאום ג'ימי חולם דווקא על טיול שורשים באלסקה ובשבט הצ'רוקי, כדי לדעת יותר על המורשת, שאת הגנים שלה הוא נושא. הוא גולש שעות באינטרנט ואוסף חומר על אסקימואים ואינדיאנים וחדרו מעוטר במוטיבים אינדיאניים. 'אני אסע, אטייל, אלמד מאיפה באתי - ואחר כך אחליט איפה אשתקע", הוא מסביר."
ג'ימי חי 4 שנים באלסקה ובעוד מקומות בארה"ב. כיום הוא בארץ ועובד בתחום ההיי-טק.

אינָה נישאה לאיל רון, שהוא הנכד של שרה ויעקב שיפמן. אשתו הראשונה של יעקב, חיה, נפלה אף היא בכפר עציון, לאחר חצי שנה בלבד של נישואין. אשתו השנייה (משנת 1952), שרה, לבית יעקובוביץ, ילידת חוסט, בת דודתם של בני זגלשטיין, הגיעה אחרי השואה לכפר עציון ונפלה בשבי הירדני. המשפחה גרה בניר עציון. בשנת 1953 נולדה הבת הבכורה, נירה, שהיא אימו של איל, החתן של מאיר... אינָה ואיל גדלו יחד בניר עציון וכיום יש להם 3 ילדים: בן בגיל 6 ותאומות בנות 4. הן נקראות אגם-שרה וירדן פנינה; שרה – סבתו של אייל ופנינה – סבתה של אווה, שהיו החברות הכי טובות בחייהן... אכן, נפתלות דרכי העולם...
בדצמבר 2010, כשפרצה השריפה הגדולה בכרמל, נאלצה משפחת בן-סירא לפנות את ביתה. מאיר, שהוא קצין בטיחות, נותר במסגרת תפקידו ביישוב. ביתם לא נשרף והמשפחה התאחדה אחרי 3 ימים. לדפנה ולמאיר 4 בנות נוספות: דליה (27), בת-שבע (19), הילה (17) ויעל (15).

ספר ההנצחה שיזמה משפחה בן סירא (זגלשטיין), המספר את סיפורם המשפחתי –
ששת האחים לבית זגלשטיין
מימין, שורה עליונה: דוד וול (אח של פנינה, ארוס של רחל) ו**רחל** (נפלו), **ציפורה, יהודה** (נפל), **יצחק**;
מימין, שורה תחתונה: שרה שיפמן (בת דודתם), **נחום** ופנינה, ישעיהו ו**חיה** ארליך

מימין: יצחק (1920-2003), ציפורה (1929-2019) ויהודה (1923-1948)

מימין: נחום (1921-2014), רחל (1924-1948), יהודה (1923-1948) וחיה (1925)

יצחק (1920-2003) ויונה בן-סירא

מימין: נחום, רחל, יהודה ויצחק זגלשטיין על רקע נוף כפר עציון

חיה (זגלשטיין) וישעיהו ארליך, אשר נפל אף הוא בכפר עציון

רחל זגלשטיין וארוסה, דוד וול (Vohl)
על רקע נופי כפר עציון. שניהם נהרגו בקרב זה...

ציפורה (זגלשטיין) (1929-2019) עם בעלה פרץ ליזר

פנינה ונחום בן-סירא, כפר עציון

פנינה בן-סירא בתמונה מעיתון ערבי,
המספר על שחרור נשות כפר עציון מהשבי

נחום בן-סירא בשמירה בכפר עציון

חזרה מן השבי: פנינה בן-סירא הימנית ביותר

נחום ופנינה בן-סירא בשלג של
כפר עציון, חורף 1947

מימין: ציפורה ליזר, יצחק
בן-סירא, חיה ארליך-רוזן
ונחום בן-סירא

איוָה וג׳ימי בילדותם – עם דפנה ומאיר

יום האימוץ הרשמי

"בשנת 1992, שנתיים לאחר שנחתו בכפור של אלסקה, פסק בית המשפט כי יוכלו לאמץ את הילדים. מאיר: 'השופטת פשוט בכתה כשהקריאה את החלטתה, וכך גם אנחנו וחבר המושבעים. הם פסקו, שאנחנו, יהודים מישראל, נוכל לאמץ את שני האסקימוסים הקטנים האלה'"

ג׳ימי ואיוָה עם הוריהם הביולוגיים, מיני ודייוויד, בביקורם באלסקה

מתוך הכתבה במוסף "7 ימים":

"כשירדתי מהמטוס באלסקה, הם עמדו שם, זוג תאומים אסקימוסים. 'דֶדי דֶדי' הם קראו לי. ואני רק בן 29, בקושי שנה וחצי נשוי, עדיין ללא ילדים משלי, הבנתי שזהו. אני אבא. ואז התחלתי לבכות. הבנתי שהילדים האלה, התאומים היפים והמוזנחים האלה, רק בני ארבע, הילדים שכל כך זקוקים לאבא ולאימא, הם שלי לעולמים."

פנינה בן-סירא ושרה שיפמן באתר ההנצחה לנופלי כפר עציון.
שרה הייתה ילידת חוסט, בת דודתם של האחים לבית זגלשטיין.
היא ופנינה היו החברות הטובות ביותר.
לימים נישא הנכד של שרה, איל רון, לנכדה של פנינה, איוָה בן-סירא...

טקס האזכרה בהר הרצל
בחלקת הנופלים מכפר עציון,
קבר אחים ומסביבו המצבות

נחום ופנינה בן-סירא עם
ילדיהם (מימין) מאיר, דוד ורחל,
רחוב סוקרטס 7 בגבעת עליה, שם
התגוררו אחרי נפילת כפר עציון

הלוויה של חללי גוש עציון, ירושלים 1949

משפחת בן-סירא (מימין): הילה, דליה, דפנה ומאיר, יעל, בת שבע, איוָה וג'ימי

בנם של איוָה ואיל נקרא קינָאי – כשמו של
נהר באלסקה (וכן עיר וחצי אי באלסקה)

איוָה ואיל רון

אגם-שרה וירדן פנינה – התאומות של איוָה ואיל.
שרה – סבתו של איל ופנינה – סבתה של איוָה,
שהיו בנות דודות והחברות הכי טובות בחייהן...
[וגם שמות הקשורים במים, כמו קינָאי]

ברודני יוסף (יוסי) (וֶוליקי רקובץ) [עלון 106 – מרץ 2023]

יוסי נולד ב-15 בינואר 1971 והוא ראש העיר גבעת שמואל משנת 2008.

סבתו מצד אימו נולדה בוֶוליקי רקובץ (Velykyi Rakovets), מחוז וינוגרדוב [בהונגרית: Nagyrakocs; נהר הבורז'בה (Borzava) עובר כ-2 ק"מ מרקוביץ]. בכפר חיו לפני המלחמה כ-370 יהודים. סבו מצד אימו נולד ברטקובה [כפר במחוז באנסקה ביסטריצה שבסלובקיה].

כך כותב יוסי על סבתו לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה תש"פ (2020): "זוהי סבתי, זהבה גולדה וילנר, לבית פרידמן ז"ל, שגדלה בעיירה ווילקי רקוביץ בצ'כוסלובקיה ושרדה את השואה בגבורה, לבדה, כשהיא רק בת 18. סבתא איבדה בשואה את הוריה, מיכאל וטובה, וחלק מ-13 אחיה ואחיותיה. שרדה את התופת, כשהיא מסתתרת ביערות, ישנה בלולים, שניקרו בדרכה, ואוכלת מכל הבא ליד. היא גמעה מרחקים וחלפה על פני ארצות שלמות ממזרח אירופה: צ'כוסלובקיה דרך הונגריה, אוסטריה, גרמניה, בלגיה - עד שלבסוף הגיעה לליל בצפון צרפת. שם ניצלה בזכות נזירה, שחיפשה אותה לאנוסה. התחתנה עם סבי, משה וילנר, שהיה במשלחת חיילי הבריגדות, שהגיעה מישראל לעזור לבעלות הברית. לימים הם עלו לארץ ונולדו להם 3 בנות: ציפי, מיכל ומירי. מיכל זו אמי היקרה, שנישאה לאבי עוזי ברודני. הניצחון של זהבה הינו השושלת, העץ המשפחתי שהשאירה אחריה: 3 בנות, 8 נכדים, 40 נינים, נוספו בני נינים - והיד עוד נטויה!

סבתא, לא נשכח לעולם את אשר עברתם ונעשה הכל כדי שלעולם לא עוד!"

סבו וסבתו של יוסי התגוררו בפרדס חנה-כרכור, שם גם נולדה אימו.

יוסי נולד בחדרה והוריו, מיכל ועוזי [דוקטור לחקלאות], הם אנשי חינוך. הוא היה חניך בתנועת הנוער "בני עקיבא" ובהמשך - מדריך ולמד במדרשית נעם בפרדס חנה ובישיבת ההסדר כרם ביבנה. לאחר שנתו הראשונה במסלול פרש ממנו והתגייס לשירות מלא בחטיבת הצנחנים, בה נעשה מפקד מחלקה, ובהמשך מפקד פלוגה מסייעת בגדוד 202 בדרגת רב־סרן. בשנת 1996 השתחרר מצה"ל, ולמד תואר ראשון במשפטים ב"מרכז הבינתחומי הרצליה" ותואר שני בנדל"ן ב"מכללת נתניה". הוא ניהל חברת בנייה.[

בין השנים 2003-2008 היה יו"ר הדור הצעיר של המפד"ל וחבר מועצת העיר גבעת שמואל. בשנת 2008 ניצח את ראש העיר הקודם ונבחר לראשות העיר. בנובמבר 2013 נבחר בשנית לראשות העיר ללא מתחרים ובאוקטובר 2018 נבחר בשלישית ברוב של כ־60% מול שלושה מתחרים.

במרץ 2013 נבחר לרשימת "מאה המשפיעים במגזר הדתי-לאומי" של מקור ראשון.

יוסי נשוי לעינת, מורה, והם הורים לארבעה ילדים. עומרי הבכור, קצין ביחידה מובחרת, רוני נעמה וענבל.

אימו של יוסי היא מיכל והיא נבחרה בשנת 2018 [במלאת 70 שנה למדינת ישראל] לאחת **מיקירי העיר חדרה 2018. להלן נימוקי הבחירה בה:**

"מיכל ברודני נולדה בארץ בשנת 1948, תושבת חדרה משנת 1960. משמשת כנשיאת ארגון "הדסה ישראל", הפועל לשיפור מעמדן של נשים בסיכון זה למעלה מ-13 שנה. מזה כעשור עומדת בראש הסניף בחדרה, התומך בנשים בסיכון, שם מקדישה את מרבית זמנה, **בהתנדבות**, לשיפור מעמדן וחייהן של אותן נשים המגיעות מידי שבוע, מחדרה והסביבה, לפעילות חברתית

הכוללת שיחות בתחומים שונים. עומדת בראש פרויקט "קפה ושיח" במרכז לשלום המשפחה באגף הרווחה של עיריית חדרה המטפל בנשים שחוו אלימות במשפחה."

ב-25 באפריל 2018 כתב יוסי באתר הפייסבוק שלן: "ברשותכם רגע אישי ומרגש: אתמול בערב אימי בישרה לי כי היא נבחרה מטעם עיריית חדרה להיות יקירת העיר. אין מילים בהם אוכל לתאר לכם את ההתרגשות, הגאווה והשמחה אותם חשתי ברגעים הללו. **גדלתי בבית של נתינה, בית בו אחיי ואני חונכנו לאהבת אדם, נתינה לזולת, לתרומה, בית שמושתת על גמילות חסדים.**

לא הופתעתי מכך שאמא שלי, שנולדה יחד עם קום המדינה, ושכל חייה מקדישה לחברה, נבחרה ליקירת העיר, ולא נדרשה לי הבחירה שלה על מנת לדעת שהיא ראויה. **אלו השורשים מהם צמחתי.** יש לי הורים נפלאים. אימא אני אוהב אותך! היית והינך דוגמא ומופת עבורי ואני מעריץ אותך. מאחל לכם, הוריי היקרים, עוד הרבה שנים טובות, ביחד, עם בריאות טובה ואיתנה."

מתוך ראיון שערך איתו בספטמבר 2022 אלעד הומינר:

"שיר שמרגש אותך? מתנות קטנות.

מקום שאתה חוזר אליו בטבע? תמיד אוהב לחזור לים.

הספר האחרון שקראת? "המרד" של מנחם בגין.

שבת בשבילך? זמן איכות עם המשפחה.

איך אתה קובע עיתים לתורה? חברותא קבועה פעם בשבוע בספר התניא עם שליח חב"ד בגבעת שמואל, הרב שבתאי פישל.

שאיפה עתידית? להמשיך לעשות טוב ולהיות שליח ציבור למען האחדות בעם ישראל".

מתוך ראיון בדצמבר 2022 ל"מרכז הבנייה הישראלי":

דמויות שהשפיעו מאוד: ההורים שלי, עוזי ומיכל ברודני, הם שגידלו וחינכו אותי ונתנו לי ערכים חשובים של נתינה ויושרה, לדעת לקבל את האחר והשונה. כמו-כן מפקד שלי בצבא אלי ברעם, שהראה לי דוגמא אישית של אמונה בצדקת הדרך ויושרה. הדבר הזה מנחה אותי עד היום. בסופו של דבר מי שרוצה להוביל מהלכים צריך שיהיו לו יחסי אנוש ואמון טובים".

אירוע שהשפיע על הקריירה: לא באתי מהעולם הפוליטי ולא תכננתי להיות פוליטיקאי, אלא נכנסתי במקרה. התחלתי כחבר מועצה, כאב לילדים שהיו בבית הספר, שבער בי לשנות את תחום החינוך בעיר. המניע להתמודד לראשות העיר הי בעיקר כדי לעשות שינוי בתחום. תחום החינוך היה בסדר עדיפות ראשון אז ועד היום אנחנו מקדישים את מרבית תשומת הלב וההשקעה בחינוך, כולל הקניית ערכים לילדי העיר של ציונות, אהבת הזולת והארץ".

יוסי עם הוריו, מיכל ועוזי

פעילות התנדבותית: חבר ופעיל בעמותת "גשר", הפועלת למען קירוב לבבות בין קצוות באוכלוסייה, לשעבר מתנדב במשמר אזרחי ופעיל בתחום החינוך והרווחה בעיר.

<u>תחביב</u>: אוהב לבשל ולא פותח את היום ללא ריצה של 10 ק"מ מסביב לעיר.

הסבא והסבתא של יוסי (מצד אימו),
זהבה (גולדה), לבית פרידמן מוליקי רקוביץ,
ומשה צבי וילנר, לוחם הבריגדה

הוריו של יוסי, מיכל
(במרכז) ועוזי (ראשון
משמאל) – במסגרת
"זיכרון בסלון" שמיכל
מעבירה בימי הזיכרון
לשואה ולגבורה

עינת ויוסי ברודני עם ילדיהם

ברוך תהיה על עשייתך
הרבה למען עירך,
גבעת שמואל!

<u>פרופ' ברודרמן ישראל (פְּרְצ'ין)</u> <u>[עלון 118 – פברואר 2024]</u>

שמו של פרופסור ברודרמן הופיע בדף הקשר של העמותה, אך לצערי, לא הגעתי אליו בחייו. בינואר 2023 ציינה משפחתו שנה לפטירתו. אעלה דברים מתוך ויקיפדיה ומתיעוד נוסף ברשת. כמו כן ארחיב על עשייתם של שלושת ילדיו, בעקבות השיחות עימם.

"פרופסור ישראל ברודרמן (7 באפריל 1927 - 17 בינואר 2022) היה **פרופסור מן המניין לרפואה באוניברסיטת תל אביב ומנהל מחלקת ריאות במרכז רפואי "מאיר" בכפר סבא.**

ברודרמן נולד בעיירה פרצ'ין בהרי הקרפטים [Perechyn - עיר הבירה של מחוז בשם זה; כיום משוייכת למחוז אוז'גורוד וממוקמת ב-20 ק"מ צפונית לאוז'גורוד] לרגינה (רלי), לבית שינברון, ולאליעזר ברודרמן. הוא קרוי על שם סבו מצד אביו, ישראל ברודרמן. הוא היה הבן הבכור במשפחתו והייתה לו אחות צעירה ממנו, יהודית. בילדותו היה תלמיד טוב **וסיים את לימודיו התיכוניים בהצטיינות.** באפריל 1944 גורש עם משפחתו לגטו, ולאחר מספר שבועות הובא לאושוויץ - ומשם עבר לבוכנוואלד. לקראת סוף מלחמת העולם השנייה השתתף בצעדת המוות במחנה טרזין, וב-8 במאי 1945 שוחרר על ידי הצבא האדום. אמו ואחותו נרצחו במחנות. לאחר המלחמה, ברודרמן ואביו עברו לגור בפראג. ב-1946 התחיל ללמוד רפואה באוניברסיטת קארל בפראג, כשגורם מרכזי, שהשפיע על החלטתו ללמוד רפואה, הייתה העובדה שדודו (אחיו הגדול של אביו), דזידר (דז'ו) ברודרמן היה רופא מצליח ומרצה לרפואה באוניברסיטת בודפשט.

באפריל 1949, באמצע לימודיו, עלה לישראל, חויל, עבר אימון צבאי בסיסי במחנה כפר יונה, ובהמשך עבר לשרת בחיל הרפואה, בבסיס צריפין. בספטמבר 1949 הגיע גם אביו לישראל, עם אשתו השנייה חנה, אך [חודשיים אחר כך] בנובמבר 1949 נפטר אביו מהתקף לב.

ב-1950 המשיך ברודרמן את לימודי הרפואה באוניברסיטה העברית בירושלים במחזור לימודים מיוחד, שבו למדו כ-40 סטודנטים, שהחלו את לימודי הרפואה שלהם בחו"ל, מרביתם ממדינות מזרח אירופה... **בשנת 1952 סיים את שנת לימודיו השישית בהצטיינות.** עבודת הגמר שלו עסקה בתחום ההמטולוגיה. בשנת 1953 החל את תקופת ההתמחות שלו כרופא. במקביל ללימודיו עבד בחלוקת עיתונים, במלצרות בבית מלון ובמעבדה בקטריולוגית באוניברסיטה.

עשה התמחות בת שנתיים בבית חולים לחולי שחפת בצפת... בהמשך נסע להשתלם בארצות הברית, תחילה בבוסטון, ובהמשך... בסן פרנסיסקו.

בשנת 1956 עם סיום ההתמחות חזר לבית החולים "הדסה עין כרם" ולאוניברסיטה העברית וקיבל שם מינוי כמרצה בכיר.

בשנת 1968 עבר לבית חולים "מאיר" בכפר סבא והתמנה למנהל מחלקת ריאות. בעזרת תרומות שגייס, ובעיקר תרומה גדולה מד"ר ריקרדו וולף, מייסד קרן וולף (שאשתו הייתה מטופלת במחלקה), פיתח רבות את המחלקה שבראשה עמד.

במקביל לעבודתו כמנהל מחלקה **התמנה לפרופסור מן המניין בבית ספר לרפואה באוניברסיטת תל אביב.**

בשנת 1992 פרש לגמלאות. לאחר פרישתו המשיך לעסוק בפרקטיקה פרטית ובמתן חוות דעת רפואיות במסגרת תביעות בבתי משפט.

בשנת 1962 בית החולים "מאיר" עבר הסבה מבית חולים לטיפול במחלת השחפת לבית חולים כללי, שבמסגרתו פעלה מחלקת ריאות, כמחלקה קטנה, שכללה כחמש עשרה מיטות בלבד. ברודרמן התבקש, במקביל לעבודתו ב"הדסה", להקים מעבדה לתפקודי ריאות בבית חולים "מאיר". למחלקה זאת הגיע אחת לשבוע לפיענוח בדיקות תפקודי הריאה שנעשו בה. בשנת 1968 התמנה לנהל את מחלקת הריאות בבית חולים "מאיר", ועזב סופית את עבודתו ב"הדסה". המחלקה הקטנה שקיבל תפקדה, למעשה, רק כמכון ריאות. במהלך תקופת ניהולו ובעזרת תרומות וקשריו הבינלאומיים עם קהילת רופאי הריאות,

הפך ברודרמן את המחלקה למחלקה גדולה ומפותחת, בעלת יחידה לטיפול נמרץ נשימתי ראשונה בישראל, ובעלת מעבדה, שלימים התפתחה והפכה ל"מכון לחקר הנשימה."
בזכות קשריו האקדמיים עם אוניברסיטת תל אביב לימד דורות של סטודנטים לרפואה בקורסים ייחודיים לחקר תפקודים ומחלות ריאה, ותרם להכשרתם כמומחים למחלות ריאה. **הוא היה הראשון מבין רופאי בית החולים מאיר שזכה לתואר "פרופסור מן המניין."**
בנוסף לפעילותו בארץ, פיתח ברודרמן פעילות בינלאומית ענפה כרופא.
בשנת 1971 התקבל כחבר האגודה האמריקנית של רופאי ריאות (ACCP - American College of Chest Physicians). ברודרמן שכנע את הנהלת האגודה לקיים כנס בינלאומי ראשון בישראל של חברי האגודה בארצות הברית ובעולם. בשנת 1985, אכן, התקיים הכנס הראשון בישראל של רופאים חברי האגודה. בשנת 1989 התמנה לחבר נשיאות האגודה, ובשנים 1989–1996 היה נשיא (Governor) של האגודה.
בשנת 1988 ערך ביקור מקצועי בבית חולים האוניברסיטאי למחלות ריאה בעיר ליון בצרפת.
ברודרמן פרסם יותר מ-100 מאמרים מדעיים ופרקים בספרים מדעיים בתחומי התמחותו.
היה נשוי, משנת 1951 ועד למותו, למרים לבית פרנבך, ילידת גרמניה, שהייתה אחות במקצועה. אב לשלושה: ד"ר רונית ברודרמן-פלמון (ד"ר לפסיכולוגיה, פסיכולוגית קלינית ופסיכולוגית רפואית), יהודית אור-שני (מעצבת תכשיטים), וד"ר אלי ברודרמן (מרצה בכיר לפילוסופיה של האמנות וחינוך במכללת אורנים). התגורר בכפר סבא.
לאחר יציאתו לגמלאות כתב ברודרמן, בעזרת סופר הצללים ערן נובק, ספר אוטוביוגרפי: ישראל ברודרמן, נשימה עמוקה: סיפור חייו של פרופ' ישראל ברודרמן, כפר סבא, הוצאה עצמית, דצמבר 2017.
כתב ערן נובק – כותב הביוגרפיה: " ציור הכריכה הנהדר מסמל בצורה רגישה ומדויקת את שרשרת הדורות המשפחתית והוא כולו מעשה ידיה של נכדתו המוכשרת מאיה אטשטיין."

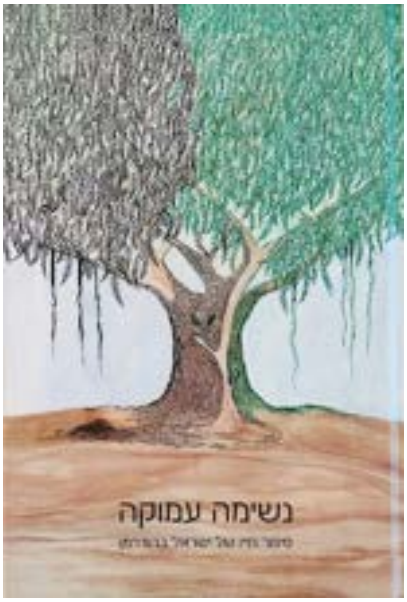

מתוך "מערכת ירוק" מ-19.1.2022
"ישראל הפך למומחה עולמי בתחומו, פרסם מאמרים מקצועיים בכתבי עת מדעיים בינלאומיים, ושמו הלך לפניו. למרות שהיה מחוזר ע"י אוניברסיטאות בארה"ב, **לעולם לא הסכים לעזוב את ישראל. חייו שזורים בתקומתה של מדינת ישראל בכלל, ובעיר כפר סבא בפרט. הוא היה יהודי חם ופטריוט ישראלי, והשאיר חותם גדול ברפואה הישראלית והציבורית.** אישיותו הייתה קפדנית מחד, אך עממית וסגונית מאידך. דמותו המיוחדת, לא תמוש מאיתנו לעולם."

יהודית, בתו של ישראל הוסיפה קווים לדמותה של מרים, אשתו של ישראל, האימא של שלושת ילדיהם: "אימי ז"ל [בתמונה בצעירותה] הייתה דמות מאוד חשובה, אהובה ומשמעותית עבור אבי,

וכמובן עבור כולנו. היא בנתה יחד איתו **משפחה, שהייתה עבורו עוגן ובסיס יציב, דבר שנתן לאבי כוח לעשייתו המבורכת. הוא ייחס את הצלחתו לאימי וציין זאת בכל הזדמנות אפשרית.** קצת על אימי: מרים, לבית משפחת פרנבך, עלתה יחד עם משפחתה בתום מלחמת העולם השנייה מגרמניה. סיפור הצלתה הייחודי מסופר היום לתלמידי תיכון בגרמניה. אימי הוזמנה מספר פעמים לספר את סיפורה המיוחד. בהגעתה לארץ למדה בבית ספר לאחיות בעין שמר, שם הכירה את אבי, הרופא הצעיר. הוריי חיו יחד כ-70 שנה.
כשנה לאחר פטירתו של אבי נפטרה אימי".

- **ילדיהם של ישראל ומרים הם:**

ד"ר רונית ברודרמן-פלמון היא ד"ר לפסיכולוגיה, פסיכולוגית קלינית ופסיכולוגית רפואית.
רונית עובדת כמטפלת בגישה פסיכואנליטית, הן בקליניקה שבביתה בכפר-סבא והן בתל אביב.
היא נהנית מאוד ממפגשים שבועיים עם כל אחת משלוש נכדותיה, אחת מבתה הבכורה ושתיים מבתה הצעירה. בנוסף, כאביה לפניה, היא חובבת טיולים בטבע - בארץ ובעולם, אוהבת לארח בביתה את משפחתה וחבריה - ונהנית מעבודות יד מגוונות.

יהודית אור-שני היא מעצבת תכשיטי זהב וכסף, משובצים אבני חן ויהלומים. היא מתגוררת בכפר סבא.
בראיון בתכנית "יצירה מקומית" עם טל מן בערוץ 2. לפני עשור סיפרה יהודית שהיא עוסקת בספורט אתגרי, הכולל צלילה ורכיבה על סוסים. בעבר הייתה גם צפרית.
קישור לראיון:
https://www.youtube.com/watch?v=M9yHPHQhtuE

ד"ר אלי ברודרמן הוא מרצה בכיר לפילוסופיה של האמנות וחינוך במכללת אורנים. הוא כתב את הספר "יופי של צריכה", אשר יצא לאור ב-2017.

<u>פרופ' בֶּרְנֶר (Berner) יצהל (חוסט)</u> [<u>עלון 105 – פברואר 2023</u>]

פרופ' יצהל ברנר, יליד חיפה (1951), הוא רופא, בוגר הטכניון שהתמחה ברפואה פנימית וברפואה גריאטרית. הוא ניהל את המערך לרפואה גריאטרית של בית החולים "מאיר" בכפר סבא ושימש מנהלו במשך שני עשורים, עד פרישתו לגמלאות. הוא כיהן גם כפרופ' חבר בכיר ובמשך עשור - כיו"ר הועדה לעבודות גמר בביה"ס לרפואה ע"ש סאקלר, אוניברסיטת תל אביב.

אביו, אהרון, היה בוגר הגימנסיה העברית במונקץ', בשנת 1934, אחד מבני המחזור שקבעו להיפגש בכותל בערב פסח כעבור עשור, פגישה שרק שלושה זכו לממש – והוא אחד מהם. על כך ועוד, על ציר הזמן של אביו ושלו, תעסוק כתבה זאת.

שוחחתי איתו לפני כשלוש שנים, כשעידכנתי את דף הקשר שלנו, ופגשתי אותו לשיחה מרתקת בעקבות כתבת רדיו שעסקה בפרסום ספרו האחרון: "מחשבות, מעשיות ומנגינות" שיצא לפני זמן קצר בהוצאת "ספרי ניב". על כריכת הספר כתוב, בין השאר: "מעשיות רבות פגשתי בחיי וידעתי לספר אותן בצורה שעוררה עניין במאזינים בגילים שונים. למעשיות הייתי מצרף רקע מידיעותיי ומחשבותיי. החלטתי כי אם המעשיות מעניינות בשיחה, הן עשויות לעניין גם כשהן כתובות, והתחלתי לקבץ אותן באסופה. כתבתי את הסיפורים כאילו אני מספר אותם לחבריי.

כשמחשבות ומעשים נמצאים בהרמוניה נוצרות המנגינות, שנותנות טעם לחיינו. הוספתי מעט חרוזים שתרגמתי או שרבטתי למעשיות. ייתכן שחלק מהמילים יסבו מעט הנאה לקורא. הספר מחולק לשערים על משפחתי, מסעותיי ובעיקר פגישתי עם הציביליזציה הסינית, עבודתי כרופא, חוויותיי עם אנשים שמייצגים עבורי רעיונות שונים, פגישותיי עם הספרות ומחשבותיי על דרכי.

לכך הוספתי מעט ממנגינות הנפש המתבטאות בשירה שפגשתי בה. הרקע שלי במדעי הטבע ובמתמטיקה והעניין באדם לימדו אותי להסתכל, ללמוד ולנסות לחבר בין תופעות. בחרתי במקצועי כי הוא שילב את הידע במדעי הטבע עם האדם וסביבתו החברתית, ואהבתי את עבודתי כרופא. גישתי הרחבה הועילה לי בעבודתי בניתוח ובשיח עם הזולת."

קישור לאתר הספר:
https://nivbook.co.il/product/%d7%9e%d7%97%d7%a9%d7%91%d7%95%d7%aa-%d7%9e%d7%a2%d7%a9%d7%99%d7%95%d7%aa-/%d7%95%d7%9e%d7%a0%d7%92%d7%99%d7%a0%d7%95%d7%aa

מתוך ספרו של יצהל עולה פירוש שמו המיוחד: "שנים רבות אני נושא את שמי יצהל, ראשי תיבות של שמות של שני דודים שלי: צבי, שנהרג בתאונה לפני מלחמת העולם ויעקב (ז'קי), שמת משחפת פחות משנה אחרי מלה"ע השנייה. ה-ה' וה-ל' הן "כהורים לי".

ונחזור אל השורשים: "אבי, אהרון בֶּרְנֶר נולד ביום 8.8.1913 ז' באב תרע"ג, בחוסט ונפטר בט' בתמוז תשכ"ח בחיפה... אהרון אבי נקרא על שם סבו אהרון. לאהרון הסב היו בנים אחדים וכנראה גם בנות. אני יודע על שלושה בנים: אברהם הסבא שלי; יוסף, שהיה מבוגר ממנו ושהיו לו בנים ובנות רבים (כנראה שלושה-עשר); ועוד אח שאת שמו איני זוכר אך הכרתי שניים מבניו, יעקב ודב ברנר.

אברהם היה הצעיר בבניו של אהרון. הוא היה אופה במקצועו והקים בחוסט מאפייה קטנה. במאפייה היו אופים לחם וביום שישי היו מחממים חמין ליהודים שלא היה להם תנור בבית. אברהם נשא לאישה את גיטל-טובה ממשפחת אושרוביץ, שמקורה בכפר קטן בסביבת העיירה חוסט [ליפשה]. לאברהם ולטובה היו חמישה ילדים: לאה הבת הבכורה, צבי, רבקה-קוצי, אהרון ודוד. במלחמת העולם הראשונה היה אברהם חייל ביחידות ההונגריות של הצבא האוסטרו-הונגרי שלחם ברוסים. הוא זכה לעיטור "צלב הברזל" במלחמה ברוסיה. במהלך המלחמה הגיע עד להרי אורל, שהם הגבול בין אירופה ואסיה. הוא נתקע בהרי אורל וחזר לבד מרחק אלפי קילומטרים לביתו בסיום המלחמה. בתוך רוסיה התנהלה באותה עת מלחמת האזרחים בין הצבא האדום של הסובייטים לבין הצבא הלבן של המלך. אברהם שרד בזכות מקצועו, אופה. הוא הכין לחם לחיילים מכל הצבאות וכך התקדם עד שהגיע לביתו בחוסט. כשהגיע לא הכירו אותו, וגם השלטון השתנה. אשתו התייצבה לפדות אותו מבית הסוהר ולהסביר כי הוא בעלה ואבי ילדיה.

לטובה האם היו חיים לא קלים בכל התקופה. במלחמת העולם הראשונה הייתה לבד כי בעלה אברהם היה חייל, והיא ניהלה את המאפייה וגידלה את ילדיה. בשנת 1926 טיפלה בבעלה החולה וניהלה את המאפייה, לאחר ששכלה את בנה צבי. משנת 1926 ניהלה את המאפייה לבד, משימה לא קלה עבור אישה באותה התקופה. היא הייתה מעשנת סיגר בכל מוצאי שבת כדי להרגיע את עצמה ונוסעת להתייעץ עם רבנים בסביבה, כי לא היה לה מישהו אחר להיוועץ בו על ניהול העסק והמשפחה. לא היה לה עם מי לחלוק את כל הבעיות שלה; חברותיה השכנות היו הופכות כל נושא לרכילות, עם רופא או כל גבר אחר לא יכלה ולא רצתה להיפגש בגלל הסיבה של "מה יגידו?" אישה בודדה ואלמנה נפגשת עם גבר זר, זה לא היה דבר מקובל אז, וכך הייתה מתייעצת עם רבנים שכולם סמכו על טוהר מידותיהם ועל חוכמתם. כך המשיכה לנהל את עסק המאפייה ולגדל את ילדיה.

אבי אהרון למד בבית ספר יסודי רותני אוקראיני של העם המקומי במשך כמה שנים. אחר כך למד בבית ספר של הרפובליקה הצ'כוסלובקית. בבית הספר היסודי בלט בכישוריו, וכשסיים את בית הספר, לאחר שאביו אברהם נפטר, נקראה טובה למנהל בית הספר, שסיפר לה שיש לה בן מוכשר ביותר, המתאים להיות כומר או דיפלומט, ושכדאי שימשיך בלימודיו. טובה ידעה שכומר הוא לא יהיה, כי הוא יהודי, אבל הבינה היטב כי ראוי להשקיע בחינוך שלו. היא התייעצה והחליטה לשלוח אותו לגימנסיה העברית במונקץ', שנוהלה על ידי ד"ר קוגל. מדי כמה שבועות היה אהרון בא לבקר בחוסט וחוזר באוטובוס היחיד שהיה באזור, ובן דוד של טובה ברנר היה הנהג שלו. אלו היו בני משפחת אושרוביץ מהעיירה הקטנה ליד חוסט ששמה ליפשה.

אהרן היה פעיל בחיי החברה בגימנסיה העברית ובתנועת השומר הצעיר במונקץ', הוא היה מדריך של נוער שעלה לארץ והקים את קיבוץ מענית ואת קיבוץ מעברות.

... בשנת 1934, עם סיום לימודיהם של תלמידי מחזור ג' של הגימנסיה, כתבו כל הבוגרים התחייבות להיפגש בכותל המערבי בירושלים בערב פסח של שנת 1944, עשר שנים לאחר שסיימו את לימודיהם. ...כשסיים אהרן את לימודיו בגימנסיה במונקץ', נסע לעיר ברנו שבצ'כוסלובקיה על מנת ללמוד שם. הוא רצה להיות מהנדס מים, כי זה היה חשוב לצורך יישוב ארץ ישראל, אך טובה אימו שכנעה אותו שאם כבר ללמוד, אז כדי להיות רופא. הוא החל ללמוד באוניברסיטת "מסריק" בברנו ובה בעת היה מדריך סטודנטים במעבדה לפיזיקה באוניברסיטה. שם הכיר את לאה (לבית וורצל), שהפכה לאשתו. אך את לימודי הרפואה לא סיים אהרון בברנו. בשנת 1939, כשהקרקע החלה לבעור תחת רגליהם, הוא ארגן את עליית הסטודנטים ארצה – דרך טריאסט. לאה אשתו יצאה בספטמבר – ואהרון – בדצמבר 1939. הם הגיעו לירושלים ואהרון החל בלימודי מיקרוביולוגיה. לאה, אימו של יצהל, שכבר הייתה רופאה, למדה באקדמיה למוזיקה. בשנת 1944 עברה המשפחה למשמר העמק וב-1947 - לחיפה – שם נולד וגדל יצהל.

את השכלתו של יצהל אפשר לסכם כך:

1. בוגר בית הספר הריאלי העברי בחיפה במגמה מתמטית פיסיקלית 1969.
2. בית הספר לרפואה של הטכניון בחיפה. דוקטור לרפואה 1979.
3. מומחה ברפואה פנימית, 3.5.1984
4. מומחה בגריאטריה, 16.10.1993
5. מוסמך בבריאות הציבור (MPH), האוניברסיטה העברית בירושלים 1989
6. השתלמות בתזונה קלינית בניו - יורק (MSKCC) 1986-1988

שנתיים עבד יצהל בבית החולים "זיו" בצפת – מתוך תחושת חלוציות; כעשרים שנה התגורר ברחובות, מתוכן שהה שנתיים בניו-יורק לצורך לימודיו. משנת 1999 מתגוררת המשפחה בכפר סבא.
יצהל נישא לטלי והם הורים לשלוש בנות ובן - וסבים לשבעה נכדים.

מתוך כתבה "65 פלוס: כל מה שכדאי לדעת"/ מירב זיגלמן 28.12.2017
"אורח חיים בריא בגיל הזה הוא חשוב מאוד", אומר פרופסור יצהל ברנר, מנהל המערך הגריאטרי בבית החולים "מאיר".
פרופסור ברנר מסביר כי שמירה על אורח חיים בריא בגיל מבוגר, מעל 65, היא דבר המשפיע לחיוב על הבריאות. "בגיל הזה האדם חשוף הרבה יותר לתחלואה והוא חלש יותר מבחינת התפקוד שלו. בנוסף הוא חשוף ליותר מחלות. לכן הטיפול באדם מבוגר הוא יותר מורכב והוא דורש ראיה רחבה ומערכתית כוללת. היום תוחלת החיים בארץ היא גבוהה, יש קרוב למיליון אנשים שעברו את גיל 65. אורח חיים בריא בגיל הזה הוא חשוב מאוד וזה אומר קודם כל **אורח חיים פעיל**, אבל בהתאם ליכולות ולא מעבר".
פרופסור ברנר נותן דגש על חשיבות התוכן של החיים ועל **חשיבות התזונה** אצל מבוגרים. הוא מתייחס גם לתפקיד החינוכי המיוחד שיש למבוגרים בנושא התזונה. "לא פחות חשוב ממה אוכלים זה גם **איך אוכלים**", הוא אומר. "פה יש לאדם המבוגר תפקיד. למבוגרים יש הרגל שפחות קיים אצל הצעירים, של לאכול בצורה מסודרת. התפקיד החשוב של המבוגר פה הוא **להנחיל את ההרגלים האלו לבני משפחתו**. אצל הצעירים זה נושא שהוא די מוזנח, בעיקר אצל ילדים בבית ספר. התופעה הזו שיש היום כל כך הרבה אנשים שחיים עד גיל מבוגר היא תוצאה של איך שהם חיו קודם. ואחד הדברים החשובים זה אורח חיים מסודר ושגרתי יחסית".
"בנוסף לכך, אחד הדברים שחשובים לאדם מבוגר זה **ייעוד בחיים או תפקיד"**, אומר פרופסור ברנר, הוא כבר לא צריך לגדל ילדים או לפרנס את המשפחה, הוא צריך מטרה וסיבה לחיות. חשוב מאוד להראות שיש לאדם מבוגר מה לתרום לסביבה ולקרובים לו. העובדה שיש היום הרבה קשישים זה הישג גדול של החברה שלנו במאה ה־20, גם מבחינה טכנולוגית, אבל לא פחות חשוב מבחינה חברתית".

- **קישור לכתבת טלוויזיה**: פרופ' יצהל ברנר על תוחלת חיים של 115 שנה [לפני 6 שנים]
https://www.youtube.com/watch?v=ce57Eq388Bg

בספרו האחרון כתב יצהל: "כל השנים אני מנסה להבין את זהותי כאדם, המכיל בתוכו ידע במדעי הטבע והמתמטיקה, ואוהב להעמיק בהם, אך אוהב לא פחות את ההיסטוריה, הספרות והמוסיקה לגווניהן השונים; אדם שמכיל בתוכו תרבויות שונות מכל מקום מקדם (מזרח) ומים (מערב), ומכל זמן מהעבר, דרך דורות רבים ושנים - ומההווה. החיים איפשרו לי להנות מכל העולמות הללו. **בחרתי לעבוד במקצוע הרפואה שדורש העמקה וידע של מדעי הטבע , אך דורש ביום יום גישה אנושית ויכולת להבין את האדם שניצב מולי, חייו, פחדיו והעדפותיו.** עשיתי זאת בחברה מאד מגוונת של מדינת ישראל, שידעה להכיל בתוכה דתיים ומסורתיים, חרדים וחילוניים קיצוניים, יוצאי ארצות מערב אירופה ויוצאי מזרח אירופה, יוצאי ארצות ערב והמגרב, יהודים וערבים, מוסלמים סונים ושיעים

ונוצרים בעלי מגוון עשיר ביותר של אמונות: מזרחיים וקתוליים. בנעורי ,כאשר הכרת מבנה החומר בעזרת המתמטיקה היו האתגר המדעי והחברתי העיקרי, שהציבה בפנינו החברה וחשבתי לעסוק בנושא זה, קראתי בביוגרפיה של אלברט איינשטיין ציטוט מדבריו כי מדען, שאינו מסוגל להסביר להדיוט במה הוא עוסק, כנראה, אינו מבין בעצמו במה הוא עוסק. דרישתו הקשה של איינשטיין מעצמו הייתה לי לסמל. בהמשך דרכי, כשנהייתי רופא, עסקתי ביישום ציטוט זה של איינשטיין יום יום. **בעבודתי עם החולים ומשפחותיהם התעקשתי להסביר במדויק את מצבו של החולה כי בהבנה של הבעיה ראיתי חלק מרכזי של הפתרון**. היה לי בכך גם חיזוק מלימודי המתמטיקה בבית ספר שנדרש ממני ו(וכמובן מחבריי) להבין ולנסח את הבעיה שניצבת לפנינו ושאנו מנסים לפתור אותה, וכשעושים זאת - הפתרון נהיה קל ומהיר יותר. בהוכחה של המשפטים במתמטיקה היה עלינו לנסח את המטרה, הנתונים שעומדים לרשותנו ואז להוכיח את הטענה. ההקפדה על כך סייעה לי בפתרונן של כל הבעיות בפניהן עמדתי, מקצועיות ואישיות כאחת. **ברור לי כי תכונות אלו רכשתי מכל המערכות שהשתתפו בעיצוב דמותי, החברה, תנועת הצופים, בית הספר הריאלי בחיפה, המשפחה - ובעיקר בית הוריי."**

.1

.2

.3

1. הסבא והסבתא מחוסט: טובה ואברהם ברנר
2. ההורים של יצהל: לאה ואהרון ברנר ביום נשואיהם בשנת 1939
3. משפחתו של יצהל: ההורים אהרון ולאה, יחד עם ערגה ויצהל (1961)

* בן משפחה של יצהל הוא ארנסט ברנר מרחובות. אביו של ארנסט הוא בן דוד בדרגה שנייה של יצהל.

Číslo 1. מספר

תעודת בגרות.
Vysvědčení dospělosti.

Aron Berner אהרן ברנר

narozený dne 8. srpna r. 1913. נולד – ביום ח' אב תרע"ג היתר

v Chustu ב Rusk. Podkarpatorusské

konal – středoškolská studia od školního roku 19 30 / 31. ולמד את לימודי / בבית הספר התיכוני החל משנת הלימודים

na hebrejském reformním reálném gymnasiu v Mukačově od třídy páté na základě přijímací zkoušky ב

kde je ve školním roce 19 33 / 34. ושם גמר – בשנת הלימודים

dokončil ; podrobil – se zkoušce dospělosti podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 12. ledna 1931, č. 183.328/30-II, Věstník ministerstva školství a národní osvěty, XIII, 1931, č. 19.

ועמד בבחינת הבגרות לפי החק של המיניסטריון לענייני השכלה מיום ה12 לינר 1931. מספר 183.328/30 II ב«מודעות המניסטריון לענייני השכלה» גליון XIII. 1931 מספר 19.

Podle prospěchu v studiích a podle výsledku písemných i ústních zkoušek dospělosti vydává se mu toto vysvědčení:

בהתאם להתקדמות / בלמודי / ועל פי תוצאת בחינות הבגרות שבכתב ושבעל־פה

נתנה לו / זאת התעודה:

V předmětech povinných: בלמודי חובה:

v náboženství בתנ"ך	velmi dobře
v jazyce hebrejském בשפה העברית	velmi dobře na základě ústní zkoušky

תעודת הבגרות של אהרון ברנר מהגימנסיה העברית במונקץ'

משפחתו של יצהל: אשתו טלי וילדיו [מימין]: זהר, נגה, אודי ואסנת

ברוך אתה, יצהל, על עשייתך ברוכת השנים!

כאמור, ב-1934 חתמו עשרים צעירים, בוגרי המחזור השלישי של הגימנסיה העברית במונקץ', על מסמך ייחודי, בו הבטיחו להיפגש ליד הכותל המערבי בירושלים בערב פסח 1944. עשרה זכו להגשים את החלום ולעלות לארץ ישראל: אהרון בֶּרְנָר, גרשון יֶגֶר, שלמה קרפן (לימים ארבל), דב משה ליפרמן (ליפי), יוסף רוזנברג, צבי מרמלשטיין, אריה נימן (נוימן), דוד וייס (לימים לבנה), יוסף מרדכי שנפלד וחנה שנפלד (לימים אורן).

ב-7 באפריל 1944, ערב פסח תש"ד, היום בו נקבע מועד הפגישה בירושלים, עמדו יהודי מונקץ' בפני כליה. מיד לאחר הפסח נכלאו בגטאות, וב-11 במאי החלו יוצאות רכבות הגירוש ממונקץ' לאושוויץ-בירקנאו.

שלושה קיימו את ההבטחה ונפגשו בערב פסח 1944 ליד הכותל: אהרן ברנר, אריה נוימן, שלימים היה המנהל של בית הספר התיכון "תמ"ר" ברחובות*... וגרשון יגר, שהיה מורה להיסטוריה ומנהל בית הספר התיכון "קוגל" בחולון... רק אהרן היה נשוי מבין השלושה ולו ילדה בת שלוש – ערגה [אחותו של יצהל]. לאחר המפגש בכותל הגיעו אריה וגרשון אל בית משפחת ברנר ועשו איתם את ליל הסדר.

* [ב- 1937 הוקמה ברחובות גימנסיה. מטרת בית הספר הייתה הקניית השכלה תיכונית וחקלאית. ב- 1940 נוסף "בית חינוך". ב- 1947, התאחדו שני המוסדות תחת הנהלה משותפת, והפכו לתיכון המאוחד רחובות (תמ"ר). בית הספר היה במשך שנים רבות למוסד המרכזי לכל יישובי הסביבה. כיום נושא התיכון את שמו של פרופ' עמוס דה שליט].

- אשתו של יצהל, טלי, היא בוגרת תיכון "תמ"ר"... מעגלי חיים, המצטלבים זה בזה!

אהרון ברנר חתם בראש הטור הימני, גרשון יגר חתם חמישי מימין
ואריה נימן (נוימן) חתם חמישי בטור השמאלי

ב-24 לאפריל 2011 התפרסמה בעיתון "ידיעות אחרונות" כתבה מאת ירון ששון וישראל מושקוביץ, שכותרתה הייתה **"הנדר הופר בגלל השואה"**. בכותרת המשנה נרשם: "הם היו 20 ציונים נלהבים, ובתום לימודיהם בצ'כוסלובקיה חתמו על נדר: בעוד 10 שנים, בערב פסח, ניפגש כולנו בכותל. מלחמת העולם שיבשה את התוכניות, חלקם ניספו בשואה, השבועה נשכחה, אבל המסמך הנדיר שרד והגיע ליד ושם". יצהל הבין שיש טעות היסטורית בכתבה זאת, כיוון שאביו, אהרן, יחד עם שני חבריו, אריה נוימן וגרשון יגר, הגיעו למפגש... ביוזמתו של יצהל יצאה כתבה כעבור חודשיים [21.6.2011] על ידי ראובן וייס, שכותרתה הייתה **"בגלל ההבטחה ההיא"**. כותרת המשנה הוסיפה: "... הקהילה שלהם אמנם נספתה בשואה, אבל שלושה מהם הצליחו להגיע למפגש המרגש".
[גילוי נאות: גרשון יגר היה בן-דוד מדרגה שנייה של אבי וכן המנהל שלי בתיכון "קוגל" בחולון].

כתב השבועה להיפגש בכותל ב־1944 "ישמר בזכות הפרויקט של יד ושם וידיעות אחרונות

הנדר הנפר בגלל השואה

לאסוף את השברים

הם היו 20 ציונים נלהבים, ובתום לימודיהם בצ'כוסלובקיה חתמו על נדר: בעוד 10 שנים, בערב פסח, ניפגש כולנו בכותל ● מלחמת העולם שיבשה את התוכניות, חלקם נספו בשואה, השבועה נשכחה, אבל המסמך הנריר שרד והגיע ליד ושם

ירון ששון וישראל מושקוביץ
| כתבי "ידיעות אחרונות"

חשבנה הייתה 1934, חמש שנים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. 20 יהודים חברי תנועת השומר הצעיר, שמיעטו את לימודיהם תחת פרטים בגימנסיה העברית בעיר מוראבסקה אוסטרבה שבצ'כוסלובקיה (ישראי את קשרים בארץ־ישראל, חתמו על מסמך שבו התחייבו לחשנש בקרם פסח 10 שנים אחר כך בכותל המערבי. אבל תכלחמה שיבשה את תתי־ נבות. חלקם נרצחו בשואה, חברי נשבעו, אך המסמך החישמורי שרד ויתגע ליד ושם.

"אחרי שנות רעות, עבודה והתפתחות על שרה התרבות והחינוך הע" ברי בגימנסיה העברית, שבה היינו תלמידים־אחים, אחרי שסיכמנו את עמל עברנו ועל סף חדים הנרשים, באנו לידי הסכם והחלטה להתוך בכל אמונתנו המצמרנו להיאסף בעוד 10 שנים, בשנת 1944, בערב פסח הת" ש"ך בירושלים על יד הכותל המערבי", נכתב במסמך בין היתר. "ובלנו יחד ניקה חלק בשמחת הבניין העברי בארץ ישראל החפשית... בהרצאת ההחלטה האת ייבחן מצפונינו ומוסרנו העברי, ולזה אנו מתחייבים ובאים אל החתום בלב ונפש". מתחת לשבועה המהייבת הואת חתמו 20 הח" נימים את שמותיהם. באחרונה הגיע המסמך ליד ושם במסגרת פרויקט "לאסוף את השברים" שנעשה בשיתוף עם "ידיעות אחרונות".

רק שלושה מהם נותרו בחיים. אחד מהם הוא שלמה ארבל (96) מבאר־שבע. אביו נפטר בטרם פרצה המלחמה. אמו, חמשת אחיותיו וחשפחותיהן נרצחו בשואה.

חנה אורן | צילום: ערן יפתי כהן

שלמה ארבל | צילום: ישראל יוסף

"היינו ציונים הגם סוציאליסטים", מספר ארבל. התנועה נפרדה לאחר הלימודים, וחמש שנים לאחר מכן פרצה מלחמת העולם השנייה, שתמסה אותנו בעת לימודיו האקדמיים בפראג. כשסגרו שרים נאציים בראשות הבין שמקומו איננו שם. הוא קנע את לימודיו וביצואר 1940 עלה על אניית מעפילים. בהגיעו ארצה היה בן 25.

השנים חלפו, בעולם השתוללה מלחמת, ארבל התגייס לצבא הבריטי, והצרי להישאר במחוז נטמה. "המלחמה שיבשה את כל התוכניות, התפזרנו כל אחד לדרכו. כמה מאיתנו הצליחו אכן להגיע לארץ, אבל על הנדר שנדרנו אפילו לא היה זמן לחשוב", הוא אומר. יש לו בימם בת, שלושה נכדים ונינה.

חנה אורן (97 וחצי) מקיבוץ בית־השיטה, גם היא מהחותמים על הנ" ריך קיבלה בהתרגשות את הידיעה על מציאת המסמך. "כולנו תיכננו לעלות לישראל, והיה טבעי שנדרור את הנדר הזה", היא מספרת. "כאו התפזרנו. עשרה הגיעו לישראל ונקלטו בקיבוצים, האחרים התפזרו למדינות אחרות". אורן עצמה עלתה בגיל 22. יש לה שלושה ילדים, 12 נכדים, 21 נינים ועוד שניים בדרך.

"לטה לא נפגשנו במוץ בשנת 1944 פשוט שכחתי מהמסמך ומהנ" נדר", היא מספרת. "יש עדות שחמישה מהמחזר שלי נסע בשנת 1948, ושנים חמישה נוספים אבד הקשר. נותרנו שלושה בחיים".

הבטחה ומגמה

הנדר שעליו חתמו 20 התלמידים היהודים

לאסוף את השברים

גם אתם יכולים לעזור
לשמר את הזיכרון

לרבים מאיתנו יש חפצים, מכתבים, מסמכים או תצלומים מתקופת השואה. כל פריט כזה נושא זיכרון, סיפור על נורל יקיריכו. יד ושם, בשיתוף "ידיעות אחרונות", יוצא למבצע לאומי להצלת הפריטים ולהעברתם למשמרת לדורות.

אולי גם אצלכם מסתתרים שברי זיכרון כאלה?

הצטרפו למרץ נגד השעון, העזרו לנו לאסוף אותם. מנו ליד ושם המפרו על האנשים שמאחורי הפצעים. סיפורים נבדרים יפחסמו בעיתון.

לתיאום, מסירת ולמידע נוסף: טל' 1*800*25*77*77
דואר: collect@yadvashem.org.il
או באתר: www.yadvashem.org

בחודשים הקרובים יתקיימו ברחבי הארץ ימי איסוף. המועדים הבאים: 26.4, מתב"ס ליאו בק בחיפה
28.4, בית האזרח ברמת גן.
בין השעות 09:00-16:00

יד ושם

בגלל ההבטחה ההיא

השנה הייתה 1934. 20 צעירים ציונים בצ'כוסלובקיה נדרו יחד להיפגש כעבור עשור בכותל. בעקבות פרסום מסמך ההבטחה שלהם ב"ידיעות אחרונות" מתברר: הקהילה שלהם אמנם נספתה בשואה, אבל שלושה מהם הצליחו להגיע למפגש המרגש

ראובן ויים

נרשון יגר

אריה נירגן

אהרון ברנר

הבטחה ומגמה

בשנת 1944 בערב פסח התשיר בירוש ים על יד הכותל המערבי

תרציך

תשיר

חרציך

יש לי צמרמורת ממש", אומר עורך הדין רוזן נרמן, 55, בנו היחיד של אריה נרמן ז"ל. "זו הפעם הראשונה שבה אבי שומע על ההתכתבות הזו של אבא שלי ושל 19 מחבריו לספסל הלימודים בצ'כוסלובקיה בשנות ה־30. הם נפגשו להיפגש זה עם זה בעבור עשור בכותל המערבי, אחרי שרעשו עלייה. וזו גם הפעם הראשונה שאני שומע על כך שהפגישה עצמה אכן התקיימה בפועל של ממש".

הטיעור המופלא עליו מדבר נרמן הוא מיסודם של שלושה מהחותמים על "מסמך ההבטחה", בהם גם אבי אריה, והוא התגלה לו בעקבות הפרסום הראשוני לפני כחודשיים ב"ידיעות אחרונות". במסגרת פרויקט "לאספף את השבר־רים", שפורסם ב"ידיעות אחרונות" בשיתוף יד ושם בשבועות שלפני יום השואה, התגלה מידע נדיר שלא היה מצוי לפני כן בארכיוני הארגון. במהלך הפרויקט, שהוא למעשה מבצע לאיסוף מסמכים, תצלומים ופרטים מתקשת השואה, פורסם ב"ידיעות אחרונות" הטיפור על עשרים בוגרי הגימנסיה העברית בעיר מונקץ' שבצ'כוסלובקיה ועל המסמך המרגש עליו הם חתמו עם סיום לימודיהם.

עשרים הצעירים, חברי תנועה השומר הצעיר שראו את עתידם בארץ ישראל, קיימו את לימור־יהם התיכוניים בשנת 1934. בערב סיום הלימודים חתמו בוגרי איתו מחזור על כתב התחייבות שבו קבעו להיפגש עשר שנים מאוחר יותר – בלומר בניסן בערב פסח של שנת 1944 – בכותל המערבי בירושלים. "אחרי שנות רעות, עבודה והתמס־חות על שדה הסרטנות והחינוך העברי בגימנסיה העברית שבה היינו תלמידים־אחים... באנו לידי הסכם והחלטה לחתוך בכל אמונתנו ומצפונו להראפף בעוד עשר שנים, בשנת 1944, פסח התשיר בירושלים על יד הכותל המערבי", נכתב במסמך ההיסטורי. "כולנו יחד ניקח חלק בשמחת הבניין העברי בארץ ישראל התופפית... לזה אנו מחויבים ובאים אל החתום בלב ובנפש".

הנדר לא הופר

מלחמת העולם השנייה פרצה חמש שנים מאוחר יותר, והעובדה כי חלק גדול מאותם חברים נרצח בשואה שינשה את התוכנית. במשך שנים רבות לא נודע אם המפגש עצמו התקיים. מסמך ההת־חייבות עצמו שרד את השואה והגיע לידי יד ושם, שהצליח לאתר שניים מהחותמים עליו. שלמה ארבל, 96, מבאר שבע, והבר אודן, 97, מקיבוץ בית השיטה סיפרו ל"ידיעות אחרונות" לפני כחודשיים כי למיטב זיכרונם איש מהחותמים לא הגיע במועד של רבר לאותו מפגש שנקבע.

פרסום הסיפור ב"ידיעות אחרונות" תחת הכותר־רת "הבור הסוף בגלל השואה", הקפיצה את מרוס יצחל ברנר, 80, מנהל מחלקת נריאטריה פנימית בבית החולים מאיר בכפר סבא. "עשרים איש היו חתומים על המסמך הזה, ומתוכם שלושה אבן הגיעו למפגש במועד ובמקום שנקבע", מספר לנו מרוס ברנר. "אחד מהם היה אבי, אהרון ברנר ז"ל, שהוא ראשון החותמים על המסמך".

לדברי ברנר, מלבר אביו הגיעו לאותו מפגש שני חברים נוספים למחוזר, שחתמו אף הם על אותו מסמך התחייבות: אריה נרמן ז"ל, ונרשון יגר ז"ל. "בילדותי נדלתי על סיפום המפגש הזה והתחייבות הזו שקיימה", אומר ברנר. "דיברו על זה בבית לא אחת. שלושתם זכרו את ההבטחה והגיעו בערב פסח לכותל המערבי. זו היתה פגישה מרגשת והזויי – שנים שלושתם היו היחידים שרצו בכך זו נשר – הזמינו את אריה נרמן ונרשון יגר לעשות את סדר הפסח בירושלים. לאורך השנים, עד לפטירתו של אבי בשנת 1968, עוד שמרנו על קשר עם בשמחת יגר". בעקבות פרסום הכתבה פנה מרוס ברנר ליד ושם, שם ראנו לערכן את המרית המרש והחשוב שהתקבל אודות ההבטחה שאבן קרמה.

אוספים את השברים

"הטיפור על ההתחייבות הזו הוא חרש לחלוי טין עבורי", אומר דורון נרמן. "בני משפחת יגר היו חברים של הורי, ולאורך השנים השתתפנו בשמחות משפחתיות, אבל לא הכרתי את הסי־פור שמאחורי המפגש בכותל. אבי היה סטודנט באוניברסיטת פראג, היום לאחר שהגיש את עבודת הדוקטורט שלו הוא ראה את ההודעה בעיתון ברחוב. הוא הבין מה עתיד לקרות, אמף את כיס לשלוי ונרח". בשנת 1966 מדנה נרמן האב למנהל התיכון המאותר רחובות, ביום תיכון דתי־שלים.

גם נרשון יגר ז"ל עלה לישראל לפני המלחמה. בתו חברו נרמן, עמק גם יגר בתיכון וכן התיר שיפש במכתל התיכון על שם קונל בתולין. בנו, דוד, תי ועובר בחוזקן ומשמש כיועץ לאפ־יחר לעניני ישראל ויהודים. בעבר היה מעורב בשיחות המדיניות בין ישראל לוותיקן.

"זה מפש צירוף מקרים שהכתבה הזו, עם הסיפור על כך שהפגישה שאבן התקיימה, מתפרסמת פקם אחרי שבועות", אומר מרוס ברנר. "אבל היהודים יוצאי מונקץ' זו התקופה שבה הם מציינים את יום הזיכרון לשואה, מאחר ומפש בממוך לחג הנאפים הגיעו לעיירה ולקחו את היהודים למחנות".

הכתיר החרש הוא גם עדות להצלחה של פרויקט "לאספף את השברים", שמנהל יד ושם בשיתוף "ידיעות אחרונות". במסגרת הפרויקט מתבקשים אזרחים להעביר למשמרות הפנים שנים מתקופת השואה או לפניה, על מנת שאפשר יהיה לנהל שורה של סיפורים ועדויות חיפות על התקופה. "פרים אחר של אנם אחר יכול להיות רלוונטי לצילו כיפורים של רבים אחרים", אומר ד"ר חיים נרשנה, מנהל אגף הארכיונים בית ושם. "בעקבות פרסום סיפורים כאלו בעיתון אנשים מבינים עד כמה מסיות הפרטים ליד ושם יכולה להכביל לגילוי פרטים חרשים. זה המקום לציין כי מבצע האיסוף שלנו נמשך – מזה יש לנו יום איסוף במתנ"ם נאות שושנים בחולון וביום חמיש במתנ"ם בקעה בירושלים. אפשר גם להתקשר למוקד של יד ושם כרי לתאם מסיות פרטים.

יצחל ברנר, בנו של אהרון: "בילדותי נדלתי על מיתוס המפגש הזה וההתחייבות הזו שקיימה. שלושתם הגיעו בערב פסח לכותל המערבי ואחר כך חנגו את הסדר ביחד בירושלים"

בֶּרְנֵר שלם רייצ'ל (Matijovo) [עלון 137 – אוגוסט 2025]

רייצ'ל בֶּרְנֵר-שלם היא **מנהלת אגף בכיר לתכנון כוח אדם במערכת הבריאות במשרד הבריאות**. בתפקידה היא אחראית על תכנון אסטרטגי ארוך טווח של המשאב האנושי במערכת הבריאות, ופועלת לשיפור היעילות בשירות הציבורי ולהגברת השוויון באספקת שירותי בריאות.
בנוסף, רייצ'ל בֶּרְנֵר-שלם הייתה אחראית בעבר על תחומים נוספים, ביניהם:

- **תכנון לאומי וייעול תשתיות בריאות לאומיות.**
- **תכנון רפורמות בתחום כלכלת בריאות.**
- **מחקר ומדיניות בתחום מניעת עוני בשירות התעסוקה.**

אשוב אל עיסוקיה המרשימים של רייצ'ל, אך נתחיל בביוגרפיה הבסיסית שלה.
אל שמה של רייצ'ל התוודעתי בהמלצתו של פרופ' יצהל בֶּרְנֵר, עליו ערכתי תיעוד בעלון 105 בפברואר 2023. בין יצהל לאבא של רייצ'ל יש קשר משפחתי. כך הסביר לי יצהל: "סבא שלי, אברהם בֶּרְנֵר ז"ל, שנפטר ב-1926, הוא אחיו הצעיר של יוסף ברנר ז"ל, שהיו לו 11 ילדים, והוא הסבא רבא של ארנסט. דניאל, אחד מבניו של יוסף הוא הסבא של ארנסט. ...אני דוד, מסדר שני, של ארנסט, למרות שהוא מבוגר ממני בשנתיים.
את הקשר עם ארנסט ומשפחתו יצרתי במקרה. ערכתי ביקור בית [כרופא] אצל אישה ברחובות ובחדר המדרגות ראיתי שֶׁגֶרֶה משפחה בשם ברנר וה-ב' הייתה מנוקדת בצירה, כלומר BERNER. שאלתי את האישה שביקרתי על המשפחה והיא אמרה לי שהם זוג מהנדסים צעירים וחמודים, שבאו מרוסיה, ופעילים בוועד הבית. השארתי לה כרטיס ביקור שלי וביקשתי שתמסור להם ושיתקשרו, אם הם רוצים. **למחרת ארנסט התקשר ומאז אנו בקשר משפחתי."**
הוריה של ריצ'ל הם רגינה, ילידת לבוב, וארנסט-דניאל, יליד Matijovo [בהונגרית Mátyfalva, מחוז וינוגרדוב; במפקד 1941 נמנו בכפר 64 יהודים]. ההורים עלו ארצה בשנת 1978, עם בנם הבכור, יוליאן, המתגורר כיום בטבעון. רייצ'ל נולדה בשנת 1982, באשקלון, גדלה ובגרה ברחובות. את לימודי התיכון סיימה בתיכון "דה שליט" ואת השירות הצבאי עשתה באגף המבצעים בחיל הים.
כששאלתי מה מקור השם רייצ'ל הסתבר ששמה המקורי, כצפוי, הוא רחל, אך רייצ'ל היה הכינוי של חבריה, אותו אימצה עם השנים.
את לימודי התואר הראשון והשני בכלכלה למדה באוניברסיטת ירושלים, תוך שהיא מסיימת את התואר השני בהצטיינות, ובהמלצה חמה ללימודי דוקטורט. או אז (2009), החליטה רייצ'ל להתמחות בלונדון בתחום, הנקרא כלכלת אושר* (באנגלית: Happiness Economics): תחום מחקר, שמנסה לקדם את איכות החיים במדינה, או של החברה, על ידי שילוב של טכניקות מתחומי הכלכלה והפסיכולוגיה. המטרה של כלכלת אושר היא לקבוע מה גורם לאושר, שמחה ושביעות רצון מהחיים בקרב אנשים.
***כלכלת האושר** היא זרם בכלכלה התנהגותית, שמודדת אושר ומאתרת קורלציות בינו ובין "מכונות" אחרות בחיינו: הבריאות, ההורות, הפנסיה, המשמעות, הפנאי, הכסף שלנו.
מתוך כתבה בגלובס מה-18.1.2025: "בשנות השבעים הכלכלן האמריקאי ריצ'רד איסטרלין גילה משהו מהפכני. הוא בחן את נתוני הצמיחה הכלכלית בארה"ב מסיום מלחמת העולם השנייה ועד 1970 - תקופה של צמיחה מרשימה אחרי מלחמת העולם השנייה - והבין שלמרות העלייה בתוצר הלאומי הגולמי (GNP), רמת האושר המדווחת של האמריקאים לא השתנתה כמעט."
רייצ'ל חקרה נושא זה במשך כשנתיים (2009-2011), יחד עם פרופסור Richard Layard, כלכלן עבודה, שהיה גם לורד בבית הלורדים הבריטי. הוא הקים מוסד מחקרי, הנקרא Center of Economic - CEP Performance: ארגון בינלאומי המתמקד במדיניות כלכלית בת קיימא, בעיקר בתחומי מדיניות פיסקלית, מוניטרית ומסחר. מטרות הארגון: קידום מדיניות כלכלית, שמטרתה צמיחה בת קיימא ורווחה חברתית, תוך התחשבות בהשלכות סביבתיות.
תחומי הפעילות: מחקר, ניתוח מדיניות, וקידום דיאלוג בין מומחים, מקבלי החלטות ואזרחים.
מקום הפעילות: הארגון מבוסס בשוויץ ומקיים פעילות בינלאומית.

במהלך עבודתה בארגון, רייצ'ל הבינה כי דרכה היא לעשיית מדיניות, ולא רק מחקר ולכן החליטה להשתלב בעבודת השירות הציבורי מיד עם החזרה לארץ.
בנה הראשון נולד בלונדון ואז הם חזרו לארץ.

בכתבה משנת 2016 בעיתון TheMarker, מאת טלי חרותי-סובר, **נכללת רייצ'ל כאחת מ-40 הצעירים המבטיחים, שנבחרו על ידי המגזין.** מתוך הכתבה: "בשירות התעסוקה מֻצָּרים על עזיבתה הקרובה של רייצ'ל ברנר-שלם, לתפקידה החדש כסגנית סמנכ"ל לתכנון אסטרטגי וכלכלי במשרד הבריאות. ברנר-שלם, שכיהנה בחמש השנים האחרונות כמנהלת תחום בכירה למחקר ומדיניות, **הובילה מהפכה כשליוותה כל תוכנית שהוכנה בשירות התעסוקה בתקופתה במחקר משותף עם חוקרים מאוניברסיטת תל אביב.** המחקרים בחנו את האפקטיביות של התוכניות לציבור דורשי העבודה ולמדינה, וכן את ההחזר על ההשקעה של כסף ציבורי. **בהובלתה נהפך שירות התעסוקה לגוף הממשלתי הראשון (ולפי שעה, היחיד) שהתוכניות שלו כוללות מחקר מלווה.**
האגף יצר מערך של דו"חות, המאפשר לכל מנהל בארץ לדעת בדיוק היכן בתהליך נמצא כל משתתף, ואם נוצרו צווארי בקבוק, במטרה להוציא את המירב מכל תוכנית. **כמנהלת בכירה בצוות האסטרטגיה של שירות התעסוקה, הובילה ברנר-שלם תפישה, לפיה יש לפתח תוכניות חדשות, ברורות ונגישות לציבור.** 'לא נבנה תוכנית שמעודדת תעסוקה בקרב אוכלוסייה מוחלשת, כשהזכאות מותנית במילוי 20 עמודים של טפסים משפטיים', היא אומרת. 'אם אי אפשר להסביר את התוכנית בחצי עמוד עם תמונות, לא עשינו עבודה מספיק טובה'.
בשנים 2015-2016 הייתה ברנר-שלם **עמיתה בתוכנית "מעוז" להכשרת עתודה ניהולית בשירות המדינה ובמגזר הציבורי.** היא בעלת תואר ראשון ושני מהאוניברסיטה העברית בכלכלה, **שניהם בהצטיינות דיקאן,** וב-2012 החלה את **לימודי הדוקטורט בצירוף מלגת נשיא,** שהושעו עם כניסתה לשירות התעסוקה.
בעבר הייתה **יועצת כלכלית עצמאית לממשלה ולגופים ציבוריים.** בין לקוחותיה היו **הוועדה הציבורית לקידום הבטיחות והבריאות התעסוקתית בישראל,** במשרד התמ"ת, **התנועה הירוקה,** וארגון **חיים וסביבה.**"
ברנר-שלם הובילה מספר יוזמות ופרויקטים, ביניהם הקמת גוף מתכלל לתכנון כוח אדם רפואי, במטרה להתמודד עם המחסור ברופאים ובאמצעות סימולטורים לחיזוי צרכי כוח אדם עתידיים.
היא גם הובילה את תוכנית "כוכבים" ביחד עם מטה תכניות הרופאים של ג'וינט תב"ת [תנופה בתעסוקה], העוסקת בפיתוח מנהיגות ומצוינות ברפואה בפריפריה."

- בכתבה ב- Ynet מה-20.5.2025, מאת אור הדר, היא מתייחסת לרפורמה בהכשרת רופאים בארץ:

"'אם לא היינו עושים דבר היינו בירידה מתמדת של שיעור הרופאים ל-1,000 נפש החל מ-2026. בזכות העבודה שלנו כעת, הולכות אומנם להיות שנתיים-שלוש לא קלות, אבל אני מאמינה שמשנת 2028 נראה צמיחה יפה במספר הרופאים", אומרת **רייצ'ל ברנר-שלם, מנהלת אגף בכיר תכנון כוח אדם במערכת הבריאות.**
רייצ'ל ברנר-שלם מסבירה, שהסיבה שמלכתחילה פנו סטודנטים רבים לבתי ספר לרפואה בחו"ל, נבעה מהיעדר ניהול לאומי של הפקולטות, שהוקמו בישראל לאורך השנים. 'נוצרה סיטואציה שהדיקנים לא הסתכלו על הצורך הלאומי, כי אף אחד גם לא הציף זאת בפניהם, וכל אחד הציב לעצמו יעדים'. לדבריה, דיקני הפקולטות רצו להשוות עצמם לאוניברסיטת הרווארד. 'הרווארד היא אוניברסיטת בוטיק, מקבלים את הטובים ביותר, מלמדים בצורה אישית, עם קבוצות קטנות, אז הייתה תחרות להיות יותר בוטיק. אי-אפשר להאשים אותם כי הם באמת רצו להיות בטופ, אבל באיזשהו שלב זה מה שהתחיל להיות – דרישות קבלה מאוד גבוהות, קבוצות קטנות של הכשרה. תלמידי חו"ל זה לא דבר רע, אבל הרגשנו שיש בזה איזשהו טעם לפגם', מוסיפה ברנר-שלם. 'גם על רקע האנטישמיות שרק התגברה, וגם העובדה שחלק מהם לא שבים לישראל. מעבר לזה, כאימא, אני לא רואה סיבה למה אני צריכה לשלוח את הילד שלי לשש שנים לחו"ל כדי שיחזור לפה ויהיה רופא, כשיש הכשרה לאומית. למה שלא נכשיר פה?' לדבריה, תפיסה זו לא נענתה בקשב רב בתחילה. 'רק אחרי שבאנו והראנו שיש בעיה לאומית של מחסור ברופאים, אז התחילו לשנות את ההכשרה, ודיקני הפקולטות והמל"ג התגייסו מאוד למהלך. כמו כל תהליך שינוי, זה תהליך ארוך'".

קישור לכתבה המלאה: https://www.ynet.co.il/health/article/bjnnzdu11ge#google_vignette
מתוך הפייסבוק של רייצ'ל על עיסוקיה המקצועיים המרשימים:

- מנהלת תחום בכירה למדיניות מחקר ותקציב לשעבר ב-שירות התעסוקה הישראלי
- head consultant לשעבר ב-ShalemConsulting.com שלם ייעוץ. חושבים אנשים. בונים כלכלה
- מחקר ב-Centre of Economic Performance @ London School of Economics
- עוזרת מחקר ועוזרת הוראה, המחלקה לכלכלה לשעבר באוניברסיטה העברית
- עוזרת מחקר לשעבר בבנק ישראל

ועוד מתוך הפייסבוק שלה:
"קמה בבוקר בשביל להיות משרתת ציבור.
קמה בלילה עם הילדים.
אהבת אמת: יעילות.
אלרגיה: קבוצות אינטרס."
רייצ'ל מתגוררת בירושלים ולה 4 ילדים,
שני בנים ושתי בנות.

ברוכה תהיי, רייצ'ל,
על תרומתך המרשימה
והערכית לשיפור
החיים בארץ

גביש אסף - יזם ובעל חברת MyCrops (מונקץ')

[עלון 132 – מרץ 2025]

אל שמו של אסף הגעתי בדרך מאוד לא צפויה, וזהו סיפור המעשה: במסגרת התחקירים לתיעוד חללי מלחמת השחרור, ילידי קרפטורוס, ואיתור בני משפחתם, תיעדתי את שמואל גרינשטיין, יליד 1928, ממונקץ', שנפל בשנת 1949. באתר "יזכור" מצאתי את ההקדשה הבאה:

"נולדתי כשנה אחרי נפילתו של דודי, שמואל גרינשטיין, ואני נושא את שמו בגאווה. קשה לי להסביר, אפילו לעצמי, את האהבה העצומה שאני רוחש לאדם, שמעולם לא היכרתי באופן אישי. דודי שמואל היה, הווה ויהיה בזיכרוני ובמחשבותי עד יום מותי." שמואל גביש (גרינשטיין) 15 אפריל 2021.

את שמואל גביש איתרתי בארה"ב ובשיחת ווטסאפ התפתחה שיחת היכרות, הכוללת את השאלה הטריוויאלית: היכן את גרה? עניתי: בקריית אונו. אמר שמואל שיש לו אח, המתגורר גם הוא בקריית אונו. שאלתי: באיזה רחוב? "יצחק רבין"; המשכתי: באיזה מספר? כששמואל ענה - הבנתי שזאת בדיוק כתובת מגוריי, ואחיו, אלי, הוא שכן שלי [אנו גם חונים זה לצד זה בחניון]... ואולי לא היה זה מקרה! אלי סיפר לי על המיזם של בנו, אסף – וכך התוודעתי אל המיזם המאוד מיוחד שלו.

דרך אגב: שמואל [הדוד] מגיע מארה"ב בתדירות רבה. הוא נגן אקורדיון מבריק וניגן פעמיים בקיבוץ שפיים עבור המפונים "שלנו", תושבי כפר עזה – וכל זאת בהתנדבות מלאה. הוא ניגן גם לפצועי המלחמה בשיקום ב"תל השומר".

ובכן, זה הזמן לספר את סיפורו של אסף. הוא יליד 1985, בן הדור השלישי, גדל בנס ציונה. בגלל רצונו ללמוד במגמת ביוטכנולוגיה הוא עבר ללמוד בתיכון "קציר" ברחובות.

בצבא שרת אסף כקצין בחיל התותחנים, כולל שנת קבע.

תואר ראשון בביולוגיה השלים אסף באוניברסיטת תל-אביב ואת התואר השני – במכון ויצמן. הוא היה, בעצם, במסלול ישיר לדוקטורט, אך החליט לעצור כיוון שרצה להקים מיזם משלו, הקשור לתחומי העניין שלו: ראייה ממוחשבת, עיבוד תמונה – וצמחים.

כמה מילים על המונח "ראייה ממוחשבת" – מתוך ויקיפדיה: "ראייה ממוחשבת (באנגלית: Computer Vision) היא ענף מרכזי של מדעי המחשב, העוסק בעיבוד אוטומטי של תמונות ווידאו, במטרה לחלץ ולפרש מידע חזותי הטמון בהם. העוסקים בתחום מפתחים כלים מתמטיים וכלי תוכנה לעיבוד מידע חזותי. לדוגמה: חידוד של תמונה לא ממוקדת, חידוד של תמונה שצולמה תוך כדי תנועה מהירה, זיהוי עצמים וזיהוי פנים. הקלט החזותי יכול להיות צילומי סטילס, וידאו, צילומים ממצלמות מרובות, או נתונים תלת ממדיים מסורק רפואי."

אסף מציין שהחל משנת 2012 הייתה "קפיצה" של טכנולוגיות עיבוד תמונה באמצעות "למידה עמוקה" [Deep Learning], כחלק מהפכת הבינה המלאכותית [AI].

אסף הכיר את שותפו למיזם, אסף לוי, תוך כדי לימודים בפקולטה למינהל עסקים. הם הקימו חברה, הנקראת MyCrops. על אסף כתוב באתר החברה: " פותר בעיות ויוצר כלים נלהב. ביולוג בלב עם עסקים בראש. מדען ראשי".

על MyCrops כתוב: "כמומחי ראייה ממוחשבת, המשימה שלנו היא להעצים חקלאים ולאפשר להם לעמוד ביעדים שלהם באופן בר קיימא."

לחברה יש מספר מוצרים. המוצר הראשון, הנקרא Spot, משתמש בעיבוד תמונה כדי להבין את מצבו של הצמח: האם הוא חולה במחלת צמחים? האם הוא בשל לקטיף? האם יש נשיכות חרקים על העלים? כתמים? פטריות? בעיות הזנה של הצמח?

מתוך אתר החברה: "MyCrops מספקת שירות אגרונום דיגיטלי על ידי הדמיה של צמחים ואבחון שלהם באמצעות ראיית מכונה, מה שמאפשר לחקלאים לשפר את היבול ולהפחית עלויות. אנו מספקים את השירות עם מערכות הדמיה בשטח ואלגוריתמים של ראיית מכונה.

עד 62% מהיבולים המגודלים בחממות מתים עקב בעיות בריאות הצמח, שעדיין מזוהות על ידי מומחים אנושיים בתהליך איטי, יקר ולא מדויק." המוצר נמצא בשימוש מגדלי עצים, פרחים, וזרעים בחממות ובמטעים.
על הפיתוח רשמו השניים פטנט בארה"ב, התקף, כמובן, גם לארץ.
הפיתוח מיושם בארצות רבות, כגון: הולנד, ארה"ב, קנדה – ואפילו באינדונזיה.
כיום יש לחברה עוד מוצרים:
DASH: מערכת לניהול חוות חקלאיות. באפליקציה ניתן להקליד את פעילות החווה, לנהל מלאי ופעילות - מזריעה ועד לאריזה ולמשלוחים, תחזית ומדידת רווחים. מתקבלים דוחות, המאפשרים לראות בקלות את המדדים החשובים ביותר, כך שהחקלאי יכול להתמקד בגידול צמחים בריאים יותר, עם תשואה גבוהה יותר. הפיתוח עלה בעקבות עבודה עם חקלאים והצורך שעלה מצידם.
SCOUT: איסוף נתוני שטח ומעקב אחר התפרצויות מזיקים בזמן אמת. מתוך אתר החברה: "בחממה או במתקן הגידול הפנימי שלך, צוותי הפיקוח יכולים להשתמש באפליקציה לנייד של SCOUT כדי לזהות, לדווח ולתייג בעיות IPM* ביעילות רבה יותר. כל שעליך לעשות הוא לצלם את הצמח הנגוע באמצעות סמארטפון ו-SCOUT ידריך אותך במהירות בתהליך המעקב, כולל זיהוי מיידי של מזיקים והמלצות לטיפול."
IPM*: " **הדברה משולבת** או בלעז, IPM – או Integrated Pest Management היא גישה כוללנית להדברה המביאה בחשבון את ארבעת העקרונות של הדברה: מניעה, זיהוי, ניטור וטיפול."

אסף נשוי לדר' נועה ברק, שהיא מיקרוביולוגית. יש להם שני בנים והם מתגוררים בציריך בשנתיים וחצי האחרונות.

אין ספק שאסף הוא מדען מקורי, יזם בעל מעוף ומקוריות – ואנו מאחלים לו הרבה הצלחה!

<u>גבעוני שמואל: הרעב והקור כמעט הכריעו את שמואל. אבל אז תמונת המושב הראשון בארץ ישראל עלתה בדמיונו</u> – וואלה אלי אשכנזי 27.08.2022
<u>(מונקץ')</u> <u>[עלון 100 – ספטמבר 2022]</u>

"הנער הצעיר אנדור-שמואל רוזנברג היה כבר באפיסת כוחות. אחרי שעבר את הנוראיים שבמחנות ההשמדה של הנאצים, נאלץ לעבור עוד מסע מסויט שלווה באלימות והשפלות. "החלטתי שאין לי יותר כוח", סיפר לפני מספר שנים. אבל אז, כשהיה על קרקעית התהום, עלתה בדמיונו תמונה שזכר מלימודיו בכתה ב'; תמונה של מושב נהלל שבארץ ישראל. "נזכרתי שאני צריך להגיע לשם, שזו התקווה שלי, וזה נתן לי כוח לקום", תאר את אותו רגע. הוא קם, המשיך להילחם על חייו ושרד. מספר שנים אחר כך כבר היה ממקימי קיבוץ להבות-חביבה ולימים ראש המועצה האזורית מנשה. <u>לפני שבועיים הלך שמואל גבעוני לעולמו והוא בן 93</u>.

הוא נולד להוריו, בלה-לוי והרמינה בשם אנדור-שמואל רוזנברג בשנת 1929 בעיר מונקץ'... לזוג היו עוד שלוש ילדות. האב היה סוחר וברשות המשפחה הייתה מסעדה.
רעיונות התנועה הציונית החלו לכבוש לבבות בקהילה היהודית בעיר, שעד אז מרביתה הייתה חרדית. בית משפחת רוזנברג היה ציוני-חילוני, בעיקר בהשפעת האם, והילד אנדור-שמואל היה חבר בתנועת הנוער בית"ר ולמד בבית ספר עברי. לימים סיפר: "בכיתה ב' למדנו בספר שנקרא "מקראה" והייתה בספר **תמונה של מושב נהלל**. זכרתי את התמונה הזאת, שבה ראו את המושב, שבנוי בעיגול, והשמש זרחה עליו. את הספר הביאו שליחים מארץ ישראל והם סיפרו על נהלל שנמצאת בעמק יזרעאל. זו תמונה שלא שכחתי אפילו ברגעים הכי קשים והיא נתנה לי את התקווה והציפייה להגיע לשם".

צילום: באדיבות המשפחה

כשהיה בן עשר מת אביו. שנה קודם, בנובמבר 1938, סופחה העיר להונגריה ותחת השלטון החדש מצבם של היהודים הורע. יהודים הותקפו והוכו, פעילות התנועות הציוניות נאלצה לרדת למחתרת, פעיליה נרדפו ומנהיגי התנועה נמלטו. ב-1941 נשלחו רבים מיהודי מונקץ' לעבודות כפייה, מהן היו כאלה שלא שבו.
במרץ 1944 פלש צבא גרמניה לעיר. במחצית הראשונה של אפריל הוחלט לטהר מיהודים את מונקץ' ושאר ערי השדה בהונגריה... בגטו חיו היהודים בתנאי מחסור קשים וסבלו יחס אכזרי, התעללות יומיומית ועבודות כפייה בעיר. שמואל נשלח לעבוד בבית חרושת ללבנים. ב-11 במאי 1944 החל גירוש היהודים למחנות ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. שמואל זכר את הרגעים אחרי שירדו מקרון הרכבת והועמדו בפני סלקציה. מנגלה פקד עליהם להסתדר בשתי קבוצות - חזקים וחלשים. אחותו אמרה לו ללכת עם גיסו, שלו הוא קרא "הדוד מאיר". שמואל כבר היה חולה וחלש אחרי התקופה הקשה בגטו. "הלכתי אליו והסתתרתי מאחורי גבו וכך הוכנסתי לבירקנאו יחד עם הדוד שלי. הייתי חולה שחפת, היה לי חור בריאות עם מים, וחבר של דוד שלי אמר שלא אחזיק מעמד. דודי מאיר החזיק אותי בחיים". "החלטתי שאין לי כוח, השלמתי עם זה שגם אני הולך".

משם הועבר למחנה בוכנוואלד, אבל עם התקרבות הצבא האדום נלקח עם עוד אסירים והועלה על קרון משא פתוח. "נסענו כל הדרך ללא גג ולא ידענו לאן לוקחים אותנו. כולם מתו מסביבי, יצאנו אלפים והגענו בחיים רק כמה מאות בחיים, ואני הרגשתי שזהו, עצמתי עיניים וגמרתי עם החיים. ידעתי שזהו זה - הייתי בן 15, והשלמתי עם זה שגם אני הולך. ירו בנו וקיללו אותנו, ציוו עלינו לרדת, והחלטתי שאין לי יותר כוח", תאר את אותם רגעים נוראיים.

אז הופיעה מול עיניו **תמונת הזריחה מעל מושב נהלל שבארץ ישראל**. הוא אסף כוחות והחליט להיאחז בחיים. הוא הוכנס לתוך צריף וכעבור זמן מה החל לשמוע בחוץ את החיילים גרמנים צועקים שהם שונאים את היטלר ובמקביל צעקות ברוסית. היה זה היום שבו הגיע הצבא האדום.

ברגע זה נגמר עבורו הסיוט. הוא היה שוב אדם חופשי. באותן דקות הוא חשב איך הוא משיג לעצמו אוכל. "אני הקטן ניגשתי לאחד החיילים הגרמנים, ופחדתי שיבעט בי וירביץ לי, משכתי ממנו את התרמיל, והוא לא התנגד. כבר היו מסביבנו חיילים רוסים ו'הגיבור הגדול' הזה, שיום לפני זה היה הורג אותי, הצלחתי לקחת ממנו את התרמיל בלי שיהרוג אותי . פתחתי את התיק שהיה בו כל מה שחלמתי: כיכר לחם שלא ראיתי שנה או יותר, נקניק, גבינה, ואני כנראה התעלפתי, וכל מי שהיה לידי קפץ על התרמיל ואכלו כל מה שאפשר. כשהתעוררתי חשבתי שאני בגן-עדן; הכול היה לבן, זה היה בית חולים".

הוא היה בן 16 ושקל מעט יותר מ-20 ק"ג וריאותיו היו פגועות. פרט לו, מכל משפחתו שרדה רק אחת מאחיותיו, מרים, המבוגרת ממנו בשלוש שנים. דוד שלו, בשם מקס, שהיה חייל בצבא הצ'כי, הלין אותו בביתו שבפראג ויחד עם האחות מרים טיפלו בשמואל עד שהתחזק.

בפראג הוא הצטרף לתנועת "השומר הצעיר", ויחד עם חבריו לתנועה היה בהכשרה לקראת העלייה. ב-1949 עלה עם חבריו לישראל באוניה "גלילה". חברי הקבוצה, יוצאי צ'כוסלובקיה, חלמו עוד לפני שעלו לישראל להקים קיבוץ ולקרוא לו על שמה של חביבה רייק, לוחמת בפלמ"ח וחברת קיבוץ מענית, מקבוצת "צנחני הישוב" שצנחו באירופה. רייק נתפסה על ידי הגרמנים ונרצחה.

מכל משפחתו רק שניהם שרדו את המלחמה.

שמואל עם אחותו מרים
(צילום: באדיבות המשפחה)

שמואל וחבריו היו בהכשרה בקיבוצים מענית ומרחביה. שמואל, שהיה במרחביה, שינה את שם משפחתו ל"גבעוני". במרחביה גרו חברי הקבוצה באוהלים והוא זכר את התנאים הקשים בחורף הסוער של 1950. זה היה חורף קר, גשום מאד ובמשך מספר ימים ירד שלג על פני כל המדינה.

"התנאים היו קשים מאוד, זו הייתה תקופת הצנע", סיפר לימים. "אוכל היה מעט, אבל אכלנו כולנו אותו דבר. גרתי באוהל והרגשתי בגן עדן. ראיתי אנשים שחלמתי עליהם. עבדתי בפלחה באותו חורף קשה, אבל הייתי המאושר באדם", אמר. באותה השנה עלו חברי להבות חביבה על הקרקע והקימו את היישוב

שעליו חלמו. שמואל החל לעבוד כמסגר, מקצוע אותו רכש בישראל. בלהבות חביבה התחתן עם תמר, שהגיעה לקיבוץ במסגרת חברת נוער. לזוג נולדו שלושה ילדים - עמית, נוגה ויפעת.
במשך שנים רבות היה גזבר הקיבוץ. למרות שלימודיו נקטעו כשהיה נער צעיר, והוא לא למד, כיהן שמואל באזור בתפקידים כלכליים מרכזיים ובהם - **חבר הנהלת קואופרטיב "עמק חפר" והיה בין החותמים על הקמת המפעלים האזוריים "גרנות".** הוא גם היה פעיל מרכזי במאבק שניהלו כמה מתושבי האזור נגד הקמת שדה תעופה צבאי בשטח שבו פעל בתקופת המנדט מנחת של הבריטים. המאבק הציבורי, שהגיע עד לבית המשפט העליון, הצליח.
בשנת 1980 נבחר לתפקיד **ראש המועצה האזורית מנשה**, תפקיד אותו מילא במשך ארבע שנים. במהלך כהונתו אוזרחה היאחזות הנח"ל "חריש" והוחלט לסלול ליישוב החדש כביש ולחבר אותו לתשתיות חשמל וטלפון. כראש מועצה הוא הורה שהיישוב החדש יזכה לתשתיות רק אם גם כפר אום אל קוטוף הסמוך יזכה לאותם תנאים, וכך היה. באותן שנים החלה לפעול תחנת הכוח שעל חוף חדרה (היום נקראת "אורות רבין"), וגבעוני עמד על כך שיתבצע ניטור שוטף כדי לבדוק את איכות האוויר באופן קבוע. לאחר מכן שב להיות גזבר בקיבוצו ובמהלך השנים גם היה מנהל ספריית פועלים, מנהל כוח אדם במפעלי "גרנות" ומבקר תנועת הקיבוץ הארצי.
במהלך השנים היה משתף את ילדיו ונכדיו במה שעבר עליו בזמן השואה. "הוא לא תאר זאת כסיפורי זוועה, אלא יותר כסיפורי הרפתקאות", אמר בנו עמית. הוא גם היה מגיע להרצות בפני תלמידי בתי ספר שבהם מלמדים שניים מילדיו ונסע חמש פעמים לפולין עם תלמידי בית ספר "חוגים" מחיפה.
לפני כ-12 שנים יצר קשר עם מישהו ממושב נהלל וסיפר לו על אותה תמונה של המושב שנצרבה בזיכרונו ושבזכותה רצה להמשיך לחיות. בעקבות כך הגיעה אליו קבוצת תלמידים מנהלל שתיעדה את סיפורו. לאחר מכן הוזמן להשתתף בטקס יום השואה והגבורה שנערך במושב."

שמואל גבעוני (רוזנברג) היה ממקימיי להבות חביבה ושימש כראש המועצה האזורית מנשה בשנים 1980-1984.
(צילום: באדיבות המשפחה)

לפני שבועיים [אוגוסט 2022] הלך, כאמור, לעולמו והובא למנוחות בלהבות חביבה, הקיבוץ שהיה ביתו מיום היווסדו.

גולד אולגה (1928-2020) (חוסט) [עלון 80 – פברואר 2021] **[נפטרה בנובמבר 2020]**

לפני מספר חודשים, במסגרת עדכון דף הקשר של העמותה, שוחחתי עם אולגה, והסתבר לי שהיא ניצולת שואה. במסגרת מיזם תעודות ההוקרה לניצולי השואה, ביקרתי אותה בסוף יוני 2020, עם מסכות, כמובן. תיכננתי לערוך ריאיון וכתבה עליה, אך המציאות טפחה על פני... מאורה, בתה, הודיעה לי, שלמרבה הצער וההפתעה, אולגה נפטרה ב-7.11.2020 [חצי שנה לאחר פטירת בעלה] והסיפור המיוחד יוצא, אם כך, עם מאורה - ולזיכרה של אולגה.

אולגה נולדה בסוף ינואר 1928 בחוסט, בת בכורה למור משה מוטיוביץ (1898), יליד קריצ'בו (Krichovo), וליולן-ינטה לבית מרקוביץ (1904), ילידת אוגליא (Uglya). אחריה נולדו אלכסנדר שמואל (1933), רות (1935) וקתרינה - פסו (1937). ההורים עברו לחוסט עוד בשנת 1926. במרץ 1944 גורשה המשפחה לגטו חוסט, עם כל יהודי העיר. עוד קודם לכן, כאשר נצבע קיר בחדר השינה, ביקש אביה של אולגה להטמין רכוש משפחתי במסתור, מאחורי אחד מ-3 ציורי קיר. במסתור, טמן האב קופסת פח עם תכשיטיה של האימא, יחד עם דולרים וכסף הונגרי; במרתף הוסתר שק כלי כסף; בחצר, במחסן העצים באדמה, הוטמנו, ברגע האחרון, לפני היציאה לגטו, כלי כסף שהיו בשימוש יומיומי: פמוטים, גביע לקידוש ועוד.

בתחילת יוני 1944 הגיע המשלוח שלהם לאושוויץ. אמה ושתי אחיותיה הצעירות נשלחו למשרפות; אחיה, שהופנה עם אביה לכיוון אחר, רץ, מסיבה לא ברורה, לכיוון האם והאחיות, וכולם הועלו על המוקד. האב נרצח במלק (Melk), תת מחנה של מטהאוזן במרץ 1945, קרוב מאוד לתום המלחמה.

במהלך השהיה באושוויץ ובמחנות השונים אולגה נשארה עם בת דודתה, אדית מרקוביץ, שתיהן בנות 16/17. אביה של אולגה, מור משה מוטיוביץ, דאג מראש, לפני היציאה מהגטו, לצייד את הילדים בכסף. כסף הוסתר בחגורת הבגדים ובסוליית הנעלים, אך הבגדים הופשטו במקלחות והנעלים הוחרמו על ידי פולניה במסדר, וכך אבד האוצר. בלילה האחרון באושוויץ הן רוכזו באולם גדול, בצפיפות, רעבות וצמאות. טיפות מים שהתעבו על יד החלון איפשרו טעימה, לפי תור. למחרת הן הועברו ברכבת לריגה, שם עבדו בפריקת פחם ובבניית הסוואה לטנקים מתקיפת מטוסים. מאדית היא הופרדה בינואר 1945.

[אדית נפטרה אף היא בימים אלה, ב-18.1.2021, כחודשיים לאחר פטירת בת דודתה, אולגה...]

אולגה נדדה בין מחנות שונים ולבסוף הגיעה ללייפציג, שם הועסקה בבית חרושת למטוסים. אם עבדה טוב - זכתה לסבון ולמברשת שיניים. אך, בפועל השתדלה, יחד עם הנשים האחרות, לחבל בחלקים עליהם עבדה. בצריף בו התגוררה היו 30 בנות, כולן מחוסט. בגד להחלפה לא היה והאוכל ניתן בצמצום.

בינתיים בנות הברית התקדמו ואולגה נלקחה לכפר בין לייפציג למגדבורג (leau), שם עבדה בחפירת חפירות מיגון למקומיים. בימים האחרונים לקראת השחרור תשו כוחותיה ובמסע האחרון ביום השחרור הייתה כבר בסוף הטור. פתאום החלה לראות שהחיילים הגרמנים, שליוו את המסע הרגלי, החלו להוריד סימני זיהוי ולהשליכם לצד הדרך. זמן מועט אחר כך הם נעלמו. לאחר טלטלות רבות שוחררה אולגה במאי 1945 על ידי האמריקאים.

ברכבת, בדרך לבודפשט, פגשה בן משפחה, שסיפר לה שגם אביה נרצח. בבודפשט פגשה, במשרדי הג'וינט, את אחד מאחיה של אדית, שסיפר לה שאדית ואח אחר שלהם נמצאים בחוסט. אולגה יצאה ברכבת בדרכה הביתה, לחוסט.

כידוע, כשרכבות היו נכנסות לתחנת רכבת, היו נאספים אלו ששבו מהגיהינום, וממתינים לראות מי מבני משפחתם חזר מהתופת. עם הגיעה לחוסט פגשה אולגה בתחנת הרכבת את בת דודתה אדית,

ששוחררה מספר חודשים לפניה, ואת אחד מאחיה. אדית בת ה-17 התגוררה אצל בת דודתה והגיס שלה, שהיו בני 30 פלוס. בת דודתה של אדית איפשרה גם לאולגה להתגורר עימם, שכן בביתה המקורי [של אולגה] התגוררה מורה רוסיה יחד עם בני משפחתה. אולגה סיפרה לכל הנוכחים בדירה: בת הדודה של אדית, הגיס שלה, אדית ואחיה - על הרכוש שאביה הסתיר והם החליטו להיכנס לבית ולהוציא את הרכוש.

עם הגיעם לבית המשפחה, האישה הרוסייה, שהתגוררה בביתם, איפשרה להם להיכנס והם מצאו את הרכוש שהוסתר. למרבה הצער, לאור מאורעות המלחמה ותוצאותיה, והרצון של רבים למצוא שלל ולהתעשר על חשבון אחרים, הצליחה אולגה להציל רק את התכשיטים והכסף אותם יכלה לשאת על עצמה. כל השאר, נלקח ממנה על ידי אחרים, שניצלו את גילה הצעיר, מצבה הגופני ועצם היותה בודדה. מ-10.5 ק"ג של כלי כסף לא נותר לאולגה פמוט או כף למזכרת מבית הוריה...

בהיותה בחוסט הגיעה אליה שכנה של אחד מהדודים ומסרה לה שני פריטים, מהם אחד שאימא שלה הפקידה אצלה: כיסוי מיטה, בגודל 2 מטר X 3 מטר, אותו רקמה האם במשך כחמש שנים (1920-1925) וכן מעיל פרווה (שהיה שייך לדודתה).

עת הגיע אליהם המידע שהאזור אמור להיות שטח רוסי, ושתוך ימים מועטים תיווצר חלוקת שטחים, החליטו בני הדודים לצאת ברכבת מערבה. כך, הגיעה אולגה לפראג, שם היו 3 דודים שלה, אחים של אימא שלה, שלקחו אותה תחת חסותם. היא התגוררה איתם.

לאולגה, שבאה מבית מבוסס מאוד, לא היה מקצוע. אחד מדודיה יעץ לה ללמוד מקצוע והיא למדה לרקום רקמת תחרה. עובדה זו סייעה לה למצוא עבודה, להשתכר ולכלכל את עצמה. לאחר שנה הציע אחד מדודיה, שהיה חייל בצבא הצ'כי - צרפתי, לנצל את האפשרות שהוא יכול לחזור לארץ ישראל ולהביא עימו אישה. בעזרת מסמכים מזוייפים, בהם הוצגה כאשתו - עלתה אולגה ארצה ממרסיי. היא התגוררה ב"בית החלוצות" בתל אביב וגם בארץ מצאה עבודה כרוקמת. לאחר תקופה איתר אותה הגיס של אביה, אברהם (הבעל של אחותו, רבקה). משפחתו של אברהם עלתה לישראל עוד בעליה החמישית, בשנת 1935, יחד עם נוספים מהאזור (הם התגוררו במסיף, כיום Moisei ברומניה) והוא הזמין אותה לביתם ברחובות. שם, הכירה אולגה את צבי גולד, שגם משפחתו עלתה באותה עליה. לימים הפך צבי לבעלה ונולדו להם 2 בנות: יעל ומְאוֹרָה. שתיהן קיבלו את שמותיהן על שם בני המשפחה שנספו בשואה. יעל נקראה על שם אימא של אולגה: יולן-ינטה - ומְאוֹרָה על שם אביה של אולגה: מור משה..

ומה עלה בגורלם של מעיל הפרווה וכיסוי המיטה? המעיל הובא ארצה, אך לא באמת היה בו צורך באקלים התל אביבי. אולגה שלחה אותו לאשתו של אחד הדוֹדים, שנשאר בפראג ועבד כעיתונאי.

לפני כשנה וחצי, במהלך 2019, עלה נושא עתידו של כיסוי המיטה היפהפה. בעצת בנותיה, יעל ומְאוֹרָה, החליטה אולגה לתרום אותו ל"יד ושם", במסגרת מבצע "אוספים את השברים". אנשי "יד ושם" היו אמורים להגיע לפני פרוץ הקורונה, אך מועד הביקור השתבש.

בספטמבר 2020, חודשיים לפני פטירתה, תרמה אולגה את כיסוי המיטה מעשה ידיה של אימא שלה, שידע טלטלות רבות, אך זכה למשכן של כבוד לעולמי עד ב"יד ושם"...

אולגה הייתה אמורה לחגוג עימנו את יום הולדתה ה-93 ממש בימים אלה - בתאריך 25.1.2021. לצערה הרב של משפחתה, נפטרה אולגה, שהייתה בריאה וצלולה (אני זכיתי להיווכח בכך בפגישתי עימה ביוני 2020 וגם בשיחות הטלפון שניהלתי עימה), מחיידק הספסיס [אלח דם], שבו נדבקה במהלך אשפוז בבית חולים.

יהי זיכרה ברוך!

יוני 2020 - אולגה מקבלת את תעודת ההוקרה
שלנו מבני הדור השני לבני הדור הראשון

אולגה בצעירותה

כיסוי המיטה שרקמה יולן,
אימא של אולגה, ונתרם ל"יד ושם"

מכתב התודה שהתקבל מ"יד ושם"

24.9.2020

אולגה גולד
רמז 37
תל אביב 6219220

שלום אולגה,

ברצוננו להודות לך על תרומת כיסוי המיטה אותו רקמה אמך- עטה (יולן) מוסיוביץ'. אשר נותר כאחד מהפריטים האחרונים מבית הורך לאחר המלחמה.

הפריט נרשם באוספנו תחת המספר 20690 וישמר לזכרם של בני משפחתך אשר נספו ונעדות לתלאות שעברת במהלך המלחמה.

במעמד האיסוף ציינת שיש ברשותך תצלומים משפחתיים. נשמח לקבל עותקים על מנת שנוכל לסמן את סיפור משפחתך בצורה הטובה ביותר.

בברכה,

מיכאל טל,
מנהל מחלקת חפצים

משפחת גולד לדורותיה: אולגה וצבי במרכז, הבנות ובני זוגן, הנכדים /ות ובני זוגם והנינים /ות

גאוותה הגדולה של אולגה הייתה על המשפחה שהקימה ודורות הצאצאים, שזכתה להכיר - ושזכו להכיר אותה ואת מורשתה!

Legitimatija
Ausweis
Byla ot 1944.IV.17. do 1945.V.24.
w wnyeschnej komande kontzentrationnogo lagerja Buchenwalda sakljutschennoj i w gorode Wurzen oswoboschdena
Motyovics Olga
1928.1.25.
Huszt
Huszt
Ceen Selovuk
Utwerschdeno
Wurzen, 17. Maja 1945 goda
Stadt Wurzen

באתר "יד ושם" נמצא מסמך מרגש: תעודת ניצולה של Olga Motyovics [שם נעוריה], ילידת 25 בינואר 1928, Huszt, שהונפקה ב- Wurzen ב-17 במאי 1945

https://collections.yadvashem.org/he/documents/14323791

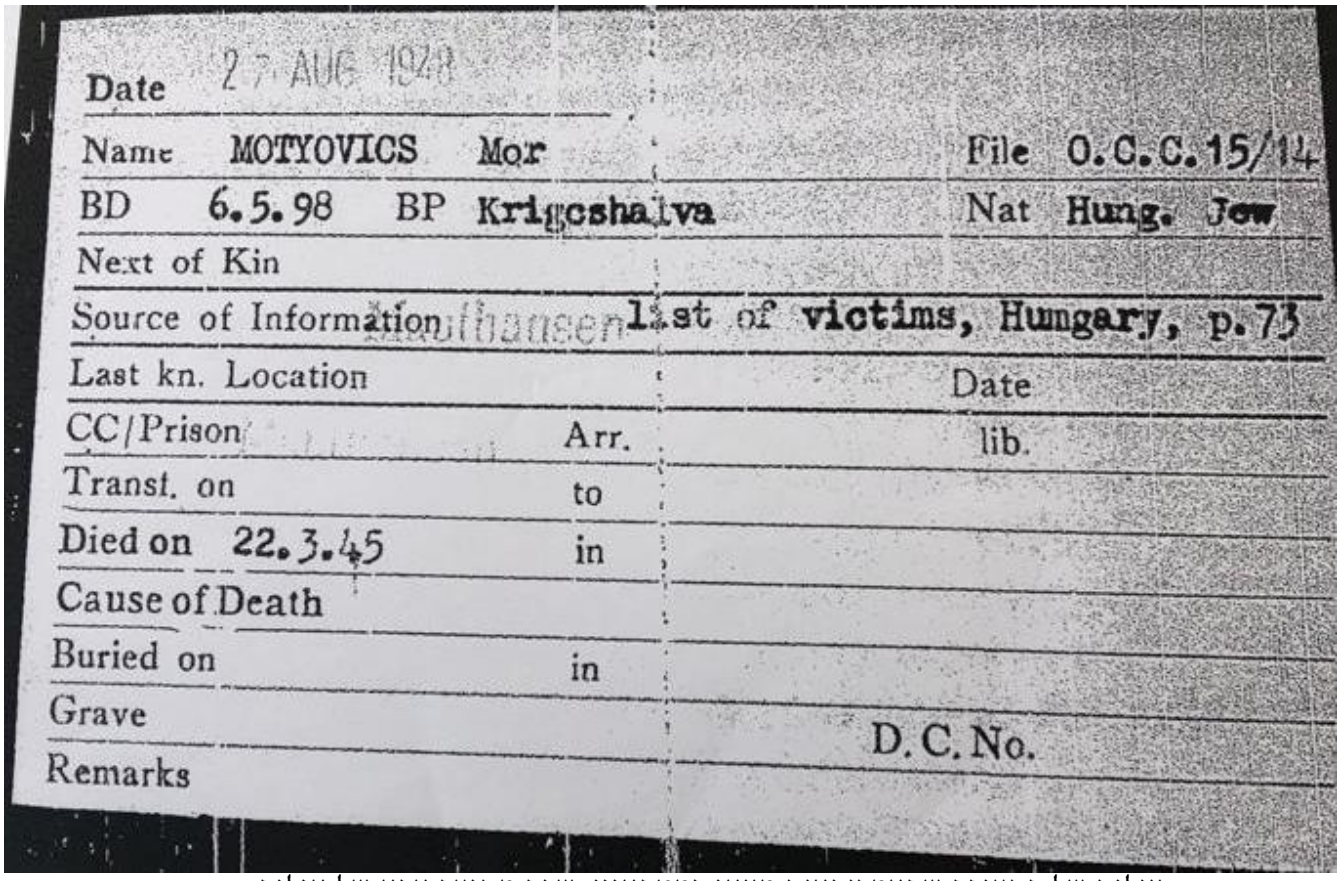

Date 27 AUG 1948
Name MOTYOVICS Mor File O.C.C.15/14
BD 6.5.98 BP Krigcshalva Nat Hung. Jew
Next of Kin
Source of Information Mauthausen List of victims, Hungary, p.73
Last kn. Location Date
CC/Prison Arr. lib.
Transf. on to
Died on 22.3.45 in
Cause of Death
Buried on in
Grave D.C.No.
Remarks

צילום של התעודה שהאמריקאים מצאו במטהאוזן, שבה מתועד אבא של אולגה.
יליד 6.5.1998, Kricsfalva, [Krychovo מחוז טיאצ'יב], תאריך המוות: 22.3.45

המידע הגיע אל המשפחה רק ב- 2005, עם פתיחתו של המשכן החדש של "יד ושם".
כך כתבה מאורה, בתה של אולגה, הנקראת על שמו של הסבא שלה, מור: "הייתי שם בסיור ושוחחתי עם המדריכה על העדר מידע על מותו. נוצר בינינו קשר לאחר מכן.
הם חיפשו ואיתרו את הכרטיסיה. אמא התרגשה מאוד כי עד לשנה זו היא לא ידעה את תאריך פטירתו. אימא בכתה על כך שאם היה מחזיק מעמד עוד קצת – הוא היה נשאר בחיים".
במסמך נוסף [פחות ברור] מצויין שהוא נספה במחנה Melk, תת מחנה של מטהאוזן;
סיבת המות: התקף לב...

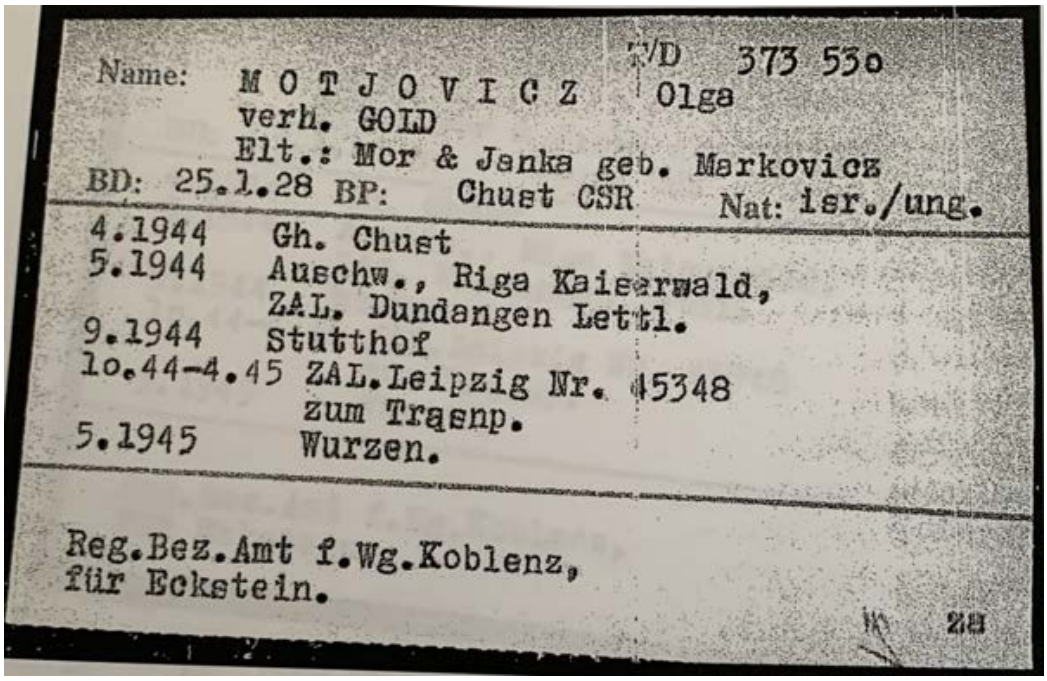

Name: M O T J O V I C Z Olga
verh. GOLD
Elt.: Mor & Janka geb. Markovicz
BD: 25.1.28 BP: Chust CSR Nat: isr./ung.
4.1944 Gh. Chust
5.1944 Auschw., Riga Kaiserwald,
ZAL. Dundangen Lettl.
9.1944 Stutthof
1o.44-4.45 ZAL.Leipzig Nr. 45348
zum Trąsnp.
5.1945 Wurzen.
Reg.Bez.Amt f.Wg.Koblenz,
für Eckstein.

כרטיס עם פרטיה של
אולגה גולד, לבית מטיוביץ

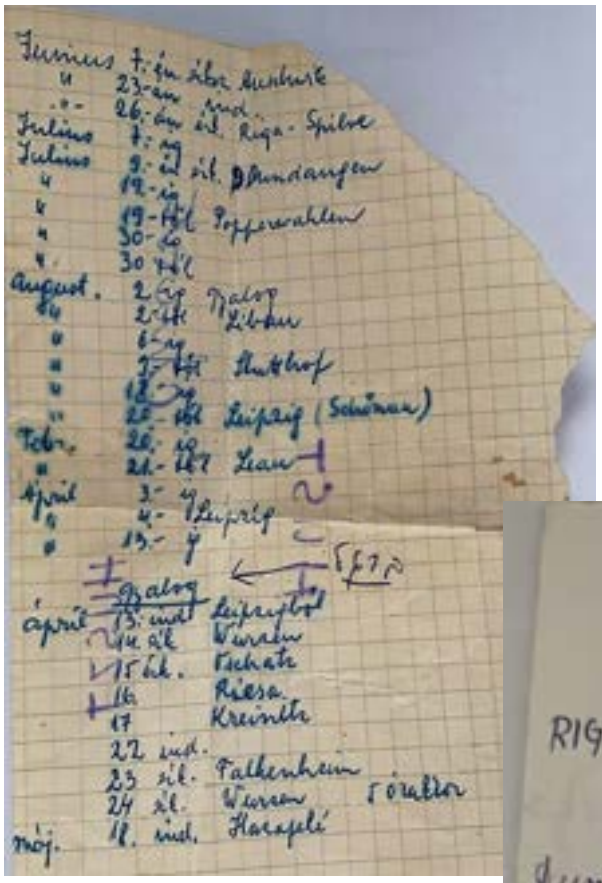
Juni
Juli
August
Febr.
April
Dundangen
Libau
Stutthof
Leipzig (Schönau)
Riga
Pappenhalen
Kreinitz
Falkenheim
Warrau
Hasenpoth

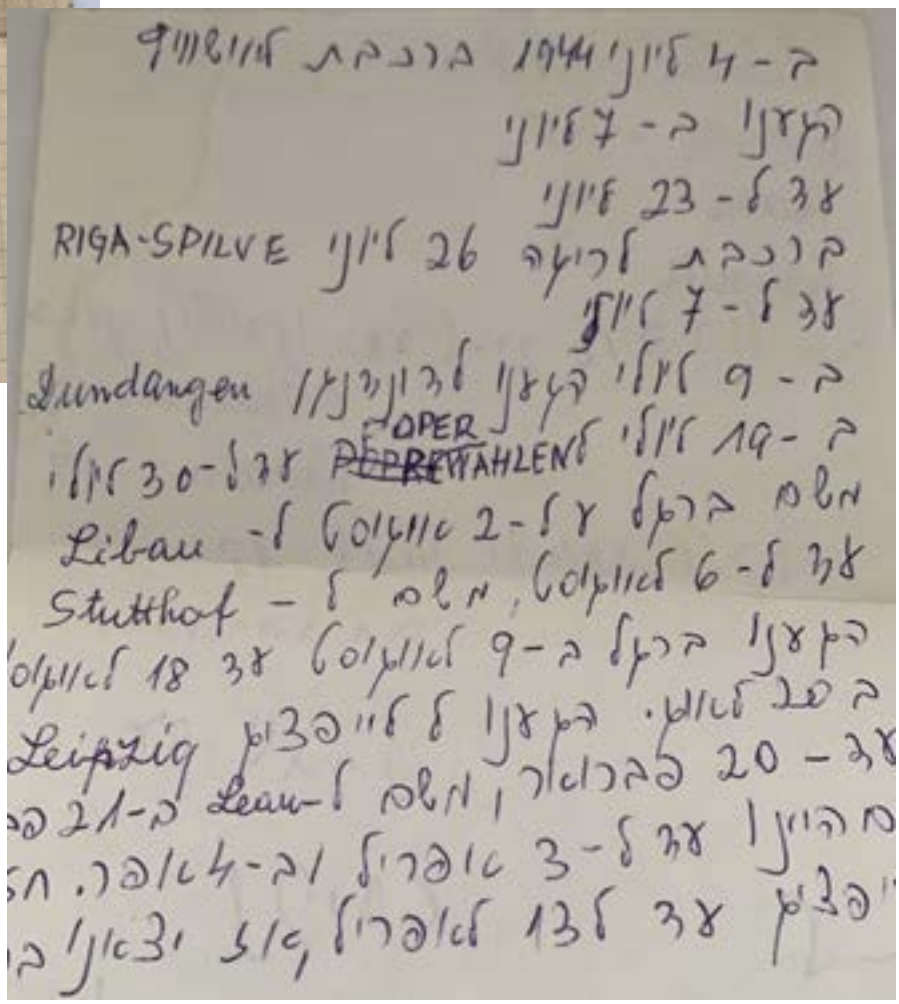
RIGA-SPILVE
OPER
Dundangen
Libau
Stutthof
Leipzig

גור (וייס) יהודה (סיילש) [עלון 134 – מאי 2025]

אל שמו של יהודה הגעתי מתוך חיפוש מידע בגוגל. לשמחתי הצלחתי לאתר את בתו, רלי יצחקי, המתגוררת בקריית אונו, וממנה הושלם המידע הבסיסי, המופיע בעיקר, באתר "העמותה להנצחת לוחמי חרות ישראל (לח"י)" – וגם התמונה לקוחה מאתר זה. כינויו המחתרתי היה "בועז".

"יהודה נולד בשנת 26.9.1914 בעיר קטנה בהונגריה [אז עדיין אוסטרו-הונגריה] בשם סבלוש (SZOLOS), שחלק גדול מתושביה היו יהודים. יהודה נולד לאמו רחל ולאביו אברהם-שמואל שניספו בשואה. לפרנסתם עסקו בייצור ובמכירת מוצרי חלב. אביו היה תלמיד חכם וציוני, שחינך את ילדיו לאהבת ישראל וארץ ישראל. **שמואל האב היה בין מייסדי בית-הספר העברי בעירו, שבו למדו ילדיו.** יהודה הצטרף בגיל צעיר מאד לתנועת בית"ר והיה **אחד ממפקדיה באזור**. את כל זמנו הקדיש לתנועה ולהכשרת צעירים לעליה לארץ-ישראל.
בשנת 1935 זכה לקבל רישיון עליה (סרטיפיקט) ועלה גם הוא לארץ. מייד עם הגיעו לארץ הצטרף לפלוגת בית"ר ברמת-טיומקין [בנתניה] ולאצ"ל. כשסיים את תקופת שירותו בפלוגה הגיע לתל-אביב המשיך את פעילותו באצ"ל והיה אחד המפקדים בפלוגה ח', הידועה לטוב. ...יהודה וחברים נוספים מהפלוגה השתתפו בכל מיני פעולות נגד הפורעים הערבים באזור תל-אביב-יפו. לפרנסתו עבד בשבועון של בן-ציון כץ בשם "חדשות". באותן שנים חילק יהודה את זמנו בין פעילות אינטנסיבית באצ"ל לבין עבודתו בשבועון.
מצב דברים זה נמשך עד לפילוג באצ"ל. הפילוג השפיע עליו מאוד והוא הצטרף ליאיר [שטרן] והיה אחד מהמשכנעים והפעילים ביותר. כל הפעילות הזאת נפסקה ב- 6 לנובמבר בשנת 1940 כאשר באותו לילה נאסר בעקבות הלשנה. לאחר חקירה ביפו, נשלח למזרע ואחר כך ללטרון. בלטרון **היה יהודה הראשון שהגה את הרעיון של כריית מנהרה לשם בריחת קבוצה גדולה של לוחמים**. ואכן ביום 1 לנובמבר 1943 **ברחו 20 לוחמים דרך המנהרה ובתוכם יהודה.** מיד לאחר בריחתו, היה ממקימי מחלקה ו' ומאוחר יותר עבר לחיפה והיה אחראי על המחוז.
בשנת 1947 נסע בשליחות לח"י לאירופה דרך מצרים. לאחר תקופה קצרה במצרים הגיע לפראג והקים שם סניף ללח"י. מצ'כיה עבר להונגריה והשתקע בבודפשט. גם כאן הקים סניף של לח"י.
בשנת 1949 חזר לארץ יחד עם רעייתו, קיטי לבית ליברייך, אותה הכיר בהונגריה, התאהבו, והתחתנו. ליהודה ולקיטי בת בשם רלי ונכדים.
יהודה נפטר ביום ה' באלול תשס"ה, 9 בספטמבר 2005 והוא קבור בחלקת לח"י בבית העלמין ירקון."

מתוך דברים שכתב יהודה באתר זה: "נולדתי ברוסיה הקרפטית, שבזמנו הייתה שייכת לצ'כוסלובקיה, בעיירה ששמה סבלוש, בה חיו כ- 3000 יהודים. הוריי היו סוחרים זעירים וחיו חיים יהודים תקינים. את הרוח הלאומית, ואת הציונות ספגתי מבית אבא. את חינוכי קבלתי בבית ספר עברי בעיירה שלנו ושם גם קיבלתי מגיל רך את הערכים הציונים. השתייכתי לתנועת בית"ר. בגיל שבע עשרה וחצי יצאתי להכשרה. עברתי את כל ההכשרות הדרושות לעלייה לישראל. בשנת 1935 בחודש פברואר, בעת הסכמי ז'בוטינסקי בן - גוריון, עליתי ארצה. זו הייתה הענקת הסרטיפיקטים הידועה והיחידה, מיד אחרי רצח ארלוזורוב. אני הייתי אחד מאלה אשר זכו לקבל סרטיפיקט ועליתי ארצה בצורה לגלית.
עם בואי ארצה נכנסתי מיד לפלוגות בית"ר, שנקרא פלוגות הגיוס. התחייבנו להיות שנתיים ימים. אחר כך התגייסתי לאחת הפלוגות שקראו להן פלוגות עבודה. חלק גדול מהן עסק באימון והכנה לקראת מלאכת ההגנה. נשלחתי לפלוגה ברמת טיומקין בנתניה. לאחר כשבועיים להיותי שם גוייסתי ל'הגנה הלאומית'.
אחרי בערך שלושה - ארבעה חודשים נוסדה קבוצה קטנה של פלוגת בית"ר בתל-צור על-יד אבן יהודה. כעבור עוד כמה חודשים, פרצו 'המאורעות'. עברתי קורס לשימוש בנשק, שהיה למעשה קורס מפקדים ראשון. זה היה בתחילת 1936 והפעילות התחילה להיות קשורה ישירות עם המאורעות שקוראים להן "מאורעות 1936-39."

בזמן הפילוג של 1937 הייתי בנתניה, שם הייתי כבר מדריך, כלומר, סגן, איך שקראו אז לתפקיד והייתי מאוד פעיל ופעילות זו נחשבה עדיין 'הגנה לאומית'. עסקתי אז בשמירה, כששותפי לשמירה היה ראש 'ההגנה הלאומית', מראשי הסוכנות; הוא היה איש לאומי מאוד, שמו נתנאל. הוא גילה לי בפעם הראשונה על התהוות הפילוג של 1937. כמובן, מיד הסקתי מסקנות. הבאתי את הבשורה הזאת לרבים והייתי מאוד פעיל באותו הפילוג. ...הצטרפתי ישר לאצ"ל והפעילות התחילה ביתר שאת. אחרי חצי שנה עברתי לתל אביב. זה היה בתחילת 1938, הייתי מאוד פעיל באצ"ל בכל הקשור לענייני המאורעות של השנים 1936-1939. שבירת הבלגה הייתה מהתרחשות הפילוג עד 1939."

הריאיון המלא בקישור הבא: https://lehi.org.il/he/%D7%92%D7%95%D7%A8-%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%94-%D7%91%D7%95%D7%A2%D7%96/

פגשתי את רלי יצחקי, בתו של יהודה גור, והשלמתי מידע ותמונות. יהודה החליף את שם משפחתו מוייס לגור כששלח את בתו לכיתה. הוא אמר: "לא תלך בתי לבית ספר עברי עם שם גלותי." מכיוון ששמו המלא היה אריה-יהודה, הוא שאל את הכינוי **גור** אריה יהודה, שהוא הסמל לשבט יהודה. גם שמה של הבת הוא על שם אלופת ישראל בהתעמלות בזמנה, רלי בן יהודה [ייצגה את ישראל באולימפיאדת רומא 1960]

להוריו של יהודה קראו רחל (לבית שטרן) ושמואל-אברהם; היו להם 7 ילדים, שכולם שרדו. אחד האחים ברח לרוסיה בזמן המלחמה וניצל; אח נוסף היה יעקב (ינקו) שהיגר לאוסטרליה; האח אייזיק עלה ארצה; אחות בשם טובי; האחות אסתר הייתה נשואה ליעקב; הייתה ביוכימאית, שלמדה בפראג; האחות דבורה, ילידת 1925, הצטרפה למחתרת לח"י עוד בשנת 1947 ופעלה בעיר פראג כמקשרת - תחת פיקודו של דוד בלאו. עם סגירת משרד לח"י בפראג, נאסרה יחד עם דוד על ידי הבולשת בפראג ושוחררה למחרת בגלל מחלתה. לאחר עלייתה לארץ ב-1949 היא נישאה לדוד. דבורה נפטרה בשנת 2012.

קבוצת בית"ר בסיילש, שנת תרצ"ח, 1938 [השנה בה עלה יהודה ארצה].
יהודה יושב ראשון משמאל

מודעת "מבוקש" שפירסמה משטרת המנדט הבריטית – יהודה בשורה התחתונה, רביעי מימין

יהודה גור

יהודה וקיטי אשתו – בצעירותם

וביום ההולדת 90

ברכה גילאי עם תעודת ההוקרה
שניתנה לה על ידי מתנדבי העמותה

<u>גילאי ברכה (ברגסס)</u> <u>[עלון 36 – נובמבר 2017]</u>
<u>[נפטרה במרץ 2019]</u>

ברכה נולדה בשנת 1929 בברגסס - כבת עשירית ואחרונה במשפחה.
מצד האימא היא בת משפחת בק, ומצד אביה – זינגר.
מגיל שלוש גילו בה כישרונות דרמטיים והיא נחשבה "ילדת פלא."
בסוף 1938, כשהאזור הועבר לשליטת הונגריה, היא עברה לבית ספר הונגרי. כעבור שנתיים החליטו ההונגרים לגרש את רוב היהודים מהאזורים שסופחו להונגריה והם ברחו והסתתרו. משהחל הכיבוש הגרמני הוגבלו בגטו והובלו לאושוויץ–בירקנאו, שם הוכנסו שתי אחיותיה ושני אחיה הקטנים לתאי הגזים. בראשית 1945 הועברה ברכה למחנה ברגן–בלזן בגרמניה, שם פגשה אחות נוספת, שנפטרה כעבור זמן מה.

בשנת 1946 עלתה ברכה ארצה בעליית הנוער ונקלטה בבית–הספר החקלאי "מקווה ישראל" שבחולון. בתום הלימודים יצאה לשנת שירות ואחר–כך לצבא.
היא התחתנה וחזרה לחולון, שבה היא מתגוררת בקביעות מאז 1946. כאן עבדה במחלקת החינוך והתרבות בעירייה והייתה מזכירה בבית–הספר "ביאליק".
גיטה היא **בובנאית** והיא הקימה עם שותפה תיאטרון בובות, שביטא את כישרונותיה ואת אהבתה לילדים.
מאז הקמת "בית להיות" בחולון [בית לניצולי השואה] היא פעילה בו במתן עצות לכל הגילאים, לרבות ילדים קטנים, שבפניהם היא נעזרת בבובותיה. היא חברה במקהלה ועורכת מדי פעם ערב תרבות בשם "מלווה מלכה."
ברכה ערכה סיור בארצות–הברית ובקנדה עם בובותיה, כולל סרט, המספר את סיפור חייה בתקופת השואה. הבובות שלה הוצגו גם בתערוכה בניו–יורק במוזיאון "הישיבה יוניברסיטי," שם נשאה דברים.
כן היא מרבה לנסוע לגרמניה להופיע עם הבובות לפני ילדים קטנים ולפני תלמידי תיכון ומבוגרים בשפות אנגלית וגרמנית.
בשנת 2010 קיבלה את אות **"יקירת העיר חולון".**
את סיפור חייה מספרת ברכה גילאי בסרט "תעשי את" ב-you tube בקישור הבא:
https://www.youtube.com/watch?v=Q-BqmBgHUv0
מאתר "יד ושם": עדותה של גילאי ברכה, לבית וינדר, ילידת 1929, Berehovo, על קורותיה ב- Berehovo, ב- Budapest ובמחנות https://collections.yadvashem.org/he/documents/3560536

ברכה מקבלת את אות "יקירת הקהילה",
חנוכה 2017
עם רוזה קליימן ובומי טראוב

<u>גל (גצוביץ) ישראל [הורינצ'בו]</u> **<u>[עלון 106 – מרץ 2023]</u>**

גל (גצוביץ) ישראל נולד ב-31 ביולי 1964 בתל אביב והוא ראש עיריית קריית אונו. אביו, יהודה, היה יליד 1930, מהורינצ'בו [Horinchovo], כפר במחוז חוסט, כ-15 ק"מ צפון-מזרחית לחוסט. במפקד משנת 1941 נמנו בה 871 יהודים (כ-16% מהתושבים). הוריו של יהודה היו רחל וישראל, שעל שם סבו ישראל נקרא.
שם המשפחה של הסבא היה קהאן – ושל הסבתא – גצוביץ.
אך, שלא במפתיע, כמו במשפחות רבות, שנישאו בחתונה דתית, אך לא תמיד ביצעו רישום אזרחי, נקבע השם גצוביץ כשם משפחתו של בנם יהודה, אביו של ישראל.
הדוד של אביו (מצד אימו) היה אייזיק גצוביץ, שהיה ראש הכפר. הוא שרת בצבא הצ'כי. בהיותו קומוניסט [לצורך פרנסתו] – אסור היה לו להפגין את יהדותו. בליל הסדר היו החלונות מכוסים בשמיכות - וכך התקיים "הסדר".
בנו של אייזיק הוא בוריס גצוביץ, חברנו מקליבלנד. בוריס סיפר על אירוע מהחיים בהורינצ'בו שלפני המלחמה: אח של אביו, לייב גצוביץ, עלה להרים עם עדרי הכבשים. מחלב הכבשים נחבצה גבינה. בשובו אל ביתו, תקף אותו דב, שנמשך אל ריח הגבינה. לייב החסון הצליח לחנוק את הדב, אך מהפציעה שתקף אותו הדב הוא נפגע, פיתח הרעלת דם ונפטר...
ליהודה היו עוד שתי אחיות ואח. יהודה היה ניצול שואה, כשבגיל 14 גורש לאושוויץ. הוא עלה לארץ ישראל ב-1947 והסיע עולים חדשים - כנהג במסגרת הסוכנות היהודית.
אימו של ישראל, שולמית, עלתה ממרוקו. ישראל הוא הבן הבכור ויש לו עוד שני אחים: עודד ויצחק. אימו נפטרה ממחלת הסרטן לפני כ-47 שנים. או אז עבר ישראל לקיבוץ עין המפרץ. כ-12 שנים אחר כך נהרג אביו בתאונת דרכים. ההתייתמות משני הוריו והמעבר המאולץ מהעיר לקיבוץ, וחזרה לעיר, חישלו את ישראל גל.
את שירותו הצבאי החל ישראל בצנחנים ולאחר מכן עבר להדריך בבקו"ם [בסיס קליטה ומיון].
לאחר שחרורו מהצבא, המשיך להתגורר בקיבוץ, עד שבשנת 1988 עבר לקריית אונו.
ב-1989 מונה למזכיר הפועל קריית אונו ולאחר מכן שימש יו"ר הסתדרות העובדים במרחב בקעת אונו וכן חבר בית נבחרי ההסתדרות, עד 1996. ב-1998 נבחר לחבר במועצת העיר, הוא שימש מחזיק תיק הכספים וכוח אדם, סגן וממלא מקום ראש העיר. משנת 2009 עד 2013 כיהן כסגן ראש העיר ויו"ר הוועדה המקומית לתכנון ובניה.
בנוסף שימש יו"ר הנהלת עמותת "אמנות לעם", יו"ר "האגודה למען הקשיש בקריית אונו", היה ממייסדי "העמותה לחינוך מוזיקלי בקרית אונו" ועמותת "אפשרות - עמותה לפתוח שרותי רווחה ותרבות בקריית אונו".
בבחירות 2013 עמד בראשות "הרשימה המאוחדת" ונבחר לראשות העיר, כמו גם בבחירות 2018.
ישראל הוא בעל תואר ראשון במדעי המדינה מ"האוניברסיטה הפתוחה" ותואר שני במנהל עסקים מ"הקריה האקדמית אונו". ישראל נשוי לגלית [שגם לה שורשים בצ'כוסלובקיה) והם הורים לשלושה ילדים; לא מזמן נולד נכדם הראשון. בנו הבכור, עמית גל, הוא שחקן נבחרת ישראל בכדוריד.
התחביב של ישראל הוא לנסוע עם חברים לראות כדורגל בעולם.
לפני כ-12 שנים יצא ישראל לטיול שורשים עם משפחתו והגיע להורינצ'בו. שם מצא את בית אביו.

מימין: האבא יהודה, האח יצחק (איצקו) וישראל

הוריו של ישראל, שולמית ויהודה

טיול שורשים בהורינצ'בו: ביתו של האבא, משאבת המים ובעלת הבית הנוכחית

בית הקברות בהורינצ'בו

משפחתם של גלית וישראל גל,
הבן ואשתו ושתי בנותיהם

ברוך תהיה על עשייתך
הרבה למען עירך,
קריית אונו!

<u>גלבוע (גולדברגר) רוני (וליקי רקוביץ)</u> [עלון 88 – אוקטובר 2021] **<u>[נפטר במאי 2023]</u>**

את רוני גלבוע ראיתי לפני מספר שנים בתוכנית טלוויזיה והתרשמתי מהאיש המיוחד הזה, שלקה בפרקינסון והמציא שיטה להתמודדות עם המחלה. גם בעיתון "ישראל היום" הייתה כתבה בנושא – אך לא ידעתי על קשר לקרפטורוס...

במסגרת שיטוטיי ברשת הגעתי לאתר "יזכור – בית הלל" לקראת יום השואה תשע"ט (2019) ושם היה כתוב שאביו של רוני, שמואל גולדברגר ז"ל, היה יליד רקוביץ. זכרתי את השם רקוביץ כאחד היישובים בזאקרפטיה ובחיפוש מהיר מצאתי שהיישוב ממוקם, אכן, במחוז וינוגרדוב (Velykyi Rakovets, בהונגרית Nagyrakoc); נהר הבורז'בה (Borzava) עובר כ-2 ק"מ מרקוביץ.

טרם מלחמת העולם השנייה התגוררו במקום כ-100 משפחות יהודיות, שמנו כ- 1000 איש. כל יהודי רקוביץ גורשו בערב פסח שני תש"ד (15.4.1944). המשפחות רוכזו בבית הכנסת במקום, הובלו למונקץ', דרך בילקה ואירשווה, 5 ימים אחרי פסח שני (20.4.1944). במונקץ' נשארו בעבודות כפיה בבית החרושת ללבנים כחודש ימים - ומשם הובלו ברכבת לאושוויץ.

מספר צעירים (ביניהם שמואל, אבא של רוני) נשלחו לרומניה לעבודות כפיה של מכונת המלחמה הגרמנית. מהמחנות שרדו כ- 20 איש, שחזרו לרקוביץ בתום המלחמה כדי לברר מה עלה בגורל יקיריהם.

נכון לשנת 1997 נהרסו כל בתי היהודים, פרט לשניים: בית המשפחה ובית בכור האחים, אליקים-צבי (גצל-הרש) - כיום בית הדואר; אלו היו מבתיה היפים ביותר של רקוביץ.

שמואל גולדברגר היה אחד מ-10 ילדים, מהם שרדו שלושה בתום המלחמה.

רוני הוא בנם של שמואל ולאה, לבית בראונר; יש לו עוד שני אחים: שלום וחיים.

בתמונה הקטנה: שמואל גולדברגר עם אחיו הצעיר, חיים

יזכור

דף זיכרון ליום השואה
משפחת גולדברגר- גלבוע

סיפורו של שמואל גולדברגר כפי שסופר לבנו רוני גלבוע:

נולדתי בשנת 1923 בכפר רקוביץ שהיה אז בתחום צ'כוסלובקיה. בכפר חיו כאלף יהודים. לאבי, שלום, היה בית מרזח והוא היה מעשירי המקום. אחי הבכור, צבי, היה עד תחילת המלחמה ראש המועצה, והתגורר בבית הגדול ביותר בעיירה. עם תחילת המלחמה נתנו הגרמנים את האזור לבעלי בריתם ההונגרים. גם לאחר השתלטות ההונגרים משתפי הפעולה על האזור המשיכה המשפחה פחות או יותר בסדר חייה הקודם. ב 19 במרץ 1944 השתלטו הגרמנים על הונגריה. בפסח נכנסו הנאצים לכפר. הם ריכזו את כל היהודים בבית הכנסת. את הכשירים שלחו לעבודת פרך בכפיה במחנות הגרמניים. אני נשלחתי לעבוד בסלילת מסילות ברזל בתנאים גרועים מעבדות.

שאר בני משפחתי, יחד עם קהילתם רוכזו בעיר המחוז. לאחר כחודש הועלו על רכבות בתואנה כי הם מיועדים לעבוד במשקים חקלאיים שבעליהם גויסו למלחמה. כולם עלו לרכבות ללא הגה וללא התנגדות. משפחתי הוסעה בקרונות להובלת בקר בתנאי צפיפות, צמא ורעב בלתי אנושיים עד לאושוויץ. שם נשלחו אימי ציפורה, אחיי, אחיותי, בני זוגם וילדיהם כולם כולם למשרפות בתנועת מקלו של מנגלה. אחי הבכור צבי נשלח לעבוד בקרמטוריום ונפל באוקטובר 1944, כשהיה ממובילי מרד הזונדר קומנדו במשרפות. אחי הצעיר בן ה 15, חיים, נשלך לעבודות כפייה מחוץ למחנה ולא שרד.

אני שרדתי את עבודות הכפייה על פסי הרכבת בשלג וברעב. שרדתי מסעות מוות והוצאות להורג. בתום המלחמה עליתי לארץ על אוניית המעפילים תאודור הרצל ולאחר קרב בו נפלו שלושה מהמעפילים נכלאתי במחנה עתלית."

בקיץ 2008 נסע אבי עם משפחתו לאושוויץ. שם אל מול דלת קרמטוריום 3 שפוצץ ע"י דודי עמד אבי ובקול רועד קרא קדיש על כל בני משפחתו.

לזכר בני משפחת גולדברגר שניספו בשואה:

גולדברגר שלום, גולדברגר ציפורה, גולדברגר צבי ומשפחתו, גולדברגר רבקה ומשפחתה, גולדברגר מנחם ומשפחתו, גולדברגר יוסף גולדברגר בלה, גולדברגר חיים

מכאן הייתה הדרך פשוטה לאתר את רוני בבית הלל, מושב באצבע הגליל (קרוב לקריית שמונה) וסיפורו מעורר ההשראה ראוי להישמע.

רוני גלבוע, יליד ירושלים, 1956. הוא למד בבית הספר היסודי "לוריא" ולאחר מכן במגמה פיזיקלית בתיכון "ליד"ה" [ליד האוניברסיטה העברית].

מתוך כתבה על רוני גלבוע ב"ישראל היום" מאת יואב פרידמן (18.9.2018):

"ביולי 1974, אחרי מלחמת יום הכיפורים, הוא הצליח להגשים את חלומו והתקבל לקורס טיס של חיל האוויר. הוא השלים את השלבים הראשונים של הקורס בהצלחה ואז התבשר, עם קבוצה של טייסים נוספים, שאת המשך הקורס ישלים בחיל האוויר האמריקני, במגמת מסוקי קרב. הוא היה שותף לשורה של תוכניות ומבצעים סודיים מעבר לקווי האויב, וברזומה שלו חברות הייטק מצליחות ופטנטים על שמו. הוא היה מייסד שותף ובכיר בחברת הייטק מצליחה בשם OTI. החברה, שאותה הקים ב־1990 עם חברים, יצרה כרטיסים חכמים ואף רשמה פטנט ייחודי (נוסף על שמונה פטנטים אחרים שרשומים על שמו), שפיתחה, ומאוחר יותר יושם בדרכונים ביומטריים ברחבי העולם, בחצי מתעודות הזהות החכמות שהנפיקה סין וגם בכרטיסי המעבר של הפלשתינים. החברה הונפקה תחילה בבורסה בפרנקפורט ונסחרה בשווי של מאות מיליוני יורו, וכמה שנים לאחר מכן עברה להיסחר בנאסד"ק.

ב-1992 קמה גם חברת הבת "איזי פארק", שייצרה והפעילה את הכרטיסים האלקטרוניים לתשלום על חניה שהיו פופולריים מאוד בארץ בעידן טרום האפליקציות.

לאחר השירות הסדיר, המשיך גלבוע לטוס במילואים עוד 3 שנים. הוא השתתף גם במלחמת לבנון הראשונה, שם נאלץ לא פעם לחלץ פצועים ולהיחשף למראות קשים."

בשנת 2008 נסע רוני עם אביו ומשפחתו לאושוויץ, וכתוב בעדות: "אחי הבכור, צבי, נשלח לעבוד בקרמטוריום ונפל באוקטובר 1944, כשהיה ממובילי מרד הזונדר קומנדו במשרפות... שם, אל מול קרמטוריום 3, שפוצץ על ידי דודי, עמד אבי ובקול רועד קרא 'קדיש' על כל בני משפחתו".

בשנת 2007 החלו סימני רעידות בידו וב-2009 אובחן סופית כמי שלקה במחלת הפרקינסון. במקום להישבר הוא פיתח אמצעי להתמודדות איתה. "מה שהכי מרשים בחייו של רוני גלבוע זה האופן שבו הוא מתגבר על מחלתו, כשהמוטו שלו הוא: **"קחו את עצמכם בידיים - גם אם הן רועדות...** זה האופי שלי, אני לא נכנס לדיכאון. אסרתי על עצמי לומר 'איזה באסה' או 'איך זה קרה לי'. זה מה שיש ועם זה צריך לנצח, כמו שאומרים. מבחינתי אם יש בעיה, צריך לחפש פתרון. **אני לא מסכן ולא קורבן, זו לא השפה שלי".**

"מיד לאחר שגילה שהוא חולה, החל רוני בעבודת תחקיר עצמאית על הפרקינסון. "שואלים אותי מה אני עושה, ואני עונה 'חוקר מוח'", הוא מספר, "אני לא עובד בבית חולים ולא באוניברסיטה, אין לי מעבדות, אבל אני עושה בדיקות, ניסויים משלי, ואני בוחן את התוצאות.... הוא עושה כל מה שאפשר כדי להמשיך לנוע, ובעיקר לנסות להישאר זקוף, יציב. הוא משתמש בתרגילים שונים כדי למנוע מהגוף להתכופף לתנוחה השפופה, המוכרת, של חולי הפרקינסון. לצורך כך הוא מאמן את הגוף באמצעות מצבים, שבהם הוא פועל באופן אינסטינקטיבי. כך, למשל, הוא עומד בכוונה על קצה מדרגה, ואז כדי לא ליפול הגוף "אוטומטית" מתיישר אחורנית. הוא גם משתדל ללכת על

משטחים לא חלקים כדי לגרום לגוף לשמור על שיווי משקל. כשהוא יוצא לטייל עם הכלב, הוא בוחר בשדות לא חרושים, או שהוא קופץ מאבן גדולה אחת לאחרת. רק לא מדרכה, רק לא מישור - צריך לאתגר את השרירים ואת היציבה... בהליכה אני מתקשה אבל בריצה לא. אז אם אני נתקע במקום אני מנסה להעביר את התנועה למקום אחר במוח - ושם היא תשתחרר. אני מניח שזה קשור למוח הקדום שלנו ולמוח המתקדם...
במאבק האינסופי שלו במחלה, גלבוע מגיע למסקנה ש"תנועה בונה תנועה". הוא בוחר בספורט כדי לגרום לגוף שלו לזוז יותר - ובכך גם מאפשר לו גם תנועות אחרות, יומיומיות... "הייתה לי תקופה של טיס, הייתה תקופה של קריירה בהייטק, ועכשיו אני בתקופה של ספורט", הוא מגדיר בשלווה את אורח חייו הנוכחי. זו בעצם העבודה שלי היום - לשמור על הבריאות, הוא מסביר.

רוני נשוי לאורה ולהם 4 ילדים. "הוא ואשתו אורה לא מפסיקים לתרום לקהילה בבית הלל ובגליל העליון. בימי ראשון הם מארגנים את ההקרנה של "מועדון הסרט הטוב" במושב, ביום שני הוא נמצא בישיבת ועד, בימי שלישי ושישי אורה מתנדבת ב"יד שרה" וברביעי ובשישי היא מפעילה את הספרייה המקומית. הוא עצמו מבלה זמן רב בארגון אירועי ספורט, ולאחרונה עסק בהסבת מחסן נטוש במושב למגרש סקווש. מעבר לכך הם לא מפסיקים לתרום ממרצם ומהונם לפעילויות חברתיות נוספות.
בדצמבר 2012 נפטרה אמי, ושבעה חודשים אחר כך נפטר אבי - שניהם בשיבה טובה. בערוב ימיהם שכרנו להם בית ממש מעבר לכביש והם חיו פה כעשרה חודשים. באותה תקופה ראיתי את מה שכולם יודעים, אבל זה הפך עבורי מאוד מוחשי: בלכתם, הם לא לקחו איתם דבר. אתה יכול לצבור הון בחייך, אבל כשתלך לעולמך הקופה בבנק ממילא תעבור הלאה. לכן אורה ואני קיבלנו החלטה, שאנחנו משתמשים במה שיש לנו לטובת המשפחה המורחבת ולטובת הקהילה שלנו - והאמת היא שזה חוזר בגדול. כמעט כל פעילות שאנחנו מארגנים מאומצת על ידי הקהילה, תופסת תאוצה ומתפתחת. אנשים תורמים לטובת הפעילויות וזה מאוד מרגש לגלות שלעשות טוב זה פשוט דבר מידבק... רוני מעיד על עצמו כי מלבד הפניית המשאבים למשפחה ולקהילה, הוא עבר גם שינוי

פנימי. 'בעבר הייתי איש טכנולוגי. עיקר הפעילות שלי היה בפיתוח מוצרים ובמחשבים, והייתה לי מעט מאוד פעילות חברתית. ברגע שפרשתי מהעבודה, לא רק שהתחלתי להשקיע בדברים אחרים, אני גם מסתכל אחרת על אנשים, קל לי יותר לדבר בגובה העיניים, לחשוב מה מרגישים אחרים. נקודת ההתייחסות שלי השתנתה לגמרי, הפכתי להיות יותר רגיש ויותר מודע. יש אנשים שבמשך 20 שנה לא החלפתי איתם מילה ואילו היום אנחנו נפגשים ומשוחחים".
"מדי פעם אני גם מקבל טלפונים מאנשים, שהמחלה התגלתה אצלם, והרופאים ממליצים להם לשוחח איתי. הם באים לכאן ומשחקים איתי פינג פונג, חלקם לא נגעו במטקה 20 או 30 שנה והם נדלקים על זה. לא מזמן בא לכאן מישהו שהיה בדיכאון מוחלט מהמחלה. הוא התחיל לשחק איתי ובהגשות הראשונות הכדורים עפו לו לכל הרוחות. עם הזמן הוא הסתדר ויצא מהדיכאון. חייבים להילחם בזה, כי אחרי ששוקעים בדיכאון כבר אי אפשר לדעת איזה תסמין מופיע כתוצאה ממה"

את סיפורו של רוני גלבוע: "סיפורו של האחד" ניתן לראות בקישור הבא ב-you tube מה-17.11.2019
https://www.youtube.com/watch?v=m5Ems8Gdm14

קישור ל-you tube של רובי המרשלג 11.4.2018:
https://www.youtube.com/watch?v=U80cping9Bc

כתבתו של רובי המרשלג 18.9.2018: https://www.parkinson.org.il/wp-content/uploads/2018/12/%D7%A8%D7%95%D7%A0%D7%99-%D7%92%D7%9C%D7%91%D7%95%D7%A2-%D7%9B%D7%AA%D7%91%D7%94-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%94%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%91%D7%99%D7%93-%D7%97%D7%96%D7%A7%D7%94-compressed.pdf

קישור לכתבה על רוני גלבוע 17.9.2018 ב"ישראל היום" מאת יואב פרידמן
https://www.israelhayom.co.il/article/587325

שלט העיירה וליקי רקוביץ (Великий Ракобце)

1940: בית גולדברגר בווליקי רקוביץ

1998: בית גולדברגר בווליקי רקוביץ
טיול משפחתי – שמואל עומד בחזית בית ילדותו

בהזדמנות זו עוד דמות מעניינת: בן דוד של רוני הוא **חנן גודר (גולדברגר),** שהיה שגריר ישראל בנפאל במהלך 2011 עד 2014. הוא הנפיק בול משותף לישראל ולנפאל.
הוא אחראי לעובדה שיש עכשיו אבן של ים המלח בפסגת האוורסט במסגרת חילופי אבנים בין האוורסט לים המלח.
הוא יצר בשיתוף קק"ל שביל של טרק בנפאל בעזרת מתנדבים ישראלים.
כתבה שפורסמה ב- Ynet 08.12.2013:
"בשנת 1984 הצטרף חנן גודר, אז בשנות ה-20 לחייו, לאחד מחוגי הסיור של קק"ל והחל להדריך טיולים ברחבי הארץ. ברבות השנים הצטרף למשרד החוץ וכיום הוא מכהן שגריר ישראל בנפאל. אך הטבע לעולם לא נשכח מלבו - מטבע עבודתו הוא נפגש עם מטיילים ישראלים רבים המביאים עמם את סיפורי הטיולים, אך גם חדוות הסיורים, הנטועה בו מאז ומתמיד והמשותפת לכל המשפחה, הביאו אותו לרעיון של שביל ישראל בנפאל.

השגריר גודר ובולי ישראל

"קטמנדו היא מטרופוליטן ענק של 4 מיליון אנשים. באחד מסופי השבוע יצאתי עם המשפחה לאחת מפסגות ההרים הקרובה לעיר, מרחק של כחצי שעה ממנה", מספר גודר. "הגענו ליער, שמעבר לעובדה שהוא נמצא באזור גבוה, הוא גם יפהפה ומקסים. מאד נהנינו מחוויית הטיול שם. בשלב מסוים ראיתי כמה פועלים מסתתים אבנים והחלטתי להצטרף אליהם ולסתת יחד. בשלב מסוים שאלתי מה הם עושים והם סיפרו לי שהם מכשירים שביל הליכה למטיילים".

באותו רגע צץ במוחו של גודר רעיון - להכשיר שביל טיול דרך נוף בנפאל שייקרא "שביל ישראל בנפאל". הוא יצר קשר עם אנשי השמורה הנחשבת לחלק מפארק לאומי, והעלה את הרעיון, ובמקביל פנה לקק"ל עם הרעיון וביקש עזרה מקצועית. "כך", הוא אומר, "בין ההרים המקסימים והטבע המשתולל של נפאל, לבין הידע העצום שיש לקק"ל, נוכל להרים פרויקט מיוחד מבינו, שיתוף לשני העמים".

האחים לבית גלנץ: אהרן גולן ודב גולני (חוסט)

[עלון 120 – אפריל 2024]

אחד הפרקים העלומים בהיסטוריה של מלחמת העולם השנייה הוא נושא הצלת יהודים – על ידי יהודים. התואר "חסיד אומות העולם" ניתן רק ללא יהודים שהצילו, ולו נפש אחת מישראל. מעשי גבורתם של צעירות וצעירים אלה לא זכו לתהודה ולהוקרה הציבורית, לה הם ראויים. רק בשנים האחרונות עלה הנושא לתודעה הציבורית, הרבה בזכות פועלו של אריה ברנע, המכהן כיו"ר המועצה למנהיגות חינוכית, עמותת "עמך" ו"הוועדה להוקרת גבורתם של המצילים היהודים בשואה".

מתוך ויקיפדיה: "המחתרת החלוצית בהונגריה הורכבה מחברי תנועות הנוער החלוציות – 'מכבי הצעיר', 'השומר הצעיר', 'דרור הבונים', 'בני עקיבא' ו'הנוער הציוני'. מטרתם הייתה להציל מספר רב של יהודים **באמצעות פעולות הצלה ולא פעולות לחימה, מרד או נקמה**. במחתרת תנועות הנוער הציוניות התקיים שיתוף פעולה בין תנועתי יעיל וייחודי בין חברי התנועות השונות... שהיה אחד מגורמי ההצלחה של מבצעי ההצלה הרבים של המחתרת בהונגריה. פעילות המחתרת החלה כבר בשנת 1941, כאשר הגיעו לממלכת הונגריה הפליטים הראשונים מפולין, שנכבשה על ידי הנאצים, ובשנת 1942 מסלובקיה.

עיקר הפעילות תוכנן להתבצע בבודפשט, אך גם בערי השדה, באזורי הגבול של הונגריה עם סלובקיה, אוסטריה, **זקרפטיה, (קרפטורוס)** רומניה, ויוגוסלביה. פעילותם של חברי המחתרת החלוצית בהונגריה **הביאה להצלת מעל 30,000 נפשות**."

מתוך העשרות הרבות מחברי המחתרת זיהיתי 58 כילידי קרפטורוס [ואני מתעדת אותם בימים אלה]. הם עסקו בזיוף מסמכים, בחפירת בונקרים באזור קרפטורוס ובהברחת יהודים לרומניה, במה שנקרא בשם הקוד **"הטיול"**: "מבצע ה'טיול', שבמסגרתו הוברחו אלפי יהודים צעירים וצעירות לרומניה, כדי שיעלו לארץ ישראל. בית המלאכה של המחתרת לזיוף תעודות צייד את היוצאים במסמכים מתאימים. בליווי חברי המחתרת ובהדרכתם יצאו, בקבוצות קטנות, עלו על רכבות, שהובילו אותם מבודפשט לערי השדה, ומשם הוברחו אל מעבר לגבול. בהשראת מבצע ה'טיול' פילסו את הדרך לרומניה עוד אלפי יהודים ומשפחותיהם." [מאתר המחתרת].

אספר הפעם את סיפורם של האחים לבית גלנץ, שהיו חברי המחתרת - ובמדור "משלנו" – על הישגיהם של ילדיהם, בני הדור השני.

שני האחים, אהרן ודב, נולדו בחוסט (Huszt). להוריהם קראו חיה-שרה, לבית ברקוביץ, שנולדה בשנת 1895 ונפטרה ב- 1938 [בת 45]; האבא היה חיים-מרדכי גלנץ והוא נפטר שנתיים אחריה. נותרו 5 יתומים. [על אחים נוספים ראו בהמשך]. אהרן היה יליד 1922, ודב – 1927.

אהרן היה חבר "דרור הבונים". במאי 1944 הוא קיבל צו גיוס לפלוגה של עבודת כפייה, אך הצליח להתחמק והגיע לבודפשט. הוא הצטייד בתעודות מזויפות ועסק בפעילות מחתרתית. ארבעה חברים, ובתוכם אהרון, יצאו ברכבת, בליווי משה אלפן [מהבולטים בפעילי המחתרת, יליד וינה, אשר למד בגימנסיה העברית במונקץ'], במסגרת "הטיול', לכיוון הגבול הרומני. שלושה מהם נתפסו ורק הוא ומשה אלפן הצליחו להתחמק ולעבור לרומניה. באוגוסט 1944 הגיע אהרן לארץ באונייה "בולבול", דרך

נמל קונסטנצה. על פי עדותו: "הפליגו שלוש אוניות: "בולבול", "מורינה" ו"מַפקוּרה" בהתחלת חודש אוגוסט 1944. בדרך, במימי בולגריה, הגרמנים טיבעו את האונייה "מפקורה," שעל סיפונה כ- 300 ילדים, עם ליווי ניצולי טרנסניסטריה. האונייה "בולבול" ניזוקה בדרך, לא הרחק מגבול בולגריה. הורידו אותנו, כ- 400 איש, בסירות ליבשה. צבא תורכיה קיבל אותנו והזעיק את הצלב האדום מקושטא. הם אירגנו את העברתנו לקושטא. בקושטא קיבלו אותנו השליחים מהארץ, ואירגנו את העברתנו לארץ ברישיונות מהבריטים, ברכבת, דרך תורכיה, סוריה, לבנון ולבסוף לחיפה."

אהרן היה חבר קיבוץ כפר סאלד, שם נישא לחנה, ילידת Izki, שם גם נולד בנו הבכור מרדכי (מוטי). הוא עבד בברכות הדגים – ואחר הצהרים – כחייט. בסוף 1947 גויס אהרן - ובהמשך לחם במלחמת השחרור. חנה הייתה במשמרת במגדל התצפית כאשר הסורים חדרו לקיבוץ – וגורשו עם בקבוקי מולוטוב.

המשפחה עברה לרחובות, שם גידלו משק עזר חקלאי. אהרן עבד ב"תנובה" כמנהל מחלקת הפסטור. כאן נולד בנם השני, צביקה.

אהרן עיברת את שם המשפחה לגולן, בעוד אחיו הצעיר, דב, עיברת את השם לגולני.

אהרן נפטר ב-16.6.2011, חצי שנה לפני פטירתו של אחיו הצעיר, דב גולני גלנץ.

אהרון גולן (גלנץ)

דב (מימין) ואחיו אהרון כשעלו לארץ

דב גלנץ גולני היה, כאמור, יליד 1927. גם הוא היה חבר "דרור הבונים" [על הבחירה בשם המשפחה גולני – ראו בהספד שכתב בנו].

ב-1942 הגיע דב לבודפשט והתחיל ללמוד את מקצוע הנגרות. הוא גר בעיר יחד עם עוד חמישה צעירים, חברי "החלוץ הצעיר", שלימים היה ל"דרור הבונים".

דב סייע בקליטת פליטים, שהגיעו מפולין ומקרפטורוס לבירה. אחרי כניסת הגרמנים להונגריה ב-19.3.1944, אימץ לעצמו תעודות אריות מזויפות ועסק בפעילות מחתרתית מגוונת: בניית בונקרים, ארגון בריחה דרך הגבול לרומניה - ה'טיול', השגת תעודות מזויפות לנזקקים וקשר בין החברים במחתרת ופעולות אחרות. [הרחבה על פעילותו – ראו בהספד שלהלן].

בסוף יוני 1944 יצא מהונגריה ברכבת של ה"וועדה לעזרה והצלה" [רכבת קסטנר]; דרך ברגן בלזן, הגיע לשווייץ. משם עלה ארצה באונייה "ויל ד'אורן", שהגיעה ארצה ב-2.9.1945.
במפגש עם שתי בנותיו של דב, יעל ומיכל, התקבל מידע נוסף על המשפחה, גם הודות לספר על המשפחה המורחבת, שנכתב על ידי בן המשפחה, הנקרא "שישה יחידים, משפחה".
להורים נולדו **8 ילדים**: אהרון (סוף 1922), רחל (1924), חנה (1926), דב (1927), פסיה (1932), נתן (נפטר בצעירותו מדלקת ריאות) ושתי תאומות, שנפטרו בינקותן.

בתחילת קיץ 1941 [כששני הוריהם כבר נפטרו] עבר האח הבכור, אהרון, לבודפשט; דב הגיע, אף הוא, כעבור כשנה וחצי – שנתיים. שניהם, כאמור, היו פעילים במחתרת.
דב עזר לאהרון לברוח לרומניה, במסגרת "הטיול", והוא נשאר בבודפשט, מעביר מסמכים מזוייפים ומקשר בין חוליות אחרות של המחתרת.
דב נישא לשולמית והם התגוררו בגבעת ברנר, שם נולדו שלושה מארבעת ילדיהם (למעט ירון): יעל, מוטי, ירון ומיכל. בשנת 1969 עברה המשפחה לכפר דניאל. שם קבורים דב ושולמית ושם גרות שתי הבנות.
דב (שנקרא בילדותו ובנעוריו ברל) נפטר בכפר דניאל ב-23.11.2011, חצי שנה אחרי פטירת אחיו, אהרון.

דב ושולמית גולני (גלנץ)

להלן ההספד שכתב בנו הצעיר של דב, ירון גולני באתר "סיפורי גבעת ברנר": דב גולני, 1927-2011

"דב גולני, אבא שלנו, היה גיבור שקט וצנוע. על פעילותו במחתרת של תנועת דרור בבודפשט, על חלוקת הדרכונים המזויפים לנמלטים, הריגול בגינתו של אייכמן, מעורבותו בארגון הנוסעים ויציאתו שלו לבסוף ב'רכבת קסטנר' לברגן בלזן, למדנו מן המעט שסיפר. אבל על מעשה הגבורה הבלתי נתפס שלו שמענו רק אחרי לכתו מפי אחד האנשים שהציל. והנה בקיצור סיפור המעשה. באותם ימים נוראים בבודפשט, היה אחיו הבוגר והיקר לו מכל, בן המשפחה היחיד שנותר לידו בעיר הכבושה. אחותו - הניצולה היחידה הנוספת מכל משפחתו - הייתה שבויה באושוויץ, ודב לא ידע אז מאומה על גורלה.
באחת ההזדמנויות הצליח דב לארגן דרכונים מזויפים לאחיו ולשלושה מחבריו ועזר להם למצוא נתיב בריחה, שבסופו, הצליחו להגיע בשלום ארצה. יכול היה להצטרף אליהם ולהימלט מהתופת - וכמובן שאחיו הפציר בו לעשות כן - אך הוא סירב. הייתה לו משימה לעשות והוא לא יעזוב אותה!
כל עוד כוחותיו עמו, ימשיך דב הצעיר להסתובב ברחובות העיר שורצת החיילים הנאצים, עם הפרצוף היהודי שלו, ועם דרכונים מזויפים בכיסו, ימשיך להעניק נתיבי הימלטות לכל יהודי, שרק אפשר להגיע

אליו. כל רגע עלול היה להיתפס ולהישלח למרתפי העינויים של הגסטפו לחקירות על קשריו למחתרת, וכל זה לא עצר בעדו. אין לדעת היום כמה נפשות עזר להציל כך בסתר, בשקט-בשקט. איש לא שמע על מעשיו ולא ישמע, אלא עד אחרית ימיו. משואות לא הודלקו לכבודו ולא הושרו לכבודו שירי הלל. היישוב היה עסוק בגיבורים שלו, והיודע - יבין.

דב גולני נולד ב-1927 בשם ברל גלנץ, להוריו שרה ומרדכי גלנץ, בעיירה חוסט, שבחבל מרמורש שברוסיה הקרפטית. דב (ברל) נולד למשפחה דתית - חרדית, היינו אומרים כיום - אלא שהמאורעות עשו את שלהם, ועוד לפני שהמלחמה הגדולה הגיעה אליו, החליט להשליך את פאותיו, והצטרף לתנועה הציונית 'דרור', הקשורה לקיבוץ המאוחד. חלומות הילדות הקסומים שלו על ארץ ישראל, מימיו כתינוק של בית רבן ב'חדר', מצאו להם עכשיו דרך מעשית להגשמה.

דב היה למוד אסונות מילדותו. הימים, ימי השפל הכלכלי הגדול, מוטטו את מקור פרנסתם הצנוע. אימו - שכילתה את כוחותיה לבדה בפרנסת המשפחה - חלתה לבסוף בשחפת ונפטרה ב-1938. אביו נעדר מביתו באותן השנים מסיבות הלוטות בערפל ואיש לא ידע היכן הוא. דב נאלץ "לאכול ימים" בלכתו מבית לבית. **הקהילה היהודית לא תפקיר לעולם ילד יתום ועזוב משלה**.

ב-1939 - ערב המלחמה - חזר אביו הביתה לאחר היעדרות של שנים. דב בן ה-12 סעד אותו לבדו כשנפל למשכב וישב ליד מיטתו, גם כאשר, לבסוף, עצם את עיניו. השנה הייתה 1940. כשהנאצים הגיעו לאזור, נמלט דב בן ה-15 לבודפשט, שם התקבל לעבודה כשוליית נגרים. תקופה זו החזירה לו את כבודו, נתנה לו קורת גג ופרנסה, ולימדה אותו מקצוע לחיים. בהיותו בן 17 חבר דב אל אנשי המחתרת של תנועת 'דרור' הציונית-סוציאליסטית בבודפשט. הם פעלו ממש מתחת לאפו של אייכמן בהכנה לעלייה וסיוע ליהודים. ב-1944, בעודו מסתובב בחשאי ליד הרציף של 'רכבת קסטנר' - עוזר להביא ולארגן את הנוסעים - הסתבר לו שאחד הנוסעים לא הגיע והתפנה מקום. בבקשו רשות מפעילת המחתרת הממונה עליו, הבחור, מותש ואחוז געגועים לאחיו, קפץ על הקרון ברגע האחרון. הרכבת יצאה במסע איטי ורב תלאות לברגן בלזן, שם עברה עליו תקופה ארוכה של חרפת רעב, ורק העידוד ששאב מחבריו לתנועה חיזקו את גופו ונפשו.

בראשית 1945 נשלחו אנשי הרכבת לשוויץ. חייהם ניצלו.

ב- 1945 עלה דב לארץ, עליה חלם כל ימיו. דב, העולה החדש, הגיע לקיבוץ דפנה, משם עבר לעין חרוד, וב-1947 גויס **לחטיבת גולני**. הוא נלחם באומץ עם החטיבה במלחמת העצמאות, כשהוא רץ היישר בחזית אל מול מטחי הכדורים. **החטיבה ומלחמתה נתנו לו את שם המשפחה החדש**.

דב היה ממייסדיי קיבוץ פרוד והיה פעיל מאוד שם בכל שטחי החיים; חיפוש ומציאת המקום; בניית הצריפים הראשונים; קליטת עליה חדשה; ארגון פעולות תרבות וטיפוח האתוס של ההתיישבות; התלהבות פורצת של מי שנולד מחדש. ביום בהיר אחד הגיעה אל הקיבוץ שולמית (פירושקה) טייכנר הצעירה והיפה והם נישאו שם ב-1951.

ב-1953 הביאה מצוקתם של משפחת אשתו הטרייה את כולם אל גבעת ברנר. באותה שנה נולדה יעל, וב-1954 נולד מוטי. בגבעת ברנר מצא דב את מקומו בנגריה והיה אהוב ומוערך שם מאוד.

ב-1958 יצאו דב ושולמית לעזרה למשק צעיר בקיבוץ יראון, שם, ב-1959, נולד ירון. לאחר שנתיים חזרו לגבעת ברנר, עם ירון בן השישה חודשים. ב-1962 נוספה למשפחה הבת הצעירה, מיכל.
השנים בקיבוץ עברו בנחת ובסיפוק, אלא שהרצון העז של דב ושולה לפינה משפחתית משלהם, הביאו אותם לחפש מושב שיתופי, בו הקואופרטיב נותן אפשרויות מסוג זה. ב- 1969 עברה המשפחה לכפר דניאל. יעל הצטרפה לאחר זמן מה, ומוטי בן ה-14, בהסכמה אמיצה של הוריו, החליט להישאר בגבעת ברנר.
במושב השיתופי קיבלו בני המשפחה בית עם חצר משלהם ואת הילדים לצדם כל היום. שולמית נכנסה שם לחיי החינוך והתרבות ודב השתלב מיד בנגרית המושב ובחריצותו, כתמיד, תרם לשגשוגה.
עד גיל זקנה, והמחלה הקשה שתקפה אותו, היה דב איש ללא הפסקה. למרות קומתו הקטנה, היה חזק פיסית יותר מכל יתר בני משפחתו יחדיו; איש שאינו מתעייף לעולם. אחרי כל יום עבודה קשה במשק, היה ממשיך ומשקיע בביתו שלו; בגידול ילדים בבית; בגידול ירקות בחצר; ביצירת רהיטים לבית; בעבודות עץ בשביל כולנו.
דב חי בביתו שבכפר דניאל עד סוף ימיו מוקף בבני משפחתו, נכדיו וניניו. ב-26 בנובמבר 2011 הלך אבינו לעולמו ואנחנו טמנו אותו באדמת ארצו, בבית העלמין בחלקת היער אשר בפאתי הכפר.
יהי זכרו ברוך."

13.12.2022: טקס הענקת אות המציל היהודי, קיבוץ הזורע – צאצאי האחים אהרון ודב גלנץ קיבלו את האות

מתוך אתר "יד ושם":
עדותו של **גולן (גלנץ) אהרון**, יליד 1922, **Chust**, על קורותיו ב- Budapest, ב- Timisoara, ב- Bucharest ובדרך לארץ ישראל https://collections.yadvashem.org/he/documents/3563006

עדותו של **גולני (גלנץ) דב**, יליד 1927, **Chust**, על קורותיו כעובד כפיה והצלה ב"רכבת קסטנר"
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3562657

ירון גולני עם תעודת "אות המציל היהודי" על שם אביו, דב גולני, דצמבר 2022

לאהרן ולדב היו, כאמור, עוד 3 אחיות: רחל שהייתה תופרת (1924), חנה (1926) ופסיה-הילדה (1932). הן נלקחו בשנת 1944 למחנה ההשמדה אושוויץ. רחל ופסיה נשלחו מיד לתאי הגזים.
חנה שרדה ונשארה במחנה בתנאים של השפלה, רעב, קור ופחד מוות. לאחר מספר חודשים במחנה הועברה חנה לעבודת כפייה במפעל לתחמושת. העבודה הייתה קשה, אך התנאים הוקלו מעט.
עם השחרור בתום המלחמה החלה חנה בחיפוש אחרי בני משפחה ניצולים. המשפחה, ברובה, נכחדה. לימים, גילתה ששני אחיה ניצלו ונמצאים בארץ.
כמו צעירים רבים, שנשארו חסרי משפחה או מכרים, הצטרפה חנה לקבוצת עקורים יהודים צעירים בגרמניה. המקום התנהל כקומונה. חלק מהחברים יצאו לעבודה וחלק דאגו לניהול הבית והקבוצה. שם פגשה חנה את ברוך (בוריס) בוגומולני, אשר בזמן המלחמה שרת בצבא הרוסי. הזוג הצעיר והבודד שהשתוקק למשפחה נישא והצטרף לאחיו של ברוך ומשפחתו בצ'כוסלובקיה, שם נולדה ביתם הבכורה חיה (1947). המשפחה הצעירה רצתה לעזוב את אירופה, בה נגרם לה סבל רב כל כך. אביו של ברוך היה פעיל ציוני ידוע במחוז מגוריו לפני המלחמה. בבית הוריו התוודע ברוך לרעיון הציונות והיה טבעי לעלות ארצה. פעילי עליה ישראלים שהסתובבו באירופה בין הניצולים עזרו לחנה ולברוך להגיע לישראל.
תחילה גרו באזור חיפה ואחר כך הצטרפו לאהרון האח ומשפחתו, שהתגוררו ברחובות.
ברחובות נולדה רחל (רוחה) (1951), בתם השנייה, ואחרי כעשר שנים נולדה גילה (1961).
למרות ההתחלה הקשה, עבדו חנה ובוריס בחריצות, בנו בית, הקימו עסק מצליח וזכו לחתנים, נכדים ונינים. הם התגוררו ברחובות עד יומם האחרון. בנותיהם גם הן נשארו לגור בה עם בני משפחותיהם.
חנה נפטרה בסוף שנת 2015. חמישה חודשים לאחר פטירתו של בן זוגה. יהי זכרם ברוך.

חנה בוגומולני, לבית גלנץ

חנה ובוריס בוגומולני
ביום נישואיהם

האחים לבית גלנץ, בני משפחת גולן, גולני ובוגומולני [עלון 120 – אפריל 2024]

- **ילדי משפחת גולן**

מרדכי גולן, יליד 1946, נולד כאמור בכפר סאלד וגדל ברחובות, בה הוא חי עד היום. הוא בוגר בית הספר "אורט" בעיר. בצבא שרת כאיש טכני במסלול תותחים נגד מטוסים. בימי המיתון שקדמו למלחמת ששת הימים (1966) הוא נישא לחברת ילדותו, אתי והזוג התגורר בבאר שבע. מוטי סיים בהצטיינות לימודים כמהנדס מכונות בשלוחת הטכניון בבאר שבע.
בלחץ המרצים הוא החל לימודי מאסטר בחיפה, מה שחייב מעבר הזוג לחיפה. אך כשפרצה מלחמת יום כיפור הלימודים פסקו.
בתום המלחמה הצטרף מוטי לביה"ס להנדסאים של אוניברסיטת תל אביב והיה ממקימי המגמה לאוטומציה תעשייתית. בשלב מסוים ניהל את אגף ההנדסאים בבית הספר להנדסאים.
כעבור שמונה שנים הקים חברה עצמאית בשם "מאגמא הנדסה", שפועלת בתחום האוטומציה והמיחשוב בקווי הייצור בתעשייה. החברה פועלת למעלה מארבעים שנה ומעסיקה כ-25 מהנדסים ואנשי מחשבים.
כיום מוטי הוא גמלאי ואת החברה המשפחתית מנהל בנו האמצעי, עמית, ועובד בה גם הבן הצעיר, אסף. הם מתגוררים בגבעת ברנר.
הבן הבכור, עופר, הוא פסיכולוג קליני, ראש המעבדה לחקר אוטיזם ופרופסור מן המניין במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. הוא מומחה לתסמונות הספקטרום האוטיסטי. הוא מטפל בילדים, מבוגרים, מתבגרים ונוער בהתמודדות עם אוטיזם וליקויי תקשורת וקשיים במיומנויות חברתיות.

צביקה גולן, יליד 1951, נולד ברחובות. הוא מעיד על אחיו, מוטי, שהוא היה הילד הראשון שנולד לאהרן, דב וחנה, האחים ששרדו, והיה לכל בני הדודים דמות מנהיג ויועץ בחייהם.
צביקה סיים תיכון בעיר, התגייס לשריון ושרת בתקופת מלחמת ההתשה ומלחמת יום כיפורים.
במשך שלוש שנים הוא שרת כמאבטח – שנה אחת בטהרן (!) ושנתיים בבריסל.
למרות הרקע הלא טכני שלו, קיבל צביקה את המלצת אחיו ולמד אלקטרוניקה במכללה להנדסאים. הוא עבד בחברת "אלסינט", כשתחום ההתמחות האזרחית שלו היה מכשור רפואי, בדגש מכשירי MRI וממוגרפיה.
במהלך השנים הוא נשלח לשיקגו, לשנתיים של שליחות מקצועית.
צביקה נישא לבת מושב בני ציון [מושב בשרון] ובמקביל לעיסוק המקצועי היה מושבניק קרוב לשלושים שנים (1983-2011). העיסוק המרכזי היה בגידול חממות פרחים.
כיום צביקה גמלאי ומתגורר בכפר סבא.

- **ילדי משפחת גולני**

יעל גולני, הבכורה של דב, הינה מורה להוראה מתקנת ומאבחנת דידקטית. יעל עבדה במשך 30 שנה במשרד החינוך כמורה להוראה מתקנת ואסטרטגיות למידה, וכמאבחנת דידקטית. במקביל עבדה גם בעמותת "ניצן" ובשרות הפסיכולוגי. בשנים האחרונות היא מנהלת מרכז "קידום למידה" בכפר דניאל עבור מתקשים בלמידה, החל בבשלות ללמידה, וכלה בהכנה למבחני בגרות. במרכז הועברו אבחונים - דידקטי ופסיכודידקטי. יעל מתגוררת בכפר דניאל.

מרדכי (מוטי) גולני הוא היסטוריון ישראלי של תקופת המנדט ומדינת ישראל, **פרופסור מן המניין באוניברסיטת תל אביב וראש "המכון לחקר הציונות וישראל ע"ש חיים ויצמן".**

- **מוטי נהרג באפריל 2025 באסון קריסת עץ בנחל השופט.**
- **יהי זיכרו ברוך!**
- מעת לעת הוא מרואיין ברדיו בנושאי התמחותו.

אביא תמצית מהכתוב עליו בוויקיפדיה:

"מוטי למד לתואר ראשון ביחסים בינלאומיים, כולל חטיבות בהיסטוריה של עם ישראל, גאוגרפיה ויהדות זמננו.

בשנים 1985-1988 כיהן כמנהל "מרכז רחל ינאית בן-צבי ללימודי ירושלים", יחידת בת של יד יצחק בן-צבי המתמחה בסיורים ובסמינרים לימודיים בירושלים, בעיקר לנוער.

המשיך לתואר השני ב"מכון ליהדות זמננו" באוניברסיטה העברית. הוא כתב עבודת גמר ל "הנהגת היישוב ושאלת ירושלים בשנים 1937-1949". העבודה ראתה אור במסגרת סדרת הספרים של האוניברסיטה המשודרת.

בשנים 1985-1986 היה גולני עוזר ההוראה של פרופסור גבריאל כהן באוניברסיטת תל אביב. את התואר השני סיים ב-1990 באוניברסיטה העברית.

את תואר הדוקטור, אותו קיבל בשנת 1993, עשה גולני בחוג להיסטוריה כללית באוניברסיטת חיפה. עבודת הדוקטור עסקה בדרכה של ישראל למלחמת סיני ובמלחמה עצמה. המחקר נעשה בשיתוף מחלקת ההיסטוריה של צה"ל ובהמשך פורסם בשני כרכים. **מדובר במחקר כולל ראשון על מלחמה ישראלית, מחקר שיש בו היבטים מדיניים, פוליטיים וצבאיים. המחקר ראה אור גם באנגלית ובצרפתית.**

בשנים 2001–2005 היה ראש החוג ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה.

בשנת 2009 התמנה **לפרופסור חבר בחוג ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטה**. כמו כן היה חבר במערכת הוצאת הספרים של האוניברסיטה, השתתף בצוות שעבד על **המוזיאון הלאומי למערכות ישראל**, שהיה אמור לקום בהר איתן ליד ירושלים. אחר כך היה **יועץ היסטורי ל"מוזיאון רבין"**, העוסק בהיסטוריה של היישוב ושל מדינת ישראל. בשנים האחרונות הוא חבר בצוות ישראלי-פלסטיני, העוסק בפרסום משותף בתולדות המלחמה ב-1948.

החל מאוקטובר 2013 עבר גולני לחקור באוניברסיטת תל אביב, בחוג להיסטוריה של עם ישראל.

בשנים 2017–2019 היה ראש החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל אביב.

הוא גם ראש הקתדרה ע"ש רוזנברג לחקר תולדות העם היהודי.

ב-2002 ראה אור **ספרו של גולני "מלחמות לא קורות מעצמן: זיכרון, כוח ובחירה"**, שעוסק בתולדות היחס הציוני והישראלי אל הכוח הצבאי הממוסד משנות ה-30 ועד לשנות ה-70 של המאה העשרים. הספר הוא שילוב סוגות בין מחקר היסטורי, פרוזה ואפיזודות אוטוביוגרפיות. הספר זכה לתהודה נסערת מצד מחייבים ושוללים כאחד, הן בשל הז'אנר וגם בשל התזה.

ב-2005 ראה אור **כרך איגרותיה של מניה שוחט, "עם הזרם ונגדו"**, אותו ערך מוטי גולני יחד עם יהודה ושולמית ריינהרץ. ב-2009 ראה אור **ספרו "ימים אחרונים"**, המביא את יומנו של הנרי גרני, המזכיר הראשי המנדטורי האחרון, שישב בירושלים ערב תום המנדט, וכתב יומן, שעה שיהודים וערבים כאחד ירו עליו. הספר שזור בתגובה מחקרית ליומן בן הזמן. תרגום לאנגלית של הספר ראה אף הוא אור באותה שנה. ב-2011 יצא לאור **ספרו של גולני על הנציב העליון האחרון בארץ ישראל, הגנרל סר אלן גורדון קנינגהם**, ששירת בתפקידו בשנים 1945-1948. הספר מביא מבט מחלונו של הנציב בארמונו בירושלים, על האירועים הסוערים באותן שנים. הספר יצא לאור גם בשפה האנגלית ב-2012.

ספרו האחרון של גולני, **"הביוגרפיה של חיים ויצמן בשנים 1922-1952"**, אשר אותה כתב בשיתוף פרופסור יהודה ריינהרץ מאוניברסיטת ברנדייס.

גולני מתגורר ביישוב הקהילתי גבעת אלה."

[עלון 128, נובמבר 2024]:הודעה שפורסמה ב-19.9.2024 והובאה לידיעתי על ידי בת דודתו של מוטי, חיה נתיב: "משרד ראש הממשלה, המועצה הציבורית להנצחת זכרם ופועלם של נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה שבמשרד ראש הממשלה הכריזה היום (ה') על הזוכים בפרס נשיא המדינה וראש הממשלה לשנים תשפ"ג – תשפ"ד, לחוקרים, יוצרים ותלמידים שמנציחים את זכרם של נשיאי המדינה וראשי הממשלה שהלכו לעולמם. טקס הענקת הפרס התקיים במעמד נשיא המדינה יצחק הרצוג, במסגרת טקס האזכרה הממלכתי המשותף לנשיאי ישראל וראשי ממשלותיה שהלכו לעולמם, בבית הנשיא בירושלים.

ועדת פרס נשיא המדינה וראש הממשלה - בראשות ד"ר אברהם חיים, וחברי הועדה ד"ר אורית רישפי, ד"ר אסף טרקטינסקי, גב' נירה פרידמן, מר אופיר ממן, מר איתן דוניץ – בחרה את הזוכרים בקטגוריות השונות, לאחר בחינת כלל העבודות שהוגשו.

...לשנת תשפ"ד הוענק פרס להנצחת נשיא המדינה הראשון, חיים ויצמן ז"ל: * **לפרופ' מוטי גולני** ופרופ' יהודה ריינהרץ על **ספרם "האב המייסד, ביוגרפיה על חיים ויצמן 1922-1952" אשר מציג את מורשתו, דרכו ואישיותו של הנשיא ויצמן במהלך 30 שנות עשייה שהובילו להקמת המדינה."**

מידע עליו מאוניברסיטת תל אביב, החוג להיסטוריה: "פרופ' מוטי גולני הוא **היסטוריון וראש המכון לחקר הציונות וישראל ע"ש וייצמן באוניברסיטת תל אביב.** עיקר עניינו המחקרי בשאלות של מוסר, זיכרון, פוליטיקה ומלחמה בהיסטוריה של היישוב ושל מדינת ישראל. הוא עוסק גם בתקופת המנדט בפרספקטיבה של הקשר הציוני-בריטי, ואף עומד בראש הפורום הישראלי של חוקרי המנדט ."

בעלון 120 מאפריל 2024 כתבתי על אביו של מוטי, יליד חוסט: דב גלנץ גולני היה יליד 1927, חבר "דרור הבונים" ...דב סייע בקליטת פליטים, שהגיעו מפולין ומקרפטורוס לבודפשט. אחרי כניסת הגרמנים להונגריה ב-19.3.1944, אימץ לעצמו תעודות אריות מזויפות ועסק בפעילות מחתרתית מגוונת: בניית בונקרים, ארגון בריחה דרך הגבול לרומניה - ה'טיול', השגת תעודות מזויפות לנזקקים וקשר בין החברים במחתרת ופעולות אחרות. בסוף יוני 1944 יצא מהונגריה ברכבת של ה"וועדה לעזרה והצלה" [רכבת קסטנר]; דרך ברגן בלזן, הגיע לשווייץ. משם עלה ארצה באונייה "ויל ד'אורן", שהגיעה ארצה ב-2.9.1945.

משמאל: **פרופ' מוטי גולני** הנשיא יצחק הרצוג ופרופ' יהודה ריינהרץ.

ירון גולני הוא אדריכל ומתכנן ערים, בוגר הטכניון בחיפה ובעל תואר שני בפילוסופיה מאוניברסיטת תל אביב – **בהצטיינות**.
ירון מוביל משרד אדריכלים עצמאי משנת 1991, יחד עם אשתו, גלית, המתכנן בתים פרטיים, בתי דירות יוקרתיים בתל-אביב, בנייני ציבור ובנייני משרדים. המשרד רכש ניסיון מעשי רב בתחומי ארכיטקטורה, אדריכלות נוף, עיצוב פנים ותכנון ערים. קנה המידה של הפרוייקטים אותו הוא מוביל, נע בין תכנון רהיטים ועיצוב פנים, לבין תכנון מבני משרדים של עשרות אלפי מ"ר.
במקביל לעבודתו המקצועית הוא מלמד ארכיטקטורה במסגרות אקדמיות שונות. בעבר לימד באוניברסיטת מלבורן. כיום הוא מלמד בשנקר.

ספרו "שער לארכיטקטורה" יצא לאור בשנת 2008 וזכה לתפוצה נרחבת בקרב קהל המבקש לערוך היכרות עם המקצוע. עבודותיו של גולני פורסמו במגוון ספרים, מגזינים ואתרי אינטרנט מובילים ברחבי העולם וזכו להערכה ולפרסים.
מתוך אתר הפייסבוק של ירון ניתן להתרשם מהישגיו המקצועיים. למשל: ביוני 2018 שידרו ב-BBC את התכנית על ישראל בסדרה World's Most Extraordinary Homes. בפרק מצולמים 4 בתים שמייצגים את ישראל, כולל בית שתוכנן על ידו בגליל.
באוגוסט 2019 התפרסם ב-DESIGNBOOM היוקרתי המרכז שתיכנן ירון בחולון לאנשים עם מוגבלות. על עבודה זאת **זכה ירון באות העיצוב לשנת 2019**.

חולון: המרכז לאנשים עם מוגבלות, אותו תיכנן ירון גולני

הלינק לאתר שלו: https://www.designboom.com/.../golany-architects/...

מיכל גולני היא משוררת, עורכת ספרות ילדים ושירה ועורכת לשון. שיריה התפרסמו בבמות שונות, כולל בבתי ספר, וכולל שני ספרי שירה: "לצייר אור" ו"עונת מעבר".
כמו כן הוציאה ספר ילדים "גן של חיות".
במהלך השנים מיכל עסקה בחינוך כגננת וכמורה להוראה מתקנת.
מיכל היא אימא לשניים וסבתא לשלש נכדות.
על הספרים שלה ועבודת העריכה ניתן לראות באתר שלה ושל בתה, לירון, שגם היא עורכת לשון.

https://www.benhashoorot.co.il/gan-shel-hayot

חממה

יֶלֶד זָקוּק לַחֲמָמָה,
לַצֵאת וְלָבוֹא מִמֶּנָּה,
לְיַד תּוֹמֶכֶת,
וְלִרְשׁוּת לִהְיוֹת
בַּצְמִיחָה וּפְרִיחָה
וּשְׁמִטָּה
וְשִׁלֵּכֶת.

יֶלֶד אֵינוֹ זָקוּק לְיַד גּוֹזֶמֶת,
מְעַצֶּבֶת עֲנָפִים
אֲלָא לְיַד שֶׁמְּחַבֶּקֶת אֶת הַגֶּזַע
עַד שֶׁיִּתְחַזֵּק
וְיִתְחַזְּקוּ הַשׁוֹרָשִׁים.

- **בנות משפחת בוגומולני**

חיה נתיב, הבת הבכורה של חנה - נשואה, אם לשלשה ילדים וסבתא לששה נכדים. לאחר סיום התיכון למדה הוראה בסמינר לוינסקי, סמינר למורות למלאכה בגבעתיים וסמינר למורות לאמנות ברמת השרון.
לאחר מספר שנות הוראה בבי"ס, פתחה סדנא פרטית ברחובות, בה לימדה אמנויות שונות, בעיקר בשטח הטקסטיל. למרות שגשוגה של הסדנא, נאלצה להפסיק, והיגרה עם משפחתה בעקבות עבודת בן זוגה דוד (טומי) לקנדה.
בקנדה מעורה חיה בחיי הקהילה. מלמדת אומנויות למבוגרים, יוצרת עבודות אמנות בעיקר בנושאים יהודיים ויודאיקה. עבודותיה תלויות על קירות מוסדות ציבוריים, בתי כנסת ואוספים פרטיים. מעצבת ומובילה פרויקטים ציבוריים.

פרויקט קבוצתי "שלום עלי אדמות" שנעשה בתקופת הקורונה על ידי אומנים ישראליים – עיצוב, הנחיה והרכבה על ידי חיה נתיב

רחל הררי: הבת האמצעית של חנה, נשואה ליצחק, אם לארבעה וסבתא לשבעה נכדים.
רוב חייה המקצועיים השתלבה רחל במערכת החינוך, לימדה מתמטיקה, בעיקר בכיתות הגבוהות בחטיבה העליונה. במקביל, שימשה בתפקידים רבים ומגוונים בביה"ס והייתה שנים רבות מנהלת חטיבת ביניים - ולאחר מכן מנהלת חטיבה עליונה בעיר רחובות. לאחר שפרשה לגמלאות מביה"ס הדריכה מורים בשנת ההוראה הראשונה שלהם במסגרת תוכנית הסטאז' באוניברסיטת בר אילן.
במקביל, הייתה מרצה למתמטיקה במכללה אקדמית, בחוג למנהל עסקים לתואר שני.
רחל ויצחק (איציק) שכלו את בנם הבכור ליאור (1976-2000), בן אהוב, צעיר נפלא, מלא אור, הומור ותבונה. סרן ליאור הררי, נווט מטוס F-16 בחיל האוויר, נפל בתאונה אווירית, כשמטוסו צלל במימי הים התיכון והוא בן 24 בלבד.

גילה לוי: הבת הצעירה של חנה, היא אשת חינוך, טכנו-פדגוגית, עסקה במשך שנים רבות בהוראת מקצוע מדעי המחשב בתיכון "אורט" רחובות, ולאחר מכן כמדריכה ארצית בתוכנית הלאומית להתאמת מערכת החינוך למאה ה- 21. במסגרת תפקיד זה פיתחה מאות יחידות הוראה, אשר משלבות טכנולוגיה בתהליכי הוראה-למידה-הערכה ותורמות לשדרוג דרכי ההוראה.
כיום גילה בגמלאות, נשואה למיקי, אימא לתאומים (בן ובת) וסבתא לתאומים (בן ובת) מתוקים.

<u>גרוס גרגורי (אוז'גורוד)</u> [<u>עלון 115 – דצמבר 2023</u>]
גרגורי הוא מאמן סיוף בבאר שבע, שם הוא מתגורר. הוא שופט בינלאומי, אשר שופט בתחרויות סיוף בינלאומיות וכן באולימפיאדה האחרונה בטוקיו.
גרגורי נולד באוז'גורוד בשנת 1959. בגיל 10 החל את אימוני הסיוף בעירו. בגיל 14.5 עלה ארצה עם משפחתו. בחודש הראשון בארץ הם התארחו אצל הדודה בכפר אחים ואז השתקעו בבאר שבע, שם התגוררו מספר קרובי משפחה.
גרגורי עבר ללמוד בפנימיית עיינות (ליד נס ציונה) וסיים בבית ספר בבאר שבע. את שירותו הצבאי, כולל שנת קבע, שרת בפיקוד דרום.
גרגורי סיים לימודי מאמן ספורט מוסמך בווינגייט בשנת 1992.
משנת 1975 עד 1989 הוא היה סייף פעיל.
בין השנים 1980-1989 היה גרגורי סייף בנבחרת ישראל. במסגרת זאת הוא ייצג את המדינה באליפויות עולם ובאליפויות אירופה.
בשנת 1981 זכתה הנבחרת במדליית זהב קבוצתית במשחקי המכביה. ב-1987 זכתה הנבחרת במקום השישי באליפות אירופה לקבוצות, אשר התקיימה בפריז.
בשנת 1989 פרש גרגורי מפעילות כמתחרה והחל בקריירת אימון של ילדים ונערים במועדון בבאר שבע, בו גדל וצמח מקצועית. במועדון הסייף בבאר שבע רשומים כארבעים בני נוער פעילים.
יש לו 3 בנים [ושני נכדים] – שגם הם, איך לא, התאמנו בסיוף!
גרגורי עומד בראש ועדת השיפוט הארצית של ארגון הסיוף. במסגרת תפקידו כשופט ראשי הוא מעביר קורסים וסמינרים לשופטים צעירים וותיקים, מפקח בתחרויות ארציות, מכשיר שופטים חדשים למבחני שיפוט בינלאומיים.
גרגורי ניהל את התחום בשתי המכביות האחרונות, שהתקיימו בשנת 2022 ו-2017. במסגרת זאת היה גרגורי אחראי ארגונית, שיפוטית ובניהול הרוח הספורטיבית.
באולימפיאדה הפאראלימפית שהתקיימה בטוקיו ב-2021 שפט גרגורי בתחרויות הסיף. הנה מה שכתבו עליו באיגוד הסיוף ב-2.9.2021:
"כולנו שמחים ומתרגשים עם גרגורי גרוס בהיותו שופט במשחקים הפאראלימפים בטוקיו 2021. זוהי נבחרתי לשפוט במשחקים פאר אולימפיים פריז 2024הגשמת חלום ויעד, שכיוון אליו בקריירת השיפוט שלו. **גרגורי נמנה יחד עם מספר שופטים ברמה הכי גבוהה לשפוט באולימפיאדה, תוך הפגנת מקצועיות, שליטה בחוקת הסיוף וניסיון באירועים גדולים!** אומנם לא הייתה נציגות ישראלית במשחקים הפאראלימפיים, אך גרגורי היה שם וייצג את המועדון, איגוד הסיוף הישראלי ומדינת ישראל בכבוד🇮🇱 ! כל הכבוד ובהצלחה בהשגת יעדים חדשים❤️🏆 !"
גרגורי הוא חבר הוועדה הטכנית הפאראלימפית.
האירועים הספורטיביים האחרונים בהם השתתף כמארגן או כשופט הינם:
8.9.2023 - סמינר בן 3 ימים, שהתקיים בשטוקהולם, שוודיה, בו השתתפו נציגים מ-15 מדינות, אשר התמחו בארגון וניהול אירועי ספורט.
30.9.2023 – שיפוט באליפות עולם, שהתקיימה ב- Terna [איטליה].
בסוף אוקטובר הוא יצא למשחקי אסיה, הנערכים אחת לארבע שנים, שהתקיימו בסין.

בימים אלה נבחר גרגורי לשפוט במשחקים הפאראלימפיים שייערכו בפריז 2024.

... ואולי לא מקרי הוא שהכתבה על גרגורי עולה בימים אלה של מאבק!

גרגורי בבגדי הסיוף זמן לא רב לפני פרישתו כספורטאי פעיל

גרגורי עם שניים מבניו, ששרתו כספורטאים מצטיינים

בכתבה ב-mynet באר שבע מה- 29.11.99 הוא זכה לשבחים רבים:

"רבותיי, ההיסטוריה חוזרת: בשנת 1984 התקיימה בבאר שבע אליפות הסיוף הארצית. 25 שנה חלפו, ובשבת שלפני האחרונה חידשה את התחרות העמותה לקידום הסיוף **בראשות גרגורי גרוס**. העמותה קיימה אליפות בהשתתפות 81 סייפים וצופים רבים, שהגיעו לאולם הספורט בתיכון מקיף רגר.

הסייפים הגיעו מעמק יזרעאל, חיפה, עכו, פתח תקוה, כפר סבא ובאר שבע. החרב לא נפלה רחוק מהמאמן ובנו של גרוס, ניב, הרשים בכישרונו והגיע למקום השלישי בתחרות הקדטים לגילאים 14-17.

גרוס הביע התרגשות רבה לנוכח חידוש התחרות ואמר: **"25 שנה אני מחכה לקיים את האליפות בבאר שבע. נמאס לי לנסוע בכל פעם לתחרויות בצפון. גם בבאר שבע יש סיוף וחשוב לעודד ספורטאים להצטרף לענף"**.

כתבה נוספת ב- Ynet היא מה-18.2.2018, מאת אורן אהרוני:

דגל ישראל "נעלם" - והוחזר לאחר מחאה. ראש המשלחת לגביע העולם בסייף לנערות באוסטריה, גרגורי גרוס, הבחין שהדגל לא הופיע בשורת דגלי המדינות המשתתפות: "מצאתי אותו זרוק כמו סמרטוט, מזל ששמתי לב". שערורייה בתחרות גביע העולם לנערות בסייף המתקיימת באוסטריה. ראש משלחת ישראל, השופט הבינלאומי והמאמן גרגורי גרוס, הבחין כי דגל ישראל נעלם משורת דגלי המדינות המשתתפות בתחרות. גרוס מחה נמרצות על כך בפני המארגנים, שהחלו לבדוק את העניין.

לבסוף מצא גרוס את הדגל זרוק בפינה נידחת והוא הוחזר למקומו. **גרוס: "מצאתי את הדגל זרוק על הרצפה כמו סמרטוט, מזל ששמתי לב. הבאתי אותו לוועדה המארגנת והם החזירו אותו למקומו לצד שאר דגלי המדינות".**

שורת דגלי המדינות המשתתפות בלי דגל ישראל (צילום באדיבות איגוד הסיוף)

הישג מקצועי הושג ב-24 בפברואר 2023: מדליית ארד באליפות אירופה עד גיל 17 לקבוצות, אשר מתקיימת באסטוניה. קבוצת הבנים זכתה במקום השלישי וההיסטורי, כשאחד מחניכיו של גרגורי היה חבר הנבחרת!

גרגורי, כראש המשלחת, קיבל את הכבוד להעניק לסייפים את המדליה.

- 25.4.2023
צרפת Nimes

גרגורי עם 3 בניו בלונדון: ניב, רועי ולירן עם אבא גרגורי | צילום מיוחד ל-eyoya חדשות ספורט באר שבע

המוטו של גרגורי הוא שהלימודים בבית הספר מקנים ידע – **אך האימונים בספורט מחשלים את האופי ומכינים את הנוער להתמודד עם אתגרי החיים.**
מיומנויות חשובות שהחיים הספורטיביים מקנים הן: התמדה, חריצות, שאיפה להצלחה ולמצויינות, התמודדות עם כישלונות והפסדים – והתאוששות - כדי להמשיך הלאה - והשקעה לטווחים רחוקים.

גרגורי כשופט במשחקים הפאראלימפיים בטוקיו, 2020

ברוך תהיה על עשייתך הספורטיבית ועל השליחות שלך כנציג ישראלי בעולם

גרגורי כשופט במשחקי אסיה, סין 2023

<u>גרטלר-דואני יעל (סיילש)</u> [<u>עלון 99 – יולי 2022</u>]

יעל היא בת הדור השלישי ומחוברת מאוד לנושא השואה, בשל עיסוקה ביומיום, ובמיוחד מחוברת לשורשיה בקרפטורוס, משם הגיעו סבה וסבתה, וכן האימא. במקצועה יעל היא עורכת דין ובמשך 20 שנה היא התמחתה בתחום הרשלנות הרפואית, נזיקין וביטוח. בשש השנים האחרונות היא עובדת כיועצת משפטית בעמותת "אביב", המתמחה בסיוע לניצולי שואה במימוש כל זכויותיהם [על כך בהמשך].

ומתבקשת השאלה: היכן היו נטועים השורשים?

הסבא, משה-אריה לינדנבאום, נולד ב-Velika Kopanya [מחוז וינוגרדוב] והסבתא, חנה איזלוביץ', נולדה בסיילש (וינוגרדוב). הם היו, למעשה, בני דודים שניים. **ברכבת לאושוויץ ביקשה שרה, אימא של סבתא חנה, את בתה, שתינשא לאחד מבני דודה למשפחת סרולוביץ - ואכן חנה מילאה אחר בקשתה והתחתנה עם אחד מן השניים ששרדו.**

במלחמה, סבתא חנה הייתה באושוויץ ובמפעל תחמושת של הגרמנים. היא דאגה אישית לעוד 5 נפשות שהיו עמה בבלוק באושוויץ וסייעה בהצלתן.

הסבא היה במחנות עבודה של ההונגרים ולבסוף במטהאוזן; משם הצעידו אותו עד גונסקירכן. **סבא משה אריה סחב בצעדת המוות על כתפיו את חברו התשוש והצילו ממוות בטוח.**

לאחר המלחמה חזרו שניהם הביתה, בתקווה למצוא מי מבני משפחתם, אך, למעשה, מצאו כי נותרו לבדם בעולם - התחתנו, הולידו את בתם היחידה (מגדה גרטלר) והתגוררו בסיילש עד עלייתם ארצה בשנת 1966. יעל מספרת שהסבא היה ציוני דגול והגיש בקשות רבות להגירה לישראל אך רק ב-1966 בקשתו נענתה בחיוב. **הסבא נשבע שיציל עוד נפש מישראל וכך עשה.**

יעל מעידה על הסבא והסבתא ש"הם היו האנשים הכי מדהימים בעולם, חפצי חיים ואוהבי אדם. יהי זכרם ברוך!"

סבתא חנה וסבא משה-אריה
עם יעל בילדותה

מגדה וראובן, הוריה של יעל,
ביום נישואיהם.
דר' גרטלר הינו רופא אף,
אוזן וגרון ומגדה – אחות.

אוגוסט 2011 – אושוויץ:
יעל ליד שרידי בלוק 21 במחנה C , שם נאסרה סבתה

מדברי יעל: "חג השבועות קרוי גם חג הקציר, חג הביכורים, חג מתן תורה, חג המים ועוד. אצלנו נוסף לו השם יארצייט - יום השנה. לעולם לא נשכח 🤍"

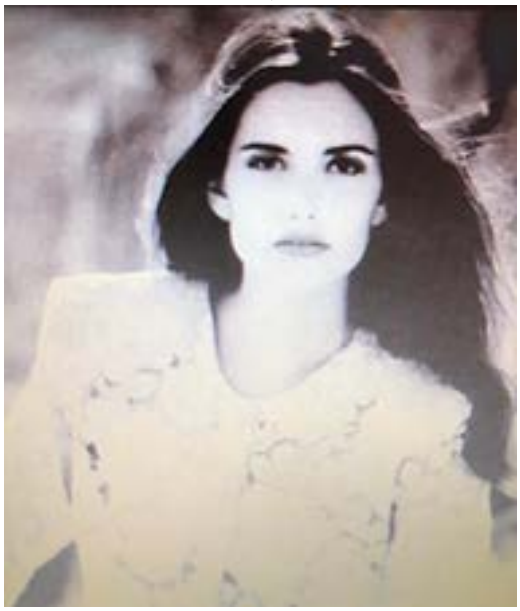

לפני שארחיב על פעילותה הנוכחית של יעל - אי אפשר שלא להזכיר את אחת מחוויות הנעורים המרשימות שלה:
יעל הייתה "נערת ישראל" בתחרות מלכת היופי שנערכה ב-1987 (לפני 35 שנה)!
בתחרות "מיס עולם" שנערכה באותה שנה הייתה יעל בין ה-10 האחרונות.
להלן קישור לראיון מהתחרות: <u>הריאיון עם יעל מתקיים בין נקודות הזמן 2:11 – 3:26</u>
.https://www.youtube.com/watch?v=iwD7Afs-NzM

מתוך הריאיון בתחרות "מיס עולם" 1987

משפחתה של יעל ביום נישואי הבת

ליעל אחות בשם ענת.
לה ולבעלה בת נשואה (כחודשיים) ושני בנים. הם מתגוררים בתל אביב.

ועתה לפעילותה של יעל כיועצת משפטית בעמותת "אביב" [כפי שהובאה בעלון מספר 76 – אוקטובר 2020]: "עמותת אביב לניצולי השואה נוסדה בשנת 2007 במטרה להבטיח את מיצוי זכויותיהם של ניצולי השואה בישראל. עורכי הדין – יועצי הזכויות של העמותה, מעניקים סיוע אישי לניצולי השואה במיצוי זכויותיהם בארץ ובעולם **ללא כל תשלום מצידם.**
היועצים מלווים את ניצולי השואה לאורך כל התהליך ועד למימוש מלא של זכויותיהם. כך אנו מבטיחים לניצולי השואה ביטחון כלכלי וחיים בכבוד וברווחה לעת זקנתם.

בנוסף, העמותה פועלת מול רשויות השלטון וגופים ציבוריים במטרה לקדם, לשפר ולייעל את הטיפול בנושא זכויות ניצולי השואה ומימושן.

הסיוע לניצולי השואה ניתן ללא כל תשלום במסגרת מיזמי העמותה השונים:

קו ייעוץ טלפוני, נקודות זכות, סיוע למרותקי בית וימי מיצוי זכויות"

כתובת האתר: www.avivshoa.co.il דוא"ל: info@avivshoa.co.il טלפון: 5711*

לבני הדור השני: הטיפול ברנטה סוציאלית ליורשים של מי שעבד בגיטאות הינו דרך הביטוח הלאומי בטלפון 9696* . התאריך הקובע לזכאות: ההורה היה בין החיים לאחר ה-27.6.2002

לרגל יום השואה הבינלאומי התראיינה יעל לגבי פעילותה בעמותה. להלן הקישור לריאיון:
https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=450581613319824
yaelg@avivshoa.co.il

- **פרט מעניין**: המראיין, אור אליעז, הוא בן הדור הרביעי, נכדם של חנה (ילידת נֶגרוֹבּוֹ) וישראל (יליד קַלניק) מושקוביץ, המתגוררים בחולון...

מתוך העיתון "ראשון News" מה-30.6.2020

שתי דוגמאות מפעילותה של יעל בראשל"צ: "כשאברהם, ניצול שואה בן 82 מראשון לציון, פגש לראשונה את עו"ד יעל גרטלר, יועצת זכויות של עמותת אביב לניצולי השואה, הוא היה סקפטי והתלונן על היחס שקיבל כל השנים מהמדינה. אברהם התקיים מקצבה חודשית של 3,976 שקלים כניצול שואה, ומקצבת זקנה של הביטוח הלאומי. בשל הכנסותיו הנמוכות הוא מוכר באוצר כנזקק – כלומר זכאי לתגמול לפי הכנסה, אך כל עוד לא הוכר ב-50% נכות, מדובר בהשלמה לא משמעותית של כמה מאות שקלים. אברהם אמר לעו"ד גרטלר כי הוא נואש ואינו מאמין שניתן יהיה לסייע לו לממש את זכויותיו. עו"ד גרטלר עודדה אותו והסבירה לו כי אם תצליח לסייע לו בהעלאת אחוזי הנכות למינימום של 50%, השלמת ההכנסה שהוא מקבל תגדל באופן משמעותי. ואכן, לאחר תהליך לא פשוט, בסופו של דבר אחוזי הנכות של אברהם עלו וכיום הוא מקבל קצבה חודשית בסך 7,924 שקלים. כך, בעזרת הסיוע במיצוי זכויות, מובטח לאברהם ביטחון כלכלי לעת זקנה.

גם סיפורו של שלמה, ניצול שואה בן 76, ממחיש עד כמה משמעותי הסיוע במיצוי זכויות. שלמה לא הוכר מעולם כניצול שואה, למרות שהיה זכאי לזכויות מלאות מאז ומתמיד. לפני כמה חודשים הוא קיבל מכתב מעיריית ראשון לציון ומהרשות לניצולי השואה. במכתב צויין כי ייתכן שהוא זכאי לזכויות של ניצול שואה. בעקבות המכתב שלמה הגיע לנקודת הזכות בעיר ונפגש עם עו"ד יעל גרטלר, אשר בישרה לו שהוא אכן זכאי לקצבה חודשית. עו"ד גרטלר סייעה לשלמה להגיש את הבקשה לאוצר, הבקשה אושרה וכיום שלמה מקבל קצבה חודשית בסך 2,420 שקלים וכל ההטבות הנלוות."

ברוכה תהיי על עשייתך, יעל!

חזון העמותה: כל ניצול שואה חי בכבוד וברווחה!

בישראל חיים היום כ-200,000 ניצולי שואה, כרבע מהם חיים בעוני. רבים מניצולי השואה אינם ממצים את מכלול זכויותיהם מול הגופים השונים בארץ ובחו"ל בשל חוסר מודעות וקושי להתמודד עם חסמי הבירוקרטיה.
עמותת **אביב לניצולי השואה** מסייעת לניצולי השואה במיצוי ומימוש מכלול זכויותיהם בארץ ובחו"ל. העמותה מעסיקה עורכי דין מומחים בזכויות ניצולי השואה, המסייעים לניצולי שואה **ללא כל תשלום**, בכדי להבטיח שניצולי השואה יוכלו לחיות את שארית חייהם בכבוד וברווחה.

פעילות העמותה:

- **קו ייעוץ טלפוני לניצולי שואה ובני משפחותיהם - *5711** העמותה מפעילה קו ייעוץ טלפוני בנושא זכויות ניצולי השואה הנותן מענה ללא כל תשלום ללמעלה מ- 10,000 פניות של ניצולי שואה, בני משפחותיהם ואנשי מקצוע בכל שנה.
- **מיזם נקודות זכות - מרכזי מיצוי זכויות בקהילה** - מיזם שהוקם בשנת 2014 יחד עם **אשל-בזינט ישראל**. נקודות הזכות פועלות ברחבי הארץ בשיתוף רשויות מקומיות ומציעות לניצולי השואה סיוע וליווי מקצועי של עורכי דין של העמותה, במיצוי זכויותיהם והמשך טיפול ומעקב עד לסיום התהליך כולו. לפי דוח כלכלי של חברת BDO **זיו האפט**, שבחן את התשואה הכלכלית של המיזם, כל ניצול שואה שביקר בנקודת זכות יקבל בממוצע כ-36,000 ₪.
- **סיוע לניצולי שואה מרותקי בית** - העמותה מנגישה את שירותיה לניצולי שואה המרותקים לבתיהם באמצעות מתנדבים המבקרים את ניצולי השואה בבתיהם בכל רחבי הארץ, ופועלים בהנחיית עורכי הדין של העמותה. בנוסף, מנגישה העמותה את הסיוע לניצולי שואה בימי מיצוי זכויות שעורך צוות יועצי הזכויות של העמותה בכל הארץ, מצפון ועד דרום - בבתי אבות, במרכזי יום, במת"סים, מועצות אזוריות ועוד.
- **הפצת הידע** - העמותה פועלת להנגשת והפצת ידע בתחום הזכויות מתוך רצון להעלות מודעות לזכויות ניצולי שואה ולהנגיש מידע לניצולי שואה ובני משפחותיהם. לשם כך העמותה מפעילה אתר אינטרנט המרכז את מכלול הידע בנושא - **www.avivshoa.co.il**, שולחת עדכון מקצועי קבוע בנושא זכויות ניצולי השואה לכ-3,500 מטיים בדיוור אלקטרוני ומעבירה הרצאות והדרכות לניצולי שואה ולצוותים מקצועיים בכל רחבי הארץ.
- **קשרי ממשל** - העמותה רואה חשיבות רבה בקיום קשר שוטף עם גורמי ממשל, העברת מידע והצעות לייזום חקיקה ומדיניות חדשה, וזאת מתוך תפיסה כי רק באמצעות המחוקקים וקובעי המדיניות, ניתן לפעול להובלת שינוי חקיקתי ושינוי מערכתי ביחס לניצולי השואה.

במהלך שנות פעילותה סייעה עמותת אביב לניצולי השואה ל-65,000 ניצולי שואה, לממש הטבות וקצבאות בסך של למעלה מ-450 מיליון שקלים ללא כל תשלום.

עבור ניצול השואה זה מיצוי הזכות - עבורנו זו שליחות!

מייסדת העמותה:
עו"ד אביבה סילברמן, הפועלת זה 27 שנים למען זכויותיהם של ניצולי השואה בישראל, ייסדה את העמותה בשנת 2007 מתוך תחושת שליחות ומחוייבות לשפר את חייהם של ניצולי השואה.

אותות ופרסים

- **מגן הוקרה** לעולה פורץ דרך על תרומה ייחודית לחברה, הוענק בשנת 2017 לעו"ד אביבה סילברמן, מנכ"לית מייסדת העמותה, על-ידי שרת העלייה והקליטה, ח"כ סופה לנדבר.
- **אות המופת** על עשייה חברתית של כנס שדרות 2016, הוענק לעמותת אביב לניצולי השואה על ידי המועצה להתנדבות לאומית וכנס שדרות.
- **תעודת הוקרה** מטעם השדולה הפרלמנטרית לניצולי השואה בכנסת, הוענקה לעמותת אביב לניצולי השואה באירוע הוקרה במשכן הכנסת בשנת 2012.
- **"עיטור האור"**, אות הוקרה לניצולי שואה ולעוסקים לרווחתם מטעם הקרן לרווחה לנפגעי השואה בישראל, הוענק במהלך השנים למנכ"לית העמותה, עו"ד אביבה סילברמן ולמתנדבי העמותה.
- **פרס לאונר ולארי זוסמן-בזינט**, למצוינות בתחום השירותים החברתיים בישראל לשנת 2009 בתחום פיתוח שירותים לזקן, הוענק למנכ"לית העמותה, עו"ד אביבה סילברמן.

לתרומות: 072-2424404
ליצירת קשר:
עמותת אביב לניצולי השואה
ת.ד 201, נחלים, 499500
www.avivshoa.co.il

גרידינגר יצחק - מנהל הגימנסיה באוז'גורוד

[עלון 132 – מרץ 2025]

רבים מכירים את הגימנסיה העברית במונקץ', אך הייתה גם גימנסיה עברית באוז'גורוד, ומצאתי לנכון להרחיב את המידע גם על מוסד חינוכי זה – וגם על המנהל שלו, יצחק גרידינגר.

עזרו לי בקבלת המידע והתמונות שני נכדיו: צביקה גרידינגר [בנו של הבן אברהם ז"ל] ושרה וגמן [בתה של הבת, רבקה הֶלְד, שתבלח"א].

יצחק נולד בעיירה חולויב בשנת 1893, עובדה שתגזור, לימים, את גורלו ברצח בקמיניץ פודולסק – ועל כך בהמשך.

חולויב (Cholojow) היא עיירה במחוז לבוב שבמערב אוקראינה, בה התקיימה עד השואה קהילה יהודית גדולה. בעקבות חלוקת פולין - האזור נכלל בתחומי האימפריה האוסטרו-הונגרית. בשנת 1921 נכללה העיירה בתחום הרפובליקה הפולנית השנייה.

משפחתו של יצחק הייתה דתית מאוד ויצחק ברח מביתו כדי ללמוד לימודים כלליים. אחד ממוריו היה זלמן רובשוב, לימים שז"ר, שהיה לנשיא המדינה. יצחק היה תומך בית"ר והעריץ את זאב ז'בוטינסקי. גם ילדיו היו חניכי בית"ר.

נראה שאת בית הספר הראשון ייסד יצחק ביאסיניה [Jasynya], בו היה המורה של אחותה של שרה, לבית טינדל, ילידת 1901, לה נישא יצחק. ביאסיניה נולדו שני ילדיהם: אברהם (מרץ 1925) ורבקה (מאי 1926). משם עברה המשפחה להתגורר באוז'גורוד. על מקום מגוריהם בעיר ניתן ללמוד מההזמנה לחגיגת בר המצווה של הבן, אברהם, שהתקיימה בשנת 1938: רחוב קפוש 4.

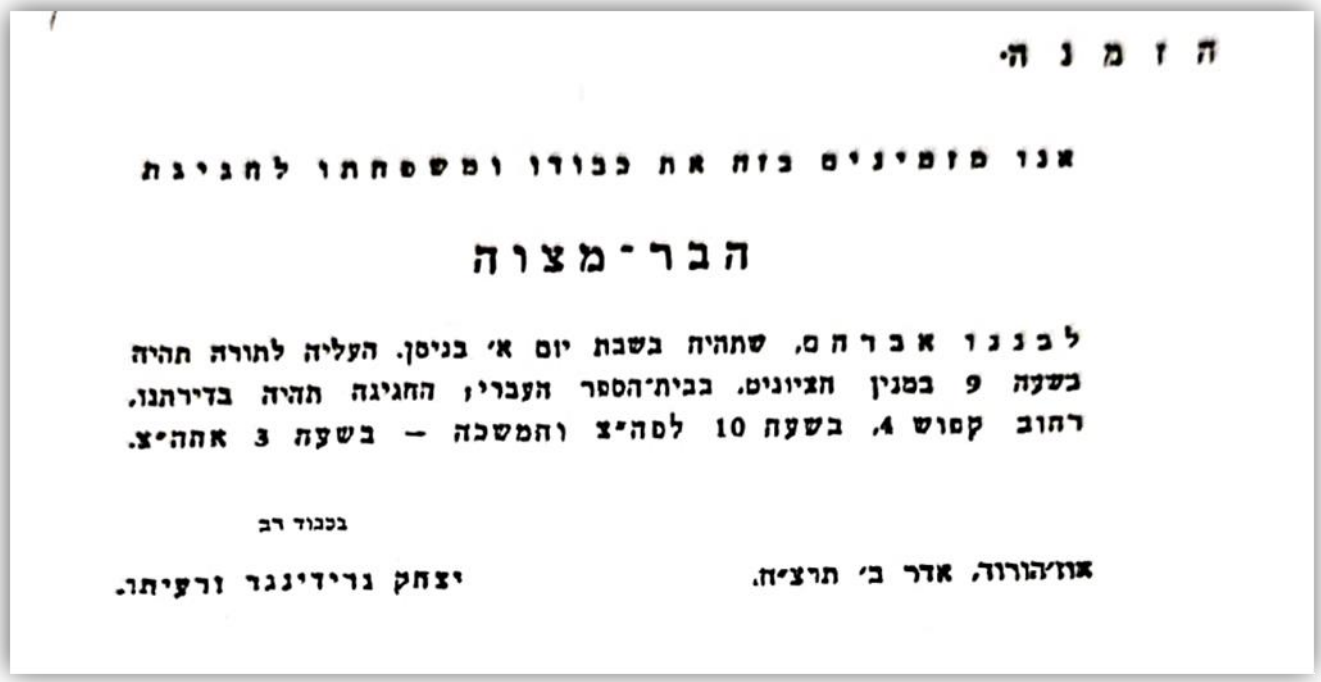

ה ז מ נ ה.

אנו מזמינים בזה את כבודו ומשפחתו לחגיגת

הבר־מצוה

לבננו אברהם, שתהיה בשבת יום א' בניסן. העליה לתורה תהיה בשעה 9 במנין חציונים, בבית־הספר העברי; החגיגה תהיה בדירתנו, רחוב קפוש 4, בשעה 10 לסה"צ והמשכה – בשעה 3 אחה"צ.

בכבוד רב

אוז'הורוד, אדר ב' תרצ"ח.

יצחק גרידינגר וזרעיתו.

יצחק הכשיר עצמו למורה בסמינר בווינה. באוז'גורוד ניכרת פעילות חינוכית ענפה שלו. בספר **"אורות בהרים"**, מאת אריה סולה, מתוארת עבודתו: עמ' 116-113: "באוז'הורוד הצליחה אגודת "יבנה" לפתוח בית ספר יסודי עוד בשנת 1925/26 עם כיתה א' ובה 22 תלמידים ומורה אחד. כל שנה נוספה כיתה אחת ומספר תלמידי בית הספר הלך וגדל... עוה"ד יהודה שפיגל מתל אביב מסר לנו כי בי"ס זה החל עוד בשנת 1922/23 כמכינה בבית הכנסת של הניאולוגים. כבי"ס עברי נפתח רשמית רק בשנת 1925. שימשו בו המורים: שמעון מילר, **יצחק גריידינגר (מנהל)**... כל המורים היו שומרי דת וזה גם קבע את אופיו של ביה"ס.

...מאוז'הורוד מסרו דו"ח **גריידינגר (מורה-מנהל)**... בית הספר מונה 90-80 תלמידים, בכיתה א' – 30.

...עיריית אוז'הורוד החליטה לכלול 10,000 כתר בתקציב 1931 להחזקת בית הספר העברי שם –100,000 כתר להקמת בניין לבית הספר. **המנהל גריידינגר עשה ככל יכולתו לקידום בית הספר, ובין השאר, פיתח התכתבות בין תלמידי בית הספר לבין תלמידים בארץ ישראל."**

עמ' 120: "[ב-1935, בציון עשור לביה"ס] ציין **גריידינגר** [במאמר בעיתון "יידישע שטימע"]: **ההתחלה עם 22 תלמיד, כעת -120 תלמיד, 4 מורים, בניין מודרני עם מכשירים וספרייה."**

עמ' 164: "[מאי 1941] ילדי בית הספר העממי הציגו מערכון בשם "ראש השנה לאילנות" **פרי עטו של יצחק גריידינגר".**

כתבה מעיתון "העולם" מה-20 בפברואר 1936: "נאות במדבר" מאת יצחק גרידינגר, אוז'הורוד:

"(מכתב מרוסיה הקרפטית) בלב אירופה, בתוך רפובליקה, שלמרות שטחה הקטן ומיעוט אוכלוסייה, ידועה היא בכל העולם וממלאת תפקיד חשוב בפוליטיקה האירופאית, בזכות הרוח הדמוקרטית השוררת בה ובזכות קברניטיה הפקחים, ומייסדה, האדם הנעלה, ט. ג. [Tomáš Garrigue] מסריק, בקרב הממלכה העממית צ'כוסלובקיה, נמצאת מדינה קטנה, ששמה "פוד-קרפטסקה-רוס" (פ.ק.ר. - רוסיה הקרפטית). האחוז של האוכלוסיה היהודית במדינה זו גדול הוא בְּערך, והציבור היהודי פה הינו חטיבה מיוחדת במעלותיה ובחסרונותיה. מצד אחד "רביים" ו"חסידים" מהטיפוס שלפני דור המבול, ומצד שני - דור עברי צעיר, שהוא למופת בכל הרפובליקה הצ'כוסלובקית. בפוד-קרפטסקה-רוס מתנוססים פה ושם בתי חינוך עברים, גני ילדים, בתי ספר עממיים ושתי גימנסיות עבריות, שהם **כנאות במדבר** השמם של היהדות, הקופאת על שמריה והשקועה בבערות עמוקה. בבתי ספר אלה מקבלים כאלף וחמש מאות תלמיד חינוך עברי־לאומי. הממשלה הצ'כוסלובקית לא רק שאינה שמה מכשולים לפני בתי הספר האלה, כנהוג בארצות שכנותיה, אלא גם תומכת בהם בפועל, בתומר וברוח, ואומנם, הם מתנהלים על־פי כל הפדגוגיקה וההגייניה החדישים. אחד מבתי הספר האלה, זהו בית הספר העממי שבבירת המדינה, אוז'הורוד, החוגג עכשיו את יובל העשור שלו. הוא נוסד בשנת 1925 עם 22 תלמידים ומורה אחד בחדר קטן, שהקהילה התיאולוגית מסרה לצורך זה בבית הכנסת שלה. כעת מונה בית ספר זה 120 תלמידים ו־4 מורים, ויש לו בנין עצמי, ספריה עברית חשובה ומכשירי לימוד רבים. בתור המשך לבית הספר העממי נוסדה לפני שנתיים גימנסיה עברית, המכילה עכשיו ג' כיתות וגן ילדים עברי. **בכל מקום, ששם בית ספר עברי קיים, נוצרה סביבה עברית וקמה תנועה לאומית תוססת. נוסדו סמינריונים וחוגים עבריים, וישנם המונים, צעירים וזקנים, המדברים וקוראים עברית. ככה הולך בית הספר העברי ומשפיע על סביבותיו ומשמש כמגדל אור בים החושך והבערות, העוטפים את רוב היהודים במדינה זו.** והלוואי היו לנו האמצעים הדרושים כדי להרחיב את רשת בתי הספר האלה כי מצבם של יהודי פ. ק. ר. ירוד מאוד! עובדה ראויה להירשם היא, שתשעים ותשעה אחוז מהמורים העברים, המשמשים בבתי הספר פה הינם ילידי פולניה. רק בזמן האחרון נכנסו להוראה גם מילידי המקום, שגמרו את חוק למודם במוסדות העברים ההם. יצהק ג ר י י ד י נ ג ר - אוז'הורוד."

ח ע ו Haolam, Thursday, 20th February, 1936

נאות במדבר

(מכתב מרוסיה הקרפטית)

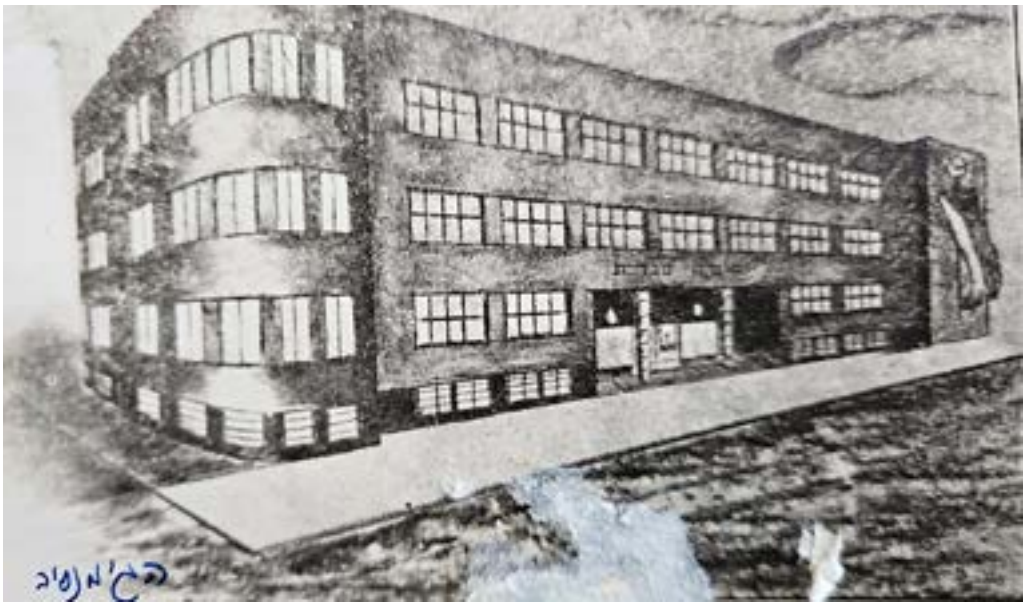

הגימנסיה העברית "יבנה" באוז'גורוד. "הוקמה בשנת 1934 במימון משותף של השלטון הצ'כי והקהילה היהודית. היא נוסדה כעשור לאחר הקמת ביה"ס העממי בעיר והייתה אמורה לתת מענה לאלו שביקשו להמשיך את לימודיהם התיכוניים בשפה העברית. ...לעומת החינוך החילוני בגימנסיה במונקץ', ב"יבנה" היה החינוך דתי-לאומי ורוב התלמידים השתייכו לבית"ר ולצעירי "המזרחי". פעלה עד שנת 1944"
[רוסיה הקרפטית: מדריך לאתרים יהודים].

המורה יצחק גרידינגר בשנת תרצ"ה (1934-35).
רבקה, בתו של יצחק, בשורה העליונה, רביעית משמאל

יצחק גרידינגר (עם כובע, באמצע).
רבקה בתו באותה שורה, שלישית משמאל

יצחק ושרה
גרידינגר

בהצגת פורים
בבית הספר:
רבקה, בתו של
יצחק, באמצע

בספר "יהדות אונגור-אוז'הורוד", מאת ר"ר יהודה שפיגל, בשנת 1993 הוא כתב:
"בשנת 1930 חיו באוז'הורוד 7,357 יהודים. בשנת 1934, תחת ממשלת צ'כוסלובקיה, נבנתה ונפתחה באוז'הורוד גימנסיה יהודית (כיום שוכן בבניין זה בית ספר תיכון מס' 10 דוג'קו גאבור). לפני הסיפוח ההונגרי ב-1938, כל המקצועות, מלבד חוק האל, נלמדו בצ'כית ובעברית.
לדברי ולרי סיקה ("שפות זרות בתהליך החינוך של גימנסיות זקרפאטיה במחצית הראשונה של המאה ה-20"): בגימנסיה היהודית באוז'גורוד (מאז 1938), שפת ההוראה הייתה הונגרית. בין השפות שנלמדו במוסד חינוכי זה היו לטינית, יוונית, עברית, הונגרית, גרמנית וסלובקית. בשתי הכיתות הראשונות של הגימנסיה למדו הונגרית ועברית 5 שעות שבועיות, בכיתה ג' כל אחת, בכיתות ה' ד', ובכיתות ה' עד ח' - 3 כל אחת השפה הגרמנית כיתות ה'-ז' ד', ובכיתה ח' 3 שעות שבועיות. חלוקת שעות זו סיפקה לתלמידי הגימנסיה היהודית שליטה טובה בשפה הגרמנית.
לפי נתוני ארכיון, בשנת הלימודים 1940-41 נפסקו.
המנהל יצחק גרידינגר. השני אינג' פ. טוכמן משנת 1938/39.
בתכניות הלימוד של שתי גימנסיות יהודיות באזור נכללה השפה האנגלית במספר השעות שהוקצו ללימוד השפה הגרמנית."
יצחק חיבר ספרי לימוד רבים. באתר הספרייה הלאומית מוצגים 3 ספרים:

- **תורת הספרות: לכתות הגבוהות שבגמנסיות העבריות**, אוז'גורוד יבנה, תרצ"ח - 91 עמודים
- **הלפיד : שי לחובבי בית הספר העברי ותומכיו, מפרי רוחם של תלמידי בית הספר העממי העברי באוז'הורוד, לרגלי הגיעו לגיל בר מצוה** / ליקט וחיבר יצחק גרידינגר.
  מוציא לאור: אוז'הורוד : בית הספר העממי העברי, שנת תרצ"ז, 66 עמודים

מלון המונחים 42

földmérő	מְמַדֵּד
mérnök	מְהַנְדֵּס
gépész	מְכוֹנַאי
zeneszerző	מְלַחֵן
lakatos	מַסְגֵּר
manikürösnő	מְמַנִּיקִירִית
optikus	מְשַׁחֲמֵי
asztalos	נַגָּר
pék	נַחְתּוֹם
kalbászkészítő	נַקְנָקָר
mázoló	סַיָּד
droguista	סַמְמָאי
cipész	סַנְדְלָר
fodrász	סַפָּר

יצחק גרידינגר 43

Az emberi test részei אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם

fej	רֹאשׁ
fejbúb	קָדְקֹד
homlok	מֵצַח
falcsont	מִסְגֶּרֶת
halántékok	רַקָּה
szem	עַיִן
szemöldök	גַּבָּה
szemhéj	עַפְעַפָּה
szempilla	שְׁמוּרָה
fül	אֹזֶן
fülcimpa	בְּדֵל
orr	אַף
orrlyukak	נְחִירַיִם
pofa	לְחִי
álkapocs	לֶסֶת

ajkak	שִׂפְתַיִם
száj	פֶּה
fog	שֵׁן
foghús	חֲנִיכַיִם
nyelv	לָשׁוֹן
torok	גָּרוֹן
mandula (torokban)	שְׁקֵדִים
tarkó	עֹרֶף
nyak	צַוָּאר
váll	כָּתֵף
lapocka	עֲצֶם־הַשֶּׁכֶם
hát	גַּב
gerinc	שִׁדְרָה
felsőkar	זְרוֹעַ
könyök	מַרְפֵּק

- מילון המונחים עברי – הונגרי, מאת יצחק גרידינגר. יצא לאור ע"י הוצאת אונגבר, הונגריה, בשנת 1940

נוסף לספרים וחוברות שצוינו בסקירה
השנתית על הסטר העברי בת"ש, שנתפרסמה
ב"הבוקר" גליון מערב ראש השנה ש. ז.
הנני מוצא להוסיף להביא לפני הקוראים את
המלואים הרשומים בזה לחלן, אם כי לא
לפי המקצועות שבאו בסקירה הנ"ל.
במשך שנת ת"ש הופיע הכרך השני של
ה"קונקורדנציה לתוספתא", אותיות: ב—ו
להרב החכם ח. י. קוסובסקי.
מלבד הכרך הזה של הקונקורדנציה הו-
סיף גם "מלון עברי־הונגרי" מאת יצחק
גרידינגר, שבמובן ידוע הוא חידוש
בלכסיקוגרפיה העברית.

בעתון הארץ ישראלי "הבוקר", מה- 18 אוקטובר 1940 כותבים על מילון זה "במובן ידוע הוא חידוש בלכסיקוגרפיה העברית"

תג 1938-1944 של הגימנסיה היהודית באוז'גורוד. הכתובת בהונגרית היא Ungvári zidó gimnázium

רוחות אחרות החלו לנשב בנובמבר 1938, עם כינונה של "בוררות וינה הראשונה", שקבעה מחדש את הגבולות בין הונגריה ובין צ'כוסלובקיה: חלק גדול מדרום סלובקיה הועבר לריבונות הונגרית. ניתן על ידי גרמניה הנאצית ואיטליה הפאשיסטית. בספר **"אורות הרים"**, ניתן לכך ביטוי בעמ' 196-195: "פתיחת שנת הלימודים 1938/39 (עוד בימי הצ'כים) הייתה כבר בהנהלתו של אינג' פ. טוכמן, שמונה למנהל זמני. עם המהפך ב-2 בנובמבר חל שינוי קיצוני גם בגימנסיה באוז'הורוד. ...עם התבססות השלטון ההונגרי החמיר המצב גם במוסד זה. מתוך חבר המורים **עזבו יצחק גריידינגר (שהיה מנהל בית הספר העממי העברי)...**"

יצחק ושרה הבינו לאן נושבת הרוח והחליטו לשלוח את ילדיהם לארץ ישראל. בתמונה מצולמים **רבקה ואברהם גריידינגר** עם כובעי בית הספר לפני יציאתם לארץ - עם עליית הנוער של הנרייטה סולד, פברואר 1940.

אברהם היה בן 15 ורבקה עוד לא בת 14. הרבה תעוזה הייתה להוריהם, יצחק ושרה, לשלוח ילדים צעירים כל כך אל הארץ...

ילדים רבים שלמדו בגימנסיה, אך לא גרו באוז'גורוד, התגוררו בביתם של שרה ויצחק. הם ניסו מאוד לשכנע את הוריהם לשלוח את הילדים לארץ, והבטיחו שבארץ יטפלו בהם – אך אף הורה לא שלח את ילדיו...

אברהם ורבקה נשלחו ללמוד בכפר הנוער בן שמן. הם למדו שם עד סיום התיכון. אברהם הכיר שם את אישתו, אלישבע, ויחד עם חבריהם לכיתה, שמעון וסוניה פרס, הקימו את קיבוץ אלומות (בביתניה) בגליל התחתון. אברהם ורבקה הגישו וקיבלו אזרחות מממשלת פלשטינה במרץ 1947.

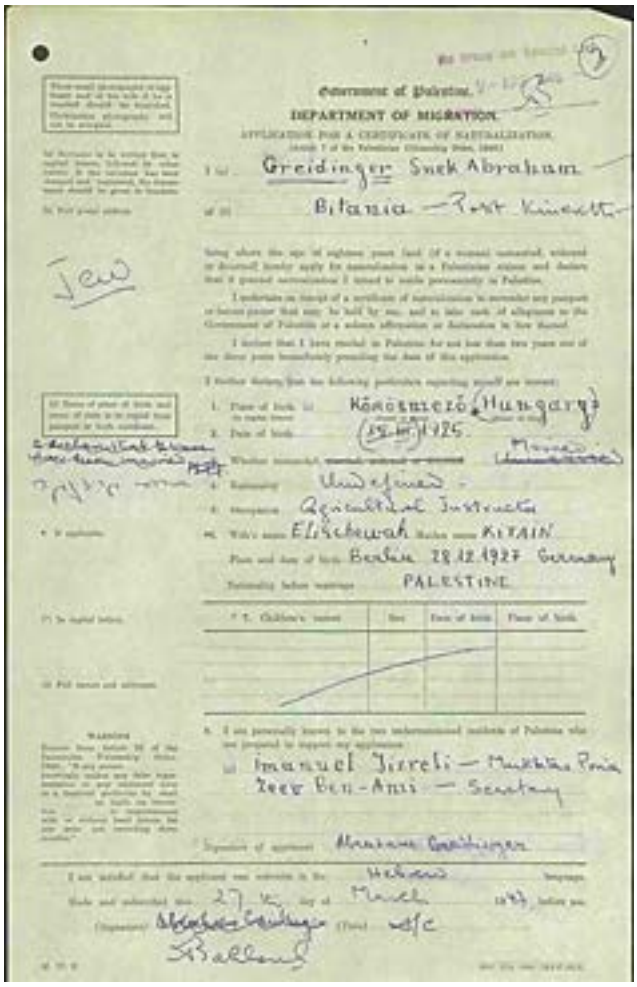

Government of Palestine.
DEPARTMENT OF MIGRATION.
APPLICATION FOR A CERTIFICATE OF NATURALIZATION
Greidinger Snek Abraham
Bitania
Jew
Kőrösmező (Hungary)
15.10.1925
Married
Agricultural Instructo
Elischewah KITAIN
Berlin 28.12.1927 Germany
PALESTINE
Emanuel Jizreli — Mukhtar Poria
Zeev Ben-Ami — Secretary
Marianne Greidinger
Haifa
March
Abraham Greidinger

רבקה גרידינגר התגוררה בתל אביב.

תמונתה של רבקה, בתו של יצחק, מתוך בקשת ההתאזרחות:
Snek Rifka Greidinger
10.5.1926

פרסום בעיתון "הצופה", 7. במאי 1947 – רישום לנישואין של אברהם, בנו של יצחק, עם אלישבע, לבית קטאין

נרשמו לנשואין בכנרת
ע"י ר' שלום קורן שו"ב ומס"ק
שמואל בן יוסף גרונברג טעגן
שושנה בת קלמן לבנקופף — מעגן
אברהם בן יצחק גריידינגר
ביתניה עלית
אלישבע בת צבי קטאין ביתניה עלית

ומה עלה בגורלם של יצחק גרידינגר ואשתו שרה לאחר שילדיהם עלו ארצה? מסתבר שיצחק ניסה אף הוא לקבל סרטיפיקט לעלייה ארצה. במסמך מארכיון המדינה מה-15.1.1941, המתעד "בקשות רשמיות של רבנים לסרטיפיקטים (אישורי עליה) עבור רבנים מפולין וליטא, שנמסרו לרב יצחק הרצוג ע"י קרובי ומקורבי הרבנים בארץ", כתוב: "מציעים: הסתדרות המורים, זכרון משה, רחוב דוד ילין 5.
הערות: ישיבתו בהונגריה אסורה. הוא מחבר המורים וגם סופר חשוב בעברית
Above is not rabbi but teacher or director of Gymnasium
[הרשום למעלה איננו רבי אבל הוא מורה או מנהל גימנסיה]
בתחתית המסמך מופיעה הערה: "ט"ו תמוז ת"ש [21.7.1940]. כתבנו למר ילין שאין אפשרות להמציא".
שרה הנכדה מעידה שאנשים היו פוקדים את ביתם ומביאים עדויות שונות. לאחר המלחמה נסע הבן אברהם לצ'כוסלובקיה, עם משלחת של "הנוער העובד", וניסה לברר על גורל הוריו, אך הוא לא מצא כל מידע על גורלם. כנראה שהם נרצחו באוגוסט 1941 בקמיניץ פודולסק. כך מילאה בשנת 1956 בתם, רבקה (גרידינגר) הֶלֶד, דפי עד על הוריה, המעידים על רציחתם...

מצאתי תיעוד לכך שיצחק הגיע לקמיניץ פודולסק מתוך ספרו של דב דינור "שואת יהודי רוסיה הקרפטית – אוז'גורוד" באתר ארכיון האינטרנט:

– Full text of "Sho'at Yehude Rusyah ha-Karpatit-Uz'horod"

סביר להניח שמכיוון שיצחק היה יליד פולין, לא הייתה לו יכולת להוכיח את אזרחותו ההונגרית רבת השנים ולכן נשלח עם שרה למזרח...
"לילי ציילאג שימשה כמורה להתעמלות בגימנסיה לבנות ובאותו זמן עבדה כמזכירה בגימנסיה העברית. היא וקטלין ציילאג מסרו בעדותן מיום 11.7.1945 בפני הוועדה לתיעוד של הסוכנות היהודית בבודאפשט, על הקורות בעיר אונגוואר ב־ 1941. דודם נעצר אז יחד עם אחרים. גלוייה אחרונה קיבלו ממנו מיאסינה, אבל הם ידעו, מה שקרה לו, לדבריהם, "ממכתב עברי שכתב מישהו, ובו נאמר, שישנה רק תקווה מועטה לחזור חביתה", הן ידעו לספר פרטים על הרעב הכבד של דרי הגטו, על מגיפה הטיפוס שפרצה בו ואחריהן הוסיפו: "מפולין חזרו גם מגוייסים לשירות עבודת הכפייה, אשר הוסתרו על-ידי נהגים בעד תשלום... מישהו ראה כיצד נשרפה אימו...אחרים נקברו חיים..." את המכתב הזה ראו שני תלמידים של הגימנסיה העברית ועוד מורה מבית - הספר העברי ואנו יודעים היום **שמנהל בית-הספר העברי, אזרח פולין לשעבר, יצחק גריידינגר, "שלח מכתב מקאמיינץ־פודולסק לפי המען סרייני, בעברית...** [וכתב] **כל הסיפורים הם שקר, מובילים למוות". גם חוה שקד [מורה מביה"ס] זוכרת את המכתב הנורא שהגיע מגריידינגר.**

"ראיתי אותו במו-עיניי"; "זה עבר מפה לאוזן..." מספר מי שהיה אז תלמיד הגימנסיה, אריה עמיקם, ומוסיף "גם קיבלנו גלוייה מדודה מחלמנו. לכאורה כתוב היה "הכל בסדר, הגענו למחנה, מרגישים טוב", אבל היו מספר מלים - אידיות כמו "שחיטה", שמשמעו ברור היה בסלנג היהודי המקובל. אחר כך נפסק הכל ולא קבלנו שום מענה..." גם בנו של הנמען יהושע בן־ענון, זוכר את המכתב על תוכנו האיום, אשר הופץ בעיר, ולא רק בין המכרים הקרובים. אליעזר אפלדורף, ווייכר ומיטיו רייזמן לא נזקקו למכתבים; הם עצמם היו בפלוגות עבודת הכפייה באוקראינה ב־ 1941 ומאז לא היו מסוגלים להשתחרר מהמראות אשר ראו שם, ולא שמרו אותם לעצמם."

יהי זיכרו של יצחק גרידינגר ברוך על עשייתו החינוכית רבת השנים!

אברהם, בנו, נפטר ביולי 2013, בגיל 88, וקבור ביהוד.

2019: בניין הגימנסיה, המשמש גם היום כבית ספר

[Kárpátalja("Закарпаття") régi és mostani képeken](). באתר זה נמצאות תמונות רבות מן העבר.

מלון "קרפטיה" באוז'גורוד (1918-1938)

דוידוביץ: ארבעת האחים לבית דוידוביץ (מיטל אפשה) [עלון 45 – יולי 2018]

ארבעת האחים לבית דוידוביץ, בני הדור השני, נולדו במיטְל-אפשֶׁה [כיום נקרא המקום Serednje Vodyane; ברוסית: Середни Водяне], כפר בנפת ראחוב.

האחים עלו ארצה, בהדרגה, בשנות ה-70 וזהו סיפור של קליטה מוצלחת, כשכל אחד מהם הגיע להישגים מכובדים, בעמל ובחריצות, המאפיינת כל כך את בני המקום.

חיים, יוסי, מנדל ואבי דוידוביץ הם בניהם של ישראל-דוויד ושיינדל (לבית רייזמוביץ) ז"ל. האב היה "נצ'לניק" / מנהל בנייה בקולחוז - והאם ניהלה מזנון בבי"ס. הבית היה ציוני ועוד בשנות ה-50 ניסה דוד המשפחה מישראל להעלותם ארצה, ניסיון שכשל...

- **חיים (חיים-הרש)** הוא בכור הבנים, יליד 1949. בגיל צעיר (13.5) עבר ללמוד בעיר הקרובה, ראחוב, והתגורר בבתי יהודים בעיר. כשבגר מעט, עבד חיים בכל מיני מקומות: במפעל קרטון, כמדריך ספורט ועוד עיסוקים. בגיל 18-17 למד לנהוג על אופנוע ועבר איתו תאונת דרכים. אשפוז ממושך בבית החולים בביצ'קוב, ו"תשלום" לאדם המתאים – פטרו אותו משירות בצבא...

כשבגר עבד חיים כטכנאי מכונות בצ'רנוביץ - ובהמשך התחתן עם מלכה בטְוֶרְסְבָּה.

בנובמבר 1972 הם עלו ארצה והגיעו לאולפן בקריות וחיים החל לעבוד במספנות ישראל.

התחושה שליוותה אותו הייתה "שם היית מישהו, כאן אתה משהו"...

במלחמת יום הכיפורים (1973) שרת חיים 9 חודשים בצבא... אז גם הגיעו ארצה הוריו.

במפתיע, הגיע יום אחד קרוב משפחה רחוק והזמין אותם אליו לאירוח בתל-אביב. מלכה וחיים שהו אצל מלכה ויוסי יונגר במשך שלושה חודשים וזכו לאירוח מלא ותומך. יוסי הוא גם זה שעזר בקליטתו של חיים בחברת החשמל, בה עבד חיים במשך 43 שנים עד לפרישתו. תפקידו האחרון היה מנהל עבודה בכיר. מלכה עבדה כאחות ב"אסותא" ובביה"ח "ברזילי", ממנו פרשה לפני 7 שנים. במשך השנים נדדה המשפחה בין דירות ברמת-גן, בחדרה ובאשדוד ומזה 20 שנה מתגוררת המשפחה במושב שתולים (ליד אשדוד).

במשך השנים נולדו להם שתי בנות ובן ויש להם 6 נכדים ונכדות.

חיים פעיל ומתנדב לפעילויות שהארגון שלנו עורך עבור בני הקהילה.

- **יוסי (יוסי לייבי)**, הבן השני, הינו יליד 1951. גם יוסי עזב את ביתו באפשה ועבר ללמוד בסולוטבינו, שם גר בבתי יהודים. כשבגר – גוייס יוסי לצבא ברה"מ ושרת שנתיים וחצי בטורקמניסטן, מרחק אלפי קילומטרים מהבית.

בשנת 1974 עלה יוסי ארצה עם הורי אשתו וגיסו, ועם אשתו אסתי ובנו בן השבועיים, לאחר ששהו בתחנת ביניים בת שבוע באוסטריה... את הברית ערכו בנהריה.

עם ההגעה ארצה ניהל יוסי מאבק עיקש עם הסוכנות, שהתעקשה לשלוח אותו לשדרות, למרות שביקש להגיע לאזור הקריות, שם שהו כבר הוריו. המאבק הצליח והמשפחה הגיעה לחיפה, ומשם לקריית אתא. יוסי שרת בצבא חצי שנה ואחר-כך עבד כמסגר וכמכונאי.

בסוף שנת 1976 התגייס יוסי למשטרה, בה שרת במשך 40 שנה והשתחרר בדרגת ניצב משנה! הוא שרת בבסיס המשטרה בקריית אתא (ליד שפרעם) והתמקצע בתחום הלוגיסטי, כשתחת פיקודו אלפי שוטרים. בשנת 2006 התמנה יוסי לאחראי הלוגיסטיקה של כל משטרת ישראל. יוסי מתגאה בשלושה נתונים: א. הוא היחידי שפרש מהמשטרה בגיל 65!

ב. הוא החל את שירותו כנהג וסיים – כניצב משנה!

ג. הוא שרת במשך כל שירותו במשטרה באותו הבסיס!

הבסיס בשפרעם נסגר ב-2005 והועבר לבית-שמש. בעקבות כך פרשו שוטרים רבים ששרתו בו. או אז הקים יוסי את מועדון הגימלאים של צוות שפרעם וכן הקים יחידה מתנדבת במשטרה.

חודש לאחר פרישתו (ב-2016) מונה יוסי לעמותת "קרנות השוטרים" והוא אחראי, בין השאר, להפעלת בתי ההבראה בראש הנקרה ובנעורים (נתניה).

לאסתי וליוסי שני בנים, שאחד מהם הוא קצין בשרות בתי הסוהר והשני – קצין משטרה; גם שתי כלותיו משרתות במשטרת ישראל! אכן – משפחה ביטחונית למופת! לזוג יש גם שישה נכדים!

- **מנדל (מנדל ברוך)** הוא השלישי בבנים, יליד 1952. כאחיו הבוגרים, גם הוא למד בסולוטבינו מגיל 12, בבית-ספר רוסי (בכפר הולדתו היה רק בית-ספר רומני).

הוא שרת בצבא בברה"מ בלבוב, קרוב, יחסית, לזאקרפטיה.

בגיל צעיר (21.5) נישא מנדל בטֶרֶסֶבָה לאשתו ריטה (1973) ובמאי 1974 הם עלו ארצה ומתגוררים באשדוד. ארבעה חודשים לאחר עלייתו החל מנדל לעבוד בחברת האלקטרוניקה "אלת"א". מאז ועד היום עובד מנדל באותו המפעל וכיום הוא מנהל מחלקת הרכבות האלקטרוניקה ואחראי על הנדסת הייצור במפעל. ["אלתא מערכות בע"מ" היא חברה בת של התעשייה האווירית לישראל ואחת החברות המובילות בעולם במערכות אלקטרוניות צבאיות בתחום המכ"ם, התקשורת והלוחמה האלקטרונית. השם אלת"א הוא ראשי תיבות של "אלקטרוניקה תעשייה אווירית."].

משאבי זמן (ונפש...) רבים מקדיש מנדל לפעילותו ההתנדבותית באשדוד: הוא משמש כיושב הראש של מ.ס. אשדוד בכדורגל. מתחילת שנות ה-90 היה יו"ר העמותה של "מכבי עירוני" בכל ענפי הספורט. כשזו התאחדה עם "הפועל" המקומית וקם "מועדון ספורט אשדוד" [מ.ס. אשדוד] הוא מונה לתפקידו. מנדל היה שנים רבות יו"ר מחלקת הנוער של המועדון, שהחל עם 200 ילדים ומונה כיום כ-1500 ילדים, כולל בי"ס לכדורגל. כמו כן הוא חבר ההתאחדות לכדורגל ודירקטור במינהלת הליגה. מנדל חווה חוויות רבות בשנים אלו: נסיעות לאליפויות אירופה ומפגשים עם כדורגלני עבר מפוארים כגון מישל פלאטיני (הצרפתי), פרנץ בקנבאואר (הגרמני) ופֶרֶנְץ פושקש (ההונגרי).

כל הפעילות הזו, כאמור, הינה בהתנדבות (!) והיא משלבת אהבה גדולה לכדורגל, לטיפוח הצעירים ולתרומה לקהילה.

למנדל ולריטה שלושה בנים ושבעה נכדים ונכדות.

- **אברהם (אבי),** צעיר הבנים, הוא יליד 1954. הוא היחיד שלמד באפשה ועבר לגור עם הוריו בברגובו (ברגסס) כשנה וחצי לפני עלייתם ארצה ב-1973 (בן 19), והתיישבו באשדוד.

את הפטור מהצבא בברה"מ השיגו בכל מיני "שטיקים", שהפכו את אבי ל"חולה"... בארץ הוא כן שרת בצבא, במסגרת הנח"ל, במשך שנתיים וחצי.

בתחילה עבד אבי בחברת החשמל אך עבר לעבוד, גם כן, באלת"א (כמו אחיו מנדל) באשדוד, שם הוא עובד בתחום ההנדסה המכנית קרוב ל-40 שנה.

אבי התחתן עם שרה ושלושים שנה חיה המשפחה במושב בית גמליאל (ליד רחובות). בנוסף למקום עבודתו, התמסר אבי לעבודת החקלאות, נטע וטיפח פרדס וביחד גידלו גם משפחה: שתי בנות ובן, וכן חמישה נכדים. כעת גרה המשפחה ברחובות.

❖ **ברוכים תהיו על עשייתכם העשירה!**

מימין: אבי, חיים, יוסי (עם הנכד של חיים) ומנדל דוידוביץ

דוידוביץ מרים (מוריקה) (מונקץ') [עלון 32 – יולי 2017]

מרים, לבית שטרן, נולדה במונקץ', שם רכשה את השכלתה בביה"ס "אלכסנדר פושקין", אותו סיימה בהצטיינות יתרה, עם מדליית זהב. את מקצוע הרפואה למדה בפקולטה לרפואה באוניברסיטת אוז'גורוד והייתה היהודייה הראשונה שזכתה להצטיינות בפקולטה לרפואה.

בדצמבר 1975 עלתה מוריקה ארצה עם הבעל והבת הבכורה, שהייתה רק בת שבוע. היא נקלטה במרכז הקליטה לרופאים בגבעת המורה ליד עפולה, עברה סטאז' בביה"ח "מאיר" והחלה התמחות ברפואת ילדים בביה"ח "בילינסון", בתחום הנפרולוגיה.

משנת 1986 שימשה מוריקה כרופאה בכירה ביחידה לנפרולוגיה, יועצת במערך ילדים בבי"ח "בילינסון", מדריכת סטודנטים ומרצה בפקולטה לרפואה של אוניברסיטת תל-אביב.

בשנת 2003 היא התמנתה למנהלת יחידת הנפרולוגיה של בי"ח "שניידר".

בשנים 1997, 2005 היא זכתה בפרס "המורה המצטיינת של הפקולטה לרפואה".

בהמשך התמנתה למנהלת המכון הנפרולוגי.

בשנת 2011 קיבלה מוריקה מינוי של מרצה בכירה בפקולטה לרפואה באוניברסיטת תל- אביב; היא ניהלה פרויקטים מחקריים רבים, הציגה מחקרים בכנסים בארץ ובחו"ל ופרסמה מחקרים בעיתונות הרפואית הבין - לאומית המובילה.

ב-2017 קיבלה מוריקה דרגת **פרופסור לרפואה!**

מתוך דברים שכתב עליה פרופ' שי אשכנזי, מנהל מחלקת ילדים א' ב"מרכז שניידר לרפואת ילדים":

"דר' דוידוביץ משמשת כמנהלת היחידה לנפרולוגיה ילדים במרכז "שניידר". תחת ניהולה עשתה היחידה קפיצת מדרגה משמעותית: נפח הפעילות הקלינית גדל בכמות ובאיכות, ובפרט מבחינת ילדים מושתלי כליה, ילדים תחת דיאליזה ומבחינת מחקר. לאור זאת, משנת 2008 הפכה היחידה ל"מכון לנפרולוגיה ילדים ודיאליזה", שאף הוכר כמרכז מציינות. דר' דוידוביץ רכשה מוניטין כברת-סמכא בנפרולוגיה ילדים והיא מוזמנת לוועדות מובילות וכסוקרת של מאמרים בתחום. 9 רופאים עברו התמחות-על בנפרולוגיה ילדים בהנהגתה, והם מהווים כיום חלק ניכר ממנהלי יחידות לנפרולוגיה ילדים בישראל. מבחינה אקדמית - דר' דוידוביץ היא חוקרת פורייה, מקורית ונמרצת. רשימת פרסומיה המדעיים מרשימה ביותר - הן במספר המאמרים המקוריים והן באיכותם ובדרוג העיתונים המדעיים בהם פורסמו; ... דר' דוידוביץ מנהלת את "המכון הנפרולוגי", בו מתבצעות מרבית השתלות הכליה בילדים בישראל. לאור זאת, היא התרכזה במספר מחקרים חשובים בתחום. בוצע ניתוח מדעי של תוצאות השתלות כליה בילדים בישראל במשך 33 שנים, בו נמצאו נתוני שרידות החולים ושרידות השתל, העומדים ברמה דומה לזו של המרכזים המובילים בעולם... מכיוון שבמכון, אותו מנהלת דר' דוידוביץ, מטופל המספר הרב ביותר של ילדים חולי דיאליזה ואי ספיקת

כליות בישראל, נחקר גם נושא זה לעומקו במספר מחקרים. כך, נחקרו התוצאות לטווח ארוך של טיפול בדיאליזה כרונית בילדים במשך כעשרים שנים. נמצאו אחוזי תמותה נמוכים - בהשוואה לספרות העולמית... לצורך ביצוע מחקריה זכתה דר' דוידוביץ במספר מענקי מחקר תחרותיים... היא פרסמה גם סקירות ופרק בספר לימוד ברפואת ילדים.

מבחינת הוראה: דר' דוידוביץ משתתפת זה שנים בהוראת סטודנטים לרפואה בפקולטה לרפואה. כמו-כן ריכזה קורס בנפרולוגיה ילדים בביה"ס ללימודי המשך של הפקולטה לרפואה סאקלר. דר' דוידוביץ היא מורה מעולה והרצאותיה מקצועיות ורהוטות. לאור זאת היא זכתה שלוש פעמים כמורה מצטיינת בפקולטה לרפואה, הישג משמעותי ביותר. דר' דוידוביץ הדריכה סטודנטים לרפואה לעבודת הדוקטורט, 12 רופאים למחקר מדעי היסוד וסטודנט אחד לתואר מוסמך.

... אין לי ספק שהיא הייתה זוכה לקידום גם באוניברסיטאות אחרות בארץ ובעולם."

מוריקה נשואה לדר' אפרים (פימה) דוידוביץ', שהוא אורתופד מנתח, ולזוג 3 בנות: רופאת שיניים, עובדת היי-טק בכירה ובת נוספת המסיימת לימודי רפואה.

מוריקה גם מנגנת על פסנתר.

היא מוכנה להושיט עזרה לכל מי שזקוק לעצתה ולעזרתה. **ברוכה תהיי!**

פרופ' מרים דוידוביץ, שניהלה את המכון הנפרולוגי בבית החולים "שניידר", קיבלה ב-17.11.2022 **פרס מפעל חיים מהחברה הישראלית להשתלות**.

קישור לדברים שנאמרו על מרים לקראת הטקס:
https://drive.google.com/file/d/1oD6q0vO7whZJ-PPAhPC0XLYaHkJ5vt4Z/view?pli=1

<u>שרון דוידוביץ – בן הדור השלישי (ביצ'קב / חוסט)</u>

<u>[עלון 126 – אוגוסט 2024]</u>

את שמו של שרון שמעתי לא אחת באמצעי התקשורת כאחד משדרי הספורט הצעירים. בסוף יוני 2024 הופיעה עליו כתבה במאקו [מאת רועי אבן], שכותרתה הייתה **"שרון דוידוביץ' הראשון" באולפן יורו 2024.** הכתבה החמיאה מאוד למקצועיות של שרון וחשבתי שבַּשלה העת לספר את סיפורו. מתוך הכתבה: "נבדל מכל האחרים. מאז מותו של מודי בר-און, החיפושים אחר מגיש קבוע לאולפן ליגת האלופות - תחילה בחרו בטל פרידמן, אחר כך במירי נבו - היו הדוגמה הכי מובהקת לחור שנפער בלב תקשורת הספורט. תעשייה ישראלית שלמה הולכת ונכבשת על ידי עוד ועוד דברנים וקשקשנים חסרי תועלת מסוג "יציע העיתונות", והפלטפורמות השונות מקדשות את העסקנות על פני המרכיב הכי חשוב בספורט: התרבות. **מי שכבר תקופה מסמל את האלטרנטיבה השפויה לכל הרעש הזה הוא שרון דוידוביץ', שההשוואה לטיטאן כמו בר-און ממש לא זרה לו,** והוא עומד לסגור את טורניר יורו 2024 בתור המרוויח העיקרי ממנו. ...דוידוביץ', המגיש הראשי של ספורט 1, שנהנה גם מנוכחות נרחבת ברדיו, ברשתות החברתיות ובדוכני הספרים, הוא לא שם חדש עבור צופי הספורט האדוקים. אך מאז הקרוסאובר למסך של כאן 11 במונדיאל האחרון, נדמה שחלה תמורה משמעותית בהיקף הקהל שלו. **בזכות הידענות הנרחבת והגישה שתמיד באה בטוב; דוידוביץ' הוא מגיש מהסוג שיכול למשוך אליו גם את מי שנרתע בשגרה מספורט.** הוא מבין שהענף, והכדורגל האירופי בפרט, הוא רק לבנה אחת בחומה של בידור, פוליטיקה, גיאוגרפיה וחברה - ואיכשהו, בעודו משדר מהרצליה, החיבור העמוק שלו לנושא

מתגבר אפילו על זה של אלה שמשדרים את היורו מגרמניה. לענייניות הזאת דוידוביץ' אף מוסיף את רוח השטות ההכרחית באולפן יורו (כולל יכולות משחק לא רעות), וכן את החיבור לקרקע המדממת שאסור להתעלם ממנה (בזכות פינת ראיונות נוגעת ללב עם גיבורי המלחמה). חבל שרק מתי מעט נחשפים אליו בקיץ הזה."

צילום מערוץ היורו: ספורט 1

שמו של שרון מופיע גם בוויקיפדיה, כך שמידע זה, בנוסף לראיון - מספרים את הסיפור האישי של שרון.

שרון נולד באפריל 1986 וגדל בשכונת מרמורק ברחובות. הוריו הם פנינה ויוסי. פנינה ילידת ב'יצקב, לבית זלמנוביץ. במקרה, או שלא, היא בת דודתה של מימי, שבנה צביקה נפל במלחמה האחרונה, ושעלון זה פותח בפעולות הנעשות לזיכרו... פנינה לימדה כימיה בתיכון ברחובות. יוסי, יליד חוסט, הוא רופא משפחה ברחובות. שרון מעיד שאת האהבה לספורט רכש בבית: אביו היה פעיל בטניס, בשחייה ובפינג-פונג; הייתה צפייה משותפת במשדרי ספורט וגם ספורט פעיל: שרון היה שחקן כדורסל במכבי רחובות וכן למד במגמת כדורסל בבית הספר התיכון ע"ש אהרון קציר.

פציעה ספורטיבית שינתה את מסלול הפעילות שלו לכיוון של תקשורת ספורט. כשהתגייס לצבא בשנת 2004 עשה את שירותו בגלי צה"ל, שם שימש כמפיק חדשות, כתב ספורט ומפיק ועורך התוכנית "עושים ספורט". מיד עם שחרורו, ב-2007, הצטרף ל"ספורט 1", שם שימש בהתחלה כשדרן קווים, מגיש פינות ביורו 2008 - ובהמשך שדרן של משחקי כדורגל, כדורסל, טניס וענפי ספורט נוספים המשודרים בערוץ. בנוסף דוידוביץ' מגיש אולפנים ומביים ומקריין כתבות צבע.

במסגרת יורו 2008, 2012 ו-2016 עבד גם עם ערוץ 10.
בין 2011 ל-2014 שידר גם בטלוויזיה החינוכית את אליפויות התיכונים בכדורגל, כדורעף, קט-רגל וכדוריד.
במקביל לעבודתו בטלוויזיה, בשנים 2010–2017, עבד שרון במערכת הספורט של ynet וב"ידיעות אחרונות". בשניהם הוא שימש כפובליציסט וכתב, בעיקר בתחום הספורט.
ב-2014 הגיש תוכנית לילית בגלי צה"ל יחד עם הקריין עודד דוידוב.
ביולי 2017 החל להגיש פינת ספורט שבועית בתוכנית "הבוקר עם טל ואביעד" בתחנת "אקו 99 FM".
החל משנת 2022 החל להשתתף בתוכנית גם כמגיש אורח, כשאחד מהמגישים העיקריים נעדר. לאחר ירידתה של התוכנית המשיך להגיש את פינת הספורט גם בתוכנית שהחליפה אותה, "בוקר חדש" עם טל ברמן, אביה פרחי ותם אהרון.
מתחילת עונת 2018/19, החל להקליט פודקאסט [הסכת] אודות הפרמייר ליג, בשם "בשירות הוד מלכותה", בשיתוף עם בן פורגס ואסף כהן. בתחילת 2020 החל להקליט את הפודקאסט "עושים NBA", בשיתוף עם ערן סורוקה, משה דוידוביץ' [אחיו] ועידן לוצקי.
ביוני 2021 נבחר להיות המגיש הראשי של "יורו 2020" ששודר בערוצי ספורט 1 וברשת 13.
ביוני 2022 נבחר לצוות השדרים מטעם כאן 11 למשחקי מונדיאל 2022 שייערכו בקאטאר.
בתחילת 2023, החל להגיש יחד עם טל ברמן את הפודקאסט "לא כוחות" המדבר על ספורט מזווית אחרת.
בקיץ 2024 נבחר שרון להגיש את אולפן היורו של ספורט 1.

לדוידוביץ' יש ערוץ **פייסבוק בלעדי ששמו "שרון דוידוביץ'/אוי דוידוביץ'"**, שם הוא נוהג להעלות את כל הכתבות שהוא עורך בנושאים האקטואליים לספורט. כששאלתי למשמעות השם קיבלתי את הסיפור הבא: באוגוסט 2005 חלמה מכבי חיפה על ליגת האלופות אבל השוער ניר דוידוביץ' תפס אוויר במקום כדור... כתגובה מאיר אינשטיין, השדרן הגדול צעק "אוי אוי אוי דוידוביץ'" ומאז המשפט הפך למשפט שצועקים אותו בכל טעות... [יש אפילו חולצה כזאת].
שרון אומר שהוא אוהב להוסיף לשידורים שלו הומור – וסיפורים [אותם למד לספר מאימו, בילדותו]. כשביקשתי דוגמא לאופי הסיפורים – הפנה אותי שרון לסיפור הבא מתוך האתר שלו: ""מתי בכיתם בפעם האחרונה?" זו שאלה קלה, יחסית. אבל שאלה חשובה לא פחות היא "מתי בכיתם בפעם הראשונה?".
כשרוברטו באג'יו החמיץ את הבעיטה המכריעה בדו קרב הפנדלים מול ברזיל בגמר מונדיאל 1994, בדיוק היום לפני 30 שנה, בכיתי בפעם הראשונה. זאת אומרת, זו לא באמת הייתה "הפעם הראשונה". הרי סביר להניח שזה קרה אחרי שיצאתי מבטן אמי, או כשנפלתי מאופניים, או סתם שלא קיבלתי מסבתא שוקולד.
אבל היום לפני שלושים שנה "בכיתי בפעם הראשונה" עבור מישהו אחר. פעם ראשונה בגלל מישהו שאני לא מכיר, והוא גם לא מכיר אותי. זה גם לא בדיוק היה "בכי", אלא פשוט דמעה קטנה שזלגה לאט על הלחי. וזו הייתה תחושה נפלאה. רוברטו באג'יו היה השחקן הטוב ביותר בעולם נכון ל-1994 (זוכה כדור הזהב 93'), המצליח ביותר בטורניר בארה"ב, וכנראה אחד האהובים בעולם. נגוע בניצוץ אלוהי ו-'צמה אלוהית' שהובילה ללוק בלתי נשכח ושם כיפי שמתגלגל על הלשון. לכן לא יכולתי שלא לקוות לניצחון שלו ואיטליה באותו לילה של ה-17 ביולי 1994. אבל החמצת הפנדל ההיא, הפכה לדבר הכי נורא שקרה לו בקריירה, ולכל מי שאוהב אותו. זה היה נורא כי זה הפך להיות מזוהה איתו יותר מכל. לא משנה כמה גדול היה, לא משנה איזה טורניר היסטורי הציג (5 מ-6 שערי הנוקאאוט של

איטליה בטורניר, 3 שערי ניצחון), לא משנה שהפנדל לא באמת שינה וברזיל יכולה הייתה לנצח בבעיטה שאחרי, לא משנה שגם אחרים החמיצו עבור איטליה באותו דו קרב. זה פשוט לא משנה – קודם כל זו החמצת הפנדל, אחר כך כל השאר.
אבל זה גם הדבר הכי נפלא שקרה לו, ולכל מי שאוהב אותו.
זה נפלא כי זה יצר רגע שאף אוהד כדורגל לא ישכח כל חייו, זה נפלא כי היא הציגה עבורנו משהו אנושי, כן, פגיע וחשוף. הוא הפך באותו רגע למלכם של המאוכזבים, מייצגם של המפסידים לכל דורות הכדורגל והספורט, אהוב ליבם של שבורי הלב.
הרבה שנים לאחר מכן, כאשר התלבטתי האם לכתוב את הספר "פלאי מונדיאל" ובו 50 הרגעים הגדולים בתולדות גביע העולם, נזכרתי ישר באותה החטאה. בתחושה שהרגשתי אז. ידעתי שאני חייב את זה לעצמי, לנסות ולתאר בדרך שלי את הרגע שהפך לאחד מזיכרונות הכדורגל האהובים עליי – למרות שהתוצאה הייתה רעה. החטאה שאנחנו ובאג'יו חוזרים אליה בכל פעם, בין אם בזיכרון או בסרטונים. חוזרים כמו שרואים שוב ושוב סרט עם סוף עצוב ("טיטאניק", "ארמגדון"), בידיעה ברורה שהסוף עצוב, רק כדי להרגיש את הדמעה המלוחה זולגת לה באיטיות אל השפה העליונה.
מסתכלים שוב ושוב על הבעיטה – עד שיום אחד היא תיכנס".

שרון [בן 38] כתב, עד כה, חמישה ספרים:

ב-2017 הוציא, בצוותא עם אלעד זאבי, ספר בשם "נבחרת החלומות", העוסק בליגת ה-NBA ובכדורסל וסוקר את 50 השחקנים הגדולים ביותר בשנים 1992 - 2017.

ב-2019 הוציא, בצוותא עם אסף כהן, ספר בשם "אגדות דשא", העוסק בכדורגל עולמי וסוקר את 50 השחקנים הגדולים ביותר בדור האחרון - מאז חקיקתו של חוק בוסמן.

ב-2021 יצא הספר השלישי בסדרת "50 הגדולים", כאשר הוציא יחד עם אלעד זאבי את "סיפור אולימפי", על 50 הרגעים הגדולים בתולדות המשחקים האולימפיים.

ב-2022 הוציא ספר ראשון לבדו, "פלאי מונדיאל" על 50 הרגעים הגדולים בתולדות גביע העולם. השנה פרסם, עם אסף כהן, את "אגדות דשא 2.0" עם דירוג 50 הכדורגלנים הגדולים במאה ה21.
הספר החמישי, שיצא השנה, הוא "הכדורגלנים בדור המילניום", ביחד עם אסף כהן.

בשידורים של שרון בתקופת המלחמה הוא מראיין בני משפחה של החטופים. כך כותב שרון: "זה יורו מוזר 'לחגוג' בו. יותר מדי צער ודאגה מסביב גורמים לחגיגת הכדורגל הזו להיות משנית, צנועה הרבה יותר.
בדיוק בגלל זה היה לנו חשוב באולפן של ספורט1 לשלב את היורו עם החיים המסובכים שלנו כאן. היינו בצפון ובדרום, פגשנו מילואימניקים ומפונים ויצרנו פינה מיוחדת - פינת הגיבורות והגיבורים.
בין משחק לדרמה, עצרנו הכול ודיברנו עם האנשים החשובים באמת של התקופה. עם חיילים שנפצעו קשה בקרב, עם אימא ששכלה את בנה בלחימה, עם אזרח שנפגע מההפצצות ונלחם בשיקום ועוד ועוד.
לכולם היה קשר מסוים לספורט. ספורטאים או שחקנים לשעבר, מאמנים, אוהדים, או פשוט כאלה, ששואבים כוח מהדבר הנפלא הזה שנקרא ספורט.
בתחילת השבוע [יולי 2024] הגיעה אלינו ד"ר איילת לוי שחר, אימא של נעמה לוי, אשר נחטפה לעזה והסרטון שלה מובלת בכוח לג'יפ היה מהראשונים שהגיעו באותה שבת איומה.
איילת היא רופאת נבחרת הנשים בכדורגל, והיא אישה מיוחדת במינה. היא מספרת באהבה גדולה על נעמה, האהבה שלה לספורט, והתקווה שוב לרוץ איתה." להלן הקישור לראיון זה:
https://www.instagram.com/reel/C9PY0UYCrdE/?igsh=MW91Zzc2Ym5qdXJueQ

לשרון שני אחים בוגרים ממנו: משה, בוגר משפטים (כעתודאי) באוניברסיטת תל אביב; בהמשך למד מחשבים ועובד בחברת הייטק. אח נוסף הוא רונן, בוגר תואר שני בכלכלה מאוניברסיטת בן גוריון; משמש כמשנה לסמנכ"ל במכבי שירותי בריאות.
שרון נשוי לדנה ואב לשלושה. הוא מתגורר בהוד השרון.

חזק ואמץ על פעילותך המרשימה בתחום תקשורת הספורט

דב דינור (מונקץ') [עלון 125 – אוגוסט 2024]

דב היה **היסטוריון בעל שם**, שכתב מספר ספרים.

מתוך עדות שנתן למיזם "דורות" של "יד ושם" ממאי 2013 עולה העדות הבאה: "שמי דב ונולדתי בצ'כוסלובקיה בעיר בשם מוקאֶצ'בו בתאריך 11.05.1926 למשפחה מבוססת בת 10 נפשות. אבי, יוסף [פויירוֶורקר Feuerwerker] עבד כסוכן ביטוח בכיר ואימי, חנה [לבית אסטרייך], הייתה עקרת בית וגידלה אותי ואת שבעת אחיי ואחיותיי. באותה תקופה לא היה חסר לנו דבר; אבי פרנס את משפחתי בכבוד ולא חסר לנו דבר. לפני המלחמה לא חששנו להתבלט כיהודים וחגגנו את החגים בצורה חופשית ושמחה. כמו כל הילדים, סיימתי בי"ס יהודי ועליתי לתיכון ושם למדתי - עד שהצ'כים עזבו את המקום בעקבות כניסתם של ההונגרים בתחילת המלחמה, ועברתי לביה"ס ההונגרי. בשנת 1942, כשהגיעה המלחמה להונגריה, עזבתי את ביה"ס.

בשנת 1942, לפני שהרוסים כבשו חזרה את צ'כוסלובקיה והגרמנים הוציאו צו לאסיפת כל היהודים ולקיחתם לאושוויץ, זיהיתי את העומד להתרחש ועברתי להתגורר בבודפשט, תחת זהות בדויה של בחור נוצרי, וזאת כדי להינצל מהמוות. משפחתי נותרה במוקצ'בו ונלקחה ע"י הגרמנים. עוד לפני לקיחתם ניסיתי להציל את משפחתי, רציתי שיבואו אליי לבודפשט - אבל הדבר לא היה אפשרי. באמצעות כסף רב ששילמתי, הצלחתי להשיג שני מקומות לבודפשט. אמרתי לאימי שתאסוף את עצמה ואת אחותי הקטנה ואני אדאג לכך שהן תימלטנה מהגרמנים ותגענה אליי לבודפשט, לחוף המבטחים לאותו הרגע. אימי סירבה לעזוב את שאר ילדיה, אז הצעתי ששני אחיי הגדולים יגיעו אליי - אך גם הם סירבו לעזוב את אימי - וכך כולם נלקחו ברכבות לאושוויץ והקשר עימם נותק. לצערי, הם נרצחו באושוויץ.

בזמן המלחמה, כשהרוסים כבשו את הונגריה, חייתי, כמו שציינתי תחת זהות בדויה. עסקתי באותה תקופה **בהברחת יהודים מפני הנאצים** ועל כך שילמתי כשישבתי בחמישה בתי סוהר שונים ברחבי אירופה. באחד הכפרים ששהיתי בו, הבחנתי במודעה שפורסמה ובה צויין, שישנו גיוס כללי לצבא הגרמני. אומנם פחדתי מאוד שבמהלך הבדיקות הרפואיות לגיוס, הרופאים הגרמנים יבחינו שעברתי ברית מילה ויוציאו אותי להורג, אז כדי להימנע מחשיפה זאת הצהרתי שאני בריא, לא נבדקתי וקיבלתי צו גיוס לעוד שבועיים, שאליו, כמובן, לא התייצבתי. בניסיון ההימלטות מפני הגרמנים, ניסיתי לעבור את גבול הלחימה בין הגרמנים לרוסים. זה היה מעשה מסוכן וטיפשי ביותר, אך הייתי נער מתבגר וחישוב הסיכונים שלי לא היה שקול לאדם בוגר. לאחר שעברתי את הגבול, חפרתי בור קטן ונשכבתי בתוכו, כיסיתי את עצמי בקש, שמא יגלו אותי. בבור זה שכבתי שני לילות ושלושה ימים ורק כששמעתי מישהו מדבר בשפה הרוסית, יצאתי מהמסתור ולפניי ראיתי חייל רוסי, שנדהם לראות אותי עומד לפניו. הוא הרים את נשקו וכיוון אותו לעברי, אבל אני צעקתי לו ברוסית שלא יירה ושייקח אותי לפגוש קצין בכיר רוסי, שאת שמו אני לא זוכר, אבל הכרתי אותו בעקבות קריאות ספרות רוסית. למזלי הוא לא ירה בי כי הוא חשב שאני רוסי ונלקחתי משם.

בתום המלחמה הייתי בטוח שכל בני משפחתי נרצחו בשואה, אך לשמחתי גיליתי ששלושה מאחיי נותרו בחיים: אחותי יולנדה שרדה את מחנה אושוויץ, אחי פנחס, שלחם עם הפרטיזנים ועל כך קיבל צל"ש, ואח נוסף, נתן, שעבד כשולה מוקשים אצל הגרמנים. לאחר המלחמה הגעתי לבוקרשט ושם פגשתי בהמון פליטים יהודים שניצלו מהגרמנים. בבוקרשט היו נציגים, שהגיעו מישראל, וביקשו ממני לעזור להם להעביר ניצולים לארץ. לארץ עליתי דרך איטליה, בספינת מעפילים בשם "רוזה" ועליה היו כ - 800 מעפילים וכ - 400 חברי תנועות הנוער השונות, ועליהם הייתי אחראי. כשהגענו קרוב לחופי ארץ ישראל, בסוף דצמבר 1946, החלטנו להמתין עם הירידה לחוף ל – 31.12.1946, ליום חגיגות הסילבסטר, שביום הזה החיילים האנגלים יחגגו וישתו לשוכרה ולא יהיו ערים לנעשה מסביבם. אז התקרבה הספינה לחוף וכשניתן האות, קפצנו כולם למים ושחינו לחוף.

בארץ הייתי חלק מחבורה, שתפקידה היה להקים יישוב בנגב. לאחר מכן חייתי כעשרים שנים בקיבוץ גבעת ברנר, שם פגשתי את אשתי, אווה, ולנו נולדו 3 ילדים, ומהם יש לנו 8 נכדים ושני נינים.
המסר שלי לדורות הבאים הוא שעלינו לעשות את כל הנדרש כדי שלעולם לא נגיע למצב שקרה לעם היהודי בעבר."
דב שימש כעוזרו של פרופסור יהודה באואר, עד לאחרונה ראש המכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים.
מפרסומיו של דב ידועים השניים הבאים:
קסטנר - גילויים חדשים על האיש ופעלו, יצא לאור על ידי גסטליט , בשנת 1987.
"ד"ר קטסנר, אחד ממנהיגי הקהילה היהודית בהונגריה בתקופת השואה, הוא עדיין אחת הדמויות השנויות ביותר במחלוקת בהיסטוריה של עם ישראל. אף כי בית המשפט העליון זיכה את קסטנר מכל אשמה של שיתוף פעולה עם הנאצים, הנה לא סר הכתם הכבד שדבק בשמו לאחר שבית המשפט המחוזי האשימו כמי שמכר את נשמתו לשטן. השאלה שהמחבר מציג במרכז ספר זה, היא האם פעל ד"ר קסטנר רק לשם הצלת מקורביו, מיוחסי הקהילה, תוך הקרבתה של מרבית קהילת הונגריה, או שמא פעל באומץ ובתושייה, תוך סיכון אישי רב, כדי להציל יהודים רבים ככל האפשר מהגיהינום הנאצי. בפרק האחרון מנסה דוב דינור לחשוף את מקור ההאשמות כנגד קסטנר וחבריו, ואת סוד הישרדותן. הוא מתאר את המניעים הנפשיים והחברתיים, שהיוו קרקע נוחה לקליטתם של זרעי ההאשמה הנוראה, המנוגדת לאמת ההיסטורית. המחקר מתבסס על עדויות ממקור ראשון ועל מסמכים, שחלקם נחשפו אך לאחרונה, ומתפרסמים כאן לראשונה. בצד צילומי המסמכים המקוריים מובאים תרגומיהם לעברית. 184 עמודים"

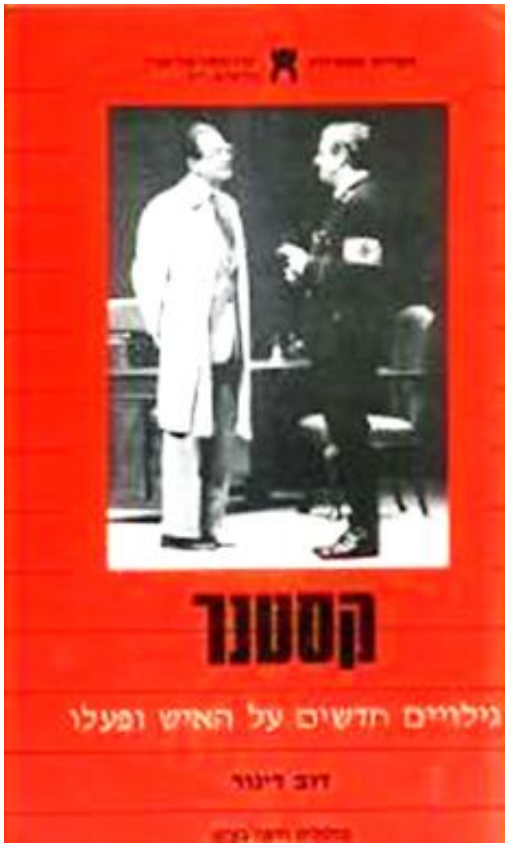

פרקים בתולדות יהודי רוסיה הקרפטאית 1983 - מראשית ההתיישבות עד לשואה, משנת 1493-1943, מבוא יהודה באואר

מעניין שלא נמצאה ברשת תמונה של דב אבל בפייסבוק יש פרסום של עמותת "לתת" מה- 19.1.2014 על ידי חן משה, המתנדבת עם ניצולי שואה, ומבקשת שנשתף את הסיפור הבא: "במסגרת ההתנדבות שלי, הכרתי ניצול שואה מקסים בשם דב דינור אשר סיפר לי שעד היום הוא מחפש את האנשים שהיו איתו בשואה ויחד הם הצילו יהודים. כל מי שמכיר עצמו בצילום או יודע על מישהו מהמצולמים מתבקש להתקשר **לדב דינור (שלישי משמאל בתמונה)**... שני העומדים באמצע והיושב באמצע היו מצ'כוסלובקיה, שני הקיצוניים מהעומדים היו מרומניה, השניים לידם היו מפולין, גם שני היושבים בצדדים היו מפולין, אחד מהם רופא והשני ד"ר למשפטים."

מצאתי פרטים על המשפחה באתר MyHeritage וכן דפי עד שמילאו האחים פנחס ונתן:
האבא יוסף חי בין 1894-1934
האימא חנה חיה בין 1896-1944
האחים והאחיות של דב היו:
פנחס 1920-1989 - בגבעת ברנר
יולי ג'ואן ירדנה גלרי 1921-1999 - בארה"ב
נתן נטע 1922-1995 - בכרמיאל
דב 1926-2021
שלמה לייב אלטר 1928-1944
שלום 1930-1944
יואל 1932-1944
אסתר 1933-1944 [או שהייתה בת 9-10]
ארבעת האחים הצעירים נרצחו בשואה.

בתו של דב, אסתר, היא ששלחה את התמונות המשפחתיות.
ממנה נמסר שדב לימד בטכניון בחיפה.

תמונה משפחתית לפני השואה:
עומדים מימין:
דב, פנחס, יולי ונותי/נתן;
יושבים מימין: אלתר, האימא חנה,
אסתי, שלום ויואל

דב עם שניים מילדיו, אסתר ואריה.
מאחור חמו וחמותו, היינץ ורות,
ובאמצע אשתו, אווה.

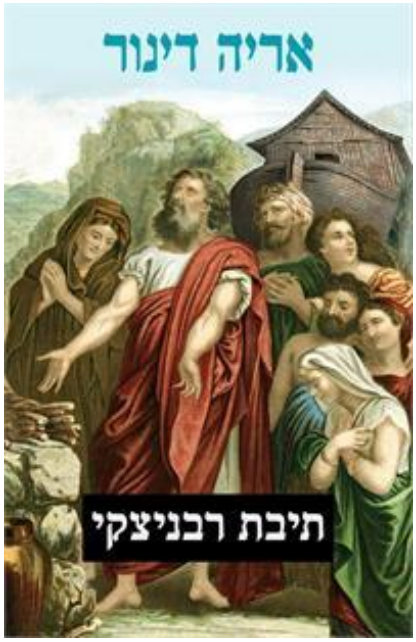

שלושת ילדיו של דב הם: אסתי (מתגוררת בארה"ב), אריה ואילן-יואל. אריה דינור נולד בקיבוץ גבעת ברנר בשנת 1957. בסוף 2006, לאחר 19 שנה במערכת הביטחון ו-30 שנה בשרות המדינה, יצא לפנסיה מוקדמת בגיל 49. הוא עבד שנתיים במחלקת המודיעין בנתב"ג.
אריה היה נשוי לנורית ואב לבן ולבת; התגורר בניצני עוז. הוא נפטר בדצמבר 2020, חודש לפני פטירתו של אביו.
אריה כתב את הספר "תיבת רבניצקי" שפורסם ב-2011.
מאשתו, נורית, קיבלתי את התמונות של דב.
בשיחה עם טל, נכדתו של דב ובתם של נורית ואריה ז"ל, היא סיפרה שהסבא נפטר בדיוק ביום ההולדת של אביה [אשר נפטר כאמור חודש לפניו, אך למרבה הטרגיות כבר לא היה מודע לפטירת בנו].
טל תיארה את דב כאדם בעל שקט פנימי ומופנם, מתלהב מהדברים הפשוטים ואוהב ספרות. חדר עבודתו היה הגדול ביותר בביתו והיה עמוס בספרים ובעיתונים. יהא זיכרו ברוך!

הדברים הבאים נרשמו על ידי בתו של דב. אני אצטט מתוך התיעוד מידע אישי, אבל כזה, השופך אור על גורלם של גברים יהודים רבים בתקופה אפלה זאת של שואת יהודי קרפטורוס, מערים, מעיירות ומכפרים קטנים. על אף אחד מהם לא פסח השטן...

"הוא [דב] כתב לי את אחד ממכתביו הנדירים, שבו סיפר על ביקורו באושוויץ. זו הייתה הפעם השנייה שהוא ביקר במקום, בו נפטרו אמו וארבעת אחיו. הפעם הראשונה הייתה מיד לאחר המלחמה, כאשר הוא נשלח לעזור לניצולי מחנות ריכוז. באותו זמן, הוא לא יכול היה להבין עד הסוף מה הוא רואה; היקף השואה, סופיות מקרי המוות, שלעולם לא יראה הרבה ממשפחתו יותר.

הפעם הוא הגיע לשם במקרה. בהיותו היסטוריון של היהודים באזור, חברת תיירות ביקשה ממנו להוביל סיור למרכז אירופה. ...פולני דובר גרמנית הדריך אותם במחנה המוות. ...גיליתי שהוא סובל מאשמת ניצולים. הוא גם התפנה סוף סוף, לראשונה מזה כ-50 שנה, להתאבל. ... הוא מעולם לא סיפר לאיש מאיתנו על העבר שלו. הכרנו רק חלקים וחלקים מחייו לפני ואחרי המלחמה. כולנו חשבנו שהוא היה פרטיזן. אבל היה זה דודי פנחס.

...החיים של משפחתו של אבי היו קשים למדי, במיוחד לאחר שאביו מת מהתקף לב בגיל צעיר. הם גרו במוקצ'בו, באזור הקרפטו-רוסי שהיה אז חלק מצ'כוסלובקיה, והמצב החמיר עוד יותר כשההונגרים השתלטו על האזור. הם אסרו על יהודים לעבוד במסחר ובייצור, סילקו אותם מהשלטון המקומי והגבילו את מספר היהודים שיכולים ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה. עד מהרה גילו ההונגרים את האיוולת שלהם. תעשיית העץ, למשל, הייתה יהודית כמעט כולה - מחוטבי העצים, דרך הגברים שקשרו את בולי העץ לרפסודות, או אלה שניווטו אותם במורד הנהר ועד לסוחרים. גם תעשיית החלב ובתי החולים נוהלו והופעלו ברובם על ידי יהודים. ...מנתחי מוח נלקחו לעבודה במחצבות וחיילים גרמנים מתו מחוסר טיפול רפואי, כמו כל האחרים.

ביתו של אבי היה ליד הגבול החדש של צ'כיה-הונגריה. לעתים קרובות, ארטילריה הייתה מפציצה צד זה או אחר ומקלעים היו יורים. בבית לא היה מקלט, אז המשפחה הייתה מצטופפת בפינה ומתפללת. התפילה עבדה, לזמן מה.

בסביבות שנת 1940 החלו ההונגרים בגיוס יהודים בני 18-55 לעבודה בחטיבות. **דודי פנחס, הבן הבכור, גויס לאחת מהבריגדות הללו, ונשלח למכרות בחלק הכיבוש ההונגרי של יוגוסלביה.** מאוחר יותר, כשהגיעו הגרמנים, הוצאו להורג רוב אנשי הבריגדות. **פנחס היה מהבודדים שנמלטו. הוא הגיע ליער והצטרף לפרטיזנים של טיטו.** רוב חבריו נהרגו על ידי הגרמנים, שהביאו כוחות אדירים. המעטים שחיו בה היו בעיקר אלו שנפצעו ונשלחו אל מאחורי הקווים. **פנחס נשאר עם כוחותיו של טיטו למשך שארית המלחמה והיה בין משחררי בלגרד. במשך זמן מה נשא עמו תעודה חתומה על ידי טיטו וסטלין, המכבדת את גבורתו.** איפשהו בדרך התעודה הלכה לאיבוד, אבל לא לפני שהזדמן לאבא שלי לראות אותה. פנחס נפטר לפני מספר שנים וסיפורו המלא אבד לנו. בהספד שלו הוא מתאפיין כאדם צנוע וכעדין נפש.

...זמן מה לאחר שנלקח פנחס לחטיבת העבודה, **גויס גם נתן, הבן השני**. רבים מהחטיבה שלו **מתו מתשישות, עבדו קשה כל היום ואכלו מעט מאוד**. אחרים נאלצו על ידי ההונגרים **לפרוץ שביל בשדות מוקשים**. השבילים נשרפו וגופות הגברים נקרעו למיליוני חתיכות. מאחר והעובדים צורפו לגדודים של הצבא, **חלקם מתו גם מהפצצות של כוחות הברית**.

כמיטב יכולתם התארגנו היהודים כדי למזער את הנפגעים. אלה שהיו רגילים לעבוד קשה כחוטבי עצים או חקלאים עזרו לחלשים יותר, כך שבסופו של יום הסתיימה המכסה של כולם. אם אחד הגברים היה סטודנט לרפואה, הם עשו עסקה עם המפקד ההונגרי כדי שהסטודנט לא יצטרך לעבוד, אלא להיות בכוננות לפציעות. לאלה כמו נתן, שהבריגדות שלו נשארו בארצותיהם, היו כמה יתרונות.

הקהילה היהודית הייתה מבריחה, או לפעמים משחדת מפקד כדי שלא יראה, חבילות עם מזון, בגדים ותרופות. לפעמים העובדים אף שוחררו לאותו יום כדי לחגוג חג או שבת. אבל גם אלו המחוברים לכוחות בחזית קיבלו לפעמים מעט כסף או אוכל מהבית, שנשלחו עם חייל הונגרי שקיבל את חלקו. עבור אלה שחזרו הביתה, המצב הלך והחמיר. שניים משלושת הזוכים בלחם נעלמו. לא רק שהמשפחה חסרה את עזרתם, הם גם נלחצו לשלוח חבילות לבנים. אז החלו יהודי מוקצ'בו לחוות רעב אמיתי.

לפני שנלקחו משם, הקימו פנחס ונתן מפעל ברנדי Bootleg בבודפשט. זה היה מפעל קטן אך רווחי. אבי היה רק בן 14 כשנתן נלקח משם, אבל כדי להחזיק אוכל בבית הוא נאלץ לעבור לבודפשט ולנהל את המפעל. במקור, הברנדי הופץ בבקבוקים, שהוסתרו בשקיות קש, אך מנהג זה הפך למסוכן מדי. אבי השתמש במיכל מתכת מרובע, אותו מילא באלכוהול. אחר כך היה עוטף אותו בנייר וחבל, מוסיף בולים ומעמיד פנים שהוא הולך לסניף הדואר לשלוח את החבילה. כולם ידעו שבסניף הדואר פותחים חבילות ובודקים בשגרה, ולכן המשטרה לא טרחה לעצור אותו ולבדוק את תכולת החבילה. כל שבוע עד שהגיעו הגרמנים, אבי שלח כסף למשפחתו.

במרץ 1944 נכנסו הנאצים גם לבודפשט וגם למוקצ'בו. לקהילה היהודית היה מושג מה עשו הגרמנים במקומות אחרים. קרובי משפחה, מכרים וסתם זרים עברו באזור החל משנת 1941, כשהגרמנים כבשו חלקים מפולין ורוסיה. הנאצים גירשו לראשונה כ-20,000 יהודים. ההונגרים גירשו עוד 20,000. ואז הגיעו ההרג ההמוני. אלו שנמלטו מהתעלות, שהם עצמם חפרו לקברי אחים, סיפרו מה קרה. חלקם שהו זמן מה בביתו של אבי, בחדר עם חלון הפונה לשדה, כדי שיוכלו לברוח אם ההונגרים יבואו לחפש בלתי חוקיים.

כשנכנסו הנאצים לבודפשט, אבי החליט לחזור למשפחתו. כשהגיע עם המזוודה שלו לתחנה המרכזית, ראה חיילים גרמנים והונגרים ומיליציות אוספות יהודים. אלה היו היהודים ההונגרים הראשונים שנשלחו לאושוויץ. אבי חזר לדירתו השכורה. בניסיון להיראות כמו כולם, אבי הלך לעבוד במפעל. הבעלים חיבב אותו. יום אחד הבוס לקח את אבי למשרד שלו. אתה אינטליגנטי מכדי לעשות את העבודה הזאת, הוא אמר. אני חושב שאתה יהודי במחבוא. אבי ביקש ממנו עזרה. תביא לי מסמכים כוזבים, הוא התחנן. הם הסתכלו מסביב במשרד ומצאו את תעודת בית הספר של עובד לשעבר, שגילו דומה לגילו של אבי. אבי לקח את זה למשטרה, אמר שהוא איבד את תעודת הזהות שלו, וקיבל אחד חדש. מאוחר יותר, גילו הגרמנים שהרבה תעודות מזהות כוזבות מסתובבות. הם התחילו ללכוד את מי שחשדו כיהודים ולהוריד את המכנסיים. אם הם נימולו, הם נשלחו לאושוויץ. אבי נמלט מהגורל הזה, אבל הוא ידע על כמה גברים שנלכדו כך.

כשברשותו מסמכים משפטיים, אבי חזר למוקצ'בו. עד אז הועברו כולם לגטו ושמועות רבות נפוצו. השמועה הייתה שיפונו בגלל שהחזית מתקרבת, שייקחו אותם לעבודה בשדות בגלל שאי אפשר להאכיל אנשים לא יצרניים בזמן מלחמה, שיש מחנות עבודה יהודיים מיוחדים שאליהם יועברו. השמועות התחילו בכוונה, אמר אבי, כדי להכין את הקהילה לעלות לרכבות ללא מאבק.

השעה הייתה אחת לפנות בוקר, כשהעירו את תושבי הגטו על ידי ז'נדרמים הונגרים, חמושים, והובילו אותם לתחנת הרכבת. מי שפיגר מאחור, בין אם ילד, אישה בהריון או זקן, הוכו. הם הועמסו על הרכבת, דחוסים כמו סרדינים, והרכבת החלה בנסיעתה. ... בקושיצה נמסרה הרכבת והמטען האנושי שלה לידי הנאצים. לפני היציאה שוב, נאמר ליהודים לשלוח כמה אנשים מכל קרון למלא דליים במים. סבתא שלי אמרה לאבא שלי ללכת. ואל תעז לחזור, אמרה. אתה מסתתר בערימת פסי הפחם ופסי הרכבת. חזור לבודפשט ושמרו לנו על הבית עד שנחזור.

בבודפשט ההסתרה הייתה קלה יותר וכרטיסי זהות מזויפים זמינים, ולאבי היה כסף שהוא לא יכול היה לשלוח למשפחתו יותר. בשלב מסוים הוא גילה שכמה עובדי רכבת הבריחו אנשים מקרפטו-רוסיה לבודפשט תמורת סכום כסף נכבד. "עד היום עדיין אוכלים אותי מבפנים על כך שלא שילמתי קודם לכן לאחד המבריחים", אמר. "שילמתי, אבל הוא חזר ואמר שהמשפחה שלי כבר לא גרה בבית שלנו, שהם בגטו, שממנו הוא לא יכול להבריח אותם, ושהגירושים כבר בעיצומם."

...שוב התקיים מזלו של אבי. הנאצים לא חיפשו אותו, אולי בגלל שהם מיהרו לשחרר את מסילת הברזל לרכבות צבאיות; אולי הם לא שמו לב להיעדרו. הוא התחיל לחזור לבודפשט ברגל, ללכת בלילות ולהסתתר בימים, לאכול כל מה שמצא בשדות. הוא הלך עשרה ימים, אולי שבועיים, והגיע חזרה לבודפשט.

מכיוון שהנאצים הורידו מכנסיים מגברים, הוא החליט לעבור למקום אחר. חקלאים חיפשו באותה תקופה עובדים חקלאיים, אז הוא נסע לכפר Vecses [ממוקם בקרבת שדה התעופה של בודפשט]. שם הוא גילה שתושבי הכפר הם שוואבים - אנשים ממוצא גרמני, שהובאו לאזור כדי לאכלס אותו לאחר שהתרוקן מתושבים, עקב מלחמות האימפריה של מריה תרזה. הוא קיבל עבודה בעבודת האדמה ורעה אווזים.

מדי שבוע נאלצו נערים מגיל 14 ומעלה להשתתף ב– levente [ארגוני נוער נאציים הונגריים] בתרגול נשק. יום אחד נקראו אבי וצעירים נוספים מהאזור בפני ועדה צבאית גרמנית. חבריה סיפרו לנערים כמה חשוב לשרת את המולדת. עכשיו היה להם הסדר עם ההונגרים, הם הסבירו, שכל נער שירצה להצטרף לצבא או להיטלר יוגנד [הנוער ההיטלראי] יוכל לעשות זאת. הם אמרו לנערים להתפשט והמשיכו לבדוק את בריאותם וכושרם הגופני. אבי היה אחד הראשונים ברשימה שלהם. מה יכול להציל אותו עכשיו? הוא לא יצליח לברוח. הוא גם לא יכול היה לבקש את עזרתו של האיכר - האיש היה אנטישמי. עלה במוחו רעיון: החבר'ה האחרים היו כולם מעמידים פנים שהם חולים כדי לצאת מהשירות. אבי, לאחר שפשט את חולצתו, הצהיר בהונגרית שהוא ישמח להגן על המולדת, שזה תמיד היה חלומו. זה תורגם עבור הגרמנים, שפרצו בצחוק, והעירו על "האידיוט ההונגרי". הם רשמו אותו כמתנדב, לא היו צריכים עוד לבדוק אותו. הוא קיבל כובע של היטלר יוגנד ונאמר לו לחכות שיקראו לו.

הסובייטים המשיכו לקחת חלקים מהונגריה. כולם ידעו שהגרמנים יפסידו במלחמה בסופו של דבר. חיכה לאירוע הזה, אבי המשיך לעבוד בחווה. אחר כך הוא נקרא לשירות. באותה תקופה, הגרמנים היו כל כך נואשים, עד שהם גייסו אפילו ילדים בני 12 ו-13, ולקחו אותם לגרמניה להכשרה בסיסית.

אבי החליט לנסות לחצות את הקווים ולהצטרף לסובייטים. ...הוא התחיל ללכת לכיוון הלחימה וגילה שהחזית קרובה. היה יותר מדי ירי מכדי לשקול לנסות לחצות את הקווים ולהצטרף לסובייטים. הדבר היחיד שהוא יכול היה לעשות זה להתחבא בערימת שחת. אם זה היה עולה באש, אבי היה נשרף למוות. אבל זה לא קרה. הוא שהה שם יום ולילה ועוד יום ועוד לילה ועוד יום, עד ששמע אנשים מדברים רוסית. ואז הוא עשה עוד טעות, וקרה עוד נס. הוא זחל מתוך ערימת השחת, ומצא את רובי החיילים הסובייטים מכוונים אליו. בדרך כלל לא נשאלו שאלות במצבים כאלה, אבל אבי מיהר ואמר 'לא לירות' בשילוב של רוסית ואוקראינית. הוא אמר שהוא יהודי וחבר. רק מאוחר יותר הוא גילה שלפחות אחד מהחיילים הוא אנטישמי אוקראיני. החיילים התייעצו ביניהם והחליטו להרוג אותו. אם הוא אכן היה יהודי, מה הוא עשה בקרב הגרמנים? ואם הגרמנים נתנו לו לחיות, הוא בטח היה משתף פעולה. הרגו את הממזר, הם החליטו. אבל אבי לא היה מוכן לוותר. כשהוא זוכר את המילה פולקובניק (קצין בכיר) - הוא דרש שיביאו אותו לפני אחד כזה. 'יש לי דברים לספר לו'. אם אצטרך למות אני אמות, אבל אני יכול להגיד לפולקובניק היכן ממוקמת המפקדה הגרמנית, היכן נמצאים

הטנקים. אתה יכול להחליט מה לעשות איתי מאוחר יותר. אני רוצה לקחת רימון ולפוצץ את המטה הנאצי. תן לי למות ככה. "כמו שמשון הגיבור", הבין מאוחר יותר.

...החיילים נתנו לו את חפירה. 'תחפור לעצמך תעלה, ותתחבא בה. אם אתה עדיין בחיים כשנחזור למחנה, ניקח אותך לפולקובניק'. 'עד היום', אמר אבי, 'אני לא יודע איך הצלחתי'. ...ובכל זאת הוא חפר עמוק מספיק כדי להסתתר, בלי אפילו שריטה. אחר כך המשיך לחפור בשכיבה. למחרת הביאו את אבי בפני הקצין הסובייטי. הוא נשאל שאלות רבות, עליהן ענה ברוסית רצוצה, ושוב הצהיר שהוא רוצה ללכת ולהפציץ את המטה הנאצי. למזלו, הסובייטי ראה בבירור שלא יהיה לו סיכוי וסירב להצעתו. ואז הוא שאל את אבי מאיפה הוא. הַפתָעָה. שני צעירים נוספים של מוקצ'בו הגיעו לשם ביום הקודם. כולם הכירו אחד את השני והשמחה שלהם עם הפגישה הייתה גדולה. הקצין הודיע שהם חופשיים לעשות כרצונם. בידיעה שהמלחמה כמעט הסתיימה, הם החליטו לחזור הביתה ולראות אם עוד מישהו שרד. הם נעו בזהירות וחזרו למוקצ'בו, שם מצאו את בתיהם חשופים - ההונגרים לקחו הכול. לא הגיעו בני משפחה נוספים, ובינתיים הם גילו שהסובייטים תופסים כעת אנשים לפועלים. הגיע הזמן לעזוב. לרומניה, שם הייתה עלייה, עלייה לארץ ישראל.

היכן שנעו רכבות, הם נסעו ברכבת, נאחזים במעקה, או יושבים על הגג. במקום אחר הם הלכו ברגל. בבוקרשט הם פגשו שליחים מארץ ישראל, התחילו להתכונן לעלייה, ונודע להם שהבריטים לא מכניסים יהודים לארץ ישראל.

בשנת 1945 נבחר אבי לתפקיד מנהיגותי במחנה ההכנה לעלייה ונשלח למרכז תנועות הנוער. השליחים הישראלים החליטו לשלוח משלחות חזרה לפולין, לבנות מרכזי העברה, מטבחים זמניים ותחנות עזרה ראשונה למי ששרדו את מחנות הריכוז. כל אחד מהנציגים, כולל אבי, קיבל כמה אלפי דולרים אותם תפרו לבגדיהם. עם הגעתם לאוז'גורוד נתפסה המשלחת כולה על ידי הסובייטים, שהאשימו אותם בריגול למען הגרמנים. מאוחר יותר הם גילו שמסמכי הצלב האדום שלהם היו עילה לחשד. גרמנים פעלו מאחורי הקווים, תוך שימוש באותם מסמכים. אבי היה אחד משני צעירים בלבד במשלחת. החברים המבוגרים מסרו את כספם לסובייטים, אך שני הצעירים טענו שהם צעירים מכדי לשאת כסף. עם כל הדולרים הללו, הסובייטים חשדו שהמשלחת ריגלה למען האמריקאים. הטענה הזו הייתה מבלבלת עבור העצורים, שלא ידעו על המלחמה הקרה שכבר מתבשלת בין מזרח למערב. הם היו במעצר למשך שבועיים. לא הייתה התעללות פיזית, רק תשאול אינסופי וחוזר על עצמו כדי לנסות למצוא חוסר עקביות בסיפוריהם. במשך כמה ימים לא נתנו להם אוכל ולא נתנו להם לישון, אבל הם סיפרו סיפור אמיתי ולא היה להם מה להסתיר או לקרטע. עוד ברומניה שמעו השליחים הישראלים על מעצרם ופעלו לשחרורם. בעזרת שוחד כבד והוועד הבינלאומי של הצלב האדום, המשלחת שוחררה ונשלחה חזרה למקום ממנו הגיעו. משם נשלחו לאיטליה.

איפשהו בדרך, אבי לא זוכר אם זה היה בבודפשט, רומא או מילאנו, **הוא התאחד עם אחיו, פנחס,** בעזרת פעילי תנועות נוער נוספים. פנחס כבר גילה שגם **אחיהם נתן שרד**. אבי ופנחס נשארו יחד לאחר מכן, בתקווה שגם שאר בני המשפחה יהיו בחיים. בסופו של דבר הם למדו את האמת. **אחותם יולי הייתה היחידה הנוספת ששרדה לאחר שנים באושוויץ**. אבי פגש אותה בבוקרשט ומי יכול לתאר את שמחת הפגישה ההיא.

לאחר כמה חודשים במקומות שונים באיטליה, הקבוצה של אבי הועלתה על מכוניות ומשאיות, נלקחה לחוף נטוש והועלתה על ספינה. באותו לילה הם הוצאו ממנה בחזרה; הבריטים היו קרובים מדי. לילה אחר, בחושך מוחלט, הם הועלו שוב על ספינה, ספינת המשא סוזנה [רוזה]. הם הפליגו בלי שום אורות. אבי הוצב להיות מפקד של 200 נוסעים. חובותיו: לדאוג שהאנשים יישארו שקטים

ומרוחקים מהסיפון כדי שלא יתגלו על ידי מטוסי סיור בריטיים, לפתור את כל הבעיות שהתעוררו, לוודא שהאוכל יועבר וחולק בצורה הוגנת, טיפול בילדים ובנשים הרות. בשל הסכנה להתגלות, 800 האנשים שהיו על הסיפון - ילדים ונשים, כולל בלידה - נאלצו לשמור על שקט מוחלט ולהישאר במעמקי הספינה. לא היה הרבה מה לעשות בקשר לתוצאות של מחלת הים, שפגעה בכל מקום.
בספינה התגלתה תקלה עם הגעתה לים התיכון. הישראלים מצאו רציף, שהסכים לתקן את הספינה, אבל המטען האנושי שלה היה צריך להישאר בו, ובשקט. לאחר מספר ימים, שנראו כמו שנים רבות, חזרה הספינה לדרכה. שמה שונה בים לשבתאי לוז'ינסקי, לזכר שליח ישראלי שמת בתאונת דרכים באיטליה. מאוחר יותר כתב אחד המשוררים החשובים בישראל שיר על הספינה ההיא [השיר "שושנה שושנה" שכתב חיים חפר]. בסמוך לארץ ישראל, במרץ 1947, היכתה סערה בספינה, עם גלים שהגיעו לרציף. 'מראה מאוד מפחיד,' העיר אבי. אז גילו הבריטים את האונייה ואת המטען האנושי שבו. הספינה הובאה על ידי הצוות שלה מול מחנה צבאי בריטי גדול, ולאנשים נאמר לקפוץ לים הסוער. 'פחדתי פחד מוות אבל הייתי המפקד, אז הייתי צריך לקפוץ קודם', אמר אבי. רבים לא העזו, ובצדק. שלושה מהמלחים הבריטים שנשלחו ללכוד אותם טבעו באותו יום, אך אף אחד מנוסעיו של שבתאי לוז'ינסקי לא מת. שחיינים מהארגון הצבאי "ההגנה" הגיעו לספינה, כשהם מושכים בחבל, שהיה מאובטח בצדו השני לחוף. הנוסעים, רעבים וחלשים משנים של מחסור ומהנסיעה הקשה, נאבקו שלא לטבוע. הם אחזו בחבל וניצלו. אלה שהיו חלשים מכדי לעשות אפילו את זה נישאו לחוף על ידי הישראלים.
מלבד המחנה הבריטי, היו באזור כפרים ערביים רבים, וכמה קיבוצים ישראלים. לקראת הגעת האונייה הודיעו ב"הגנה" לבריטים כי חתונה תתקיים בקיבוץ וכי יגיעו אוטובוסים עם אורחים. האוטובוסים הגיעו חצי ריקים לחוף במהלך הלילה, והנוסעים הועמסו עליהם כעת. עוד ניסים. דודי פנחס ואבי היו באוטובוס הראשון שיצא, דרך המחנה. הבריטים עצרו אותו, אבל, משום מה, הסכימו שכל אלה היו אורחי חתונה, ללא קשר למצבם הרטוב מאוד של חלקם. לא לכל הנוסעים היה כל כך מזל. חלקם נתפסו על הספינה, אחרים בנחיתה או באוטובוסים. ישראלים התערבבו איתם וניתנה ההוראה שאף אחד לא יגיד מי הם. 'אני יהודי מישראל', הייתה התשובה של כולם. הבריטים ספרו את מספר המיטות בספינה ולקחו 600 מהאנשים, נוסעים באוטובוסים וישראלים כאחד, למחנות המעצר בקפריסין. בינתיים, מי שעברו בחסימות הבריטים והיו בדרכם למקום מבטחים עברו קורס מזורז להיות ישראלי, למקרה שיעצרו שוב והפעם ייחקרו. חלקם כבר ידעו עברית. כולם למדו את שמות הקיבוצים והעיירות באזור, כמה הם רחוקים זה מזה, איך נראה המטבע המקומי. האוטובוסים הראשונים הגיעו לקיבוץ גבעת ברנר. מיד קיבלו הנוסעים בגדים יבשים, תמונותיהם צולמו והוכנו תעודות זהות.
כשהבריטים הגיעו לקיבוץ כבר היה מאוחר מדי עבורם. כולם היו תושבים חוקיים בקיבוץ.
לגבי שאר בני משפחתו: **הספינה של יולי ונתן התגלתה על ידי הבריטים והם נשלחו לקפריסין. יולי התגוררה תקופה מסוימת בישראל, ילדה שני ילדים ומאוחר יותר עזבה עם משפחתה לארצות הברית, שם הפכה לג'ואן. נתן התחתן עם ניצולת אושוויץ בזמן שהמתין באיטליה ליציאה לארץ ישראל. ילדו הראשון, בן דודי יעקב, נולד שם. מאוחר יותר הם התיישבו בחיפה ונולדו להם ילד נוסף. גם פנחס התחתן עם ניצולת אושוויץ, שאותה הכיר בגבעת ברנר. נולדו לו שלושה ילדים והוא נשאר בקיבוץ עד מותו.**

אבי פגש את אמי בקיבוץ. נולדו להם שלושה ילדים והם עזבו את הקיבוץ לחיפה."

מתוך אתר יד ושם: עדותו של **דינור פוירוורקר דב חנוך העניך בער ברנט**, יליד 1926, **Mukachevo**, על קורותיו ב-Budapest בזהות בדויה https://collections.yadvashem.org/he/documents/6053844

דסקלוביץ (דקל) יוסף ורבקה הלפנד (טרסבה / טייץ') [עלון 67 – אפריל 2020]

[יוסף נפטר במאי 2021 בן 106.5] [רבקה נפטרה בדצמבר 2022]

ביום שלישי, 24.3.2020 התפרסמה כתבה בעיתון "ידיעות אחרונות", שכותרתה הייתה **"שרדנו את אושוויץ, מה זה קורונה בשבילנו?"**. את עיניי צדה הכתבה על האחים, שנולדו בצ'כיה, למשפחה בת 10 נפשות, ושלאחות קראו רבקה (ריבצ'ו). פרטים אלו היו יותר מרמז לכך, שהמשפחה היא ילידת קרפטורוס. הצלחתי ליצור איתם קשר, בעזרת בתיה אריאלי, בתו של יוסף, הגרה בכוכב יאיר. ומה רבה הייתה ההתרגשות: האחים נולדו בטרסבה וגדלו בטייץ'. האימא שלהם הייתה ילידת סיילש... להלן הכתבה מהעיתון. בסופה – עוד פרטים על האחים.

יוסף דסקלוביץ, 105, ואחותו רבקה הלפנד, 94

"ביחד אני ואחי כמעט בני מאתיים", מחייכת רבקה (ריבצ'ו, כפי שקוראים לה בני משפחתה) בתחילת הריאיון. היא מתגוררת בחדרה ויושבת בביתה בהסגר עם המטפלת הפיליפינית שלה ועוקבת באדיקות אחרי הנחיות משרד הבריאות. "אני לבד, אי אפשר להיפגש עם בני המשפחה כעת", היא אומרת, "אז אני מנסה לשמור על אופטימיות כל הזמן. אני זו שמצחיקה בימים אלו את המטפלת הפיליפינית שלי. היא עוברת חרדה איומה מלווה בסימפטומים של הקאות. אני שמה לה מוזיקה כשהיא מנקה ואומרת לה 'תחשבי שהמטאטא הוא האהוב שלך ותרקדי איתו'. אני חזקה כמו ברזל גם עכשיו בצל הקורונה. החיים לימדו אותי להיות כזו. כשאת שואלת אותי אם אני פוחדת מהקורונה, את בעצם שואלת אותי בעדינות אם אני מפחדת למות. אז התשובה שלי היא לא, אני לא פוחדת מהמוות! ראיתי אותו יותר מדי פעמים מול העיניים. אני בוחרת לא לחשוב מחשבות מיותרות, אין טעם לחשוב מה יקרה אם חלילה אדבק ואצטרך להתאשפז בבית חולים, ובני משפחתי לא יוכלו להיות לידי. לימדתי את עצמי בימים הכי קשים שלי במחנה ההשמדה באושוויץ לעשות מהלימון לימונדה כמו שנהוג היום לומר. מה זה אומר? אני מעסיקה את המחשבות שלי בדברים חיוביים כמו לזכור לצלצל לכלתי ולאחל לה מזל טוב כי הייתה לה יום הולדת אתמול. אני עדיין מאמינה שבליל הסדר לא אשב לבד בבית, בטח ייתנו הקלה שקשישים כמונו לא יאכלו לבד מרור ומצה."

רבקה נולדה בצ'כיה למשפחה דתית-ציונית בת עשר נפשות. "בגיל 18 נשלחתי יחד עם משפחתי לאושוויץ. ההורים ואחותי הגדולה, שהייתה נשואה, נשלחו למשרפות. הצלחתי להציל את אחותי הצעירה - בכל יום הברחתי לה אוכל מהמטבח שבו עבדתי במחנה. לאחר השחרור אני וחמשת אחיי, שמצאנו זה את זו, עלינו לארץ. יוסף, אחי הגדול, שכבר גר בארץ, קיבל אותנו בזרועות פתוחות והתמקמנו בנתניה". לרבקה שני ילדים, חמישה נכדים ושלושה נינים.

יוסף דקל (דסקלוביץ), 105, יושב בדד בדירתו בנתניה עם המטפלת המסורה שלו. כששאלנו אותו אתמול איך הוא עובר את ההסגר הממושך, מנותק מבני משפחתו המורחבת, הוא השיב: "מה יש להגיד, כבר עברנו דברים קשים מאלה. החלטתי להיות קשוב להנחיות משרד הבריאות. הילדים שלי רוצים לבוא לבקר בתורנות ואני כל הזמן אומר להם שישמרו על עצמם ולא יגיעו אליי. נקודה. אני בסדר גמור. עד שזה ייגמר אני שומר קשר גם בסקייפ וגם בזום - כן, כן, אפילו המטפלת לא מאמינה. אין ברירה, אני רואה את המשפחה מרחוק."

יוסף הצליח להסתתר מהנאצים ועלה ארצה ב־1940, בעוד שהוריו וכל אחיו נתפסו על ידי הגרמנים ונשלחו לאושוויץ. את אשתו, עטרה, הכיר בבני עקיבא בצ'כיה. בנובמבר 1940 הם ניסו להגיע בספינה

בלתי חוקית לחופי ארץ ישראל, כאשר עטרה יולדת בים הסוער. הבריטים אסרו את כניסתם והם גורשו למחנה מעצר בקפריסין בספינה "פַּאטריה". יחידה של 'ההגנה' ניסתה למנוע את הגירוש, הטמינה חומר נפץ קטן בספינה במטרה להשבית אותה, אך בטעות גרמה לה לשקוע תוך דקות. יותר מ־250 מעפילים טבעו למוות. יוסף אחז בתינוקת ציפורה וקפץ למים עם אשתו, שלא יכלה לשחות, ואחזה ברגלו של יוסף בזמן ששחה לחוף. הם שרדו. לאחר שמונה חודשים במחנה המעצר בעתלית הם התיישבו בנתניה. "אחרי מה שעברתי בחיים - מה זה קורונה?!", הוא מחייך.

„רק ראשה של הקטנה נותר מעל המים"

צפורה לוינגר: „אבא הציל אותנו"

(צילום: אבאל לוגל)

צפורה לוינגר, נשואה ואם לשלושה ילדים, מורה לאנגלית בתיכון „בריאילן" בנתניה. היא התינוקת שהיתה בת חודש ימים בעת פיצוץ האניה והגיעה לחוף בסלסלה. „את סיפור ההצלה שלי שמעתי כמי יודע. אני יודעת שבוכות התושייה של אבי הצלחנו להגיע אל החוף, הוא המקור המהימן ביותר".

יוסף דקל, אביה של צפורה, זוכר היטב את הדרך מהאניה אל החוף. למרות שהמרחק היה כמה עשרות מטרים בלבד, הוא אומר, זה נראה רחוק כהרי בה.

„בים פיצוץ האניה. בתי היתה בת חודש ימים בלבד. את הסלסלה שבה שכבה בתי קיבלנו מהסוכנות. בתוספת מהירה כשהגענו לגמל חיפה. בשארי רץ הפיצוץ הייתי על סיפון האניה. אשתי ובתי היו בקאבינה של האניה עם עוד שלוש נשים.

„כשהפציץ את הפיצוץ, מיד יהדתי את הקאבינה וחילצתי את כל מי שהיה שם. רצתי לאשתי ולעצמי הגורות יקרות. היה כבר קשה לעלות על הסיפון כי האניה התחילה לנטות הצידה ולשקוע. הצלחתי להעביר אותן אל הסיפון העליון. אשתי לא ידעה לשחות. היא כמעט אבי ידעתי לשחות מצויין. עמדתי לשחות „קיפוד". אל תפחדי, אני מיד חוזר אחריך.

„הסיפור שורקתי את הסלסלה ושקפצתי למים כשאני אוחז באשתי, לא מדוייק. מיד לאחר שקפצו אשתי, קפצתי אני יחד עם הסלסלה. רציתי להתרחק כמה שיותר מהר מן האניה כי פחדתי שניפגע מחפצים וחלקים שונים של האניה שנפלו לים. ביד אחת החזקתי בסלסלה, אשתי החזיקה בי.

„מים רבים חדרו אל הסלסלה. השמיכה שעטפה את בתי היתה רטובה לגמרי. לאט לאט המים שטפו את הסלסלה עד שהחלה שוקעת ורק ראשה של הקטנה נותר מעל פני המים.

„כשהתקרבנו אל החוף צעקתי לעזרה. ניצולים מהספינה, שהגיעו כבר אל החוף, קפצו למים ועזרו לנו להגיע אל שובר הגלים. בתי היתה במצב קשה מאוד. היא בלעה המון מים. לא מלה הנשים איתה. זו אגרה. אחות מזינה, שהיתה על ה'פאטריה' והגיעה אל החוף, ניסתה להוציא ממנה את כל המים שבלעה. כך ניצלה. אחר כך לקחתו את אשתי ואת הקטנה לבית חולים רמב"ם. אני בשלחתי למקבוץ בעתלית. יחד עם שאר המעפילים".

• ועוד מידע מעניין על ציפורה, הבת שנולדה על האונייה, במלאת 40 שנה לאסון האוניה "פאטריה", על פי כתבה שפורסמה בעיתונות (ומדייקת את סיפור הצלתה)

סיפור אוניית "פאטריה" הוא סיפור קשה בתולדות העלייה ארצה.
עיון בגוגל מספר את סיפורם הקשה של כ-250 הנספים ושאר הניצולים ששרדו את פיצוץ האונייה. זו האוניה הראשונה שהבריטים תכננו לשלוח לאי מאוריציוס, ולבסוף היא נשלחה לקפריסין.

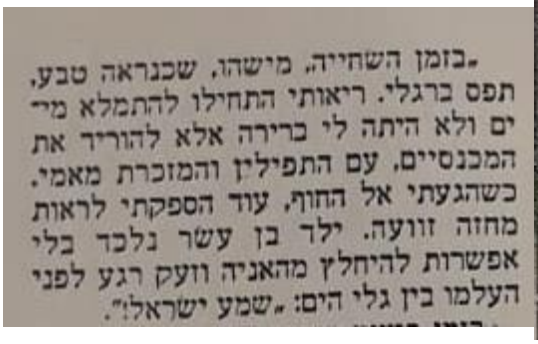

„בזמן השחייה, מישהו, שכנראה טבע, תפס ברגלי. ריאותי התחילו להתמלא מים ולא היתה לי ברירה אלא להוריד את המכנסיים, עם התפילין והמזכרת מאמי. כשהגעתי אל החוף, עוד הספקתי לראות מחזה זוועה. ילד בן עשר נלכד בלי אפשרות להיחלץ מהאניה וזעק רגע לפני העלמו בין גלי הים: „שמע ישראל!".

יוסף וריבצ'ו נולדו, כאמור, בטרסבה. המשפחה עברה לגור בטייץ', שם שימש אביהם, עזרא דסקלוביץ, בתפקיד בכיר בבית המשפט. הוא היה היהודי היחיד בכל סביבת חוסט מטעם ממשלת צ'כיה!
כיום מונה השבט של יוסף ואשתו ז"ל, עטרה (אורונקו):

3 ילדים
11 נכדים — יוסף דקל עם אחותו,
40 נינים (ריבעים) — רבקה (ריבצ'ו) הלפנד
16 בני נינים (חימשים)

יוסף, יליד 15.1.1915. בני משפחתו נאספים אחת לשנה וחוגגים ברוב עם את יום הולדתו.
נאחל לו ולריבצ'ו עוד הרבה שנים - בבריאות איתנה!

מתוך בלוג "הארץ" מה-25.11.2018: "יוסף דקל, אחד מנוסעי האונייה, סירב לקבל את גזירת הגורל, לאחר שהוא ואשתו הצליחו להימלט מאימת הנאצים. מיד אחרי הפיצוץ הצמיד דקל חגורות הצלה לו ולאשתו, חיבק בחוזקה את הסלסלה הקטנה בה הצטנפה בתם התינוקת, ויחד קפצו השלושה אל המים והתקדמו באיטיות לעבר החוף. ביד אחת אחז יוסף באשתו שלא ידעה לשחות, ואת ידו השנייה ערסל בחוזקה סביב הסלסלה. אלא שאט אט אזל כוחו ומים החלו לחלחל לסלסלה. דקל, שראה את קודקודה של בתו הולך ושוקע בתוך המים, גייס את שארית כוחותיו, אלוהים יודע מאיפה, הצליח למלא את ריאותיו
באוויר ולזעוק לחוף לעזרה. ניצולים מהספינה, שכבר הגיעו לחוף, שמעו את זעקותיו, קפצו למים והצילו את השלושה.
ציפורה לווינגר, התינוקת בת החודש, צריכה להיות היום בת 78. בבגרותה היא התחתנה, הקימה משפחה ועבדה כמורה לאנגלית בבית הספר "בר אילן" בנתניה. בניגוד ל-267 הנוסעים שטבעו למוות מול חופי המדינה לעתיד, לווינגר "התינוקת מפאטריה", שרדה וזכתה להיכנס לארץ המובטחת."

את ציפורה פגשתי במקרה [או שלא...] בערב "זיכרון בסלון" שערך השנה ישראל פוקס מקיבוץ העוגן, לזכר אימו, אסתר, שהייתה ילידת סיילש. תוך כדי הצגת הסיפור המשפחתי הסתבר, שאחות אימו של ישראל הייתה עטרה, שבהולדתה בסיילש נקראה גולדה, והיא הייתה אשתו של יוסף דסקלוביץ, דודתו של ישראל. מפרט לפרט הבנתי שאני מכירה את הסיפור המשפחתי ואת הצלתה של הבת התינוקת בת החודש בסלסלה... ואז היכרתי אישית את ציפורה, התינוקת מהסלסלה... [בת 84] שתזכה לחיים ארוכים!

ועכשיו לסיפורה המופלא של ריבצ'ו
ריבצ'ו עלתה ארצה, כאמור, אחרי מלה"ע ה-2, לאחר שהות במחנה הפליטים בקפריסין, היא עלתה עם בעלה, זאב ז"ל, ארצה ב-29.11.1947, כ"ט בנובמבר, ביום ההכרזה באו"ם על הקמת המדינה.

להלן כתבה שהתפרסמה לפני 5 שנים:

המסע המופלא של תינוקות כ"ט בנובמבר

609 תינוקות בני יומם הועלו לארץ מקפריסין ערב פרוץ מלחמת העצמאות, ב"אוניית התינוקות".

השעה הייתה עשר בבוקר של יום שישי, ט"ו בכסלו תש"ח, 28 בנובמבר 1947. האונייה, שהביאה 1,563 מעפילים ממחנות המעצר בקפריסין, הייתה מגודרת ברשת ברזל גבוהה, וחיילים בריטים הוצבו על סיפונה. בשעה שנכנסה לנמל, כששירת ההמנון הלאומי בוקעת ממנה, הושלך הס על הרציף. איש מבין עשרות האנשים שהמתינו לה - רופאים ואחיות, מתנדבים, נהגים, אנשי הסוכנות היהודית, הג'וינט וההסתדרות, עיתונאים וצלמים - לא זז. את המעמד המרגש הפר רק קול בכיים של מאות תינוקות.

912 מבוגרים היו על האונייה, 42 ילדים התלוו אליהם - ועוד 609 תינוקות, שהונחו באמבטיות פח קטנות, אשר שימשו בדרך כלל לכביסה, לרחצה, לקירור משקאות ואף ככלי קיבול לאוכל. על חלקן הופיעו הכיתובים המקוריים באנגלית - קפה, תפוחי אדמה, אורז. חלק מההורים רשמו על הפח את שמו של תינוקם.

ביישוב היהודי עקבו במשך שבועות ארוכים אחר ההתפתחויות סביב אוניית התינוקות, כאילו מדובר במותחן משובח. העיתונים פירסמו ידיעות ועדכונים באופן יומיומי, האזרחים שוחחו על כך במקומות העבודה ובבתי הכנסת. אבל באותו יום שישי הוקדשה מירב תשומת הלב להכנות לקראת המאורע ההיסטורי, שעמד להתרחש במהלך השבת ולהפוך אותה **לכ"ט בנובמבר** המיתולוגי: הצבעת האו"ם על תוכנית החלוקה, שעל פיה תוקם בארץ ישראל המדינה היהודית. למחרת פרצו המהומות שהובילו למלחמת העצמאות. בלהט האירועים חמקה "אוניית התינוקות" מהזיכרון הקולקטיבי הישראלי וטבעה במצולות השיכחה. במשך עשרות שנים לא דובר בה, ואפילו חלק מהתינוקות עצמם לא ידעו על מה שחוו בימיהם הראשונים .

לפני חמישה חודשים [אפריל 2015] הועלתה בעמוד הפייסבוק של אתר "נוסטלגיה אונליין" תמונה בשחור-לבן, שבה נראה זוג צעיר מחזיק באמבטיית פח ובתוכה שוכב תינוק. מאחור נרשמת תכונה רבה, והמוני אנשים גודשים את המקום.
"מי מכיר, מי יודע? אנו מנסים לברר פשר תמונה זאת מתקופת העלייה לארץ: מתי צולמה, מדוע יש שם צלם מקצועי, איך זה שאחות מסייעת להורים לשאת את התינוק (לבית חולים?) וההורים מחייכים

באושר?", נכתב בפוסט שפירסמו אנשי האתר, שביקשו את עזרת הגולשים. יותר מ־22 אלף איש צפו בתמונה, 330 לחצו לייק, 100 שיתפו אותה, עשרות הגיבו - ועוד באותו יום נפתרה התעלומה .

התינוק שבתמונה, שהיה אז בן ארבעה חודשים, הוא עזרא הלפנד (68), הנוסע מספר 419 באותה אוניה, וכיום תושב ניו ג'רזי. הוריו, זאב (90) ורבקה (89), ניצולי אושוויץ, חיים בדיור מוגן בחדרה. הם הכירו באיטליה אחרי מלחמת העולם השנייה: היא הייתה בדרכה ארצה, הוא עזר להבריח יהודים לפלשתינה.

"כבר היו לי שני אחים בארץ ישראל, ואחרי שאיבדתי בשואה את אחותי, רציתי להצטרף אליהם ולעלות", סיפרה השבוע רבקה הלפנד. "עוד כשהייתי בצ'כוסלובקיה, חברים באו אלי ואמרו, 'אין לנו מה לחפש כאן. תארזי כל מה שאת יכולה לסחוב על הגב, ונעלה לארץ ישראל. נגיע בתוך שבועיים-שלושה'. אבל בסוף זה לקח שלוש שנים."

היא נישאה לזאב בזלצבורג, אוסטריה, ואחרי שנכנסה להריון, הם עלו על אוניית המעפילים "מולדת". האונייה יצאה מדרום איטליה ב־23 במארס 1947, אבל אחרי שבוע התגלתה על ידי הבריטים. המעפילים גורשו למחנה מעצר ליד ניקוסיה שבקפריסין. שם גם נולד עזרא.

"הוא היה בחור גדול", צוחקת רבקה, "ארבעה קילו הוא שקל כשנולד."

בשנת 2000 ביקרו בני המשפחה לראשונה בחייהם ב"יד ושם". במהלך הסיור נדהמה האם מתמונה ענקית שראתה על הקיר: זו שצולמה לאחר הירידה מהסיפון. **"אלוהים אדירים, זאת אני שם בתמונה"**, היא מילמלה. התברר לה שהתמונה הייתה תלויה שם מיום פתיחת המוזיאון, ב־1965...

"רק ככה בכלל גיליתי על האונייה ועל הדרך שבה העלו אותי לארץ", אומר עזרא בשיחה מארה"ב. "ההורים שלי מעולם לא סיפרו לי כלום - לא על השואה, לא על הגירוש למחנה ולא על מסע התלאות שעברנו בדרך לישראל. מבחינתם, כל הדברים הרעים האלה נגמרו, והיה צריך להשאיר אותם מאחור כדי לפתוח בחיים חדשים, יפים ומאושרים.

"הופתעתי לגלות שהגעתי לארץ בתוך פיילה מפח, אבל אלה הנסיבות שבהן ההורים שלי חיו. בשנים האחרונות הם התחילו לספר קצת מה עבר עליהם, וכשאני מקשיב לסיפורים שלהם, אני מבין מה הם עשו וכמה רחוק הלכו רק בשביל לעשות את הדבר הבסיסי ביותר - לחיות. כשהם היו באושוויץ, מי בכלל חשב שהם יקימו משפחה ויהיו להם ילדים ונכדים. הכי חשוב לי שהסיפור הזה ימשיך להתגלגל ולחיות, כי סביבי חיים לא מעט מכחישי שואה. כשאני מראה להם את המספר על היד של אבא שלי ואחיו, הם אומרים שהם קיעקעו את זה בעצמם. זה בלתי נתפס".

זאב, רבקה ועזרא הלפנד ב"יד ושם" (2000)
"אלוהים אדירים, זאת אני שם בתמונה"

<u>הברמן מנחם (אורלובה)</u> [עלון 57 – מאי 2019]

מנחם נולד ב-1927 בעיר אורלובה וגדל בעיר מונקץ', השני מבין שמונה ילדיהם של יהודה-לייב ורחל הברמן. ההורים היו בעלי מחלבה חסידים, ובילדותו סייע מנחם בעבודות המחלבה ובשילוח תוצרתה ללקוחות.

במאי 1944 גורש מנחם עם יהודי הגטו לאושוויץ ברכבת בקר. במהלך השואה שולחו לתאי הגז אמו ושישה מאחיו; אחות נוספת חלתה ונפטרה ורק מנחם שרד. הוא הועסק בפינוי אפר מתעלות המשרפות, באיסוף צואה לייצור קומפוסט ובקציר תבואה. כעבור זמן הוא התגלה כסייס מוכשר, והוביל ציוד ומזון ברחבי אושוויץ-בירקנאו. בזכות המזון שנקרה בדרכו עלה בידיו לשרוד.

בינואר 1945 הוצא מנחם לצעדת מוות, שבה נספו רבים מחבריו. מנחם הגיע לבוכנוואלד, שם שוחרר באפריל 1945. בשנת 1950 עלה מנחם ארצה עם ציוד טכני עבור בית מלאכה למכונות כתיבה וחישוב ופתח מעבדה בירושלים, בה הוא מתגורר מאז.

לימים סייע לאביו, שהיה מסורב עלייה בברה"מ, לעלות לארץ.

מנחם התחתן עם רבקה, ניצולת שואה מהולנד, ולהם שלושה ילדים וחמישה נכדים.

מנחם מתנדב להרצות על השואה לתלמידים ולחיילים.

מימין: רוברט קוטונו (דור שלישי), זאב מילבאואר, אמיל שווימר ומנחם הברמן - טקס האזכרה באוהל "יזכור" - 2019

אמיל שווימר (מימין) ומנחם הברמן, ילידי 1927, מדליקי המשואה בטקס האזכרה ב- 2019

מנחם הברמן – " יקיר הקהילה" – חנוכה 2019 - בליווי גיטה ברקוביץ ורותי פיקסלר

מנחם הברמן במרכז, עם בתו רחלי ובנו בני, זאב מילבאואר (משמאל) ורותי פיקסלר (מימין)

מדברי מנחם הברמן, ינואר 2024 \עלון 116]:

"דור בדור ינגיד"

חיילים וחיילות יקרים,

לפני למעלה מ- 80 שנים עברתי את התקופה הקשה בחיי על אדמת פולין, עברתי את השואה. הייתי במחנה אושוויץ-בירקנאו בו נרצחה משפחתי, צעדתי בצעדות המוות, שוחררתי ממחנה בבוכנוואלד עם שחפת קשה ועל סף מוות.

את המראות שראיתי, לא אשכח לעולם. עדות לכך חקוקה על ידי השמאלית. המספר: A10111 שנכתב בדיו רותחת. מראות שעליהם אמרנו: "לעולם לא עוד".

לא היה מי שיגן עלינו. העולם ידע ושתק עד שלב מאוחר מאד. לרבים מאיתנו - מאוחר מדי.

מהמקום הכי נמוך שאפשר, טיפסתי מעלה. זכיתי לחגוג לפני מספר חודשים את יום הולדתי ה- 96 כשאני מוקף בילדים ונכדים, שחלקם ממלאים תפקידים חשובים בצה"ל בימים אלה ממש.

המילה "שואה" מוזכרת כיום רבות לתאר את הזוועות שהיו בדרום בשבת שמחת תורה ה- 7.10.23. העדויות, המראות והסרטים, בהם תינוקות, ילדים, מבוגרים, קשישים, חיילים וחיילות עברו טבח, פוגרום, התעללות וחטיפה בדרכים אכזריות של מוח שטני ומעוות - אכן מזכירים אירועי שואה ואף אכזריים הרבה יותר ממה שאני ראיתי. ההבטחה "לעולם לא עוד" - לא קוימה במלואה.

אבל, וזה אבל גדול - הפעם יש לנו מדינה ויש לנו אתכם, חיילים וחיילות. שתי עובדות אלה מאפשרים לנו לעמוד חזקים מול האויב שמבקש לבצע בנו שואה, השמדת עמנו.

אתם מגינים עלינו בגופכם ונשמתכם ולכן יש לנו תקווה. תקווה שמדינת ישראל ואתם חיילי צה"ל נלחמים עליה עכשיו כדי שנשוב ונהיה עם בטוח בארצנו. תקוה שהחטופים יחזרו הביתה והאויב הארור יושמד ויהפוך לעפר ואפר.

בתקופה זו אנו נמצאים בפחד גדול. אני מכיר את ההרגשה הזו היטב ומבין אותה לעומק, אבל גם יודע מניסיוני כי ממקום זה אפשר לצאת, ונצא. נצא בעזרת ה' למדינה חזקה ובטוחה יותר.

מנחם גם הוזמן לכנסת לציון יום השואה הבינלאומי: כתבה מ"כיכר השבת | כ' בשבט | 30.01.24 / דוד הכהן: [עלון 119 – מרץ 2024]

"ניצול השואה בן ה-96: "עבדתי במשרפות; יש רק דרך אחת לנצח את הרוצחים"

ישיבה מיוחדת, לציון יום השואה הבינלאומי, נערך היום (שלישי) בכנסת, בסימן שורדי השואה לאור המלחמה בעזה. בישיבה השתתפו שורדי שואה, שבני משפחתם בשבי, שורדי שואה מעוטף עזה, שר הרווחה יעקב מרגי, סגן השר במשרד רוה"מ אורי מקלב ושגרירים זרים. בישיבה סיפרו השורדים על הטראומה הכפולה והזיכרונות הקשים בעקבות אירועי שמחת תורה.

אחד הדוברים היה ניצול השואה, מנחם הברמן בן ה-96, שסיפר על התלאות הרבות שחוו [בני] משפחתו בשואה ועל התקומה והתקווה בארץ ישראל. הברמן תיאר בוועדה כיצד בכל יום היה עובד במשרפות ומול עיניו חלפו 8000 איש ביממה. הברמן סיפר על המראות הקשים שראה במשרפות. "ראיתי אנשים נכנסים עם כיפה ובלי כיפה, עם זקן ובלי זקן", הוא אמר. "הם כולם נרצחו באותה צורה". הברמן הדגיש את החשיבות של אחדות כדרך לנצח את הרוע. **"יש רק דרך אחת לנצח את הרוצחים", הוא אמר. "זה להיות מאוחדים מאוחדים מאוחדים. רק ככה ננצח את הרוצחים".**

צילום: דוברות הכנסת

תמונה אחת שווה אלף מילים...

ועוד מגדולתו של מנחם...

ב-15.2.2024 סיים נכדו את טירונות חיל השריון במסע כומתה, שהסתיים באתר השריון בלטרון. מנחם ליווה אותו בעשרות המטרים האחרונים.

בשיחה איתו אמר מנחם:

"בדצמבר-ינואר 1944/45 יצאתי **למצעד המוות;**

במלאת 50 שנה לשחרור אושוויץ יצאתי **למצעד החיים;**

היום יצאתי **למצעד הניצחון!**"

נוכחותו באירוע הביאה להתקהלות של אנשים, חיילים ומפקדים, שהבטיחו לפקוד אותו בביתו כדי לשמוע את סיפור חייו של מנחם, יליד 1927.

יישר כוח, מנחם, על כל תרומתך להנחלת לקחי השואה ולחוסן שלנו!

מנחם עם בתו, רחל רוזנווסר ובעלה, ועם נכדו החייל

<u>הכהן גרשון (מונקץ')</u> [עלון 121 – מאי 2024]

אל שמו של גרשון הכהן הגעתי במקרה, מתוך שיטוט במרשתת [באינטרנט], כנכדו של **שמואל הכהן ויינגרטן**, יליד מונקץ', נובמבר 1899. מוויקיפדיה: "הסבא עלה ארצה בשנת 1929. היה חבר בארגון ההגנה בירושלים. בשנות ה-50 כיהן כיושב ראש המועצה הדתית בירושלים. באותם ימים הייתה למשרה זו חשיבות פוליטית וציבורית רבה, ומתוקף תפקידו הייתה לווינגרטן השפעה רבה בעיצוב פניה הרוחניים-דתיים של ירושלים בשנותיה הראשונות של המדינה. היה פעיל בארגונים רבים, ובהם בהתאחדות עולי הונגריה **ובארגון יוצאי רוסיה הקרפטית.** סייע לניצולי שואה יוצאי אזורים אלו בשלבי קליטתם הראשונים בארץ.

בד בבד עם התעסקותו בצרכי ציבור, עסק גם במחקר תורני והיסטורי. פרסם ספרים ומחקרים בתחומים אלה, בפרט על **חיי יהודי הונגריה והקרפטים**. כמו כן פרסם ספר זיכרונות אוטוביוגרפי, השופך אור על חיי היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופה שלפני קום המדינה, ובעיקר על חיי הציבור הדתי והחרדי בירושלים. השתתף בכתיבה בסדרת "ערים ואמהות בישראל" - על יהודי פרשבורג ומונקץ', וכמו כן השתתף בכתיבת ערכים באנציקלופדיה של הציונות הדתית". התפוח לא נפל רחוק מסבו...

גרשון נולד ב-4 בדצמבר 1955. הוא אלוף במילואים בצה"ל. בתפקידו האחרון שימש כמפקד הגיס המטכ"לי.

הוא גדל במשפחה דתית. הוא בנו של הרב ידעיה הכהן, ממייסדי ישיבת "הר עציון".

גרשון הוא בעל תואר שני בפילוסופיה וספרות השוואתית מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

הוא התגייס בשנת 1973, במסגרת הנח"ל, ולחם במלחמת יום הכיפורים בחזית המצרית. לאחר המלחמה עבר הסבה לחיל השריון ושירת כמפקד טנק בחטיבה 188 במלחמת ההתשה במובלעת הסורית. בשנים 1974-1982 שירת בתפקידי פיקוד שונים בחטיבה 7.

במבצע "שלום הגליל" גויס, במהלך לימודיו, ושימש סגן מפקד כוח לא אורגני בשם "כוח נומארט".

ב-1988 מונה למפקד גדוד קורס קציני השריון. בשנת 1990 קודם לדרגת אלוף-משנה ומונה למפקד חטיבת המילואים "מרכבות הברזל", ובמקביל שימש כראש מחלקת תורת לחימה (תו"ל) במפקדת זרוע היבשה. ב-1995 קודם לתפקיד סגן מפקד אוגדה סדירה וב-1997 מונה לפקד על עוצבת המפץ. ב-2000 מונה לראש חטיבת תורה והדרכה (תוה"ד) במטכ"ל, וב-2003 מונה לפקד על עוצבת געש (אוגדה 36).

בשנת 2005 מונה לקצין הממונה על פינוי רצועת עזה במסגרת תוכנית ההתנתקות.

לאחר תפקידו זה הועלה לדרגת אלוף במרץ 2006, וכיהן כמפקד המכללות הצבאיות עד דצמבר 2011. בינואר 2010 מונה גם למפקד הגיס הצפוני.

הוא סיים את תפקידו האחרון בצה"ל ב-2 בספטמבר 2014, לאחר 38 שנות שירות.

גרשון הכהן משמש כחוקר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים וכיו"ר הוועד המנהל של עמותת מומנטום [עמותה שהוקמה ב- 2008 במטרה לסייע לחיילי צה"ל להשתלב בחיים האזרחיים בצורה מיטבית עם סיום השירות הצבאי]. הוא מפרסם מאמרים בירחון "ליברל" ופעיל במסגרת מיזם 929 - תנ"ך ביחד. ב- 2020 הצטרף לתנועת "הביטחוניסטים", שקוראת לספח את יהודה ושומרון, והוא חבר הוועד המנהל.

בשנת 2021 מונה לכהן כחבר בוועדת בדיקה ממשלתית לעניין אסון נחל צפית.

גרשון הכהן נמנה עם מקימי היישוב נמרוד ברמת הגולן, בו הוא מתגורר. הוא נשוי ואב לשלושה.

על אף שאינו חובש כיפה, הצהיר הכהן שהוא "דתי עם כיפה שקופה".

גרשון הכהן הוא מחבר הספר "מה לאומי בביטחון הלאומי?" אשר בוחן מושגי יסוד בסוגיות הביטחון הלאומי ומתאר כיצד שיקולי הביטחון הלאומי מחויבים במהותם למסגרת מושגית נרחבת, אשר בליבתה נכללים גם ערכי יסוד, שאיפות לאומיות והשקפת עולם.

תחת שמו של גרשון הכהן ניתן למצוא בגוגל קישורים רבים.

עלייתם של אביו וסבו של גרשון הכהן, ידעיה הכהן והרב שמואל הכהן ויינגרטן להר הבית, יומיים אחרי שחרורו. אימו של גרשון גילתה את התמונה בהפתעה בשער העיתון "למתחיל". בתמונה נצפים הסבא והאבא רוקדים בהתרגשות ברחבת הכותל, כאשר בפינת התמונה (מימין למטה) נצפה המשורר אורי צבי גרינברג (אצ"ג) עטור בטלית ותפילין.

גרשון מספר על אביו וסבו: "בשעה שיצא [אביו] לשליחות מטעם המדינה להבאת עולי מרוקו בתחילת שנות החמישים, מחק משמו את שם המשפחה ויינגרטן ונותר רק עם השם ידעיה הכהן. כשסיפר על זה לאביו שמואל הכהן ויינגרטן חשש שזה יעורר אכזבה אבל קרה להיפך. סבא שמואל חיבק אותו ואמר שהיו זקוקים לשם ויינגרטן [שהיה] השם בגולה; ועכשיו טוב שאפשר להיפטר מהשם הזה אבל הוא, סבא שמואל, הסביר שהוא חייב להישאר ויינגרטן כי מגיעים יהודים משם, שמכירים אותו בשם הזה - וככה מוצאים אותו על מנת שיסייע להם."

<u>פרופ' הלבני דוד - חתן פרס ישראל לחקר התלמוד לשנת תשס"ח (2008) (קובילצקה פוליאנה)</u> <u>[עלון 87 – ספטמבר 2021]</u>
<u>[נפטר ביוני 2022]</u>

אל שמו של הלבני הגעתי תוך כדי חיפוש מידע במרשתת (באינטרנט) על קרפטורוס. להפתעתי, גיליתי אדם מעוטר כל כך, שנולד בכפר שבו נולדה אימי ז"ל (שנתיים אחריו) – קוּבִּילֶצקָה פּוֹלְיָאנָה (Kobylets'ka Polyana) מחוז ראחוב... ערכנו ביקור אצל מר הלבני, בסיוע הבן אפרים-בצלאל, וחשוב היה לנו לכבדו ולהביא לידיעת הרבים את קורות חייו ואת הישגיו המרשימים.

התמונה באדיבות חברנו, חיים מאירסדורף, שהיה תלמידו של הלבני כ- 15 שנים

המידע הוא מתוך ויקיפדיה ומאתר "מקבלי פרס ישראל תשס"ח.
דוד הלבני נולד ב-1927 (תרפ"ח) בקובילצקה-פוליאנה כבנם של אפרים בצלאל ופייגה. כעבור זמן קצר עברה משפחתו לעיר חוסט בחיפוש אחר פרנסה.
בהיותו בן 4 נפרדו הוריו, ואמו לקחה אותו ואת שתי אחיותיו להתגורר בסיגט עם אביה, ר' ישעיהו וייס. הסב, שהיה חסיד בעלז ותלמיד חכם גדול, פרס את חסותו על הנכד, ונפשותיהם נקשרו.
כבר בילדותו נחשב דוד הצעיר <u>לעילוי ב"חדר" ואחר-כך בישיבה</u>. הוא נהג לאתגר את מלמדיו בתובנות ובקושיות, ועד מהרה נישא שמו למרחקים. כשהיה <u>בן 15 כבר הוסמך לרבנות</u>. למדנותו וידענותו סייעו גם לפרנסתה של המשפחה הענייה, בזכות פרסים ותרומות, שקיבל ממשפחות אמידות ושוחרות לימוד.
עם הכיבוש הנאצי נשלח דוד לאושוויץ, ומשם למחנה העבודה וולפסברג שבשלזיה התחתית, ושם עבד בחציבת אבנים ובכריית מנהרות. ב-1945, עם התקדמות הרוסים, הועבר למחנה מאוטהאוזן, ושם עבד בבנייה עד לשחרור המחנה בידי כוחות אמריקניים. בגטו, ובתקופות מסוימות גם במחנות, המשיך הלבני ללמוד תלמוד, ובהעדר ספרים למד מן הזיכרון. הוא היחיד ממשפחתו ששרד בשואה.
לאחר המלחמה נדד הלבני כמעט שנתיים במחנות עקורים באירופה.
שמו המקורי של הלבני היה דוד וייס, אך לאחר מלחה"ע ה-2 הוא ביקש לשנות את שם משפחתו מפני ש"וייס" היה שמו של קאפו במחנה ריכוז שבו נכלא. בתחילה התכוון לקרוא לעצמו דוד הלבני, אולם לא רצה לוותר על השם "וייס" לחלוטין, מפאת כבודו של סבו ומורו, ולכן לבסוף בחר ב"דוד וייס-הלבני". בהקשרים ישראליים, ובפרט מאז עלייתו לישראל, הוא מקפיד להשתמש רק בשם "הלבני".
ב-1947 הוא הגיע לניו יורק, ובהעדר השכלה שאינה תורנית, התחיל את לימודיו מראשיתם, בבית הספר היסודי. "למדתי תחילה עם ילדים בני שמונה ותשע", הוא נזכר. כושר הלימוד והצמא לידע לא נטשו אותו, ובתוך כמה שנים סיים תואר ראשון בפילוסופיה, במקביל להמשך לימודי התלמוד בישיבה.
בתואר השני (בשנת 1955) בחר בפילוסופיה של הדת, ושב בהדרגה למקורות היהודיים.
את עבודת הדוקטור שלו כתב בשנת 1957 בבית המדרש לרבנים באמריקה, בנושא "שרידים מפירוש הר"א על תענית". בעבודת הדוקטור עדיין עסק הלבני בפירוש מסורתי של התלמוד. כעבור כמה שנים

שינה את כיוון עבודתו לקריאה ביקורתית של התלמוד ושל פירושיו ולניסיון להתחקות אחר מקורותיו של הטקסט וגלגוליו ההיסטוריים - כדי לפענח את מה שנראה כסתירות או פגמים.
לאחר סיום הדוקטורט לימד הלבני שנים ארוכות בבית המדרש לרבנים, והמשיך בעבודת המחקר שלו. בשנות ה-60 היה מורה מן החוץ ב"אוניברסיטת קולומביה" היוקרתית בניו יורק ולימד שם יהדות. באמצע שנות ה-80 לאחר שנפרד מבית המדרש, היה חבר סגל במחלקה לדתות באוניברסיטת קולומביה, ולימד שם כ-20.
מ-1961 הוא ביקר בישראל באופן קבוע, וב-2005 עלה ארצה סופית. "כל הזמן הייתי מחובר לארץ", הוא מספר, "וכבר בביקור הראשון שלי הרגשתי מיד נוח, כבן המקום". משנות ה-60 ועד היום הוא לימד גם ב"אוניברסיטה העברית" וב"אוניברסיטת בר אילן". "כבר חמישים שנים אני מלמד, ואיני יכול להפסיק. זו שליחות נשגבת שיש בה סיפוק רוחני ונפשי".
דוד הלבני כיהן כחבר המועצה של הקונגרס העולמי למדעי היהדות.

דוד הלבני היה נשוי לצפורה הגר-הלבני (נפטרה בתשס"ח), בתו של רבי ברוך האגר מווישיווא, ניצולת שואה אף היא, ופרופסור לספרות השואה בסיטי קולג' שבניו יורק.
לזוג שלושה ילדים: ברוך, עורך דין; הרב ד"ר אפרים-בצלאל הלבני, שעובד באקדמיה ללשון עברית [המדור לספרות הגאונים, משנת תשנ"ו (1996)]; וישעיהו הלבני, שגם הוא עורך דין.

<u>תוארי כבוד</u>

1965 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת לונד, שוודיה (Lunds universitet)
1979 - דוקטור לשם כבוד מטעם האוניברסיטה העברית בבולטימור שבמרילנד
1982-1980 - נשיא האקדמיה האמריקאית לחקר היהדות
1985 - דוקטור לשם כבוד מטעם בית המדרש לרבנים באמריקה
1985 - פרס ביאליק במחשבת ישראל
1993 - מונה כחבר האקדמיה האמריקאית לאמנויות ולמדעים
1993 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת חיפה
1994 - דוקטור לשם כבוד מטעם מכללת גראץ בפנסילבניה
1998 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת תל אביב
2003 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת בר-אילן
2005 - דוקטור לשם כבוד מטעם היברו יוניון קולג' בניו יורק
2008 - חתן פרס ישראל בתלמוד

נימוקי השופטים

"פרופ' דוד הלבני הוא **מהגדולים בחוקרי התלמוד בדורנו**. הוא ממזג באישיותו, בלימודו ובמחקרו את הלמדנות של בית המדרש הישן, עם שיטות המחקר המודרניות במדעי היהדות. הוא **סלל דרך חדשה בחקר התלמוד הבבלי**, ומחקריו בעשרות השנים האחרונות מסמנים תפנית חשובה, בעיקר בזכות פירושו המדעי לתלמוד הבבלי, "מקורות ומסורות". חיבור זה, ההולך ונשלם, הוא למעשה החיבור היחיד המציע לחוקר וללומד המודרני פירוש מדעי שיטתי לתלמוד הבבלי כולו -– מסכת אחר מסכת, דף אחרי דף. מאז הופעת הכרך הראשון, לפני כארבעים שנה, נעשה הספר הזה לספר יסוד ולכלי עזר

חיוני לכל העוסק בתלמוד הבבלי בגישה מדעית. בחיבור זה פיתח פרופ' הלבני את שיטתו המיוחדת בדבר העריכה המסיבית של התלמוד הבבלי בדורות שלאחר האמוראים על ידי חכמים אלמונים - "סתמאים" לפי המונח שטבע הלבני.

לבד מן החיבור המונומנטלי הזה חיבר הלבני שורה של ספרים ומחקרים בסוגיות יסוד של חקר התלמוד ומדעי היהדות. בכולם מתבלטת גישתו החדשנית והמקורית למקורות היהודיים ולתולדותיהם. במכלול מחקריו אלה הרים פרופ' דוד הלבני **תרומה, שאין ערוך לחשיבותה להבנתנו את מהותה של התרבות היהודית התלמודית ואת דרכי המחשבה המהפכניים שלה ואת כור ההיתוך של הספרות התלמודית בהתהוותה.**

פרופ' הלבני מסמל בחייו את **הישרדותה ואת תחייתה של יהדות אירופה המסורתית**. הוא עבר את אימי השואה הנוראים, וכאוד מוצל מאש הצליח לשקם את חייו לאחר המלחמה **ולהגיע להישגים אקדמיים ומחקריים מופתיים באוניברסיטאות מובילות בארץ ובארצות הברית.**

פרופ' הלבני העמיד תלמידים הרבה, השונים ומפתחים את תורתו. הוא אינו מתגדר במגדל השן האקדמי ונענה בנפש חפצה לכל מבקש תורה ומלמד בחוגים שונים ורחבים של הציבור הישראלי.

על כל אלה מצאה ועדת השופטים את פרופ' דוד הלבני ראוי לפרס ישראל בחקר התלמוד לשנת תשס"ח.

השופטים: פרופ' דניאל שפרבר, יו"ר
פרופ' שלמה נאה
פרופ' אהרן קירשנבאום"

מדבריו של פרופ' הלבני: **"התלמוד הוא חיי. אין יום שבו איני לומד משהו. התלמוד יוצר קשר של אלפיים שנה בין היהודים, ולדאבוני החילונים בארץ זנחו אותו, בשל התפיסה כי זהו טקסט דתי, אף שרוב מסורותיו אינן נהוגות בימינו. מהתלמוד לומדים היסטוריה, מנהגים קדומים ודרך חשיבה, וחבל שאיננו מורישים את הנכס הזה לילדינו".**

2008 - חתן פרס ישראל בתלמוד

1985 – פרס ביאליק במחשבת ישראל

מימין: דוד הלבני (בן 11), האחות חנה-איטה,
הסבא ר' ישעיהו וייס, הדודה עטיל. יושבת האימא, פייגה.
הייתה לו אחות נוספת, לאה. דוד נותר היחיד ממשפחתו.

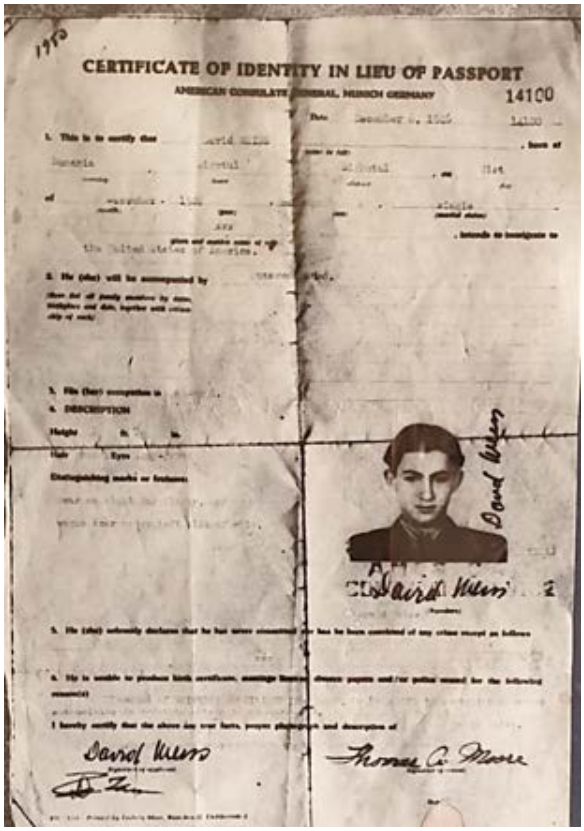

6.12.1946: דוד הלבני מקבל משגרירות ארה"ב במינכן
תעודת זהות, כחלופה לפספורט.

הלבני הוא המחבר של סדרת
הספרים" מקורות ומסורות",
ממנה ראו עד כה אור שמונה
כרכים וצפויה להגיע לעשרה
כרכים, לפחות, הנותנת
פרשנות מדעית שיטתית
על התלמוד הבבלי.
הוא גם המחבר של ספרים
באנגלית בשם "פשט ודרש"
"Revelation Restored"

הביוגרפיה של דוד הלבני

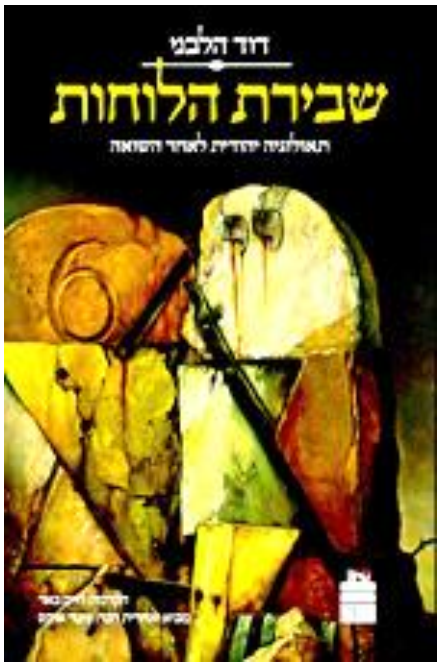

ספר תאולוגי על השואה

דוד הלבני, עם בנו אפרים-בצלאל, מקבל את תעודת ההוקרה שלנו מבני הדור השני לבני הדור הראשון
מזאב מילבאואר ומרותי פיקסלר, ירושלים

נאחל לך, דוד, הרבה בריאות ונודה לך על הישגיך ועל תרומתך המכובדת כל כך לתרבות ישראל!

קישור לראיון, באנגלית, עם דוד הלבני ב-2014 במוזיאון השואה בוושינגטון:

https://utj.org/viewpoints/videos/holocaust-museum-oral-history-interview-with-rabbi-david-weiss-halivni/

<u>הלוי (ציטרון) יהושע ז"ל (ברגסס) – סיפורה של אוניית המעפילים פנצ'ו (Pentcho)</u> [עלון 77 – נובמבר 2020]

דרך סיפור חייו של יהושע, שהיה מפקד אוניית המעפילים פנצ'ו, נכיר את אחד הסיפורים הקשים של אוניות המעפילים, שיצאו מאירופה הבוערת אל ארץ ישראל – ואת המסלול הבלתי אפשרי שחוו העולים עליה, ביניהם יוצאי קרפטורוס. השנה אנו מציינים 80 שנה ליציאתה לדרך ההרואית ולמסלול הבלתי נשכח שלה.

יהושע הלוי נולד כאלכסנדר (שאנדור) ציטרון ביום 26 בספטמבר, 1917, י' בתשרי תרע"ח (יום הכיפורים), בעיירה ברהובו (ברגסס). הוריו נקראו אברהם ורוזה. אברהם עבד בהרכבה ובתיקון של גגות רעפים.

ונקדים מעט את המאוחר: עם קום המדינה וסיום המלחמה, יהושע רצה לעברת את שמו הרשמי מ"ציטרון" ל"הלוי". הוא כתב לאביו בארה"ב וביקש את רשותו. אביו ענה לו במכתב רגיל ושוטף, בלי להתייחס לבקשה, אבל בסוף חתם את שמו בעברית: אברהם הלוי. כלומר, מה יש להתלבט - זה הרי השם האמיתי שלך... השם "הלוי" נמצא ונשאר במשפחה מאות שנים. השם Citron ניתן לה על ידי הספרדים, עם הזמן, משם הגיעו שורשי המשפחה, כשהם היו סוחרי הדרים.

היו ליהושע ארבעה אחים ושלוש אחיות, כולם היגרו לארה"ב בשנות ה-30-1920 (למעט אחת שהצטרפה עם בעלה ובתה למשפחה בארה"ב רק אחרי המלחמה).

יהושע התעניין בציונות ובעלייה ארצה עוד כילד די קטן. הוא החליט שתנועת הנוער בית"ר היא זו שמתאימה לו ולדעותיו והקים קן בית"ר בברגסס. בשנת 1930, כשהיה כמעט בן 13, ערך מחנה קיץ של בית"ר לעשרות ילדים בגילאי 13 עד 16, שם למדו עברית, היסטוריה וגיאוגרפיה של ארץ ישראל. הם גם כינו אלה את אלה בשמותיהם העבריים. כששמע זאב ז'בוטינסקי על יוזמותיו ומעשיו של הילד הזה, הוא התרגש וביקש לדעת מי הוא. עם השנים הם נפגשו, יותר מפעם אחת, באירועים של בית"ר והציונות הרוויזיוניסטית (הצה"ר).

כשסיים את בית הספר הוא עבר לברטיסלבה כדי ללמוד רפואה באוניברסיטה. הוא עמד בברטיסלבה בראש קן בית"ר והעסיק עצמו, במחצית השנייה של שנות ה-1930, בארגון עליות (העפלות) ומשלוחן לארץ ישראל. ב-1938, כשגרמניה סיפחה אליה את צ'כיה והפכה את סלובקיה למדינת חסות, הסטודנטים היהודיים גורשו מהאוניברסיטה, ויהושע, בקושי בן 20, נציב בית"ר סלובקיה (בתמונה) שהיה אז הארגון היהודי הציוני הכי גדול באירופה, הקדיש את כל זמנו לפעילויות העלייה - וגם החליט לארגן עלייה אחרונה שלו, אליה יצטרף גם הוא. ארגון העלייה הזאת ארך זמן רב מאוד בגלל עיכובים שונים וקשיים שנבעו, בעיקר, מסיבות פוליטיות ואנטי-יהודיות. גם כשארגנו קבוצת עולים, גבו מהם דמי הפלגה וקנו אונייה בצרפת, הצרפתים סירבו לשחרר אותה – וגם לא החזירו את הכסף. המלחמה כבר פרצה והיה צורך בסיוע של עמיתים מבית"ר באירופה כדי לנסות ולהשיג אונייה ולצאת לדרך. יהושע כתב לז'בוטינסקי בארה"ב וביקש ממנו לסייע, אישית. ז'בוטינסקי, ששוב התרגש מהמאמצים של בית"רים צעירים לצאת מאירופה ולעלות ארצה, מינה שליח אישי שלו שידאג לעניין זה. ביחד הצליחו למצוא אונייה ישנה באיטליה, ואפילו להביא אותה, אחרי קשיים ועיכובים רבים, לבולגריה. האונייה, גוררת במשקל 279 טון בשם "סטפנו", נבנתה במספנה בריטית בסביבות 1895 ונרכשה על ידי הצה"ר לאחר שיצאה משימוש

והייתה ישנה ורעועה. אחרי תיקונים, התאמות ושיפוצים היא נרשמה בבולגריה תחת השם "פנצ'ו", Pentcho, שהיה כינויו של נציב בית"ר בולגריה לשעבר, ראובן פרנקו. פנצ'ו הגיעה לברטיסלבה ב-1940 וכרגיל, גם הפלגה משם לא הייתה פשוטה למימוש. לבסוף הם החליטו לצאת לדרך ויהי מה. האונייה הפליגה על כ-400 נוסעיה ביום 18 במאי 1940. גרעין הנוסעים היה צעירים בית"רים ציוניים, כולל כ-40 שהתגנבו אליה ברגע האחרון לפני ההפלגה. היו גם אנשים, שכדי לצאת מאירופה מכרו את רכושם, רכשו כרטיסי הפלגה ועלו על פנצ'ו – לאו דווקא מטעמים ציוניים, אלא כדי לברוח מהאימה באירופה. 400 הנוסעים הצטופפו מאוד, ללא חדרים, שוכבים על מיטות-קרשים. הם הצליחו, לא בלי תקלות ובעיות, להגיע עד בודפסט, שם הצטרפו עוד כמה נוסעים. ההונגרים לא הרשו לפנצ'ו להישאר אצלם, וליוו אותם עד הדנובה עם סירה, כדי לוודא שהם ממשיכים עד יוגוסלביה. שם הם המתינו לא מעט זמן, גם כדי לקנות דלק (מזוט) וגם כדי להעלות אל האונייה עוד 101 מצטרפים. היו אלה ניצולי מחנות ההשמדה דכאו ובוכנוולד, והנאצים שחררו אותם בתקופה בה עדיין היו מוכנים למכור יהודים בתנאי שייצאו מאירופה. ברובם היו זקנים, חלשים וחולים, ומדהים עד כמה התנגדו להמשיך בהפלגה ודרשו שוב ושוב להחזירם ל"מולדתם". היוגוסלבים סירבו לאפשר לפנצ'ו להתעכב אצלם עוד ועוד זמן, ודרשו ממנה להמשיך לרומניה, על 514 נוסעיה הצפופים. אבל הרומנים לא הרשו להם להיכנס אל תחומם והדפו אותם חזרה חמש פעמים, למרות השלמונים שקיבלו. וכך פנצ'ו התנדנדה בין שתי הארצות על הדנובה, עד שלמפקד האונייה, יהושע הלוי, נמאס. הם פרצו דרך מחסום הגבול הרומני ודילגו בין נמל אחד לשני על הדנובה - עד שעגנו בין שתי המדינות, רומניה ובולגריה. הבולגרים טענו שתוקף הדגל הבולגרי פג והחרימו אותו, אבל הדלק והמזון באונייה אזלו. הבולגרים נאלצו לגרור את פנצ'ו, על נוסעיה הרעבים, הלאה. מרכז בית"ר ברומניה התערב לטובתם, צייד אותם בדלק ובמזון והם הצליחו להגיע, מניפים את דגל הצלב האדום, אל עיר הנמל סוּלינה (Sulina), לחוף הים השחור, חמישה חודשים אחרי יציאתם מברטיסלבה.

פנצ'ו הפליגה על הים השחור, דרך מצר הבוספורוס אל ים מרמרה, ודרך מצר הדרדנלים – לים האגאי. פנצ'ו הפליגה בין אי יווני אחד לשני, סמוך לחצי האי הטורקי, מתוך כוונה להפליג לאורך חופי טורקיה – עד קפריסין וחיפה. בגלל מחסור בדלק באיים, הם הפליגו לנמל פיראוס כדי להצטייד בדלק ובמזון, ומשם חזרו להפליג מזרחה. תוך כדי הפלגה בין איי הדוֹדֶקנסוֹס (Dhodhekanisos), רדפו אחריהם שתי סירות טורפדו איטלקיות, שהביאו אותם לנמל אסטיפלאיה (Astypalaia). האיטלקים בדקו ואמרו שאם היו נפגשים בעוד שעה, בחשכה, הם היו מטביעים את פנצ'ו ללא בדיקות, כמו שעשו הלילה לספינה בריטית. מסתבר גם שפנצ'ו, ספינת גרר שאינה שקועה עמוק במים, חלפה על פני שדה מוקשים מגנטיים בים, ולמזלם, המוקשים היו עמוקים יותר מבטן האונייה ולכן לא הופעלו. האיטלקים כיוונו את האונייה לדרום-מזרח, כדי שתעבור בין כרתים לקרפאתוס (Karpathos). בדרך נבקע צינור הדלק לדוד הקיטור, ומנוע האונייה חדל לתפקד. לא היו להם אמצעים לתיקון הסדק. כמה מהנוסעות תרמו סדינים, תפרו מפרשים וניסו להמשיך בדרך עד נמל קרוב, אבל המפרשים לא היו אפקטיביים דיים ברוח העזה והספינה נעה ללא שליטה מלאה. ואז הם הבחינו באי קטן. האונייה נסחפה אליו ונתקעה מטרים ספורים מהחוף הצפוני שלו, אי סלעים ריק וקטן שקרוי "אי נמוך", חאמילו ניסי [חאמילי = הנמוך]. כדי שלא ייכנסו לפאניקה, יהושע הלוי ארגן את הצעירים להקים גשר אל האי. הם השתמשו בתורן האחורי, שבסיסו נשבר בסערה, הידקו אותו בכבלים לסלעים ופרסו עליו לוחות קרשים. הלוי ניהל את מערך היציאה ופקד על כולם עם קונוס מתכת להגברת קולו. קודם כל היה על נוסעי האונייה להיות לבושים ומוכנים, ללא מטען וללא חפצים, למעט שמיכות וכלי אוכל. נשים וילדים ירדו ראשונים, אחריהם זקנים וחולים, ואז השאר. אחרי שיהושע וידא שכולם יצאו מהאונייה, חזרו אליה הצעירים והוציאו מזון ומים, וכל עוד האונייה

לא טבעה המשיכו להוציא ממנה את כל חפצי הנוסעים, פירקו ממנה קרשים וכלי עבודה וכל מה שניתן להשתמש בו. אחרי כמה ימים האונייה נבקעה ושקעה. למזלם, הם הספיקו לשחזר את המטבח על החוף, וגם מצאו מי גשם לא מלוחים מדי בתוך מערה, משם הוציאו דליי מים להכנת מרק. האנשים הכינו כרזות ענק של SOS. כיוון שאוניות חלפו רחוק מהאי ולא שעו לנפנופי האנשים, חמישה מתנדבים הכינו את סירת ההצלה להפלגה, בכוונה לשוט לכרתים ולהזעיק עזרה. הסירה נסחפה מזרחה והגיעה קרוב לחופי לוב, שם הבריטים חילצו את אנשיה שהיו במצב קשה, טיפלו בהם בבית חולים באלכסנדריה ואישרו את עלייתם ארצה. אחד מהם היה אִימִי (אמריך) שְׂדֵאוֹר ליכטנפלד (יליד בודפשט, שגדל בברטיסלבה), אלוף אגרוף והיאבקות, שהפך אחר כך לאגדה בצה"ל ובקרב אנשי ספורט כשפיתח, לימד והטמיע את תורת קרב המגע.

האנשים הדליקו מדורות כדי למשוך עיני טייסים וגם ניסו לאותת להם בעזרת מראות, אך ללא תוצאות. האנשים התארגנו לחיים על האי, כולל תורני תצפית ואיתות לספינות ולמטוסים. ביום העשירי לשהותם על האי, חלף מעליו, בגובה, מטוס איטלקי. הם שמעו את טרטור המנוע שלו ולא ידעו אם שם לב לאיתותים שלהם. אבל אז המטוס פנה לאחור, חזר אל האי וטס נמוך מעליו. הוא פנה שוב אל דרכו, לכיוון רודוס. למחרת ראו התצפיתנים אונייה מתקרבת מצפון-מערב. זו הייתה אוניית קרב איטלקית. רופא ירד ממנה אל החוף, אירגן את האימהות ואת ילדיהן לבדיקה ולעלייה על האונייה ללא חבילות, ואז בדק עוד נשים והעלה אותן. הוא סיפר שרצו לבוא כבר ביום הקודם, אבל לא יכלו בגלל התקפה אווירית בריטית. בתוך יומיים חולצו אנשי פנצ'ו מהאי חאמילי והובאו לרודוס העיר עם רכושם, שם שוכנו באוהלים בצד מגרש הכדורגל.

השהייה באוהלים ברודוס הייתה קשה מאוד כי כל הזמן ירדו שם גשמים. האדמה הייתה בוצנית, ספוגת מים וגם המיטות היו רטובות. המזון היה דל מאוד - בגלל רעב ששרר באי רודוס עקב המצור הבריטי. אנשים נחלשו וחלו בדיזנטריה. האוהלים הרטובים, שהעצורים חפרו סביבם תעלות ניקוז, התמלאו גם הן מים. האוהלים לא היו משכן מתאים, ודאי לא לחולים.

לאחר זמן הבינו האיטלקים שהמחנה אינו מקום נכון לאחסון מאות האנשים, והעבירו אותם אל קסרקטין צבאי, שהיה בנוי קרוב לנקודה הגבוהה של רודוס. במחנה זה, שנקרא סן ג'יובאני, (San Giovanni) הם שהו עד שהועברו לאיטליה, שנה וחצי אחרי טביעת פנצ'ו.

בינואר 1942 החליטו האיטלקים להעביר את מאות תושבי סן ג'יובאני למחנה באיטליה. האנשים ניחשו בהתחלה, שההעברה שלהם לאיטליה נבעה מהלחץ של אנשי רודוס לשחרר אותם מהצורך להאכיל את חמש מאות ויותר העצירים האלה, במצב הרעב ששרר אז על האי. למעשה, נודע אחר כך, שיוזמת ההעברה הייתה של קארלו אורלנדי, קברניט האונייה שהצילה את אנשי פנצ'ו מחאמילי. כיוון שיהודי רודוס היו בסכנה גדולה מצד הגרמנים, בעלי הברית של האיטלקים, שדרשו את הסגרתם שוב ושוב, אורלנדי, שלפי מסורת חזקה של ימאים - חיי הניצולים שלו הם באחריותו האישית, לחץ להעביר אותם לאיטליה, שם היה מחנה ריכוז גדול לזרים בדרום הארץ, רחוק מהגרמנים. הוא גם פיקד על אונייה שהובילה את עצירי רודוס לאיטליה, תחת איומים של ספינות טורפדו בריטיות והפצצות אוויריות.

בתחילת 1942 הובלו אנשי פנצ'ו, בכמה הפלגות, מרודוס לאיטליה והושמו במחנה פרמונטי, ליד העיירה טארסיה (Ferramonti di Tarsia) שבחבל קלבריה. גם פרמונטי לא הייתה מלון חמישה כוכבים, אבל היו לאנשים צריפים, מיטות ושמיכות והם הקימו מטבחים, מחסנים ואזורים לנוחיותם. המחנה נוהל בצורה לא מלחיצה על ידי חיילים ושוטרים איטלקים, ונוצרה אווירה לא עוינת ולא מפחידה. המחנה הכיל כ-1200 אנשים, רבים מהם יהודים, וגם עוד זרים, שלא היו לרוחם של השליטים הפשיסטיים. היו במחנה גם יהודים שנלקחו מבתיהם בצפון איטליה והובאו למחנה בקלבריה. הם רחשו איבה וטינה ל"פשיסטים" שעקרו אותם מבתיהם, בלי לנסות להבין שכך

האיטלקים הצילו את חייהן של משפחות שלמות, שהגרמנים דרשו לשלוח אל מחנות הריכוז שלהם. קבוצות היהודים, במיוחד הצעירים, יצרו במחנה תרבות מעניינת ופעילה, כמו הצגות, מקהלות ושירה, לימודים, תחביבים, קריאה וספורט (כולל כמה קבוצות כדורגל מקומיות).
גם בדרום איטליה לא היה עודף מזון וזה השפיע, מן הסתם, על ההקצבות למחנה, אבל לזה כבר התרגלו קצת ברודוס.
בקיץ 1943 התחיל להתברר לתושבי המחנה שימי השלטון הפשיסטי לא יהיו ארוכים. ההפצצות הבריטיות על איטליה רבו וגברו; סיציליה כבר נכבשה והטינה שרחשו האיטלקים כלפי השליט מוסולוני, שגרר אותם למלחמה בציר עם הצד הלא אהוד, כבר רחשה גם מעל פני השטח. ביולי 1943 מוסוליני התפטר, בלחץ המלך ויקטור עמנואל, שמינה ראש ממשלה אחר במקומו, המרשל פייטרו באדוליו. היחס בין השלטונות האיטלקיים של המחנה לבין העצירים שבו הלך והפך ליותר הדדי מאשר היררכי. השוטרים והחיילים תלשו מעצמם את הסמלים הפשיסטיים ואפילו עברו ללבוש אזרחי. מפקד המחנה נשאר לתפקד, אבל היה שם יותר שיתוף פעולה מאשר חזית שוטרים ואסירים. עצירים הורשו לצאת אל כפרי האיכרים כדי לאכול שם ולהסתתר - גם מההפצצות וגם מהכוחות הגרמניים, שהיו עסוקים בנסיגה מהירה צפונה. לרוע המזל, טייס של מטוס קנדי, חזר מהפצצת בסיס שנמצא צפונה לפרמונטי וחשב, לפי מגדלי השמירה והגדרות, שזה מחנה צבאי. הוא טס נמוך מעל המחנה וירה צרורות אל הצריפים השונים. רק כשראה ילדים מתרוצצים בשטח - הבין שטעה, פנה והסתלק משם. היו ארבעה הרוגים וכתריסר פצועים מההפגזה הקצרה הזו. אחרי זה כבר הוסרו הגדרות סביב המחנה כדי שאנשים יוכלו לברוח מהר, והם גם הורשו להישאר על ההרים מסביב ולהסתתר. הסכנה היותר גדולה הייתה מצד הגרמנים הנסוגים, שהיו עוצרים מכוניות איטלקיות, גוזלים מהן סחורה, חפצים ומזון, ולפעמים גם את המכוניות. גרמנים היו נכנסים גם למחנה כדי לשתות מים ואולי לאכול, וגם כדי לחטט ולגזול חפצים. במזל, הם לא טרחו לברר מי העצירים שם. הגרמנים שרפו ופוצצו את הציוד שלא יכלו לקחת איתם, וההרים סביב היו מלאים שריפות. הדי הפיצוצים מסביב נשמעו ימים ושבועות ארוכים.
ב-8 בספטמבר 1943 איטליה נכנעה לבעלות הברית ללא תנאי. ב-10 בספטמבר הבריטים פיזרו מהאוויר עלונים לגרמנים בדרישה להיכנע. אבל השיירות הנמהרות של הגרמנים המשיכו לרוץ צפונה על הכביש והפיצוצים שלהם, כולל ירי אנטי-אווירי, נשמעו כל היום וגם בלילה. באמצע ספטמבר הגרמנים נעלמו מהאזור והבריטים נכנסו. אנשי פנצ'ו היו היהודים הראשונים באירופה ששוחררו ויצאו לחופשי. פרמונטי הפכה ממחנה מעצר למחנה מגורים של אנשים חופשיים, שגם קיבלו הספקת מזון נאה מבעלות הברית.
ב-10 באוקטובר הגיעה למחנה מכונית צבאית עם מגן דוד גדול על הדלת שלה. היו בה שלושה חיילים מארץ ישראל ומאז המחנה הפך להיות ציוני. גם שלוש תנועות הנוער - בית"ר, הנוער הציוני והשומר הצעיר - הקימו מועדון משותף וערכו בו פעולות ציוניות משותפות. תדירות הביקורים של חיילים וקצינים (גם גבוהים) ארצישראליים גברה והם תמכו בכל מי שרצה לעלות ארצה. בעלי תפקידים בכירים בארץ התארחו במחנה, ואז הגיע משה שרתוק (שרת), עם 300 רישיונות עלייה, שניתנו תחת תנאים שונים. 300 לא הספיקו, כמובן. ואז הגיע למחנה הצנחן אנצו סרני והסביר ששרתוק טעה: אין הגבלה של 300; גם שרת אישר אחר כך שיש לו עוד אישורים. לכן הם הכינו רשימה של כל המועמדים לעלייה לארץ; אנצו סרני ויהושע הלוי נסעו איתה אל המשרד הארצישראלי בבּארי, שם דנו ברשימה ואישרו הרכב סופי שלה. אנצו סרני לקח את הרשימה ללונדון, חזר לאיטליה, צנח מאחורי קווי הגרמנים, נלכד וזה היה סופו ההרואי והטראגי.
בינתיים התחילה כבר שנת 1944, אישורי עלייה כבר היו, ועדיין היו ויכוחים על משלוח העולים לארץ. סוף-סוף, קבוצה של 571 יהודים יצאה ברכבת אל נמל במערב, שם עלו על האונייה הפולנית

באטורי (Batory), שהפליגה לנמל אלכסנדריה והגיעה אליו ביום חמישי, 1 ביוני 1944. כבר ב-11 לפני הצהריים הם עלו על רכבת שנסעה לארץ. בדרך היא עצרה בקנטרה ושם הצטרפו אליהם 200 עולים מתימן. ב-2 ביוני הגיעה הרכבת, עם 757 העולים שעליה, לתחנת לוד. על הקטר התנוססו שני דגלי כחול-לבן ובתחנה המתינו לעולים משה שרתוק, משה שפירא וכמה קרובי משפחה. העולים צהלו, שרו, רקדו הורה והיו מאושרים – הם הגיעו הביתה!

אין ספק שאת כושר המנהיגות ואת הכריזמה שבאישיותו הפגין יהושע כבר מגיל צעיר – תכונות שסייעו לו בהובלת פנצ'ו בצעירותו והנהגת העולים - עד הגיעם לעתלית ואחר כך ליישוביהם.

בזמן שהותם באיטליה, בקיץ 1943 עתיר ההפצצות, נשא יהושע ציטרון לאישה את שושנה, שעבדה איתו בבית"ר בסלובקיה ונחשבה למזכירתו. כשהגיעו ארצה, הועברו מעתלית לנתניה, שם נתן להם עובד בן עמי (שהיה אחר כך ראש עיריית נתניה) לגור בחדר הכביסה בחצרו, בו הם גרו כשנתיים, בהתחלה כזוג - ואחרי כחצי שנה - כזוג עם תינוק. יהושע הצטרף לאצ"ל וכינויו היה "איתמר".

הוא עבד בליטוש יהלומים כמה שנים. הבריטים ניסו פעמיים ללכוד אותו, ולמזלו, הוא הצליח להתחמק ממעצר. כדי לא להסתכן בניסיון שלישי לאסור אותו, הוא יצא לאירופה בקיץ 1947, לגרמניה, כדי לארגן פליטים וניצולי שואה ולהביאם ארצה. הוא עסק בפעילות זו בהצלחה עד קום המדינה, אז חזר ארצה והתגייס לצה"ל.

בנתניה עבד במרכז בית"ר ותנועת החרות, קיים שם סניף בנק, "קופת חולים לאומית", תנועת נוער וקידם את קבוצת הכדורגל בית"ר נתניה (בה שיחק גם הוא כקיצוני שמאלי). הוא היה פעיל מספר שנים בניהול התחומים האלה מטעם תנועת החרות בנתניה.

יהושע היה פעיל מאד במרכז תנועת החרות וכתב מאמרים, רציניים וגם הומוריסטיים, בעיתון "חרות". הוא כתב גם ספר ילדים, שהודפס, בהמשכים, כל שבוע, בעיתון "חרות לנוער", בשם "ילדי המחתרת", מעין תגובה של אצ"ל ל"חסמבה".

אחרי אמצע שנות ה-1950 הציע לו חבר, שהיה מנהל בנק בנתניה, להצטרף אל סניף הבנק שלו כעובד, ובפעם הראשונה בחייו קיבל שכר סביר, שיכול היה לתמוך במשפחתו (אישה, בן ובת). באותו הזמן הציע לו מנחם בגין, בישיבת מרכז חרות, להיות משובץ במקום גבוה ברשימת התנועה לכנסת. יהושע ביקש להתייעץ עם שושנה אשתו, וזו אמרה לו שעכשיו, כשסוף-סוף יש לו הכנסה קבועה, ההימור בפוליטיקה אינו רציני עבורו, וכי כאיש הגון וישר הוא עלול לא להחזיק מעמד בין התעלולים והמניפולציות שלהם. הוא שמע בקולה ודחה את ההצעה. בגין לא נפגע, המשיך להיות חבר קרוב של יהושע, נועץ עמו לעתים קרובות ונעזר בו בהרבה נושאים. הוא גם השתתף בחגיגת בר המצווה של הבן, אבנר.

לבד מעיסוקו הרב בעיתונות, יהושע הלוי כתב כמה ספרים: "הביתה" - תולדות עליית פנצ'ו; "תולדות בית"ר צ'.ס.ר." - ספר עבה, שמתאר את תולדות הארגונים היהודיים הציוניים-לאומיים בצ'כוסלובקיה; "יהדות ברהובו-ברגסז בתמונות" - על עיירת הולדתו.

יהושע המשיך לעבוד ב"בנק לסחר חוץ", שהפך אחר כך ל"בנק הבינלאומי". הוא התקדם בו, הקים סניפים וניהל אותם, ניהל סניף של הבנק בתל-אביב, וכשהקים סניף של הבנק בראשון לציון, הוא נשאר המנהל שלו לשנים רבות, וגם עבר לגור בעיר זו עד הפנסיה, אז חזר לנתניה.

יהושע הלוי נפטר ביום שני, 26 בינואר 2009, בנתניה, בן 91.5 במותו, שבע מעש ועשייה.

שושנה אשתו נפטרה הרבה לפניו, בגיל צעיר (66). הם הותירו 2 ילדים, 6 נכדים, 11 נינים ונינות.

אחד העולים על פנצ'ו היה שמואל קופולוביץ' (קופו), בן לאה ויעקב, שנולד בשנת 1916 בעיר חוסט. הוא למד בישיבה, רכש השכלה גבוהה ולמד רפואה. הוא הצטרף להפלגת פנצ'ו מתחילתה. עם פרוץ קרבות מלחמת-העצמאות התגייס, שירת בחיל השריון ובחטיבת "גבעתי", ושימש בתפקיד חובש.

הוא נפל בחוליקאת (חלץ) ביום ט"ז בתשרי תש"ט (19.10.1948) בעת מבצע "יואב" לפריצת הדרך לנגב, כשהגיש עזרה לחבר פצוע. שעה קלה לפני ההתקפה התאונן על כאב ברגל, אך לא רצה לוותר על השתתפותו בפעולה. "מה, אתם יוצאים לקרב, ואני אשאר פה?" - אמר. יצא עם חבריו, ולא חזר. הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בכפר ורבורג. בן 32 בנופלו.
יהושע הזכיר את חברו קופו, גם בבית וגם בכינוסים של נוסעי פנצ'ו שנערכו בארץ מדי פעם.

- כל קורות העלייה של פנצ'ו מתוארות בפירוט וללא משוא פנים בספר **"הביתה"** של יהושע הלוי [הספר עובר כעת עריכה וכשזו תסתיים – יועלה הספר לאתר האינטרנט שלנו].

משפחת ציטרון, ברגסס, 1929 - החתונה של האח הבכור, פראנק, עם אשתו שארלוט.
במרכז: האב אברהם (עם כובע וזקנקן) ומימינו (בתמונה - משמאל) אשתו רוזה.

משפחת אברהם ציטרון (1929)
Avraham Citron és családja (A Franky esküvője, 1929) *Avraham Citron and family (the wedding of Franky - 192*

יושבת מימין (עם מעיל ומטפחת) – האימא של רוזה (סבתו של יהושע הלוי).
משמאל יושבת האימא של הכלה.
8 האחים והאחיות לפי סדר הגיל (פראנק החתן הוא, כאמור, הבכור):
עומדים, מימין: פיליפ, מרגרט, האבא אברהם והאימא רוזה, אילונה, ולידה בנימין.
עומד בפינה הימנית – יהושע (עוד לא בן 12), עומד בפינה השמאלית – הארי.
למטה, בין הכלה לאימא שלה – האחות הקטנה שארלוט.

פראנק, החתן, נסע לארה"ב עם אשתו (בעלת אזרחות אמריקנית) אחרי החתונה. בזכותם יכלה כל המשפחה להגר לארה"ב, ורק יהושע סירב להצעה. אחרי ששוחררו מהמעצר באיטליה התקבל יהושע לבית הספר לרפואה של אוניברסיטת הרווארד, אבל סירב לנסוע לארה"ב והתעקש להתמיד באמונתו לעלות ארצה.

צילום לוויין של האי חאמילי.
המרחק בין שני קצוותיו
הוא כ-800 מטרים.
פנצ'ו נתקלה בחופו הצפוני, חופו האמצעי
העליון של האי

באתר :יד ושם" מופיעה עדותו של יהושע, יליד על קורותיו
ב- Bratislava, העפלה לארץ-ישראל באנייה "פאנצו" וטביעת האנייה,
במחנה Ferramonti, עלייתו לארץ-ישראל ב-1944 ועוד
מספר פריט: 6828422
https://collections.yadvashem.org/he/documents/6828422

הנמכה מעל האי

התקציר: החיים לפני המלחמה; פעילות בתנועת בית"ר מגיל 13; כתיבת מחזות ברוח ציונית ואנטי נאצית; מעבר ל-Bratislava; מעבר עם 300 עולים לארץ-ישראל על נהר Danube; הצטרפות 200 עולים נוספים; מעבר באנייה "פאנצו" דרך יוגוסלביה, רומניה ותורכיה; טביעת האנייה; העברה בידי הצבא האיטלקי ל-Rhodos; החיים במקום; הספקת מזון; קיום קשר עם הקהילה היהודית; העברה ל-Ferramonti Di Tarsia ב-1942; החיים במחנה; פעילות חברתית, חינוכית דתית ומוזיקלית; פעילות בתנועת בית"ר; ביקור נציג של הוותיקן; פגישה בחיילים ארצישראלים; ארגון של עלייה בלתי ליגאלית לארץ-ישראל; החיים ב-Bari; עלייה לארץ-ישראל ב-1944; פעילות בתנועת בית"ר; התייחסות לפרשת "אלטלנה"; יציאה כשליח למחנות עקורים.

מתקרבים אל האי חאמילי בגובה נמוך, ממערב.
פנצ'ו פגעה באי ליד הפינה
השמאלית הקרובה, מצפון

נוסעים של פנצ'ו מורידים
ציוד וחפצים מהאונייה
בעוברם על גשר התורן
ולוחות העץ שיצרו

חילוץ חפצים
אישיים שנותרו
בתוך פנצ'ו

המטבח של פנצ'ו שהורד מהאונייה
השבורה והוצב על חוף חאמילי

מציאת מי גשמים מהולים במי ים בנקיק
11 באוקטובר 1940

פני האי השומם עם הגעתם של המעפילים אליו
10 באוקטובר 1940

שלט SOS שהוכן כדי לקרוא
לעזרה ממטוסים ומאוניות

תפילות חגי תשרי על גבעה בחאמילי

מצבה לזכר מעפילי "פנצ'ו" בבית הקברות היהודי ברודוס.
12 מהנוסעים נפטרו בעת השהייה ברודוס:
עשרה נפטרו ממחלות שונות, ושניים טבעו בניסיון לברוח לארץ ישראל.
הם נטמנו בבית הקברות היהודי ברודוס.

אחד הביתנים של פרמונטי
במוזיאון ההנצחה של המחנה

אנדרטה וקיר זיכרון למעפילי "פנצ'ו" בנתניה.
ב-15 ביולי 2008 הוסר הלוט מעל אנדרטה וקיר זיכרון למעפילי "פנצ'ו". הטקס נערך במעמד שגריר איטליה בישראל.
האנדרטה עשויה מגוש שיש בצורת ספינה, הנוטה על צידה, כשהיא מתנגשת בסלע.
על המעטפת סביב הכיכר חרוטים שמותיהם של המעפילים.

הקהל הרב בטקס הסרת הלוט,
15.7.2008, נתניה

יהושע הלוי, מפקד אוניית פנצ'ו, בטקס הסרת הלוט
מעל האנדרטה וקיר הזיכרון לזכר מעפילי "פנצ'ו"
המשפחה של יהושע הלוי: בנו ובתו, הנכדות והנכד, הנינות והנינים

ברכת שגריר איטליה בטקס

יהושע הלוי בגיל 90, עם נכדו

סב רב יהושע
הלוי בן 90

ההנהלה המקצועית יהתרבותית (1936) The leadership of the 'Ezra'

שורה עליונה: ראשון מימין - דוד טודרס, שני - מרדכי ישראל, רביעי - אחיה של יולי פיש, חמישי - ציטי יהושע הלוי
שורה אמצעית: ראשון מימין - קראוס הגזבר, שלישי - טייכמן מפקד הקן, רביעי - לישו אלישע כ"ץ, חמישי - שכטר וילי
עייתו, אחותה של אסתר כ"ץ, יושבת למטה משמאל, נספתה בשואה. לאחר המלחמה נשא לאשה את אירן, שהיתה חברתו
של יוז'י כ"ץ לפני שעלה לארץ. מימינה - דורה אשת טייכמן המפקד, מימינה - שוורץ אחותה של פירי.

מירי קלנר, בת המשפחה: "קראתי והתרגשתי. יהושע ז"ל היה אחד האנשים האהובים עלי ביותר. במשפחה כינינו אותו בשם "ציטי."
מצורף תצלום של הנהלת בית"ר בברגסס. יהושע הלוי שני משמאל בשורה העליונה. בדיוק מתחתיו עומד אלישע כ"ץ, אחיו הבכור של אבי."
יהושע, אלישע ויוסף כץ (אביה של מירי) היו בני דודים וגדלו בברגסס.

תערוכה מקוונת של "יד ושם": חתונתו של יהושע ציטרון, יליד ברגסס [119 – מרץ 2024]
הקישור לתערוכה המקוונת:
https://www.yadvashem.org/he/exhibitions/weddings/ghettos-and-camps.html

"לרגל יום האהבה הבין-לאומי עלתה לאתר האינטרנט של "יד ושם" תערוכה מקוונת חדשה בנושא **חתונות בשואה**. התערוכה מספרת את סיפורם של אלו שהחליטו להינשא ולקשור את גורלם זו בזה בתקופת המלחמה, ולאחריה, כאשר ביקשו לבנות ולהיבנות מחדש. סיפורי החתונות מלווים בתצלומים, חפצים, יצירות אומנות ועדויות. בלשונית "חתונות בגטאות ובמחנות" מופיע סיפור חתונתם של **שושנה (שפיגל) ויהושע ציטרון, לימים הלוי. יהושע, יליד ברגסס**, היה מפקד אוניית המעפילים "פנצ'ו".

<u>הלמן אברהם (בוגדאן)</u> <u>[עלון 138 – ספטמבר 2025]</u>
אל שמו של אברהם (בומי) הגעתי לפני שנים מפרסום בפייסבוק, באתר הנקרא "קבוצת חובבי היסטוריה", אותו פרסמה בתו, מיכל הלמן ב-9.10.2019. וכך היה כתוב באתר: "1939, חוסט, עיר קטנה על גבול צ'כוסלובקיה, רומניה והונגריה, בהרי הקרפטים.
אמי, דורי דוב היפהפייה, שחקנית בתיאטרון אידיש ודוגמנית-בית לשמלות כלה - מתאהבת באבי, אברהם הלמן, פעיל ציוני' שמחלק צ'רטרים [סרטיפיקטים] לעלייה לארץ ישראל. לאחר שהוא מנשק אותה בכוח, על הבמה, מול הוריה, היא אומרת 'כן'. הם מתחתנים בגינת בית הוריה (סבי וסבתי, שלא היכרתי מעולם).
אבי, אברהם, בן למשפחה עמוסת ילדים וקשת יום מהכפר בוגדן בקרפטים, היה היחיד מבין 11 ילדים שהעז לסיים לימודים בגימנסיה המפורסמת של מונקץ' ולא נישאר, כמו אחיו, להיות חוטב עצים. אנשי ההכשרה היהודית הציונית קלטו אותו ככישרון הסברתי והחלו לשלוח אותו, בשנת 1936, לכפרים ולערים יהודיות - להפיץ את בשורת ארץ ישראל וללמד את הנוער על הקיבוצים.
במקביל, עוד לפני פרוץ המלחמה, כשעוד היה רק ריח נאצי באוויר, האוקראינים, שהיו יותר אכזריים אפילו מהגרמנים, החלו לעשות פוגרומים בעסקים היהודים ואימי ראתה כל יום עגלות עמוסות גוויות חוצות את הכביש הראשי בחוסט [שם נולדה האימא]. לכן, כשהגיע אבי לחוסט והשתכן כל שבוע בבית אחר ונתן הסברה על ארץ ישראל - הוא היה ניראה להם כמו מלאך שנישלח להצילם .
כל החניכים הצעירים שלו עלו ארצה והקימו את הקיבוצים מענית ועין-שמר [בעמק חפר]. אבי ואימי הצליחו לעלות לרכבת האחרונה, יום* [ראו בהמשך את עדותה של אבישג, הבכורה] לפני הפלישה הנאצית לצ'כוסלובקיה, בדרך לא דרך חצו את אירופה, דרך תורכיה ולבנון - היישר לכלא בעתלית על ידי האנגלים, על אף שהיה בידיהם הצ'רטר המפורסם, אך היו חשדות. לאחר כמה ימים הם שוחררו - היישר לקיבוץ מענית וגרו שנה באוהל - עם המון אהבה.
אחר כך חיו שלוש שנים באביחיל – ואחר כך בגבעת חביבה, בבית נטוש, עם שומר ערבי, סוס, כלבים ותינוקת קטנה, אחותי הבכורה, אבישג [ראו בהמשך עדכון מאבישג].
והנה התגבש צבא - ויגאל אלון, חברו - קרא לו לכבוש את הנגב - כי צבאות ערב החלו לפעול.
בתום מלחמת השחרור כתב אבי לאימי: מצאתי לנו עיר נפלאה, עם מזג אוויר שבדיוק מתאים לך; את הרי לא אוהבת את הלחות של המרכז.
וכך היה אבי **למושל האזרחי הראשון של העיר באר-שבע** - ביחד עם הנגבי [מיכאל הנגבי], שהיה המושל הצבאי. יגאל אלון חזר לקיבוץ צפונה.
אבי קלט את 200 התושבים הראשונים. לכל אחד ניתנו בית וחנות - וכל אחד שיפץ לעצמו את המבנים והיו מאושרים, עם הנחשים, העקרבים והגמלים. היה כיף אמיתי של בנייה ויצירה.
אבא **ייסד את המחלקה המשפטית בעירייה ואת מחלקת החינוך וההנדסה . כמו כן, ייסד את הבנק הראשון "זרובבל"** - לימים הבנק האמריקאי, שהסתפח לבנק הפועלים. הוא הקים את הפסז'ים הראשונים, את שוק באר-שבע הראשון והנוכחי, שבעקבותיו הוזמן להקים שווקים בכל הארץ; את מרכז ג', בתי רוטשטיין, פסז' ציון, מגדל שבע. הוא היה מסיע אותי בגאווה ברחבי עיר וממלמל, חצי אלי חצי לעצמו: **'נו, מי היה מאמין ...הגיעו ימי המשיח'..."**

בשיחה עם מיכל היא הוסיפה עוד פרטים על המסופר למעלה. האימא, בשמה המלא, נקראה דורותיאה, ובקיצור דורי, לבית דוּב [Dub] הייתה ממשפחה אמידה, בת 5 ילדים, 2 בנות ו-3 בנים. האבא אברהם היה ממשפחה קשת יום. הוא בלט מאוד בהישגיו הלימודיים ומבוגדאן הגיע ללימודים בגימנסיה במונקץ'. הוא אותר על ידי על ידי ההנהגה הציונית ונשלח להכשרות. כך הכיר את דורי ורצה להינשא לה – אך הוריה לא ראו בעין טובה את השידוך הזה, כיוון שרצו חתן מבית עשיר יותר ופחות חרדי. אבל אז, במהלך הצגה על ישראל, בה השתתפו שניהם בתפקידים ראשיים, הם התנשקו גם כשהמסך עלה, או אז נכנעו הוריה.
בני הזוג עלו ארצה, נשואים, עוד בשנת 1939. כשנעצרו במחנה עתלית חשדו בהם השלטונות שהם אח ואחות והם נאלצו לקיים חתונה נוספת.

אברהם הצליח לשכנע עוד 2 אחים [**יעקב וצבי**] ו-2 אחיות [**יפה ושרה**, שנישאה לאריה אייזיקוביץ] לעלות ארצה; 2 האחים ושרה התיישבו בקיבוץ העוגן והיו ממייסדיו.

אריה ושרה אייזיקוביץ, אחותו של בומי [מספר ביוגרפי של אריה]

מימין: האחים של בומי הלמן - צבי, שרה יעקב ואריה אייזיקוביץ, גיסו

מעדות בדפי עד של האח יעקב עלו עוד 2 שמות של אחים:
יוסף, יליד 1911, נגר, שנהרג ב-1943 בחזית הרוסית;
משה, יליד 1922, נהרג ב-1943 בעבודות כפייה באוקראינה.
מיכל הוסיפה עוד שמות: **רבקה'לה**, שעלתה עם בתה לנתניה;
לאה, עלתה מברה"מ בשנות ה-90 וחיה בקיבוץ העוגן;
האחים **לייב** ו**מיכאל**, נגרים, עלו ארצה בשנות ה-70. אברהם דאג להתיישבותם בבאר שבע ולעיסוק במקצועם. [על לייב ובנו איציק – ראו בכתבה במדור "משלנו"]
היו גם זוג **תאומות** שנפטרו בינקותן ממחלה. להורים נולדו, אם כך, 13 ילדים; 2 בנות נפטרו, 2 בנים נרצחו, 5 עלו בשנות ה-30, 4 עלו בגלי העלייה האחרונים.
לאבא קראו **מישאל**, יליד 1985 [או 87], עגלון; **האימא** הייתה **עדה/אדל**, לבית Petranker ילידת 1901 [ראו התייחסות בהמשך]. מיכל סיפרה שמישאל היה מצחיקן ובעל קול יפה והוא שימש כחזן. הוא נלקח לעבודות כפייה. שם הצחיק והשקה את השומרים, שנרדמו, וכל עובדי הכפייה מבוגדן יכלו לברוח חזרה לכפרם...

מה מקור שם הכפר? על פי ויקיפדיה: "קיימת סברה שהכפר נקרא על שמו של הגיבור הלאומי האוקראיני בוגדאן חמלניצקי, שעבור היהודים הוא היה צורר.
על פי גרסה אחרת מקור השם הוא שתושבי הכפר, שעבדו ביער, ולא יכלו לחזור הביתה עם רדת הלילה גילו לפתע צבי בין העצים והחליטו שזו מתנה מאלוהים והחליטו לקרוא לכפר בוגדאן שתרגומו הוא 'מתת האל'".

ציור שציירה מיכל, בתו של בומי, מרשמים שהוא סיפר לה על העיירה בוגדאן

בומי, כעלם צעיר, חוטב עצים בבוגדן, משיט את גזעי העצים בנהר

עוד מידע ממיכל: הלן (משמאל), שהייתה הבת הבכורה במשפחת דוב, החליטה להינשא בגיל צעיר לבחיר ליבה שמואל, עזבה את בית ההורים ופתחה בקריירה עצמאית ככובענית ואופנאית לכלות ואירועים. הסלון שלה עשה לו שם בסביבה ונשים הגיעו בכרכרות מהודרות לעשות הזמנות. לאחר שנתיים החלה להביא בגדים ודוגמאות מארצות אירופה השונות, לקחה את דורי, האחות הצעירה היפה (מימין) כדוגמנית הבית שלה. בתמורה לעבודתה קיבלה דורי ראשונה את דיגמי האופנה האחרונים של אירופה וההורים המזדקנים זכו לתמיכה כלכלית. בינתיים שימחה בבית - נולדה הנכדה הראשונה, חנהל'ה - שכבר בגיל קטן הראתה גאונות בנגינה על כינור - ואז הגיעה שנת 1939 המקוללת....

חוסט, 1939: חתונתם של דורי ובומי הלמן

גבעת חביבה: דורי, אשתו של בומי הלמן, על הסוס ועם השומר הערבי, ששמר עליה כשבומי יצא לשמירה

עיתון הבוקר" מה-15.6.1949:
בכתבה על חנוכת סניף הדואר בבאר שבע מצוין שאברהם הלמן היה מנהל משרד זה

במעמד מ"מ מנהל הדואר בישראל, מנהל שירותי הדואר, ב"כ המושל הצבאי ושלטו־נות הצבא וב"כ ישובי הנגב, נפתח אתמול חניגית המשרד הממשלתי הראשון בנגב, משרד הדואר בבאר־שבע, אשר יענה לאזו־רים בשירותי הדואר — מעמים ביום — ומב־רקים.

המברק הראשון נשלח למר רמז: "שר התחבורה, ברשותך נפתח היום דואר באר־שבע, ברכות שלוחות אליך במברק הראשון היוצא מכאן". על התחום: חיים בן־מנחם, מ"מ מנהל הדואר הכללי. בין המכתבים הרא־שונים שנשלחו היה זה של שייך בידואי זקן אל בנו המשרת אי־שם בצבא ישראל, ושל תלמידי בית־הספר המקומי לחבריהם.

כשלושת אלפים מכתבים הוחתמו אתמול ע"י המנהל המקומי מר משה צ'יצ'לניצקי וע"י סוריכו, מר דוד חי משקל, סגיד ראשי בדו־אר תל־אביב. מרבית המכתבים היו של אוספי בולים מובהקים שבאו ממקומות שונים בארץ.

מאורע בחיי עיר־האבות

פתיחת הדואר עודדה את אזרחי העיר. המאורע צויין החודש כמסיבה החגיגית שנערכה במשרד הדואר, בראשותו של מר אברהם הלמן, מנהל המחלקה המוניציפלית של הממשלה במחוז באר־שבע. היו"ר אמר: "כל פתיחת שירות ממלכתי בבאר־שבע שלב חדש הוא בהתפתחות הנגב כולו". בקשתי מאנשי המנהלה הארצית של הדואר: חידוש הטלפון במקום. בקרוב — כך אמר — יעבור משרד הדואר לבנין חדש וגדול יותר.

ב"כ חברת "אפיקים בנגב" הוסיף: הדואר יחדש יקום בבאר־שבע החדשה.

הוסיפו על המברכים: הרב של באר־שבע ומנהל בית־הספר המקומי.

1950: הוועדה הממונה הראשונה של באר שבע: אברהם הלמן עומד ראשון משמאל בשורה הראשונה. מימינו, במדים, עומד מיכאל הנגבי, המושל הצבאי [שהוזכר בתיעוד של הבת מיכל];
במרכז: טוביהו דוד, שהיה ראש העיר הראשון, שהחליף את אברהם הלמן, שהיה המושל האזרחי בין 1948-1950

עוד קטעי עיתונות, המתעדים את עשייתו של אברהם הלמן:

- חדשות באר שבע והנגב, דני בלר, 12.04.2017: השוק העירוני, הוקם בשנת 1969. לפני כן, הוא שכן בעיר העתיקה, בתחילת רחוב הפלמ"ח, היכן שמוצב כיום שלט של "רובע האמנים". השוק נקרא **"שוק הלמן", על שמו של סגן ראש עיריית באר שבע, אברהם הלמן ז"ל, מי שיזם הקמתם של מוסדות אזרחיים רבים בעיר.**
- 13.06.2018, חנינא פורת, News1: "הפרלמנט של באר-שבע" כנס שבועי של ותיקיה פעל עד אמצע שנות השמונים מאז הקמתה. בעקבות סיפרו הצנוע של העיתונאי יצחק שתיל, "כתבנו בבאר-שבע", נביא את סיפורו של מוסד זה שנסמך בעיקר על זיכרונות משום מחסור במסמכים כתובים.
...את **מקום הנשיא תפס אברהם הלמן, כלכלן, ששימש עם קום המדינה כסגן המושל לעניינים אזרחיים**.

בערך "קהילת יוצאי בוגדאן" בוויקיפדיה, אותו כתבה חברתנו טלי פולג, כתוב: "כבר בשנת 1939 שלושה מבני בוגדאן, דוד בן יצחק הלמן [בני דודים], והאחים זלמן וישראל שטוייבר בני שמואל, ברחו לרוסיה והצטרפו לצבא האדום **שם נפלו בקרב על סטלינגרד**. "

עוד מידע שמיכל סיפרה: אביה ניסה את מזלו ופתח בחוף תל אביב אולם למשחקי ביליארד, בידיעה שהבריטים הם חובבי במשחק. אלא שאז הם עזבו את הארץ, עם סיום המנדט, והעסק נסגר.
עוד ידעה מיכל לספר שאברהם דיבר ערבית על בוריה וכך יכול היה לתקשר עם תושבי העיר הערביים.
אברהם נולד בפברואר 1914 ונפטר בנובמבר 1990. לו ולדורי נולדו 3 בנות: אבישג, יהודית (ז"ל) ומיכל.
אבישג כתבה בפייסבוק: "כשהיה אבי, אברהם הלמן, שהיה מכונה בומי, על ערש דווי בבית חולים, ישבה אתי במסדרון בית החולים שרה [אייזיקוביץ], דודתי ואחות אבי, וסיפרה לי סיפורים מקסימים על ילדותם בהרי הקרפטים. באחד הסיפורים הזכירה שבאותה תקופה היה נהוג שלמשפחה יהיו שני שמות משפחה, אולי מטעמי בטחון של היהודים בגולה [או במקרה זה, כמו ברבים אחרים, על שם משפחת האימא]. שם משפחתו של אבי ושל שרה, דודתי, בביתם היה הלמן, אבל גם פטרנקר. שרה סיפרה שכאשר נכנסה לכיתה א' בבית ספר, היה אבי כבר בכיתה גבוהה. הוא נכנס בשם משפחה הלמן, אז שרה החליטה להיכנס בשם פטרנקר ללימודי בית הספר. שאלתי אותה מדוע לא נכנסה בשם הלמן, דבר שיכול היה להביא לה גאווה, כי היה לה אח גדול באותו בית ספר, והיא ענתה שאבי היה כזה עילוי בלימודים, שהיא חששה שלא תוכל "להיכנס בנעליו". כמובן שהיא התבדתה, כי הייתה נערה חכמה."
אבישג שיתפה עוד מידע במסגרת מיזם "הקשר הרב דורי" וכותרתו "בזכות שלושה ימים". באישורה אני מעלה דברים מתוך עדותה: "הוא [אברהם] ודורית ארזו מזוודה קטנה, עלו על אופנוע, ונסעו במדינות אירופה השונות, עד שהגיעו ללבנון, ומשם נכנסו למדינת פלסטינה, שהייתה אז בשליטת הבריטים. הנקודה המעניינת בסיפור זה היא, שלכל מקום אליו הגיעו אברהם ודורית, שלושה ימים לאחר מכן נכנסו הגרמנים, כך שהמסע באירופה לפלסטינה הפך ממש לבריחה מהמלחמה.

שלושה ימי הצלה אלה קבעו למעשה את העובדה שדורית ואברהם ניצלו ממאורעות השואה.

דורית ואברהם הגיעו לישראל חסרי כל, התיישבו בקיבוץ מענית, ואחרי שנתיים עזבו את הקיבוץ ועברו להתגורר בבתים, שננטשו על ידי הבריטים, בסמוך לכפר הערבי בקעה אל גרביה. שם נולדתי אנוכי, אבישג, ולמעשה, אני ילידת המקום היחידה, כי הבתים הנטושים הללו הפכו לסמינר הקיבוצים גבעת חביבה.
[היו לו הרבה ידידים בכפר הערבי. הבייביסיטר הראשונה שלי הייתה נערה ערביה מבאקה אל גרביה, ו"עגלת התינוקות "שלי הייתה חמור].
לאחר מכן עברו אברהם ודורית למושב אביחיל לתקופה קצרה. בתקופה זו עבד אברהם זמן קצר בנמל חיפה, והוא סיפר שבמלחמת השחרור הערבים הפציצו את הנמל בחיפה, וכאשר הוא רץ למצוא מחסה מהפצצות נפל עליו שק שעועית, וזה מה שהציל את חייו.
בשנת 1948 עברו אברהם ודורית עם שתי בנותיהם לבאר שבע, שרק נכבשה, ושם נולדה האחות השלישית לאבישג ושם התגוררו אברהם ודורית כל חייהם.
הזיכרון הראשון שלי מגיל שלוש הוא אמי, דורית, קוראת במכתב שקיבלה ופורצת בבכי. לאחר שנים, כאשר שאלתי אותה מדוע בכתה היא אמרה שבמכתב הודיעו לה שכל משפחתה, כ-40 איש, נספתה בשואה, ורק על אחות אחת שלה אין מידע. אותה אחות עלתה מאוחר יותר לישראל עם בעלה ובתה, והייתה השריד היחיד למשפחת אמי מהשואה.
דורית הייתה עקרת בית וגידלה אותי ושתי אחיותיי. אבי, **אברהם, היה יזם בנשמתו, ותמיד תכנן ובנה שווקים, בתי מגורים בנייני ציבור ועוד. הוא שימש בתפקידי מפתח בעיר הצומחת, באר שבע, והקים מחלקות חינוך וארנונה בעירייה, היה סגן המושל הצבאי בעיר ולאחר מכן סגן המושל האזרחי, ומזכיר העיר**, עד שפרש לעסקים פרטיים.
הצורך הרב שאבי חש לבנות ולהקים במדינה החדשה מובן על רקע ההרס הרב שגרמה מלחמת העולם באופן כללי, וליהודים ומיעוטים אחרים בפרט."

מתוך הספר "יקירי באר שבע" מאת העיתונאי שתיל יצחק: "[אברהם הלמן] ...היה היחידי במשפחה שהראה נטייה וכישרון יוצאים מן הכלל ללימודים. כבר בעיירה למד ב"חדר" תורה, עברית וחזנות. בגיל 15 עזב את בוגדן לטובת גימנסיה "מונקאץ'" המפוארת, ובתום לימודיו פנה לפעילות ציונית בהקמת סניפי "השומר הצעיר" בכל אזור קרפטורוס. הלמן היה נודד מעיר לעיר להרצות על עלייה לארץ ישראל. כבר אז הראה אותות של איש חזון, כשהתחיל, לפני כולם, לחוש את הסכנה המאיימת על צ'כיה ולהיות ממארגני העלייה הלגאלית והלא-לגאלית לארץ. **בומי הוציא אנשים בהמוניהם באוניות, במטוסים וברכבות לישראל**.

בשנת 1937 כבר יכול היה לעלות ארצה עם צ'ארטר, אך החליט לוותר על זכותו כדי להשיג אישור עלייה עבור אשתו דבורה (דורי). שנתיים אלו היו מסוכנות ביותר. הפרעות כבר החלו ואברהם החל להילקח מדי פעם לחקירות של הגסטפו.
בשנת 1939 ברחו דורי ואברהם ברכבת להונגריה, דרך יוגוסלביה לתורכיה, לסוריה ולארץ ישראל.
... הם התיישבו בעיר [באר שבע] עם המשפחות הראשונות. אברהם יצא לקורס והפך **למנהל קופת חולים עירונית**. ...לאחר מכן נתמנה לסגן המושל הצבאי, למושל האזרחי בעיר ולסגנו הראשון של ראש העיר טוביהו, ואז גם **ייסד את מחלקת החינוך של העיריה**.
אברהם הלמן ניחן בחוש הומור ובטוב לב, עם חוכמת חיים ואישיות כובשת לב. לכן היה זה אנטי-תזה לעובדה, שהאיש הוא זה **שפתח את משרדי מס הכנסה בעיר**, כשהוא רודף אחרי נישומים, שלא הבינו מדוע הם צריכים "להתחלק" בכספם עם המדינה.
...בהיותו בעל משרד פרטי נידב שירותיו לעזרה ציבורית ולקח על עצמו את התיקייה של החיילים המשוחררים.
...המשרד גדל והלמן **הכניס את ענף הביטוח**, שהיה אז בחיתוליו בארץ, לבאר שבע.
...בפרישתו שימש כ"**נשיא פרלמנט הוותיקים של באר שבע**" ורבים ביכו את מותו והרגישו בחסרונו.
אשתו דורי נפטרה כ-6 שנים לאחר מותו."
אבישג הוסיפה: "בתיכנון השוק הוא נעזר בי, וביחד בדקנו דוגמאות של שווקים עירוניים בחו"ל. לבסוף החלטנו על צורה סופית. אבי בנה שווקים באותה צורה ב- 8 ערים שונות בישראל. שנים עברו מאז, אך ישנם שווקים שפועלים עדיין היום, כמו זה בבאר שבע ובטבריה, ויש כאלה שהועתקו למקומות אחרים כמו בעכו."
אבישג מידענית וחוקרת. היא הרצתה בנושאי מידע וידע באוניברסיטת חיפה במשך 30 שנה. במקביל עבדה כמידענית בספריות הטכניון (בפקולטה להנדסת מכונות ומדעי המחשב).
יהודית ז"ל, הבת השנייה הייתה מורה לאנגלית.
ומעט מידע על עשייתה הרבגונית של מיכל, הבת.
היא ניהלה את המשרד של אביה, שיזם פרויקטים רבים בבאר שבע; הייתה זמרת באופרה הישראלית, זמרת בלהקת "הדים"; כתיבה בעיתונות מקומית בבאר שבע, הפקת תחרות מלכת יופי בבאר שבע. כיום היא עוסקת באיפור במה וקולנוע ומרבה לצייר; היא השתתפה ב-13 תערוכות ציור.

מודעה על הופעה של מיכל [באמצע] כזמרת במלון "דיונס" בלאס-וגאס

מיכל הלמן, בתו של אברהם, על שער מוסף "סגנון" ממאי 1986

אבישג ומיכל – תודה על כל המידע והתמונות, המתעדות את עשייתו המרשימה של אביכן.

<u>הלמן יצחק (אוז'גורוד)</u> [<u>עלון 138 – ספטמבר 2025</u>]

יצחק הלמן הוא בנו של לב הלמן, אחיו של אברהם (בומי) הלמן, שהיה צעיר ממנו בעשור, יליד 1924. כמו דודו, גם איציק מעורב מאוד בעשייה עירונית בעיר באר שבע. כמה מילים על שורשיו:

אביו היה ניצול שואה, יליד בוגדאן, שלאחר המלחמה, סביב 1950, עבר לאוז'גורוד. שם פגש את אלקה, ילידת קייב. הם נישאו ונולדו להם 2 בנים. בשנת 1972 עלתה המשפחה ארצה.

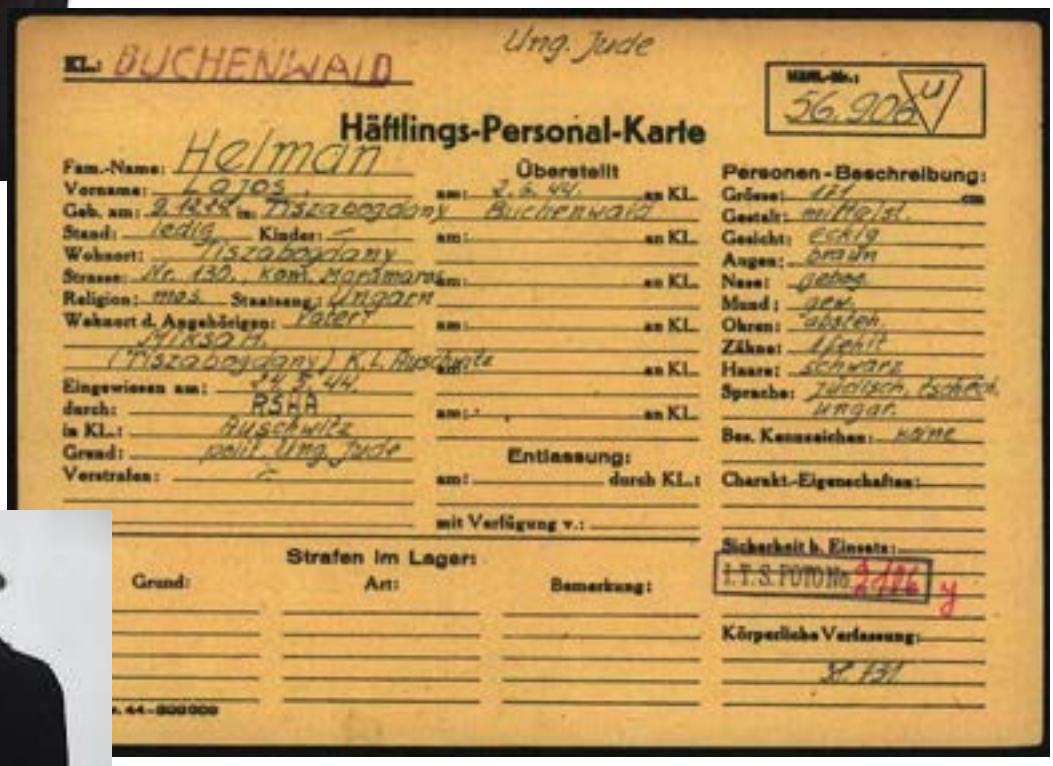
KL. BUCHENWALD

Ung. Jude

56.906 U

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Helman

Vorname: Lajos

Geb. am: 2.1.1898 in: Tiszabogdany

Stand: ledig Kinder: -

Wohnort: Tiszabogdany

Strasse: Nr. 130. Kom. Marktmarkt

Religion: mos. Staatsang.: Ungarn

Wohnort d. Angehörigen: Vater? Mikszath (Tiszabogdany) K.L. Auschwitz

Eingewiesen am: 24.5.44.

durch: RSHA

in KL.: Auschwitz

Grund: polit. Ung. Jude

Verstrafen: -

Überstellt am: 2.6.44. an KL. Buchenwald

Entlassung: am: durch KL.:

mit Verfügung v.:

Strafen im Lager: Grund: Art: Bemerkung:

Personen-Beschreibung: Grösse: 171 cm; Gestalt: mittelst.; Gesicht: eckig; Augen: braun; Nase: gebog.; Mund: gew.; Ohren: abstehd.; Zähne: lückig; Haare: schwarz; Sprache: jüdisch, Deutsch, Ungar.; Bes. Kennzeichen: keine; Charakt.-Eigenschaften:

Sicherheit b. Einsatz: I.T.S. Form. No. 2014 y

Körperliche Verfassung: K 131

כרטיסו האישי של לב הלמן מארכיון Bad Arolsen – כולל את כל פרטיו הפיזיולוגיים...

ההורים אלקה ולב

יצחק הלמן, אחיינו של אברהם הלמן, ליד פסל ההנצחה של הדוד בבאר שבע

מתוך קורות חייו של יצחק נוכל לציין את התחנות הללו:

בין השנים 1975-1992 שרת יצחק בסדיר ובקבע - בהדרכה ובלוגיסטיקה

יצחק בנערותו

הוא למד לתואר ראשון בתחום בריאות הציבור.

כמו כן עבר הכשרות חשובות: קורס דירקטורים בחברות ציבוריות באוניברסיטת בן גוריון;

ניהול פרויקטים – גם כן באוניברסיטת בן גוריון

בין השנים 2004-2010 היה יצחק מנהל אגף איכות הסביבה בעיריית באר שבע;
2012-2016: יו"ר ועדת התנדבות גמלאי צה"ל מחוז הדרום;
בין השנים 2014-2022 הוא היה מנהל פרויקטים מטעם הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, וכן מנכ"ל עמותת "באר שבע ירוקה" - איכות הסביבה
משנת 2015 הוא יועץ משפטי ב"צוות", ארגון גמלאי צה"ל - מחוז דרום
כיום הוא הוא מכהן כמנכ"ל עמותת "Ecocity Beer Sheva". עמותה עוסקת בחינוך סביבתי במערכת החינוך בבתי ספר בבאר שבע.

יצחק עוסק, בהתנדבות, בסיוע בבית המשפט לתביעות קטנות. הוא בעל 20 שנות ניסיון בייצוג אזרחים ותיקים, עולים חדשים ואנשי מערכת הביטחון. בקישור שלהלן ניתן לפנות אליו:
https://helmanitzik.wixsite.com/itzickhelman?fbclid=IwY2xjawL0PfpleHRuA2FlbQIxMQABHi7kvRls_fbrsJ_iHuce_pQAPBDwS2Yuad0Th79TUItfjwgKa-xndSn_0GlD_aem_eD_5NSE-eKJdTOT9o4v-fQ

מישה הלמן ז"ל, אחיו של יצחק

ניתן לתמונות לדבר ולסקר את עשייתו המגוונת של יצחק הלמן:

1982: מלחמת שלום הגליל - אבטחת המנחת האוגדתי

יצחק (משמאל) כמתנדב במשמר האזרחי

ייצוג ישראל בתערוכות בינלאומיות

יצחק עם ראש עיריית באר שבע, רוביק דנילוביץ

יצחק בפעילות עם וטרנים יוצאי ברית המועצות
באירועי ה-9 במאי – יום הניצחוןДень Победы

יו"ר ועדת התנדבות גמלאי צה"ל מחוז הדרום

יצחק (מימין) - יו"ר האיגוד יוצאי ברה"מ לשעבר

יישר כוח יצחק על עשייתך רבת השנים לטובת אזרחי העיר באר שבע - ואחרים

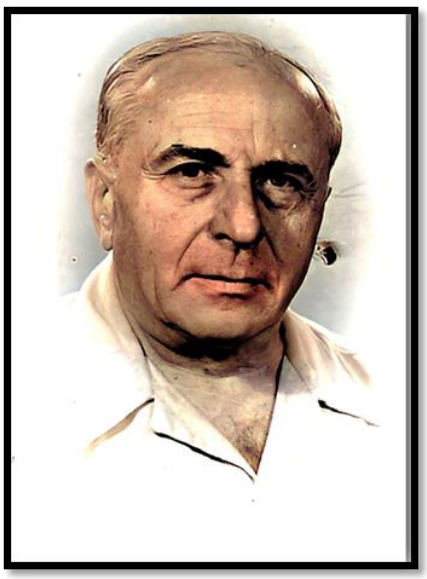

המאירי (פוירשטיין) אביגדור (אודוידהאזה / Ódávidháza, כיום Stare Davydkovo) ונכדו – יוני שפירא [עלון 113 – אוקטובר 2023]

ביוני 2019 קיימנו מפגש חברים בנתניה, שבמרכזו הייתה הכרות עם הסופר והמשורר, אביגדור המאירי, ועם יצירתו העשירה.
במהלך התיעוד של חללי מלחמת השחרור התברר לי שאחיינו של המאירי, הבן של אחותו יפה, צבי קסלר, הוא אחד החללים של מלחמת השחרור. באתר "יזכור" של משרד הביטחון היה רשום שצבי נולד "בכפר קטן בצ'כיה"... בהמשך התיעוד רשום ב"יזכור": "המשורר אביגדור המאירי מספר עליו, כי חלום חלומותיו היה לפגוע קשה באויב המצרי ב"שיטה יפאנית", לצלול במטוס מלא פצצות, להרוס סכרים בארץ הנילוס ולהציף אדמתם במים - "כמו אז בים-סוף...". בעזרתה של חברתנו, נילי ביבי, התברר לי על הקשר בין אביגדור המאירי לחלל צבי קסלר, שהיה, כאמור, הדוד שלו [ראו תמונה בהמשך]. כך יכולתי להגיע אל בני משפחתו של החלל, גד אחיצבי ודורית אינגבר - ולהשלים את מקום הלידה של צבי - מונקץ'... (לא בדיוק כפר קטן בצ'כיה).
בראשית ספטמבר, כשנחנכה הכיכר לכבוד הקהילה הקרפטית, הוסר הלוט מעל הכיתוב על הכיכר, בו הופיעו שורות משירו הידוע עד מאוד של המאירי: "מעל פסגת הר הצופים". אז גם התוודענו אל נכדו של המאירי, יוני שפירא [עליו – בהמשך].
מילות השיר, **כולל שירתו המרגשת של יהורם גאון**, מופיעים בקישור הבא:
https://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=465&wrkid=4940
אעלה לעלון מידע על אביגדור המאירי מתוך המצגת שערכתי לקראת המפגש בנתניה:

- אביגדור המאירי נולד ב-1890 בכפר או-דוידהאזה (שליד העיר מונקאץ'), אז בתחומי הקיסרות של אוסטרו – הונגריה, כאביגדור מנחם פוירשטיין
- גדל בבית סבו שם למד עברית. אביו צבי מאיר, היה מתלמידי המהר"ם שיק
- עד גיל 15 למד אביגדור בישיבה במונקץ', בה למדו גם עברית
- 1905: לימודים בבית מדרש לרבנים בבודפשט
- 1909 – (בן 19) כותב שירים בהונגרית ובעברית. כותב את השיר "אפס".
- בשנים 1910–1912 שהה בברלין ופרסם את ספר שיריו הראשון.
- המאירי עבד כעיתונאי וב-1912 נשלח לקונגרס הציוני
- 1914: (בן 24) – המאירי גויס לצבא
- 1916: (בן 26) קצין בחזית הרוסית. נשבה בשבי הרוסים ונשלח לסיביר.
- בעקבות מהפכת אוקטובר 1917 הוא שוחרר והגיע לקייב, לוורשה ולאודסה, שם הצטרף לחבורת הסופרים, שסבבה את ביאליק
- 1921: (בן 31) עלה המאירי לארץ ישראל בקבוצה של סופרים עבריים, כחלק מהעלייה השלישית.
- באוקטובר 1922 שינה את שם משפחתו ל"המאירי"
- 1927 (בן 37) – מקים את תיאטרון "הקומקום"
- 1928: מקים את תיאטרון "המטאטא"
- ב-3 באפריל 1970, בן 80, נפטר המאירי ונטמן בחלקת הסופרים בבית הקברות קריית שאול

המאירי - סופר פורה: חלק מהספרים שחיבר

תיאטראות שהיה שותף לייסודם 1927 - 1928

פרסים

- ב- 1936 זכה **בפרס מטעם מוסד ביאליק** על ספר שיריו - "ספר השירים".
- **פרס נורדאו** של התאחדות עולי הונגריה בארץ ישראל
- ב- 1962 זכה **בפרס אוסישקין** על ספר השירה "בלבנת הספיר".
- ב- 1968 זכה **בפרס ישראל לספרות יפה**.

בשנים 1948–1958 שימש כמסגן הראשי של פרסומי הכנסת.

שירים מפורסמים

- מעל פסגת הר הצופים
- השיר על התוכי יוסי
- תוגת המאירי
- אפס
- חלוץ בנה (היי נעליים)
- עולם הפוך
- תן כתף
- לא נלך מפה

ציורים שצייר המאירי בשבי בסיביר - 1917

הנצחתו של אביגדור המאירי

1. על שמו נקרא שביל להולכי רגל החוצה את הגן הבוטני הלאומי בהר הצופים בירושלים ובאמצעו אבן ועליה שלט עליו כתוב שירו המפורסם "מעל פסגת הר הצופים"

2. קרויה על שמו הכיכר בכניסה הראשית לאוניברסיטה העברית בירושלים, ממנה יוצא השביל הקרוי על שמו

3. רחוב בשכונת קריית קריניצי ברמת גן
4. רחוב ברובע הכרמל הצרפתי בחיפה
5. רחוב בעיר באר שבע
6. אוסף מכתביו נמצא בעיזבון יצחק כץ ב"מרכז המידע לאמנות ישראלית" ב"מוזיאון ישראל" בירושלים.

המאירי (בשורה התחתונה, שלישי משמאל) יחד חבורת סופרים עבריים, בהנהגת חיים נחמן ביאליק - לפני צאתם מרוסיה הסובייטית, 1921

[כל ההצילומים מוויקיפדיה]

בשנים האחרונות תורגמו 5 מספרי המלחמה של אביגדור המאירי לאנגלית ולהונגרית ע"י מו"לים חשובים בחו"ל.

שבט קסלר: במרכז יושבים אביגדור המאירי ואשתו יעל; משמאלם, אחותו של אביגדור, יפה קסלר, אימו של החלל צבי קסלר

אחיינו של המאירי, חלל מלחמת השחרור, צבי קסלר

הכיכר על שמו של המאירי בכניסה הראשית לאוניברסיטה בירושלים.

על שמו של אביגדור נקראו רחובות בתל אביב, ברמת גן, בבאר שבע ובחיפה.

התמונות שלהלן של אביגדור המאירי התקבלו מנכדו,
יוני שפירא, והן מוגנות בזכויות יוצרים של המשפחה

אביגדור המאירי כחיל בצבא הרוסי

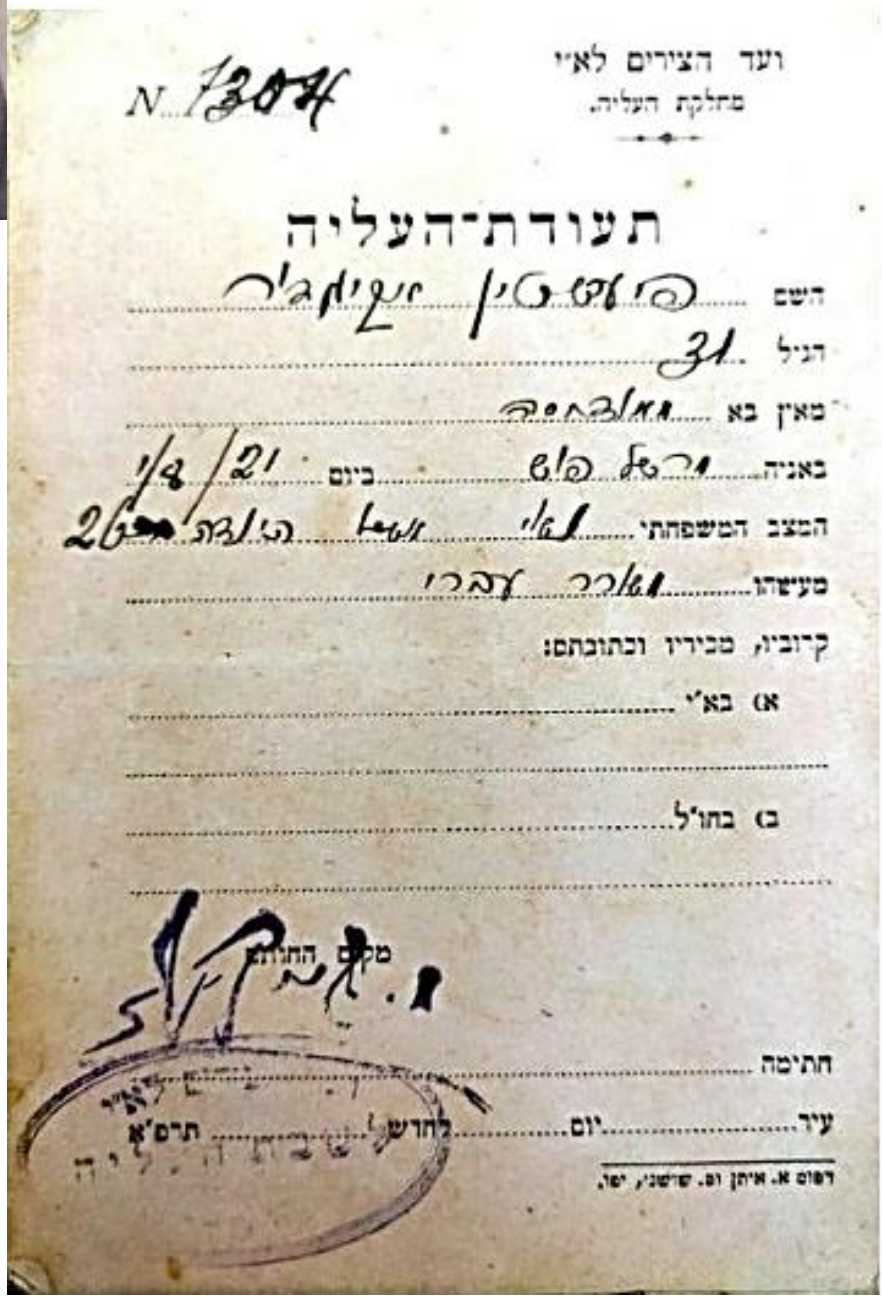

ועד הצירים לא"י
מחלקת העליה.

N. 1304

תעודת־העליה

השם ..... פוירשטין יעקב
הגיל 31
מאין בא ..... מאוסא
באניה ..... מרסל פוש ביום 21/8/1
המצב המשפחתי ..... לבד ושאר הילדה 26
מעשהו ..... משורר עברי
קרובים, מבידו ובתובתם:
א) בא' .....
.....
ב) בחו'ל .....
.....
מקום החתימה .....
חתימה .....
עיר ..... יום ..... לחדש ..... תרס"א

רשום א. איתן וס. שרשבסקי, ישר.

תעודת העולה של אביגדור,

אז עדיין פוערשטין [פויירשטיין], בן 31,
הגיע ארצה מאודסה באונייה "מרשל פוש" ב-1.8.1921,
נשוי להינדה [לימים – יעל], בת 26
"מעשהו: משורר עברי"

"HASSOLEL" PARTNERSHIP

Correspondent's Card

MR. Avigdor Hamsiri

FOR all countries of Europe

Special Correspondent of

DOAR HAYOM (DAILY MAIL)

THE PALESTINE WEEKLY

Official Bodies and Commercial Institutions are kindly requested to assist our Correspondent

Mr. Avigdor Hamsiri..... in his journalist duty.

Jerusalem 9.th May 1932.. 192..

For Editorial Board.

اشتراك هاسوئل

شهادة مكاتب

مكاتب خصوصي لجريدتي

ديآر هايوم (جريدة يومية عبرانية)

فلسطين ويكلي (جريدة انكليزية اسبوعية)

الادارة

שותפות "הסולל"-ירושלם

תעודת-כתב

כתב מיוחד של

דאר היום (יומי)

פלסטיין ויקלי (שבועון באנגלית)

תעודת כתב מיוחד של "דאר היום" (יומי) ו"פלסטיין ויקלי (שבועון באנגלית) שניתנה לאביגדור "בשביל נסיעה לארצות אירופה", ה-9.5.1932

פרסום אחד, מני רבים, על הופעתו של אביגדור המאירי

עיריית תל-אביב-יפו

משרד החינוך והתרבות

חגיגות תל אביב

مهرجان تل ابيب

THE TEL AVIV FESTIVAL

אור על

אביגדור המאירי

בהשתתפות: רפאל קלצ'קין, דוד אלכסנדר

מנחה: טובה פירון

איתמר יעוז'קסס: ד"ר זיוה שמיר

קריאה: אריה לביא

מחה: דליה הרץ

בסיוע בנק דיסקונט לישראל בע"מ.

אביגדור המאירי היה עורך דברי הכנסת הראשונה

אביגדור המאירי

ארון של משפחת פויירשטיין: את הארון תרם ל"מוזיאון של היהדות דוברת הונגרית" בצפת בן דוד של אביגדור המאירי, יהודה המאירי.

ונחזור אל נכדו של אביגדור המאירי, יוני שפירא, בנם של חיים ואסתר (Essie), בתו של המאירי (1923-1990).

יוני הסביר את מקור השם "המאירי", אותו עיברת סבו. שם המשפחה המקורי פויירשטיין – פירושו: אבן האש, אבן צור, איתה מציתים את האש/האור – ומכאן הבחירה של סבו בשם "המאירי". באנגלית, בני המשפחה שהיגרו לארה"ב תרגמו ל-Firestone.

יוני מעיד שמצד אביו הוא דור 9 בארץ; סבו נולד בעיר העתיקה בירושלים והעלייה ארצה של בני המשפחה הייתה בשנת 1809, עלייה, הידועה כעליית תלמידי הגר"א (הגאון מווילנה)! גם אימו הייתה ילידת הארץ כיוון שאביה, סבו, אביגדור המאירי, עלה ארצה בשנת 1921. אסתר/אֶסִי שירתה בחיל הנשים הבריטי. חיל העזר לנשים (באנגלית: Auxiliary Territorial Service, בקיצור: ATS) היה חיל הנשים של הצבא הבריטי במהלך מלחמת העולם השנייה.

על פי קריאתו של דוד בן גוריון היא התגייסה לצבא הבריטי ושרתה במפקדת הצבא הבריטי ב-Mena House, קהיר בשנים 1942-1946.

גיוסה תועד בעיתונות היומית:

"הבוקר" 20.12.1942

אֶסי השתחררה וחזרה ארצה. היא ביקרה עם חברה במלון "המלך דוד" בדיוק ביום בו התרחש הפיצוץ במלון, שבוצע על ידי האצ"ל, נגד השלטון הבריטי בארץ ישראל ב-22 ביולי 1946 – וניצלה בנס.

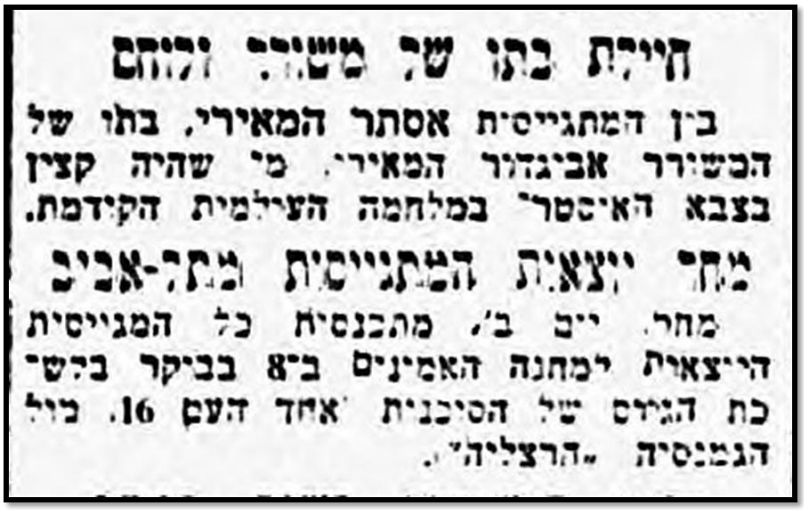

חייה בתו של משורר ואחם

בן המתגייסת אסתר המאירי, בתו של המשורר אביגדור המאירי, מי שהיה קצין בצבא האוסטרי במלחמה העולמית הקודמת.

מחר יציאת המתגייסת מתל-אביב

מחר, יום ב', מהבנסיה כל המגויסת הראשית למחנה האמינים ב"8 בבוקר בשכת הגדס של הסיבנית אחד העם 16, ביל הגמנסיה "הרצליה".

כל העדות.

מצבו של תומפסון מסוכן

לשכת המודיעין הממשלתית מוסרת: מצבו של מר טומפסון מסוכן מאוד ואין להניח כי ישופר. מומחים שבמקרה הטוב ביותר יהא הכרח לקטוע את שתי רגליו.

בתו של א. המאירי ניצלה בנס וחזרה לביתה

אסתר המאירי, בתו של המשורר אביגדור המאירי, שהיתה בשעת ההתפוצצות בבנין "המלך דוד" ושראגו לגורלה — חזרה אתמול בשלום לביתה ברמת גן. היא הלכה ביום ב' למוכירות הראשית יחד עם חבריה לכדור שם ענין אישי, ואמנם היתה בבנין בשעה שקרה האסון וחברתה אף נפצעה, אולם היא הצליחה להימלט מהבנין טרם שהתמוטט וכך ניצלה. היא היתה מהראשונים שסייעו בפעולות ההצלה והאסון הימם אותה במדה כזאת, שהסיחה את דעתה מהצורך להודיע להוריה על שלומה, כשנודה לה שמחפשים אותה, יצאה מיד לבית הוריה ברמת גן.

גם על כך דווח בעיתונות היומית: "הצופה", 26.7.1946

עם ריבוי התפקידים גובר הגיום לח"ן

ת ל־א ב י ב, יום ה'. — המחלקה הראשונה של שוטרות צבאיות סיימה היום את אימונה במחנה ח"ן ובשבוע הבא יקבלו השוטרות לידן את הפיקוח על התנועה ברחובות תל־אביב.

בקורס הראשון לשוטרות צבאיות השתתפו 25 בנות מגוייסות בח"ן, במשך חודש ימים קיבלו אימוני נשק וחרגילי סדר, פרקי חוק ואימונים מעשיים בכיוון תנועת המכוניות ברחובות המרכזיים של העיר.

למחלקת השוטרות הצבאיות קצינה משלה והיא, אסתר המאירי, במסקר הח"ן גיגי שנערך היום נמרדה מכקדת מחנה האימונים של ח"ן, הסרן מינה בלטר, מחניכותיה והן נתקבלו למסגרת המשטרה הצבאית ע"י מפקד המ.צ. דניאל בגן.

יריות על מענית במשך 3 שעות

מאת כ ת ב נ ו

מ ע נ י ת, יום ה'. — הערב ב־30. כתת האוייב באש על מענית ועל המדגה ליד עין שמר. היריות, מרובים ומכונות־יריה, נמשכו במשך שלוש שעות.

הערבים ההלו ביום א' בהעתקת עמ

אֶסי התגייסה לצבא ועברה את קורס הקצינות הראשון בצה"ל. גם מסלול זה תועד בעיתונות היומית: "על המשמר", 20.8.1948

תיעודים אלה מוכיחים את מעמדו הציבורי הידוע של אביגדור המאירי!

בגלל הצלחתה בקורס היא נבחרה לצעוד במצעד הצבאי הראשון בתל אביב, ב-27.7.1948 – "הג'ינג'ית בראש המחנה"!

אסתר/אסי המאירי – בתו של אביגדור, במהלך קורס הקצינות (מימין)
ומובילה את חיל הנשים במצעד העצמאות הראשון. ראו את התמונה ההיסטורית ממצעד זה, שצעד בתל אביב ב-27.7.1948, שישה ימים בלבד מעת כניסתה לתוקף של ההפוגה השנייה במלחמת העצמאות.

אֶסִי שירתה בבסיס חיל האוויר ברמת דוד ושם הכירה את מי שהיה לבעלה, חיים (הרולד), שהגיע ארצה מאנגליה במסגרת מח"ל [מתנדבי חוץ לארץ] ושרת כרופא באותו בסיס. התמחותו של האבא הייתה בתחום המיילדות והגניקולוגיה. המשפחה התגוררה בחיפה, שנתיים באפריקה – באשקלון ובנהריה.
לאֶסִי (בתמונה מימין) ולחיים נולדו 3 בנים: יוני ואחיו התאום, ג'ולי (יואל) ועוד אח צעיר מהם ב-8 שנים, גידי (גדעון).. האח התאום הוא פנסיונר של הצבא וכיום הוא יועץ לפרוייקטים טכנולוגיים, נשוי עם 2 בנות;
האח הצעיר הוא עורך דין, צוללן ויזם, נשוי ולו 2 בנים.
יוני - את לימודיו האקדמיים למד יוני באוניברסיטה העברית בירושלים בלימודי ביולוגיה ימית (אוקיאנוגרפיה).
הוא הצטרף לחבר אשר יזם את הקמת "פארק מיני ישראל" – אטרקצית הקמת המבנים המיניאטוריים של ישראל, בלטרון, והיה שותף פעיל בהקמת אתר מיוחד זה. יוני כתב ב- 2003 את "מיני ישראל: המדריך".
מזה 45 שנה יוני הוא מדריך תיירות הנכנסת לישראל. הוא יושב ראש עמותת "מורשת דרך". מתוך אתר העמותה: "עמותת 'מורשת דרך', הוקמה כדי לאגד את מורי הדרך העובדים בתיירות הנכנסת, ולייצגם מול הגורמים הרלוונטיים. לרבות משרדי ממשלה, תיירות תחבורה, משרד הכלכלה, רשות המיסים ומול גורמים חוץ ממשלתיים, בארץ ובחו"ל, לייצג את המדריכים מול ארגוני מעסיקים בכל הקשור להסכמי עבודה וכן הלאה. מספר המדריכים/ות הוא כ- 1,500 וב- 2019, לפני משבר מגפת הקורונה, מספר התיירים הנכנסים היה - 4,550,000, vהכנסות מתיירות נכנסת - 28 מיליארד שקלים".

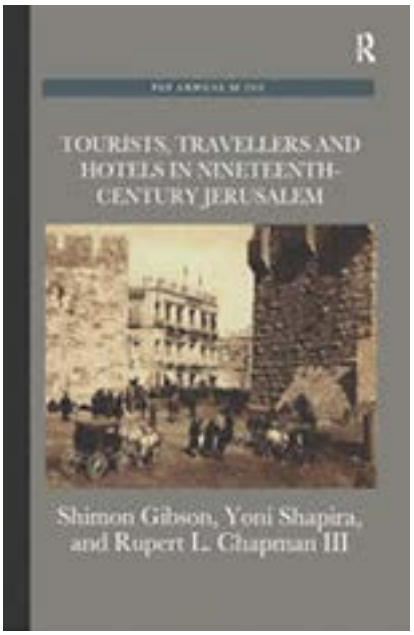

יוני הוא גם חוקר עצמאי של גיאוגרפיה ותיירות במאה ה- 19 בירושלים. במסגרת מחקריו גילה את המלון, שבו התאכסן הסופר האמריקאי, מארק טווין, בירושלים ב-1867; זה היה הדחף לספרו "תיירים, מטיילים ובתי מלון בירושלים במאה ה-19" - Tourists, Travelers, and Hotels in 19th Century, Jerusalem. כן עזר בהפקת סרט דוקו-דרמה על הביקור: DreamLand: Mark Twains Journey to Jerusalem
קישור – https://www.facebook.com/watch/?v=1492968864096523
על המחקר והתקופה וצפייה בסרט.
יוני מרצה בחוגים שונים בארץ ובעולם.

יוני נשוי ללינדה. יש להם שתי בנות ו-2 נכדות.
הם מתגוררים בירושלים.

יוני עם ראש עיריית קריית גת, אבירם דהרי

ברוך תהיה, יוני, על הפעילות הענפה הן בתיעוד הסבא, אביגדור המאירי, והן בהסברה החשובה לתיירות הנכנסת ארצה

מן העיתונות: יוני שפירא [עלון 128 – נובמבר 2024]

ב"ידיעות אחרונות" פורסמה ב- 30.9.2024 כתבה מאת גלעד כהן, שעסקה בשירו של אביגדור המאירי, שהיה יליד Stare Davydkovo [מחוז מונקץ']. כותרתה הייתה: "**איחוד ירושלים, גרסת השיר** - למעלה מ-40 שנה מאז שפורסם לראשונה השיר "מעל פסגת הר הצופים", נכדו של מחבר השיר מבקש מהזמר יהורם גאון, שמזוהה עם השיר, לבצע גם את שני הבתים שהושמטו: "כולי תפילה שהאחדות תשרה ביננו לקראת השנה החדשה"

כשמתבוננים במילים של השיר האייקוני "מעל פסגת הר הצופים", שכתב המשורר אביגדור המאירי, נדמה כי המציאות לגבי אחדות בעם ישראל לא השתנתה כבר כמעט 100 שנה.

... השיר "ירושלים" או בשמו המוכר יותר "מעל פסגת הר הצופים" פורסם לראשונה בשנת 1928. השיר, כזכור, נכתב בתגובה לסכסוך הכותל המערבי בקיץ 1928, אחד האירועים שהובילו למאורעות תרפ"ט. שני בתים לא נכנסו לשיר המפורסם, שמוכר בביצועו של הזמר יהורם גאון. השבוע, יוני שפירא, נכדו של המאירי החליט לפנות לזמר בבקשה לבצע גם את הבתים שהושמטו. 'כשהתבוננתי מנקודת מבט אקטואלית בכתב היד של סבי לשיר 'מעל פסגת הר הצופים' הרגשתי שזו העת לבקש להשלים את השיר שכולם מכירים עם המילים הלא מוכרות מהלחן המוכר שמבקשות את האחדות שלנו דווקא בעת הזו', סיפר. 'אני פונה מכאן ליהורם גאון, ולכל אמן וזמר שיהיה מעוניין לשלב את הבתים החסרים ממילות השיר המקורי, כדי לחזק את המסר שיוצא מהמילים, כולי תפילה שהאחדות תשרה ביננו לקראת השנה החדשה'".

שני הבתים החסרים:

בְּלֵב בּוֹטֵחַ בָּאתִי הֲלוֹם, הָקִים אֶת הֲרִיסוֹתַיִךְ
אַךְ אֵיךְ אֶבְנֶה אֶת בֵּית מִקְדָּשֵׁךְ, אִם אֵין שָׁלוֹם בֵּין בָּנַיִךְ?
סְפָרַדִּים, אַשְׁכְּנַזִּים, תֵּימָנִים, פָּלָשִׁים
אוּרְפָּלִים וְגוּרְגִ'ים וַחֲרֵדִים וְחָפְשִׁים
יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, לֹא זֹאת חָזִיתִי בַּחֲלוֹם!
יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, בֵּין בָּנַיִךְ הַשְׁרִי נָא שָׁלוֹם!
עִיר-פְּרָזוֹת הָיִית עִיר קָדְשִׁי, נִשְׁבַּר בָּךְ כָּל בָּרִיחַ;
אַךְ עוֹד נִשְׁאַר בָּךְ שַׁעַר סָגוּר, זֶה שַׁעַר הַמָּשִׁיחַ.
רִבְבוֹת בָּנַיִךְ שְׁלָחוּנִי אֵלַיִךְ
לִמְסֹר לְיָדֵי אֶת מַפְתְּחוֹתַיִךְ.
יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, נִשְׁבַּעְתִּי בְּשֵׁם אֲדֹנָי:
יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, הָאִירִי פָּנַיִךְ אֵלַי!

יוני שפירא, נכדו של אביגדור המאירי, עם השיר המקורי [צילום: שלו שלום]

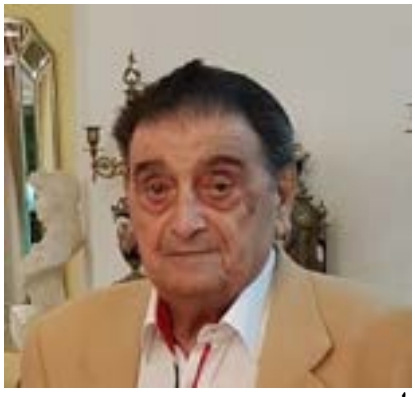

הרטשטיין אריה (שרול-לייבי) (חוסט) [עלון 64 – ינואר 2020]
[נפטר בנובמבר 2021]

לציון יום השואה הבינלאומי – נביא הפעם את סיפור הישרדותו המיוחד של הרטשטיין לייבי, אשר ציין לא מזמן את יום הולדתו ה-90!

לייבי נולד בנובמבר 1929 בעיר חוסט להוריו, שעיה-הרש ואסתר. שעיה-הרש היה הבכור מחמישה אחים. לייבי היה הבכור מבין שבעת ילדיהם, 5 בנות ו-2 בנים. האבא היה במקצועו קצב סיטונאי, אשר סיפק מזון לצבא. יחד עם זאת, הוא היה ידוע בחוסט כמי שאליו פנו אנשים להתדיינות בדין תורה (דין תויירה). בחוסט גרו בשנת 1941 כ- 6000 יהודים (מכלל כ- 21,000 תושבים, כ-30% מהתושבים!).

חשוב לציין שהרב יוסף צבי דושינסקי מונה בתרפ"א (1921) לרבה של חוסט והקים בה ישיבה מפוארת, שלמדו בה מאות תלמידים מכל רחבי אירופה; מאוחר יותר (1933) הוא היה רב העדה החרדית בירושלים. במרץ 1939 נכנסו ההונגרים ובמרץ 1944 – הנאצים. בין השנים הללו התנהלו החיים בחוסט, ובכל אזור קרפטורוס, בצילם של שני אירועים:

א. גירוש היהודים, שלא יכלו להוכיח את אזרחותם ההונגרית, לקמיניץ פודולסק ורציחתם של אלפים (אוגוסט 1941)

ב. גיוסם של גברים רבים לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי, שמהן חזרו אך מעטים (מ-1941).

בחג הפסח השני החל תהליך הגירוש לגטאות, אך עוד קודם לכן נלקח אביו של לייבי והיה אחד מבני-ערובה שנכלאו בבית-הכנסת "עצי חיים" בחוסט. כך מתואר האירוע ב"ספר מארמארוש" (עמ' 222):

"עוד במוצאי חג הפסח הובהלו מבתיהם כארבעים מיהודי חוסט והוכנסו לבית המדרש "עצי חיים". היו אלה עשירי היהודים, נכבדי הקהילה ובעלי ההשפעה על היהודים. הם נלקחו כבני ערובה לכך, שתהליך הכניסה לגטו יתבצע ללא חריקות וללא התנגדות. לפיכך, נבחרו בעלי ההשפעה, העלולים להתסיס את היהודים ולעורר בעיות. הכוונה הייתה גם להכניס מורך רוח בלב המוני היהודים, שבודדו ממנהיגיהם. בני הערובה הוחזקו שם עד סוף התהליכים. הם עונו והוכו בצורה אכזרית והושפלו בצורות שונות. גטו חוסט היה אחד הראשונים בהונגריה..."

המשפחה גורשה לגטו, כשהבת הצעירה רק בת שנה וחצי, ושהתה בו עד חג השבועות, כמו כל יהודי זאקרפטיה (קרפטורוס).

ביום האחרון שלפני המעבר לאושוויץ חזר האבא מבית-הכנסת ואמר לבנו: "שרול-לייב, די מִיסְט אנטלוייפן פין דו אוּנד די מיסט בלייבן לייבן. די בּרוֹכסט גיין עליין, אוּן חביירם; מיט חבריירם – מט דיר חאפן" [שרול-לייב, אתה חייב לברוח מפה ואתה חייב להישאר בחיים. אתה צריך ללכת לבד, בלי חברים; עם חברים – יתפסו אותך]. ועוד הוסיף האבא: "אם יירו בך כשתברח – אז יהרגו אותך רק כמה ימים לפנינו..."

בחסות החשכה חמק לייבי ליער, אך לפני שברח רצה להיפרד מאימו – אבל האבא לא הירשה לו... הוא אמר: "אם תלך לאימא – אתה לא תלך..." לייבי העיד שכל חייו הצטער על שלא נפרד מאימא... וכך, ללא כסף, עם חתיכת לחם, הצליח לייבי לברוח מן הגטו והוא נער בן 14.5! מהיער הוא נכנס למבצר (zamok) והתחבא שם במשך היום – ובלילה חזר אל היער, מרחק 12-10 ק"מ. מפעם לפעם נגס בלחם – עד שלא נותר ממנו פירור. הוא שהה ביער שבועיים, לבדו, יום ולילה, וליקט פירות יער. ביום התחבא ורק בלילה העז להסתובב. הוא היה מיואש וחשב, שאולי היה טוב יותר לו נותר בגטו. יום אחד, כשהרעב היה גדול מנשוא, ראה לייבי רועה עם עדר כבשים והחליט לפנות לעזרתו. הרועה חלק עם לייבי את מחצית מזונו – וכך במשך מספר ימים.

יום אחד נרדם לייבי ליד עץ וכשפקח את עיניו ראה מולו שני חיילי אס-אס. "מי אתה?" הם שאלו; "אני צוענ" השיב לייבי (כהה השיער). הוא נלקח לחוסט, ושם כבר ידעו שהוא יהודי. הוא הוחזק בחקירות כשבוע והוכה קשות, כיוון שלא האמינו לו שהיה לבד וטענו שהוא מסתיר מידע.

באחד הערבים הוא נלקח לבית-סוהר קטן, שהיה ממוקם במבצר. היה חושך מוחלט בחדרו. פתאום נפתחה הדלת ושומר האס-אס הציע לו אוכל... הוא הביא לו מנת גולש. אחר כך ביקש לייבי "וואַסער" [מים] והשומר הביא דלי עם מים.

השומר אמר ללייבי: "מחר בארבע בבוקר יירו בך". לייבי השיב, בייאושו, "טוב". הדלת נסגרה.

לייבי נרדם מחולשה, התעורר ולהפתעתו הבחין בקרן אור מכיוון הדלת והסתבר לו שהדלת פתוחה... מאין היה לו כוח? מהאוכל שנתן לו השומר? האם השומר השאיר בכוונה את הדלת ללא נעילה? אולי ריחם על הילד הצעיר?

לייבי ברח מהחדר, קפץ מעל גדר לא כל-כך גבוהה ורץ אל מקום המסתור הראשון שלו. פתאום חזר אליו הרצון לחיות... אבל ליער הוא כבר פחד לחזור. שבוע שלם הסתובב ללא אוכל.

לא רחוק מהמבצר, בחווה שהייתה שייכת לאביו, גרו אם ובתה. לייבי הגיע לחווה והנשים נבהלו ממראהו הקשה. הן מצאו לו מקום מסתור מתחת למרתף והביאו לו אוכל - יותר משדאגו לעצמן.

בוקר אחד, לאחר כשבועיים, הן סיפרו ללייבי שהרוסים כבר בחוסט. באותו היום הוא חזר לחוסט והיה, בעצם, היהודי הראשון שחזר לעיר...

בבית המשפחה לא גר אף אחד. אחריו חזר שלמה (שלויימה), אח של אביו, ששוחרר מפלוגת העבודה (אשתו ושני ילדיו נרצחו באושוויץ); עוד שני אחים של האבא שרדו: משה (גיבו) ושעייה (שיקו); השלושה שחזרו גוייסו לפלוגות העבודה; אח נוסף של האבא, איציק-לייב נהרג במסגרת זו.

בשנת 1945, כשהרוסים כבר שלטו באזור, נסע לייבי לבוקרשט, שם שכנו משרדי הג'וינט. משהביע את רצונו לעלות ארצה – הוא נלקח לקונסטנצה [לחופי הים השחור]. הוא עלה על האונייה, אך מסלול חייו שוב השתנה במקריות: הגיעה אישה ושאלה אם יש מישהו מחוסט. כשהתייצב מולה - היא סיפרה לו שאביו חי וחזר לחוסט. לייבי לא היסס וירד מן האונייה בהתרגשות. אלא, שהזיהוי היה מוטעה: כשחזר לחוסט גילה לייבי שמי שחזר היה שיקו, אחיו של האבא, שמאוד מאוד דמה לאביו... וכך מסלול חייו של לייבי קיבל תפנית פעם אחר פעם.

לייבי התגייס לצבא הרוסי ב-1950 ושרת בקוייבישב (Куйбышев) [זו העיר השישית בגודלה ברוסיה, השוכנת על גדות נהר הוולגה; בשנת 1991 שונה שמה לסמרה]. בתום השירות הצבאי ב-1953 הוא התיישב בעיר זו. הוא למד כלכלה והתקדם לתפקידי ניהול. הוא מונה למנכ"ל, כשבאחריותו 18,000 עובדים בכ-100 חנויות. כמו כן שימש כחבר הסובייט המקומי. בקוייבישב היה בית כנסת לא גדול, אותו פקד לייבי כל שבת. כמו כן היו בעיר רב ושוחט. כל לילה, בטרם עצם לייבי את עיניו, הוא ניהל שיחה ומסר דין וחשבון לאביו ה"ד: האם אתה חושב שעשיתי טוב? זה היה העוגן של חייו.

כל יום, קיץ וחורף, הלך לייבי לאורך הוולגה, כ-12 ק"מ, ותוך כדי כך שר לעצמו שירי ילדות ביידיש ובהונגרית, אותם הוא מפליא לשיר בקולו הערב עד היום!

מדי שנה ביקר לייבי בחוסט ועשה את הדרך הארוכה: עד לבוב – 3.5 שעות, עוד 8 שעות ברכבת עד מונקץ' – ועוד שעתיים עד לחוסט; וכמובן הייתה גם הדרך הארוכה חזרה.

בנובמבר 1990 עלה לייבי ארצה (בן 61), התיישב בנתניה ומהארץ ניהל עסקים בתחום הנפט, הודות לחברים הרבים שהותיר בקוייבישב. עברו 29 שנים מאז ולייבי שומר על חוש ההומור, על האופטימיות, על היוזמה ועל כושר השירה – וזיכרונו חד כתער. אולי גם שם משפחתו מעיד על חוזקו: הרטשטיין = אבן חזקה!

נאחל לילד הצעיר, אשר שרד לבדו מכל משפחתו – כדברי אביו, ואשר נאחז בחיים באומץ ובגבורה – חיים בריאים ומאושרים.

1953: לייבי במדי הצבא הרוסי

לייבי בצעירותו

בית המשפחה בחוסט

לייבי עם בתו

שעיה (שיקו): נולדו לו ארבעה ילדים:
ז'וז'ינקה (הי"ד), אדית, מרתה ואוסקר

משה (גיבו) – נולדו לו שני ילדים:
גדליה ודר' שושי (שפירר)

שלמה (שלויימי): נולדו לו שני בנים:
חיים ודוד

הדודים של לייבי –
שלושה מחמשת
האחים לבית
הרטשטיין

לייבי (משמאל) עם דודו, שיקו הרטשטיין (מימין).
עוד בתמונה (מימין לשמאל): אדית, אוסקר, אילונקה ומרתה הרטשטיין. אדית, מרתה ואוסקר הם בני הדודים של לייבי

וכעבור מספר שנים, השתנו "מעט" הפנים: לייבי (במרכז) מקבל את תעודת ההוקרה של הארגון בביתו בנתניה.
מימין: בני הדודים - חיים (הבן של הדוד שלמה/שלוימי), מרתה, אוסקר ודר' אדית וייף (יל

<u>פרופסור הרפז יצחק (אוז'גורוד)</u>

<u>[עלון 103 – דצמבר 2022]</u>

יצחק הרפז הינו **נשיא המכללה האקדמית עמק יזרעאל.**

יצחק הוא פרופסור לניהול והינו מומחה ליחסי תעסוקה ועבודה, ניהול משאבי אנוש והתנהגות ארגונית. הוא שימש כדיקן ללימודים מתקדמים באוניברסיטת חיפה, שם גם ייסד וניהל את 'המרכז לחקר ארגונים וניהול המשאב האנושי'. רשימה חלקית של התפקידים והמשרדים אותם אייש הרפז במהלך כהונתו באוניברסיטת חיפה כוללת, חֶבֶרוּת: בוועד המנהל, בוועדה המרכזת, בוועדת המינויים הכלל אוניברסיטאית, בוועדת הביקורת, בסנאט ונאמן בחבר הנאמנים.

נוסף על כך, הרפז אייש ועדיין ממלא מספר תפקידים ציבוריים, כגון: חבר בוועדות שונות של המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג), נציג ציבור (שופט) בבית הדין הארצי לעבודה, יו"ר האגודה הישראלית לחקר יחסי עבודה, וחבר הנהלת האגודה הסוציולוגית הישראלית. הרפז הוא גם עמית מחקר במרכז לחקר עבודה ומשאבי אנוש באוניברסיטת מינסוטה בארה"ב.

הוא שימש כפרופסור אורח במספר אוניברסיטאות בצפון אמריקה, כולל מכללת בוסטון, בית הספר וורטון [The Wharton School] באוניברסיטת פנסילבניה, אוניברסיטת בריגהאם יאנג, והמרכז ליחסי עבודה ומשאבי אנוש באוניברסיטת טורונטו בקנדה.

פרופסור הרפז כתב או השתתף בכתיבתם של למעלה מ- 100 פרסומים בכתבי עת מדעיים בינלאומיים חשובים, פרקים בספרים וכן כתב או השתתף בכתיבתם של שבעה ספרים. בנוסף שימש כעורך מיוחד בשלושה כתבי עת שונים, שהוקדשו לנושא ה'השקעה הניכרת בעבודה' (וורקוהוליזם). הוא זכה במגוון <u>פרסים ומענקים</u> מקרנות מחקר וממכונים מובילים, כגון: הנציבות האירופית, הקרן הדו-לאומית למדע ישראל-ארה"ב (BSF), המועצה הלאומית למחקר ופיתוח, הקרן הלאומית למדע, נאמני הקרן לישראל (קרן פורד), משרד המדע, משרד העבודה והרווחה, והמוסד לביטוח לאומי. בין היתר, משמש הרפז גם כשופט ומעריך של הצעות מחקר הנשלחות למרביתן של קרנות אלה. הרפז זכה גם בפרס החדשנות בהוראה ובפרס המרצה המצטיין. כמו כן, שימש כמנחה של למעלה מ- 60 סטודנטים לתואר שני, דוקטורט ופוסט-דוקטורט.

<u>ומהו הקשר של יצחק לקרפטורוס</u>? הוריו, זאב/וילי הלפרט ומירה (מירל/מלאניה) לבית איצקוביץ, נולדו באוז'גורוד בשנת 1923, והכירו כשהיו חניכים בתנועת "בני עקיבא". כמו כל יהודי קרפטורוס, חוותה המשפחה את מוראות השואה. ההורים שרדו, אך שנים לא סיפרו מה עבר עליהם. רק כאשר בתו של יצחק, אילת, עמדה לפני נסיעה למסע החיים באושוויץ, הם פתחו את סגור ליבם אליה, משום שהיא ביקשה להקריא את שמות בני משפחתה שנספו, וּלְהדליק נרות לזכרם. כך נודע ליצחק ולילדיו המידע הבא:

באביב של שנת 1944 נכנסו הגרמנים לאוז'גורוד ואספו את היהודים. ביום שהגיעו האימא מירה ובני משפחתה ברכבת לאושוויץ, נלקחו הוריה, צבי ומרים, יחד עם אחיה הקטן בן ה-12, שמעון-ברוך, לתא הגזים. אחותה, בלה, בת ה-19, נספתה בהמשך וגם ישראל/שרול/לייב בן ה-15 לא החזיק מעמד.

עוד לפני אושוויץ, נספתה בְּטֶרֶזינשטט אחותה המבוגרת יותר, חנָה איצקוביץ [ברייטקופ], שכבר הייתה נשואה והתגוררה בפראג יחד עם בעלה ובתה, אווה, שהייתה רק בת 4.

האימא מירה (בת 21) ואחותה, רחל, בת ה-16 חסכו פת לחם מפיהן למען אחותן, לאה, בת ה-14 וחיפו עליה במהלך שלוש סלקציות של מנגלה. אך כוחה של לאה הקטנה לא עמד לה בצעדת המוות האחרונה...
אחות נוספת לבית איצקוביץ הייתה רבקה (1917). היא עלתה לארץ באוניית המעפילים "פאסיפיק". בדרך לחופי ארץ ישראל, בלב ים, נתפסה האונייה על ידי כוחות בריטיים, והובאה לנמל חיפה. הבריטים העלו את מעפילי ה"פאסיפיק" על אוניית הגירוש "פאטריה", מתוך כוונה לגרשם לאי מאוריציוס שבאוקיינוס ההודי. ב-24 בנובמבר 1940 הטמינו אנשי "ההגנה" פצצה ב"פאטריה" במטרה לסכל את הגירוש. אולם הפיצוץ גרם לחור גדול בדופן ה"פאטריה" והיא טבעה במהירות. יותר מ- 200 מעפילים נספו בטביעה, ביניהם גם רבקה איצקוביץ, דודתו של יצחק. היא ראתה את הארץ מנגד אך לא זכתה להגיע אליה. ניצולי ה"פאטריה" הועברו למחנה המעצר בעתלית והורשו להישאר בארץ ישראל.
מירה איבדה בשואה את הוריה (סבו וסבתו של יצחק), ושישה אחים ואחיות.
האב, זאב כמעט שלא סיפר דבר, מלבד העובדה ש"נלקח למחנה הריכוז מאוטהאוזן, ושם עבד במחצבה". מחצבת האבן של מאוטהאוזן הייתה ממוקמת בתחתית "מדרגות המוות" הידועות לשמצה, במורד מאה שמונים ושש (186) מדרגות. עובדי הכפייה נאלצו לשאת אבני גרניט כבדי משקל, במעלה אותן מדרגות ורבים מהם נפלו בדרך אל מותם האכזרי. במאי 1945 שוחרר המחנה ע"י חיילי צבא ארה"ב. ביום השחרור שקל האב פחות מ-40 קילו, וסיפר שכוחותיו כבר לא עמדו לו; הוא שכב על הדרגש וציפה למותו.
זאב איבד בשואה, במחנות ריכוז שונים, שני אחים: יוסף ומשה, וארבע אחיות: מנצי, אילונה, לואיזה וטרזה, ועוד מספר לא ידוע של אחיינים.
עם תום המלחמה שבו ההורים, כל אחד בנפרד, לאוז'גורוד, לראות מי מבני משפחותיהם שרד את האימה. אך משהבינו את גודל האובדן ואת העובדה שהעיר עברה להיות חלק מברית המועצות, ברחו מערבה והגיעו לברנו שבצ'כוסלובקיה, שם נישאו ב-1946. יצחק נולד בברנו בשנת 1947, והמשפחה הגיעה ארצה באונייה "קסרטה" ב-1.1.1949, כשיצחק בן כשנה וחצי. המשפחה הועברה למעברת "שער עלייה" בחיפה. לאחר זמן מה קיבלו בית נטוש בטירת כרמל, שכלל חדר אחד וחצר, שבה גידלו תרנגולות, שהיוו סיוע משמעותי לכלכלת הבית בתקופת הצנע. אביו עבד תחילה במפעל המלח בעתלית ואחר כך התגייס למשטרה. יצחק למד עד כיתה א' בטירת כרמל ובשנת 1953 עברה המשפחה לשכונת רמת שאול בחיפה. בעקבות מהומות ואדי סאליב (1958) פרש האב מהמשטרה ("לא יכול היה לשאת את העובדה שעליו להפעיל כוח נגד מפגינים יהודים בארץ ישראל"), ועבר לעבוד כמנהל חשבונות בבנק. אלא שבעקבות 'המיתון הגדול' בשנות ה-60, הוא פוטר והיה מובטל. לאחר שנה כלכלית קשה היגרה המשפחה לניו יורק (1962), שם נקלטו על ידי ארנקה, אחותו של אביו (שורדת שואה שהיגרה לארה"ב ב- 1949) ויוסי, אח של אימו מירה (שהצליח להגיע לארה"ב בשנת 1936 ולהילחם באירופה כחייל בצבא ארה"ב). יצחק היה כבן 15 ועל מנת "שלא יתבולל" החליטו שילמד בישיבה תיכונית בלונג איילנד [HILI- Hebrew Institute of Long Island]. כעבור זמן קצר החליט הנער לעבור ללמוד בבית ספר ציבורי. בגיל 17 כשסיים את לימודיו התיכוניים (שנת 1964), הודיע יצחק (שהיה בן יחיד) להוריו שהוא חוזר ארצה, והוא שב בגפו לישראל. עד הגיוס לצה"ל, עבד בנמל חיפה והתנדב כמדריך בתנועת "הנוער העובד והלומד" בטירת כרמל.
את שירותו הצבאי עשה עם חברי ילדותו מתנועת "הנוער העובד והלומד", בנח"ל ובחיל השריון ואת החופשות מהצבא בילה אצל דודתו רחל במושב היוגב שבעמק יזרעאל. לאחר השחרור היה חבר בקיבוץ יפתח בגליל ונישא לחברת נעוריו, ירדנה. כעבור זמן מה עזבו את הקיבוץ ועברו לחיפה, שם סיימו תואר ראשון באוניברסיטה. את התואר השני והשלישי עשו ירדנה ויצחק באוניברסיטת מינסוטה בארה"ב. ירדנה ב'מינהל החינוך' ויצחק ב'יחסי תעסוקה ועבודה' (עם התמחות בכל הקשור לגורם

האנושי בעבודה). עם סיום הלימודים בשנת 1977 שבו לארץ ויצחק החל את עבודתו באוניברסיטת חיפה, בה חקר, לימד ומילא שלל תפקידים וממנה פרש לאחר כ- 40 שנה.
בסוף שנת 2016, במהלך שהותו בשבתון באוניברסיטת טורונטו בקנדה, התבצע, בסקייפ, ריאיון במסגרת מכרז לתפקיד נשיא המכללה האקדמית עמק יזרעאל. בין המראיינים אותו הייתה האלופה במיל' אורנה ברביבאי, אשר שימשה באותה עת כיושבת ראש הוועד המנהל של המכללה (לימים ח"כ ושרת הכלכלה). בשנת 2017, החל יצחק את תפקידו כנשיא המכללה האקדמית עמק יזרעאל והוא ממשיך כיום בתפקיד זה לאחר שנבחר ע"י הוועד המנהל לתקופת כהונה שנייה. הוא גאה לעמוד בראש מכללה בעלת מוניטין, אשר לה תפקיד חשוב בהנגשת לימודים אקדמיים בפריפריה לסטודנטים, שרובם מהווים דור ראשון להשכלה גבוהה. המכללה דוגלת בקידום ערכים של חופש הביטוי, שיוויון, אחווה, תרומה לקהילה ורב תרבותיות, בקרב מארג אנושי, המהווה פסיפס מייצג של החברה הישראלית, כולל סטודנטים, סגל מנהלי וסגל אקדמי שלומדים חוקרים, ועובדים יחדיו בסובלנות. בכך היא תורמת באורח משמעותי לעיצוב דמות החברה בישראל.
כמה מילים לגבי בני משפחתו הקרובה: ד"ר ירדנה הרפז, עבדה שנים רבות בחברת המתנ"סים ובמהלך עבודתה, הטמיעה במערכת החינוך את נושא התמחותה - ניהול בתי ספר קהילתיים. במהלך הלימודים בארה"ב נולד לזוג (1975) בנם אורן. הוא ואשתו הלית סיימו בלונדון תואר ראשון במשפטים ותואר שני במנהל עסקים, וכיום אורן הינו שותף בחברה בינ"ל, לעריכת דין, הגדולה בעולם. לאורן ולהלית שלושה ילדים (הנכדים של יצחק) שיר, הבכורה משרתת בצה"ל כמדריכת חובשים קרביים, רן (15) והילי (12) שלומדים בבית הספר הריאלי בחיפה. הבת אילת, נולדה בחיפה (1980) והיא בעלת ב"א בפסיכולוגיה ותקשורת (בהצטיינות יתרה) מאוניברסיטת חיפה. המשיכה את לימודיה באוניברסיטת טורונטו והוענקו לה תארי מ"א ודוקטורט בפסיכולוגיה התפתחותית (Neuro-child development), ודוקטורט נוסף בפסיכולוגיה קלינית-התפתחותית. היא נשואה לשי להט (בעל תואר ראשון בהנדסת חשמל מהטכניון) והם הורים לשלושה ילדים: רז (16), שני (13) וספיר (8).
בשנת 1979, לאחר שהות של 17 שנים בארה"ב, שבו הוריו, מירה וזאב הלפרט, לארץ ולחיפה. עד לפרישתו עבד זאב במשרד המסחר והתעשייה, היה עובד מצטיין, ואף זכה לתעודת הוקרה על כך מאריק שרון, שר המסחר והתעשייה, באותה העת. הם התערו היטב בקרב חבריהם מימים ימימה (יוצאי צ'כוסלובקיה והונגריה) ונהנו לשהות בקרבת נכדיהם. מירה נפטרה לאחר מחלה קשה בגיל 77, ושנתיים לאחר מכן נפטר זאב בגיל 79. כל חייהם היו ציונים ויהודים גאים. במשך השנים, כאשר היו לי ויכוחים עם אבי זאב, בנושאים טעונים הקשורים לפוליטיקה בישראל, היה נוהג לאמור לי: "אתה אינך יכול להבין, לא היית במטהאוזן...", ואני הייתי נותר ללא מילים ובכך גם היה גם מסתיים הוויכוח.

יצחק, 1952, חיפה

יצחק עם הוריו, מירה וזאב הלפרט בברנו, דצמבר 1947

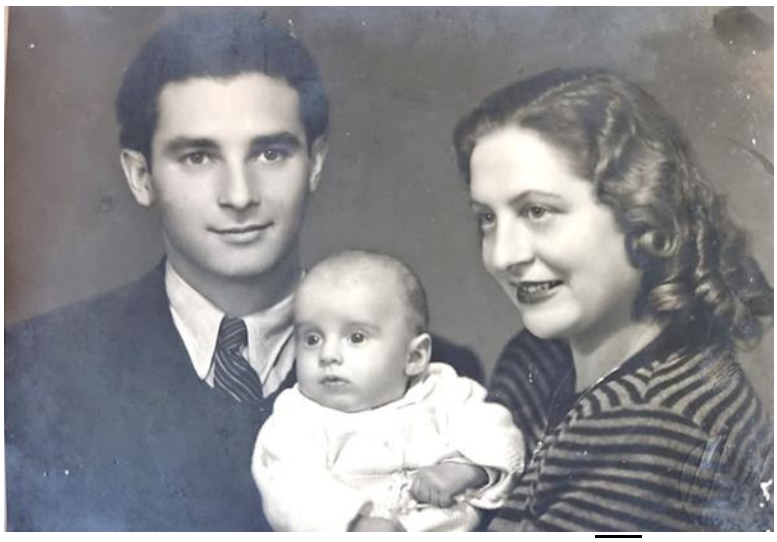

יצחק עם אימו ואביו השוטר 1950, טירת כרמל

קיבוץ יפתח, 1966

יצחק עם הוריו ביום החתונה עם ירדנה,
חיפה, דצמבר 1968

ירדנה ויצחק הרפז

בברכת יישר כוח על עשייתך, יצחק!

באסון פיצוץ אוניית ה"פאטריה" על ידי "ההגנה" נספתה גם רבקה איצקוביץ, דודתו של יצחק, אחותה ניצולת השואה של אימו. לוח האבן

מלאכת משיית הגופות נמשכה בהפסקות במשך חודשים רבים וכותרות העיתונים דיווחו מדי יום על מספר הגוויות שנמשו מהאונייה. הנספים נקברו כל פעם בהלוויה סמוך למשייתם מהמים, לעיתים בהלוויה קטנה בה השתתפו רק אנשי החברה קדישא.

19 מהנספים נקברו כאלמונים.

בעת כתיבת הדו"ח של ועדת החקירה, בסוף ינואר 1941, עמד מספר הנספים על 156 ומספר הנעדרים היה 112. ב-28 במאי 1941 הגיע מספר הנספים ל-200 ובאוקטובר 1941 הגיע מספר הנספים שנמשו מהאונייה ל-208. בנוסף אליהם נפטרו 14 ניצולים במחנה המעצר בעתלית.

221 מהנספים הובאו לקבורה בבית הקברות חוף הכרמל בחיפה. בסיכום שפורסם ב-17 באוגוסט נכתב שנותרו 52 נעדרים.

מספרים שונים ניתנו לגבי הסך הכולל של הנספים באסון. בדו"ח לוועדת החקירה של האו"ם ציינה ממשלת המנדט את המספר 252. בעשור לאסון ציין העיתון "חרות" את מספר הנספים כ-276 ב"אלבום העולים" שהוצא על ידי הסוכנות היהודית צוין מספר הנספים כ-257 מן המעפילים. העיתונאי תום שגב כתב שהאסון "עלה בחייהם של קרוב ל-300 מהעולים". בכתבה במעריב במלאת 45 שנים לאסון נכתב שנספו כ-250 מעפילים אך המספר המדויק לא ידוע[. הרופאה, הד"ר שולמית פרגר, התנדבה לטהר את הגופות ולהביאן לקבורה - חרף הקושי הפיסי והנפשי.

לוח האבן התווסף על ידי המשפחה!

יהודה לקס, יליד סלובקיה, העפיל ב"פסיפיק" יחד עם ארוסתו, רבקה איצקוביץ. בבוקר הפיצוץ, ניצל מטביעה, אך רבקה טבעה. אחרי מעברים בין מקומות שונים בארץ הגיע לבני ברק. הוא התגייס לצבא לחטיבת גולני, לחם בתחילה בצפון נגד הסורים ולאחר מכן השתתף בכיבוש אום-רשרש - היא אילת.

[Ynet: טעות ב"הגנה": 70 שנה לטביעת אוניית פַּאטְרִיָה נדב מן 19.11.10]

<u>הרשקוביץ יוסי (גאניץ/קניגספלד)</u> [<u>עלון 60 – ספטמבר 2019</u>]

<u>נפל במלחמת "חרבות ברזל" בנובמבר 2023</u>

אנו נמצאים לקראת שנת לימודים חדשה וכן לקראת יציאת טיול השורשים השני, שיזם הארגון שלנו. לכן הבחירה באיש החודש מתבקשת מאליה: יוסי הרשקוביץ, איש חינוך, דור שלישי, יליד 1979, שחגג לא מכבר את יום הולדתו ה-40 ויצא עם אביו לטיול שורשים בכפרים, בהם שזורה ההיסטוריה המשפחתית שלו.

יוסי נולד וגדל ברובע היהודי בירושלים לרוחמה וליעקב ולו עוד ארבעה אחים ואחות. את שירותו הצבאי עשה בסיירת צנחנים. לאחר מכן למד לתואר ראשון במזרחנות באוניברסיטת "בר-אילן" ותואר שני בניהול מערכות חינוך ב"מכללת הרצוג" בירושלים. יוסי הנחה בפרויקט מיכא"ל [מיצוי יכולות אישיות למצוינות: טכנולוגיית למידה, מודעות והעצמה אישית, העוסקת במימוש גבוה יותר של הפוטנציאל האישי בקרב לומדיה] והיה שליח בבית הספר היהודי SAR בניו יורק [ס.ע.ר (Salanter Akiba Riverdale) הוא בית ספר פרטי יהודי-דתי, הממוקם בשכונת ריברדייל ברובע הברונקס שבניו יורק]. כיום מכהן יוסי כסגן מנהל בבית-הספר התיכון "אורט פלך" בנים בירושלים. הוא גר ביישוב גבעות שבגוש עציון ויש לו ולאשתו, הדס, 4 ילדים.

מעבר לחוויה האישית של נסיעה עם אביו לזאקרפטיה, המסרים של יוסי מאוד ברורים ונוקבים:

- אם אנחנו (בני הדור השלישי) לא נעביר את המידע – בעוד דור או שניים הוא יישכח; עלינו להתייחס לכך כמו שאנו זוכרים את יציאת מצרים ואת כל ההיסטוריה היהודית. בן אדם שאינו מחובר לשורשיו – ענפיו יִבָּלו במהרה! כמו שאמר, בזמנו, יגאל אלון: "עם שאינו יודע את עברו, ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל".
- עלינו להגיד תודה על מה שיש לנו היום, אנחנו במקום אחר.
- עלינו להעריך את דור הניצולים עוד יותר – לא רק על תקופת השואה הנוראית, אלא גם על החיים הקשים, שהיו נחלתם בתקופה שקדמה לשואה.

מזה שנים רבות שיוסי מתעניין במוצא משפחתו, ששורשיה בעיירות גאניץ, נרסניצה וקניגספלד, כולן במחוז טייץ'. עניין אותו לדעת ולהכיר לא רק את קורות המשפחה בזמן השואה, אלא גם את אורח החיים שקדם לה. היו חיים שלמים ומלאים והייתה תקופה של גיוסי הגברים לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי. בשנה האחרונה העמיק יוסי עוד יותר את חיפושיו אחר מקורות מידע ונעזר בכל מיני אפשרויות: "דפי עד" באתר "יד ושם", אתרי האינטרנט Jewish Gene ו- My Heritage וכן קריאה של ספרים שנכתבו על היישובים הללו.

אחד הספרים נקרא **"נזכור ונזכיר"**, אותו כתב מרדכי ברקוביץ ז"ל, יליד נרסניצה. בספר מופיע תיאור מפורט של הכפר והמבנים שבו, כולל מראה בית-הכנסת בעיירה.

ספר נוסף, **"גשר על פני התהומות"**, נכתב על-ידי דוד בן דוד (שנולד בשם דוד לייב דוידוביץ).

[בן-דוד נולד בנרסניצה (1920 - 14 באוגוסט 2018), היה מוכתר כפר עציון, נלחם בשורות הבריגדה היהודית במסגרת הצבא הבריטי בתקופת מלה"ע השנייה; על פעילותו באירופה זכה להדליק משואה ב"יד ושם" במלאת 50 שנה לסיום המלחמה, 1995. התגורר בניר עציון.]

קישור לסיפור ניתן לראות בקישור הבא – תחת שמו של דוד בן-דוד, 1995:
https://www.yadvashem.org/he/remembrance/torchlighters.html

באמצעות אתרי האינטרנט התכתב יוסי עם אנשים בעולם ואסף מידע נוסף, אשר איפשר לו ליצור פאזל מלא יותר של בני משפחתו. ראיון עם בת דודה מדרגה שנייה העשיר את ידיעותיו. גם את תעודת הלידה של סבא רבא שלו הצליח יוסי להשיג.
על גאניץ וקניגספלד המידע היה מועט יותר. בקניגספלד חיו 20 משפחות יהודיות, שנמחקו כולן.

- בעת ששהו בקניגספלד קיימו יוסי ואביו שיחת וידאו עם הסבתא חיה, שהדריכה אותם איך להגיע לבית הולדתה ולאזור המאפייה, שהייתה ברשות המשפחה.
- חוויה מרגשת נוספת, שחוו יוסי ואביו בזכות סבתא חיה, הייתה בביקור **במטיסלקה** (Mátészalka), הנמצאת היום בתחומי הונגריה, בדרך למעבר הגבול בברגסס.

בעיר הוקם גטו, וב-9 במאי 1944 החל ריכוזם של יהודי העיר בגטו. נוסף על יהודי המקום רוכזו בגטו מטיסלקה גם יהודים מיישובים סמוכים ובסך הכול שוכנו בו כ-16,300 בני אדם, חלקם תחת כיפת השמיים וחלקם בבתים ברחובות שנסגרו לגטו. תושבי הגטו גורשו בחמישה טרנספורטים שיצאו לאושוויץ בין 19 במאי ל-5 ביוני 1944.
סבתא חיה הייתה מבין מגורשי הגטו, ששוכנו בבית-הכנסת בעיר. למרות שסבתא חיה אמרה ליוסי שאין לו מה לחפש במקום - יוסי החליט שהוא רוצה לבקר גם במקום זה – וכך היה. בית-הכנסת זכה לשיפוץ על-ידי השחקן היהודי - אמריקאי, **טוני קרטיס**, ששמו המקורי היה ברנרד שוורץ. אביו של טוני קרטיס, עמנואל שוורץ, היה יליד העיירה אופאִי (בהונגרית: Ópályi), שהקהילה היהודית שלה הייתה כפופה לקהילת מטיסלקה, ושגם יהודי העיירה הזו גורשו למטיסלקה – וזו הסיבה שהוא קנה את המקום, שימר ותרם לשיפוצו של המבנה...

- ועוד סגירת מעגל מרגשת: סבתא חיה (לבית איצקוביץ) התייתמה מאביה, שלחם ונפצע במלה"ע ה-1. הוא נלקח לטיפול בבית-החולים בקושיצה (היום בסלובקיה), שם נפטר מפצעיו ונקבר. סבתא אף פעם לא זכתה לעלות לקברו של אביה... יוסי ויעקב פתחו את טיולם ליד קברו של הסבא-רבא בהדלקת נר נשמה לזכרו; סבתא אמרה פרק תהילים באמצעות שיחת וידיאו...
- המסע הסתיים – אך איננו סופי מבחינתו של יוסי. לאחר ששב ארצה צפה יוסי שוב בעדותה המוקלטת של סבתא חיה, בת ארבע השעות, שהוקלטה על-ידי "יד ושם" וזו הייתה חוויה שונה ואחרת עבורו; הוא חש שהוא מבין יותר, הולך איתה את כל הדרך וחי את חוויותיה בעוצמה חזקה במיוחד. כשהיה במקום הבין טוב יותר את תחושת הזרות של החיים בין הגויים ומסקנתו היא, שאנו איננו יכולים לשפוט את בני הדור הראשון! כאיש חינוך מתמודד יוסי גם עם השאלה, החוזרת ונשנית: האם לצאת במשלחות תלמידים למחנות ההשמדה בפולין. תשובתו ברורה מאוד: אין כמו החוויה של הנוכחות במקום, של ההליכה במסע של בני המשפחה; זו הרגשה אחרת ללמוד על המקום – ולדרוך על אדמתו!

יוסי סיכם את דבריו במילות תודה להוריו, שבזכותם יצא למסע מרגש זה.

תודה מיוחדת יש לו לסבא מנדי ולסבתא חיה, שמבחינתו, הם דמויות לא מציאותיות;

כל אימת שהוא חושב על דמויות בעלי נחישות יוצאת דופן, גיבורים בעל כורחם – הם השניים הראשונים, העולים בראשו!

ברכת "יישר כוח" ליוסי הרשקוביץ!

קניגספלד – בית הסבא והסבתא, נוף הרי הקרפטים סביב לו

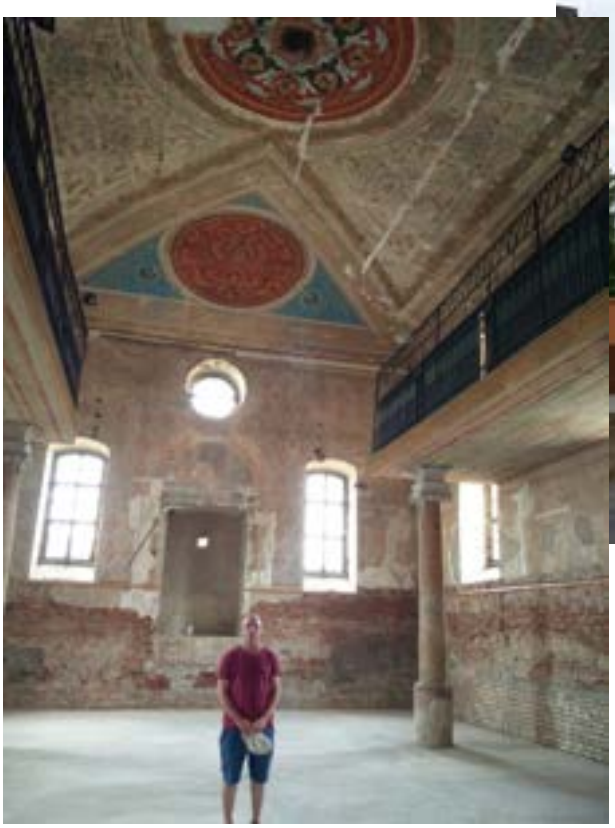

בית הכנסת המשופץ במטיסלקה –
מראה חיצוני ומראה פנימי

קושיצה: קברו של הסבא-רבא של יוסי, יצחק מנחם איצקוביץ – יוסי ויעקב הרשקוביץ, קיץ 2019

חכמינו ז"ל אומרים שבגיל ארבעים אנחנו זוכים במתנת הבינה (פרקי אבות ה, כא). אין ספק שעבור יוסי נסיעה זו למחוזות העבר של משפחתו הייתה מתנה מיוחדת במינה!

מסתבר שהתפוח לא נופל רחוק מן העץ: יוסי הוא בנו של יעקב הרשקוביץ, יקיר הקהילה שלנו, שזכה בתואר הודות להתנדבותו:
בשנת 1991 התנדב יעקב לעמותה, המסייעת לילדים חולי סרטן, ובה התמיד כ-22 שנים. גולת הכותרת של פעילותו ההתנדבותית היא הקמת העמותה "מחוברים פלוס", המסייעת לחולי סרטן בוגרים יותר, אשר עד אז לא קיבלו מענה מתאים לצורכיהם.
יעקב נבחר להיות "גיבור השבוע" בתוכנית "מחר שבת" של צביקה הדר, אשר שודרה ב-1.12.2017 בערוץ 13.

יוסף חיים (יוסי) הרשקוביץ הי"ד: רס"ם במילואים, בן 44, אב לחמישה, לוחם בגדוד 697, חטיבה 551 נפל בקרב בצפון רצועת עזה בכ"ו חשוון תשפ"ד, 10.11.2023. הבשורה הגיעה עם כניסת השבת... יוסי היה מנהל ביה"ס פלך בירושלים.
צוואה מצולמת ששלח לתלמידיו מהמילואים:
https://www.bhol.co.il/news/1616326

מתוך דבריו: "אנחנו נמצאים אחרי שבוע בו התהפכו לנו החיים. זו פרשת בראשית. האדם יכול לבחור באיזה צד הוא, האם הוא בוחר ב'כי טוב' או האם הוא בוחר ב'רע'. אנחנו בחרנו 'כי טוב' ויש תתי אדם שבחרו ב'רע'. הטוב ינצח... אני רוצה לבקש בקשה. הולכת להיות תקופה לא קלה. **אני מבקש מכם - אל תגידו שום דבר רע על עם ישראל. אין שמאלנים, אין ימנים, אין כלום. יש יהודים. החמאסניקים הנאצים, לא עניין אותם במה בחרת ומה אתה חושב. לא לומר לשון הרע אחד על השני".**

יוסי הרשקוביץ הי"ד – שנה לנפילתו – פעילות בבית ספרו [עלון 128 – נובמבר 2024]
ביום שישי, כ"ו בחשוון תשפ"ד, 10.11.2023 נפל יוסי הרשקוביץ, בנם של נחמה ויעקב, ששורשיו מגאניץ, מנרסניצה ומקניגספלד [כיום Ust-Chorna] כולן במחוז טייץ'. בעבר היה שליח בבית הספר היהודי SAR בניו יורק [ס.ע.ר (Salanter Akiva Riverdale), בית ספר פרטי יהודי-דתי, הממוקם בשכונת ריברדייל ברובע הברונקס שבניו יורק.
בחוברת "קשר עין" של ארגון המורים ממאי-יוני 2024 מופיעה כתבה מאת בתיה פרנקלין ריינר, סגנית מנהלת חטיבת הביניים באורט פלך בנים בירושלים, שיוסי היה מנהל בית ספר שש שנתי זה. כותרת המאמר: **"איך מתנהל בית ספר שהמנהל האהוב שלו נפל בקרב?"**
אביא תמצית מהכתבה, באישורו של האבא, יעקב:
"...כאשר פורצת מלמת 'חרבות ברזל' רבים מצוות בית הספר שלנו מוקפצים ומתייצבים למילואים. מתוך צוות בית הספר **מגוייסים 23 מורים**, ביניהם יוסי, מנהל בית הספר... וגם 9 מחנכי כיתות. בני הזוג של 15 מורות יצאו אף הם למילואים. **כארבעים אחוזים מצוות בית הספר יצאו להילחם למען עם ישראל...** המורים שלנו, שבשטחי הלחימה, שלחו אלינו דרישות שלום וסרטונים מחזקים, וביניהם הסרטון של יוסי, שבו **ביקש מאיתנו לשמור על אחדות ו'לא להגיד לשון הרע על עם ישראל'**! ...במוצאי שבת, עם הגעת הבשורה הקשה והבלתי נתפסת על נפילת יוסי הי"ד, מורי ביה"ס התכנסו בביה"ס; ישבנו במעגל, התפללנו, העלינו זיכרונות, שרנו יחד. מתוך המעגל הכואב הזה צברנו כוחות של 'ביחד' כדי לקבל למחרת את תלמידינו. ביום ראשון הם באו, לבושים בחולצות לבנות ועם דגלי ישראל, שקטים ועצובים. כל כיתה התכנסה ודיברה במשך זמן רב על הכאב ועל הזיכרונות. מסע הלוויה באותו יום עבר דרך בית הספר; אלפים ליוו את יוסי במקום שהוא עיצב והוביל, ועוד אלפים נפרדו ממנו בהלוויה קורעת לב בהר הרצל. בימים הבאים המשכנו בתהליך של אבל – לצד יוזמות מרגשות ורבות עוצמה, רבות מהן מצד התלמידים עצמם – לימוד תורה, עשיית חסד, מסע באתרי מורשת לזיכרו, איסוף בקבוקים למיחזור כדי לממן כתיבת ספר תורה, הכנת צמידים וסווטשירטים, הנושאים את צוואתו של יוסי על עשיית טוב בעולם. ...ביום שלאחר הקימה מהשבעה על יוסי קלטנו בבית הספר 70 תלמידי בית ספר יסודי משדרות. המעבר בין זרי הפרחים בהר הרצל לשער הבלונים, עימו קיבלנו את פניהם, היה חלק מתהליך ההחלמה שלנו כקהילה. לאורך 4 חודשים זכינו לחלוק את ביה"ס שלנו עם תלמידי שדרות, ובשורה של פעילויות משותפות זכינו לראות ברכה בשילוב המרגש בין תלמידי התיכון לתלמידי היסודי.
דברים על יוסי: "...בתפקידו כמחנך וכמנהל האמין יוסי ביחס לפרט, בתשומת לב לכל אחד, וברצון לגדל ולהצמיח אנשים והוא פעל כך הן מול התלמידים, הן מול הצוות, אותו הוא פיתח מתוך שאיפה למצויינות.
...בתוך הצוות רצה יוסי שכולם ירגישו שייכים ויקבלו על עצמם תפקידים. הוא האמין שמתוך הגישה הזו יצמחו שיתופי פעולה רבים ואנשי הצוות יתחברו אחד לשני ויחושו שביה"ס הוא בית בשבילם. הוא דחף אנשים לחלום חלומות חינוכיים, לפתח תוכניות ורעיונות ואיפשר לכל אחד להגשים את התפיסה החינוכית שלו. בשיעורים עם התלמידים ובשיחות המנהל הירבה יוסי לדבר על הצורך לראות את האחר, להרבות טוב ולחפש את הנקודה הטובה במי שמולך. הוא הטמיע את אפליקציית 'נקודה טובה', שמאפשרת למורים לראות את ההצלחות הקטנות של כל תלמיד ולחזק אותו על כך על ידי שיתוף ההורים בהצלחה.
אנחנו זוכרים את יוסי באהבה ובגעגוע, ונמשיך בכל הכוח בדרך האהבה והניגון, אותה התווה לנו."

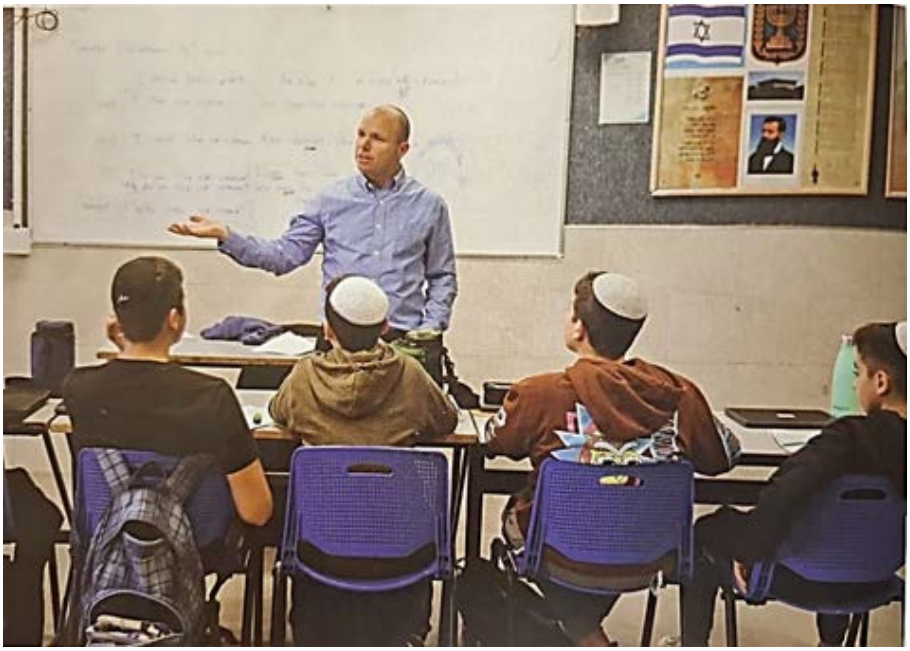

<u>הרשקוביץ יעקב (גאניץ/קניגספלד)</u> [<u>עלון 44 – יוני 2018</u>]

יעקב הינו יליד הארץ, אשר הוריו נולדו בזאקרפטיה: אימא חיה - ילידת קניגספלד (כ-30 ק"מ צפונית לנרסניצה, כיום נקראת העיירה Усть-Чорна) ואבא מנדי ז"ל, יליד גאניץ' (ליד נרסניצה). בדרכם ארצה אחרי המלחמה עברו ההורים דרך מחנה עקורים באיטליה, שם נולדו שתי הבנות הראשונות (שאחת מהן נפטרה שם). יעקב נולד במעברת גב-ים (כיום העיר קריית-ים), ובארץ נולדו עוד שני אחים צעירים. המשפחה עברה לעכו (בהיותו בן שנה וחצי) וכעבור כשנה וחצי - למושב "הזורעים" (ליד טבריה), שם יעקב גדל ובגר. יעקב שרת בצה"ל, התחתן וגר עד לא מכבר ברובע היהודי בירושלים. יש לו 6 ילדים ו-19 נכדים.

בשנת 1991 התנדב יעקב לעמותה, המסייעת לילדים חולי סרטן, ובה התמיד כ-22 שנים. גולת הכותרת של פעילותו ההתנדבותית היא הקמת העמותה **"מחוברים פלוס"**, המסייעת לחולי סרטן בוגרים יותר, אשר עד אז לא קיבלו מענה מתאים לצורכיהם. לאחרונה חזרה ארצה קבוצה שהוציא יעקב לנופש באיטליה. כל הפעילים בעמותה הינם מתנדבים ללא שכר, והפעילות מתפרשת על כל בתי החולים שבין חיפה לבאר-שבע.

יעקב נבחר להיות "גיבור השבוע" בתוכנית "מחר שבת" של צביקה הדר, אשר שודרה ב-1.12.2017 בערוץ 13. אנו ממליצים לכם לפתוח את הקישור ולהתרגש כמונו מעשייתו ההתנדבותית האדירה!

"יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ" (משלי כ"ז, ב)

https://www.facebook.com/reshet.tv/videos/10154997979840373

- **מתוך האתר של עמותת "מחוברים פלוס":**

עמותת מחוברים הוקמה למען חולים במחלת הסרטן בגילאי 20-35.

העמותה הוקמה ביוזמתו ובהנהגתו של יעקב הרשקוביץ בשנת 2015 ומאגדת בתוכה חולים מכל רחבי הארץ.

מטרתה העיקרית של העמותה הינה לחבר את החולים מקבוצת גיל זו, עם פעילויות החיים התוססים והמהנים, שנעצרו והשתנו בעקבות הסרטן.
העמותה הוקמה מתוך הבנה כי גם לקבוצת הבוגרים יש צורך, ואף מגיע, לצאת לימי כיף, לפעילויות מהנות ומאתגרות, על מנת להשתחרר, ולו במעט, משגרת הטיפולים הקשה. קבוצת הבוגרים מתמודדת עם קשיים וניתוק משגרת החיים הדינמית והתוססת, המאפיינת אנשים בגילאים אלו.
כל הווייתם מוקדשת למלחמה במחלה ובניסיון לשמור על אופטימיות וחיות במסע הקשה לניצחון.

הרעיון המרכזי לעטוף את החולה ואת משפחתו במסע זה, בהתמודדות עם המחלה ועם הנזקים הנגרמים לחולה ולמשפחתו באספקטים השונים.
הטיפול במחלת הסרטן דורש זמן רב ומשולבים בו אשפוזים, ניתוחים, טיפולים

כימותרפיים, הקרנות ועוד. נדרשת לכך סבלנות וסביבה תומכת ומכילה לכל אורך ההתמודדות. "מחוברים" שותפה למסע: דואגת לתת תמיכה, שיתוף וליווי רציף לחולה ולמשפחתו.

העמותה פועלת בשני מישורים, המתמזגים ביניהם.
במישור הקבוצתי – מפגשים משותפים לכל חברי הקבוצה.
במישור הפרטני – ליווי אישי לכל מתמודד.
לכל קבוצת חולים מדריך/ה מלווה, אשר מקיים קשר רציף עם המתמודד. קשר חם ותומך זה מאפשר מתן תמיכה קונקרטית, המתאימה לצרכיו ולמצבו הרפואי והנפשי של המתמודד.
פעילות העמותה במישור הקבוצתי מאופיינת בפעילויות חווייתיות במקומות ובאתרים שונים בארץ, בהופעות אומנים ידועים, בהנאות קטנות ומרוממות, שמעצימות בחולה את הכוח לחיות. במהלך מפגשים אילו נוצרו "במחוברים" משפחתיות וקשרי חברות מיוחדים בין החולים ובין הצוות המלווה.
תחושה זו מעניקה חוסן וכוח לחיות עם הסרטן.

בנוסף, "מחוברים" מעניקה קשת רחבה של תמיכה נפשית ופיזית הכוללים: קבוצות תמיכה, יעוץ זוגי, תמיכה פיננסית במידת האפשר, השגת תרופות, תיווך עם רופאים מומחים, מכשור רפואי ועוד.

מערך העמותה מבוסס כולו על התנדבות של כל הצוות הניהולי וצוות המדריכים, המאמינים בכוח החיבור והשיתוף במסע זה.

חיה הרשקוביץ, אימו של יעקב, מקבלת את תעודת ההוקרה שהעניקה לניצולי השואה העמותה של יוצאי זאקרפטיה. יעקב (מימין) עם אחותו ואחד מאחיו ועם גיטה ברקוביץ, מתנדבת העמותה.

<u>הרשקוביץ רוני (בילקי)</u> [<u>עלון 93 – פברואר 2022</u>]

אל שמו של רוני הגעתי בעקבות כתבה על חלל ממלחמת השחרור בשם יצחק יעקובוביץ, יליד בילקי, שעלה ארצה עם אביו של רוני, חיים הרשקוביץ, יליד בילקי אף הוא (עלון מספר 85 מיולי 2021). שני בני העיירה עלו ארצה באוניית המעפילים "חביבה רייק" (יחד עם הוריו של חברנו, מנחם גלבוע). בתמונה שהייתה ברשותו של רוני מצולם אביו עם חבריו באתונה, ושמותיהם רשומים בצידה האחורי של התמונה. מנחם גלבוע ואשתו עדינה קישרו אותי אל רוני.

רוני ומשפחתו מתגוררים באֶלְיָאב (בעבר היה השם "חָרוּב" וגם "כֶּרֶם עַמִּי"), שהוא יישוב קהילתי, המשותף לדתיים ולחילונים, המצוי במזרח חבל לכיש ושייך למועצה אזורית לכיש. שמו של היישוב הוסב לשם "אליאב", לזכרו של לובה אליאב, מראשי תנועת העבודה, אשר עסק רבות בפיתוח ההתיישבות בחבל לכיש, לאחר שרוני ייצג את היישוב בבקשתו לכך בוועדת השמות הממשלתית. לובה אליאב הלך לעולמו בגיל 88 ביום בו הונחה אבן הפינה ליישוב (2010).

רוני ומשפחתו היו בין חברי הגרעין המייסד. כיום משמש רוני כסגן מנהל הרשות לזכויות ניצולי השואה שבמשרד לשיוויון חברתי. באמצעות ההיכרות עם רוני נכיר עוד פרק בדור ההורים שלנו וכן ניידע את בני הדור הראשון והשני בזכויות של ניצולי השואה, שלא כולם מודעים להן.

הקשר של רוני לקרפטורוס היא דרך משפחת אביו. הסבא, יחיאל-צבי (מעכ'ל-הירש) היה יליד הורינֶצ'בּוֹ (Horinchovo) והסבתא רייחל - מליפשה (Lypcha), שני היישובים במחוז חוסט. אביו, חיים-יהודה, היה יליד בילקה, 1928 (לשמו הוסף השם אלטר, כסגולה לאריכות ימים בעקבות מחלת סקרלטינה בילדות). רוני ציין ספר המתעד את הקהילה: "**בילקה שלי שהייתה ואיננה - ספר זיכרון לקדושי קהילת בילקה והסביבה** / העורך - משה אביטל, סגן עורך - אליעזר שוימר" [בילקי באוקראינית; בילקה בהונגרית]. לאביו היו 2 אחיות בוגרות ממנו, חדווה (אודל) וחנה ששרדו, ושני אחים/אחיות שמתו בינקות; אח ואחות נוספים, אברהם ושרה, נרצחו עם הוריו באושוויץ.

חיים-יהודה, כך מספרים, היה עילוי בלימודיו ב"חדר" ובגיל 13 (1941) הוא נשלח ללימודים בישיבה בהונגריה (דברצן/מישקולץ?). בשבתות הוא סעד על שולחנו של יהודי אמיד. אותו יהודי אמיד התגלגל אף הוא עם חיים-יהודה לאושוויץ. במסגרת עבודתו במטבח הצליח חיים-יהודה להגניב בסתר למיטיבו בעבר הלא רחוק קליפות תפוחי-אדמה ויכול היה לגמול לו, ולו במעט, על תמיכתו הכלכלית בו בנערותו; אך יחד עם זאת חש צער וכאב רב על הסיטואציה.

חיים-יהודה הועבר למאוטהאוזן, שם אולץ לעבוד במחצבות. הוא קיבל "טיפים" לשיפור מצבו: "תגביר דופק ותתאשפז במרפאה", "ספר לאסיר הפוליטי מצ'כיה, האחראי על האסירים, שאביך היה חקלאי בן הפרולטריון, ותזכה לקצת יותר מזון...".

ביום השחרור היה חיים-יהודה ממש מוזלמן ולא מסוגל היה לעמוד על רגליו. הוא טופל על ידי "הצלב האדום", התגלגל למחנות העקורים ונקלט ב"עליית הנוער". כך הגיע ליוון ועלה על אוניית המעפילים "חביבה רייק", שהפליגה מנמל פיראוס ב-2 ביוני 1946, כשעליה 471 מעפילים. הוא התחנך ב"מקווה ישראל". אחיותיו עלו ארצה באונייה "חיים ארלוזורוב" בחורף 1947 וגורשו לקפריסין.

פרט מעניין: מפקד האונייה "חיים ארלוזורוב" והאחראי עליה מטעם המוסד היה אריה אליאב (לובה), שעל שמו נקרא היישוב שבו מתגורר היום רוני... [על האונייה היו גם הוריו של בני גנץ].

אביו של רוני השלים תוך שנה וחצי את בחינות הבגרות. הוא עסק במספר עיסוקים: שוטר במשטרת ישראל, במחזור הראשון בקורס השוטרים, תוך שרות באזור "המשולש" בתקופת המשטר הצבאי; הבולשת בתל-אביב. הוא הקים ברחובות [הרצל 125, פינת בני משה] גלידריה בשם "מיני בּר", עם גיסו ושותף נוסף, ואחר-כך הפך לבעלים יחיד שלה.

המשפחה שהקים עם רוזה התגוררה בחולון ואחר-כך ברחובות. לרוני שני אחים בוגרים ממנו: יחיאל-צבי (על שם הסבא) ואורי. חיים-יהודה נפטר ב-30.12.2001, בטרם מלאו לו 74.
רוני למד פסיכולוגיה, מדעי המדינה ויחסים בינלאומיים. אחר כך עסק בכל מיני עיסוקים ולבסוף שב לאהבתו הגדולה: היסטוריה. הוא למד לתואר שני באוניברסיטה העברית, ב"מכון ליהדות זמננו" והתמחה בחקר השואה. את התואר סיים בהצטיינות. הוא הצטרף לשרות המדינה והחל לעבוד כעובד רווחה בהנהלת בתי המשפט בצפון. תוך זמן קצר עבר למשרד האוצר, בו עבד למעלה מ-11 שנים באגף לקשרים בינלאומיים. משנת 2013 משמש רוני, כאמור, כסגן מנהל הרשות למיצוי הזכויות של ניצולי השואה [על כך בהמשך]. בקרוב יעבור רוני לעבוד בירושלים, בכנסת, ב"מרכז המחקר והמידע (ממ"מ), שהוא גוף מחקר, הפועל בכנסת על מנת לספק לחברי הכנסת ולוועדותיה מידע אובייקטיבי ובלתי תלוי הדרוש להם לשם עבודתם".
רוני נשוי לשרית ולהם שני ילדים: ענבר (15.5) ואיתמר (13.5). את ציון בר המצווה שלו בשנה שעברה בחר איתמר עם הוריו בדרך מיוחדת, שכללה מספר אירועים: הליכה מאליאב, במסע לבית הסבתא ברחובות (3 ימים, כ-75 ק"מ); מסע רגלי אל הסבתא והסבא בקריית גת (כ- 25 ק"מ, תשע וחצי שעות מדלת לדלת), שמסמלים את הקשר המשפחתי.
עוד פעילות התקיימה במסגרת מיזם של "יד ושם", הנקרא **"שליחי זיכרון - סיור בר/בת מצווה".**
"יד ושם" פיתח סיור מיוחד במוזיאון לתולדות השואה לבני ובנות מצווה. הסיור מתמקד בגורלם של ילדים ובני נוער בתקופת השואה, ובאתגרים שעמדו בפני המשפחה היהודית במהלכה. בסוף הסיור בני ובנות המצווה מקבלים ערכה מיוחדת, הכוללת את דף העד המנציח את הנער/ה שנרצח/ה בשואה, שאת זכרם הם לוקחים על עצמם להנציח, וכן דפי עד של בני המשפחה הקרובה ומדריך למידה.
אכן, דרך מיוחדת ולא שגרתית לציין את אירוע בר-המצווה!

ועתה לפעילות של "הרשות לזכויות ניצולי השואה". ניתן להיכנס לאתר שלהם בקישור הבא:
https://www.gov.il/he/departments/holocaust-survivors-rights/govil-landing-page
או להתקשר למוקד בטלפון *5105
הרשות דואגת למיצוי הזכויות המלא של ניצולי השואה. נציגיה מגיעים לבתי הניצולים, המתקשים בניידות, או המתקשים בתקשורת טלפונית; כך הגיעו לעוד כ-8,000 ניצולים.
נבדקים אחוזי הנכות וכן הכרה במחלות נוספות (מ-2010) כגון: לחץ-דם, לב, סרטן, אוסטאופורוזיס;
תגמולים על-פי מכלול ההכנסות;
מתן תרופת שבסל התרופות – חינם;
9 שעות סיעוד נוסף לביטוח הלאומי;
סיוע חינם מול הביטוח הלאומי הגרמני לעובדי הגיטאות, הכולל תשלום רטרואקטיבית ושוטף.
התאריך הקובע הינו: הניצולים היו בחיים מה- 27.6.2002 ואילך;
ילידי ינואר 1928 ואילך – מענק "ילדות אבודה";
סיוע במילוי פניות ל "ועידת התביעות"; דאגה לניצולים המקבלים את הרנטה מגרמניה על ידי הגעה להסכמים על תוספות לאוכלוסייה זו – התוספת האחרונה סוכמה לפני כחצי שנה.
6,500 מתנדבים חברתיים, המקדישים שעתיים שבועיות לביקור אצל הניצולים;
הקניית ידע דיגיטלי לניצולים (ממרץ 2021).
זהו גוף ממשלתי, שתקציבו 5.5 מיליארד שקל, ממנו מקבלות גם עמותות הנותנות שירותים לניצולים.
חשוב לציין את הישגיהם של מוקדי השרות של הרשות:
"הרשות לזכויות ניצולי השואה דורגה במקום הראשון לשנת 2020 בסקר היחידה לשיפור השירות הממשלתי 16.12.2021: למרות משבר הקורונה והקשיים שהביא עמו בשנת 2020, משבר שהשפיע על

מכלול תחומי החיים של האזרחים לרבות ירידה באמון האזרחים בחלק מהשירות הממשלתי, הצליחה הרשות לשמור על אמון מקבלי השירות ולהגיע לראש מדד רמת אמון הציבור ביחידות ממשלתיות, עם ציון של 88 נקודות (עלייה של 10 נקודות בהשוואה לשנה שקדמה לה) , וכן בראש מדד שביעות הרצון מהשירות הטלפוני, עם 82 נקודות (עלייה של 6 נקודות בהשוואה לשנה שקדמה לה). דו"ח היחידה לשיפור השירות הממשלתי סוקר 23 משרדים ורשויות ממשלתיות הנותנות שירות לציבור."

כתבה ב"אנשים ומחשבים", 30.11.2017: "מוקד מיצוי זכויות ניצולי השואה של משרד האוצר... זכה במקום הראשון כמוקד הטלפוני הטוב ביותר בשירות המדינה לשנת 2016 ובאות רשות התקשוב הממשלתי. זו השנה השנייה ברציפות בה זוכה המוקד בפרס, ובפער משמעותי מהמקום השני... עובדי המוקד מקבלים מדי יום אלפי פניות מניצולי שואה ומבני משפחותיהם, והמוקד יוזם עוד מאות פניות ביום. בסך הכול, מטופלות בו בשנה כ-400 אלף פניות. המוקד אחראי על מסירת מידע והכוונת הפונה – איזו זכות מגיעה לו על פי חוק, האם הוא עומד בקריטריונים לקצבה או מענק חודשי לפי שנת לידה או עלייה לישראל, הגדלת אחוזי נכות, תוספת הכנסה לעומדים בקריטריונים ועוד. במידה שניצול השואה עומד בקריטריונים, המוקדן דואג להסביר מהו התהליך שאותו עליו לבצע כדי להגיש בקשה, כולל שליחת טפסים והכוונה כיצד למלא את הפרטים, לאן להגיש ומתי. גם במקרה שאין זכאות לניצול שואה בכל הקשור לזכויות ממשרד האוצר, המוקד בוחן ומציע אלטרנטיבות הקשורות לארגוני סיוע או עמותות שאינן קשורות למשרד אך יכולות לעזור לניצול השואה... חשוב לי לציין את מנהלי ועובדי הרשות למיצוי זכויות ניצולי השואה, ובעיקר את המנהלת שלה, עפרה רוס, **סגנה, רוני הרשקוביץ**, ומנהלת מרכז המידע שלה, ליאת פולגר שלוחצים כל הזמן ודוחפים אותנו למעלה".

מתוך אתר הכנסת: 12 בינואר 2022, י' בשבט תשפ"ב

"הביטוח הלאומי בוועדת העבודה והרווחה: כל קשיש רביעי בארץ – מקבל השלמת-הכנסה.... **לדברי רוני הרשקוביץ', סגן מנהל הרשות לזכויות ניצולי השואה, בעשור האחרון הרשות עוסקת במיצוי זכויות בצורה פעילה, ויוזמת שיחות טלפוניות לניצולים לגבי צרכיהם, מבקרים בבתיהם, ובעיקר לאלו שמעולם לא פנו לרשות – וייתכן כי הם זכאים לגמלה, ובפעילות זו נחשפו למעלה מ-8,000 איש, שהחלו לקבל קצבה או גמלה. בנוסף, נבדקת אוכלוסיית זכאי הגמלה אם חלה הרעה במצבם – המזכה אותם בהעלאת הקצבה."**

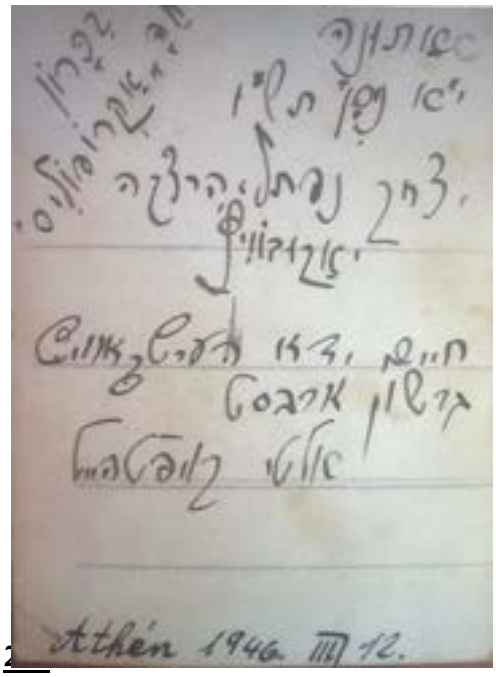

שני צידי התמונה שבה נמצאים: **חיים-יהודה הרשקוביץ** (משמאל), יצחק יעקובוביץ (במרכז), יליד בילקה, שנפל במלחמת השחרור. החבר מימין הוא גרשון ארבסט, יליד בִּילין, שנפל אף הוא במלחמת השחרור... יושבת מקדימה אלטי קאופטייל (השם הנכון), שלאחר העליה ארצה תהיה אשתו של יצחק (ואלמנתו...). התמונה צולמה באתונה, ליד האקרופוליס, יום שישי, י"א ניסן תש"ו, 12.4.1946.

חיים-יהודה הרשקוביץ במקווה ישראל
(מימין) ובמדי שוטר (הוא השמאלי)

משפחת הרשקוביץ: איתמר, שרית, רוני וענבר

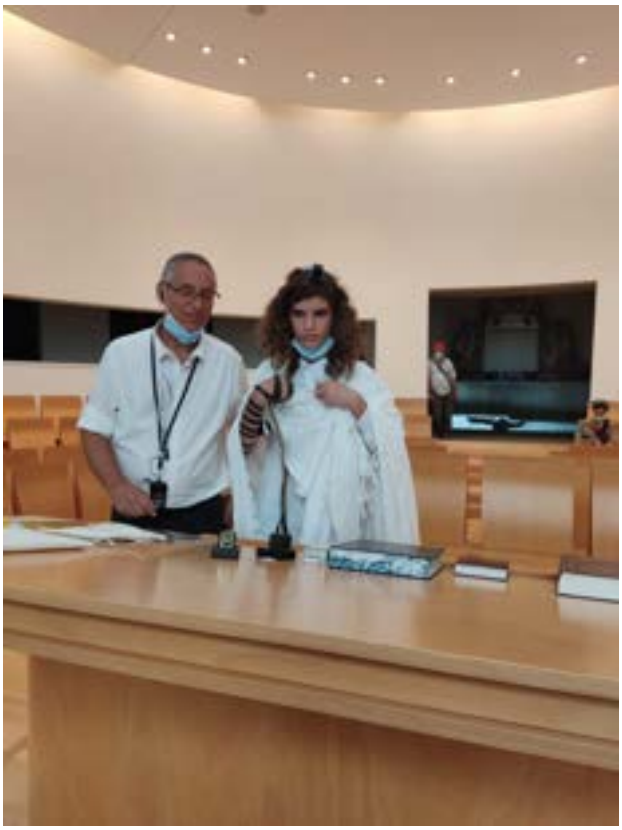

רוני ואיתמר בנו בבית הכנסת של "יד ושם"

מתוך אתר הפייסבוק של רוני מנובמבר 2021:
"בשבוע האחרון השתתפתי בשני ביקורים של אנשי הרשות אצל ניצולים: הראשון היה בבית ניצולה בתל אביב, והסיפור הקשה שעלה בו ממשיך להדהד לי בראש. ... במסגרת סיור בסניף "עמך" בתל אביב, פגשנו את מלאני. ניצולה שמגיעה לסניף באדיקות, למרות הקושי הפיזי שכבר ניכר - ונהנית מכל רגע שם!"

רוני בכנס בקריית מוצקין ב- 30.7.2019 - כנס אחד מיני רבים שנערך בשלוש השנים האחרונות

צילומים: רבקה פינדר

וולף פורטוגז יעל (צ'וֹפ / וליקי ברזני) [עלון 114 – נובמבר 2023]

אל שמה של יעל התוודעתי במסגרת התיעוד של חללי מלחמת השחרור. הדוד שלה, האח של אביה, וולף מרדכי-שמואל (מוקי), נפל בשיירת יחיעם במהלך מלחמת השחרור. תוך כדי התיעוד של הדוד התוודעתי גם אל אביה, ישראל. הוא היה ממייסדי "המכון למחקר ביולוגי בנס ציונה" והקים את התשתית של מעבדות המחקר, החדרים הנקיים ועוד. יעל העבירה לי מידע רב על הדוד וכך גם התוודעתי לכישוריה המיוחדים של יעל: היא אומנית רב תחומית, היוצרת בעבודות פסיפס, רקמה, צורפות, עיצוב, גילוף בעץ וציור. על כל אלה – ועוד – אספר בתיעוד שלהלן.

השורשים מתחילים בצ'וֹפ, שם נולד אביה בשנת 1928 ואל האימא, קלרה, ילידת בודפשט, בת 96, שתבלח"א. יעל עשתה עבודת חקר על משפחתה ואביא את דבריה, כלשונם:

"אבי, ישראל, נולד ליעקב וולף, אשר נולד ב-11.10.1896 בנֶוויצקֶה (Nevicke), [כ-12 ק"מ צפונית לאוז'גורוד]. יעקב היה חייט והייתה לו מתפרה בעיר. ככול הנראה הגיע לאזור הונגריה מאוסטריה, שם שירת כחייל במלחמת העולם ה-I. אשתו, שרה (בלום) הייתה אישה משכילה; עקרת בית, שעסקה כמתורגמנית להונגרית, לגרמנית ולסלובקית. הם התחתנו בבית האח, אלכסנדר-דוד, בעיירה באטיו (Batyu)/Batyovo), ליד מונקץ', ועברו להתגורר בעיירה צ'וֹפ, שהייתה עיר מעבר, בה תחנת רכבת גדולה מרכזית. נולדו להם 4 בנים: מרדכי (מוקי) – 9.11.1927 , ישראל (זיגמונד) - 2.4.1929 – נולדו בצ'וֹפ; אלכס יוסף (יוסי) – 1933 וחיים (שוני) – 1936 – נולדו בווליקי ברזני [Velikiy Bereznyy].

המשפחה הייתה ציונית (אבי ידע עברית לפני הגיעו לארץ) וסבא יעקב רכש חלקת קרקע ו-1000 לבנים לבניית בית בארץ ישראל. הם אף התכוננו לעלות ארצה מספר חודשים לפני המלחמה, אבל אז שרה חלתה והתוכנית התבטלה.

המשפחה של אבי חיה בעיירה צ'וֹפ. ב-1939 (תחת שלטון צ'כי). עם כיבוש האזור ע"י ההונגרים גורשה המשפחה מביתה (שכן אבי המשפחה לא היה יליד המקום) והוכרחה לעבור את הגשר מעל הנהר למדינה השכנה. **אבא סיפר כי הם נעמדו באמצע הגשר ולא נתנו להם לעבור ולא לחזור ושתמיד צריך לזכור, שאין חוויה מזעזעת לאדם יותר מאשר גירוש מביתו.** המשפחה נדדה והגיעה לאזור הרי הקרפטים והם הצליחו להסתדר ולחיות מהיד לפה."

בריאיון שהעניק ישראל לנכדו הוא מספר על בר המצווה שלו: "את בר המצווה שלי חגגתי באזור שהיה כבוש על ידי ההונגרים. אני זוכר שהלכנו בבוקר מוקדם להניח תפילין בבית הכנסת. זה היה בבית הכנסת הגדול ואחר כך, בשבת, עליתי לתורה בתוך בית המדרש של רב העיר. זה לא כמו היום, שלומדים מהתנ"ך. הגבאים של בית הכנסת אפשרו לילדים לעלות לתורה ולקרוא את הברכות של העלייה לתורה. לא לכל ילד אפשרו לקרוא את המפטיר כמו שזה היום, כמו שזה קרה אצלך בבר המצווה שלך. בר המצווה שלי הייתה כבר בתוך מלחמת העולם השנייה, כשאת היהודים נישלו מכל הזכויות. כך שלא הייתה אפשרות לחגוג - ובטוח שלא היה גם מה לאכול, והאנשים שמה היו רעבים, כך שהחוויות שלי הן רק מהנחת התפילין לראשונה ועצם זה שהוסבר לי שאני גדול ועצמאי ואני הייתי מוכרח להרגיש אחריות כי כל אחד מאתנו רצה לתרום את חלקו באיזו שהיא צורה לקיים את המשפחה ולעזור במצב הקשה הזה ששרר במלחמת העולם השנייה".

"ב-1944 גורשו כל היהודים לגטו אוז'גורוד; בחודש אפריל 1944 גורשה כל המשפחה לאושוויץ. כבר עם ההגעה ב- 14.4.1944, בסלקציה הראשונה, נשלחו האם ושני האחים הקטנים לתאי הגזים. אבא סיפר שהמבט האחרון שהוא זוכר זה מבטה של אימו, ההולכת עם אחיו הקטנים; היא מביטה בו ויודעת שהם לא יפגשו שוב..." זה המקום להוסיף מידע עדכני: יומיים לפני פטירתו שיתף האב ישראל

את אשתו, קלרה, על גורל שני אחיו הצעירים, כדי שסודו לא ירד שאולה... הסתבר, שלמרבה הזוועה, נתלשו שני האחים הצעירים מאימם ונזרקו לבור סיד, שם מצאו את מותם...

"סבא יעקב והבנים ישראל ומוקי נשלחו למחנה העבודה. הם חולקו ל-2 קבוצות, כך שרק אחד האחים נשאר עם האבא. אבא ידע שהאח שנשאר לבד לא ישרוד והצליח להתחלף עם אדם, שהייתה לו בעיה דומה, כך ששני האחים היו יחד והאבא נשאר לבד. האחים והאבא סיכמו כי יעשו, ככול יכולתם, להישאר בחיים; כאשר יוכלו – יגיעו ויפגשו בארץ ישראל. בפעם האחרונה שהתראו הייתה בחודש מאי 1944. מאז לא חודש הקשר. היו שמועות שראו את סבא יעקב עובד במכרות העופרת (הרעילות) בהרים, אולם השמועה לא אומתה. במידע שהגיע אלי מחיפוש במסמכי "הצלב האדום", רשום שהוא נספה במחנה מאוטהוזן באוסטריה. במסמכים אלו רשום שהוא הגיע ממחנה אושוויץ למחנה מאוטהאוזן ב-8.6.1944, היה במחנות גוזן (Gusen) ומֶלק ((Melk – מחנות משנה של מחנה מאוטהוזן. הוא נספה במחנה melk guarz ב-14.9.1944 מדלקת מעיים.

שני האחים, ישראל ומוקי, שרדו את שארית המלחמה בעבודה קשה, עבודת פרך לטובת הצבא הגרמני ובחיפוש מזון. **מוקי, שהיה צייר, צייר ציורים ובעבור תפוח אדמה מכר אותם לשומרי המחנה.**

המחנה שבו שהו האחים שוחרר ע"י הצבא האדום ושני האחים החלו את נדודיהם. בסופו של דבר, הם הגיעו לבודפשט ושם הצטרפו להכשרת עולים לקראת העלייה (הבלתי חוקית) לארץ ישראל (עלייה ב'). לאחר תקופה יצאה הקבוצה דרך אוסטריה לאיטליה. התנועה הציונית אספה את כל יודעי העברית כדי לעזור בארגון העלייה.

מוקי (מרדכי), שהיה מבוגר יותר מישראל, יצא בקבוצה מוקדמת. את הקבוצה עצרו בנמל "לה ספציה" על האונייה "דב הוז". הם פרצו בשביתת רעב ובסופו של דבר קיבלו סרטיפיקטים (רישיונות עלייה חוקיים) והמשיכו עם האונייה "מרדכי גולומב" לארץ ישראל.

מוקי מימין וישראל משמאל

ישראל נשאר באיטליה, גויס לפלוגות המגויסות של "ההגנה" ועבר אימוני חיילות ונשק. האימונים היו לשם הגנה על הפליטים בתוך אירופה במהלך התנועה בדרכים לנמלי המוצא. הוא עסק בהברחת קבוצות פליטים דרך הרי האלפים – מאוסטריה לאיטליה. במהלך אחת ההברחות התעכב בנמל בָּארי, שם עגנה אוניית הנשק "לינו", אשר צוללני "ההגנה" פוצצו, והשתתף בקבוצת האיסוף, אשר תפקידה היה להתריע על הגעת כוחות בריטיים. [פרשת הלינו אירעה בשנת 1948, במהלכה טובעה ספינה בשם לינו, שנועדה להעביר נשק ותחמושת: מטען של 8,000 רובים ו-6 מיליון כדורים לסורים]. ישראל עלה על אוניית המעפילים "שושנה" (האונייה מהשיר המפורסם) בחוף מטפונטו [Metaponto] בדרום איטליה. המחנה הוסווה כבית משוגעים לילדי הפליטים, וכך מנעו מהבריטים לבא ולראות מה קורה בו באמת. באונייה "שושנה" הפליגו כ-80 פליטים.

האונייה הייתה, למעשה, ספינת דייג קטנטנה מעץ. לאחר מספר ימים, מול חופי לבנון, פגשו בלב ים את האונייה "שבתאי לוז'נסקי", אשר יצאה באותו זמן גם היא מאיטליה, ועל סיפונה כ-400 פליטים. אנשי "שושנה" עלו על האונייה "שבתאי לוז'נסקי" ו"שושנה" חזרה לחופי איטליה. האונייה עלתה על החוף באזור ניצנים, כאשר תושבים רבים מאזור הדרום, מרחובות ועד באר טוביה, חיכו על החוף ועזרו בהורדת הפליטים ובפיזורם. לרוע המזל, הפעולה התגלתה ע"י ערבי שהלך על החוף; הוא יידע את הצבא הבריטי, ששלח מטוס, ומיד אחר כך הגיעו גם החיילים. העולים החדשים והוותיקים התערבבו ושרפו את תעודות הזהות. החיילים לא ידעו מי רשאי להיות בארץ ומי לא; לכן היגלו את כל האנשים שהיו על החוף למחנה מעצר בקפריסין.

במחנה התארגנו קבוצות למידה ללימוד עברית וידע כללי על היישוב בארץ. ישראל ידע עברית מהבית והוא למד בע"פ את המידע על קיבוץ בארי (שבאותה תקופה היה ממוקם ליד גדרה), כגון: מה הם שמות חברי הקיבוץ וידע אף לתאר איך נראה הקיבוץ. לכן עבר בקלות את המבחנים, שערכו אנשי הבולשת הבריטית, כדי לראות מי עולה ותיק, הרשאי לחזור לארץ ישראל, ומי לא. לא רק שהצליח להגיע לארץ ישראל, הוא גם הצהיר שיש לו אישה (שלא הכיר קודם, ולמעשה לא ידעה עברית כלל); בזכות כך הגיעה גם היא לארץ. לאחר ההגעה נפרדו דרכיהם. העולים שהגיעו קיבלו תעודות מזויפות וישראל הצטרף בפועל לקיבוץ בארי. בתחילה עבד בחקלאות ובהגנה על המקום. כאשר לא הייתה מספיק עבודה – יצא לעבוד במפעלי "ים המלח" בסדום שם פגש את אשתו לעתיד.
במלחמת השחרור שרת ישראל בהגנה על יישובי הדרום.
עם הקמת המדינה הצטרף לחיל המדע, שמקום מושבו היה בחיפה.
בארץ נפגשו האחים ישראל ומוקי מספר בודד של פעמים. ב- 27 מרץ 1948, (חג פורים), יצא מוקי למשימה של הבאת אספקה לקיבוץ יחיעם הנצור (בצפון הארץ, ליד נהריה). השיירה כללה 90 לוחמים ב-7 רכבים משוריינים. **השיירה התגלתה ובקרב הקשה נהרגו 46 חיילים וחיילת אחת; אחד הלוחמים היה מרדכי (מוקי) וולף .**
למעשה, בשלב זה (למעט המשפחה שהתחיל להקים) נשארו לישראל 2 בני דודים: מאיר (לצי) פרנקל ומשה בלום. למרות שהם היו רק בני דודים תמיד התייחסה המשפחה אליהם כאחים – כי זה כל מה שנשאר! **המסר העיקרי של אבא היה שהמשפחה תמיד במקום הראשון. חייבים לשמור על המשפחה ואסור לגרום למחלוקות, היכולות לגרום להתפרקות וקטיעת קשרים.**
כאמור, היה ישראל ממיסדי המכון הביולוגי בנס ציונה ועסק בהנדסת מערכות. **בזכותו רשומים כ-400 פטנטים במעבדות המכון, שהם סודיים, מטבע הדברים, ולא זיכו את ישראל בהטבות;** כולם חסויים מידיעת הציבור, אך תרמו רבות לביטחון המדינה ועלייהם הוענקו לו תעודות הוקרה רבות.
הוא גם שירת כמפקד הג"א בעיר מגוריו, נס ציונה.
עם פרישתו לגמלאות הצטרף לצוות הטכני של בי"ח איכילוב, בתפקיד של עוזר המהנדס הראשי; שם השתתף בוועדה ממשלתית להפקת לקחי מלחמת המפרץ.
יעל מעידה שאביה למד בלי סוף, ימים כלילות.

ועתה נחזור אל יעל ואל סיפור ילדותה המיוחד. על דעתה של יעל – אני משתפת את סיפור מחלתה ואת ההתמודדות מעוררת ההשראה שלה. להלן תמצית מהתיעוד של יעל:
"נולדתי בסוף נובמבר 1951. את השנים הראשונות של ילדותי העברתי בגדרה לאחר שהורי עזבו את קיבוץ בארי שהוקם תחילה בגדרה (בארות נחאביר, בארי הישנה). בהגיעי לגיל שנתיים קיבל אבי עבודה במכון למחקר ביולוגי. עברנו לנס ציונה, גרנו בצריף קטן בשכונת העולים "עמידר". בשכונה היו שפות וריחות מעדות שונות והאינטגרציה בה הייתה לא רק מילה יפה אלא מומשה הלכה למעשה. בהיותי בת 6 עברנו להתגורר במכון למחקר ביולוגי בנס ציונה. גרנו בבית קטן. החצר הייתה אינסופית כי שוטטנו בכל רחבי המכון. החיים במכון תרמו רבות לעיצוב אישיותי. נחשפתי, ואף שותפתי, במהלכים היסטוריים: המצאת החיסון לפוליו, מציאת חיסון לאדמת, עליו עבדה המדענית וונדה קלינברג, אשת המרגל מרקוס קלינברג; היא ניסתה לשכנע אותי להתחסן והוא לימד אותי לשחק שחמט; מציאת חומרי הדברה ליתושים; נסיוב לרעל נחשים. אבא נהג להעיר אותנו בלילות כדי שנצטרף אליו למשימות חשובות, כמו איסוף דגימות שתן של חולים מבתי חולים והעברתם לשדה התעופה - על מנת לשלוח אותן לשוויץ - לטיפולו המסור של ממציא החיסון לפוליו, דר' יונה סאלק, אשר הפיק מהן, באמצעות נגיף מומת, חיסון, הניתן בזריקה. ואנחנו, ילדי עובדי המכון הובלנו באישון לילה לתל אביב כדי לקבל את החיסון. עם בואו לביקור בארץ הופקד בידיי הקטנות זר שושנים ענקי וקוצני אותו הגשתי למדען המכובד - קבל עם ועולם. באותן שנים התחלתי לסבול מכפל ראיה, מכאבי ראש ומסחרחורות שגרמו לבחילה. הייתי מבלה ימים רבים במיטה, בחדר חשוך, בציפייה שזה יעבור. רופא המשפחה נהג לשלוח אותי לא.א.ג, שהיה שולח אותי, באופן שיטתי, לצילום גולגולת ומכניס דרך האף שיפודים לסינוסים...תענוג מפוקפק.

במקביל אבי לקח אותי להתעמלות עיניים אצל פרופ' קנט קזאלו בתל אביב - חוויה מרגשת בפני עצמה לילדה בת עשר בשנות החמישים. הודבקה לי מדבקה על משקפי ראיה, כל פעם על עדשה אחרת כדי לחזק את העין העצלה. לא רק עין עצלה היתה לי. באותם ימים התחלתי לחוש עייפות וחולשה בגפיים. הילדים בכיתה לעגו לי וגם המורים טענו שאני עצלה ומפונקת.
למרות מאמצי להשתתף בפעילות עם שאר הילדים העדפתי לשבת בצד ולהתבונן בהם. נעדרתי גם ימים רבים מבית הספר. לבית הספר התיכון, שהיה ממוקם על הגבעה, התנהלתי בקושי. משיעורי התעמלות התחמקתי. כשכפו עלי ריצה - הגעתי תמיד אחרונה, הרגשתי מובסת ומושפלת.
בשיעורים לא היה לי כוח להחזיק את הראש, לכן ישבתי עם ראש מורכן על כפות ידיי, כשהמורים חשבו שאני ישנה ושאלו איפה הסתובבתי בלילה. מטיולים שנתיים ניסיתי להתחמק - וכשלא צלח בידי, הייתי נגררת על ידי אחד הבנים, כששאר הבנות מביטות בי בלעג וזילזול. שוב דבק בי הכינוי מפונקת ועצלנית.
בזכות מגורי במכון, דורגתי בסיווג ביטחוני הגבוה ביותר כצפנית בחדר כתבי סתר בחיל הקשר. למרות החולשה בגפיים, סיימתי בטירונות את המסע בשארית כוחותיי. את השירות הצבאי עשיתי בתחילה במטכ"ל ואחר כך - בצריפין.
את ההריונות עברתי בעייפות מתמדת, ולפעמים, בחולשה עד כדי עילפון.
בגיל 25 עברתי ניתוח לתיקון כפל ראיה בבית חולים "קפלן".
בשנת 2005, אחרי דלקות ריאה חוזרות ושיעול טורדני, התגלה אצלי גידול ממאיר בבלוטת התימוס. לאחר הניתוח קיבלתי הפניה ליחידה האוטואימונית ואחרי שיטוט במסדרונות בית החולים, הגעתי, לתדהמתי, למשרד של המחלקה לטיפול בטרשת נפוצה. שם הסבירו לי שיש לי מחלה שנקראת **מיאסטניה גראביס** (Myasthenia Gravis: מחלת חיסון עצמי; יכולה להופיע בכל גיל, אולם נוטה להופיע יותר בין גיל 30-20 בנשים, וכן בעשור השביעי לחיים, ללא הבדל בין המינים. לעיתים המחלה קשורה לפתולוגיה בתימוס, שהינו איבר של מערכת החיסון המצוי בבית החזה).
וכך, בגיל 54 הבנתי, שמגיל 8 אני מתמודדת עם מחלה נדירה, חשוכת מרפא ודימוי עצמי שלילי. ואז החלו הטיפולים ביחידה האוטואימוניות על ידי הרופאים והצוות המלומד והמסור של בית חולים "שיבא". למרות הקשיים הפיזיים, לא דילגתי על שום שלב בחיי: שירות צבאי, נישואין ו-3 ילדים, קריירה בתחום האמנות. **ייתכן שלא הייתי מגיעה לכך עם הידיעה שאני לוקה במחלה חשוכת מרפא.** כל חיי יצרתי בתחומי אומנות שונים, שהותאמו בצורה אינטואיטיבית ליכולות שלי."

כבר כילדה בת 9, גילתה יעל את אומנות הפסיפס והחלה לאסוף ולצרף אבנים, בצבעים שונים, לתמונות. כל חייה ציירה, רקמה וארגה תוך שימוש בחומרים שמקורם בטבע הסובב אותה.
במהלך השנים רכשה ידע ויצרה במגוון תחומי האמנות, גרפיקה, היסטוריה של האמנות, רקמה, צורפות, עיצוב, גילוף בעץ וציור.
בשנת 1998, לאחר מותו של אביה ממחלה, נסעה יעל, עם האימא, שגם היא רוקמת מרשימה, להשתלם במרכז ללימודי פסיפס בְּרָוֶנָה [Ravenna] שבאיטליה, שם למדה את הטכניקה העתיקה של אומנות הפסיפס.
בשנת 2001 למדה בפילדלפיה אמנות רחוב בפסיפס, מחומרים ממוחזרים, אצל האמן ישעיהו זגר.
יעל הייתה חברה בארגון הבינלאומי לאומנות המוזאיקה המודרנית, הציגה והשתתפה בכנסים ברחבי העולם, איטליה, סקוטלנד, ברזיל, ארה"ב, אנגליה ועוד.
בהשראת האדריכל גאודי מברצלונה, הייתה יעל **בין הראשונים בארץ ליצור פסיפס מודרני, בר קיימא ומחובר לסביבה, בשילוב תכנים של יודאיקה, מסורת יהודית וישראלית, ושילוב חברתי. מרבית עבודות הפסיפס בוצעו בשיתוף הקהילה, תוך התייחסות למקורותיה, ובעיקר בשיתוף הדור הצעיר, תלמידים ממוסדות חינוך ובעלי צרכים מיוחדים. זאת תוך הענקת כלים של חינוך אמנותי, יצירה סביבתית ועבודה משותפת.** ביצירות הפסיפס מוחה יעל על הזמניות והבזבזנות בחברה העכשווית. ומשמרת את העבר לטובת העתיד.
יצירותיה מפארות מבנים ומוסדות חינוך ברחבי המדינה, ובתי אספנים בארץ ובעולם.

העבודה בפסיפס הינה עבודה פיזית קשה. עם התגברות מחלתה נאלצה יעל לחדול מעבודות הפסיפס וכיום עוברת יעל בין תחומי האמנות הפלסטית השונים ומשלבת יצירה בטקסטיל וציור בצבעי שמן. בכל יצירותיה עוברת כחוט השני זיקתה לטבע, לחומר הגולמי וליצירה ברת קיימא. בציוריה של יעל ניתן לחוש בטבע המתפרץ על ידי שימוש בצבעים ומרקם המביעים תמונות וסצנות אותן היא חווה בסביבתה. התפעלותה מעונות השנה, תעצומות הטבע, וצבעי הפריחה בולטים בכל יצירותיה. ביצירות הטקסטיל והצורפות שלה משתמשת יעל בחומרים גולמיים ומשלבת טכניקות של רקמה, סריגה, צביעה בצבעים טבעיים, הדפסה אקולוגית ושזירת חרוזים וקישוטים שכולם טבעיים ואורגניים. גם ביצירות אלו משלבת האמנית את ה"אני מאמין" החברתי שלה – על ידי שימוש בטכניקות מסורתיות מכל העולם ושילוב עבודות יד של נשים יוצרות מכל קשת החברה.
עבודותיה מוצגות היום בגלריית "בית הבד" ברובע היהודי בירושלים ובגלריה "קירות מדברים" בראשל"צ. תערוכות רבות של יעל הוצגו במשך השנים במקומות שונים בארץ. להלן פירוט שלהן:

תערוכות

תערוכת יחיד של ציורי שמן בגלריה פרטית ברחובות - 1976
תערוכה קבוצתית של עבודות פסיפס בבנייני האומה - 1998
תערוכת יחיד במוזיאון בית התנ"ך ע"ש דוד בן-גוריון בתל אביב - 2000
תערוכת יחיד וסדנה לסטודנטים בחוג לאמנות באוניברסיטת בר-אילן – 2000
כפר יונה, גן מקראי, 2004

יצירות במרחב הציבורי

2000-1999 - הרובע היהודי בעיר העתיקה, ירושלים.[דרושה הבהרה]
2000-1999 - נס ציונה: גבעת הצבר; חטיבת ביניים מנחם בגין; בית הספר הדר; הקאנטרי קלאב; בית הספר תיכון על שם דוד בן-גוריון.
2004-2000 - רמלה: חטיבת ביניים נווה יהונתן; בית הספר הרין; בית הספר אופק; בית הספר שרת; מתנ"ס ערבים-יהודים; בית הספר רעות. במימון איגוד ערים לאיכות הסביבה.
2003 - קיבוץ גרופית: פרויקט עם קבוצת הנוער "אדום" בני נוער מעליית אתיופיה.[1]
2003 - גן מקראי כפר יונה: פרויקט של המחלקה לשיפור חזות מבני חינוך במשרד החינוך.
2005-2004 - יבנה: פסיפס שבעת המינים ברחוב הסנהדרין; פסיפס צומת דרכים לאורך ההיסטוריה על קיר הספרייה העירונית; פסיפס שישה סדרי משנה בגן הסנהדרין; קיר המתנ"ס. פרויקט משותף איגוד ערים לאיכות הסביבה ועיריית יבנה.
2004 - ראשון לציון: בניין היקב, בשיתוף תלמידי בתי הספר בעיר; רחוב זד"ל: משחקי ילדים משנות החמישים, משולב בשירי חיים נחמן ביאליק וזיכרונות ותיקים.
2004 - כפר הנוער ותיכון בני עקיבא - תו"מ חרב לאת עמק חפר.
2002-2004 - רחובות: בית הספר תיכון דה שליט, במימון איגוד ערים לאיכות הסביבה; מתנ"ס אושיות, תרומת נער בר מצווה מארצות הברית; מתנ"ס קריית משה, תרומת הקהילה האמריקאית לבני הנוער מהעלייה האתיופית.
2004 - כפר הנוער יוענה ז'בוטינסקי בבאר יעקב.
2004 - מועצה מקומית מרחבים; בית ספר מבועים, במימון תוכנית קרב למעורבות בחינוך.
2004 - נווה הרצוג, פנימיית נוער דתי רשת החינוך בני עקיבא.
2004 - כפר הנוער עיינות, המועצה האזורית גן רווה.
2005 - לוד: בית הספר גני יער; בית הספר גני אביב; בית הספר אורט.
2005 - חולון: מרכז נופש וספורט.

גם באתר שלנו יש תערוכה של מבחר יצירותיה. [Carpati.org.il – גלריה – התערוכות שלנו]

- **קישור לעבודות של יעל ב"יד בן צבי", אתר סקר אמנות הקיר:**

https://www.wallart.org.il/artwork/?search=&artist%5B%5D=114&submit=%D7%97%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A9

קישור למסע השורשים בשנת 2015, עם רובי דרוב
https://youtu.be/1KqFN8VPy9w?si=7Px0ueDZpVMb70px

ליעל אחות, נירה לסטר ואח, אמיר וולף. היא נשואה לאבי פורטוגז משנת 1971 ולהם שלושה ילדים: דר' עדי פורטוגז, היסטוריון, מנהל את ארכיון בן-גוריון בשדה בוקר ומתגורר במדרשת שדה בוקר, דר' נועה שטרית – רופאת עיניים (ברחובות) ודר' עומרי פורטוגז – רופא פנימי. לבני הזוג 8 נכדים.

אתר הפייסבוק של יעל [יעל וולף פורטוגז] עשיר בתיעוד קורות המשפחה ומבחר מן העבודות שלה. בחרנו כמה תמונות, המתמצתות את הסיפור המשפחתי של משפחת וולף – פורטוגז.

הסבא של יעל, יעקב וולף, ואשתו שרה, עם שלושה מבניהם – לפני הגירוש מן הבית

רשימת הציוד שהוחרם על ידי ההונגרים, וחתימתו של הסבא, יעקב וולף

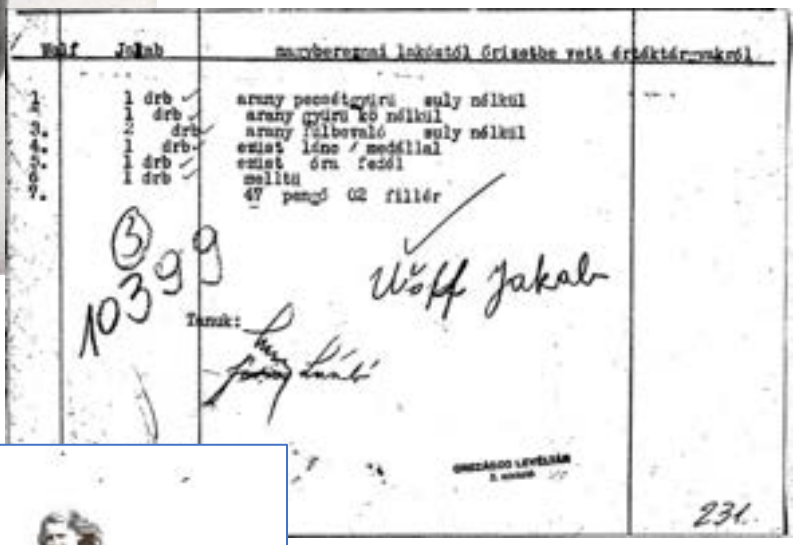

ההורים ישראל וקלרה וולף, חלוצים בקיבוץ **באר**י [איזו תזכורת היסטורית טרגית למה שקרה לאנשי בארי...]

יעל ואביה, ישראל, בילדותה

ההורים, קלרה וישראל, עם הבנות יעל ונירה

האב, ישראל וולף, מקבל פרס, אחד מיני רבים, על תרומתו לביטחון המדינה

על קברו של הדוד, מרדכי-שמואל (מוקי), אשר נפל במלחמת השחרור בשיירת יחיעם: יעל ואַחֶיהָ, אמיר ונירה.
הוא קבור בקבר אחים בבית הקברות הצבאי בנהריה [לידו קבור חלל נוסף מקרב זה, משה הופמן, יליד וולובה]

עבודות הביכורים של יעל,
ילדה צעירה ביותר:
משמאל עבודה עם אבנים קטנטנות שנאספו בחוף אילת;
באמצע ומימין עבודות עם אבנים שנאספו בחוף הכנרת

גלריית "בית הבד" בירושלים: קיר פסיפס של סיפורי המקרא משנת 2000 - יעל עם מזמין העבודה, אביר נשיא

הפסיפס בנס ציונה, ברחוב מרגולין, בשכונת גבעת הצבר; גודלו 5 מטר על 2.5 מטר.
הוא נעשה על ידי תלמידי בתי הספר של נס ציונה לרגל חגיגות ה-120 [2001] למושבה, שהייתה לעיר

2006: פסיפסים על קיר יקב ראשון לציון

דוגמיות מהשפע היצירתי של יעל

פסיפס לזיכרו של האב על קיר בנין ההנהלה הישן במכון הביולוגי בנס ציונה. הכיתוב: בחכמה בתבונה ובדעת, שמות ל"א ג'

קברו של האב, ישראל וולף, המעוטר בעבודת פסיפס של יעל. על המצבה רשום: לזכר הוריו, אֶחיו, יוסי ואלכס, שנספו בשואה ה"ד

משפחת וולף-פורטוגז בהרכב מלא: מקדימה יעל ואבי, בעלה, עם האימא של יעל, קלרה וולף, לבית שניצר. מאחור (מימין): מיכל שלום-פורטוגיז ועומרי [עם בניהם איתמר ויפתח], דר' נירית הוכמן-פורטוגיז ועדי [וילדיהם אלון תומר ומיכל], נועה שטרית-פורטוגז ובעלה, דר' שלומי שטרית [וילדיהם נעמה מיכאל ותמר]

ברוכה תהיי על עשייתך האומנותית והעשייה למען הקהילה.
החוסן האישי שלך הינו מסר משמעותי ומעורר השראה!

<u>ויזל זיסו (דרהוביו)</u> (עלון 98 – יולי 2022)

זיסו ויזל, הינו מנכ"ל "התאחדות המלאכה והתעשייה" במחוז נתניה והשרון.

בפגישה בינינו שאלתי לפשר שמו, שחשבתי שהוא כינוי, ולא השם המקורי. הסיפור העומד מאחורי מתן השם מאפיין את דור ההורים שלנו, שהנציח את שורשיו.

ומהו הסיפור? אימא של זיסו, רבקה, לבית יעקובוביץ, התגוררה בדרהיב [שם העיירה ביידיש] לפני השואה. הכפר נקרא באוקראינית Drahovo ובהונגרית Kovesliget. הוא ממוקם בנפת חוסט, כ-20 ק"מ מצפון-מזרח לעיר. ב-1941, לפני הגירוש לקמיניץ פודולסק, היו בו כ-200 בתי אב, שמנו כ-2000 תושבים, והיוו כ-26% מתושבי העיירה.

רבקה [האימא] חזרה מאושוויץ לדרהיב אחרי המלחמה, בתקווה שתפגוש את אחיה בכפר הולדתם, אך הוא לא חזר. רבקה נותרה בכפר והתחתנה עם זיסו ברקוביץ, ניצול שואה אף הוא, שהייתה לו בת כבת 18, ששרדה אף היא. מנישואין אלה נולדו שני ילדים: אילנה (1948) ואליעזר, שנפטר, למרבה הצער, מדלקת קרום המוח בהיותו בן 5. זיסו ברקוביץ היה מעשירי דרהיב ומבין הראשונים שהקימו קולחוז בעיירה. באחת מנסיעותיו לחוסט, באזור סוקרניצה [Sokyrnytsya], ירד מחסום הרכבת וזיסו נהרג. רבקה נותרה עם שני ילדים. היא נישאה בשנית עם דוד ויזל. דוד נולד בשנת 1905 בסיגט והיה לו קשר משפחתי לאלי ויזל. בשנת 1930 עבר לצ'כיה, התחתן ונולדו לו 7 ילדים. בשנת 1941 הוא גוייס לפלוגות העבודה. המחנה שוחרר ב-1944 ודוד חזר ל- Koshelovo, אך לא מצא את משפחתו... או אז התגייס לצבא האדום (היהודי היחיד מקוֹושֶלוֹבוֹ). בשנת 1950 התחתן דוד עם רבקה ויחד הולידו 3 ילדים: שיינדל (סוניה), אווה וזיסו (יליד 1956). כך, שמו של בעלה הראשון של אימו – הונצח בשמו של הבן...

המשפחה עלתה ארצה ב-12.12.1971, נר ראשון של חנוכה תשל"ב! זיסו היה בן 15.5 בלבד, כך שנעוריו ובגרותו היו בארץ. כשהמשפחה עלתה ארצה, גילה אביו בארץ שני אחים (מאותו האבא), שלא ידע על קיומם... אחד מהם היה נגר.

את לימודי התיכון עשה זיסו בפנימייה הדתית "נווה עמיאל" במושב שדה יעקב, שבמועצה האזורית עמק יזרעאל. בתפר שבין סיום הלימודים לגיוס לצבא הוא עבד אצל דודו הנגר וכך רכש מקצוע לחיים. בשנת 1974 התגייס זיסו ושרת בהנדסה קרבית. את שלוש שנות השרות הסדיר הוא שרת בחברון ולאחריו שירות במילואים, כולל במלחמת לבנון הראשונה (יוני 1982, לפני 40 שנה).

בשנת 1985 פתח זיסו את העסק העצמאי שלו: נגרות לחנויות תכשיטים, למעבדות ולמוסדות מיוחדים בצבא. משנת 2018 הוא מכהן כמנכ"ל "התאחדות המלאכה והתעשייה" במחוז נתניה והשרון.

זיסו פעיל מאוד בהנצחת יהודי עיירתו. בעבר היה סגנם של ברקוביץ זאב וחיימוביץ מישקה, ראשי קהילת דרהיב והסביבה, הכוללת 16 כפרים בסביבה. כיום עומד בראש הקהילה דר' משה חיימוביץ.

זיסו ארגן קבוצות, ששורשיהן בדרהיב, לטיול שורשים במקום. שני אירועים חווה זיסו בנסיעותיו הרבות לאזור. בפברואר 2005 הוא ביקר בבית הקברות המקומי. לתדהמתו, הוא ראה שני מקומיים שותלים צמחים של תפוח אדמה במקום. הוא דרש שיגיעו לבירור במשרדי העיירה ובסיכום שהושג

שילם להם זיסו פיצוי על "הנזק" שנגרם להם – ובלבד שלא יפגעו בקדושת המקום, בו גם קבור זיסו ברקוביץ, בעלה הראשון של אימו...
בביקור אחר שמע זיסו שבסביבות חוסט יש ספר תורה ישן ברשותו של גוי. האיש ביקש 800 דולר וזיסו הסכים, למרות שלא ראה בפועל את ספר התורה. ספר התורה הובא לבודפשט. משהסתבר שהוא קרוע וחבול – הוא נמסר לחברה קדישא המקומית, שטיפלה בגניזתו...
בימים אלה מטפל זיסו, משפטית, בניסיון רכישה של גוי את מבנה בית הכנסת בדרהיב, במאמץ למנוע רכישה זאת.
ועוד בימים אלה – זיסו לומד באוניברסיטה הפתוחה לימודים, שיסמיכו אותו למדריך טיולים בינלאומי.
זיסו נישא בגיל צעיר – בן 21 – לשרה (לבית ינקוביץ) מברגסס. יש להם שתי בנות ו-3 נכדות.

דוד ויזל – אביו של זיסו

האנדרטה לזכר קהילות דרהיב והסביבה, כוללת את העיירות הללו. היא ממוקמת בבית הקברות בנתניה.

תעודת הוקרה שקיבל זיסו בעקבות ארגון
טיול השורשים לדרהיב והסביבה

זיסו באתר ההנצחה לשואה בנתניה. הקרון הינו אחד מעשרות אלפי קרונות רכבת משא, בהם הובלו היהודים ברחבי אירופה, בתקופת השנים 1941 ועד 1945. הקרון הוכר כאחד מתוך 24 קרונות שואה בעולם, המשמשים להנצחה וזיכרון השואה.
קרון זה אותר לאחר חודשים של חיפושים, במגרש לגרוטאות רכבת במערב גרמניה. הקרון נבדק לאימות הזיהוי שלו, שופץ והועמד על מקומו בסיוע תרומות.

תעודת הוקרה לזיסו ויזל מעמותת "דרך לוטן", שנוסדה בשנת 2009 "במטרה לטפל בנערים וצעירים במצבי סיכון במסגרת תוכניות שטח מגוונת: מסעות אתגריים טיפוליים, פעילויות חד יומיות, מסעות הורים – נערים, מסעות תהליכיים לצעירים פוסט-טראומטיים ועוד...

הנערים והצעירים שמטופלים אצלנו מגיעים ממסגרות חוץ ביתיות של משרד הרווחה תחת צווים של בתי המשפט, שירות המבחן לנוער ומבוגרים, פנימיות טיפוליות, מכינות לנוער בסיכון, בתי ספר לנוער נושר ותוכניות בקהילה. אנו נותנים לנערים כלים מגוונים אשר יקלו עליהם בהתמודדויות שלהם סביב נסיבות חיים לא פשוטות."
העמותה הוקמה ע"י איריס וגיל, הוריו של סגן לוטן סלוין, שנהרג במלחמת לבנון השנייה, בעת שעסק במשימת חילוץ פצועים מפלוגת "עורב" של חטיבת "גולני" בכפר בינת ג'בל.

כנס בסימן "ההתאחדות בהתחדשות": התאחדות המלאכה והתעשייה מחוז נתניה והשרון / ברק גולן

עשרות בעלי עסקים, חברי ההתאחדות ובני / בנות זוגם מאזור נתניה והשרון, הגיעו להדליק נר ראשון של חנוכה בכנס "ההתאחדות בהתחדשות", שיזמה התאחדות המלאכה והתעשייה מחוז נתניה והשרון בערב החג באולם אירועים תל-יה שבתל יצחק.
ההתאחדות, הפועלת במחוז משנת 1949, מאגדת יצרנים וחברות בסדר גודל קטן ובינוני בתחומי מלאכה מגוונים מנתניה, יישובי עמק חפר, כפר סבא, הרצליה, רעננה, הוד השרון וסביבותיהם.
את הכנס פתח **מנכ"ל המחוז, מר זיסו ויזל**, שסיכם את הישגי ההנהלה החדשה, עד כה, בקידום האינטרסים של בעלי העסקים באזור, ביניהם: פגישה שנערכה עם ראש העיר נתניה, הגברת מרים פיירברג-איכר, וסגנה, מר אלי דלל, ופתיחת קורסים בשיתוף עם "סטארטר" – תכנית ההכשרה המקצועית בחניכות, מיסודם של ממשלת ישראל וג'וינט ישראל, בתחומים של עיבוד שבבי ו-CNC, נגרות.
עוד שיתף ויזל בתוכניות העתידיות לקידום העסקים באזור וייצוגם בפני מוסדות ציבוריים וכלכליים ובפני רשויות ממשלתיות ומוניציפליות.
.... בתום האירוע קיבלו המשתתפים שי צנוע לחנוכה שנרכש כתרומה לקהילת מע"ש מרכז שירות תעסוקה לאנשים בעלי מוגבלות שכלית התפתחותית."

זיסו ויזל נושא דברים בכנס
[צילום: דניאל עובדיה, מקומון "השבוע בנתניה"]

משפחתו של זיסו ויזל

יישר כוח לך, זיסו, על פעילותך,
ללא לאות,
לטובת בני הקהילה!

<u>ויינברגר אלכסנדר (אלכס) (ראחוב)</u> [עלון 67 – אפריל 2020]

בצוֹק הָעִתִּים, נערך ראיון זה טלפונית, ולא במפגש אישי; אך אין הדרך פוגעת בסיפור האישי של אחד מסיפורי ההצלחה של יוצא זאקרפטיה, המבטא, במידה רבה, את הנחישות, החריצות וההשתלבות של העולים ארצה מחבל ארץ זה, עם החיים האינטנסיביים בארץ.

אלכס נולד בראחוב בסוף דצמבר 1946, מהילדים הראשונים שנולדו בזאקרפטיה לאחר מלחמת העולם השנייה, בן יחיד להוריו, רוז'י (1914), ילידת ראחוב, ומרדכי (1903), יליד חוסט; אביו שכל במלחמה את אשתו הראשונה ושלושת ילדיו. שורשי משפחת האימא, משפחת רוזנטל, הם מבּוֹגדן (Bogdan, בהונגרית Tiszabogdany) [מחוז ראחוב].

על הסבא רבא, שמואל רוזנטל כתוב ב"ספר מרמורוש" (עמוד 369): " כחמישים שנה עמד בראש הקהילה ר' שמואל רוזנטל, בעל קרקעות עשיר, סוחר עצים, בעל חנות כלבו גדולה ובעל מלון לתיירים; תלמיד חכם וחסיד קאסוב-ויז'ניץ, כמרבית יהודי בוגדן. משפחת רוזנטל היא אחת מהמשפחות הוותיקות בבוגדן וצאצאיה התיישבו בכפר עצמו ובסביבה הקרובה". אחד מבניו של שמואל רוזנטל היה ירחמיאל (על-שם סבו), יליד בוגדן, שעבר לגור בראחוב, שם גם נולדה בתו, רוז'י, אימו של אלכס.

אביו של אלכס שוחרר ממחנה מטהאוזן; אימו הועברה מאושוויץ לעבודה במפעל מטוסים צבאי בגרמניה – בגייסלינגן (Geislingen) .

אלכס גדל בבית מסורתי, אשר חגג את כל החיים היהודיים ושפת האם הייתה יידיש. הוא התבגר במסלול הרגיל של גן, בית-ספר יסודי ותיכון בראחוב; את לימודי הרפואה הווטרינרית סיים באוניברסיטת לבוב (כ-400 ק"מ צפונית לראחוב) וחזר לעבוד בלשכה הווטרינרית בעיירת הולדתו.

בזמן לימודיו בלבוב השתתף אלכס במקהלה המקומית והופיע איתה בהופעות רבות.

בחופשות מהאוניברסיטה עבד אלכס כמדריך טיולים בראחוב והוביל קבוצות תיירים, שהגיעו מכל ברה"מ, לטיול בהר הוֹבֶרלָה (ברוסית Говерла), ההר הגבוה ביותר באוקראינה, בגובה 2,061 מטר. ההר נהיה למוקד תיירות עיקרי החל מסוף המאה ה-19, במיוחד בקרב תיירים מערי גליציה הסמוכות.

כרבים מבני האזור, דובר אלכס שש שפות: יידיש, רוסית, אוקראינית, הונגרית, גרמנית – ועברית.

אלכס הכיר את לובה / אהובה (יעקובוביץ), שעבדה באוז'גורוד כעורכת בכירה במערכת הטלוויזיה. הם התחתנו בדצמבר 1976 ושם נולדו שתי בנותיהם: דיאן ולילך.

בכל שנות ילדותו חלמו הוריו של אלכס על עלייה לישראל; בתוך תוכו הוא ידע שיום זה יגיע, אך המציאות טפחה על פניו: אביה של לובה / אהובה, דוד יעקובוביץ, שהתגורר באירשאווה, עבד בתפקיד בכיר. במאי 1977, בעת אירוח של משלחת מצ'כיה, הוא נפטר בפתאומיות. נציגי השלטון לא איפשרו לקבור אותו בבית קברות יהודי; יותר מכך: הם חסמו את הכניסה לבית קברות זה בשלוש משאיות עמוסות חול... דוד יעקובוביץ נקבר בבית הקברות העירוני בטענה ש"גופתו שייכת לעם". אירוע זה פגע מאוד במשפחה ודחף אותם לקבל החלטה מיידית לעלות ארצה. המסמכים הוגשו ורק לאחר שני סירובים התקבל האישור הנכסף ואלכס עלה עם משפחתו והוריו ב-30.1.1980.

אך לפני שנמשיך בסיפורו של אלכס – חייבים אנו לסיים את סיפור קבורתו של דוד יעקובוביץ, חמו. בשנת 1993 יצרו אהובה ואלכס קשר עם בעל חברה להובלת גופות, מישראל. הם נפגשו איתו

באירשאווה וטיפלו בהבאת גופתו ארצה. המשפחה רכשה חלקת אדמה בבית-הקברות באשדוד וכך זכה דוד יעקובוביץ למנוחה נכונה ולקבורה מכובדת, כיהודי, באדמת ארצנו.

- **[באתר העמותה www.carpati.org.il, בלשונית "היסטוריה", בפרק על התקופה הסובייטית, יש כתבה על דוד יעקובוביץ, אביה של אהובה ויינברגר].**

ונחזור אל סיפור העלייה: המשפחה הגיעה למרכז הקליטה בבית אליעזר (חדרה). תוך כדי הלימודים באולפן פגש אלכס בחדרה את הרופא הווטרינרי המחוזי, דר' גיורא הוֹיידָה, וזה ביקש את מסמכי התואר של אלכס. כעבור מספר ימים קיבל אלכס הצעת עבודה: להגיע לשירותים הווטרינריים בבית דגן; שם הוצעה לו עבודה, לחודש, כווטרינר בעיריית אשדוד. למרות המרחק (חדרה –אשדוד) קפץ אלכס על המציאה ועזב את האולפן ואת משפחתו. במשך שבועיים הוא עבר מבית לבית; אזי קיבל הצעה להתגורר בקבוצת יבנה, שם דאגו לכל מחסורו. הוא רכב על אופניים מהקיבוץ לאשדוד – ובחזרה (ומזג האוויר איפשר זאת, כיוון שהיו אלו החודשים יוני – אוגוסט 1980....)

בינתיים יצא מכרז בעיריית אשדוד למשרת הווטרינר העירוני – ואלכס זכה בו!

כעבור 3 חודשים התאחדה המשפחה באשדוד.

עבודתו של אלכס עסקה בשני תחומים, בהם הכניס שיפורים רבים:

א. פיקוח על מוצרי מזון מן החי (בשר / דגים / ביצים): הפיקוח כלל מפעלי מזון, חנויות ומרכולים, ובנוסף - מתן אישור לרישיונות עסק לעוסקים בתחום זה. אלכס הבין שהתנאים התברואתיים אינם תקינים וחייב את כל בעלי החנויות להחזיק את מיני הבשר במקררים, נוהל שעד אז הוחזק חלקית, וכמו כן להקפיד על תאריך התפוגה למכירת הבשר. הוא גייס את בית המשפט העירוני וכך נקבעו חוקי עזר עירוניים. תוך זמן קצר יושמו השינויים וחל שיפור משמעותי, הן בבריאות הציבור והן בחוויית הקנייה. אלכס ערך ביקורות רבות בבתי העסק בעיר, בשיתוף עם משרד הבריאות.

ב. מניעת כלבת: אלכס הנהיג מדיניות עירונית שטיפלה בחיסוני הכלבים ובמניעת שוטטות שלהם. כל הכרטסת הידנית של רשימת הכלבים הועלתה למחשב, וכך ניתן היה לעקוב אחר חיסוני הכלבים. אחד החידושים המשמעותיים שיזם אלכס היה הזרקה תת-עורית של שבב אלקטרוני לכלב, שכלל את כל המידע עליו: תאריכי החיסונים, גיל, שם הכלב ואדוניו וכתובתו.

בכל זמן כהונתו של אלכס לא התגלה ולוּ מקרה כלבת אחד בעיר!

עבודתו של אלכס זכתה להערכה גם בשירותים הווטרינריים הארציים. שש שנים לאחר עלייתו ותחילת עבודתו (בשנת 1986) הוא זכה לתואר רופא מצטיין ארצי ובעיר אשדוד חגגו וחלקו לו כבוד על הזכייה בתואר. הוא ניהל את המחלקה הווטרינרית העירונית במשך 34 שנים; הצוות הראשוני כלל עוד 2 רופאים, בנוסף ל-3 פקחים ומזכירה – וצמח, ברבות השנים, לצוות בין 10 אנשים.

גם בניין המחלקה עבר למקום חדיש ומרווח יותר, כשכל הזמן חושב אלכס על קידום, שיפור וחידוש. בנוסף לעבודה הממשלתית, הקים אלכס באשדוד, באישור העיריה, שתי קליניקות פרטיות לטיפול בחיות מחמד, בהן עבד בערב ובהן נעזר בשני רופאים.

אהובה, העזר כנגדו, היא ילידת אילניצָה (Ильница, מחוז אירשאווה), שגדלה באירשאווה; אהובה חקרה את תולדות משפחתה דורות אחורה (ועוזרת ברצון לכל המחפשים מידע על המשפחות היהודיות בכפר). בישראל עבדה אהובה בהוראה; תחילה כמורה בבית-ספר יסודי ואחר-כך עברה לחינוך מבוגרים ועבדה באולפנים להוראת עברית, כולל ניהול אולפן. כיום היא מרצה בנושא "ניהול מתחים והעצמה אישית".

אלכס יצא לגמלאות ב-2014 ולפני 3 שנים עברו הוא ואהובה לתל-אביב. אלכס גמלאי פעיל, השר במקהלת "ניגונים" (מקהלה עירונית במרכז הקהילתי צהלה), משתתף בחוג ברידג', עוסק בספורט, מנוי לתיאטרון ומסייע בטיפול בששת נכדיו.

ברוך תהיה על עשייתך!

אלכס מוביל קבוצת תיירים
מברה"מ במעלה הר הוֹבֶּרלָה

אלכס מופיע במקהלה העירונית
באולם האופרה בלבוב
(חמישי משמאל, בשורה העליונה)

ויושב (ראשון משמאל) עם
קבוצת התיירים בפסגת ההר

אלכס בעבודתו כווטרינר

רופא וטרינר מצטיין - 1986
מתוך כתבה במקומון באשדוד

הוטרינר של עיריית
אשדוד — רופא רשותי
מצטיין לשנת 1986

ד"ר אלכס ויינברגר

ד"ר אלכס ויינברגר, הרופא הוטרינרי של עיריית אשדוד, זכה בפרס הרופא הוטרינרי הרשותי המצטיין לשנת 1986. הפרס מוענק פעם בשנה על־ידי הסתדרות הרפואה הוטרינרית בישראל.

צוות של רופאים וטריניריים בכירים מהמכון הוטרינרי בבית־דגן, המליצו להעניק את הפרס לד"ר אלכס ויינברגר, כאות הערכה על פעולותיו לקידום השירות הוטרינרי של עיריית אשדוד.

הקידום התבטא, בין היתר, בשיפור הפיקוח התברואי על ייצור, שיווק ומכירת מזון מן החי ושורה של פעולות למניעת התפשטות מחלת הכלבת בעיר.

ראש־העיר, אריה אזולאי, בירך את ד"ר ויינברגר, בשם הנהלת העיר, על קבלת הפרס הנכבד.

אהובה ואלכס ויינברגר

<u>דר' ויינברגר עדינה (אוז'גורוד, קושניצה ומונקץ')</u>
<u>[עלון 110 – יולי 2023]</u>

עדינה, בת הדור השלישי, ילידת 1972, היא כמעט צברית: בגיל 8 חודשים היא עלתה ארצה עם משפחתה. ומדוע כל כך הרבה יישובים נכללים בשמה? כיוון שהשורשים מתפרשים אליהם: האימא, לאה, ילידת קושניצה [Kushnytsya, מחוז אירשאווה], שגדלה בברגסס; האבא צבי – יליד מונקץ' ואחיה, ויקטור, המבוגר ממנה בשנתיים – אף הוא יליד אוז'גורוד. המשפחה עלתה ארצה בשנת 1973, יחד עם הוריו של האבא, וחוותה את קשיי הקליטה כמו רבות מן המשפחות בגל עלייה זה – ובהצלחה כמוהן!

בחצי השנה הראשונה שהתה המשפחה באולפן בדימונה ואחר כך קבעה את ביתה בבאר שבע.

האימא לאה, רכשה במהרה את השפה העברית (נוסף לשפות הרבות מבית) והשתלבה כספרנית בספרייה של אוניברסיטת "בן גוריון", שזה לא מכבר נוסדה – עד לפרישתה, כך במשך עשרות שנים.

האבא צבי החל את עבודתו בתעשייה האווירית, אך עבר לעבוד במקצועו ככימאי בחברת "תרכובות ברום" ברמת חובב. תחילה עבד במעבדה כימית-אנליטית ובהמשך – ניהל את המעבדה במשך שנים רבות ועד לפרישה לגמלאות. בילדותה, עדינה התלוותה לא אחת אל אביה למעבדה והוקסמה ממשימות קטנות שהטילו עליה, וממבחנות ששינו את צבען... היא זוכרת תקופה זאת כאחת החוויות המעצבות של ילדותה, שם נזרעו, מן הסתם, זרעי האהבה למחקר.

עדינה למדה בתיכון מקיף ד' בבאר שבע והגבירה את לימודי הביולוגיה והכימיה.

בסיום לימודיה רצתה לשרת כחיילת קרבית, אך בשנים אלה של טרום בג"ץ אליס מילר– לא התאפשר מסלול זה. היא התגייסה לשירות ביחידת "מורן" [יחידת "מורן", אחת היחידות המיוחדות בחיל התותחנים תחת עוצבת "קלע דוד". היחידה הוקמה בסוף שנת 1982 והשתתפה בכל המלחמות והמבצעים מאז הקמתה. רוב הפעולות המבצעיות שלה הן מסווגות. מדובר באחת היחידות המובחרות שיודעות לא רק לסמן מטרה אסטרטגית, אלא גם לפגוע בה בדיוק רב. הנשק המובחר של היחידה, טיל התמוז, מסוגל לפגוע במטרה, גם אם היא ממוקמת בלב אוכלוסייה, והוא יכול אף להשמיד טנקים ממרחק של עד 20 קילומטרים. בניגוד למסוק קרב שמוגבל בנראות ובדלק, לוחמי מורן מומחים בהסוואה בשטח ובשיגור טיל בלתי נראה לעבר המטרה]. עדינה שימשה כמדריכת סימולטור ובפועל שירתה בצפון, בכפיפות לחברת "רפאל", מפתחת הסימולטור. השירות הפגיש אותה עם מהנדסי מכונות כך שבתום השירות הצבאי התלבטה עדינה בין שני המסלולים הללו: ביולוגיה או הנדסת מכונות. היא "הלכה אחרי תחושת הבטן" שלה ובחרה באהבת הילדות – ביולוגיה. את לימודי התואר הראשון והשני למדה באוניברסיטת "בן גוריון", לימודים שריתקו אותה.

בסיום התואר השני חיפשה עדינה אתגר מקצועי ובחרה ללמוד לתואר דוקטור ב"מכון ויצמן", בפקולטה לביולוגיה של התא, במחלקה לגנטיקה מולקולרית, כשהמחקר שלה מתמקד באחד מאברוני התא החשובים [מנגנון גולג'י: עיבוד מקרומולקולות כמו חלבון ושומן שנבנו על ידי התא].

בשנת 2004 נישאה עדינה לדידי ישראלי, המנהל את המערך הפסיכיאטרי בבית החולים "קפלן".

לפני כ-20 שנה, בזמן הפוסט-דוקטורט, שינתה עדינה כיוון ועברה לתחום הביו-אינפורמטיקה, הכולל גנטיקה חישובית וניסויים, כשנושא המחקר הוא מציאת קודים ב-DNA לבקרת הפעילות של התא. כך היה במשך 3 שנים. ואז הגיעה ההצעה לפתוח מעבדה ביולוגית במחלקה למדעי המחשב, כחלק מקבוצת מחקר. כיום עדינה היא **מדענית סגל בכירה ב"מכון ויצמן" ומובילה מחקר פורץ דרך בעולם הרפואה המותאמת אישית,** הקרוי **פרויקט 10K**.

מתוך אתר הפרויקט: "פרויקט 10K הוא מחקר תצפיתי ארוך טווח לאיסוף מידע על אורחות חיים ומחלות באוכלוסייה ישראלית. אנחנו עוקבים אחר אוכלוסיית הנבדקים לאורך זמן במטרה למצוא יחס או קשר בין חשיפה לגורמים מסוימים לבין הופעת מחלות. פרויקט 10K משלב בדיקות רפואיות חדשניות ושיטות מתקדמות של בינה מלאכותית על מנת לגלות מאפיינים אישיים, שיכולים לעזור בחיזוי מצבים רפואיים עתידיים, הרבה לפני שהם פורצים. השאיפה היא **לפתח שיטות אשר יאפשרו למנוע מצבים אלה ולשפר את איכות ותוחלת החיים של כל אחד ואחת מאיתנו...** אנו צוות רב תחומי של מדענים וחוקרים מהמכון, המשלבים חידושים ברפואה, בביולוגיה ובמדעי המחשב. בצוות חברים חוקרים, שאחראים לתגליות חדשניות ופורצות דרך, למשל בתחום הרכב חיידקי המעיים ומשמעותם למחלות ולתזונה מותאמת אישית."

המחקר מתבסס על איסוף נתונים שונים של 10,000 אנשים (!) לאורך שנים. הנבדקים עוברים סידרת בדיקות רפואיות, ממלאים שאלונים וכן נאספות מהן דגימות דם ודגימות גוף נוספות. איסוף מאסה כזו של נתונים היא אתגר המצריך להישאר מדויקים עם שיטות הבדיקה והמדידה לאורך זמן ועל פני מדידות רבות. בנוסף, במעבדה נבנות מערכות ניסוייות גדולות, התומכות ביצירה של מודלים מורכבים, המבוססים על ביולוגיה חישובית. **הצלחת הפרויקט יכולה לקדם את פני הרפואה: לתת דיאגנוזה מדויקת יותר של החולים, לתת טיפול מדויק ומותאם אישית ואף למצוא אפשרויות חדשות לטיפול.**

מטרה נוספת של המחקר של עדינה והצוות שבראשו היא עומדת, היא לבנות קהילת חיידקים פרוביוטיים, שתוכל לתת מענה במקרים של השמנת יתר ורמות סוכר גבוהות בדם. **המחקר של עדינה עומד בחזית המדע עם יישומים לשיפור איכות החיים והבנה חדשנית ופורצת דרך לגבי הטיפול בבעיות ההשמנה והסוכרת באופן פרטני, אישי, ולא כטיפול אחיד לכל האנשים.** מסתבר שהגנטיקה פחות משפיעה והגורמים המשפיעים ביותר הם גורמי סביבה: הרכב התזונה, הפעילות הגופנית וסוגי התרופות שאנו נוטלים.

אז למרות השיעור הקצר בביולוגיה – לכולנו יש עניין להבין כיצד עובדת המכונה המופלאה הנקראת גוף האדם – וכיצד לתחזק מכונה חשובה זאת באופן, שיקנה לנו איכות חיים מיטבית!

לעדינה ולבעלה 3 ילדים: הבכור מתגייס בקרוב, הבת בת 17 ולצעיר מלאו 13. הם מתגוררים ברחובות. במקרה, או שלא, בחודש יולי חוגגת עדינה יום הולדת – אז נאחל לה המשך עשייה מחקרית מוצלחת לטובת כל בני האדם!

ברוכה תהיי על עשייתך!

כנס פרויקט 10K ב"מכון ויצמן", ינואר 2023: ד"ר עדינה ויינברגר מרצה בנושא טיפול במחלות באמצעות חיידקי מעי

עדינה עם האימא, לאה

תמונת ילדות: עדינה עם האבא צבי והאח ויקטור

עדינה, בעלה וילדיהם

עדינה במהלך אחת מההרצאות

בתזמון נפלא הופיעה ב-19.6.2023 כתבה בעיתון "לאישה", מאת דינה חלוץ, על פעילותה של ירדן ישראלי, בתה של עדינה, שכותרתה: "**מיקי חיימוביץ סומכת על ירדן ישראלי, 17: "היא לא מחפשת תשומת לב ועובדת בשקט"**

"במסגרת פרויקט מיוחד של "לאשה", ביקשנו משש נשים משפיעות בתחומן לבחור נערות (מתחת לגיל 18) מוכשרות במיוחד, שניתן לסמן אותן כדבר המבטיח הבא בענפי המוזיקה, המדע, התיאטרון, הספורט והמאבק למען הסביבה. ירדן ישראלי (17) מרחובות החלה את הפעילות האקטיביסטית שלה בכיתה ו', כשארגנה פח מיחזור לניירות בכיתה. "אני אפילו לא יודעת להגיד למה", היא מודה בכנות. "אולי עצבן אותי שילדים זורקים כל כך הרבה נייר לפח, עדיין לא ידעתי מה זה משבר האקלים, אבל הרגשתי שיש פה משהו לא תקין. כשהייתי בחטיבה שמעתי על הנערה השוודית גרטה טונברי, שגרמה להרבה בני נוער לחשוב על הסביבה והחלטתי לעשות עם זה משהו".

היא האמצעית מבין שלושת ילדיהם של עדינה (50), חוקרת במכון ויצמן ודודי (50), פסיכיאטר. את הפעילות התחילה במחאת הנוער למען האקלים, כחברת צוות קשרי ממשל. "פתאום הבנתי כמה המצב חמור וכמה הממשלה לא פועלת בנושא. דוח מבקר המדינה מ-2021 קובע שהפעילות של הממשלה בתחום הזה נעה בטווח של בין פיגור לאפס", היא אומרת. "יש פה מלחמה על החיים שלנו כאן, בעיקר של הדור שלי. אני לא יודעת באיזה עולם אני אחיה בגיל 40, יכול להיות שארד לסופר ולא יהיה מלפפון, ואם יהיה, אולי הוא יעלה הרבה מאוד כסף בגלל הנזקים של משבר האקלים. בסוף המניע הוא די אנוכי, לדאוג לעתיד שלי".
מיקי על ירדן: התרשמתי מהרצינות שלה. ירדן היא דוגמה לנוער הנהדר שהתעורר ושפועל בנושא משבר האקלים ודורש מאיתנו, המבוגרים, את מה שלכאורה אמור להיות מובן מאליו - לדאוג שיהיה להם עתיד על הפלנטה הזו. היא חלק ממחאת נוער האקלים שאני מלווה כבר כמה שנים. אני פוגשת אותם בהמון אירועים, צעדות ומחאות והם קול אותנטי וחשוב.

קישור לכתבה המלאה: https://www.ynet.co.il/laisha/article/rynnshdv2

וייס: ארבע האחיות לבית וייס (מונקץ') [עלון 42 – אפריל 2018]

"חיפשתי מילים, כל המילים במילון, כל המילים בזיכרון, כל המילים בשפה, כל המילים שנוצרו, לתאר את אובדן בני משפחתנו, שחייהם נגדעו באכזריות בעודם באיבם, באשמת היותם יהודים – ולא מצאתי את אותם המילים"... (ישראל הדרי, שריד שואה מקירוב, פולין).

ובתוך כל זה חשוב לספר את סיפור הישרדותם באושוויץ של ארבע האחיות לבית וייס: מלצ'י (מלכה), אִילוֹן (אילנה), לֶפִי (אהובה) וליצ'ו (לאה).

מימין לשמאל: מלצ'י (מלכה) אילון (אילנה) ליצ'ו (לאה) ולפי (אהובה)

משפחת וייס מנתה את ההורים אברהם ורחל ו-9 ילדים: האחים הגדולים שמואל-אריה, הילל, שייע, וישראל, וארבע בנות: מלצ'י, אילון, לפי וליצ'ו - ובן הזקונים היה מאייר. האב אברהם היה סוחר עורות, או כפי שקראו לזה בגרמנית Roh Haut Handlung .

המשפחה חיה בעיר מוקצ'בו, כפי שקראו לה הצ'כים, או מונקץ' בפי ההונגרים. העיר שכנה בקצה המזרחי של מה שהיה בזמנו הרפובליקה הצ'כוסלובקית. זו הייתה מחולקת לכמה אזורים: צ'כיה - ובירתה פראג, מורביה - שלזיה שבירתה ברנו, סלובקיה - שבירתה ברטיסלאבה, וקרפטורוס, שבאזור זה נכללה מוקצ'בו. אומנם אוז'גורוד הייתה בירת המחוז באופן רשמי, אבל מבחינה כלכלית, מוניציפלית ותרבותית מוקצ'בו נחשבה לעיר המרכזית.

האזור היה רב גוני: נוף יערות הרי הקרפטים, מרחבי שדות מוריקים ונחלי מים רבים, הזורמים דרומה לדנובה, וביניהם נהר הלטוריצה, שחצה את העיר מונקץ'.

כמו הנוף, גם האוכלוסייה הייתה מגוונת: היו דוברי גרמנית והונגרית, ששרדו מהתקופה האוסטרו-הונגרית, היו דוברי פולנית בצפון, דוברי רוסית ואוקראינית במזרח, ודוברי רומנית והונגרית בדרום. העיר מנתה 37,000 תושבים, שמחציתם היו יהודים. גם האוכלוסייה היהודית הייתה מגוונת: היו ציונים מכל הזרמים והתנועות, היו דתיים, שהיו מחולקים ל"חצרות", ביניהם גם הקיצוניים ביותר שידועים כיום כ"סאטמרים", והיו המתבוללים, שהתרחקו מהיהדות.

בבית המשפחה דיברו יידיש והונגרית, בבית הספר למדו תחילה רוסית, ולאחר מכן צ'כית וגרמנית - ועם העוזרת דיברו באוקראינית.

בפסח 1944 הכול השתנה. ההורים עוד דיברו ביניהם אם לא כדאי לדחות את הדחת כלי הפסח שלאחר הסדר לבוקר שלמחרת, לפני שמעלים אותם לבוידם, אבל למחרת כבר לא הצטרכו לכלום... ז'נדרמרים הונגריים וחיילי ס"ס גרמניים דפקו בחוזקה בדלת, ובטון נוקשה ציוו "פתחו את הדלת!" – ועם המילים הללו נגמר החופש, ולחלק גדול נגמרו גם החיים!

ומכאן לעדותה של האחות מלצ'י (מלכה), שניתנה לאנשי "יד ושם":

"תחילה הייתה המשפחה בגטו במונקץ' ומשם, בטרנספורטים, לאושוויץ ואז התחילה הזוועה: דחפו אותנו לקרונות, בברוטאליות, בצעקות, יותר נכון בצרחות, קרון של בהמות. זה היה נורא, לא היה אוויר, היה מחניק, צפיפות איומה, ללא מים, בכי ילדים, מלמולי זקנים, עומדים, יושבים, שוכבים, חיים ומתים, וזה לקח 4-5 ימים, שנמשכו כנצח, עד שהגענו לאושוויץ.

וברציף הרכבת באושוויץ, כשזרקורים מסנוורים את עינינו, וכלבים נובחים ברקע, לקול צעקות אנשי הס"ס, החלה הסלקציה המזוויעה של מנגלה: בחורים וצעירים - ימינה, זקנים וילדים – שמאלה.

יהודים פולנים, שעבדו בסלקציה אמרו לנו, ביידיש, לתת את הילדים לסבתות כדי שנינצל... איזו אימא תרצה לתת את הילד שלה? לשתי הגיסות שלי היו ילדים, לאף אחת לא היה את האומץ לתת את הילדים - ושתי הגיסות הלכו לתאי הגזים, יחד עם הילדים שלהן.

היינו 4 אחיות. גילחו לנו את השערות, עשו לנו חיטוי והיינו ערומות; היינו 4 אחיות ביחד - אם לא היינו ביחד לא היינו שורדות, כל אחת תמכה באחרת; אני הייתי הבכורה ושלוש האחיות הקטנות שמעו בקולי. בתחילה היינו ב- FKL Lager [אחד ממחנות אושוויץ] ושם ישנו על דרגשים צמודים זו לזו. כולנו עבדנו במחסן הבגדים. לאחר כמה זמן עברנו ללאגר הצ'כי, בלוק 26, ושם קעקעו אותנו במספרים עוקבים.

בלאגר הצ'כי - האחות הקטנה, ליצ'ו, שהייתה בת 14, חלתה; היה לה חום גבוה והצוואר שלה התנפח. היה לנו ברור, שאם היא תצא לעבודה היא לא תשרוד. הצלחנו לשחד את האחראית על הבלוק, שהעבירה את האחות הקטנה לבלוק של חולים בהתאוששות, שמשם לא יצאו לעבודה. באחד הימים נודע לנו שהגרמנים מתכוונים לקחת את כל החולים מהבלוק הזה, כולל את אחותי, למשרפות. התארגנו שלוש האחיות, נכנסנו בלילה לבלוק של האחות החולה והעברנו אותה לבלוק שלנו. הצלחנו לשחד את האחראית על הבלוק שלנו שתעלים עין ותאפשר לאחות הקטנה לא לצאת לעבודה עד שתתחזק - וכך היה.

אחרי חצי שנה התחילו לחסל את אושוויץ. העבירו אותנו ברכבת לחבל הסודטים ושם עבדנו עבור הגרמנים במפעל שייצר גלגלים למטוסים. עבדנו ארבע האחיות ביחד, עבודות פיזיות קשות: סחבנו ארגזים כבדים מאוד ועסקנו בניקיונות; גרנו במפעל, אוכל היה בצמצום, מקלחות לא היו, בגדים כיבסנו בלילה ולבשנו למחרת.

בסוף המלחמה שוחררנו על ידי הרוסים. בדרך לא דרך, שכללה הליכות של מרחקים עצומים ונסיעה ברכבות מסע - הצלחנו לחזור הביתה בשנת 1945. האח הילל, שהיה בצבא ההונגרי, חזר ראשון הביתה, מצא את הבית מאוכלס על ידי מקומיים שהשתלטו על הבית, הצליח לסלק אותם, וכך כשחזרנו - היה לנו איפה להיות.

אף אחד כבר לא רצה להישאר בבית. ידענו שההורים נשרפו באושוויץ, והכי נורא: ראינו שרוב החברים שלנו לא שרדו. אחרי כמה שבועות נסעתי עם אחותי לפי (אהובה) ובן זוגה ברי (דב) שטרן, שגם היה ממונקץ, לסודטים, ושם הכרתי את בעלי. שם התחתנו - גם אני וגם אחותי. בעזרת אישורים מזויפים עלינו לארץ ב- 1947 - היישר למלחמת השחרור.

אני משוכנעת, ללא צל של ספק ,שאם לא היינו ארבע האחיות ביחד, תומכות אחת באחרת לאורך כל התקופה, אף אחת לא הייתה שורדת!"

אחרית דבר:

ההורים אברהם ורחל וייס ניספו באושוויץ;

האח שמואל-אריה וייס, אישתו וילדיו נספו באושוויץ;

האח הילל וייס, שהיה, כאמור, בצבא ההונגרי - שרד, אשתו וילדיו נספו באושוויץ;

הילל התחתן בשנית עם סורי לבית קלמפנר ועלה לארץ ב 1973; בנו אברהם (אצ'י) וייס מתגורר בפתח תקווה – ובתו, יודקו, מתגוררת בניו- יורק.

האח שייע וייס, שהיה ציוני נלהב, עלה לארץ לפני המלחמה, התחתן בארץ עם אסתר לבית מרלמשטיין ממונקץ', ושני בניו, גידי ורני וייס, מתגוררים עד היום בנהריה. לצערנו גידי שכל את בנו, תמיר, במהלך מלחמת לבנון הראשונה.

האח ישראל וייס נספה אושוויץ;

האחות מלצ'י התחתנה עם הרשי גוטסמן; בתה, רחל (בן-יואב), מתגוררת בחופית, ובנה אברהם (גונן) - ברעננה.

האחות אילון התחתנה עם זיגמונד קרמיש, ובסוף שנות ה-60 היגרה מברה"מ לארה"ב. לאילון בן אחד, גוסטי, מדען בתחום הפיזיקה, שמתגורר בארצות הברית.

האחות לפי התחתנה עם ברי (דב) שטרן והתגוררה כל השנים בנהריה; בנה, יענקול (שקד), מתגורר בקיבוץ משמר העמק.

האחות ליצ'ו התחתנה עם בוניו (שמעון) רוט, והיגרו מברה"מ לארה"ב בסוף שנות ה-70; בנה גרישה רוט מתגורר בהונגריה – ובנה, אלכס רוט, מתגורר בניו יורק.

האח הקטן, מאייר, היגר באמצע שנות ה-70 מברה"מ לארה"ב; לו ולאשתו שיינדי 2 בנים, דודי ואצ'י וייס, המתגוררים עם משפחותיהם בניו-יורק.

כל האחים והאחיות בני הדור הראשון נפטרו במהלך השנים, גאים במורשתם ובילדיהם בני הדור השני, החיים בארץ ובעולם כיהודים גאים!

ביקור של בני הדור השני במונקץ' בשנת 1999
עומדים מימין לשמאל: עליזה ואברהם וייס (ישראל), גוסטי קרמיש (ארה"ב), גרישה רוט (הונגריה), יענקול שקד (ישראל), גידי וייס (ישראל), אלכס רוט (ארה"ב), אברהם גונן (ישראל)
כורעים: דודי וייס (ארה"ב), רחל בן יואב (ישראל).

ר' ישכר דב (בֶּריש) וייס (וֶרצקי / Vorota)
[עלון 139 – אוקטובר 2025]

במסגרת חיפושים באינטרנט תחת הכותרת "ישראלים ילידי הונגריה" מצאתי מספר שמות, המתאימים לאזור קרפטורוס, שבתקופות מסויימות היה שייך לאוסטרו-הונגריה / הונגריה. אחד מהשמות הוא של ר' יִשכר דב (בֶּריש) וייס (וַיס). אביא את המידע מתוך הערך בוויקפדיה:

"היה עסקן ציבור, פעיל "המזרחי" **ומנכ"ל משרד הדתות הראשון**.
חי בין השנים כ"ב באב תרמ"ו, 23 באוגוסט 1886 – ב' בשבט ה'תשכ"ג, 27 בינואר 1963.
וייס נולד בעיירה אלשו-ורצקה (ורצקי) שליד מונקאץ' שבהונגריה (באוקראינה המודרנית) [כיום נקראת העיירה **Nyzhni Vorota**, בהונגרית: **Alsoverecke** והיא שייכת למחוז זַקַרפַּטיָה].
[הרב היה] בנם של רבקה מרים, לבית רוזנברג, ושמואל צבי, בן הרב יצחק אייזיק וייס (אב"ד סבליאבה (סוואליווע) ובאחרית ימיו אב"ד במונקאץ', מחבר הספרים "בית יצחק" ו"דברי יצחק"). השתייך לחסידות ספינקה, שמייסדה והאדמו"ר הראשון שלה, רבי יוסף מאיר וייס, היה בן דוד של אביו. התחנך בחדרים ובישיבות הונגריה.
היה הפעיל הציוני היחיד במשפחתו בת שלוש-עשרה הנפשות, ובזכות עלייתו לארץ, ניצל מן השואה.
בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה, **שירת בצבא האוסטרו הונגרי. היה פעיל לאומי לפני קום המדינה ופעיל ציבור לאחריה.**
בשנת תרע"ב [1912] נדד לעיר סטניסלבוב [כיום: איוונו פרנקובסק] שבגליציה ונישא לרבקה-רחל, בת רבי יעקב שומר, השתקע בעיר וכיהן שם כראש הקהילה.
מגיל צעיר שאף וייס לעלות לארץ ישראל, **והשתייך לתנועה הציונית**. בשל התנגדות הוריו, נאלץ ללמוד עברית בחשאי, ולנדוד לסטניסלבוב. בהגיעו לשם, היה חסר אמצעים, ובלית ברירה השתמש בבית הכנסת כמחסה לילה. שם ביקש מהמתפללים שיעזרו לו במציאת שידוך, וכך הכיר את רבקה-רחל, ולאחר הסכמת אביה נישא לה. בחלוף השנים, כיהן שם **כראש הקהילה והקים מוסדות חינוך עבריים**.
וייס היה חבר **בהנהלת הוועד הלאומי היהודי במערב אוקראינה, חבר המועצה הארצית של המזרחי בגליציה המזרחית וראש המזרחי בסטניסלבוב.**
בשנת ה'תרפ"ה (1924/5) **הוזמן לפתיחת האוניברסיטה העברית** [בירושלים] ובאותה שנה קנה חלקת אדמה בארץ לחלק מיהודי סטניסלבוב. וייס **ייצג את המזרחי בקונגרסים הציוניים ה-15, ה-20 וה-22**.
בשנת ה'תרצ"ד (1933/4) עלה לארץ ישראל, לבד, בתור תייר, על מנת לטפל בנושא האדמות של יהודי סטניסלבוב, והחליט לא לעזוב את הארץ. שהה בארץ באופן לא חוקי עד שאשתו ובנותיו יכלו לעלות באופן חוקי. בנו ישראל, קיבל אישור עלייה בשל שיוכו לתנועת נוער ציונית. התגורר תחילה בתל אביב, ולאחר מכן בירושלים.
בשנותיה הראשונות של המדינה, **כיהן וייס כמנכ"ל משרד הדתות הראשון, ולאחר מכן כיו"ר ועדת התלונות במשרד ראש הממשלה. כמו כן היה גזבר וחבר הנהלת מפעל התורה.**
וייס חיבר ספר ליקוטי פירושים לפרשיות השבוע, שלאחר מותו הודפס על ידי משפחתו בשני חלקים (רק החלק הראשון יצא לאור בהוצאה מסחרית, בעריכת חתנו מאיר מדן). בנוסף, הוא פרסם מאמרים תורניים.
וייס היה אב לשלושה: ישראל וייס, **לאה מדן** (אשתו של הבלשן העברי מאיר מדן ואמם של הרבנים ברוך ויעקב מדן) **ובלה עמירם**."

*ב-1 במאי 2022 נכתב בערוץ סרוגים: "במהלך השבת הלכה לעולמה הגברת בלה עמירם ז"ל.
בלה, אישה גומלת חסדים, פתחה את דלתה לאסתר פולארד ע"ה בשנים בהן רבים לא היו מודעים למאבק למען שחרורו של יהונתן ואיפשרה לה להתגורר בביתה במשך **כ-20 שנים (!)**. יהונתן פולארד ספד לה: 'בלה הייתה חלק בלתי נפרד מהמאבק להשיב אותי הבייתה והייתה מקור של בלתי נדלה של אהבה לאסתר ע"ה ואלי. יותר מכל היא סימלה בעיניי כל מה שפטריוטית אמיתית מייצגת: אהבה לארץ, אהבת ה' ואהבת העם שלנו. היא הייתה, ותמיד תהיה, מקור השראה לכל מי שזכו להכיר אותה. אין לי ספק שאסתר ע"ה מקבלת את פניה בשער השמים'".

ד"ר וייס שמעון ובנו, אל"מ וייס מרדכי (מורדי) (מונקץ') [עלון 140 – נובמבר 2025]

ד"ר שמעון וייס הוא איש רב פעלים בתחום החינוך וההדרכה, בעל יוזמות ומיזמים חינוכיים מרשימים, אך הדגש בחייו המקצועיים בעשרות השנים האחרונות הוא **בשילוב המגזר החרדי בלימודים אקדמאיים בתחום ההנדסה והרפואה** – ועל כך בהמשך.

אספר את סיפורו האישי, אך לא פחות חשוב ומרגש הוא סיפורו של בנו, **אל"מ מרדכי (מורדי) וייס, המכהן כמפקד חטיבת הקומנדו של צה"ל.**

שורשיו של שמעון נטועים בשתי עיירות בקרפטורוס: האבא, חיים-וולף היה יליד Huklyvyi [מחוז וולובץ, בהונגרית: Zugo; מנה 231 יהודים במפקד 1941], יליד 1913; בשנות ה-40 גוייס לפלוגות העבודה ושוחרר, בסופו של דבר, ממטהאוזן.

האימא, חיה, הייתה ילידת Klyachanovo [מחוז מונקץ', בהונגרית: Klacsanó; מנה 215 יהודים במפקד 1941], ילידת 1930. היא הייתה הבכורה – והיחידה, ששרדה ממשפחתה – הורים ועוד 5 אחים ואחיות. אחרי המלחמה היא אומצה על ידי דוד יחיד שחזר מהמלחמה.

ההורים התגוררו במונקץ', שם נולד שמעון בשנת 1955, וגם אחותו. את לימודיו בחטיבת הביניים עשה בבית-ספר מספר 8 – ואת התיכון בבי"ס מספר 1.

במאי 1972 עלתה המשפחה ארצה והתיישבה בנתניה. לימודי העברית נערכו באולפן ב"בר אילן". אחר כך הפך שמעון לעתודאי ולמד ב"מכון לב" הנדסת אלקטרוניקה, כולל תעודת הוראה; אלקטרוניקה היה מקצוע שלא עסק בו כלל, אבל בהוראה עסק שנים רבות מאוד. הוא התגייס לצבא בתקופת הרמטכ"לות של רפאל איתן, שנודע בגישתו המיוחדת לחינוך ["נערי רפול"]. בצבא עדיין לא היה מקצוע צבאי בשם הדרכה **ושמעון נבחר להיות ממייסדי בית הספר להדרכה צבאית**. הוא שרת בצה"ל 5 שנים, בשכם [בה"ד 3] ועסק בדידקטיקה של מקצועות החי"ר [חיל רגלים]; שמעון השתחרר בדרגת סרן.

לאחר השחרור עבד בתעשייה האווירית בהכנת ערכות הדרכה לטייסים ולטכנאים של מטוס ה"לביא", במשך 6 שנים – עד לסגירת הפרוייקט.

במהלך השנים סיים שמעון שני תארים שניים באוניברסיטה בירושלים; את השלישי הוא עשה באקדמיה למדעים במוסקבה, בנושא: פיתוח תוכניות לימודים במקצועות הטכנולוגיים.

משנת 1990 חזר שמעון ל"מכון לב", בו למד כשעלה ארצה, למשך 35 שנים, אך הפעם כדיקאן הסטודנטים [25 שנים] ובעשר השנים האחרונות – כמנכ"ל המוסד האקדמי.

כמה מילים על "מכון לב", מוויקיפדיה: "המרכז האקדמי לב (לשעבר: "מכון לב" או "בית הספר הגבוה לטכנולוגיה בירושלים", ידוע גם בראשי תיבות בג"ט) הוא מכללה אקדמית-תורנית, המוכרת על ידי המועצה להשכלה גבוהה. המוסד מאפשר שילוב לימודי טכנולוגיה ויהדות, והלימודים בו מתקיימים בקמפוסים נפרדים לגברים ולנשים. המרכז האקדמי לב מעניק תואר ראשון ושני במקצועות טכנולוגיים, במקצועות הניהול והחשבונאות ובסיעוד. לומדים בו כ-5,000 סטודנטים."

בכתבה מיוני 2011 נכתב: "בחמש השנים האחרונות חל גידול של 400% אחוזים במספרם של חרדים-גברים ונשים - לומדים לתארים אקדמיים במקצועות ההנדסה והבריאות. כך עולה מנתונים שיוצגו היום בכנס ראשון מסוגו תחת הכותרת 'שילוב האוכלוסייה החרדית – כיעד לאומי'. הכנס בחסות 'כיכר השבת' - האתר החרדי המוביל בעולם. ... **מנכ"ל בית הספר הגבוה לטכנולוגיה בירושלים, ד"ר שמעון וייס,** הוסיף כי 'במהלך ההכנות ליום העיון התברר לנו שחרדים מעדיפים ללמוד הנדסה ברמה גבוהה ואף לעסוק בכך, אולם הם אינם מוכנים להתפשר על אורח החיים ומעדיפים קמפוס ותנאי לימוד בהפרדה. ביום העיון אנו נציג בע"ה נתונים מרשימים על אחוזי ההשמה של שלוש המחזורים האחרונים - לצד נתונים על הביקוש ההולך וגובר ללימודי הנדסה בקרב הציבור החרדי'".

אחד המיזמים החשובים שיזם וביצע שמעון הינו הכשרת אחיות, בנות המגזר החרדי. באוקטובר 2021 סיימו בהצלחה 23 בנות סמינר אופק שעל ידי רשת 'נצח' את התואר האקדמי היוקרתי בסיעוד מטעם המרכז האקדמי לב. מפרסום המכון: "סיומו של המחזור הראשון הינו אבן דרך חשובה בחזון המשותף של סמינר אופק של רשת נצח ושל המרכז האקדמי לב **בשילוב נשים חרדיות כגורם משמעותי וחיוני במערכת הבריאות. ד"ר שמעון וייס מקים ומייסד אופק אמר כי "החזון של בנות חרדיות שמקבלות את התואר במקצוע מיוחד כמו הסיעוד, הוא אירוע מרגש. החזון של אופק שהחל בקטן הופך היום למשהו גדול שהבוגרות שלנו משלימות את המסע הארוך כל הדרך לתעסוקה בכבוד במקצוע טיפולי, שכולו נתינה למען האחר".**

עד כה נוספו למערכת הבריאות מעל 400 אחיות חרדיות בזכות מיזם זה. שמעון נמצא בקשר מקצועי אינטנסיבי עם בית החולים "הדסה" בירושלים ומרופאי בית החולים הוא שמע מחמאות מרגשות של אחיות אלה, המגלות חמלה ומחוייבות רגשית עמוקה לטיפול במאושפזים. המצב כיום הוא שיש לו אפשרות לפתוח כיתות לימוד עם 75 מקומות – ויש ברישום 120 בנות חרדיות מעוניינות.
עוד מיזם בתחום הרפואה ששמעון יזם הינו **הכשרת עובדי דימות** [רנטגן, CT, MRI] חרדיים - לנוכח מחסור של 1100 תקנים בתחום. מכונים פרטיים השקיעו כסף רב ברכישת ציוד, אך בהיעדר אנשי מקצוע מתאימים, עומד הציוד מושבת והתורים נידחים למועדים רחוקים. שמעון אף סיפר על אוטובוס, היוצא מדי בוקר מג'נין לבי"ח "הדסה עין כרם" עם טכנאי דימות. נדרשה שנה לשכנוע אך כיום, זאת השנה השנייה, כבר נפתחו מסלולי הכשרה ייעודיים למקצוע זה. בשילוב עם "מכללת ירושלים", בה לומדות הבנות החרדיות שנתיים מדעים - ומשלימות עוד שנתיים של לימודי דימות. המסלול הינו דרך הסבת אקדמאים, מתחומים שונים, ללימודי דימות בני שנתיים – כשהבוגרים נקלטים מיידית לעבודה.
שמעון מדגיש **שהחזון שלו הוא פרוייקט לאומי - הן בהכשרת עובדי סיעוד והן בהכשרת עובדי דימות!**
השנה הורחבה פעילותו גם לעבודה מול "שיבא תל השומר" ו"קפלן" עם בנות מחסידות צאנז מנתניה.
שמעון שימש כמנכ"ל בעוד מסגרת חינוכית – "אורות ישראל", לה סניפים באלקנה וברחובות. על המכללה – מתוך האתר שלה: " מכללת אורות ישראל היא מכללה אקדמית ציונית דתית לחינוך, המכשירה מחנכים ומחנכות, מורים ומורות לילדי ישראל בכל הגילאים. ... המכללה מקיימת לימודים לתואר M.Ed. בשלושה תחומים: מקרא וספרות חכמים, ייעוץ חינוכי, ניהול וארגון מערכות חינוך וכן מתקיימים קורסי מנהלים והשתלמויות מגוונות."
בין לבין ביצע שמעון 50-60 שליחויות לברה"מ במסגרת **"נתיב" [לשכת הקשר במשרד ראש הממשלה לקשר עם יהודי ברה"מ / מדינות ברה"מ לשעבר] והסוכנות היהודית**. הרבה מאות סטודנטים הגיעו דרך שליחויות אלה ללימודים ב"מכון לב". הוא הגיע עד ולדיווסטוק [במזרח הרחוק הרוסי ברוסיה, על חוף הים היפני]. מכיוון שחלק מהצעירים עוד לא היו בני 18, הוא הפך לאפוטרופוס לנוער זה – עד מלאת להם 18. שמעון העיד שיש בארכיון "נתיב" 117 תיקים הנקראים "ילדי שמעון וייס"...
כמו כן עסק שמעון במיון של 2 המחזורים הראשונים של **"נעל"ה" [נוער עולה ללא הורים]**.
שמעון ואשתו מרים, ילידת ברזיל, מתגוררים ביישוב חשמונאים \באזור מודיעין]. לבני הזוג וייס 7 ילדים 4 בנות ו-3 בנים ועד כה, וב"ה – 23 נכדים. אחד מחתניו הוא יוסי דגן, ראש המועצה האזורית שומרון.
וכאן אנו מתחברים אל סיפורו של הבן הבכור, מרדכי (מורדי):
אנו גאים להביא עוד סיפור הצלחה של בני הדור השלישי שלנו, ילידי הארץ, צאצאים לבני הדור הראשון אשר נולדו בקרפטורוס [לפני מלה"ע ה-2] או בני הדור השני, אשר נולדו בזאקרפטיה [אחרי מלה"ע ה-2].
אעלה את הידוע לנו מפרסומים ברשת על אל"מ ויס מרדכי (מורדי) אשר **מכהן כמפקד חטיבת הקומנדו של צה"ל.**

* התמונה - מוויקיפדיה, צילום של דובר צה"ל.

מורדי נולד, כאמור, ביישוב חשמונאים, בו גם למד. את הישיבה התיכונית למד בנתניה.
מוויקיפדיה: "אהרן מרדכי (מורדי) וייס, נולד בשנת 1982, הוא קצין בצה"ל בדרגת אלוף-משנה, המכהן כמפקד חטיבת הקומנדו (עוז). שימש כקצין אג"ם של פיקוד הצפון, וקודם לכן שימש כמפקד חטיבת אפרים, מפקד גדוד גפן ומפקד גדוד 101."
מערוץ 7: "בוגר עלי: אל"מ מורדי וייס ימונה למפקד חטיבת הקומנדו.
וייס למד במכינה קדם-צבאית בני דוד בעלי במחזור י"ג. התגייס לצה"ל בשנת 2002, התנדב לצנחנים והתקבל לסיירת צנחנים - עוזי ברוך, כ"א בחשוון תשפ"ה, 22.11.24.

אל"מ מרדכי (מורדי) וייס, המשמש קצין אג"ם של פיקוד הצפון, ימונה למפקד חטיבת הקומנדו.
כך החליט הרמטכ"ל הרצי הלוי. קודם לכן שימש מפקד חטיבת אפרים, מפקד גדוד גפן ומפקד גדוד 101.
וייס למד במכינה קדם-צבאית בני דוד בעלי במחזור י"ג. התגייס לצה"ל בשנת 2002, התנדב לצנחנים והתקבל לסיירת צנחנים. עבר מסלול הכשרה כלוחם, קורס מ"כים חי"ר וקורס קציני חי"ר. **השתתף בלחימה כנגד הטרור הפלסטיני באינתיפאדה השנייה ובמלחמת לבנון השנייה.**
ב-12 ביולי 2018 הועלה לדרגת סא"ל ומונה למפקד גדוד 101 ושימש בתפקיד עד 28 ביולי 2020.
לאחר מכן מונה למפקד גדוד גפן, בהמשך מונה למפקד חטיבת אפרים עד למינויו כקצין אג"ם של פיקוד הצפון.
וייס מתגורר בעלי, **נשוי ואב לשמונה**. בעל תואר ראשון במדעי המדינה וצבא וביטחון מאוניברסיטת חיפה.
ועל כך אומר אביו, שמעון: **"הדס [אשתו] היא האלופה!"**

יולי 2020: **אתר העמותה להנחלת מורשת הצנחנים: דבר מג"ד 101 סא"ל מורדי וייס ללוחמי מחזור נובמבר 2017 בערב המשתחררים של גדוד 101!** https://www.facebook.com/reel/1674392226069537

אתר 0404: "אל"מ מורדי וייס נכנס לתפקיד מפקד חטיבת אפרים - נועה מגיד, ב' אלול ה'תשפא (10.08.21).
מדברי מפקד אוגדת יהודה ושומרון, תת-אלוף יניב אלאלוף: 'מורדי היקר, זכיתי לפקד עלייך בהיותך **מפקד פלוגה צעיר נמרץ ומצטיין. אתה מטובי המפקדים הקרביים בצה"ל**. המעבר לפיקוד על החטיבה המרחבית אפרים באיו"ש הינו מאתגר מאוד ויחייב אותך למסירות וריכוז ברמות הגבוהות ביותר.'"

30.4.2022 – **אלוף משנה מורדי וייס על מבצע לכידת 2 המחבלים שביצעו את הרצח באריאל**
https://www.youtube.com/watch?v=K6ozHzZ2GeU

מעריב, 27.1.2022, משה כהן: **"סגירת המעגל של לוחמי הסיירת: כ־20 שנה לאחר שהתגייסו ביחד לשירות סדיר בסיירת צנחנים, סיימו חמישה מהלוחמים את שירות המילואים שלהם בצה"ל. הם שירתו תחת פיקודו של מי שהיה חברם הקרוב לנשק בזמן שירותם הסדיר וכיום הוא מפקד חטמ"ר אפרים - אל"ם מורדי וייס.**
'כשראיתי אותם בגזרה התרגשתי. השירות שלנו יחד כחיילים בצנחנים, אותם חיילים שהם עד היום חבריי הטובים ביותר, צרב אצל כולנו את אותה חברות שלעולם לא תיעלם', סיפר אל"ם וייס. **'סל הערכים ומצע הגידול שבעקבותיהם הגענו לשרת יחד ושהלכו והתעצמו במעלה השירות הסדיר שלנו כלוחמים – הוא שמביא אותנו גם היום להמשיך ולשרת את המדינה במילואים ובשירות קבע'**, הוסיף.
בראיון ל"מעריב" סיפרו שלושה מהמילואימניקים מיקי אדלר, תמיר פורמן ומיכאל ברנשטיין את התחושות לאחר סיום הפרק האישי שלהם בצה"ל: "נוצרו בינינו חברויות לכל החיים. אנחנו יוצאים לטיולים משותפים עם המשפחות והילדים וגם מקיימים מפגשים". הם הדגישו: "אנחנו כור ההיתוך של החברה הישראלית".

17 מתנדבים התגייסו לפני כ-20 שנה לסיירת הצנחנים, והם המשיכו ביחד את כל המסלול וגם את השירות במילואים. 'כמה מהחבר'ה יצאו לקריירות בחו"ל והם כבר לא משרתים איתנו, אבל אנחנו ציפינו בכל שנה למפגש ולשירות', הם אמרו.
כשנה לאחר תום שירותם הסדיר, פרצה מלחמת לבנון השנייה והם התגייסו לראשונה כחיילי מילואים.
מורדי וייס (שלישי משמאל) צילום: דובר צה"ל
...בתום המלחמה הם המשיכו לשמור על קשר הדוק, הקימו משפחות, וכל

אחד פיתח קריירה אישית באזרחות. ...'הריחוק הגיאוגרפי לא פוגע בקשר ההדוק בינינו', הם ציינו. 'השירות האחרון שלנו היה מאוד מאוד מרגש. **הגענו לחטמ"ר אפרים, והמפקד הוא וייס, ששכב במיטה לידינו בשירות הסדיר**. שמרנו כל השנים על קשר, אבל זאת הייתה הפעם הראשונה שבה הוא היה המפקד שלנו'. והוסיפו בהומור: 'היה בינינו מפגש מרגש מאוד, וגם ביקשנו שיגיע לשמור בעמדת הש"ג בין 2:00 ל-4:00 בלילה. נשארנו חברים קרובים, וגם מורדי התרגש מאוד. זאת הייתה סגירת מעגל'".

***אתר של עיריית אריאל** - פורסם ב- 27.06.2023

חילוף במפקד החטמ"ר - אל"מ נתנאל שמכה יחליף את המפקד היוצא מורדי וייס.

אמש (יום ב' 26.6.23) נערך טקס חילופי המפקדים. ראש העיר, אלי שבירו, ייצג את העיר אריאל והודה למפקד היוצא באופן אישי על האכפתיות ומקצועיות הרבה וברך את המפקד הנכנס.

בטקס החלפת מפקדים של חטמ"ר אפרים, נשא דברים ראש העיר אלי שבירו להלן דבריו:

'היום אנחנו לא נפרדים לשלום אלה אומרים להתראות, זכינו להכיר **מפקד משכמו ומעלה, קשוב לאנשיו ומסור לעבודתו.** ...אל"מ מורדי וייס - לא לחינם הצלחת בצניעותך להוביל את החטיבה להישגים גדולים ולאפשר לנו, התושבים באזור, לשמור על שגרת חיים.

אני משוכנע שגם בתפקידך הבאים תצליח ותגיע להישגים דומים ונראה אותך מטפס בסולם הדרגות.

להזכיר לכולם שכמעט כל מפקדי החטיבה הגיעו לדרגות אלוף ואף רב אלוף - יש עתיד.

אני מברך אותך בשמי ובשם כל תושבי אריאל שתעלה ותצליח.

***אתר כיפה**, 19.7.2023: **מפקד החטיבה הסרוג מעלי מסיים את תפקידו - זה התפקיד הבא: אל"מ מורדי וייס, מסיים את תפקידו כמח"ט אפרים ובקרוב ייכנס לתפקידו הבא: קצין אג"ם של פיקוד צפון. וייס, שהחל את דרכו בסיירת צנחנים, פיקד בעבר גם בסיירת מטכ"ל ובבה"ד 1.**

אל"ם מורדי וויס סיים היום (ד') את תפקידו כמח"ט אפרים לאחר שנתיים בתפקיד. וייס חווה בתפקידו את גל ההסלמה הגדול בשנים האחרונות ואת תחילתו של מבצע שובר גלים ובתוכו פיגועים, סיכולים, המערכה בקו התפר, הקמת מפח"ט מכבים לטיפול בתפר, הריסות בתי מחבלים והקמת הגדוד המרחבי הראשון - פנתר. לאחר התקופה העמוסה, יעבור וייס לתפקיד קצין האג"ם של פיקוד צפון.

מורדי וייס עם בני גנץ. צילום: דובר צה"ל

אל"ם מורדי וייס, מח"ט הקומנדו, כתב לחייליו על בניית האמון בין הצבא לציבור. אחרי שנתיים של לחי־ מה הוא לא מבקש מחיאות כפיים או תודה, אלא עושה חשבון נפש: "בשנתיים האחרונות בנינו מחדש את אמונו של העם בנו, בלוחמי צה"ל ובמפקדיו, אמונו של העם ואהבתו. על אמון זה מושתתת שבועתנו להגן על המדי־ נה. מאמון זה נובעת אחריותנו, המפקדים, להוביל אתכם הלוחמים אל הקרב. בנחישות שאין דומה לה, באמונה בצ־ דקת הדרך ובידיעה שאנו יוצאים למלחמה שאין צורכת ממנה – התנערנו מעפר וקמנו, לבשנו את אפודי הקרב ויצאנו למסע המלחמה.

"ואולם, לא די היה בכך שנלמד להאמין מחדש בעצ־ מנו. היה עלינו לשקם ולבנות מחדש את אמון העם בנו".

וכך, בשילוב פסוקי תנ"ך עם שורות של דידי מנו־ סי ונעמי שמר, שוזרים המפקדים הללו את הישראליות והיהדות בהתגלמותה הטובה והטהורה.

כתבה מ"ישראל היום", 16.10.2025,
מאת שרה העצני כהן,
המצטטת את דבריו של אל"מ מורדי וייס

שמעון וייס עם שלושת בניו. מורדי הוא הראשון מימין

יישר כוח על עשייתכם הברוכה!

ויליגר אלכסנדר (ע"פ גלובס" מ-6.3.2014) (ברגסס) [עלון 63 – דצמבר 2019]

"ההיסטוריה של חברת יבוא המזון "וילי פוד", שנסחרת כיום בבורסה לפי שווי של 360 מיליון שקל, מתחילה בשנות ה-50 בחנות מכולת משפחתית קטנה, באחד מרחובותיה הדרומיים של תל-אביב. אב המשפחה, אלכסנדר ויליגר ז"ל, ניצול שואה שעלה מצ'כוסלובקיה, פתח עסק ליבוא קופסאות שימורי טונה בשם "ארמז ויליגר". עם השנים גדל העסק **והיה הראשון שהביא ארצה מיני מעדנים כמו שימורי פטריות, לפתני פירות ופריכיות אורז, שלא נראו קודם לכן בישראל**. בסוף שנות ה-80 נכנסו לעסק שניים מילידיו של אלכסנדר - צבי (צביקה), האח הבכור, ויוסי - זאת לאחר שחזרו ארצה עם תארי ניהול מאוניברסיטאות יוקרתיות בארה"ב. האח השלישי במשפחה, בן הזקונים רפי, הפך לחרדי והעדיף להתמקד בלימודי תורה. כיום הוא אב ל-15 ילדים, מתגורר בירושלים ומנהל מוסד תורני.

בכלל, האחים ויליגר גדלו בבית דתי, כשצביקה טוען עד היום כי את חושיו העסקיים הוא פיתח דווקא דרך ההתפלפלות בלימודי התורה, אותם עזב בגיל 20. "אני חושב שאת כל עולם העסקים למדתי בישיבה", אמר בראיון שהעניק בעבר. "אני מאמין שכל ההצלחה שלי נובעת מסיעתא דשמיא, ומצטער שלא נשארתי בעולמה של תורה. שם יותר מעניין והרבה יותר רוחני". כשנשאל מה מונע ממנו אם כך לעשות זאת, השיב: "יצר הרע וההרגל".

בחיי היומיום שלהם עוסקים הויליגרים בעיקר ביבוא מוצרי מזון, קריירה אותה התחילו, כאמור, עם כניסתם לעסק המשפחתי, ושהכניסה תנופה משמעותית ל"ארמז ויליגר" שפתח אביהם, והוביל אותה למעמד בלתי מעורער בין יבואני המזון בארץ.

כשנכנסו האחים לעסק, **האב, אלכסנדר, כבר היה היבואן הגדול ביותר של פירות יבשים**, אבל בדיעבד זו הייתה רק תחילת הדרך. האחים הובילו מהלך של יבוא שימורים ולימים מיתגו את החברה בשם המשפחה: ויליגר. "זה היה חדשני לשים את שם המשפחה שלנו כמותג", סיפר השבוע צביקה ל"גלובס". אלכסנדר וילינגר פרש מניהול החברה ב-1989".

לווייתו התקיימה ב-16 למאי 2013 [נפטר ב-15.5.2013].

השלמת מידע: אלכסנדר נולד בברגסס, שמו העברי משה שלמה זלמן [כך כתוב על קברו].

לו ולאשתו, מירי, ילידת בודפשט, נולדו 3 בנים: צבי ויוסי ממשיכים את העסק המשפחתי. הבן הצעיר, רפאל, חזר בתשובה והוא אב ל-15 ילדים.

ולנשטיין מיכאל (וילחוביץ) [עלון 59 – אוגוסט 2019]

במשך שלושה ימים (16-18) באמצע יוני 2019 התקיים באוז'גורוד כנס, שאורגן על-ידי האוניברסיטה המקומית, בנושא האנטישמיות בזאקרפטיה, שכותרתו הייתה: "משואה על ידי כדורים - לאושוויץ: ממדים אזוריים של הפתרון הסופי". בכנס נטל חלק חברינו, מיכאל ולנשטיין, שעלה ארצה מווילחובצי (Vilchivtsy) ב-1973. את הכנס ארגן דר' ג'ורג' אייזן, יליד וילחובצי ותושב ארה"ב, ובין היתר השתתף בו גם פרופ' ג'ון סוונסון מניו-יורק, החוקר את יהדות זאקרפטיה, אשר ביקר בארץ וסיפרנו עליו בעבר (עלון 50 מדצמבר 2018). הוא הרצה על "אלבום אושוויץ", אותו הוא חוקר כהיסטוריון. גם חברתנו, הצלמת ז'וז'י שירי, השתתפה בכנס כמרצה.

הרצאה חשובה תיארה את שהתרחש בקמיניץ-פודולסק באוגוסט 1941: ב-27 ביוני 1941 הכריזו ההונגרים מלחמה כנגד ברה"מ והחלו בגיוס יהודים ובשילוחם מזאקרפטיה למחנות עבודה. החל מבצע גירוש של יהודי זאקרפטיה, שלא יכלו להוכיח את אזרחותם ההונגרית, בהיעדר מסמכים מתאימים. המשטרה ההונגרית גירשה כאלף יהודים מדי יום, במשך כשלושה שבועות, בקרונות משא, עד שמספר המגורשים הגיע לכ-16,000. יהודים אלה הובאו לקמניץ-פודולסקי ונמסרו לכוחות אס שהיו במקום. על פי נתונים באתר "יד ושם", בין 26 ל-29 באוגוסט 1941 נרצחו שם 23,600 יהודים, בהם 14–18 אלף יהודים שהוסגרו מזאקרפטיה, והיתר תושבי העיר. ההיסטוריון רנדולף ברהאם כתב שמכלל 18,000 המגורשים מזאקרפטיה נשארו בחיים כ-2000, ושאלה מהם, שהצליחו לחזור, סיפרו על הרצח ההמוני.

בכל יום התקיימו בכנס 3 מושבים במקביל, בשפה האנגלית.

השתתפו בו כ-120 איש מאוקראינה ומארצות נוספות: ישראל, הונגריה, פולין, רומניה, הולנד וארה"ב.

כרטיס המשתתף של מיכאל ולנשטיין

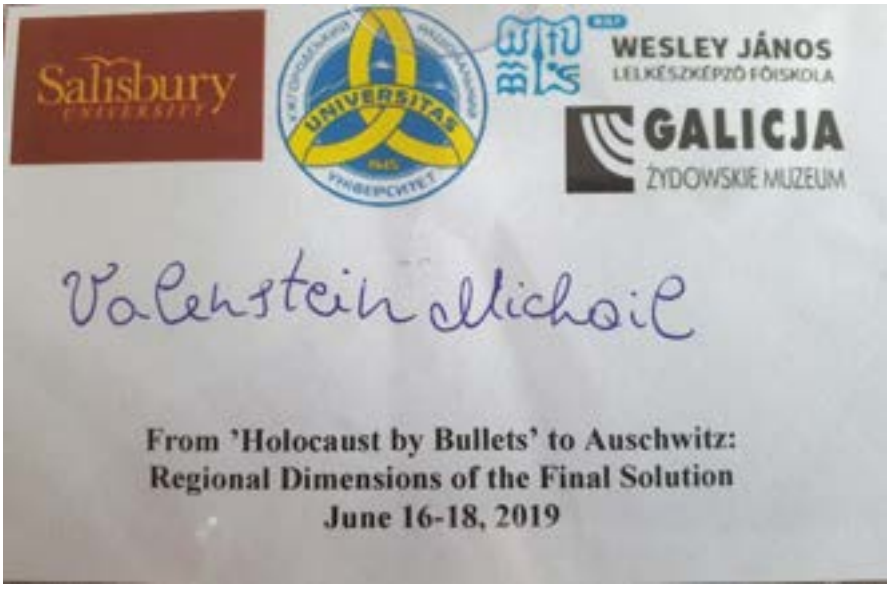

THE IMPLEMENTATION OF THE JOINT SCIENTIFIC PROJECTS WITH FOREIGN PARTNERS

In 2017 Uzhhorod National University started implementing two powerful scientific programs within the framework of the «Horizon 2020». One of these programs was related to the research in the sphere of physics, the other one – in the sphere of biochemistry and food technologies.

Subject:
Toleranz an den Grenzen Europas

DESTIN

Subject:
Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism

Subject:
ACCELERATing Europe's Leading Research Infrastructures – ACCELERATE' ('action')

Subject:
Extension of the operational "Space Emergency System" towards monitoring of dangerous natural and man-made geo-processes in the HU-SK-RO-UA cross-border region (GeoSES)

INTERNATIONAL CONSORTIUM OF UNIVERSITIES

International Consortium of Universities was established on April 23, 2015

The aim of the Consortium is to establish and maintain the interinstitutional cooperation in the spheres of academic mobility, scientific research, innovations and pilot projects and competitiveness improvement at national and international level.

At the moment, 18 universities are members of the Consortium

To the main priorities of the Consortiums belong:

- Development, promotion and implementation of international projects
- Organization of mutual conferences, symposiums, workshops and other scientific meetings
- Preparation and publication mutual educational and scientific works
- Academic mobility of students, PhDs, university staff members
- Development of mutual academic and educational programs
- Establishment of mutual cooperation with public bodies, businesses and other organizations

Project ideas can be found on the International Consortium website
www.uzhnu.edu.ua/consortium/en/

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY UNIVERSITAS 1945

UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

CONTACT US

3 Narodna Sq., Uzhhorod, Zakarpattia, Ukraine, 88000
Phone: +38(0312)61-33-21
Fax: +38(0312)61-33-98
www.uzhnu.edu.ua
official@uzhnu.edu.ua

עלון המידע של הכנס

UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

Uzhhorod National University is one of the classic universities of Ukraine that holds the highest accreditation level. Its strategic aim is to obtain status of a research university.

Uzhhorod National University is a member of the following international organisations:

- European University Association, EUA
- Danube Rectors' Conference, DRC
- Magna Charta Universitatum
- Eastern European Universities Network

Uzhhorod National University consists of the following structural units:

- 20 faculties, Ukrainian-Hungarian Educational Institute, Natural Sciences and Humanities College
- 37 scientific and research institutes, laboratories and centers
- scientific library
- university campus

University takes pride in its 172 – doctors of sciences, professors; 806 – candidates of sciences (PhD); 18 – academicians of the National Academy of Sciences of Ukraine and corresponding members of the National Academy of Sciences; 10 – Distinguished Workers of the Higher Education of Ukraine.

Uzhhorod National University educates more than 14 000 students, among them, there are over 1600 foreign students from 36 different countries.

INTERNATIONAL COOPERATION

The main goal of Uzhhorod National University is to establish and facilitate new creative forms and possibilities of international cooperation with foreign establishments.

Our university collaborates with more than 120 partner institutions in 25 countries and participates in international projects and educational programs.

Number of participants of the academic mobility programs abroad on the example of the academic year 2018-2019

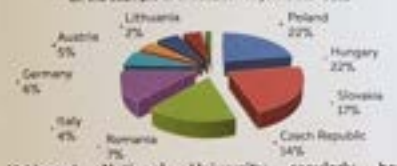

Uzhhorod National University regularly hosts international conferences in various areas, involving scientists from around the world, and also acts as a co-organizer of the conferences abroad.

United States Ambassador to Ukraine Maria Yovanovitch at Uzhhorod National University

The most important vectors of the University development were discussed by the university administration during the official visits to the University of famous diplomats and officials from the USA and European countries.

UzhNU participates in the world rankings:

- Times Higher Education World University Rankings
- QS World University Ranking
- U-Multirank
- UI GreenMetric World University Rankings
- Webometrics Ranking of World's Universities

ACADEMIC MOBILITY

The UzhNU students participate in Double Degree programs, undertake training and semester abroad study at the following partner universities: The University of Presov, Pomeranian University in Slupsk (Poland), Jesuit University Ignatianum in Krakow (Poland), Vytautas Magnus University (Lithuania), University of Economics of Public Administration Management in Bratislava (Slovak republic).

Students of UzhNU at Pomeranian University in Slupsk

ERASMUS+

Studying of UzhNU students at the Polytechnic of Potega

In the year 2014, an active participation of the Ukrainian universities in the Erasmus+ Program started. The inter-institutional agreements were concluded with the partner universities, including the University of Veterinary Medicine and Pharmacy in Košice (Slovak Republic), Comenius University in Bratislava (Slovak Republic), Catholic University in Ruzomberok (Slovak Republic), University of Foggia (Italy), University of Padova (Italy), John Paul II Catholic University of Lublin (Poland), Charles University in Prague (Czech Republic), Polytechnic of Pobega (Croatia), Babes-Bolyai University (Romania) and a number of other leading universities of Europe. These agreements enabled studying and teaching abroad for approximately 100 students, lecturers, and administrative staff members.

מרצים נוספים שהשתתפו בכנס הגיעו מארצות רבות:

USA: Dr. George Eisen, Dr. Maarten Perboom
Canada: Dr. Dorota Glowacka, Dr. Natalya Kubiniy
Ukraine: Dr. Alexander Bokotey, Mr. Adam Gellert
Hungary: Dr. Tamas Majsai
Romania: Dr. Zoltan Tibori Szabo

בערב נערכו מופעים באולם הפילהרמונית, שהיה בעבר בית-הכנסת הגדול של אוז'גורוד.

להלן מספר קישורים על הכנס החשוב הזה:

1. https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/uzhnu-prijnyav-masshtabnu-mizhnarodnu-konferenciyu-na-temu-goloko.htm
2. https://zakarpattya.net.ua/Zmi/193294-Mizhnarodna-konferentsiia-Vid-Holokostu-kuliamy-do-Aushvitsu-vidbulasia-v-Uzhhorodi-VIDEO
3. http://m-studio.net.ua/programa-chas-hovini-zakarpattja-za-18-chervnja-2019-roku/

בקישור הזה יש קטעי וידאו משואת יהודי זאקרפטיה. **מיכאל ולנשטיין מתראיין מהדקה 12:33**

קישורים לאירועים בווילחובצי:

https://www.tyachivnews.in.ua/novini/tyachyvschina/34662-svdki-yevreyskoyi-kulturi-delegacya-yevreyiv-vdvdala-vlhovecku-sinagogu-kladovische-ta-zgaduvali-storyu-vdeo.html

בית הכנסת בווילחובצי וההיסטוריה היהודית ביישוב:

https://gromada.org.ua/gromada/vilhovecka/news/1561035711/

מיכאל ולנשטיין (משמאל) - עם דר' ג'ורג' אייזן, מארגן הכנס

בתום הכנס נסע מיכאל, יחד עם דר' אייזן אל העיירה וילחובצי, הממוקמת בנפת טייץ' (טיאצ'בו). שם ביקרו בשרידי בית-הכנסת המפואר, שנבנה בעיירה; כיום המבנה מוזנח ועזוב...

המשלחת ליד שרידי בית הכנסת היהודי בווילחובצי

אך הבה נחזור אחורה אל ילדותו של מיכאל, אשר נולד ב-1947 בדיבּרוֹבה (ניז'ני אפשה). הוריו היו דר' וילהלם וגבריאלה (גבי) [נפטרה באפריל 2019]. דר' וילהלם סיים את לימודי הרפואה בפראג, אך במהלך המלחמה אבדו כל המסמכים. לאחר המלחמה נשלח לניז'ני אפשה על מנת להקים במקום בית-חולים. מכיוון שלא ידע רומנית, שהייתה שפת המקום, הוא נעזר בגבי, ילידת המקום, ניצולת שואה, אשר דיברה רומנית והונגרית, היכרות שהובילה לנישואין.

בהיותו בן 3 נשלחה משפחתו של מיכאל לטרסיבקה (Tarasivka), כפר קטנטן "בסוף העולם", גם כן בנפת טייץ' (טיאצ'בו), לשם נשלח אביו כרופא; הם היו היהודים היחידים בכפר.

ארבע שנים אחר-כך, בהיותו בן 7, עברה המשפחה לווילחובצי. ראש הכפר לא רצה את היהודי כרופא העיירה, אך סופו של דבר שהוא פוטר - ודר' ולנשטיין מונה לרופא העיירה. באחד הלילות החורפיים, כשגשם עז יורד, הוא הוזעק לטפל בילד מקומי. הוא חלה בדלקת ריאות וכעבור שבוע נפטר (1962). מיכאל בגר בעיירה ולמד בלימודי חוץ של אוניברסיטת אוז'גורוד כימיה וביולוגיה. הוא השלים גם את לימודי התואר השני, ולימד בבית-הספר בעיירה את המקצועות הללו. תוך כדי כך התחתן מיכאל עם בובה (1969) ושם נולדו שני ילדיהם – זאב ומירי. בשנת 1973, ביום השני של מלחמת יום הכיפורים, עלו ארצה. כדי להוציא את הדיפלומה של שני התארים שלמד נדרש מיכאל לשלם סכום עצום, בו אפשר היה לרכוש 2 מכוניות...

בארץ עברו את מסלול העולים החדשים... אולפן בקריית טבעון (חצי שנה), בשילוב עבודה לילית במפעלים בנמל חיפה, עבודה כעוזר מכונאי וכמחסנאי בחברת "מרכבים" בפתח-תקווה, שירות צבאי בהנדסה קרבית– שלב ב' (חצי שנה) בגוש עציון ובאדוריים, לימודים לתעודת הוראה בארץ (שנה), עבודה כמורה ב"אורט" כפר-סבא ולבסוף – עבודה במעבדה לבקרת טיב במפעל "אחוזת ישראל" לייצור פחיות שתייה בפתח-תקווה. כעבור 3 שנים נקנה המפעל על-ידי חברת "קניאל" ומיכאל נשלח לחצי שנה השתלמות בארה"ב, במהלכה למד את תהליך הייצור של פחיות הבירה, אשר יוצרו בקצב של 1200 פחיות / דקה! במשך 35 שנים הוא היה אחראי על בקרת האיכות של התהליך. הוא פרש בגיל 65, אך נזקים במיליונים שנגרמו לחברה בגלל תהליך כימי לא תקין – החזירו אותו לשנה נוספת, במשרה חלקית. אזי נרכש המפעל על-ידי הסינים וכך בא הקץ על פעילותו בישראל.

דר' וילהלם ולנשטיין עם ילדיו, מיכאל וברטה

מיכאל ליד קבר אביו בווילחובצי

למיכאל שני תחביבים עיקריים: ציור וצילום. לו ולבובה, אשתו, יש 5 נכדים. לפני חמש שנים נפטרה מסרטן בתם, מירי, והותירה 3 ילדים.

בובה ומיכאל ולנשטיין

ד"ר רוברט וָסֶל (אוז'גורוד/חוסט)

ד"ר רוברט וָסֶל הוא איש אשכולות, אשר תחומי עיסוקיו והשכלתו מגוונים ביותר. הוא בעל תואר **דוקטור בווירולוגיה סביבתית**, אותו קיבל בשנת 1981 מהטכניון בחיפה. הוא בעל קריירה, הנפרסת על פני עשורים, של עשייה מגוונת כמו **מנהל עסק, חוקר אקדמאי, יזם, עורך דין פטנטים, בוחן פטנטים ומומחה לחוקתיות בתחום**. הוא עבד לאחר סיום לימודי הדוקטורט בבית הספר להיגיינה ובריאות הציבור באוניברסיטת ג'ונס הופקינס שבבולטימור והקים מספר עסקים, שהניבו רווח, ומכר אותם [ועל כך בהמשך].

רוברט נולד במלבורן בשנת 1953. אך שני הוריו הם ילידי קרפטורוס:

אימו של רוברט, אגנס (אגי), לבית ברגר, הייתה ילידת 1925, מאוז'גורוד;

אביו, ויקטור (וולי), היה יליד 1915, מחוסט.

ההורים נפגשו לאחר אושוויץ ובוכנוולד בעיירה יָבְּלוֹנֶץ (בצ'כית: Jablonec), דרום מזרחית לליבֶּרֶץ, בחבל הסודטים בצ'כיה. תוך 24 שעות מהיכרותם – הועמדה חופה!

שם המשפחה המקורי של המשפחה היה ויזל. השם וָסֶל הוא השינוי שנוצר לקראת סוף מלה"ע ה-2: אביו, וולי, היה ברכבת הנאצית האחרונה, עם אחרוני השורדים, שנסע מזרחה מבוכנוואלד לטרייזנשטאט. באמצע הלילה, בעצירה, הצ'כים פדו, תמורת תשלום, כ-20 פליטים צ'כיים, **עם סמל צ'כי קומוניסטי, שוולי רכש תמורת 3 ימי לחם - במקום המשולש היהודי** [סמל הזיהוי של היהודים], לפני הגעת הרכבת לטרייזינשטאט. לו היה אומר ששם משפחתו הוא ויזל – הוא לא היה ניצל... הוא אמר ששמו Vašl [נהגה וָשֶל] – וכך התקבע שם המשפחה החדש.

הוריו, שהיו, כאמור, ניצולי שואה, הגיעו אחרי המלחמה לצרפת, שם עבד אביו כמשגיח וכמלצר במסעדה יהודית כשרה בשם "עדן", מה שאיפשר לו לא לעבוד בשבת.

בשנת 1951, כשברקע מלחמת קוריאה והפחד מהקומוניסטים – היגרו ההורים ל"סוף העולם" – לאוסטרליה. שם, במלבורן, נולד רוברט. יש לו אחות בכורה, שנולדה כשהוריו עוד התגוררו בפריז.

רוברט למד למד ב-Yeshivah College, Australia.

בשנת 1972 הוא עלה ארצה. עוד לפני כן רכשו הוריו בית בירושלים, ואחרי עלייתם בשנת 1973 - הם חיו מחצית השנה בארץ ובמלבורן.

בצבא שרת רוברט בבנק הדם וגם כנהג משאית כתעסוקת מילואים.

בארץ למד רוברט תואר ראשון בבר-אילן, תואר שני באוניברסיטה העברית בירושלים: וירולוגיה סביבתית - והמשיך לטכניון לתואר שלישי. את הפוסט דוקטורט למד, כאמור, באוניברסיטת ג'ונס הופקינס בבולטימור, ארה"ב.

בארץ עבד רוברט כמנהל וירולוגיה ב"איימס יישום": החברה לפיתוח המחקר של האוניברסיטה העברית בירושלים, שהיא חברת מסחור ידע של האוניברסיטה העברית בירושלים. ["יישום" היא האחראית

הבלעדית למסחור הטכנולוגיות והפטנטים שמקורם באוניברסיטה העברית. החברה נחשבת כיום לאחת המובילות בעולם בתחומה]. תחום החקר של רוברט היה פיתוח ערכות [קיטים] דיאגנוסטיים [אבחנתיים] למחלות, דוגמת מחלת הרוטה [רוטה הוא נגיף מדבק, היכול לגרום לדלקת בקיבה ובמעיים].

משנת 1999 רוברט הוא גם **עורך פטנטים**. הוא עבד במשרד "Vasl Patent Services".

משנת 2005 הוא עוסק גם בליטיגציות בינלאומיות [ליטיגציה בינלאומית הינה מערכה משפטית, המערבת יחידים או חברות, שמושבם במדינות שונות, או כזו שניתן להחיל עליה דינים שונים (שאינם בהכרח הדין הישראלי)].

משנת 2016 הוא עבר לתחום **הבחינה של פטנטים** מטעם רשות הפטנטים הישראלית בתחומי מכשירים רפואיים ובמכניקה בגן הטכנולוגי במלחה, ירושלים. הוא יוכל לעסוק בתחום עד שימלאו לו 72 שנים.

ובמה עוד עסק רוברט בארץ? האמינו או לא – הוא הקים בירושלים, בשנות ה-80, **שש מסעדות כשרות** בשם "ליד הכיכר". רוברט התגורר אז באלון שבות והבשלנים היו ערבים מהסביבה, אותם היה מסיע לביתם בשעות הלילה המאוחרות; ללא פחד הסיע אותם לדהיישה, לבית אֶמָר ולבית לחם...

רוברט התנדב **במחלקת התנועה משטרת ישראל** מעל 20 שנה ועכשיו **מתנדב במיזם "שומרי דרך"** [מיזם התנדבותי של עמותת "נתיב בטוח", בשיתוף הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים ואגף התנועה של משטרת ישראל, המאפשר לכל נהג להתנדב ולתעד עבירות תנועה בכבישים].

בשנים האחרונות השקיע רוברט מאמצים גדולים באיתור מידע על בני משפחתו. וכמו שהוא מעיד על עצמו: **"עד שאבא נפטר לא ידעתי כלום - ואז גיליתי עולם ומלואו"**. בקישור שלהלן הוא מספר על מחקריו:

https://www.youtube.com/watch?v=ixWmZOdwaiY – הרצאה אותה נתן **רוברט במפגש של עיל"ם ירושלים ביולי 2021 – והוא כולל בדבריו איך לחפש מידע על שורשי המשפחה.**

אשתו של רוברט היא וונדי והם הורים ל- 3 בנים ול-2 בנות ולהם הרבה נכדים.

חוסט, 2014 - מימין: הגיס ואחותו של רוברט, רוברט, אחיינו ובנו ליד קברי הסבא והסבתא הגדולים [לאחר השיפוץ...]
שם המשפחה המקורי רשום בצד האחורי של המצבה: וויעזעל

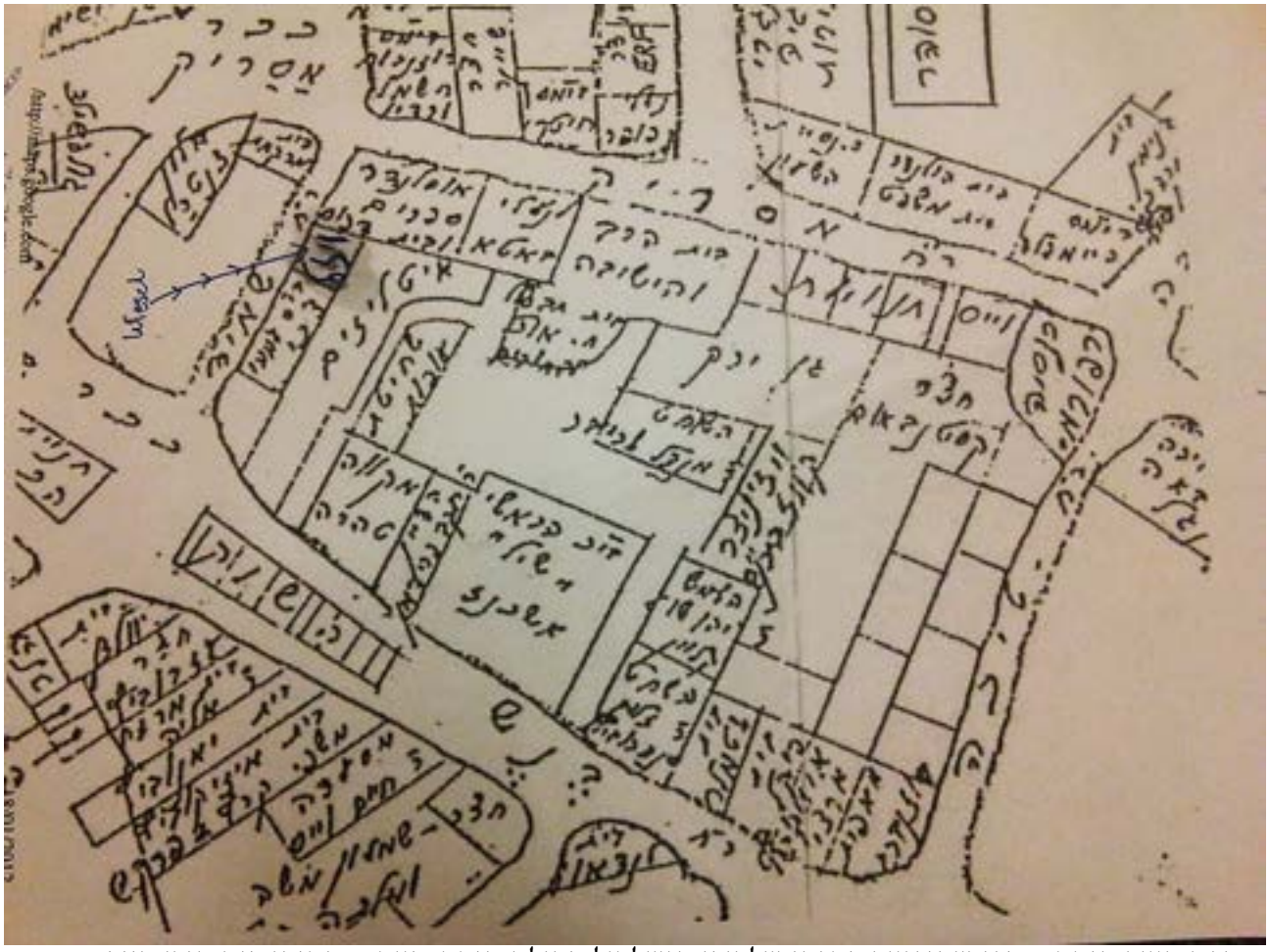

מפת העיר חוסט – כפי שמופיעה בספרו של צבי מנשל על קהילת חוסט. בעט – מסומן בית הורי האב – רחוב שמידט

רחוב מסריק בחוסט 1920 - מתוך אתר Kárpátalja("Закарпаття") régi és mostani képeken בתמונות ישנות ועדכניות Transcarpathia ("Закарпаття")

חוסט, 2015: רוברט עם הניצול היחיד שחזר לחוסט אחרי המלחמה, פישטה קליין, הבן של ד"ר קליין.

בספרו של צבי מנשל על יהדות חוסט הוא כותב (בעמוד 194):
"ד"ר קליין ורעייתו היו יהודים והשתקעו בחוסט לאחר הכיבוש ההונגרי... ד"ר קליין היה רופא כללי צעיר, גבר יפה תואר, בעל בלורית שחורה כפחם. רעייתו הייתה אישה אצילה ויפהפיה יוצאת דופן. בחוסט נולדו להם שני ילדים".

מצבה לחוסט ולקהילות שבמחוז – בית הקברות בחולון. המצבה הוקמה בשנת תש"ן (1989)

מפגש יוצאי חוסט שנות ה-70.
הוריו של רוברט יושבים בשורה השנייה מצד ימין

רוברט ואשתו וונדי

רוברט (משמאל) כמתנדב במשטרת ישראל - עם חברו, רוני ג'וס, שאביו מבילקה

2010: וולי, רוברט ואחותו מדלן – בהרכב מורחב של המשפחות

ברוך תהייה, רוברט, על עשייתך רבת השנים

<u>דר' זולדן יוסי (מונקץ')</u> <u>[עלון 50 – דצמבר 2018]</u>

ד"ר יוסי זולדן כיהן כסגן מנהל וכמנהל המחלקה הנוירולוגית בבית החולים "בילינסון".
על עשייתו והישגיו המקצועיים נספר בהמשך, אך מהיכן צמחה אישיותו המיוחדת?
יוסי, יליד מונקץ', 1948, הינו בן לשני ניצולי שואה.
אימו, פייגה, הייתה ילידת זאדנייה (Zádnya, כיום נקרא המקום Pryborzhavske, מחוז אירשאווה);
אביו, יעקב, היה יליד פּוֹדוֹבוֹבֶץ (Podobovets' - כפר בנפת וולובץ, כ-80 ק"מ צפונית לחוסט), בן למשפחה אמידה וידועה באזור, שהיה מפורסם מאוד בתקופה שקדמה למלחמה, יליד 1895; כינויו היה "יענק'ל פודובובץ". הוא היה סוחר סוסים, איש גדול מידות. בין השנים 1939 – 1941, כשיהודי פולין החלו נעים מזרחה בעקבות התקדמות הגרמנים, הוביל יעקב זולדן את היהודים מזרחה. אלא שאנשים הלשינו עליו לגרמנים - ובשנת 1942 הוא נאסר וגורש לאושוויץ; במחנה זה שהה יעקב שלוש שנים, לבדו. הוא נכנס לאושוויץ במשקל 120 ק"ג וכששוחרר ממנו - משקלו ירד ל-36 ק"ג...
ליעקב ולאשתו היו שבעה ילדים, אותם הוא לא ראה מיום כליאתו במחנה המוות. משפחתו הובלה לאושוויץ במאי 1944, כמו כל יהודי זאקרפטיה, ומהם שרד רק אחד משבעת ילדיו, זלמן, שהיה בן 16 בלבד; יעקב זולדן איבד, אם כך, את אשתו הראשונה וששה מילדיו!
ב"ספר מרמורוש" (עמוד 427) מסופר: "המידע היחיד על כפר זה [פודובובץ] היא עדותו הקצרה של הנער זלמן זולדן, שנמסרה בקיץ 1945 בבודפשט, זמן קצר לאחר שחרורו ממחנות הריכוז: בכפר קטן פודובובץ גרו בסך הכול שבע משפחות יהודיות; רוב היהודים היו חקלאים. אבי היה סוחר. היה לנו בית ואדמה והתפרנסנו בכבוד. לאחר חג הפסח תש"ד הובלנו במכונית לגטו איזא [Iza]. לפני הגירוש לאושוויץ הועברנו לתחנת הרכבת של חוסט ומשם גורשנו לאושוויץ, 70 איש בקרון."
למשפחת זולדן היה ספר תורה בן כ-200 שנה, שעבר מדור לדור. טרם גירושם לאושוויץ הופקד ספר התורה בידי שכן גוי, אשר אחסן אותו בבויידם שבביתו. כשחזר יעקב מהמלחמה – הוחזר לו ספר התורה היקר כל כך. ספר התורה הזה הועלה על-ידי המשפחה עם עלייתם ארצה ב-1976.
כעת מתכננת המשפחה להפקידו למשמרת ב"יד ושם"!
יעקב זולדן נישא בשנית לפייגה, שהייתה צעירה ממנו ב-16-17 שנים והפך לסוחר בדברי עור. הם גידלו את בנו, זלמן, ששרד ממשפחתו הראשונה, והביאו לעולם שני בנים: אלכס ויוסי. יעקב היה כבר בן 53 כשנולד יוסי, הצעיר בבנים. במושגי הזמן של תקופה זו – הוא היה כבר איש זקן...
האח הגדול של יוסי, זלמן, נאלץ לעזוב את זאקרפטיה, כיוון שלא היה לו סיכוי לשאת במקום נערה יהודייה; הוא התחתן עם יהודייה מלנינגרד ועבר להתגורר בעיר, שם גם נפטר בגיל 63.
יוסי סיים לימודי רפואה באוניברסיטה באוז'גורוד, שליהודים היה קשה מאוד להתקבל אליה; הוא המשיך עוד שנת התמחות בנוירולוגיה ועבד כנוירולוג בחוסט.
משפחתו של יוסי עלתה ארצה, כאמור, ב-1976; שנה אחר-כך נפטר אביו (1977) ועשר שנים מאוחר יותר – נפטרה גם אימו.

ראשית החיים בארץ הייתה מורכבת: אולפן בבאר-שבע והתחלת לימודים בבית החולים "סורוקה"; בהמשך התמחות בת שנתיים בנוירולוגיה ב"בלינסון" (כיוון שב"סורוקה" לא נפתח מסלול כזה), כשתוך כדי הלימודים הללו נפטר אביו של יוסי. האימא נשארה בבאר-שבע ועברה, בהמשך לחיפה, יחד עם אחיו, אלכס.

משנת 1978 חיו יוסי ומשפחתו בפתח-תקווה, תוך שהוא דואג ומסייע לפרנסתן של 3 משפחות: משפחתו שלו, הוריו והורי אשתו. הוא ביצע תורנויות לילה ב"סורוקה", עבד במד"א בבאר-שבע, פתח את שירותי מד"א בירוחם – והיה חוזר לעבודתו ב"בלינסון"!

במהלך השנים התקדם יוסי במישור המקצועי. הוא היה אחראי על המעבדה הנוירופיזיולוגית קלינית, קמפוס "בילינסון" במרכז הרפואי "רבין".

הוא היה מנהל המרפאה לנוירולוגיה התערבותית והיה מראשוני הרופאים בארץ שהזריקו בוטוקס בשנת 1991. ד"ר יוסי זולדן הינו מומחה בין לאומי בהזרקות Botox במחלות נוירולוגיות, כולל מיגרנה, מחלת פרקינסון, טיקים מרובים, תנועות בלתי רצוניות בפנים ובגפיים, הזעת יתר בפנים ובאזורים אחרים בגוף ושיתוקים ספסטיים בגפיים אחרי אירוע מוחי. הוא בעל ידע רב וניסיון בטיפולים במחלת פרקינסון, בכאבי ראש ובמחלות נוירולוגיות אחרות.

דר' זולדן השתתף פעמיים בתוכניתו של דר' רפי קרסו בטלוויזיה וכן בתוכנית בערוץ 2 (לפני כשנה) בנושא תרופות למיגרנה.

הוא עבר השתלמויות ב- National Hospital of Neurology, London, England, שנחשב לטוב ביותר בעולם, וזכה מטעמם בפרס הצטיינות בעקבות פרסום מאמר רפואי בנושא טיפול חדשני במחלת הפרקינסון, שפורסם בכתב העת המדעי "לנצט" (lancet)

השתלמות נוספת התקיימה ב- John Hopkins Hospital, Baltimore, USA.

בכתבה שפורסמה בשנת 2008 אומר דר' זולדן: "הטיפול המקובל היום בחולי פרקינסון הוא טיפול תרופתי, אולם הבעיה עם הטיפול התרופתי היא שבחלוף השנים מופיעות תופעות לוואי... השימוש בזריקות הבוטולינום טוקסין לחולי פרקינסון הוא טיפול פשוט ויעיל, אשר השפעתו נמשכת 3 חודשים ומשפרת באופן משמעותי את איכות חייהם של החולים."

דר' יוסי זולדן משתייך לכמה ארגונים רפואיים: חבר באגודה הנוירולוגית הישראלית

The Royal Society of medicine, ENGLAND

American Academy Of Neurology, USA

American Neurological Association, USA

בשנים האחרונות משקיע דר' זולדן בחינוך הדור הבא של הנוירולוגים בארץ:

הוא מלמד בבית ספר לרפואה באוניברסיטת תל אביב וכן בבית הספר לאחיות;

הוא בוחן רופאים המתמחים בנוירולוגיה ובפסיכיאטריה;

הוא הקים לפני 17 שנים קרן סיוע לרופאים נוירולוגים (עולים חדשים, רופאים מאזורי פריפריה) ומסייע להם מקצועית וכלכלית להתמחות ולהשתלבות מקצועית במוסדות רפואיים גבוהים.

פורמלית הוא פרש מעבודתו, אך עדיין מקדיש יומיים בשבוע לעבודה ב"בלינסון".

ליוסי 2 בנים ושלושה נכדים.

ברוך תהיה על עשייתך המקצועית והאנושית!

תוספת מעלון 136 – יולי 2025: סיפורה של תמונה: ספר התורה של משפחת זולדן (פודובוביץ – מונקץ')
ספר התורה של משפחת זולדן היה ספר, שעבר מדור לדור במשך כ-200 שנים. הרצף נקטע לפני 80 שנה – למשך שנת 1944-1945, שנת גירוש המשפחות לגטאות ולמחנות המוות. עתה נמצא ספר נדיר ערך זה ב"יד ושם" – למשמרת עולם. אך בואו נחזור אל ימי המלחמה ואל סיפור הצלתו של ספר התורה העתיק. את הסיפור סיפר לנו ד"ר יוסי זולדן, בנו של יעקב זולדן.

יעקב זולדן, היה יליד 1895, מפּוֹדוֹבוֹבֶיץ (Podobovets' - כפר בנפת וולובץ, כ-80 ק"מ צפונית לחוסט), בן למשפחה אמידה וידועה באזור, שהיה מפורסם מאוד בתקופה שקדמה למלחמה; כינויו היה "יענק'ל פודובוביצר". הוא היה סוחר סוסים, איש גדול מידות. בין השנים 1939 - 1941, כשיהודי פולין החלו נעים מזרחה בעקבות התקדמות הגרמנים, הוביל יעקב זולדן את היהודים מזרחה. אלא שאנשים הלשינו עליו לגרמנים - ובשנת 1942 הוא נאסר וגורש לאושוויץ; במחנה זה שהה יעקב שלוש שנים, לבדו. הוא נכנס לאושוויץ במשקל 120 ק"ג וכששוחרר - משקלו ירד ל-36 ק"ג...

ליעקב ולאשתו היו שבעה ילדים, אותם הוא לא ראה מיום כליאתו במחנה המוות. משפחתו הובלה לאושוויץ במאי 1944, כמו כל יהודי זאקרפטיה, ומהם שרד רק אחד משבעת ילדיו, זלמן, שהיה בן 16 בלבד; יעקב זולדן איבד, אם כך, את אשתו הראשונה ושתי מילדיו!

ב"ספר מרמורוש" (עמוד 427) מסופר: "המידע היחיד על כפר זה [פודובובץ] היא עדותו הקצרה של הנער זלמן זולדן, שנמסרה בקיץ 1945 בבודפשט, זמן קצר לאחר שחרורו ממחנות הריכוז: בכפר קטן פודובובץ גרו בסך הכול שבע משפחות יהודיות; רוב היהודים היו חקלאים. אבי היה סוחר. היה לנו בית ואדמה והתפרנסנו בכבוד. לאחר חג הפסח תש"ד הובלנו במכונית לגטו איזא [Iza]. לפני הגירוש לאושוויץ הועברנו לתחנת הרכבת של חוסט ומשם גורשנו לאושוויץ, 70 איש בקרון."

טרם גירושם לאושוויץ של אשתו וילדיו של יענק'ל הופקד ספר התורה בידי שכן גוי, אשר אחסן אותו בבויידם שבביתו. **כשחזר יעקב מהמלחמה – הוחזר לו ספר התורה היקר כל כך.**

יעקב זולדן נישא בשנית לפייגה, שהייתה צעירה ממנו ב-16-17 שנים. פייגה, הייתה ילידת זאדנייה (Zádnya, [כיום נקרא המקום Pryborzhavske, מחוז אירשאווה]. הוא הפך לסוחר בדברי עור. הם גידלו את בנו, זלמן, ששרד ממשפחתו הראשונה, והביאו לעולם שני בנים: אלכס ויוסי. יעקב היה כבר בן 53 כשיוסי נולד. במושגי הזמן של תקופה זו – הוא היה כבר איש זקן... המשפחה התגוררה במונקץ', שם היו ליענק'ל 3 דירות, ששתיים מהן נתפסו על ידי גויים מקומיים.

זלמן, הבן הגדול של יעקב, ששרד ממשפחתו הראשונה נאלץ לעזוב את זאקרפטיה, כיוון שלא היה לו סיכוי לשאת במקום נערה יהודייה; הוא התחתן עם יהודייה מלנינגרד, עבר להתגורר בעיר, עבד כצלם ושם נולדה בתו. מעת לעת היה מבקר בבית אביו במונקץ'.

בשנות ה-60 נסע זלמן לבקר במחנה המוות אושוויץ. הוא זכר ואיתר את מקום הירצחם של אימו ושש אחיו ואחיותיו. הביקור הציף חוויות קשות וזלמן התקשה לחזור אל חייו החדשים בלנינגרד. הוא לא עבד מספר חודשים והתקשה בתפקוד היומיומי. זה, אולי, מה שקרב את מותו, משבץ, בהיותו רק בן 63...

אשתו של זלמן והבת עלו ארצה בשנות ה-90. הן התגוררו בעכו ובתו הייתה מורה לאנגלית. בנה, נכדו של זלמן עובד בתעשייה האווירית.

אלכס זולדן [בתמונה], בנו של יענק'ל, מתגורר בקריית מוצקין. הוא העביר את ספר התורה המשפחתי לבית הכנסת בו התפלל.

לפני כ-3 שנים פנו אנשי בית הכנסת אל אלכס – כיוון שספר התורה התבלה. הם הציעו לקבור אותו – או להחזירו למשפחה. **אלכס ויוסי החליטו לתרום את ספר התורה העתיק ל"יד ושם" – כמזכרת להוריהם, פאני ויעקב ז"ל, שם הוא משמש כמוצג ארכיוני.**

כמה דורות של בני המשפחה קראו מספר תורה עתיק זה, השוכן כיום ב"יד ושם".

כמה סיפורים משפחתיים יכלו אותיות הספר לספר לנו על קהילה פעילה, שהפכה לחֻרבָּה!

זיסוביץ דב (ברנרד), צבי וחיים (וולובה) [עלון 40 – פברואר 2018] **[דב נפטר באוקטובר 2016]**

דב היה יליד וולוֹבֶה (Волове) [57 ק"מ צפונית לחוסט], שנת 1920.
הוא היה אחד מ-8 ילדים, 5 בנים ו-3 אחיות. אביו היה סוחר בדים, וסבו – בעל יערות. אימו הייתה ממוצא הונגרי, ממשפחת פורקוש. המשפחה התגוררה באחוזה משפחתית. התרבות בה גדל הייתה התרבות הצ'כית, כשצ'כוסלובקיה הייתה בשליטה באזורים אלו של זאקרפטיה.
ב"ספר מרמורוש" מוזכרת משפחת זיסוביץ' כאחת המשפחות המכובדות בעיירה.
בילדותו למד דב ב"חיידר" ובבית-ספר כללי, כשהשפה בבית הייתה אידיש, בעוד ברחוב דיברו באוקראינית. בגיל 14 עבר ללמוד בישיבה בעיירה, ובמקביל למד להיות טכנאי שיניים, מקצוע בו לא עסק אף פעם.
בשנת 1938, כשההונגרים נכנסו לאזור, נלקחו מהמשפחה רישיונות העיסוק שלהם.
בשנת 1941 גויס דב לצבא ההונגרי ונשלח למחנה העבודה מספר 7/2 בסלובקיה. בהמשך - הועבר בין מספר מחנות עבודה באזור סאטמר. הוא ברח מן המחנה לכיוון הצבא הרוסי, אך נחשב על ידם כמשתף פעולה עם הגרמנים וההונגרים. גם מהרוסים הצליח דב לברוח – וכך ניצל. הוא חזר לוולוֹבֶה כדי לגלות שמכל משפחתו, הורים, 8 ילדים ואחיינים שרדו רק הוא, אחותו ו-3 אחיו.
דב הגיע ארצה כמעפיל, כולל גלות בקפריסין. עם קום המדינה הוא התגייס לבריגדה ושרת בצ'כיה.
בארץ הכיר דב את אשתו, אסתר, שהייתה גם כן ניצולת שואה. המשפחה התגוררה כל השנים בפרדס-חנה ודב עבד במפעל "עץ לבוד". שם גם נולדו בניו התאומים, צבי וחיים.
דב נפטר, כאמור באוקטובר 2016, וכך נסגר מעגל חייו: נולד בערב שמחת תורה ונפטר בשמיני עצרת...
* עדותו ל"יד ושם" ניתנת לצפייה במספר קטעים לצפייה: vimeo.com/93070687
vimeo.com/93073104 vimeo.com/93074519 vimeo.com/93079900
vimeo.com/93079986 vimeo.com/93081305 vimeo.com/93086993

בנו, צבי, למד בישיבת "כפר סיטרין" (במועצה האזורית חוף הכרמל) ובצבא שרת בחיל החימוש. כיום מתגורר צבי בקיבוץ שלוחות שבעמק בית-שאן, הוא אב לחמישה ילדים וסבא ל-7 נכדים. הוא פרש לפני זמן קצר מעבודתו כמורה לתקשורת.
אחיו התאום, חיים זיסוביץ, למד ב"מדרשית נעם" בפרדס חנה. בשנת 1969 התגייס לצה"ל ושרת כחובש קרבי בגדוד 890 של הצנחנים. בהמשך היה חיים מדריך חברתי ומורה ללשון במדרשיה, וכן עבד כמסגר.
בשנת 1977 הצטרף חיים לקורס כתבים של "קול ישראל" ועבר להתגורר בירושלים. בסיום הקורס התקבל ככתב ב"קול ישראל", שם עבד 27 שנים בתפקידים שונים: כתב לענייני דתות, חינוך, ירושלים וככתב פרלמנטרי. הוא הגיש מספר תוכניות אקטואליה ברשת ב', כגון: "הכול דיבורים" ויומני חדשות.

במקביל הגיש בערוץ הראשון בטלוויזיה מספר תוכניות אירוח על מסורת ודת, ביניהן "על רגל אחת" ו"צירופים".
אחד החידושים המזוהים עם חיים זיסוביץ' הוא פינת "פרשת השבוע "בכל פתיחת יומן הצהריים של רשת ב' בימי שישי, עליה זכה במהלך השנים לתגובות רבות מן המגזר החילוני והדתי. בפינה זו קישר חיים את פרשת השבוע לענייני אקטואליה. בהסבריו הוא העדיף לא להסתמך על פרשנים מסורתיים אלא להוסיף נקודות מבט משלו.
בתום תפקידו ככתב פרלמנטרי התמנה חיים למזכיר המערכת (מנהל החדשות) של רשת ב'. לאחר שלוש שנים פרש מתפקידו, אך המשיך להנחות יומני בוקר.
בשנת 1995 נשלח חיים מטעם "רשות השידור" לוושינגטון ככתב "קול ישראל", שם שהה 3 שנים. כששב ארצה עם משפחתו חזר להגיש יומני חדשות ואקטואליה.
בין השנים 2004-2008, וכן בין השנים 2014-2015, הגיש חיים את תוכנית הטלוויזיה "תיק תקשורת".
במקביל הקים בעיר שדרות משרד ייעוץ תקשורתי לראשי יישובים בדרום.
בשנת 2009 הצטרף חיים לאוניברסיטת "בר-אילן" כראש מערך דוברות והסברה ושנתיים אחר-כך מונה גם לראש היחידה ללימודי תעודה בתקשורת, "ערוצים", שאליה גייס בעלי שם רבים מתחום התקשורת.
חיים לימד רדיו במספר מוסדות אקדמיים, כגון: "מכללת נתניה", "אחווה" ובמכללת "ספיר" כיהן גם כראש מנהל תוכניות וראש מסלול רדיו. חיים גם הקים וניהל כמה תחנות רדיו חינוכיות ובנתיבות הוא הקים וניהל מרכז תקשורת.
ב-2004 הוא הצטרף כיועץ ל"רדיו קול חי" והקים את מערך החדשות.
חיים נשוי לאילנה, אב לחמישה וסב ל-16 נכדים. הם מתגוררים ביישוב בית-חורון שבחבל בנימין.
ברוכים תהיו!

- חיים הביע את הסכמתו להרצות באחד ממפגשי החברים, אשר אנו עורכים מעת לעת.

אב הכלה
שלמה נויפלד
מתכבד להזמין את כב' וב"ב להשתתף בשמחת כלולות בניהם
הכלה
אסתר נויפלד
החתן
עב"ל
דב זיסוביץ
שתתקיים אי"ה ביום ראשון ב' אדר תש"י (12. 3. 1950) בשעה 6 בערב
בבית הפועל המזרחי פרדס חנה.
הכתובת: רח' זיסמן בית הפועל המזרחי פרדס חנה

הזמנה לחתונה של דב ואסתר.
המזמין היחיד ששרד הוא אב הכלה...

משפחת זיסוביץ הצעירה

דב זיסוביץ ז"ל עם שני בניו
התאומים: צבי (מימין) וחיים

דב זיסוביץ ז"ל (1920 – 2016)

דב זיסוביץ ז"ל (משמאל) עם שני אחיו:
חיים וגדליה

עדותו של דב מאתר "יד ושם": עדותו של **זיסוביץ דב ברנרד ברל**, יליד 1920, **Volove** (Mizhhirya), על קורותיו ב- Volove, ב- Rimavska, ב- Miskolc, ב- Bucuresti ועוד
https://collections.yadvashem.org/he/documents/7931318

מן העיתונות – "ידיעות אחרונות": על צביקה זיסוביץ [עלון 127 – אוקטובר 2024]
בכותרת העיתון של יום שישי, ה-6.9.2024, הופיעה כתבה, המתייחסת לעשייתו של חברנו, צביקה זיסוביץ. צביקה הוא בנו של דב זיסוביץ ז"ל (1920-2016); דב היה יליד וולוֹבֶה (Волове). ב"ספר מרמורוש" מוזכרת משפחת זיסוביץ' כאחת המשפחות המכובדות בעיירה.
את הכתבה המלאה על המשפחה ניתן לראות באתר שלנו: carpati.org.il – גלריה – ספרים – משלנו.
צביקה הוא אחיו התאום של חיים זיסוביץ, שהיה כתב ב"קול ישראל", שם עבד 27 שנים בתפקידים שונים: כתב לענייני דתות, חינוך, ירושלים וככתב פרלמנטרי. חיים הגיש מספר תוכניות אקטואליה ברשת ב', כגון: "הכול דיבורים" ויומני חדשות. במקביל הגיש בערוץ הראשון בטלוויזיה מספר תוכניות אירוח על מסורת ודת, ביניהן "על רגל אחת" ו"צירופים". אביא תמצית מהכתבה: **שותפות על רמה** / ישראל מושקוביץ:
"חיים כהן (65), שפונה מקריית-שמונה לקיבוץ שלוחות, חיפש פעילות שתוציא אותו מהחדר הקטן ותפיג את השעמום ● **צביקה זיסוביץ' (72), מתקן האופניים המיתולוגי של הקיבוץ**, שמח "לאמץ" אותו - ועכשיו הם צוות שעובד בהילוך גבוה ומתקן אופניים בשרשרת
חוויית הפינוי מהבית קשה מאוד עבור הרוב המוחלט של תושבי הצפון, אולם יש כאלה שמצליחים למצוא על הדרך נקודות אור – פעמים רבות הודות לאנשים טובים שמקבלים אותם בזרועות פתוחות.
זה מה שקרה לחיים כהן בן ה-65, אב לשלושה וסבא לתשעה נכדים, תושב קריית-שמונה שפונה לשלוחות, קיבוץ דתי בעמק המעיינות. "זמן קצר אחרי פרוץ המלחמה התפניתי עם אשתי לקיבוץ שלוחות, לאחר שבתי כבר התפנתה לכאן לפנינו", הוא מספר, "אנחנו חיים בחדר בגודל 12 מ"ר וחיפשתי תעסוקה, כי בלתי אפשרי להיות סגור בחדר כל היום. תוך כדי טיול בקיבוץ נתקלתי בסדנה לתיקון אופניים. שאלתי את האיש שהיה שם אם הוא צריך עזרה, והוא אמר לי שישמח אם אסייע לו". האיש שאותו פגש כהן הוא **שצביקה זיסוביץ' (72), מתקן האופניים המיתולוגי של שלוחות וחבר הקיבוץ זה 44 שנים. זיסוביץ',** אב לחמישה וסבא ל-13 נכדים, עבד במשך עשרות שנים כמורה לתקשורת. "כשיצאתי לגמלאות ביקשו ממני להחליף את מתקן האופניים הקודם של הקיבוץ, שהלך לעולמו", הוא מספר, "מאז, מספר פעמים בשבוע אני מגיע לסדנה ומתקן את האופניים של החברים. מאחר שהקיבוץ נמצא באזור שטוח, רוב התנועה מתנהלת כמו פעם, על אופניים. אני מעריך שיש כאן כ-1,000 זוגות [אופניים] לחברים ולילדים".
...כיצד נראה המפגש עם כהן מהצד שלו? "הוא הגיע יום אחד לסדנה ושאל אם הוא יכול לעזור לי בתיקון אופניים כי הוא משתעמם. שאלתי אותו אם הוא יודע לתקן, והוא ענה בביטחון מלא: 'אני אדע'. הוא צפה בי, לימדתי אותו, ומאחר שיש לו חוש טכני והרבה רצון לתרום לחברה, הוא למד הכול במהירות ולאחרונה אפילו קיבל את המושכות על הסדנה ואני הורדתי הילוך. זכיתי להכיר איש מופלא. הוא עושה הכול בהתנדבות מלאה, מכל הלב, ודברים מסוימים הוא אפילו מממן מכיסו". כהן מוסיף: **"למדתי מצביקה לטפל בכל הבעיות, והיום אני מרגיש מקצוען בתחום.** אני מוצף בפניות של חברים לתיקון אופניים. אני עושה הכול בהתנדבות מלאה ומשקיע כדי שהאופניים יחזרו ממני לא רק מתוקנים, אלא במצב טוב יותר משהגיעו אליי. אני הכי מאושר אחרי שתיקנתי אופניים לילד או למבוגר. האופניים כאן זה הרגליים של החברים".

חיים כהן (מימין) **וצביקה זיסוביץ'.**
(צילום: אביהו שפירא)

זכאי (וייס) חיים (מונקץ') [עלון 127 – אוקטובר 2024]

בפברואר 2024 מצאתי כתבה באתר הפייסבוק של מחתרת תנועות הנוער הציוניות בבודפשט. **אביטל זינגר** [לבית זכאי], חברתנו, ילידת קיבוץ העוגן, העלתה לאתר את הסיפור של אחותה הבכורה, **שלומית זכאי-רובינוב,** ילידת 1943, אותו כתבה לארכיון העוגן ב-27.04.2020. זהו סיפור, השופך מעט אור על תוכנית **"הבריחה".** על התוכנית מוויקיפדיה: "תנועת הבריחה הייתה התארגנות ציונית, שהייתה אחראית להגירה הבלתי-חוקית של **כ-300,000 ויותר ניצולי השואה בדרכם לארץ ישראל** בשלהי מלה"ע ה-2 ולאחריה, בין השנים 1944–1949. המעפילים נדדו משטחי ברה"מ ומזרח אירופה מערבה - למרכז אירופה ולדרומה, אל ארצות הים התיכון, שם חיכו אוניות המעפילים במגמה להגיע לארץ ישראל. הבריחה החלה באופן ספונטני על ידי שורדי השואה עצמם, ולאחר מכן הצטרפו אל המפעל גופים נוספים: המוסד לעלייה ב', ההגנה, מתנדבי היישוב לצבא הבריטי, הג'וינט, פלוגות הסעד של הסוכנות היהודית ועוד. **הבריחה הפכה לאחד הגורמים החשובים במאבק להקמתה של מדינת ישראל.** מקורה ולידתה של תנועת הבריחה היא בפועלם של חברים בתנועות הנוער החלוציות והציוניות בחתירתם לעלות לארץ ישראל. מפעל זה הוא ייחודי לשארית הפליטה ששרדה" [ראו בהמשך]. להלן סיפורה של שלומית זכאי-רובינוב, מנקודת מבטה כילדה:

"**סיפורו של דרכון מס' 167364 על שם אתל אייזנברג.** הדרכון הוצא ב-15.10.1943 ע"י הנציב העליון של הוד מלכותו לפלשתינה (א"י – ארץ ישראל), עבור אתל אייזנברג, שהייתה אמורה לעבור קורס צניחה יחד עם חביבה רייק, במטרה להכשיר יחידה יהודית שתפעל באירופה הכבושה. בסופו של דבר הצטרפותה לקורס נדחתה בגלל בעיה רפואית. אבא שלי, **חיים-אריה וייס,** הידוע לכל **כמונצ'ל,** הגיע יחד עם אימא שלי בינואר 1940, בעליה בלתי-לגלית, על אוניית המעפילים "הילדה", שנתפשה ע"י הבריטים, ושהו כחצי שנה במחנה המעפילים בעתלית. שני הוריי היו חברי קיבוץ צ'כוסלובקיה ד' - שבארץ אימץ את השם 'העוגן'. ב-1946 נשלח מונצ'ל ע"י המוסדות הלאומיים לשליחות הצלה בגרמניה וארצות אחרות באירופה. **הארגון נודע בשם 'הבריחה'.** מכיוון שהיה מעפיל ללא תעודות - נשלח עם ניירות מזויפים. ב-1947 הועבר לפעילות מטעם תנועת השומר-הצעיר לבודפשט כדי **לעזור בהברחת יהודים מהונגריה וקרפטורוס לארץ.** כיליד קרפטורוס הכיר את האזור ואת השפות המדוברות. הרוסים, ששלטו באותה תקופה בהונגריה, החלו להדק את הפיקוח על הנעשה בתחומם וגבר צעיר ובודד העלה חשד לפעילות לא חוקית. ולכן, בארץ הוחלט לצרף אל השליחים את בני-משפחותיהם, במטרה להסוואת פעילות זו. וכך בגיל **ארבע וחצי גויסתי לשרות העם מבלי שאיש שאל אותי.** לאימא שלי, כמעפילה, לא היה פספורט פלסטינאי, ולכן גויס הדרכון של **אסתר פוקס (אתל אייזנברגר),** חברת קיבוץ 'העוגן', שהייתה ילידת קרפטורוס [מסיילש], ודמתה במידותיה לאימי. בקיבוץ 'העוגן' התרכז חלק גדול משורדי המחתרת החלוצית הסלובקית, שבשנות המלחמה האחרונות פעלה, בעיקר, מהונגריה. ביניהם נמצא דן צימרמן, שעסק בזמן המלחמה בזיוף תעודות ומסמכים. ...דן גויס ל"התאמת" הדרכון של אסתר לתפקידו החדש: החלפת תמונה והוספת ילדה. אבל מה לעשות שהילדה, כלומר 'אני', נולדה במאי 1943 והדרכון הוצא באוקטובר 1943 ? תאריך הלידה הוסב ל-1944. למזלם, הגברת הקטנה, כלומר 'אני', הייתה קטנה ולכן לא צפו לבעיות, פרט לבעיה שלילדה הייתה מודעות לאומית וחברתית מפותחת והיא הודיעה לכל מי שרצה לשמוע ולכל מי שלא רצה לשמוע, כי היא לא אייזנברג אלא וייס. ועכשיו שימו את עצמכם במקום אימא שלי.

יצאנו מהארץ ב-07.12.47, בטיסה של חיילים בריטים, שסיימו את שירותם בארץ. יעד סופי רומא. בדרך ל'לוד' (היום נתב"ג) מחיתי על תלישתי מבית-הילדים והודעתי לכל הנוסעים - ציטוט מפי אימא שלי, 'הם בורחים מהארץ כי יש פה מלחמה'. זאת הייתה טראומה לכל החיים לאימי, וכנראה, שלא האחרונה במסע הזה... האווירון נחת בחניית-ביניים ביוון והילדה עם התודעה הלאומית המפותחת, הודיעה שהיא לא יורדת, כי ידוע לכל שהיוונים הם רעים! כך למדו בחנוכה בבית-הילדים. הבעיה נפתרה כשאחד

משמאל: רחל, האימא, עם שלומית, בבודפשט [מהכתבה בפייסבוק].
שולמית בבודפשט

הטייסים העמיס אותי על הכתפיים שלו וכך ירדנו. המטוס הוריד אותנו ברומא ומשם הגענו, כנראה, דרך צ'כוסלובקיה - להונגריה (בין שלל החותמות בדרכון יש חותמת מפראג מה-16.12.47). המעבר בוצע ברכבת בלילה. במעבר הגבול אני זוכרת את עצמי יושבת על מדרגות ה'בודקה', הכול חשוך, פרט לפנס בודד אחד. אני משערת שמי שהיה צריך, קיבל את מה שהיה צריך לקבל ואף אחד לא שאל אותי אם אני אייזנברג או וייס. לא זכורה לי הפגישה עם אבי, אותו בקושי זכרתי.
בבודפשט הוריי התערו בחיי תנועת השומר-הצעיר, בתי-יתומים, מחנות קיץ וכמובן - הכשרת קבוצות לעליה לארץ. במאמר מוסגר: הדרכון מגלה עוד 4 כניסות של אימא שלי לפראג. בצ'כוסלובקיה היה משרד ארצישראלי, שאותו ניהל רפי בן-שלום, גם הוא מחברי המחתרת הסלובקית וחבר קיבוץ 'העוגן'. למיטב ידיעותיי הן היו לצורך הלגליזציה של כניסתה להונגריה.

באחת מהן ישבה תקופה מסוימת בכלא ואני טופלתי על יד ההורים של מרתה באומר, חברת קיבוץ 'העוגן', שהתגוררו בבודפשט (סבתא וסבא גוטמן).
כילדה לא הבנתי באיזה מצב נמצאים הוריי. פעם אחת הסתתרתי בבית מאחורי מעילים וכנראה שנרדמתי. ההורים פנו לשליחים נוספים בסביבה, שיצאו לחפש את הילדה; ואבא שלי כבר היה בדרכו למשטרה, דבר מאוד מסוכן עבורו, מכיוון שהיה על הכוונת של הרוסים, ששלחו את אחיו, שהיה קומוניסט בקרפטורוס, כדי לזהות אותו. דודי עשה פעולות הסחה ולא הסגיר אותו. נחרטה בזיכרוני ההתרגשות עם הגעתו אלינו, בחשאי, באישון לילה, כדי להזהיר את ההורים שהם על הכוונת. פגישה ראשונה בין האחים שלא נפגשו מערב מלה"ע השנייה. בסופו של דבר נמאס לרוסים מאבא שלי והוא נקרא אחר כבוד למשטרה, שם זכינו לתואר הנכבד שלPERSONA NON GRATA, בצרוף צו גירוש מהונגריה תוך 24 שעות. יש לשער שגם פה עבר כסף כדי שלא נישלח לסיביר. יצאנו במהירות לפראג, שם כבר הייתה נציגות רשמית למדינת ישראל, ועברנו לאוסטריה, משם לשווייץ, משם לפריס - ומשם לנמל במרסיי. לא כל החותמות בדרכון ברורות ויש גם כמה סתירות, אבל בגדול - זה המסלול. לפני העלייה לאונייה קנו לי שפן עם קפיץ, שנזרק לים בגלל העקשנות שלי למצוץ אצבע. טראומת השפן מלווה אותי עד היום. הגענו לחיפה עם האונייה "נגבה" ב-23.12.1948. **הדרכון מילא את משימתו**. אני חזרתי לאנונימיות של בית הילדים. למען האמת אני לא זוכרת כלום מההגעה לארץ ולקיבוץ. מסקנה – שפן על קפיץ הרבה יותר משמעותי.
לסיכום: רציתי לציין **שהיו עוד ילדים ומשפחות שנשלחו מהארץ כמונו להוות כיסוי לפעילות לאומית**."

מידע רב קיבלתי מאביטל זינגר, בתו של חיים, כולל ספר המתעד את ההורים – ועל כך בתמצית מתוך הספר המשפחתי. האבא, חיים-אריה, קיבל את השם לאיוש (אריה) בלידתו, במאי 1919 במונקץ'. בילדותו היה ילד חולני מאוד ואז נוסף לו השם "חיים" כסגולה לאריכות ימים, כמקובל אצל היהודים. [למרבה הצער, חיים נפטר בפתאומיות ביולי 1967, בהיותו בן 48 בלבד...). בזמן השלטון הצ'כי שונה שמו ללודוויג. הכינוי "מונצ'ל" ניתן לו כי היה ילד מאוד רציני ואחראי וזהו שיבוש של קליינע מענץ' (איש קטן).

הוריו היו שמואל-צבי (דֶר רוֹייטֶר שמיל הרש, שהיה ג'ינג'י) ופאני, לבית שטרן, שגרו ברחוב קושוט לאיוש 14 (היום דוכונוביץ). האבא היה מנהל חשבונות וסוחר טקסטיל. למרות שנולד במשפחת חסידים [ספינקָא] הוא לא התנגד לפעילות הציונית ושלח את בניו ללמוד במסגרת בתי הספר העבריים. מונצ'ל גדל עם עוד 5 אחים ואחיות, למרות שאימו ילדה עוד ילדים רבים, שמתו בלידתם, או סמוך לכך.
האח הבכור היה זולי (ישששכר), שרד את השואה, לאחר שאיבד אישה ובן; נישא בשנית ועלה ארצה ב-1974. האחות מלווינה, שהייתה נשואה, נספתה בשואה. אחות נוספת שאין עליה פרטים. יושקו – היה חייל במלה"ע ה-2 ונהרג; בנו נספה בשואה. שלמה - נפטר ממחלה בגיל 20. קברו הועתק מבית הקברות במונקץ' לבית הקברות בכפר קוֹרוֹפֶּאץ ['Koropets, מזרחית למונקץ']. על שמו נקראת בתו הבכורה של מונצ'ל – שלומית. הוריו של מונצ'ל ניספו בשואה.
מונצ'ל למד ב"חדר" מגיל 5. בשנת 1937 סיים את לימודיו בגימנסיה העברית – בהצטיינות. שנה אחר כך הוא היה שליח תנועת "החלוץ" ביוגוסלביה – ובשנת 1930 – בשליחות התנועה בצ'כיה. כשעלה ארצה בסוף 1939, כמעפיל, הוא נכלא על ידי הבריטים ושוחרר רק בקיץ 1940.
בשנים 42-1943 הוא היה חבר מועצת הפועלים בכפר סבא. הוא היה פעיל מאוד בפיתוח קיבוץ העוגן, בו התגוררה המשפחה – ועל כך בהמשך בהספדים שנישאו לזיכרו עם פטירתו הפתאומית.
כמה מילים גם על רחל, שהייתה העזר כנגדו בשנים קשות אלה: רחל נולדה בנובמבר 1916 כרוזה פרקש בכפר דנילובו (Danylovo), מחוז חוסט. אימא שלה נפטרה בלידה והותירה 4 יתומים. האבא נישא בשנית ובגיל 6 עברה רוזה לחוסט, שם נולדו עוד 6 ילדים ושם חיה. מכל העשרה שרדו רחל ועוד אחות ושני אחים.

מרכז לשרות העם
תעודת התיצבות מס 103

הרחבה על פעילותו של מונצ'ל בארגון "הבריחה": בספטמבר ובאוקטובר 1945 הגיעו ראשוני השליחים כשמטרתם היא להעלות כמה שיותר יהודים ארצה. האפשרות לעלייה לגלית הייתה מוגבלת ורוב העלייה, לפיכך, הייתה לא חוקית. תנועות הנוער שלחו את שליחיהן. בשנת 1946 היו באירופה כ-500 שליחים, כשחלקם תחת מסווה. כזה היה גם מונצ'ל, שהגיע בזהות בדוייה על שם גרוס וויטֶק [ראו המסמך]. מכיוון שהיו לא לגליים – תנאי עבודתם וחייהם היו קשים יותר. המסר שהועבר מהנהגת התנועה (השומר הצעיר) היה: לכוון את העולים לארץ ישראל על ידי חינוך ציוני, שהגשמתו היא עלייה והתיישבות בקיבוץ. השליחים, שהיו צעירים וחסרי ניסיון פדגוגי, נאלצו להתמודד עם בעיות מורכבות ובהיקף רחב מאוד.
באוקטובר 1946 הגיע מונצ'ל באונייה לגנואה, בה חווה את ההרס שנגרם מהפצצות בנות הברית. מגנואה הגיע למילנו. הוא שהה מספר שבועות באיטליה עד שסודרו מסמכיו והוא קיבל ויזת מעבר לאזור הצבאי האמריקאי. ב-19.11.1946 הוא יצא לג'נבה – ומשם לפראג. בסופו של דבר הוא הוצב במינכן, ומשם פעל ליצירת קבוצות עלייה. בכל התקופה הוא כתב מכתבים הבייתה לרחל, אשתו.. כשהגעגועים גברו הוחלט שהוא יעבור לבודפשט, שם הצטרפו אליו רחל ושלומית הקטנה [סוף 1947, לאחר כשנת היעדרות ממשפחתו...], כיוון שלגרמניה אי אפשר היה להביא משפחות. בבודפשט ארגן מונצ'ל קבוצות שעלו לקיבוצים יחיעם, געתון, עין דור, גבעת עוז, כפר החורש ועוד. בתחילת 1949 חזרה המשפחה ארצה – לקיבוץ העוגן, ומאז מילא מונצ'ל תפקידים רבים ובכירים בפיתוח הקיבוץ.
מתוך ההספדים שנישאו בלוויה וביום השלושים מהחוברת שהוצאה לזיכרו: "וכך עובר מונצ'ל ממפעל למפעל, מקים מפעלים אזוריים מהמסד עד לטפחות. כי סודו היה בצירוף שורה לשורה... והתוצאה מאירת עיניים לנגד עיניך – ממש מלאכת מחשבת. עוד מימי היותו תלמיד בביה"ס וחניך ומדריך בקן

התנועתי, היו תכונות אלה מסימני ההיכר שלו: תפיסה מהירה וחריפות מוח, חריצות אין גבול וביצוע מושלם, תוך דבקות קנאית למטרה. קנאות זו שירש מאילן היוחסין דבית רבנן, ממנו האבא ינק, ליוותה אותו בכל שנות חייו. ...גדל וחונך וספג תורה בכל רמ"ח אבריו, הפך לילות לימים ללימוד ולעיון. גדול היה הצימאון ללמוד ולא ידע רוויה... מדף הספרים שבביתו... עולם ומלואו: עולם הכלכלה והמשק, עולם החקלאות והתעשייה, עולם הארגון והמינהל, לא נעדר אף מקום הספרות היפה והאומנות, המדע, השירה וההיסטוריה של עמנו בכל הדורות... **יניקה שורשית כזו מנבכי העבר של עם ישראל, ביטוי ושפה עשירה כזו – אין הם אלא עדות נאמנה כי כל אלה היוו את הישות הפנימית של בן נאמן לעמו, במולדתו החדשה בישראל, שעל תקומתה נתן יום יום את חייו."**

מספיד אחר: "ידענו את מורשת הדורות, שמונצ'ל נשא בקרבו... ספוג תרבות יהודית, סוציאליסטית, אוהב מסורת ונאמן לערכי יסוד של הקיבוץ... התפעלנו מכושר הניתוח שלו... התפעלנו מחריפות מוחו, מכושר קליטתו, ראינו את ספרייתו, עבודותיו, חפציו, הכול ערוך ומסודר בסדר מופתי, בשיטה קלה לפענוח... מונצ'ל – רֵע וידיד היה לכולנו. ידע לגלות יחס חם, מלא הבנה אל בעיות הפרט, אך גם לבקר ביקורת חריפה את מעשיו או מחדליו של בעל תפקיד... יכולנו לחלוק על דיעותיו, אבל נזקקנו לעצותיו, ידיעותיו וניסיונו."

לזכר נעדרים

חיים (מונצ'ל) זכאי (שבעה למוחו)

צים. ובדרך־לא־דרך של עלייה ב׳, שם מצטרפת רחל רעייתו אליו — מגיעים למחנה המעפילים שבעתלית.

ומאז מתחילה להשתזר המסורת, הארוכה והאפורה של בניין קיבוץ במושבת (בכפר־סבא), בניין המשפחה ובניין קיבוץ — עם עלייתו לקרקע; בשליחות התנועה בח״ל לאחר המלחמה, בהונגריה; בשלי־חות במחנות התנועה בגרמניה, עם המעפילים מקרב „יציאת אירופה״.

עם שובם הביתה מהשליחות, נתחם תחום לפעילותו המשקית המעמיקה.

„ימי מלחמת ששת הימים״, על גבורותיה וקורבנותיה, גדולים חיי ונחרתו עמוק עמוק בליבו, וגאו מעבר ליכולתו להכיל את כל אלה.

יכולת רבה נתגלמה בקרבו. ידע רב נצטרף בסותו. נסיון רב מעלים נצטבר — וכל אלה לא יעמדו לרשותנו יותר. עם הסתלקותו שחתה קומתנו. וגדול הכאב והצער — ואין נחמה בפינו.

שלום לעפרך, מונצ'ל היקר, ותהי נשמתך צרורה בצרור חיינו.

משה (קיבוץ העוגן)

כ־40 שנה צעדנו יחדיו. והנה נסתלק — והוא רק בן 48. 12 שעות בערם הפסיק לבו לפעום. עוד היה שקוע כולו בתוכניות לע־תיד הקרוב והרחוק, בתחום המשק והמפעל.

מונצ'ל — כפי שקראנו לו — גולד במונקץ׳ שבקארפטורוס. לי משפחה יהודית עניפה; צאצא למשפחת רבנים; חינוכו קיבל ב־גימנסיה העברית — ומנעוריו היה חניך השומר־הצעיר. ביתם — בית חם היה, ויהדותם — עמוקת שור־שים, ונתפרסמו לא רק בקנאותם אלא אף במחנה הציוני, שהניף את נס המרד של הציונות החלוצית.

שנות ה־30 וה־40 של המאה שלי־נו לא סינקו את דורנו, ומונצ'ל (אשר תמיד היה צנום וחלוש בוף) התחיל משרך צעדיו של בער ימודי — בעולם הפרוע של הימים ההם: עליית היטלר לשלטון, מלחמת האז־רחים בספרד, ימי מינכן, שבשרם מלחמת העולם השניה.

מונצ'ל נמצא בבל חימים האלה בין החבריים המדריכים בתנועה הה־כנסים לפורץ דרך לארץ־ישראל — מציכיה הכבושה כבר על־ידי הנא־

על המשמר עמ׳ 2 27.7.67

חיים זכאי

העוגן, שבת. — חיים זכאי, ממייסדי קיבוץ העוגן, נפטר את־מול בצהריים, בבית חולים מאיר, מהתקפת לב.

חיים זכאי היה מעמודי התווך של הקיבוץ, סעיל בכל השטחים של חיי הקיבוץ והתנועה ׳במפע־לים המשקיים של הקבה"א והאיזור. היה בן 48, השאיר אחריו אשה ו־3 בנות.

על המשמר 27.7.1967 על המשמר, 23 יולי 1967

זיכרון שהועלה על ידי אוריאל, שעלה עימו ארצה באונייה "הילדה": "לא אשכח את הרצאותיו של מונצ'ל על נושא ספרותי, שנשא באידיש. זכורני את ערב שבת הזה על סיפון האונייה. מסביב יושבים מאות עולים, מכל חלקי אירופה, ומקשיבים בדריכות, שאין למעלה ממנה, להרצאתו של סטודנט רזה, ממושקף, הבא אלינו מן המרכז היהודי שבמדינה הצ'כוסלובקית. באותן ההרצאות ובאותן השיחות רכש מונצ'ל לעצמו עמדה של איש, אשר דרכו הציונית אינה מתמול שלשום, אלא באה מן המרכז היהודי ועולה למדינה שבדרך. **מונצ'ל נעשה אוטוריטה לכל שאלותינו בקשר לארץ וכל הקשור בתנועה הציונית בכלל... כל חייו היה תלמיד, מורה ועובד, שהספר צמוד לו."**

חיים כרועה צאן בביקור בקבוצת הכשרה בהונגריה כחלק משליחותו שם

חיים בארה"ב

רחל ומונצ'ל

בסוף מאי 1965 יצא חיים להשתלמות בשיווק באוניברסיטת הרווארד. הקורס היה מיועד למנהלים בתעשייה בארצות מתפתחות. דרך משרד החוץ הוא השיג את המלגה, שאיפשרה את לימודיו. במסגרת הלימודים הם ביקרו במפעלי תעשייה. על כך העיד חיים שלימודים אלה העשירו מאוד את ידיעותיו המקצועיות.

התמונות מספר המשפחה, שהעבירה אביטל זינגר, בתו, המתגוררת ברקפת שבצפון

מונצ'ל ורחל עם הבנות (מימין) אביטל, שלומית ועופרה

ומשפט על הבחירה בשם המשפחה זכאי:
"אבא רצה להחליף לליבני, אבל היה כבר חבר בשם משפחה ליבני [בקיבוץ]. אז חשב שלבן זה זך ומכאן הזכאי".
אין ספק שלארגון "הבריחה", בה היה מונצ'ל פעיל, הייתה תרומה חשובה מעין כמותה לשיקומם של שורדי השואה ולתקומתה של מדינת ישראל! שמו רשום בספר ההיסטוריה שלנו!

מונצל (עומד) בקן השומר הצעיר בבודפשט עם המשורר אברהם שלונסקי
(בחולצה כהה)

מונצ'ל (מימין) בכינוס המפלגה בגרמניה, 1947

רחל ומונצל באגם בלטון, הונגריה, 1948

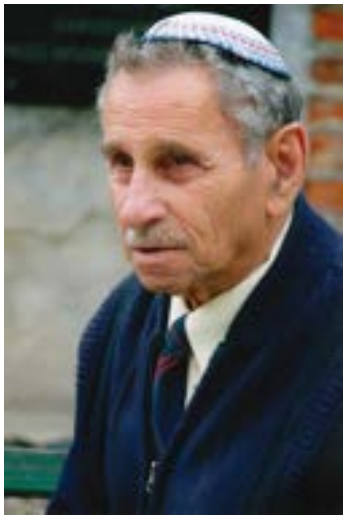

זליקוביץ משה (חוסט) [עלון 111 – אוגוסט 2023]

אל שמו של משה הגעתי מחיפוש באתר "דורות", המתעד את קורותיהם של ניצולי שואה. אז גיליתי שהוא מהעיר חוסט, יליד 14.7.1924. במשך שנים רבות היה משה **האחראי על המקומות הקדושים בישראל.** המידע המתומצת מהעדות ב"דורות" יובא להלן; חלק מהמידע יופיע מתוך דברים שנשא ראש הממשלה בטקס שנערך באוניברסיטת תל אביב בשנת 2011, כחלק מאירועי יום הזיכרון לשואה ולגבורה, בו הוא בחר להתייחס אל קורות חייו של משה זליקוביץ. גם בספר "קהילת חוסט והסביבה" שכתב צבי מנשל, מוזכרת המשפחה (עמ' 121) כמי שהתגוררה ברחוב דוכנוביץ: "בחזית בית שמעונוביץ/ התקיימה חנות נוספת להלבשה של מר זליקוביץ'. משה, בנם של הזוג זליקוביץ', ניצל בשואה, עלה לישראל .

משה היה הילד ה-3 מתוך שישה ילדים שנולדו להוריו: מרדכי, יליד הונגריה, ומרים (לבית ליבוביץ) – ילידת חוסט. בפסח 1944 הוכנסה המשפחה לגטו והם התגוררו בבית סבתו, שהיה בתוך הגטו. לאחר 6 שבועות החלו הגרמנים לפנות את הגטו וב-26.5.1944 גורשה המשפחה לאושוויץ-בירקנאו. את קורות חייו בתקופת השואה סקר ראש הממשלה בנאומו; [בסוגריים אשלים פרטים מ"דורות"]:

"אני מברך את ראשי ארגוני ניצולי השואה, את ניצולי השואה ומשפחותיהם שנמצאים כאן. זה יום מיוחד, היום הזה. אנחנו מציינים היום ב-10 באפריל 1945, בדיוק לפני 66 שנה, הסתיים מצעד המוות של אסירי מחנה הריכוז בוכנוולד. אלפי יהודים נרצחו והומתו באכזריות במהלך ארבעת ימי המצעד. חלק קטן שרד ולמחרת, ב-11 באפריל, נפתחו שערי המחנה ומתוכו יצאו 4,000 יהודים. וביניהם היה צעיר יהודי בן 20, שעל זרועו הוטבע המספר **A8333**. שמו של אותו צעיר **משה זליקוביץ'.** אני שמח לומר שמשה נמצא איתנו כאן היום. **הוא בין מקבלי התעודה.** סיפור חייו של משה הוא מדהים. במובן עמוק מאוד הוא מקפל בתוכו את סיפורם של יהודי אירופה, שחוו את זוועות השואה על בשרם. בחג הפסח בשנת 1944 גורש משה, יחד עם בני משפחתו, מביתו בעיר חוסט בחבל הקרפטים בצ'כוסלובקיה. משה גורש לגטו ולאחר פינוי הגטו הוא נשלח ע"י הנאצים, יחד עם משפחתו, למחנה בירקנאו. כשהגיע למחנה, המשפחה עברה סלקציה ע"י מנגלה. ההורים ושלוש האחיות נשלחו לתאי הגזים ואילו משה ואחיו יואל נשלחו למחנה עבודה. [האח הבכור, יהודה, ברח מהגטו ולא ידעו היכן הוא נמצא]. לאחר תקופה קצרה הוא נשלח לאושוויץ ומשם למחנה העבודה בונוביץ, מה שכונה 'אושוויץ 3'. [הם עבדו בחפירת תעלות ובהנחת כבלי טלפון ב- Cable Commando].

בינואר 1945, בעקבות התקדמות הצבא האדום לקרקוב, הנאצים החלו את צעדת המוות של אסירי אושוויץ. האחים צעדו שבועיים תמימים מאות קילומטרים ובסוף הצעדה הוכנסו השניים, יחד עם קבוצת יהודים, לרכבת משא, שהביאה אותם לבוכנוולד. עם הגיעם לבוכנוולד החליט משה החלטה, שהצילה את חייו. אף על פי שהוא היה בן 20 הוא החליט להתחזות לילד וכתוצאה מזה הכניסו אותו ל'קינדר בלוק', הבלוק של הילדים. באותו רגע הוא התפצל מאחיו, מיואל. זו הייתה הפעם האחרונה שהוא ראה אותו. וכאמור, היום, בדיוק לפני 66 שנה, ב-10 באפריל 1945, הסתיימה צעדת המוות ומשה ניצל עם הילדים, שמשום מה הנאצים החליטו למנוע את השתתפותם בצעדת המוות. משה חזר בסוף המלחמה לעיר הולדתו, חזר לחפש את קרובי משפחתו. חוץ מבת-דודה אחת כל המשפחה חוסלה. וכאן הוא התחיל את הפרק השני של חייו, של השיקום והבנייה. הוא עלה ארצה באונייה 'אקסודוס', וגורש, אבל הוא חזר באונייה 'קדמה'. משה התגייס לצבא, לצה"ל, נלחם בקרבות מלחמת השחרור ועם סיום המלחמה התחיל את חייו במדינת ישראל. הוא הקים משפחה לתפארת, ילדים, נכדים, נינים. עם ישראל חי, יחד עם משה, יחד עם כולכם. משה לוקח חלק פעיל בתיעוד השואה,

גם חוויותיו וגם בחוויות אחרים. הוא חזר הרבה פעמים גם לעיר הולדתו, אבל גם למחנות, כדי לתעד את הזוועות. הוא השתתף כעד מלווה במסע 'עדים במדים' של הצבא, כשהוא מלווה את אחת מנכדותיו. הסיפור של משה הוא סיפור של 200,000 ניצולי השואה שחיים היום בישראל. ואני מבקש לומר לך, משה, ולכל ניצולי השואה, מאבקכם וסבלותיכם לא היו לשווא. קודם כל, כי שרדתם אתם. ושנית, כי הקמתם משפחות. ושלישית, כי עזרתם להקים את מדינת ישראל. רביעית, בהקמת מדינת ישראל שמרנו את הנצר והחוטר של העם היהודי. והנה אנחנו כאן."

שלישי משמאל: משה זליקוביץ [צילום: לשכת העיתונות הממשלתית]

משה הגיע בשנית ארצה באונייה "קדמה" ב-13.6.1948. בהפוגה הראשונה של מלחמת השחרור הוא התגייס ומייד הצטרף למלחמה. הוא השתחרר ב-1949, בתום המלחנה ואז נודע לו שאחיו יהודה, שברח מהגטו – שרד, והוא מתגורר בירושלים. משה עבר אף הוא לירושלים, למד נגרות ובנין ב"אורט" והתחיל לעבוד בהר ציון בנגרות. בתקופה זאת פגש את זהבה והם התחתנו בפברואר 1951.

לאחר זמן הוא נעשה האחראי על העובדים בהר ציון וכשמנהל פרש – הוא מונה לאחראי על כל האתר כעובד באגודה למקומות קדושים. משנת 1965 הוא המשיך בתפקיד זה כעובד מדינה במשרד הדתות.

ב-1967, במלחמת "ששת הימים" היה משה חובש בקרב על גבעת התחמושת.

ב-1973 מונה משה להיות מנהל המחלקה למקומות קדושים במשרד הדתות וכיהן בתפקיד זה עד 1989, אז פרש לגמלאות. אלא שאז התבקש משה לעזור למחלקה והוא המשיך לעבוד כעוזר המנכ"ל למקומות קדושים עוד מספר שנים.

לזהבה ולמשה נולדו בן ובת, אריה-יהודה ומירה. הם גידלו כבת נוספת ילדת אומנה, אסנת, שהייתה בת 7, בת יחידה של ניצולת שואה, שהייתה חולה והתקשתה בגידול ילדתה. לא רק זאת – הם טיפלו באימה וסעדו אותה עד לפטירתה.

התיעוד ב"דורות" נערך בשנת 2010 והמתעדת מסכמת כך את התיעוד: **"גם היום, בשנתו ה-86, משה מוכן תמיד לספר את סיפורו מתוך אמונה עזה בחובה לזכור ולא לשכוח! משה אדם כזה, שלמרות התלאות שחווה, ממשיך בחיים פעילים בעבודה, במשפחה ובעשייה להנצחת זכר השואה – ועל כך ראוי מאוד להערכה."**

משה נפטר בגיל 94 בשנת 2018 וקבור בגבעת שאול בירושלים.

הצלחתי ליצור קשר עם בתו, מירה, המתגוררת בירושלים, ממנה התקבלו התמונות. הבן, אריה, מתגורר בהר אדר.

משה זליקוביץ עם אשתו, זהבה

משה וזהבה זליקוביץ – תמונה משפחתית

חי (חיימוביץ) מתי (קולוצ'אבה) [עלון 90 – נובמבר 2021]

מתי הוא איש אשכולות, שעשייתו מגוונת מאוד!
הוא נולד וגדל במושב חיבת ציון, שם הוא חי גם כיום.
אך לפני שנכיר את עשייתו זו – נתוודע אל שורשיו.
אביו של מתי היה יוסף חיימוביץ, יליד 1910, קולוצ'אבה (Kolochava). בעדות שמסר סיפר יוסף "שלפני השואה גרו בקולוצ'אבה 17 משפחות יהודיות, שהתפרנסו ממסחר; רוב המסחר שעשינו היה עם הגויים. למשפחתי הייתה חנות חייטות. למדתי בחדר ובבית הספר של גויים עד גיל 13 ואח"כ למדתי חייטות והפכתי לחייט." הוא נישא ונולדו לו 4 ילדים.
ב-1941 הוא גוייס לפלוגות העבודה, נפל בשבי הרוסי ועבר תלאות אין קץ.
אחד הסיפורים ההרואיים בעדותו הוא סיפור הצלתו של חברו: "ראיתי שאחד החברים שלי מקושיצה נפל, מאיר כץ שמו. וראיתי שאף אחד לא רץ להציל אותו, אז אני רצתי. ראיתי שהרוסי רוצה לעשות משהו, אז צעקתי לו - צעקתי שיפסיק. הוא שאל אותי 'מה אתה רוצה?' אז אמרתי לו שאני אסחוב אותו והוא הסכים. לקחתי אותו על הכתף וסחבתי אותו. הלכתי, חורף קר, שלג, שלושה ימים לא אכלתי כלום. ביקשתי מחברים שהיה להם יותר כוח ממני, ביקשתי שייקחו אותו, כבר הרגשתי שכולי מים מרוב שהזעתי, וביקשתי שייקחו אותו רק לקצת, שאני אוכל לנשום קצת. ואף אחד לא רצה לקחת. כל אלה שביקשתי מהם שייקחו אותו ראיתי איך שהם מתו שמה בשבי. כשהתחיל להיות כבר חושך הרגשתי שאני לא יכול יותר, לא יכולתי לסחוב אותו. אם ניפול שנינו - יהרגו את שנינו. אז התחלתי לחשוב מה לעשות. השלג היה גבוה כמו קיר, אז אמרתי לעצמי, שאני אכנס בתוך הקיר של השלג ואנוח שם ואח"כ אמשיך הלאה עם השיירה. וכך עשיתי. אף אחד לא ראה, כבר היה חושך והיינו המון אנשים. כשיצאתי משם דיברתי איתו והוא לא ענה לי אבל ראיתי שהוא חי אז סחבתי אותו. אמרתי אם למות אז שנינו ביחד, אני לא משאיר אותו.
השעה בערך 7-8 בערב ונדמה לי שאני רואה אור בערך 3 ק"מ קדימה; ככה חשבתי, אבל זה היה אולי 10 ק"מ. אמרתי לעצמי, נמות ביחד, אני לא עוזב אותו. סחבתי וסחבתי - עד שהגענו למקום, שממנו בקע האור. דפקתי בדלת וגוי שאל 'מי זה?' אמרתי 'יהודי ממחנות עבודה'. הוא תיכף פתח לנו את הדלת ושאל אם אנחנו רעבים. אמרתי לו שלא אכלנו כבר 3 ימים. מיד הוא הוציא חלב חם מהתנור. נתתי הכל לחבר שלי. שפכתי לו את החלב לפה וזה נשמע כאילו אני שופך לכלי ריק. הבנאדם פתח את העיניים והתחיל לבכות, קיבל את החיים. גם אני שתיתי, אח"כ נתנו לנו גם בורשט רוסי עם לחם יבש, לי ולו, המון לחם, אכלנו את הכל."
בתום המלחמה, כשהבין יוסף שאשתו וילדיו נרצחו באושוויץ, הוא שם פעמיו והגיע לפראג. "לאן הולך יהודי כשהוא מגיע לפראג? לבית כנסת אלטן שויל. את מי אני מוצא? את מאיר כץ. כשהוא ראה אותי הוא צעק לשמיים: 'יהודים תסתכלו על האדם שהציל את חיי'. אמרתי 'אל תצעק, עשיתי מה שכל אדם היה צריך לעשות'"...
יוסף נישא בשנית להלן (לבית מרמלשטיין), מבּוּקוֹבינקה (Bukovynka, מחוז מונקאץ'), ילידת 1922, שאיבדה בשואה את בעלה ושני ילדיה הקטנים. היא הייתה פרטיזנית ביערות – וכך שרדה. הם עלו

ארצה ב-1948 והתיישבו במושב חיבת ציון (בעמק חפר). הם עבדו במשק החקלאי שלהם, שכלל לול, שדה ופרדס. מתי הוא בנם היחיד. יוסף נפטר ב-1999 (כבן 89) והלן – ב-2002 (כבת 80).
סיפור חייו המלא של יוסף חיימוביץ מובא בקישור שלהלן:
http://chyo10kocz.blogspot.com/2008/03/yosef-chajmovits.html?m=1

ונחזור אל סיפורו של מתי: את לימודיו התיכוניים הוא עשה בכפר הרא"ה.
בצבא שרת מתי בנח"ל, במסלול פיקוד בני משקים. במהלך מלחמת יום הכיפורים הוא לחם במעוז "בודפשט" [מעוז בודפשט היה המעוז הצפוני ביותר בקו בר-לב ושכן על שפת הים התיכון. הוא היה המעוז היחיד **שלא נכבש** ולא פונה במהלך מלחמת יום הכיפורים].
מתי שימש במילואים כמ"פ יחמ"ן [יחידת סיור ומודיעין] וקצין איתור נעדרים (רס"ן מיל').
מתי הינו מוסמך בלימודי ארץ-ישראל (מאוניברסיטת חיפה), והיה בין מקימי חוגי הסיור בחברה להגנת הטבע.
הוא ניהל את בית ספר שדה "חרמון".
הוא חזר לשירות בצה"ל כ"ראש מדור ידיעת הארץ" וכ"קצין חינוך פיקודי בנח"ל".
כן עבד במטה משרד החינוך ב"מינהל חברה ונוער" וב"מינהל לחינוך ערכי".
מתי היה שותף להקמת המכינות הקדם-צבאיות למנהיגות ושימש ראש מכינת "עמי-חי" שבבקעת הירדן [ראו את הריאיון שבהמשך].
הוא הקים וניהל את "כפר הסטודנטים" של אוניברסיטת חיפה.
בנוסף - מתי מדריך טיולים בארצות שונות (קניה, מצרים, יוון, קפריסין, טורקיה, הודו, דרום אמריקה וטנזניה).
בשנת 2008 פרסם מתי את ספרו "הקלות הנסבלת של הקיום".
מתי נשוי לניצה (קצינה גמלאית של צה"ל, עוסקת בתרבות ובחינוך), אב ל- 6 (מעיין, אילן, אורי, טל, שקד ותמר) וסבא ל- 3 נכדים (נעמי, יונתן ואוריה).

כריכת הספר שכתב מתי חי

אילו היינו צריכים לסכם את חיינו היום, בידיעה שמחר נמות, מה היינו אומרים באותה 'שיחת סיכום'? האם מה שייאמר בה ימצא חן בעינינו? תעשיית הפרסום והשיווק מגלגלת סכומי עתק, כשכל מגמתה היא - יצירת תסכול! אנו המתוסכלים משתפים עמה פעולה. האין אפשרות אחרת?
ישנם בכדור הארץ מיליוני בני־אדם מאושרים. רובם חיים בעולם השלישי. אולי יש לנו מה ללמוד מהם?
האומנם אנו עושים שימוש נכון בדעת ובתבונה שבהם ניחנו?
מתי חי מציע לדון ולהתלבט בשאלות אלה ובאחרות, ולשוב לחיות את החיים להם כולנו מייחלים. זה אפשרי - **הקלות הנסבלת של הקיום**.
מתי חי, הרפתקן, אוהב חיים ואנשים, אוטודידקט. משמש כיום כמנהל כפר הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה.

מתוך ראיון של מתי במקומון "חדשות נתניה", שנערך ע"י איילת קדם שנה שעברה (ב- 27.10.2020) לקראת יום הזיכרון ליצחק רבין, החל בי"ב בחשוון:

"הפעם הראשונה בה פגש מתי חי ביצחק רבין, הייתה אי שם בשנת 1974. הוא סיים אז קורס של קציני חי"ר, קצין צעיר וציוני. חובש כיפה. יצחק רבין, נכח בטקס. "רבין היה האישיות המרכזית בטקס הזה", הוא מספר. "והוא עבר במקרה לידי. ושאל אותי מנין אני. עניתי לו, שאני מהמושב חיבת ציון. ויצחק רבין המשיך הלאה. אבל כעבור חודש, כשהייתי מ"מ צעיר במחנה 80, אמרו לי פתאום להגיע ללשכת המג"ד. הגעתי, וחיכה לי שם הנהג של רבין. הוא אמר לי: 'באתי לקחת אותך ללשכה של רבין'.

- ואיך הגבת?

"בהתחלה, חשבתי שעובדים עלי. כי בכל זאת, מדובר בראש ממשלה. ואני רק קצין צעיר. אחר כך, הייתי פשוט בשוק. ונסענו. הגענו לקריה, ובהתחלה נאמר לי: 'יהיו לכם 20 דקות'. ואז נכנס יצחק רבין עצמו ללשכה.

- על מה דיברתם?

"השאלה הראשונה שרבין שאל, בצחוק כמובן, הייתה האם אני זוכר אותו. אחר כך, הוא רצה לדעת על היישוב שבו אני גר ועל הדו קיום בין חילונים לדתיים. ישבנו יחד כמעט שעה. ישנם כמובן, והיו גם אז, ישובים מעורבים נוספים כאלה, כמו נטף, כפר אדומים ואלון. הוא רצה לדעת, איך זה עובד". מסתבר, שלא כל מי שחובש כיפה הוא ירא שמיים. אני מכיר לא מעט כאלה".

הפעם השנייה בה נפגש מתי חי עם יצחק רבין הייתה מספר שנים אחר כך, כששימש חי קצין החינוך של פיקוד הנח"ל. שמעון שבס, מנהל לשכתו של רבין דאז, הוא זה שחיבר ביניהם.

"ושוב נפגשנו בלשכה בתל אביב", הוא משחזר, "כי רבין רצה להיות מעורב בהקמת גרעיני הנח"ל ליזמות עסקית".

- מהם גרעיני הנח"ל הללו?

"מדובר בגרעיני נח"ל שהוקמו בפריפריה, שרבין היה מעורב בהם באופן אישי. הם נועדו לחזק את הצעירים באזורי העדיפות הלאומית, שנקבעו על ידו. נפגשנו בשל המעורבות שלו במיזם הזה".

- ומתי נפגשת עם יצחק רבין בפעם האחרונה?

"לצערי, זה היה בעצרת שבה נרצח. הגעתי אליה עם שני ילדיי הגדולים, שהיו אז בני ארבע ושש. אחרי העצרת, אני זוכר את עצמי נוהג ובוכה. למעשה, בכיתי ימים שלמים, כי ראיתי איזה בנאדם הוא היה. ומעבר לעובדה שרבין נרצח, גם הרגשתי חיבור אישי בינינו. וחשבתי לעצמי: איך זה קרה לנו"?

בעקבות רצח יצחק רבין, חיפש מתי חי דרך, שבה יוכל, ולו במעט, לעשות תיקון, ולשנות במשהו את החברה הישראלית. וכך הגה ויזם את הקמת המכינות הקדם צבאיות החילוניות.

"באותם ימים שלאחר הרצח", הוא מספר, "יצא לי לפגוש את **אלעזר שטרן [גם הוא בן הדור השני של יוצאי זאקרפטיה]**. שהיה אז מפקד בה"ד 1. הוא צעיר ממני בשנתיים-שלוש, ושמרנו על קשר כל השנים. היכרתי אותו עוד קודם, כשהייתי חובש כיפה, בתנועת "בני עקיבא". שטרן סיפר לי, שהוא פיקד על טקס סיום של קורס קצינים ו-50 אחוז מתוך אלה שעמדו על מגרש המסדרים, היו דתיים. נתח גדול הרבה יותר, מאשר אחוז הדתיים באוכלוסייה. ואז הבנתי, וגם אמרתי לו, שהגורם לאחוז הקצינים

חובשי הכיפות הגבוה הזה, הוא המכינות הקדם צבאיות, המקנות להם ערכים של אהבת הארץ. וחשבתי לעצמי: אז למה בעצם, שרק לדתיים תהיה הפריבילגיה הזאת"?

- וכיצד פעלת על מנת להקים את המכינות החילוניות?

"נפגשתי עם מי שהקים את המכינה הקדם צבאית בעֶלי, **הרב אלי סדן [גם הוא בן הדור השני של יוצאי זאקרפטיה]**. הלכתי לשמוע ממנו כיצד עושים זאת. בנוסף, נפגשתי גם עם פונקציות שונות בצה"ל, כגון ראש חטיבת תכנון וכוח אדם וראש אכ"א. אותם הכרתי. ושאלתי: מדוע יש מכינות קדם צבאיות רק לדתיים? ראש אכ"א אמר לי: 'תביא לי רשימה של 35 חבר'ה המעוניינים ללמוד במכינה חילונית כזאת, ואאפשר להם את דחיית הגיוס. זה היה בחודש מרס 96'. בחודש אפריל, כבר הבאתי רשימה של 45 מועמדים. וככה זה התחיל".

בתחילה, נפתחה "מכינת נחשון". אחריה, נפתחו מכינות נוספות. מתי חי עצמו, הקים גם את "מכינת עמי-חי", שפעלה במושב ארגמן שבבקעת הירדן ולימים עברה למושב כרמים בצפון הנגב. הוא ניהל אותה בין השנים 2001-2007. כיום, לדבריו, פועלות בישראל כ-50 מכינות קדם צבאיות; כ-30 מתוכן, הן מכינות חילוניות ומעורבות.

מתי חי, כדרכו, אינו נח לרגע. ועל כך יעיד המיזם האחרון שלו, שהגה ויזם. תוך שיתוף פעולה עם שרון ורדי, תושב זיכרון יעקב, המנהל אותו בפועל - אל"מ במיל, מפקד טייסת לשעבר ונספח צה"ל באיטליה. המיזם, הנושא את הכותרת 'לשתף עצמינו', קרם עור וגידים לפני שנה והכשיר מחזור ראשון של מבוגרים. השבוע, יצא לדרך המחזור השני. המטרה: הקניית ערכים ושיח על סוגיות בוערות בחברה הישראלית, למבוגרים המעוניינים בכך...

מתי חי: "לצערי, יש לנו מעט מאוד דתיים שלוקחים חלק במפגשים הללו. אני מקווה שיצטרפו עוד. המכינה להורים פונה לכל מי שהחברה הישראלית מעניינת אותו וחשובה לו. אני רואה בפעילותה חשיבות רבה".

- האם הציונות עדיין קיימת היום, ולא רק בקרב המתנחלים?

"בהחלט. ברור לי מאוד שהיא קיימת. כל מי שמקדם את הפעילות כיום למען חברה יהודית ודמוקרטית, עושה בעיניי מעשה ציוני. רצח רבין גרם להרבה אנשים להסתכל פנימה ולשאול האם לא ויתרנו קצת על הציונות הזאת. אנשים רוצים כיום חברה יותר הגונה".

- ולסיום: אתה אופטימי?

"כן. אני אופטימי. אבא שלי, איבד בשואה אישה וארבעה ילדים. אימא שלי, איבדה בעל ושני ילדים. **אני הבן היחיד שלהם**. בזמנו, כשהם איבדו את הכל, הם לא העלו בדעתם שליהודים תהיה מדינה. **אני ציוני. כי אין לנו אופציה אחרת".**

בספר שכתב מסביר מתי את שינוי שם המשפחה מחיימוביץ לחי: "כשהגעתי לגיל שמונה עשרה שיניתי את שם משפחתי לחי. חשבתי שיש בכך משהו סמלי. אבי הסכים. העדפתי ליהנות, להודות על מה שיש, ולא להתלונן על מה שאין. נוכחתי כי כמעט בכל מצב ה-יש מרובה על האין. אני חש בר-מזל על שבגיל צעיר, יחסית, התחברתי לייעודי, אשר נותן משמעות לחיי זה למעלה משלושים שנה. **במשך כל השנים אני עוסק, בהנאה רבה, בניסיון ליצור זיקה בין אנשים צעירים ומבוגרים לטבע, לארץ, לעם ולמורשתו, ולחיים מתוך שמחה ואופטימיות..."**

ברוך תהיה, מתי, על עשייתך הרבה והמגוונת!

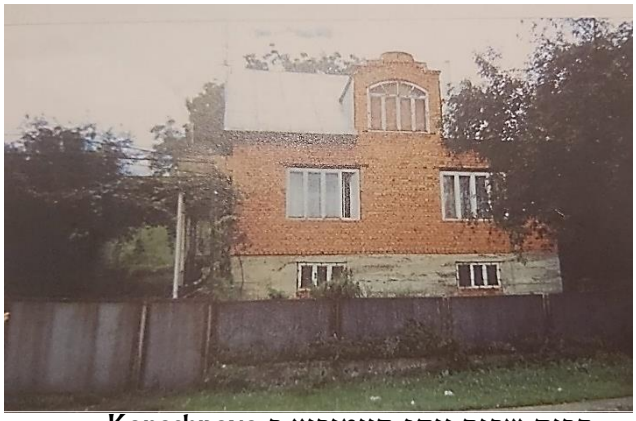

הבית שבנה יוסף חיימוביץ ב-Kopashnovo
(ליד חוסט) לאחר נישואיו הראשונים

יוסף והלן חיימוביץ, הוריו של מתי –
בצעירותם ובבגרותם

מתי עם אביו ואימו במושב חיבת ציון

בשנת 2007 יצא מתי, בהמלצתו של אלעזר שטרן, ששימש אז כראש אכ"א, למסע "עדים במדים", כקצין מילואים, יחד עם 180 קצינים ונגדים, מכל חילות צה"ל, לפולין ולבודפשט. מתי מצטט את אביו, יוסף, שאמר לו:

"עם שאין לו מספיק כוח, ספק אם יצליח להתקיים, אך לעומת זאת, עם שעושה שימוש יתר בכוח שברשותו, ספק אם יש לו זכות להתקיים".

מסע "עדים במדים" –
משלחת צה"ל במרץ 2007

2010: טיול שורשים לקולוצ'אבה, עם הבן אילן - בבית הקברות היהודי

№ 10 Нова Квітень 2009 року

КОЛОЧАВА

С. КОЛОЧАВА МІЖГІРСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема номера

Голет* у Колочаві

Основним завданням колочавських халуців була підтримка організації «Гахшаруа», створеної для спеціальної підготовки молоді для відправлення в «Землю обетованную» – Палестину або до Моравської Острави в Чехію. 8-місячна робота на користь спільного палестинського фонду була платою за проїзд, на дорогу ще давали 1500 крон. Про це писав відомий чеський письменник Іван Ольбрахт (справжнє ім'я – Каміл Земан) у повісті «Сумні очі Ганни Караджичевої», головною героїнею якої була колочавська дівчина Гемела Шаффар.

У 1864 році в Колочаві була проведена земельна реформа. Були складені списки власників земельних наділів, кадастральні карти, заведені земельні вкладки, в яких фіксувалися зміни за договорами купівлі-продажу та оплата податків державі. Аналізуючи ці документи, можна дійти висновку, що в середині XIX сторіччя в Колочаві земельними власниками було лише декілька єврейських родин. У Колочаві-Горб землями володіли Пінкасович Лазар, що проживав у будинку №70, Хаймович Давид (буд. №87), Вольф Семіль (буд. №88), Вольф Перц (буд. №80), Шаффар Ікак (буд. №79), Шаффар Пінкусь (буд. №76). В Колочаві-Лаз найбільшим землевласником був Вольф Янко Шлімович, який одночасно володів будинками №5, 8, 90, 160, 163, 211, 225, 236, 238. Йому належало декілька полонин, в т.ч. і гора Стримба. В Лазах серед власників земельних наділів були євреї Вольф Мошко (буд. №60, 87, 227), Ейсік Давидович (буд. №111, 135), Вольф Лейба (буд. №92, 141), Якубович Іцик (буд. №41, 134), Якубович Мошко (буд. №101).

Саме земельне питання загострило відносини між євреями та місцевим населенням. Євреї переважно жили з торгівлі. Єдине, чим могли розраховуватися верховинці за свої борги перед єврейськими корчмарями, – це земля або безкоштовна праця.

Це було суцільною трагедією для населення всієї Верховини. У селян забирали сіножаті, пасовища, частково землі, якими раніше користувалися спільно. Багаті євреї, що переслідувалися в Європі і Росії, подалися до Америки, а бідніші осіли по обидва боки Карпат: у Галичині, Буковині, Підкарпатті. Предметом особливої уваги для євреїв завжди були урбаріальні (земельні) питання. Беручи в оренду у держави полонини і сіножаті, вони здавали їх у оренду селянам, маючи від цього великий «гешефт». З часом у деяких селах євреї перебрали на себе до 50 % «хлопських» земель.

Ще одна стаття доходу єврейської громади – це лихва з худобою. Лихварі-євреї заробляли в рік на цьому понад 115 %.

У Підкарпатській Русі на Мараморощині робили спроби створити для селян кредитні каси і крамниці на зразок галицьких на противагу лихварським позичкам, але вони не мали успіху і були заблоковані єврейськими громадами.

Спробу допомогти верховинському селянству у цих питаннях зробив Едмунд Еган (1851-1901) – угорський економіст і радник уряду, автор «Верховинської акції». У своєму меморандумі «Економічне становище руських селян в Угорщині» він виклав пропозиції, як нейтралізувати «лихварський елемент євреїв», за що поплатився своїм власним життям.

У селі земельними наділами володіли переважно єврейські родини. Після проведення земельної реформи в Колочаві була створена урбаріальна (земельна) громада для спільного використання пасовищ, лісів, полонин. На початку XX сторіччя діття керівниками урбаріальної громади були євреї з родини Вольфів. У складі правління перебували переважно євреї: Шаффар Зелік Лазарович Мартон, Вольф Ігнац, Вольф Гершко Лейба, Пінкасович Герман, Абрагамович Натан, Вольф Гершко Янку, Вольф Давид, Вольф Мартон Лейба, Шаффар Пінкас, Вольф Гертман, Шаффар Герман, Гоффман Мартон, Абрагамович Юда, Шаффар Мошко, Пінкасович Пінкас та інші. До речі, після війни в правлінні колгоспу «Радянське Закарпаття» тем був єврей Пінкасович.

За документами земельної реформи 1864 року, в Колочаві проживало лише 42 євреї: в Імшадях – 8, Горбі – 14, Лазах – 20.

За переписом населення, проведеного угорською владою в 1900 році, на території Вишньої Колочави (Імшадь, Негровець) було 1369 осіб, в т.ч. 159 євреїв, у Нижній Колочаві (Лаз, Горб) – 2724 особи, в т.ч. 243 євреї. Загальна кількість євреїв у двох присілках на початку XX сторіччя становила 402 особи.

За переписом населення, проведеного чехословацькою владою у 1921 році, у Нижній Колочаві було 2813 мешканців, з них русинів – 2501, чехів – 11, німців – 12, угорців – 4, євреїв – 285 осіб (список №1). У Вишній Колочаві мешкала 1351 особа, серед яких русинів – 1676, росіян – 17, євреїв – 167. Із 4164 мешканців у двох громадах було 452 євреї, тобто ***кожний 10-й колочавець у 20-х роках був єврей.***

До єврейського церковного приходу («бужнй») на Горбі входило 80 осіб чоловічої статі, в т.ч. 20 повнолітніх чоловіків. Функціонером-керівником був Шаффар Герман Струлович, кантором – Вольф Абрахам Гершкович, куратором – Капран Ісак, різником – Гальперн Абрахам. До складу церковної ради входили Вольф Гершко Янкович, Давидович Боркес, Шаффар Рейвс, Шаффар Мошко. До «бужні» в Лазах було приписано 120 осіб чоловічого населення, в т.ч 39 повнолітніх. До складу церковної ради входили: Вольф Абрахам Лейбович, Вольф Герман, Вольф Йозеф, Ландесман Бейрцц, Абрахамович Натан. Головував Ландесман Герман.

У Колочаві-Вишній було 1167 грекокаталиків, 167 євреїв, 17 православних. У єврейській церковній громаді було 95 осіб чоловічої статі, в т.ч. 32 повнолітніх. Головою церковної громади був Якубович Самуїл, Коган Ісак – казначеєм, Абрахам Хаїм – різником, члени ради – Якубович Йозеф. Стретес Абрахам, Якубович Мартон, Пінкасович Шулма.

За 10 років після офіційного перепису у 1921 році єврейська громада збільшилась майже на 100 осіб. У 1930 році в Нижній Колочаві серед 3484 чоловік населення нараховувалось 3089 українців, 325 євреїв, 28 чехів, 11 німців, 30 угорців, 1 мешканець чужої держави. У Вишній Колочаві проживало 1487 осіб, серед них 210 євреїв. Разом єврейська громада села Колочава (Негровець, Горб, Лози) складала 535 осіб.

Єврейська громада села приділяла велику увагу освіченості своїх дітей. Для прикладу, в 1921 році саме в єврейських сім'ях налічувалось найбільше людей, що вміли писати і рахувати. Із 5 членів сім'ї Пінкасовича Мошка (буд. №1) – 3 були освіченими, Хаймовича Берка (буд. №2) із 8 – 3, Кнуф Сура (буд. №3) із 5 – 2, Шльомовича Гізора (буд. №4) із 8 – 5, Струльовича Шоми (буд. №5) із 6 – 2, Якубовича Ента (буд. №6) із 4 – 0, Шаффара Германа (буд. №7) із 8 – 4, Шаффара Фізіша (буд. №8) із 3 – 1, Голпе... рахама (буд. №15) із 8 – 6, Якуба Арефа (буд. №23) із 8 – 8 і т.д. У т... небагатьох українських сім'ях бу... ному, дуже рідко по двох освічени... У 1933 році єврейська громада от... від чехословацької влади дозві... криття окремої школи для єврей... чеських дітей у Колочаві. До шко... записано 33 дітей з єврейських ...

Найбільше постраждало ... населення у часи Другої світової... самого початку окупації Закар... Угорщині у 1939 році було прий... антисемітських законів, згідно ... усіх євреїв треба було звільнити ... а в першу чергу сільських та р... нотаріїв, щоби вони не мали до... державної, муніципальної, сіль... інших служб. Близько 112 500 ... єврейського населення в часи ... нилося спочатку в угорських ... рах у Ніредьгазі, Шорошпотоці а ... Освенцимі, Дахау, Біркенау, Бух... та інших. Із названої вище ... євреїв Закарпаття 104 177 осіб б... щені в таборах. З Нижньої Колоча... вивезено більше 53 єврейськи... (список №2), з Верхньої Колочави ... особи. Майже всі вони були знище... шистських таборах (список №3). ... завершення війни в Колочаву по... лося 15 євреїв, які з часом виїхали.

*Голет (від чеського) – стьо... розпорошеності або проживання єв... чужинецьке лоно історичної батьків... Палестину.

**Міжрахісти – прихильники реакці... ної «Міжрахіс, близької до сіонізму.

***Халуци – сіоністсько-соціалісти – др... жуазна націоналістична єврейська ... що блокувалася з Чехословацькою ... демократичною партією у 20-30-... XX сторіччя.

****Хасидизм – єврейська релігійна ... при виконанні своїх обрядів касиду ... волі молитовний екстаз, який нібит... жує людину з Богом.

Світлини з колек... Станіслава Армаші... Нараморошські (верховинсь... євреї. Фото 30-х р.. XX

כתבה על יהודי קולוצ'אבה בעיתון מקומי

בקולוצ'אבה קיים מוזיאון פתוח, השם דגש רב על חיי היהודים בעיירה.
הביקור באתר מומלץ מאוד לכל המבקרים בזאקרפטיה.

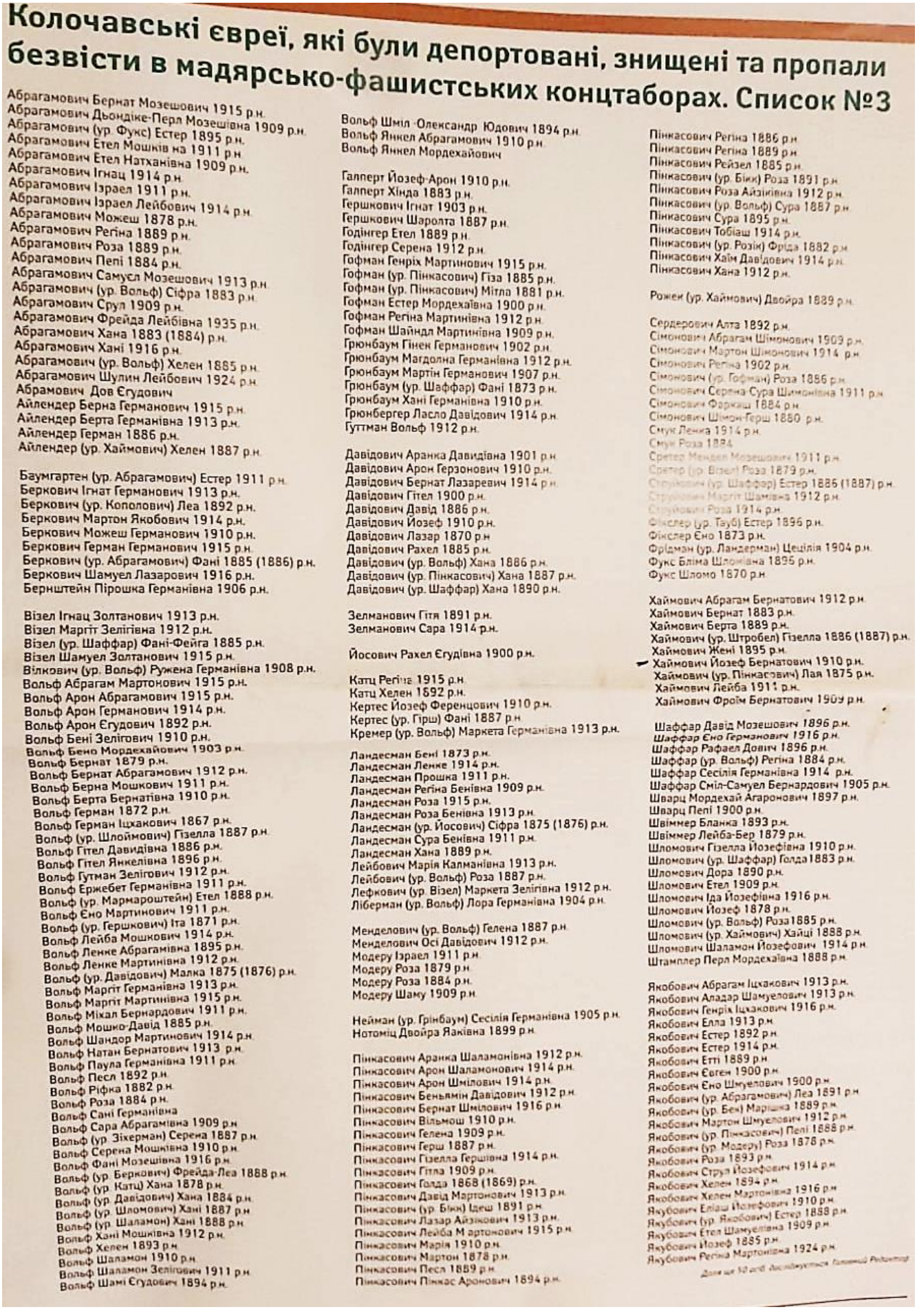

Колочавські євреї, які були депортовані, знищені та пропали безвісти в мадярсько-фашистських концтаборах. Список №3

Абрагамович Бернат Мозешович 1915 р.н.
Абрагамович Дьондіке-Перл Мозешівна 1909 р.н.
Абрагамович (ур. Фукс) Естер 1895 р.н.
Абрагамович Етел Мошків на 1911 р.н.
Абрагамович Етел Натханівна 1909 р.н.
Абрагамович Ігнац 1914 р.н.
Абрагамович Ізраел 1911 р.н.
Абрагамович Ізраел Лейбович 1914 р.н.
Абрагамович Можеш 1878 р.н.
Абрагамович Регіна 1889 р.н.
Абрагамович Роза 1889 р.н.
Абрагамович Пепі 1884 р.н.
Абрагамович Самуел Мозешович 1913 р.н.
Абрагамович (ур. Вольф) Сіфра 1883 р.н.
Абрагамович Срул 1909 р.н.
Абрагамович Фрейда Лейбівна 1935 р.н.
Абрагамович Хана 1883 (1884) р.н.
Абрагамович Хані 1916 р.н.
Абрагамович (ур. Вольф) Хелен 1885 р.н.
Абрагамович Шулин Лейбович 1924 р.н.
Абрамович Дов Єгудович
Айлендер Берна Германович 1915 р.н.
Айлендер Берта Германівна 1913 р.н.
Айлендер Герман 1886 р.н.
Айлендер (ур. Хаймович) Хелен 1887 р.н.

Баумгартен (ур. Абрагамович) Естер 1911 р.н.
Беркович Ігнат Германович 1913 р.н.
Беркович (ур. Кополович) Леа 1892 р.н.
Беркович Мартон Якобович 1914 р.н.
Беркович Можеш Германович 1910 р.н.
Беркович Герман Германович 1915 р.н.
Беркович (ур. Абрагамович) Фані 1885 (1886) р.н.
Беркович Шамуел Лазарович 1916 р.н.
Бернштейн Пірошка Германівна 1906 р.н.

Візел Ігнац Золтанович 1913 р.н.
Візел Маргіт Зелігівна 1912 р.н.
Візел (ур. Шаффар) Фані-Фейга 1885 р.н.
Візел Шамуел Золтанович 1915 р.н.
Вілкович (ур. Вольф) Ружена Германівна 1908 р.н.
Вольф Абрагам Мартонович 1915 р.н.
Вольф Арон Германович 1914 р.н.
Вольф Арон Єгудович 1892 р.н.
Вольф Бені Зелігович 1910 р.н.
Вольф Бено Мордехайович 1903 р.н.
Вольф Бернат 1879 р.н.
Вольф Бернат Абрагамович 1912 р.н.
Вольф Берна Мошкович 1911 р.н.
Вольф Берта Бернатівна 1910 р.н.
Вольф Герман 1872 р.н.
Вольф Герман Іцхакович 1867 р.н.
Вольф (ур. Шлоймович) Гізелла 1887 р.н.
Вольф Гітел Давидівна 1886 р.н.
Вольф Гітел Янкелівна 1896 р.н.
Вольф Гутман Зелігович 1912 р.н.
Вольф Єржебет Германівна 1911 р.н.
Вольф (ур. Мармароштейн) Етел 1888 р.н.
Вольф Єно Мартинович 1911 р.н.
Вольф (ур. Гершкович) Іта 1871 р.н.
Вольф Лейба Мошкович 1914 р.н.
Вольф Ленке Абрагамівна 1895 р.н.
Вольф Ленке Мартинівна 1912 р.н.
Вольф (ур. Давідович) Малка 1875 (1876) р.н.
Вольф Маргіт Германівна 1913 р.н.
Вольф Маргіт Мартинівна 1915 р.н.
Вольф Міхал Бернардович 1911 р.н.
Вольф Мошко-Давід 1885 р.н.
Вольф Шандор Мартинович 1914 р.н.
Вольф Натан Бернатович 1913 р.н.
Вольф Паула Германівна 1911 р.н.
Вольф Песл 1892 р.н.
Вольф Ріфка 1882 р.н.
Вольф Роза 1884 р.н.
Вольф Сані Германівна
Вольф Сара Абрагамівна 1909 р.н.
Вольф (ур. Зіхерман) Серена 1887 р.н.
Вольф Серена Мошківна 1910 р.н.
Вольф Фані Мозешівна 1916 р.н.
Вольф (ур. Беркович) Фрейда-Леа 1888 р.н.
Вольф (ур. Катц) Хана 1878 р.н.
Вольф (ур. Давідович) Хана 1884 р.н.
Вольф (ур. Шломович) Хані 1887 р.н.
Вольф (ур. Шаламон) Хані 1888 р.н.
Вольф Хані Мошківна 1912 р.н.
Вольф Хелен 1893 р.н.
Вольф Шаламон 1910 р.н.
Вольф Шаламон Зелігович 1911 р.н.
Вольф Шані Єгудович 1894 р.н.

Вольф Шміл-Олександр Юдович 1894 р.н.
Вольф Янкел Абрагамович 1910 р.н.
Вольф Янкел Мордехайович

Галперт Йозеф-Арон 1910 р.н.
Галперт Хінда 1883 р.н.
Гершкович Ігнат 1903 р.н.
Гершкович Шароліта 1887 р.н.
Годінгер Етел 1889 р.н.
Годінгер Серена 1912 р.н.
Гофман Генріх Мартинович 1915 р.н.
Гофман (ур. Пінкасович) Гіза 1885 р.н.
Гофман (ур. Пінкасович) Мітла 1881 р.н.
Гофман Естер Мордехаївна 1900 р.н.
Гофман Регіна Мартинівна 1912 р.н.
Гофман Шайндл Мартинівна 1909 р.н.
Грюнбаум Гінен Германович 1902 р.н.
Грюнбаум Магдолна Германівна 1912 р.н.
Грюнбаум Мартін Германович 1907 р.н.
Грюнбаум (ур. Шаффар) Фані 1873 р.н.
Грюнбаум Хані Германівна 1910 р.н.
Грюнбергер Ласло Давідович 1914 р.н.
Гуттман Вольф 1912 р.н.

Давідович Аранка Давидівна 1901 р.н.
Давідович Арон Герзонович 1910 р.н.
Давідович Бернат Лазаревич 1914 р.н.
Давідович Гітел 1900 р.н.
Давідович Давід 1886 р.н.
Давідович Йозеф 1910 р.н.
Давідович Лазар 1870 р.н.
Давідович Рахел 1885 р.н.
Давідович (ур. Вольф) Хана 1886 р.н.
Давідович (ур. Пінкасович) Хана 1887 р.н.
Давідович (ур. Шаффар) Хана 1890 р.н.

Зелманович Гітя 1891 р.н.
Зелманович Сара 1914 р.н.

Йосович Рахел Єгудівна 1900 р.н.

Катц Регіна 1915 р.н.
Катц Хелен 1892 р.н.
Кертес Йозеф Ференцович 1910 р.н.
Кертес (ур. Гірш) Фані 1887 р.н.
Кремер (ур. Вольф) Маркета Германівна 1913 р.н.

Ландесман Бені 1873 р.н.
Ландесман Ленке 1914 р.н.
Ландесман Прошка 1911 р.н.
Ландесман Регіна Бенівна 1909 р.н.
Ландесман Роза 1915 р.н.
Ландесман Роза Бенівна 1913 р.н.
Ландесман (ур. Йосович) Сіфра 1875 (1876) р.н.
Ландесман Сура Бенівна 1911 р.н.
Ландесман Хана 1889 р.н.
Лейбович Марія Калманівна 1913 р.н.
Лейбович (ур. Вольф) Роза 1887 р.н.
Лефкович (ур. Візел) Маркета Зелігівна 1912 р.н.
Ліберман (ур. Вольф) Лора Германівна 1904 р.н.

Менделович (ур. Вольф) Гелена 1887 р.н.
Менделович Осі Давідович 1912 р.н.
Модеру Ізраел 1911 р.н.
Модеру Роза 1879 р.н.
Модеру Роза 1884 р.н.
Модеру Шаму 1909 р.н.

Нейман (ур. Грінбаум) Сесілія Германівна 1905 р.н.
Нотоміц Двойра Яківна 1899 р.н.

Пінкасович Аранка Шаламонівна 1912 р.н.
Пінкасович Арон Шаламонович 1914 р.н.
Пінкасович Арон Шмілович 1914 р.н.
Пінкасович Беньямін Давідович 1912 р.н.
Пінкасович Бернат Шмілович 1916 р.н.
Пінкасович Вільмош 1910 р.н.
Пінкасович Гелена 1909 р.н.
Пінкасович Герш 1887 р.н.
Пінкасович Гізелла Гершівна 1914 р.н.
Пінкасович Гітла 1909 р.н.
Пінкасович Голда 1868 (1869) р.н.
Пінкасович Давід Мартонович 1913 р.н.
Пінкасович (ур. Бікк) Ідеш 1891 р.н.
Пінкасович Лазар Айзікович 1913 р.н.
Пінкасович Лейба Мартонович 1915 р.н.
Пінкасович Марія 1910 р.н.
Пінкасович Мартон 1878 р.н.
Пінкасович Песл 1859 р.н.
Пінкасович Пінкас Аронович 1894 р.н.

Пінкасович Регіна 1886 р.н.
Пінкасович Регіна 1889 р.н.
Пінкасович Рейзел 1885 р.н.
Пінкасович (ур. Бікк) Роза 1891 р.н.
Пінкасович Роза Айзіківна 1912 р.н.
Пінкасович (ур. Вольф) Сура 1887 р.н.
Пінкасович Сура 1895 р.н.
Пінкасович Тобіаш 1914 р.н.
Пінкасович (ур. Розік) Фріда 1882 р.н.
Пінкасович Хаїм Давідович 1914 р.н.
Пінкасович Хана 1912 р.н.

Рожен (ур. Хаймович) Двойра 1889 р.н.

Сердерович Алта 1892 р.н.
Сімонович Абрагам Шімонович 1909 р.н.
Сімонович Мартон Шімонович 1914 р.н.
Сімонович Регіна 1902 р.н.
Сімонович (ур. Гофман) Роза 1886 р.н.
Сімонович Серена-Сура Шимонівна 1911 р.н.
Сімонович Фаркаш 1884 р.н.
Сімонович Шімон-Герш 1880 р.н.
Смук Ленка 1914 р.н.
Смук Роза 1884
Сретер Мендел Мозешович 1911 р.н.
Сретер (ур. Візел) Роза 1879 р.н.
Стружович (ур. Шаффар) Естер 1886 (1887) р.н.
Стружович Маргіт Шамівна 1912 р.н.
Стружович Роза 1914 р.н.
Фікслер (ур. Тауб) Естер 1896 р.н.
Фікслер Єно 1873 р.н.
Фрідман (ур. Ландерман) Цецілія 1904 р.н.
Фукс Бліма Шломівна 1895 р.н.
Фукс Шломо 1870 р.н.

Хаймович Абрагам Бернатович 1912 р.н.
Хаймович Бернат 1883 р.н.
Хаймович Берта 1889 р.н.
Хаймович (ур. Штробел) Гізелла 1886 (1887) р.н.
Хаймович Жені 1895 р.н.
Хаймович Йозеф Бернатович 1910 р.н.
Хаймович (ур. Пінкасович) Лая 1875 р.н.
Хаймович Лейба 1911 р.н.
Хаймович Фроїм Бернатович 1909 р.н.

Шаффар Давід Мозешович *1896 р.н.*
Шаффар Єно Германович 1916 р.н.
Шаффар Рафаел Дович 1896 р.н.
Шаффар (ур. Вольф) Регіна 1884 р.н.
Шаффар Сесілія Германівна 1914 р.н.
Шаффар Сміл-Самуел Бернардович 1905 р.н.
Шварц Мордехай Агаронович 1897 р.н.
Шварц Пепі 1900 р.н.
Швіммер Бланка 1893 р.н.
Швіммер Лейба-Бер 1879 р.н.
Шломович Гізелла Йозефівна 1910 р.н.
Шломович (ур. Шаффар) Голда 1883 р.н.
Шломович Дора 1890 р.н.
Шломович Етел 1909 р.н.
Шломович Іда Йозефівна 1916 р.н.
Шломович Йозеф 1878 р.н.
Шломович (ур. Вольф) Роза 1885 р.н.
Шломович (ур. Хаймович) Хайці 1888 р.н.
Шломович Шаламон Йозефович 1914 р.н.
Штамплер Перл Мордехаївна 1888 р.н.

Якобович Абрагам Іцхакович 1913 р.н.
Якобович Аладар Шамуелович 1913 р.н.
Якобович Генріх Іцхакович 1916 р.н.
Якобович Елла 1913 р.н.
Якобович Естер 1892 р.н.
Якобович Естер 1914 р.н.
Якобович Етті 1889 р.н.
Якобович Євген 1900 р.н.
Якобович Єно Шмуелович 1900 р.н.
Якобович (ур. Абрагамович) Леа 1891 р.н.
Якобович (ур. Бек) Маріша 1889 р.н.
Якобович Мартон Шмуелович 1912 р.н.
Якобович (ур. Пінкасович) Пепі 1888 р.н.
Якобович (ур. Модеру) Роза 1878 р.н.
Якобович Роза 1893 р.н.
Якобович Струл Йозефович 1914 р.н.
Якобович Хелен 1894 р.н.
Якобович Хелен Мартонівна 1916 р.н.
Якубович Еліаш Йозефович 1910 р.н.
Якубович (ур. Якобович) Естер 1888 р.н.
Якубович Етел Шамуелівна 1909 р.н.
Якубович Йозеф 1885 р.н.
Якубович Регіна Мартонівна 1924 р.н.

Дані ще мають досліджуватися Державний Архітектор

רשימת המשפחות היהודיות בקולוצ'אבה עד פרוץ מלחמת העולם ה-2. חיימוביץ יוסף מסומן בטור הימני

(за матеріалами перепису населення). Список №1

Будинок №1 – родина Пінкасович: Мошко, Сура, Арон, Берко, Етер
Будинок №2 – родина Хаймович: Берко, Гіля, Давид, Фроl, Сура, Фрида та Грюмберг Аліер
Будинок №3 – Кнуф Сура, Хаймович Герман, Лафар Хана, Хаймович Бернар та Хаймович Ізраіль
Будинок №4 – Шльомович Гізер, Шаффар Еліор, Вольф Регіна, Вольф Берта Вольф Менель, Вольф Натан, Шаффар Мольвин, Штец Гафія – прислуга, русинка
Будинок №5 – родина Струлевич: Шому, Естер, Мордехай, Золтан, Рашель та Шаффар (ім'я нерозбірливо), а також Харбловчук Марія – прислуга, румунка
Будинок №6 – Якобович Ента та Шаффари: Шому, Герман, Мирошка
Будинок №7 – родина Шаффар: Герман, Регіна, Роза, Хана, Рівека, Цецілія, Якуб, Мардаха
Будинок №8 – Шафар Физнаш, Борин Цеза, Розинович Гойда
Будинок №15 – родина Голперн: Абрахам, Сура, Хана, Роза, Зіна, Фрейда, а також Різол Берко і Ріхтер Йозеф
Будинок №23 – родина Янубович: Ареф, Роза, Ена, Марія, Ена, (ім'я нерозбірливо), Оскар, Абрахам
Будинок №24 – Зломовито Мандел та Берта
Будинок №26 – родина Шаффар: Берко, Ілько, Шандла, Рудольф, Гелена, Абрам, Барну, Фані та Візел Соломон
Будинок №28 – Хаймович Лаура та Боженка
Будинок №45 – Ойландер Герц Берта, Етя та Хаймович Женя
Будинок №115 – Шаффар Мошко, Ідо та Пальман Васила – прислуга
Будинок №123 – родина Давидович: Лазар, Ханд, Шанель, Роза, Маріт, Йозеф, Бернард, Елла
Будинок №125 – Вольф Абрахам, Фріза, Фанюл, Бернард, Арон, Бінні, Ірина (ім'я нерозбірливо) Шому, Ейзнер, Хаїм, а також Мокрини Василь – прислуга
Будинок №131 – Якубович Шимон, Ліберман Голда, Шаффар Гелена та Елла
Будинок №132 – Вольф Гершко, Етель, Мозер та Лендра Марія – прислуга
Будинок №156 – родина Давидович (ім'я нерозбірливо), Гізо Хейнін, Херсон та Франес Евка – прислуга
Будинок №160 – Родина Шломович: Йожа, Роза, Яра, (ім'я нерозбірливо), Бінні, Ідо, Маріта, Герман
Будинок №162 – Ландесман Герцко та Регіна
Будинок №163 – Ландесман Хаїм, Рухля, Ігнат
Будинок №169 – Абрахамович Абра хам та Шезма, Фукс Мошку, Регіна, Янкель, Фейс, Фрида
Будинок №174 – родина Абрахамович: Яна, Шуя, Герман, Берко, Ферн
Будинок №175 – родина Беркович: Герман, Франтішек, Барнилов, Арон, Фаня, Горниц, Ігнат, Берік
Будинок №179 – родина Вольф: Герман, Берта, Павла, Маргіта, Султан та Гелеш Софія – прислуга
Будинок №182 – родина Вольф: Дана, Гізо, Бернард, Естера
Будинок №182 – родина Левович: Гізо, Емма, Йозеф, Бланка, Марія, Цецилія, Іванович Васигал – прислуга
Будинок №200 – Ландесман Дебра та Роза
Будинок №201 – родина Ландесман, Бінні, Естфра, Іпонка, Ільо, Рехі, Яра, Розі
Будинок №206 – Вольф Регіна та Міза
Будинок №214 – Абрахамович Натан, Єрна, Бела, Буріан, Ілко, Абрахам, Йозеф.
Будинок №234 – Абрахамович Давид, Єрна, Лайоб, Етер
Будинок №313 – родина Вольф: Етер, Фріда, Бенджамін, Давид, Етер, Лая, Малка
Будинок №315 – Якиба Еніл та (ім'я нерозбірливо)
Будинок №324 – родина Вольф: Абрахам, Герміна, Бело, Ida, Німуре, Женка, Хелін
Будинок №325 – родина Ландесман: (ім'я нерозбірливо), Рахіля, Юра, Алта, Глорія, Хана, Лая
Будинок №326 – родина Ландесман: Герман, Франц, Моріц, Давид, Йозеф
Будинок №328 – Ландесман Абрам, Пінкас Глейсер та Роза
Будинок №332 – Давидович Пуріма Бела, Франтика
Будинок №333 – родина Вольф: Гершко, Олендла, Лазар, Янко, Бела, Борка та Шлейнович Бела
Будинок №339 – родина Вольф: Йозеф, Марія, Мартан, Ела, Леба, Юра
Будинок №354 – родина Вольф: Мошко, Анна, Юро, Берко, Фенью, Леба, Фіко, Гіза

Єврейські родини, вивезені з с. Колочава (Горб, Лази) угорською владою протягом 1942-1944 рр. Список №2

У 1942 році були вивезені:
Ландесман Янко (1906)
Ландесман Розза (1909)
Ландесман Шміл (1934)
Ландесман Лайм (1936)
Ландесман Байниш (1871)
Ландесман Рифка (1913)
Ландесман Сура (1921)
Абрагамович Лейба (1900)
Абрагамович Естер (1902)
Абрагамович Шулим (1923)
Абрагамович Янко Лейб (1927)
Абрагамович Хона Лейб (1926)

У 1943 році були вівезені:
Абрагамович Струлю Мош. (1901)
Абрагамович Вліна (1904)
Абрагамович Сура (1901)
Абрагамович Герцко Зісьович (1900)
Абрагамович Струлю (1901)
Абрагамович Алта (1902)
Абрагамович Абрум (1927)
Абрагамович Малка (1923)
Абрагамович (1929)
Абрагамович Малка (1899)
Волф Метьо (1882)
Волф Малка (1891)
Волф Абрум Матьович (1921)
Волф Берко (1913)
Волф Герман (1891)
Волф Берко Матьович (1905)
Волф Рифка (1909)
Давидович Шльома (1898 р.н.)
Давидович Берко Ш. (1919)
Давидович Гершко Ш. (1927)
Давидович Абрум Ш. (1922)
Давидович Либа Ш. (1924)
Давидович Рихля Ш. (1928)
Давидович Мендел (1887)
Давидович Марішка (1901)
Давидович Патьо Мен. (1921)
Лебович Калман (1886)
Лебович Розза (1889)
Лебович Блонка Калманов (1922)
Лебович Циза Калм (1921)
Лебович Менді Калм (1919)

У 1944 році були вивезені:
Ландесман Фрима (1901)
Ландесман Іцько (1929)
Ландесман Генга (1931)
Фукс Мошко Менд. (1881)
Фукс (1884)
Фукс Лейба Мошкович(1922
Кац Іцько (1902)
Кац Малка (1914)
Кац Струлю Іцкович (1925)
Кац Симко Іцкович (1933)

בנובמבר 2022 יזם מתי הנצחה ייחודית של הוריו: הוא תלה שלט בכניסה לביתו בחיבת ציון, שמנציח את זכר הוריו, הלן ויוסף חימוביץ' ז"ל, "שהגשימו את 'חזון העצמות היבשות', אחרי השואה, בה איבדו שניהם את משפחתם הראשונה ואת ילדיהם, איכשהו שרדו, התחילו חיים חדשים, וב-20 אצבעות, בהתמדה, במסירות נפש ובנחישות אין קץ הקימו נחלה ומשק לתפארת, משפחה קטנה, והיו מעורבים ותורמים בחיי המושב חיבת ציון, בו אנחנו חיים היום וממשיכים את הרצף...:

משק הלן ויוסף חימוביץ' ז"ל
מורשתי חיבת ציון

ד"ר טהון (דוידוביץ) רָלי (סעליש)
[עלון 141 – דצמבר 2025]

ד"ר רָלי טהון הייתה ברשימה שלי כמי שרציתי לתעד - בזכות הישגיה בתחום הייעוץ הארגוני. באינטרנט יש הרבה מידע על עשייתה ומצאתי לנכון לתעד הישגים אלה. ואז, די במקרה, הבנתי שהיא האחיינית של אנה/חנצה ומשה דוידוביץ, שניצלו על ידי חסידת אומות העולם, שסיפורם עולה בעלון זה... רָלי היא בתו של צבי-חיים דוידוביץ, אחיהם של אנה ומשה.

אין עיתוי מתאים מזה לתיעוד!

אז לפני שנחזור לרָלי – עוד כמה מילים על חיים, אביה, יליד 1914. חיים התגלה עוד בילדותו כנער חכם במיוחד ויועד על ידי אביו להיות רב. אלא שלחיים היו תוכניות אחרות והוא עזב את ביתו בגיל 14, הגיע לבּרנו ולמד חינוך גופני והתעמלות רפואית. בסיום לימודיו הוא גוייס לצבא הצ'כי. חיים היה פעיל בארגון הספורט סוקול* וארגן התעמלויות המוניות [*תנועת **sokol** היא ארגון התעמלות, לכל הגילאים, שנוסד בפראג בשנת 1862 והתבסס על עקרון "**נפש חזקה בגוף בריא**". התנועה התפשטה בכל האזורים המאוכלסים בתרבויות סלאביות, רובם חלק מאוסטרו-הונגריה או מהאימפריה הרוסית. הארגון ערך פסטיבלי התעמלות המוניים שנקראו slets].

דרך תנועת הנוער "מכבי" הוא עלה ארצה, באופן לא לגאלי, באונייה "הִילדָה", שיצאה מאירופה בסוף 1939 והגיעה לנמל חיפה בראשית 1940, לאחר מסע שערך מספר שבועות.

חיים נישא לחנה בניש, בעפולה, ב-1941.

הוא התנדב לצבא הבריטי בין השנים 1942-1946, שירת באירופה, ואז חזר ארצה.

המשפחה התגוררה ברמת השרון, נולדו שני ילדים: רמי ורלי.

רמי, יליד 1950, הוא ד"ר לפסיכולוגיה ארגונית ומלמד ועובד בתחום.

אחר כך עברה המשפחה לנוף ים [מערבית להרצליה].. בביתו הקים חיים קליניקה, שהייתה "ממלכת טיפולים". הוא טיפל בחיילים פצועים רבים מאוד ממלחמת השחרור, ובנוסף, טיפל באנשים ובילדים עם צרכים מיוחדים ועם מחלות ופציעות קשות. הוא היה מצלם את חוליו, מפתח עצמאית את התמונות, וכך מדגים למטופליו את ההתקדמות והשיפור במצבם. רלי זוכרת אנשים שהגיעו כפופים מכאבי גב ולאחר טיפוליו של אביה יצאו זקופים ממרפאתו.

גישתו המקצועית הייתה מאוד פורצת דרך ולא הייתה מוכרת לרופאים בארץ. הוא היה מתריע בפניהם שעוד לפני שהם ממהרים לנתח - יש דרך לעזור לחולים על ידי, מה שכיום אנו יודעים, שאלו טיפולי פיזיותרפיה רפואית. לחיים היה אוסף בולים מרשים, הוא ידע לנגן בכינור ובפסנתר והיה אינטלקטואל, בעל תחומי התעניינות מגוונים. חיים חלה בגיל 60 ונפטר בהיותו בן 70 (1984); הוא קבור בהרצליה.

...ועכשיו, נוכל לחזור אל רלי: היא נולדה בשנת 1952 ברמת השרון; בהיותה בת כשנה עברה המשפחה, כאמור, לנוף ים. ילדות מאושרת, עם לימודי בלט ופסנתר, ולימודים בבית הספר "תיכון חדש" בתל אביב. בצבא שירתה רלי כמש"קית ח"ן במחנה מטכ"ל וביצעה משימות רבות ומורכבות.

עם השחרור, בגיל 20, היא נישאה לקובי טהון, שהיה מבוגר ממנה בשנה. רָלי החלה ללמוד ייעוץ חינוכי ופסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב ועבדה 4 שנים כיועצת חינוכית בבית ספר יסודי בהרצליה.

אלא שהיא חשה שמעניינים אותה הרבה יותר נושאים ארגוניים - ניהוליים. או אז, החלה בלימודים לתואר שני בהתנהגות ארגונית, בפקולטה למינהל עסקים באוניברסיטת תל אביב, לימודים שארכו מספר שנים.
במקביל לעבודת התואר השני במינהל עסקים, החלה רָלי את המחקר, שהפך להיות עבודת הדוקטורט שלה. המחקר עוסק בהשפעת ההתנהגות הארגונית בחטיבות הביניים, לצד נתוני הרקע של התלמידים, על הישגים לימודיים ועל יחסים חברתיים.
לימודי הדוקטורט החלו בשנת 1982, עם מלגת מחקר, בהנחייתו של פרופסור שלמה שרן. המחקר נערך בשילוב של 2 אוניברסיטאות: תל אביב ובר אילן. הלימודים והחקר ארכו 12 שנים (!) ובדקו נתוני מספר עצום של נחקרים: כ-6,000 תלמידים וכ-600 מורים. בשל העובדה שנחקרו 50 חטיבות ביניים אינטגרטיביות - הצטרף גם המכון לאינטגרציה.
תוך כדי לימודי הדוקטורט, החלה רָלי לעבוד בפאן, ביצעה את הפרקטיקום ולמדה את יסודות המקצוע.
בינואר 1999 הקימה רָלי, יחד עם שותף, מכון לייעוץ ארגוני. המכון העסיק כ-15 יועצים ארגוניים. שם היא המשיכה לפתח את הייעוץ הארגוני בחינוך.
היא התמחתה בייעוץ בשני נושאים: נושאי רווחה ושירותים חברתיים – וחינוך.
רלי לימדה במשך שנים רבות, כמרצה מהחוץ, התנהגות ארגונית בבית ספר לחינוך באוניברסיטת תל אביב. במהלך עשור היא חקרה, למדה והחלה לייעץ בנושאים רבים באותו תחום - התנהגות ארגונית, מה שהעשיר מאוד את עולמה. היא הייתה **מקבוצת החלוצים בייעוץ ארגוני לחינוך.**
ב-20 השנים האחרונות רלי היא בעלת מכון עצמאי, הנקרא "**מוטיב ארגוני**". היא עובדת כיועצת ארגונית, בעיקר, לרשויות מקומיות ואזוריות - בכול התחומים שמעסיקים את דרגת הניהול הבכירה ואת מקבלי ההחלטות. כמו כן היא צברה גם ניסיון רב בייעוץ ארגוני למגוון גדול של ארגונים עסקיים וציבוריים.
בחייה האישיים, היא נישאה, כאמור לקובי טהון, שהיה איש עסקים מאוד מצליח ואהבת חייה של רלי. יחד הביאו לעולם 3 ילדים: צור, ענת ומיכל, מהם זכו ל-7 נכדים. קובי חלה ונפטר בשנה שעברה.

אם השם "טהון" מצלצל באוזניכם כשם של רחוב – אינכם טועים. סבו של קובי, שעל שמו הוא נקרא, היה **יעקב טהון**, יליד לבוב, 1880, עלה ארצה ב-1907 ומאז היה **דמות מאוד משמעותית בהנהלת המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית.**
רעייתו הראשונה, שרה, הייתה ממובילות המאבק לשוויון זכויות האישה; היא נפטרה בגיל 39 בלבד.
רעייתו השנייה, חנה, הייתה פובליציסטית וסופרת.
אחיו של הסבא היה הרב ד"ר **אברהם יהושע טהון** (Thon); יליד 1870, שהיה עסקן, סופר, רב, הוגה דעות, פובליציסט ומנהיג ציוני בפולין. חבר הסיים הפולני. על שמו נקרא **מושב בית יהושע**.
שמם של האחים טהון הונצח **בשמות של רחובות בירושלים, חיפה, תל אביב-יפו, חולון, רמת השרון, כפר סבא, קדימה-צורן, נתניה וראשון לציון.**

יישר כוח, רָלי, על עשייה ותרומה משמעותית, רבת שנים, בתחומי חינוך, רווחה ושירותים חברתיים

טל אלחסיד עדנה (מוז'ואי) (Muzijovo)

[עלון 134 – מאי 2025]

הפעם אביא דברים בשם אומרם: עדנה טל אלחסיד, בת הדור השני, תספר את סיפורו של אביה, על ספר השורשים שכתבה, על התיעוד בבקעת הקהילות ב"יד ושם" - ועל הביקור שערכה בזאקרפטיה.

"אבא שלי, יהודה הולנדר, גדל בקהילה יהודית אורתודוקסית בכפר קטן וציורי בשם מוז'ואי (Muzijovo) שבהרי הקרפטים בצ'כוסלובקיה. בן תשע היה כשפרצה מלחמת העולם השניה ושינתה את חייו וחיי משפחתו לנצח. החיים השלווים בכפר הפכו קשים תחת גזירות הכיבוש ההונגרי. ילדותו נקטעה באחת עם כניסת הצבא הגרמני לאזור ב-1944. גיהינום עלי אדמות החל. הגירוש אל הגטו, הרכבת לאושוויץ וה"סלקציה", חודשים ארוכים של השרדות בתנאים בלתי אפשריים של רעב והשפלה במחנות ריכוז והשמדה, טרנספורטים וצעדות מוות. בן חמש עשרה היה כשהמלחמה הסתיימה. חייו לא היו קלים גם אחריה. החיפוש אחר שרידי משפחתו, החיים במחנות עקורים, ההעפלה והגירוש לקפריסין הם רק חלק מקורותיו הסוערים.

חמש שנים אחרי פטירתו של אבי, נסעתי, כמנהגי, לבקר את אימי בחיפה. באותו ביקור סיפרה לי אימי שאבא השאיר כמה דפים בכתב ידו ומסרה לי אותם למשמרת. הופתעתי. אחרי שאבי נפטר קיוויתי מאוד למצוא משהו כתוב שהוא השאיר למשפחה. מכתב. יומן. משהו. התאכזבתי כשלא מצאתי. והנה כשכבר לא ציפיתי לכך, אני מחזיקה בידי את כתב היד שלו. שורות שורות נפרש לפני כתב ידו המוכר לי כל כך. חלק מהמשפטים מאוד קצרים, תזכורות ורמזים. חלקם תיאורים קצת יותר מפורטים. פה ושם מופיעות הערות שוליים, כאילו נזכר במשהו מאוחר יותר. באופן כללי, הטקסט מציג עובדות ואירועים, המופיעים על פי סדר כרונולוגי, כמעט ללא תיאור של רגשות. הדפים האלה היו עבורי אוצר. תוך כדי קריאה גיליתי שאני מתחילה להבין יותר את סדר האירועים בחייו. אבא סיפר לאורך השנים את סיפור חייו, אבל לא בצורה סדורה. סיפור ועוד סיפור. לפעמים חזר על אותם סיפורים. אבל לא ידעתי לחבר את הרצף. ועכשיו הפאזל התחיל להסתדר לי. ידעתי שיום אחד אעשה עם זה משהו. אבל לא כרגע. והנחתי את הדפים בצד. שנתיים לאחר מכן משהו החל לבעור בי. כמה ימים לפני ראש השנה 2012 התישבתי לכתוב. המילים זרמו ולא הפסקתי עד שסיימתי.

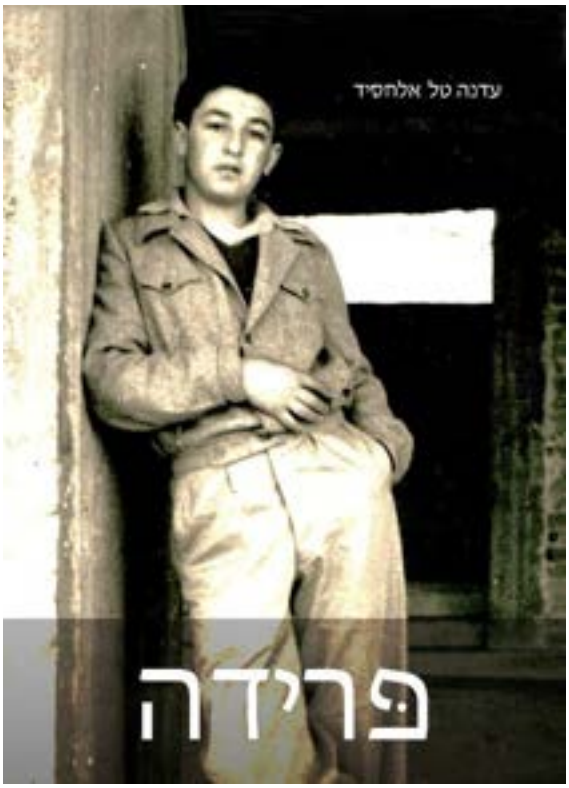

כך נולד הספר "פרידה" שזמין לקריאה בקישור

ביקור בכפר

בעקבות הספר נסעתי בשנת 2016 לבקר במוז'ואי כפר הולדתו של אבי.

מוז'ואי הוא כפר קטן וציורי הנמצא בהרי הקרפטים, במערב אוקראינה, על גבול הונגריה. כשאבי נולד, בשנת 1930, הכפר היה תחת שלטון צ'כוסלובקיה, אך בשנים שלפני ואחרי הוא נכבש כמה פעמים על-ידי מדינות שונות: הונגריה, רוסיה, אוקראינה. ולכן יש לו כמה שמות: בהונגרית שמו Nagymuzsaj; בצ'כית Muzijovo; באוקראינית Muzhijevo. מוז'ואי היה שמו ביידיש. יהודים התישבו בכפר החל מתחילת המאה ה-19. הכפר היה שייך לקהילה יהודית בשם "קהילת ברהובו-ברגסס" על שמה של העיר הקרובה, ברהובו (Berehovo) בשמה הצ'כי, או ברגסס (Beregsaz) בשמה ההונגרי. בשנות השלושים חיו בכפר כ-70 משפחות יהודיות, שמנו יחד כ-350 נפש וכולם הכירו את כולם. היהודים היו כולם דתיים מאמינים ורובם מאוד אורתודוקסים. אלה גרו בידידות רבת שנים עם כ-5000 אנשי המקום הלא יהודים, רובם ממוצא הונגרי ומיעוט קטן אוקראינים. השפה המדוברת היתה הונגרית (כך עד היום) והמשפחות היהודיות דיברו יידיש והונגרית. כיום לא מתגוררים בכפר יהודים.

רוברט דרוב הוא המדריך שליווה אותי בביקור בכפר, ובן זוגי אמיר תיעד וצילם את המסע שלנו. מוזמנים לצפות בסרטון שהפקתי בקישור.

הנצחת הכפר בבקעת הקהילות ב"יד ושם"

בקעת הקהילות ב"יד ושם" הוקמה למען הנצחת שמות אלפי הקהילות היהודיות, אשר נחרבו בידי הנאצים, זכר לעולם היהודי שהיה ואיננו. הבקעה, המשתרעת על שטח נרחב, בנויה כמבוך של חצרות וקירות, המסודרות בהתאם למיקומן הגיאוגרפי באירופה ובצפון אפריקה. על גבי קירות האבן חקוקים שמות של למעלה מ-5000 קהילות. גודל האותיות מרמז על גודלן היחסי של הקהילות. שם כפר הולדתו של אבי יהודה – מוז'ואי MUZIJOVO – לא הוזכר שם. לאבי זה כאב מאד ועד ליום מותו ביולי 2005 ניסה שוב ושוב, ללא לאות לשכנע את מוסד "יד ושם" להוסיף את שם הכפר ולהנציחו במקום הראוי לו.

במכתב ששלח ביולי 2001 להנהלת "יד ושם" הוא כותב:

"... בכפר שלי חיו מעל 73 משפחות, מעל 400 נפש... רובם נספו בשואה. נשארנו מתי מעט ואני הצעיר שבהם... ביקשתי ששם הכפר יופיע בבקעת הקהילות".

לאחר מספר חילופי מכתבים הגיע ביוני 2004 המכתב הבא:

"...בעבר פנית ל"יד ושם" בעניין חריטת שם כפר הולדתך MUZIJOVO בבקעת הקהילות... "יד ושם" נמצא בעיצומה של תוכנית פיתוח ובנייה... במהלך שנת 2005 תסתיים בניית המוזיאון והיכל השמות. עם סיום הבניה נעשה מאמצים לממש את פרויקט חריטת השמות החסרים...".

תשובתו של אבי למכתב האחרון:

"... אני בן 74, הצעיר היחידי מהקהילה שעדיין בחיים. בינתיים חליתי במחלת סרטן ואלוהים יודע כמה עוד נשאר לי

https://ednatal.wixsite.com/farewell

לחיות. לדעתך מישהו מהמעטים שעדיין בחיים יזכו לראות ולהצטלם עם הילדים והנכדים ליד שלט הזיכרון?"

בפברואר 2007, שנתיים לאחר מותו, נוסף שם הכפר בבקעת הקהילות ב"יד ושם".

פרידה

רבות התלבטתי על שם הולם לספר. חשבתי על – סיפור מאוחר, זכרונות מהעבר, סיפורו של יהודה הולנדר ועוד שמות כאלה ואחרים. אבל לא הצלחתי להתחבר לאף אחד מהשמות. החלטתי לעזוב את העיסוק בשם. היתה לי תחושה חזקה שאם אניח למחשבות השם יגיע מעצמו. ככל שהתקדמתי בתחקיר ובכתיבה הרגשתי שאני חווה בעוצמה חזקה פרידה מאוחרת מאבא, מבלי שתכננתי שזה יקרה. לא ממש נפרדתי ממנו עד היום וכתיבת הספר היתה מבחינתי סגירת מעגל. "פרידה מאבא" נראה לי מתאים. אפילו אהבתי אותו לכמה ימים. הכל היה מוכן, כולל עיצוב העטיפה. הרגשתי שהשם מושלם ומחבר אותי לסיפור ולאבא. ערב לפני שהספר ירד לדפוס, ישבנו, אמיר ואני, בפאב השכונתי, ושלא כהרגלי שתיתי וודקה-מרטיני. והתובנה הגיעה. "פרידה". זה השם המתאים. זהו ספר על פרידה. פרידה של אבא מכפר הולדתו, מילדותו שנקטעה, ממשפחתו ויקיריו שנרצחו, הפרידה מאחיו ואחיותיו אחרי המלחמה, כשהחליט לעלות לארץ ישראל בגפו.

והפרידה שלי מאבא.

בקישור שלהלן ניתן לשמוע גם את הריאיון עם יהודה הולנדר, אשר צולם בשנת 1997 במסגרת פרויקט שפילברג: https://ednatal.wixsite.com/farewell-e/video

ובמה עוסקת עדנה? "אני **מנהלת את המרכז לחדשנות בטכנולוגיות למידה באוניברסיטה הפתוחה**. מאוד אוהבת את עבודתי. היא מעניינת, מגוונת, נדרשת ממני הרבה יצירתיות. בימים אלה היא מאתגרת במיוחד כשכל התחום של בינה מלאכותית נכנס לעולמנו. האתגר הוא כיצד לשלב את הבינה המלאכותית בהוראה ולמידה אקדמית.

בזמני הפנוי אני עוסקת באומנות ואוהבת להתנסות במגוון תחומים ובעיקר בציור, בפיסול ובסריגה."

- **אם מי מכם ירצה להיות בקשר עם עדנה הוא מוזמן ליצור קשר בכתובת האימייל הבאה:**

ednatal@gmail.com

תודה לך על עדנה על השיתוף ויישר כוח על הפעילות להנצחתו של אביך

חנה (משמאל) ושרה טסלר – האחיות לבית פיש

הטסלרים מקבוצת יבנה (מאלה קופניה)

[עלון 86 – אוגוסט 2021]

[חנה נפטרה בספטמבר 2023]

ב"יום הזיכרון לשואה ולגבורה" בשנת 2019 הוקרן בערוץ 13 הסרט **"האחיות מבלוק 27"**. היה זה סרטה התיעודי של סמדר פלד: מסע עם האחיות חנה ושרה טסלר, ניצולות אושוויץ, ובני משפחתן אל התופת בפולין. האחיות מחליטות לצאת למסע כדי להיפרד מקרוביהן שנספו במחנה [פורסם 1.5.2019].
התרגשתי לראות את האחיות לבית פיש, וידעתי שאנסה לדעת מהיכן הן. לאחרונה נוצר הקשר עם בן אחד של כל אחת מהאחיות.

לצערי, **שרה טסלר, הצעירה מהאחיות, נפטרה לפני כשנתיים, בשבת, כ"ח אלול תשע"ט (28.9.2019),** בעת שקראה קריאת שמע של שחרית. שרה נטמנה בבית העלמין בקבוצת יבנה בערב ראש השנה תש"פ. על קברה הונחו שלוש אבנים אשר הובאו בשנת 1996 מהמקום בו הופרדה באכזריות, עם אחותה חנה, מהוריהן ומאחיותיהן במחנה המוות אושוויץ-בירקנאו. **נקדיש את הכתבה לזכרה ולזכר הוריה ואחיותיה, אשר נרצחו בשואה.**

להלן הקישור לסרט "האחיות מבלוק 27" (דלגו על הפרסומות...)
https://13tv.co.il/item/documentary/season-01/episodes/xa0al-1036772/

סרט תיעודי נוסף של סמדר פלד: **"ספר החיים"**, ערוץ 10, 2015, בדגש הכנסת ספר תורה בקבוצת יבנה:
https://www.saratessler.com/

סיפורה של חנה טסלר על שואת יהודי מאלא-קופניה – 30.5.2010
https://www.youtube.com/watch?v=JY9WL_iVUqM

עדותה של **טסלר (פיש) חנה**, ילידת 1925, **Mala Kopana** (Mala Kopanya, מחוז וינוגרדוב), על קורותיה ב- Mala Kopana, בגטו Iza ובמחנות Mauthausen, Hundsfeld , Auschwitz-Birkenau Bergen-Belsen Gross-Rosen
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3564505

עדותה של **טסלר (פיש) שרה**, ילידת 1928, **Mala Kopana** (Mala Kopanya, מחוז וינוגרדוב), על קורותיה ב- Mala Kopana, בגטו Iza, ובמחנות Auschwitz, Gross Rosen, Mauthausen ו- Bergen Belsen ובצעדות המוות
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3564541

"ברושים ואבנים": שמוליק טסלר, בנה של חנה, נטע 6 ברושים, שלמרגלותיהם הובאו 6 אבנים מבירקנאו על ידי תלמידי ביה"ס "יבנה" ממרסיי, ערוץ 13, יום השואה הבינלאומי לשואה
http://www.kehilanet.co.il/viewpage_mobile.asp?pagesCatID=30364&siteName=shmulik

ממליצה בחום לצפות בכל הקישורים!

חנה ושרה טסלר, לבית פיש, נולדו באותו היום, בהפרש 3 שנים: חנה הבכורה ילידת 1925, שרה - 1928. הן נולדו להוריהן, גולדה ובן-ציון, במאלה - קופניָה [באוקראינית: Mala Kopanya, בהונגרית: Kiskopánya, מחוז וינוגרדוב], כפר קטן, שמנה 46 יהודים בלבד, שרק בשבתות היה בו מניין, הודות

לגברים מכפרים קטנים בסביבה. אחריהן נולדו עוד 3 בנות: דבורה, יהודית ורחל-לאה. הן היו בגטו איזה (Iza), נשלחו מחוסט לאושוויץ והשתחררו ממחנה ברגן בלזן - לאחר ששרדו גם את צעדת המוות. הן עלו באוניית מעפילים לארץ ישראל, ולאחר מעצר במחנה עתלית - השתקעו בקבוצת יבנה. חנה נישאה לאליעזר טסלר - ושרה ליוסף טסלר - כששני הבעלים הם **בני דודים** (מהצד הרומני של הטיסה), וכך, גם להבא, שם משפחתן היה זהה... שני הבעלים נפטרו ב-2018.

לחנה ולאליעזר יש 5 בנים ובת, אחד הבנים הינו מאומץ; לשרה וליוסף – בת ו-4 בנים. לשתיהן עשרות נכדים ונינים; אחד הנינים של שרה נשוי ובת נולדה לו כחודשיים לאחר פטירתה, כך ששרה ידעה שיש חימשית "בדרך"...

מיהם ילדיה של חנה הבכורה?

בנצי (ע"ש האבא בן ציון): נלחם במלחמת יום הכיפורים, בחיל השריון, ונפצע קשה.
הוא חקלאי וחי בקיבוץ.

מאיר: היה קצין בנח"ל. הוא העלה את הרעיון לקעקע את מספרה של אימו על זרועו. הרעיון קיבל פרשנות אחרת, כשילדיהם של שתי האחיות עונדים שרשרת, עם המספר האישי של האימא שלהן:
חנה - A 9895; שרה - A 9896.

שמוליק ואופירה – ילדיה של חנה – עם הצמיד על זרועם ומספרה של אימא חנה

שמוליק: היה רס"ן בגדוד 202 של הצנחנים ולחם במלחמות ישראל. שמוליק מתגורר גם הוא בקבוצת יבנה, יוזם ופעיל בהנצחת המורשת המשפחתית, כולל פעילות של "זיכרון בסלון". הוא אב ל-4. תחביביו: כתיבה, צילום, עריכה גרפית ועוד. כיום אחראי על מערכת הטלוויזיה ואגף הסלולר בקיבוץ.

אריה: היה תת-אלוף בצה"ל, מפקד אוגדת מילואים. אריה ידוע בצניעותו הרבה ולראייה: אחרי שחרורו התנדב למילואים כנהג משאית, ללא דרגותיו. רק כשירד מהמשאית זיהה אותו אחד מפקודיו ונדהם לראותו בתפקיד זה...בנו של אריה, עמית, גם הוא קצין, ובתו שירה_**נכדתה של חנה**, היא מדריכת

צניחה, המבצעת גם צניחות חופשיות... לפני מספר חודשים הגיעה עיתונאית לביתה של חנה לראיון עבור יהדות התפוצות. היא חיפשה צמד של סבתא ניצולת שואה ונכדה חיילת. כך "גווייסה" חנה לצבא בכתבתו של מתן חודורוב, ששודרה בערוץ 13 ב-23.1.2020. - לקראת יום השואה הבינלאומי" לציון 75 שנה לשחרור אושוויץ.

חנה ושירה טסלר: סבתא במדים ונכדתה - מגוייסות...

להלן הקישור לכתבה:

https://www.facebook.com/watch/?v=622429665192548

על תת-אלוף אריה טסלר מ"ויקיפדיה":

נולד וגדל בקבוצת יבנה, בנם של הורים ניצולי השואה, אליעזר וחנה טסלר, ואח לחמישה. התגייס לצה"ל ועבר קורס מפקדי טנקים וקורס קציני שריון. שימש כמפקד מחלקה ומפקד פלוגה.

בין השנים 1994 – 1997 פיקד על חטיבת הראל.

ביוני 1997 מונה למפקד חטיבה 188 עד מאי 1999.

בשנת 2002 פיקד על עוצבת אתגר עד לשנת 2004.

בשנת 2004 עוצבת עמוד האש פורקה ושם האוגדה ומספרה הועברו לעוצבת אתגר. טסלר המשיך לפקד על האוגדה תחת שמה החדש עד שנת 2005.

ב- 2004 מונה לעמוד בראשות ועדה ביטחונית לחקירת היעלמויות בצפון, בהם החייל גיא חבר. לאחר שחרורו בשנת 2007 החל לעבוד בחברת לוג'יק.

אופירה: הבת היחידה של חנה ואליעזר. היא ליוותה את אימה במסע לפולין; מתגוררת בתל-אביב.

דוידי: בין השנים 1980-1984 שרת בחיל הים, שייטת 13;

1986-2000: חי ברמות מנשה, כשתפקידו האחרון היה מנהל עסקי בקיבוץ;

2000-2005: מנהל ביטחון "אל על" באפריקה ואירופה;

2006-2014: סמנכ"ל בחברת תשתיות;

2015-2021: עצמאי – עובד כיועץ לתאגידי מים ויבואן של טכנולוגיות מים.

ילדיהם של חנה ואליעזר טסלר: (מימין) אריה, מאיר, אופירה, בנצי, שמוליק, חנה ודוידי

מיהם ילדיה של שרה?

זהבה: אחות במקצועה, אימא ל-4 בנות.

אחת מבנותיה, נכדתה של שרה, היא **רעות גיאת**,

שהיא טוענת רבנית. במשך מספר שנים ניהלה את האולפנית "ישורון" בפתח תקווה. מתוך ראיון ל"ערוץ 7" במרץ 2020, עולה שהיא מתגוררת באפרת, אימא לשישה וסבתא, כיום סגנית ראש מחלקת החינוך של ישיבות בני עקיבא.

"**אימא**/ זהבה שרון, אחות במקצועה. 'אומנם אימא יצאה כבר לפנסיה, אך למרות הפרישה לא ויתרו עליה והיא חזרה לעבוד במחלקת הלב ב"עין כרם" ו"במרכז החירום באפרת".

דור שלישי/ היא נכדתה הראשונה של שרה טסלר, ניצולת שואה שעברה את אושוויץ והפכה לאשת עדות. "היא עברה ברחבי הארץ וסיפרה את סיפורה, שאותו היא חשפה כשאני נולדתי. באחת ההרצאות שלה ישבתי כילדה והיא הצביעה עליי ואמרה: 'פה יושבת הנקמה שלי'. בהתחלה לא הבנתי במה מדובר, אבל מאז התחדד לי הצורך בחיים של משמעות.

דמות מופת/ "סבתא שרה טסלר ז"ל"."

קישור לכתבה: https://www.inn.co.il/news/430940

ברוך: היה סא"ל בצה"ל. מתגורר במושב מחולה.

מתוך אתר הפייסבוק של "המועצה האזורית בקעת הירדן", נובמבר 2014: "בשנת 1984 ברוך הגיע למחולה כקצין בקבע. הוא התחיל את דרכו בצבא בחטיבת הצנחנים. בתחילת השירות, במלחמת יום הכיפורים, ברוך לחם בחווה הסינית ונפצע בברך מרסיס. ברוך המשיך להילחם, צמח בסולם הדרגות ובמשך שנתיים וחצי הוא אפילו שימש כסמח"ט הבקעה, וזה, כמובן, תוך כדי היותו תושב הבקעה. עם השנים הרגל שלו נתנה את אותותיה ובשנת 1992 ברוך נאלץ להפסיק עם התפקוד הקרבי, אבל המשיך לעלות בסולם הדרגות והתפקידים.

לפני שבע שנים ברוך השתחרר סופית והתמנה למזכיר של מחולה. לפני חודשיים הוא סיים את התפקיד ועכשיו הוא מתאושש מניתוח נוסף בברך הפצועה.

ברוך מספר שמאז שהוא זוכר את עצמו הוא עם שפם. פעם אחת השפם הזה ירד: בתחילת מלחמת יום הכיפורים, כחלק מההוראות של הצבא ללבישת מסיכות אב"כ ברוך הוריד את השפם. תוך כדי המלחמה השפם גדל (וגם הזקן) ואחרי זה כבר לא גילח את השפם והשאיר אותו עד עצם היום הזה."

אבשלום: שרת בסיירת צנחנים כקצין. פעיל בפיקוד העורף. הצטרף לאימו בסיור הפרידה באושוויץ; למשפחה 4 ילדים. מתגורר בקבוצת יבנה והינו אחראי תשתיות בקיבוץ.

מיכאל: שרת בצנחנים והיה צלף. אבא ל-2 בנות ומתגורר בהוד השרון. ממשיך בתחביב הקליעה בחץ וקשת.

אבשלום (מימין)
ומיכאל (משמאל)
עם האימא,
שרה טסלר

צבי (צביקי): בן הזקונים של שרה ויוסף.

על תת אלוף צבי (צביקי) טסלר מ"ויקיפדיה":

"נולד וגדל בקבוצת יבנה, בנם של הורים ניצולי השואה, יוסף ושרה, ואח לארבעה. הוא התגייס לצה"ל ב-1982 ושירת בחיל האוויר הישראלי כטייס מסוקי אנפה, יסעור ועטלף.

ב-1996 מונה למפקד טייסת 193, לאחר שמפקדה הקודם נהרג בתאונה יחד עם שני קצינים נוספים. הוא פיקד על הטייסת עד 1998, פיקד על טייסת 118, טייסת מטוסי יסעור.

ב-2004 מונה לראש מחלקת הגנה במטה חיל האוויר.

ב-2006 מונה למפקד מחוז דן בפיקוד העורף ושימש, במקביל, מפקד קורס מפקדי גדודים.

ב-2009 מונה לראש מטה הפיקוד ושירת בתפקיד עד 2013.

לאחר שחרורו שירת במילואים כמסביר מטעם פיקוד העורף.

הוא נבחר לתפקיד מזכ"ל הקיבוץ הדתי והיה מתוכנן להיכנס לתפקידו בתחילת 2016, אולם בינואר 2016 התגייס לשורות משטרת ישראל בדרגת ניצב ומונה לראש אגף תכנון וארגון. שירת בתפקיד עד פברואר 2019.

טסלר הוא בן קבוצת יבנה ומתגורר בה עד היום. הוא נשוי ואב לחמישה ילדים."

צילום: דובר צה"ל, CC BY-SA 3.0,
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=37682342

בשנת 2022 מונה צביקי לפרוייקטור של ההילולה בהר מירון.

מתוך אתר "הקריה האקדמית אונו":

מרצה בקורס "חוסן לאומי - קורס מבוא", בהתמחות חוסן לאומי וארגוני, בלימוד תואר שני במנהל עסקים.

מנהל מיזם פילנתרופי של הקמת "בתים לחיים" לבעלי מוגבלויות, ודירקטור בשתי חברות.

השכלתו: תואר ראשון - **בהצטיינות** - בניהול משאבי אנוש, אוניברסיטת בן גוריון

תואר שני - **בהצטיינות** - במדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

בוגר קורס ניהול כלכלי מטעם חברת "מקינזי" [תאגיד ייעוץ אסטרטגי גלובלי שבסיסו בארה"ב]

בוגר המכללה לביטחון לאומי, צה"ל - **בהצטיינות**

ילדיהם של שרה ויוסף טסלר: (מימין) ברוך, אבשלום, מיכאל, צביקי וזהבה

שרה הייתה אשת עדות והצטרפה ל- 34 (!) נסיעות לפולין, עם הצבא, במסגרת "עדים במדים"; חנה יצאה ל-5 שליחויות כאלה. הנסיעה האחרונה של האחיות הייתה, כאמור, ב-2019.
חנה עבדה במשך השנים בקיבוץ כמבשלת, כאם בית של תלמידי י"א-י"ב, במחלבה וכמחסנאית.
שרה עבדה במטבח, באולפן "בני עקיבא" בהכשרת נוער חו"ל ובאולפן גיור. היא כתבה ספר "שני חיי שרה", בו היא משתפת בקורות חייה.

תעודת הוקרה לחנה על מסע "עדות במדים"

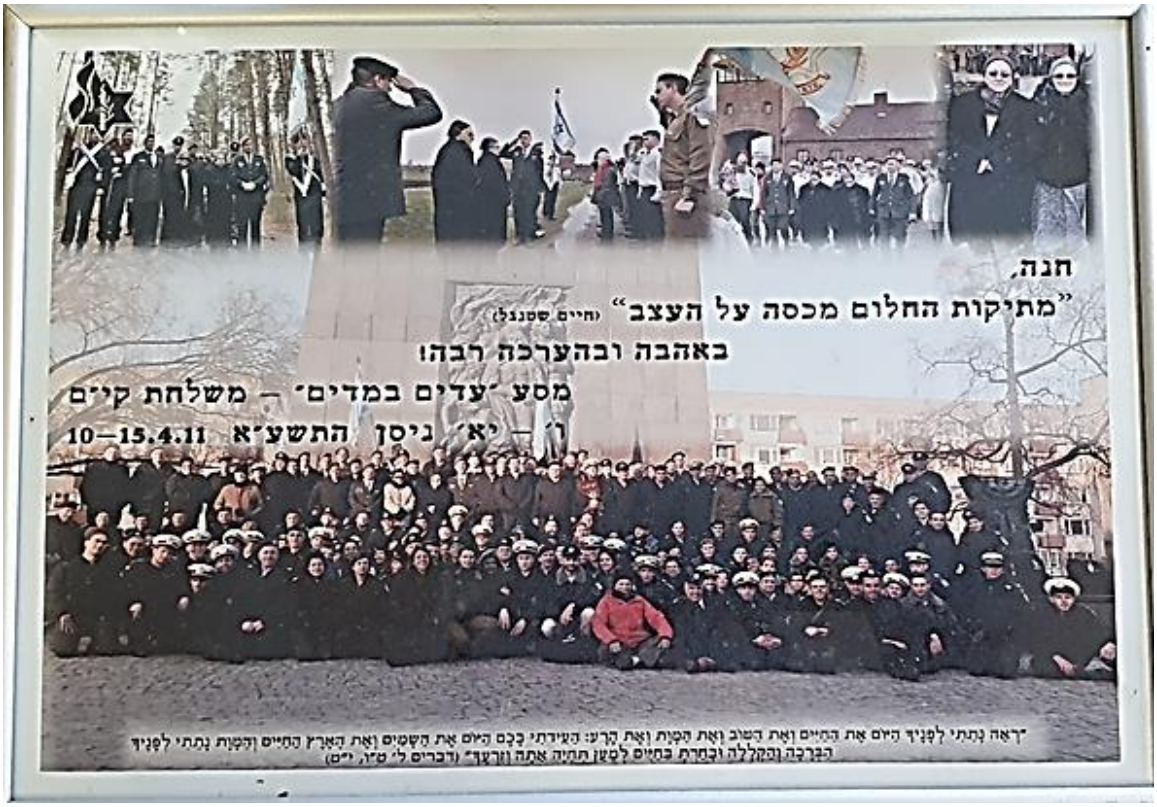

עדים במדים, אפריל 2011
מימין: צביקי, שרה, חנה ואריה טסלר

מימין: צביקי, שרה, חנה ואריה טסלר

חנה (מימין) ושרה טסלר - אושוויץ

חנה, עם שמוליק בנה, באחד מהמפגשים עם חיילי צה"ל

חנה ושרה, עם שמוליק, באחד המפגשים עם בני נוער

בשנת 1996 (לפני 25 שנה) נסעו כמה מבני משפחת טסלר לכפר הולדתן, מאלה-קופניה. מי שליווה אותן בכפר היה נכדו של יהודי בשם מרדכי סולומון. יהודי זה חזר אחרי המלחמה לכפר, לאחר שירות בפלוגות העבודה, אך לא מצא אף אחד מיהודי הכפר. הוא נישא לגויה מקומית. אישה זו סיפרה לבני המשפחה, שבעלה היה קורא מן החומש, שנותר בביתו. האישה תרמה חומש זה למשפחת טסלר והוא נמצא ברשותו של צביקי טסלר...

שבט טסלר (חלקי...)

גינת הפרחים אותה מטפחת חנה, יחד עם בנה בנצי
וקיר פרפרי הקרמיקה, שאת רובם יצרה חנה

ספרה של שרה טסלר.
הצמיד עם המספר האישי
שלה מופיע על כריכת הספר.
ספר עוצמתי ומרגש עד מאוד!

למרות מגבלת ההליכה, חנה עדיין רוכבת על קלנועית ברחבי הקיבוץ.
נאחל לה ולכל בני משפחתה בריאות איתנה והמשך עשייה פורייה לשנים רבות. **ברוכה תהיי!**
יש לכן, חנה ושרה ז"ל, על מה להיות גאות כל כך בשבט היפה, שקוממתן מן ההריסות!

תעודת ההוקרה מבני דור שני לבני דור ראשון ניתנה לחנה שתבלח"א ולשרה ז"ל

יגר אלכסנדר (סנדר), 1923-1958 [קוסובסקה פוליאנה]

[עלון 29 – מאי 2017]

אלכסנדר נולד בעיירה קוסובסקה פוליאנה (Kosovska Polyana), כפר בנפת ראחוב, (בהונגרית: kaszomezo), באזור הררי בגובה 2250 מטר. כל תושבי הכפר היו רותנים. ב-1930 נספרו בכפר 152 יהודים מכלל 2234 אנשים (כ-7%).

הוריו היו מנחם-מנדל וטוייבה-רוחל (לבית קניג). תשעת ילדיהם היו: לאה-חיה (בֶּבִּי) [נהרגה בקמינץ-פודולסק], שמואל (שמל'קה), בת-שבע (שייבי), שושנה (רוז'י), ישראל-חיים (שרול) ויצחק [נרצחו במחנה השמדה באוקראינה, 1944], אלכסנדר (סֶנדֶר), שרה ודבורה [נרצחה באושוויץ].

אלכסנדר נלקח מהבית לפלוגות עבודה (munko sazod). גדוד העבודה אליו השתייך מנה 240 איש ומספרו היה 62/ 110. המיון לגדודי העבודה התקיים בעיירה נוידבארוד [בהונגרית Nagy Varad, באידיש ובגרמנית Grosswardein, היום העיר אורַדיָה מַארֶה ברומניה]. אלכסנדר, שהיה חייט מומחה, קיבל תפקיד: תיקון של בגדי הקצינים הנאצים. בלילות ישן על שמיכה, שהייתה מונחת על האדמה הקרה ועל האבנים. כך - במשך כשבעה חודשים, אז חוסל מחנה העבודה והגדודים נשלחו לרוסיה, ועד סיביר. הם נסעו ברכבות יומם ולילה, נתונים להפצצות אוויריות באזור קולוֹשבָר (היום, קלוז' ברומניה). ההעברה מן הגרמנים לרוסים התעכבה, כי כַּפרי אוקראיני הצית את הגשר באזור ועיכב את הגעת הרוסים. בין אנשי הצבא הרוסי, שפגש אלכסנדר, היה רב-סרן יהודי, שהיה מרצה באוניברסיטת קולושבר. כשנתפסו על-ידי הרוסים, נדרשו הבחורים להרים ידיים ולמסור את כל "רכושם". הקצין היהודי-רוסי בו פגשו הציע להם לקשור את נעליהם עם חבל (במקום בשרוכים), כדי שהרוסים יחשבו, שהנעליים מרופטות ולא יחרימו גם אותן.

ממקום השחרור הלך אלכסנדר כ-50 ק"מ עד שחזר לעיירתו. בדרך מצאו הוא וחברו עגלה עם סוסה, וכך הייתה תנועתם נוחה יותר. בינם לבין עצמם הם דיברו אידיש והונגרית, אך ידעו גם אוקראינית. כשחזר אלכסנדר לעיירתו, הבין די מהר כי לא ימצא בה את עתידו. שרידי משפחתו חצו באישון לילה, ותוך סכנה, את נהר הטיסה לכיוון חבל הסודטים.

בינואר 1946 הוא נישא בליברץ לפנינה, לבית ברבן. הם עברו הכשרה בתנועת "דרור" לקראת עליה ארצה. בספטמבר 1946 הועלו על אוניית המעפילים "פלמ"ח" מנמל באיטליה. אך האוניה נתפסה על-ידי הבריטים סמוך לחיפה, ואלכסנדר ופנינה גורשו לפמגוסטה שבקפריסין למשך חצי שנה. כשעלו שוב ארצה במרץ 1947 – פלשה פנינה לבית קטן בחולון – וכך נקנתה החזקה על הבית.

אלכסנדר התגייס ל"הגנה" ולחם במלחמת השחרור, כולל בקרב בלטרון. הוא היה בצבא בגדוד 44 וגם צעד במצעד העצמאות הראשון של מדינת ישראל הצעירה.

ב-1.1.1950 התגייס אלכסנדר לשירות בתי-הסוהר ושרת כאלחוטאי בכלא תל-מונד, יפו ורמלה.

ב- 31.7.1958 יצא אלכסנדר למילוי מקום בכלא שאטה שבעמק בית-שאן. לרוע מזלו, פרץ בערבו של היום מרד אסירים ביטחוניים [רובם מארגון הטרור של הפדאיון]. **אלכסנדר נרצח בדם קר**. איתו נרצח גם יוסף שבח. במהלך הבריחה מן הכלא נהרגו 13 אסירים ביטחוניים ו-66 הצליחו להגיע לג'נין, שהייתה בשליטת ירדן.

כשהוקמה ועדת חקירה ממלכתית בעקבות המרד, התגלתה רשלנות פושעת, שמחדליה גרמו למרד לפרוץ בעוצמה כזו, ועם תוצאות טרגיות כל כך.

האלמנה פנינה יצאה למאבק ממושך בן 6 שנים, שבסופו יצרה תקדים משפטי, שעל-פיו זכו, בדיעבד, אנשי שב"ס [שירות בתי-הסוהר] לזכויות אנשי הצבא.

אלכסנדר נפל בעת מילוי תפקידו בטרם מלאו לו 35; פנינה, אשתו, הייתה צעירה מגיל 29 ונותרה עם 2 יתומים: צביקה (בן 11) ורותי (בת 4).

רותי יגר, היא רותי פיקסלר, מתנדבת העמותה, ואלכסנדר (סנדר) יגר היה אביה, ה"ד!

י"ד באב – יורצאייט:
תמונותיהם של אלכסנדר יגר
ויוסף שבח הי"ד מוקרנות
ונר נדלק ליד אבן הזיכרון הנושאת
את שמם, היכל הזיכרון, ירושלים

ירקוני (גרינשטיין) ישראל – שליש צבאי לנשיאי ישראל [ברגסס] [עלון 92 – ינואר 2022]

ירקוני ישראל הונצח בספר "הוד הזיכרון - עדותם של ניצולי השואה תושבי הוד השרון", שכתבו אביבה ומוטי אבן חן [אביבה היא דור שני ליוצאי זאקרפטיה וחברת ילדות שלי]. להלן הכתבה:

"נולדתי בשנת 1921 לבת-שבע ולמנשה גרינשטיין בעיר ברגסס שבחבל קרפטורוס שבצ'כוסלובקיה. אבי היה סוכן ביטוח ובקיץ עסק גם במסחר פֵּרות. הבית היה בעל צביון מסורתי. המשפחה מנתה 9 ילדים: יעקב, צבי-אריה, מאיר, חיים, יצחק, חיה, אסתר, מלכה ואני. למדתי קרוא וכתוב עברית ב"חדר" ו-9 שנים בבית ספר ממלכתי. מגיל 10 הייתי חבר בית"ר.

ב-29 בספטמבר 1938, בעקבות ועידת מינכן, עיר הולדתי סופחה להונגריה. כנופיותיה "הבלתי סדירים" החלו מיד בהכאת יהודים. אחי יעקב הוכה קשות ברחוב הראשי. גם אני עם שני חבריי, בדרכנו הביתה מתפילת ליל שבת, הוקפנו על ידי כנופיה נושאת גרזנים בכוונה להורגנו. הצלחנו למלט את נפשנו בעור שינינו. עזבתי את העיר בליל חג המולד 1938. נסעתי באוטובוס מלא חיילים הונגרים שיכורים עם מספר חברים למונקץ'. גנבנו את הגבול הזמני בעוד שומרי הגבול יורים לעברנו, והגענו לשטח צ'כוסלובקיה. המשכנו ברכבת כיחידים ובקבוצות קטנות לבּרנו, מקום הריכוז והיציאה של הטרנספורט לארץ ישראל. משם הוסענו ברכבות חתומות לנמל קונסטנצה שברומניה ועלינו על האונייה "קאטינה". בתחילת ינואר 1939 הפלגנו עם כ-800 מעפילים על סיפונה. הייתה זאת עליה "בלתי לגלית" שארגנה בית"ר. בדרך פקדו אותנו סערות. בלב ים הצטרפו אלינו 750 מעפילים נוספים מספינת המעפילים "ג'יפו", שעלתה על שרטון. הצפיפות הייתה איומה. המצב החמיר בשל המחסור במזון ואף פרצה מגפה של דלקת קרום המוח, שתבעה קורבנות רבים.

באחד הלילות במרס 1939 ירדתי בחוף נתניה, ובבוקר הועברנו לפלוגת בית"ר בבאר יעקב. הייתי שם יותר משנה ועבדתי בפרדסים. התגייסתי לאצ"ל, ולאחר הפילוג עברתי ללח"י.

התגייסתי לצבא הבריטי, ובאפריל 1941 נפלתי בשבי הגרמני בקלמטה שביוון ביחד עם כ-1,200 חיילים ארץ ישראליים. מחנה השבויים היה בשלזיה העילית, לא הרחק ממחנה ההשמדה אושוויץ, מקום בו הושמדה משפחתי. בהתקרב הצבא הסובייטי הועברנו לשלזיה תחתית ובחודש פברואר 1945 החלנו ב"מצעד המוות" לכוון מערב. באפריל 1945 שוחררנו בידי האמריקאים. נשלחנו לאנגליה וכעבור חודש הפלגנו באונייה צבאית לפורט סעיד שבמצרים ומשם נסענו ברכבת לארץ. כשחזרתי ארצה התברר לי כי נותרתי כמעט לבד מכל המשפחה הגדולה. הוריי, אחיותיי עם ילדיהם ומשפחות אחי נספו באושוויץ, ואחיי שגויסו לפלוגות עבודות הכפייה של הצבא ההונגרי מצאו את מותם בברית המועצות. רק אחות אחת ומשפחתה מבודפשט שרדו.

חברתי שוב ללח"י. ב-1948 התגייסתי לצה"ל. השתתפתי במלחמת השחרור בכל הקרבות של גדוד 82 בחטיבה 8. הוספתי לשרת בשרות קבע בחיל השריון וב-1970 הוצבתי **לתפקיד של שליש צבאי לנשיא המדינה. שירתי תחת שלושה נשיאים: זלמן שז"ר, אפרים קציר ויצחק נבון.** פרשתי לגמלאות ב-1983 בדרגת אל"מ.

התגוררתי בירושלים. התנדבתי למשמר האזרחי ואחר כך לעזרה לילדים בבתי הספר בלימוד אנגלית, דבר שאני ממשיך בו גם היום, בהיותי תושב הוד השרון.
בשנת 1952 נישאתי ליעל לבית לונץ.
נולדו לנו שלושה ילדים: בת-שבע - שחקנית ומספרת לילדים בתיאטרון ילדים, אלה - ד"ר לפיסיקה, ומנשה - פקיד בנספחות המסחרית האוסטרית.
זכינו ליהנות מ-9 נכדים: יותם, עודד, יואב, איה, תמר, אורי, דניאל, מיקה ויונתן."
ישראל נפטר ב-2012 וקבור בהוד השרון.

כהן סתו - דור שלישי ליוצאי חוסט [עלון 112 – ספטמבר 2023]

לכבוד יום השואה האחרון שודרה בתוכנית "אולפן שישי" בערוץ 12 (14.4.2023) כתבה, שכותרתה הייתה: "הנכד של ניצול השואה שרץ במסלול צעדת המוות". קיבלתי שיחות רבות שאומרות שזהו סיפור "שלנו"... ואכן, בירור קצר העלה שסיפור הריצה של סתו כהן במסלול של צעדת המוות של סבו, צבי מנשל, הוא סיפור יוצא דופן, לא רק בגלל אותה ריצה – אלא זהו סיפור על איש צעיר ומיוחד, שהנתינה לזקוקים לו טבועה עמוק בדנ"א שלו.

אז בואו נכיר את סתו, הנכד של צבי מנשל מחוסט.

לפני הכול אתם מוזמנים לצפות בכתבה המרגשת הזאת: https://www.mako.co.il/news-channel12?subChannelId=eba34cecccf96810VgnVCM100000700a10acRCRD&vcmid=f46ba71c61187810VgnVCM200000650a10acRCRD

ומהי תמצית הסיפור? לפני 11 שנים אסף הסבא, צבי מנשל, את כל בני משפחתו לטיול שורשים במסלול חייו – וזאת כשהוא כבר חולה; כארבעה חודשים אחר כך נפטר הסבא. במטוס חווה סתו התקף חרדה, שבעקבותיו ירד מן המטוס והיה היחיד שלא הצטרף לנסיעה עם הסבא. החוויה הקשה הותירה בו תחושת תסכול וכך הוא כתב בעמוד הפייסבוק שלו: " לפני 11 שנים חיי השתנו. לקחתי מסבי את משאלתו - **מסע ניצחון משפחתי בצעדת המוות**. עברתי אין ספור לילות בלי שינה, מלווים במחשבות ובהלקאה עצמית. ואז, הבנתי שזו לא דרכו של סבי.

עם דמעות ומחנק בגרון כשישבתי לבד על הספה במושב, קיבלתי החלטה - **אני אהיה ראוי לסבא**."

וסתו יצא לריצה במסלול בריחתו של סבו... אתם חייבים לראות את התיעוד המרגש בקישור הרצ"ב.

הביוגרפיה של סתו קצרת שנים אך עשירה בעשייה התנדבותית רבת שנים.

סתו נולד ברחובות בשנת 1995 כבן הזקונים של דורית ומשה ולו עוד שני אחים ושתי אחיות. אביו הינו יעוץ בתחום מיזוג אוויר בתעשייה [על דורית – בהמשך]. בהיותו בן שנה עברה המשפחה להתגורר במושב בְּנָיָה [המשתייך למועצה האזורית ברנר]. את שנות החינוך בגן ובבית הספר היסודי עבר במושב קדרון – ואת הלימודים בתיכון - בקיבוץ גבעת ברנר.

סתו התגייס ליחידת דובדבן ושרת שירות צבאי קרבי אינטנסיבי ומאתגר.

לאחר השחרור עבד סתו שנה כמדריך נוער לנערים בגיל כיתות ט' – י"ב והיה רכז התנועה הקיבוצית במשימה חשובה זו. אחר כך יצא סתו לשליחות מטעם הסוכנות היהודית - באורגון, ארה"ב, למחנה קיץ של נוער יהודי והעניק הרצאות במדינה.

בימים אלה מסיים סתו לימודי משפטים במכללה למינהל בראשון לציון ויתחיל לימודי תואר שני במדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית בירושלים.

סתו יזם והקים שני מייזמי התנדבות מרשימים והוא המנכ"ל של עמותות אלה:

סתו (במרכז) במהלך חלוקת סלי המזון

א. **מיזם סיוע לניצולי שואה ולקשישים נזקקים - Dor Le Door.** במרץ 2020, כשמגפת הקורונה פרצה לחיינו הבין סתו את הקושי של אנשים להשיג מצרכי מזון – ובמיוחד ניצולי השואה הקשישים. ביולי 2020 שבתו העובדים הסוציאליים ואזי התעצמו קשייה של אוכלוסייה זאת. סתו שם לב שאין מי שידאג לזוג שכנים קשישים בני 97 ושהמקרר שלהם ריק. הסיוע הראשוני לזוג השכנים היה גורם מעורר לבדיקה של מצב שאר השורדים. מפעולה מצומצמת פרטית התרחבה הפעילות וסתו פתח קבוצת פייבוק לאיסוף תרומות עבור שורדי השואה.

ההפתעה הייתה מרשימה: תוך 3 ימים נאסף סכום של כ-75,000 ₪ - מאנשים שהתגייסו לעזור. מתנדבים רבים התגייסו לצורך ארגון סלי המזון. אולי כבר שכחנו – אך באותם ימים "רחוקים" חל איסור התכנסות ציבורית של מעל 10 אנשים, בעוד לעזרתו של סתו התנדבו כ-100 מתנדבים... היה צורך להצטייד באישורים מתאימים מהמשטרה וממד"א ולבטח את המתנדבים. מאות סלי מזון (-700 800) יצאו בשלושה סבבים לבתים של ניצולי השואה.

נכון לימים אלה עובד המיזם בסופי שבוע ומופעל על ידי סטודנטים, חיילים ובני נוער.
משמעות שמו של המיזם היא: Dor - מלשון דור - בני דורות ההמשך, המגיעים לבתי הקשישים, אל דלתותיהם – Door.
הפרוייקט הפך לחלק מתוכנית הלימודים של בתי הספר התיכוניים בראשל"צ, היכן שסתו מתגורר כעת.

סתו (משמאל) עם שותפיו לדרך – בלשכתו של סגן ראש העיר ראשל"צ, מר מוטי עג'מי

המוטו של סתו:
"האושר הפנימי שאנו חשים לאחר מעשה טוב הוא התזונה שהנשמה דורשת" - אלברט שוויצר
(ואני תמיד רעב 😊)

ב. 217 סיבות לרוץ: הדרכת ספורט אישית לבוגרים על הרצף האוטיסטי

סתו הקים גם את "217 סיבות לרוץ". שמו של הפרויקט יוצא הדופן הזה קיבל את שמו ממספרה של יחידת דובדבן, שם שירת סתו. בהתנדבות זאת מספקים המתנדבים אימוני ספורט אישיים לאנשים על הרצף האוטיסטי - בהדרכה חינמית של מתנדבים, המסייעים לצעירים לא רק בהרחבת פעילות הפנאי, אלא גם בהשתלבות ובהתערות בחברה. הפעילות היא בת שעה ובה נעשית פעילות אישית בין מתנדב לבוגר. הפעילות מתקיימת ב-13 ערים בארץ.

תמונה קבוצתית של מתנדבי העמותה. סתו הראשון משמאל בשורה הראשונה

עוד פעילות שסתו נוטל בה חלק היא השתתפות בוועדה המיוחדת בכנסת לטיפול בניצולי השואה – וזאת במטרה שהכספים שהועמדו לזכותם לא ינוצלו למטרות אחרות.

הכותרת מדברת בעד עצמה....

news@maariv.co.il
הפנים היפות של ישראל

לב רחב: הסטודנט שלא מפסיק לתת

בגיל 27 בלבד, ותוך כדי לימודיו במכללה למינהל, הספיק סתו כהן להקים עמותות שתומכות בשורדי שואה ובנערים על הרצף האוטיסטי

צילום: באדיבות המצולם

כהן בהתנדבות עם שורד שואה. התחיל בתקופת הקורונה

יובל בגנו

סתו כהן (27), סטודנט למשפטים במכללה למינהל, במקור ממושב בניה וביום גר בראשון לציון, הוא לא רק סטודנט המטר ללימודיו, אלא גם יוצא יחידה קרבית ונבר נאה לניצול שואה, שתיעל את חוויותיו ועירבו להקמת שתי יוזמות המספקות תמיכה לניצולי שואה ונעריים על הספקטרום האוטיסטי.

כהן הקים את עמותת Dor le door לסיוע בחלוקת מזון עד הבית לשורדי שואה נזקקים. "אחר מכל שלושה ניצולים בישראל חי מתחת לקו העוני. המציאות הקשה הזו מחייבת פעולה, גם מתוך הקשר האישי שלי לסבא", מספר כהן.

מה שהתחיל כאירוע חד־פעמי עקב הסגר הראשון במגיפת הקורונה, שהשאיר את שורדי השואה ללא מענה איכותי ומלא למזון, נהפך במהירות לתנועה של חמלה. כהן וצוותו החלו לחלק סלי מזון בכל סוף שבוע ובמהלך חגים לניצולי שואה. במעמד החלוקה כהן ושאר המתנדבים המסורים גם משתתפים בשיחות לבביות, ומציעים נחמה וחברה כדי להפיג את הבדידות שחווים חלק מהשורדים. הפרויקט מונה כיום כמאה מתנדבים פעילים ומאות מתנדבים מזדמנים. סתו צופה עתיד שבו הדור הצעיר לוקח את ההובלה: "השאיפה שלנו היא שההתנדבות איתנו תזכה להכרה רשמית כ'מחויבות אישית' לתעודות הבגרות, מאמץ שכבר יצא לדרך בשיתוף עיריית ראשון לציון". בהשראת הניסיון שלו כאח צעיר לאדם על הספקטרום האוטיסטי, כהן הקים גם את "217 סיבות לרוץ". הפרויקט יוצא הדופן הזה לוקח את שמו ממספרה של יחידת רוברבן, שם שירת סתו, ומספק אימוני ספורט אישיים לאנשים על הרצף בהדרכה חינמית של מתנדבים המסייעים לצעירים לא רק בהרתבת פעילות המנאי, אלא גם בהשתלבות ובהתעזרות בחברה.

כהן לא מתכוון לעצור בקרוב ורומז על רצונו להמשיך ולהשפיע: "אני מאמין בשוויון, באהבה ובתקשורתיות, כולי תקווה שבעוד עשר שנים אוכל לעגן את זה במדיניות. אבל כבר היום, אני יכול להשריש את זה בי ובסביבתי".

וכמה מילים על שורשיו של סתו: הסבא צבי מנשל והאימא דורית.

סבא של סתו, צבי היה יליד 1928, בנם של אליהו ודבורה. הוא גורש לאושוויץ – ושרד את מוראות השואה. במאי 1948 עלה צבי ארצה מצ'כיה במסגרת גח"ל [גיוס חוץ לארץ: השם שניתן במלחמת העצמאות לחיילים שגויסו מקרב היהודים, יוצאי אירופה וצפון אפריקה, שעלו לארץ ישראל באותה עת. רובם המכריע הם ניצולי השואה. במסגרת הגח"ל גויסו ונלחמו במלחמת העצמאות כ-20,000 לוחמים, אשר היוו כרבע מהצבא]. עם הגעתו ארצה התגייס צבי לצה"ל ולחם ברוב החזיתות – עד סיום המלחמה. במאי 1950 צבי השתחרר והחל לעבוד כפועל בניין. בהמשך הפך למנהל חשבונות.

ב-1952 נישא צבי לשושנה ונולדו שלושת ילדיהם: אלי (ע"ש הסב), דורית (ע"ש הסבתא דבורה) – שהיא אימו של סתו, וחגית. צבי ואשתו זכו בחייהם ל-11 נכדים. צבי נפטר בשנת 2012.

צבי היה העורך הראשי של ספר, המנציח את קהילת יהודי חוסט והסביבה. התמונות לקוחות מספר זה.

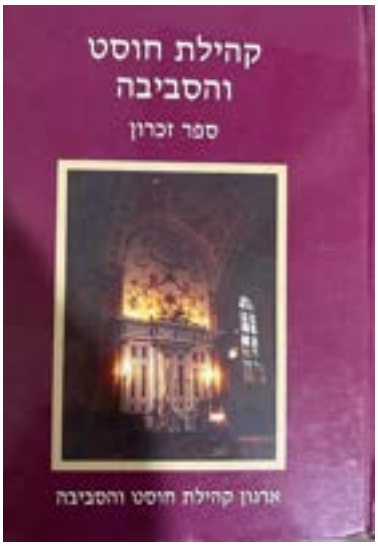

צבי מנשל וחעייתו שושנה לבית אוהב-ציון (1952)

להלן קישור לסיפור ההישרדותו המרגש והמצמרר של ניצול השואה צבי (הרמן) מנשל ז"ל דרך העיניים של נכדתו דנה קריטי משנת 2020:
https://www.youtube.com/watch?v=_SgPb2HL2Lc

דורית, אימו של סתו נולדה ברמלה, שם התגוררה המשפחה מעל עשרים שנים – לפני המעבר לרחובות. היא שירתה בחיל האוויר ולאחר שיחרורה למדה בפקולטה לחקלאות ברחובות, כולל תואר שני בגנטיקה. שנים רבות לימדה דורית ביולוגיה בתיכון העירוני "דה שליט", במהלכן נולדו חמשת ילדי המשפחה.

לאחר פרישתה פתחה, עם שותפים, עסק להוראת ברידג'. כיום היא מלמדת את המשחק באופן עצמאי.

התחביב הנוסף של דורית הוא גלישת גלים, והיא גולשת בחוף אשדוד.

ולסיכום, נחזור אל סתו: החלומות של סתו – הם חלומות גדולים ומרחיקי לכת. מדבריו: **"אני מאמין בשוויון, באהבה ובתקשורתיות, כולי תקווה שבעוד עשר שנים אוכל לעגן את זה במדיניות. אבל כבר היום, אני יכול להשריש את זה בי ובסביבתי"**. החלום הרחוק יותר – להיות ראש הממשלה! אנחנו בעדו!

יישר כוח לך, סתו, על היותך מי שאתה!

כהנא ורדי (ברגסס) [עלון 82 – אפריל 2021]

לפני שנים אחדות נתקלתי בצילום בעיתון, שמאוד ריגש אותי. בצילום היו מצולמות שלוש אחיות, עם קעקוע של מספר רציף על זרוען, דומות ושונות, אוחזות זו בזרועה של אחותה, בצמידות, תומכות ומישירות מבט קדימה. הצלמת הייתה ורדי כהנא. אז, בוודאי, לא ידעתי על הקשר של ורדי לקרפטורוס/זאקרפטיה.

שלוש האחיות לבית גרינוולד, תל אביב 1992.
האימא של ורדי, רבקה כהנא (מימין), עם אחיותיה, לאה ואסתר.
על אמות ידיהן צרובים מספרים עוקבים: A-7762, A-7761, A-7660.
בסדר זה הן עמדו בתור לקעקוע באושוויץ.

וכך כתב העיתונאי חנוך מרמרי על התמונה: "ורדי כהנא לא ראתה במספר המקועקע על אמת-ידה של אִמה רבקה, סימן יוצא דופן. המספר התקבל כמובן מאליו, כחלק מזהות האֵם. רק טבעי היה בעיניה, כי לשלוש האחיות רבקה, לאה, ואסתר יהיו שלושה מספרים עוקבים. אולי, בעיני הילדה שהייתה, המספרים העוקבים סיפקו אישור מוחלט לקִרבה המשפחתית. לימים, כשהיא כבר צלמת ותיקה ואֵם בעצמה, הזמינה ורדי כהנא את אִמה ושתי אחיותיה לסטודיו שלה, כדי לצלמן יחד. היא בחרה לצלם אותן באותו סדר ובאותה עמידה שבה הובלו 48 שנים קודם לכן, בין המון נשים-אסירות, אל המקעקע, שיטביע את המספר בדקירת מחט ודיו באמת-ידן – מ ְספר שהופך כל אחת מהן ליחידת עבודה עד כלות.
ברור מן הצילום, כמו מהסיפור שמאחוריו, שפעולת הקעקוע לא נעשתה רק בבשר הדור ההוא. הדורות הבאים, גם אם עורם צח, ממשיכים לשאת אותו בתוכם."

בחודשים האחרונים קיבלתי שני סימנים מובהקים: א. במסגרת עדכון דף הקשר שוחחתי עם עטרה אנגל מהיישוב מירון והיא סיפרה לי על בת דודתה הצלמת, ורדי כהנא.
ב. במסגרת ההתחקות אחר חללי מלחמת השחרור, יוצאי קרפטורוס, איתרתי את דינה כהנא-גלר, בתו של יעקב כהנא, אשר נולדה אחרי נפילתו בלהבות הבשן, גם היא בת דודתה של ורדי.
נוצר הקשר עם ורדי - והרי סיפורה וסיפור משפחתה הגדולה והמגוונת, המשלב את הריאיון והאתר שלה, בו נמצא מידע רב. הקישור לאתר: http://www.vardikahana.com/

"נולדתי בסוף 1959 בתל-אביב, ליד הים. גדלתי עם שני אחיי בבית דתי. למדתי בבית הספר היסודי 'מוריה' ובתיכון הממלכתי דתי 'צייטלין'.
הוריי טיפחו את כשרון הציור שלי מגיל צעיר, ושלחו אותי לשיעורים פרטיים ולחוגים לאומנות.
את זמני הפנוי ביליתי בילדותי על חוף הים וב'בני עקיבא'. בטיולים הייתי תמיד הצלמת עם הקודאק-אינסטמאטיק, שהביא במתנה הדוד מאמריקה.
כשבגרתי, נרשמתי ללימודים במדרשה לאומנות ברמת השרון. חלמתי על אטליה (atelier) בעליית גג צפופה, עמוסת בדי קנווס ומדיפה ריח טרפנטין. בשנה הראשונה ללימודיי, בשבוע הראשון, במסגרת שיעור בחירה, נכנסתי לחדר החושך במחלקה לצילום, ושם נגלה לי הקסם.
עם סיום הלימודים התחלתי לעבוד כצלמת עיתונות; בהמשך הדרך התמקדתי בצילום פורטרטים ושערים למוספים.
עבדתי בירחון "מוניטין" ובעיתונים "חדשות", "הארץ" ו-"7 ימים" של "ידיעות אחרונות". במשך השנים הללו צילמתי פרוייקטים אישיים, בהם ניסיתי לשוות מבט אנתרופולוגי לפורטרט המקומי."
על עבודתה אמרה ורדי: **"אני מתייחסת אל הצילום שלי כאל אמנות ולא כפרנסה. לפעמים הצילום כל כך מושקע שאין כל היגיון בזה שלמחרת יעטפו בו דגים".**
אל עבודתה חוצת היבשות אחזור בהמשך, אך הבה נחזור אל השורשים.
שתי המשפחות של הוריה היו מברגסס, משפחות כהנא וגרינוולד.
הסבא והסבתא ממשפחת כהנא היו רבקה ואברהם ולהם היו 11 ילדים. משפחת כהנא הייתה משפחה אמידה, שהיה לה עסק משפחתי של יצור ושיווק יין וחומץ. לאביה של ורדי קראו אהרן. אחד הדודים, אח של האבא, היה משה כהן (כהנא); הוא עזב את הישיבה בברגסס בשנת 1933, חבר לתנועת "השומר הצעיר", עלה ארצה והיה אחד ממייסדי קיבוץ כפר מסריק. צעדו זה של משה נחשב, בזמנו, לחריגה מן הנורמה ולא התקבל במשפחתו בעין יפה. בשנת 1937 עלו לארץ שלושה אחים נוספים: יחזקאל ואהרון, שהשתקעו בתל אביב, ויעקב הצעיר, שהצטרף בעקבות אחיו הבכור משה לתנועת "השומר הצעיר" ולקיבוץ להבות הבשן, שם נפל על הגנת היישוב במלחמת השחרור באפריל 1948, מותיר אישה הרה, מרים, ובת שנולדה, כאמור, לאחר נפילתו.
משה היה זה, שהוריד בחופי חיפה, את האחייניות שלו, יפה (שיינדי, אימא של עטרה אנגל ממירון) ועדינה (אייוי) מסירת המעפילים, כאשר נחתו על החוף, בעליה לא לגאלית, כפליטות ניצולות שואה.

הסבא והסבתא לבית גרינוולד היו טובה-פריידה ומרדכי-צבי, שהיה מלמד ולימד גם מתמטיקה ושפות.
בעקבות המשבר הכלכלי העולמי בשנת 1929 נסגר העסק המשפחתי של מנסרת עצים גדולה, בה יצרו אדני רכבת מעץ לכל מזרח אירופה.
כשהמשפחה הייתה ברכבת לאושוויץ פנה אב המשפחה, מרדכי-צבי, אל ילדיו בשני היגדים:
א. אני מתיר לכם לא לשמור כשרות בימי המלחמה ב. כשהכול ייגמר – תפְגשו חזרה בבית ותחזרו לשמור מצוות. זה היה סוג של שבועה וכמה חוכמת חיים הייתה בה!
בהגיעם לאושוויץ הופרדו בני המשפחה: אם המשפחה, יחד עם הילדים הצעירים שׂרי וזאביק, נשלחו ישירות למשרפות; כך גם אבי המשפחה, מרדכי-צבי. האח הבכור, דוד, הופרד משלוש האחיות לאה, אסתר ורבקה; אחרי יומיים הבינו האחיות שהוריהן והאחים הקטנים אינם בין החיים.
אח נוסף, יוסי, שהה בבודפשט ו"אומץ" ע"י משפחה לא יהודית. מאוחר יותר התגייס לצבא הצ'כי, ליחידות שלחמו בנאצים.

שלוש האחיות שהו יחד באושוויץ. לאה, הבכורה מביניהן, חלתה בטיפוס והועברה לצריף החולים. בינואר 1945 יצאו רבקה ואסתר לצעדת המוות הידועה לשמצה. הן היו בטוחות, שלאה, שנשארה באושוויץ, נפטרה. אך לאה שרדה את המחלה וניצלה ע"י הכוחות הרוסים, שנכנסו לאושוויץ ב-27.1.1945 ושיחררו את כל השוהים בו.
רבקה ואסתר המשיכו לצעוד במשך 4 חודשים נוספים, והתגלגלו למחנות שונים, בהם רוונסבריק ומלכוב [מחנה הריכוז מלכוב היה אחד ממחנות המשנה הרבים של מחנה הריכוז רוונסבריק].
כשהמלחמה תמה, עשו שתי האחיות את הדרך הארוכה והמסוכנת חזרה לברגסס. ב-8.5.1945 הן מצאו עצמן בברלין, עת נדרשו החיילים הגרמניים להיכנע ולזרוק את נשקם על המדרכה - וְלא יירו בראשם.
לאה שהבריאה פגשה בבודפשט את אחיה יוסי וסיפרה לו על קורות המשפחה. הוא היה בטוח שהיא ירדה מהפסים...
המסע של רבקה ואסתר חזרה לברגסס היה ארוך ומייגע. כשהגיעו סופסוף הביתה, הבחינה רבקה בשכנתם הטובה מטאטאת את הכניסה לביתה, כשהיא לבושה בשמלת השבת של האימא שלה, טובה-פריידה. אז גמלה בה ההחלטה, שאין מה להישאר בברגסס. היא הצטרפה לאחיה דוד בפעילותו ב"עליית הנוער" במסגרת "בני עקיבא" בפראג, וחיכתה לתורה לעלות ארצה.
לאה חייתה מספר שנים בלונדון, שם חיכה לה הארוס שלה, ואסתר הצעירה הצטרפה אליה לתוכנית להשלמת לימודים. כשעלו ארצה, לאה התגוררה בפתח תקווה; אסתר התגוררה בירושלים.
רבקה ואהרון קבעו את ביתם בתל אביב. נולדו להם ארבעה ילדים: צביקה, גילה, אבי וורדי. אסון כבד נחת על ההורים. דלקה פרצה בבית, וגילה בת השלוש נכוותה קשה. לאחר שבוע היא נפטרה מפצעיה. שנים רבות אחרי, קראה ורדי לבנה - גיל.
ורדי מציינת שהקשר בין האחיות היה קשר של חיים ומוות, שרק בדיעבד ניתן היה להבין את העמידה בניסיון ההישרדות, אותו חוו ביחד.

ונחזור אל עבודתה הצילומית-תיעודית של ורדי: בתחילת 2007 יצא לאור, בהוצאת "עם עובד", ספרה "פורטרט ישראלי", שלווה בתערוכה באותו השם בבית האומנים בתל אביב.
בחודש יוני 2007 נפתחה תערוכה של צילומיה, **"משפחה אחת"**, ב"מוזיאון תל אביב". **במשך 15 שנה תיעדה ורדי את משפחתה בארץ ובעולם, מתוך הבנה שמשפחתה, על גווניה הרבים, מייצגת את הסיפור היהודי-ישראלי שלאחר השואה.** התערוכה הוצגה במוזיאונים וגלריות באירופה ובארה"ב.
המשפחה המורחבת היא משפחה גדולה מאוד במספר אנשיה והיא כוללת מנעד גדול של אנשים, הן בתחום הדתי (מחילוניים מוחלטים ועד חרדים קיצוניים), מכל קשת הדעות הפוליטיות, ובמקומות חיים מגוונים בארץ ובחו"ל, התנחלויות ויישובים עירוניים. הם מעידים על קבלה של כל הגוונים וורדי אפילו מציינת שזו אינה משפחה יוצאת דופן, אלא אחת ממיני המשפחות שנוצרו אחרי השואה.
עבודותיה של כהנא נמצאות באוסף "מוזיאון ישראל" בירושלים, באוסף מוזיאון תל אביב ובאוספים חשובים אחרים.
ב-2011 הייתה ורדי לזוכה הראשונה ב**"פרס סוקולוב לצילום"**. ועדת הפרס נימקה: **"בשל סגולותיה הייחודיות בתור צלמת עיתונות, ובעיקר, בזכות הגשר שיצרה בין הצילום העיתונאי לאומנות".**
ב-2012 הוענק לוורדי **"פרס שרת התרבות"** וב-2018 זכתה בפרס **"אנריקה קבלין [Enrique Kavlin] לצילום על מפעל חיים"**, מטעם מוזיאון ישראל.
ורדי כהנא נשואה למפיק דני וֶסֶלי, והם הורים לשני ילדים, גיל ורוני.

<u>ארבעה</u> משמאל לימין: משה, יחזקאל, אהרון ויעקב (מן הבוגר אל הצעיר מביניהם).

משת האחים כהנא שעלו ארצה:

2 אחים נוספים שעלו ארצה היו אליעזר ויוסף-לייב.
גם 2 אחיות עלו ארצה לאחר המלחמה: חנצי (חנה) ומלבנייני (מלכה).

אחיות נוספות היו אטה, עטרה וקלרי שנרצחו בשואה, כולל הוריהם.

2013: ראיון בתוכנית "ערב חדש": תערוכת צילומים של חולי עיניים במדינות העולם השלישי
https://www.vardikahana.com/he/%d7%a2%d7%99%d7%aa%d7%95%d7%a0%d7%95%d7%aa/
יואב גינאי מארח את ורדי כהנא
https://www.youtube.com/watch?v=vpLFxGvbnRM&t=45s
בית חינוך אופק, מגמת צילום, קיבוץ עברון
https://www.youtube.com/watch?v=oFxJ-prY_xQ

שלושה אחים, 1992.
אבא של ורדי, אהרון כהנא (מימין), עם שני אחיו, משה ויחזקאל.

יעקב, צעיר האחים ששרד, נפל, כאמור, במלחמת השחרור – בהגנה על להבות הבשן.

מבחר מעבודות הצילום הרבות והמרשימות של ורדי כהנא הועלו לאתר שלנו

הדוד, משה כהן (כהנא), כפר מסריק, 2000

הנכדים של בן-הדוד חנן, קריית ספר, מודיעין עילית 2005

2005 שושנה דמארי, זמרת

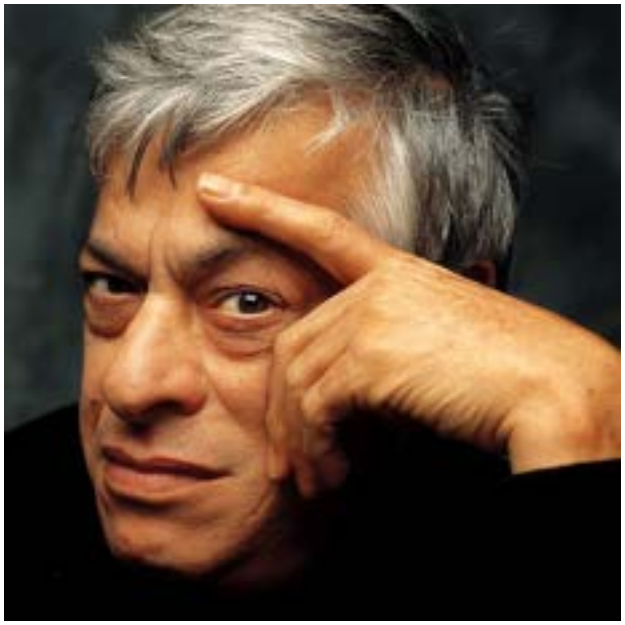

1996, יוסי בנאי, שחקן

יואב ברוק, שחיין אולימפי 1996

1996, ריטה, זמרת

על ורדי כהנא עלו מאמרים רבים. להלן מקבץ חלקי:

בעניין משפחה אחת /מאיר שליו

"לכאורה אתם מתבוננים בצילומים, אבל האמת היא שאתם קוראים רומן. קורות משפחה אחת. נוף אנושי בשחור-לבן, שמשתרע על פני ארבעה דורות. לא שחור-לבן, שמאפיין את נפשן של הדמויות, ולא שחור-לבן של טוב ורע, אלא השחור-הלבן של הצילום הקלאסי, של אלבום משפחתי, ובו סבים ואימהות, דודים ואחיות, בנים ונכדות. וכמו ברומן, גם כאן יש קורא, והקורא עושה מה שקוראים עושים: הוא משלים את החסר שבדמויות. הוא תוהה מה כבר ארע להן לפני ולאן פניהן מועדות אחר כך. ומה היחסים ביניהן, ומה מתרחש ברווחים שבין הצילומים ומחוץ למסגרות. וכיוון שגם הצלמת היא בת המשפחה, אפשר גם להשתעשע בעוד השערות מהסוג הספרותי: מי הדמויות שחשובות לה ואהובות עליה, ומי פחות.... הרגע שאנו רואים בצילום שייך הן ליחסים המשפחתיים, ששוררים ביניהם, והן לעבודתה האמנותית, וכך גם הונצח.

זה חשוב. ורדי כהנא לא מציצה ולא מרגלת. לא משתמשת בעדשה טלסקופית ולא במצלמה זעירה. היא מצלמת את משפחתה בידיעה ובהסכמה. המצולמים יודעים, שבסופו של דבר, ייפגשו עם המצולמים האחרים באותו אוסף, כשם שהם נפגשים בחתונות ובאזכרות. ההצגות הקטנות שהם מעלים מול המצלמה לגיטימיות בהחלט. הביטוי העברי "העמדת פנים" מובן כאן כפשוטו. הוא חלק מקיסמם של הצילומים."

נוצרנו מן המספר /חנוך מרמרי

"כעיתונאית, הבינה ורדי כהנא, כי הסיפור המשפחתי שבתוכו גדלה הוא בעל משמעות רחבה ועמוקה ממה שגלוי לעין, שנדרש לו אפיק ביטוי תיעודי-אמנותי, וכי היא זו שתוכל לבטאו. וכך, מתוך צילום אמה ואחיותיה, היא יוצאת למסע משפחתי, בפרויקט, שאין לו מועד הגשה, למעט הצורך להגיע אל כל הדמויות בעודן בחיים. בבואה להעמיד את בני משפחתה מול המצלמה בנקודה זו, היא כבר חסינה מן הבנאלי שבצילום האלבום המשפחתי. אין זה מעשה התיעוד הנדוש, שבו אדם מנציח את הקרובים לו, כפי שהונצח הוא על ידי קרוביו.

במהלך 14 השנים הבאות הולכת ורדי כהנא אל רוב האנשים המרכיבים את משפחתה הרחבה ומתעדת אותם במקום בו בחרו לחיות. כמצולמת - בהיותה בת-דודה, בת זוג, אימא - היא רק אחד מן הפריטים במרקם הכולל, אבל נוכחותה ניכרת בכל. לא רק מעצם העובדה שהיא יוצרת הצילומים, אלא בהיותה נקודת ההתייחסות היחידה האפשרית, המקשרת בין כל הדמויות. אין היא מציגה אילן יוחסין, אף כי אֵמה, אביה, הדודים, בני/בנות הדודים או בני/בנות זוגם וצאצאיהם, יוצרים בעצם נוכחותם אילן שכזה. התרשים שהיא משרטטת מזכיר בצורתו את מפת היעדים של חברה תעופה, מעין כוכב שקרניו יוצאות ממרכז אחד ואורכן שונה כמידת הקִרבה המשפחתית או הדורית אליה.

בכמאה צילומי דיוקן של בני המשפחה, הפזורים בישראל, בשטחי הגדה והרצועה, בהולנד, בדנמרק ובארצות הברית מציגה ורדי כהנא את אבני הבניין של הדורות הבאים.

זאת אימי! אומרת ורדי כהנא בצילום האחרון ברצף (לא אחרון בסדר הצילום) ואולי המרגש מכולם. זהו המספר שעל אמת-ידה! אלה ילדיי, גיל ורוני! מכאן באתי ולשם הם ימשיכו. בתוך המשפחה הרחבה, הנה משפחתי הקטנה. **הדור הראשון והשלישי אחוזים זה בזו בחיבוק ואני החוליה שביניהם. זה חלקי."**

רבקה כהנא ושני נכדיה, גיל ורוני – האימא והילדים של ורדי

כהנא יוסף מרדכי זצ"ל (מונקץ') [עלון 47 – ספטמבר 2018]

לכבוד חגי תשרי הקרבים – בחרנו לספר את סיפורו של הרב יוסף מרדכי כהנא זצ"ל, הרב של מונקץ', הרב של הקרפטים שלאחר מלה"ע השנייה.

נעזרנו בבִתו, חנה מיכלין, אשר סיפורה שופך אור על חייו של אביה, הכרוכים במעשי חסד ובהצלתו על-ידי יהודה-לייב הברמן ז"ל מאוז'גורוד ושל בני הזוג רבקה ודוד רוזנבאום ז"ל.

יוסף מרדכי נולד בל"ג בעומר של שנת 1908.

אביו היה הגאון משה טעטשער כהנא.

בימים שלפני מלה"ע השנייה היה הרב תלמיד של חיים אלעזר שפירא, שכינויו היה "מנחת אלעזר" (על שם חיבורו העיקרי) וכן היה יוסף מרדכי ראש ישיבה במונקץ'.

יוסף מרדכי גויס לצבא ההונגרי ושרת בפלוגות העבודה.

אשתו הראשונה, אסתר מלכה, ואם ששת ילדיו – כולם נספו בשואה.

משה טעטשער כהנא.

יוסף מרדכי בצעירותו

לאחר השחרור חזר יוסף מרדכי למונקץ' ובל"ג בעומר של שנת 1946, בהיותו בן 38, הוא נישא בשנית לחווה (לבית גרוס). לזוג כהנא נולדו 4 ילדים, כשחנה היא הבכורה ולה שני אחים ואחות.

אלא שהימים ימי שלטון סטלין – ובשנת 1950 הבין יוסף מרדכי שהוא מבוקש על ידי השלטונות, שאסרו על קיום החיים הדתיים. הוא ירד למחתרת והגיע לביתו של יהודה-לייב הברמן באוז'גורוד, שהסתיר אותו במשך שלוש שנים, תוך נטילת סיכון גדול ביותר, וללא כל קרבה משפחתית ביניהם.

יהודה לייב הברמן (בתמונה מימין) אפילו בנה בביתו מקווה לשימושו של יוסף מרדכי.

יהודה לייב היה נשוי לפני המלחמה והוא איבד, או כך ידע, את אשתו ואת כל שמונת ילדיהם. רק כעבור 7 שנים התגלה הבן, מנחם הברמן, היחיד ששרד...

אשתו של יהודה לייב נספתה בשואה עם ששת ילדיהם; אחות נוספת נפטרה ממחלת הטיפוס סמוך לתום המלחמה. מנחם הגיע לבירקנאו ומשם התגלגל לכל מיני עבודות: חקלאות, הובלת אפר הנספים וזרייתו בנחל, ערבוב קש עם

צואה, אשר שימשו דשן לשדות, טיפול בסוסים - ועוד כהנה וכהנה. הוא שרד את מצעד המוות והגיע לבוכנוולד, במשקל 34 ק"ג... מחלת השחפת כמעט וחיסלה אותו, ועם השחרור הועבר מנחם ע"י הצלב האדום לבית-חולים בשוויץ, עבר ניתוח ניסיוני ואחרי חצי שנה התאושש. או אז נשלח לג'נבה ללימודים והוכשר כטכנאי של מכונות כתיבה. במאי 1950 הגיע מנחם לחיפה. הוא לא ידע שאביו שרד. מזכיר האום דאז, או תאנט, טיפל באישור הגעתו של מנחם בשנת 1963 לאוז'גורוד, שם פגש לראשונה את אביו אחרי שנים...

יהודה-לייב ואשתו השנייה לא הצליחו במשך 20 שנים להביא ילדים לעולם. רק כשעלו ארצה, ואחרי שאשתו הייתה מעל גיל 40 – הם זכו להוליד שתי בנות... חנה אומרת שנאמר להם שכנראה עשו מעשה חסד בעבר...

מנחם הברמן
בבגדי האסיר

רבקה ודוד
רוזנבאום

הקשר של יוסף מרדכי עם בני משפחתו במונקץ' נשמר במשך שלוש השנים הללו בעזרתם של בני הזוג **רבקה ודוד רוזנבאום**, (שרק הם ידעו את מקום המחבוא שלו. רבקה, שחבשה פאה (אחת הבודדות, אם לא היחידה) הסתירה מתחת לפאתה פתקים שכתב יוסף מרדכי לאשתו. חנה זוכרת שאחרי שאימה קראה את הפתקים היא הייתה מציתה גפרור ושורפת אותם....

כשסטלין נפטר בשנת 1953 הבינו בני המשפחה שיוסף מרדכי יוכל לצאת ממחבואו ולשוב לביתו. לאשתו נאמר "הרב חי ואת יודעת היכן הוא"... היא תכננה את חזרתו הביתה עם "סיפור כיסוי": בית המשפחה הופרד לשניים על-ידי דלת שיצרה נישה מאחוריה. בלילה הוציאו את גב הארון, שחיבר בין שני חלקי הבית, הניחו בנישה שנוצרה מיטה ושולחן ויוסף מרדכי יצא משם, בזקן עבות ובמראה של אדם קשיש יותר מכפי גילו.

כך לקחה על עצמה אשתו את סיפור ההסתרה, שעל-פיו הוסתר יוסף מרדכי כל השנים בביתו...

יוסף מרדכי חשש לעסוק בפומבי בתפקידו כרב ולכן פתח במרתף הבית עסק למיחזור בקבוקים. כך היה לו תפקיד רשמי, שזיכה אותו במשכורת חודשית. חנה זוכרת שכל מי שפנה לרב היה מגיע עם מספר בקבוקים לביתו... בימי ראשון הוא היה עסוק בענייני גיטין, חליצות וניהול שלום בית של זוגות במשבר. מכל רחבי זאקרפטיה היו מגיעים שוחטים כדי שהוא יבדוק את כשרות הסכינים.

בחגים היה מגיע הרב לחוסט ושימש כבעל תפילה בבית-הכנסת היחיד שפעל בזאקרפטיה אחרי המלחמה. הוא התגורר אצל משפחת משה ורחל שולומון (היכן שגם התגורר חמי ז"ל, אורי פיקסלר, שמשפחת שולומון היו קרובי משפחתו...).

בשנת 1971 היגר יוסף מרדכי לארה"ב והתגורר בשכונת בורו-פארק, ברוקלין, ניו-יורק.

בהגיעו – המתינו לו צוותי עיתונות, אך הוא סרב לדבר, כיוון שבתו, חנה, התגוררה עם בעלה, יואל מיכלין, במוסקבה, ואסור היה לו לעסוק בענייני דת כאיש חינוך.

יוסף מרדכי נפטר ב-ב' בשבט תשנ"א, ינואר 1991 (בזמן מלחמת המפרץ).

המצבה של הרב יוסף מרדכי כהנא, עליה חקוקים שמות ששת ילדיו שניספו, יחד עם שם אימם, וכן שם אביו

Friday, January 25 '991

הרב הגאון ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל, רב פון מונקאַטש נפטר נעוואָרעז פלוצים

ברוקלין. — די פאַרנאַנגענע וואָך מישוואָך איז פלוצים נפטר געוואָרען אויגער פון די חשובֿיסטע רבנים הרב הגאון המפורסם ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל, ועלכער איז געווען רב אין מונקאַטש אין די יאָרען נאָך דער צווייטער וועלט מלחמה.

הרב הגאון ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל איז געווען באַליבט בי אַלעמען. באַוווּנדערט האָט מען זוכה געווען צו דער הערצה און חביבות פון די גרויסע תּורה־לומדים, ועלכע האָבען געוואוסט אָפּצושאַצען די גרויסע פעולות לטובת אַנדאַלטען תּורה אידישקייט אין קאַרפּאַטע רוס נאָך דעם גרויסען חורבן, ווען די עיר ואם בישראל מונקאַטש איז געלעגען חורב. אין הרה"ג ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל האָט מקרב געווען די אודים מיצלים מאש לאבידם שבשמים אין אריינגעבלאָזען אין די אַ רוח החיים.

קומענדיג קיין אַמעריקע האָט דער הרה"ג ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל באַוועגט אין בראָנקס, ווואו ער האָט געגאָסען גרויס רעספּעקט צווישען אַלע תּורה־לומדים אין חסידישע אידען.

הרב הגאון ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל איז געווען אַ גדול בתּורה אוּן אַ מצויין במידות. ער איז געווען מלא וגדוש מיט תּורה ויראת שמים, אוּן איז געווען אַ פאר פאַרן יהדות התּורתית. דיין פטירה איז אַן אבידה שאין לה תמורה.

אַ לענגערע באַשרייבונג וועגען די פעולות פון גרויסען נפטר וועט קומען אין קומענדיגען נומער אי"ה.

וכמה מילים על **חנה** ומשפחתה: חנה נישאה בהיותה בת 17 ליואל מיכלין, יליד מוסקבה, שהיה מתמטיקאי ומרצה באוניברסיטה המקומית. בשנת 1972 עלו ארצה עם שני ילדיהם: יעקב וברכה והתיישבו בקרית הרצוג שבבני - ברק.

חנה למדה כלכלה וראיית חשבון ובארץ עבדה במקצועה ב"תנובה". יואל עבד כמורה למתמטיקה והצטרף כעבור שנים גם כן ל"תנובה". חנה הייתה פעילה ב"תנועת האישה הדתית הלאומית".

הבן יעקב הוא עורך דין וכלכלן. הוא שימש בעבר עורך הדין של חברת "טבע", כיהן כמנכ"ל "יישום" - חברת מסחור הטכנולוגיות של האוניברסיטה העברית. כמו כן, שימש יו"ר ודירקטור בכמה חברות ביומד. כיום הוא מכהן כמנכ"ל חברת המכשור הרפואי ברריינסווי [החברה משווקת קסדה אלקטרומגנטית בשם Deep TMS המייצרת גירוי במוח ומטפלת בהפרעות עצביות ופסיכיאטריות].

יש לו ולאשתו 3 ילדים. בנו הבכור נמצא בקורס קצינים.

הבת, ברכה פרסמן, היא עובדת סוציאלית, המטפלת בבעיות של אלימות במשפחה והיא רכזת מרכז קשר ופקידת סעד. המשפחה נמנית על חסידי חב"ד ויש להם 9 ילדים; שלושה מתוכם הינם שליחי חב"ד בסין, בווייטנאם ובטורונטו; בן נוסף לומד בניו-יורק ואחרי החגים יעבור לישיבת חב"ד במוסקבה כדי לקבל הסמכה כשוחט.

לבני הזוג מיכלין 12 נכדים ו-9 נינים. יואל מיכלין ז"ל נפטר לפני שנה, אחרי 50 שנות נישואין.

בחוג המשפחה

כואת בתיה כרמי

סיפורה של בת הרב ממונקץ'

„אנחנו ממוסקבה, בכל החגים סחבנו ללכת לבית־הכנסת ולכן עשינו מגן בלתי־לגלי בבית. היינו קבוצת אקדמאים וי־חישבנו מתרון — איך לחמוע בשופר. מאחורי הקיר היו שכנים, כשנשמע צלצול בדלת לא עניגו.

בקשנו שאנשים לא יבואו ביחד, אלא אחד אחר למניך".

זהו סיפורה של חנה מיכלין בת הרב ממונקץ' שעלתה לפני 4 שנים ארצה עם כל משפחתה, כך שלא נשארו לה קרובים בבריתים. בעלה יואל היה מרצה באוניברסיטה בממוסקבה. „בשמחת תורה" עולים להתורה, היו עושים לאקדמאים מניך קטן עם תורה בחדר־מדרגות. היינו משתדלים שלא לבוא בלבוש חגיגי.

ביום הכפורים כשהיינו הולכים לבית־הכסר קשרנו אצבע בתחבושת — אמרנו שנפצענו ולכן איננו יכולים לכתוב".

היום עובדת חנה כמנהלת חשבונות בי־תגובה. בעלה — מורה למתמטיקה בי־ביה"ס בממקום־ישראל. כשבעלה שהוא יליד מוסקבה למד בתיכון ובאוניברסיטה אף פעם לא חילל את השבת.

לחנה היו בעיות אחרות, כי אביה היה תקופה מסויימת במקום סודי ולכן סחרן למשך תשומת־לב.

אביה של חנה היה רב בממונקץ', היום רבי כהמא הוא רב בארה"ב.

חנה מיכלין

למוסקבה עברה כשהתחתנה. ביום ששי היה בעלה מחכה לה במונית ליד מקום עבודתה כדי שתספיק להגיע הביתה בזמן הדלקת נרות־שבת כשלמדה בקורס אחרון בטכניקום. ניתנה עם אפשרות בחירה בי־יום חופש נוסף, בשבת למדו ממילא חצי יום וכולם התפללו, נוכח העובדה — שהיא בוחרת ביום הוששי — דוקא בשבת.

בעלה, יואל, עבד כמרצה באוניברסיטה, בימים ששי ושבת ביקש שלא ללמד. כשישאלו אותו מדוע — השיב, שהוא עובד גם במקום אחר. אך כהגיש בקשה לעלות לישראל, אמרו לו — עכשיו, אנחנו יודעים מהו מקום עבודתך השני — שמירת השבת. כשהתחתנו קיבלו שד ברוסיה את ברכת הרבי מלובאביץ, ורק עם ברכתו קשרו את השידוך.

עכשיו הם גרים בקרית־הרצוג מזה 4 שנים. לבתם קראו ברוסית חדה — תקות והכונה היתה תקוה לעלות לישראל, בעברית נקראה בשם — ברכה. אז חשבו שהשם הממלי איננו אקטואלי. כשפרצה מלחמת יום־הכפורים ראו שהעליה אקטו־אלית וחברים החלו לעלות לישראל וי־בעקבותיהם גם חנה ויואל.

השנה — בפעם הראשונה, מחכה חנה להוריה שיבואו מארה"ב לחגוג יחד אתם בארץ את יום־הכפורים.

ברוסיה לא היתה סוכה בבית. בעלת עשה ברכה וקידוש בסוכה של בית־הכנסת. באופן בלתי־לגלי כשהיה נכנס מצדי הי שני של בית־הכנסת, וכשחזר הביתה שאלוהו בדאגה — מישהו ראה אותך? השנה כאמור — הכל לגלי.

סיפורה של חנה מיכלין – עיתון "הצופה" 1976

<u>דר' כשר נעמי (בושטינו)</u> [<u>עלון 131 – פברואר 2025</u>]

את שמה של נעמי כשר מצאתי בדף הקשר שלנו. אחד מחברינו, יוסי פיקל, שהוריו היו מבושטינו, והוא קרוב משפחה שלה, הוא זה שסיפר לי שאימא של נעמי הייתה ילידת בושטינו. נעמי, לבית ולדמן, נולדה אל תוך תקופת השואה, בדצמבר 1942, בדברצן, לשם עברה האם לאחר נישואיה למשה-צבי, יליד טיסלוק [Tiszalök - כפר בהונגריה, ממנו עברה המשפחה לדברצן].

בגיל שנה וחצי, יחד עם האימא, מגדה/מרים, והאחות בת 3 החודשים, אגנס/אגי, היא הייתה אחת מהנוסעות ברכבת קסטנר, שחוותה מסלול מטלטל עד הגעתן ארצה – ועל כך בהמשך.

נעמי למדה ספרות עברית באוניברסיטת בר-אילן **ותואר שלישי בפילוסופיה** באוניברסיטת תל אביב. נושא הדיסרטציה שלה היה: "ספקנות, פרקטיקה ומוסר בעיקר על פי יום".

נעמי הייתה **מרצה בכירה במכללה האקדמית תל אביב-יפו ובאוניברסיטת חיפה**. היא **התמחתה בהגותו הפוליטית והדתית של ישעיהו ליבוביץ ואף הייתה עמו בקשר עד ימיו האחרונים**. ליבוביץ שיבח את הבנתה בהגותו.

נעמי הכירה את בעלה, אסא כשר, כשהייתה סטודנטית והם נישאו בשנת 1965. לזוג שלושה ילדים. בנם הבכור, יהורז, היה מפקד פלוגה בחיל השריון. הוא נהרג בתאונה בעת טיול בסיני בשנת 1991. האבל על אסון זה הפך למרכיב בולט בחייה ובחיי בעלה. לאחר מותו פנתה נעמי ללימודי עבודה סוציאלית, תוך התמחות בבריאות הנפש. בתום לימודיה החלה לעבוד בתחנה לבריאות הנפש בפתח תקווה. היא ממשיכה לעבוד גם כיום, מביתה.

נעמי כתבה שלושה ספרים, שאחד מהם נכתב יחד עם בעלה, אסא כשר.

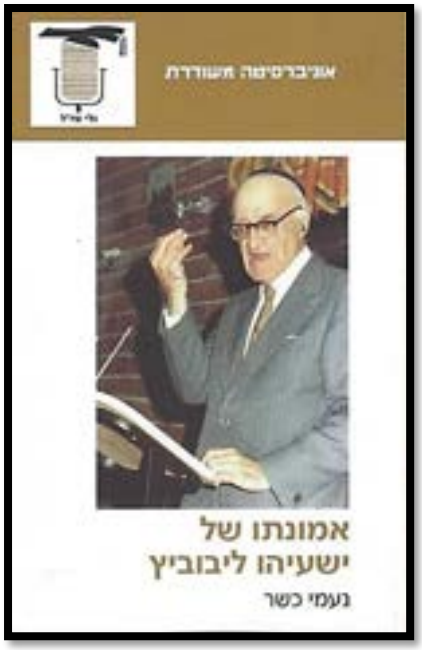

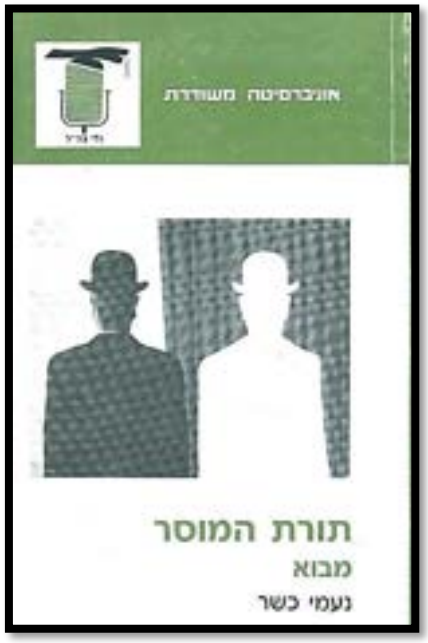

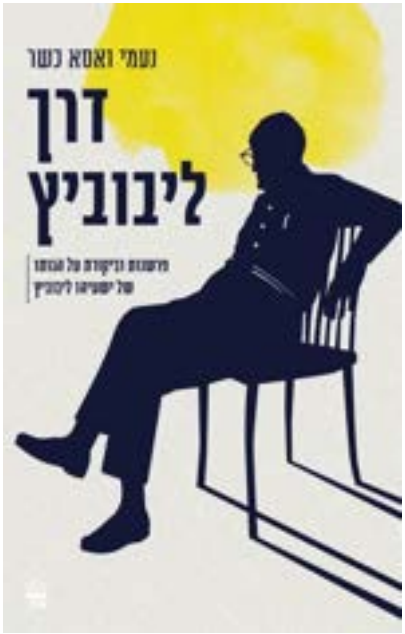

אך נחזור אל שנות חייה הראשונות, בצל השואה, בתלישות ובנדודים, בזיכרונות מתקופה אפלה ולא יציבה; נחזור אל שורשי המשפחה בבּוּשטינוֹ (Bushtyno) [מחוז טייץ'], שם נולדה האימא של נעמי.

מרים הייתה הצעירה מ-11 ילדיהם של שלמה שוורץ וג'ניה/צ'רנה, לבית הילמן [ראו בסיום]. כך כתוב ב"ספר מרמורש" על הסבא, שלמה שוורץ (עמוד 292): "עשיר מופלג בבישטינע, ולא בקנה מידה מקומי בלבד, היה שלמה שווארץ. הוא הקים בבישטנע שרשרת של מחסנים לרוב הסחורות, שהיו להן מהלכין בסביבה: דברי מכולת, חומרי בניין, כלי עבודה חקלאיים ועוד. סוכנים לעשרות עבדו בשירותו מבישטנע צפונה לכיוון וואלאווע ויאסין. רכבות מסע מיוחדות הובילו את הפרקמטיא למחסני שלמה שווארץ – ומהם למקומות היעד בכל רחבי המחוז. פעמים רבות שהסחורה הובלה ישר למזמין. מן הראוי להוסיף, שבשנות מלחמת העולם הראשונה השתחרר שלמה שווארץ משרות צבאי בזכות קבלת כהונת "רב" בכפר הסמוך, סאלדובוש [Saldobos, כפר בנפת חוסט, כ-10 ק"מ מבושטינו, שעליו רשום ב"ספר מרמורוש" (עמוד 248): **"היהודי הראשון נזכר בסאלדובוש במפקד היהודים של שנת 1735. ...במפקדים הבאים לא ייזכר ולא ייפקד שום יהודי בסאלדובוש במשך תקופה ארוכה של קרוב ל-150 שנה". מכאן מובן שרב אמיתי לא היה צריך בכפר זה...**]. ברוב השנים היה בהנהגת הקהילה כגזבר וכראש החברה קדישא. במרבית השנים היה גם חבר המועצה המקומית והייתה לו השפעה גדולה על השלטונות המקומיים והאזוריים. למרות עושרו היה אדם עממי ומעורה עם הציבור. בימי חג ומועד היה עורך מסיבות בביתו לאנשי הקהילה והיה נותן בשיר קולו." נעמי הוסיפה, שבכל פעם שהָרַבָּ'ה מקָרָצָ'נֶב היה מבקר בבושטינו הוא היה מתארח בבית המשפחה.

נעמי סיפרה שמרים [האימא] חששה בנעוריה שהבחורים המחזרים אחריה עושים זאת בגלל עושרו של אביה... יחד עם שלמה שוורץ עבדו שניים מבניו: קלמן ויֶנוֹ.

כל יום שישי היו הילדים נשלחים לחלק אוכל לשבת לעניי הקהילה.

מבין 11 הילדים היו 4 בנים ו-7 בנות. 6 ניספו בשואה: פרידה (1898), קלמן (1899), יֶנוֹ (1902), מלכה (1904), רוז'י (1906) ואטל (1911). אילונה (1905) נפטרה (ב-1926) בשל הריון מחוץ לרחם והאלמן נישא לאחותה, רוז'י. מהאחים שרדו רק שניים: אמיל (1913-1982), שהיה שופט בפראג, היגר לאוסטרליה; אחר כך עלה ארצה. זולטן/יצחק (1915-1979) עלה ארצה. רק לפני מותה העלתה מרים את שמותיהם של אחיה ואחיותיה. ארז'י (1918), האחות שהייתה הקרובה ביותר בגיל למרים, הייתה מאורסת למשה-צבי ולדמן. היא נסעה עם נהג המשפחה לבודפשט, כשלנסיעה הצטרפה עוד אחות. אלא שאירוע טרגי גרם למותה: רכבת עלתה על הרכב וארז'י נהרגה במקום זמן קצר לפני נישואיה (1938). מרים הייתה בת 16 כשארז'י נהרגה. היא ראתה את סבלו הרב של משה ואמרה לעצמה: את הגבר הזה אני צריכה להציל...

כשמשה היה מגיע לביקורים בביתם הייתה מרים נחבאת. כשהתעניין לדעת האם ביקוריו מפריעים לה, ענתה מרים: לא רק שאינך מפריע, אני מוכנה אפילו להתחתן איתך! ואכן, מרים ומשה נישאו ועברו להתגורר בדברצן. נעמי, בתם, נולדה, כאמור, בדצמבר 1942 ואחותה אגנס/אגי [לימים – דליה] - במרץ 1944. בסוף יוני 1944 עלו מרים ושתי בנותיה הפעוטות (נעמי בת שנה וחצי ואגי בת 3 חודשים) על "רכבת ההצלה" (רכבת קסטנר). אליהן נילוו הוריו של משה, אלברט ואטל ואחותו, אירן.

מרים אמרה אז **שפעם היא הצילה את משה ועכשיו משה הציל אותם...**

משה לא היה איתן: עוד לפני לידת אחותה הקטנה גוייס משה, אביה של נעמי, לפלוגות הכפייה והיה שבוי על ידי הרוסים במחנה עבודה בארכנגלסק [Arkhangelsk], בצפון מערב רוסיה, שקרוב לחוג הקוטב הצפוני. הוא היה אסיר קרוב ל- 4 שנים קשות, בהן סבל מהקור הנורא, ממחסור במזון ומתנאי רפואה גרועה.

משה השתחרר בשנת 1946, במסגרת חילופי שבויים, במשקל 36 ק"ג. הוא הגיע עד בודפשט ושם כשלו כוחותיו והוא התעלף. משה נאסף על ידי קרובי משפחה ושכב 3 חודשים עד ששב לאיתנו.

גורלה של משפחת ולדמן ב"רכבת ההצלה" לא היה פשוט, בלשון המעטה. הרכבת הגיעה לברגן בלזן ושם הם שהו חצי שנה בתנאים קשים. מרים נהגה לכבס את החיתול של אגי מדי לילה, לכרוך אותו סביב מותניה – ולישון עליו, כך שבבוקר יהיה החיתול יבש... גם חלב אֵם היה מצרך נדיר. סוליית נעליה של מרים כבר נקרעה ואלברט, חמה, החליף את קרום הלחם שלו בסוליה לנעליה. המזון היה, בעיקר, תפוחי אדמה בגרסאות מוגבלות.

מברגן בלזן הם הוסעו לשווייץ, אלא שאל תחנת הרכבת הם נאלצו ללכת במשך 12 שעות, בחודש דצמבר, בשלג, כשמרים מחזיקה את נעמי על ידיה לאורך כל הדרך, בעוד אגי התינוקת מובלת בעגלה, בה בודקים מעת לעת שלא קפאה... ידיה של מרים ממש התאבנו לאחר הצעדה הזאת בשיירת הפליטים.

נעמי מעידה ששנים רבות היה לה פחד משיירות...

בשוויץ הם שוכנו במלון, ששכן מול אגם ג'נבה, בעיירה הנקראת Caux [עוד אשוב לספר עליו]. שם שהו עד ספטמבר 1945, אז עלו ארצה.

מרים נתנה עדות בארכיון עתלית על מסלול עלייתם ארצה: "במרץ 1944 נכנסו הגרמנים להונגריה ואז, לאחר ריכוז כל היהודים בגטו, אני ושתי בנותיי והורי בעלי הובלנו לברגן-בלזן. משם שוחררנו ע"י קסטנר "ברכבת קסטנר" המפורסמת והועברנו לשוויצריה ובספטמבר 1945 עלינו ארצה. השחרור נעשה ע"י קסטנר, שהוציא מברגן בלזן רכבת שלמה של משפחות יהודיות, שהובאו לשוויצריה – ומשם, כעבור 9 חודשים, דרך איטליה, באונייה שהפליגה מבָּארי לחיפה. היה לנו סרטיפיקט קולקטיבי לכל 1200 האנשים שהיו על האונייה. האונייה הייתה אונית מלחמה אנגלית, שהוחלפה לאונית נוסעים."

לאחר מכן עברה מרים והבנות לבני ברק. בעלה, משה, עלה ארצה בינואר 1948. ב"מקור ראשון", באוגוסט 2018, בראיון לאריאל הורוביץ, סיפרה נעמי על המפגש הטראומתי עם אביה: "כל הזמן דיברו סביבי על אבא, אבל זו הייתה מילה ריקה", היא מספרת; "לא הבנתי מה זה אומר. הייתי מחוברת מאוד לאימא שלי, ופתאום הגיע אדם זר ונתקע בינינו. כשאבא שלי הגיע, במשך הרבה זמן לא רציתי להכיר בו. אפילו לא

רישום העלייה של משפחת ולדמן: אלברט ואטל, הוריו של האבא משה, מגדלנה – היא מרים (בתמונה), נעמי – בת 3, אגנס – בת שנה, ואירן, אחותו של משה. הגעה ב- 2.9.1945 באונייה וויל דאורן, דרך המשרד בג'נבה;
מיועדים להגיע לישראל ולדמן בשכונת מאה שערים בירושלים

קראתי לו 'אבא'. קראתי לו 'הוא', וזה מאוד כאב לו. יום אחד אמי החליטה שאני חייבת לקרוא לו 'אבא', ושאם עוד פעם אחת אקרא לו 'הוא', אהיה חייבת לבקש סליחה. ערב שלם היא עמדה על כך שאתנצל בפניו, ואני סירבתי, עד שבסופו של דבר נשברתי מרוב עייפות ובכי. יותר לא העזתי לקרוא לו 'הוא."

- למה היה כל כך קשה להכיר בו?

"אני חושבת שפחדתי מאובדן נוסף. בניגוד לאחותי, שעדיין לא נולדה כשאבא נפל בשבי, אני כן הכרתי את אבא שלי, ופתאום הוא נעלם. **הכאב היה בלתי נסבל, וייתכן שהיה לי מנגנון טבעי, שניסה לחסוך ממני כאב נוסף.** הרגשתי שאני לא בשר מבשרו של האיש הזה, שהוא לא חלק ממני, שהוא מפר את האיזון שהיה במשפחה."

נעמי למדה בבני ברק ולאחר מכן בבית ספר חרדי ברמת גן. על המשך לימודיה כתבתי בראשית הדברים. בארץ נולד לנעמי אח, שלמה ולדמן.

אחת החוויות המרתקות הייתה לפני שנים אחדות. אסא, בעלה של נעמי, הוזמן לכנס בשוויץ, בעיירה לחוף אגם ג'נבה, והציע לה להצטרף אליו. רק בהגיעה למקום, ל- Caux, הבינה נעמי שזה **המלון, בו שהתה עם משפחתה לאחר הפינוי מברגן בלזן, ששופץ והפך לארמון כנסים מפואר**... בוויקיפדיה כתוב על המקום: "במהלך מלחמת העולם השנייה, המלונות נפגעו ושימשו לשכן פליטים אזרחיים ושבויי מלחמה נמלטים של בעלות הברית. **לבסוף מצאו בה מקלט כ-1,600 יהודים מרכבת קסטנר מבודפשט**"...

כך נראית ההזמנה לכנס וכך תמונת המקום בוויקיפדיה.

נעמי מצאה במקום את רשימת הפליטים ששהו בו, כששמה, יחד עם כל בני משפחת ולדמן, מופיעים בה. **זאת הייתה סגירת מעגל מרגשת מאוד עבורה!**

Telegramm — Télégramme — Telegramma

48 ++ 3846 LONDON W536 24 7/8 VIA RADIOSUISSE

2152

ELT = WALDMANN MAGDA
FLUECHTLINGS LAGER MORGINS
SWITZERLAND

ENTL ECRER MAJCSU AGI KES NENDI SONT HONGRIE ZOLI BUSTINO
KALMAN JENO SONT EN MORAVIE BASIERS = JEZA +

צילום מברק שהיה בידי מרים, אימא של נעמי, אותו היא קיבלה לשוויץ, ל-Caux, ושם מספרים לה מי ניצל מבני משפחתה. מוזכרים שני אחיה אמיל וזולי, שאכן שרדו, וגם שני אחיה, קלמן וינו, שהיו בדכאו. ראו אותם עד היום האחרון ומרים חיכתה להם, אבל הם לא הגיעו כי הגרמנים ירו במי שנשאר עד הרגע האחרון...

עוד מוזכרים במברק מייצ'ו, אגי וארווין, ילדיה של אחותה הגדולה של מרים, פרידה, שהייתה מבוגרת ממרים בכ-21 שנה. הילדים האלה היו כבר בוגרים והם שרדו.

- ולקראת סיום אני מבקשת להוסיף פן אישי של נעמי אל משפחתו של בעלי, כפי שגיליתי בשיחה איתה ובעקבות עבודת השורשים שכתבתי על משפחת בעלי. מסתבר שלנעמי יש קשר משפחתי אל בצלאל וולף, האח של אברהם וולף, שהוא הסבא רבא של בעלי – וכך מסתבר **שנעמי כשר ויהודה פיקסלר, בעלי, הם קרובי משפחה מדרגה רחוקה**... בצלאל ואברהם וולף היו גם האחים של מנשה, שהוא הסבא רבא של יוסי פיקל, והוא זה שיידע אותי על הקשר המשפחתי אל נעמי כשר.

מה כתוב בספר "הכפר שלנו" על בצלאל וולף (עמוד 45)? "מייסד השושלת של משפחת וולף נולד בכפר קולוצ'אבו [Kolochava], עבר ממנו לבושטינה, ובשנת 1882 הקים את טחנת הקמח הגדולה ואת מפעל החשמל". ובהמשך (עמוד 108): "הראשון מבני וולף בא לבושטינה מקאלוז'ה (Kolocsa) [קולוצ'אבה] וייסד את טחנת הקמח הראשונה, שסיפקה עבודה לשלושים איש, ואחר כך התרחבה והפכה גם לטחנת שמן למאור, שסיפקה חשמל לכל הכפר."

בצלאל וולף ואשתו, סוזי (Sose), לבית ברנדשטיין

טחנת הקמח, שהופעלה על ידי תעלת מים, שנחפרה מנהר Tereblya, העובר בכפר. משפחתו של בצלאל וולף הייתה בעלת הזכויות להשתמש במים להפעלת הטחנה מאז פרנץ יוזף, המלך האוסטרו-הונגרי, שהעניק להם אותה במתנה.

קברו של בצלאל וולף בבושטינו, ליד קברו של הרב הידוע מרדכי מנדבורנה

ציור של בצלאל וולף

שלמה וצ'רנה/ז'ניה שוורץ, סבא וסבתא של נעמי –
מזכרת קטנה שנשארה לאימא שלה מהם

עוד זיווג בין המשפחות, כפי שסיפרה נעמי: "טובי וולף, [בתו של בצלאל], נישאה לקלמן שוורץ, והיו להם שני ילדים, אימרה ויודית. קלמן היה אחיה של מרים [אימא של נעמי] ושני ילדיהם הם בני דודי. כולם ניספו בשואה."
כמה קטן הוא עולמינו וכמה שמחתי לתרום מהמידע שהיה בידיי לנעמי ולמשפחתה!

נעמי הוסיפה עוד מידע: "אני יודעת שהסבא של סבא שלי, שלמה, מצד אימו, **היה שלמה גנצפריד**, מחבר 'קיצור שולחן ערוך'. סבא שלי נקרא על שמו וגם אחי נקרא שלמה."
הרב שלמה גנצפריד נולד, וגם קבור, באוז'גורוד.

נעמי נשואה, כאמור, לאסא כשר ושלושת ילדיהם הם יהורז (ז"ל), שירית ואבשלום.

יישר כוח, נעמי, על עשייתך המגוונת רבת השנים!

לביא לאה (טורון) [עלון 75 – ספטמבר 2020]

הוריה של לאה (צבי וציפורה יעקובוביץ) התחתנו בשנת 1930 בטורון (Torun), מחוז מיז'גוריה. אביה היה חזן בבית הכנסת ומורה לעברית בבית הספר היהודי של הקהילה. הוא היה ציוני נלהב. בגלל דעותיו הוחרם על ידי חלק מהקהילה הדתית, שהאמינה בעליה לארץ רק אחרי בוא המשיח.

לאה ואחיה התאום, וילי, נולדו בשנת 1931 בעיירה אוקורמֶזו (Ökörmező; ברוסית: Межгорье, מז'גוריה; בצ'כית: Volové, וולובה), כיוון ששם היה בית חולים שבו נולדו התאומים. המשפחה התגוררה, כאמור, בטורן, ובהיות התאומים כבני שנתיים עברה המשפחה להתגורר בפראג; האם פתחה בעיר חנות לדברי מתיקה כשרים. החנות נחלה הצלחה גדולה בקרב יהודי המקום.

האופוריה נקטעה בבת אחת בשנת 1939, כאשר גרמניה הנאצית השלימה את האנשלוס - סיפוח אוסטריה והמשיכה לכיוון צ'כוסלובקיה. "הצבא הנאצי נכנס לפראג בלי קרב, אפילו ללא יריה אחת. לאה זוכרת את עצמה כילדה בת 8, מביטה מהחלון בחיילים הנאצים צועדים ברחוב במגפיהם השחורים והנוצצים. היא אמרה לאימא: "תראי איזה יופי" אבל האם מלמלה, "בסדר, לא, לא".

"רק אחרי כמה חודשים הבנתי שמשהו לא בסדר".

זמן קצר אחרי כניסת הנאצים לצ'כוסלובקיה הוטלו מגבלות ואיסורים על יהודים, למשל נאסר על הנוצרים להעסיק יהודים ולהפך, מה שגרם למעשה כמעט לכל היהודים להפוך למובטלים בן לילה. כמו כן הוטל על היהודים עוצר מחמיר ונאסר עליהם לצאת מהבתים אחרי השעה 6 בערב. אבל זה היה כאין וכאפס לקראת מה שציפה להם בעתיד.

יום אחד הגיעו גרמנים אל החנות ולקחו את אביה. לאחר יומיים הגיעה האם לבית הספר, בו היה האב עצור. לפתע ראתה שלט בגרמנית: "הכניסה ליהודים אסורה ". מהמשרד נשמעו צעקות והיא חששה, אך בכל זאת דפקה בדלת ונכנסה. לפניה ראתה שלושה קצינים גרמנים שבהו בה בפליאה ושאלו: "לא ראית את השלט שאין כניסה ליהודים?". האם ענתה: "כן, אך לא רשום שאין כניסה ליהודיות"... היא הצליחה להרשים את הקצינים ששמרו על העצירים בזכות יופייה. האם אמרה שהיא ובעלה הונגרים ואינם שייכים לצ'כיה. היא הציגה את הדרכונים ההונגריים שלהם. הקצינים הביאו את האבא למשרד, כשגופו מלא סימנים, אבל הם שיחררו אותו.

לאחר כשבועיים אמר לאם קצין שהכירה, שכדאי לנו לעזוב - כי מתחילים להכניס את היהודים לגטאות. האם הודיעה לאב הבית שהם יוצאים לנופש... זה היה בחורף 1939, לפני חג המולד, והמשפחה נסעה לבודפשט ברכבת. כשהגיעו לגבול נשמעו מבחוץ צעקות "יהודים החוצה". האם מצאה קצין הונגרי באחד הקרונות ופנתה אליו בבקשת עזרה. החיילים הגרמנים החלו לעלות על הרכבת בחיפוש אחר יהודים. הקצין ההונגרי פנה לאחד החיילים וביקש ממנו את מסמכיו. החייל החל לגמגם שכן לא היו לו מסמכים. האם הצילה את כל היהודים בקרון...

המשפחה הגיעה לבודפשט ומשם המשיכה לכפר טורן שבו חייתה לאה כשהייתה תינוקת והתאחדה עם סבתא. זה היה כפר של יהודים בלבד, שבו חיו כ-600 איש. הגרמנים עדיין לא פלשו להונגריה

והחיים היו סבירים, יחסית. האב אף מצא עבודה ולימד עברית בבית הספר המקומי. אבל השקט לא נמשך זמן רב. בסוף אותה השנה, הוא נלקח למחנה עבודה בפולין ע"י השלטונות ההונגרים, ששיתפו פעולה עם הנאצים. שם היה במשך כל זמן המלחמה. בתום המלחמה שרדו מתוך חמשת אלפים יהודים רק שלוש מאות, ביניהם אביה.

המשפחה עברה תלאות רבות ושרדה, בסופו של דבר בבודפשט. האח, וילי, שעסק בהברחת יהודים לארץ, נאלץ לברוח ובשנת 1949 עלה ארצה. לאה והוריה עלו ב-1951. תחילה גרו בשער העלייה, שהיה מקום ריכוזם של העולים שהגיעו בגלי העלייה ארצה לנמל חיפה. בהמשך, בזכות העברית שלה, ומפני ששלטה בשפות נוספות, עבדה לאה כמזכירה בארגון שקלט יהודים בארץ ועזרה בחלוקת דירות ורהיטים לעולים מאירן ומתימן. בהמשך למדה לאה לתואר במקרא ובהיסטוריה ישראלית באוניברסיטת ירושלים. אחרי הלימודים עבדה כספרנית באוניברסיטה.

בשנת 1957 נישאה לאה לירמי לביא, שהיה איש צבא קבע. שש שנים היא עבדה בהוראה. היא הפכה את המחסן שלהם לספריה וזו כה הצליחה, כך שלאה עזבה את ההוראה.

שתי הבנות הגדולות נולדו בירושלים והמשפחה הייתה בתהליך מעבר לכרמיאל. חודש לאחר לידת הבת השלישית בירושלים התאחדה המשפחה בכרמיאל.

בשנת 1973, אחרי מלחמת יום כיפור, הקים ירמי, ביחד עם חבר, מפעל לציפוי מתכות. מבית מלאכה קטן התרחב העסק והוקם "כרמוכרום" [CARMOCHROME] שהוא כיום מפעל מצליח באזור התעשייה בכרמיאל.

בית המלאכה הקטן מנה בראשיתו 4-5 עובדים, צמח לעשרה – ולאחר מספר שנים נרכשו עוד קווי ציפוי והמפעל העסיק כבר 60 עובדים.

בשנת 2000 רכשה המשפחה את המפעל האלקטרומכני של "טלרד" וכך עבר לרשותם גם תהליך הייצור, בנוסף לתהליך הציפוי.

כיום "כרמוכרום" מוגדרת כחברה לייצור זיווד אלקטרוני, הרכבות מכניות וגימור מתכות. יש לה ותק של יותר מ-40 שנה והיא אחת החברות המובילות בתחום.

רשימת הלקוחות כוללת חברות היי-טק, תעשיות ביטחוניות וצבאיות, תעשיית הרַכָּבוֹת, תעשיות תרמוסולריות, תעשיות רפואיות ועוד.

יש ל"כרמוכרום" הסמכה לתקנים בינלאומיים והיא מייצאת לחו"ל.

מועסקים בחברה כ-200 עובדים, כולל בני משפחתם של לאה וירמי לביא.

להלן קישורים מרתקים לסיפורו של מפעל "כרמוכרום":

http://carmochrome.co.il/

https://www.youtube.com/watch?v=g6SoWQmgUPo

https://www.youtube.com/watch?v=1GEGY5Neo5o

ועוד מסיפור חייה של לאה, הכרוך בסיפורה של תמר פולק, אף היא מוותיקות כרמיאל.

תמר פולק ולאה לביא גרות לא הרחק זו מזו. שתיהן נולדו במרחק של קילומטרים אחדים בלבד זו מזו. גם תמר נולדה באוקורמֶזוֹ - בשנת 1936; לאה נולדה, כאמור, חמש שנים קודם לכן באותה העיירה וחייתה בכפר קטן לא הרחק משם, בשם טורן. רק בשנת 2000, הובילה פגישה אקראית בכרמיאל ליצירת קשר חברות חם ואמיץ, כאשר החוט המקשר ביניהן, מלבד השפה ההונגרית

השגורה בפיהן, הוא סיפור הישרדותן בשואה. לאה ומשפחתה שרדו את התופת, בעוד שתמר איבדה את הוריה בגיל צעיר, אך הצליחה לשרוד ביחד עם אחיותיה הגדולות ממנה. תמר החליטה להוציא לאור את סיפורה המופלא של לאה ולהפוך אותו לספר מרתק.

לאה סיפרה על היכרותה עם תמר: את תמר פגשה לגמרי במקרה בבריכת ה"טופ קלאב" בכרמיאל, לפני כ-20 שנה. "הגעתי לשם עם חברה כדי לשחות" היא משחזרת, "הגענו לתא ההלבשה והבחנתי במישהי שמורחת קרמים על עצמה במשך שעה ארוכה. הערתי לחברתי, בהונגרית, על האישה שלא מפסיקה להתמרח וציינתי שהיא בוודאי קוסמטיקאית שמנסה על עצמה את כל התכשירים. ואז האישה, תמר, פנתה אלי ואמרה בהונגרית, 'דווקא לא קוסמטיקאית'. רציתי שהאדמה תבלע אותי באותו רגע. לא ידעתי שהיא מבינה הונגרית". כאשר לאה שאלה מהיכן תמר, היא השיבה לה בפשטות, 'מרחוב צה"ל'. לאה צחקה - 'התכוונתי מאיפה במקור, הרי לא למדת הונגרית ברחוב צה"ל'. תמר הביטה בה ואמרה, 'עזבי, את לא מכירה את האזור שבו נולדתי בהונגריה, זה בעיירה נידחת בשם אקרמזו'. לביא פערה עיניה בתדהמה: 'גם אני נולדתי שם!'"
השתיים נפגשו עוד מספר פעמים בקאנטרי, במקרה, ולאט לאט הפכו לחברות טובות, המבקרות זו אצל זו באופן קבוע. עם הזמן נחשפו סיפוריהן מתקופת השואה, כשהיו ילדות. "הגענו למסקנה שיש לנו עבר משותף מאוד עצוב" אומרת תמר והיא מתכוונת לסיפורי ההישרדות האישיים שלהן, שמלמדים עד כמה תעוזה וגורל יכולים לתעתע ולקבוע את עתידנו. במסע ההישרדות הזה, תמר איבדה בגיל 5 את אביה שנורה למוות. שנה אחרי זה איבדה את אימה שהייתה חולה מאוד וגססה במשך זמן רב.
תמר פולק שרדה את השואה בזכות תעוזתן של אחיותיה הגדולות ששלחו אותה לחסות במשפחות נוצריות והודות לטוב ליבם של אנשים פשוטים, אשר סיכנו את חייהם בכך שעזרו לה.
למרות סיפורה הטראגי, החליטה תמר לכתוב ספר חדש דווקא על חברתה לאה – ולא על עצמה. "לאה היא אישה טובת לב, מציפה אותי במתנות, אין לי את המשאבים שלה מבחינת חומר, אז חשבתי מה באפשרותי לעשות למענה כחברה טובה. החלטתי לפרסם חוברת המתארת את סיפור הישרדותה בשואה, היא גילתה התלהבות רבה והחליטה להפוך זאת לספר של ממש", מסבירה תמר. זהו סיפורה של לאה ולא פחות מכך, סיפורה של אימה, ציפורה, שהייתה בעלת תעוזה יוצאת דופן והצילה את חיי משפחתה מספר פעמים. את הספר **"לאה, משום כך את אחותי"** ניתן למצוא בחנויות הספרים הידועות.
סיפורה של לאה ותעוזתה של אימה שהצילה את חיי משפחתה ויהודים נוספים, חקוק במכון "יד ושם", וכעת גם בספר הנפלא שכתבה תמר פולק, **ספר שיישאר עדות חיה גם עוד שנים רבות לתהפוכות הגורל ולסיפור הישרדות וגבורה מדהים של משפחה יהודית אחת בתקופת השואה.**
ברוכה תהיי לאה, על עשייתך רבת השנים ועל תרומתך לתעשייה ולחברה בארץ!

- התיעוד מסתמך על שיחה עם לאה, על ראיון במקומון זהר.נט כרמיאל מאת גיל דובריש (11.04.2018) ועל עדות שהעניקה לאה לעמותת "לדורות", המתעדת את סיפוריהם של ניצולי השואה על ידי מתנדבים.

לאה לביא ואחיה התאום זאב (וילי),
זמן קצר לפני המלחמה

הסמל המסחרי של חברת "כרמוכרום" בכרמיאל

לאה לביא (מימין) ותמר פולק -
עם הספר שכתבה תמר על משפחתה שלה ושל לאה:
"לאה, משום כך את אחותי"

ד"ר לביא מיכאל (המידע משנת 2011) (וליקה דוברון) [עלון 63 – דצמבר 2019]

"ד"ר מיכאל לביא (ליבוביץ) היה יליד שנת 1913, צ'כוסלובקיה [מוליקה דוברון **Velika Dobron, מחוז אוז'גורוד**] . אלמן, אב לבת בשם נעמי, סב ל- 3 נכדים ול- 5 נינים.

ד"ר לביא היה ניצול שואה. מתוך 8 אחים - 5 בנות נרצחו בשואה ו- 3 בנים שרדו.

ד"ר לביא היה ממקימי המרכז הרפואי ברזילי ומנהלו הראשון.

ד"ר לביא החל עבודתו כרופא צבאי בצבא הצ'כי בימי מלחמת העולם השנייה. תיפקד כרופא ראשי בשני מחנות שבויים והוצא מהאוניברסיטה עקב היותו יהודי הונגרי.

עלה ארצה והתגייס לצבא, שם שירת כרופא בבסיס חיל האוויר.

כשחזר מבוסטון מלימודי בריאות הציבור ורצה להעניק ולהחזיר לצבא את כל מה שלמד בזכותם, הבין כי אין לו למי למסור את כל הידע שרכש ואין לו אפשרות אף ליישמו.

ד"ר לביא נענה לבקשתו של ד"ר יהושע כהן ממשרד הבריאות והגיע לאשקלון לאחד את לשכת הבריאות עם בית החולים, שהחלו בהקמתו.

ד"ר לביא החל את עבודתו בבית החולים בשנת 1961 וסיים את עבודתו בשנת 1980.

הוא היה מעצבה של תפיסת העולם המשולבת, שבאה לידי ביטוי במרכז הרפואי ברזילי כיום: ארגון יחידת בריאות אשקלון כיחידה משולבת של שירותי בריאות הקהילה והאשפוז; מנהיגם של שיטות עבודה חדשניות כמו: בית חולים פתוח למבקרים, שיטת הביות (Rooming In), מתוך הבנה לחשיבות שהיית ההורים עם ילדם המאושפז; מניח יסודות לבניין הלוגיסטי של בית החולים - בהנחילו את תפיסת עולמו, לפיה כלל הציוד הנדרש למחלקות (כביסה, ציוד משקי, רפואי וכדומה) ינוהל תחת גורם מרכזי אחד. **מדבריו: "תפיסת עולמי לגבי בריאות הציבור היא, שמחלה ובריאות הן שתי פנים לאותה המטבע. על כן, יש לכוון לחינוך לבריאות ולפעולות מניעה תואמות לאוכלוסיות השונות עוד במסגרת הקהילה ומוסדותיה.** את הכול נתתי למרכז הרפואי ברזילי, את כל מה שלמדתי, את כול מה שידעתי, את כול הניסיון שצברתי, את כול מה שהרגשתי וחשבתי שנכון לעשות. נתתי את הנשמה. בפרישתי, הרגשתי קצת כמו משה על הר נבו: "את הארץ תראה מנגד ואליה לא תבוא".

בשנת 2010 קיבל דר' מיכאל לביא את אות "יקיר אשקלון" ובשנת 2013 חגג לו בית החולים את יום ההולדת ה-100!

עיריית אשקלון בשיתוף "עמותת שוחרי בית החולים ברזילי", ערכו ערב מיוחד במינו, בו הצדיעו לעובדי המרכז הרפואי ולזוכים בתואר "יקיר היובל של המרכז". הערב התקיים ב- 28.04.2011.

דר' מיכאל לביא נפטר ולווייתו התקיימה ב-25 באוקטובר 2015 (בן 102)!

2013: חגיגת ה-100 לדר' מיכאל לביא, עם מנהל בית-החולים, דר' חזי לוי

2011: ד"ר לביא מיכאל מקבל את תעודת "יקיר היובל" של במרכז הרפואי "ברזילי"

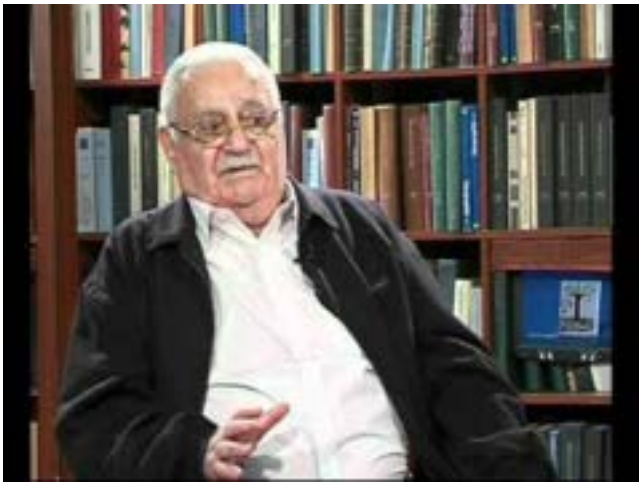

<u>לבנת יצחק (סיילש)</u> [עלון 22 – ספטמבר 2916]
<u>[נפטר במרץ 2017]</u>
מתוך אתר "יד ושם" [ראיון, בהונגרית, שערכו איתו ז'וז'י שירי וקתלין לוקשי.

יצחק (איציק) לבנת נולד בשנת 1930 בשם שנדור וייס, הרביעי מבין חמישה ילדים, בעיר סבלוש (Veľká Sevljuš) שבצ'כוסלובקיה (כיום וינוגרדוב שבאוקראינה). בני המשפחה דיברו הונגרית. אימו של יצחק, טרז לבית לייזרוביץ', דיברה גם גרמנית ויידיש, אך יצחק ואחיו כבר לא דיברו יידיש ולמדו בבית ספר עברי, שכן הוריו של יצחק היו ציונים. לימים, באושוויץ, סייעה ליצחק הגרמנית שידע מהבית.

אביו של יצחק, וילמוש, היה מנהל חוה של אציל הונגרי בשולי העיר. "בניגוד לרוב יהדות הונגריה או צ'כיה, חיינו ממש בטבע", מספר יצחק. בשנת 1939 שבה העיר לשליטת הונגריה ושמה השתנה לנוידסולוש (Nagyszőllős). בעיצומה של מלחמת העולם השנייה גויס אחיו הגדול של יצחק לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי. אמו של יצחק נפטרה בינואר 1944.

במרס 1944 כבשו הגרמנים את הונגריה ובנוידסיילש הוקם גטו. בעל האחוזה שבה עבד האב ניסה לגונן על יצחק ומשפחתו, אך באפריל גורשה המשפחה לגטו ובסוף מאי 1944 גורשו יצחק, אביו, שני אחיותיו הגדולות ואחותו הקטנה איצוקה - לאושוויץ.

בסלקציה הופרד יצחק מאביו ומשלוש אחיותיו. האחיות נשלחו לתאי הגזים ונרצחו. יצחק הועבר לבלוק הילדים והיה משרתו האישי של הקאפו בבלוק. בסוף ספטמבר 1944 בוצעה עוד סלקציה ויצחק נכלל בקבוצה של כ-700 ילדים שנועדו להשמדה ונכלאו בצריף. בלילה נכנס אל הצריף אחד מעוזרי הקאפו שאותו שירת יצחק, הוציא את יצחק והעביר אותו לבלוק אחר. שם פגש יצחק את חיים רפאל, אסיר יהודי מסלוניקי שביוון, שהיה מבוגר ממנו בשש שנים. חיים ידע רק לדינו ויוונית, אך הרגיע את יצחק במשך שעה ארוכה, סיפר לו סיפורים בגרמנית רצוצה ולימד אותו לשיר.

בבירקנאו שרד יצחק שלוש אקציות, בחלקן הצליח לברוח מקבוצה לקבוצה, מצריף לצריף. בסתיו 1944 קועקע על ידו מספר. "הקעקוע היה מעין סימן שהנה, הם עוד צריכים אותך למשהו", סיפר יצחק. "נורא רצינו לקבל את המספרים האלה, כי אם אין לך מספר אז העתיד שלך עוד לא הוכרע, אם אתה הולך לעבודה או לא הולך לעבודה. המספר שלי הוא B-14694. זה נתן לנו הרגשה טובה, שהנה עכשיו אנחנו כבר נחשבים, אנחנו כבר לא אנונימיים, כבר יש לנו מספר. קודם היינו אפילו ללא שם וללא שום דבר, סתם היינו איזה גוש של ילדים. המספר הזה היה כבר שלי. היינו כל כך מאושרים עם זה, זה לא יאומן. היינו מאושרים שנתנו לנו מספר סוף סוף."

ב-18 בינואר 1945 הוצא יצחק בצעדת המוות מבירקנאו ולאחר כשבועיים הגיע למחנה הריכוז מאוטהאוזן שבאוסטריה, שם פגש את אביו. בסוף מרס 1945 הוצעדו השנים בצעדת מוות, במהלכה

ניזונו מעשב ומשבלולים. הם הגיעו למחנה גונסקירכן שבאוסטריה כשהם מוכי כינים וחולים בטיפוס. הם שוחררו על ידי הצבא האמריקאי והועברו לבית חולים בכפר הורשינג (Hörsching) ליד לינץ. כשבועיים לאחר השחרור נפטר האב.

יצחק חזר לעירו, אך על ביתו השתלטו זרים. הוא עזב את העיר במטרה להגיע אל אחיו בונדי שבארץ ישראל. הוא הגיע לבודפשט ומשם ברח עם קבוצה שעברה מאזור הכיבוש הרוסי לאזור הבריטי והגיע לבית הילדים בעיירה האיטלקית סלבינו, בה לימדו אותו שליחים מארץ ישראל. במרס 1947 עלה יצחק על האנייה "שבתאי לוז'ינסקי". האנייה הגיעה לחוף ניצנים ביום הולדתו ה-17 של יצחק והמעפילים ירדו לחוף, אך נתפסו בידי הבריטים. תושבי יישובי הסביבה, שהיו אזרחים בריטיים ארץ- ישראלים, הגיעו לחוף והתערבו בין המעפילים כדי למנוע מהבריטים לגרש את המעפילים. בתגובה גירשו הבריטים את כל הנוכחים על החוף למחנות המעצר בקפריסין ובהדרגה, לאחר חקירה, שחררו את בעלי האזרחות הארץ ישראלית. בזכות העברית הטובה שבפיו שכנע יצחק את הבריטים שהוא ותיק בארץ ומשתייך לבעלי האזרחות הארץ ישראלית, ולאחר שבוע הועבר ארצה.

הוא התגייס ל"הגנה", השתתף במלחמת העצמאות כקשר ולאחר מכן היה קצין קשר בצה"ל.

יצחק לבנת היה חבר בהנהלת המוזיאון למורשת היהדות הדוברת הונגרית. חלקים מסיפורו מתוארים בספר 'מנודים – סיפור אהבה' והוא איש עדות המספר את סיפורו בפני קהלים מגוונים.

יצחק היה שותף בתאגיד "תעבורה" וכיום הינו אחד התורמים המכובדים לעמותה.

ליצחק ולאילנה, הגרים בקריית אונו, ארבעה ילדים - כולם קצינים במילואים בצה"ל - שנים עשר נכדים וכן נינים.

כתובת אתר you tube בה ניתן להאזין לעדותו:

https://www.google.co.il/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjfgbS-wYnPAhUH1hoKHW9eCPMQjhwIBQ&url=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DxkG-a77CGx4&psig=AFQjCNE6NYpLRDgIi0DEWP_c4_TrgKiw8A&ust=1473758797323675

בשנת 2013 נפתח באוניברסיטת חיפה מסלול לדוקטורנטים, במימון משפחתו של יצחק, המעניקה מלגות לסטודנטים מכל העולם. היעד: להוביל את תחום ללימודי השואה בארץ ובעולם כולו. תוכנית הלימודים הינה חוצת דיסציפלינות: מלימודי היסטוריה יהודית, סוציולוגיה ואף פסיכולוגיה. התכנית מארחת מרצים מאוניברסיטת חיפה ומאוניברסיטאות בישראל ומהעולם, לצד התמחויות ושיתופי פעולה עם שני גופים ממשלתיים: מוזיאון "יד ושם" ומוזיאון "לוחמי הגטאות".

בשנת 2014 הדליק יצחק משואה בסיום טקס יום השואה והגבורה בקיבוץ לוחמי הגטאות.

ברכת יישר כוח לפועלו של יצחק ונאחל לו בריאות והמשך פעילות פורייה!

<u>דר' לזרוביץ ציפורה (ציליה) (וליקי רקוביץ)</u> [<u>עלון 72 – יולי 2020</u>]

דר' ציפורה (ציפי) לזרוביץ סיימה במאי 2020 את עבודתה **כמנהלת המעבדה למיקרוביולוגיה ב"מרכז הרפואי אסף הרופא"** - לאחר 41 שנים (!) **באתר בית החולים מובא המידע האקדמי הבא:**

"התמחותה במיקרוביולוגיה קלינית: בקטריולוגיה, מיקולוגיה [חקר הפטריות], פרזיטולוגיה [חקר הטפילים], ביולוגיה מולקולרית ובדיקות סביבה. בנוסף, היא מנהלת את המרכז הארצי לליגיונלה [Legionella] בבדיקות קליניות.

<u>השכלה</u>: בעלת תואר Ph.D , בוגרת הפקולטה למדעי החיים באוניברסיטת "בר אילן",

בעלת תואר שני - M.H.A - מוסמכת אוניברסיטת ת"א במנהל מערכות בריאות - הפקולטה לניהול, ביה"ס למוסמכים במנהל עסקים.

חברות בארגונים מקצועיים, חברה ב"ועד האיגוד האקדמי של עובדי המעבדה הרפואית" (אילמ"ר),

חברה ב"ארגון הישראלי למיקרוביולוגיה",

חברת ב"וועדה לשימוש מושכל באנטיביוטיקה" במרכז הרפואי,

חברה ב"וועדה למניעת זיהומים" במרכז הרפואי,

חברת ב"ארגון אירופאי למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות (ESCMID),

מנהלת "המרכז הארצי לבדיקות קליניות ללגיונלה".

אז כיצד התחיל סיפורה של ציפי?

הוא התחיל בעירה וֶליקי רקוֹבץ [Velykyi Rakovets, Великий Раковиць], מחוז אירשאבה. ההורים היו לאה ומרדכי-אירו אנגלמן; אחיה של ציפי הוא יעקב אנגלמן.

לקראת גיל 16 עברה המשפחה לעיר וינוגרדובו ושם בגרה ציפי. את לימודיה האקדמאיים עשתה באוז'גורוד, שם סיימה לימודי ביולוגיה וכימיה - תואר ראשון ושני. תוך כדי הלימודים הכירה ציפי את יצחק (איצו) לזרוביץ, יליד טרסבה, והשניים נישאו; שם גם נולד בנם אריה.

המשפחה עלתה ארצה בינואר 1979 והגיעה לאולפן בכפר חב"ד. מעבר לכביש עומד המרכז הרפואי "אסף הרופא". לקראת פסח, ובלי לימודי אולפן מסודרים, נקראה ציפי לעבודת קיץ במעבדה בבית-החולים. היא התקדמה מהר לתפקידים ניהוליים במעבדה. ציפי המשיכה בלימודים והשלימה את הדוקטורט במיקרוביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן וכן תואר שני במינהל מערכות בריאות - באוניברסיטת תל-אביב. 20 שנה עמדה ציפי בראש המעבדה למיקרוביולוגיה בבית החולים "אסף הרופא", תוך פרסום 80 מאמרים בעיתונות המקצועית! במשך שנים ציפי הדריכה סטודנטים לתארים מתקדמים, רופאים סטז'רים, אחיות למניעת זיהומים וגם תלמידי בית הספר - דור העתיד.

בחודשים האחרונים עמדה דר' לזרוביץ בראש מעבדת הקורונה - בניהולה עסקה המעבדה במאות בדיקות של נגיף קורונה, שדרשו מיומנות מקצועית בביולוגיה מולקולרית.

כחצי שנה לאחר העלייה ארצה עברה המשפחה לגור בראשון לציון, עד היום. יצחק עבד 36 שנים כמהנדס בצה"ל. לציפי וליצחק בן נשוי ו-3 נכדים, המתגוררים בפתח-תקווה.

לכשיתאפשר לחדש את מפגשי החברים שלנו - הבטיחה דר' לזרוביץ להתנדב ולתת הרצאות על נושאי התמחותה, בעלי ההשלכות הרפואיות על כולנו.

ברוכה תהיי על עשייתך והישגיך רבי השנים!

תמונות משגרת עבודתה של דר' ציפורה לזרוביץ
במעבדה למיקרוביולוגיה בבית-החולים
"אסף הרופא" בצריפין

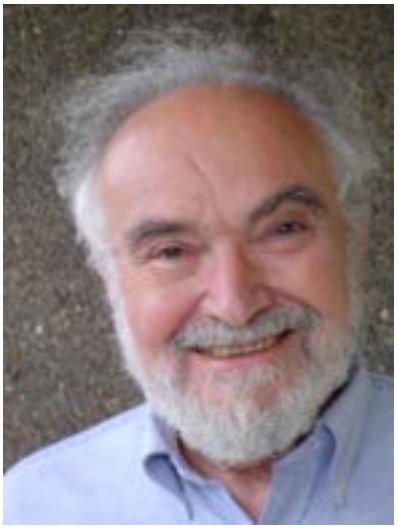

<u>פרופ' ליבוביץ יואל – טיאצ'יב</u> <u>[עלון 135 – יוני 2025]</u>

אל שמו של פרופ' יואל ליבוביץ הגעתי במקרה. ביקשו ממני לצלם מידע מ"ספר מאראמורש", על העיר טיאצ'יב, וכך קראתי בעמ' 268: **"אחד מחוקרי המדע הוא יליד טעטש, יהודה יואל לעבאוויטש. בצעירותו למד תורה בישיבת וויז'ניץ"**. [צמצמתי את הציטוט על פרופ' ליבוביץ כיוון שאיננו מדוייק כלל ועיקר - זאת בעקבות עדכון שלו בכבודו ובעצמו.]
כשחיפשתי בוויקיפדיה מצאתי ערך על שמו. מכאן קצרה הייתה הדרך לחפש עוד מידע, למצוא את כתובת האימייל שלו – ולכתוב על ההתרגשות להכיר את עשייתו המדעית ועל רצוני לכתוב עליו כתבה. קיבלתי את ברכת הדרך במאור פנים ובהתרגשות הדדית.
למען הגילוי הנאות: משפחתו של חמי עליו השלום, אורי פיקסלר, חייתה בטיאצ'יב לפני המלחמה.

מתוך ויקיפדיה: "יואל ליבוביץ (Joel Lebowitz) נולד ב־10 במאי 1930 [בן 95] הוא **פיזיקאי ומתמטיקאי יהודי-אמריקאי.** זכה במספר פרסים. **תמך בנושאי זכויות האדם, ובמיוחד במאבקם של מדענים אסירי ציון.**
נולד בטיאצ'יב (אז בצ'כוסלובקיה, כיום באוקראינה). שרד את מחנה ההשמדה אושוויץ, מקום בו **נרצחו אביו, אימו ואחותו**.
לאחר השחרור מהמחנה, עבר לארצות הברית ולמד בבית ספר יהודי אורתודוקסי ולאחר מכן באוניברסיטת סירקיוז, שם קיבל תואר דוקטור בשנת 1956. הצטרף לסגל ההוראה באוניברסיטת ייל ובישיבה יוניברסיטי. בשנת 1977 עבר לאוניברסיטת Rutgers, שם הוא מכהן עד היום.
ליבוביץ **פרסם יותר מחמש מאות מאמרים בנושא הפיזיקה הסטטיסטית**. הוא **אחד המייסדים והעורכים של כתב העת "Journal of Statistical Physics", אחד מכתבי העת החשובים בתחום זה.**
[על פירוט עשייתו המדעית – אדלג].
בין הפרסים הרבים שקיבל, הוענקה לליבוביץ מדליית מקס פלאנק בשנת 2007, 'על תרומותיו החשובות בתחום הפיזיקה הסטטיסטית במערכות של שיווי משקל ובמערכות של חוסר שיווי משקל, ובמיוחד על תרומתו לגבי התאוריה של מעבר פאזה, והדינמיקה של מערכות אינסופיות ומצבים של חוסר שיווי משקל קבוע. כמו כן, עבור קידום תחום המחקר לכיוונים חדשים, ועל הכנסת מדענים נוספים לתחום'.
בנוסף זכה בפרס דני היינמן לפיזיקה מתמטית (2001).

פרסים והוקרה: מלגת גוגנהיים עמית החברה הפיזיקלית האמריקאית
פרס דיראק של המרכז הבין-לאומי לפיזיקה תיאורטית (2022)
פרס דני היינמן לפיזיקה מתמטית (2021) המדליה הגדולה של האקדמיה למדעים של צרפת (2014)
עמית האגודה האמריקאית למתמטיקה (2013) מדליית מקס פלאנק (2007)
Dwight Nicholson Medal for Outreach (2004) פרס אנרי פואנקרה (2000)
פרס האגודה האמריקאית לקידום המדע לחופש ואחריות במדע (1999)
פרס היינץ פייגלס לזכויות אדם של מדענים (1996) פרס המחקר של מקס פלנק (1993)
מדליית בולצמן (1992) עריכת הנתון בוויקינתונים"
הוא היה נשיא האקדמיה למדעים של ניו יורק, והוא חבר באקדמיה הלאומית למדעים של ארצות הברית.
פרופ' יואל ליבוביץ הוא מדען, אך גם הומניסט מובהק. הוא גם חבר פעיל בקהילת זכויות האדם.

מבדיקת דפי עד עולה שלהוריו של יואל קראו צבי וייטא, לבית כץ; אחותו הייתה פריידי, ילידת 1931 [בת 13] – שלושתם נספו בשואה.
גם אביו של מרדכי מוזכר באותו מקום: " בן ציון כץ [אביה של ייטא] ת"ח [תלמיד חלכם] ומתנהג בחסידות...לר' בן ציון שלושה חתנים תלמידי חכמים: **ר' צבי לעבוביטש,** ר' מרדכי לעבוביטש ור' מאיר דויטש". גם בספר "תפוח", משנת המתעד את ילידי טעטש רשומים פרטים אלה (עמ' 205): ר' צבי, בן עזרא וה' שרה רייזא ליבוביץ מחוסט. הגיע לטעטש בערך בשנת תרפ"ח [1928] כשהתחתן עם ה' ייטא

כ"ץ. בסיוון תש"ד [1944] גורש לבירקנאו, משם הועבר לאחד המחנות המסונפים לאושוויץ. בעת סלקציה, שהייתה בחודש תשרי תש"ה הוחזר לגיא ההריגה בבירקנאו."
על יואל רשום באותו מקור (עמ' 201): "אחרי מלחמת העולם השנייה למד בישיבת ויז'ניץ בגרוייסווארדיין [בהונגרית: Nagyvárad, כיום אוֹרַאדְיָה] ואחר כך היגר לארה"ב. שם למד בישיבת "תורה ודעת" ובאוניברסיטה – מתמטיקה ופיזיקה. מקום כהונתו בניו ג'רסי.
שמו המלא בעברית הוא יהודה-יואל – ובאנגלית Joel Louis.

פרופ' יואל ליבוביץ בשנת 1975

ובשנת 2004

יישר כוח, פרופ' לייבוביץ,
על הישגיך המרשימים!

ליבוביץ ליאורה - 1974-2021 (וילוק) [עלון 86 – אוגוסט 2021]
על ליאורה, בת הדור השני, תכננתי לערוך כתבה לאור הישגיה הנאים. אך לחיים יש, לעתים, חוקים אחרים... עוד טרם הושלמה התוכנית, שמעתי, בצער, על פטירתה בטרם עת.
ליאורה היא בתו של חברנו, גבריאל-יוסף ריטנברגר, יליד 1944, מווילוק, המתגורר בפתח תקווה.
אחותה היא סופי ובתה – ליאה.
מתוך המקומון "מלבס", היוצא בפתח תקווה / מזל טלבי לוי.
פורסם בתאריך: 26.5.2021

"אבל והלם בפתח תקוה: תושבת העיר והפעילה החברתית, ליאורה ליבוביץ', נפטרה היום ממחלה קשה. בחודש הבא אמורה הייתה ליאורה ז"ל לציין יום הולדת 47. היא השאירה אחריה בת, ליאה, בת 19 בלבד. מותה היכה בתדהמה את חבריה ומכריה הרבים בעיר, שחלקם כלל לא ידעו על מחלתה, ואשר סיפרו על **אשת עשייה, פעילה בתחום החברתי**, שדאגה להפיץ המון טוב סביבה.
ליבוביץ ז"ל החלה את דרכה המקצועית **ככתבת ברשת "ידיעות תקשורת"** ולאחר מכן שימשה **דוברת מחוז המרכז של משרד החינוך ודוברת "מוזיאון פתח תקוה לאמנות"**. בעשור האחרון ניהלה ליבוביץ **משרד יחסי ציבור וקשרי ממשלה**, שנמצא בבעלותה, וכן שמשה **מרצה באוניברסיטת אריאל ואוניברסיטת חיפה במחלקות לתקשורת.** באפריל 2019 מונתה לתפקיד **דוברת חטיבת החדשות של "כאן", תאגיד השידור הישראלי.**
בשנים האחרונות הקדישה חלק גדול מזמנה **לעשייה חברתית ומוניציפלית בעיר פתח תקווה**. עד לפני שנתיים **עמדה בראש עמותת "מדיה תקשורת" והובילה מאבק ציבורי לקידום השידור הציבורי בעיר**. בעשור החולף עסקה **בקידום קורס מנהיגות נשים במסגרת "נעמת", הקימה את פורום "נשות עסקים בפתח תקווה"**... ובנוסף שמשה ליבוביץ **חברת הנהלת "נעמת".**
לליבוביץ תארים בתקשורת ומדעי המדינה, ומינהל עסקים.
"ב-25 השנים האחרונות ליאורה תמיד הייתה שם]]", אומר בכאב חבר המועצה אורי אהד. "ליאורה התחילה במועצת הנוער והייתה פעילה מאוד דומיננטית. היא תמיד הייתה רגישה ולקחה דברים ללב. שום דבר לא עבר לידה והיא תמיד הייתה מאוד אמיתית. תמיד ידעת, גם כשהיא כעסה עליך וגם כשהיא חיבקה, שזה אמיתי. מותה הוא הלם גדול. היא בדיוק סיימה לימודי משפטים והתחילה התמחות ולכל דבר שהיא הגיעה אליו זה היה בעבודה קשה ומכל הלב. זו אבידה גדולה מאוד".
הפעיל החברתי ירון קדושים הוסיף: "הייתי בקשר עם ליאורה ז"ל בכל תקופת מחלתה הקשה. היא התמודדה בגבורה רבה עם סבל גדול מאוד אבל עודדה את עצמה, יותר משאני עודדתי אותה. היא נלחמה בגבורה והיו רגעים שהיה נראה שזהו, היא מנצחת ואלוקים שולח לה רפואה. אבל, לצערנו לא. אלוקים רצה אחרת. ביום שישי האחרון, ליאורה הספיקה לשלוח תרומה מכובדת למטה המאבק שלנו נגד סגירת הצמתים בכביש 40 וזו הייתה השיחה האחרונה שלנו. **היה חשוב לה מאוד לתרום לאיכות הסביבה והעיר** לפני הסוף. היא הייתה אישה טובה. כואב לי עליה מאוד".
ראש העירייה רמי גרינברג כתב: "בצער רב התבשרתי היום על פטירתה של ליאורה ליבוביץ' לאחר מאבק במחלה קשה. ליאורה תושבת העיר, **פעלה למען הציבור והקהילה רבות ובתחומים שונים ומגוונים.** אני משתתף בצער המשפחה בשעתם הקשה ושולח תנחומים על האובדן הגדול".
"את ליאורה אני מכירה ממפלגת העבודה ורצנו יחד גם פוליטית, גם בהסתדרות וגם בראשות המקומית", מספרת הפעילה החברתית זיו כהן. "בתקופה האחרונה נותק בינינו הקשר וביום ההולדת האחרון שלי, היא התקשרה אלי לאחל לי מזל טוב ואמרה לי 'שגם אם עבר חתול שחור בינינו, אנחנו תמיד נשאר חברות טובות'. אני יודעת כבר המון זמן שהיא חולה והלב שלי נקרע. שאלוהים ישמור על הילדה שלה".
יהי זיכרה ברוך!

ליברמן חמדה (וליקי ברזני) [עלון 62 – נובמבר 2019]
[נפטרה במאי 2022]

חמדה ליברמן נולדה ב- Velký Berezný [כך נקרא המקום בצ'כית; Nagyberezna - בהונגרית; Velikiy Bereznyy - ברוסית; Berezna Groys - ביידיש].
העיירה ממוקמת כ-38 צפונית לאוז'גורוד, במחוז הנקרא כיום בשם זה. לא הייתה זו עיר גדולה, אך גם לא כפר, ולכן נקראה בהונגרית "עיר בינונית" [Mezö város].
חמדה נולדה להוריה, שרה ויהודה דויטש, ושמה היה זיסו (Zisu), הצעירה מבין 12 ילדים (8 בנות ו-4 בנים). רק בארץ הוחלף שמה לחמדה [זיסו = מתוק ומכאן הבחירה בחמדה].
חמדה נולדה בינואר 1925 ובחודש ינואר הקרוב ימלאו לה ב"ה 95 שנה. משנת 1980 ועד היום, **במשך כמעט 40 שנה חמדה מתנדבת בבית-החולים "תל השומר"** – אך דבר דבר במועדו!
משפחת דויטש הייתה משפחה דתית – מסורתית, כמו רוב תושבי העיירה. להורים הייתה חנות מכולת גדולה, בעלת שתי דלתות רחבות, שמכרה בסיטונאות ובקמעונאות. פעם בשבוע היו הכפריים מכל האזור מגיעים עם עגלותיהם לקניות. בחצר הענקית היו הרבה מחסני סחורות. מצבה הכלכלי של המשפחה היה מצוין, ושתי נשים סייעו בעבודות הבית. שפת הדיבור בבית הייתה יידיש וחמדה למדה בבית-ספר צ'כי [בשנים אלו האזור כולו היה תחת שליטה צ'כית]. חמדה עוד זוכרת את מילות ההמנון הצ'כי, הסלובקי והרומני. רק כשנכנסו ההונגרים לאזור ב-1939 למדה חמדה הונגרית עם מורה פרטית. ההונגרים החרימו את רישיון העסק של ההורים ("epor"), אך החנות נפתחה במקום אחר, עם שם אחר.
בפסח 1944 גורשו בני המשפחה לגטו אוז'גורוד – ובהמשך לאושוויץ. לשנים מהאחים היו מסמכים נוצריים והם שרדו. האח הבכור, משה, היגר עוד בשנות העשרים לארה"ב, שם נולדו לו בן ובת, וגם הוא שרד. חמדה אפילו לא הכירה אותו בילדותה, אלא רק אחרי המלחמה. אח נוסף ו-6 אחיות, שהיו נשואות עם ילדים – נרצחו באושוויץ; האחות הנוספת, אסתר, שהייתה מבוגרת מחמדה בשנתיים, החזיקה מעמד זמן מסוים, אך נפטרה גם היא ונקברה בקבר אחים.
חמדה נותרה עם אחייניתה, הצעירה ממנה בשנתיים, ויחד עבדו במטבח, עבודה קשה של בישול והובלת הסירים הכבדים אל הצריפים, אשר זיכו אותן במנת אוכל כפולה, זו אשר נתנה סיכוי טוב יותר להישרדות. מאושוויץ הועברה חמדה לברגן בלזן.
אחרי השחרור, בתום המלחמה, הן הועברו למחנה לנסברג, בו היה בעבר בית-חולים לחיילים הגרמניים, ועתה היה ברשות הצבא האמריקאי. גם בלנסברג המשיכה חמדה לבשל ולחלק אוכל לחיילים האמריקאים. למחנה הגיעו גם נציגי הסוכנות וחמדה ואחייניתה נרשמו לנסיעה לפלשטינה. אך אז הגיעו בחור מוולקי ברזני, עיירת הולדתה, שחזר לעיירה אחרי המלחמה, וסיפר ששני אחיה חיים באוז'גורוד. הן החליטו לנסוע הביתה, כדי שגם האחים/הדודים יצטרף אליהן. אך איך להגיע לעיירה? למחנה הגיע אמבולנס כדי לחפש איזושהי משפחה, וחמדה ואחייניתה התגנבו לתוכו והגיעו לצ'כיה; משם נסעו ברכבות עד אוז'גורוד ופגשו את שני האחים, אשר לא היו במחנות בזכות המסמכים הנוצריים; לאחד האחים הייתה כבר בת. האחים לא רצו לעלות ארצה והיגרו לארה"ב. חמדה חזרה לפראג, שם הכירה את מי שהפך לבעלה. לבעלה היו 3 אחים, שהגיעו לפראג לפני המלחמה, ואחריה – היגרו לארה"ב. חמדה סירבה לחיות שוב בארץ של גויים והייתה נחושה לעלות ארצה. היא ובעלה עלו ארצה בשנת 1946 באוניית המעפילים "ביריָה", ואנשיה לא גורשו לקפריסין. לאחר עשרה ימים של שביתת רעב קיבלו המעפילים אישורי עלייה.

הדירה הראשונה נקנתה בשכונת התקווה התל-אביב, שם התגוררו 9 שנים ושם גם נולדו הבת והבן. אחר-כך העתיקו את מגוריהם לגבעתיים וכיום חיה חמדה ברמת-גן. הפרנסה הייתה מתפירת תיקים וארנקים, עיסוק שבו עסקו האחים של בעלה בארץ.
משנת 1980 מתנדבת חמדה בבית-החולים "תל- השומר", במחלקת חזה וכלי-דם. תחילה התנדבה פעמיים בשבוע – ובשנים האחרונות – פעם בשבוע ומגיעה לבית-החולים בתחבורה הציבורית, קיץ וחורף. עם הגעתה, היא מארגנת את ארוחת הבוקר - על-פי ההנחיות המיוחדות לכל חולה, מחלקת אותה ודואגת לאיסוף המגשים לאחר מכן. בשלוש השעות הבאות היא עובדת בחדר התרופות, שם היא דואגת למילוי התרופות והציוד הרפואי עבור האחיות, מלאכה, בה עליה לגלות מקצועיות, ריכוז ואחראיות. היחסים עם צוות הרופאים והאחיות מצויינים.
בעקבות ניתוח אורתופדי שעברה נעדרה חמדה כחצי שנה ממקום ההתנדבות וחששה שלא יקבלוה בחזרה. אך הצוות אמר לה: "רק תבואי ותשבי פה". ההתנדבות מעניקה משמעות ותוכן כה רב לחייה והיא איננה מוותרת, גם אם הדרך קשה וארוכה.
התפוח לא נפל רחוק מהעץ והדוגמא מבית גרמה לכך, שגם בנה של חמדה מתנדב פעמיים בשבוע בתל-השומר"!
לחמדה 6 נכדים ו-20 נינים (הגדולה מהם בת 16) – כן ירבו!
יישר כוח על עשייתך הברוכה כל כך וברכת בריאות איתנה והמשך ההתנדבות, שכל כך חשובה לך!

ההורים של חמדה,
שרה ויהודה דויטש

חמדה (מימין)
ואחותה בצעירותן

משה, אחיה
הבכור של חמדה
עם שני ילדיו
בארה"ב

חתונת האח הבכור, אהרון דויטש, לפני המלחמה

חמדה (במרכז), בתה ובנה, עם חלק מהנכדים ומהנינים

תמונת הקיר שהכינו לחמדה לכבוד יום הולדתה ה-90

חלק מאותות ההוקרה של חמדה

חמדה ליברמן –"יקירת הקהילה" – חנוכה 2019
בליווי רוזה קליימן ורותי פיקסלר

נוף של וליקי ברזני, שנהר ה-Uzh (אץ) עובר לאורכו; אותו הנהר שזורם גם באוז'גורוד והעניק לה את שמה: זרימתו היא כשל נחש, החי בגדות נהרות.
חמדה אהבה מאוד את נופו של הנהר...

<u>ליברמן ירון – מלונאי בכיר (ראחוב – לָה)</u>

<u>[עלון 127 – אוקטובר 2024]</u>

גילוי נאות: את ירון אני מכירה מיום לידתו – הוריו הם חברי ילדות של בעלי. הפעם רציתי לספר על בן הדור השלישי, העוסק בתחום, בו חלים שינויים רבים בשנים האחרונות, והוא נתון לפגעי הזמן: מחלות ומלחמות.

ירון הוא מלונאי בכיר ומוערך ברמה בינלאומית, המציין בימים אלה עשר שנים להקמת מלון הבוטיק היוקרתי הראשון בתל אביב, מלון "נורמן".

תמצית כתבה מ"מעריב עסקים" מה-2.10.2015, ג'ון בן זקן: "גאווה ישראלית: מלון תל אביבי זכה בקטגוריית מלון הבוטיק הטוב בעולם: ארגון תיירות אמריקאי הכריז על המלון כזוכה **וירון ליברמן, [הוא] מנכ"ל המלון.** "לא רבים כולל כותב שורות אלו, שמעו על מלון "נורמן" בתל אביב, אך בעתיד רבים עוד ישמעו עליו. מלון בוטיק זה, הממוקם בשני מבנים משנות העשרים בעיר הלבנה של תל אביב, זכה בתואר **"מלון הבוטיק הטוב ביותר בעולם בשנת 2015"** [שנה בלבד לאחר הקמתו]. התואר ניתן על ידי יריד ארגון תיירות אמריקאי חשוב בשם JET SETTER, שמדי שנה מפרסם דירוג של מלונות בעולם לפי קטגוריות, כאשר המלון זכה בקטגוריית מלון בוטיק."

בכתבה באתר [International Air Service] ias מה-27.2.2024, שכתב מוטי ורסט, נכתב: "... הסקרנות להבין וללמוד עוד על מלון, שכל הזמן עולה לכותרות גברה. הוא זוכה במלון הבוטיק הטוב מטעם World Travel Awards™2023, המלון האקלקטי והקלאסי ביותר בישראל 2023 מטעם מגזין LUXlife היוקרתי, דרוג שני בצמרת מלונות היוקרה בישראל לשנת 2023 מטעם Readers' Choice Awards of Condé Nast Traveler readers rating 2023' והמלון הטוב בישראל מטעם מגזין התיירות הבריטי היוקרתי Travel + Leisure לשנת 2022. אלו רק התארים המרשימים האחרונים. הרשימה אינסופית.

כל אלה נזקפים לזכות מלון הנורמן בתל אביב. ... הנורמן יציין בקרוב עשור מאז נפתח ב-2014 וזה בהחלט הזמן המתאים ללמוד יותר מהאדם שאחראי באופן ישיר על הישגי האירוח המפוארים הללו.

המוח מאחורי הפרסים האינסופיים.

בקיץ 2012, מצא את עצמו ירון ליברמן, אז מנהל מזון ומשקאות בשרתון תל אביב, יושב על הספסל בכיכר המלך אלברט. מולו בניינים בסגנון ישן ואקלקטי בתנופת שיפוצים. הוא שאף לקרירה במלונאות במלונות המותגים הגלובליים לאחר שעבד כבר בצעירותו בוולדורף אסטוריה ניו יורק. ליברמן פגש בנציגו של היזם, יונתן לוריא, שרכש את שני הבניינים הישנים ברחוב נחמני 23 ו-25. לוריא תכנן להקים שם מלון, שיישא את שמו של אביו המנוח נורמן. ...על הספסל התבשר זה עתה ליברמן כי הוא זה שזכה במכרז להיות המנכ"ל.

12 שנים מאוחר יותר, בעודו יושב עימי על אותו ספסל, לבקשתי, הבחנתי בהתרגשותו, עם דמעה סמויה בעיניו. מאז קבלת הבשורה לא ישב שם. 'נעניתי להצעה כי הרגשתי שקיבלתי את ההזדמנות ללכת בעקבות האני מאמין האמיתי שלי – אירוח בסגנון הישן והטוב, 'אולד סקול', אמר ליברמן. 'כבר בתחילת הדרך כתבתי אמנה המגדירה את המלון שלנו שהפכה לדי.אן.איי של הנורמן'."

כתובת מקוצרת לכתבה זו : https://www.ias.co.il?p=153252

בספטמבר 2023 אירח ירון במלון שפים מצמרת העשייה הקולינארית בישראל, למפגש חד פעמי ויוצא דופן עם השפים ממסעדת "דיספרוטר" המוערכת מברצלונה, המדורגת במקום השני בעולם, ובעלת שני כוכבי מישלן. אנשים רבים יידועי שם פוקדים את המלון המיוחד.
לאחרונה השתתף ירון בתוכנית **"בואו לאכול איתי"** – עונה 8, בה הגיע **למקום השני** - לאחר שבישל בישול אירופאי מוקפד.
ונחזור אל שורשיו של ירון: הוא בנם הבכור של מרתה (ילידת ראחוב, לבית בש) ושל בוריס/אברומי (יליד לֶה [Leh], שגדל בהמשך גם הוא בראחוב). ההורים עלו ארצה בנפרד בשנים 1972-1973, נישאו בארץ והתיישבו בקריית גת. למרתה חנות להלבשת נשים בקריית גת – ואברומי הוא מורה הנהיגה הראשון בעיר. כל ילדותו ונעוריו של ירון עברו בקריית גת. את לימודי המלונאות למד ועבד במשך 12 שנים בארה"ב.

אחותו של ירון היא שלי ואשתו היא זהבית, אדריכלית מעצבת פנים. הם מתגוררים בגבעתיים ולהם בן ובת, גיא ורומי.

מאחלים לך, ירון, המשך הצלחה והגשמת החלומות

מן העיתונות: 12 מלונות הבוטיק היפים בישראל – על ירון ליברמן ומלון הבוטיק נורמן [עלון 129 – דצמבר 2024]
כתבה שפורסמה במאקו, ב-23.10.2024 ע"י לימור קלר ועוסקת בנושא כוללת התייחסות למלון נורמן, שירון ליברמן הוא המנכ"ל שלה [ראו כתבה בעלון 127 מאוקטובר 2024]. מתוך הכתבה: "מלונות הבוטיק הישראליים, אחים קטנים ואיכותיים למלונות רחבי הידיים ושופעי הקולינריה, הם נישה ייחודית עם תמהיל אירוח אינטימי יותר ועיצוב מוקפד שטומן בחובו סיפור מקומי...

- איך בחרנו את מלונות הבוטיק היפים בארץ?

צוות השופטים שלנו מונה אדריכלים ומעצבים בעלי ניסיון בארץ ובעולם, אדריכלי נוף ויזמים מתחום המלונאות. אלה התבקשו לבחור מכל רחבי הארץ את מלונות הבוטיק המרהיבים ביותר בנראותם, יוצאי הדופן בעיצובם, המייצרים לקהל חוויה אסתטית וחושית, ולא נופלים מהסטנדרט של המלונות היפים בעולם. הקריטריונים לרשימה נקבעו מראש: מלונות המכילים עד כ-150 חדרים, שהוקדשה בהם מחשבה למבנה המלון, למיקומו, לקונספט העיצובי שלו, לחדרי השינה, למרחבים הציבוריים לרבות הלובי, מתחם הספא, המסעדה ואזור ההסעדה, וכמובן דיוק בפרטים הקטנים כגדולים.

כדי לשמור על אובייקטיביות התבקשו השופטים לבחור את המלונות מתוך ניסיונם והיכרותם האישית והמקצועית, ולא מתוך רשימה שנקבעה מראש, ולהקפיד שאין ולא הייתה להם נגיעה תכנונית או עיצובית אליהם. אלה התוצאות - ובראשן: פרא ריזורט Six Senses Shaharut **והנורמן**, שזכו בפער בציוני השופטים.

הנורמן, תל אביב: יואב מסר אדריכלים: מלון הבוטיק הנורמן ממוקם בלב העיר הלבנה בתל אביב, קרוב לשדרות רוטשילד, בשני מבנים היסטוריים ששוחזרו ברוח האלגנטיות של שנות ה-20. יש בו 30 חדרי שינה ו-21 סוויטות, שתי מסעדות המגישות מאכלים מהמטבח הים תיכוני ALENA של עומר שדמי מילר ודניאל צור בקומת הכניסה, והמסעדה היפנית דייניגס בגג המלון, גג ובריכת אינפיניטי. הארכיטקטורה משמרת את הבניין המקורי ונשארת נאמנה לאופי הבאוהאוס של האזור, עם עיצוב פנים של דוד ד'אלמדה מסגרדה [David Almada Sagrada]. יצירות אמנות ישראליות מעטרות את השטחים הציבוריים.
אדריכל יואב מסר: "הערכים החשובים ביותר בנורמן הם המטען התרבותי של הבניינים והיותם סֵמי ציבוריים, כלומר בבעלות פרטית, אך פתוחים וזמינים לציבור. האדריכלות ההיסטורית התל אביבית מיושמת בשני הבניינים, שנבנו באותה שנה – המעבר מהסגנון האקלקטי של נחמני 23 לסגנון המודרני של נחמני 25, וביניהם וילה שנבנתה ב-1939 בסגנון בינלאומי טיפוסי. ביקשנו לחבר בין הבניינים בחומרים, בפיתוח השטח ועוד, תוך שימור המטען האדריכלי שלהם. הגן מסביב נותן תחושה שנמצאים בתל אביב של פעם, והמלון עצמו הוא הראשון המשמעותי בלב תל אביב, העיר הלבנה, כך שאורח יכול ליהנות מהחוויה התל אביבית ולהרגיש בה תושב ליום. עיצוב הפנים של דייוויד אלמדה מוקפד בפרטים ברמה בינלאומית ומשדר את התחושה שהבריטים לא עזבו את הקולוניה הבריטית. עם האדריכלות, המשתמשת בשפה קולוניאלית מעט בריצופים בחלונות ובמדרגות המקוריים, המלון הוא אבן דרך בעיצוב מלונות."
מנימוקי השופטים – אדריכל אילן פיבקו": תכנון ועבודת שימור מורכבת, עיצוב הפנים עכשווי ויפה. המלון וחדרי הסוויטות מקבלים את כל העומק שלהם בזכות כך שהבעלים של המלון אספן אומנות, מה שהופך את חלל הסוויטה למקום נעים, אטרקטיבי ויפה."
של המלון אספן אומנות, מה שהופך את חלל הסוויטה למקום נעים, אטרקטיבי ויפה."

סוויטה במלון

צילום:
סיון אסקיו

ליטמנוביץ אהובה (מונקץ') [עלון 46 – אוגוסט 2018]

[נפטרה באפריל 2021]

- סיפורה של אהובה הוא סיפורם של בני הדור הראשון, שהגיעו ארצה אחרי השואה, נלחמו על הקמת המדינה ובנו בה את ביתם.

אהובה, לבית ברקוביץ, נולדה במרץ 1930 במונקץ'. הסבא היה מחסידי הרב שפירא, אשר התנגדו מאוד ללימודים בגימנסיה העברית שנפתחה בעיר. אביה, איזידור-ישראל, (יליד 1897), נולד באיגלה (Yгля, Igle), כפר בנפת טייץ', 30 ק"מ מזרחית לחוסט. הוא נישא לחנה (ילידת 1902) שנולדה במונקץ' ועבר לגור בעיר, בה היה בעל חנות לבדים ולחייטות.

אהובה הייתה השלישית – ובת יחידה מבין ארבעת ילדי המשפחה. המשפחה חיה חיים דתיים - כמו משפחות רבות: שמירת כשרות, שמחות וחגים, כשכל משפחה גרעינית מציינת את החג בביתה. בית הכנסת היה מקום ההתכנסות המרכזי ומתן צדקה היה עניין שבשגרה.

שפת הדיבור בבית הייתה הונגרית ואידיש.

בכל עבודות הבית נעזרה המשפחה בעוזרת.

סדר הפעילות בימי השבוע היה די קבוע:

יום שני – מכינים אטריות ופרפל'ך — יום שלישי – כביסה

יום חמישי – קניות (ואכילת צ'יפקל'ך ובונדל'ך...) — יום שישי – אפייה ובישולים

בכל יום חמישי היה מתארח על שולחנם איש עני מהקהילה, אשר זכה לארוחה ולסיוע כספי.

בשנת 1937, כשנפטר תומאס מסריק, שהיה נשיאה הראשון של צ'כוסלובקיה לאחר מלה"ע ה-1, והיה ידיד חם של העם היהודי, נסע אביה להלווייתו.

כשההונגרים כבשו את זאקרפטיה בסוף 1938 הם התקבלו על-ידי הוריה בשמחה ובמחיאות כפיים. אלא שהשמחה הייתה מוקדמת – ומוטעית... בשנת 1942 נאסר האב ונשלח לגליציה, אך שוחרר כעבור שבועיים.

פסח של שנת 1944 זעזע גם את ביתה של משפחת ברקוביץ, שהובלה לגטו בעיר – ומשם לאושוויץ. מקום הריכוז מחוץ למונקץ', לפני הגירוש, היה בבית-החרושת ללבנים שרופים.

אהובה יצאה לאושוויץ במשלוח שהגיע לשם ב-22.5.1944 ושוכנה בבירקנאו, במחנה C, בבלוק 13. בראשית נובמבר 1944 הועברה לזמן קצר למחנה ראוונסבריק – וממנו לליפשטט. היא הועסקה במפעל מטוסים של הגרמנים, בחריטה של שעוני המטוסים, כשבזכות אצבעותיה הדקות יכולה הייתה להתמודד עם המשימה הקשה, כשהיא בת 14.5 בלבד...

[ובנימה מאוד אישית: אותו מסלול, ובאותם מועדים, עברה גם אימי, פנינה יגר (לבית ברבן), יחד עם שתי אחיותיה, הלין/חנצי ורוז'י. כשהראיתי לאהובה את תמונת אימי – היא נזכרה בה ובאחיותיה, אשר ישנו מולה. אימי הייתה מבוגרת מאהובה בחמישה חודשים בלבד והן היו הצעירות שבחבורה... לשתינו הגילוי היה מרגש ומטלטל...)

התנאים בליפשטט היו "גן עדן" לעומת אושוויץ, הן מבחינת התנאים הפיזיים והן מבחינת המזון. אלא שזמן קצר אחר כך, באפריל 1945, הן הוצאו לצעדת המוות, כשאנשי וורמאכט מבוגרים שמרו עליהן. במשך שבועיים ניזונה אהובה מעשב ומשלג וישנה במתבנים. באחד מעיקולי הדרך, נמלטה

בזריזות אל עובי היער, לבדה - ונרדמה. בבוקר פגשה אישה נוספת, שעבדה בפחחיה בליפשטט ויחד, בהתחזותן לגרמניות, הציעו את עזרתן בבית מקומי (בוורסן)– תמורת אוכל. התעסוקה שניתנה לה הייתה האכלת החזירים... הרוסים כבשו את אזור צפון גרמניה ואהובה עזבה.
אחרי המלחמה חזרה אהובה למונקץ', אליה הגיע גם הניצול היחיד ממשפחתה, האח הבכור משה, שהשתחרר בצ'כיה. אחרי שבועיים בעיר אמר משה לאהובה: "אנחנו באירופה לא נשארים – נוסעים לפלשטינה!" מצ'וף הם הגיעו לתחנת הרכבת קָלֶטי בבודפשט, בה שרר תוהו ובוהו של פליטים; אנשים חיפשו מידע זה מזה בשאלה "עמכו?" [אתה מהעם שלנו?] גם אנשי "ההגנה" הסתובבו במקום. אהובה ומשה שוכנו ב"ארז'ייבייט שקוֹלֶה" ברחוב בית-לחם בעיר ומשם אורגנו קבוצות-קבוצות לסומבוט-היי, גבולות הוברחו בהרי האלפים וכך הם הגיעו לאיטליה. מסע הנדודים כלל את אודינה, פדובה ומחנה של הבריגדה שהתמקם במילנו. הללו אספו ניצולים להכשרות חקלאיות, בהן חוו ערבי שבת עם "עונג שבת" ופעילות של תנועת נוער. ביום הכיפורים של אותה שנה (1945) שהתה בנאפולי. כששהתה בפדובה – הזמינו חיילי הבריגדה ראשי קבוצות לליל ראש השנה ליד ונציה, כשבארוחה החגיגית הופיעו גם פסנתרן, זמרת, והשחקנים חנה מרון ויוסי ידין.
לקראת העלייה ארצה הם רוכזו על-ידי אנשי "המוסד לעלייה ב'" בווילה פֶּזֶנָה ליד מג'נטה [סמוך למילנו], במבנה שלפני המלחמה שימש את ארגון הנוער הפשיסטי. במקום הופעלה תחנת מעבר למעפילים שפעלה במסווה של בית ספר חקלאי. הטירה הייתה שייכת לרוזן איטלקי, שרצה לכפר על העובדה ששיתף פעולה עם הפשיסטים, והפך למגן היהודים.
במהלך תקופת התארגנות הקצרה שוקמה הטירה על ידי היחידות הארץ ישראליות ולמקום הובא ציוד רב שנגנב ממחסני הצבא הבריטי (מיטות, מזרנים, שמיכות, חביות דלק, ציוד מטבח וכדומה). במקום הוקמו מקומות מסתור תת-קרקעיים שבהם הוסתר הציוד שנועד לספינות המעפילים וכן נשק לפני שנשלח ארצה. בתוך זמן קצר החלו להגיע למחנה מאות צעירים שחיכו להעלאתם ארצה. הדריכו אותם מדריכי תנועות הנוער השונות שפעלו הארץ באותם ימים ("השומר הצעיר", "המחנות העולים", "דרור" ועוד). על הצעירים ששהו במחנה הוטלו מטלות רבות ובכללן: הכנת ארגזי מזון ותרופות לספינות, תפירת ערסלים שישמשו כמיטות בימי ההפלגה ואף תפירת תרמילי גב, שיאפשרו למעפילים לארוז את ציודם האישי. בערבים אורגנה במחנה פעילות תרבותית ובין היתר הוקמה מקהלה, ששרה משירי ארץ ישראל. העובדה שבמחנה שהו אנשים כה רבים (עד אלף איש בו זמנית) יצרה בעיות אספקה, שכן באיטליה של אחרי המלחמה שרר מחסור גדול. בעקבות פנייה לראש העיר מג'נטה זכה המחנה לעזרה. לפני הפלגתה של כל אחת מהאניות עברו המעפילים הכנה פסיכולוגית, ואף עברו אימונים בנשק קר ובטיפוס על סולם חבלים. הצעירים תודרכו כיצד להתנהג בזמן ההפלגה, מה לעשות אם הספינה תתקל באניות הצי הבריטי ואיך להגיב אם חיילים בריטים יעלו על הספינה.
בינואר 1946 עלו אהובה ומשה על אוניית המעפילים "אנצו סירני" (משמאל), כשעל סיפון האוניה הפליגו 908 נפשות, (551 גברים ו-357 נשים, בהן נשים הרות), רובם צעירים. אנשי הפלי"ם [פלמ"חים] תידרכו את המעפילים לגלות התנגדות סבילה כאשר יעלו כוחות בריטים לאוניה. וכך אכן אירע עם עלייתם של חיילים בריטים לאוניה, כאשר הייתה במרחק 70 מייל מחופי ארץ ישראל. "אנצו סרני" הייתה האוניה הראשונה אחרי מלה"ע השנייה אשר נתפסה על ידי הצי המלכותי

מסלול ההפלגה של הספינה

הבריטי בלב ים. עם עליית הכוחות הבריטים לסיפון האוניה הושלכו מכשירי הקשר והצופן למים על ידי אנשי הפלי"ם. מחסני המזון הרזרבי נפתחו וסיפקו מזון למעפילים. המשחתות אילצו את האוניה להפליג אל נמל חיפה. המעפילים, ועמם אנשי הפלי"ם והימאים, שהתערבו בים המעפילים לבל יעצרו, הורדו אל החוף ושם חילקו להם תפוזים, אותם קשרו הצעירים בחבל אל מתניהם בהתלהבות ובהתרגשות. משם הם נשלחו למחנה המעצר בעתלית ובו הוחזקו עד תחילת פברואר. המעפילים שוחררו על חשבון מכסת 1500 הסרטיפיקטים לחודש שהקציבה הממשלה הבריטית לעולים יהודים ורובם הועברו ליישובים ברחבי הארץ.

אהובה הועברה לכפר הנוער "עיינות" של "עליית הנוער" (בין ראשל"צ לנס-ציונה), שם למדה עברית וכן תנ"ך, חשבון, ספרות והיסטוריה. בין לבין הועסקו הנערים והנערות בעבודות חקלאיות, אשר מאוד קסמו לאהובה, שהייתה נערה עירונית עד אז. היא עבדה ברפת, בלול, בנוי ובחדר האוכל.

מ"עיינות" יצאה אהובה להכשרה ברמת הדר, שהפכה מאוחר יותר לחלק מרמתיים. הם התגוררו שם בבניין של הסוכנות היהודית.

בשנת 1947 יצאה אהובה להגשמה לנבטים אשר בנגב הצפוני (8 ק"מ מזרחית לבאר-שבע).

מושב נבטים נוסד במבצע "11 הנקודות": אחד-עשר יישובים אשר הוקמו במבצע התיישבות גדול בנגב הצפוני, במוצאי יום הכיפורים תש"ז י"א בתשרי, בלילה שבין ה-5 ל-6 באוקטובר 1946, ביוזמת הסוכנות היהודית. מטרת המבצע הייתה לגרום להכללת אזור הנגב בתוך גבולותיה העתידיים של המדינה היהודית. מבצע התיישבות זה נחשב לגדול מסוגו בשנים שקדמו להקמת מדינת ישראל.

את כל המסלול שהחל עוד באירופה, דרך ספינת המעפילים ועד נבטים עשתה אהובה עם גרשון ליטמנוביץ, שנותר יחיד ממשפחתו. בינואר 1948, במהלך ליווי שיירות, החליטו השניים להינשא...

מנבטים יצאה אהובה לקורס חובשות, כשברקע צויין כ"ט בנובמבר, יום הכרזת האו"ם על סיום המנדט והקמת המדינה; הדרכים היו כבר מסוכנות ובמלחמת השחרור נבטים הותקפה. ההתקפה על נבטים הייתה ההתקפה הראשונה על יישוב יהודי במלחמת העצמאות.

אהובה צורפה כחובשת לגדוד 8 של הפלמ"ח. משה אחיה התגייס לצבא הבריטי.

בתום המלחמה התיישבו אהובה וגרשון במושב אביגדור (ליד קריית מלאכי).

ב-1957 עברה המשפחה לבאר-שבע, כשגרשון הצטרף למאפיה קואופרטיבית "דרור", שהייתה הראשונה והיחידה בעיר. אהובה טיפלה בתינוקות.

אחרי מלחמת "ששת הימים" התנדבה אהובה בבית-החולים "סורוקה" בסיוע לחיילים המאושפזים (כתיבת מכתבים, קניות, אוורור מחוץ לביה"ח).

משנת 1969, ובמשך 17 שנים התנדבה אהובה במכון הפיזיותרפיה בבאר-שבע.

עד היום אהובה משמשת אשת עדות לסטודנטים בבאר-שבע.

לאהובה ולגרשון 2 בנים ובת, 8 נכדים ו-6 נינים. לפני כשלוש שנים נפטר בעלה, גרשון ז"ל.

ברוכה תהיי על עשייתך לאורך השנים ונאחל לך ולמשפחתך בריאות איתנה!

צבי עם אשתו ושתי בנותיו

<u>מאירוביץ צבי (סולוטבינו)</u>

<u>[עלון 33 - אוגוסט 2017]</u>

צבי יליד 1947, נולד בסולוטבינו. את לימודיו המקצועיים עשה בקולג' לאומנויות באוז'גורוד בין השנים 1964-1968. כשהתחתן עבר לגור במונקץ' ועבד כאומן במפעל לייצור חרסינה.

צבי עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1990 והוא מתגורר בקריית-גת. בעיר זו עבד צבי במשך שנים רבות ב"נגריית אברהם פריד", שעסקה בייצור ארונות קודש ושאר חפצי קודש – לבתי כנסת רבים בארץ ובחו"ל.

בעקבות מעבר הנגרייה לקיבוץ לביא שבצפון, ממשיך צבי לעבוד במפעל ליצור חפצי קודש אחר בקריית-גת: "גבריאל - עיצובים בעץ".

צבי הוא אומן, העוסק בציור, בריקוע בפליז ובגילוף בעץ.

חלק מעבודותיו המרשימות, המדברות בעד עצמן

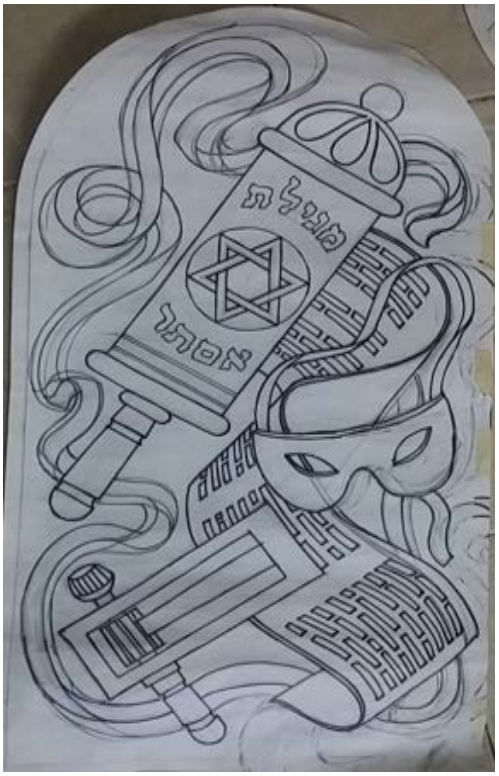

מאירוביץ צבי

<u>מדן אלישע (וָרצקי / Vorota)</u> [עלון 139 – אוקטובר 2025]

אך טבעי הוא שלאחר שהיכרנו את ר' יִשכר דב (בֶּריש) ויִס – נכיר גם את **הנין שלו, גיבור ישראל, אלישע מדן**.
אלישע הוא אחד משבעת ילדיו של הרב **יעקב מדן**, שהוא ראש ישיבת ההסדר הר עציון שבאלון שבות.

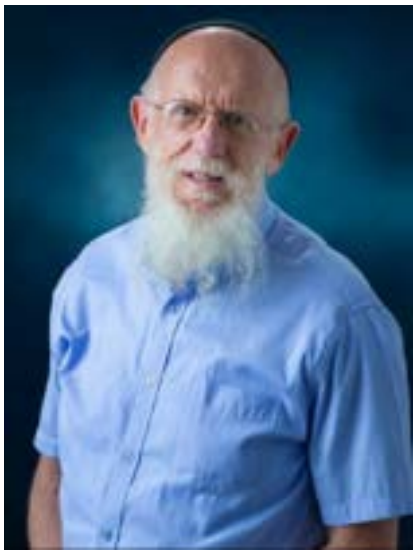
[מאת Yeshivat-Har-Etzion]

יעקב הוא בנם של **לאה [בתמונה] ומאיר מדן**, שהיה חוקר השפה העברית וממתקיני הנוסח של תנ"ך קורן.
לאה היא, אם כן, **סבתו של אלישע, והייתה בתו של ר' יִשכר דב (בֶּריש) ויִס, שהוא הסבא- רבא של אלישע**...

חנוך דאום - Hanoch Daum כתב בפייסבוק שלו ב- 11 בנובמבר 2023:
"אלישע מדן, **לוחם עז ואדם מיוחד ונדיר**,

בנו של הרב מדן, אדם נדיר ששירת בסדיר בסיירת צנחנים, נפצע קשה מאוד בקרבות בעזה וזקוק להרבה כוחות. עשיתי גוגל על שמו וכמובן שהתוצאה הראשונה קשורה לעוד אירוע גבורה. לבקשת אוהביו הרבים - נא התפללו בבקשה על אלישע יהודה בן רותי."

אל שמו של אלישע מדן התוודעתי בלוויה של יוסי הרשקוביץ הי"ד, בנו של חברנו, יעקב הרשקוביץ, שיבלח"א, ואשתו רוחמה. יוסי נפל לפני כשנתיים [כ"ו בחשון תשפ"ד, 10.11.2023] ובלוויה שנערכה בהר הרצל עדיין מהדהדת באוזניי בקשתם / תפילתם של בני משפחתו של יוסי, שביקשו, בדמעות, להתפלל לרפואתו ולהחלמתו של אלישע מדן, חברו הטוב של יוסי, לחיים ולנשק. יעקב הרשקוביץ, אביו של יוסי, סיפר שיוסי ואלישע היו חברי ילדות עוד מגיל 12, מתנועת "בני עקיבא", וגם שירתו יחד בצבא.
באירוע הקשה בו נפצע אלישע אנושות, נהרגו ארבעה מחבריו למילואים, ושישה נפצעו. אלישע נכנס לסדרת טיפולים ארוכה ב"שערי צדק", שכללה טיפול כירורגי, פלסטיקה, אורתופדיה ועוד. למרות הפציעה הקשה שעבר, התעקש אלישע לדבר ולחזק את עם ישראל, תוך שהוא קורא שוב ושוב, ומעל כל במה, לאחדות בעם. **אלישע איבד את שתי רגליו והיה פצוע אנוש**. במסע ארוך, קשה נפשית ופיזית, הוא עבר שיקום, שבעקבותיו הוא עומד והולך בעזרת פרוטזות משוכללות ועושה צעדים ראשונים.
ביום העצמאות השנה היה אלישע אחד ממדליקי המשואה השמינית, "משואת הריפוי והשיקום", יחד עם ירין אילוביץ' וג'ני סיבידיה. מתוך דבריו בטקס:
"אני אלישע מדן, בנם של רותי והרב יעקב מדן, **ונשוי למרים, האישה הגיבורה בעולם**. משיא משואה זו לכבוד פצועי המלחמה, פצועי הגוף והנפש, שעוברים מסע ארוך וכואב של שיקום, ונחושים לחזור לחיים, לשוב ולהיות חלק שווה ותורם במדינה שעבורה נלחמנו.

לכבוד בני ובנות הזוג שלנו, המשפחות והחברים, שמעניקים לנו כוח להתגבר ולהמשיך. לכבוד הצוותים המסורים בבתי החולים ובמרפאות, ארגון נכי צה"ל ובתי הלוחם, וכל מי שמסייע לנו לצלוח את הדרך הארוכה הזאת. לכבוד קיבוץ כרמים, מקום שהוא גשר בין דתיים וחילוניים, אנשי שמאל וימין. **לכבוד המסע המשותף של החברה הישראלית, שגם היא, כמונו, זקוקה לריפוי ושיקום, וגם היא, כמונו - תקום, תתמודד ותנצח. לכבוד ההבנה שאנחנו במסע הזה ביחד - ואסור, אסור שיפרידו בינינו".**

אלישע הוא ממייסדי היישוב "אביגיל" בדרום הר חברון. הוא בן 46, נשוי למרים ולהם שישה ילדים.
[מתוך You Tube "שווים" נלחמים יחד]

יישר כוח, אלישע, גיבור ישראל!

<u>מדר-איינהורן רחל (דובובה)</u> <u>[עלון 136 – יולי 2025]</u>

במאי 2024 פנתה אלי רחל בבקשה לנסות לאתר את שורשי משפחתה מצד אביה, מדובּוֹבֶה (Dubove), מחוז טיאצ'יב. קישרתי בין רחל לבין חברנו, ביילו (ברוך) הוּבּר באוז'גורוד. כך כתבה לי רחל לאחר ימים אחדים: "רותי יקרה, תודה רבה. **ברוך מצא לי את כל משפחתי שאותה אני מחפשת מ- 1994. סוף סוף אוכל למלא דפי עֵד לזכרם.**"
ואכן, רחל מילאה דפי עֵד עוד באותו החודש: על הסבא מאיר מאירוביץ (1895) והסבתא רחל (1899); על אחיו ואחיותיו של אביה: זיסל (1930), צירל (1932), אביגדור (1936) ופסיה (1939). לאביה, יליד 1929 קראו אברהם. מסתבר ששם המשפחה מצד אביו [סבא של רחל] היה מאירוביץ ואילו מצד אימו [סבתה של רחל] הוא היה איינהורן. אנו מכירים תופעה זאת שלא פעם הילדים נקראו בשם המשפחה של האימא, כיוון שההורים נישאו באופן דתי ולא בהכרח נרשמו ברישום הנישואין האזרחי.
רחל מדר (איינהורן) נולדה בקיבוץ מלכיה. הוריה היו שולמית דדשוב ז"ל, בת למשפחה קווקזית מירושלים ומתל אביב ואברהם איינהורן ז"ל, ניצול שואה מן הקרפטים. האבא היה ממגוייסי גח"ל [גיוס חוץ לארץ], שלאחר שיחרורו הגיע ארצה ונלחם במלחמת השחרור, גם במסגרת הפלמ"ח. בקיבוץ מלכיה הוא הכיר את שולמית; שם גם נישאו. אברהם לא יכול היה להתחבר לרעיון הלינה הקיבוצית, וגם לא התרשם מן השוויון בקיבוץ – והמשפחה עברה לראש פינה. שם התבגרה רחל.
לבני הזוג איינהורן נולדו שלושה ילדים: רחל, רויטל ומאיר ז"ל. האח מאיר, שנקרא על שם הסבא מאיר מאירוביץ הי"ד, נפטר בדצמבר 2021 ממחלה קשה בגיל 56. למאיר ז"ל מוקדש הספר האחרון שהוציאה רחל לאור. ("כפר קץ הייסורים" - יצא לאור בהוצאת עמדה בשנת 2023) האח מאיר ז"ל היה רווק ולא השאיר אחריו יורשים.
רחל הייתה עתודאית, אשר למדה בסמינר מורים לפני השירות ולכן קיבלה דחיית שירות. ב-1973 היא נישאה, תוך כדי הלימודים בסמינר ולכן קיבלה פטור מן הצבא.

רחל היא בעלת תואר שני במסלול גיאוגרפיה וסביבה של אוניברסיטת חיפה. היא עסקה בחינוך **והייתה מדריכת מורים למעלה משלושים שנה**. היא מתגוררת במושב ארבל [ליד טבריה] ולה ולבעלה, נפתלי, חמישה ילדים.
רחל כותבת שירה ופרוזה רק מזה עשרים שנה. עד כה פרסמה שלושה ספרי שירה ושני ספרים, שאחד מהם הוא על קורות משפחת האימא. **עתה היא עוסקת בכתיבת ספר על משפחת אביה, שיתרכז בשנת 1938-1939. שמו של הספר יהיה "חלומות על הטיסה"** [הנהר החוצץ בין אוקראינה ורומניה]".
לשם כך השתתפה רחל גם בקורס ללימודי יידיש על מנת לחוש ולהבין את התרבות, בה גדל אביה. בדמיונה היא רואה את סבתה מעודדת את אביה, ילד רך בשנים, היוצא בשעה חמש בבוקר אל הלימודים בחיידר, ואומרת לו לומר בדרך את תפילת "שמע ישראל" ולהרחיק, על ידי כך, את פחדיו מהדרך.
באתר "הון תרבותי" כתוב: "בכתיבתה הלירית היא עוסקת בקשר של האדם לטבע ולאדמה. **הקשר שלה לטבע והאהבה לחקלאות נובע מהקשר המיוחד שהיה לה עם אביה ז"ל, איש אדמה, שידע ממש לדבר עם האדמה. הוא שקירב אותה להבחין בציפורים השונות ומה האדמה נותנת לנו כשאנו מעבדים אותה. אביה שרד את המחנות והיה ניצול יחיד ממשפחתו הגרעינית. רחל נקראת על שם אמו.**
רחל מקיימת מפגשי סופרת סדנאות שירה."
רחל מעידה על עצמה: "מילדותי קראתי הרבה מאוד ולא כתבתי דבר עד שנת 2003. אני לא חושבת שממש התבגרתי למרות שאני נשואה, אם לחמישה וסבתא."

רחל כתבה שיר על בקעת הקהילות ביד ושם. השיר נכתב אחרי שהייתה שם בחיפוש אחר האבנים, עליהן כתובים שמות הקהילות שלנו.

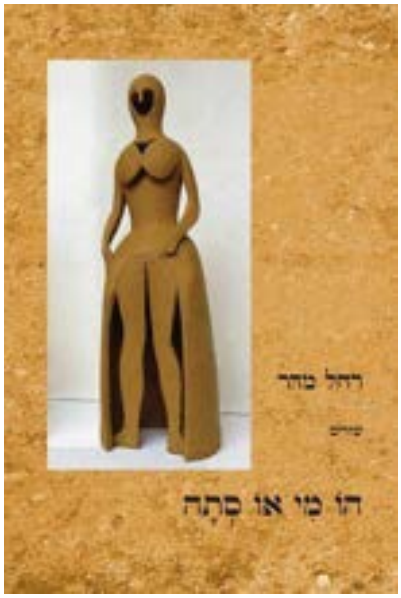

מתוך הספר: שירת האדמה / הוצאת שופרא לספרות יפה, 2013

שומרי הקהילות / רחל מדר

עֲנָקֵי אֶבֶן דּוֹלוֹמִיט מִתְלַעַת,
גְּוִילֵי אֵשׁ סְרוּגִים שְׁתִי וְעֵרֶב,
נְפִילִים שׁוֹמְרִים עַל חֲצֵרוֹת
יְהוּדִיּוֹת קְטַנּוֹת.
הוֹשַׁטְתִּי יָדִי לִטְמֹן פֶּתֶק בַּסֶּדֶק שֶׁבֵּין
הַכְּתָלִים בְּבִקְעַת הַקְּהִלּוֹת.
הִיא נִשְׁלְחָה קָדִימָה וְחֹם כָּבֵד
הִקִּיפָהּ
עֵת נִשְׁמְעָה נְשִׁימַת הָאֶבֶן.
הִינּוֹם, הִינּוֹם, גֵּיא בֶּן הִינּוֹם.
בָּעֶרֶב, כְּשֶׁעָזְבוּ הַמְּבַקְּרִים,
אוֹתִיּוֹת נִתְּקוּ מִגְּוִילֵי הָאֵשׁ
וְעָפוּ אֶל הַר הַבַּיִת
מְמַלְּמְלוֹת תְּפִלַּת זִכָּרוֹן.

ברוכה תהיי, רחל, על עשייתך רבת השנים

מושקוביץ ישראל (מיטל אפשה| [עלון 43 – אפריל 2018]
[נפטר בנובמבר 2018]

ישראל נולד ב-1926 במיטל-אפשֶה [כיום נקרא המקום Serednje Vodyane; ברוסית: Середни Водяне], כפר בנפת ראחוב.

הוריו היו מאיר ומלכה. ההורים גידלו 14 ילדים בבית מרווח. האם הייתה עקרת בית והאב שרת במשטרה הצ'כית עד 1940. באחת השבתות נעצר האב בבית-הכנסת בטענה שהוא מרגל רוסי, אך שוחרר כעבור יממה.

בשנת 1941 גורשה המשפחה מזרחה (כמו כל מי שלא יכול היה להוכיח את אזרחותו), אך הם הצליחו לחזור לביתם.

בפסח 1944 גורשה המשפחה לגטו באוקנה סלטינה [בהונגרית: aknaszlatina]. ישראל עבד בגטו בניקיון דיר חזירים. המשפחה מצאה מחסה בבית-הכנסת שבגטו. האבא חלה, אושפז באיזושהי יחידה ובאחת השבתות היה המפגש האחרון ביניהם...

בחג שבועות נשלחה המשפחה לאושוויץ וישראל נשלח על-ידי דר' מנגלה ימ"ש ימינה. היה עליו לעבור תהליך בשלושה צריפים: בראשון – לזרוק את כל הציוד שהביא; בשני – להתפשט לגמרי ובשלישי – תספורת מלאה. אחר-כך נדרשו להסתדר בשלשות, אך אז הצליח ישראל להתגנב לצריף הראשון ולחלץ משם כיכר לחם גדול. בצריף אליו נשלח חילק חצי מהלחם לכל האנשים לארוחת הערב – ואת המחצית השנייה חילק למחרת בבוקר.

אחרי שבוע באושוויץ נשלח ישראל לבוכנוואלד, לצריף מספר 8, צריף הילדים; מספרו האישי היה 57035. במחנה עבדו חצי יום. בחצי היום האחר למדו רוסית מאסיר אוקראיני. ישראל העיד על עצמו שהיה סקרן מאוד ונהג להסתובב ולהכיר את המחנה בו נאסר.

באחד המסדרים נשלח ישראל על-ידי קצין גרמני לתא השריפה – אך הספיק לברוח; במשך חודש התחבא ואז חזר לצריף. הקצין זיהה אותו שוב במסדר – ושוב הוא נשלח לתא השריפה. הוא התבקש להמתין מספר דקות – ושוב ברח... כשחזר שוב לצריף, האחראי במקום בחר בו, כאחד מעשרה ילדים, לעבודה במפעל במחנה גלייביץ. פיקח עליהם קצין נאצי, שעל יד כולם היה צועק ומקלל אותם. אבל כשאף אחד לא היה רואה - הוא היה נותן להם אוכל ושתייה... הבית של הקצין היה בקצה המחנה ומדי פעם הוא היה שולח לבית שני ילדים שינקו את החצר. בזמן שהם היו בביתו - אשתו האכילה אותם במרק ובאוכל נוסף.

לקראת סוף המלחמה הוא נתן להם פתק עם הכתובת האמיתית שלו, בעיר הסמוכה, ואמר להם שאם הם יצטרכו עזרה שיבואו והוא יעזור להם. כשהאמריקאים שיחררו את ישראל ויתר הילדים הם נסעו

אליו הביתה, ביום הרביעי של פסח 1945, ולהפתעתם, הוא היה לבוש במדים של קצין בריטי... הסתבר שהוא היה מרגל בריטי!

בזמן שהותו של ישראל בבוכנוואלד הוא כונה לא פעם על-ידי המפקד "כלב". הנקמה לא איחרה לבוא: כשהמחנה שוחרר על-ידי האמריקאים, הם הביאו למקום אזרחים גרמניים כדי להראות להם מה עשו ליהודים. מפקד זה התחזה לאזרח והגיע איתם למחנה. ישראל זיהה אותו, האיש הוכנס למחנה השבויים שליד השער והנאצים שבמקום הצדיעו לו. כשהם נשאלו מדוע נהגו כך – הם השיבו, שזה הוא מפקדם! ישראל החליט לחסלו – וכך עשה...

בתום המלחמה חזר ישראל הביתה וגילה בביתו דיר חזירים. הוא השיג גרעיני חיטה מורעלים, התגנב לבית ו"האכיל" את החזירים, שעד הבוקר מתו רובם מההרעלה. ישראל נאלץ לברוח, כיוון שהמשטרה הרוסית הייתה בעקבותיו. הוא ברח לרומניה ומשם להונגריה, שם החל הכשרה לעליה לארץ. משם הגיע ליוגוסלביה ולאיטליה ושהה זמן מה במחנה הפליטים צ'ינצ'יטה שברומא. משם התגלגל ישראל לארגנטינה, אך בהגיעם לחוף לא התירו ליהודים לרדת מהאוניה. פרסום הנושא זימן למקום את אנשי הג'וינט ובסיועם – התקבל אישור לקליטתם. ישראל הצטרף לתנועת הנוער "הבונים דרור" והחל בהכשרה לקראת עליה ארצה. הוא ליווה את הקבוצה שעלתה על אוניה ועלה על האוניה באופן לא חוקי. משטרת ברזיל אסרה אותו והוא הוחזר לארגנטינה.

בשנת 1948, לאחר כל כך הרבה טלטלות, הגיע ישראל לארץ, לקיבוץ מפלסים [בנגב הצפון-מערבי, בו חיים יוצאי דרום אמריקה].

בשנת 1956 הגיע ישראל לראש-פינה, פיתח משק חקלאי ועבד, במקביל, גם במספרה.

יש לו 7 ילדים (5 בנים ו-2 בנות), 29 נכדים ו-6 נינים! כן ירבו!

<u>מלץ אפרים (מונקץ')</u> [<u>עלון 53 – מרץ 2019</u>]

אפרים הוא איש אשכולות, הן אקדמיות, הן מבחינת תרומתו לחברה והן מבחינת תחביביו.

אז מיהו האיש?

אפרים, יליד 1947, ממונקץ'. הוא למד בבית-ספר מספר 1 על-שם פושקין, בעירו, שם למדו רוב יהודי העיר. את ההשכלה הגבוהה רכש באוניברסיטת אוז'גורוד – בפקולטה לפיזיקה. עם סיום לימודיו ניסה אפרים למצוא מקום עבודה – אך מכיוון שהוא ואשתו, אסתר, הגישו בקשה לעלות ארצה – נחסמו בפניו כל האפשרויות למציאת מקום עבודה. הדוד של אשתו, שהיה בעל "קשרים" מצא לאפרים עבודה כמורה למתמטיקה בבית-הספר ההונגרי ליד ברגסס [Koson / Косонь], שם עבד 7 חודשים - עד לעלייה ארצה.

גם אסתר נתקלה בקושי דומה. תחילה סיימה אסתר את לימודיה כאחות בברגסס, עבדה כשנה – ואז החלה לימודי רפואה, גם כן באוז'גורוד. הדוד עזר גם לה למצוא מקום עבודה והיא הספיקה לסיים שנת סטאז' בבית החולים הפסיכיאטרי בברגסס.

ב-22.10.1973 הגיעו אפרים ואסתר ארצה, עם תינוקת בת 10 ימים (!), תוך כדי "מלחמת יום הכיפורים", שהחלה 16 יום לפני כן... כל הסימנים להתחלה לא פשוטה - כהורים צעירים, במדינה חדשה, הנלחמת על חייה...

המשפחה הצעירה נשלחה לשבי ציון לאולפן, למשך חצי שנה. אזי השתקעו באשדוד, לשם כבר עלו הוריה של אסתר, שלעזרתם הם היו זקוקים כל כך. בגלל קשיי התעסוקה באותה העת, השלים אפרים לימודים לתעודת הוראה ועבד 5 שנים כמורה לפיזיקה בבית-הספר התיכון מקיף ג' באשדוד. גם אשדוד הייתה עיר בראשית, שהוכרזה כעיר רק ב-1968, כך שאפרים ואסתר הינם מוותיקי תושביה. אסתר נקלטה בבית-החולים "ברזילי" באשקלון, אחר-כך עבדה בבאר-יעקב ובנס ציונה ולבסוף פתחה קליניקה פרטית.

אחרי 5 שנים נקלט אפרים במפעל "אלתא" של התעשייה האווירית באשדוד, שם עבד עד לפרישתו לגמלאות. אפרים הכניס למחשוב את כל הגדרות הייצור, שעד אז היו כתובות ידנית ולא בצורה מאורגנת, כך שהוא, למעשה, הופקד על תהליך הטמעת המיחשוב. אחרי מספר שנים המשיך אפרים לעבוד כמנהל פרויקטים ב"אלתא".

לאסתר ולאפרים בת (שהייתה, כאמור בת 10 ימים כשעלתה ארצה) ובן וכן שישה נכדים.

לאפרים שלושה תחביבים בולטים: רכיבה על אופניים, צילום וציור.

רכיבה על אופניים: האהבה לספורט ולטבע החלה עוד בהיותו סטודנט, כשבקיץ הוא היה מדריך טיולים רגליים באזור אוז'גורוד. הוא היה חבר נבחרת ביה"ס והאוניברסיטה בריצות וכן רכב על אופניים. העלייה ארצה קטעה את העיסוק בתחביב זה ואפרים חזר להתאמן בחדר כושר רק בגיל

53! ומאז (שנת 2000) חזר גם לאהבתו הגדולה לרכיבת אופניים! הוא משתתף ברכיבות בכל אזורי הארץ וכן בנסיעות לחו"ל לצורך רכיבה במועדוני רכיבה.

צילום: את המצלמה הראשונה קיבל אפרים בבר-המצווה שלו. הוא למד לתפעל אותה לבד כאוטודידקט וצילם עוד בתקופת ביה"ס. בארץ, למד אפרים בקורס מקצועי בבי"ס לצילום "גליץ" והוא עדיין ממשיך להשתלם. הוא שייך ל"מועדון הצילום – אשדוד", וצילומיו מתעדים צילומי טבע רבים.

- ❖ רבים מכם מכירים את אפרים, המצלם ומתעד שנים רבות את כל האירועים שהארגון שלנו אחראי להם, והם הועלו לאתר האינטרנט שלנו (כולל את מפגש החברים בקריית גת)!

ציור: אפרים גם מצייר מזה שנים רבות ובשנה הקרובה הוא עתיד להשתתף בתערוכת ציורים.

גולת הכותרת של עשייתו בשנים האחרונות היא התנדבות בארגון "ליונס" באשדוד. אפרים עומד בראש צוות העורך בדיקות לילדי הגנים בעיר, במטרה לאבחן ילדים, שלהם עין עצלה ולהפנותם לטיפול אצל רופאי העיניים. על-פי מה שסיפר לי אפרים, העיניים מתפתחות, בדרך כלל, באופן שווה ואז המוח מקבל משתי העיניים תמונה ברורה, אותה הוא מפענח כתמונה תלת-מידית תקינה. אלא, שאם אחת העיניים מתפתחת באופן איטי יותר – היא משדרת למוח תמונה מטושטשת (בגלל קוצר או רוחק ראיה, פזילה או מבנה גלגל העין); המוח אינו יכול ליצור תמונה תלת-מימדית והוא "זורק" את התמונה המטושטשת. כך מתקבלת רק תמונה דו-מימדית במוחו של הילד, והוא אינו מודע לכך... עד גיל 8, לכל המאוחר, עדיין ניתן לתקן ליקוי זה; אחרי גיל 8 – הנזק בלתי הפיך! זו החשיבות העצומה באיתור העין העצלה כמה שיותר מוקדם!

משנה שעברה נבדקו כ-5,500 ילדים, מתוכם נשלחו 400 ילדים לבדיקות עומק אצל רופאי עיניים.

בשנה שעברה, בין אוקטובר למאי, נבדקו ילדים מ-240 גנים בחינוך הממלכתי באשדוד, כשכל יום מתנדב צוות בגנים.

אך הסתבר, שכ-40% מילדי הגנים באשדוד שייכים לזרם החרדי (האשכנזי) והתורני (הספרדי) והם הקימו קול צעקה בבקשה, שגם ילדים אלו ייבדקו. ואכן, השנה נבדקו ילדי טרום חובה בחינוך הממלכתי וילדי החובה בזרמים החרדי והתורני. אפרים אחראי על הלוגיסטיקה והשיבוץ של המתנדבים, כולל יום התנדבות שבועי לבדיקות עצמן. עיריית אשדוד רכשה את מכשיר הבדיקה, שעלותו גבוהה במיוחד (כ-50,000 ש"ח).

הסיפוק הגדול של אפרים הוא המשוב שהוא מקבל מהורי הילדים שהופנו לטיפול. הם דיווחו לו, שחל שיפור עצום בהתנהגות הילדים, שהפכו מילדים עצבניים וחסרי מנוח לילדים רגועים, המתפקדים היטב – וכל זאת עקב השיפור בראייתם!

ברוך תהיה, אפרים, על עשייתך הרב-גונית עבור הקהילה המקומית ועבור ילדי אשדוד!

קרן קיימת לישראל
יער בן שמן - סינגל הרצל
אתר הנצחה ליהדות זקרפטיה-טרנסקרפטיה
Maltz Efraim

Maltz Efraim

האיש והמצלמה – חד הם

אפרים מלץ בפעילות

אפרים במהלך בדיקת עין עצלה
לילדי הגנים באשדוד

אפרים מקבל אות הוקרה על
ההתנדבות ב"ליונס" אשדוד

ציור של אפרים

<u>מסד יהודית (לבית פוגלמן) (מונקץ')</u> [עלון 76 – אוקטובר 2020]

יהודית היא חברת קיבוץ כפר מסריק, אך תחנות רבות היו בדרכה. היא ילידת 1938 (!), בתפר שבין דור ראשון לשני; סיפור הישרדותה קשור ב**"רכבת קסטנר"**. הדוד שלה היה **אריה סוֹלֶה**, יליד מונקץ', אשר חיבר את הספר "אורות בהרים – החינוך העברי הציוני בקרפטורוס בשנים 1920-1944"; על רשימותיו של אריה סולה ב"אנציקלופדיה של גלויות" הסתמכנו באיתור חללי מלחמת השחרור יוצאי קרפטורוס. דרך סיפורה האישי של יהודית נכיר יותר לעומק את אריה סולה וגם את נושא רכבת קסטנר.

אך נלך אל ימים רחוקים יותר...

משפחתה של יהודית, משפחת פוגלמן, חיה במונקץ' עד שנת 1933, שם נולד האח הבכור. יהודית (ושני האחים שקדמו לה) נולדו בקז'מארוק (Kezmarok) אשר באזור הרי הטטרה בסלובקיה, לשם היגרה המשפחה בעקבות פרנסתו של האב. יהודית היא הרביעית מהאחים, אשר נולדו לברטה (ברנצ'ו) והרש בר (צבי דב).

האח הבכור נולד, כאמור, במונקץ' בשנת 1931 ונקרא ישראל (שרולי, לולו); שרוליק נרצח באושוויץ ב-1944.

אחריו נולד דוד/דודי (אלכסנדר) ב-1933, אך למרבה הצער, הוא נפטר מדלקת ריאות בגיל 3 ונקבר בבית הקברות היהודי בקושיצה.

האח השלישי היה שמואל/שמוליק (דזידר). הוא נולד ב-1937 ונפטר אף הוא ממחלת כליות בתאריך לא ידוע סביב 1940-1941.

האב עבד בשיווק פירות וירקות, עד שבאפריל 1942 הוא נלקח למחנה עבודה. יהודית, שנולדה בנובמבר 1938, הייתה בת 3.5. אביה נלקח על ידי חיילים סלובקיים; היא גדלה ללא מידע על גורלו. רק לאחרונה התברר לה, דרך "יד ושם", ששמו של האב מופיע ברשימות שניהלו הנאצים.

מסתבר, שהאב נלקח למחנה עבודה בכפיה בז'ילינה (Żylina) [מחנה שיועד לבחורים] ולאחר מכן נשלח לאושוויץ, שם נרצח ב-17.5.1942 - אך לא ידועות נסיבות מותו.

בעקבות מאסרו של האב, הבינה האימא שהם בסכנה והחליטה לברוח למונקץ', שם חיו הוריה. מכיוון שהאחים דודי ושמוליק נפטרו – נותרו רק האם, שרולי הבכור ויהודית. הם חצו את הגבול בלילה והלכו מרחק רב רגלית. מפעם לפעם נאלצו להסתתר בתעלות שבצידי הדרך והיו חייבים להקפיד על שקט מוחלט. האימא סיפרה ליהודית, שבזמן הבריחה היא שמעה אותה בלילה לוחשת לבובה שלה: "שקט שקט בובתי, אל תבכי, אחרת יגלו אותנו הז'נדרמים הגרמניים ויהרגו אותנו... עוד מעט תיגמר המלחמה ואז נוכל לשחק, לשיר ולצחוק". הבטחות של בת 3.5... יהודית אומרת שהבינה שאלו החיים... הרי נולדה לתוך המלחמה וקיבלה את המציאות כפי שהיא.

שרולי ויהודית הושארו אצל סבא וסבתא, מרים ויצחק שווימר. הילדים היו דוברי גרמנית ולא ידעו הונגרית. האם נאלצה לעבור לבודפשט וסידרה לה ניירות מזוייפים כנוצרייה רווקה. היא גרה כדיירת משנה בבית משפחה נוצרית והתפרנסה מתפירה.

כמעט כל המשפחה המורחבת של יהודית התגוררה במונקץ'. מרגלית (ריצ'ו), אחות של האם, ובעלה, אריה סולה – וכן חמשת האחים של האם, יחד עם בני משפחותיהם. אחות נוספת של האם חיה בבלגיה עם שתי בנותיה. לימים התברר שהיא ובעלה נספו, אולם שתי הבנות, שהיו בנות 9 ו-10, שרדו, כיוון שהוסתרו במנזר. אחרי המלחמה הן נלקחו על-ידי אח של אביהן לארה"ב

ושם הקימו משפחות. האם סיפרה ליהודית, שהיא ידעה את מקום המסתור ורצתה לקחת את הבנות, כדי שיעלו איתן לארץ ישראל, אך הגיעה למנזר יומיים לאחר שהדוד לקח אותן לארה"ב... יהודית ואחיה נדדו בין בתי הדודים במונקץ' כדי לצמצם את זיהויים כפליטים. גם ידידי המשפחה ארחו וטיפלו בילדים, וגם ישבו ליד מיטתה, יומם ולילה, כשחלתה בשנית (סקרלטינה).
הם למדו הונגרית וכך נמנעה הלשנה של גורמים עוינים.
החיים במונקץ' התנהלו בפחד מתמיד ובמתח רב - עד אפריל 1944. באמצע אפריל הוקם גטו מונקץ'. לא הייתה דרך לברוח. המשפחה אספה כסף כדי לשלם לאישה נוצרייה שתבריח את הילדים מן הגטו אל האימא בבודפשט. לאישה היו בן ובת בגילאים של יהודית ואחיה והיא יכלה להבריחם בעזרת תעודות מזויפות. בתחילה, קיוו שהיא תסכים להבריח גם את שרולי, אך היא התחרטה ברגע האחרון, כי הוא נימול... שרולי נותר בגטו, ילד בן 12.5 ונספה, כאמור, באושוויץ, יחד עם הסבא, הסבתא וחמשת הדודים ובני משפחותיהם.
יהודית הילדה, בת 5.5 נלוותה אל האישה הזרה, שהצליחה לחטוף אותה מהגטו, במסעה ברכבת לבודפשט. הזיכרונות מאוד מעורפלים בראשה... לפני הנסיעה הבהירו לה, שעליה להתנהג כל הדרך כאילו האישה הזרה היא האימא שלה וכך לפנות אליה - כדי לא לעורר חשד אצל הנוסעים. יהודית הייתה ממושמעת... בזכות אותה אישה נוצרייה, שסיכנה את חייה כדי להצילה, גם אם היה זה תמורת כסף רב, זכתה יהודית להגיע לבודפשט.
האבסורד הגדול היה, שכאשר הגיעה יהודית לאימא שלה, לאחר תקופה ארוכה שלא התראו [כשנתיים], נאסר עליה לקרוא לה "אימא"... היא הייתה צריכה לפנות אליה כאל קרובה של הוריה. ליהודית לא נותר זיכרון של שמחה מהפגישה עם אימא. היא זוכרת את עצמה כילדה קטנה ועצובה, בחדר ארוך, צר וריק, כשהבדידות, הקור והפחד שוררים בחדרה של האם. היה עליה לדבר בהונגרית בלבד, למרות ששפת האם שלה הייתה גרמנית, ולהתייחס אל האימא כלאישה זרה. יהודית אומרת "שבנסיבות ההן, אי אפשר היה לדאוג לנפשו ולמצוקתו של ילד; היה צריך לדאוג, קודם כל, לקיומו הפיזי..."
יהודית שהתה בבודפשט – עד שרכבת קסטנר התארגנה. באותו הזמן הובלו, ברכבות אחרות, בני משפחתה ממונקץ' לאושוויץ בירקנאו.
המטרה של תוכנית ההצלה של "רכבת קסטנר" הייתה לשלוח ברכבת קבוצת יהודים לספרד או לשוויץ, ומשם להגיע לארץ ישראל. מספר המקומות היה מוגבל. לתנועות הנוער נקבעה מכסה – ובמסגרתה נכללו 1684 ניצולים, אשר זכו לעלות עליה. יהודית, בת ה-5.5, יחד עם הדודה, מרגלית סולה ובתה (יהודית סולה, בת השנה וחצי) - שהייתה חניכת "השומר הצעיר" ובזכות זה קיבלה את אישור העלייה עבור שלושתן. הרכבת יצאה מבודפשט ב-30 ביוני 1944. במהלך המסע פרץ ויכוח בין ישראל קסטנר לבין אדולף אייכמן, וכנראה, שזו הייתה הסיבה לכך שנוסעי הרכבת נלקחו למחנה הריכוז ברגן בלזן, כבני ערובה, כעבור כ-10 ימים (8.7.1944). הזיכרון של יהודית מהמסע – מועט וקשה. זו הייתה רכבת משא של בהמות, שלא היו בה חלונות, וכשהדלתות נסגרו השתרר חושך. הייתה צפיפות איומה, חום ומחנק. הרעב והצמא הציקו מאוד. היו בדרך מספר תחנות. באחת התחנות בלינץ שבאוסטריה הם הורדו מהרכבת וצעדו ברגל לאחד המחנות. שם נדרשו להתפשט עירומים, לזרוק את הבגדים בערמה, אמרו שצריך לגלח את שיער ראשם והכניסו אותם למקלחת של מים קרים תחת זרם חזק. דודה מרגלית סיפרה, לאחר שנים, שהיא זכרה את צעקות הילדים ואיך רבים התעלפו מפחד ומחולשה. לאחר המקלחת הם היו אמורים להיכנס למשרפות... אלא, שלפתע, הופסקה המקלחת והודיעו להם שזו טעות... האיצו בהם למצוא את בגדיהם ולחזור לרכבת. ייתכן שהמפנה הדרמטי והגורלי התרחש בעקבות מציאת פתרון בין קסטנר לאייכמן.

הזיכרונות מברגן בלזן יותר ברורים. בצריף בו שהתה יהודית היו דרגשי עץ בקומות. בכל יום קיבלו פרוסת לחם, אותה החביאה יהודית מתחת לבגדים, ולקחה כל פעם "ביס" קטן. יהודית מעידה, שעד היום יש לה יחס מיוחד ללחם: אין מצב שבביתה תישאר ללא לחם - ולעולם לא תזרוק לחם לפח; לחם שאינו ראוי למאכל אדם – נמסר לבעלי חיים. יהודית זוכרת עדיין את הריח הנורא של המרק הדלוח שקיבלו בצהרים, שהיה עשוי מירקות רקובים.
עם שחר, כשעוד חשוך, הם נקראו למסדר נוכחות, כולל החולים והפצועים.
גם ליהודית נגרמה דלקת אוזניים חריפה. היא נדרשה לעבור מספר דיקורים ושאיבת המוגלה משתי אוזניה, ללא הרדמה. דודה מרגלית החזיקה אותה על ברכיה. באחת הפעמים, כשמרגלית לא יכלה להכיל את סבלה של יהודית, היא התעלפה במהלך הטיפול.
יחד עם כל הצרות, הם חגגו ערבי שבת בקבלת שבת, בשירים עבריים, שאת מילותיהם לא הבינה. בין מתנות יום ההולדת אפשר היה לכלול את פרוסת הלחם היומית, אותה נתנו בידיים רועדות...
לאחר חצי שנה, בדצמבר 1944, הם שוחררו מברגן בלזן, בעזרת פעילותו של קסטנר, ותחת חסות "הצלב האדום" הועברו לשוויץ. ההליכה מהמחנה לתחנת הרכבת, מרחק 7 ק"מ, הייתה בקור קשה, ללא ביגוד מתאים, עם נעלי גבר גדולות וקשורות בחבל לרגליה, חלשה מהרעב. הפעם הייתה זו רכבת נוסעים רגילה, בה זכו לאוכל שוויצרי, שכלל קקאו ושוקולד (וגרם לבעיות מעיים קשות...) בשוויץ שהתה יהודית כשנה עם בני המשפחה שהיו איתה, בארבעה אתרים. בשנה זו עברה ניתוח להסרת השקדים והתנחמה במנות גלידה. התחנה האחרונה הייתה בעיירה לרגלי ההר טיטליס.
בהיותם בשוויץ, נודע להם שאריה סולה ניצל מהמחנות ומצעדות המוות. הוא הגיע לבודפשט וגוייס לעזור באיסוף ילדים יהודיים ששרדו: מבתי יתומים, ממנזרים ומכל מיני מקומות מחבוא. כמי שהיה מורה מדופלם, הוא גוייס יחד עם שליחים מהארץ ואנשי הבריגדה לטפל ולהדריך את הילדים והנערים, להחזיר להם משהו מהילדות האבודה ולהכינם לקליטה בארץ. רוב הילדים היו יתומים, חסרי בית וחסרי משפחה; חלקם היו השריד היחיד ממשפחתם. הפגישה עם אריה סולה נערכה בגבול איטליה - שוויץ. אריה הביא בובה גדולה בקופסה, ובגלל המרחק – זרק את הקופסה מעבר לגדר. השומרים נזעקו ורצו להחרימה. אך דודה מרגלית שיתפה את השומרים באירוע המרגש, בו פגש אריה גם את בתו הקטנה, אותה לא ראה זמן ארוך כל כך. ברבות הימים הבובה "עלתה" ארצה.
זמן קצר לאחר הפגישה עם אריה סולה הצליחו לסדר למרגלית, לבת הקטנה וליהודית אישורים והם הצטרפו לאריה בעיירה סלבינו באיטליה. בעיירה זו רוכזו כ-800 ילדים, שעברו שיקום פיזי ונפשי בעקבות טראומת השואה.
תחנה נוספת - בשנת 1946 הייתה באביגליאנה (Avigliana), איטליה, שם המשיך אריה סולה את פעילותו החינוכית. במרץ 1947 נולדה בתם השנייה של אריה ומרגלית, מרים. שם מלאו ליהודית 7 ורשמו אותה לכיתה א' בבית-ספר איטלקי נוצרי. היא למדה את השפה במהירות והשתתפה בטקסי הבוקר הנוצריים; היה לה ברור "שזו רק תחפושת זמנית". יהודית אומרת "שזה לא גרם לי בלבול הודות לחינוך היהודי - ישראלי, פטריוטי וחד משמעי - ידעתי, שיגיע היום בו נעלה לארץ ישראל ואז נוכל לקיים את חיי המסורת היהודית".
אימא של יהודית ניצלה אף היא והגיעה לבלגיה. נוצר הקשר עם משפחת סולה ויהודית שלחה מכתבים וציורים לאימא, לאחר 3 שנות נתק... היא רצתה לקרוא לדודה מרגלית "אימא", אך מרגלית טענה, שלמרות אהבתה הגדולה אליה, יש לה אימא. ואכן, האימא הגיעה למילנו. המפגש היה לא פשוט, שכן הנתק עשה את שלו...
ב-2 ליולי 1947 הגיעו יהודית ואימא לנמל חיפה באונייה "פטרוס", בעזרת תעודות מזויפות, כאילו הן תושבות ארץ ישראל, שנתקעו בפרוץ המלחמה בביקור באירופה, ועכשיו, כביכול, חוזרות

הביתה. משפחת סולה הגיעה כעבור שבועיים ועברו להתגורר בכפר מסריק. שם נולדה בתם השלישית, אנילה (שהזכיר את שמו של מרדכי אנילביץ, ממנהיגי מרד גטו ורשה).
הן הגיעו בחוסר כל, שוכנו באוהל במעברת "נווה חיים" בחדרה ולאחר מספר ימים הועברו לבית עולים ברחוב העלייה בתל אביב. למרות האיטלקית המשובחת, התקשורת עם אימא נאלצה להיות בהונגרית. ההחלטה שלה הייתה לדבר עברית בלבד, כדי להיות כמה שיותר מהר "צברית"! יהודית מספרת על הגשמת החלום להגיע ארצה: "חלמתי שאגיע לארץ, שהיא הארץ הכי יפה וטובה בעולם, הרחובות והבתים יפים ומקושטים, הכל זהב. הכל כאן נפלא, האנשים והילדים - כולם מחכים לנו...". זה היה נכון רק חלקית.
האם עבדה קשה למחייתן כתופרת. בסיום כיתה ו' עברה יהודית למוסד החינוכי מסריק, בתנאי פנימייה, בקיבוץ בו התגוררה משפחת סולה; פעם ב-6 שבועות חזרה לסוף שבוע בתל אביב, לאימא. כשהייתה בכיתה י"א חלתה האם. יהודית החליטה לחזור הביתה ולטפל בה. בבוקר עבדה במשרד עורכי דין והשלימה לימודי ערב.
כשהאם התאוששה חזרה יהודית למוסד החינוכי וסיימה בו את כיתה י"ב.
בספטמבר 1957 התגייסה יהודית לצבא ושרתה כסמלת סעד. היא השתחררה לאחר שנתיים. החבר יליד כפר מסריק, גיורא, השתחרר והם נישאו, צעירים בני 21, וקבעו את ביתם מאז ועד היום בכפר מסריק. שם נולדו שלושת ילדיהם: תמיר, עמית וגלי. יהודית עסקה בחינוך מיוחד ובעבודת מזכירות במפעל הקיבוץ "דוקרט" [מפעל אריזות, המתמחה בתכנון, פיתוח וייצור אריזות].
בשנת 1999 יצאה המשפחה הגרעינית (ההורים ושלושת ילדיהם) לטיול שורשים בקז'מארוק, בבודפשט ובשני בתי ילדים באיטליה.
ואז, באמצע החיים, נפל בנם הבכור, תמיר: הוא התנדב למילואים ובשנת 2002, בקרב עם מחבל מתאבד באריאל, נפל תמיר, בן 41. הוא הותיר אישה ושלושה ילדים. כאב בלתי נתפס...
שנים אחדות לאחר האסון יצאו יהודית וגיורא לטיול נוסף: עליה לקבר האח, דודי, בבית הקברות בקושיצה, בקז'מארוק ובמונקץ'. כמו כן ביקרו בסיילש (וינוגרדוב), שם נולד אביו של גיורא (בעלה), ובוורצקי (verecke, כיום Vorota, מחוז זקרפטיה, כ-40 ק"מ צפונית למונקץ') - שם נולדה אימו.
קורות חייה של יהודית מסד (מושקוביץ) הוא סיפורו של דור השואה והתקומה, אותו חוותה כילדה צעירה כל כך. היא איבדה אנשים רבים מבני משפחה – אך מצאה את הכוחות לבנות את חייה מהתחלה, באופטימיות. החיים, מסתבר, גורמים לנו להיות חזקים...

1940: יהודית ואביה, צבי דב פוגלמן, בפתח ביתם בקז'מארוק. האב היה יליד מונקץ' 1905

מונקץ', אפריל 1942: אימא ברטה (ברנצ'ו) (מימין) וגיסתה הינדו - עם יהודית

AUSWEIS No. 449/B

für ... Ellenbogen Judit ...

Teilnehmer des I. Transportes besonderer Aussenarbeiter.

Den 24/... 1946.

דוגמא לאישור העלייה לרכבת קסטנר

1942, מונקץ': יהודית עם אחיה הבכור, שרולי

1945: בובת המתנה שקיבלה
יהודית מהדוד, אריה סולה

הדוד, אריה סולה

אריה סולה יחד עם החניכים
של בית הילדים
באביגליאנה

דודה מרגלית סולה,
אחותה של האימא
ואשתו של אריה,
שהייתה כאימא
ליהודית במשך
כשלוש שנים

1947: יהודית ואימא בבית העולים בתל-אביב

משפחת מסד הצעירה, כפר מסריק

יהודית עם תעודת ההוקרה – מבני הדור השני – לבני הדור הראשון

<u>מקובר עידית (קובילצקה פוליאנה)</u> [עלון 82 – אפריל 2021]

עידית היא אומנית ישראלית רב תחומית. בהשכלתה: בוגרת תואר בעבודה סוציאלית מאוניברסיטת "בר אילן". בוגרת מכללת "אבני" בתל אביב, במגמת ציור ופיסול, והשתתפה בסדנאות רבות, שהובילו אמנים בכירים ומוכרים בתחום האמנות הפלסטית: יחזקאל שטרייכמן, יעקב וכסלר, אליהו גת, חיים קיווה, רחל שביט, מרלן פרר ועוד.

עבודותיה וציוריה עזי צבע, אקספרסיביים, אך גם באים לידי ביטוי בשחור-לבן, המשלבים רישומים עדינים, המביעים רעיון, או אמירה אותנטית. עבורה, ציור הוא כלי ביטוי ממשי ואמיתי, שבו אומנותה משקפת מחשבות ודעות, סמלים וערכים מחייה בארץ, והשאובים, לעיתים, ממקורות יהודיים וישראלים, והלקוחים מהתרחשויות הציבורית העכשווית, עליהם גדלה.

עידית היא בתו של איינהורן שמעון ז"ל, יליד 1926, מהעיירה קובילצקה פוליאנה (Kobylets'ka Polyana). האב, ניצול שואה, בגיל 16 נותר לבדו לאחר שכל משפחתו, וכמעט כל 2000 תושבי העיירה הוצאו להורג באותו היום.

כבת לדור השני לניצולי השואה, יש בחלק מעבודותיה רמז וחיבור להיסטוריה היהודית, ברמה הלאומית והפרטית, בצורך אישי, לשימור הזיכרון. כל אלו באים לידי ביטוי בטכניקות מעורבות של אומנות מודרנית, בהם היא משלבת ציור באמצעות ידיים חשופות ללא מכחולים, שילוב של צבעי שמן ואקריליק, שילוב של זפת וצבע פלסטי, רישום בעיפרון ובצבעי פסטל על אותו בד. בשנה האחרונה הוקדשו עבודותיה לשינויים, שחווינו בגלל הקורונה. היא יצרה את סידרת "תפילת המרפסות", בה הביעה, בהתרגשות, את הקושי באיסור המשמעותי להתפלל במניין בבית הכנסת, והאילוץ להתפלל בצמצום רק במרפסת הביתית. עבודתה "תפילת המרפסות" זכתה במקום הראשון בתחרות מטעם משרד החינוך, האגף לתרבות יהודית.

כמו כן עוסקת עידית בשיפוץ ושיחזור אומנותי של כלים ורהיטים ישנים בצורה אמנותית ומיוחדת.

עידית מקדישה את כל זמנה כיום לציור ואומנות. היא מתגוררת בפתח תקווה.

תערוכות יחיד: בגלריה של "היכל הפיס" ב"היכל התרבות", פ"ת.

בגלריה של "היכל הפיס" "בן גוריון", פ"ת.

בגלריה ה"פואיה" באולם "שרת", פ"ת

תערוכות קבוצתיות:

"בית שפירא", פ"ת "מרכז עינב", תל אביב.

"מרכז ג'ראר בכר", ירושלים "מרכז האמנויות קסטרא", חיפה.

היכל התרבות, פ"ת "הציפור הכחולה," פ"ת.

הגלריה ב"מגדלי נאמן", תל אביב גלריית "Art Collection", תל אביב

גלריה "רוטשילד 3", תל אביב

<u>תערוכת קבע</u> בבית המשפט המחוזי, לוד

גלריית "La Pall galleria Mall" רויאל אופרה, לונדון

גלריית "Chelsea", ניו יורק גלריית "ארמון שנברון", וינה ועוד...

שלוש מיצירותיה מוצגות ב"בית הקונגרס הציוני", ניו יורק.

עידית מקובר גם זכתה במקום ראשון בתחרות אומנות פלסטית של משרד החינוך, האגף לתרבות יהודית.

ניתן לראות עוד מיצירתה באתר: http://iditmakover.com

מרמלשטיין מל (Oroszvég) [ליד מונקץ'] [עלון 135 – יוני 2025]

מל מרמלשטיין (25 בספטמבר 1926 – 28 בינואר 2022) היה ניצול שואה, הניצול היחיד ממשפחתו, שהושמדה כולה באושוויץ. מרמלשטיין יצא כנגד המכון לסקירה היסטורית, וניצח. **בעקבות משפטו הוחלט פסק דין תקדימי, כי השמדת היהודים בתאי הגזים באושוויץ היא עובדה שלא ניתן לערער עליה בבתי משפט.**

בוכנוולד, 1945. על פי דיווחים מל מרמלשטיין נראה על המיטה העליונה בקצה הימני של התמונה, כאשר רק חלקו העליון של ראשו גלוי

מרמלשטיין נולד בעיירה אורוסוויג [Oroszvég – השם ההונגרי של עיירה ליד מוקצ'בו, באוקראינית: Росвигово ברוסית: Росвегове; כיום חלק מהעיר].
ב-1980 "המכון לסקירה היסטורית" הציע פרס כספי של 50,000 דולר לכל מי שיכול להוכיח כי יהודים הושמדו בגז באושוויץ. מרמלשטיין כתב, בתגובה, מכתב למערכת של העיתונים לוס אנג'לס טיימס, וג'רוסלם פוסט נגד המכון. המכון חזר והציע למרמלשטיין אישית את הפרס אם יוכל להוכיח את דבריו.
מרמלשטיין הגיש **הצהרה נוטריונית, בה הוא מעיד על כי ראה את אימו ואחיותיו מובלות לתאי הגזים. "המכון לסקירה היסטורית" סירב לתת לו את הפרס בטענה כי עדותו היא לא הוכחה מספקת.** באמצעות עורך הדין ג'ון קוקס, מרמלשטיין תבע את המכון בבית המשפט העליון בלוס אנג'לס עבור הפרת חוזה, הטעיה, השמצה, הכחשה של עובדות מוכרות למטרות לא צודקות, וגרימה של מצוקה רגשית. שני הצדדים ביקשו מהשופטים להוציא הצהרה. מרמלשטיין טען כי הדרישה של המכון "לראיות" על שימוש בתאי הגזים, הוא כשלעצמו פוגעני. המכון לעומתו טען כי מרמלשטיין אכן לא הוכיח את ההשמדה של יהודים בגז ולכן לא חייבים לשלם לו.
ב-1981, השופט תומאס ג'ונסון קבע לטובת מרמלשטיין, בהתבססו על כך שעובדת השימוש בגז להשמדת יהודים היא בגדר ידיעה שיפוטית, שאין צורך להוכיחה בבית המשפט.
ב-1985 השופט רוברט וונקה פסק לטובת מרמלשטיין וקבע כי על "המכון לסקירה היסטורית" לשלם לו 90,000 דולר ולפרסם בפניו ובפני כל הניצולים התנצלות פומבית.
ב-1980, מכחיש השואה דיטליב פלדרר, פרסם מאמרי שנאה בפרסום שנקרא "The Jewish Information Bulletin". אחד הפרסום כלל מכתב פתוח לתושבי לונג ביץ', שם מתגורר מרמלשטיין, בו הוא לועג לו, ומכנה אותו גזען. מכחיש השואה, הערבי-פלסטינאי, עיסה נח'לה, בתור יועץ ל"קונגרס האיסלאמי העולמי", הגן על דיטלייב פלדרר בשבדיה, ללא הועיל.
ב-1981 תבע מרמלשטיין את פלדרר. הוא העיד שם על חוויותיו כאסיר במחנה ההשמדה אושוויץ. הפסיכיאטר ד"ר דניאל בורנשטיין, המטפל במרמלשטיין, העיד במשפט על מצבו הרגשי. אחרי טיפול מסיבי וארוך, מצבו של מרמלשטיין השתפר, וב-1973, בורנשטיין הגדיר את מרמלשטיין כבריא מבחינה נפשית. לאחר שהפרסומים של פלדרר החלו, חלה נסיגה חמורה במצבו. בית המשפט פסק לטובת מרמלשטיין, **וקבע פיצויים של חמישה מיליון דולר.**
ב-1986 המכון תבע את מרמלשטיין תביעת דיבה, אך ביטל אותה שנתיים אחר כך.
מרמלשטיין תבע פעם נוספת את המכון ב-1988 בעקבות פרסום במגזין שלהם.
מרמלשטיין פרסם ספר ביוגרפיה הנקרא By bread alone. בספר סיפר אודות המאבק המשפטי שלו נגד המכון. סרט הטלוויזיה "לעולם נזכור", בכיכובו של לנרד נימוי [Leonard Simon Nimoy], מ-1991, מספר את סיפורו של מרמלשטיין והתביעה כנגד המכון.
מל מרמלשטיין נפטר בלונג ביץ', ארצות הברית ב-28 בינואר 2022.

באתר "יד ושם" מצאתי הפנייה לתיעוד הבא:

תיעוד ממשפט של ניצול השואה, **Melvin Mermelstein**, יליד 25/09/1926, **Oroszveg** (מ-1945 חלק ממונקץ'), נגד המכון לסקירה היסטורית שנערך ב-Los Angeles ב-1981

https://collections.yadvashem.org/he/documents/3729489

*ניתוח כתבות בכתבי עת של המכון לסקירה היסטורית משנים 1980-1981;
* קורות חייו וניתוח יומנו של John Paul Kremer, רופא נאצי שעבד ב Auschwitz-בתקופת המלחמה; *הצהרות של William Cox, עורך דינו של Melvin Mermelstein מאפריל 1981;
*הצהרה של Gideon Hausner, עורך דין וחבר כנסת לשעבר, מ-24 במאי 1981;
*מכתב משגרירות ישראל ב-Washigton מ-13 במאי 1981;
*הצהרה של Melvin Mermelsteinהכוללת את עדות על שהות ב-Auschwitz ועל רצח בני משפחתו בתאי הגזים;
*סיכום המשפט;
*אוסף כתבות על המשפט משנים 1980-1981.

PRESS-TELEGRAM/SUNDAY, MAY 3, 1981

PRESS-TELEGRAM

604 Pine Avenue, Long Beach, California 90844 / Telephone 435-1161

LARRY ALLISON, Editor — DANIEL H. RIDDER, Publisher — VANCE CAESAR, General Manager

DAVID LEVINSON, Editorial Page Editor — RICH ARCHBOLD, Managing Editor — DON OHL, Associate Editor

TUESDAY, MAY 5, 1981/PRESS-TELEGRAM (AM/PM) A3

Holocaust lawsuit now includes Liberty Lobby

Associated Press

A $17 million lawsuit against an organization that claims genocide of Jews in World War II never occurred was expanded Monday to include the Liberty Lobby, a right-wing Washington, D.C., group.

Attorney William Cox, who filed the Los Angeles Superior Court suit on behalf of Mel Mermelstein of Long Beach, contended in Monday's action that the Liberty Lobby was "one and the same and indistinguishable from the Institute for Historical Research."

The institute, based in Torrance, was founded in 1978 and published a quarterly journal purporting to show that the Holocaust of Jews by Germany never occurred.

The institute, which had been languishing for lack of publicity, was thrust into the public view in 1979 when it challenged critics to prove that even one Jew had been gassed at the Auschwitz death camp, offering a $50,000 reward to anyone who could.

That reward was claimed by Mermelstein, who says he last saw his mother and sister were when they were taken to "the gas chamber at Birkenau at dawn on May 22, 1944." Simon Wiesenthal, a well-known Nazi-hunter, also claimed the $50,000 but later withdrew — to clear the way for Mermelstein's suit.

The suit filed Feb. 17 seeks $17 million in damages for "injurious denial of established fact," plus the $50,000 reward. Cox contends that the court should order the institute in default for not replying to the suit, although two individuals named in the suit did file replies.

In Washington, Liberty Lobby treasurer Willis A. Carto said that he helped to create the institute three years ago, "specifically to straighten out matters of history, specifically about World War II."

The institute claims that Jews who died, after being crowded into German prison camps, were victims of disease and starvation. The group denies they were gassed and denies there was a policy of genocide.

Liberty Lobby General Counsel Fleming Lee insisted that there "is absolutely no corporate or financial connection between the Liberty Lobby or Willis Carto and the Institute for Historical Review."

Along with the Liberty Lobby and Carto, the amended suit named as additional defendants Dietlieb Felderer, who publishes an allegedly anti-Semitic newsletter in Sweden, and institute director Thomas Marcellus.

אחד המסמכים בעדות

ד"ר מרמרשטיין וילמוש (וילי) (נובה סילו) [עלון 101 – אוקטובר 2022]

ד"ר מרמרשטיין הוא רופא אונקולוג, המתגורר בבאר שבע.

במקור שם המשפחה היה מרמלשטיין, אך פקיד אחד ממשרד הקליטה "החליט" להמיר את ה-ל' באות ר' – וכך השתנה שם המשפחה, שלא מרצון...

וילי נולד בשנת 1950 בנובה סילו [Nove Selo], כפר במחוז וינוגרדוב, להוריו חיים-גצל (גייזו) וגילה (הללו). הוא למד רפואה באיוונו-פרנקובסק, אך לא יכול היה לעלות ארצה בשנות ה-70, כמו רוב העלייה בשנים אלו, כיוון שהשלטונות בברה"מ מנעו זאת ממנו. רק בפברואר 1988 הצליחו וילי ומשפחתו להגיע ארצה. הם הגיעו למרכז הקליטה באשקלון ווילי ניגש לבחינות הרישוי בבית החולים "סורוקה" בבאר שבע. משסיים את הבחינות קיבל הצעה: מקום עבודה בבית החולים "סורוקה". הבקשה של וילי הייתה לקבל דירה עבור משפחתו, שכללה שני ילדים. הימים היו ימי השר לעלייה ולקליטה, יצחק חיים פרץ, ומנכ"ל המשרד, אהרון לפידות, ואשתו של וילי הביעה ספק להבטחות שניתנו. מה רבה הייתה הפתעתם שבקשתם התקבלה. מאז קשרה משפחת מרמרשטיין את חייה עם בירת הנגב.

וילי התקדם מקצועית ומונה לסגן מנהל מערך אונקולוגי ב"סורוקה" ובהמשך למנהל השירות האונקו - אורולוגית. בין 2009 עד 2013 כיהן ד"ר וילי מרמרשטיין כמזכיר האיגוד האונקולוגי.

בשנת 2013 נבחר ל"יו"ר האיגוד הישראלי לאונקולוגיה קלינית ורדיותרפיה" וכיהן בתפקיד במשך 8 שנים, עד שנת 2021.

כשפרש מתפקידו המשיך, במשך שנתיים, לעבוד בהתנדבות במחלקה. כיום הוא נחשב ליועץ חיצוני עצמאי ועובד שלושה ימים בשבוע במערך טיפולי זה.

בעקבות הקשיים שעלו בניהול המחלקה האונקולוגית בבית החולים "וולפסון" בחולון, מונה וילי בספטמבר האחרון למנהל מלווה של מחלקה זאת והוא מקדיש לעבודה זאת שלושה ימי עבודה, בהם הוא מגיע מבאר שבע לחולון. המינוי הוא לצורך פתרון המשבר ומניעת סגירתו של המכון.

לווילי היה דוד אשר נפל במלחמת השחרור בקרב בלטרון. שמו היה טוביה מרמלשטיין. הוא נולד ב-27 בספטמבר 1926 בעיירה ביצ'קב, שרבים מתושביה היהודים היו דתיים. הוא למד ב'חדר' של חסידות קרעטשניף, והיה ילד חמישי מתוך שמונה אחים. שלושה מאחיו שרדו את השואה – יהודה, אביו של אריה; חיים-גצל, אביו של וילי; ושיינדל, אימה של חנה. שני הוריו וארבעת אחיו האחרים – לאה, מרים, סמואל והרמן – נרצחו.

באיסרו חג של פסח, 16 באפריל 1944, ריכזו הנאצים את יהודי ביצ'קב בבית הכנסת הגדול בעיר. לאחר 3 ימים הם הועברו משם לגטו בעיר מַטיסַלקה [כיום בהונגריה]. טוביה ובני משפחתו התגלגלו במחנות ריכוז שונים, ובהם גרוסרוזן, דורנאו וגונזקירכן. בהמשך שהו טוביה, אחיו חיים-גצל ואביו כ-3 חודשים במחנה מאוטהאוזן, ושם נרצח אביו של טוביה. המחנה שוחרר על ידי הצבא האמריקני במאי 1945. עם תום המלחמה חזר טוביה לביתו כדי לחפש את משפחתו. בעיירה הוא מצא את דודו ואת חלק מאחיו ששרדו. אחרי שהוא וחמישה מחבריו קיבלו צו גיוס לצבא הסובייטי, הם החליטו לברוח שוב. לא בשביל זה הם שרדו את השואה, החליטו, ושמו את פניהם לעבר ארץ ישראל. חנה, אחייניתו של טוביה, הייתה תינוקת כשהוא חזר לביצ'קב אחרי המלחמה. היא גדלה וחיה בביצ'קב והייתה הראשונה לעלות ארצה בשנת 1974. שני אחיה היו 'סירובניקים' – מסורבי עלייה – במשך שנים רבות. הידיעה על מותו של טוביה הגיעה אליה במכתב מאליעזר ויזל, בן דודה, שעלה עם טוביה לארץ, לחם איתו בלטרון והיה לצדו כשנפל. "איך שהגענו לישראל, ממש בשבוע הראשון שלנו בארץ, הגענו למשרד

הביטחון כדי לקבל מידע על טוביה", מספרת חנה. "הביאו לנו את התמונה שלו, ונכתב שהוא קבור בקבר אחים ברחובות. כשהגענו לשם גילינו שהעבירו אותו לקבר אחים בהר הרצל. נסענו לשם, ומאז, בכל שנה, אנחנו נוסעים עם הילדים לטקס יום הזיכרון".

אריה מרמלשטיין: "אנחנו הגשנו בקשה לעלות ב־78' וקיבלנו סירוב. אחרי חצי שנה שוב הגשנו בקשה, ושוב סורבנו. פתאום בשנת 1980 הוזמנו למשרד הפנים ואמרו לנו 'כן'. היינו אחת המשפחות האחרונות שאישרו להן לעלות בתקופה הזו. בהמשך השנה כבר לא נתנו לאף אחד".

לווילי מרמרלשטיין, ששירת בחיל האוויר הסובייטי, נדרשו 15 שנים של צינון לפני שיוכל לעזוב את המדינה. "הגשתי בקשה ואמרו לי 'שב בשקט'. אחרי שהסתיימו 15 השנים הורשיתי לעלות. לכולם היה ברור שרוצים לעלות. הייתה בדיחה כזו שמישהו מצטרף לשיחה ואומר 'אני לא יודע על מה אתם מדברים, אבל חייבים לנסוע'".

יום אחד בלבד הפריד לאורך השנים בין המרמלשטיינים ליצחק שרמן, חברו לנשק של הדוד טוביה. מאז שעלו ארצה מברה"מ, נהגו אחייניו של טוביה ובני משפחותיהם לפקוד את הקבר פעם אחת בשנה, ביום העצמאות. "ביום הזיכרון זה קטסטרופה", אומר וילי, ומתייחס לעומס הרב. "ביום העצמאות שקט ורגוע". שרמן נהג גם הוא להגיע לקבר חברו הטוב ואף היה מתאמץ לארגן מניין לאמירת קדיש, אך ביום הזיכרון. את החיבור ביניהם עשה בחור בשם איתמר גור, שהגיע באקראי ביום הזיכרון לחלקה של מרמלשטיין, בקבר האחים של הרוגי לטרון בהר הרצל. לאחר מחקר שערך סטיבן גלייזר, מתנדב עמותת "לתת פנים לנופלים" עודכנה המצבה של טוביה מרמלשטיין, כך שהכילה את כל המידע החסר.

ברכת יישר כוח לך על עשייתך המקצועית!

קישור לריאיון קצר עם ד"ר וילי מרמרשטיין: https://students.mednet.co.il/2019/01/129506/

בני הדודים של טוביה – מימין: וילי מרמרשטיין, אריה מרמלשטיין, יצחק שרמן (חברו של טוביה), חנה פוקס וסטיבן גלייזר (חוקר העמותה)

<u>נוימן אביגדור (סיילש)</u> [עלון 84 – יוני 2021]
הוא יליד סיילש, 1931. להלן כתבה מ"מקור ראשון": **"אביגדור חגג בר מצווה בבירקנאו: "לא מצאתי מילים להתרגשות"**
מאת עדי שלם-רבינוביץ' , כ"ה בניסן ה'תשפ"א (07.04.2021)
"חצי שנה לפני יום ההולדת ה-13 של אביגדור נוימן, במוצאי שמיני של פסח 1944, פרצו הנאצים לבית משפחתו. הם נשלחו לגטו, ומשם לאושוויץ-בירקנאו. אביגדור לא הספיק לחגוג בר מצווה. רוב המשפחה, שלושה אחים ואחיות ואימו, נשלחו לקרמטוריום ומצאו בו את מותם. אביו ואחיו הנותרים נִסְפו בשלב אחר של המלחמה. אביגדור מצא עצמו לבד בעולם, שרד את המחנות בירקנאו ומטהאוזן, ולימים גילה שאחותו שרדה, אך כל השנים שתק.

אחיו של אביגדור שנספו, מלבד אחותו (אחת האחיות נפטרה עוד לפני השואה). אביגדור הרביעי.

"עד שלב מסוים אני לא דיברתי על השואה", הוא מספר. "הילדים לא שמעו מפי שום קטע על השואה. באופן כללי ידעו שהייתי שם, אבל לא פרטים, מלבד אשתי ז"ל, רבקה, שמדי פעם שמעה אותי צועק".
הוא מספר על נקודת התפנית: "היינו בטיול שורשים, ובו עברתי ליד העיירה שנולדתי ובכל המחנות, ואחרי שהיינו ליד הקרמטוריום בבירקנאו עליו היה שלט 'לכאן הוכנסו היהודים מהונגריה', והבנתי, ששם חלק מהמשפחה שלי נרצחו, אז התחלתי לספר יותר ויותר". מאז אביגדור מרצה בבתי ספר, מכינות, יחידות בצה"ל, ומול קבוצות גרמנים שעוסקות בזיכרון השואה.
אחד האירועים המכוננים בחיי אביגדור, שסגר מעגל עבורו, היה הצטרפותו כ"איש עדות" למשלחת "עדים במדים" של צה"ל בשנת 2018, יחד עם 190 קצינים וקצינות. "ניגש אליי מישהו, ששאל אם אני רוצה להצטרף למשלחת. הוא היה בלי מדים. שאלתי אותו 'עם מי יש לי הכבוד?', והוא ענה שהוא מפקד המשלחת. שאלתי אותו 'מה הדרגה שלך?' והוא ענה בצניעות 'תת-אלוף'. זה היה המזכיר הצבאי של הנשיא". "עצם המושג צה"ל היה בשבילי משהו שקשה מאוד לתאר. אני באתי ממדינה, שבה לראות חייל זו חוויה מפחידה. עם התלאות שעברנו, בסוף, כשלבשתי פעם ראשונה את המדים של צה"ל, זה היה בשבילי הדבר הכי טוב שקרה לי. כמובן, במשך הזמן הייתי בצבא, גם חתמתי קבע".
"ואנחנו מגיעים לשם", מספר אביגדור על חוויותיו מליווי המשלחת לבירקנאו, "ואנחנו צועדים. אני בשורה ראשונה יחד עם מפקד המשלחת וקצין, עם ספר תורה, ומאחורי הצבא המהולל הזה, צה"ל; אי אפשר לתאר את ההרגשה הזו. אני הולך בראש צה"ל, נכנס לתוך בירקנאו ואנחנו עומדים על הרמפה, המפקד נותן פקודה לעצור, 'ימינה פנה'. מבקש ממני לצאת מהשורה ולזוז הצידה, ואז הוא נותן פקודה 'לעֵד הצדע!'. אם אני שרדתי את הכול, במקום הזה, ממש פה הגעתי ברכבת, ופה ראיתי פעם אחרונה את אימא והאחים בחיים, ופה הייתי אפס, אפילו לא מספר הייתי שם; אז פה, הצבא הזה מצדיע לי? בכלל, להיות חופשי במתחם הזה, שאני הולך איפה שאני רוצה, זה דבר שאי אפשר להסביר", ממשיך אביגדור לספר בהתרגשות.

B14665 - המספר שעל ידו של אביגדור

אביגדור מספר על האירוע המשמעותי והמרגש מבחינתו בליווי המשלחת: "החיילים המשיכו בסיור ואני חיכיתי להם ליד פסי הרכבת שקרובים לקרמטוריום. ידעתי שכמעט הגעתי לפה כמה פעמים. חיכיתי שם עם המחשבות, שפה, באחד הקרמטוריומים, איבדתי את המשפחה שלי באש ובאפר. בסיום הסיור שאר המשלחת הצטרפה אליי למסדר סיום, והמפקד אמר דברי סיכום. בסוף הנאום שלו המפקד אמר 'עכשיו יש לנו הפתעה'".

"אתם זוכרים שאביגדור סיפר לנו שכאן, במקום הזה, מלאו לו 13 ולא הייתה לו בר מצווה?", המשיך המפקד, "עכשיו נעשה לו בר מצווה". "פתאום הרב הצבאי מוציא ספר תורה, קוראים 'זכור את אשר עשה לך עמלק'... לעמוד במקום הזה, לראות שכולם שרים 'עם ישראל חי', לקרוא בספר תורה", ממשיך אביגדור. "קראו לי לקרוא בספר תורה והיו צריכים לתמוך בי משני הצדדים מרוב התרגשות. ואני עולה לתורה שם, וזורקים עליי סוכריות. עוד לא מצאתי מילים להביע את התחושה הזאת".

איך התחושה לראות מדינה יהודית קמה מול העיניים שלך?

"תוך כדי משימה אדם לא מפרט לעצמו – עשיתי כך וכך. אבל בפרספקטיבה הוא מסתכל על מה שעשה - בגאווה. כשהגעתי לישראל וראיתי שוטר במדים, לא התחלחלתי ממנו בכלל! הרי לפני זה כשהייתי רואה שוטר או חייל הייתי מתפלל שיעבור מהר על ידי. מה, אני יכולתי לדבר? אני הייתי ילד עם פאות שהולך ברחוב והגויים משכו לו בהן, וזרקו את הכובע, אז אני יכול להתלונן? במשטרה שם ילד יהודי לא יכול להיות צודק כמו ילד גוי. זה לא מובן מאליו. מדינת ישראל - צריך לשמור עליה ולדאוג לה. אחרי ששת הימים הייתה שאננות במדינה, כי חשבו כבר די, זה מובן מאליו, אנחנו על גג העולם. ואז באה המכה, ולמדו בדיעבד - אין מובן מאליו. קיבלתם לידיים משהו נפלא כזה - תשמרו ותעבדו, זה הכול".

נכדיו של אביגדור, "הניצחון שלי".

אביגדור מסרב להישאר מאחור וכל הזמן לומד את רזי הטכנולוגיה והתקופה ומבין בהם אפילו יותר מצעירים ממנו. כשהוא מזמין את הקהל בסוף השיחות שלו לעקוב אחריו באינסטגרם ובפייסבוק - אנשים לא מאמינים.

איך לדעתך צריך להעביר היום את זיכרון השואה לדורות הבאים?

"צריך להרבות בסיפורים ממקור ראשון, ומהם צריך ללמוד מה קורה אם, חלילה, לא הייתה לנו מדינה", עונה אביגדור. "לא דומה לשמוע סיפור מדור שני שאומר 'אבא שלי סיפר לי' כמו לשמוע אדם, שממש היה שם וחווה את זה. כשאני מסיים הרצאות, אני מבקש להעביר את הסיפור הזה לדורות הבאים, זה התפקיד שלכם".

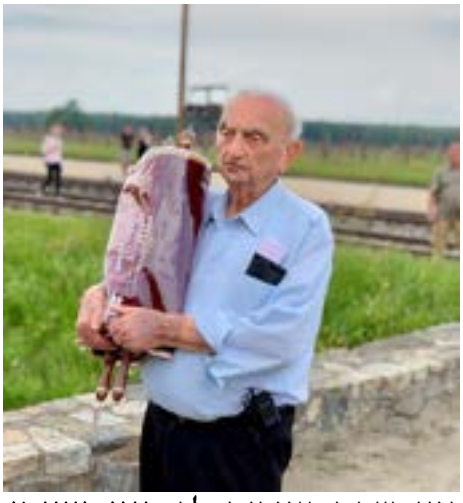

אביגדור נוימן וספר התורה בבירקנאו

להלן הקישור לחגיגת בר המצווה בבירקנאו (דלגו על הפרסומת בהתחלה):
https://www.youtube.com/watch?v=_wxlkLenTm8

כתבה מ"ידיעות אחרונות" מה- 4.5.2024 מאת רותם איזק

[עלון 123 – יולי 2024]

"אביגדור נוימן, בן 93 יליד צ'כוסלובקיה [מסיילש, היא כיום וינוגרדוב] ושורד שואה, נפגש עם טלי בן זקן, בת 55 שניצלה מהטבח באופקים - ומספר לה שיש עוד תקווה לשיקום אחרי התופת:

'לא למדתי פסיכולוגיה, אבל אני חושב שהשטנץ של החיים הוא שהם עוזרים לך. **אני יצאתי מאושוויץ, אבל אושוויץ לא יצא ממני**. ובכל זאת, אני בשמחות של המשפחה, מחתן ילדים, מחתן נינים. בשמחות כן משהו מעיב עליי, זה לא נשלט. יש לי מועקה, זה חזק ממני. אני אומר 'ריבונו של עולם, למה אותי? למה עליי הטלת את הזכות להמשיך בשושלת המשפחתית?' זה קיים, זה ירד איתי עד למטה. אין שמחה שאני לא מרגיש את זה. כשהגעתי לאושוויץ ראיתי ארובות ענקיות עם ריח

של בשר חרוך. אחד האסירים אמר לי 'אתה רואה את הלהבות האלה? הנה אימא שלך יוצאת בלהבות, הנה האחים והאחיות שלך'. רק אחותי הגדולה ואני שרדנו את המלחמה. נכנסנו שמונה לאושוויץ, חזרנו שנינו. טלי, תראי מאיזה צרות קמים'.

טלי: "**זה ממש ללכת על חבל דק. זה או ליפול ולשקוע - או להסתכל קדימה על הילדים, הנכדים, על אבא שלי היקר. זה נותן כוח**".

אביגדור: "את הולכת על חבל ושומרת על שיווי משקל".

[עלון 116 – ינואר 2024]

אביגדור נוימן: מתנדב להרצות לחיילים ולתלמידים על השואה. מתגורר באבן יהודה.

https://www.facebook.com/100078921273239/posts/pfbid0F8DmfLSzxSPikdgtyBvRPYNvuq3NrvZ8QQEZaacMY5ZZskHb7XCWod7i5AeeAsmVl/?d=w&mibextid=qC1gEa

<u>נחימוב לאה - חוות בודדים בנגב – "חוות נאות" (קובילצקה פוליאנה)</u>

<u>[עלון – פברואר 2024]</u>

הפעם נכיר את סיפורה של לאה נחימוב, אשר יחד עם בעלה, גדי, הקימו בנגב חוות בודדים. החווה ממוקמת שלושה וחצי ק"מ מדרום לצומת טללים, בדרך לשדה בוקר, על כביש 40. **אני חושבת שאם מדובר על חלוציות – זאת אחת הדוגמאות הבולטות של חלוציות: יישוב חבל ארץ קשה, אתגרים רבים של התמודדות עם קשיי הטבע, המקום – והביורוקרטיה. שני בני הזוג, לאה וגדי נחימוב, ראויים להיקרא חלוצים של המאה ה-21.**

גילוי נאות: אביה של לאה, משה זלמנוביץ, היה חבר ילדות של אימי בעיירה קובילצקה פוליאנה (Kobyletska Polyana), מחוז ראחוב.

אז לפני שנספר את סיפורה של לאה - קצת היכרות עם סיפורו יוצא הדופן של משה. הוא נולד בסוף 1932. להוריו, דוד ולאה, היו 5 ילדים. בשנת 1941, בהיותו צעיר מגיל 9 - סולקה המשפחה לגליציה. באישון לילה הובלו לשדה וסודרו סביב באר חרֵבה. אז החלו יריות מטווח קצר. אביו זרק את עצמו לתוך הבור. כדור שנורה בראש אחיו של משה - גרם לנפילתו של האח קדימה - ולהדיפתו של משה אל תוך הבור, תוך שהוא נשרט בגבו. בזה אחר זה נורו האם ובידיה התינוקת, אח ואחות נוספים, יחד עם שני קרובי משפחה ושישה צעירים נוספים.

כעבור זמן החל אביו לפלס את דרכו בבור ודחף את משה למעלה. הם הסתתרו בימים ונדדו בלילות. משה הועבר ממקום למקום, ובסופם של הנדודים הוכנס לבית יתומים יהודי בבודפשט, שם שהה עד סוף המלחמה, במשך 3 שנים. הקבוצה של הילדים מהקרפטים, ששוכנו בבית-היתומים, היו בני גילאים שונים ולמדו כקבוצה. הם כונו "הפינים", כיוון ששפת אימם הייתה אידיש, וכל פעם נשאלו מהיכן הם: "פִּין בִּי בִּיסְט טִי?"... אביו גוייס לפלוגות העבודה, עד שהגיע לאושוויץ ולמטהאוזן. חודשיים לאחר השחרור נדרשו לו להתאושש ממחלת הטיפוס ולחזור אל משה.

בשנת 1946 נישא אביו בשנית לבְּרָאנָה. על אדמת גרמניה נולדה בתם המשותפת, ציפורה [מתגוררת בירושלים]. שנתיים מאוחר יותר, בארץ, נולד בן הזקונים אברהם-לייבי [מתגורר בפתח תקווה].

משה הגיע ארצה בגיל 16. לימים, הכיר את רחל והקים איתה את משפחתו: הבת לאה - על-שם אימו, נועה ואלעד. נוסף לשלושת ילדיו – זכה משה בחייו ל-15 נכדים ול-17 נינים.

בטקס האזכרה השנתית בשנת 2017 ב"יד ושם" הדליק משה את אש התמיד באוהל "יזכור", כשהוא מלווה בבתו, לאה נחימוב, ובנכדו, יותם זלמנוביץ. במקום נכחו גם ניניו, נינותיו, אחיו, אחותו וצאצאיהם.

משה זלמנוביץ עם רותי פיקסלר – מסיבת חנוכה 2019

נובמבר 2018:
משה בטיול שורשים בקובילצקה פוליאנה עם ילדיו (מימין): נועה [נפטרה במאי 2022], אלעד ולאה – בכניסה לכפר הולדתו

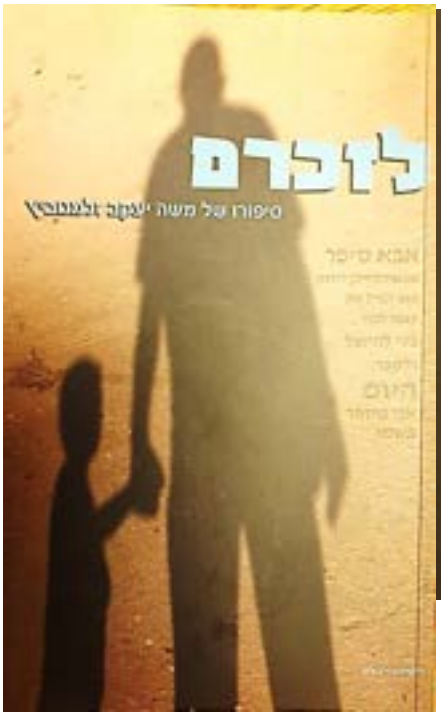

בשנת 2021 כתב משה ספר על קורות חייו. על כריכת הספר סיפר את אחד הסיפורים המרגשים, אשר ליוו את ילדותו... זמן קצר לאחר סיום הכתיבה **נפטר משה, באפריל 2022,** חודש לפני פטירת בתו, נועה... נועה זכתה בפרס שר החינוך "לתרבות יהודית" על עשייתה רבת השנים, באמצעות בובות שיצרה, וביצעה הצגות פורצות דרך על אלימות במשפחה ומוגנות מינית]
אביו של משה שרת ברבנות הצבאית והיה חזן בלוויות של חיילי צה"ל ובצוות זיהוי חללים...

ב- 11 בספטמבר 2017 כתבה נועה אריאל, בתו של משה, את המילים הבאות בפייסבוק שלה:
"באמצע כל ההכנות לקחתי לי חצי יום להיות עם אבא שלי בחוויה מיוחדת. לפני חודשיים גילינו את גברת [קלרה] קמנסקי. בת 93 מפוליאנה קובילצקה, כפר הולדתו של אבא שלי.
באנו לשמוע ממנה זכרונות. היא היתה בת 16 כשגרשו אותם להרוג אותם ביערות.
אבא שלי היה בן שמונה. הזיכרון שלו מטורף. שוב שמענו סיפורים מרתקים. באנו, אבא ואני, עם אחותי הגדולה [לאה]. גם הבנות שלה פה [מרים ואילנה]. **איזו זכות. דור שני לשואה הוא המעגל הכי קרוב, אבל הדור הזה של הניצולים עצמם, הוא סיפור אחר. אבא שלי שנים לא סיפר. עכשיו הוא לא מפסיק.**
השנה הוא כותב עם מנחה ועורכת את הסיפור שלו. 15 נכדים, שמונה נינים. לחיים טובים וארוכים."

ונחזור אל הסיפור המיוחד של לאה. אשלב בין מידע משיחה עם לאה ובין מידע מתוך ראיון עם בני הזוג לאה וגדי נחימוב, בעלה, מתוך כתבה ב- Ynet מה-25.2.2023 [מאת אסי חיים].
לאה נחימוב, בת רחל ומשה זלמנוביץ היא ילידת 1962; ילדותה עברה במושב ניר צבי. גדי ולאה היו ביחד באותה כיתה מגיל 10 ומאז לא נפרדו. לאה למדה בבית ספר יסודי בקיבוץ נצר סירני ובתיכון - במקיף רמלה, במגמת שרטוט מכונות. בצבא הייתה לאה קצינת מודיעין בחיל האוויר. במהלך השרות

הצבאי היא נישאה לגדי. אבא של גדי הקים את רשת המסעדות אל גאוצ'ו, אך החלום שלהם היה להיות חוואים. הם הסתובבנו קצת בארץ, בכל מיני מקומות, בעקבות העבודה, והיו מסעדנים, כדור שני. במשך מספר שנים עסקו בעבודה ובלימודים והקימו משפחה, המונה חמישה בנים ובת מאומצת.
בשנת 2003 [לפני כעשרים שנה] החליטו בני הזוג להגשים את החלום הגדול מכולם: הקמת "חוות נאות", חוות בודדים ברמת הנגב. החלום הוגשם באוקטובר 2003, סמוך לשדה בוקר. החווה יושבת במובלעת, שסביבה גבעות חשופות, ולמרגלותיה עובר נחל באר חיל. בבניית החווה נתנו כבוד ראוי למראה המדבר הטבעי. גם את ששת ילדיהם הם הדביקו ברעיון חוות הבודדים, ובמשך השנים התנסו כולם בכל סוג של עבודת כפיים. לדבריהם "הגענו עם אוהל סיירים ו-5 ילדים, לבד בשטח, והתחלנו להקים חווה".
הימים הראשונים בחווה היו קשים. בלי מים, בלי חשמל, בלי שירותים. ככה במשך כמה חודשים, עם הרבה כוח רצון ותוכניות מרקיעות שחקים. ["כשהילדים היו קטנים, לקחת אותם לבית הספר זה 2,500 ק"מ בחודש"].
לאה: "כמה שאתה חושב שזה קשה - יותר. הייתה התרוממות רוח מהעשייה וזה כיף שאתה בונה בעצמך אבל זה קשה. מזג האוויר מכה בך, אין תנאים בסיסיים בחלק מהזמן והיו שלבים, שאמרתי לעצמי 'מה עשיתי'. אבל גדי פרח". גדי: "הקשיים העיקריים מבחינתי זה עם הבירוקרטיה. אני קיוויתי שייקלו עליי פה ויעזרו לי, אבל אתה כל היום מוצא את עצמך נלחם. מזלנו שהמועצה הייתה בעדנו ובעד הפרויקט. בלעדיהם זה לא היה קורה".
מתוך האתר שלהם: "הימים הראשונים בחווה היו כמו מהאגדות - אוהל באמצע שום מקום, 50 גדיות ועדר כלבים מלאי אנרגיה. בלי מים, בלי חשמל, בלי שירותים. רק אנחנו והטבע. מתעוררים עם השמש, הולכים לישון איתה, ובין לבין מתחילים לבנות דיר. ככה במשך כמה חודשים - בהתלהבות של ילדים - עם הרבה כוח רצון ותוכניות מרקיעות שחקים - עד שמתחילים לראות תוצאות. עם הזמן לומדים את המדבר - הרוחות, הקולות, חיות קטנות וגדולות - מקוצן וחוגלה ועד זאב וצבוע, שטפון מרהיב בנחל, פריחה שמפתיעה אחרי הגשם, שביל החלב בשמיים, והשקט. בעיקר השקט."
הדיר הקטן התפתח והמשפחה החלה לייצר גבינות. ביולי 2004 המחלבה נפתחה רשמית, והתוצרת נמכרה בחנות הקטנה במקום. בתוך פחות משנה הוקמו 2 בקתות האירוח הראשונות והדיר הוכפל. עם השנים הם התרחבו והוסיפו עוד בקתות, עוד דיר, משאית שמחלקת גבינות במרכז, מסעדה, כבשים.
בשנת 2015 התקבלה החלטה לצמצום הפעילות: הגבינות נמכרות רק בחווה, לצד מוצרי איכות מהסביבה; המסעדה הפכה לבית אירוח מיוחד.
מתוך כתבת מערכת של "אכול ושאטו": "גבינות העיזים של משפחת נחימוב מתאפיינות בטעם עיזי ייחודי. הטעם עשוי להשתנות בכפוף לעונות השנה, סוג העיזים מהן מופק החלב, וגם הטאץ' האישי ונגיעת האמן של הגבן החלבן... את הידע להכנת גבינות רכש הזוג במחלבות בוטיק בספרד, וגם בחוות הגבינות "הר הרוח" בארץ."
כיום יש להם בקתות אירוח מבודדות, כשכל בקתה היא מול הנוף. "התפקיד שלנו הוא להנגיש לאנשים את הטבע. הקונספט הוא של שקט, נוף, בלי טלוויזיה או וויי-פיי. אנחנו לא בתחרות במילים עם ריזורט או 'גלמפינג' [מתקני לינה ואירוח בסגנון מחנאות מהודר, בתנאים גבוהים ביותר, הממוקמים בפינות חמד בחיק הטבע]. פה באים להתארח אצלנו בחווה. האירוח בארץ עולה הרבה כסף כי העלויות גבוהות. היו הרבה אנשים שרצו לבוא, אבל המחיר היה גבוה להם, והחלטנו להקים מתחם שיהיה הרבה יותר זול. פסלנו על הסף אוהלים או חאן, ועלו כמה רעיונות הזויים, אחד מהם לינה בצינורות בטון, והלכנו על זה". לאה: "יש בפנים מיטה טובה, מזגן וחשמל. כל השאר זה משותף. בריכת טבילה, מטבח, מדורה, פינות ישיבה וערסלים, ומקבלים את כל האווירה שפה. השיתוף הזה נתן אפשרות להוריד את המחיר". הם עורכים בחווה סיורים לקבוצות (בתשלום), בתאום מראש. הסיור נמשך בין שעה לשעה וחצי.

לאה וגדי בחוות בודדים – כשברקע בקתות האירוח הצינוריות

מתחילים בתצפית על החווה, ממשיכים בסביבת הדיר ומסיימים בחנות הגבינות. הסיור כולל הסבר על פרוייקט חוות הבודדים ברמת הנגב.
ללאה ולגדי יש תחביב: הם רוכבים על אופנועי שטח למרחקים ארוכים. לפני מספר שנים הם החליטו לעשות טיול, על אופנוע, מאלסקה, דרך צפון אמריקה - לארגנטינה, במשך 8 חודשים. כל הציוד עליהם, כולל אוהל ושני שקי שינה. הם הכריזו שזה בראש סדר העדיפויות, צמצמו את העדר ונסעו.

בשנת 2016 הם יצאו מאלסקה, חצו את צפון ודרום אמריקה והגיעו עד לדרום ארגנטינה ברכיבה זוגית "היה לנו מסע מרתק במקומות מהיפים בעולם!"
כיום הם עורכים הרצאות על מסעם המיוחד: "הערב נספר על מפגשים עם אנשים טובים - מקומיים ומטיילים כמונו, על טעמים, על ריחות, על היסטוריה ותרבות ועל המחשבות, השאלות והתובנות שעולות לאורך הדרך."
תוכניות? גדי: "אנחנו לפני נטיעה של בוסתן גדול, שיספק את כל התצרוכת לחווה. זה הולך להיות פארם טו טייבל אמיתי. ואנחנו פותחים פה בשלבים מקום לאוכל. בשלב הראשון רק לאורחים שלנו, ואחרי כן נפתח גם לאורחים מבחוץ, כשהשלב השלישי הוא גם פתיחה לארוחות ערב ולהביא לפה הופעות מוזיקה פעם בחודש. לקחנו קרון רכבת עתיק ששחזרנו. יהיה בר בפנים ואנשים יישבו בחוץ".

2016 :
מאלסקה לארגנטינה

בספרו כותב משה על בית ילדותו: "... אמנם הפרה נתנה מספיק חלב לכל צרכי הבית, אבל עבור הילדים החזיקו גם עז, שחלבה בריא יותר. חלפו מאז עשרות שנים. כיום לבתי הגדולה, שגרה בחוות בודדים בנגב, יש דיר עיזים, ומחלבה שמייצרת כל מיני גבינות עיזים. כנראה יש דברים, שנשארים במשפחה..."

לאה וגדי (מימין), יחד עם האבא משה (רביעי משמאל) ובני משפחת נחימוב לדורותיה, סמסטר 2021, חוות הבודדים "חוות נאות"

2022: לאה וגדי נחימוב עם צאצאיהם

ברוכים תהיו על עשייתכם החלוצית!

<u>נילסון ברטה (ליבוביץ בשה) (ליפשא)</u> [עלון 49 – נובמבר 2018] **<u>[נפטרה בינואר 2020, בת 100]</u>**

ברטה נילסון (בשה ליבוביץ) נולדה ב- **1920** בליפשא (Lipcse), כ-13 ק"מ צפונית לחוסט, אז בתחומי צ'כוסלובקיה. המשפחה הייתה מאד דתית.

אביה, צבי-הירש ("ספודק") היה איכר וסוחר. היו לו סוסים, כמה פרות, עזים, תרנגולות ואווזים. היו לו גם שתי עגלות והוא היה מסיע נוסעים לחוסט ובחזרה בזמן שהיה מביא סחורה.

אמה, חיה-הנדל (לבית אברהמוביץ) הייתה עקרת בית.

לברטה היה אח בכור, בערל, (יליד 1912) שהיה נשוי לפעסל, והם גרו בהורינץ (Horinchovo), 15 ק"מ צפון-מזרח לחוסט.

ברטה עם בתה, אלונה אבינזר, שבדיה, ותעודת ההוקרה שנשלחה אליה על-ידי הארגון שלנו

היו לה שתי אחיות צעירות, שרי (שרה-ינטה, ילידת 1927) ודבורה (ילידת 1929).

ברטה הייתה אחראית על האווזים כבר מגיל 5.

ברטה למדה תחילה בבית ספר צ'כי, אך בשנת 1938, כשהיטלר החל את סיפוחה של צ'כוסלובקיה, סופח האזור שבו נמצאת ליפשא להונגריה. כתוצאה מכך הוחלפו המורים הצ'כים האהובים בבית הספר של ברטה במורים הונגריים.

אחרי פרוץ המלחמה ב-1939 פשטה בליפשא השמועה, שהגרמנים מחפשים נערות צעירות. עקב כך החליטו הוריה של ברטה לשלוח את הבנות למקום בטוח יותר. בתחילת שנות הארבעים נשלחה ברטה להסתתר בהימנֶע (Humenne) שבסלובקיה, שם שהתה כמה חודשים. אבל כשהמקום כבר לא היה בטוח יותר נשלחו ברטה ושרי, ככל הנראה בחורף 1941-1942 למכרים נוצרים, שגרו בעיר פשט (חלק מבודפשט). שם הן נאלצו להתחבא במרתף הבית, אך עם הזמן הן החליטו לעזוב את המרתף והגיעו ל- JudenHaus ב- Kiray Utca בכדי להיות בין יהודים.

אחיה של ברטה, בערל, נלקח לשרת בפלוגות העבודה, ומאז אפריל 1943 נרשם כנעדר. ב-1964 נודע לברטה, מניצול שהכיר אותו, שבערל קפא למוות.

ברטה הצליחה לחזור ולבקר בליפשא פעם אחת בתקופה זו. זו הייתה הפעם האחרונה שהיא ראתה את הוריה ואת אחותה הקטנה דבורה, אך הקשר נמשך דרך מכתבים. סימן החיים האחרון מהבית היה בחג השבועות 1944. הייתה זו גלויה מאמה: "אנחנו מחכים שהגרמנים יבואו כל רגע. אפיתי כמה חלות, בישלתי דייסת אורז ושמתי אותה בכדי החלב. כך יהיה קל יותר לקחת איתנו..."

זמן קצר לאחר מכן נאספו כל יהודי ליפשא ונלקחו לאיזא (Iza), 9 ק"מ מליפשא.

משם נשלחו הלאה לאושוויץ.
גם השהייה בבודפשט הגיעה לקצה. באוקטובר 1944 היה על היהודים להתאסף במפעל לרעפים. משם נאלצו לצעוד ברגל יום אחרי יום. תחילה בפיקוחם של חיילים הונגרים - ולאחר מכן בפיקוחם של חיילים גרמנים. יהודים רבים התמוטטו ונורו שם למוות.
בדצמבר 1944 הגיעו למשק חקלאי גדול בשם Bozok (מערב הונגריה, על גבול אוסטריה). שם נאלצו לחפור בונקרים וגם לבצע עבודות חקלאיות, כשהם שקועים במים ובבוץ עד הברכיים בקור העז. רבים חלו בדלקת ריאות ומתו. למרות הכול היה חופש מסוים במשק הזה.
יום אחד לקחו אותם לתחנת רכבת ושם הוכנסו לקרונות בקר. המצב היה נורא. הצפיפות הייתה רבה ולא היה מקום לשבת, רק לעמוד. הנסיעה נמשכה יום אחרי יום ולילה אחרי לילה. כשסוף סוף הגיעו ליעד - היה זה בינואר 1945. הם מצאו את עצמם במחנה הריכוז ברגן בלזן. התנאים היו מחפירים והסבל רב. אחותה של ברטה חלתה בטיפוס והייתה חלשה מאד. תחילה היה מצבה הבריאותי של ברטה סביר יחסית וציוו עליה לפנות כל בוקר את גופות הנשים המתות מהצריפים. היה עליה גם לסחוב כל יום את חביות המרק הכבדות מהמטבח לצריפים. בסוף תקופת המחנה, אולי במרץ 1945, חלתה גם ברטה בטיפוס. למרות שלא היו תרופות ולא היה שום טיפול רפואי - הצליחה ברטה אט אט להתגבר.
ב-15 לאפריל שוחרר המחנה ע"י חיילים אנגלים והאחיות היו צריכות להחליט לאן ללכת אחרי המלחמה. ברטה רצתה לחזור לבית הוריה אך שרי הייתה עדיין מאד חולה ונזקקה לטיפול רפואי [בתיק הרפואי שלה היא הייתה רשומה גולדי]. אנשי "הצלב האדום" הסבירו, שניתן לקבל שהות חופשית וטיפול רפואי חינם בשוודיה - וזה מה שקבע את הצעד הבא. ביוני הן הגיעו לליבק - ומשם הגיעו לעיר Norrköping, בה שהו בבידוד במשך 3 שבועות. אחרי כמה חודשי החלמה בעיר Ryd וכמה שבועות של לימוד השפה השוודית ב- Göteborg הגיעה ברטה בפברואר 1946 לעיירה בשם Gislaved, שם מצאה עבודה. כוונתה הייתה לחסוך כסף ולרכוש כרטיס נסיעה חזרה הביתה לליפשא - בתקוה להתאחד עם משפחתה.
אמה ואחותה הקטנה, דבורה, נרצחו, ככל הנראה, מיד עם הגעתן לאושוויץ.
האב שנראה בחיים במחנה עבודה ליד אושוויץ בסתיו 1944 ע"י חברה של ברטה - מת כנראה גם באותה השנה.
שרי, שלא הספיקה לסיים את לימודיה בגלל המלחמה נשלחה ללמוד ב- Fjällgården (חווה, ששימשה את הבנות כבית ספר, בזמנו) ב- Dalarna (שם מחוז בשוודיה) והגיעה לאחר מכן גם ל- Gislaved.
בסופו של דבר התחתנו האחיות בשוודיה. מכיוון שלברטה לא הייתה השכלה מעבר לשנות לימודיה בבית-ספר יסודי, היא עבדה במפעלים. היא ידעה לתפור במכונת-תפירה, מיומנות שרכשה לבד בילדותה, כשהתגנבה לחדר בו החזיקה דודתה במכונה כזו. למען האמת, חלמה ברטה להיות מעצבת אופנה. היא למדה בשוודיה תפירה יותר עדינה ותפרה לעצמה, לילדיה (ומאוחר יותר

לנכדיה) בגדים. כשלא עבדה מחוץ לבית כשכירה היא עבדה כתופרת בביתה. בהיותה בעלת כושר שכנוע אדיר הצליחה ברטה גם כשעבדה בחנות למכירת רהיטים.

לברטה נולדו שני ילדים, שניהם עלו לישראל בסוף שנות השישים.
לשרי נולדו שתי בנות. שרי נפטרה ממחלת הסרטן ב-1984 והובאה לקבורה בירושלים.
ב-1985 נפטר בנה של ברטה ממחלה קשה וב-2010 נפטר גם בעלה.

מה שנתן לברטה את הכוח לשרוד את השנים הקשות היו האמונה והתקווה לפגוש שוב את הוריה. למרות הקושי והסבל תמיד ידעה להעריך את מה שיש לה. ברטה, בת 98 ושתבל"א, חיה כיום בבית האבות היהודי בעיר Göteborg. נולדו לה, כאמור, בת ובן ויש לה 3 נכדים ושתי נינות.
אנו מאחלים לברטה בריאות איתנה ונחת מבני משפחתה!

בתה, אלונה, סיימה את לימודי התיכון בשוודיה בשנת 1969 והגיעה לארץ לבקר את אחיה, שהיה בהכשרה בקיבוץ לביא (ליד טבריה). הביקור שנועד להימשך חודש הפך, למעשה, לעלייה ארצה ונמשך כבר 49 שנים... אלונה למדה באוניברסיטה העברית בירושלים ארכיאולוגיה וספרנות ועבדה בספריה הלאומית מ-1972 ועד פרישתה ב-2013. **מאז היא מתנדבת שם במתן ייעוץ גנאולוגי לציבור הרחב - חינם.** פעם בחודשיים-שלושה היא נוסעת לבקר את אימה, וכך גם הגיעה תעודת ההוקרה שלנו לברטה נילסון לבית לייבוביץ.

שני המורים הצ'כים עם 7 התלמידות היהודיות – ברטה המרכזית מהן

ברטה בשנת 1947

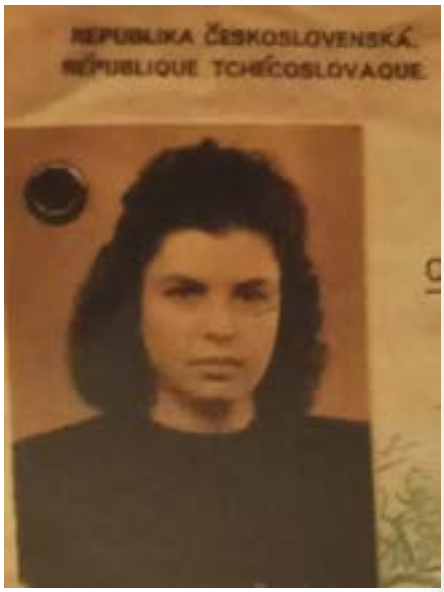

סיפורה של תמונה (עם המורים וחברות הילדות): כשבנה של ברטה היה בהכשרה לפני גיוס, הוא עשה תורנות מטבח עם בחור, שהיה גם הוא לפני גיוס, והם שוחחו על השורשים שלהם. למרבה ההפתעה, הסתבר ששתי האימהות נולדו בליפשא ולמדו באותה הכיתה! האח הוזמן לפגישה בביתם, פגישה שאליה הגיעה גם ברטה. האישה סיפרה להם שבת כיתה נוספת חיה בארץ... כך נערכה פגישה משולשת של חברות הילדות ששרדו – וכך קיבלה ברטה את התמונה...

2013: ברטה (בשה) נילסון (ליבוביץ) מתפללת בביתה

תמונה זו הופיעה בתערוכה בנושא השואה במילנו, כשהיא בממדים של 60 X 80 ס"מ וצולמה על-ידי חתנה של אלונה, שהוא צלם מקצועי!

בשנת 2011, כשברטה ליבוביץ-נילסון ביקרה בארץ, תועדה עדותה ב"יד שם": O.3/VT/11465) פריט 9426440) והועלתה לאינטרנט-נט. היא נגישה באולם הקריאה ב"יד ושם" לכל המבקרים.

לפני 18 שנים מסרה ברטה לארכיון "יד ושם" פריטים מרגשים:

תיק עשוי משמיכה שמצאה ברטה בברגן-בלזן ובו שמה את כל "רכושה"

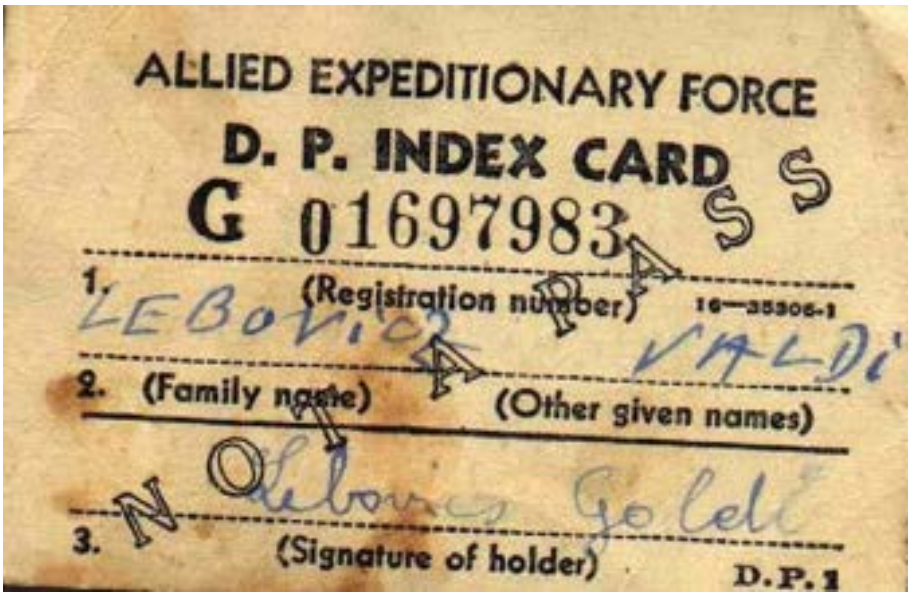
ALLIED EXPEDITIONARY FORCE
D. P. INDEX CARD
G 01697983
1. (Registration number) 16—35306-1
2. (Family name) (Other given names)
3. (Signature of holder) D.P.1

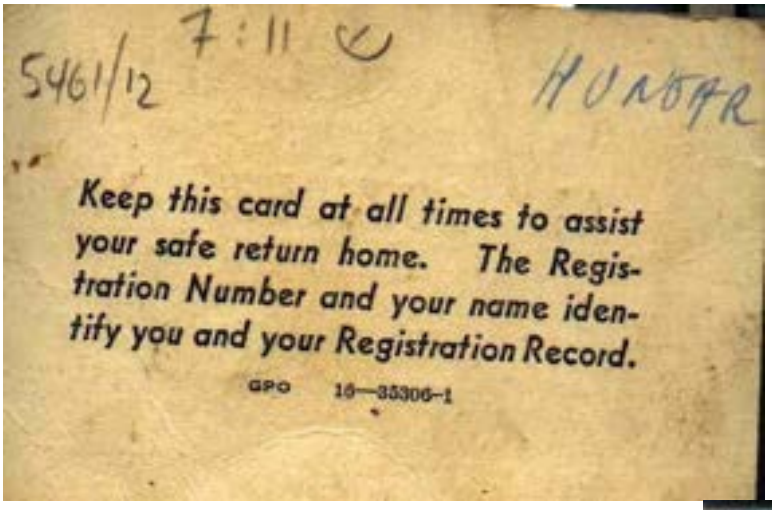
5461/12
Keep this card at all times to assist your safe return home. The Registration Number and your name identify you and your Registration Record.
GPO 16—35306-1

תעודת זהות זמנית שניתנה למשפחה במחנה העקורים בברגן-בלזן על-ידי בעלות הברית

כרטיסים של מנות מזון שקיבלה ברטה לאחר הגעתה לשוודיה

<u>דר' סיקוביץ (פרידמן) גיטה (חוסט)</u>

<u>[עלון 35 – אוקטובר 2017] **[נפטרה בספטמבר 2024]**</u>

גיטה נולדה בחוסט בשנת 1927, הצעירה מבין 3 אחיות. כמו רוב תושבי העיר - בני המשפחה היו דתיים. (3-4 בחורים התחתנו עם גויות). אבא היה ציוני ודיבר כל הזמן על ארץ ישראל.

1939 – צ'כוסלובקיה התפרקה, סלובקיה הייתה עצמאית. קרפטו-רוסיה הייתה כמו נע ונד, כיוון שלא ידעו מה שיקרה. האוקראינים רצו להכריז על מדינה - כמו סלובקיה העצמאית. אך לא קרה דבר. אחרי זמן קצר נכנס הצבא ההונגרי, כיוון שהעוצר הורטי קיבל הרבה שטחים. אביה בכה כי זכר שהיו אנטישמים והוא פחד מהם פחד מוות. תוך זמן מאוד קצר בתי הספר נפתחו מחדש. גיטה הייתה בת 12, אך מכיוון שלא היה בי"ס נפרד ליהודים – היא למדה יחד עם הונגרים ואוקראינים, כולל עם ילדים יהודים שלמדו בבוקר בחדר, וכמובן, בנים ובנות ביחד. באחד השיעורים מישהו זרק נייר על הגב שלה, שבו היה כתוב "מוות ליהודים". היא לא התייחסה לכך יותר מדי, כיוון שהם היו רגילים שאלה החיים, ושהם "יהודים מסריחים שצריכים למות". המורה ברכה את התלמידים, אך מיד שאלה מיהם היהודים? כשהצביעו – הורתה להם לצאת!

היה בחוסט גימנסיום, אך היהודים לא יכלו ללמוד שם כי הלימודים התנהלו גם בשבת.

את בני ה- 18 ומעלה גייסו לפלוגות העבודה. ההורים שלחו ילדים לארה"ב ולפלשתינה עוד קודם – כדי להימנע מהצבא, או הטילו בילדיהם מום מכוון...

1941 - יום אחד בשבת נכנסו למספר בתי יהודים, אלו שלא הייתה להם אזרחות הונגרית, למרות שחיו שם דורות על דורות. הם נדרשו להתכונן תוך זמן קצר ביותר, לקחת קצת אוכל ובגדים ולהגיע לתחנת הרכבת. כל השוהים בבית, כולל תינוקות ואורחים, נדרשו לעזוב. הם חיכו מספר ימים בתחנה ומשם הוסעו לקולומיי ולקמיניץ פודולסק. שם הם נורו לבורות. רובם מתו, אך היו שניצלו. בן של בן דוד של גיטה כתב: "הצילו את עצמיכם".

19.3.44 - 3 שבועות לפני פסח הגיעו הגרמנים. 2 אחיותיה של גיטה שהו בבודפשט. אטו, האחות הגדולה יצאה לתחנת הרכבת, אלא שמשם היא נלקחה לגטו בהונגריה. האחות הצעירה, אלטי, לא רצתה ליידע את ההורים. אטו כתבה מהגטו שהכול בסדר אצלה.

היו בחוסט 3 בתי כנסת גדולים ואבא יצא לתפילה. כשחזר - לא זיהתה את אביה כי הוריד את זקנו, את הכובע השחור הרגיל, ובמקומו חבש מין כובע.

סמוך מאוד לליל הסדר הגיעה אלטי מבודפשט. אביה זרק עצמו על הרצפה ואמר: "ברוך השם שלפחות את הגעת".

למחרת יצאה הוראה להתייצבות של 200 גברים חזקים לעבודה. הצעירים לא היו. אביה יצא יחד עם בני גילו. כל היום ישבו סתם – ביום הראשון של פסח, כשל כוונתם של ההונגרים הייתה לגרום לכאב ולפחד. סוף השבוע עבר. גיטה איננה זוכרת דבר מליל הסדר. אזי אספו אותם בבית-הכנסת הגדול, בו הוצאו המושבים, כך שהם ישבו על הרצפה. אח"כ הוגדרו הגטאות: 3 רחובות – בהם פינו צד אחד בלבד של הרחוב, ואז דחסו כ-7000 יהודים ל-3 רחובות אלו. בכל בית היו, לכל היותר, 2 חדרי שינה, לתוכם הוכנסו 4-5 משפחות, כשהשירותים היו בחוץ. כשחיו בבתיהם, פעם בשבוע היו מביאים אמבטיה מפח למטבח וכל המשפחה התרחצה לשבת. עכשיו, בתנאים אלו של חוסר פרטיות, לא ניתן היה אפילו להתרחץ. אלטי יצאה לראות מה קרה בבית שעזבו. היא ראתה סוס ועגלה ליד הבית ומהמרתף (קיילער) הוציאו, דרך חלון קטן, את כל הדברים שאוחסנו. אוחסנו שם פריטים חדשים, ארוזים, עבור הנדוניה, והושארו על הרצפה. אלטי חזרה משם בהיסטריה.

אחרי 5 שבועות בגטו, הם היו האחרונים שהובאו לתחנת הרכבת לכיוון אושוויץ. כשהלכו דרך הרחובות היהודיים הם ראו את הגויים מרוקנים את הבתים.
בקרון הרכבת לא היה מקום לשבת, היו רק 2 דליים, אחד למים והשני לשירותים. הם ישבו על החפצים, בצפיפות. עלתה השאלה אם בכלל ניתן להתפלל שם... זו הייתה בושה בציבור, אך הם החליטו, בכל זאת, להתפלל. אבא ביקש שישמרו על עצמם, על אימא ושיתנדבו לכל עבודה, כיוון שעבודה תציל אותן.
הם הגיעו לאושוויץ אחרי 3 ימים; ראו אנשים עם פסים, ולא היה להם מושג מה קורה. הושיטו להם ידיים לקפוץ מהקרון אל רחבת הבטון - הרמפה. שרר כאוס, כי כולם חיפשו קרובים. הסלקציה - מכאן ואילך הייתה הרעל של אושוויץ. הכול היה מגודר, מסביב עצים, אך בבירקנאו לא היו עצים, עשב וציפורים, אלא 5 תאי גז עם ארובות. הם לא הבינו כלום... מקלחות; גילוח השיער. ב-C לאגר 32 היו צריפים, מהם 2 צריפי שירותים ו-2 צריפי מקלחות; 15,000 נשים צריכות היו להיכנס ל-400 חורי שירותים. שעות המתינו לשירותים. במשך היום לא עשו כלום, חוץ ממסדרים משעה 04:00 בבוקר, בחמישיות; 1100-1200 בצריף. בכל פעם סלקציה. באחת הסלקציות נלקחו 500 נשים (כמעט חצי צריף).
אימא הסתתרה וניצלה בינתיים. האבא הוצא להורג לאחר שעבד במכרות פחם.
מאושוויץ הועברה גיטה למחנה עבודה, בו עבדה קשה 7 חודשים עם חלקי חילוף של מטוסים, 12 שעות ביום, אוכל דל, שעה הליכה בנעליים בלויות בקור של פולין.
שבוע לפני הסוף לימדו אותה איך לשרטט, מקצוע ששרת אותה מאוחר יותר.
בעקבות השחרור ב-8.5.1945 חזרה גיטה, בדרך רוויית קשיים, לעיר הולדתה, חוסט. כשהבינו היא ובנות המשפחה שאין טעם להישאר - כלל המסע החדש את בוקרשט, סטו-מארה, בודפשט, מחנות העקורים בגרמניה ופראג, בה חיה גיטה 3 שנים. רב שלמד אצל אביה שלח מסמכים, שאיפשרו את המעבר לארה"ב. 3 האחיות היגרו ואחרי זמן מה – גם האם שניצלה. עתה עבדה גיטה בשרטוט, אותו למדה במחנה העבודה. היא רכשה את השפה האנגלית תוך שנה. בשנת 1955-56 שהתה גיטה בישראל ועבדה כמתכננת בחברת החשמל. היא הכירה את מי שהפך לבעלה, יצחק סיקוביץ. בברוקלין שבניו-יורק, נולדו שתי בנותיה והבן. כשהיה הבן הצעיר בן 3 החלה גיטה ללמוד פסיכולוגיה באוניברסיטת City University ועברה, במסלול ישיר ללימודי דוקטורט, בהתמחות פסיכולוגיה חברתית ואישיותית. שנתיים התמחתה בפסיכולוגיה קלינית ועבדה כפסיכולוגית בחברת הטלפונים בניו-יורק.
היא התאלמנה מבעלה ב-1991 ושנה אחר-כך עלתה גיטה ארצה ועבדה בארגון "עמך" – בסיוע נפשי לניצולי שואה. גם ילדיה חיים בארץ.
גם כיום, בגילה המתקדם, עובדת דר' גיטה סיקוביץ במתן עזרה נפשית לניצולי שואה, גם לאלו שאינם ניידים, כולל ביקורי בית. גיטה נתנה הרצאה במפגש חברים ברחובות.

ברוכה תהיי על עשייתך!

ניתן לראות את גיטה נותנת עדות בכתובת ה-you tube שלהלן:

https://www.youtube.com/watch?v=iFl2sDsxwjM

עדות באתר "יד ושם": עדותה של **סיקוביץ' ג'יזל צביה**, ילידת 1927, **Chust**, על קורותיה במחנה Auschwitz Birkenau ובמחנות אחרים https://collections.yadvashem.org/he/documents/9601789

ביולי 2022 הגיע ארצה הנשיא ביידן. גיטה הייתה אחת משתי ניצולות שואה שנפגשו איתו. מתוך עלון Ynet: כתבה מ- 13.7.2022 הדר גיל-עד, גלעד כהן:
מספר 99 מאוגוסט 2022 -
"רינה קווינט וגיטה (ג'יזל) סיקוביץ שרדו את השואה, ולאחר תלאות רבות הצליחו להגר בתור ילדות לארה"ב. היום, יותר מ-70 שנה אחרי, הן יפגשו את הנשיא האמריקני במהלך ביקורו ביד ושם...
ניצולת השואה גיטה (ג'יזל) סיקוביץ, בת 95, תפגוש היום את נשיא ארה"ב. "אני מתרגשת במיוחד לפגוש את הנשיא, חייתי באמריקה 46 שנים אחרי המלחמה" - היא סיפרה.

גיטה נולדה ב-1927 בעיירה חוסט שבהרי הקרפטים בצ'כוסלובקיה (כיום באוקראינה).
במרץ 1944 פלשו הגרמנים להונגריה, וגיטה ומשפחתה גורשו עם יתר יהודי חוסט לגטו, שם הצטופפו כמה משפחות בחדר. כעבור חמישה שבועות הועלו בני המשפחה על רכבות בקר והוסעו למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. לאחר חמישה חודשים שם הועברו גיטה ואחותה הלן למחנה העבודה מיטלשטיינה [Mittelsteine] שבדרום-מערב פולין, שם עבדו במפעל לייצור חלקי מטוסים. גיטה נלקחה לעבוד כשרטטת טכנית, על אף שלא הכירה את המקצוע. החיים ותנאי העבודה במחנה היו אכזריים: רעב, קור קיצוני ועבודת פרך.

גיטה (ג'יזל) סיקוביץ (צילום: אתר יד ושם)

בתחילת מאי 1945, עקב התקדמותו של הצבא האדום מערבה, הועברו גיטה והלן למחנה מריש-וייסוואסר [Weisswasser]. לאחר שבוע הן שוחררו, ואז עשו גיטה, אחותה ובת דודתן את דרכן ברגל לחוסט, מרחק של כ-600 ק"מ, שם התאחדו עם האחות הגדולה ועם האם, ששרדה גם היא על אף גילה המבוגר. לאחר שלוש שנות נדודים באירופה, בניסיון לא להיכלא מאחורי מסך הברזל, הגיעה גיטה לארה"ב ביחד עם אמה ואחיותיה, שם נישאה ליצחק סיקוביץ.
ילדיה, שגדלו בבית ציוני, עלו לישראל. בגיל 65, לאחר פטירתו של יצחק, עלתה גיטה בעקבותיהם. עם הגעתה לישראל נקלטה גיטה בארגון "עמך", שם התחילה להעניק טיפול פסיכולוגי לניצולי שואה בטיפול יחידים ובטיפול קבוצתי. גיטה ליוותה וממשיכה ללוות עשרות משלחות לפולין של נוער ישראלי ואמריקני, כמו גם משלחות חיילי צה"ל, 'עדים במדים'".

ביידן עם שורדות השואה **סיקוביץ גיטה (במרכז)** וקווינט רינה

שמעוני, מימין: רוזה קליימן

יקירת הקהילה 2018 –
מקבלת את השי,
חנוכייה עם
הקדשה, מידי אלכס

סָלזָק ולריה בת 100 (מונקץ') [עלון 94 – מרץ 2022]
[נפטרה במרץ 2023, בת 101]

ולריה (וולי) נולדה ב-10 בפברואר 1922 לחיה-הלן ואברהם פלדמן בעיר מונקץ'. משפחות הסבים והסבתות היו אמידים, בעלות נכסים ובית חרושת לייצור חביות. להוריה של וולי היו 7 ילדים: בלונקה, בֶּלִי (ברנרד-דב), אירנה-טובה, וולי, דז'ו (דוד), אדית-אסתר ומוצי-מרגיט. הם היו בעלי 2 חנויות למכירת נעליים ובגדי נשים במונקץ'. האב, אברהם, נפטר בשנת 1933 ואם המשפחה המשיכה לעבוד בחנות הנעליים, כשהיא מכלכלת לבדה את המשפחה.

וולי ושתי אחיותיה הבוגרות סיימו את בית הספר התיכון בהצטיינות. האם חיה-הלן ושבעת ילדיה גורשו לגטו במונקץ' ומשם בטרנספורט למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו בין ה-23-24 במאי 1944. שם נספו בתאי הגזים אמה, חיה-הלן, ושתי אחיותיה : מוצי-מרגיט, ואירן-טובה.

וולי ואחותה אדית עברו את הסלקציה והופנו לבלוק 13 במחנה C; אחר-כך הועברו לבלוק מספר 1 ועבדו במטבח בקילוף תפוחי אדמה. על זרועה הוטבע המספר A16584. וולי מונתה לאחראית צריף ופיקחה שהאסירות יתייצבו בבוקר למסדר. היא נבחרה לתפקיד היות וידעה היטב לקרוא ולכתוב גרמנית. היא והאחיות הועברו למחנה A.

וולי יצאה ב-18 בינואר 1945 לצעדת המוות והגיעה למחנה הריכוז ראוונסבריק; ושם צעדה ברגל למחנה נוישטט גְלֶבֶה (Neustadt - Glewe), ליד המבורג. היא שוחררה ב-2 במאי 1945 בידי החיילים הסובייטים. בדרך לא דרך שבה למונקץ' ופגשה את אחיה: בלונקה, בֶּלִי, דז'ו ואדית, ששרדו את השואה. וולי נשארה ימים ספורים במונקץ' והיגרה לצ'כוסלובקיה. היא התקבלה ללימודי ביולוגיה וכימיה באוניברסיטת ברנו וסיימה בהצלחה BA ו-MA.

וולי בצעירותה

בשנת 1948 נישאה לד"ר טיבור סלזק, רופא ילדים, שלמד אף הוא באוניברסיטת ברנו. וולי עבדה במחקר והייתה לבורנטית.

לזוג נולדו שתי בנות: הלן ורינה. בשנת 1965 עלתה וולי עם בעלה ובנותיה לארץ והם התערו בעיר בת ים.

היא עבדה כלבורנטית במעבדה ואחר כך בקופת חולים "מכבי" בתל אביב - עד יציאתה לגמלאות.

כל חייה הצטיינה וולי בלימודים, במיוחד במדעים, במתמטיקה ובשפה הלטינית. היא לימדה תלמידים רבים מקצועות אלו.

וולי הצטיינה גם בספורט: בכדורעף ובשחייה. היא שחתה בנהר הלטוריצה במונקץ' – ובבת-ים, שם היה הים "סם החיים" שלה, קיץ וחורף, גם אם ירד גשם זלעפות... וולי דגלה באימרה: **"נפש בריאה בגוף בריא"**! הודות לכך, לשמחת החיים שלה ולאופטימיות שבה - היא זוכה לאריכות חיים - בצלילות, בדעתנות ועם זיכרון פנומנלי! חומר למחשבה עבור כולנו?

וולי עם בנות המשפחה: משמאל - בתה רינה ורדי
ומימין - אביבה (רוזנטל) אבן-חן, אחייניתה, בת אחותה של וולי,
אדית-אסתר [וחברת ילדות שלי]

וולי מקבלת את תעודת ההוקרה מדור שני
לדור ראשון מידי רותי פיקסלר.

חוגגים יום הולדת 100 לוולי: מימין: רינה ורדי (הבת), חניתה גוטנשטיין, (אחיינית - הבת של דוד פלדמן,
אח של וולי) אביבה אבן-חן (אחיינית – הבת של אדית, אחותה של וולי)

השקה של ספר המשפחה, "בעין הסערה", נובמבר 2021
פרדי פלדמן (ואשתו לריסה) - בן אחיין [אביו, בלי, היה אח של וולי], מלכה הרפז (ובעלה דב), לאה רגב
ויעל עוז הן בנות דודות מדרגה שנייה, חניתה גוטנשטיין (והבעל יעקב) - אחייניות,
אביבה אבן-חן – אחיינית

וולי היקרה: הרבה בריאות ואושר עם בני משפחתך!

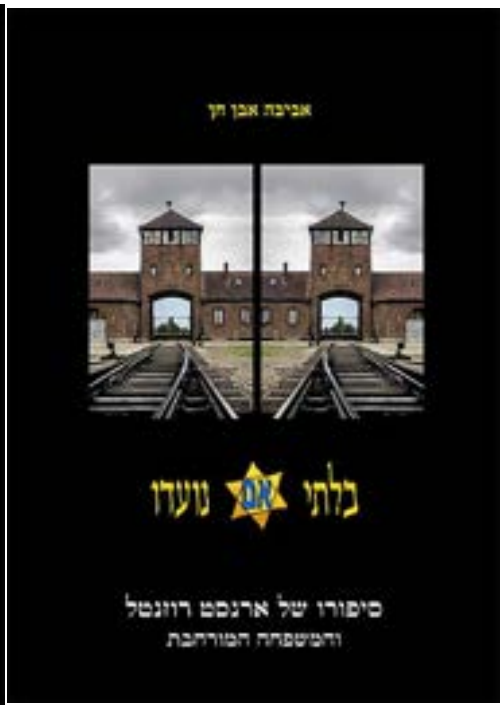

הספר "בעין הסערה", שכתבה אביבה אבן-חן, בן כ-700 עמודים, מתאר את קורות משפחות פלדמן וגוטסמן, משפחת האימא, אדית פלדמן, בערים מונקץ', דובינה [Dunkófalva, Obava] וסנט מיקלוש [Chynadiiovo Szentmiklós,] - עיירות קרובות למונקץ' - וכן בחוסט.

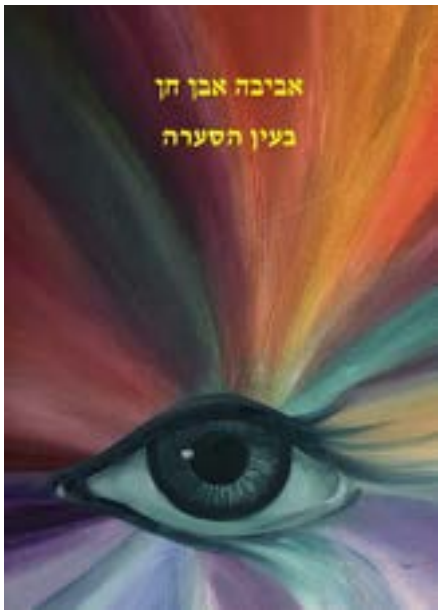

ספר נוסף שכתבה אביבה, "בלתי אם נועדו", גם הוא בן כ-700 עמודים, הכולל מידע על בני משפחת אביה, ארנסט רוזנטל, שחיו בסיגט, בטיסה בוגדן, בראחוב ובמונקץ'.

חגיגת יום הולדת בחיק המשפחה:
לוולי 2 בנות, 3 נכדים ו-4 נינים

חברותיה של וולי מחוף הים בבת-ים חוגגות לה 100

סלפֶטֶר אליהו (סולוטבינו) [עלון 131 – פברואר 2025]

את השם אליהו סלפטר אני זוכרת מילדות כשם של **עיתונאי בכיר**, אבל לא ידעתי שהוא נולד בקרפטורוס. בחקר שערכתי מצאתי שהוא נולד באקנסלטינה (Aknaszlatina), השם ההונגרי לסולוטבינו (Solotvyno) [ראו בהמשך].
ראשית אעלה דברים מתוך הספד בעיתון "הארץ" עם פטירתו בשנת 2016; לאחר מכן מתוך ראיון עם אלמנתו, רות סלפטר, אשר ממנה קיבלתי תיעוד רב במלל ובתמונות – ועל כך תודתי. אוסיף גם מידע שמצאתי בארכיון ITS בגרמניה ובדפי עד שמילא אליהו ב"יד ושם".

"הארץ": "סלפטר נולד ב-1927 בסלטינה בצ'כוסלובקיה. ב-1944 גורש עם הוריו לאושוויץ. אביו, נחמן, רופא במקצועו, שרד את השואה כרופא במחנות עבודה. אמו, נלי, נרצחה בתאי הגזים של אושוויץ. סלפטר שרד במחנות שונים בהם מחנה בונצלאו [Bunzlau - עיירה בשלזיה תחתית שבדרום-מערב פולין] והוצעד בצעדות המוות עד לשחרור. בסוף המלחמה לקה בשחפת ואושפז בבית חולים בפראג, **שם מצא אותו אביו**. בהמשך למד עיתונאות וכלכלה בפראג וב-1949 עלה לישראל, התיישב בירושלים, והחל בקריירה כעיתונאי. תחילה עבד בעיתון ההונגרי "אוי קלט" ובהמשך בג'רוזלם פוסט. מ-1951 החל לעבוד ב"הארץ". הוא כתב בעיתון ברציפות **במשך 56 שנה**. מאמרו האחרון פורסם ב-2007, עם הגיעו לגיל 80. סלפטר מילא תפקידים בכירים במערכת "הארץ", בהם **שליח העיתון בארה"ב, פעמיים:** בין השנים 1953-1957 ובין השנים 1961-1965 **וכן שליח העיתון במערב אירופה - בבריסל** [1976-1978]. הוא היה חבר הנהלת מערכת העיתון ב-1966 עד צאתו לגמלאות. במשך שנים רבות הוא **כתב מדי יום את מאמר המערכת של "הארץ"** לצד **אלפי מאמרים נוספים בנושאים רבים**. אחד מתחומי הכתיבה הבולטים שלו היה יהדות התפוצות. על עבודתו זכה בכמה פרסים בין 1998 ל-2001, בהם **פרס מארגון הג'וינט ו"אות מפעל חיים" מארגון בני ברית** - שניהם על סיקור יהדות התפוצות ומצב הקהילות היהודיות בחו"ל.
בארכיון "הארץ" שמורות אלפי כתבות שפירסם במשך עשרות שנים,
סלפטר פירסם ארבעה ספרים. את הבולט בהם, "הממסד - מי שולט בישראל", פירסם ב-1973 עם יובל אליצור מ"מעריב". גם את הספר "עלילות הנפט: סיפור פריצת מצור הדלק על ישראל", שראה אור ב-1999, כתב עם אליצור. הספר עוסק בפריצת מצור הדלק, שהוטל על ישראל, על ידי הערבים וחברות הדלק המערביות הגדולות במשך מרבית שנות קיומה, ועל הקשרים החשאיים שנרקמו בין ישראל למדינות רבות, שסיפקו לה את הנפט, כמו איראן, מקסיקו ורוסיה.
סלפטר הותיר את אשתו רות, לה היה נשוי 55 שנה, שלושה ילדים [רון, נעם וורד] ושבעה נכדים.

המפגש עם רות סלפטר: רות סיפרה שאליהו מיעט לדבר על ילדותו ועל תקופת השואה. הוא תעד את קורות חייו במסמך הרצ"ב ורות השלימה עוד פרטים. להלן הדברים שכתב אליהו: "נולדתי ב-1 בנובמבר 1927 בסלטינה (Slatina), חבל קרפטורוס של צ'כוסלובקיה.
הייתי במחנות ריכוז אושוויץ, נורדהאוזן וברגן בלזן בשנים 1944-45. עליתי ארצה ב-1949. באהבה לעיתונות נדבקתי בבית הספר הניסיוני על שם מסריק, שם הייתי אחראי, עם חבר כיתה, להכנת בולטין חדשות יומי, שהמתין לתלמידים על לוח גדול, בהפסקה הגדולה של שעה 10. לשם כך הינו שנינו משוחררים משיעור ראשון בבוקר וכך למדנו שעיתונות היא מקצוע כדאי...
את ביה"ס התיכון השלמתי אחרי המלחמה תחת המשטר הקומוניסטי בצ'כוסלובקיה, ובשנים 1947-49 למדתי בפקולטה לעיתונות באוניברסיטת פראג. בשנים 1949-51 למדתי בפקולטה למדעי החברה באוניברסיטה העברית בירושלים והספקתי לשמוע את אחד הקורסים האחרונים של פרופ' מרטין בובר

ואת אחד הקורסים הראשונים של פרופ' דן פָּטֶנקין. את עבודתי המקצועית התחלתי בהיותי תלמיד בי"ס תיכון בחומוטוב (Homotov) שבסודטים, ככתב אזורי של היומון מלָדָה פרונטָה (Mlada Fronta) בשנים 47-1946.
בשנים 49-1948 הייתי כתב סוכנות הידיעות האמריקאית אסושייאטד פרס (Associated Press) בפראג. למזלי, הספקתי לצאת בדרכי לישראל לפני שכל יתר עמיתיי לעבודה נעצרו ונשפטו על ידי השלטונות הקומוניסטיים כ"מרגלים אמריקאיים" [רות הוסיפה מידע]. [בשנת 50-1949 עבד באוּי קֶלֶט ההונגרי].
בשנים 53-1950 עבדתי ככתב כלכלי של ה"ג'רוסלם פוסט וב-1951 הצטרפתי, במקביל, ובאותו תפקיד אל מערכת "הארץ" בירושלים.
ב-1953 נשלחתי לשמש ככתב הראשון של עיתון ישראלי בוושינגטון, ובשובי ארצה ב-1956 קיבלתי לידי את ראשות הסניף הישראלי של הסוכנות הטלגרפית היהודית, ובמקביל שימשתי ככתב מדיני של "הארץ" בירושלים.
ב-1961 נשלחתי שוב להיות כתב "הארץ" בארה"ב ואחרי שובי ב-1965 נתמניתי לתפקיד מזכיר מערכת העיתון בת"א. ב-1971 פרשתי מהתפקיד וחזרתי לכתיבה בנושאים מדיניים ודיפלומטיים וב-1976 נשלחתי לבריסל ככתב ראשי במערב אירופה ולִיד נאט"ו והשוק המשותף.
עם שובי מבריסל ב-1978 חזרתי להנהלת המערכת ופרשן לענייני חוץ, עד צאתי לגמלאות. מאז אני כותב מאמרים וממשיך לשמש חבר הנהלת המערכת.
ב-1973 כתבתי, עם יובל אליצור, את הספר "הממסד", שיצא גם בארה"ב בהוצאת הרפר אנד ראו (Harper & Row) בשם "מי שולט בישראל".
ב-1982 כתבתי, שוב עם יובל אליצור, את הספר "The Oil Glut" שניתח את האופי המדומה של משבר הנפט, שפורסם באנגלית ב"ספריית מעריב" [שם הספר בעברית הוא "עלילות הנפט"].
ב-1984 כתבתי עם דן בבלי את הספר "Fire Over Beirut" בהוצאת שטיין אנד דיי (Stein & Aay) בניו יורק - על מלחמת לבנון.
אשתי רות, לבית פריימן, משמשת סגן בכיר ליועץ המשפטי של עיריית תל אביב. בני רון עובד בתל אביב כעורך דין, בני נעם משתלם כפסיכולוג קליני בסן פרנציסקו ובתי ורד (עקביה) לומדת פסיכולוגיה תעשייתית באוניברסיטת תל אביב.
אף אחד מבני המשפחה לא יצא לתרבות הרעה של העיתונות."

ההשלמות של רות: את בית הספר היסודי למד אליהו בבית ספר צ'כי בסלטינה. את לימודיו התיכוניים עשה בגימנסיה העברית במונקץ' ולכן היה בעל שליטה טובה בעברית. הוא ידע שבע שפות: צ'כית, צרפתית, הונגרית, רוסית, גרמנית ואנגלית [וכמובן – עברית].
אחרי המלחמה נפגשו, כאמור, אליהו ואביו [הספד "הארץ"] בפראג. הם חזרו לסלטינה, אך הבית היה תפוס על ידי הגויים המקומיים והם גורשו בבושת פנים. הם חזרו לפראג ומשם עברו לחומוטוב. האבא, היה רופא, שפתח בחומוטוב קליניקה. [על האימא – בהמשך]. השגריר בפראג הזהיר את אליהו שהוא "על הכוונת" של השלטונות, בגלל עבודתו בעיתון אמריקאי, וייעץ לו להסתלק מיד מצ'כיה. זאת השנה, 1949, בה עלה אליהו ארצה. לאביו, נחמן, לא נתנו לצאת מגבולות צ'כוסלובקיה – בשל מחסור גדול ברופאים. הוא ניסה שוב ושוב להגיע ארצה – וסורב. נחמן, Nandor Nachman, שהיה יליד יאסיניה, 1899, נפטר בפראג ב-1960 בלי שזכה לראות שוב את בנו היחיד... אליהו ניסה שוב ושוב לנסוע לצ'כיה לפני 1960, אולם משרד החוץ היה נחרץ שלא יתנו לו לצאת חזרה ארצה. האבא קבור בבית הקברות היהודי בפראג.
ב-15 השנים האחרונות לחייו הוא נישא להילדֶה, שאיבדה בשואה את בעלה ובנה, והיא הייתה לו למשענת איתנה; רות העידה שהילדה הייתה אישה נפלאה וילדיהם אהבו אותה מאוד וראו בה את הסבתא שלהם.
מרות גם קיבלתי את כל התמונות המשפחתיות.

באתר "יד ושם" מצאתי תיעוד מתוך רשימת רופאים יהודים מ- Carpathian Ruthenia, שרובם נספו בשואה וחלקם ניצלו עם אביו של אליהו, שמקצועו Kreisarzt - כלומר, רופא מחוזי.
על אימו, קורנליה – נלי, לבית הורוביץ, ילידת 1900 מסיגט, מילא אליהו דף עד. אימו נספתה עם הגעתה לאושוויץ. אליהו היה בן יחיד להוריו. גם על סבו, שעיה סלפטר, מיאסיניה, מילא אליהו דף עדות.

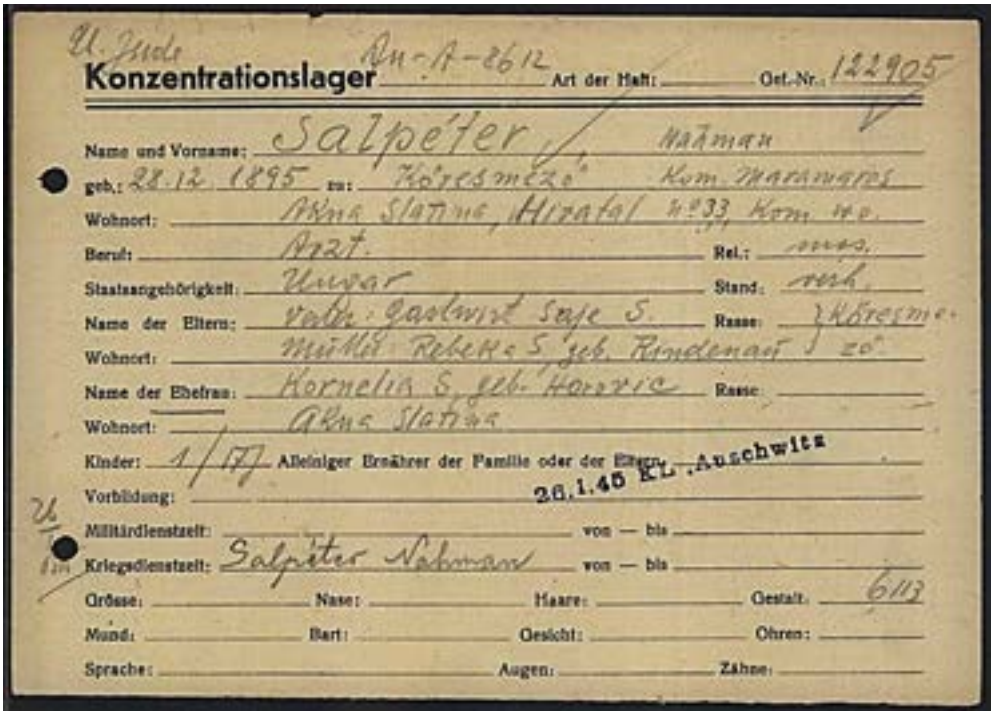
Konzentrationslager — Art der Haft: — Oef.-Nr.: 122905
Name und Vorname: Salpeter / Nahman
geb.: 28.12.1895 zu: Körösmezö Kom. Marmaros
Wohnort: Akna Slatina, Hirotol 4.33, Kom. Ma.
Beruf: Arzt. Rel.: mos.
Staatsangehörigkeit: Ungar Stand: verh.
Name der Eltern: Vat.: Gastwirt Seje S. Rasse: Körösme.
Wohnort: Mutt. Rebeka S. geb. Rindenau / 20.
Name der Ehefrau: Kornelia S. geb. Horovic Rasse:
Wohnort: Akna Slatina
Kinder: 1/17 Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern:
26.1.45 KL. Auschwitz
Vorbildung:
Militärdienstzeit: von — bis
Kriegsdienstzeit: Salpeter Nahman von — bis
Grösse: Nase: Haare: Gestalt: 6/13
Mund: Bart: Gesicht: Ohren:
Sprache: Augen: Zähne:

מסמכים שמצאתי בארכיון ITS המעידים על כך שהאבא, נחמן [בתמונה], היה יליד Körösmező, כיום Jasynya, מתגורר ב-Akna Slatina; המקצוע: Arzt, כלומר, רופא מחוזי. נחמן שרד לאחר שעבד כרופא במחנות הריכוז. לנחמן היה אח בשם נתן, אף הוא רופא, שנספה באושוויץ. אחותו, קלרה קיזלר, נספתה.

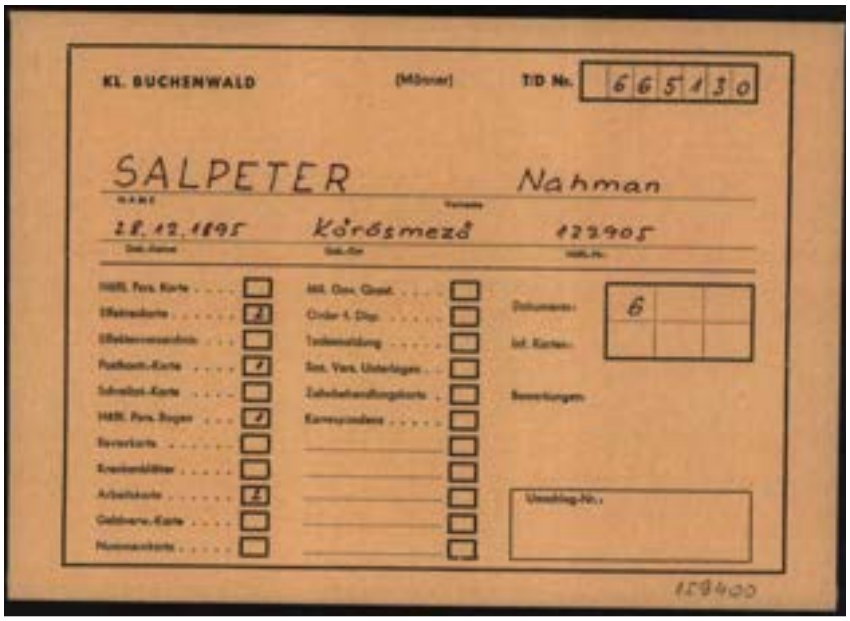
KL. BUCHENWALD — T/D Nr. 66513
SALPETER — Nahman
28.12.1895 — Körösmezö — 122905

נחמן סלפטר, אביו של אליהו

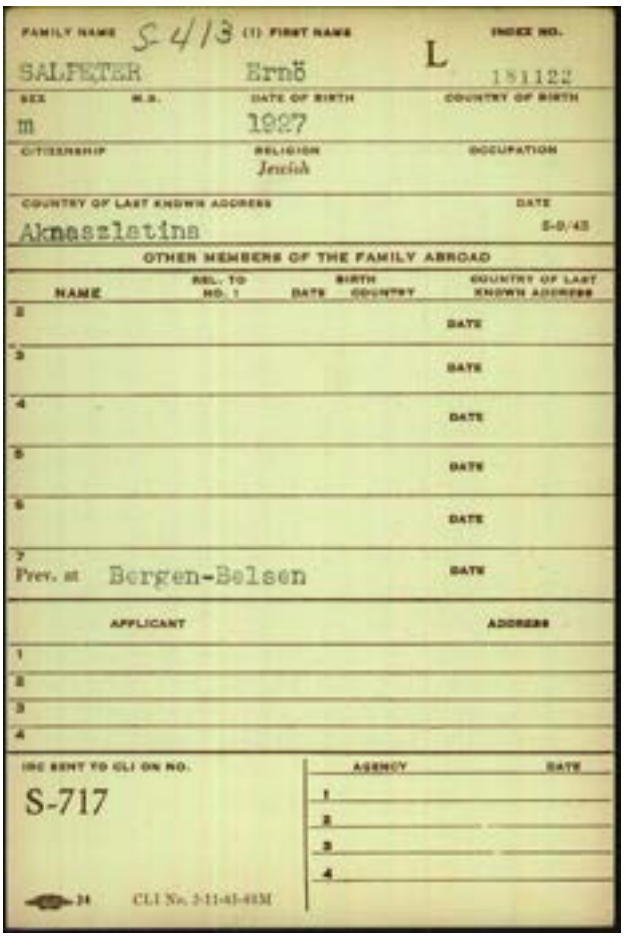

FAMILY NAME S-413 (1) FIRST NAME L INDEX NO.
SALPETER Ernö 181122
SEX M.S. DATE OF BIRTH COUNTRY OF BIRTH
m 1927
CITIZENSHIP RELIGION OCCUPATION
Jewish
COUNTRY OF LAST KNOWN ADDRESS DATE
Akmaszletina 5-8/45
OTHER MEMBERS OF THE FAMILY ABROAD
NAME REL. TO NO. 1 DATE BIRTH COUNTRY COUNTRY OF LAST KNOWN ADDRESS
2 DATE
3 DATE
4 DATE
5 DATE
6 DATE
7 Prev. at Bergen-Belsen DATE
APPLICANT ADDRESS
1
2
3
4
IRC SENT TO CLI ON NO. S-717
AGENCY DATE
1
2
3
4
CLI No. 3-11-45-48M

נלי, אימו של אליהו

אליהו בצעירותו

אליהו – ארנו סלפטר, מסמך מארכיון ITS, יליד 1927, ברגן בלזן

ארבעת הספרים שכתב אליהו סלפטר יחד עם עמיתיו

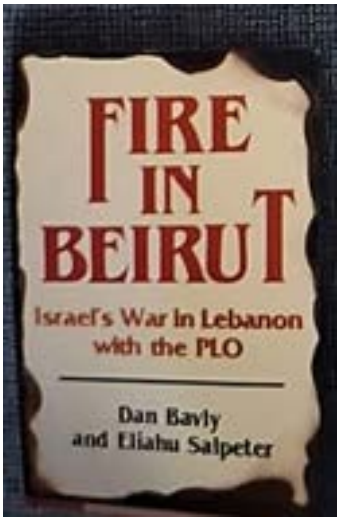

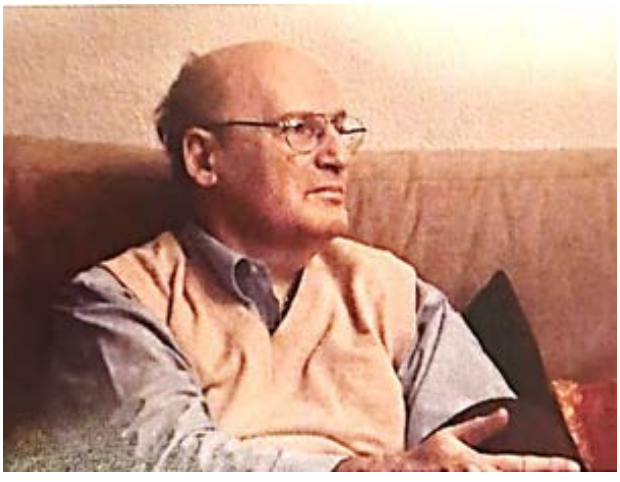

יום שני 15 באוקטובר 2001

"אות מפעל חיים" של בני ברית – לעיתונאי "הארץ" אליהו סלפטר

מאת דוד לנדאו

"אות מפעל חיים" הוענק אמש מטעם ארגון בני ברית העולמי לעיתונאי איש "הארץ" אליהו סלפטר, על תרומתו לסיקור היחסים בין ישראל לתפוצות במדורו השבועי בעיתון. סלפטר, שהצטרף ל"הארץ" בשנת 1951, היה בין השאר שליח העיתון באו"ם ובאירופה ומזכיר המערכת.

בטקס בירושלים זכו עוד בפרסים אחד גרף מגלי צה"ל, על יום שיחזרים מיחד על יחסי ישראל־תפוצות ב־8 לאוגוסט 2000, עמנואל הלפרין וחד ויצ טום מעריב 1, על טיפולם בעניינים יהודיים בתוכניתם

סלפטר. תרם ליחסים עם התפוצות

הלילית "מהיום למחר" ודבקה רגרבהידי ומנחם פרי מקול ישראל על תוכניתם השבועית "אנו באנו".

על "אות מפעל חיים" של בני ברית כתב דוד לנדאו ב- 15 באוקטובר 2001: "אות מפעל חיים" הוענק אמש מטעם ארגון בני ברית העולמי לעיתונאי איש "הארץ" אליהו סלפטר, על **תרומתו לסיקור היחסים בין ישראל לתפוצות במדורו השבועי בעיתון.**

רות ואליהו סלפטר

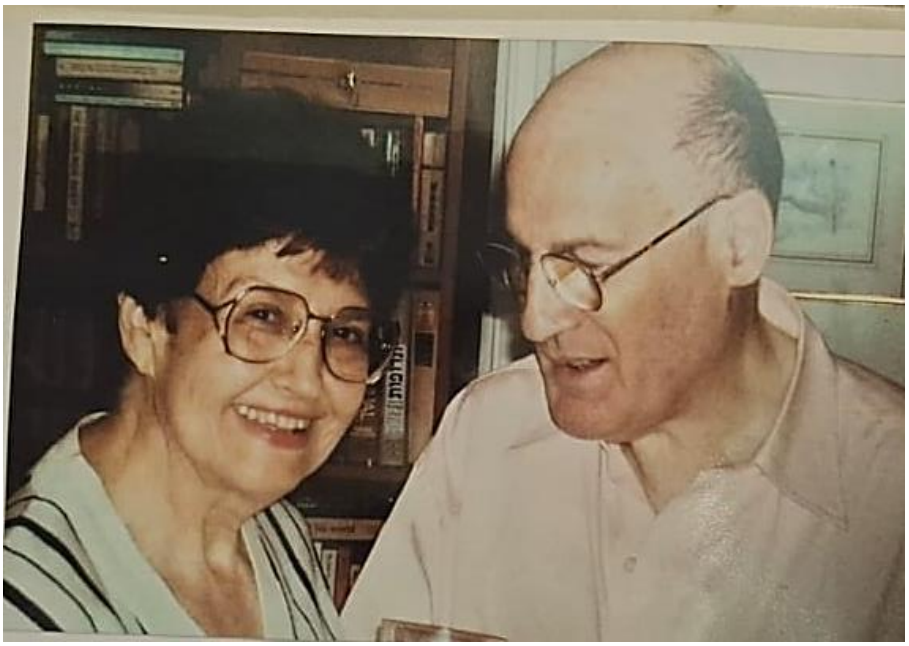

רות סלפטר - **יקירת העיר תל אביב לשנת 2011. רות** נולדה ב- 1930 בגרמניה, וכבת 3 עלתה עם הוריה ארצה והתיישבו בירושלים. ב- 1949 החלה לעבוד במשרד המשפטים וב- 1950 פנתה ללמוד משפטים במקביל לעבודתה. בשנת 2004 זכתה **באות המתנדבים של ראש העירייה** וב- **2010 זכתה באות הוקרה מהנשיא שמעון פרס על עבודתה התנדבותית ביוזמת האגודה למלחמה בסרטן.**

רות מתנדבת עד היום!

רות העידה שאליהו היה בעל אופי אוהב ונדיב, חכם ובעל השכלה רחבה, בעל חוש הומור ואף פעם לא התלונן על קשיים. הם היו נשואים 55 שנים.

מתוך ההספד של רון, בנם הבכור של רות ואליהו: "...להודות לך היום: על משפחה עם יחסים בריאים, תומכים, מפרגנים, שבנית עם אימא רותי הנדירה - משפחה לא נטולת ביקורת, או ציניות, חס וחלילה (דווקא נושא שהיית די חזק בו...) – אבל משפחה בלי unfinished business, בלי יחסים עכורים, בלי סכסוכים, שאיש לא זוכר איפה נולדו, אלא משפחה, שהיא מרחב של התחשבות, ברגישות הדדית, כפי שתמיד ראינו בינך לבין אימא.

העניין הזה של הרגישות וההתחשבות, סוג של אצילות, אפיין אותך מיום שאני זוכר את עצמי, או אותך, ונמשך עד הסוף.

...חזרת ואמרת בחודשים האחרונים, ואמרת זאת אז לראשונה בחייך, **שזו הייתה טעות חמורה של בן גוריון, שעצר פעילותה של יחידת המוסד, שהייתה צריכה לחסל פושעים נאציים מרכזיים באשר הם.** אבל מה שיותר חשוב לי מהבעת ההסכמה לאמירה, הקוראת למעשה אלים, היחידה ששמעתי ממך אי פעם ב-54 שנותיי, זה שאתה, איש עדין ורגיש, **ניצחת את הנאצים**. הקמת משפחה ערכית, חרוצה, מלוכדת, אוהבת, דורות של ילדים ונכדים יהודים, **אנדרטה חיה ופועמת לאימא שלך, שלראות את הפנים שלה לא הצלחת מאז אותו יום באושוויץ ב-1944...** יומיים אחרי שהרכבת מסלטינה הורידה אתכם ואתה עלם יפה תואר בן 17. על השואה היה צריך תמיד לתחקר אותך, השואה שהדחקת, ולא הדחקת, השואה שלא ניהלה את חייך ביומיום, ובכל זאת, ניהלה. **הסכמת לדרוך על אדמת גרמניה - אבל רק בשביל המשימות העיתונאיות,** ולא יום אחד מעבר, **שֶׁקֶל פיצויים לא לקחת כל חייך 'כי אף אחד לא ישלם לי על אימא שלי', אבל תמכת בשילומים לממשלת ישראל כי 'זה מה שהיה צריך בשביל לבנות פה את המדינה'**

...קצת סיפרת על העבודה במחנה בונצלאו בעבודות עץ, עם המון נסורת; הריאות ספוגות בשבבים – בטח לא עזרו, אבא, לשחפת שבאה אחר כך, לקראת הגעת הרוסים. ...וגם על צעדת המוות סיפרת, ועל היריות שהגרמנים ירו לתוך התבן, בו אתה ואחרים הסתתרתם, וכפו עליכם לצאת חזרה לתוואי הצועדים, כשרק בנס הספקת להיטמע בין הצועדים ולהימנע מסוף מר באותו אסם, כפי שהיה גורלם של רבים אחרים באותו מעמד. ...אמרת לנו שהמשפט האיום ביותר שנתקלת בו מאודך – היה באושוויץ: **'Kinder mit de bobes' – 'ילדים עם הסבתות!'**

אחרי המלחמה קרה לך נס: אביך הרופא מצא אותך באחד מבתי החולים לפליטים בפראג, מתמודד עם שחפת קשה, וטיפל בך להחלמתך. התחזקת והחלטת לקבל את עצתו של אביך, סבא נחמן, להשלים את שנת התיכון, שהמחנות גזלו ממך, ולא להשתמש בפטור שיכולת לקבל.

...אחד השיעורים החדים שלך מהמלחמה **זה 'שאפשר לקחת לנו את הכול בחיים, גם בני משפחה, אבל לא את הידע שיש לאדם בראשו, ועל כן אז זו חובתך כהורה ...לעודד את יכולותינו השכליות."**

סער דבי, בת צבי זעירא - הרמן קליין (טיסה-סירמה)

[עלון 74 – אוגוסט 2020]

דבי היא משוררת ילידת שנות ה-60, אם לבת ומתגוררת בתל-אביב.
שיריה של דבי מתורגמים לאנגלית, צרפתית, ספרדית, פורטוגזית, ואפילו יידיש, והם מתפרסמים במיטב כתבי-העת, בעיתונות, בתערוכות, באנתולוגיות, בפסטיבלי שירה, ברדיו ובטלוויזיה. בין פרסומיה: ישראל היום, מקור ראשון, הליקון, מאזְנַיִם, עִתּוֹן 77, קשת החדשה, שִׁבּוֹ, טיים אאוט תל-אביב, עמדה, אפיריון, פסיפס, גג, המסדרון, מדור הספרות של Y-NET, אדומה (אנתולוגיית שירה מעמדית), קול קורא (אנתולוגיה במלאת עשור לפסטיבל המשוררים הישראלי במטולה), שישים שירים ונצח (אנתולוגיה בעקבות התערוכה מִגְלוּת לגאולה שהתקיימה בבית התנ"ך), בת-אדם-אישה (אנתולוגיית שירי נשים), מה זאת אהבה (אנתולוגיה בעקבות התערוכה אומרים אהבה שהתקיימה בבית הסופר), ועוד.
דבי חברת אקו"ם, אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל, איגוד הסופרים הכללי בישראל ואנ"י (איגוד נשים יוצרות). היא ניהלה את פורום הספרים של Y-NET, ובמהלך השנים יזמה, ערכה והִנחתה אירועי ספרות ותרבות רבים.
בין שיריה של דבי שירים עם זיקה לשואה, לדוגמה: "בין שני אביבים", שנכתב בעקבות קורות אביה בשואה, "שירת דבורה", שמוקדש לסבתהּ שנספתה באושוויץ ושדבי נושאת את שמה, "מאחורי השער בדכאו", "התינוק שלא נולד", ועוד. בשירים משתקף ובא לידי ביטוי הקשר האמיץ של דבי, בת הדור השני, לשואה.
דבי קוראת משיריה על במות רבות ומגוונות, ומשתתפת בפסטיבלי שירה ובערבי משוררים, ביניהם באוניברסיטת חיפה, בית אריאלה (ת"א), פאב מישל (ת"א), מרתף 10 (חיפה), תיאטרון תמונע (ת"א), קפה תיאו (ת"א), נורמן בר (ת"א), התיאטרון הערבי-יהודי (יפו), גלריית עמיעד (יפו), גלריה עמליה ארבל (ת"א), צוותא 2 (ת"א), בית לייוויק (ת"א), ערבי משוררים מטעם "איגוד הסופרים הכללי בישראל" (ת"א), ויצ"ו (ר"ג), "אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל" (ת"א, נצרת עילית, אשקלון), פסטיבל small במה-מִסְפָּר 4 (אוניברסיטת ת"א), פסטיבל המשוררים הישראלי (מטולה) ועוד.
"תופרת מילים", ספר השירים אותו כתבה וערכה, זכה למענקים מ"קרן יהושע רבינוביץ לאמנויות" ומ"קרן עמו"ס - לשכת הנשיא". על ספרה זה זכתה דבי ל"פרס ראש הממשלה לסופרים ולמשוררים עבריים ליצירה ספרותית" (ראו בתמונות המצורפות).

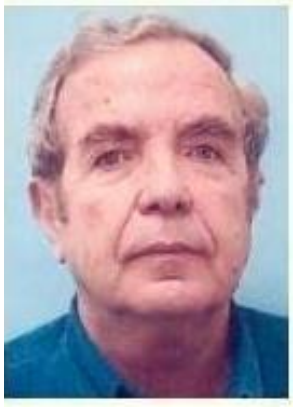

להלן קישור לאתר של דבי סער: www.debbiesaar.com

דבי סער היא בתו של **צבי זעירא**, שנולד בשם **הרמן קליין**, בטיסה-סירמה (Tiszaszirma - עיירה במחוז וינוגרדוב ששמה כיום Drotyntsi). צבי היה הילד הרביעי במשפחה בת עשר נפשות. למשפחה היו חלקת אדמה, וחנות לעיצוב נעליים. בשנת 1943, נשלחו שני האחים הבכורים למחנה עבודה בהונגריה. לימים, נודע לצבי ששניהם נספו במטהאוזן, ימים אחדים לפני תום המלחמה, מפצצה של בנות הברית, ושבשרם נאכל על ידי אסירים מזי רעב.

באפריל 1944 נלקח צבי עם הוריו ואחיו הנוספים לגטו בעיירה נג'יסולוש Nagyszollos, ומשם ברכבת משא לאושוויץ. שם, בסלקציה, ראה בפעם האחרונה את אמו, שתי אחיותיו ושני אחיו הקטנים. מאושוויץ נשלח צבי עם אביו ואחיו למחנה עבודה שהוקם על חורבות גטו וורשה, שם אספו מהריסות הבתים לבֵנים, וניקו אותן לשימוש חוזר. באוגוסט 1944, צעדו צבי, אביו ואחיו בצעדת המוות, שלושה ימים, עד לקוטנה שבמערב פולין. משם נשלחו לדכאו, ולעבודה במחנות קאופרינג. צבי עבד בקבורת גופות, בבניית ביצורים, ובעבודות כפיה נוספות, והוזז ממחנה קאופרינג אחד לשני לפי צרכי הגרמנים. כעבור זמן מה חלה אביו בטיפוס ונשלח למחנה החולים (הקראנקען לאגער). כעבור שנים נודע לצבי, שלפני שהגרמנים ברחו הם נעלו את החולים באחד הצריפים ושרפו אותם עם להביור בעודם בחיים. באפריל 1945, עם שחרור מחנה דכאו, הועבר צבי, ששקל 27 קילו, לבית החלמה. ממשפחה בת עשר נפשות, נותרו רק הוא ואח אחד, שהיה איתו כל זמן המלחמה. צבי שהה בבית יתומים בפראג, וביולי 1948 החל ללמוד, מטעם הסוכנות היהודית, טכנאות תעופה וכלֵי טייס בליברץ (בצ'כוסלובקיה). הייתה זו **קבוצת טכנאי התעופה הראשונים של חיל האוויר הישראלי**, והחניכים שסיימו את הקורס בהצלחה עלו לישראל. צבי עלה לארץ עם קבוצה של גח"ל (גיוס חו"ל), באונייה "טרנסילבניה", שהפליגה מנמל קונסטנצה שברומניה, והגיעה לנמל חיפה בפברואר 1949. בארץ, שובץ צבי לבסיס תל נוף.

צבי עבר השתלמויות נוספות בוושינגטון ובאוקלהומה, וב-1955, במהלך שירותו בצבא קבע, נשלח מטעם המדינה לשליחות בת שנה לבורמה, להדריך על מטוסים. לשם כך נדרש לעברת את שם משפחתו **מ"קליין" ל"זעירא"** ואת שמו הפרטי **מ"הרמן" ל"צבי"**. עם שובו, עבד כמדריך מוסמך למקצועות התעופה בבית הספר הטכני של חיל האוויר ובבתי ספר מקצועיים למקצועות התעופה.

מאוגוסט 1964 עבד צבי במינהל התעופה האזרחית בתפקיד מפקח בכיר לכושר אווירי, וממונה ארצי על רישוי והסמכות של עובדי התעופה. במסגרת תפקידו נשלח לחו"ל לקורסים שונים ולהשתלמויות רבות. צבי עסק, בין היתר, בהכנת מבחנים במקצועות התעופה, ספרות עזר, חומר לימודי, תוכניות הדרכה לבתי ספר לתעופה ופיקוח על בתי הספר הללו, פיקוח כושר אווירי על מטוסים אזרחיים הרשומים במדינת ישראל, מתן ייעוץ, וייצוג מדינת ישראל ברחבי העולם. עם פרישתו לגמלאות המשיך צבי להדריך ולבחון, והתנדב בעמותות שונות.

בשנת 1957 נישא צבי ליהודית, דור שלישי בארץ, ולהם שלושה ילדים, שמונה נכדים ושלושה נינים. צבי ניחן באדיבות רבה, ביכולת ליצור קשר איכותי עם אנשים, באופטימיות בלתי נדלית, ביכולת לראות את מחצית הכוס המלאה, וביושרה פנימית. הוא היה אציל נפש, צנוע, נעים הליכות, רחב לב ובעל ידי זהב. במשך כל השנים סייע צבי ותמך בבני המשפחה, היה אב ובעל למופת, והיווה דוגמה אישית. לפני שנתיים, בגיל תשעים, הלך צבי לעולמו.

משפחת זעירא מתגוררת ברמת-גן. בשנת 2008, בטקס יום הזיכרון העירוני לשואה ולגבורה, במלאת 65 לסיום המלחמה, התכבד צבי בהדלקת אחת המשואות. להלן הקישור לאירוע:

https://youtu.be/XRrS0E3m98E

ברוכה תהיי, דבי, על עשייתך ועל הישגיך המקצועיים!

Debbie Saar

דבי סער

נימוקי השופטים

דבי סער היא משוררת עזידה ורבת-כישרון, המפרסמת את שיריה באכסניות רבות, במופעי ספר ובפסטיבלי שירה. על ספר שירה המטורי והמפתיע "תופרת מילים" (2006), המסגן שליחה רבת-עוצמה במכמני השפה לרבדיה, כתב המבקר יורם מלצר: "שירתה של דבי סער רלוונטית, בהירה וחדה, בלי לוותר על עושר הלקוח מן העברית לדורותיה [...] היא משוררת בעלת הומור [...] היודעת לקרוץ באירוניה, לטפל ביד עדינה בנושאים כואבים ולנהל שיחה רציפה עם הקורא". ספר שירה נוסף מפרי עטה עומד לראות אור בקרוב.

על כן מצא חבר השופטים את דבי סער ראויה למלא היצידה לספרות עברית תשפ"ח.

ילידת 1961 רמת-גן. כותבת זה שנים רבות. מפרסמת סיפורים קצרים ושירים ודשימות במיטב כתבי-העת ומדורי הספרות בעיתונות: "הליכון", "מאזנים", "שתון 77", "קשת החדשה", "שבת", "אפיריון", "עמדה", "פסיפס", "עני", "שים" ואוס תל-אביב", "סטור ראשון ועוד. ספר שירה "תופרת מילים" (הוצאת כרמל, ירושלים, 2006) יצא בתמיכת "קרן יהושע רבינוביץ לאמנויות" ו"קרן עמו "ם - לשכת הנשיא".

בכתובים נמצא ספר שירה נוסף שעמד לראות אור. חברת "אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל", "איגוד הסופרים הכללי בישראל" ו"אקרים".

מתגוררת בתל-אביב ואם לבת.

אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל
THE HEBREW WRITERS ASSOCIATION IN ISRAEL

יום האישה הבינלאומי, 7.3.2020

תעודת הוקרה
למשוררת

דבי סער

תעודה זו מוענקת לך, כלת פרס ראש הממשלה ליצירה, בהערכה על תרומתך לתרבות במדינת ישראל ביצירה הספרותית שווכה להערכה ובהשתתפותך בפעילויות השונות באגודת הסופרים העברים בחברת ועד האגודה ובחברה סעילה.

עצמון יניב
מנכ"ל וסגן יו"ר האגודה

צביקה גיל
יו"ר אגודת הסופרים

משרד העדש התרבות והספורט
מינהל התרבות, המחלקה לספרות

תעודה

פרס היצירה לסופרים עברים, תשס"ח,

ניתן ראש הממשלה לפרסי יצירה על שם לוי אשכול ז"ל

מוענק ל **דבי סער**

יו"ר ועדת השיפוט | ועדי ועד האגודות
של פרס היצירה | של פרס היצירה
לסופרים עבריים, השפה | לסופרים עבריים

אהרון מגד

אהרון יפלי
יו"ר פרס ראש הממשלה לסופרים יוצרים

נאבט סנאדלה
שר הפדש התרבות והספורט

אהוד אולמרט
ראש הממשלה

דבי סער

שירת דבורה

לסבתא שלי, דבורה קליין, שנספתה באושוויץ

הֲיָדַעַתְּ
שֶׁקְּרוּיָה אֲנִי
עַל שְׁמֵךְ
שֶׁכְּרוּיָה אַתְּ
אֵין יוֹדֵעַ
הֵיכָן
הִבּוֹרָה בַּת חַנָּה
מְשֻׁמּוֹנַת בָּנַיִךְ
שְׁנַיִם
וְתוּ לֹא.
לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ
אֵם אָבִי
עוֹד אוֹרֵךְ בְּעוֹרִי
עוֹרִי עוֹרִי הִבּוֹרָה
הַבְּרִי שִׁיר תַּבְעֵרָה
הַבְּרִי עַמִּי
שִׁיר הַבְּרִי.

כריכת ספרה של דבי סער - "רוקמת מילים" ושניים מהשירים שכתבה בו

דבי סער | תופרת מילים

דבי סער

בין שני אביבים

לאבא שלי, צבי, שלימד אותי להמשיך ולצעוד

בְּאָבִיב שֶׁל 1944
עַל עֶגְלָה רְתוּמָה לְסוּסִים
אֲנִי מִתְחִיל לְהִתְבַּגֵּר
עוֹד לֹא בֶּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
וּכְבָר הַזְּמַן גּוֹזֵל
"רָאוּס, שְׁנַל!"
אֲנִי מִבִּין, מֵאֵין קֶצֶב
מַרְוִיחַ שָׁנוֹת חַיִּים

שְׁלֹשָׁה יָמִים מוֹעֵד
לַמָּוֶת. בְּפִאָתִי וְרִשָּׁה
מְצוּחִים:
"רְדוּ! תַּחַת הַגֶּשֶׁר!
לַנָּהָר! עִכְּשָׁו לִשְׁתּוֹת!"
נוֹבְחִים וְיוֹרִים
לֹא
מַסְפִּיק
לִשְׁתּוֹת
מֵהַמַּאְדִּימִים
חַי נִשְׁאָר
צָמֵא

צְבִי
כְּבַד רַגְלַיִם
בּוֹרֵחַ נִתְפָּס
וְשׁוּב בָּעֲמִידָה בְּקֶרוֹן
סוּסִים עַל הַפָּסִים
דּוֹחֲסִים רוֹמְסִים חוֹמְסִים
מַה שֶּׁנִּשְׁאַר מִמִּי
שֶׁהָיָה
אָדָם

שָׁמַיִם מַשְׁחִירִים
מֵעַל קֶרוֹן מִשְׁקַשֵּׁק
בְּזַי מִתֶּכֶת מִלְּשָׁלְשִׁים
פְּגָזִים גּוֹדְעִים עֲצֵי
חַיִּים

מִמַּחֲנוֹת נִשְׁכָּחִים"
מִשְׁלוֹחִים
שִׁכְבוֹת מְנוּחִים בְּבוּר כְּלוּר
בָּנִים צוֹמְחִים קְמֵלִים עַל אָבוֹת
דּוֹר מֵעַל דּוֹר לַעֲדֹר
הַקֹּר מְשַׁמֵּר הַבְּשָׂר וְהָעוֹר
הַכְּלוֹר אֵינוֹ מְטַהֵר אֶת הַזִּכָּרוֹן

בֵּין שְׁנֵי אֲבִיבִים מֵתִי
בְּאָבִיב שֶׁל 1945
קַמְתִּי לִתְחִיָּה
זָקֵן

<u>עדן (אויסטרייכר) מוטי (מונקץ' וניז'ני סטודני)</u> [<u>עלון 112 – ספטמבר 2023</u>]

ב-6.7.2023 פרסמה חברתנו, רחל שליט, בקבוצת הפייסבוק "יוצאי מונקטש, הקרפטים וצאצאיהם", שהיא אחת המנהלות שלה, ידיעה שהפתיעה אותי, כיוון שלא הייתי מודעת למידע זה.
רחל כתבה: "**חבר קבוצתנו, מוטי עדן אוסטרייכר, איננו עוד איתנו. בוודאי מוכר לרובכם ככתבנו בצפון במלחמת שלום הגליל, ובהמשך, מנהל הערוץ הראשון. אדם אוהב בריות, כותב שירה ואיש מהדור שהולך ונעלם. יהי זכרו ברוך.**"

בירור עם רחל העלה ששני הוריו של מוטי היו ילידי קרפטורוס: האבא ממונקץ' והאימא - מניז'ני סטוּדֶני [Nizhniy Studenyy - מחוז מיז'יריה; חיו במקום 167 יהודים – במפקד מ-1941].
מוויקיפדיה: "מוטי עדן נולד בישראל ב-1951. הוא בוגר החינוך הדתי. התגייס לצה"ל במאי 1969 ואת שירותו עשה בסיירת שקד. אחר כך, למד תיאטרון ויחסים בינלאומיים. בתום לימודיו באוניברסיטה, השתתף בקורס לכתבים ועורכים ברשות השידור.
עדן שימש כתב מטעם "קול ישראל" ו"הערוץ הראשון" במלחמת לבנון הראשונה. בהמשך, היה ראש מערכת חיפה והצפון של הערוץ.
בשנת 2003 נבחר לנהל את "הערוץ הראשון", לאחר שלוש שנים ללא מנהל קבוע לערוץ הטלוויזיה. הוא שימש בתפקיד במשך כשלוש שנים ובסוף שנת 2006, פרש מעבודתו ברשות השידור, אך המשיך לעבוד בתחום העיתונות כפרילנסר.
עדן היה אחד העיתונאים היחידים **שראיינו את הרבי מנחם מנדל שניאורסון** מחסידות חב"ד ראיון אישי. במהלך הריאיון דיבר הרב בעברית על נושאים אקטואליים, כמו: יהודה ושומרון ועולם התקשורת.
מאז שמונה לשמש ככתב "קול ישראל" בצפון, בשנת 1982, עדן התגורר בנהריה. לאחר 31 שנים בעיר הצפונית, עבר להתגורר בכפר יונה, כדי להיות סמוך לילדיו ונכדיו."

מתוך כתבתו של רן בוקר ב-Ynet ב-6.7.2023:
"העיתונאי מוטי עדן הלך לעולמו היום (ה') בבית החולים איכילוב, בעקבות מחלה, והוא בן 72. במרוצת השנים, עדן שימש **ככתב הצפון של הערוץ הראשון** ואף **ניהל אותו במשך מספר שנים**. הוא הותיר אחריו את אשתו תמר, ילדיו דותן ושירה ונכדיו. הלווייתו תתקיים מחר ב-11, בבית העלמין בכפר יונה.
"אבא היה איש של יושרה עיתונאית ואהבת אדם", סיפרה בתו, שירה, ל-ynet. "העשייה הייתה בליבו. הוא נלחם ונכח בנקודות משמעותיות של המדינה האהובה עליו, סיקר את הגזרה הצפונית לאורך כל שנות לבנון. ככתב בצפון היה לו חשוב להשמיע את קול התושבים, לעזור למי שרק אפשר והוא המשיך בדרך הזו גם כמנהל הטלוויזיה. אבא נשא בליבו את מלחמת יום כיפור ואת חבריו שאיבד שם עד יומו האחרון".
כתב "ידיעות אחרונות" ו-ynet איתן גליקמן, נפרד מחברו הקרוב וסיפר: "את מוטי הכרתי לפני 30 שנה, באחת הכניסות לבינת ג'בייל שבלבנון. ירדנו ממשאית הספארי הצה"לית ומוטי כהרגלו, ככתב הערוץ הראשון, החזיק את החצובה. ביקשתי לעזור לו והוא הסתכל עליי - ואני לא אשכח את המשפט הזה - הוא אמר לי, 'אתה עדיין ילד, אבל אני שמח', וירדנו ביחד. במשך עשרות שנים סיקרנו בצוותא את

האירועים הקשים בגבול לבנון, אני ב'ידיעות אחרונות' ומוטי תושב נהריה בזמנו. ולימים, מוטי התקדם לרשות השידור דאז, והמשכנו להיות חברים טובים.
מוטי היה האיש שתמיד נתן מהחוכמה שלו. בעיקר דאג להוציא אנשים שהיו במשברים לתמיכה, עם טיפים לחיים ועם הרבה חוש הומור. מדי פעם כשהיינו מעירים לו שהוא מעט אדום בפנים, שידאג כשהוא מסקר לא להיחשף לשמש, הוא היה מחייך - בעיקר דאג לנו ופחות לעצמו.
לפני קצת יותר מחודשיים, התקשרתי אליו באחד מימי השישי לדרוש בשלומו, אם הוא צריך עוד עיתונים או ספרים, מוטי, כהרגלו, אמר, 'יש לי הכול, המשפחה פה לצידי'. חצי שעה מאוחר יותר מוטי כתב לי, 'אני נכנס לעוד ניתוחונצ'יק קטן, ושתהיה לכם שבת שלום'. זאת בעצם הייתה השיחה האחרונה שלנו.
מוטי היה מורדם ומונשם במשך שבועות ארוכים. הספקנו, החברים הטובים, לבקרו, ואתמול הייתה לי הזכות הגדולה להיות לצידו בשעות הצהריים והוא כבר חסר לכולנו החברים".
מטעם תאגיד השידור הציבורי נמסר כי "מוטי, שסיקר בראשית דרכו העיתונאית את מלחמת לבנון הראשונה, שימש במשך שנים ככתב הצפון של רשות השידור והפך לאחד הקולות המזוהים ביותר עם סיקור ההתרחשויות בצפון בתחומים הביטחוניים, החברתיים והכלכליים. כאן, תאגיד השידור הישראלי מוקיר את עשייתו ותרומתו של מוטי עדן לשידור הציבורי בישראל במשך עשרות שנים, ומשתתף באבלה של המשפחה".
גם העיתונאי אורי לוי ספד לחברו בפייסבוק, וכתב: "היו לנו שעות עבודה משותפות ומגוונות. ישבנו ביחד בחדר המיתולוגי בקומה 3 בבניין ברוממה. ימים קשים במיוחד. מלחמת לבנון השנייה, תקפות הטילים על הדרום, אירועים פוליטיים ובחירות. היית איש טוב וחם. אוהב גדול של המדינה עם דגש ברור ומובהק על הצפון".

למוטי יש שתי אחיות (שתבלח"א) – יפה, המתגוררת בגבעת שמואל וטוֹבי – המתגוררת ברחובות. מטובי קיבלתי מידע רב על מוטי ומשפחתו. להלן הדברים שכתבה טובי: "אחינו, מוטי, נולד ב-1951 ביפו, ב-ג' תשרי, צום גדליה, 14.9.1951. הוא נקרא בשם שני סביו שנספו בשואה, מרדכי-צבי, לימים נקרא בשם חבריו ומכריו מוטי.
אחי היקר נולד להורים אמיצים מאוד, אימא, מלכה – מרים, לבית פרידמן, ז"ל, מן הכפר סטודנה, שהייתה שורדת שואה וגיבורה שלנו, שברחה מצעדת המוות, דרך כפרים, והסתתרה בחוות ובאסמים של גויים, עד אשר הגיעו הרוסים למקום בו שהתה והודיעו לה על שחרורה; אז חברה לקבוצה של יהודים צעירים, שחצו את הגבול לאוסטריה - ומשם לאיטליה, למחנה מעבר של כשנה, עד שעלתה לארץ.
אבא היקר, גיבור בפני עצמו, נתן-נטע, נוטי - כפי שקראו לו אוהביו, שנולד בעיר מונקץ'. אחרי שראה שהנאצים ימ"ש התחילו בפעולות אלימות, ואחרי שראה את אביו מרדכי ע"ה חוזר יום אחד, תלוש פיאות וזקן, ואחרי שכנער בתנועת בית"ר המקומית, ביקש לעלות לארץ ישראל ומשפחתו לא רצתה, בינתיים... הצליח, אחרי מספר ניסיונות כושלים, לברוח עם חברו הטוב, אלכס ויזל אבירם ז"ל והגיע לארץ ב- 1940, ישר לזרועות הבריטים וחוקי "הספר הלבן" והיה אסיר כשנה במחנה המעבר, עתלית.
כשהשתחרר, התגייס לחיל החפרים בבריגדה היהודית [חיל החפרים המלכותי היה חיל הנדסה קל בצבא הבריטי], נלחם במדבר סהרה וכשחזר עם הלוחמים ליוון והם היו על אוניה, שבו אותם הגרמנים למשך ארבע שנים, אומנם בתור חיילים בריטיים, אבל עם רעב ועבודות כפייה קשות. כשהשתחרר מן השבי, גילה כי כל משפחתו נספתה בשואה באושוויץ. הוא חזר לא"י, התגייס לאצ"ל ואח"כ לצה"ל, גר אז ביפו ושם הכיר את אמנו. מוטי, אחינו הטוב והיקר, היה אדם מלא אהבה, חיוכים ואמונה, היה איש משפחה אהוב ואוהב, שילב בצורה מופלאה את הקודש והחול. מוטי היקר, היה איש אמיץ מאוד, מגיל צעיר, לא פחד להביע דעותיו ורעיונותיו. מגיל צעיר חרש את הארץ לאורכה ולרחבה, כשבכל מקום הוא רוכש לו,

בקלות ובאהבה, אחים יקרים וטובים. ואכן ללווייתו הגיעו אנשים מכל הארץ, שפגשו בו והתאהבו בנשמתו. לכולם, לכולנו, בני משפחתו, נתן הרגשה מיוחדת ושאנחנו מיוחדים בעיניו.
היה איש ספר מגיל מאוד צעיר, ספר היסטוריה מהלך, היסטוריה של עם ישראל וארץ ישראל והיסטוריה כללית, גאון ממש.
במלחמת יום הכיפורים לחם מן היום הראשון בחזית הדרום וצלח, יחד עם אריק שרון, ז"ל, את תעלת סואץ, נלחם בקרבות עקובים מדם..."

מוטי עדן כתב על אביו לתיעוד ב"מוזיאון הלוחם היהודי", מוזיאון בלטרון, אשר טרם פתח את שעריו.
להלן תמצית מהתיעוד שכתב מוטי על אביו (בתמונה):
"טוראי נתן (נוטי, ננדור) אוסטרייכר, בן מרדכי וטויבא,
נולד במונקץ' ב-3.4.1923... עלה ב-10.3.1940, פלוגת חפרים 605,
מספר אישי Pal/12133. נפטר בבני ברק ב-19.11.2006.
אבי, עליו השלום, נתן-נוטע אוסטרייכר, שכינה את עצמו בשבי הגרמנים בשם פרטי הונגרי – ננדור, החליט כבר כשהיה בן מצווה בעיר מונקץ' בצ'כוסלובקיה... כי לא ייתכן שערבים יפגעו ויהרגו יהודים (במרד הערבי ב-1936) והוא וחברו הטוב, אלכס ויזל-אבירם, יישבו בנחת, בגלות, בבית הוריהם. בהיות אבא וחברו בני 16.5 הם החליטו להגשים את חלומם ולעלות לארץ, יותר נכון, לברוח מהבית הטוב והחם ולעלות לארץ, שכן ההורים לא היו מסכימים בשום אופן להרפתקה זו. הנערים קבעו מועד לבריחה ובאותו יום הם הסתלקו מהבית ויצאו לדרכם דרומה. היעד היה נמל קונסטנצה, שם ידעו, צריכה להיות אונייה של תנועת בית"ר, שעל סיפונה יוכלו לנסות ולהגיע לארץ ישראל, או בשמה המנדטורי-בריטי, פלסטיין. הניסיון הראשון של אבא ואלכס כשל, שכן אחרי שעברו את הנהר שעל גבול הונגריה – רומניה, הם הלכו לבית של קרוב משפחתו של אלכס, והוא הודיע למשפחותיהם על ההרפתקה ושלח אותם חזרה לבית הוריהם. חודש לאחר מכן חזרו הנערים על הניסיון והפעם הם הצליחו. בדרכם דרומה, לנמל, הם עבדו אצל אישה יהודייה, וכעבור כמה חודשים הגיעה לנמל אונייה, שיועדה למעפילים לארץ, אנשי בית"ר. שמה של האונייה היה "סקריה" והמסע לארץ ישראל הסתיים ליד חופי הארץ, ב'פגישה' עם כלי שייט צבאי של הבריטים, שליטי הארץ, אז, ובמשלוח כל העולות והעולים הצעירים למחנה המעצר בעתלית, בגין עלייה לארץ ללא רישיון... חצי שנה הם שהו במחנה המעצר בעתלית, בתנאים לא קלים, וכשהשתחררו לבסוף, לא היה להם בית ללכת אליו, שכן הבית וההורים היו הרחק בחו"ל. אבא נתן ואלכס חברו החליטו להתגייס לצבא הבריטי, כיוון שהם רצו מאוד להילחם נגד הנאצים, והצבא הבריטי היה המסגרת שבה יכלו לעשות זאת. באותה תקופה היה שקט יחסי בעימות היהודי – ערבי והפעלתנות שלהם הופנתה לחזית, שעניינה את כל העולם – החזית נגד גרמניה הנאצית. אבא היה אז בן 17.5 וכשהתייצב אצל הרופא הבריטי בלשכת הגיוס בצריפין – סרפנד בשמה אז, אמר לו הרופא שאינו יכול לגייס אותו, כיוון שהוא בן פחות מ-18, גיל הגיוס אז, וכמו כן, אבא שקל אז 45 ק"ג. אבא אמר לרופא שאם הוא יסכים לגייס אותו, תוך חודש הוא יעלה עוד 5 ק"ג למשקלו; הרופא השתכנע והסכים ואבא הפך לחייל בריטי. אחרי הטירונות בצריפין נשלחו לוחמי ה"חפרים" הארץ ישראליים לקווי החזית במצרים, ושם שירתו בכל המשימות שהטילו עליהם מפקדיהם בצבא הבריטי. כשהתחיל הלחץ הצבאי של הגרמנים לכיוון יוון, נשלחו לשם החיילים הבריטיים ואיתם החפרים הישראלים כדי לנסות ולבלום את המתקפה הגרמנית. לאחר תקופה קצרה נחתו צנחנים

גרמניים סמוך לעמדות של הבריטים ואילצו אותם לסגת לכיוון נמל קאלאמאטה [Kalamata] שבחצי האי פלופונס. חלק גדול מהכוח הבריטי חולץ באונייה לכרתים ולמצרים, וכמה אלפים של חיילים בריטיים, ובתוכם גם כ- 1,500 הישראלים, נפלו בשבי הגרמנים [29.4.1941, מספר שבוי 6692]. עבור הישראלים, ובעיקר העולים החדשים מאירופה, כמו אבא, הפגישה עם הגרמנים הייתה מאוד לא פשוטה, בלשון המעטה. אבל, עצם העובדה שהם נפלו בשבי כלוחמים, ועל פי הצעתו של אחד ממפקדיהם, סמל יוסף אלמוגי [לימים כיהן כראש עיריית חיפה, כחבר הכנסת, כשר בממשלות ישראל וכיו"ר הסוכנות היהודית] הם התנהגו כיאה ללוחמים, גרמה לגרמנים לנהוג בהם כשבויי מלחמה לכל דבר, ולהיזהר מלפגוע בהם. יש אומרים כי הבריטים הזהירו מפורשות את הגרמנים לא לפגוע בהם, שכן יהיה לכך גמול מצד הבריטים. אבא סיפר לי הרבה על **זמן השבי ועל ה'חוויות' שלו ב-4 השנים ועוד חודש כשבוי**, על עבודות הפרך במכרות הפחם, לא רחוק ממחנה השבויים שבו שהו [מחנה השבויים 344 בלמסדורף Lamsdorf, המכונה כיום לינוביץ Linowowice - עיירה קטנה בפולין, שהייתה בעבר אחד המחנות הגדולים של שבויי מלחמה בגרמניה עבור חיילי בעלות הברית] , שלזיה, שאחר כך **התברר לחיילים שהיה לא רחוק ממחנה ההשמדה באושוויץ**, ועל ההווי שבין השבויים לעצמם, מכל מדינות חבר העמים הבריטי, ועל היחסים עם שוביהם הגרמנים. **פעמיים ברח אבא ממחנה השבויים ופעמיים נתפס**. הוא נענש, אבל עבורו כלוחם זה היה ברור שהוא ינסה לברוח מהשבי. לאבא היו בשבי חברים טובים, ישראלים וגם סקוטים, אוסטרלים וניו זילנדים. אבא, שהיה בחור צעיר, ג'ינג' יפה תואר, היה אהוד מאוד על חבריו. בשבי הוא למד אנגלית היטב ואפילו הונגרית הוא למד מחבריו, שגן בביתו לא דיברו הונגרית, אלא גרמנית, יידיש ולשון הקודש, אותה למד ב'חדר' – תלמוד תורה לילדים. היה צריך גם עצבים מברזל להיות שבוי ישראלי – יהודי ולהמשיך לקבל מכתבים מההורים, שידעו שבנם נפל בשבי הגרמני. **היה קשה שבעתיים, כאשר בחודשים אפריל – יולי 1944 היו עוברות ליד השבויים רכבות, ואבא סיפר לי שהם שמעו את הקולות והזעקות ביידיש ובהונגרית, והוא הבין שברכבות האלה מסיעים את משפחותיהם מהקרפטים ומהונגריה - למחנה ההשמדה. זה היה נורא.**

לקראת תום המלחמה ביקש מאבא חובש גרמני, שהיה פציפיסט, לברוח עם אבא ממחנה השבויים ושאבא יסגיר אותו לידי הכוחות האמריקאיים, שהיו כבר בסמוך אליהם. אבא אמר: 'לארץ ישראל נסעתי מלכתחילה כיהודי, ולשם אני חוזר. אבא שב לארץ. כל משפחתו, אביו מרדכי, אימו טובה ואחיותיו מרים וחנה, עם בנה הקטן, נרצחו בידי הנאצים. אבא היה צריך להתחיל הכל מהתחלה. להקים משפחה ולמצוא תעסוקה ומקום מגורים. מאז, הבריטים היו שם דבר בביתנו; הם – והתה בחלב, המשקה האנגלי הידוע. מוטי עדן – אוסטרייכר, בן של לוחם."

לאחר השחרור עבר נתן עם שאר השבויים המשוחררים ללונדון ולאחר החלמה – חזר ארצה.

מהסיפור הפרטי של נתן אוסטרייכר אנו למדים לא מעט על בני דור הנפילים של הורינו, אשר חוו את חוויית השואה – והגבורה – בהיותם לוחמים אמיצים, שעזבו את ביתם, מתוך אידיאל ציוני, ועלו ארצה כדי להילחם על תקומתה, תוך שהם תורמים את עצמם, ולעיתים, גם את חייהם, למאמץ הלחימה בנאצים. יהי זיכרם ברוך!

בהזדמנות זאת – אנו מזכירים שוב את מה שפורסם בעלון מספר 104 (ינואר 2023) על ידי חברתנו, טלי פולג: **אני מבקשת מכל אחד מכם, שמישהו מבני משפחתו שירת במלחמת העולם השנייה באחד מהצבאות: רוסי, צ'כי, פולני או בריטי, למלא עבורם דף לוחם עם כל הפרטים הידועים לכם על השרות הצבאי ולהוסיף תמונות, אם קיימות. את הדף אפשר למלא בכתובת אתר המוזיאון: www.jwmww2.org**
אשמח לעזור לכל אחד מכם. כתובת המייל שלי היא: tali@poleg.net והטלפון: 050-2035350

מלכה -מרים ונתן , הוריו של מוטי עדן

משפחת אוסטרייכר

משפחת אוסטרייכר: (מימין) מוטי, ההורים נתן ומלכה-מרים, יפה וטובי – אחיותיו של מוטי

"מוטי היה נשוי ארבעים ושש שנים לתמי היקרה, אשת חיקו. ארבעים ושש שנים של אהבת אמת, חברות אמת, יחד אמיתי. מוטי ותמי לבית אלרואי, ילידת נהריה, הכירו בעת לימודיהם באוניברסיטת ירושלים. למוטי ותמי, נולדו שני ילדים, דותן ושירה."
[מדברי אחותו, טובי נתן]

עמי (זלצברגר) יוסף (מונקץ') [עלון 129 – דצמבר 2024]
אל שמו של יוסף הגעתי במקרה [או שלא...]. בעקבות ביקור בארכיון קיבוץ העוגן, קיבלתי רשימה של אנשים, שיש להם קשר לצ'כוסלובקיה. בשיחה עם לביאה אייזלר, בתה של חנה סוד, הבנתי ששורשיה הם לא מקרפטורוס, אך לביאה סיפרה שדוד שלה, יוסף, היה נשוי לדודתה, לאה עמי, והוא היה יליד מונקץ' וכיהן **כמשנה לנשיא הטכניון...** מכאן התגלגלו העניינים ונוצר קשר עם בתו, אתי זיידנר, ועם בנות הדוד, פסי אברמזון [בתו של האח מרדכי] ודבורה [בתו של האח יצחק]. להלן מתוך דברים שכתבה בתו, יהודית זוסמן ב-2016 והעירה הבת אתי: "יוסף נולד ב- 1913 בעיר מונקטץ (מוקצ'בו) במורדות הדרומיים של הרי הקרפטים. משנת 1918 עברה העיר לרפובליקה הצ'כית. מוצאה של המשפחה מהעיר זלצבורג שבאוסטריה [ייתכן וזה מקור שם המשפחה זלצברגר]. אבות המשפחה היו יהודי חצר ומנהל האחוזות של הגרף שנבורן והיו יערנים וכורמים. סחרו וייצרו יין ואלכוהול. המשפחה ניהלה אורח חיים דתי.
צעירי העיר קבלו חינוך ציוני ורובם למדו בגימנסיה העברית והיו פעילים בתנועה הציונית. כל החגים קיבלו, מלבד אופיים הדתי, תוכן לאומי, היסטורי, יהודי וציוני. במשפחה דיברו עברית והיא הפכה להיות משפחה יהודית ציונית.
ב- 1936 יוסף נסע ללמוד בפראג כלכלה וסוציולוגיה והצטרף לתנועה הציונית. הוא החל את לימודי התואר השני ובמקביל החל ללמוד בבתי ספר תיכוניים למסחר.
ב- 1937 ביקר בפעם האחרונה את משפחתו. המשפחה הושמדה בחלקה באושוויץ בשואה [אח ו-3 אחיות].
ב- 1939 התחתן יוסף עם לאה סוד בערב פסח, שבועות מספר לאחר פלישת הנאצים לפראג. לאה הייתה בתו של החזן הראשי בבית הכנסת וינוהרדי בפראג, שהאמריקאים הפציצו אותו בטעות. מחוץ לבית הכנסת עמדו כבר טנקים גרמנים.
בדצמבר 1939 קבל יוסף סרטיפיקט כסטודנט ועלה לארץ, לאה נשארה בפראג.
יוסף הגיע לירושלים. לאה נמלטה מפראג ברכבת האחרונה וב- 1941 הגיעה מברטיסלאבה לירושלים.
עם הגיעו של יוסף, הוא התגייס ל"הגנה" והחל בפעילות רבה. כשרומל התקרב לאלכסנדריה, הוגבר הגיוס לצבא הבריטי, בהוראת בן-גוריון. ב- 1942, כשהמצב החמיר, יוסף התגייס "לנשק" ואשתו לאה, למשק, לקבוץ מענית. יוסף שובץ לחיל האספקה. הפלוגה שהוקמה הייתה 556 – פלסטינאית יהודית בחיל ההספקה של הוד מעלתו. הפלוגה עסקה בהכנת ציוד אישי לחיילים, שעתידה להיות בפלישה לאירופה. יוסף היה מפקד ההגנה בפלוגה. דרך היחידות העבריות הועברו שליחים לקהילות היהודיות המשוחררות. הפלוגה העבירה נשק לידי ההגנה, רבים נתפסו ונענשו. אחרי נצחונו של מונטגומרי, הפלוגה עברה לצפון אפריקה. באוקטובר 1945 שוחרר יוסף מהצבא הבריטי ומצא עבודה במשביר המרכזי.
היה ברור שהישוב הולך למאבק והיה צריך לגייס אמצעים בקרב הקהילות בארצות הברית.
בדצמבר 1946 יצא יוסף לארצות הברית עם משפחתו. עם שובו לארץ, למלחמת השחרור, היה מפקד חבל 4 בחטיבת עציוני בירושלים ושוחרר בדרגת סגן אלוף.
על פי דרישת משה דיין, שטען שלוחם ב"הגנה" צריך שם עברי, שינה יוסף את שמו, ברוח התקופה, **מזלצברגר לעמי**. בעקבותיו שינו את שם משפחתם גם שני אחיו, מרדכי ויצחק [ראו בהמשך].
משנת 1949 ועד 1952 היה **יוסף יועץ כלכלי של בן - גוריון**.
מ- 1952 ועד 1956 היה איש כספים ומנהל בבית חרושת אתא.
בשנים 1956 ועד 1965 היה איש כספים וארגון בדשנים.
בשנים 1965 ועד 1975 היה **משנה לנשיא הטכניון לענייני מנהל וכספים**.
יוסף מילא שורה של תפקידים ציבוריים: **כחבר מועצת המנהלים של חברת חשמל , חבר מועצת עיריית חיפה והקים את המרכז הישראלי לניהול [בראשית שנת 1959 והיה היו"ר הראשון שלו]**.
יוסף חי עשר שנים טובות בפסגת אחוזה בחיפה.
יוסף עמי נפטר בשיבה טובה בגיל 93 בתאריך 27.5.2006

ששת אחיו ואחיותיו של יוסף:

מנחם מנדל ארמין זלצברגר **1907-1945**. נשלח לעבודות כפייה במחנה בור (Bor). בחורף 1944-1945 נשלח מנחם מהמכרה בבור למחנות בגרמניה ושוחרר באפיסת כוחות בברגן-בלזן. לאחר השחרור נספה שם ממחלת הטיפוס. רעייתו מוני שרדה.

אטל/אסתר סובול, **1909-1944**, תופרת, נישואין למשה מוצי "מיקי", נרצחה עם הבן, מיכאל

צביה צילה **1911-1944**, תופרת

ארז'בט פנינה "בז'י" **1916-1944**. למדה בגימנסיה העברית במונקץ'. פעילה בתנועת השומר הצעיר, המשיכה בלימודים אקדמיים בפראג ושבה בסוף 1938 למונקץ'.

יצחק (איצו) 1921-2018.
באוקטובר 1944 ערק איצו מיחידתו ובנובמבר שוחרר על ידי הצבא האדום. חזר למונקאץ' ומצא את בית המשפחה עזוב, פרוץ והרוס. איש מבני משפחתו לא שב. ב-1949 עלה איצו לישראל והתאחד עם אָחָיו יוסף ומרדכי. עבד בתחום הטקסטיל.

מרדכי מרטין (פוטי) 1918-2003. עלה לארץ ב-1940

אליעזר ופסיה [לבית פרנבלום] זלצברגר ממונקץ' וילדיהם - תמונה משפחתית לפני השואה.
מימין: צביה-צילה, מנחם-מנדל, אטל, מרטין, ארז'בט ויוסף. בין ההורים אליעזר ופסיה - יצחק

ליוסף וללאה נולדו 3 בנות: יהודית (זוסמן), בתיה (שרף) ואתי (זיידנר) – על שם דודתה. נולדו להם 7 נכדים ונכדה.
לאה נפטרה בסוף יוני 1987 ויוסף נפטר, כאמור, ב-2007, כ-19 שנים לאחר פטירתה.

פראג, לפני המלחמה, יוסף ולאה

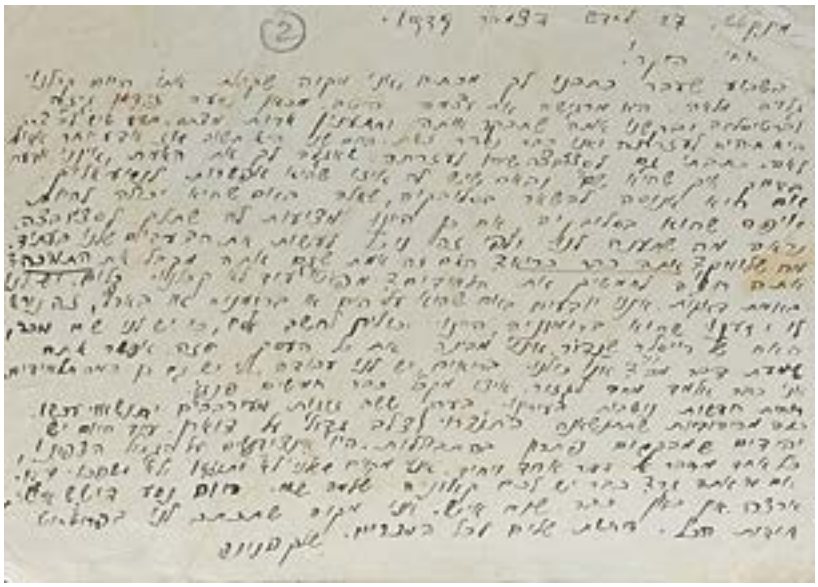

27.12.1939: גלויה שכתבה, בעברית, פנינה זלצברגר, לאחיה יוסף שעלה לארץ ישראל. המסר שלה קשה: **"רוחות חדשות נושבות בעירנו. בערך ששה זוגות מעורבים יינשאו עכשיו. כמה מהיהודיות שתינשאנה, התנצרו וצלב גדול על צווארן. עוד היום יש יהודים שמבקשים פתרון בהתבוללות"**. [ארכיון "יד ושם"]
לפנינה הייתה אשרת עליה לארץ ישראל אך היא לא הסכימה לעזוב את הוריה ונספתה בשואה...

23.12.1943: עמוד השער של "ספר הילד" בהוצאת הקק"ל, שהוענק ליוסף לרגל **הולדת בתו**, יהודית, **ולאות הוקרה על פעילותו למען בית הספר העברי בטריפולי, לוב**, שם שרת יוסף בצבא הבריטי [ארכיון "יד ושם"]

הספר שכתב יוסף עמי
על קורות חייו

עמיר-זהר עליזה (חוסט) [עלון 104 – ינואר 2023]

(26 בנובמבר 1932 – 6 בינואר 2018)

עליזה הייתה סופרת ישראלית, חברת קיבוץ ברעם, שמילאה מגוון תפקידים ציבוריים בתנועה הקיבוצית, בתעשייה ובאקדמיה. הייתה האישה הראשונה ששימשה כמזכירת הקיבוץ הארצי.

עמיר-זהר נולדה בשנת 1932 בחוסט, בתם של לאה קליין וצבי פֶלבֶּרבאום. כבת שנה עלתה לארץ ישראל והתיישבה עם משפחתה בשכונת גאולה בירושלים. זמן קצר לאחר מכן חלה האב וחזר לצ'כוסלובקיה, שם נפטר. האם פרנסה את המשפחה מעבודתה כטבחית.

כנערה עברתה את שם משפחתה ל"עמיר". בהשפעת אחיו הצעיר של אביה הצטרפה לתנועת "השומר הצעיר", תחילה כחניכה, אחר כך כמדריכה וחברת קיבוץ. היא סיימה תיכון בבית חינוך לילדי עובדים, ובשנת 1951 התגייסה לנח"ל. עם סיום השירות בצה"ל הצטרפה כחברה לקיבוץ ברעם שבגליל, שנוסד ב-1949.

בקיבוץ פגשה את יעקב (יענקלה) זהר ונישאה לו. לזוג שלוש בנות, בהן הסופרת רקפת זהר.

בשנות הקמת הקיבוץ עבדה במטעים, במטבח ובהנהלת חשבונות ובהמשך הייתה **גזברית הקיבוץ.**

במקביל **החלה לפרסם סיפורים קצרים**, ובשנת 1966 יצא לאור ספרה "כמו שיש ירוק", שתיאר את החיים בקיבוץ הצעיר.

בשנת 1968 השלימה תואר ראשון בלימודי תיאטרון ופילוסופיה באוניברסיטת תל אביב, ובשנים הבאות עסקה בחינוך ובהוראה לתלמידי תיכון ופרסמה עוד שני ספרי ילדים, "הגשם דום והיהלום", עליו **זכתה ב"פרס זאב לספרות ילדים" (1972),** ו"אצל סבתא נינה".

בשנים 1978–1980 ליוותה את הקמתו של קיבוץ גשור שברמת הגולן, והייתה שותפה לגיבוש "נוסחת גשור", אשר קבעה כי הקיבוץ לא יהיה מכשול לשלום.

בשנים 1980–1985 הייתה **לאישה הראשונה בתפקיד מזכירת "הקיבוץ הארצי".** בשנות כהונתה התמודדה התנועה הקיבוצית עם ההשלכות של חילופי השלטון במדינה בבחירות 1977, ומשבר מניות הבנקים.

עם סיום כהונתה קיבלה על עצמה את **ניהול מפעל "אלכם מדיקל"** של קיבוץ ברעם, וניהלה אותו עד 1990. בשנות ניהולה עבר המפעל לייצור רכיבי פלסטיק רפואיים מתכלים, קיבל את אישור ה-FDA ופרץ לשווקים בינלאומיים. פעילות זו מהווה את מקור ההכנסה המרכזי של הקיבוץ.

בין השנים 1990–1999 כיהנה **כמנכ"לית ולאחר מכן כנשיאת מכללת "תל חי" שבאצבע הגליל**. עמיר-זהר הייתה **האישה הראשונה שכיהנה כנשיאת מכללה בישראל**. היא הובילה מהלך חלוצי של אקדמיזציה, על ידי גיוס שורה של מרצים מהשורה הראשונה להוראה במכללה הפריפריאלית. בשנת 1993 השיגה המכללה את היתר המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) להעניק תארים ראשונים באופן עצמאי.

בשנת 1996 **נבחרה להדליק משואה ביום העצמאות,** כמייצגת של התעשייה, החינוך וההתיישבות בגליל. בשנים 1999–2007 חזרה ל"אלכם מדיקל" בתפקיד יושבת ראש מועצת המנהלים של החברה.

* בתה רקפת, איתה שוחחתי, העידה שלמרות שאימה עלתה ארצה בגיל מאוד צעיר, היא הייתה מחוברת ומזוהה מאוד עם שורשיה בקרפטורוס.

עצמוני אריה [מרקוביץ לייב] – בעל עיטור הגבורה (אוז'גורוד)
[עלון 141 – דצמבר 2025]

באחד החיפושים שלי בגוגל החלטתי לקרוא על ארגון הנוקמים [להלן ההסבר]. קראתי על הגרעין המייסד, ועל חברים נוספים שהצטרפו, ולהפתעתי, או לא, איתרתי את שמו של עצמוני אריה. מסתבר שהוא היה יליד אוז'גורוד, **לוחם בפרטיזנים, חבר "הנוקמים", איש הבריגדה ובעל אות הגבורה**, שהוא העיטור הגבוה ביותר של צה"ל.
איתרתי את בני משפחתו: בתו, ציפי בן ארי (מתגוררת בחיפה) ובנו, דודי (מתגורר באלפי מנשה). אשתו לאה נפטרה ב-2015.
כל המידע שאעלה כאן הינו מאתר הנצחה משפחתי, מוויקיפדיה, מאתר הגבורה בלטרון ומאתר התותחנים.

אריה **היה ממדליקי המשואות בטקס יום העצמאות ה-25 למדינה ישראל (1973), שעמד בסימן הגבורה,** ובו הדליקו 12 מעוטרי אות הגבורה מלחמת העצמאות את המשואות.
קישור לטקס מארכיון "כאן": ראו את השידור **בדקה 35:20**
https://www.kan.org.il/content/archive1/archive_treasury/holidays/independence-day/678662/

מתוך ויקיפדיה על ארגון הנוקמים: "הנוקמים הוא שם כולל לקבוצות של יהודים ניצולי השואה, פרטיזנים ואנשי הבריגדה היהודית, שהתארגנו בשלביה האחרונים של מלחמת העולם השנייה ולאחריה, לבצע מעשי נקם בנאצים. ...הרקע להתארגנות היה רצונם לבוא חשבון עם הנאצים, על השמדת רוב יהודי אירופה בשואה. במסגרת התארגנויות אלו הוקמה בקרב אנשי הבריגדה היהודית "חוליית המוציאים לפועל" שפעלה מאיטליה, וחבריה הרגו עשרות אנשים שהיו מעורבים ישירות ברצח יהודים. **גרעין הקבוצה מנה כעשרה אנשים, וכארבעים שותפי סוד התלוו למקצת הפעולות**. בין מובילי היו מאיר זורע שפיקד על מרבית הפעולות, מרדכי גיחון - קצין המודיעין, ישראל כרמי איש הארגון והמבצעים שהקים רשת הטעייה בכינויי TTG (ערבית ויידיש: טילכס טיזי געשעפטן, עסקי שק לי בתחת), יאנוש (יוחנן) פלץ, חיים לסקוב, משה תבור ויהודה קלאוז. כמו כן פעלו בה רוברט גרוסמן, דב גורן, שייקה וינברג, מרסל טוביאס, משה בר-תקווה (מונדק פסטרנק), ישראל טל, **אריה עצמוני**, חיים מילר, פנחס תנכי ואחרים."
הבת ציפי: "אריה לא השתייך לקבוצה שתיכננה להרעיל את הגרמנים. הוא השתייך לקבוצה קטנה, בראשות לסקוב, שחיסלו נאצים שהסתתרו בצפון איטליה, על פי מידע, ולאחר שווידאו זהותו של כל אחד."
מתוך ויקיפדיה על עיטור הגבורה: "עיטור הגבורה הוא **העיטור הגבוה ביותר שניתן בצה"ל**. העיטור מוענק על ידי שר הביטחון, בהמלצת הרמטכ"ל, על 'מעשה גבורה עילאית שנעשה בעת לחימה מול פני האויב תוך חירוף נפש'. **במלחמת העצמאות - 12 אותות גבורה**; מאז מלחמת יום הכיפורים לא הוענק עיטור זה" ציפי [הבת] הסבירה כי לאחר מלחמת יום כיפור חולקו 3 עיטורים: הגבורה, העוז והמופת. 12 בעלי אות הגבורה משנת 1948 קיבלו גם את עיטור הגבורה כדי ליצור סוג של שיוויון.

באתר הגבורה מסופר על נסיבות מעשה הגבורה: "ביום ה-4 בינואר 1949, בקרב על משלט בית הקברות ברפיח, נעצרה מכונית-תותחנים שלנו בשדה והסתירה בפני עמדת התותח שלנו את הגיזרה כולה. האויב, שהתקיף בטנקים ובמשוריינים מלווים חיל רגלים, המטיר אש על המשלט ומנע כל פעולה להוצאת המכונית מן השטח. **רס"ל אריה עצמוני, שתפקידו היה להביא אל המשלט תחמושת וכלי התחפרות, קפץ לעבר המכונית, הצליח להתניעה ולהסיעה מחזית המשלט אל עורפו. במעשה זה איפשר לתותח האנטי-טנקי שלנו לפתוח בפעולה, שכתוצאה ממנה הוצאו מכלל שימוש תשעה טנקים וכלי רכב אחרים של האויב. על מעשה זה הוענק לו : עיטור הגבורה ניסן תשל"ג אפריל 1973, משה דיין, שר הביטחון"**
בנוסף לעיטור הגבורה קיבל אריה גם **צל"ש מח"ט**... באתר הגבורה מסופר: "בתאריך 20 בספטמבר 1948 הוצת רכב משוריין מלא תחמושת ופגזים. האש אחזה בכמה ארגזים, רס"ל מרקוביץ אריה מגדוד 12 הגיע למקום, פרץ לרכב והצליח להוציא ממנו את ארגזי התחמושת הבוערים. **ע"י התנהגות אמיצה זו של הרס"פ מרקוביץ אריה נמנע אסון לחיי אדם והציל רכוש צבאי יקר ערך. על מעשיו אלה קיבל ציון לשבח מטעם מפקד חטיבה 1.** 3 באוקטובר 1948

מתוך אתר ההנצחה המשפחתי: **"במלחמת ששת הימים הוכיח שוב עצמוני את אומץ לבו.** גדוד התותחנים בו שירת כחייל מילואים חנה באיזור גשר בנות יעקב ברמת הגולן. באחת ההפגזות שניתכו עליו נפגעו שתי משאיות עמוסות בפגזי תותח והחלו לבעור. פגזים התפוצצו ורסיסיהם עפו לכל עבר. חיילי הגדוד נפוצו לכל רוח וניסו לתפוס מחסה. באיזור נותרו מספר פצועים. **למרות לאו מפורש של הסמג"ד, ובעוד הפגזים ממשיכים להתפוצץ, לקח עצמוני ג'יפ נסע אל עבר המשאיות הבוערות וחילץ לאחור שבעה פצועים.** מרמת הגולן הועברה יחידתו של עצמוני דרומה, שם לקחה חלק בכיבוש איזור רמאללה.

במלחמת יום הכיפורים שוב גוייס עצמוני למילואים ונשלח לסיני. על יחידתו הוטלה המשימה לחבור לכוחות צה"ל הנצורים במוצב **"בודפשט" המפורסם, המוצב היחיד בגזרת תעלת סואץ, שחיילי צה"ל החזיקו בו עד תום המלחמה, למרות ניסיונות חוזרים ונשנים של הכוחות המצרים לכבשו בשל חשיבותו הצבאית הרבה – מוצב "בודפשט" חלש על פתחה הצפוני של תעלת סואץ. תחת אש כבדה הצליחה היחידה לחבור לכוחות שבמוצב ונלחמה במקום עד סיום הקרבות.**

ועל קורות חייו: "אריה עצמוני נולד בעיר אוז'הורוד (Uzhorod) שבצ'כוסלובקיה בשנת 1926 כ-לייב מרקוביץ'. ב- 1938 סופחה עיר הולדתו להונגריה וזמן קצר לאחר מכן הטיל השלטון הגבלות וגזירות שונות על יהודי האיזור המסופח. למרות גילו הצעיר חש עצמוני בטבעת החנק ההולכת ומתהדקת סביב בני עמו ולכן, בגיל 13, זמן מה לאחר טקס בר המצווה, עזב את ביתו לבודפשט, בירת הונגריה. בבודפשט מצא מחסה אצל בעל מאפייה, לא יהודי, ושם התגורר ועבד למחייתו. מאוחר יותר נתפס, נלקח למחנה העבודה "בור" ביוגוסלביה, בו הועסקו עובדי הכפייה במכרות הנחושת שבאיזור. עצמוני הצליח להימלט מן המחנה בסיועם של הפרטיזנים היוגוסלביים של טיטו, אליהם הצטרף ועמם נלחם בגרמנים במהלך מלחמת העולם השנייה.

בשנת 1944, כשהיה בן 18, עלה עצמוני לארץ ישראל בגפו. עם הגיעו לארץ נתפס אריה ע"י הבריטים והועבר למחנה המעצר בעתלית. תמורת הסכמתו להצטרף לצבא הבריטי, במסגרת הבריגדה היהודית, שוחרר עצמוני מהמעצר. בשל מראהו הצנום חשש שיסרבו לגייסו ולכן הצהיר שהינו בן 20 – בשנתיים מבוגר יותר מגילו האמיתי. בשלהי מלחמת העולם השנייה, ולאחר שסיים טירונות במדבר המערבי במצרים, נשלח עצמוני במסגרת הבריגדה לאיטליה לתגבור הכוחות הבריטים הפועלים שם. במהלך שהותו באיטליה הצטרף ליחידת **"הנוקמים"** - קבוצה של חיילים מהבריגדה בהנהגת חיים לסקוב שעסקה ביוזמה עצמית ובחשאי, בחיסול קציני אס. אס נאציים שניסו עם תום המלחמה לחמוק ולחזור לבתיהם. עם שובו ארצה, ולאחר שסיים שירותו בבריגדה, הצטרף עצמוני למשטרת היישובים כנוטר בתחנת חברת החשמל בנהריים. בגין עברו הקרבי בבריגדה מונה למפקדה של אחת מקבוצות הנוטרים שפעלה במקום. במהלך מלחמת העצמאות תקף הלגיון הירדני את התחנה במטרה לכבשה. עצמוני, שחשש מנפילה בשבי, נסוג תחת אש יחד עם פקודיו והגיע אל מפקדת פלוגה של גדוד 12 של חטיבת "גולני" שחנתה בין אשדות יעקב למנחמיה. קציני הפלוגה הופתעו מהגעתה של הקבוצה אך עוד יותר מכך שעצמוני ואנשיו הביאו עמם ששה מקלעי "ברן", שני תתי מקלעים מסוג "טומי-גן" ותחמושת רבה. מקלעי ה – "ברן" היו בבחינת אוצר בלום שכן, באותה תקופה, היה מחסור חמור בכלים כבדים מסוג זה ובכל חטיבת "גולני" לא היה ולו מקלע אחד. עצמוני לא סרב, כמובן, להצעה שקבל בו במקום להצטרף לשורות "גולני" כחייל סדיר מן המניין. כך גם פקודיו שגוייסו עמו בצורה זו לשורות צה"ל. עצמוני, חייל "ירוק" ב "גולני", אך לוחם ותיק ועתיר ניסיון, קבל מיד דרגת רב"ט וכעבור זמן קצר דרגת סמל לאחר שעבר קורס סמלים מקוצר. התפקיד שהוטל עליו – רב-סמל פלוגתי באחת מפלוגות גדוד 12 של "גולני", תפקיד אותו מלא עד שחרורו מצה"ל בדרגת רב-סמל בתום מלחמת העצמאות.

שם המשפחה מרקוביץ' נראה לאריה כשם גלותי שאינו מתאים לבחור יהודי-ישראלי בעל גאווה לאומית. ואמנם, בשלהי מלחמת העצמאות שינה אריה את שם משפחתו ממרקוביץ' ל**עצמוני**. את שם המשפחה עצמוני בחר לעצמו בדרך מקרה, תוך השראה של רגע, בעת שחלף יחד עם יחידתו הצבאית למרגלות הר עצמון שבגליל.

את אשתו לעתיד, **לאה**, לבית **לוסטיג**, ששירתה כחיילת באותה תקופה, פגש, איך לא, בעת שנסע בטרמפ ברכב צבאי, בו נסעה גם היא. מנסיעה זו ואילך לא נפרדו השניים עד יום מותו. על מנת להיות במחיצתה דאג עצמוני להצבתה כפקידה פלוגתית בפלוגתו. והחתונה – זו התקיימה כמובן בטקס צבאי כדת וכדין. במהלך השואה, משפחתו של אריה נשלחה ע"י הנאצים לאושוויץ. **אימו ושתי אחיותיו הקטנות נרצחו** ואילו אביו, **שלום**, אחיו, **יעקב** ואחותו - **בלנקה**, ניצלו. יום לפני חתונתם של אריה ולאה, שהתקיימה בטבריה, הגיע למשרדי קצין העיר בחיפה אדם, שהזדהה בשם שלום מרקוביץ' וסיפר שזה עתה עלה ארצה והוא מחפש את בנו, אריה מרקוביץ', אשר, כפי שנודע לו, משרת בצה"ל. במשרד שהה אותה שעה שליש גדוד 12, גדודו של עצמוני. משמע את הדברים נדהם והחליט לעשות מעשה: **בטקס החתונה**

בטבריה הופגשו האב ובנו לראשונה מאז נותקו השניים זה מזה בלא שידעו מה עלה בגורל כל אחד מהם במלחמה ולאחריה. [ציפי הוסיפה: אבא שלו הגיע למחנה טבריה באותו יום בו אריה התחתן. אריה יצא לראות מי זה האזרח שנכנס למחנה וציווה עליו להסתלק משם...]
ואם לא די בכך, גם סיפור הפגישה עם האח יעקב נשמע דמיוני: הקשר עם האח נותק גם הוא בגין המלחמה ואף אחד מהאחים לא ידע האם השני בחיים והיכן. באחד הימים, בהיותו בתל אביב, ניגש אל עצמוני בחור צעיר, כך ברחוב, והפנה את תשומת לבו שיש ביניהם דמיון מופלג. ואכן, ברור למה. השניים הזדהו זה בפני זה והקשר חודש. [ציפי הוסיפה: אריה הסתובב בתל אביב והתעצבן על בחור ש"תקע בו עיניים" ואז הבחור זיהה אותו כאחיו].
במהלך שירותו הארוך בצה"ל, בסדיר ובמילואים, השתתף עצמוני, עד פרישתו, בכל מלחמות ישראל וזכה לעיטורים רבים, ביניהם אות "גיבור ישראל" המפורסם, אותו קיבל על מעשה גבורה עילאי שביצע במהלך מלחמת השחרור. לאחר שחרורו משירות סדיר ב- "גולני" הוצב עצמוני לשירות מילואים בחיל התותחנים. במסגרת החיל ביצע שירות מילואים פעיל במשך שנים ארוכות.
בשנת 1969, במהלך מלחמת ההתשה, ועל רקע מחסור חמור בכוח-אדם סדיר בצה"ל, נענה עצמוני לקריאתו של שר הביטחון דאז, משה דיין, והתנדב, ללא תמורה כספית, לשנת שירות מלאה בצבא הקבע בחיל התותחנים. התפקיד אותו ביצע – רס"ר מחנה במחנה הטירונים של חיל התותחנים בשומרון. דרגתו – רב סמל ראשון עם חמישה כוכבים. דרגה זו הייתה באותה תקופה דרגת הנגד הגבוהה ביותר בצה"ל.
לאחר שיחרורו מהצבא התיישב עצמוני בחיפה עם אשתו, לאה, והחל לעבוד כשכיר בחברת "האחים קפלן" שעסקו בייבוא ושיווק של חלקי מכוניות. בלילות עבד כנהג מונית. בתחילת שנות ה- 60 הקימו עצמוני ואשתו חברה עצמאית להשכרת רכב ובהמשך, ניהלו את הסניף החיפאי של חברת השכרת הרכב "הרץ", בו עבדו במשך שנים רבות. לאחר מספר שנים הקים עצמוני סוכנות להשכרת רכב בבעלותו הפרטית בשם "עצמוני השכרת רכב". במהלך השנים סייע לרבים שפקדו את דרכו. לעיתים קרובות נתקל עצמוני באנשים קשי-יום שליבו נכמר אליהם, והוא שכר אותם לעבודה בעסק גם כשלא היה לו צורך בכוח אדם נוסף.
בשנת 2000 פרשו עצמוני ולאה לגמלאות וכעבור שנתיים עברו להתגורר בבית ההורים "פסגת אחוזה". זמן קצר לפני מותו הדרדר מצבו הבריאותי של אריה, עד שביום רביעי, ה-30 לחודש מרץ 2005, הלך לעולמו. תרומתו יוצאת הדופן למדינת ישראל ולצה"ל, זכו להכרה וכבוד רב – הלווייתו נערכה בבית הקברות הצבאי בחיפה **בטקס צבאי מלא**, ביום חמישי, ה - 31 בחודש מרץ 2005, בהשתתפות מאות מתאבלים. בני משפחה, חברים, מכרים וחיילים באו לחלוק לעצמוני כבוד אחרון, כיאה ללוחם, חבר, בן משפחה ואיש יוצא דופן זה.
פטירתו הפתאומית של אריה עצמוני הותירה אותנו, בני משפחתו, המומים וכואבים. אריה השאיר אחריו אחות, אישה, ילדים, נכדים וכמובן גם חברים ועמיתים רבים.

אריה ואחותו בלנקה

אריה ואחיו יעקב

אריה ואשתו לאה

אריה ואשתו לאה

האחים לבית מרקוביץ: (מימין) שמחה, יעקב ואריה
האבא שלום ניצל וחזר לאוז'גורוד... הוא נישא
בשנית ונולדו שני בנים: שמחה [בתמונה] ויהודה

אריה ואחותו בלנקה

לאה ואריה עם ילדיהם ציפי ודודי

אחרי מות / אורי דרומי

גיבור ישראל בתש"ח

אריה עצמוני, פרטיזן, איש הבריגדה העברית, בעל עיטור הגבורה, 1926-2005

אריה עצמוני (מרקוביץ') נולד בעיר אוז'הורוד ברוסיה הקרפטית, שבאותה עת היתה תחת שלטון צ'כוסלובקיה (כיום היא שייכת לאוקראינה). בנובמבר 1938 סופחה העיר להונגריה ומיד הוטלו הגבלות וגזרות על יהודיה. זמן קצר אחרי טקס בר המצוה שלו, ברח אריה לבודפשט, שם הסתתר אצל גויים ועבד במאפייה. מאוחר יותר, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, הוא נתפס ונשלח לעבודת כפייה במכרות הנחושת ביוגוסלוויה. הוא הצליח לברוח והצטרף לפרטיזנים של טיטו וכך הציל את חייו. רוב היהודים שעבדו במכרות מצאו את מותם במחנות הריכוז או בצעדות המוות.

הוא הצליח להגיע בדרך לא דרך לארץ ישראל ב-1944, אך נתפס על ידי הבריטים והושם במחנה המעצר בעתלית, שממנו שוחרר תמורת התגייסותו לבריגדה העברית. הוא יצא למצרים ומשם המשיך עם הבריגדה לאיטליה, לפרק האחרון של המלחמה. בחניה בטרביזו שליד גבול אוסטריה פשטה שמועה כי הבריגדה עומדת לשמש חיל כיבוש בגרמניה. חנוך ברטוב, בספרו "פצעי בגרות", תיאר את ההתרגשות שאחזה בלוחמים העבריים: "נשרוף, רחוב אחר רחוב... למה רק עלינו לזכור את אושוויץ – שיזכרו הם את העיר האחת שנשמיד אנחנו". אריה הצטרף אל "הנוקמים" – אנשי הבריגדה אשר על פי ההיסטוריון מיכאל ברזוהר, חיסלו קציני אס־אס שהצליחו לחמוק בחזרה אל בתיהם.

עם שובו לארץ הצטרף אריה

אריה עצמוני

אל משטרת היישובים והיה לנהג במפעלי חברת החשמל בנהריים. במלחמת השחרור חשש שהנוטרים העבריים יישלחו למחנה מעצר בעבר הירדן, ולכן חצה את הירדן תחת אש הלגיון עם שישה מחבריו, והצטרף אל פלוגה של גדוד 12 ("ברק") של גולני שחנתה ליד אשדות יעקב.

אברהם ריקלין, הסמ"פ, נרהם לא רק מתעוזתו, אלא גם מהעובדה שהביא עמו שישה תת־מקלעים ברן, אוצר במושגי אותם ימים. אחר כך, בחניה בחורשה ליד כפר ילדים (כיום גבעת המורה), החל משוריין עולה באש. בעוד החיילים נפוצים בבהלה לכל עבר, זינק אריה על הרכב והשליך ממנו ארגז בקבוקי מולוטוב שהחלו להתלקח. עם הגדוד בפיקודו של יצחק ברושי לחם אריה בקרבות סג'דה מול "צבא ההצלה" הסורי של קאוקג'י והשתתף במבצעים לשחרור הגליל.

בטרם ירדו הוא וחבריו לנגב הספיק לחטוף כמה ימי חופשה בראשית נובמבר 1948, בהם נשא לאשה את לאה לוסטיג (ממנה נולדו שני ילדיו, ציפי ודודי). ביום החתונה התייצב במשרד קצין העיר חיפה אדם שאמר: "שמי מרקוביץ' ואני מחפש את בני, חייל בשם אריה". כך נודע לאריה לראשונה שמישהו ממשפחתו שרד.

בעת מבצע "חורב", תקף גדוד "ברק" את מוצבי רפיח, כדי לרתק את הכוחות המצריים לגדרה, בעוד צה"ל פורץ לכיוון אל־עריש. ב-4 בינואר 1949, עם שחר, נתקעה רכב נושא תחמושת ממש מול התותח האנטי־טנקי היחיד של הגדוד, באזור בית הקברות של רפיח. תחת אש עזה של המצרים, רץ אריה, אז כבר רב סמל פלוגתי, התניע את המכונית ופינה לתותחנים את קו האש. תוך דקות ספורות הושמדו תשעה טנקים ועוד כלי רכב מצריים. על מעשה זה, שהכריע את הקרב, זכה אריה בעיטור הגבורה (מתוך תריסר גיבורי ישראל בתש"ח, שניים יצאו מגדוד "ברק": השני הוא אמיל בריג ז"ל, שבאופן מקרי גם הוא נמנה עם "הנוקמים").

אחרי המלחמה השתקע אריה בחיפה, עבד כנהג מונית ואחר כך פתח חברה להשכרת רכב והיה הבעלים של חניון בחיפה. הוא המשיך לשרת במילואים בחיל התותחנים, בתו ציפי מספרת שעד לאחרונה לא מש אקדחו מחגורתו. "אותי לא יתפסו בלתי חמוש", נהג לומר. לדבריה, כשניסו אנשי עולם תחתון לדרוש ממנו דמי חסות, שלף את אקדחו ואיים: "קודם אחסל אתכם", והם נעלמו.

מגזין "תמיד תותחן",
תאריך לא ידוע

אריה עצמוני

הכריע את הקרב במעשה גבורה אישי

בקרב על משלט בית ה' קברות ברמית, ב-4 בינואר 1949, חולל גיבור ישראל, אריה עצמוני שינוי מהותי בקרב, תודות לגבורתו ה' אישית.

הוא היה בן 23 וזה עתה נשא אשה, כאשר נקרא לתת' ייצב בפלוגתו, בגדוד 12 של חטיבת גולני.

זה היה בשלהי מלחמת ה' שיחרור. הקרבות בדרום עמ' דו לפני סיומם. על הפלוגה הוטל לכבוש משלט מסויים בגיזרת רמיה. שעת האפס נק' בשה לחצות הליל. תוכנה שיד' רת אספקה, שנועדה לנוע אל היעד הכבוש: שיירה, שמנתה 12 כלי רכב וכללה, בין ה' שאר, שלושה תותחים נגד טנ'

קים, מכונות יריה, התמושת, מים, מזון ושמיכות. ממרחק שני ק"מ מן היעד עקב רב'

סמל עצמוני אחרי הקרב על המשלט. היה זה קרב פנים' אל-פנים עקוב מדם. הקרב נתמשך מעל למשועי ובשני' תן האות לרב-סמל עצמוני, שהיה אחראי על השיירה, לנוע כבר היתה השעה 4 לפנות בוקר. תותחי המצרים היו מט' ווחים ואף-על-פי-כן הצליחו הלוחמים, תחת ברד של פגי' זים, לסיים את הפריקה. צוו' תות התותחים האנטי-טנקיים, שהובאו ליעד על ידי השיירה, התחפרו במהירות.

כעבור שעה קלה החלה ה' הפגזה המצרית ובעקבותיה התקרבו 20 טנקים אל עבר הלוחמים, שעוד לא התבצרו.

כאשר טוללת התותחים ה' נגד-טנקיים שלנו כבר היתה מוכנה להיכנס לפעולה, תת' ברר, כי אחת ממכוניות ה' תותחנים נוטשה בשעת ההפ' גזה והיא מסתירה בפני ה' תותחנים את כל הגיזרה.

אריה עצמוני החליט להת' נדב ולהרחיק את המכונית הנטושה. למרות התנגדות מפקדו עשה בוחילה את 100 המטרים, שהפרידו בינו לבין המכונית.

משהגיע אל המכונית ה' נקובה הצליח להפעילה — אך רק בחילוף אחורי. חילוף — שהביאו ישר אל המצרים ה' מסתערים. לא היתה לו ברירה והוא נכנס, במלוא מהירותו אל בין הטנקים המצריים ו' חיילים הנדהמים.

דקות אלה הספיקו לתותח' נים שלנו כדי „לקצור" ב' טנקים ובחיילים המצריים ו' לגרום לנסיגתם של חיתר.

על מעשהו זה זכה אריה עצמוני באות גבור ישראל.

כל שנותר לנו הוא להצדיע לגבורתו ולכבד את זיכרו של גיבור ישראל!
1926-2005

בית הקברות הצבאי, חיפה

<u>דר' פודור אליעזר (לאיוש) וצאצאיו (ברגסס)</u> [עלון 111 – אוגוסט 2023]

אל שמו של פודור (לאיוש) אליעזר התוודעתי בעקבות תיעוד של חברי המחתרת הציונית בבודפשט בזמן מלחמת העולם ה-2. המידע היה תמציתי ורב היה בו הנסתר מן הגלוי. וכך מסופר עליו: "נולד ב-1883 בברגסאס. עורך דין במקצועו, ידיד ונאמן של תנועת 'השומר הצעיר' החל משנות השלושים. שימש כיועץ משפטי לתנועה וייצג אותה בקונגרסים ציוניים ובאירועים רבים אחרים. ממייסדי 'חוג בורוכוב'. חבר 'חוג גורדון' ו'השומר הצעיר'. אחרי כניסת הגרמנים להונגריה ב-19.3.1944 נעצר ונכלא בקישטארצ'ה (Kistarcsára). המאמצים לשחררו עלו בתוהו. הידיעה האחרונה אודותיו הייתה, שהועלה לרכבת לאושוויץ בשארוואר (Sárvár). מאושוויץ הוא לא שב. נספה ב-1944. ילדיו, אלאדאר ואווה, עלו לארץ."

מתוך "גלות, תפוצה ומולדת: השיח על עבר ועל עתיד בעידן שקיעת האמנציפציה בגרמניה ובהונגריה" - גיא מירון, עמ' 271 https://in.bgu.ac.il/bgi/iyunim/DocLib7/GM.pdf עמדתו של אליעזר פודור מצותתת בפסקה השנייה והוא מוגדר "הדובר הציוני".

את מצבם של יהודי הונגריה מתוך מבט רחב יותר על מצבם של יהודי מרכז אירופה ומזרחה. את התקופה שכתב בה (1938) הוא הציג כ'אזור הנתון בסערה' (viharzóna), וייחס את סבלם של היהודים בגרמניה, באוסטריה, ברומניה, בהונגריה ובמדינות אחרות לאיום הפגני המאיים להשתלט על כל אירופה. לדעת שוש המשבר שיהדות הונגריה היתה נתונה בו לא היה רק בשל לחצים חיצוניים, אלא היה גם משבר יהודי פנימי, ובראש ובראשונה בתחום התרבות. על יהודי הונגריה לבנות אפוא חיי תרבות עצמאיים קודם שיבואו ימים קשים יותר.[57] שוש הוסיף אפוא לראות בהונגריה את מולדתם של יהודיה, אך בד בבד גרס כי חיוני שהם ישאפו לגבש אוטונומיה תרבותית יהודית בה.

מעניין לציין כי מבין הציונים בהונגריה, שהשפעתם גברה במידה־מה בתקופה זו, אם כי הם הוסיפו להיות מיעוט לא גדול, עלו רעיונות דומים ביסודם לאלה של שוש. כמוהו, גם הם הדגישו את הצורך בתחייה תרבותית־יהודית בהונגריה וכללו את חיי היהודים במדינה זו כחלק מתמונת העתיד שלהם. למשל, הדובר הציוני לאיוש פודור (Lajos Fodor), שמתח ביקורת על דרך השתלבותם של היהודים במדינות המערב המודרניות ובעיקר על מה שראה כוויתור של היהודים על יסוד 'העם' (népi) שבזהותם, הדגיש כי אין לראות בקריאה הציונית לתחיית ה'עממיות' (népiség) היהודית בהונגריה יציאה נגד החיים ההונגריים.[58] פודור קרא לא לקריעתם של החיים היהודיים מאירופה אלא ליצירת בסיס חדש לחיי היהודים בסביבתם האירופית. אמנם הוא לא פיתח בשיטתיות את המונח 'תפוצה', אך העמיד במוקד תמונת העתיד שלו עמדה התומכת בהגדרתה ובהתארגנותה מחדש של התפוצה היהודית ולא בביטולה. עמדות ברוח זו, שהיו נדירות יותר בקרב הציונים בגרמניה בשנותיו הראשונות של המשטר הנאצי, הובאו גם בכתיבתם של עוד דוברים ציונים בהונגריה גם בשנים הבאות.

כדי להתחקות אחר קורותיו ניסיתי לאתר את בנו ובתו שעלו ארצה (מתי?). חיפוש בדפי עד של "יד שם" העלה את שמו ברשימת חברי "השומר הצעיר" בבודפשט שנספו בשואה:

Fodor Lajos dr. (Eliézer)	Beregszász, 1883 – Auschwitz, 1944

מי שמילא דף עד היה דר' צבי דור ולהלן הפרטים: שם משפחה: פודור שם פרטי Lajos מין: זכר
גיל: 61 תאריך לידה (אותנטי): 30/03/1883 מקום לידה: Beregszasz, Carpathian Ruthenia,
שם האב: אהרן, שם האם: זלי, שם הנעורים של האם: גולדשטיין, מצב משפחתי: נשוי,
שם בת הזוג: רוזה, מקום מגורים קבוע: Hatvan, הונגריה, מקצוע: עורך דין
מעמד במקור המידע: נרצח, שם משפחה של המצהיר: דור, שם פרטי של המצהיר: צבי,
הקשר לקורבן: בן". כך הבנתי שאלאדר הוא, בעצם, צבי דור.
חיפוש ברשת העלה שבארכיון לוחמי הגיטאות יש עדות על אליעזר. כשמצאתי את העדות – היו רשומים בה ממצאים מעניינים: צבי דור הוא, אכן, הבן. הבת אווה הייתה מרים מיכאלי.
ילדיו של צבי הם יובל דור - פסיכולוג, גיל דור – מוזיקאי, הבת של מרים היא דניאלה מיכאלי-בורוכוב, כוריאוגרפית. איתרתי את שלושתם, קיבלתי מידע רב ותמונות מהם - מכאן ואילך יכולתי להשלים את המידע המירבי על צאצאיו של אליעזר, שכמוהו הגיעו להישגים מרשימים.

דר' צבי דור - בנו של אליעזר, חי בין השנים 1918-2006. הוא קבור בפתח תקווה. מתוך אתר "מינהל המחקר החקלאי - מכון וולקני":
"צבי דור נולד ב-1918 בהונגריה. ב-1935 החל ללמוד משפטים באוניברסיטה של בודפשט, אך הפסיק את לימודיו ב-1939 כדי לעלות לארץ ישראל. בשנת 1940, בישראל, נרשם לפקולטה לחקלאות. לפני הסיום התגייס לצבא הבריטי, שם שירת משנת 1942 ועד 1946. חזר ללימודיו וקיבל תואר מוסמך למדעי החקלאות ב-1952. ב-1949 התקבל צבי דור לעבודה במשרד האוצר, באפוטרופוס על נכסי הנפקדים, וטיפל ברישום נכסים חקלאיים. לאחר השלמת לימודיו האקדמיים בחקלאות, בשנת 1957, התקבל למכון וולקני בבית דגן. צבי דור עבד כחוקר בהשבחת כותנה, במחלקה לגידולי תעשיה במכון לגידולי שדה של התחנה לחקר החקלאות. ערך השתלמות בתחום זה בתחנה לחקר כותנה של חבר העמים הבריטי באוגנדה ב-1960.
בשנת 1963 מונה צבי דור כמנהל המחלקה לגידולי תעשיה והוא ריכז את מחקרי המחלקה בסלק-סוכר ובכותנה במשך כ-20 שנה. עסק בבעיות אגרוטכניות של שני הגידולים, ושיכלל את מבחני הזנים, את בחינות העמידות למחלות ולמזיקים ואת עריכת בדיקות המעבדה. **בתחום מחקרי הכותנה, סייע ניסיונו הרב באיתור זנים בעלי עמידות למים מליחים ולמזיקים שונים... עבודת מחקר בגנטיקה כמותית בכותנה זיכתה אותו בתואר דוקטור מטעם האוניברסיטה העברית (1978)."**

ילדיו של צבי הם: יובל דור – בעבר חבר להקת "הכל עובר חביבי" ובהמשך – הוכשר כפסיכולוג;
גיל דור – הגיטריסט המלווה את הזמרת אחינועם ניני.
מצאתי בארכיון המדינה את רישום עלייתו של צבי ארצה - 17.11.1939, באונייה "טרנסילבניה".

אלאדאר (צבי) ואווה (מרים) – ילדיו של פודור לאיוש (אליעזר). התמונה היא משנת 1932.

מרים, ילידת 1923, הייתה מניצולי רכבת ההצלה של ישראל קסטנר. מצאתי גם את רישום העלייה שלה ארצה ב-2.9.1945, באונייה "ויל ד'אורן" – הגיעה לקיבוץ דן ומשם החל מסעה בארץ.
מרים נישאה לפרופסור יצחק מיכאלי, שהיה כימאי שעבד ב"מכון ויצמן". היא עבדה כספרנית ב"מכון ויצמן" ועסקה בהוראת שיטת אלכסנדר. המשפחה התגוררה ברחובות.
מרים נפטרה בסוף מאי 2022, כמעט בת 99. בתם היא דניאלה מיכאלי – בורוכוב, שהיא כוריאוגרפית.

פודור לאיוש/אליעזר עם אשתו רוזה

צבי (אלאדאר) נישא ליהודית, לבית מיכאלי. מרים (אווה) נישאה לאח של יהודית, יצחק מיכאלי. כך יצא שאח ואחות לבית פודור נישאו לאחות ולאח לבית מיכאלי.
זבולון מיכאלי, החותן של צבי ומרים, היה המנהל המיתולוגי של בית-ספר "ביאליק" בחולון

תמונה משפחתית:
מימין לשמאל: זבולון ואסתר מיכאלי (ההורים של יהודית – אשתו של צבי, ושל יצחק – בעלה של מרים),
יצחק ומרים,
צבי ויהודית

אנדרטה לחיילי Hatvan ממלחה"ע ה-1 שאליעזר (לאיוש) פודור מימין והדוד (אחי האימא) כתב את השיר לכבודם (תחת הפסל)

רשימת הנספים במלחה"ע ה-2 מ-Hatvan, עליה מונצח לאיוש פודור

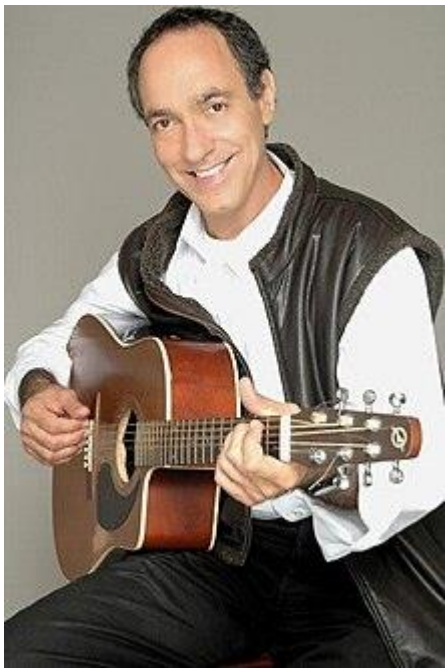

וקצת מידע על נכדיו של אליעזר:

שוחחתי עם נכדיו של אליעזר והם הביעו את התרגשותם... ואת הסכמתם לתיעוד זה, המתבסס על המידע בוויקיפדיה.

יובל דור נולד ב-10 בדצמבר 1950. הוא זמר, מלחין, משורר ומדבב ישראלי, חבר בלהקת "הכל עובר חביבי". כיום מופיע בהופעות יחיד מגוונות ומעביר סדנאות והשתלמויות בנושא "אמנות ושמה תקשורת" והוראה מקרבת-תומכת רגשית.

יובל נולד בחולון. למד מוזיקה ופסנתר אצל פרופ' שור ואצל פרופ' אריה ורדי, תואר ראשון בפסיכולוגיה מאוניברסיטת בר-אילן, ותואר שני בתרפיה, בשילוב אומנויות, וחינוך יצירתי בשלוחה הישראלית של לסלי קולג' בוסטון ארצות הברית. התמחה ב"תקשורת מקרבת".

צבי דור עם בנו, יובל

"הכל עובר חביבי" זכתה פעמיים בפרס כינור דוד ובתואר להקת השנה, וייצגה את ישראל בשיר "הלילה" בתחרות האירוויזיון 1981 שנערכה בדבלין שבאירלנד. יובל דור כתב והלחין רבים משירי הלהקה.

כשחקן השתתף יובל דור במחזות הזמר "עלובי החיים" ו"אחים בדם" בשלהי שנות ה-80. כמו כן דיבב בעברית, דמויות מסדרות טלוויזיה ובסרטים מצוירים כמו "ספר הג'ונגל" ועוד.

משנת 1992 התמחה יובל, במקביל ליצירתו המוזיקלית, במופעים אישיים וסדנאות, העוסקים בפיתוח מודעות בתוך קשר, "תקשורת מקרבת" והשכנת שלום. כמו כן, משנת 1995 הוא מופיע תדיר באגפים השונים של מערכת החינוך עם דגש על למידה מבוססת יחסים.

גיל דור נולד ב-12 בדצמבר 1952 הוא נגן גיטרה ישראלי הידוע בעיקר בשיתוף הפעולה ארוך הטווח כמלווה, מעבד, מפיק ומלחין שותף עם אחינועם ניני.

דור גדל בחולון.

גיל דור עם אחינועם ניני בפסטיבל
בארדנטרפן 2014
[Rs-foto- נוצר על־ידי מעלה היצירה]

ההורים שלו היו פסנתרנים חובבים, וטיפחו את הגישה שלו ושל אחיו יובל דור למוזיקה בגיל צעיר.
לאחר שלמד פסנתר אצל אחיו יובל, הוא התחיל ללמוד גיטרה בבית בן עשר, תחילה כאוטודידקט, ומאוחר יותר אצל נגן הגיטרה מנשה בקיש, אצלו למד במשך שמונה שנים.
גיל שירת בלהקת פיקוד מרכז. כשסיים את שירותו הצבאי ב-1974, הוא נסע לבוסטון עם אשתו נטע ולמד במכללת ברקלי למוזיקה. בשנת 1975, דור עבר לניו יורק, שם למד בקווינס קולג' ועבד עד 1981. ב-1981 דור חזר לישראל, ועד מהרה עבד כנגן וגיטריסט ג'אז פעיל בסצנה המקומית. הוא ניגן גם עם כוכב הרוק הישראלי שלום חנוך. ב-1985 ייסד את "רימון בית ספר למוסיקה", נבחר כדיקן ולימד שם, תוך המשך פעילות כנגן, אמן ג'אז ומלחין לווידאו ותיאטרון. בקיץ 1986 ו-1987 הוא סייר עם הגיטריסט אל דימיולה באירופה. באוקטובר 1989 גיל פגש את אחינועם ניני שבאה ללמוד ברימון. מאותו רגע, פעילותו בהופעות והקלטות הייתה קשורה לפעילותיה. הוא סייע לאחינועם ניני ולמירה עווד בהפקת השיר "עינייך" שייצג את ישראל באירוויזיון 2009.

צילום: בוריס בלנקין

דניאלה מיכאלי נולדה ב-12 בספטמבר 1952.
היא כוריאוגרפית, במאית תיאטרון ושחקנית ישראלית. היא נולדה וגדלה ברחובות. למדה ריקוד, נגינה בפסנתר ופיתוח קול מילדות. בתחילת 1971 התגייסה לצה"ל ושירתה בצוות הווי של חיל האוויר.
דניאלה למדה בפריז בבית הספר להכשרת מורי ריקוד והתעמלות הרמונית. היא סיימה תואר ראשון בתיאטרון בשנים 1977-1974 בחוג לתיאטרון של אוניברסיטת תל אביב. בקולנוע עיצבה דניאלה תנועה ועבדה עם זמרים על עיצוב תנועה בהגשת שיר במופעים ובטלוויזיה.

היא הופיעה כפנטומימאית בפסטיבל הפנטומימה הראשון בישראל שהתקיים בקרית שמונה ב-1979.
היא שיחקה, ביימה והכינה כוריאוגרפיה להצגות רבות ולימדה תנועה לתיאטרון בבית הספר לאומנויות תל אביב ובחוג לתיאטרון באוניברסיטת תל אביב. הדריכה תנועה לזמרים בבית הספר "רימון למוזיקה" ובאופרה הישראלית החדשה. בשנים 2004-2000 הייתה דניאלה מנהלת אמנותית של פסטיבל חיפה להצגות ילדים. בשנים 2008-2005 מנהלת אמנותית פסטיבל עכו. בשנת 2010 הייתה המנהלת האמנותית של פסטיבל אישה בחולון.

ברוכים תהיו על מיטב כישרונותיכם ותרומתכם לתרבות ולאומנות בארץ ובעולם!

<u>פולג טלי (מונקץ', ברגסס, ראחוב ובוגדן)</u> [עלון 104 – ינואר 2023]
טלי פולג עוסקת שנים רבות בתיעוד ובחקר. מתוך העיסוק בפרטי ובאישי יש לה **פנייה אל כלל החברים – ועל כך בסוף הכתבה.**
זאת גם ההזדמנות להביא סקירה היסטורית על קורות הקהילה היהודית שלפני מלחמת העולם ה-2, מתוך הסיפור המשפחתי שלה, השזור בקורות בתי-אב רבים בקרפטורוס.
אני מביאה את סיפורה של טלי – בגוף ראשון:
"נולדתי בנתניה בחורף 1951 להוריי, שעלו לארץ עם אחי מיכאל, שנולד בצ'כיה אחרי המלחמה, בשנת 1949. אני נשואה לצבי ולנו 3 ילדים ו- 10 נכדות ונכדים, כן ירבו.
לאחר שירותי הצבאי בחטיבה 188 בצפון הארץ נישאתי לצביקה, שהיה מ"פ צעיר בחטיבת "גולני".
צביקה שירת שנים רבות בצבא הקבע בתפקידי שדה ופיקוד, במסגרת חטיבת "גולני" ופיקוד הצפון ואף היה מפקד האוגדה הראשון של עזה באינתיפאדה הראשונה. חיינו היו משולבים בקריירה הצבאית שלו. הכרנו הרבה בסיסים צבאיים, ביקרנו אותו בתנאי שטח בבסיסים ובאימונים וגם היינו הרבה בלעדיו, כי היו תקופות ארוכות שהוא חזר הביתה רק אחת לשבועיים. "גולני" היה לנו הבית והמורשת.
לאחר מכן שרת צביקה כראש עיריית נתניה (בין השנים 1993 1998) וניהל מפעל בטחוני.
שם משפחתנו הקודם היה פרקש. בשנת 1973 עברתנו אותו לשם פולג - בעקבות דרישת הצבא לעברת את שמות המשפחה של קציניו. את שם משפחתנו החדש – פולג, בחרנו על שמו של נחל פולג, הנשפך לים התיכון מדרום לנתניה – עיר מגורנו. בחרנו בשם פולג כי היה בו חיבור בין עירנו האהובה נתניה לבין אהבתנו לטבע. הוא שרת כתת אלוף במילואים והיה דירקטור במספר חברות וגופים ציבוריים.
צבי הוא בנם של ברוך פרקש (ואימו מבית רזמוביץ), ורבקה לבית רוטנר, שניהם ילידי סיגט.
רבקה שרדה את אושוויץ. ממשפחתה נותרו רק היא ואחיה. הוריה ושבעת אחיה נספו בשואה.
מקצועי הבסיסי הוא פיזיותרפיסטית ולאחר 18 שנות עבודה בקופת החולים בנתניה, ולאחר שהשלמתי תואר MA באוניברסיטת ת"א, עברתי לתחום ניהול דיורים מוגנים בנתניה וברמת גן.
היום, כגמלאית, אני מתנדבת ב"מוזיאון נתניה",
ב"מוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה" המוקם בלטרון,
עוסקת בבניית עץ משפחה של יותר מ- 2700 איש,
עוסקת בכתיבת ערכים לוויקיפדיה.
ביוני 2019 ביקרנו לראשונה באוקראינה: במונקץ', בברגסס, בראחוב ובבוגדן - המקומות שמהם הגיעו הוריי, ובהם חיו סבותינו וסבינו. נסענו עם אחי מיכאל ורעייתו עתליה ועם בת דודתי, מירה (לבית רוזנטל) ובעלה, בוריס וורצברגר, שנולדו וגדלו במונקץ' והיום חיים במיאמי ובניו יורק.
אמי - מנצי (מרים) לבית ליכטנשטיין נולדה וגדלה בברגסס (1913-1997) הייתה ניצולת אושוויץ, ניצולת עבודות כפיה וניצולת צעדת המוות. אמי איבדה באושוויץ את הוריה, גיטל (קטלין) ואברהם (בומי) ליכטנשטיין ואת בעלה - בצ'קי. אחֶיה – יולנקה, שוני וג'ולה ניצלו.
אבי - רודני (רוזנטל) אהרון נולד ב- 1908 לשמואל (שמיל) ומרים (לבית גוטליב) רוזנטל בבוגדן Bohdan (Tiszabogdan), כפר שהשתרע לאורך אחד מיובלי נהר הטיסה במחוז ראחוב.
כחמישים שנה עמד בראש הקהילה היהודית בבוגדן סבי, רבי שמואל רוזנטל, שהיה תלמיד חכם וחסיד קאסוב - ויז'ניץ, כמרבית יהודי בוגדן, שהיה בעל קרקעות ויערות, בעל חנות כלבו ומלון לתיירים.
אבי היה צעיר הבנים מבין **17 הילדים של משפחת רוזנטל**. הוא שרת בשרות סדיר כקצין פרשים בצבא הצ'כוסלובקי, יחידה חשובה במערך הצבאי בתקופה בין המלחמות. כשהשתחרר מהשרות הצבאי, ניהל את עסקי המשפחה בבוגדן, וביניהם, בית ההארחה, מסעדה ועסקי כריתה והובלת עצים. אבי, אהרון,

איבד בשואה את אשתו ובנו שמואל, וגם 12 אחים ואחיות ואחיינים רבים. בני המשפחה ששרדו את השואה , התיישבו ברחבי הארץ וביתם של הוריי בנתניה הפך למרכז המפגשים המשפחתיים.

- [בסיוע מידע מ"ספר מרמורש" 371-372] בין שתי המלחמות הייתה צ'כוסלובקיה מדינה משגשגת ומפותחת בעלת צבא קטן, אך מצוייד היטב. עד ספטמבר 1938 היו היחסים בין היהודים לבין הרותנים (המקומיים) יחסי שכנות מתוקנים. בשלטון הקצר של הסיצ'ים בין ספטמבר 1938 למרץ 1939 התערער בסיסם הקיומי של יהודי בוגדן. כדי לקדם את האיומים של הסיצ'ים, אורגנה בבוגדן הגנה עצמית אנטי סיצ'ית. **היוזם והמארגן היה אבי, אהרון**, ששיתף בהגנה העצמית גם את ההונגרים והרותנים, שהתנגדו לפעולות הסיצ'ים והציפצרים (שבט גרמני), אך במוקדה ובמרכזה היו היהודים. הם היו כ- 200 איש, שברשותם היו כלי נשק ואף מכונת יריה. כוחות ההגנה העצמית השתלטו על תחנת הז'אנדרמריה המקומית ותפסו עמדות בכל הכפר.

לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה הייתה לצ'כוסלובקיה ברית הגנה עם ברית המועצות וצרפת, ובעקיפין עם בריטניה. ברית זו אמורה הייתה לספק לה הגנה הן ממזרח והן ממערב. בגבולה עם גרמניה באזור הסודטים, נבנה קו הגנה מבוצר, שעקב עוצמתו נקרא "קו מז'ינו הקטן".

מיד בתום הסכם מינכן ב – 1939, ולאחר שבריטניה וצרפת נכנעו לדרישותיו של היטלר, נפרצו בריתות ההגנה המוזכרות ולגרמניה סופחו חבל הסודטים ואזורים נוספים במערב צ'כוסלובקיה. הסיפוח היה הצעד הראשון והמשמעותי בתהליך ההשתלטות של גרמניה על צ'כוסלובקיה והיווה את הסמן לפרוץ מלחמת העולם השנייה. מדיניות הוויתור של צ'מברליין הייתה החמצת הזדמנות אחרונה להכניע את גרמניה הנאצית ולאחר פירוקה וחלוקתה של צ'כוסלובקיה, הייתה סלולה להיטלר הדרך לכיבוש מדינות נוספות באירופה.

הונגריה שהייתה חלק ממדינות הציר עם גרמניה, תבעה גם היא אזורים, שהיו בעבר בשליטתה בסלובקיה, בקרפטו-רוסיה, ברומניה וביוגוסלביה. כך הפכו ב- 1939 אזורים אלה ל "שטחים מוחזקים" והיו נתונים, להלכה, לשלטון צבאי הונגרי. היהודים חויבו להוכיח את רציפות ישיבתם באזורים אלה לפחות ב- 90 השנים האחרונות. בשנת 1941 גורשו לגליציה ולפולין כ- 20,000 יהודים, שלא הצליחו להוכיח את ותיקותם. רבים מהם נרצחו ליד העיר קמיניץ פודולסק. הייתה זו הפעולה הראשונה בתוכנית "הפתרון הסופי" של הנאצים. בבוגדן הוקם מעין "ועד הצלה" מקומי שפעל במחתרת ותפקידו היה לעזור ליהודים שברחו מגיא ההריגה בפולין והגיעו לאזור ההונגרי. **אבי אהרון, יחד עם מספר יהודים מובילים, הסתירו את היהודים הפולנים, ציידו אותם בתעודות, במידע ובצידה לדרך ושלחו אותם לבודפשט, אל אנשי המחתרת היהודית שם.** בבודפשט נמצאו כמה מבני בוגדן, כמו נשקה גולדפרב (לבית סנדל), שסייעו ליהודים מפולין שהגיעו דרך בוגדן.

בשנה זו גם הוחל בשילוח חיילי סדיר וגברים בגילאי 25-48 ויהודים גם בגילאי 49-60 מאזור קרפטו-רוסיה לפלוגות עבודה, שם הועסקו, בתחילה, בבניית גשרים ובסלילת כבישים בגבול פולין - הונגריה. **גם אבי ואחיו מרצי (מארק) היו בין המגוייסים לפלוגות העבודה**. התנאים בפלוגות העבודה הפכו והיו קשים ביותר, במיוחד לאחר שילוחם לחזית המזרחית בגבול אוקראינה, בשורות הארמיה ההונגרית השנייה, לאחר מרץ 1942. הם הועבדו בהובלת ציוד צבאי ותחמושת ובפינוי שדות מוקשים וסבלו יחס משפיל והתעללויות קשות עד כדי מוות; היו אפילו מיקרים של רציחות מכוונות. מתוך כ- 100,000 היהודים שגוייסו למחנות העבודה ההונגריים, 42,000 נרצחו, או נספו במהלך השרות.

ב - 22.06.1941 פלשו גייסות היטלר לברית המועצות. בראשית 1942 החלו ההונגרים לחסל את מחנות העבודה בחבלים מסויימים ולהוביל את היהודים לחזית האוקראינית, שם שובצו במסגרת יחידות עזר בשורות הצבא ההונגרי בקווים הקדמיים של החזית. לכל יחידה צבאית הונגרית הוצבה יחידת עזר מפלוגות העבודה. אין עדות על מספרם של היהודים הצ'כוסלובקים שעבדו במחנות העבודה ההונגריים. תוצאות ההתעללויות של ההונגרים היו קשות מאוד. ההתעללויות

וההתעמרות היו מקומיות, ולא רשמיות. לעיתים היו ההתעללויות גרועות מן ההשמדה השיטתית במחנות הכפייה הסובייטיים הידועים לשימצה. **אבי נהג לספר על אכזריותם הקשה של ההונגרים ועל ההתעללויות מהן סבלו הוא וחבריו, בנוסף למטלות הפרך אותם ביצעו.**

בינואר 1943 עם פריצת קו החזית על ידי הצבא האדום, ולאחר קרב סטלינגרד, פוזרה הארמיה ההונגרית השנייה, בחלקה הושמדה, ובחלקה נסוגה בבהלה גמורה. אלפי יהודים ששירתו בפלוגות העבודה נפלו בשבי "הצבא האדום" ונשלחו למחנות שבויים בסיביר, שם סבלו מטיפוס, מרעב ומקור בתנאים בלתי אנושיים. **אבי סיפר, שבנוסף להתמודדותם עם התנאים הקיצוניים, דאגתם העיקרית הייתה להישמר ממעשי "קניבליזם" על ידי אנשים נואשים מרעב, שחתכו נתחים מאנשים שחשבו שמתו, או מכאלה שנראו חלשים למדי.**

ב- 29.04.1943 החליטה ועדה צבאית סובייטית - צ'כוסלובקית על הקמתה של בריגדה צ'כוסלובקית עצמאית בבריה"מ. מקום כינון הבריגדה, בפיקודו של אל"מ סבובודה, היה בנובוחופרסק. קלמנט גוטוואלד, בנוכחות ההנהגה המוסקבאית של המפלגה הקומוניסטית, מינה את אל"מ סבובודה כמפקדה העתידי של הבריגדה - לאחר שכבר פיקד על התקפות הנגד הקשות בסוקולובו, בגזרת חרקוב. התעמולה הרשמית הֵאֶדירה את תהילת קרב סוקולובו ודאגה להפיץ את דבר גבורתם של החיילים הצ'כוסלובקים בתחומי בריה"מ ומחוצה לה. עובדה זו סייעה בגיוס מתנדבים צ'כוסלובקים רבים ממחנות השבויים, מהדיביזיות הסלובקיות ומפלוגות העבודה ההונגריות. יחד עם יתרת החיילים מהקרבות בסוקולובו הצליח סבובודה להקים את הבריגדה הצ'כוסלובקית. בבריגדה זו שירתו גם יהודים פולנים, שלא רצו לקבלם לצבא הרלינג הפולני. **גם אבי ואחיו מארק רודני התנדבו לבריגדה כקצינים.** מבחינה מספרית לא היוו החיילים היהודים בבריגדה גורם דומיננטי, אך מבחינה אירגונית ותפקודית - היוו את עמוד השדרה של הבריגדה. אבי שרת כקצין קרבי - ורק לאחר שאיבד את כושרו הקרבי עקב פציעה בקרב, מונה למפקד אספקת הדלק ליחידות הבריגדה הפזורות בשטחי הלחימה; ואילו אחיו מארק שרת כמג"ד בדרגת סרן. שניהם שרתו בקרבות הקשים לשחרור קייב ובקרבות מעברי ה – Dukla, שנחשבו מהקרבות הקשים במלחמת העולם השנייה. מהלך הקרבות על קייב פורסם, **אך באף מקום לא פורסמה פעילותם הקרבית של החיילים היהודים.** לבריגדה הצ'כוסלובקית הוענק אות הצטיינות גבוה על ידי נשיאות הסובייט העליון על לחימתם לשחרור קייב. הקרבות הללו נערכו באוקטובר 1944 בצפון מזרח הקרפטים. אלו היו קרבות מרים בתנאי שטח הרריים קשים, בהם נהרגו אלפי חיילים רוסים וצ'כוסלובקים. המשימה הושלמה והמעברים נפתחו לעבר מרכז אירופה. ב - 6.10.44 חדרו יחידות הסיור הצ'כוסלובקיות בפעם הראשונה לכוון צ'כוסלובקיה ודגל הלאום הצ'כוסלובקי הונף ליד תמרור הגבול במעבר ה- Dukla.

ב- 17 במאי 1945 נערכו יחידות הארמיה למצעד ניצחון בכיכר המרכזית בפראג. על בימת הכבוד ישב מפקד הגדוד – הבריגדה – הארמיה, המיניסטר להגנה לאומית, גנרל לודביג סבובודה.

אבי ואחיו, שבורים ורצוצים מאירועי השנים האחרונות, השתתפו גם הם במצעד והיו גאים בתרומתם לניצחון על הגרמנים.

בשלב מסויים של המלחמה נדרשו הקצינים בעלי שמות המשפחה שנשמעו גרמניים לשנות את שמותיהם לשמות צ'כיים. **אבי ואחיו שינו את שם משפחתם מרוזנטל לרודני.**

לאחר מכן נודע לאבי שרעייתו מלכה, לבית פישלוביץ, ובנו, שמואל, נרצחו באושוויץ, יחד עם רבים מאחיו, אחיותיו ובני משפחותיהם, ורבים מבני בוגדן והאזור. בשנת 1946, בפראג, פגש אבי את אימי - מרים, לבית ליכטנשטיין, מברגסס. חתונתם נערכה בבית הכנסת העתיק [אלטנוישול] ברובע היהודי. לאחר המלחמה שרת אבי כקצין העיר Cheb, בגבולה של צ'כוסלובקיה עם גרמניה. בין יתר מטלותיו הוא עסק בהוצאה לפועל של גזרי דין לחיילים וקצינים גרמנים שנתפסו באזור.

בשנת 1949 עלו הוריי ואחי מיכאל למדינת ישראל. הם הגיעו למעברת פרדסיה ואחר כך עברו לנתניה.
אבי לחם במלחמת סיני 1956, עבד במפעל "אדרת" לייצור צמר בהרצליה, התנדב כמורה לעברית לעולים, במסגרת הנחלת הלשון, יחד עם אריה סולה ממונקץ'.
הוא שרת שנים רבות כמתנדב ב"משמר האזרחי" בנתניה.
אבי, יחד עם שלמה קריינדלר מראחוב, אירגנו במשך יותר מ- 10 שנים את האזכרות השנתיות של יוצאי ראחוב, בוגדן, לֶה, טרבושן, בילין וקוואסי, בנתניה - עד שהוקם בית מארמארוש בתל אביב.
את סיפור חייו של אבי חקרתי לעומק על מנת להנציחו **ב"מוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה"** ההולך ומוקם בימים אלה בלטרון. המוזיאון שם לו למטרה להזכיר את מעשי הגבורה ולהנציח את שמותיהם של מיליון וחצי יהודים, שלחמו בצבאות השונים במלחמת העולם השנייה נגד הנאצים ובני חסותם. הטבלה המצורפת תבהיר את תרומתם הנכבדה של היהודים בארצות השונות יחסית למספרם באוכלוסייה, לניצחון על הנאצים.

"טבלת מגויסים יהודים - מוזיאון הלוחם היהודי במלחה"ע ה – 2. להלן קישור לדף המקור:
https://www.jwmww2.org/%D7%98%D7%91%D7%9C%D7%AA_%D7%9E%D7%92%D7%95%D7%99%D7%A1%D7%99%D7%9D_%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%99%D7%9D

מדינה	סה"כ תושבים	סה"כ מגויסים	סה"כ לוחמים הרוגים	תושבים יהודים	מגויסים יהודים
ארה"ב	131,000,000	12,300,000	405,400	5,500,000	550,000
בריה"מ	196,716,000	34,000,000	13,600,000	3,020,000	500,000
בריטניה	47,760,000	9,020,000	264,500	435,000	62,000
פולין	34,849,000	1,800,000	320,000	3,113,900	180,000
צרפת	40,800,000	5,000,000	211,000	350,000	35,000
דרא"פ	11,400,000	334,324	12,046	103,435	10,000
אוסטרליה	7,700,000	993,000	39,366	35,535	3,854
ניו זילנד	1,629,000	300,000	11,900	-	-
יוגוסלביה	15,400,000	500,000	446,000	68,405	2,500
יוון	7,222,000	540,000	60,000	72,781	12,898
ארץ ישראל	-	-	-	450,000	40,000
קנדה	11,500,000	780,000	30,000	240,000	16,883
סין	450,000,000	5,900,000	1,320,000	-	-
אלבניה	1,073,000	-	30,000	200	20
בלגיה	8,367,000	-	84,596	65,696	600
ברזיל	40,289,000	-	948	-	-
בולגריה	6,200,000	-	52,000	48,398	-
נורווגיה	3,100,000	-	6,552	1,700	-
הולנד	8,729,000	500,000	5,500	156,871	3,000
צ'כוסלובקיה	15,300,000	446,000	25,000	356,830	5,500
פרטיזנים, לוחמי גטאות וחברי מחתרות					93,310

אני מבקשת מכל אחד מכם, שמישהו מבני משפחתו שירת במלחמת העולם השנייה באחד מהצבאות: רוסי, צ'כי, פולני או בריטי, למלא עבורם דף לוחם עם כל הפרטים הידועים לכם על השרות הצבאי ולהוסיף תמונות, אם קיימות.
את הדף אפשר למלא בכתובת אתר המוזיאון: www.jwmww2.org
אשמח לעזור לכל אחד מכם.
כתובת המייל שלי היא: tali@poleg.net והטלפון: 050-2035350

אביה של טלי, אהרון רוזנטל ואחותו רז'י לפניו בפתח ביתם בבוגדן

הסבתא מרים רוזנטל (לבית גוטליב) ואהרון מאחוריה, יחד עם 2 מאחיותיו ורעייתו הראשונה וכמה מאחייניו, לפני המלחמה

משפחת ליכטנשטיין מברגסס: (מימין) מרים, אימא של טלי, אחיה שני, אביה בומי, אחיה ג'ולה ואימה קטי/גיטה

אבא של טלי, אהרון רוזנטל (במרכז בשורה הראשונה), במדי הצבא הצ'כי

אבא של טלי, אהרון רוזנטל עטוף בטלית בפלוגת העבודה (שלישי משמאל, שורה שנייה).

התמונה הייתה תלויה שנים רבות ב"בית התפוצות" לפני שהפך להיות מוזיאון "אנו"

תעודת קצין צ'כי של אהרון רוזנטל / רודני

הוריה של טלי עם אחיה בקרלסבאד (Karlovy Vary)

משמאל: הדוד מארק (אחיו של אהרון) עם הדודה רז'י.
יושבים: אהרון ובת משפחה - אחרי המלחמה

אהרון רוזנטל (בכובע קסקט), ולפניו אחותו רז'י - כינוס צעירי הפועל המזרחי (ככתוב בשלט) – אמצע שנות ה-30 של המאה ה-20

טלי וצביקה פולג

2019 : בכניסה לבית העלמין בבוגדן

הנצחה לקהילות יהודי ברגסס והסביבה

טלי ואחיה מיכאל ליד הכיתוב בלוח ההנצחה לסבא ולסבתא, קטלין [גיטה] ואדולף [אברהם] ליכטנשטיין, ברגסס

מיכאל, יליד 1946, נפצע במלחמת ההתשה בתעלה עת שירת כ"נמר" (קצינים שהתנדבו לשרת מעבר למכסת המילואים שלהם על מנת לאפשר חופשות התאוררות לקציני הצבא הסדיר), בעל משרד עורכי דין בנתניה.

הנכדים של טלי וצביקה פולג

תמונה משפחתית – 3 דורות של משפחת פולג

פוקס אברהם (שנדריף Sandrovo) [עלון 116 – ינואר 2024]
[נפטר בינואר 2024, ימים ספורים לאחר פרסום העתון]

חשבתי שמן הראוי, שבעלון המוקדש ליום השואה הבינלאומי, אביא את סיפורו של אברהם פוקס, שהינו ניצול שואה, יליד שָנדריף במחוז חוסט. [Ósándorfalva בהונגרית; Oleksandrivka כיום].
אחת הדרכים היפות להתרשמות מאברהם ומהעיירה בה נולד היא כתבה, שכתב אברהם, ומצאתי בעיתון "הצופה" מה-6 ביולי 1959:

אברהם פוקס

קהילה כפרית קטנה

(15 שנה להשמדתה של קהילת שנדריף)

ספרות השואה הולכת וגדלה מאז תום מלחמת העולם השניה עוסקת בעיקרה בקהילות הגדולות שמקום ריכוזן היה בכרכים ובעיירות של התפוצה היהודית באירופה. מעט מאד נכתב על אודות הקהילות הקטנות ששכנו בכפרים. והרי יודעים אנו כי מספרן של קהילות כפריות אלה, במיוחד במזרח אירופה, היה רב מאד. התוצאה היא — השתכחות קיומן של מאות קהילות, מהן עתיקות מאד, שהיוו פעם את חוט השדרה של הקהילות הגדולות.

בשורות הבאות אנסה להעלות זכרה של קהילה כפרית אחת, ושנדריף שמה, אשר מבחינות רבות יכולה היא להיחשב כאב-טיפוס למאות קהילות אחרות דוגמתה.

★

הכפר שנדריף חבוי היה עמוק בתוך הרי הקארפאטים שהקיפו את המישור המשתרע בין חוסט לסיגט-מרמרוש. גופו של הכפר שכן בתוך גיא עמוק מוקף הרים גבוהים מסביב שהזכירו ליהודים שבתוכו את העיר ירושלים אשר "הרים סביב לה". היה זה כפר מעורב, כארבעים אחוז יהודים והשאר ערלים ממוצא רוסי-אוקראיני. מספר היהודים בכפר נע בין 70 ל-80 "טליתות", דהיינו משפחות. בהיות כל משפחה יהודית ברוכת ילדים הרי שהאוכלוסיה היהודית מנתה קרוב ל-500 נפש.

ב.

על ראשיתה של קהילה זו אין בידינו מקורות. לעומת זאת ידוע לכל שרידיה החיים אתנו כיום שקהילה זו היתה אחת העתיקות ביותר בסביבת חוסט. על כל פנים ברור שהמדובר בקהילה בעלת עבר של מאות בשנים.

★

אחד הדברים המפליאים של קהילה זו היה הרכבה המיוחד. כל הקהילה מורכבת היתה משתי משפחות בלבד. משפחה אחת גדולה של ישראלים שמנתה כ-60 טליתות ואשר כולם בשם משפחה פוקס נקראו, והמשפחה אחת קטנה של כוהנים שמנתה כ-15 טליתות ואשר שם משפחתם היה — יעקובוביץ'. אף לוי אחד לא היה בכפר. המשפחות הנ"ל היו כעין חמולות שבטיות הקשורות בקשרי נשואין זה בזה ואשר שמרו

בעקשנות על ייחוסן המשפחתי.

שני מקורות פרנסה היו לתושבי שאנדריף, הראשון בהם היה — החקלאות. לכל אחד מתושביה היהודיים של הקהילה היו אחוזות נחלה שכללו שדות, מטעים, יערות ומשקי בית. נחלות אלה היו עוברות בירושה מאב לבן והן שהיוו עיקר רכושה של כל המשפחה. עבודת הקרקע היתה נעשית על פי רוב על ידי היהודים עצמם, אף כי פה ושם נעזרו גם בעבודת שכר של ערלים. העבודה בשדה נחשבה מאד והיתה זו תופעה רגילה לראות יהודי תלמיד־חכם, חבוש מגבעת ביבר, עטור פאות וזקן ארוך מידות, רוכב או הולך אחרי המחרשה כשהוא מצליף על שוורין הרתומים לה.

מקור הפרנסה השני היה בצורת באר גדולה שמימיה מלוחים מאד ורק היו התושבים היהודים ,,וערלים גם יחד שואבים מים אלה להבית, מרבילים אותם לכפרים הסמוכים למכירה לאכרים שהיו משתמשים בהם להמלחת המספוא לחי. אחרים היו מבשלים מים אלה ועושים מהם מלח, וגם הוא למכירה לכפרים בסביבה.

עם כל הפרנסות הנ"ל גדולה היתה העניות בכפר ועניות זו היא שהסב את חותמה על כל שטחי החיים בכפר, פרט לשטה אחד והוא — לימוד התורה.

★

מוניסין יצאו במחוז כולו ללמדנותה של ק"ק שאנדריף, והדבר טעון הסבר. כי כאמור היתה זו קהילה קטנה ועניה ונידחת, מנותקת מכל מרכז תרבותי יהודי, ואף על פי כן מלא היה הכפר למדנים העוסקים בתורה בכל שעה פנויה. כל ילד, ואף העני שבעניים, היה לומד ב„חדר" עד גיל 14 בערך. מכאן ואילך היה חלק מהנערים נשלח ל„ישיבות" הגדולות והמפורסמות שבסלובקיה ובהונגאריה ולומדים שם תורה לשמה, כשהם מסתפקים בפת במלח. בשרם הביתה היו אלה אוחזים מסורת אבותיהם בידיהם, דור אחרי דור.

בית מדרש גדול לתפארת היה בשאנדריף וכל מבקר זר היה עומד ומשתאה בפני אותו בנין רב מידות שהיה מתנשא במרכז הכפר ומשמש מקדש מע ליושבי המקום. מאבותינו שמענו כי לצורך בניית בית מדרש זה הוטל על כל תושב הקהילה לתרום פי כמה מיכולתו הכלכלית. היטל זה היה מחייב לפעמים מישכון שדות או רכוש אחר לסילוק החוב, והדבר נעשה. אבל מה רבה היתה גאוותם של תושבי הקהילה, ובמיוחד הצעירים שבתוכם, על בית המדרש הגדול שלא היה דוגמתו בכל המחוז כולו, אף לא בערים הגדולות שבו.

בהיות הקהילה קטנה ועניה לא היה רב במקום, אבל כל כמה שבתות היה פוקדה הרב המשוחף לה ולסקרניצה הסמוכה, וכן היו מבקרים בה „מגידים" ו„רביים" ממקומות רחוקים ביותר, כולל פולין וליטא. כל ביקור כזה היה מעמיד את הכפר כולו על רגליו ומפיח בו חיים חדשים. ה„דרשה" שהיתה נאמרת בבית המדרש השאירה וישומה לתקופה ארוכה.

★

הויה מיוחדת במינה היוו נסיעות החסידים שבכפר, בערבי חגים ובמיוחד בערב ר"ה ויוה"פ, לרבם מספינקא, שרשתו היתה פרושה על הכפר. מספר הנוסעים לרבי כלל כרגיל כמנין אנשים בלבד, אף על פי כן היתה הופכת נסיעתם להויה עמוקה של יושבי הכפר כולו. רבים היו באים ללוות את הנוסעים ומאחלים להם הצלחה בהשגת „ישועה" מהרבי. עם שובם מהרבי היו החסידים מספרים נסים ונפלאות מחצר הרבי ראלה שימשו מקור עידוד רב לחייבי הכפר, במצוקתם היומיומית.

★

מאות שנים עברו ושינויים מעמים חלו בקהילה עד שבא הצורר הנאצי ימ"ש בשנת תש"ד, ויחד עם שותפו ההונגארי הביא לאבדנה של קהילה עתיקה ויקרה זו. בשבועות שבין פסח לעצרת כונסו כל תושבי הקהילה, יחד עם תושבי קהילות אחרות, בגיטו סקרניצה ואחרי הודש של עינויי רעב וסבל הובל הגיטו כולו לאושוויץ להשמדה ולכליה.

קשה להשלים עם המחשבה שאותה קהילה קטנה ועתיקה אשר חוט של חן וחסד היה משוך עליה דורות על גבי דורות, הלכה ואיננה עוד, יהי זכרה ברוך.

אברהם הינו יליד שנת 1925. להוריו קראו שלום ומרים (לבית רוטנר), ילידי 1884; נולדו להם 11 ילדים; אחד נפטר בינקותו [אליהו], 5 נרצחו ו-5 שרדו, אך אחד מהם, חיים-צבי, נפטר בדרכו ארצה. הוא נקבר בבָּארי שבאיטליה ע"י חברים שהיו איתו. לפני 12 שנה העלו בני המשפחה את עצמותיו להר המנוחות בירושלים. ראו להלן את תרשים אחיו של אברהם.

<u>האחים של אברהם ששרדו הם</u>: פערל, רייזי, שרה (עדיין חיה בניו יורק. בת 101)
<u>האחים של אברהם שנרצחו בתקופת השואה היו</u>:
מרדכי (1908), קצב, עם 3 ילדים, נרצח במהלך עבודות כפייה;
רבקה (1910); פעסל (1912), עם ארבעת ילדיה; מורגיט (מייטי) (1914)
ישראל-משה (1916), בחור ישיבה, נורה למוות במחנה עבודה ביוגוסלביה

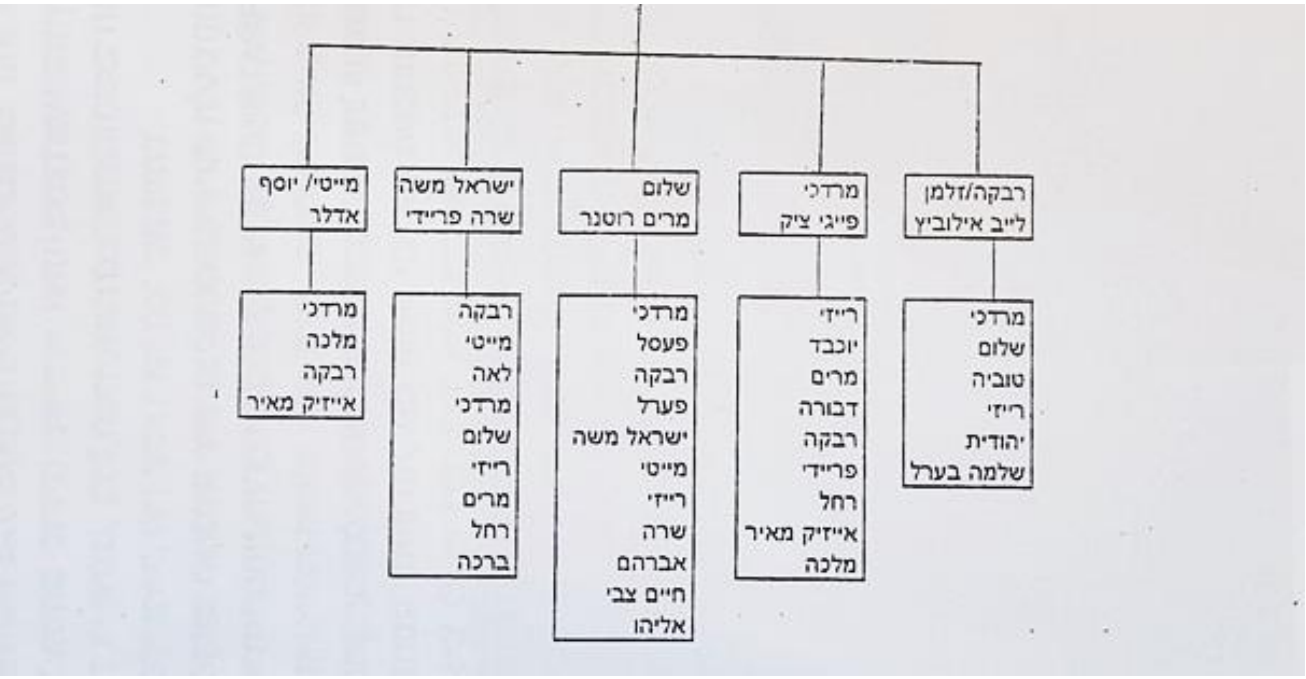

אברהם מתגורר בירושלים עם אשתו, מרים. יש להם 3 ילדים, 10 נכדים ונינים רבים.

אברהם כתב שני ספרים תיעודיים: **"אדברה ואעידה – לתולדות ישוב בקרפטורוס - קהילת שאנדריף"**, שבדף הכריכה שלו ניתן לקרוא את תמצית קורותיו [להלן]. הספר יצא בשנת תשס"א [2001].
ספר נוסף נקרא: **"חוסט ובנותיה - לתולדות עיר ואם בישראל וקהילותיה הכפריות"**, אשר יצא בשנת תשס"ח 2007 [להלן] שעל כריכתו רשום על עשייתו התיעודית.

"מטרתו – חינוכית, יעדו – בני הדור הצעיר"

בגיל שתים עשרה עזב המחבר את בית הוריו ואת כפר מולדתו בקרפטורוס, עבר למורביה לעיר "אוסטרבה" – בה למד וספג רשמי עיר גדולה, שונה כל כך מהכפרים והעיירות שהשאיר מאחוריו. משם לישיבות בסלובקיה ובהונגריה, בהן השלים דעת והשכלה. עם סיפוח קרפטורוס להונגריה השתקע בבודפשט הבירה – בה עוצבה אישיותו והשקפת עולמו הציונית.

לא היה זה אלא מקרה שבעת פלישת הגרמנים להונגריה שהה המחבר בשליחות תנועת בני עקיבא במזרחה של קרפטורוס, שם נסגרו עליו שערים, אלה החזירוהו לבית הוריו בכפר מולדתו – שאמדרף. היה זה כרמז לו ממרומים להיות עם הוריו ועם שאר בני המשפחה בשבועות האחרונים לחייהם, ללוותם בדרכם האחרונה, להיות עד רושם לחורבן ולהתרחשויות הנוראיות עד לסיום המלחמה ולכל מה שבא אחריה.

חינוך והדרכה היוו עיקר תוכן חייו של המחבר מאז שובו ממחנות הריכוז, משך עשרים ושבע שנים. בהביאו את חניכיו לארץ ובמסרו אותם למוסדות עליית הנוער, פנה להמשך הלימודים בירושלים וכאן קפצה עליו רוגזה של מלחמת השחרור ומצור ירושלים. המשכה – בית ספר לקצינים ושרות קבע, חזרה ללימודים אקדמאיים, חינוך והדרכה ב-"מקוה ישראל" ושליחויות חינוך לחו"ל. פרק זה נסתיים בשתים עשרה שנות עבודה, כמורה וכמחנך, ב-"בית בירם" – של בית הספר הריאלי בחיפה.

ערב היציאה לפנסיה פנה המחבר לעסקים והפתיע בהישגיו בעולם שונה זה. התברר כי נסיונו הרב בחינוך ובהדרכה עמדו לימינו, עזרו לו בבניין צוותי עבודה נאמנים, מסורים לו ולעסק שפרנסם. כבעל משרדי נסיעות ראה המחבר את עיקר ייעודו – בהכוונת מטיילים לשרשיהם, לעיירות מולדתם ולנושאי תרבות ערכיים. משפחות משפחות יצאו יחד, הורים סיירו עם ילדיהם ונכדיהם באתרי עולם נפלא שהשאירו מאחוריהם, סיפרו להם על חיים יהודיים עשירים שפכו בו והעבירו להם מורשת דורות.

על מקצת מכל זה מסופר בחוברת זו.

עיצוב העטיפה: תחיה רוזנטל, ירושלים

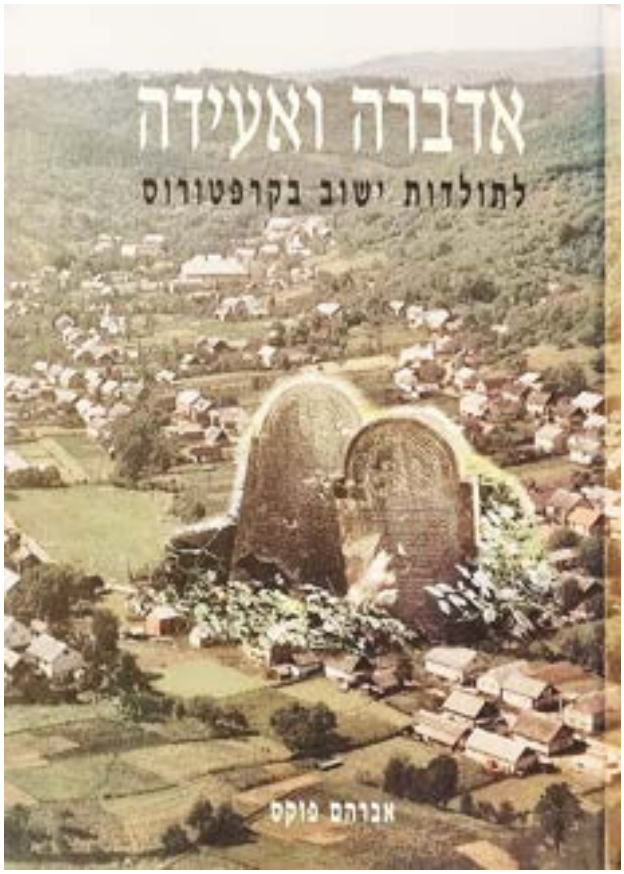

שני הספרים שכתב אברהם פוקס

ברוך תהיה על עשייתך רבת השנים לתיעוד הקהילה

ד"ר אברהם (אבי) פוקס (ביצ'קב) [עלון 125 – אוגוסט 2024]

ד"ר אברהם (אבי) פוקס נולד בביצ'קב בשנת 1972. הוריו הם חנה (לבית ויזל), ילידת ביצ'קב אף היא, ואביו, יוסף, יליד מיטל אפשֶׁה (כיום נקרא הכפר(Serednje Vodyane . בארץ נולדה אחותו, ליאת. המשפחה עלתה ארצה בשנת 1974.

אבי גדל בבני ברק, בה סיים את לימודי בית הספר היסודי. אחר כך המשיך את לימודיו בישיבה תיכונית בנחלים.

אבי שרת בצה"ל שרות מלא – ועדיין תורם רבות בשירות המילואים שלו, כולל במשך חודשים ארוכים במלחמה הנוכחית.

את לימודי הרפואה למד באוניברסיטת סמלווייס (Semmelweis) בבודפשט.

את ההתמחות בניתוחי לב עשה במחלקת ניתוחי חזה ולב, המרכז הרפואי רבין (בילינסון), בהנהלתו ובהדרכתו של פרופ' וידנֶה.

כיום הוא **מנהל היחידה לניתוחי אבי העורקים ואי ספיקת לב, במחלקה לניתוחי לב -במרכז הרפואי "קפלן".**

אבי עוסק גם במחקר, פרסם מאמרים קליניים והציגם בכנסים מדעיים.

יש כמה מקרים רפואיים מיוחדים, שפורסמו בתקשורת, ומעידים על כישוריו המקצועיים הגבוהים. בצניעות רבה, ומתוך הכרת המחוייבות לחולים בהם הוא מטפל, אעלה רק את המקרה האחרון והעדכני, המעיד על כך.

פורטל "יבנה שלי" מה-7.7.2024:_השתלה ראשונה של לב מלאכותי במרכז הלב החדש והגדול בארץ - במרכז הרפואי קפלן. פרופ' קובי ג'ורג', מנהל מרכז הלב במרכז הרפואי קפלן: "זוהי פריצת דרך משמעותית ביכולת שלנו להעניק טיפול למטופלי אי ספיקת לב שמיצו כל אפשרות טיפול אחרת"

החודש הושתל לראשונה במרכז הרפואי קפלן מקבוצת כללית לב מלאכותי (LVAD) למטופל בן 71 מרחובות, הסובל מאי ספיקת לב חמורה. ההליך הובל על ידי מרכז הלב בקפלן והתאפשר הודות לשיתוף פעולה נרחב של גורמים רבים במרכז הרפואי, ביניהם **ד"ר אבי פוקס, מנהל היחידה לניתוחי אבי העורקים ואי ספיקת לב**... לב מלאכותי הינו משאבה המחוברת ללב, ותפקידה לתמוך בפעולה של החדר השמאלי של הלב (החדר שמספק את הדם לגוף). המכשיר שואב דם מהלב אל צינור המחובר לאבי העורקים, ולמעשה מסייע להחליף את הפעולה הטבעית של הלב בהזרמת דם לגוף.

...**ד"ר אבי פוקס, מנהל היחידה לניתוחי אבי העורקים ואי ספיקת לב במרכז הרפואי קפלן, ומי שביצע את הניתוח:** השתלת לב מלאכותי היא פתרון אפשרי למטופלים שאינם יכולים לעבור השתלב לב מתורם, בין אם בשל מחסור בתרומות ובין אם מסיבות רפואיות. במובנים הללו היא מאפשרת לנו, ככירורגים, להציע למטופלים שמיצו את הטיפול התרופתי, אפשרות טיפול נוספת, שיכולה להוות גשר להשתלה, או כטיפול קבוע לאורך שנים. מדובר במשאבה קטנה, איכותית ועמידה לאורך שנים, שמושתלת בניתוח לב פתוח ומחליפה את התפקוד של החדר השמאלי של הלב. עבור חולי אי ספיקת לב שמיצו את אפשרויות הטיפול האחרות זהו ניתוח מציל חיים."

ד"ר אברהם פוקס. (צילום: דוברות קפלן)

אבי נשוי למיכל. יש להם שני ילדים: יהונתן - 18.5, עתודאי, הלומד משפטים, ורעות – עולה לכיתה ח'. הם מתגוררים בנתניה.
אבי עלה ארצה כילד קטן, פחות מבן שנתיים, אך הבית בו גדל הוא בית משמר מורשת, אותה הנחילו לו הוריו – ואותה הוא מנחיל לילדיו.

אבי ואחותו, ליאת
עם הוריהם, חנה ויוסף פוקס

משפחת פוקס המורחבת –
קדימה מימין: הילי (הבת של ליאת), חנה, רעות (בתם של אבי ומיכל)
אחור מימין: ליאת, אבי, מיכל, יהונתן (בנם) ויוסף

ברוך תהייה על עשייתך המקצועית, האנושית והמשמעותית

פוקס משה (מיקי) וילדיו (Bedevlya) [עלון 92 – ינואר 2022]

פוקס מיקי הוא אחד מיקירי הקהילה השנה (תשפ"ב) בזכות שנים רבות במיוחד של התנדבות: 20 שנה של התנדבות במד"א ו-22 שנה של התנדבות במיון בית החולים "שיבא" תל השומר! הוא אב לבת ולבן, סבא ל-6 נכדות וסבא רבא ל-11 נינים ונינות. אך הבה נתחיל מבראשית...

מיקי נולד בשנת 1927 ב- Bedevlya, כפר במחוז טייץ'. הוריו היו עוזיאל ודבורה, לבית פסטרנק. עוזיאל היה יליד מיטל אפשה, 1898 ודבורה ילידת בֶּדֶוולְיָה, 1897. נולדו להם 7 ילדים וכולם, כולל ההורים שרדו – למעט אחת האחיות, לאה-לייצ'י, שנספתה בשואה.

האחות הבכורה, אֶטָה, חיה ונפטרה בצ'כיה; שמואל (שוֹני) והלן פולק נפטרו אף הם בחיפה (2013). נותרו 2 אחיות בחיפה ובארה"ב (חנה ופרידה).

מיקי למד בכפר בבית-ספר צ'כי ובחיידר (לפני ואחרי בית הספר). בטייץ' הסמוכה למד מיקי מסגרות.

האבא עוזיאל היה ראש הכפר. הוא חווה אירוע קשה במיוחד כשההונגרים נכנסו ודרשו רשימות של כל מי שלא הייתה לו אזרחות הונגרית, במטרה לגרשם, לבלי שוב, לקמיניץ פודולסק. עוזיאל נדרש היה למסור גם את שם אימו...

מיקי ומשפחתו גורשו לגטו מאטֶסלקה (Mátészalka) [כיום בשטח הונגריה], כמו כל יהודי אזור זה. אביו, שהיה בעל ידע בתחום העץ הגיע לתוך גרמניה ומאוחר יותר לברגן- בלזן – ושרד. האימא הגיעה מאושוויץ למחנה ראוונסבריק (Ravensbrück), שם הועסקה במפעל לתחמושת. בסיוע הדיפלומט השבדי בֶּרנָדוֹט היא הגיעה לשבדיה ושהתה בה כשנה וחצי. ההורים התאחדו שוב בצ'כיה, בוורנסדורף [Varnsdorf]ועלו ארצה ב-1948, לחיפה, בה ניהל האבא צרכנייה. מיקי סייע במעברם לבני ברק, על פי רצונם. במסגרת עבודות יזומות נשלח האבא עוזיאל, שידע עברית, לעבודה חלקית בבית החולים לחולי נפש "אברבנאל" בבת-ים. בזכות חריצותו ויכולותיו הגבוהות הוא נשאר לעבוד במקום עוד שנים רבות אחר-כך, במשרה מלאה. ההורים חיו ונקברו בבני ברק.

ומה היה מסלול חייו של מיקי? מאושוויץ הוא נשלח לגטו ורשה ועסק בפינוי האבנים והברזל שלאחר המרד. אחר כך הועבר מיקי למחנה דכאו, ומשם למחנה המשנה מילדורף [Mühldorf]. באחד הימים התבקשו 10 מתנדבים לאיסוף תפוחי אדמה בחווה סמוכה. מיקי התנדב וכשהגיע - ראה במקום כלב גדול וחיבק אותו. האיכר אמר שלא יכול להיות שמיקי הוא יהודי... הוא היה שבע רצון מעבודתו והבטיח לעזור. כשמיקי חזר למחנה ונדרש לעמוד למסדר [appel], הכריזו ברמקול שאסיר מספר 90123 פטור... הוא חזר לחווה, עבד בה כ-4.5 חודשים, זכה לקבל אוכל טוב, אפילו על שולחנו של האיכר.

עוד הצלה נקרתה במסלול חייו: הוא היה על רכבת שהובילה אותו עם אסירים נוספים. הייתה הודעה לצאת מן הרכבת, והראשונים שיצאו נורו על ידי הנאצים. מיקי ואחרים נמלטו חזרה לרכבת – וניצלו מן הטבח.

אחרי המלחמה לא חזר מיקי הבייתה, אלא שהה בבודפשט. כל יום התאספו יהודים ליד בית הכנסת הגדול ברחוב דוהאני, שם הוקראו רשימות של ניצולים וחיפוש בני משפחה. מיקי שמע קול מוכר קורא את הרשימות – וכך, לפי הקול, זיהה ומצא את אביו... כדי להתפרנס, כמו רבים אחרים כמוהו, עסק מיקי במסחר בשוק שחור והיו ברשותו דולרים. הוא נתפס, זרק את הדולרים לכביש ונחקר. כששוחרר הבין שהאדמה בוערת ועוד באותו הלילה התגייס לבריגדה, הגיע לגראץ (Graz) שבאוסטריה ומשם לאיטליה, בה שהה כחצי שנה.

בספטמבר 1948 עלה מיקי ארצה, באופן לגאלי, והגיע למחנה העולים בעתלית, ומשם לכפר הנוער בכפר חסידים. בקיבוץ יגור הוא גוייס לחיל הים, בו שרת שנתיים.

בחייו האזרחיים הקים מיקי נגריה בתל אביב, בה עבד עשרות שנים. הוא מתגורר ברמת גן.

מיקי אלמן מזה 24 שנים, לאחר שאשתו חלתה והוא סעד אותה 12 שנים.

מיקי ביקר בכפר הולדתו פעמיים, בפעם האחרונה לפני כעשר שנים.

את ההתנדבות החל מיקי בתל השומר, פעמיים בשבוע, במחלקת ילדים. אך הקושי הרגשי לראות את הילדים החולים גרם לו לעבור למחלקת המיון. גם במד"א התנדב מיקי שנים ארוכות – קודם ברמת-גן ואחר כך בתל אביב. מעשי סבים – סימן לנינים: אחד מניניו של מיקי מתנדב אף הוא במד"א...
מיקי הוא בעל ידי זהב ותחביביו הם פיסול וציור.
עדות מאתר "יד ושם": עדותו של **פוקס משה**, יליד 1927, **Bedevla** (Bedevlya, מחוז טיאצ'יב), על קורותיו בגטו Mateszalka וגירוש ל- Auschwitz Birkenau ולמחנות אחרים
https://collections.yadvashem.org/he/documents/10030521

למיקי בת ובן: בת-שבע ושמואל, שהישגיהם ראויים למופת:
פרופ' בת-שבע כרם: בצבא שירתה כקצינת ח"ן ות"ש. בת-שבע למדה את לימודיה, מהתואר הראשון לשלישי, באוניברסיטה העברית בירושלים, תואר ראשון בביולוגיה ומסלול ישיר לדוקטורט בגנטיקה, אותו עשתה בהדרכת הפרופסורים מנשה מרכוס וחיים סידר. עבודת הדוקטורט שלה עסקה במבנה ותפקיד הכרומוזום. היא שהתה במכון המחקר של בית החולים לילדים בטורונטו בשנים 1987–1990 לצורך השתלמות הבתר-דוקטורט, שם הייתה שותפה לגילוי גן ה-סיסטיק פיברוזיס (CF). תוצאות עבודתה מאפשרות זיהוי נשאי סיסטיק-פיברוזיס ומניעת המחלה באמצעות אבחון מוקדם בתקופת ההיריון.

בסוף 1990 שבה לישראל, מונתה למרצה בכירה והקימה את קבוצת המחקר שלה במחלקה לגנטיקה באוניברסיטה העברית. היא מונתה לפרופסור מן המניין בשנת 2003.
כיום מכהנת בת-שבע כיו"ר הרשות לתלמידי מחקר, מעורבת בקביעת מדיניות של אתיקה במחקר באוניברסיטאות בישראל, הייתה נשיאת החברה הישראלית לגנטיקה בשנים 2007–2009, כיהנה כראש המחלקה לגנטיקה. היא הקימה את המרכז הלאומי לאנליזות גנומיות ועומדת בראשו. היא הייתה חברה בוועדה של משרד הבריאות לאתיקה במחקר ובקביעת הקוד האתי של מחקר באוניברסיטה. בת-שבע משמשת כאחת העורכות של ה- European Journal of Human Genetics והיא פעילה בוועדה המדעית של "הכנס השנתי של החברה האירופאית לגנטיקה של האדם" (European Society of Human Gentics).
נוסף למחקר ולהוראה, פרופ' כרם היא יועצת נשיא האוניברסיטה העברית לקידום נשים במדע; במסגרת תפקידה יזמה תוכנית פוסט דוקטורט במימון קרן רוטשילד במתכונת Dual-Location, מקדמת גיוס אקטיבי של נשים לסגל האקדמי של המוסד, מקדמת התאמה של תוכניות לימוד וסביבת הלימודים והעבודה התומכת בחיי משפחה, מרכזת ומנתחת נתונים מגדריים מקרב המוסד ויוזמת תוכניות לקידום שוויון מגדרי. זאת בשיתוף ועדת מגדר בת 9 חברים מהסגל האקדמי בראשותה.
בת שבע כרם נשואה לפרופ' איתן כרם, מנהל מחלקת הילדים בהדסה עין כרם, אם לשלוש בנות וסבתא ל- 10 נכדים.
בת שבע זכתה לפרסים רבים: 1993 – פרס מייסדי טבע על הצטיינות בחקר הגנום האנושי
1993 – פרס יולודן עבור הצטיינות במחקר רפואי [Fund Juludan Research Prize]
2004 – פרס אביש פרנקל במדעי החיים
2008 – פרס א.מ.ת בגנטיקה [אומנות, מדע ותרבות]
2009 – פרס החברה האירופית לסיסטיק פיברוזיס (CF).
מחקריה של בת שבע כרם עוסקים בשני תחומים מרכזיים שאינם קשורים זה לזה: האחד הוא חקר מחלות גנטיות, ובאופן ספציפי מחלת הסיסטיק פיברוזיס (CF); השני הוא חוסר יציבות של הגנום בסרטן.

פרופ' שמואל פוקס הוא מומחה לקרדיולוגיה, צנתורי לב וקרדיולוגית ספורט, ומנהל כיום את מערך הלב במרכז הרפואי אסף הרופא.
הוא פרופ' חבר בפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר, אוניברסיטת תל-אביב,
חבר המועצה הלאומית למניעת מחלות לב וכלי דם, וחבר הפורום לקרדיולוגית ספורט, האגוד הקרדיולוגי הישראלי.
שמואל ייסד וניהל מחלקה פנימית-קרדיולוגית ייחודית במרכז הרפואי רבין, בית החולים בילינסון, אשר התמחתה בטיפול בחולי לב מורכבים.
הוא ניהל את היחידה לצנתורי לב בבית חולים השרון.
שמואל הוא בוגר ביה"ס לרפואה באוניברסיטה העברית, בהצטיינות, תוך התמחות ברפואה פנימית ובקרדיולוגיה במרכז הרפואי האוניברסיטאי הדסה, ירושלים.
הוא עבר השתלמות בצנתורי לב במרכז הרפואי וושינגטון, ארה"ב (WCC)– מהמרכזים המובילים בעולם בצינתורי לב.
כיום הוא מרצה ומלמד במסגרת ביה"ס לרפואה ע"ש סאקלר, אוניברסיטת תל אביב, בה הוא פרופ' חבר.
הוא שימש כעמית מחקר, המכון הלאומי לבריאות (NIH), ארה"ב
שמואל חבר האגוד הקרדיולוגי הישראלי,
חבר הפורום לקרדיולוגית ספורט, האיגוד הקרדיולוגי הישראלי,
חבר האיגוד הקרדיולוגי האירופאי,
חבר איגוד הלב האמריקאי,
חבר הקולג' האמריקאי לקרדיולוגיה,
חבר החברה האמריקאית לאנגיוגרפיה [רדיולוגיה פולשנית] והתערבויות קרדיו-וסקולריות מלעוריות [טיפול העובר דרך העור]
חבר החברה האירופאית להתערבויות קרדיו-וסקולריות מלעוריות,
שמואל שותף לפרסומם של למעלה מ 150 מאמרים מדעיים, סקירות ופרקים בספרים בתחום רפואת הלב.
לשמואל פוקס ולאשתו יש 3 בנות ונכדה.

מיקי פוקס עם ילדיו, נכדיו וחלק מניניו

שיבא
תל השומר

תעודת הוקרה
למר פוקס משה

בהערכה והוקרה,

על פעילותך המשמעותית ורבת השנים
בהתנדבות במרכז הרפואי ע"ש חיים שיבא.

אנו מודים לך על תרומתך ומאחלים לך
ולמשפחתך בריאות טובה.

הגב' סמדר שפי
מנהלת מערך מתנדבי שיבא

אוקטובר 2020
חשון תשפ"א

מיקי מקבל את תעודת ההוקרה מדור שני לדור ראשון

תעודות ההוקרה להן זכה מיקי
ברוך תהיה על עשייתך!

רמת־גן

מגן ראש העיר
למתנדבים מצטיינים

מוענק

למר משה פוקס

בזכות פעילות התנדבותית
מבורכת במסגרת
י.ע.ל תל-השומר

יישר כוח!

צבי בר
ראש העיר

תשע"ג 2012

זיכרון בסלון

תעודת הוקרה

מוענקת ל

משה (מיקי) פוקס

על השיתוף והתרומה הגדולה
תודה על הזכות לארח אותך
בזיכרון בסלון

ערב יום הזיכרון
לשואה ולגבורה
כ"ו בניסן תשע"ט
1.05.2019

חלק מעבודות הפיסול
של מיקי

עבודת פיסול של אחותו
של מיקי, אטה ז"ל,
אשר חיה בצ'כיה

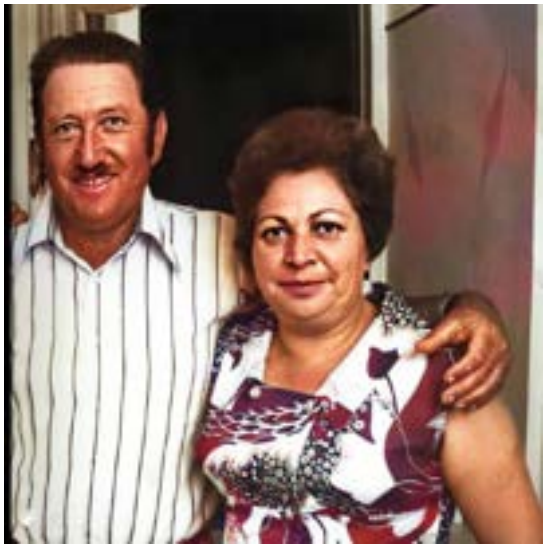

<u>פורת (פריד) איתן (זיסי) ז"ל - "איש הציפורים" (חוסט)</u>

<u>[עלון 83 – מאי 2021]</u>

כשערכתי את דפי הקשר של העמותה שוחחתי עם צביקה פורת. כך התוודעתי אל אביו, איתן, בשמו המקורי זיסי, ובכינויו "איש הציפורים".

איתן נולד בשנת 1928 בעיר חוסט, 3 ילדים היו במשפחה. אביו עסק בחייטות. הוא למד בתיכון בבית ספר יהודי. כשהיה בן 10 כבשו הנאצים את צ'כיה והגיעו לביתו. הם החרימו את היונים ואת פינת החי שלו, שאותה טיפח במסירות ואהבה, כי הדבר היה אסור על פי חוקי הנאצים. איתן החל להתנגד, אך אביו הסביר לו, שהוא חייב למסור את היונים לפני שיהרגו את כל המשפחה, והוסיף "אל תדאג, יהיו לך עוד הרבה יונים".

בשנת 1942 כשהיה בן 14 נאלץ לענוד את הטלאי הצהוב, הרדיפות החלו והגטו הוקם. במאי 1944 הגיע לאושוויץ. עבד בחברת אי. ג'. פארבן [אִי גֶה פַארבֶן (בגרמנית: IG Farben היה קונצרן גרמני שהחזיק במונופול מוחלט כמעט על ייצור כימיקלים בגרמניה הנאצית]. בינואר 1945 הועבר למחנה נורדהאוזן [דורה מיטלבאו (KZ-Dora-Mittelbau; נקרא גם מיטלבאו-דורה, או נורדהאוזן), שהיה מחנה עבודה נאצי. עובדיו אולצו לעבוד בייצור טילי V-2 במפעלים תת-קרקעיים. מבין כ-60,000 האסירים שהועסקו במחנה בעבודת כפייה, נספו על פי ההערכה כ-20,000; תשישות מהעבודה הקשה, תנאי תברואה מחרידים, הוצאות להורג ורעב היו גורמי המוות העיקריים] ומשם לברגן בלזן. הוא שוחרר ע"י הבריטים ובפעם הראשונה נפגש עם חילים מישראל. דרך איטליה עלה לישראל, האוניה בה עלה ארצה הייתה הראשונה שנתפסה ע"י האנגלים והוחזרה לקפריסין שם שהה כשמונה חודשים.

איתן שרד את מחנה ההשמדה. הוא היחיד ששרד את השואה מבין כל משפחתו - הורים, אחים, דודים - שחלקם מתו בגטו וחלקם נשלחו לאושוויץ, שם נרצחו. כאשר הגיע לארץ התגייס לשייטת בחיל הים. הוא נשא לאישה את קלרה פישר, שהיא ואחותה מנצי היו היחידות ששרדו את השואה ממשפחתן.

לאחר שירותו, איתן עסק בחקלאות ואף הקים את <u>פינת החי הגדולה ביותר בארץ</u> בקריית שאול בתל אביב. במשכורת הראשונה שהרוויח פה בארץ, קנה את זוג היונים הראשון שלו.

בנוסף לעובדה שהיה חקלאי, איתן גם פעל רבות להנצחת השואה. הוא היה מגיע לבתי ספר להרצות לתלמידים ולבני נוער, מזמין אנשים אליו לשמוע את סיפור ההשרדות שלו, ובשנותיו האחרונות היה מדריך מסעות בני נוער לפולין כאיש עדות. הוא כתב את הספר "קולם של הילדים המתים: מהרי הקרפטים דרך אושוויץ וברגן בלזן לישראל 1928 – 1996"

בשנת 1999 נפטר איתן ממחלת הסרטן בגיל 70.

איתן מספר את סיפורו: http://tst-massuah.scepia-sites.co.il/hebrew/article.aspx?item=706

עדויות של איתן באתר "יד ושם":

זכרונותיו של **פורת איתן**, יליד 1928, **חוסט**, על קורותיו בגטו באזור Carpathian Ruthenia, במחנות Auschwitz, Buna, Dora Nordhausen ועוד [+עדות שמע]
https://collections.yadvashem.org/he/documents/11046550

עדותו של **פורת (פריד) איתן (זיסי)**, יליד 1928, **Chust**, על קורותיו בגטו Chust, ב- Buna, בצעדת מוות וב- Dora
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3563991

איתן היה איש עדות בהרבה מסעות לפולין

לוח שיש לכבוד התורמים לשיפוץ
בית הכנסת הגדול בבודפשט.
הלוח ממוקם בבית הכנסת

אלי גלעד, האחיין, משואה

אלי גלעד, אחיינו של איתן, גדל בחצר פינת החי בקריית שאול וכילד, עזר לבנות את פינת החי ולטפח את בעלי החיים. לאחר שירותו הצבאי, הגיע אלי למושב משואה שבבקעת הירדן בשנת 1977, והדבר הראשון שעשה היה להקים פינת חי במושב.

לזכרו של דודו הקים אלי מחדש את פינת החי, הגדיל אותה, שיפץ אותה, ואת בעלי החיים והציוד שנשארו בפינת החי המקורית של הדוד - העביר לפינת החי החדשה אצלו במשואה. פינת החי גדולה מאוד כיום ומכילה - תוכים, צבי ענק, יונים, קופים, נחשים ולטאות. הכניסה אליה חופשית, והיא ממומנת מכיסו הפרטי של אלי גלעד - במטרה להנציח את זכר דודו. ניתן לראות בפינת החי שלט לזכרו, וכשאנשים שואלים - אלי מזמין אותם ומספר להם את סיפור המשפחה שלו. כיום אלי הוא חקלאי בבקעה שמגדל תמרים, לימון ומטפח כרם. נשוי לדליה ויש להם 6 ילדים ו-9 נכדים. כשנשאל על סיפורו, הוסיף אלי בגאווה: "אני חקלאי בדם וחקלאי גאה. דוד שלי היה חקלאי גדול גם הוא, ואני ממשיך את דרכו".

איתן (זיסי) פורת בחברת ילדים בפינת החי הגדולה שהקים בקריית שאול

מתוך אתר ההנצחה לזיכרו:

"איש יקר ומיוחד מאוד. כל חייו אמר שאת הציפורים הוא גידל כיד זיכרון למשפחתו שנספתה בשואת יהודי הונגריה."

"תמיד אמר שמאז שהוא זוכר את עצמו גידלה וטיפחה משפחתו בעלי כנף, ודרכם ינציח אותם. יהי זיכרו ברוך."

"אני ועוד 3 חברים היינו נוסעים כל חופש פורים לבקר אצלו; בכיתה ז' התחלתי לגדל תוכים."

בנו של איתן, צביקה, מתגורר ברמת השרון עם אשתו, סופי, לה הוא נשוי 47 שנים. אחותו היא שרה שוהם.

סופי פורת, זכתה בתוכנית "מאסטר שף", בעונה השישית [לפני 5 שנים]. מתוך אתר התוכנית 18.11.2016: "סופי עזבה את לבנון בגיל 14, אבל המטבח הביתי של אמה וסבתה הלך איתה את כל הדרך, **וכשפגשה את המטבח ההונגרי של חמותה כל סגנון הבישול שלה השתכלל."**

נכדתו של איתן, מירב, הקימה גן ילדים הנקרא "גן הציפורים".

להלן מתוך כתבה על מירב, שנכתבה במרץ 2016:

"את גן הציפורים הקמתי לפני 16 שנים לזכרו של סבי (איתן פורת), שהיה איש הציפורים. סבי, איש יקר וסבא מופלא, שהקדיש את חייו לאהבת החי והנצחת זכר משפחתו, שנספתה בשואה. כילדה גדלתי בחצר מלאה בילדים ובחיות בביתו של סבי. הוא הרעיף עלי המון אהבה ללא תנאי וזהו האידיאל שתמיד ידעתי כי ברצוני להנחיל לילדי בגן שאקים".

בשלט הממוקם בגן, הנושא את דמותו, כתוב: "מוקדש באהבה לסבי, איתן פורת, איש הציפורים, שלימד אותי שהשמים הם הגבול והדרך – היא דרך ארץ"!

לסופי ולצביקה 4 ילדים ו-4 נכדים:

אמיר: מטפל באנשים עם התמכרויות,

מירב: כאמור, בעלת "גן הציפורים" בכפר הירוק, שכולל פינת תוכים על שם איתן פורת;

מיכל: מדריכת חוגים בגני ילדים;

ויקי: גננת בגן עירייה.

מימין: מירב, ויקי, סופי, מיכל ואמיר

<u>פיקל יוסי (בושטינו)</u> [<u>עלון 52 – פברואר 2019</u>]

יוסי פיקל, בן הדור השני, נולד בעיר טפליצה, צ'כוסלובקיה, בדצמבר 1946. הוריו, ארי (יליד 1917) וגיזלה (גיזי) (ילידת 1922) נולדו בבושטינו (כ-10 ק"מ צפונית לטייץ' / טיאצ'בו). האבא גוייס לפלוגות העבודה במסגרת הצבא ההונגרי והאם נשלחה לאושוויץ, מחנה C בלוק 32.

בתום המלחמה התגייס האבא לצבא צ'כיה ושרת בו בין השנים 1945-1947. אחיו של האבא, בומי (אברהם) פיקל, עלה ארצה עוד בשנת 1930, התגייס לצבא הבריטי, ובהמשך חזר לאירופה ושרת בצבא סבובודה הצ'כי. ארי (אביו של יוסי) שלח את אחיו, בומי, לחפש את חברתו מבושטינו שמלפני המלחמה, גיזי, באושוויץ - ומצא אותה. ארי וגיזי פיקל התחתנו בפראג, בבית הכנסת העתיק "אלטנוישול" [בית הכנסת זה הוא בית הכנסת העתיק ביותר באירופה שעדיין פעיל; הוקם בשנת 1270].

ארי ניהל בטפליצה את חנות הפרוות של דודו, יעקב וולף, וכן היה פעיל אצ"ל מקומי, פעילות שבלמה (במכוון) את עלייתו ארצה.

רק בשנת 1949 עלתה המשפחה הצעירה ארצה על סיפון האנייה "קזרטה" - בהפלגה מאיטליה לנמל חיפה והשתקעה בחולון.

- צירוף מקרים מעניין: יוסי הגיע ארצה ב-3 לפברואר 1949 – ובאותו היום נולדה שוש, מי שלימים תהיה אשתו... [גם הוריה של שוש הם ילידי זאקרפטיה: האב נולד בברזניק (מחוז סבליאבה); האימא נולדה בדנילוף/דנילובו וגדלה בחוסט] – זיווג משמים...

שוש ויוסי פיקל מתגוררים בחולון, להם שלושה ילדים ושבעה נכדים.

משנת 1962 ועד 1974 היה יוסי אתלט פעיל באגודת הפועל רמת-גן בהדרכתו של דוד קושניר.

הוא היה חבר נבחרת ישראל באתלטיקה קלה, ואף החזיק במספר שיאים לאומיים, כגון: אלוף ישראל לנוער בקפיצה משולשת; שנים רבות היה אלוף ישראל בקפיצה לגובה, כשאף קבע שיא ישראלי בשנת 1969, כשניתר לגובה 1.935 מטר והחזיק בו כשש שנים. את השיא השיג יוסי בסגנון פוסברי - והיה הראשון בארץ שאימץ סגנון זה.

יוסי היה בסגל נבחרת ישראל באתלטיקה קלה משנת 1968 ועד לפרישתו בשנת 1974.

בשנים 1964-1968 שירת יוסי בצה"ל כטכנאי קשר בחיל השריון, כולל שנת קבע אחת. לאחר מלחמת יום הכיפורים סיים יוסי קורס קציני מודיעין ושירת במילואים ביחידת המודיעין 8200 - עד לשחרורו המלא [ממילואים] בשנת 1991 בדרגת סרן.

עוד לפני פרישתו, החל יוסי את דרכו בעולם ההייטק כטכנאי מחשבים מרכזיים (Mainframe) בחברת IBM. הוא שימש בתפקיד זה עד לשנת 1978, ובמסגרתו סייע לסניף הטכני של החברה בטהרן בשנת 1977.

לאחר שעזב את IBM עבר לעבוד כמנהל מכירות בחברת NAS שניצלה את ניסיונו הקודם עם איראן ושלחה אותו להיות נציג החברה בטהרן - עד לפרוץ המהפכה האסלאמית בשנת 1978.

בין השנים 1982–1985 סיים יוסי לימודי תעודה מטעם "בית הספר למנהל עסקים" של "המכון לפריון העבודה והייצור", וכמו כן למד לימודי תואר ראשון בכלכלה וסטטיסטיקה באוניברסיטת תל אביב.

בין השנים 1991–2014 מילא שורה של תפקידים בכירים בחברת EMC, בהם הקמת הסניף הישראלי של החברה וניהולו בפועל, מנהל אזור יוון, טורקיה, קפריסין ודרום אפריקה ומנהל פיתוח עסקי של חברה בת של EMC.

יוסי פרש במהלך שנת 2014 מחברת EMC וכיום הוא מייעץ לחברות בארץ ובעולם בנושא פיתוח עסקי במקביל לשותפות בקרן הון סיכון MONETA SEEDS ולכהונה כדירקטור במספר חברות הזנק (הייטק).
יוסי הוא גם חבר בוועדת השקעות של מועדון המשקיעים הפרטיים (אנג'לס) "מועדון המאה פלוס".
יוסי פעיל מאוד גם בפעילות ציבורית:

- הוא כיהן כחבר הנהלת איגוד הטריאתלון הישראלי בין השנים 1992–2002. במסגרת תפקידו הקים את ענף השיפוט באיגוד ופעל להכשרה והסמכה של שופטים בינלאומיים. הוא עצמו שימש כשופט בתחרויות טריאתלון בינלאומיות רבות, בהן אליפויות אירופה ואליפויות העולם, וכמו כן היה שופט ראשי באליפויות ישראל המתקיימות מדי שנה באילת.
- יוסי כיהן גם כחבר בוועדה הטכנית של איגוד הטריאתלון האירופי (ETU) במשך חמש שנים וכגזבר התאחדות הספורטאים הוותיקים בישראל.
- יוסי חבר במועדון רוטרי "אביב טק", שהוא מועדון ייחודי, בו חברים ותיקים מבכירי ההייטק בארץ. ארגון זה הינו ארגון חדשני עולמי, שלא במסגרת יישובית, המסייע לחברות הייטק, לפרויקט "תגלית" וכן נותן והדרכות טכנולוגיות בחטיבות ביניים, בדגש הפריפריה, בשיתוף הפקולטה לחינוך באוניברסיטת תל-אביב.
- בנוסף לפעילותו בתחום הספורט, משמש יוסי כיושב ראש לשכת המסחר ישראל-סלובקיה משנת 2015 וחבר הנהלת ארגון הגג של לשכות המסחר הדו - לאומיות בישראל.
- מאז 2017 מכהן יוסי כקונסול כבוד של סלובקיה בישראל, כשתחום אחריותו: חיפה והצפון.

ברוך תהיה על עשייתך העשירה!

בקיץ 2018 יצא יוסי לטיול שורשים בזאקרפטיה – לבושטינו. להלן תקציר מחוויותיו המרגשות:
"הגעתי במשימה אישית לחפש שלושה קברים:

א. את הקבר של בצלאל וולף, אח של סבא רבא שלי

ב. את קברה של מלכה אשתו

ג. המשימה החשובה ביותר: לחפש את קברו של סבי, אביו של אבי, סבא אליעזר.

מזה זמן אני חושב שזה לא הגיוני שאין לסבא שלי קבר. לפי המידע שבידי הוא נפטר לפני המלחמה, בשנת 1933, בתאריך ו' תשרי תרצ"ד. מאחר והוא התגורר בבושטינו באותה עת, מן הסתם נקבר בבית הקברות היהודי היחידי בעיירה. לפיכך, בהגיעי לבית הקברות התחלתי לחפש ועברתי מצבה מצבה, כשאני מנסה לפענח את השמות הדהויים. את בצלאל [אח של סבא רבא] מצאתי מיד אבל את מלכה [אשתו] לא הצלחתי למצוא. יתכן שמצב המצבה הדרדר בשנים האחרונות. מצב המצבות בבית הקברות הינו בכי רע. חלק גדול מהמצבות שוכבות ולא ניתן לראות את הכיתוב, חלק גדול מהמצבות שנותרו עומדות - בלתי קריא לחלוטין. המילים שנחרטו פשוט נשחקו ורבות המצבות, שלא ניתן לראות אף אות או סימן לאות.
לאור כל זאת, ממש מפליא איך נשתמרה מצבתו של סבי אליעזר. המצבה במצב טוב וקריא וכאילו ניצבה שם, מחכה שאגיע ואזהה אותה. על המצבה מצוין תאריך פטירתו של סבא - ו' בתשרי תרצ"ד! ... קשה לתאר את האושר שהציף אותי. **שמונים וחמש שנים חיכתה המצבה שאגיע ואגע בה. הרגשתי שאני בעננים..."**_באותו ביקור בבושטינו איתר יוסי פיקל גם את ביתה של אימו: "גיליתי בחזית הבית מין קישוט, שהלך מהגג ועד הרצפה והיו שלושה קישוטים כאלה. השוויתי את הקישוטים האלה לתמונה [שהייתה ברשותו] ומיד הבנתי, שללא כל ספק, זה הבית. הדייר עשה לנו סיור בתוך הבית והיו, להפתעתנו, מספר דלתות וחלונות, שהיו מקוריים עוד מתקופת סבתא..."

יוסי פיקל, עם בן-דודו מארה"ב, אנטון פישר - ליד שלט הכניסה לעיר בושטינו

בושטינו: הבית שבו גדלה גיזי, אמו של יוסי - עם הדייר הנוכחי ובן דודו מארה"ב

בושטינו: המצבה על קברו של סבא של יוסי פיקל, אליעזר פיקל, אביו של אבא ארי.

"לא ידענו כלל על קיום הקבר, וזו הייתה הפתעה נפלאה".

2017: מירון ראובן (מימין), ראש הטקס במשרד החוץ מעניק ליוסי פיקל (שני מימין)
את תעודת המינוי לקונסול כבוד של סלובקיה בישראל.
משמאל פטר פלגריני, שהיה סגן ראש הממשלה בעת הטקס, וכיום הינו ראש ממשלת סלובקיה.
שני משמאל הוא פטר הולייני, שגריר סלובקיה בישראל.

יוני 2017: משלחת יושב ראש הכנסת בביקור רשמי בברטיסלבה בארמון הנשיא אנדרה קיסקה (האמצעי).
יוסי פיקל (ראשון משמאל) הוא חלק מהמשלחת, המונה שלושה חברי כנסת, יחד עם יו"ר הכנסת,
יולי אדלשטיין (הרביעי משמאל) וכן שגריר ישראל בסלובקיה, מר צבי ופני []

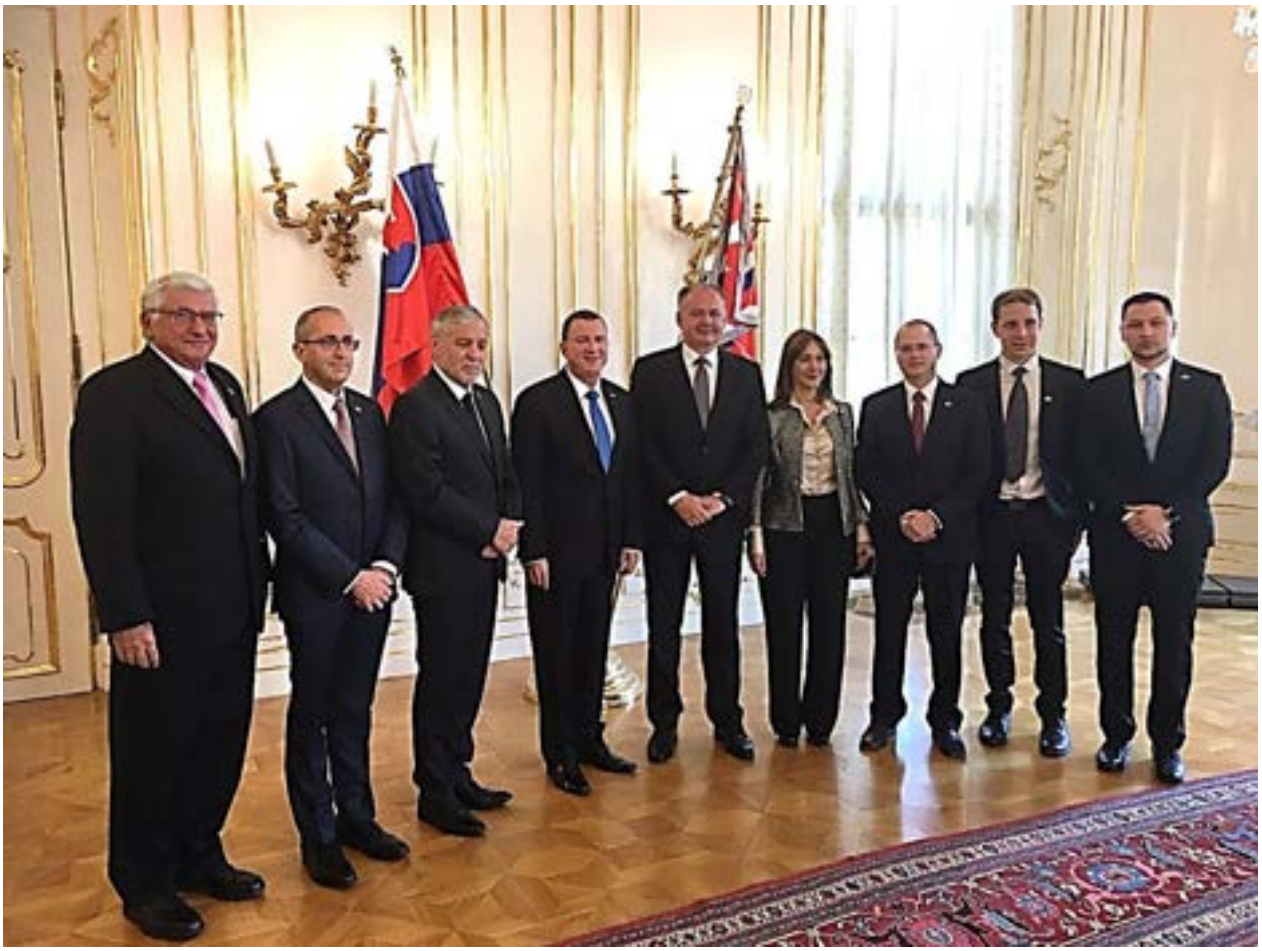

<u>פיקל שגיא מיכל (בושטינו, בֶּרזניקי ודנילובו)</u> [עלון 100 - ספטמבר 2022]
מיכל היא בתם של שושי ויוסי פיקל, שניהם דור שני של יוצאי קרפטורוס. שורשיהם הם מבֶּרזניקי ומדנילובו [מצד אימא] ומבושטינו [מצד אבא].
מיכל היא אשת אשכולות בתחומים רבים: עיצוב, קונדיטוריה, צילום, שחייה ועוד... כיום מיכל היא קונדיטורית ומעצבת מוצר, בוגרת בית הספר לקונדיטוריה "אסטלה" ו"המכון הטכנולוגי בחולון HIT". היא משלבת את כישוריה לאפיה ועיצוב, ליצירת קינוחי בוטיק ומארזים משמחים, עוגות ואירועי בוטיק בקונספטים מותאמים אישית.
מאז שמיכל זוכרת את עצמה היא עסקה בעיצוב. היא למדה עיצוב ב"מכון הטכנולוגי" בחולון ומיד בתום הלימודים פיתחה, עיצבה וייצרה מוצרים לבית, שנמכרים עד היום בחנויות עיצוב בארץ ובעולם, ואף הופיעו במגזינים נחשבים ביותר. ב-14 השנים האחרונות היא הייתה בעלים של סטודיו wishlist לעיצוב מתנות ללקוחות עסקיים, מתנות בוטיק מושקעות ומדויקות בייצור מקומי מוקפד. מיכל ייצרה מאות אלפי מתנות לחברות הגדולות במשק, תוך שימת לב לכל פרט ופרט "כי חשוב שהמתנה תגיע בצורה מושלמת, תשמח, תפתיע ותרגש את המקבל".
ואז היא התחילה לאפות. בתחילה, עוגות פשוטות, בחושות ("אהבת המתוק אצלי בגנים") ואז יותר ויותר מסובכות. "נשביתי בקסם האפיה. קיבלתי פידבקים נפלאים מהסביבה וגיליתי עולם חדש ומרתק. גיליתי עולם חדש שאפשר לעצב". היא נרשמה ללימודים אצל "אסטלה". "העיסוק בקונדיטוריה, מבחינתי, הוא המשך ישיר לכל מה שעשיתי עד עכשיו. ההתייחסות שלי לקינוחים זהה לעיצוב האובייקטים. אני חושבת על קונספטים, משרבטת ומפתחת, אופה ומקשטת, אורזת ומוסרת. **אני מעצבת באהבה מתנות אכילות שאנשים מעניקים זה לזה וגם לעצמם.** אחרי 20 שנה בתחום עיצוב וייצור המתנות, כלי הבית והמוצרים, אני היום קונדיטורית, מעצבת קינוחים. גם כאן, התשוקה שלי לתהליך גדולה. אני שמה דגש מיוחד על איכות חומרי הגלם, על הנראות והמקוריות.
אני מתרגשת ונהנית מכל התהליך. פיתוח הקונספט, הייצור (לעיתים עד השעות הקטנות), בחירת הצבעים, המיתוג הגרפי וייצור המארז, הצילום, האריזה. ומעל כל אלה: הטעם שמתקבל מבחירה בחומרי הגלם הטובים ביותר והקפדה על ייצור נכון. הרגע הזה שאתם מקבלים מארז או עוגה ומשתפים אותי בשמחה והודיה. כל אלה מקנים לי הנאה עצומה. אני כאן כדי לשמח. לעצב עולם יפה, צבעוני וטעים."
במקביל לכל אלה מצלמת מיכל, לעבודה וגם להנאה, ושוחה...
זה עתה השתתפה במכביה ה- 21, בשחיית מאסטרס ואפילו זכתה במדליות. "אהבה ישנה שלי, הייתי שחיינית עד גיל 17 ולפני שנה חזרתי למים".

עכשיו היא גם בקורס דיילי אוויר ב"אל על"; זהו עוד חלום שהיא מגשימה, שכן גם בעבר הייתה מיכל דיילת אוויר.
מיכל גדלה בחולון. כיום היא מתגוררת עם בעלה ושני ילדיהם, בן ובת, ברמת השרון.

התפוח לא נפל רחוק מהעץ: אבא יוסי [בתמונה משמאל] היה חבר נבחרת ישראל באתלטיקה קלה, ואף החזיק במספר שיאים לאומיים; הוא היה בסגל נבחרת ישראל באתלטיקה קלה משנת 1968 ועד לפרישתו בשנת 1974. יוסי השתתף במכביה ה-8 - ומיכל, בתו – במכביה ה-21

<u>פישמן שרה - מדליקת משואה ביום השואה תשפ"א (נרסניצה)</u> [עלון 83 – מאי 2021]

מאתר "יד ושם": שרה פישמן לבית ברקוביץ נולדה בשנת 1927 בנרסניצה שבאזור טרנסקרפטיה בצ'כוסלובקיה (כיום באוקראינה) למשפחה חסידית שומרת מצוות בת 10 נפשות.

באפריל 1944 גבר המתח והוקמו גטאות באזור. האב גדליה דוד שלח את שרה ושתי אחיותיה הגדולות, הינדה ורבקה, לבני משפחה בבודפשט, אך השלוש לא הגיעו ליעדן. לאחר נסיעה קצרה הורדו מהרכבת והועברו לגטו הַלמִי, שם רוכזו בבית הכנסת המקומי [Halmi - עיירה במחוז אוגוצ'ה (Ugocsa), הונגריה]. הרב המקומי נשא תפילת "אבינו מלכנו" בקול זעקה, לפני שהועלו בני הקהילה על הרכבות והוסעו לגטו נוד'סולוש. כל שנה, בעת אמירת התפילה בעשרת ימי תשובה, נזכרת שרה בהתרגשות בתפילתו של הרב.

מגטו נוד'סולוש נשלחו שרה ואחיותיה לאושוויץ. לאחר הסלקציה שמעו נשים גלוחות ראש צועקות מעבר לגדר: "תזרקו לנו מה שיש לכן! מטפחת! סבון! ממילא עוד מעט ייקחו מכן הכל!" אחד האסירים השליך לעברן אבן שעליה נכרך פתק. בפתק נכתב שהעשן שהן רואות מהארובה הוא ההורים שלהן. שרה ואחיותיה חשבו שמדובר במשוגעים.

באושוויץ התאחדו שרה ואחיותיה עם אחותן הקטנה פנינה, אך הינדה חלתה ואושפזה בצריף החולים. בשלב זה כבר הייתה שרה באושוויץ מספיק זמן כדי להבין שמי שאושפז בצריף הזה, לא ייצא ממנו בחיים. שרה לא ראתה את הינדה שוב.

שרה עבדה בניקוי המקלחות ובפינוי חפצי הערך, שאולצו היהודים להותיר אחריהם לפני שהוכנסו לתאי הגזים. היא עברה סלקציה, בעקבותיה הופרדה משתי אחיותיה (רבקה ופנינה) ונשלחה ברכבת לעבודות כפיה מחוץ לאושוויץ. באחד הימים חיטטה שרה בפחים כדי לחפש אוכל, על-אף סכנת עונש המוות שבדבר, ומצאה קליפה דקה של תפוח עץ. היא חילקה את הקליפה לעשר חברותיה. כל אחת קיבלה חתיכה קטנה מאוד כדי "להחיות את הנשמה לרגע", אומרת שרה. למחרת חיטטה שרה שוב באותו פח ומצאה קליפה עבה יותר וכך מדי יום הייתה הקליפה עבה יותר. יום אחד ראתה שרה אישה מציצה מחלון הבית הסמוך על-מנת לוודא שהאסירות לוקחות את הקליפות...

שרה נשלחה למפעל לייצור נשק, ששכן בתוך מכרה מלח בעיר בנדורף. שרה וחברותיה חלו ודיממו ללא הרף עקב תנאי העבודה מתחת לאדמה. משם הועברה למחנה ברגן-בלזן, ולאחר שלושה חודשים הועלתה על קרונות דחוסים והוסעה, במשך שלושה שבועות, ללא יעד. מדי פעם השומרים הורידו נשים מהקרונות, נשמעו מספר יריות והנשים לא חזרו. לבסוף הורדו שרה ויתר הנוסעים מהרכבת באזור מיוער. שומריהם הגרמנים נעלמו, והאסירים שוחררו.

שרה הגיעה לשוודיה ושהתה בשיקום במשך חצי שנה. נודע לה ששתיים מאחיותיה שרדו – השתיים עמן הייתה באושוויץ. שרה נסעה אליהן לצ'כוסלובקיה. השלוש היו השורדות היחידות ממשפחתן.

בצ'כוסלובקיה אומנה שרה בשימוש בנשק ובתחילת 1949 עלתה לישראל באניית נשק ושירתה בצה"ל בתקופת מלחמת העצמאות. בארץ הקימה שרה מפעל סריגה מצליח בשם "קידמה בע"מ".

שרה היא אשת עדות, ומספרת את סיפורה מזה שנים בפני אלפי אנשים, פנים אל פנים ובמפגשים מקוונים. לשרה ויואל ז"ל שני ילדים, חמישה נכדים וחמישה נינים.

עדותה של
שרה פישמן
במסע לפולין
עם אחת
מנכדותיה,
2017

https://youtu.be/F5EzF_4OeC8

שרה פישמן מדליקה את המשואה
בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה
ב"יד ושם", ירושלים, תשפ"א,
7.4.2021
מלווה אותה נכדתה, מיטל פישמן

שרה פישמן מדליקה את המשואה
בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה
ב"יד ושם",
ירושלים, תשפ"א, 7.4.2021

שרה פישמן עם בני משפחתה

2018: שרה פישמן מקבלת את תעודת ההוקרה של הארגון – מבני דור שני לדור ראשון
מידי המתנדב דוד הרשקוביץ (משמאל), גם הוא יליד נרסניצה.
מלווים הבת רעות גל והבן שלמה פישמן; בנותיו של שלמה: מיטל ושנהב פישמן-חרץ (מימין)

עדות מאתר "יד ושם": עדותה של **פישמן (ברקוביץ) שרה**, ילידת 1927, **Neresnice** (מחוז טיאצ'יב),
על קורותיה במחנות Braunschweig, Auschwitz ו- Bergen Belsen
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3764074

<u>פלדי מרטין (מרדכי) (אוז'גורוד)</u> [עלון 125 – אוגוסט 2024]

ד"ר מרטין פלדי (Martin Földi) - עד במשפט אדולף אייכמן בבית המשפט המחוזי בירושלים, 1961. התמונה מ"ארכיון בית לוחמי הגטאות"

בביקור באושוויץ נודע לנו ש"**הילדה במעיל אדום**", המופיעה בסרט "רשימות שינדלר" של סטיבן שפילברג, היא בתו של **דר' מרטין (מרדכי) פלדי, שהעיד במשפט אייכמן**, יליד **אוז'גורוד**... המעיל האדום היה הצבע היחיד שנעשה בו שימוש בסרט, שצולם בשחור-לבן (מלבד סצנת הפתיחה והסיום).

בתקופת משפט אייכמן בשנת 1961 היה גבריאל בך סגן פרקליט המדינה ומעורב בתביעה במשפט אייכמן -ולימים פרקליט המדינה. עבור בך, הרגע הקשה ביותר שבו נשבר לראשונה היה כששמע את עדותו של אחד ניצולי השואה מאושוויץ, מרטין פלדי. בעדותו תיאר פלדי: "אמרו: הגברים מגיל 14 ימינה והגברות שמאלה. עמדתי עם בני, שהיה בן 12 והלכנו קדימה. פתאום הגענו לאדם, שהיה לבוש במדי צבא גרמני. הוא הסתכל בי ושאל 'בן כמה הילד? בן 12', הוא אמר לו 'רוץ והשג את אימא שלך'. המשכתי ללכת וראיתי איך הוא רץ. חשבתי בליבי – איך הוא יהיה יכול למצוא את אימא שלו. היו הרבה נשים ואנשים. ואז ראיתי את אשתי, **לידה הייתה הילדה שלי לבושה במעיל אדום**, והנקודה האדומה הייתה הסימן שהיא נמצאת שם. הנקודה נעשתה קטנה יותר ויותר, ואני הלכתי ימינה ולא ראיתי אותם לעולם".

הילדה במעיל האדום בסרט "רשימות שינדלר"

ברגע הזה בך חשב על בתו שלו, שהייתה בת אותו הגיל. "פתאום לא יכולתי להוציא הגה מהפה", הוא נזכר. "הייתה לי בת, שהייתה אז בת שנתיים וחצי. שבועיים לפני-כן קניתי לה מעיל אדום. כשהעד סיפר על הנקודה האדומה שקטנה וקטנה מחייו – לא יכולתי להוציא הגה. עברו כמה רגעים ובסוף הצלחתי להתגבר".

התיעוד הוא מכתבה ב"כאן" מאפריל 2021.

בתו של גבריאל בך העידה: "עד יומו האחרון, אבא יכול היה ללכת ברחוב, או לשבת במסעדה, ופתאום הלב שלו מתחיל להלום בפראות, מבלי לדעת את הסיבה. **ואז אנחנו מבחינים בילד או בילדה, עם מעיל אדום, שהולכים באזור. המעיל הזה הפך עבורו סמל למשפט".**

העדות הזאת השאירה את רישומה גם על סטיבן שפילברג, שלקראת הכנת סרטו נחשף לפרוטוקולים של המשפט.

דף העד שמילא מרטין על אשתו, אליזבט, לבית לנדאו, ילידת 1910, ועל ילדיו גיאורג (בן 12) ואנה (בת שנתיים), כולם ילידי אוז'גורוד.

175 רשות־זכרון לשואה ולגבורה. ירושלים

יד ושם

דף־עד

להענקת אזרחות־זכרון לחלל

שם המשפחה בעברית / בשפת ארץ המוצא	פלדי FÖLDI Földi
שם פרטי בעברית / בשפת ארץ המוצא	אלישבט Erzsébet
שם כנוי או שם מושאל	—
שם האב	אדולף רטץ Adolf Rátz
שם האם	סרינה לנדבאי Szereme Lendvai
מצב משפחתי	נשואה
תאריך הלידה	23 לדצמבר 1910
מקום וארץ הלידה	אוז'הורוד, צ'כוסלובקיה Užkorod, ČSR,
השתייך/ה לקהלה/ות	— " —
בארץ	לא היה
הנתינות בשנת 1939	צ'כי "
המקצוע	—
המקום והזמן של מותו/ה	אושוויץ (Auschwitz) יוני 1944
נסיבות המוות	נשרפה עם הילדים

שם האשה ..... שם משפחתה לפני הנשואין .....

שמות הילדים	גיל	המקום והזמן שנספו
גיורג - György	12	אושוויץ - יוני 1944
אנא Anna	2	" " "

הכתובת האחרונה הידועה של הנרשם אוז'הורוד, Fenciková No 3

כתובות ידועות מזמן המלחמה עד סוף מאי 1944: אוז'הורוד

אני מ"ר מרטין פלדי הנך ב רמת גן (רמת גן) כתובת מלאה Alexandroni 3i אלכסנדרוני 3

קרוב/ת משפחה של אישה אלזבט ילדים נ"ל הנ"ל

מצהיר/ת בזה כי העדות שמסרתי כאן על פרשיה היא נכונה ואמיתית, לפי מיטב ידיעתי והכרתי.

אני מבקש/ת להעניק לנ"ל אזרחות־זכרון מטעם מדינת ישראל.

מקום ותאריך רמת גן, 15.V.55 חתימה מ. מרטין

חתימת הפוקד .....

אזרחות־זכרון הוענקה

מספר No.

אליזבט, אשתו של ד"ר מרטין פלדי, עם אנה הקטנה [בעלת המעיל האדום] ותמונת הבן, גיורג.
התמונות הן מדף העד שהוא מילא, אליו צורפו התמונות

מרטין פלדי, בן אריה, התגורר ברמת גן.
הוא נפטר ב-י"ד תשרי תשל"ה, 29.9.1974, קבור בחולון.
על פי מידע מד"ר חנה יבלונקה, שתיעדה את המשפט,
הוא התחתן בשנית, עם לילי, **והתנאי שלו היה שלא ייוולדו ילדים...** כך לא נותר זכר מהמשפחה!

<u>פַלקוביץ אלכס (אוז'גורוד)</u> [<u>עלון 58 – יולי 2019</u>]

הפעם נספר את סיפורו חובק העולם של פַלקוביץ אלכס, איש מקצוע ופסל בינלאומי, החולק את חייו בין ישראל, ארה"ב ואנגליה.

אלכס נולד בשנת 1947 בעיירה חוּדלֶבוֹ (Худлево/Khudlevo) ובגיל שנתיים עבר לעיר המחוז הסמוכה, אוז'גורוד, שם גדל ובגר. הוריו היו: מרקוס, שגם הוא נולד בחוּדלֶבוֹ, ופאני (גול'דֶה), ילידת סיל (Силь) [אזור וליקי ברזני], שממשפחתה שרדו רק שניים – היא ואביה (אימו וסבו) - מ-72 בני משפחה שהגיעו לאושוויץ...

כבר בגיל שש גילה אלכס את קסמו של החֹמֶר, ממנו החל לפסל. בגיל 7 השתתף אלכס בחוג פיסול בעירו. בתום לימודיו התיכוניים למד אלכס להיות מהנדס מכונות בלבוב, אך המשיך כל העת לפסל. אביו התנגד שיהיה אומן והתריס נגדו: "תביא לי אומן שהצליח!" אך את האהבה לפיסול אי אפשר היה להכניע ובמשך כל השנים – עד לפרישתו לפנסיה בשנים האחרונות – שילב אלכס בין המקצוע שלמד לבין תחביבו הגדול, תרתי משמע [פסלים גבוהים...]. משפרש - הוא התפנה לעיסוק בפיסול בלבד. אך בל נקדים את המאוחר.

בשנת 1973, בגל העלייה הגדול מזאקרפטיה, עלה אלכס ארצה והתיישב בחיפה. הוא עבד בחברת אלסינט ((Elscint), שהייתה חברת טכנולוגיה ישראלית שעסקה בפיתוח, יצור ושיווק פתרונות להדמיה רפואית, רפואה גרעינית, טומוגרפיה ממוחשבת - CT, ודימות תהודה מגנטית - MRI, והייתה מובילה בעולם בתחומה. בשנת 1981 נשלח אלכס למקסיקו וניהל את מפעל החברה במשך כשנה וחצי. בסוף 1982 נשלח אלכס לאנגליה על-ידי החברה כדי לבנות שם מפעל לייצור מכשירי MRI.

אלא שאלסינט כשלה בניהול החברה והיא נמכרה לפיליפס ולג'נרל אלקטריק (GE=), כך שאלכס המשיך לעבוד בחברת GE כמנהל כללי (Global Manager). כ-15 שנים חי באנגליה ואז עבר לארה"ב לתקופה, שארכה כ-17 שנים; חצי שנה חי במילווקי ובהמשך – בדרום קרוליינה. הוא ניהל בארה"ב 3 ממפעלי החברה והיה אחראי על המפעלים המפוזרים בעולם במדינות רבות, שהיו כפופים לו: יפן [אז השוק הגדול ביותר בעולם למערכות הדמיה רפואית], סין, מקסיקו, הודו, אנגליה ובקליבלנד (ארה"ב).

בספטמבר 2015, חזר אלכס פלקוביץ לארץ, לחיפה, לאחר היעדרות בת 34 שנים.

אלא שבמקביל לעיסוקו כמהנדס מכונות – התפתח אלכס כאומן פיסול. כל שנה הוקדשה תקופת לימוד אצל מאסטרים שונים, אשר העשירו את ידיעותיו המקצועיות. פסליו, העשויים ברונזה, בסגנון הקלאסי, שחלקם מיתמר לגובה 6 מטר, מקשטים אתרי חוצות, אוניברסיטאות, תיאטראות ועוד אתרים רבים בעולם – נבחרו בתחרות וזוכים להערכה רבה. בביתו יש למעלה מ-250 פסלים...

מה-1 בינואר 1983 הוא חבר במספר אקדמיות לאומנות באנגליה: **The Royal Birmingham Society of Artists**, בה כיהן 3 שנים כסגן מנהל, **The Oxford Art Society** ו - **AMSA**.

בשנת 2010 נבחר לראשונה כחבר National Sculpture Society from South Carolina.

אלכס זכה לפרסים רבים, ביניהם:

פרס העיצוב הבריטי (1987), פרס לאומי מטעם המכון האמריקאי לאומנות הנצחה (2009),

פרס בחירת העם של החברה הלאומית לפיסול (2013),

"הפסל של חיי", כפי שמעיד אלכס, הוא הפסל שפיסל על-פי סיפורה של **פרנצ'סקה מאן**: לפני פרוץ מלה"ע ה-2 היא התגוררה בוורשה, ולמדה מחול בבית הספר למחול של Irena Prusicka. בשנת 1939 השתתפה בתחרות המחול הבינלאומית בבריסל ובלטה מבין 125 רקדני הבלט שהופיעו שם.
באביב 1943 הכריזו הגרמנים כי כל היהודים הפולנים, שיש בידיהם מסמכים המוכיחים אזרחות באחת מהמדינות הניטרליות יוכלו לקבל אשרה ולחזור למדינותיהם ובתוך כך הזמינו אותם לבוא ולהשתכן במלון פולסקי, שהיה ממוקם בסמוך לגטו, בלב ורשה הכבושה. אלפי יהודים, ופרנצ'סקה ביניהם, פותו לצאת ממקום מחבואם ולהיכנס בשערי המלון, שהוסב ל"מחנה מעבר", כשהם מצוידים בניירות, ברובם מזויפים.
ב -23 באוקטובר 1943, היא הועברה עם 1700 יהודים פולנים, בעלי דרכונים זרים, אל מחוץ למחנה המיוחד בברגן בלזן. נאמר להם שהם נלקחים למחנה העברה ליד דרזדן, על מנת להחליפם בשבויי מלחמה גרמנים, וכי משם ימשיכו לשוויץ. אולם רכבת הנוסעים בה נסעו הגיעה למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. עם הגיעם למחנה קיבל את פניהם קצין SS בשם הסלר, ששיחק את התפקיד של נציג משרד החוץ, נאם להם נאום ברכה מנומס והסביר להם את תהליך החיטוי הנדרש מהם לפני יציאתם לשוויץ. הוא הסביר כי הרכבת שלהם אמורה לצאת בשעה 07:00 בבוקר. לקחו אותם למלתחה הסמוכה לתא הגזים וציוו עליהם להתפשט. אחדים צייתו לפקודות ה-SS והחלו להתפשט ולהיכנס לתא הגזים, אולם אחרים היססו, ורצו לקחת את הבגדים, שהכילו את מסמכי המסע היקרים להם איתם. אנשי ה- SS החלו לדחוף ולגדף אותם, כשהם מאיימים עליהם בנשקם, ולבסוף היכו אותם ללא רחם במקלות.
קצין SS בדרגת סגן, בשם יוסף שילינגר Josef Schillinger (שילינגר היה קצין אחראי על מטבח הגברים בבירקנאו, שם היה ידוע כמרושע וקשוח וכמי שחנק אסירים למוות. מאוחר יותר התקדם ונעשה אחראי על משלוחי היהודים המובלים מרציף הרכבת למשרפות) הלך הלוך ושוב ליד הקהל המושפל ביהירות ובחשיבות עצמית כשלפתע לכד במבטו את פרנצ'סקה, שלא איבדה מיופייה המדהים למרות שנות הסבל ונעץ מבטו בה בעודה מתפשטת.
שילינגר ואמריך (קצין נוסף) היו מוסחים מפרנצ'סקה היפה כאשר החלה מתפשטת באיטיות. אז קמה, פשטה את חולצתה, ונשענה על עמוד כדי להסיר את נעליה בעלות העקב הגבוה.
היא חלצה את נעלה הימנית ובהבזק השליכה אותה בעוצמה לעבר הקצין. עקב הנעל פגעה במצחו והוא החזיק את פניו המדממות בידיו והתמוטט. פרנצ'סקה הסתערה עליו, חטפה את נשקו וירתה שלוש יריות לעברו. שתיים פגעו בבטנו ואחת החמיצה אותו ופגעה ברגלו של סמל אמריך.
שילינגר מת בדרך לבית החולים; אמריך התאושש אך נותר נכה ברגלו לשארית חייו.

היריות הפיחו אומץ בנשים האחרות והן החלו לתקוף את אנשי ה-SS. פאניקה פרצה במקום ואנשי ה-SS החלו לעזוב במהירות את המלתחה. מפקד המחנה, רודולף הס, הגיע למקום מלווה בכוח מזויין ועד מהרה נקצרו הנשים במכונת ירייה.
אירוע זה, שבו אסיר היה מסוגל לירות בשני שומרים, הוא מהפעולות יוצאות הדופן ביותר של התנגדות באושוויץ-בירקנאו (ידוע רק על אירוע נוסף) .

פרנצ'סקה מאן ונעל העקב - הפסל שיצר אלכס פלקוביץ בעקבות סיפורה יוצא הדופן

חנונכייה

אישה חוזרת מן השוק

2011: עם ניקי היילי (שגרירת ארה"ב באו"ם 2017-2018)

קצין צבא ששירת במהפכה האמריקאית

מרכז האומנויות בארה"ב

הביתה בבטחה – Colorado, Loveland - Francis Marion

Lake City
Huey Cooper
2014

גולדה מאיר, דוד בן-גוריון

דיוקן הסבא של אלכס - על-פי תמונתו

לאלכס ולאשתו, אגי, יש בן ובת.

14.10.2014:
דברים לדמותו של פלקוביץ אלכס - לקראת תערוכת פסלים בנושא צוותי מוזיקה ב- Art Center, Florence, ארה"ב

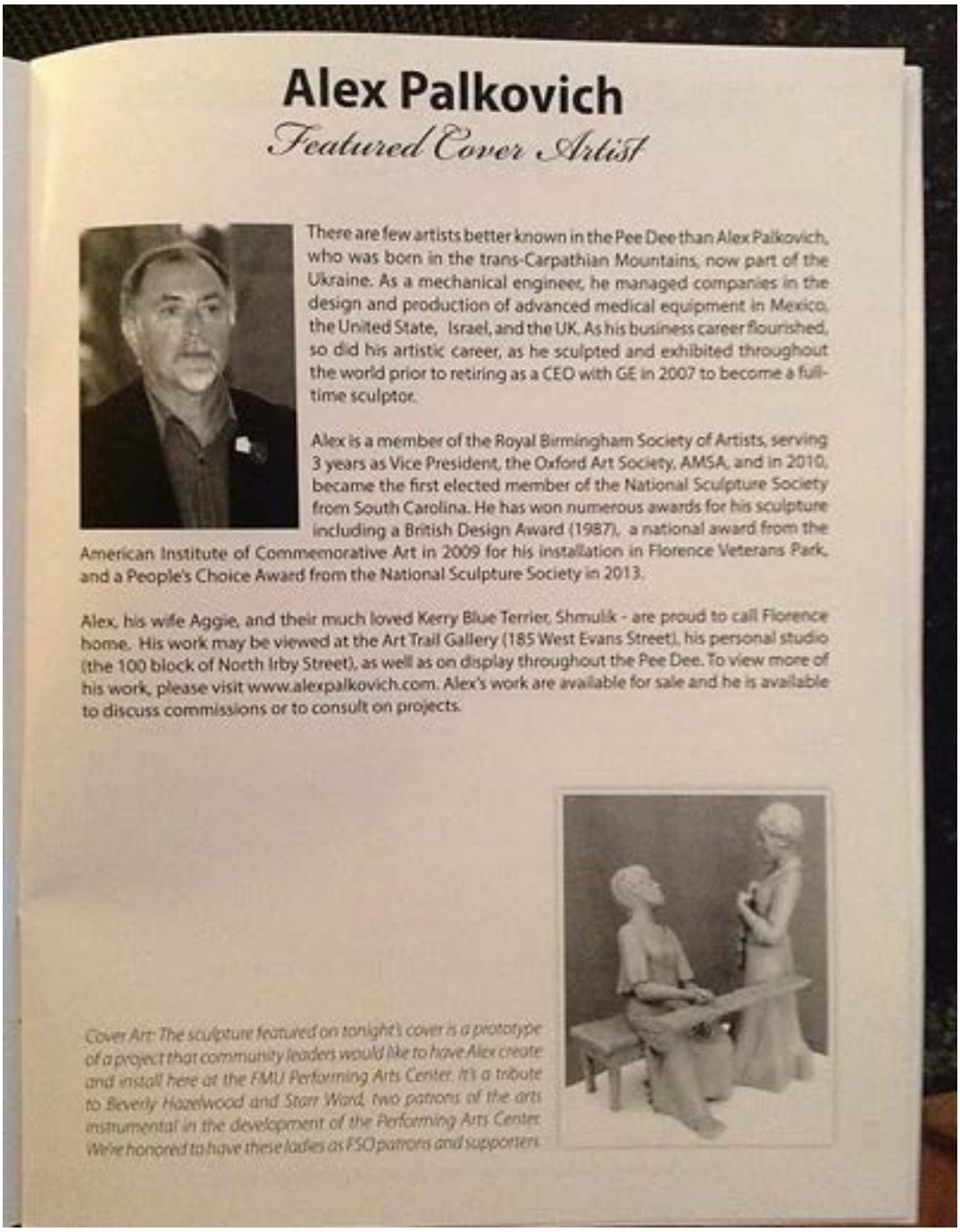

Alex Palkovich

Featured Cover Artist

There are few artists better known in the Pee Dee than Alex Palkovich, who was born in the trans-Carpathian Mountains, now part of the Ukraine. As a mechanical engineer, he managed companies in the design and production of advanced medical equipment in Mexico, the United State, Israel, and the UK. As his business career flourished, so did his artistic career, as he sculpted and exhibited throughout the world prior to retiring as a CEO with GE in 2007 to become a full-time sculptor.

Alex is a member of the Royal Birmingham Society of Artists, serving 3 years as Vice President, the Oxford Art Society, AMSA, and in 2010, became the first elected member of the National Sculpture Society from South Carolina. He has won numerous awards for his sculpture including a British Design Award (1987), a national award from the American Institute of Commemorative Art in 2009 for his installation in Florence Veterans Park, and a People's Choice Award from the National Sculpture Society in 2013.

Alex, his wife Aggie, and their much loved Kerry Blue Terrier, Shmulik - are proud to call Florence home. His work may be viewed at the Art Trail Gallery (185 West Evans Street), his personal studio (the 100 block of North Irby Street), as well as on display throughout the Pee Dee. To view more of his work, please visit www.alexpalkovich.com. Alex's work are available for sale and he is available to discuss commissions or to consult on projects.

Cover Art: The sculpture featured on tonight's cover is a prototype of a project that community leaders would like to have Alex create and install here at the FMU Performing Arts Center. It's a tribute to Beverly Hazelwood and Starr Ward, two patrons of the arts instrumental in the development of the Performing Arts Center. We're honored to have these ladies as FSO patrons and supporters.

ברוך תהיה על עשייתך המיוחדת!

<u>פרי דורית (ברגסס) - ממייסדות עמותת "לתת פנים לנופלים"</u>

<u>[עלון 96 – מאי 2022]</u>

אל דורית התוודעתי במסגרת תיעוד חללי מלחמת השחרור ילידי קרפטורוס, מתוקף התנדבותה בעמותה שייסדה, יחד עם אורי שגיא, עמותת "לתת פנים לנופלים" [על כך בהמשך]. נעזרתי בדורית רבות באיתור בני משפחה של החללים, ורק בשלב מאוחר יותר הבנתי שגם לה יש קשר לארגון שלנו – הסבא רבא שלה היה יליד ברגסס...

קורות חייה של המשפחה פרושים על פני קרפטורוס, ירושלים ומערב אירופה, כששר ההיסטוריה קובע, על פי מקום חייהם את גורלם – לחיים או למוות...

<u>נלך אחורה 5 דורות</u>: יהודית-יטי קרוֹה (kroh) נולדה בברגסס במאה ה-19. היא נישאה ליצחק ברגר. בנם, ברנרד/דב/ברל, נולד אף הוא בברגסס והיה בחור ישיבה. ב-1880 לערך (לפני העלייה הראשונה) הוא עלה ארצה, התיישב בירושלים והתאכסן בבית משפחת הלוי-הורוביץ, שעלתה ארצה ממינסק. הוא נישא למרים, בתם, ילידת ירושלים. נולדו להם שני בנים, יצחק וסלומון. אך המצב הכלכלי היה קשה ביותר, על סף רעב, וברל לא רצה לחיות על חשבון תרומות של כספי החלוקה. בלית ברירה, עזב ב-1894-6 את משפחתו בירושלים, ובזכות הדרכון האוסטרו-הונגרי שלו, הגיע לבלגיה, במטרה להשתכר ולפרנס את משפחתו. הוא הפך לכובען ולסוחר כובעים; כשהשתפר מצבו הכלכלי – הביא את משפחתו הצעירה לאנטוורפן, בלגיה; שם נולדה, בשנת 1896, בתם, ברטה.

ואז התחילה מלחמת העולם הראשונה (1914) והמשפחה גורשה מבלגיה, בגלל האזרחות האוסטרו-הונגרית. המשפחה חזרה לברגסס, ושהתה בעיר עד לאחר תום המלחמה (1920).

אזי חזרו שוב לבלגיה. הם פתחו חנות מכולת מתחת לביתם. יצחק הפך לרואה חשבון וסולומון עבד בתחום היהלומים. יצחק, הבן הבכור של ברל ומרים, נישא לפרל, לבית קונביזר. משפחתה, הגיעה מנובהרדוק [בבלארוסית: Нава́градак] לסקוטלנד; פרל עצמה, נולדה בגלזגו, ומאוחר יותר עברה המשפחה להתגורר בפריז, צרפת, בסמוך למשפחה. יצחק ופרל, הסבא והסבתא של דורית, נישאו בשידוך של בת משפחה. הזוג הצעיר התגורר באנטוורפן ועם הולדת בתם הבכורה, יהודית איבון, עברו להתגורר בפריז, ליד הוריה של פרל. בפריז נולדה חוה, אימא של דורית.

לפני תחילת מלחה"ע ה-2 נפטר הסבא-רבא, ברל ברגר, וזכה להיקבר בקבר ישראל, בגבול בלגיה-הולנד. לא זה היה גורלם של שאר בני המשפחה, שניספו בשואה: מרים אשתו, סולומון וברטה - ילדיהם, אשתו של סולומון ובנם.

צחוק הגורל הוא שמרים וסולומון, ילידי ירושלים, ניספו בשואה על אדמת אירופה...

דורית מספרת שלאחר יותר מ-10 שנות חקר, נמצאו בארץ צאצאי אחיו של ברל, אלה שניצלו מהשואה.

דורית הינה בעלת תואר שני כפול בתכנון ערים ובעבודה סוציאלית קהילתית. היא בעלת עסק עצמאי, המשלב בין שתי ההתמחויות שלה. לדורית ולבעלה, יואל, 4 ילדים ו-4 נכדים.

הם מתגוררים בירושלים.

הסבא רבא של דורית, ברל ברגר (יליד ברגסס) עם אשתו מרים וילדיהם יצחק (מימין), סולומון וברטה

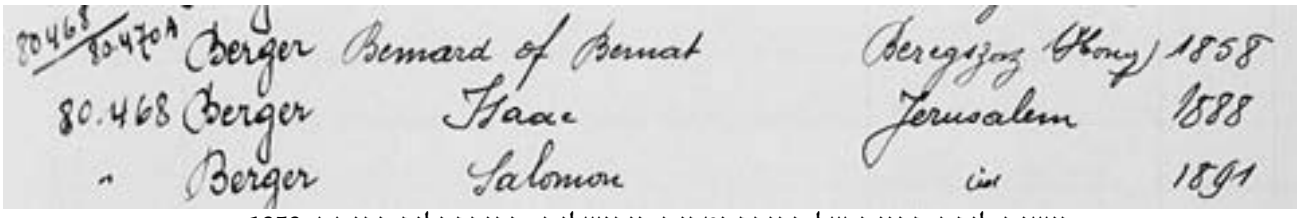

רישום לידת הבנים של ברנרד ומרים בירושלים: ברנרד יליד ברגסס, 1858,
יצחק - יליד 1888 - ירושלים [זהו הסבא של דורית], סלומון – יליד 1891 - ירושלים

באתר JewishGen [**ניתן למצוא מידע - לכל כותבי עבודות שורשים**] מצאה דורית מידע על אֶחיו של הסבא-רבא ברל. האחים הם בֶּני (1876) וצָלי (1869), ילדיהם של יצחק ברגר ויטי KROH, ילידי ברגסס

Hungarian Births

Searching for Surname (exact) : BERGER AND
Surname (DM soundex) : KROH
2 matching records found.
Run on Tue, 27 Aug 2019 14:13:54 -0600

Name	Date of Birth / Sex	Father / Mother	Town Registered / Record# / Jaras / Megye	Town Born	Comments	Source (Film/Item)
BERGER, Beni	04-May-1876 / M	Ignatz / July KROO	Beregszasz / 217-05 / Local Gov't. / Bereg	Beregszasz		LDS 2429478 Item 4
BERGER, Zali	14-Mar-1869 / F	Ignatz / Jetti KROH	Beregszasz / 147-08 / Local Gov't / Bereg	Beregszasz		LDS2429479 Item 3

קברו של ברל ברגר (2005) בגבול בלגיה-הולנד

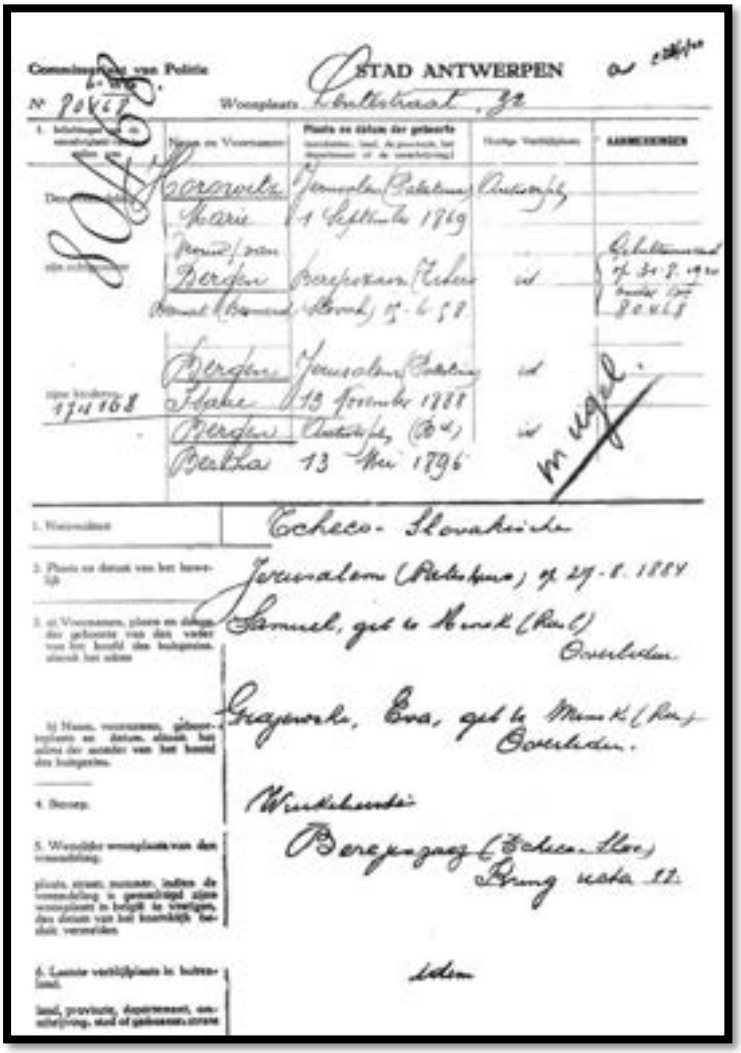
Commissariat van Politie
STAD ANTWERPEN
Woonplaats Schildstraat 32
Tsacowitz
Marie
1 Septembre 1919
Berger
Tsake
13 Novembre 1888
Berger
Bertha
13 Mai 1896
Tchéco-Slovaquie
Jerusalem (Palestine) le 29-8-1884
Samuel, fils de Mendel (Russie)
Décédé
Grajewski, Eva, fille de Mendel (Russie)
Décédée.
Israélite
Bergsprogaz (Tchéco-Slov.)
Berg vista 11
Idem

תעודת רישום, שנמצאה בארכיון המשטרה הבלגית לפני כעשור, הכולל תיעוד שמות הוריו של ברנרד ומקום מגוריהם: ברגסס, זריני 11
.(Zrini Utca no. 11)

דורית ויואל פרי עם נכדיהם

דורית מציינת, שרק כאשר נפתח בפניהם ארכיון המשטרה הבלגית, ונמצאו בו כל המסמכים אודות המשפחה, הם יכלו להתחקות אחר מקורותיה של מרים ושל ברל, שעד אז בכלל לא ידעו מהיכן הם ומה שמות הוריהם.

השליחות שלקחה על עצמה דורית, בהתנדבות, היא הנצחה של חללי מערכות ישראל, אשר נפלו טרם קום המדינה ובמלחמת העצמאות והם נותרו "עלומים". מצבותיהם חסרות ופרטי חייהם, תמונותיהם וקורותיהם אינם ידועים.

"ביום הזיכרון שנת 2010, עמדו **דורית פרי** ואורי שגיא בעת הצפירה, ליד קבר אחים של חללי ג'נין בחלקת לוחמי תש"ח. בחלקה נמצאה מצבתו של יוסף לחנה, שנפל בקרב על ג'נין (1948) והייתה "מצבה ריקה", חסרו בה שמות הוריו, היכן ומתי נולד ומתי עלה לארץ, פרטים שנהוג לציין על גבי מצבות חללי מערכות ישראל. גם באתר "יזכור" של משרד הביטחון לא היה מידע על אודותיו. לאחר שמונה חודשי

היוצר: מאיר אשל

חקר חובק עולם, שכלל חיפוש ונבירה בארכיונים ושיחה עם אנשי קשר וחוקרים בישראל, יוון, ברזיל, ארצות הברית וצרפת אותרו קרובי משפחתו, הושלם סיפור חייו ונמצאה תמונתו של יוסף לחנה. במאי 2011 נערך טקס גילוי מצבה בהשתתפות קרובי משפחתו, יו"ר הכנסת דאז, מר ראובן ריבלין, ח"כ מתן וילנאי, אל"מ הושע פרידמן בן-שלום, הגב' שולי מועלם-רפאלי וקהל רב. בעקבות מחקר זה הוקמה העמותה, ששמה לה למטרה להנציח חללי מערכות ישראל ולהשלים סיפור חייהם ותמונותיהם של אלו שמצבותיהם ריקות וסיפור חייהם נותר עלום.

ארגון המתנדבים **"לתת פנים לנופלים"** הוקם בשנת 2013 על ידי **דורית פרי** ואורי שגיא. מתנדבי הארגון פועלים להנציח ולהשלים קורותיהם ותמונותיהם של כ-1,000 חיילים שנפלו במערכות ישראל טרם קום המדינה ובמלחמת העצמאות וסיפור חייהם נותר "עלום". הלוחמים והחללים "העלומים", רובם יוצאי אירופה, חלקם נצר אחרון למשפחתם, שהגיעו לארץ ישראל זמן קצר לפני מלחמת העצמאות, אחרים חיילים בודדים שעלו בגפם מארצות ערב ומיעוטם ילידי הארץ. חלקם נחשבים "חללים שמקום קבורתם לא נודע" והמידע שמתנדבי וחוקרי הארגון אוספים, הוא למעשה, יד וזיכרון יחיד להם. בשנה האחרונה פעלו המתנדבים, גם, לפענח ולהשלים סיפור חייהם של חללי פעולות איבה, אשר נרצחו בפרעות תר"פ – תרפ"א 1920-1922. נוסף על כך, הארגון פועל להנציח חללי פעולות איבה, שנפלו גם הם טרם קום המדינה וסיפורם העצוב מלווה את שנות הקמת המדינה.

מתנדבי הארגון פוקדים קברים ומנציחים חללי "נצר אחרון" וחללים שהם "שריד אחרון" למשפחתם. חללי "נצר אחרון", ע"פ "יד ושם" ומשרד הביטחון, הם אלו אשר עלו לארץ לאחר שחוו את מוראות השואה, היו האחרונים למשפחתם הגרעינית, לאחר שזו נכחדה בשואה ונפלו כחללי מערכות ישראל. לעומתם, חיילים אשר עלו טרם פרוץ מלחמת העולם השנייה, במהלכה או אחריה, היו אחרונים למשפחתם אולם לא חוו על בשרם את מוראות השואה או שעלו טרם פרוץ מלחמת העולם השנייה, אינם מונצחים כ"נצר אחרון". העמותה מכנה אותם "שריד אחרון".

בארגון פועלים 80 מתנדבים ובשנים האחרונות הושלם סיפור חייהם ואותרו תמונותיהם של יותר מ-270 לוחמים עלומים. בשנים האחרונות משרד הביטחון תיקן והחליף כמה ממצבות הנופלים, לאחר חקר סיפור חייהם של הנופלים על ידי מתנדבי הארגון והשלמת המידע החסר.

תחומי הפעילות של הארגון:

* השלמת פרטי חייהם של חללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות איבה, שמצבותיהם ריקות ופרטי חייהם ותמונותיהם חסרים.
* קידום אירועי הנצחה, הפקת אלבומי הנצחה ואזכרות לחללים ובהם לחללי "נצר אחרון".
* קידום הקמה של אנדרטאות ושלטי הנצחה.
* קיום הרצאות וסיורים בעקבות לוחמים עלומים עבור תלמידי בתי ספר והציבור הרחב.
* סיוע באיתור קברי חללים הקבורים בבתי עלמין אזרחיים בעיקר, עבור בני משפחה ואחרים.
* סיוע באיתור בני משפחות של חללים, מענה לפניות מהארץ ומחו"ל.
* סיוע למשפחות בחידוש "מצבות אזרחיות" לחללים שנפלו טרם קום המדינה וקבורים בבתי עלמין אזרחיים.

המתנדבים מניחים "פתקי חיפוש" על קבריהם של החללים העלומים, בתקווה שבני משפחה, שיפקדו את הקבר, ייצרו קשר עם העמותה לצורך השלמת הפרטים.

אחד מסיפורי הזיהוי והאיתור היה של בני משפחתו של **מרמלשטיין טוביה**, יליד וליקי ביצ'קב. כך נוצר הקשר בין מתנדבי הפרויקט לאחייניו של טוביה, חברינו: וילי מרמרשטיין (באר שבע) אריה מרמלשטיין (פתח תקווה) וחנה פוקס (בני ברק).

מצבתו של טוביה לפני גילוי הפרטים החסרים

מצבתו החדשה של טוביה עם השלמת הפרטים החסרים

קישור לאתר העמותה:
https://latetpanim.org.il/about

תלמידה מבית הספר בליך מניחה "פתקי חיפוש" על קבריהם של לוחמים עלומים בבית העלמין נחלת יצחק, 2019

אם יש מביניכם, המעוניינים לקחת חלק בהתנדבות בעמותה, למסור פרטים על "חיילים עלומים" ולתרום בכל דרך - הנכם מוזמנים ליצור קשר עם דורית בטלפון 052-2631262 או בדוא"ל latet.panim@gmail.com

ברוכה תהיי, דורית, על עשייתך למען הנצחתם של "העלומים"

<u>פרידמן ארנון (נליפנו, ברוסטורה, סיילש)</u> [עלון 102 – נובמבר 2022]

רוב החברים הרשומים בעמותה הם בני הדור השני של יוצאי קרפטורוס [כיום: זאקרפטיה]. רבים מאיתנו מביעים, לא פעם, דאגה לגבי החיבור של בני הדור השלישי לזיכרונות המשפחתיים, להנחלת המורשת, לשימור ולתיעוד של בני הדורות הקודמים.

מנקודת המבט הזאת חשוב מאוד להאיר את ספרו של ארנון פרידמן, בן הדור השלישי ליוצאי קרפטורוס, "טוראי סבא". בעמוד האחורי של הכריכה נרשם: "מסע אל העבר, אשר התחיל באקראי, נמשך כחמש שנים ונפרש על פני שבע ארצות (ישראל, צ'כיה, סלובקיה, אוקראינה, הונגריה, פולין ורוסיה), הביא לגילוי ולהיכרות עם אדם שבחר למחוק את גורלו.

זהו סיפור הישרדותו מעורר ההשתאות של חיים פרידמן, אך גם סיפורו של המחבר ודרכו העיקשת למציאת סיפור החיים של סבו.

'טוראי סבא' הוא שיעור בעקשנות, במזל, ביד נסתרת מכוונת, בהשגחה עליונה, באובדן ובניצחון!"

עובדה מרגשת עד מאוד היא החלטתו של ארנון לתרום את כל ההכנסות ממכירת הספר לעמותת "רתם למען הקהילה", הפועלת לטובת האוכלוסיות המוחלשות בישראל. בפרסום של העמותה נרשם:

"ארנון פרידמן מחבר הספר 'טוראי סבא' פנה אלינו בעמותת 'רותם למען הקהילה' והמיזם החברתי SocialEyes עם בקשה מרגשת במיוחד:

'היי חברות, כתבתי בשנים האחרונות ספר על סבא שלי, ניצול השואה, ואני עכשיו מוציא אותו למכירה. **אני רוצה שכל ההכנסות יעברו ישירות לעמותה שלכם ובעזרתם תמשיכו לשפץ מוסדות של אוכלוסיות מוחלשות ולהביא אור לעולם**".

הפניה של ארנון כל כך ריגשה אותנו ומראה לנו שיצירה תמיד מביאה איתה אור לעולם כולו."

ארנון הדגיש בפניי שזו דרכו להחזיר ולתרום את חלקו, כבן הדור השלישי, לסיוע לאוכלוסייה זאת, שחלקם ניצולי שואה, לזכרו של סבו, אותו הוא מוקיר כל כך.

הספר נכתב על ידי ארנון בשנת 2020 ובהקדשה במבוא לספר הוא כותב: **"במלאת 100 שנה להולדתו של סבא חיים. לכבודו, לזכרו, לזכר בני משפחתנו שלא שרדו, ולמשפחה הנהדרת שצמחה וקמה על ענפיה החדשים שיסתעפו, יתרחבו וימשיכו לספר את הסיפור".**

אני מביאה מספר ציטוטים מספרו של ארנון, המעיד בצורה ברורה כל כך על חשיבות התיעוד של שורדי השואה.

"אני מזמין אתכם, הקוראים, להתלוות אליי לחיפוש בעקבות סבי, שאליו יצאתי כשאני חסר היכרות עם העבר, ובשמחה נשאבתי לתוך מסע שורשים כולל. כל תשובה שקיבלתי העירה שאלות נוספות לבירור, וכל התקדמות הפכה אותי ליסודי ולדקדקן יותר, וגם לשאפתן יותר."

"ההבנה היכתה בי. כבן הדור השלישי לשואה נושא הזיכרון הדהד והיה נוכח תמיד, אך אני התעלמתי, או שהסתפקתי בנתונים כלליים, ובעצם, איני יודע דבר על המשפחה שלי. מה יקרה בהמשך? חשבתי.

האם עתידו של הזיכרון המשפחתי נדון להתפוגג, כפי שדמותו של סבי התפוגגה לנגד עיני דמיוני? האם זיכרון בני משפחתי נידון להישכח בתהום הנשייה?
במשך שנים אני עמל להקנות לילדיי את הביטחון שבתא המשפחתי. לא יכולתי לשאת את העובדה שהחסרתי בביסוס היסודות. עבור ילדיי וילדיהם שיבואו אחריהם."

הסבא, חיים פרידמן, במדי הצבא הצ'כי

נצא עם ארנון למסלול מקוצר של תולדות משפחתו, המתפרש על מספר יישובים בקרפטורוס.
הסבא, חיים פרידמן, נולד ב-22.4.1920 בֶּנליפינוֹ [Nelipyno, מחוז סבליאבה]. אביו, יהושע, היה שוחט, ובשל עיסוקו עברה המשפחה לקובילצקה פוליאנה (Kobylets'ka Polyana, מחוז ראחוב).
בשנת 1934 עברה המשפחה, שוב בשל עיסוקו, לברוסטורה [Brusztura, ביידיש: בריסטר, מחוז טייץ'].
בספר מרמורש, בתיעוד על הכפר, מוזכרים שני השוחטים שהיו בה, ר' יצחק אייזיק שטיינמץ ור' יהושע פרידמאן [ה-א' במקור] ונכתב: "שני השוחטים היו תלמידי חכמים ובעלי הוראה באיסור והיתר."
כשחיים סיים לימודים של ארבע כיתות יסוד בסיסיות בברוסטורה, הוא עבר לסיילש ללימודים בישיבת ספינקא.
בשנת 1941 הוא גוייס לפלוגות העבודה; שאר בני משפחתו נלקחו לקמיניץ פודולסק ושם נרצחו.
במרץ 1944 ברח משרות כפייה זה ושהה במחנה שבויים סובייטי בזאסלאב [Zaslaw - מחנה ריכוז ועבודה שהוקם בתקופת השואה בפולין].
3 חודשים אחר כך הוא התגייס ולחם במסגרת הבריגדה הצ'כוסלובקית של סבובודה, נפצע והחלים.
בספטמבר 1945 הגיע לפראג, סיים לימודים והוסמך כאלקטרו-טכנאי בבית ספר טכני בעיר.
הוא קיבל אזרחות וב-1.1.1949 הגיע ארצה על האונייה "קסרטה".
לסבא חיים ולסבתא שרה נולדו שני ילדים: רבקה ודב-יהושע, אביו של ארנון. הם גדלו בבני ברק בצל שתיקתם של הוריהם. מעט מאוד היה ידוע להם טרם חקירתו של ארנון...
ולסיפורו של ארנון: ארנון הוא יליד 1976 והוא גדל בפתח תקווה, שם גרים גם הוריו, אביבה ודב.
במשך 27 שנים הוא משרת במשטרת ישראל, תפקידו הנוכחי הוא באגף המבצעים בדרגת רב פקד.
בין השנים 2014-2020, במשך שש שנים, הוא הושאל לשב"כ ושימש כ"קב"ט אל-על" בפראג (בפועל, במסגרת תפקיד זה, ניתן השרות גם לשאר חברות התעופה הישראליות "ישראייר" ו"ארקיע").

כפי שכתב ארנון: "כבוגר ההכשרה, ניתנה לי האפשרות להביע את דעתי לגבי היעד, שאליו ארצה להגיע, אך היה לי ברור שדבר לא מובטח. בכל זאת, ציינתי את פראג כאחת האפשרויות המועדפות, ולו רק כי ידעתי שסבי וסבתי מצד אבי הגיעו משם. לשמחתי הרבה מוניתי לתפקיד, ופראג, אכן הייתה היעד שאליו הוחלט שאשלח, עם אשתי ועם שלושת ילדיי."
השהות בפראג היא שחידדה את הצורך הפנימי לחזור אל תחנות חייו של סבו... התוצאה היא ספר מרתק, המשחזר את חקירתו היסודית, שלב אחר שלב, לגילוי עברו של סבו. "לא שאלתי כלום. מעולם לא דיברתי איתו על נושאים אלו, ולא על מיליון שאלות נוספות, שהתרוצצו בראשי עכשיו. הייתי ילד."
כיום מתגורר ארנון עם אשתו דינה וילדיו: עומרי, שי והלל, במודיעין. דינה היא יועצת ארגונית, המתמחה בתחום הסטוריטלינג [אסטרטגיה, מיתוג ומיצוב ופעילות דיגיטל של ארגונים]. היא יוצרת ומעבירה סדנאות כתיבה כתחביב וזכתה בתחרויות כתיבה. הילדים למדו בפראג באנגלית וארנון הגיע ליכולת של צ'כית בסיסית, שאיפשרה לו להסתדר ביומיום.
ארנון נותן הרצאות, בהתנדבות, על הספר שכתב. לאחר הרצאה כזאת בכיתה של בתו, כתב ארנון:
"מאז ש'טוראי סבא' ראה אור, נשאתי הרצאות לקהלים שונים ברחבי הארץ, המספרות את סיפור הגילוי והמחקר שערכתי אחר מהלך חייו של סבי, חיים פרידמן ז"ל. אחת ההרצאות המשמעותיות ביותר הייתה זו שנשאתי החודש בפני כיתתה של בתי שי, בחטיבת "מכבים רעות". העיניים הסקרניות והשאלות הכנות והתמימות של חבריה לכיתה של שי שלי, גרמו לי להרגיש כמה שיתוף סיפורי האישי והמשפחתי הוא בעל ערך ובאיזה עוצמה מתממשת כאן בדיוק אותה העברת לפיד לדורות הבאים, כפי שאני רואה כדבר החשוב ביותר במסע הזה. אבל רק כשבתי אמרה לי בשקט בסוף ההרצאה "וואו, אבא. לא ידעתי שאתה כל-כך מתרגש מזה", הבנתי כמה אני מתרגש באמת".

- בקרוב נתאם איתו מפגש חברים, בו ירחיב גם לנו על התהליך והחוויה של כתיבת ספרו [התקיים].

לקראת סיום ספרו (עמ' 225) כותב ארנון: "...סבא השתייך לאסכולת שורדי שואה השותקים. הוא פשוט לא סיפר ולא שיתף דבר מעברו, אף לא בדבר שירותו הצבאי והעיטורים הרבים שלהם זכה, שרבים, יש להניח, היו רואים בהם מקור לגאווה.
רבות נכתב על השתיקה שאפיינה שנים רבות את השורדים. רבים טענו כי כאשר סיפרו, חיו את הכול מחדש, סבלו והתענו, וכך נמשכה פעולת האויב גם לאחר הכחדתו."
בסיום ספרו (עמ' 230) כותב ארנון: **"החלטתי לפרסם את הספר עבור הסיכוי, שייתכן, שעבור אחרים המתואר כאן ישמש השראה לחקר ולגילוי משפחתי. מתוך סקרנות, הרבה רצון וסבלנות, זכיתי לחבר פיסת מידע אחת לאחרת, ולגלות רבות על יקירנו. ואולי, למי שעוד יכולים, ישמש כזרז לשיח ולקשב לבני הדור, שהחיים טלטלו וסחפו אותם בלי שליטה."**
הציטוטים מתוך ספרו של ארנון הם קולו של הדור השלישי, ואולי, בעצם, גם של בני הדור השני. הציטוטים הללו הם הפה השואל, הנפש הסקרנית, המבקשת מענה, הלב המתכווץ מההחמצה שהשאלות לא נשאלו בזמן...

אין לספר מחיר קבוע, כיוון שזו, כאמור, תרומה לעמותת "רותם למען הקהילה לתמיכה באוכלוסיות קשישים. העלות המינימלית לרכישתו היא 50 ₪ - ועד 180 ₪.
בקישור שלהלן ניתן לבצע את הרכישה:
https://rotem4community.ravpage.co.il/%D7%98%D7%95%D7%A8%D7%90%D7%99%D7%A1%D7%91%D7%90

ארנון - ברוך תהיה על עשייתך!

הערה: עלון 99 כולל מידע רב על מקורות לכתיבת עבודת שורשים. אתם מוזמנים לצאת למסע...
כל מסע מתחיל בצעד ראשון! העלון מצוי באתר העמותה carpati.org.il - גלריה - עלונים

דינה, הלל, עומרי, שי וארנון פרידמן

המשפחה בטיול בצפון צ'כיה

דור 4: הבת שי קוראת בספרו של ארנון "טוראי סבא"

פרופ' פרידמן יעקב (מונקץ') [עלון 21 - אוגוסט 2016]

[תמצית כתבה שפורסמה ב"שבע" של חב"ד] פרופ' פרידמן הוא פיזיקאי בעל שם עולמי, הקורא תיגר על תורת היחסות של אלברט איינשטיין. הכתבה המלאה מופיעה במדור המגזין בכתובת הבאה: http://chabad.info/magazine/

יעקב פרידמן נולד במונקץ' לפני 68 שנה, להורים ניצולי שואה. אביו היה ממנהיגי הקבוצה ששיקמה את היהדות באזור. הם הכשירו שוחטים כדי לדאוג לאוכל כשר לקהילה, שמנתה כאלפיים איש. בית הכנסת הגדול במקום נסגר, והרוסים התירו להתפלל בבית כנסת בקצה העיר, שנסגר אף הוא אחרי כשנתיים. מאז נאלצו בקהילה לערוך תפילות מחתרתיות. "היה לי מזל", נזכר פרידמן, "כי בדירה השנייה היה בית כנסת מאולתר ויכולתי אפילו לשמוע את התפילות דרך הקיר".

את האהבה למתמטיקה קיבל מאביו ובביה"ס הוכיח הצטיינות בתחום וזכה בכמה תחרויות במתמטיקה. הוא אפילו זכה באולימפיאדה המתמטית של כל אוקראינה, אבל בגלל יהדותו לא נשלח לשלב הבא: האולימפיאדה של כלל ברה"מ. עם סיום לימודיו הצליח פרידמן, "בדרכי ניסים", להתקבל לאוניברסיטת מוסקבה, שנחשבה אז לאחת הטובות בעולם.

פרידמן החל ללמוד באוניברסיטה שנה לפני מלחמת ששת הימים. מיד אחרי המלחמה נסגרה גם הפקולטה הזאת לכניסת יהודים. "בשנה שבה סיימתי, 1971, היו במחזור שלנו 150 בוגרים יהודים וכולם מצטיינים. הבעיה הייתה שלא היה מה לעשות איתם, כי השיבוץ שם היה על פי החלטה ממשלתית. כשהגיע בוגר לא יהודי, היו כל נציגי החברות הממשלתיות רבים עליו. אבל אם היה יהודי - אף אחד לא רצה לקבל אותו". האפליה הזאת דווקא שיחקה לטובתו: "מצאתי מפעל בעיר שלי, מונקץ', שהיה מוכן לקבל אותי, ושובצתי לשם. זה היה מפעל לייצור מעבדות לבתי ספר. לא היה לי מה לעשות שם באמת, אז הציעו לי לחשב מתי צריך לתקן את המכונות. אספתי את הנתונים ואחרי כמה שעות בניתי להם תוכנית לתחזוקה כוללת. המנהל הנדהם אמר לי: 'למה כל כך מהר? זו עבודה לשנה'. ככה זה עבד ברוסיה הסובייטית".

משפחת פרידמן, שמנתה אז שש נפשות, החלה באותה שנה בניסיונות לצאת משם. "העובדה שלמדתי במוסקבה עזרה לי, כי ידעתי לדבר איתם בשפה שלהם. אף אחד לא האמין שזה יקרה, אבל קיבלנו אישור יציאה. היינו צריכים לארגן הכול תוך שבועיים ולצאת. זה היה מבצע ממש מעל לטבע".

בעת לימודיו של יעקב באוניברסיטה הוא התחבר למשפחה חב"דניקית, ונהג לאכול ולהתפלל בדירתם. "לא היה שום מקום במעונות שבו הייתה לי פרטיות ויכולתי להתפלל בו, וכמובן שלא היה אוכל כשר. אז הייתי כל יום נוסע שעה לכל צד לאותה משפחה, מתפלל ואוכל. מאז אין לי בעיה לאכול פעם אחת ביום".

במהלך לימודיו, שהיו במסגרת העתודה הצבאית הרוסית, הוא עשה קורס קצינים בחופשת הקיץ. בבסיס הגדול, שבו היו מפתחים ומאמנים צוותים של סוללות טילים נגד מטוסים, שהו באותו זמן גם צוותים ממדינות ערב, אבל לא היה ביניהם קשר. "הקורס היה תקופה קשה מבחינה יהודית. בלי תפילין, בלי סידור ובלי אוכל כשר", מעיד פרידמן. "היחס של הקצונה אליו היה דווקא חיובי. "עזרתי

להם לתכנן את מערכת השיעורים, שהייתה מסובכת בבסיס כה גדול. בניתי בשבילם תוכנה – לא היו אז מחשבים אישיים, אלא רק גדולים - והקצינים היו מרוצים".

כשהמשפחה הגיעה סוף סוף ארצה, הלך פרידמן לבקר חבר בישיבה בכפר חב"ד. הוא היה אז בן 23, וחברו הציע לו ללמוד משהו עם בחור ירושלמי. הוא נשאר ללימודים בישיבה למשך שנה. פרידמן כתב מכתב לרבי מלובביץ', בו ביקש להישאר ללמוד בישיבה תשובת הרבי הפתיעה אותו: "המשך באקדמיה ועשה דוקטורט בשילוב עם לימודי קודש". פרידמן עבר לבני ברק, למד ולימד חצי יום באוניברסיטת תל אביב, וחצי יום למד בכולל.

תוך כדי לימודי התואר השלישי שלו, פרצה מלחמת יום הכיפורים ופרידמן גויס, עשה טירונות מזורזת ונשלח לסוריה עם הפלוגה שלו. בחורף הוא שהה בחאדר, העיר שדאעש תפסו לאחרונה. גם שם הפגין את כישוריו הטכנולוגיים כשסייע בחישובי הכיוון של המרגמות והתותחים, בעידן שבו הם עדיין לא היו ממוחשבים. בתמורה, המפקדים דאגו שהוא ייצא כל שבת הביתה, למרות שהיה עוצר יציאות.

את הדוקטורט הוא סיים בשנת 1979 ועסק במתמטיקה תיאורטית: גיאומטריה של מרחבים בעלי ממדים אינסופיים.

פרידמן: "עשיתי את הדוקטורט בשיתוף עם בחור מקיבוץ, שעבד באוניברסיטה העברית על דוקטורט באותו נושא. קיבלנו אישור נדיר לשלב ידיים. בהמשך התברר שהבעיה המרכזית שעבדנו עליה נחשבה בכלל לבלתי פתירה".

אחרי שנה הצליחו שני החוקרים הצעירים לפתור אותה, תוך שהם נאלצים להמציא מושגים וכלים חדשים כדי לעשות זאת. ההישג סידר להם משרות פוסט-דוקטורט: החבר התקבל לאוניברסיטת טקסס ופרידמן נסע ללוס אנג'לס, לאוניברסיטת קליפורניה. לצד עבודתו באוניברסיטה, פרידמן ייעץ גם למשקיעים בחברות סטרט-אפ. בהמשך היה מעורב בהקמת כמה חברות בעצמו, ואחת מהן אף נמכרה ל-IBM. הוא קיבל הצעה ממשקיע גדול להשתלב בחברה במשכורת פי שלושה מזו שקיבל באוניברסיטה. המציע היה מוכן גם לשלם מעשר למוסדות חב"ד וביקש ממנו לשאול את הרבי מלובביץ'. הרבי השיב בשלילה: תישאר במדע.

שמונה שנים הוא עבד באוניברסיטת קליפורניה, ואז קיבל הצעות מהמרכז האקדמי "לב" ומכמה אוניברסיטאות בארצות הברית. "שלחתי לרבי שאלה, וקיבלתי ממנו תשובה: קדימה לירושלים, ולתמיד!". ומאז הוא שם. תחילה כמרצה, אחר כך כראש חוג, סגן רקטור, רקטור וסגן נשיא למחקר.

פרידמן החל אז לנסות לעשות את החיבור בין המתמטיקה למדעי הטבע. "עד אז לימדו מתמטיקה בצורה תיאורטית מדי ומנותקת מהמדעים. עשיתי שינויים בתוכניות הלימודים בתחום". "כשאני מלמד קורס במתמטיקה", הוא מסביר, "אני לא מתחיל מהתיאוריה או מהוכחת משפטים, אלא דווקא מבעיה מעשית. אני מדגים את האילוצים שלה ומגיע למשוואה. זאת כדי ליצור לסטודנטים את הקשר בין המציאות למתמטיקה. רק אחר כך אני מסביר איך לפתור אותה. כך הם לומדים איך לגשת לבעיות בעולם המעשי".

אחת הדוגמאות להצלחת הגישה הזאת היא סטודנט מצטיין של פרידמן שהחליט להתמחות בחקר המוח. "לימדתי אותו איך לנתח נתונים שמגיעים משם. הוא ניסה לראות אם ניתן להבחין בדיכאון על ידי מיפוי פעילות המוח, והצלחנו למצוא קשר כזה. היום הבחור הזה מוביל בתחום ב-MIT ובדרך נרשמו כבר כמה פטנטים בנושא".

בהמשך, כצעד מתבקש מהנטייה שלו לעולם המעשי, עשה פרידמן הסבה לפיזיקה. בפיזיקה המבחן הוא בשטח, במציאות. וזו הסתכלות אחרת לגמרי".

"למדתי, בעיקר, בעצמי, וחלק על ידי הוראה".

פרידמן עוסק בשנים האחרונות בבעיה, שהוא מגדיר כמרכזית לאחדות היקום. "הרעיון שלי הוא לפתח מודל שמתייחס גם להשפעה של התאוצה. זה אמנם סותר את אחת ההנחות של איינשטיין ('השערת השעון', שאומרת שהזמן מושפע רק מהמהירות), אבל ההנחה הזו של איינשטיין שנויה במחלוקת בקרב פיזיקאים, בכל מקרה. פרידמן, יחד עם צוות הניסוי, החליט לערוך את הניסוי בצורה אחרת במאיץ החלקיקים בצרפת. "לניסוי זה פיתחנו ובנינו בעזרת סיוע של קבוצת מדענים מהמרכז הגרעיני בנגב ואוניברסיטת בן גוריון מערכת של צנטריפוגה ייחודית". הניסוי שם הניב תוצאות טובות יותר, ועדיין ההשפעה של התאוצה הייתה גדולה הרבה יותר ממה שעולה מהמודל שפרידמן פיתח. "לקחתי לשם סטודנטים שלי. הם השתלבו מהר והוכיחו את עצמם. כולם שם היו בטוחים שהם דוקטורנטים. אם הם היו יודעים שאלה סטודנטים לתואר ראשון, לא בטוח שהיו נותנים להם להיכנס". תוצאות הניסוי הזה פורסמו כבר בכמה מאמרים בכתבי עת מובילים באירופה.

"היה לי קשה לשתף פעולה עם הגרמנים", מודה פרידמן, "אבל הם היום בין המובילים בעולם בתחומים האלה. אחד מהם גילה לי שהוא ממשפחה נאצית שחלק מבניה המשיך להחזיק בדעות הללו גם אחרי המלחמה. הוא התארח אצלי בבית, שאל שאלות וגילה עולם אחר".

אז מהו היישום של התאוריה? "אם נבין איך התאוצה משפיעה, נוכל להבין את עולם החלקיקים וגם את עולם האסטרופיזיקה, כי גם שם חלק גדול מהתופעות קשור לתאוצות גבוהות. בעזרת התיאוריה שלי, הצלחתי, יחד עם פרופ' מנחם שטיינר מהמרכז האקדמי "לב", לפתור בעיה בת יותר מ-150 שנה שקשורה למסלולו של מרקורי, כוכב חמה.

"לפרויקט שלי יש גם פוטנציאל אדיר בתחום הייטק, כי הטכנולוגיה מגדילה כל הזמן את התדרים, למשל במחשבים. בתדרים כאלה לתאוצה יש השפעה משמעותית. בלי להבין איך היא משפיעה, לא נוכל להתקדם לתדרים גבוהים יותר. מצד שני, המכשירים והרכיבים הופכים להיות קטנים יותר ויותר. כיום מדברים על ננו טכנולוגיות ולא יכולים להגיע לרמה הקוונטית-אטומית, בגלל שאנחנו לא מבינים עד הסוף את החוקים שם".

למרות ההישגים בניסויים עד כה, פרידמן זקוק לעוד השקעות ועוד חוקרים. "זה לא משהו שאפשר לגייס עבורו כסף ממשקיעים. זה צריך להיות מימון ממשלתי", הוא אומר. "יש כאן אפשרות להגיע לחזית המחקר העולמית שיכולה להקפיץ אותנו קדימה. אני בטוח שהתעשייה בארץ תוכל לתרגם את התוצאות שלנו להישגים גדולים ולקצור את הפירות".

ברכת יישר כוח לפרופ' יעקב פרידמן!

<u>פרנסס דובי (סולוטבינו)</u> <u>[עלון 128 – נובמבר 2024]</u>

את דובי היכרתי לפני שנים כתלמיד בבית הספר התיכון "קריית שרת" בחולון, שם עבדתי במשך שנים רבות. הוא אחד מארבעה בנים של אטי ואבי פרנסס. **דובי הוא איש עסקים, מנחה טלוויזיה ומשקיע הון-סיכון אמריקאי-ישראלי. הוא מייסד ומנכ"ל של קרן ההון-סיכון Group 11, המנהלת נכסים בהיקף של למעלה מ-1.6 מיליארד דולר.**

ומהו הקשר אלינו?
מסתבר שסבתו, מרים זבלודוביץ, לבית אטו ויעקב גלר, היא ילידת סולוטובינו, דצמבר 1929.
הענקתי לה את תעודת ההוקרה מדור שני לדור ראשון באפריל 2023 [בתמונה – מרים עם בתה אטי].
מרים היא ניצולת אושוויץ; היא עלתה ארצה בנובמבר 1946, דרך זאגרב, באונייה "כנסת ישראל", נתפסה על ידי הבריטים, גורשה לקפריסין – ומשם חזרה ארצה.

המידע שלהלן הוא סיכום ראיון ומידע מוויקיפדיה, מאתר TheMarker ומ-ICE.
דובי נולד ב-20 **בנובמבר 1978 [בן 46 החודש]** וגדל בחולון. מצד אביו הוא נינו של הרב הראשי ליהודי בולגריה, אשר חננאל.
אימו הייתה עובדת עירייה ואביו עבד תחילה במס הכנסה, אולם לאחר מות סבו של דובי ירש אביו מוסך קטן, שאותו פיתח והגדיל לעסק עם מספר סניפים ו-400 עובדים. במוסך זה החל דובי לעבוד בגיל צעיר ולסייע בפרנסת המשפחה. בילדותו חלק חדר לצד שלושה אחים.
דובי מעיד על עצמו כמי שהיה תלמיד בינוני, ללא תעודת בגרות, שהעביר את זמנו **כמתנדב במגן דוד אדום.**
את שירותו הצבאי עשה בנח"ל והיה בן גרעין. הרצון לשירות משמעותי דחף אותו לקורס קצינים ולהתקדם בבה"ד 1 למפקד פלוגה.
הוא השלים תואר ראשון במדעי ההתנהגות וניהול באוניברסיטת בן-גוריון, למד לתואר שני במינהל עסקים באוניברסיטת UCLAבלוס אנג'לס, ונשאר להתגורר בארצות הברית.
בעקבות אחיו הגדול, ישי, עבר בשנת 2008 לסן פרנסיסקו - לטובת עבודה בדויטשה בנק, בצוות מצומצם של מנהלי הון פרטי, שביצע השקעות עבור בעלי הון. שם פגש את האוליגרך סרגיי גרישין. בשנת 2011 לקח גרישין את דובי אליו כיד ימינו ומנהל פעילות ב-SG, חברת ייעוץ פיננסי ללקוחות בעלי הון עם משרדים בארצות הברית, ברוסיה ובישראל. באותה שנה הקים דובי קרן הון סיכון שנקראה "SGVC".
בשנת 2014 נודע דובי **כמי שמכר את פוליסת ביטוח החיים היקרה בהיסטוריה לאדם בודד, בסך 201 מיליון דולר ונכנס לספר השיאים של גינס.**
במאי 2015 פנה דובי לדרך עצמאית. הוא קנה מגרישין את הבעלות על קרן הון הסיכון והחליף את שם הקרן ל- "Group 11". הקרן מאגדת השקעות בתחום הטכנולוגיה הפיננסית ומנהלת נכסים בשווי 1.6 מיליארד דולר.
החל משנת 2018 הוא חבר בצוות המשקיעים בתוכנית **"הכרישים"**, המשודרת בשידורי "קשת".
ביוני 2023 אירח פגישה של המנהלים הבכירים ב-OpenAI, שהבולט ביניהם הוא סם אלטמן בישראל.

ביוני 2024 דורגה Group 11 של פרנסס על ידי חברת המחקר PREQIN במקום הראשון לשנת 2024 בתור קרן ההון סיכון עם הביצועים הטובים ביותר בארצות הברית.

דובי נשוי לרוני אשל, גולשת גלים לשעבר ויזמת והם הורים לשלושה ילדים. בעשורים האחרונים הוא נמצא על קו אמריקה-ישראל, כשאחת הסיבות לכך טמונה, כאמור, בהשתתפותו בתוכנית "הכרישים", בה הוא משמש כאחד המשקיעים. בתוכנית "הכרישים" מתמודדים שונים משווקים רעיונות לקבוצת משקיעים, בתקווה לקבל כסף לפיתוח. דובי מספק הסבר להשתתפותו בתוכנית: "חייבים להנגיש את עולם ההשקעות לאנשים. לא יכול להיות שהצופה הישראלי מקבל רק תוכניות בישול ומהדורות חדשות. התוכנית הזאת נותנת תקווה וחלום מעבר לדמיון, בנאדם מבין שהוא יכול לקפוץ גבוה יותר. תראה אותי — אני בסך הכול אדם בינוני, אבל תמיד דחפתי את עצמי להיות טוב יותר", הוא מעיד על עצמו.

דובי בתוכנית "הכרישים" [צילום: דודו בכר]

במבט ציני אפשר לומר שכל דולר שאני מוציא על רעיונות בתוכנית מצדיק את עצמו ברמה השיווקית: אנשים יודעים פתאום מה זה גרופ 11, ושאני משקיע פינטק. זאת פרסומת", הוא מספר. לדבריו, השקיע כבר מיליוני שקלים במיזמים שהוצגו בתוכנית.

בזכות תוכנית הטלוויזיה, מזוהה היום דובי לא רק כמשקיע בעל חושים חדים, אלא גם כמי שמחזיק באוסף של גרביים צבעוניים, שהפכו לסימן ההיכר שלו...

כ-70% מההשקעות של דובי הן בחברות ישראליות, או שהוקמו בידי ישראלים, וכתוצאה מכך הוא שחקן פעיל בשוק המקומי והפך לסוג של תעודת הכשר עבור יזמים. דובי הוא גם **פרנטזור מבוקש (בנק מזרחי טפחות, הכשרה חברה לביטוח), ומגיש הפודקאסט "ההחלטה"** מבית מאקו.

קישור לכתבה עליו בערוץ 12 מה-22.4.2023:
https://www.youtube.com/watch?v=qZ9_97L17zY

תמצית מתוך ראיון "טרי" באתר ice מה-2.10.2024 מאת יהודה לוינגר:

- "נתחיל מהסוף: לאחרונה היית בכנס הסברה ישראלי וציוני גדול, מטראמפ ועד מרים אדלסון ועוד מה המסר שהעברת? ומה אמרת לטראמפ במפגש ביניכם שצולם?

"לאחרונה ביליתי מספר ימים בוושינגטון DC כחלק מהכנס השנתי של IAC, ארגון פרו ישראלי בו רוני אישתי ואני חברים וגם נמנים על תורמיו הגדולים ביותר. היה לי הכבוד לקחת חלק על הבמה במליאה המרכזית מול אלפי אוהבי ישראל נלהבים ולדבר באותו מעמד יחד עם מנהיגים אחרים כמו מרים אדלסון, צפרא כץ מנכ"לית Oracle, רון דה-סנטיס מושל פלורידה, העיתונאי דאגלס מארי, חברי יקיר גבאי ואחרים על החשיבות שבעמידה ובתמיכה חסרת פשרות לצד ישראל בימים גורליים אלו. **באשר לפגישה עם טראמפ – הוא הביע תמיכה בלתי מסויגת בישראל והזכיר את ההכרה שלו ברמת הגולן וכמובן את הסכמי אברהם שהוא ונתניהו הצליחו להוביל ושינו את פני המזרח התיכון. הוא מאוד אוהב את ישראל ושולט בפרטים בצורה לא רגילה.** בעיניי, לפני הכל, מדובר באיש עסקים מבריק, שמבין היטב לאן הרוח נושבת ולכן ניצלתי את המפגש עימו בכדי לדון בנושא, אותו הגדיר ראש

הממשלה נתניהו מהותי וקריטי למדינת ישראל והוא - מהפכת ה-AI. התוכנית הגדולה של טראמפ לשלום במזרח התיכון רבתי, עוברת דרך יצוא ידע, הסכמי סחר ופעילות סביב תשתיות לאומיות וקריטיות כמו הבינה המלאכותית ועל זה בחרתי לשים את הפוקוס, מתוך הבנה שבמידה וטראמפ ייבחר הוא יידע לסייע לישראל לקדם את היכולת שלנו בתחום, ויאפשר לנו לעשות את מה שאנו עושים יותר טוב מכולם - להפוך לחוד החנית של AI באזור ובעולם, בדיוק כפי שעשינו עם הסייבר.
בסוף הפגישה אמרתי לו: "מעתה בוא נקרא לזה "AI Nation לא Startup Nation"- כולם כבר 'חרשו' על המונח סטארטאפ ניישן וגם על המונח יוניקורן, בו משתמשים גם אלו שמזמן כבר לא שווים מיליארד דולר". הוא צחק ומאוד אהב. אני משוכנע שנשמע אותו משתמש בזה יותר בשנים הקרובות. אני מאמין שאפילו בימים אלו, הנושא נמצא בראש סדר העדיפויות הלאומי בישראל. וככזה הוא ינוהל ויתוכלל, כראוי לתשתית קריטית, מתוך משרד ראש הממשלה. כולי תקווה שנשמע מראש הממשלה התייחסות ישירה לנושא בתקופה הקרובה".

- היכן תפס אותך ה-7 באוקטובר, ושנה מאז - מה התחושות שהיו לך והשתנו או התגברו מאז?

"ה-7 באוקטובר תפס אותי במקום מגוריי, לוס אנג'לס, אבל הלב כמובן היה בישראל. כקצין ומפקד פלוגה לשעבר בבה"ד 1 וכישראלי פטריוט שכל משפחתו המורחבת חיה בארץ, מיד נרתמתי לסייע בכל מה שיכולתי וכמובן שגם עליתי על המטוס הראשון ארצה כדי להיות נוכח ולתת כתף. **אני מגדיר את עצמי, קודם כל ולפני הכול, כציוני. התחושות שהתגברו הן כמובן הרצון לשמור על המדינה הזאת, אין לנו אחרת, והדאגה הגדולה מהאנטישמיות הגואה שהחזירה אותנו לימים האפלים של שנות ה-30.**
אחד המיזמים המרתקים שהפקתי באל איי, יחד עם ידידי ליאור ששון, עיריית בוורלי הילס, הקונסול ישראל בכר וצוותו, היה **מיצג דגלים עצום שנמשך חודש עמד בלב העיר וכלל 1,145 דגלים שייצגו את ההרוגים בטבח הנורא הזה ועוד 251 דגלים שייצגו את החטופים שלנו. המיצג זכה לחשיפה אדירה בשטח, ברשתות החברתיות ובתקשורת הבינלאומית. בעקבות כך, הוחלט להשאיר אותו עומד כחמישה חודשים, בהבעת הזדהות וסולידריות חסרת תקדים.** בימים אלה, לקראת יום השנה של ה-7 באוקטובר, **המיצג הוקם מחדש בלב בוורלי הילס, כולל מחווה מיוחדת לחטופים, ויהיה שם במשך כמה שבועות, באחת הצמתים המפורסמות והעמוסות ביותר בלוס אנג'לס. אני ממליץ לכל מי שנמצא באזור לבקר שם. זו חוויה מטלטלת, ובו בעת גם מעוררת תקווה."**

- האם חווית או שמעת על התגברות אנטישמיות אצלך או מול לקוחות בגרופ 11 או אצל קולגות?

"כלל לא. ההיפך הוא הנכון. טבח ה-7 באוקטובר, ההפגנות הפרו פלסטיניות באוניברסיטאות בארה"ב, הבורות המוחלטת שהפגינו פוליטיקאים מהשמאל בארה"ב, כמו גם מנהיגי מוסדות אקדמיים בארה"ב, היוו סטירת לחי מצלצלת גם ליהודי ארה"ב וגם לאלו שאינם יהודים, שהשכילו להבין שישראל היא קו ההגנה האחרון של העולם המודרני והחופשי. אני רואה גל תמיכה עצום בישראל וביהודים, והמגמה מתעצמת בשבועות האחרונים בעקבות הישגי הצבא שלנו. **ישראל לא לצריכה לחפש סימפטיה וחיזוקים, אלא להמשיך להפגין קור רוח ונחישות בימים היסטוריים אלו ובעיקר להמשיך לנצח.** זו הברירה היחידה שלנו, וצריך לזכור: יותר מהכול, כולם אוהבים ומתיישרים לימינם של אלו המנצחים. הדרך עוד ארוכה, ויש לנו עוד המון עבודה בלבנון באיראן ובתימן אך לראייתי יש לנו מומנטום אדיר שיאפשר לנו לייצר מציאות חדשה במזרח התיכון. מה שכן, **הייתי שמח לראות יותר אחדות בעם בתקופה זו - יש מעט מאוד מאיתנו, ישראלים ויהודים, והאתגרים גדולים והיסטוריים. אחדות היא צו השעה.**
התפיסה שלי בחיים, כמו בעסקים, היא לעולם לא להסתכל אחורה בזעם, אלא קדימה בתקווה. אני באמת מאמין שמדינת ישראל היא פלא, ובתוכה, תעשיית ההייטק הישראלית מהווה כוח מניע חסר תקדים.
אני מבטיח לכם שאין אף משקיע בעולם, כולל אלו ממדינות שנחשבות אויבות ועובדות עם ישראל לעיתים במחשכים, שלא חולם לפגוש ולעבוד עם צוותים ישראלים. היכולות שלנו, היצירתיות, השאיפה למצוינות, היא משהו שבכל העולם מסתכלים עליו ומנסים לחקות. אז כן, לפעמים נשמעים קולות ניציים מבית ומחוצה לו, ולפעמים הם גם מתגברים יתר על המידה, אבל אנחנו חייבים לחזור להסתכל על התמונה הגדולה. **יש למדינת ישראל, ולישראלים, חשיבות היסטורית בבניית עתיד האנושות, אנחנו חוד החנית. והעולם יודע את זה. ההישגים של ישראל בשדה הקרב, ברפואה, בפינטק, במדע ובעצם בכל תחום שתבחרו, הם אור לגויים בכל מה שקשור לטכנולוגיה. וככל שנחזק את זה,**

כך נייצר עם העולם מערכת יחסים בלתי שבירה. הם יצטרכו אותנו, ואנחנו נהיה שם בשביל האנושות כי זהו תפקידנו ההיסטורי.
טכנולוגיה מתפתחת בקצב אקספוננציאלי, אנטישמיות אולי צומחת אבל היא צומחת באופן לינארי. לכן - הטכנולוגיה הישראלית היא לא רק מנוע הצמיחה שלנו אלא גם תעודת הביטוח שלנו".
...הקמתי יחד עם אנבידיה, מיקרוסופט ובשיתוף אוניברסיטת בן גוריון את "The Institute", מכון לימוד ומחקר בנושא AI, שמרכז ידע אדיר מתוך מטרה להטמיע אותו במערכות שונות ולקדם חברות ישראליות ואת מדינת ישראל, ולהפוך אותם לחוד החנית של המהפכה בעולם.
ולבסוף, **כמשקיע ציוני שהשקיע בישראל בשנים האחרונות מעל ל-2 מיליארד שקל בחברות בעלות זיקה ישראלית ברורה, אני עומד מאחורי המילים שלי ומאמין בלב שלם שישראל היא המקום הטוב ביותר בעולם למצוא (וגם להקים) חברות מגדירות קטגוריה. יש לנו את היזמים, המתכנתים, אנשי המכירות והשיווק הטובים בעולם. אתה יכול לדמיין מקום אחר בו יורים על מדינה מכל כיוון והאנשים ממשיכים לתפקד; לגייס הון; להביא לקוחות חדשים ולבנות חברות עצומות**? אני מסתכל פנימה לתוך הפורטפוליו שלי ולחברות הצעירות יותר שנולדו בשנים האחרונות כמו Dream Security, Masterschool, BridgeWise, Healthee, Venn, ואני פשוט נמלא גאווה. אין לי ספק שכבר נולדו בישראל חברות חדשות שתהיינה שוות מאות מיליארדים ואולי אפילו אחת מהן תחצה את רף הטריליון דולר.
תפיסה זו אגב הפוכה לחלוטין מהחלטות הזויות שאנו רואים סביבנו בממשל האמריקאי, באו"ם ולצערי גם בגופים שאמורים להיות בלתי תלויים.
החלטת מודי'ס על הורדת דירוג האשראי של ישראל ל-Baa1, היא אי הבנת כוחה של ישראל ומאזן האימה במזרח התיכון במקרה הטוב, או שהיא הפעלת לחץ פוליטי בעקיפין על ישראל במקרה הרע.
להשוות את כלכלת ישראל לזו של בולגריה, אורוגוואי או אנדורה ולתת לנו דירוג אשראי דומה לשלהן זה באמת לעג לרש, וגם זה ישתנה כי סופה של האמת לנצח... ".

- גרופ 11 גרפה כמה הישגים מרשימים השנה, גם ההשקעה בהייטק הישראלי בהובלתך ופיתוחו. מה החזון שלך לקרן ההשקעות בכלל ולסטארטאפים ישראלים בפרט?

"הקרן שלי זכתה להכרה של מגזין המחקר Preqin במקום ראשון בארצות הברית מבחינת ביצועים וגם זכתה להכרה של DowJones ו HEC Paris במקום השלישי בעולם מבחינת ביצועים.
בשונה מגופים אחרים מוכרים בהם ניתן לשלם כסף על כנסים ולקבל דירוגים ופרסים, אלו גופי מחקר בלתי תלויים **וזו תעודת כבוד ברמה הבינלאומית, לא רק עבורי, אלא עבור כל תעשיית ההייטק הישראלית.**

- לסיום: עונת הכרישים חזרה, הגם שצולמה הרבה אחורה. מה המסר שלך למשקיעים ישראלים ובכלל בעולם, צעירים שחולמים רחוק? יש טיפ למשקיע/יזם המתחיל שרוצה להתפתח?

"מעל לחצי עשור וכבר ארבע עונות שאני אחד השופטים בתוכנית ה-"כרישים". הרייטינג בעונה הזו הוא מהטובים שהיו לנו כשכל פרק עבר את רף ה-15% מכלל משקי הבית בישראל. אני מאמין שחינכנו בשש השנים האחרונות מאות אלפי צעירים שצפו בנו ואני מלא סיפוק ממה שעשינו עד כה.
לאחרונה הודעתי לאסף גיל מפיק התוכנית ולקשת שאני לא אמשיך לעונה נוספת. אני מלא הערכה אליהם, לצוות ההפקה ולחברי לפאנל. זה היה כבוד ענק להיות חלק מטלוויזיה שמלמדת אנשים בפריים טיים שאפשר להעז, לחלום בגדול ולנצח. אני מאמין שעוד יבוא יום בו אשוב בפורמט כזה או אחר לפריים טיים אבל כרגע אני נדרש במקומות אחרים.
עלי להיות בפוקוס מוחלט ולעשות דאבל דאון על יוזמות שחשובות למדינת ישראל וחשובות לי - עזרה עם יישום מהפכת הבינה המלאכותית בישראל וממנה, תמיכה בחברות המטרה של גרופ 11 כמו גם ישיבה כדירקטור בחמישה עשר דירקטוריונים, להיות הורה טוב יותר לשלושת ילדינו הקטנים ובעל טוב יותר לאישתי וגם - סיום כתיבת ספר הביכורים שלי "מבוא לניצחון" שיצא בתחילת השנה בהוצאת זמורה-ביתן. אני מאוד נרגש מהספר הזה ומאמין שהרבה אנשים ישכילו מלקרוא אותו ואולי אף ילמדו ממנו דבר או שניים."
ובנימה אישית, **אני מאחל לכל בית ישראל שנה טובה, שנת ביטחון ושגשוג, מייחל לחזרת חטופינו לחיק משפחותיהם, ומבקש מכולנו לזכור גם ברגעים קשים, כי אין לנו באמת ברירה אחרת - אנחנו אומה של ניצחון. לא ניצחון יחסי. לא ניצחון חלקי. ניצחון מוחלט".**

דובי פרנסס עם דונלד טראמפ

[באדיבות IAC]

דובי פרנסס עם נשיא ארגנטינה, חאבייר מיליי
[באדיבות המצלם]

קישור לכתבה המלאה:
https://www.ice.co.il/finance/news/article/1032546

יישר כוח לך, דובי, על עשייתך!

האחיות צ'בינר מרים, מירום פירי (ז"ל) וקולט הלנה (ז"ל) (מונקץ') [עלון 65 – פברואר 2020]

את האחיות מרים והלנה ראיתי בסרט שהוקרן בטלוויזיה בשנת 2013, המתאר את החיוניות שלהן, את ההומור ואת האהבה לים: קיץ וחורף הן צועדות, מביתן בתל-אביב, אל חוף הים ליד מלון "הילטון", שלושת רבעי השעה של הליכה נמרצת לכל כיוון, כשמרים כבר בת 90 והלנה בת 87!

אי אפשר שלא להיסחף אל שמחת החיים המדבקת הזו. בימים אלו, כשאני עורכת את עדכון דפי הקשר של הארגון שלנו, שוחחתי עם מרים כדי לוודא את פרטיה ואז הסתבר לי מיהי... מרים עברה את גיל 97 אך אחותה, הלנה, נפטרה, לצערה, לפני כשנה... להלן הקישור לסרטון המרגש כל כך שהוקרן בטלוויזיה:

https://www.youtube.com/watch?v=5a8yynjUh6U&fbclid=IwAR3L-Gc4kyBQ6bHIGiXS02dFB44aDzM-dn8wXEfcLywcRzfuBMn-_uO74cI

מרים נולדה בספטמבר 1922 במונקץ', השלישית מבין שבעה ילדים, והלנה נולדה ב-1926, החמישית. האבא, אברהם גולד, היה איש חרדי, שהכין בחורים ללימודים בישיבה. האימא, חנה, הגיעה מהעיירה בודקוביץ (היום – בסלובקיה) ושם משפחתה המקורי היה פלדברנט. אימה נפטרה בזמן לידה וחנה הועברה לחיות במונקץ' עם הסבתא, ששם משפחתה היה האוסלר – וזה היה שם משפחתה גם לאחר נישואיה לאברהם, ושם משפחתם של שבעת הילדים המשותפים, כיוון שנישואי חנה ואברהם היו דתיים בלבד ולא נרשמו אזרחית.

מרים ואחותה היותר מבוגרת (השנייה בתור), בת-שבע, עבדו בשנות המלחמה בבודפשט בייצור מחברות ומעטפות ובכריכתם. את המקצוע הן למדו עוד במונקץ', אצל הדוד, מוריץ רוט, שהיה לו מפעל / בית דפוס בעיר. מקצוע זה ילווה את מרים שנים רבות גם כבעלת מקצוע בארץ. הן הסתתרו עם ניירות אריים מזוייפים, כחלק מחברותן בארגון מחתרת מקומי, ברובע ה-14 בבודפשט (Zuglo) ושכרו חדר בביתה של יהודייה מקומית. העיר הייתה מופגזת בהפגזות כבדות על-ידי האמריקאים, האנגלים וגם על-ידי הרוסים. לגרמנים נותר גשר, שעליו מסילת ברזל, שנותר כאפשרות היחידה לצאת מהונגריה לאוסטריה, גשר שהיה קרוב למקום מגוריהן של מרים ובת שבע. בעקבות הפגזת הצבא הרוסי - נפצעה מרים בעין וברגלים וגופה התמלא רסיסים. בת שבע איבדה את שתי רגליה וימים אחדים אחר-כך נפטרה בבית החולים. מרים יצאה בכוחות אחרונים להשיג עזרה. רחובות ובתי בודפשט היו באפלה ורק השמיים הוארו באור הפצצות. היא התיישבה על שפת המדרכה וקראה לעזרה - והאמבולנס שהגיע העביר אותן לבית-חולים, שהיה ממוקם במרתפי המבצר בחלק השני של העיר - בּוּדה. כל הרופאים היו יהודים, שסרט מזהה מחובר לבגדיהם, ורק הרופא האחראי היה גוי; האחיות היו נזירות. בימים שמרים הייתה מורדמת - נפטרה אחותה בת שבע מפציעתה הקשה...

מרים (מימין) והלנה ז"ל (משמאל) עם קצין צבא ביום השואה 2016

מצבה הרפואי של מרים היה בכי רע. מתוך ערפילי התרדמה היא שמעה את שיחת הרופאים, שהותירו לה רק מספר דקות. אך מרים קטנת הגוף התאוששה מעט. כל בגדיה נחתכו בעת אשפוזה וכשרק סדין לגופה הועברה ל"בית-חולים" בפשט, בו שהו רק חולים יהודיים.

בית זה נשא דגל שוויצרי ולכן היה טריטוריה מוגנת. זה היה בית מגורים, שהוסב לשמש כבית-חולים; הצפיפות הייתה קשה והחולים שכבו במיטות קומתיים, כשרק שני רופאים מטפלים בהם. במקום זה טיפלו בפצעים הדלקתיים שהתפתחו בגופה - ובחום הגבוה שנלווה לכך.
לבית החולים הגדול בבודפשט נכנסו הגרמנים ורצחו רופאים יהודיים ו"חולים" [יהודים בעלי ממון, שהתחזו כחולים ומצאו מקום מקלט בבית-החולים]. בעקבות זאת נעלמו גם שני הרופאים שטיפלו במרים. בינתיים נכנסו הרוסים לעיר, בה נמשכו ההפצצות ורסיסים חדרו גם למזון. הרעב היה קשה והשלג שימש כמקור למים. כשנגמרה המלחמה הוחזרה מרים ל- Zuglo במזחלת. משם היא הגיעה לבאיה מארה [בהונגרית: Nagybánya), עיר במחוז מרמורוש שבצפון מערב רומניה, בשיפולי הרי הקרפטים המזרחיים בטרנסילבניה]. היא עבדה במטבח ותפקידה היה להשגיח על כשרות המזון, אך העובדות הגויות ידעו הכול גם בלעדיה...
ואז, כשכבר התחזקה, החליטה מרים לחזור הביתה ולראות מי עוד חזר. ברחוב הראשי במונקץ', מול העירייה, הייתה מסעדה של אוסלנדר – ושם פגשה מרים עם בנות הדודות שלה.
מבני משפחתה, שמנו, כאמור הורים ושבעה ילדים, חזרו אח ושלוש אחיות:
יוסי, שהשתחרר מדכאו חולה בשחפת, שרת ב"הגנה" בצ'כיה ובצבא בארץ; הוא נפטר ב-1981.
פירי (פנינה), האחות הבכורה, ילידת 1919. את המלחמה עברה עם אחותה הקטנה, הלנה, באושוויץ, שם דאגה וטיפלה בה כמיטב יכולתה; אולי גם בזכות זה שרדו. לאחר המלחמה נישאה למנחם-וולף מרמלשטיין (מירום), יליד אותו רחוב במונקץ' (שאיבד את אשתו הראשונה ובנו בשואה); הם עלו לארץ ונטלו חלק במלחמת השחרור. בארץ זכתה פנינה לגדל משפחה אוהבת ותומכת ולראות נכדים ונינים. פנינה הלכה לעולמה ב-2013.
מרים – הבת השלישית והלנה – הבת החמישית, שעברה, כאמור, את אושוויץ.
מרים עברה הכשרה צבאית בצ'כיה והוכשרה להיות תותחנית, בקורס שמנה 30 בנות. היא הגיעה ארצה בשנת 1949 ובארץ התחתנה. תחילה גרה בחיפה, אחר-כך בראשון לציון ובשנים הרבות אחר כך – בתל-אביב. כל השנים עבדה בכריכיות ובבתי דפוס – באותו מקצוע שלמדה במונקץ' [מרים ציינה שגם ראש עיריית בני ברק, ישראל גוטליב, היה יליד מונקץ'].
הלנה אחותה נשארה לגור בצ'כיה, שם נישאה ונולדו שני בניה. היא הגיעה ארצה בשנת 1969 עם הבנים, אך חזרה לגרמניה למשך מספר שנים כדי להסדיר את זכויותיה לקבלת פיצויים.

הלנה ומרים חיו יחד קרוב ל-30 שנים (!) וחלקו את חוויית ההליכה היומיומית לחוף הים, במרץ ובעליזות. הן התאמנו בפעילות גופנית, בישלו יחד, תפרו ושמרו על חיוניות וחוש הומור נפלא.
עד לפני חודשיים הקפידה מרים על ההליכה לים ועל שחייה בבריכה.
מרים ניחנה בזיכרון נפלא, היא אוהבת לקרוא ופותרת תשבצים בכל העיתונים היומיים.
למרים שתי בנות, נכדה ונינה.

היי ברוכה וזכי לבריאות איתנה!

מרים צ'בינר החייכנית בתמונות משנים עברו

מרים (משמאל) והלנה – חוף הים "הילטון" בתל-אביב;
את חלוקי המגבת הן תפרו בעצמן...
את שמחת החיים רואים על פניהן!

החברים מחוף הים חוגגים למרים (במרכז) יום הולדת 90;
[מימין (בבגד לבן) – שושיק שני]

שלוש האחיות ששרדו:
פירי (פנינה), מרים והלנה
(מימין לשמאל)

מרים צ'בינר מקבלת את
תעודת ההוקרה מטעם
הארגון שלנו

<u>צחור (וייס) זאב (דילובה / מונקץ')</u> [עלון 126 – ספטמבר 2024]

זאב צחור היה **פרופסור להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ומייסד ונשיא "המכללה האקדמית ספיר".**

"מכללת ספיר" ממוקמת פחות מ-4 ק"מ מגבול עזה. במתקפת הפתע על ישראל ב-7 באוקטובר 2023 היו קרבות בכביש 232 הסמוך למכללה, שהביאה לכך ששטחי הקמפוס היו מלאים בניפלי תחמושת. מבין הנטבחים במתקפה נמנים סטודנטית אחת, ארבעה חברי סגל אקדמי, ושלושה חברי סגל מנהלי. זאת ההזדמנות לחלוק כבוד למייסד המכללה!

אל סיפורו הגעתי דרך תיעוד של אחד מחברי מחתרת תנועות הנוער הציוניות – ברוך צחור (וייס). ברוך נולד ב- 1922 בדילובה/טריבּוּשֶן (Terebesfejérpatak/Dilove) [מחוז ראחוב].

אחד מאחיו של ברוך היה שמואל וייס, אביו של זאב צחור (1915-1989).

להלן תמצית מוויקיפדיה: "צחור נולד וגדל בנתניה [ב-1941]. הוריו [*ראו בהמשך] היו חניכי בית"ר, עולים בעליית "אף על פי" וחברי אצ"ל. שמו ניתן לו על שם זאב ז'בוטינסקי. בגיל 14 עזב את הבית והצטרף כילד חוץ לקיבוץ רמת הכובש וב-1960 התקבל לחברות בקיבוץ. הוא התגייס לנח"ל ויצא לקורס קציני חי"ר ואחר כך פיקד על מחלקה של חיילים בעלי רקע קשה, שגוייסה לנח"ל (גרסה מוקדמת של מקא"ם [=מרכז קידום אוכלוסיות מיוחדות]). חזר לקיבוץ והיה בו מרכז המטע.

ב-1969 עבר למדרשת "שדה בוקר" והיה **מזכירו של בן-גוריון**, עיקר תפקידו היה סיוע לבן-גוריון בכתיבת סדרת הספרים 'זיכרונות'. בשנים 1971–1973 למד במחלקה להיסטוריה באוניברסיטת בן-גוריון (אז אוניברסיטת הנגב). תואר שני ודוקטורט עשה באוניברסיטה העברית בירושלים.

במילואים השתתף בארבע מלחמות כמפקד פלוגה: ששת הימים, ההתשה, יום כיפור ומלחמת לבנון הראשונה. היה ממייסדי תנועת 'שלום עכשיו' וחבר ב'פורום על' של התנועה.

לסגל האקדמי של אוניברסיטת בן-גוריון הצטרף כאשר למד לתואר הראשון ב-1972 והתקדם מאסיסטנט ועד לפרופסור מן המניין. ב-1984–1986 היה ראש המחלקה להיסטוריה באוניברסיטה. ב-1993 התבקש על ידי המועצה להשכלה גבוהה להפוך את 'מכללת הנגב', שהייתה שלוחה של אוניברסיטת בן-גוריון, למכללה עצמאית. הוא ייסד בה את המכללה האקדמית 'ספיר' והיה נשיא המכללה למן הקמתה ועד ל-2011.

צחור יזם חוג של פרופסורים, שלימדו יום בשבוע בבית ספר תיכון בנגב.

בבית הספר התיכון "מעלה הבשור" הוא לימד 16 שנים.

היה חבר 'ועדת המקצוע' של משרד החינוך להיסטוריה ולימודי ארץ ישראל, חיבר חוברות לימוד לבתי ספר. מ-1973 כתב ברציפות טורים לעיתונים, בעיקר למדור 'דעות' ב'ידיעות אחרונות'.

מחקריו מתרכזים בלאומיות המודרנית, תולדות הציונות, המאבק להקמת מדינת ישראל, דרכי הצמיחה למנהיגות ועיצוב הזיכרון. ספרו "עיצוב הישראליות" מתמקד בהבניית הזיכרון הישראלי. 'כשז'בוטינסקי וטרוצקי נפגשו', ספרו מ-2012, הוא שילוב של מחקר היסטורי ודמיון ספרותי. האוטוביוגרפיה 'היינו התקומה', שהופיעה ב-2015, חותרת להבנת בני דורו.

זאב צחור נפטר ב-23 בינואר 2017 ונטמן בבית הקברות בקיבוץ רמת הכובש.

<u>פרסים</u>: 1983 – פרס יצחק שדה לספרות צבאית
1998 – פרס יצחק בן-צבי לחקר ארץ ישראל
2001 – פרס רוטרי לתרומה להשכלה הגבוהה בישראל
2008 – פרס הרצל
2008 – פרס בובליק, האוניברסיטה העברית
2010 – יקיר הנגב
2014 - פרס דוד בן-גוריון

<u>תפקידים</u>:
הועד המנהל של המכון הישראלי לדמוקרטיה
הוועד המנהל של יד טבנקין, הוועד המנהל של עמותת ידיד המועצה המדעית של יד יצחק בן-צבי
המועצה להנצחת זכרם ופועלם של הנשיאים וראשי הממשלה
המועצה המייעצת שליד מבקר המדינה
הוועד המנהל של מרכז זלמן שזר
הוועד המנהל של סינמטק שדרות
מועצת הארכיונים העליונה
יו"ר פרס ספיר (2011)
ועדת המערכת של מכון בן-גוריון

<u>צחור כתב 10 ספרים</u> וכן היו 4 ספרים שערך."

מתוך "מקור ראשון" מה-24.9.2015 מאת נעמה אנגל משאלי:

"הוא [זאב] נולד בשנת 1941 בשכונת בן-ציון בנתניה. **אביו, שמואל וייס, היה מבכירי התלמידים בישיבת ויז'ניץ בעיירה מונקץ' שבצ'כוסלובקיה,** בזמן שמסביב נשבו בעוצמה רוחות הציונות. כשזאב ז'בוטינסקי ביקר בעיירה, שלח האדמו"ר את תלמידו הנבחר לבחון מקרוב מהו סוד קסמו של מנהיג בית"ר, המדיח אלפי יהודים לכפירה הציונית. **לאחר שנפגש עם ז'בוטינסקי לשיחה שארכה שעתיים, לא שב שמואל לישיבה. הוא הפליג לישראל על סיפונה של אניית המעפילים "קטינה" [Katina], במסגרת העלייה הבית"רית הבלתי לגאלית.** כשהיה בלב ים חלה בטיפוס. אחות בשם דבורה אדלר טיפלה בו במסירות, והוא התאהב בה - ולימים נשא אותה לאישה.

כל ימיו חש שמואל וייס כי הוא חב את חייו לראש התנועה הרוויזיוניסטית: בזכותו ניצל מגורלם של חבריו לישיבה, שנשלחו כולם ברכבות המוות לאושוויץ. דמותו חמורת הסבר של ז'בו – 'היחיד בעולם שאבא דיבר בשבחו', אומר פרופ' צחור - השקיפה על בני ביתם של דבורה ושמואל. את בנם בכורם קראו על שמו, וגידלו אותו בסביבה רוויזיוניסטית מובהקת: בגן הילדים, שאותו פקד, היו מלבדו עוד ארבעה בנים בשם זאב, וארבע בנות שנקראו זאבה.

זיכרון הילדות הראשון של זאב צחור הוא העוצר שהוטל על שכונת מגוריו בנתניה הרוויזיוניסטית, בזמן שהמשטרה הבריטית ואנשי ההגנה חיפשו אחר שני הסרג'נטים שחטף האצ"ל. באותו זמן, לפי מיטב זיכרונו, אמו הכינה בחשאי סעודה אחרונה בעבור שני החטופים, שהוחזקו במלטשת יהלומים נטושה עד להוצאתם להורג. כעבור שנה היה אביו מאנשי אצ"ל שערקו מחטיבת אלכסנדרוני והגיעו לחוף כפר ויתקין כדי לפרוק את הנשק מהאנייה 'אלטלנה'. חילופי האש שהתפתחו בין צה"ל לאנשי אצ"ל פערו בנפשו פצע שלא הגליד"

בכתבה שפורסמה בעיתון "הארץ" על ידי קובי בן-שמחון ב- 24 באוגוסט 2004 נכתב: "סיפור המעשה מתחיל במונקץ', עיירה בצ'כוסלובקיה. ערב אחד נכנס מנהיג בית"ר לבית כנסת בעיירה כמו סערת אור. אביו של צחור, **שמואל וייס**, שגדל בבית חסידי אולטרה אורתודוקסי, **נשלח על ידי הרב שלו** [הרב שפירא] **להקשיב מה אומר אותו ציוניסט לשומעיו. הנאום של ז'בוטינסקי חישמל את קהל המאזינים, התלמיד המצטיין של הרב נלכד, ובתום הנאום לא חזר לישיבה ונעשה לציוני בית"רי.**

על סף מלחמת העולם השנייה הוא העפיל לארץ ישראל באונייה של תנועת בית"ר וכך ניצל מהנאצים, שהכחידו את כל חבריו שנשארו ללמוד בישיבה.

החוב לז'בוטינסקי ולציונות ממשי: האב קרא לבנו בשם זאב וחינך אותו לעמוד בקדמת המעשה ההיסטורי, לעולם לא להזדנב אחריו. בגיל 62, להט העשייה מבית אבא עוד בוער בעצמותיו של פרופ' זאב צחור, הוא חש שאסור לו לנוח, תמיד חייבת להיות מטרה ראויה, בסדר גודל כזה שתשאיר חותם, שתצרוב את המדבר אם אפשר."

זאב נפטר, כאמור, בינואר 2017, בן 75. אנשי מכללת "ספיר" ספדו לו. נשיא ספיר הנוכחי, פרופ' עמרי ידלין: **"זאביק היה מנהיג אקדמי משכמו ומעלה, המזוהה יותר מכל עם הרוח המיוחדת שאנו מכנים 'רוח ספיר' - המשלבת מצוינות אקדמית - עם סולידריות ויזמות חברתית, חיבור לקהילה ופיתוח הנגב. הוא היה דמות אהובה והוא יחסר לנו מאוד."**

יו"ר הוועד המנהל וחבר הנאמנים של מכללת ספיר, עו"ד גלעד שר: **"אנו נפרדים היום מאחד האנשים החשובים ביותר בתולדותיה של מכללת ספיר, והדמות המזוהה ביותר איתה. זאביק היה חלוץ בעשייתו ונחוש מאוד לכל אורך הדרך על פיתוחה ותרומתה לפיתוח הנגב. ספיר התברכה באיש והוא יחסר לכולנו ."**

מזכ"ל התנועה הקיבוצית, ניר מאיר, ספד: **"איבדנו היום איש התיישבות ותיק, שידע לשלב בין הרוח להקמה וחיזוק ההתיישבות בנגב, ובדרום בכלל. פרופ' צחור שם לו למטרת חיים לפעול למען קירובה ופיתוחה ההשכלה והאקדמיה לפריפריה."**

לזאב שני אחים, שיבלח"א, יגאל ועזרא, המתגוררים בקיבוץ רביבים שבנגב.

יגאל צחור:
למד לתואר שני בהיסטוריה של עם ישראל ובמדע המדינה באוניברסיטת ת"א;
מנכ"ל לשעבר במדרשת שדה בוקר;
מנכ"ל לשעבר במרכז רעיוני חינוכי בית ברל.
יגאל כתב מספר ספרים: 1. לכתך במדבר (2000) 2. דרך נשר בשמים (2007) 3. עוטף ישראל (2007) 4. בעיני הבנים (2012) 5. שיח לוחמים (2015)
6.יומן מבצע (2015) 7. החצר האחורית שלנו (2017) 8. חיים בצל העימות (2019) 9. בנתיבי הארץ (2021) 10. גולדה מזווית אחרת (2022)
יגאל הוא יו"ר עמותת מרכז גולדה מאיר ברביבים. בכתבה מה-1.8.2023 ב"רשויות" הוא אומר: "עבורנו, חברי קיבוץ רביבים, שחוגג 80 שנה להיווסדו, גולדה הייתה בת בית, אחת משלנו. הקמנו ארכיון על שמה, בו מוצגת פעילותה הציבורית לאורך 60 שנה. החל מתפקידה כיו"ר מועצת הפועלות בירושלים, ועד התמנותה לראש ממשלת ישראל."

עזרא צחור:
התמונה היא מתוך כתבה מאתר "סיפורו של לוחם – כוח נתי" בה מספר עזרא על תקופת היותו לוחם בפלוגת חרמ"ש במלחמת יום הכיפורים.
עזרא הינו צלם, הנוטל חלק בתערוכות צילום רבות. בכתבה מ- MyNet קיבוץ מינואר 2017 הוא מספר על עשייתו בכלל, ועל תערוכה ספציפית בה השתתף בקטגוריה: צילום טבע וסביבה. מתוך הכתבה: "השנה אני משתתף זו הפעם השלישית ב'עדות מקומית', ושמח להיות שותף לתערוכה זו, הן בבחירת התצלומים והן בהדפסה ובתצוגה שלהם על קירות המוזאון. התצלום שלי שנבחר השנה אינו מייצג את הפעילות שלי כצלם. אני מצלם באופן שוטף את החיים בנגב, ובעיקר את הפזורה הבדואית. אני, כחבר רביבים, הגר בשכנות לביר הדאג', חווה אותה על בסיס יום-יומי, במפגשים נעימים יותר ונעימים פחות.
...עצם היותי שכן של הבדואים מציב בפניי אתגר לא פשוט של עמידה בכללי המותר והאסור. אני מחויב לא להעלות תצלומים של נשים ונערות. פעמים רבות אני מוזהר, שכן עצם הצילום מהווה סכנה עבור המצולמות ואולי גם עבורי. סיפור מייצג, למשל, היה כשהגעתי לְחתונה ושאלתי אם אני יכול לצלם. התשובה שקיבלתי הייתה "חופשי, אח שלי". אז יצאתי מאוהל הגברים לכיוון אוהל הנשים, ושם נגמרו הנימוס וההזמנה הלבבית. הם דאגו שלא אתקרב יותר.

התקופה הטובה ביותר לצילום היא תקופת המרעה, אז מצב הרוח מרומם יותר ויש פחות השגחה על הרועים ובעיקר על הרועות. מעבר להיותי צלם, הרוכב על אופניו ומצלמה על גבו, אני מורה לצילום בבתי הספר נופי הבשור ויובלי הבשור בחבל אשכול, ובזה אני מוצא הרבה מאוד עניין וסיפוק."

אחד מצילומי הטבע המרהיבים של עזרא

צילומי טבע מרהיבים של עזרא צחור

צילום מתוך תערוכת רחוב בן גוריון בתל אביב אוקטובר – נובמבר 2021

שלושת האחים לבית צחור (וייס) – מימין: עזרא, זאב ז"ל ויגאל

2014: זאב צחור מקבל את פרס דוד בן גוריון, המיועד "לחוקרים, סופרים, מחברים, אנשי רוח, אנשי מעשה, שבפועלם ובמעשיהם מנציחים את חזונו של דוד בן-גוריון ומקיימים מורשתו." איתו בתמונה השר משה ארנס והשופטת דליה דורנר.

פרט מעניין: על פי אחת הגרסאות, בדילובה נמצא המרכז הגיאוגרפי של אירופה. במקום ממוקמת ליד האנדרטה האוסטרו-הונגרית גם אנדרטת מתכת מהתקופה הסובייטית (1977). המקום משמש אטרקציה לתיירים רבים.

מן העיתונות: יגאל צחור [עלון 129 – דצמבר 2024]

בעלון 126 מספטמבר 2024 סיפרתי את סיפורו של זאב צחור (וייס) ז"ל מייסד מכללת ספיר. אביו, שמואל, היה יליד דילובה, שעבר למונקץ'. בתיעוד תועדו גם שני אחיו של זאב: יגאל ועזרא.
יגאל, בן 80 [החודש], היה מנכ"ל במדרשת שדה בוקר ומנכ"ל במרכז רעיוני חינוכי בבית ברל. הוא כתב מספר ספרים. במוסף החג של "ישראל היום" מה-22.10.2024 הופיעה כתבה, פרי עטו של אייל לוי, שכותרתה הייתה: "מי ידע שכך יהיה: מסע בעקבות ספר השיחות עם תושבי העוטף, שחלקם נרצחו ונחטפו, והפך למסמך מטלטל". כותרת המשנה הייתה: **"בשנת 2018 יצא יגאל צחור למסע בין יישובי עוטף עזה המופגזים ● השיחות עם התושבים - שחלקם נרצחו ונחטפו בשבת השחורה - תועדו בספרו "חיים בצל העימות", המהווה כעת מסמך דרמטי על החלום ושברו● שנה אחרי הטבח, חזרנו אליו ואל חלק מהמרואיינים, כאלה שהקרובים להם ביותר לא שרדו ● "7 באוקטובר גרם לשבר נורא בצד האמוני והרגשי", אומר צחור, "מתוך 250 החטופים הכרתי אישית 50, ומההרוגים יש 30 שהיו ידידי נפש".**

- קישור לכתבה המלאה: https://www.israelhayom.co.il/magazine/shishabat/article/16650706

אעלה תמצית מכתבה זאת: "לפני שש שנים החליט יגאל שיש נושא שמחייב את טיפולו הדחוף - החיים ביישובי עוטף עזה בצל העימות המתמשך עם השכנים מעבר לגבול. 'רציתי להבין מה אנשים שם חווים, ולא מפרשנות בתקשורת', הוא מסביר. ...וכך יצא צחור למסע ארוך בין יישובי העוטף. הוא ביקר במושב נתיב העשרה, עבר בשדרות, נסע לאורך כביש 232, נכנס לקיבוץ עלומים ולקיבוץ בארי והרחיק עד כיסופים. **ספרו "חיים בצל העימות"** (הוצאת כרמל) יצא לפני חמש שנים, אבל כיום, אחרי 7 באוקטובר, המקומות והאנשים שבו מקבלים משמעות אחרת.
בין תושבי העוטף שצחור נפגש עימם הייתה שושן הרן מקיבוץ בארי, שבעלה אבשלום, אחותה לילך וגיסה אביתר קיפניס נרצחו בשבת השחורה. שושן, יחד עם בתה עדי ונכדיה נווה ויהל, נחטפו לרצועה וחזרו ממנה, אבל נאלצו להיפרד מבן הזוג והאב טל שהם, שעדיין נמצא בשבי. הציטוט הזה שלה, שנשמע היום מנותק מעט מהמציאות הוא, לדברי צחור, **'חלק מהאמירה שמסבירה שכאן מקומנו ושעלינו להתעקש עליו, כי ככה גדלנו וחונכנו על ידי הורינו. כולם כאן היו חניכי תנועות נוער שאמרו 'באנו להתיישבות ונחרוש עד התלם האחרון' - וזה עבר לילדיהם.** "האם זה אפשרי? יסתדר? היו כאלה שהתרגלו למצב המתוח ונשארו, והיו כאלה שקמו ועזבו. המאפיין העיקרי בשיחות שקיימתי היה החיים בין החשש ממה שיכול לקרות לאופטימיות שאפשר לחיות ביחד".
זו התעקשות לחיות כאן למרות העובדה שהמציאות לא השתנתה, ואף נעשתה קשה יותר?

"אין לי תשובה אחת לזה. **אחי, זאב ז"ל, כנשיא מכללת ספיר, היה בכל בוקר בשעה שמונה עומד בשער כדי לקבל את הסטודנטים. הקסאמים נפלו מסביב, והמכללה רק הלכה וגדלה. אני לא יודע להסביר למה סטודנטים מהמרכז בחרו להתגורר באזור קרב. כנראה יש קסם בלהיות חלוץ".**
צחור גר בקיבוץ רביבים, בין באר שבע למצפה רמון, מרחק של חצי שעת נסיעה מיישובי העוטף. הקיבוץ מארח כיום את תושבי קיבוץ חולית המפונים מהיישוב שנפגע במתקפה הרצחנית.
"כרמלה ואורי דן מניר עוז היו אידיאליסטים שדוקיום ושותפות היו טבועים בדנ"א שלהם", הוא אומר, "הם חשבו שלא ייתכן שהמצב לא יסתדר בסופו של דבר, וככה גידלו את ילדיהם. היה להם ממד ציוני אמיתי, שאין דבר כזה שבאת למדבר להקים יישוב מאידיאולוגיה ואחרי כמה קסאמים תברח.
"גם אני הייתי בקונפליקט הזה, אבל 7 באוקטובר חידד אצלי את המשמעות של חיית אדם, שאין מעבר לגבול רצון להכיר

בך, אלא השאיפה העיקרית שם היא לחסל אותך. יחד עם זה, יש לי חברים ברשות הפלשתינית כמו סופיאן אבו זיידה, שהיה השר האחראי לענייני אסירים."

בהמשך הכתבה ישנה התייחסות לשיחה של יגאל עם אורית צדיקוביץ: "לפני שש שנים, כשהחל את מסעו בין יישובי העוטף, הוא פגש את אורית צדיקביץ', שהתוודתה בפניו כבר אז על פחדים ועל מחשבות עזיבה, אבל בחרה להישאר. במתקפה הנוראה נרצח עומר, הגרוש שלה ואבי ארבעת ילדיה, ויחד איתו גם גיסה שחר אביאני."

עומר צדיקביץ ה"ד היה בנם של יואל [נפטר לערך בספטמבר 2023] ודינה, תושב כפר עזה. דינה היא בתו של מיקי רובין, יליד מונקץ', בוגר הגימנסיה העברית בעיר; בן דודו של עמוס רובין, שהיה בנו של אליהו רובין, המנהל השני של הגימנסיה, שהחליף את המנהל הראשון, דר' חיים קוגל. אומרת אורית: "ארבעת הילדים שלי לא מוכנים לשמוע על עזיבת הקיבוץ. יש לי בן שמשרת בנח"ל, בת בשנת שירות, בן בתיכון ובת בבית ספר יסודי. בימים קשים של מתח ביטחוני, אנחנו מרבים לשוחח בינינו. אצלנו מותר להגיד שפוחדים וחוששים".

כפר עזה איבד בשבת השחורה 64 מאנשיו. "היו במהלך השנים מחשבות על עזיבה, אבל ישר מחקתי אותן", מספרת אורית כעת. "אני מאוד פעילה בקהילה. ערכתי את עיתון הקיבוץ במשך עשור וישבתי בהנהגה החברתית. אני לא יכולה לגור במקום אחר ולחשוב שהקהילה תמשיך בלעדיי, אבל עכשיו הכול התהפך.

"עוד לא החלטתי אם לחזור לקיבוץ. יש לנו שנתיים בקיבוץ רוחמה כדי להחליט. אם הייתי צריכה לתת תשובה מחר, לא הייתי חוזרת. צריך לנשום, להבין מה קרה. **חיינו כל השנה הזאת את השכול ואת האבל. יש 64 אזכרות ואני הולכת לכולן**, לא מפספסת ."

צחור, אלמן ואב לחמישה, זוכר היטב את המחדל של מלחמת יום הכיפורים. הוא היה אז מילואימניק ושירת במשך חמישה חודשים. כשחזר, הוא פגש ברביבים את ראש הממשלה דאז, גולדה מאיר, שהייתה בת בית בקיבוץ שבו התגוררה שרה, בתה. "היו לי ילדים קטנים, הלכתי עם העגלה במדרכה, ומולי מופיעה פתאום גולדה", הוא נזכר, "זה היה אינסטינקטיבי, כי אהבתי אותה, אבל אמרתי לה 'רבים מחבריי נפלו בקרב, את חייבת להתפטר, אחרת נצא לרחוב', והלכתי. "היא הייתה בשוק ואמרה לבתה, 'אני רוצה שתזמיני אותו אלינו'. באתי וישבנו במשך שעתיים. היא אמרה לי, 'מעולם לא הייתי גנרלית, וכל חייל שנופל מקצר את חיי בחודש'. זה היה אמיתי, מהלב".

יגאל צחור [צילום: אפרת אשל]

<u>פרופ' קהת חנה (ביצ'קיב)</u> <u>[עלון 91 – דצמבר 2021]</u>

בספטמבר 2015 הגיעה אל תיבת המייל שלי פנייה ובה היה רשום "... **גם** אני ממשפחת יָגֶר מביצ'קיב, סבא רבא שלי היה מאיר יהודה לייב יגר." על החתום הייתה דר' חנה קהת. התרגשתי משתי סיבות: גם הסבא רבא שלי היה מאיר לייב יגר, גם לי הייתה משפחה באזור (סבא ואבא נולדו בקוסובסקה פוליאנה, מחוז ראחוב, שגם ביצ'קיב שייכת אליו).

סיבה נוספת: השם של דר' חנה קהת היה מוכר לי כדמות ציבורית, מייסדת "קולך" – תנועה פמיניסטית ציונית-דתית [על כך – בהמשך].

חנה נולדה בירושלים למשפחה חרדית, אביה הוא הרב שלמה פישר, מראשי ישיבת איתרי. היא נשואה לרב ד"ר ברוך קהת (קץ), לשעבר ר"מ [ריש מתיבתא = ראש ישיבה] בישיבת "אור עציון" וכיום ר"מ בישיבת "מחנים". לבני הזוג ששה ילדים וחמישה נכדים. בעבר התגוררו בנווה דניאל שבגוש עציון, כיום הם מתגוררים בירושלים.

פעילותה החינוכית של חנה מצטיינת בפריצות דרך: בשנת 1994 החלה ללמד במכללת "אורות ישראל" שבאלקנה. בנוסף להוראת מחשבת ישראל ותנ"ך, חנה הקימה במכללה את המסלול לחינוך ידידותי, כניסיוי בהכשרת מורים לחינוך הומניסטי-יהודי. המסלול פעל עד שנת 2001 כבית מדרש. המכללה אימצה חלק ממרכיבי הניסיוי, כמו לימודי בית מדרש ולימודי תורה לשמה.

בשנת 1998 כיהנה חנה כראשת מדרשת לינדנבאום ("ברוריה") בירושלים. היא הייתה בין יוזמי בית הספר "ראשית" בגוש עציון, המשלב ילדים בעלי מוגבלויות – כרבע מכל כיתה.

ביולי 1998 הקימה חנה את "קוֹלֶךָ" - פורום הנשים הדתיות, שהיא תנועה פמיניסטית דתית. מטרות התנועה, כעולה מפרסומיה הן: "להוביל שינוי חברתי ותודעתי בנושא שוויון מגדרי בקהילה הדתית בישראל; להפיץ את ערכי השוויון והכבוד ההדדי, לפעול לשוויון הזדמנויות לנשים בתחום הציבורי, לקדם את זכויותיהן בספירה הדתית וההלכתית, לתקן את העדר השוויון במעמדן האישי בנישואין הדתיים ולהיאבק באופן נחרץ בכל צורה של אלימות מגדרית" [על פי ויקיפדיה].

חנה למדה במחזור הראשון של "בית הספר למנהיגות חינוכית של מכון מנדל למנהיגות" והייתה עמיתת מחקר ב"מכון הרטמן" בין השנים 2003–2008. בשנת 2007 התבקשה על ידי ראשי המכון להקים בית ספר תיכון דתי לבנות בשם "מדרשיית הרטמן לבנות". התיכון הוקם בקמפוס של תיכון "אוולינה דה רוטשילד". בנובמבר 2007 עזבה חנה את המוסד עקב התנגדותה לניהולו על ידי גבר.

כאמור, ביולי 1998 הקימה את "קולך" – תנועה פמיניסטית ציונית-דתית, מתוך כוונה לקדם שוויון לנשים במסגרת החברה הדתית. היא עמדה בראש התנועה עד 2004. בשנת 2008 שבה להנהלת הארגון.

במסגרת התנועה פעלה חנה בשנת 2003 להדחת הרב יצחק כהן, ראש המדרשה לבנות באוניברסיטת בר-אילן, עקב תלונות על הטרדה מינית. בעקבות פעילותה הקימה האוניברסיטה ועדת בדיקה בראשות הרב יובל שרלו, וזו הביאה להדחתו של הרב כהן. פרשה זו הייתה אחת הגורמים להקמת "פורום תקנה", פורום לטיפול בתלונות על הטרדה מינית מצד בעלי סמכות במגזר בהשתתפות "קולך".

כיום חנה היא פרופסור ומרצה במחשבת ישראל, בתנ"ך, ובלימודי מגדר במכללות האקדמיות לחינוך "גבעת וושינגטון", ו"סמינר הקיבוצים".

פרסים ואותות

בשנת 2004 קיבלה חנה את "אות הנשיא למתנדב" כהוקרה על הקמת "קולך" ופעילותה הציבורית.

בשנת 2005 קיבלה את "אות שדולת הנשים" ואת מענק "קרן אבי חי" לשבתון.

בנובמבר 2010 קיבלה תואר "דוקטור לשם כבוד" מ"מכון ויצמן למדע".
בשנת 2015 זכתה ב"פרס רפפורט" ל"עשייה נשית פורצת דרך ומחוללת שינוי בחברה הישראלית".
בשנת 2016 קיבלת אות הוקרה מטעם ארגון "ויצו-ירושלים".
באוגוסט 2017 זכה ספרה "משהפכה התורה לתלמוד תורה", ב"פרס מתנאל" לספר הטוב ביותר במחשבת ישראל לשנת תשע"ז, מטעם "האיגוד העולמי למדעי היהדות".
ספרים נוספים שכתבה ופרסמה חנה במהלך הקריירה האקדמית שלה הם:
"משנת הנצי"ב" (1990);
"פמיניזם ויהדות – מהתנגשות להתחדשות" (2008);
"תלמוד תורה לנשים – אידיאה ומשמעות" (2008);
"משהפכה התורה לתלמוד תורה: תמורות באידיאה של תלמוד תורה בעידן המודרני" (2016).
חנה החלה להתעניין בשורשי משפחתה בשנת 2015, כאמור. בשנת 2016 יצאה למסע, אשר כלל ביקור בביצ'קיב – שם מצאה תיעוד למשפחת יגר מצד סבתה, וכן באלבה יוליה (רומניה) ובאייזנשטדט (אוסטריה) – שם היו שורשי הסבא שלה, משפחת פישר.

מהו המידע הידוע לחנה?
סבא רבא שלה היה מאיר-יהודה (לייב) יעגער, ב"ר זאב-דוב ורייזל יגר. הוא נולד בספטמבר 1856 ב- Rona de Jos, Maramureș [בדיוק כשמו של הסבא רבא שלי – ובאותה העיירה...]. לאֶחיו קראו מענדל-הערש יגר ופעסיל כהנא. הוא היה איש אמיד, נגיד בעיירה.

הסבא רבא נפטר בדצמבר 1904 בתאונה, כשניסה לעצור עגלה שנסחפה בשלג. הוא נקבר **בביצ'קב והכיתוב על המצבה שלו הוא: פ"נ איש גביר ושר .(אולי מליץ יושר על הרבים).. מו"ה ... מאיר יהודה (לייב) ב"ר זאב דוב... נפטר כה כסלו תרס"ד לפ"ק.**

הסבתא רבתא הייתה רחל יגר (לבית גנץ). **עוד בחייה בביצ'קיב היא קנתה חלקת קבר בהר הזיתים בירושלים** [כמו האימא שלה, סעסה-לאה]. רחל יגר נפטרה בספטמבר 1931; היא קבורה בהר הזיתים, חלקת מָרְמוֹרֶש – חסידים. על קברה כתוב: **"קו"מ [קבר ומצבה] שקניתי בחיים"**.
גם האימא שלה, הסבתא רבתא של חנה, קבורה בהר הזיתים.
הסבתא של חנה הייתה דבורה יגר. היא נולדה ב- 1899, בביצ'קיב [Velykyi Bychkiv]; היא הייתה בת זקונים לאחות ולשני אחים. אחותה, חיה-שרה (הני) פפר, הייתה נשואה לרב שאול פפר. רב זה, שהיה עילוי ותלמיד חכם, הוחזק שנים אחדות על-ידי חותנו האמיד, מאיר-לייב יגר. הוא היה רב קהילה בארה"ב.
אחד האחים היה ישראל, שעסק בנדל"ן; הוא היה נשוי לאמה פסטינגר, נפטר וקבור בניו יורק, 1947;
אח נוסף, מרדכי (מרטין) – לא ידוע מה עלה בגורלו.

הסבתא דבורה (יגר) פישר בצעירותה ובבגרותה

Velykyi Bychkiv

בית הכנסת בביצ'קוב: היום זו כנסיה בפטיסטית.
האריות היו במקור על פתח בית הכנסת

רחוב היהודים בביצ'קיב

הנחל שופורקה [Shopurka] בביצ'קיב, הנשפך לטיסה

מרדכי (מרטין), אח של הסבתא דבורה, שנולד בביצ'קיב

בהיותה בת 20 - 21 היגרה המשפחה לארה"ב. דבורה לא אהבה את החיים בארה"ב ולאחר כשנתיים עלתה לישראל, יחד עם אימה. המעבר מחיים נוחים, בבית בעל אמצעים, עם משפחה היה חד: בארץ הייתה ירידה דרמתית ברמת החיים. נאמר זאת בקצרה: דבורה ורחל חיו בעוני מחפיר בשכונת "מאה שערים" בירושלים. דבורה נישאה לאהרון פישר, שהגיע אף הוא ממשפחה מכובדת מאוד באלבה יוליה. האב היה רב הקהילה 40 שנה, הרב שלמה פישר, ובניו הקימו את התנועה הציונית ברומניה. הבן הבכור אף נבחר כנציג "התנועה הלאומית היהודית לפרלמנט הרומני". אהרן פישר הפך לחילוני, נמשך אל תנועת ההשכלה, שרת בצבא האוסטרי ובגיל 23 לערך הפך לחרדי קיצוני.

הסבא והסבתא של חנה היו אידאליסטים דתית וחיו בצנעה ובעוני. נולדו להם 6 ילדים, ארבעת הבנים רבנים מפורסמים במגזר החרדי, שזכו להערכה רבה.

גם שתי הבנות נישאו לחרדים תורניים.

קיראו את ההספד, המספר את סיפור המשפחה.

דבורה נפטרה כסלו תש"מ (1980).

הרבנית דבורה פישר ע"ה

ליום השלושים

היה זה חזיון נדיר כאשר בת צעירה בת שבע עשרה מחליטה לעזוב את ארה"ב, ארץ הזהב והאפשרויות הבלתי מוגבלות, ומחליטה להתלוות לאמה אשר נדמה רוחה לעלות ולהתישב בארה"ק. בזכות גבורת הנפש שהצטיינה בה משנות נעוריה, זכתה לבנות את ביתה עם הצדיק ר' אהרן פישר, מדמויות ירושלים של מעלה, להימצא במחיצתו כט"ו שנה ובמשך ארבעים ה.ש.ים הבאות לגדל את ילדיו כשאיפת נפשו המהורה.

עריסתה עמדה בעיירה קטנה אשר בגליציה ביטשקיב, ממשפחה רמת היחס היתה, גיסה רבי אלתר שאול מעפשר שימש כרב בית המדרש לאנשי אונגרין בניו יורק וכסגן נשיא אגודת הרבנים דארה"ב אף השאיר אחריו ספר תשובות חשוב ביותר „אבני זכרון". כאשר נתיתמה מאביה עברה אמה עם משפחתה אל קרוביה בארה"ב. כעבור שנים מספר החליטה האם לעלות לארה"ק והבת הצעירה נתלוותה לאמה.

לפני יציאת האלמנה ובתה בדרכה בלבד אלא שלהט התשובה להיכנס אותו לעלות לארה"ק ולעבוד את ה' בקדושה ובטהרה, ואמנם הצליח להגשים את משאלת לבו. מיד עם עלייתו נסה שכמו לקבל את הנהלתו של רבי חיים ונענפלד, ואותו צעיר מוכשר, בעל השכלה נרחבת ביותר, הסתגר באהלי תורה לבש את לבושי ירושלים, ונמנה עם אבני התשתית שירושלים של מעלה עומדת עליהם.

הימים ההם ימי מערכה על עצמאותה של היהדות התורנית בירושלים מול פורצי גדר שניסו לפרוץ בחומת היהדות ורבי אהרן בין הראשונה, ולא היתה עומדים בחזית זו המערכה היחידה שעמד בה. בימי מגוריו בחו"ל גילה מסירות נפש בימי שירותו בצבא, ונסיונו מאותה תקופה עמד לו בימי הפרעות כאשר לגיונות ערבים נאספו להתקיף את שכונת מאה שערים.

בספרי הקורות של מאורעות הדמים בירושלים סופר כי בימי הפרעות הצליחו הערבים להתקרב עד לשער מאה שערים ומתאום נשמעו שתי יריות, ומנהיג כנופיית הערבים

-3-

-1-

* ראו את ההספד על פי מספור העמודים

לארץ הקדש פנה הגראי"ש פעמיו לאחד ממיודעיו בירושלים רבי אברהם שור, וביקש ממנו לקרב את זאלמנה הצעירה ובתה בעלותם לירושלים. הלה גילה נכונות לעזור להם אף שיגר אחד ממיודעיו רבי יעקב וואלינשטין לקבל את פניהם בדרתם מן החוף מנמל יפו, ברכבת מיפו לירושלים נשתלבו ענבי הגפן בענבי הגפן, ולא עברו ימים מרובים נאותה צעירה נתארסת לרבי אהרן פישר שנסע באותה הרכבת וזכתה לבנות עמו את ביתה אף לנטוע אורוים גדולים בישראל.

שרשרת יוחסין מפוארת לו לרבי אהרן, אביו רבי שלמה שימש ברבנות בקהילת קרלסבורג, ששמה נשתנה בימי הכיבוש הרומני לשם „אל-בא יוליא". הנצנצו באהלי תורה בזכות ספרו "קרבני לחמי", ברובו הגדול מאמרים בעניני הלכתא דמשיחא עבודת הקרבנות, שהובא לדפוס יחד עם ספר ייני עם חלבי קובץ מאמרים בעניני הלכה ואגדה, ובכללו מאמר חשוב בעניני מגורים בארץ מצרים. יהדות טרנסילבניה כולה אבלה על פטירתו של רבי שלמה פישר רבה הראשי של קארלסבורג — כך כתב עתונה של אגודי"י בוינה „אידישע פרעסע" לאחר פטירתו, ובין היתר מספר שם על מלחמתו לביצור היהדות. בשנות נעוריו שימש כרבה של הקהילה החרדית במינכן, לאחר מכן הוזמן לשמש ברבנות קרלסבורג, אותה קהילה שמרה על מעמדה הגיסרלי ולא הצטרפה לארגון הארצי של הקהילות החרדיות, אולם לאחר שהגר"ש פישר קיבל לידו את הנהגת העדה הצליח להפעיל את השפעתו וקהילה זאת הצטרפה לארגון הארצי של הקהילות החרדיות. נואם מפואר היה ואחד התנאים כאשר נתקבל לרבה של הקהילה היה לנאום ברבים בהונגרית שלא ידע אותה. תוך תדשיים למד אותה על בוריה ונודע לרבים כנואם מפואר שרבים נהרו לשמוע אותו. בהשפעתו הצליח לנתק את קהילת רבנותו מארגון ה„סטטוס קוו" ולצרף אותה למחנה ואותם של הקהילות החרדיות „האורתודוקסיה" בטרנסילבניה.

באוירה הימים ההם נתפס בנו אהרן ללימודי תול אף למד באוניברסיטה, אולם לאחר תקופה קצרה נשא לבו לחזור לכורשת אבותיו ולא זו נפל מתבוסס בדמו. הדבר גרם לבהלה בקרב הערבים שהחלו בורחים לעבר בסיסם בעיר העתיקה.

בימים ההם פשטה שמועה כי ה„כנופיה נתקלה בשני מגינים נועזים ששתתו ביריות והם שאילצו אותם לסגת, ורק עשרות שנים לאחר מכן נודע ששאחד משניהם היה רבי אהרן, והוא אשר עצר בעד המורעים ואשר מילט את תושבי מאה שערים.

בכמה הזדמנות עמד רבי אהרן, הוא ראה את המערכה על נפש הילד כאחד התזיתות הקובעות במערכה על נפש האדם. הודות להשכלתו הנרחבת, בלימודי קודש וחול גם יחד, הציעו למנויו משרות מכניסות במוסדות חינוך חשובים. תקופה מסויימת שימש כמורה באחד מבתי האולפנא ביפו, אולם בעצתו של מורי ומדריכו רבי חיים זוננפלד קיבל עליו משרת מלמד בתלמוד תורת „דורש ציון", אותו ת"ת שנוסד בשעתו ע"י פיקוא"ם באמשטרדם לשם הצלתם הרוחנית של בני עדות המזרח.

רבי יונה ליב מנדלסון מתלמידי החתם סופר בשעתו (וקנו של כותב הטורים) נמנה בין מייסדי התלמוד תורה הנזכר למעלה שזכה לברכתם של גדולי ירושלים. אם לגבי ילדי העדה האשכנזית התנגדו בתוקף להנהלת לימודי חול, הרי בתנאי הזמן הסכימו גם שומרי המסורת ובראשם רבי חיים זוננפלד על כמות מצומצמת של מקצועות שניתן ללמד אותם בת"ת דורש ציון. משהוצע לו לרבי אהרן לשמש כמלמד בת"ת זה קיבל עליו את התפקיד אם כי המשכורת מצומצמת היתה, והוא עמד על משמרתו עד יומו האחרון.

בתלבושתו הירושלמית עם הכיפה הלבנה היה משמש דוגמא של יראת שמים טהורה לפני תלמידיו ודמותו הקסומת הלהיבה את דמיונם של ילדי ירושלים גם שלא מתלמידיו. כותב הטורים עדיין זוכר בימי נעוריו כיצד היו מסתכלים בהתרגשה על דמותו המופלאה של ר' אהרן שהגיע משדות זרים והשתלב בירושלים של מעלה.

רבי אהרן ראה את עבודתו עבודת קודש, ללמד תורה לעמו ישראל, אולם לא ראה את עצמו פטור מביצור החומה והוא נמנה על חיילי הבנאים של היהדות החרדית המגינים על החומה. מו"ר ר' משה בלויא היה מזכיר את ר' אהרן כדמות מופת של עמידה במערכה. ביום כ"ג בטבת תש"ב כאשר רבי אהרן נקטף באיבו והוא בן מ"י בלבד, הספיד אותו רבי משה בלויא מעל עמודי „קול ישראל". בין היתר סיפר רבי משה לויא על עמידתו של רבי אהרן במסי"נ ליד הקלפי של הבחירות לועד הלאומי, שם עמד על משמרתו מסעם צעירי אגודי"י שנמנה בין חבריה הנלהבים. רבי משה המשיך לספר כי חבורת של חברי ההסתדרות התקיפה אותו והחלה לדקור אותו במחטים ובמרצעים עד כדי זוב דם, והוא עמד על משמרתו ולא עזב את המקום. גופו היה נקוב ככברה אילם רבי אהרן סירב לעזוב את משמרתו, עד אשר קיבל הוראה בכתב לעזוב את משמרתו, ורק אז פנה לחבוש את מצציו.

רבי משה בלויא היה מזכיר אותו תמיד כדוגמא וכסמל לנאמנות. מדקדק במצוות עוסק בתורה ומתנהג בחסידות, פרנסתו המצומצמת היתה ממלמדות וכל שנותיו חי חיי צער בדוחק ובעוני, ובלבד שיוכל לגדל את בניו לתורה ולירא"ש.

כאמור, נקטף בימי עלומיו והשאיר אחריו אלמנה וישיה ילדים, שהגדול שבהם היה לאחר הבר מצוה, האלמנה, שוכתה להביר את חסידותו וקדושתו של רבי אהרן, קיבלה על עצמה להנציח את מפעל חייו של בעלה. נטתה שכמה לסבול, שימשה כעובדת בחנות ומהכנסותיה המצומצמות גידלה את בניה ובתה, כל מכיריה סיפרו על הגינותה ועל ישרה בעיניני מסחר ובהתנהגות חברתית גם יחד, שמרה על מוצא פיה מכל דבר אסור, כאשר עבדה לפרנסתה לעזרת בחנות מכולת הקפידה על נשקל מדויק לקונים, אף תשובותיה היו בתכלית ההזירות לאו שלה היה לא, והן שלה היה הן, ובכך רכשה את אמונם.

סבל רב עבר עליה בשנות חייה אולם כאשר נפטרה לבית עולמה ו' היא בת 81, השאירה אחריה שלשלת מפוארת. בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, מהם רבנים ומורי הוראה הישובים על מדין, מהם ראשי ישיבות המקרינים מאורם לקרובים ולרחוקים, וכולם ממשיכים את הרשרת המפוארת.

בצלאל לנדוי

דר' קוגל חיים ז"ל (מונקץ') [עלון 55 – מאי 2019]

הפעם אחרוג מעט מן ההגדרה "משלנו", שכן זהו הסיפור המיוחד על דר' חיים קוגל, מנהלה הראשון של הגימנסיה העברית הראשונה במונקץ', שהגיע לזאקרפטיה ממינסק ובתפקידו האחרון היה ראש העיר הראשון של עיר הולדתי, חולון.

לפני זמן לא רב פגשתי באקראי את נכדו, חן קוגל, באירוע לקראת פתיחת שנת תרבות הונגריה בישראל. אני מכירה את חן שנים רבות מחולון, בה **גרתי בשד' קוגל**, סיימתי **ללמוד בתיכון ע"ש ח. קוגל, לימדתי בתיכון זה**, שמנהלו (בתקופה בה למדתי בתיכון), גרשון יגר ז"ל, היה בוגר הגימנסיה משנת 1934 [ראו הנספח לכתבה] (ובן דוד שני של אבי...), כך שהחיבור אל המשפחה החולונית המכובדת הזו הוא רב-שנים. חן קוגל הינו רופא משפטי, המנהל כיום את המכון הפתולוגי באבו-כביר. הוא נולד לאחר מות סבו, והוא שחיבר אותי עם נכד נוסף, בן דודו, יואל בר-גיל, איתו נפגשתי לראיון זה. יואל נולד שנה לפני פטירתו של הסבא, שנפטר בגיל צעיר מאוד. יואל עוסק בתעשיית התקשורת האלקטרונית.

חיים קוגל נולד במינסק שברוסיה בשנת תרנ"ז (1897), השנה בה התקיים הקונגרס הציוני הראשון בבאזל. הוריו היו פעילים בתנועת חובבי ציון וניהלו אורח חיים דתי. כשהיה חיים בן 13, הוא ביקש מאביו ללמוד בגימנסיה העברית "הרצליה" שביפו. אביו נעתר לבקשתו, וב-1912 החל חיים את לימודיו כתלמיד מן המניין בגימנסיה "הרצליה", שם הכיר, בין השאר, את משה שרת ואליהו גולומב. ב-1914 חזר חיים לביקור ההורים במינסק, אך עקב פרוץ מלה"ע ה-1 נחסמה דרכו חזרה ארצה ולכן המשיך את לימודיו באוניברסיטאות קאזאן, יקטרינוסלב ומוסקבה. עם סיום המלחמה, סיים את לימודיו בפראג בירת צ'כוסלובקיה, שם קיבל תואר דוקטור לכלכלה ולפילוסופיה.

חיים קוגל החל את דרכו בחיים הציבוריים עוד בתקופת לימודיו האקדמיים בפראג, שם היה מעורב בחיי הסטודנטים היהודים ובהגשת עזרה בתחומים שונים. לימודיו בגימנסיה "הרצליה" העלו את קרנו בעיני הקהילה היהודית בפראג והוא נתפס כמנהיג מוערך. הוא היה מקושר הן עם המנהיגות המקומית והן עם זו הציונית. קוגל היה מיודד עם תומאס מסריק, הכיר אישית את מרטין בובר והשתתף בכל הקונגרסים הציוניים בין מלחמות העולם.

בגיל 27 (1924) הוא הגיע למונקץ' כדי להרצות בפני תנועות הנוער הציוניות מטעם התאחדות הסטודנטים היהודיים-ציוניים בפראג וכדי לפתוח חוגים ללימוד עברית. הדמוקרטיה הצ'כית הייתה ליברלית מאוד ואיפשרה למיעוטים להקים בתי-ספר משלהם, הן דתיים (ישיבות) והן כלליים (בי"ס לעברית). בעיר היו שליחים של תנועות נוער רבות, דתיות וחילוניות, שהגימנסיה הייתה המוקד הציוני עבור כולן, למרות תפיסות העולם השונות.

לאחר זמן קצר התמנה קוגל למנהל "הגימנסיה העברית" בעיר. לאורך ניהול הגימנסיה הפגין קוגל טוב לב ואכפתיות. בפורים 1926 הוזמנו מורי הגימנסיה לחגוג את החג בביתו. אף על פי שהמורים לא קיבלו את משכורתם זמן רב, שררה שמחה רבה בביתו. מבין החוגגים היה מורה אחד, שפניו קדרו מאוד מכוון שעליו היה לשלם שטר מסוים וכסף לא היה לו. כשנשאל המורה מדוע קדרו פניו ענה כי "הרי לא רק אני שלא קיבלתי משכורת, כולנו לא קיבלנו, השעה היא שעת דחק...". האותיות "דחק" הן ראשי תיבות: ד"ר חיים קוגל. קוגל עצמו, שהבין את הרמז הדק, הלך למחרת ופרע את שטרו של אותו מורה... קוגל היה מורה קפדן, אך הומני ואנושי; תלמידיו העריצו אותו ורחשו לו יראת כבוד. שנים אחר-כך, גם לאחר מותו, היו מתכנסים בביתו, יחד עם שרה, אלמנתו.

השיר האהוב עליו היה שירו של שאול טשרניחובסקי "אני מאמין", המבטא את החופש ואת נפש האדם:

"שחקי שחקי על החלומות,
זו אני החולם שח.
שחקי כי באדם אאמין,
כי עודני מאמין בך."

חרף האהדה מבית, היה עליו להיאבק במתבוללים ובאנטי-ציונים. האנטי-ציונים היו יהודים מזרם האורתודוקסיה הקיצונית, שהטילה חרם על הגימנסיה מכיוון שראתה בה "בית-טומאה, שעלול להמיט שואה על בני ישראל כשרים בגלל חילול קודשי תורתנו".

כעבור 8 שנים החל קוגל לראות את פירות עבודתו הרבה. עם צאת החוברת המיוחדת לציון המחזור הראשון בגימנסיה כתב: "מתוך אפלה וחשכת הרים עולים ומנצנצים קווי אור, המאירים דרך לדור חדש, דור הקם לתחיה! השפה העברית חודרת לכל מקום בו נפש יהודי פועמת... גימנסיה עברית - מכון ליהדות. תלמידיה - חלוצי רעיון התחיה ומגשימיו, הזורעים בדמעה - ברינה יקצורו! נקצור נא כולנו ברינה ושמחה, בחדווה ובדיצה מה שזרענו בעמל רב! ואם בוגרים, יהא נא תמיד לנגד עיניכם עמנו המפוזר והמפורר! האמינו בו ובכוחותיו, בעבודתכם לטובתו תחזקנה ידיכם!"

בשנת 1926, בסיגט, נישא חיים קוגל לשרה גרינוולד בת העיר. שרה הייתה יתומה מאב ולמדה בחוג העברית של קוגל במונקץ', שם התאהבו השניים, למורת רוחה של המשפחה הדתית, בה נולדה.

במונקץ' נולדו שלושת ילדיהם: אסתר, שמואל ויהודה. אסתר ושמואל הספיקו ללמוד בגימנסיה העברית שבעיר ושפת האם של הילדים הייתה עברית (!); שרה דיברה גם הונגרית (עם האימא ועם אסתר, בתה) והמטבח הביתי היה כשר, הונגרי.

ב-1931 נבחר קוגל להיות חבר מרכז "המפלגה היהודית" וכארבע שנים לאחר מכן (1935-1939) נבחר כציר לפרלמנט הצ'כוסלובקי בפראג, כנציג המפלגה. גם בתפקידו זה התבלט קוגל כמגן הציונות וזכויות היהודים. מנגד התקוממו רבים למינוי זה כמו הרבי ממונקץ', הרוויזיוניסטים וההונגרים הלאומנים שיצאו נגד "המפלגה היהודית", ובייחוד נגד קוגל עצמו. במשך כהונתו בפרלמנט חשף קוגל את העוני הרב בקרפטורוס, ובמיוחד את העוני היהודי, לאור העובדה שהיהודים עצמם הואשמו במצב הקשה.

קוגל תמך בעלייה לארץ ישראל, הוא פעל למען הכשרת הנוער היהודי בחקלאות ובהתיישבות יהודית בארץ ישראל.

סיפוח קרפטורוס להונגריה (1938) שם קץ לחינוך היהודי בחבל ארץ זה. קוגל ומשפחתו החליטו לעבור לבירה פראג. הציר הרוסי בפרלמנט הצ'כי היה ידיד וחבר קרוב של קוגל והוא זה שהזהיר אותו בפני פלישת גרמניה הנאצית לצ'כוסלובקיה; הוא ביקש ממנו להגר למקום אחר, משם עלו ארצה בפברואר 1939. קוגל הצליח להשיג סרטיפיקטים גם בזכות הדרכון הדיפלומטי שלו.

בהגיעם ארצה התגוררו תחילה בשכירות בתל אביב. לאחר מספר חודשים החל קוגל לעבוד בהסתדרות הפקידים. יוסף שפרינצק, ממנהיגי תנועת הפועלים, אשר כיהן כמזכיר "הסתדרות העובדים" ולימים כיו"ר הכנסת, הציע לד"ר קוגל לכהן כנשיא המועצה המקומית החדשה חולון, שזה מקרוב הוקמה. ד"ר קוגל קיבל את הצעה ומיד נכנס לתפקיד התובעני. הוא נשא בעול בימים הקשים ביותר, תקופת מלחמת העולם השנייה ומלחמת העצמאות. בין חבריו היו גם אברהם קריניצי ויוסף בורג. ד"ר קוגל, בעל הרקע הכלכלי, ידע ליצור קשר טוב עם התעשיין אריה שנקר, עם ראשי הקק"ל, החברות המשכנות כ'שיכון עובדים' ו"רסקו" ותרם בכך רבות לביסוס מעמדה של המועצה המקומית הצעירה. בשנת 1950 הוכרזה חולון עיר והד"ר חיים קוגל היה לראש העירייה הראשון.

בחולון התגוררה המשפחה בשכירות גם-כן. בתקופת הצנע התקיימה הפגנה ליד ביתו, אך זו התפזרה במהירות, לאחר שהמפגינים ראו שגם בביתו של ראש העיר אין יותר מזון מאשר בבתיהם... זו הייתה

תפיסת העולם של קוגל: למרות היותו איש משכיל ואיש העולם הגדול הוא התייחס אל הפועלים בכבוד ובשוויון.
שרה שמרה, כאמור, על כשרות וכשהיו מגיעים אישים בכירים לביקור בעיר הם אכלו בביתם הכשר של שרה וחיים קוגל!
המשפחה בנתה את ביתה הקבוע בחולון (לאון בלום פינת חומה ומגדל), אך קוגל לא זכה לגור בה:
ד"ר חיים קוגל נפטר ב- 4 בפברואר 1953 לאחר שלקה בשטף דם במוחו והוא בן 56 שנים בלבד.
הוא הותיר את אשתו שרה, שלושה ילדים ונכד בן שנה [יואל בר-גיל], אותו ביקר מדי יומיים.
הוא נקבר בבית העלמין בנחלת יצחק שבדרום מזרח תל אביב.
שלושת ילדיהם של שרה וחיים קוגל אינם בין החיים:
אסתר הייתה מורה; המשפחה התגוררה ברמת-גן; היו לה 2 ילדים [יואל הבכור ולו 3 בנות ו-6 נכדים].
שמואל עבד במשרד ראש הממשלה, היה בשליחות בבלגיה ונספח כלכלי באפריקה, ואחר-כך עסק במסחר. הוא גר במקומות שונים בארץ ובערוב ימיו חזר לגור בחולון; הוליד 3 ילדים.
יהודה התגורר בחולון והיה מנהל משאבי אנוש במשרד השיכון ובחברת דלק; הוליד 3 ילדים [חן קוגל הוא בכור ילדיו].
שדרת הכניסה הראשית לחולון, מצפון, נקראת על שמו וכן בית-ספר תיכון בעיר. בעבר חולק מדי שנה, לסירוגין, פרס עירוני על-שמו בתחומי הפילוסופיה היהודית והספרות. בשנים האחרונות מחולק הפרס רק אחת לשנתיים – בתחום הספרות.
יהא זכרו של חיים קוגל ברוך על תרומתו הציבורית הרחבה!

קישור לכתבה על חיים קוגל ב-you tube

https://www.youtube.com/watch?v=cW4tzieMnuw

הגימנסיה העברית במונקץ' – בצילום פנורמי מיוחד, הכולל צירוף של 5 תמונות מזוויות שונות.

השלט על קיר הגימנסיה נקבע על-ידי משלחת של הארגון שלנו בספטמבר 2014, במלאת 90 שנה להקמת הגימנסיה.

חיים קוגל (במרכז) –
עם המחזור הראשון של הגימנסיה העברית במונקץ'

חיים קוגל ביום נישואיו לשרה לבית גרינוולד

דר' חן קוגל, נכדו של חיים קוגל

חיים קוגל (השני מימין) בעת השבעתו לפרלמנט
הצ'כוסלובקי כציר של "המפלגה היהודית"

דר' (PhD) יואל בר-גיל, נכדו של חיים קוגל

נספח: ב-1934 חתמו עשרים צעירים, בוגרי המחזור השלישי של הגימנסיה העברית במונקץ', על מסמך ייחודי בו הבטיחו להיפגש ליד הכותל המערבי בירושלים בערב פסח 1944. עשרה זכו להגשים את החלום ולעלות לארץ ישראל: אהרון ברנר, גרשון יגר, שלמה קרפן (לימים ארבל), דב משה ליפרמן (ליפי), יוסף רוזנברג, צבי מרמלשטיין, אריה נימן (נוימן), דוד וייס (לימים לבנה), יוסף מרדכי שנפלד וחנה שנפלד (לימים אורן). שלושה קיימו את ההבטחה ונפגשו בערב פסח 1944 ליד הכותל: אהרון ברנר, גרשון יגר [דודן שני של אבי, חתם חמישי מימין] ואריה נימן (נוימן). ב-7 באפריל 1944, ערב פסח תש"ד, היום בו נקבע מועד הפגישה בירושלים, עמדו יהודי מונקץ' בפני כליה. מיד לאחר הפסח נכלאו בגטאות, וב-11 במאי החלו יוצאות רכבות הגירוש ממונקץ' לאושוויץ-בירקנאו.

הבטחה ומגמה

אחרי שנות רעות, עבודה והתפתחות על שדה התרבות והחנוך העברי בסובסיה העברית במוקצ'בו, בה היינו תלמידים-אחים, אחרי שפרשת חיינו הראשונה בתור תלמידים עברה עלינו בין כתלי בית-הספר העברי התיכוני, אחרי אשר סכמנו את קטל עברנו ועמדנו על סף חיים החדשים, באנו לידי הסכם והחלטה לחתור בכל נאמנותנו ומסורנו להאסף בעוד 10 שנים ו"א

בשנת 1944, בערב פסח ה'תש"ד בירוש ים על יד הכותל המערבי

וכלנו יחד נקח חלק בשמחת הבנין העברי בארץ ישראל התפוסית.
יוסף רוזנברג. רחל איצקוביץ'. דוד ריס. חנה שנפלד. מנחם קרינדלר מוכרו לנאספים פוסקם כל החברים להגשים ולהוציא את המטרה הנעלה הזאת אל הפועל.
בהגשת ההחלטה הזאת יבחן כשעתנו ומוסרנו העברי ולזה אנו מתחייבים ובאים אל החתום בלב ונפש.

<u>קופרשטיין זאב (קוֹסוֹן, Koson)</u> [עלון 123 – יולי 2024]
על זאב קופרשטיין קיבלתי מידע מבנו, משה; אני מוצאת לנכון להעלותו בעלון - הן כדי להכיר את עשייתו של זאב, אך גם כדי להרחיב על משפחת אימו, שרה, לבית פיקסלר, ילידת רודביץ, והן על משפחת אשתו עדנה, משפחת בירנבאום, שמוצאה מסבליאבה, ובנות משפחתה מונצחות ב"ספר אושוויץ" [בהמשך].
תמצית מתוך אתר "יזכור" של משרד הביטחון: "בנם של רחל ומשה. נולד ביום ט' באייר תרס"ג (6.5.1903) בעיירה קוסון. ראשית חינוכו בחדר ובישיבה ובבגרותו עסק במסחר.
בשנת 1932 התחתן עם שרה לבית פיקסלר, להם נולדו 2 ילדים: סוסי-שושנה ושעיה-דוד [אחיו של משה]. משנת 1940 גויסו גברים יהודים ע"י הצבא ההונגרי ונשלחו למחנות עבודה וכפייה וזאב נשלח למחנות עבודה ולמחנה הריכוז מאוטהאוזן, שבאוסטריה.
רעייתו ושני ילדיהם נשארו בבית בקוסון עד שהצבא הגרמני כבש את הונגריה ב- 19.3.1944 והיהודים רוכזו בגטאות עד חודש מאי 1944. ב- 26.5.1944, או בסמוך לכך, נשלחו שרה ושני הילדים, יחד עם עוד בני משפחה, בטרנספורט הרכבת למחנה ההשמדה אושוויץ שבפולין. בעודם על הרמפה באושוויץ בוצעה הסלקציה ע"י ד"ר מנגלה ואדולף אייכמן שם הופרדו שני הילדים בכוח מאימם, תוך כדי בכי וזעקות ונשלחו מיד לתאי הגזים. זאב ושרה שרדו את השואה, ללא הילדים, ורוב בני המשפחה.
גם אחיו ואחותו נספו בשואה.
לאחר השחרור מהמחנות הם החלו לחפש זה את זו ונפגשו במקרה ברכבת. **זאב ושרה החליטו להקים שוב משפחה, כאשר זעקת שני הילדים שנספו באושוויץ נשמעת ברקע ולא עזבה אותם לרגע כל ימי חייהם.**
בעודם בצ'כיה, בשנת 1948, נולד בנם משה - ובשנת 1949 הם עלו ארצה. בארץ (1953) נולדה בתם, צפורה.
עם עלייתם ארצה, בשנים הראשונות להתהוות צה"ל, זאב התגייס לשרות קבע בצה"ל ברבנות הצבאית והיה מראשוני ומייסדי החברה קדישא הצבאית. הוא התייחס לצה"ל כערך עליון וראה את ייעודו בשרות בצה"ל. **בשירותו בחברה קדישא הצבאית הוא קיבל על עצמו את המשימה להביא לקבר ישראל את חיילי צה"ל שנפלו במילוי תפקידם, בחרדת קודש, ממקום שבו ילדיו שנספו בשואה לא זכו לכך.**
השרות הצבאי זימן לזאב ולכל אחד מאנשי חברה קדישא, מקרים רבים שטופלו באומץ לב ובמסירות נפש ממש, תוך הרגשת האחריות הרבה המוטלת עליו.
זאב שירת בצה"ל כ-20 שנה כראש חוליה ארצית של חברה קדישא הצבאית ועסק בחסד של אמת בהבאתם של חיילי צה"ל שנפלו למנוחת עולמים.
זאב קופרשטיין נפטר ביום כ"ד בשבט תשל"ו (26.01.1976). בן 73 בפטירתו.
בספר "לא בחיל ולא בכח: הרבנות הצבאית והשירות הדתי, מניחי היסודות לחיי הדת בצה"ל", שנכתב על ידי הרב, סגן אלוף (במילואים) יצחק מאיר, נרשם על פועלו של זאב קופרשטיין "...עלינו על ההר שליד קיבוץ הראל, המשקיף על כל שטח לטרון, ושם הצבנו מכונת ירייה וכמה חיילים, שיהיו מוכנים לכל מה שעלול להתרחש. היינו בערך כ-20 חיל; חילקתי אותם לשלוש חוליות ומיניתי להם מפקדים: את **רס"ר קופרשטיין**, רס"ר לייבוביץ ורס"ר זלמנוביץ [דוד, יליד קובילצקה פוליאנה] וכל חוליה הייתה אחראית לסריקת שטח מסוים. ירדנו מההר חוליות חוליות והלכנו בין הקוצים והברקנים הגבוהים, שהסתירו אותנו. הסתובבנו בשטח ההפקר במשך כל היום, מבלי שאנשי הלגיון הירדני, שעמדותיהם היו על גג משטרת לטרון ובמנזר השתקנים, ירגישו בנו. **סרקנו את השטח ביסודיות ומצאנו גוויות שלימות, שהיו מוטלות בין הקוצים והסלעים, וכן חלקי גוויות, ראשים, ידיים, רגליים, חוט השדרה; את הכול אספנו ושמנו אותם בשמיכות, שהבאנו עמנו"**...יש לציין שכל אחד מאנשי החברה קדישא הצבאית הוכיח אומץ לב ומסירות נפש ממש; למרות שהם היו אנשים מבוגרים ובעלי משפחות, ולהם נשים וילדים, **הרגיש כל אחד את האחריות המוטלת עליו לגמול חסד של אמת ולהביא את מתי המצווה, גיבורי ישראל, לקבר ישראל".**

בתמונות שהעביר לי משה רואים את בני המשפחה בקוסון, כשהמצות המיוחדות על השולחן. המצות היו אפויות ונראות כמו המצות השמורות כיום.

זאב ושרה, עם ילדיהם שנספו בשואה, סוסי-שושנה ושעיה-דודי ה"ד.
התמונות הן מהבית בקוסון לפני השואה, בפסח

שרה (מימין) וילדיה

הוליאטין: משה, בנו של זאב, יחד עם ציפי אחותו – ליד קבר הסבא, משה פיקסלר, שעל שמו הוא נקרא.

ציפי ואריה יעקובוביץ מתגוררים בפ"ת ולהם 3 ילדים ו-10 נכדים.
משה ועדנה מתגוררים בהרצליה. משה הוא עורך דין ועדנה היא פסיכותרפיסטית. יש להם 3 ילדים.
כמה מילים על מקום הולדתה של אשתו של זאב, שרה. היא

נולדה, כאמור **ברודביץ**. לא הצלחתי לאתר את העיירה במפת זאקרפטיה, ולאחר חקר, בו נעזרתי גם בשניים מחברינו, רוברט דרוב ואיגור צלוביץ (שחמו היה יליד המקום) - הסתבר שאין שלט, בו רשום שם המקום; כיום הוא חלק מהעיירה הוליאטין, [Holyatyn], מחוז מיז'יריה, בעבר וולובה [Volove], לא רחוק מהעיירה מיידאן.

עוד מידע על המקום מופיע ב"ספר מארומארוש":

מיידאן (ברוחנית: Majdan, בהונגרית: Majdánka). כפר בנפת וואלאווע כ־10 ק"מ מצפונה של וואלאווע בהרי ה"וורחוביגה", בדרך־המלך חוסט־טורן המובילה לגליציה. מלבד הכפר מיידאן עצמו שייכים אליו עוד שלושה כפרים זעירים: אויבר־ביסטרא (ע"ע), רודאווץ (Rudavecz) ולופו־שניה (Lopusnnya). כל תושביו רותנים.

[בעלון 122 מיוני הוזכר חיים נוי, יליד אוייבר ביסטרה.
העיירה Lopusnnya הוזכרה במצגת על החינוך הציוני ב"יד ושם": ילדי המקום למדו משנת 1919 בבית הספר העברי הראשון, שהוקם בטורן.]

משפחת בירנבאום מסבליאבה:

"ספר אושוויץ" מתעד טרנספורטים, שהגיעו לרציף הרכבת של המחנה במאי 1944 - כחלק משואת יהודי צ'כוסלובקיה, בין היתר מסבליאבה ומבילקֶה.

תמונה מאלבום אושוויץ בו נראית אימא של עדנה, פרדי בירנבאום (מס' 5) [אחרי האישה, שפניה מוסתרות עם היד שלה] - יחד עם חלק מבנות הדודות שלה.

ממליצה להיכנס בגוגל למידע ולצפייה בתמונות רבות מתוך האלבום

https://collections.yadvashem.org/he/photos/album/97836

<u>קליין סשה ז"ל (מונקץ')</u> [<u>עלון 48 – אוקטובר 2018</u>]

התכוננו לראיין את סשה למדור שלנו, אך לא הספקנו לממש זאת בחייו. **סשה נפטר במפתיע ב-12.8.2018** והוא עדיין לא בן 70. המתנו עד לתום ימי השלושים ונכבד עתה את זכרו ואת פועלו הכללי - ועבור הארגון.

סשה (שמואל מרדכי) קליין נולד בינואר 1949 במונקץ', בן שני להוריו, חיים-הרש, שהיה סוחר (заготовитель) ולבלומה. אחיו הבכור הוא יצחק קליין (היו"ר הקודם של הארגון) ורוזה - יבל"א. האחים למדו בבית-ספר רוסי בעיר, למרות שזה האוקראיני היה קרוב יותר לביתם; בביה"ס הרוסי למדו ילדי הקצינים הרוסיים אשר שרתו באזור והוא נחשב לבי"ס איכותי, אותו סיים סשה בהצטיינות.

שפת הבית הייתה הונגרית.

בתום התיכון שרת סשה בצבא כקצין מנהלי בעירו, כולל גיחה מבצעית לפראג ב-1968.

בסיום השירות למד סשה בפקולטה לעיתונאות באוניברסיטת לנינגרד (1970-1974).

האחים למדו עברית, במחתרת, עוד במונקץ' עם מיכאל (מישה) קליינברד.

בשנת 1974 עלתה המשפחה ארצה. לימודי עיתונות אקדמאיים לא התקיימו בארץ, והמקצוע הקרוב ביותר בו בחר להתמחות היה קולנוע, בדגש סרטים דוקומנטריים. לימודי העיתונות בלנינגרד לא הוכרו לו וסשה החל את מסלול לימודיו באוניברסיטת תל-אביב (1974-1978). בסיומם עבר ללמוד ולעבוד בארה"ב (1978-1979).

סשה גויס בארץ לצבא (שלב ב') למשך חצי שנה ועבר קורס חובשים, אך הצבא השתמש בכישורי הקולנוע שלו.

עם שובו לישראל הוא עבד כעורך וכמנהל במספר גופי שידור בינלאומיים כולל CNN, WTN, NBC ואחרים.

בשנת 1986 היה סשה מייסד ומנכ"ל "סשה קליין הפקות בע"מ" - אחת מחברות ההפקה המובילות בישראל, שהפיקה במשך למעלה מ-30 שנה עשרות סרטים עלילתיים, תיעודיים ותוכניות טלוויזיה - בארץ ובחו"ל. החברה הפיקה וצילמה סרטים לטלוויזיה ולבתי הקולנוע בעשרות מדינות והשתתפה במאות פסטיבלי הקולנוע מובילים בכל היבשות. סשה קיבל על כך הרבה פרסים, כולל "פרס אופיר".

"פרס אופיר" - האוסקר הישראלי - 1997

כן זכה למדליית זהב בפסטיבל הבינלאומי במונטה קרלו לסרט "יומן ראש הממשלה" - על החודש האחרון לחייו של יצחק רבין; הסרט "משחקי פוטין" הוכר כסרט הדוקומנטרי הטוב ביותר של "האקדמיה לקולנוע ולטלוויזיה" בגרמניה; הסרט "גנבים בחוק" קיבל "פרס אירופה".

בשנים 1996-1998 כיהן סשה כמנהל הכללי של רשת ערוצי הטלוויזיה הבינלאומיים של HBC בהונגריה ובצ'כיה.

בשנים 2002-2003, הוא כיהן כסגן מנכ"ל ערוץ "ישראל פלוס" (ערוץ 9), שהוא היה בין מייסדיו.

סשה עבד עם במאים רוסיים מובילים: Georgiy Danelia, Rolan Bykov, Elem Klimov, Yevgeny Gerasimov, Konstantin Khudyakov, Pavel Lungin, Rustam Ibrahimbeyov, Pavel Finn, ואחרים.

<u>בין ההפקות האחרונות:</u>

- "אף אחד" No-one 2017 עלילתי Mirage Adventures
- "מבצע חתונה " 2016 דוקומנטרי ערוץ 1
- "פצעי מדבר" 2016 דוקומנטרי ערוץ 1
- "נוגעות בחלום " 2016 דוקומנטרי ערוץ 1
- "עד הבריכה הבאה " 2016 דוקומנטרי ערוץ 1
- "נשות האוליגרכים" 2015 דוקומנטרי "yes-דוקו"
- "ריידרס " 2014 דוקומנטרי ערוץ 1
- "משחקי פוטין" 2013 דוקומנטרי "yes-דוקו"
- "אימא, אבא, התאסלמתי" 2012 דוקומנטרי "yes-דוקו"
- "המנצח" 2012 עלילתי קופרודוקציה עם רוסיה
- "בשנה הבאה בירושלים" 2012 דוקומנטרי RJC
- "20 שנה בלי ברה"מ" 2011 סידרה דוקומנטרית yes
- "השוק הצהוב " 2011 דוקומנטרי ערוץ 1
- "גנבים בחוק" 2010 דוקומנטרי "רשת"
- "אני לא פיליפינה" 2010 דוקומנטרי "yes-דוקו"
- "כמו בבית" 2009 דוקומנטרי "רשת"
- "מבצע היורש" 2008 דוקומנטרי ערוץ 1
- "מתנה לסטלין" 2007 עלילתי קופרודוקציה רוסיה – קזחסטן
- "הרמון" 2006 סידרת דרמה קופרודוקציה עם רוסיה
- "אין חוליה חסרה" 2000 דוקומנטרי USA-PBS
- "השטן ממוסקבה" 2004 עלילתי קופרודוקציה עם רוסיה
- מסע אל ארץ הקודש 2000
- מוסקבה מאמינה בשירים 1991
- הבימה במוסקבה 1990 עם לינה צ'פלין
- גחלת לוחשת 1990 סדרה דוקומנטרית בת 8 פרקים שהגיש חיים יבין על מצבה של יהדות ברה"מ לאחר נפילת מסך הברזל.

פרט להיותו מפיק / במאי / צלם היה סשה גם מורה באוניברסיטאות ישראליות ובמספר מכללות, מחברם של סרטים רבים ותוכניות טלוויזיה, חבר "המועצה לתרבות ולאומנות", חבר "האקדמיה לקולנוע", חבר "אגודת המפיקים" וחבר ב"אגודת העיתונאים בישראל".

סשה סייע רבות להקמת **אתר האינטרנט** של הארגון שלנו.
הוא היה יועץ אסטרטגי ומוביל בבחירות בישראל, ברוסיה ובהונגריה. מאז 1977 השתתף סשה וניהל את מרבית החברות האלקטיביות בכנסת ובהסתדרות. הוא עבד עם פוליטיקאים בכירים: יצחק רבין, שמעון פרס, אריק שרון, אהוד ברק, ביבי נתניהו, נתן שרנסקי, איווט ליברמן, יולי אדלשטיין ואחרים. בהונגריה עבד עם פיטר מדישי; ברוסיה עם קונסטנטין טיטוב.
לא כל התוכניות של סשה הוגשמו ומותו הגיע במפתיע כל כך...
סשה הותיר אישה, עתליה, ושני בנים ולא זכה לנכד ראשון, שאמור להיוולד ב"ה בנובמבר.

סשה קליין - מתוך אתר הפייסבוק לזכרו

משה גאון: "חבר ואיש מקצוע יקר ניפטר בפתאומיות השבוע. סשה קליין. סאשה, היה מפיק ואיש קריאטיב מוכשר... קיבלתי את הבשורה על מותו הפתאומי בלילה בשוק גדול. אלוהים כמה שהחיים שבריריים!"

ענת זלמנסון – קוזניצוב: "...כי מי שמכיר את סשה יודע שהוא היה בריא, חזק, חרוץ. סשה תמיד עונה, תמיד ענייני, תמיד אפשר לסמוך עליו ...סשה קליין, ידיד יקר ומפיק סרטים, איתו עבדתי בשותפות על סרטי האחרון, איתו תכננתי לעבוד עוד שנים רבות, נפטר במפתיע מדום לב בשנתו בשבת בלילה. הכרתי את סשה לפני חמש שנים כשחיפשתי מפיק לסרט שלי "מבצע חתונה". בדיוק חזרתי מניו יורק והאמת היא שלא חיפשתי הרבה, הוא היה הראשון שדיברתי איתו ומיד ידעתי שחיפושיי הסתיימו. אחרי שנתיים שעשיתי כמעט הכול לבד, פתאום היה מישהו שיכולתי לסמוך עליו, הרגשתי כאילו הורידו ממני את המשא הכבד ופתאום דברים התחילו לזוז ודלתות נפתחו. היה לנו חיבור מצוין בעבודה וכל הזמן חשבתי "איזה מזל יש לי, שפגשתי את סשה". היחסים בינינו היו מושתתים על כנות, פתיחות, הדדיות. איכשהו תמיד הסכמנו על הכול. סשה היה כנראה האדם הכי חרוץ שהכרתי. הוא זכר הכול, הוא תמיד היה בזמן, תמיד היה לו כוח ואף פעם לא התלונן. לא הבנתי איך הוא לא מתעייף? הוא גם היה אציל נפש וחכם מאוד. נהג בכבוד ובהגינות... הוא היה פשוט אדם נהדר, אין כמוהו."

חלק מהפרסים בהם זכה סשה קליין

ביום מותו שודרה כתבה לזכרו ברדיו רק"ע (רשת קליטת עלייה) בשפה הרוסית: "זוכרים את סשה". להלן קישור לתוכנית זו ב-You Tube, עם כתוביות בעברית:

https://www.youtube.com/watch?v=coBPgJqyJVg&t=341s

ב-4.11.2018 נערך ערב לזכרו בסינמטק תל-אביב, ביוזמת הסינמטק, ובו יוקרן הסרט "יומן ראש הממשלה", אותו הפיק סשה קליין.

יהא זכרו ברוך!

קליינמן יוסף - עד במשפט אייכמן (סיילש)

[עלון 69 – מאי 2020] **[נפטר במאי 2021]**

את יום הזיכרון לשואה ולגבורה ציין עם ישראל בכ"ז בניסן תש"פ, ה-21.4.2020, 75 שנים לסיום מלחמת העולם ה-2.

לפני 60 שנה בדיוק, במאי 1960, התבצעה לכידת אדולף אייכמן ב"מבצע פינאלה". אייכמן היה המארגן הראשי של השמדת יהודי אירופה בימי השואה, ושל יהדות קרפטורוס (תוכנית "הפתרון הסופי"). לאחר מלחמת העולם השנייה הוא נמלט לארגנטינה, נתגלה שם, נלכד בפעולה חשאית על ידי אנשי "המוסד" והובא לישראל, בה נשפט על מעשיו. הפעולה נחשבת לאחת המורכבות והנועזות שנעשו על ידי "המוסד", לאור המרחק הרב מישראל והצורך להוציאה לפועל בחשאי וללא ידיעת שלטונות ארגנטינה. במשפטו, אשר נערך בארץ ב-1961 העידו מעל 100 עדים.

בעיתוי זה מתבקש שנספר את סיפורו של ניצול השואה ששרד, יוסף זלמן קליינמן, **העד הצעיר ביותר במשפט אייכמן**. הסיפור מתבסס על ראיון טלפוני ועל כתבות ברשת האינטרנט:

- **הביט בפני הרוע - וניצח: "נשארנו בודדים מתוך 3,000 נערים"** יצחק טסלר, Ynet, 23.4.2017
- **"השופטים היו המומים": מסע אחר הגיבורים האחרונים ממשפט אייכמן**, מיה איידן, ערוץ 13, 1.5.2019
- **"כשאתה נער באושוויץ, מיותר לחפש היגיון"**, אמילי עמרוסי, "ישראל היום" 23.1.2020

יוסף נולד בשנת 1930, בעיירה שהצ'כים כינו Veľká Sevľuš, ההונגרים קראו לה Nagyszőlős ואילו בקרב היהודים המקום כונה סעליש (כיום – וינוגרדוב); העיירה הייתה מפורסמת מאוד באירופה של לפני השואה ובה התגורר הרבי מספינקא, שבבית מדרשו התפללה משפחת קליינמן מדי שנה, בראש השנה. כן היה ידוע המקום בכרמי הענבים, ולכן הוסב שמו לוינוגרדוב].

לבני הזוג מאיר וברניה-רוחל הייתה חנות קטנה, שאיפשרה להם פרנסה בדוחק. בשנת 1928 נולד הבן הבכור, שלמה, כשנתיים לאחר מכן נולד יוסף, ושלוש שנים לאחר מכן נולדה בת הזקונים, טויבא (יונה). השלטונות חייבו את הבנים ללמוד בבית הספר של הגויים כל יום, משמונה ועד שעות הצהריים. כדי לשמר את המסורת היהודית, נדרשו הבנים לקום מדי בוקר בחמש וחצי, גם בימות החורף, ללכת ברגל עם עששית, עד לחיידר, שם התפללו ולמדו עד לתחילת הלימודים בבית הספר הממלכתי. בסיום הלימודים בבית-הספר היו הילדים רצים לאכול בבית, ואז חוזרים לחיידר כדי ללמוד תורה עד שבע בערב, "אבל לא יצאו הרבה גאונים מהעיירה שלנו", קליינמן מחייך. "הייתה קצת אנטישמיות והיהודים לא הרימו ראש. כשאחי הרביץ פעם לילד נוצרי, אימא שלו באה להתלונן בפני אימא שלי, שכעסה על אחי. כשהוא ענה 'אבל הוא התחיל', היא ענתה: 'אנחנו בגלות. אנחנו לא יכולים להחזיר מכות'".

יוסף מספר כי בתחילת מלחמת העולם השנייה, היהודים לא סבלו. כאשר ההונגרים כבשו את אזור מגוריו, החלו חוקים שאסרו על יהודים להחזיק עסק ללא שותף גוי, אבל יחסית ליהודי פולין, למשל, היה מצבם שפיר באופן יחסי. עם זאת, הצעירים חויבו להתגייס לצבא ההונגרי, ובין המגויסים בעל-כורחם היה האח למחצה [בן אביו, שאימו נפטרה ממחלה], שמעון קליינמן, ואז אבדו עקבותיו.

"בשנת 1941 התחילו שמועות על שואה, ובהמשך סיפרו יהודים שנמלטו לאזור שלנו, על מה שקורה בפולין ועל השמדה של יהודים. לא היה לנו לאן לברוח. המצב הפך קשה יותר, ובגיל 12 נאלצתי להפסיק את הלימודים, ולהתחיל לעבוד עם אחי שלמה בעבודות מזדמנות כדי לסייע בפרנסת הבית. היינו מגיעים לתחנת הרכבת, ועוזרים לנשים זקנות לסחוב חבילות תמורת תשלום. בקיץ שמרנו על בוסתן פירות, ואחר כך עבדנו בבציר.

בתחילת 1944 השתפר מצב הרוח, וחשבנו שהמלחמה תפסח עלינו - החזית הרוסית התקרבה ממזרח, וכולם ידעו שהאמריקנים מתכננים לפלוש לאירופה. ראינו מרחוק את האור בקצה המנהרה, ואז הגיע **19 מרץ 1944**". את התאריך הזה הוא לא ישכח לעולם, מאחר ונטל חלק בהתרחשות היסטורית: "נודע לנו שהרבי מסאטמר יבוא לעיירה שלנו, כדי להשתתף בסעודת 'שבע ברכות' של האחיינית היתומה שלו, שהוריה נספו בקמינץ פודולסק [1941]. לא נתנו לנו להיכנס כי נראינו כמו שני פרחחים שבאו לאכול, ולכן הסתובבנו סביב הבית עד שהצלחנו להסתנן פנימה. אחי ואני עמדנו מול הרבי, וזו הייתה הפעם הראשונה שראינו סעודה כזו. פתאום נכנס אדם, ניגש לרבי, לחש לו דבר מה - והגיש לו פתק. הרבי קרא, קם מהכיסא מזועזע, דפק ביד על השולחן ואמר: 'רבותיי, אנחנו מסיימים את הסעודה מיד, ועל כולכם להתפזר הביתה'. קמה מהומה גדולה, ואז התברר שהצבא הגרמני כבש את הונגריה. בזאת התחילה שואת יהדות הונגריה".

הילדים רצו לבשר להוריהם את בשורת האיוב. הבקשה הראשונה של האם מהבן הצעיר הייתה לשרוף את קלסר המפות שלו, "שבעזרתן הסברתי לאבא את מהלכי המלחמה. שרפתי את הקלסר, וכעבור שבוע החלו הצווים הראשונים. בהתחלה דרשו לשאת טלאי צהוב, אבל החיים היהודיים נמשכו. כולם הלכו לבית כנסת, הלימודים נמשכו ואפיית המצות לפני פסח התנהלה כמתוכנן. אבל ביום הראשון אחרי פסח הגיע צו שמורה ליהודים להיכנס לגטו. במשך שמונה הימים שקדמו לו ניסינו לנצל כל רגע להכנות. דבר ראשון לקחנו, שלמה ואני, את הפמוטים של אימא; העלינו אותם לעליית הגג והסתרנו אותם במחבוא שהכנו שם. במשך כל אותו שבוע עסקנו במיון חפצים: מה לוקחים איתנו ומה משאירים. הרבה דמעות נשפכו בימים אלה בביתנו... נולדנו בבית הזה וגדלנו בו וכעת צריך להפקירו! אימא תפרה לכל אחד מאיתנו תרמיל גדול וקטן ובהם שמנו את החפצים, שחשבנו שהם הנחוצים ביותר. הגיע זמן העזיבה. ארגנו עגלה גדולה והעמסנו עליה את כל החפצים שבחרנו. נפרדנו מהבית שבו נולדנו, גדלנו וחווינו חוויות של עצב ושמחה. כולנו ביחד דחפנו את העגלה. בדרך לגטו הלכו כל שאר בני המשפחות היהודיות שגרו ברחובנו, חלקם עם עגלות, ואחרים נושאים צרורות על גבם ובידיהם. לא ידעתי אז שיעברו 50 שנה בטרם אראה שוב את סעליש ואת הרחוב בו גרנו.

היה בכי גדול ונכנסנו לגטו - כ-4,000 מתושבי העיירה, ועוד כ-6,000 יהודים מהאזור".

ב-19 במאי יצא הטרנספורט הראשון של בני העיירה לאושוויץ, ועל הרכבת היו גם בני משפחת קליינמן. "לא שמענו על אושוויץ. ידענו שמעבר לגבול מתרחשת מלחמה אבל לא מה טיבה. הפיצו

שמועה שמעבירים אותנו למערב הונגריה, כי אנחנו לא אזרחים נאמנים. כדי להתכונן, המשפחות בגטו אפו לחם בתנור אחד. התור שלנו לאפות היה לפנות בוקר. כשהכנסנו את הבצק לתנור כבר האיר היום ושוטרים צעקו מבחוץ שיש לצאת מיד. כשהצעקות גברו, הוצאנו את הלחמים החמים ששרפו את הידיים. אימא חילקה לנו לחם לתיקים. אדים יצאו מהתרמילים ושרפו לנו את הגב. אני זוכר את השיירה הנוראה. ילדים בוכים, סוחבים חבילות. הסתכלתי קדימה ואחורה. צילמתי בראשי תמונה של השואה".

הם הגיעו לאושוויץ ברכבת משא ב-22 במאי 1944, לאחר נסיעה בת שלושה ימים. "לא ידענו שאת החבילות שהתאמצנו לסחוב ייזרקו לנו, וש-80% מאיתנו יהיו מתים אחרי שלושה ימים. הרכבת עצרה. הדלתות נפתחו בבת אחת ברעש גדול. היו צעקות נוראיות, 'מהר', בהונגרית, ביידיש ובגרמנית. 'לרדת מהר! להשאיר מאחור את כל החבילות!' הסתכלתי החוצה מהחלון הקטן. ראיתי למלוא האופק גדרות תיל ומגדלי שמירה. הפרידו ילדים מאימהות, נשים וגברים. עזרתי לאבא לרדת, ואבא בקושי עמד על הרגליים, כי הגרמנים לא נתנו לנו מים בנסיעה. הוא לא שתה כלום, ונתן לנו לשתות את מה שהיה. בחוץ טפטף גשם דקיק, ולכן השארתי את אבא ליד דלת הרכבת, ובמהומה הגדולה על הרציף, מיהרתי לערימה ענקית של חפצים שהגיעה ברכבת קודמת ולא הספיקו לפנות. התכופפתי ולקחתי משם ספל. חזרתי לאבא ופחדתי שיתעלף. ביד השנייה הרמתי את הספל הקטן והצלחתי לתפוס כמה טיפות של גשם שאותן נתתי לאבא להרטיב את השפתיים. אני מאמין שבזכות מצוות כיבוד אב זכיתי להישאר בחיים באושוויץ. בתורה כתוב **'כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך'**, ואני כבר בן 87" [בשנת 2017; כיום יוסף בן 90; יום הולדתו העברי חל ב-א' בשבט, 27.1.2020, יום השואה הבינלאומי, שציין השנה 75 שנה לשחרור אושוויץ]. "אמי ואחותי נעלמו. לא ראיתי אותן מאז. לא נפרדנו אפילו במבט. זמן קצר אחר כך גם אבא נעלם. הוריי ואחותי בת ה־12 נרצחו בגזים סמוך למועד הגעתם. אותי שלחו לקבוצת המתאימים לעבודה. קיבלנו בגדי אסירים, ואת הכובע...

למחרת שמעתי שיחה בין ותיק לבין יהודים שזה עתה הגיעו מהונגריה. 'אתם רואים שם את הארובות? זו לא מאפייה! לא בית חרושת! שמה שורפים את המשפחה שלכם, את הילדים שלכם. תסתכלו טוב'. במשך הקיץ שמעתי הרבה שיחות כאלה. אושוויץ היה בית חרושת למוות. היה אפשר לשמוע שם את כל השפות של אירופה". תחילה נכלאו שלמה ויוסף במחנה D ואחר במחנה C.

"היינו מורעבים; מנות האוכל שלנו היו קשות משל אלו שעבדו. המשימה היומית הייתה לנסות להשיג משהו לאכול. כל מפגש עם הוותיקים היה נפתח ב'אתה יודע איפה אתה נמצא? אתה יודע שאין לך כבר משפחה? נשארת לבד'. היה רופא יהודי שהושיב אותנו סביבו על הדרגש, ובכל ערב סיפר לנו על בריחות מהמחנה שנכשלו, כמו סבא שמספר סיפור לנכדים. הוא היה מסיים את הסיפור במילים: 'כן כן, ילדים, מאושוויץ יוצאים רק דרך ארובה, עשן לשמיים, וגם אתם תצאו ככה'. שנאתי אותו בליבי על הנבואות השחורות שלו. בסוף נבואתו התקיימה כמעט במלואה".

האחים שלמה ויוסף נשארו ביחד, ונשלחו לצריף מיוחד, שהכיל כאלף נערים. יוסף מודה בכנות שאחת התעלומות שעדיין מעסיקות אותו, כמו גם את קומץ הניצולים, היא לשם מה שוכנו הנערים בצריפים מיוחדים, תוך שהנאצים בכלל, וד"ר יוזף מנגלה במיוחד - דואגים לבריאותם. "בניגוד לזוגות התאומים, שבהם הוא ביצע את הניסויים, בנו לא עשו ניסויים, לא קיבלנו מספר וגם לא עבדנו. כשהיו בודקים

לנו את הגרון, אפילו היו מביאים לנו מים כדי לשטוף את הפה. זה היה מוזר". עם זאת, הנערים סבלו מרעב מתמיד, חשש ממלקות ופחד מהיום שבו יועברו למשרפות. מה שעזר לו ברגעים הקשים, הוא סידור תפילה שהשיג. זה היה סידור יוקרתי, בהוצאת 'סיני', מהסוג שהיו נותנים בבתים עשירים לבר מצווה. "אני, כמובן, לא קיבלתי מתנה כזו, ודווקא במקום הזה השגתי את הסידור".

כשהוא נשאל עד כמה יהודים הסכימו לסכן עצמם כדי לקיים מצוות בלב הגיהינום של אושוויץ, יוסף מביא אירוע שנחקק בזיכרונו: "היה מקובל להכות בעזרת מקל גומי, המכיל מילוי קשיח, בהתאם לחומרת ה'עבירות' שהיינו מבצעים, כאשר העונש החמור ביותר כלל 24 מלקות. באחד הימים ראיתי את סגן מנהל הצריף הולך עם המקל בידו, ובסקרנות של נער עקבתי אחריו. במחנה המתין לו נער שחיכה לעונשו. הוא התחיל להלקות אותו - אנחנו ספרנו: 5 מלקות, 10 מלקות - והנער שהולקה לא השמיע קול בכי או אנחה. כאילו זה לא נוגע לו. גם כשהגיעו ל-25 מלקות הוא עוד לא הוציא אנחה. סגן מנהל הצריף הפך אותו על גבו, והחל להכות בו ברגליים, בראש ואנחנו סופרים; כשהגיע ל-50 הוא הפסיק. עזרנו לנער שהולקה לעלות על הדרגש, ואז התברר שהוא הולקה בגלל שנתפס מבריח סידורי תפילה. אחר כך שאלנו אותו - והוא ענה: 'זה היה שווה'. רק את זה הוא אמר".

"ארבע ארובות לא הפסיקו לפלוט עשן. כשזה לא היה מספיק, חפרו בורות ושרפו גוויות בבורות. לפעמים העשן לא עלה לשמיים והיה מכסה את כל רחבי אושוויץ. ערפל שחור. ריח חריף של שריפת שערות ועצמות. הוותיקים אמרו שעוד לא היה קצב השמדה כזה. לילה אחד יצאתי מהצריף. יכולתי לראות במבט אחד את כל ארבע הארובות פולטות עשן לבן, עשן יהודים. הנצחתי בזיכרוני את המראה. **הבנתי שאצטרך לספר עליו בבוא היום**. אחרי זמן קצר נתקפתי פחד, כאילו אני נמצא בבית קברות גדול לבד בלילה. חמקתי בחזרה אל הצריף".

עיקר הדאגה התעוררה בסמוך לחגים היהודיים. יוסף מעיד כי ד"ר מנגלה היה מגביר באופן מכוון את השמדת היהודים לקראת פסח וחגי תשרי. "בחגים היו מחסלים את אלה שלא עובדים; את כל מי שלא מביא תועלת. קראו לזה **ה'קלנדר (לוח השנה) של גבלס'"**. וכך, יומיים לפני ראש השנה, הגיעו ד"ר מנגלה וסגנו לסלקציה. שלמה, האח הבכור נגזר לחיים, ואילו יוסף הצעיר נשלח למוות. אלא ששלמה סימן ליוסף להסתנן בחזרה לצריף ובכך הציל את חייו. "הצעקות היו נוראיות. צרחו 'שמע ישראל', 'אבא' ו'אימא'. באושוויץ בדרך כלל היה שקט, אנשים לא ידעו שזו דרכם האחרונה. אבל כשלקחו אסירים מתוך המחנה, הצעקות היו נוראות. כיסיתי את ראשי בשמיכה, תקעתי אצבעות באוזניים לא לשמוע. ידענו שגם לנו נשארו כמה ימים לחיות".

בערב יום הכיפורים הגיעה הסלקציה השנייה. "התאספנו כאלפיים נערים במגרש. ידענו בשביל מה אוספים אותנו. דוקטור מנגלה הגיע עם אופניים ממש קרוב אלי. מלאך המוות כמה מטרים ממני. הוא הסתכל על המגרש. הייתה דממת מוות, כולם עמדו מתוחים. נפל מבטו על נער בערך בן 14, מניצולי גטו לודז', ושאל אותו לגילו. הנער אמר שהוא בן 18. מנגלה התרגז והתחיל לצעוק: 'אני אראה לכם!' הוא תפס נער שעמד קרוב אלי והעמיד אותו ליד השער. ציווה לדפוק קרש מעל גובה הנער, והורה להסתדר בשורות עורפיות ולעבור מתחת לקרש. כל מי שראשו לא מגיע לקרש - הולך לצד השני של המגרש. הזדעזעתי. ראיתי שנערים גבוהים ממני לא משיגים את הגובה הדרוש". יוסף שרד גם את הסלקציה השנייה בזכות מילוי נעליו בחצץ, כך שיגביהו את עקביו, ובזכות תושייה פלאית לחמוק

משורה לשורה: "באמצע ההליכה נכנסתי לקבוצה אחרת, כאילו מלאך הרים אותי. פלא. הנשימה נעצרה. מלאך שֵׁם אותי פה, שֵׁם אותי שם. כאלף נערים נשלחו לתאי הגזים באותו יום. יומיים אחרי יום כיפור שוב באו לחפש אחר נערים קטנים שחמקו. בין הנערים האלה היה חבר של אחי, לו הלוויתי את סידור התפילה שלי, אותו סידור בהוצאת 'סיני'. הוא נלקח להשמדה עם סידור התפילה שלי...

אחרי חול המועד נודע לנו שיש משלוח למחנה עבודה. ניסינו להירשם. פרופ' אפשטיין, מנהל בית החולים של המחנה, בא לבדוק את המשלוח. דר' מנגלה שלח אותו לעשות ניפוי. הוא מישש לי את שרירי היד. ראיתי שהוא מהסס. הסתכלתי אל תוך עיניו, כאומר 'אתה חותם את גזר דין המוות שלי'. הוא השאיר אותי במשלוח. המעמד הזה, של דוקטור גרמני שבודק לי את השרירים, חזר לי המון בחלומות. לאורך השנים חיה [אשתו] הייתה מעירה אותי מהחלום כשהיא הרגישה שהשינה שלי לא רגועה, כשהיא חשה שאני נמצא שוב באושוויץ. אני תמיד מודה לה שהעירה אותי. אני חולם שאני בסלקציה, שאני בורח, רץ. **בכל יום כיפור, בבית הכנסת, אני מתרגש שזכיתי לחיות"**.

ב-5 באוקטובר 1944 "הסתננו לתוך המשלוח, אולי עשרים נערים. התייצבנו ליד השער בשורות, ואני רועד. אם לא עכשיו, לעולם לא נצליח לעזוב את אושוויץ. הקאפו הראשי של המחנה התחיל לספור את השורות וכשהגיע לשורה שלי, התעכב. הוא הסתכל עלי, חייך, ועזב אותי. כאילו אמר: 'הצלחת, קח את חייך'. עלינו לרכבת שבה היו חפצים של משפחות שהגיעו לאושוויץ במשלוחים הקודמים. רעדתי. כולם התיישבו על הרצפה ומיד נרדמו. לילה לפני זה לא ישנו וכל היום עמדנו על הרגליים. גם שלמה אחי נרדם. כולם ישנים ואני היחידי ער. חיכיתי שהרכבת תצא. פחדתי שאולי מישהו ילשין ואני אהיה ישן ולא אוכל להסתיר את הפנים שלי. כשהרכבת התחילה לנסוע, אמרתי לעצמי: **אני עוזב את אושוויץ, ולא דרך ארובה**. כשהרכבת התחילה לנסוע היה זה אחד הרגעים המאושרים בחיי.

"מ-3,000 הנערים שבצריפים נותרנו כמאה בלבד, ומתוכם הסתננו לרכבת העובדים עשרה נערים בלבד. נסענו למחנה עבודה בלנדסברג, שם הרגשתי במשך שבעה חודשים כיצד נפשי מחולצת ממוות פעם אחר פעם". העובדים נשלחו לעבוד בבניית בונקרים למטוסי הסילון החדשים של גרמניה, לא רחוק ממחנה דכאו שבגרמניה. הם סבלו מאלימות ורעב נוראיים, עד שב-27 באפריל, יומיים לפני שחרור דכאו, שוחרר המחנה.

מיד עם השחרור הבין יוסף את תפקידו במניעת השכחה. הוא נכנס למחסן במחנה ולקח משם ז'קט פסים ועליו מספר אסיר. הז'קט שמור בביתו. **"הקפדתי לחרות במוחי מאורעות ותמונות, שמרתי חפצים. ידעתי שיבוא יום ואצטרך להראות אותם"**, אומר יוסף, שהיה העד הצעיר ביותר במשפט אייכמן (31), וכנראה האחרון שעוד חי.

אם חשבו האחים שבכך הסתיימה סאת תלאותיהם, הרי שטעות הייתה בידיהם. הם הועברו על ידי הבריגדה היהודית לאיטליה, ושם עלו על סיפונה של אוניית המעפילים "ארבע חירויות". סמוך לחופי ארץ ישראל הבריטים גילו אותם, והאחים הצטרפו לקרב חסר הסיכוי, שבו ניצולי שואה, מצויידים בקופסאות שימורים, נאבקו בחיילים הבריטים שהיכו בהם באכזריות ולאחר מכן גירשו אותם לקפריסין. הם שוכנו במחנה מספר 60 ויוסף זוכר איך הוא וחבריו חתכו את הגדר למחנה 61 ותלשו מאוהל "חדר האוכל" יריעות בד, מהם תפרו את לבושם...

רק ב-15 במרץ 1947 הרשו הבריטים לניצולים לעלות לארץ ישראל, והאחים קליינמן ששו על האפשרות להגן על ירושלים, הפעם כחלק מצבא יהודי.
"כשהוא נשאל האם לא שקל לחזור למולדתו, יוסף מפטיר בציניות, כי כ'בוגר אושוויץ' היה ברור לו שהוריו, אחותו ושאר בני משפחתו נספו כולם. לא היו אז משפחות, לא היו ילדים. לא היו צעירים ממני, וגם לא היו זקנים. ידענו שאין לנו מה לחפש שם".
יוסף סיים שירות צבאי ב"גבעתי" ופתח עסק מצליח לנגרות, אך התקשה למצוא אהבה. "הייתי ביישן וזה לא הלך", הוא אומר. "בירושלים גם לא אהבו להתחתן עם אלה שבאו מאירופה". אלא ששנה אחרי משפט אייכמן, בגיל 33, הוא פגש את חיה שוורץ, צעירה בת 21 מהונגריה, שגם היא שכלה רבים מבני משפחתה בשואה. "חיכיתי הרבה זמן עד שהיא תגדל", הוא אומר, ובני הזוג פורצים בצחוק. לשניים נולדו שלושה ילדים, 16 נכדים וארבעה נינים. האחים שלמה ויוסף סירבו לעזוב זה את זה גם בבגרותם, ובמשך שנים ארוכות חיו בית מול בית ברחוב ריינס בירושלים. יחד ניהלו את הנגרייה למעלה מ-50 שנה. האח שלמה הלך לעולמו, בשיבה טובה, לפני כשבע שנים.

ונחזור אל סיפור עדותו של יוסף במשפט אייכמן:

בשנת 1961 רעשה הארץ לאחר שסוכני "המוסד" לכדו את אדולף אייכמן. עבור יוסף זלמן קליינמן, אז בן 31, אוד מוצל מאש – הייתה זו שנה של חיטוט בפצעים. על דוכן העדים הוא סיפק לעולם עדות מצמררת על האופן שבו פעלה מכונת המוות הנאצית.
"הייתי בהתרגשות גדולה, רעדתי" שיתף יוסף בתחושתו כשעלה להעיד, "אני הראשון שנבחר לספר על **הנערים של אושוויץ**. כל הנערים האלה היו מרוכזים במחנה הצוענים. נהינו מומחים לעשן שפרץ מן הארובות. ידענו לפי הצבע אם האנשים היו מורעבים או לא".
כ-3,000 נערים היו באושוויץ בקיץ 1944. 1,000 מהם נרצחו בראש השנה, 1,000 אחרים נרצחו ביום כיפור, לאחר 'סלקציית המקל' הידועה, שערך בהם ד"ר מנגלה **(על כך בעדותו המצולמת בקישור).**
מעט בני 14 שרדו את התופת. יוסף היה חלק **מהנערים של אושוויץ** שהוחזקו במחנה באופן חידתי: מתחת לגיל 14 נשלחו הילדים להשמדה, לבד מזוגות התאומים ששימשו לניסויי מנגלה והוכנסו למחנה. מעל גיל 16 נשלחו לעבודות כפייה. אך נערים בין גיל 14 ל-16, שנאספו באושוויץ במהלך קיץ 1944, הוחזקו בצריפים מיוחדים, בתנאי רעב קשים. "באותו קיץ הגיעו לאושוויץ כמעט חצי מיליון יהודים, בעיקר הונגרים וצ'כים", מספר יוסף, "חמישית מהם 'זכו' להיכנס למחנה, והיתר נשלחו להשמדה. אנחנו נכנסנו, אבל לא היה לנו המזל לצאת. איש לא יודע להסביר את חידת הנערים אבל באושוויץ מיותר לחפש היגיון".
"פה ושם היו מבוגרים שדאגו לנו והבריחו לנו אוכל", מספר יוסף, "שני אולרים קיבלתי. אחד נשמר אצלי עד היום, את השני נתתי לטבח שנתן לי מרק מתחתית החבית, פלדמן שמו. לפני שלושים שנה פגשתי יהודי פה בירושלים. התברר שהוא מהוותיקים. אמרתי לו שאני מהנערים. הוא שמח ואמר, 'אתה יודע, אני עשיתי מגבית אוכל בשבילכם'".
כשכמה מן הנערים חלו במחלה מידבקת, הועבר הצריף כולו להסגר רפואי תחת פיקוחו של דוקטור מנגלה. "באותו זמן עמדו אלפים בתור לגזים, ופה התעסקו עם אלף נערים שקיבלו חומר לשטוף את הפה לפני בדיקת גרון. לא היה היגיון. דוקטור מנגלה בדק אותנו בכל כמה ימים".

בהמשך הועברו הנערים למחנה A, מחנה הצוענים. הרעב היה חריף. "קיבלנו חבית מרק דליל לצהריים וזהו. כשהמרק נגמר היינו מעבירים את החבית בינינו ללקק, לפי תור. כל יום אחרי הצהריים ראית נערים שהופכים את החבית על הצד, נשכבים על הארץ ומכניסים את הראש בפנים. כאשר חבית כזאת הייתה מוחזרת למטבח, היא הייתה נקייה לגמרי. כשהגיעו המשלוחים מגטו לודז', אלו היו אנשים יותר מורעבים מאיתנו. אנשים שליקקו מרק שנשפך לאדמה. ראיתי נערים שהלכו לחלק חבית מרק לצריף ומישהו הוריד את הנעל שלו, תקע בתוך החבית, וברח עם זה".

על הילדים באושוויץ כתבה ההיסטוריונית הלנה קוביצה מ"יד ושם": "בתוך שבעה שבועות הובאו לאושוויץ 438 אלף יהודים. המשלוחים ההמוניים של היהודים ההונגרים היו יוצאי דופן בשל המספר הגדול של ילדים שנמנו עמם. רובם המכריע של הילדים שהגיעו במשלוחים מהונגריה הומתו בגז מיד בהגיעם. מיוני 1944 שוכנו קצתם לזמן קצר במחנות מעבר. הדבר קרה כשנשלחו משלוחים שלמים היישר מרציף הרכבת למחנות המעבר בלא סלקציה. רוב הילדים מתו במחנות המעבר, אם בשל התנאים הקשים ואם משום שנפלו קורבן לסלקציות. מעטים בלבד הצליחו ליצור את הרושם שהם כשירים לעבודה ולחמוק כך מסלקציה. ילדים אלה נשלחו אחר כך עם האסירים הבוגרים למחנות אחרים בגרמניה או למחנות משנה של אושוויץ".

ביום השואה בשנת 2017 הדליק יוסף משואה בטקס הזיכרון של "מכון משואה ללימודי השואה" שבתל יצחק, כאחד העדים האחרונים מהמשפט. בגיל 90 יוסף לא שוכח מאומה. הזיכרון אצלו חי היום כמו לפני שבעה וחצי עשורים; את ההרצאות שהוא מעביר לתלמידים ולחיילים, הוא מקפיד לחתום בפסוקים מתהלים קי"ח: **" לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ. יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי. ".**

תוכלו למסור לדורות הבאים, ששמעתם על אושוויץ ממקור ראשון" מסכם יוסף.

בתום המשפט ישראל השתנתה. רבות נכתב על זיכרון השואה שהתעצב והתייצב בארץ ובעולם בעקבותיו, ועם ישראל הדגים את עוצמתו הצבאית והביטחונית. יותר מזה, המשפט הטיח את השואה לדנ"א הישראלי. הוא הפך לחוויה משותפת לכלל תושבי ישראל בשנות עיצובה של המדינה, נצרב בה לתמיד וממשיך להדהד עד היום.

עדות מצולמת ממשפט אייכמן 1961 https://www.youtube.com/watch?v=lUf9fPxOi70

https://13news.co.il/item/news/domestic/education-society/eichmann-trial-233224/ "השופטים היו המומים": מסע אחר הגיבורים האחרונים ממשפט אייכמן – מיה איידן, ערוץ 13, 1.5.2019

https://www.israelhayom.co.il/article/727037 "ישראל היום" 23.1.2020, אמילי עמרוסי

עדותו של **קליינמן יוסף זלמן**, יליד 1930, **Szollos**, על קורותיו ב- Auschwitz וב- Kaufering
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3560973

עדותו של **קליינמן יוסף זלמן**, יליד 1930, **Szollos**, על קורותיו כילד ב- Auschwitz וב- Kaufering
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3557832

האחים שלא נפרדו: שלמה ויוסף קליינמן

יוסף (משמאל) ושלמה

יוסף (ימני) ושלמה

יוסף (מימין) ואחיו שלמה (ז"ל) בבגרותם

1961: יוסף קליינמן מעיד במשפט אייכמן.
הוא היה בן 31, העד הצעיר ביותר;
בעדותו סיפר את סיפור 3000 הנערים

יוסף בשירותו הצבאי כחייל "גבעתי"

<u>מזכרות בביתו של יוסף:</u> כובע אסיר וחולצה מפוספסים, כמו באושוויץ;
אולר שקיבל מאחד הוותיקים והיה בכיסו במחנה;
חולצת כפתורים שקיבל ביום השחרור מקצין אמריקני שראה אותו בבגדי בלויים והלביש אותו;
תרמיל בד שאיתו, באישון ליל, טיפס על סולם החבלים של אוניית המעפילים באיטליה.

יוסף חזר לאושוויץ כ"איש עדות": "אני מאמין שבזכות מצוות כיבוד אב זכיתי להישאר בחיים באושוויץ. בתורה כתוב **'כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך'**, ואני כבר בן 90".

יוסף וחיה קליינמן עם השבט שהקימו: שתי בנות ובן, 16 נכדים ו-4 נינים

הספר שכתב יוסף קליינמן על קורות חייו.
עריכת הספר: עטרה סמואל, אריאל סמואל.
תשע"א 2010.
הציטוט של שם הספר הוא מתפילת "הלל":

כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת
רַגְלִי מִדֶּחִי (תהלים, קט"ז ח')

ברוך תהיה, יוסף, על עשייתך רבת השנים לזכר הנרצחים בשואה, יוצאי קרפטורוס / זאקרפטיה.

סיפורך האישי הוא סיפורם של כל בני הקהילה שלנו!!!

לזכור, ודבר לא לשכוח!

30 מבין דפי הספר "בסתר המדרגה" מספרים את **סיפור 3000 הנערים**, סיפורו של יוסף קליינמן.

הספר נכתב על ידי אסתר פרבשטין, היסטוריונית חרדית, ראש הקתדרה להוראת השואה במכללה ירושלים, והיועצת האקדמית של גנזך קידוש השם, בין הבולטים בחוקרי השואה החרדים. היא נינתו של האדמו"ר מגור, רבי אברהם מרדכי אלתר. לימדה שנים רבות באולפנת חורב בירושלים. הספר יצא לאור בהוצאת "מוסד הרב קוק" בשנת 2013.
שמו של הספר נגזר משיר השירים, ב' י"ד:

יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ
הַשְׁמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה

<u>קליינר שחר (מונקץ' ואירשאבה)</u> <u>[עלון 100 – ספטמבר 2022]</u>

שחר הוא בן הדור הרביעי: נכדם של אֶמי (ממונקץ') והרמן (מאירשאבה) גרשקוביץ, המתגוררים בקריית אונו; בנם של רונית והלל קליינר, המתגוררים בגני תקווה. יש לו אח תאום בשם יהלי ואחות בשם אופק. שחר הוא יליד 2003 (בן 19) והוא **ספורטאי מצטיין בתחום הקשתות: קליעה בחץ וקשת.**

עם החזרה מאליפות אירופה שהייתה אחרונה במרתון תחרויות הקיץ, שחר קליינר הגיע למקום ה-9 באליפות אירופה לנוער ודורג **במקום החמישי בסבב האירופאי לנוער (גילאי 18 עד 21).**
בנוסף לכך, חזר שחר עם **מדליית ארד קבוצתית בגביע הנוער שנערך בבוקרשט** ביולי האחרון וקבע **שיא ישראלי חדש לירי למרחק של 70 מטרים**, לאחר שהשיא הקודם לא נשבר מאז שנת 2000.
שחר מתחרה בקשת אולימפית, אשר בה נעשה השימוש במשחקים האולימפיים כל ארבע שנים והוא מכוון להשתתף באולימפיאדת פריז הקרבה ובאולימפיאדת לוס-אנג'לס שתיערך ארבע שנים לאחר מכן. כדי לממש יעדים אלו, שחר מתאמן שישה ימים בשבוע ב"מכון למצוינות בספורט" במכון ווינגייט, כאשר ביום ממוצע הוא מתאמן בין 7-6 שעות, זאת, בנוסף לשירותו כחייל במעמד "ספורטאי מצטיין" בצה"ל.
שחר מחזיק בשיאי ישראל למרחקים ארוכים בכל קטגוריות הגילאים (קדטים, נוער ובוגרים) וזכה במדליית ארד במקצים האישיים בגביע הנוער האירופאי בשנת 2019.
רגע מרגש במיוחד לשחר, ובעיקר למשפחה, הייתה הזכייה **במדליית הזהב בתחרות "סתיו הזהב"** בשנת 2019. תחרות זו נערכת מדי שנה בעיר לבוב שבאוקראינה ואליה מגיעים מתחרים רבים ממדינות מזרח אירופה. זכיה במדליית זהב, כשברקע מונף דגל ישראל ומתנגן המנון "התקווה", על אדמת אוקראינה מרגשת במיוחד, מכיוון שמסביבת אזור זה עלתה משפחתו של שחר לפני כ-50 שנים
תפיסה נרחבת בציבור הישראלי היא שענף הקשתות אינו ענף ספורט של ממש; אבל הענף הוא מהוותיקים ומהחשובים במשחקים האולימפיים, ומהראשונים ששילב ספורטאיות באופן שווה במשחקים. מספיקה הנפת קשת אחת וניסיון (בדרך כלל כושל...) למתוח אותה - כדי להבין את הכוח, הנדרש בכדי להיות ספורטאי מהטובים באירופה בענף זה. האימונים משלבים בתוכם עבודה אירובית, אימון בחדר כושר ופיתוח חוזק ספציפי לענף. את שחר מלווים באופן צמוד מאמן הנבחרת ומדליסט אולימפי בעברו - ריצ'רד פריסטמן וכן פסיכולוג ספורט.
בשנה הקרובה, מתעתד שחר להתחרות בכעשר תחרויות שונות ברחבי העולם. הקושי העיקרי היא העלות של כל נסיעה וציוד הספורט ההיקפי (עלות קשת אחת היא כ-20,000 שקלים), שממומנת, ברובה הגדול, על ידי ההורים והמשפחה התומכת. השאיפה היא למצוא ספונסרים, שיהיו מוכנים להשקיע מכספם בשחר ובנבחרת הלאומית.

שחר בגביע העולם בפריז השנה

שחר במקצה הקבוצתי בתחרות בבוקרשט,
בה זכו במדליית ארד

שחר עם המאמן ריצארד פריסטמן

מדליית הזהב בה זכה
שחר בתחרות בלבוב

<u>פרופ' קראוטגמר רוברט (ברגסס)</u>

<u>[עלון 41 – מרץ 2018]</u>

בן הדור השלישי של יוצאי זאקרפטיה.

רוברט נולד בשנת 1973 (בן 45) בברגסס ובגיל שנה עלה ארצה עם הוריו, ריטה וארנולד. רוב חייו עברו בעיר רחובות, שם סיים את לימודי התיכון בביה"ס "דה שליט", במגמה הריאלית. תוך כדי לימודיו בתיכון, החל רוברט לימודים לתואר ראשון במדעי המחשב באוניברסיטת תל-אביב. השרות הצבאי נדחה בשנה ורוברט סיים את התואר הראשון בהצטיינות!

בשירותו הצבאי עסק בתחום המחשבים, תוך סיפוח ליחידת 8200, וכן עבר קורס קצינים, כך שהשתחרר מהצבא לאחר 4 שנים, בגיל 23.

או אז נרשם רוברט ל"מכון ויצמן" ללימודי תואר שני במדעי המחשב – ובהמשך – ללימודי דוקטורט. בשנת 2011 זכה ד"ר רוברט קראוטגמר בפרס על-שם מ. לוינסון מטעם המועצה המדעית של המכון, בתחום המתמטיקה.

תוך כדי לימודיו אלו נישא רוברט לאשתו, גלי. השניים יצאו לארה"ב, כשרוברט התקבל ללימודי פוסט-דוקטורט באוניברסיטת ברקלי הידועה בקליפורניה [בעוד גלי משלימה לימודי דוקטורט באותה האוניברסיטה בחשבונאות, מינהל עסקים].

רוברט למד שם במשך שנתיים ואחר כך התקבל לעבודה בחטיבת המחקר של IBM (IBM research), בה עבד 4 שנים [עד השלמת לימודיה של אשתו]. תוך כדי השהות בארה"ב נולדו לרוברט ולאשתו שני בנים.

אחרי חמש שנים, בעודם בארה"ב, הגיעה לרוברט הצעת עבודה מ"מכון ויצמן", שמומשה שנה לאחר מכן.

רוברט מתגורר כיום עם משפחתו ברמת-השרון ועובד ב"מכון ויצמן".

העבודה ברחובות מאפשרת לו מפגשים עם משפחתו, ובעיקר, ביקורים אצל סבתא שרה יוסיפוביץ, ילידת נרסניצה. אכן – גאווה גדולה לסבתא ניצולת השואה!

רוברט מלמד סטודנטים לתואר שני במדעי המחשב, משתתף בכנסים מדעיים בין-לאומיים ופרסם עד כה בסביבות 100 מאמרים מדעיים.

רוברט מונה לפרופסור, בדרגה הגבוהה ביותר, לפני שנה.

מעט מידע על עבודתו של רוברט [מתוך "מסע הקסם המדעי" שמפרסם "מכון ויצמן"), שמסקנתו היא: "עבודתו של פרופ' קראוטגמר תיאורטית אמנם, אך תורמת למחקריהם של מדעני מחשב

העוסקים בזרמי נתונים מורכבים – מרשתות תקשורת ועד רשומות של מכירות קמעונאיות, נתוני לוויינים או ניסויים ביולוגיים".

דוגמא מעבודת המחקר של רוברט: המחשבים נעשים קטנים ומהירים מיום ליום, אך כמויות המידע רק גדלות – ובקצב מהיר יותר מיכולת העיבוד של מערכי המיחשוב. מאגרי הנתונים הגדולים הם פעמים רבות סדרתיים; כלומר מגיעים בזרם רציף, כמו למשל נתונים המתקבלים מחיישנים או מלוויינים, ולכן קשה עד בלתי אפשרי לחזור לאחור ולשלוף מידע קודם. בעשורים האחרונים מתמודדים חוקרים מתחומי מדעי המחשב ומתמטיקה עם האתגרים שבניתוח מאגרי נתונים גדולים שכאלה, בין השאר באמצעות זיהוי ואפיון אלגוריתמים, שיוכלו להתמודד ביעילות עם כמויות הנתונים האדירות. פרופ' **רוברט קראוטגמר** מהמחלקה למדעי המחשב ומתמטיקה שימושית ב"מכון ויצמן למדע" מסביר כי אפשר לחלק את הבעיות בניתוח זרמי הנתונים לבעיות שבלתי אפשרי להתמודד אתן – מכיוון שיידרשו לכך משאבי מיחשוב אדירים – ולבעיות סבירות, שגם אם הן נראות דומות למדי לבעיות ה"בלתי אפשריות", ההתמודדות עמן קלה בהרבה.

פרופ' קראוטגמר מבהיר למה הכוונה באמצעות דוגמא מתחום הסייבר ואבטחת המידע: כדי לזהות התקפה מסוג "מניעת שירות מבוזרת" שבה מיוצר עומס-יתר של תקשורת על שרת כלשהו, על טכנאי הרשת לדעת כמה מחשבים שונים פנו לשרת במהלך יממה, ואיזה מחשב עשה זאת מספר הפעמים הרב ביותר. תשובה המבוססת על הזהויות הדיגיטליות (כתובות ה-IP) של המחשבים הפונים תהיה מאוד לא יעילה אם השרת יסרוק את כל רשומות ההיסטוריה שלו. אבל אלגוריתם שמשתמש בדוגמאות אקראיות בדרך מתוחכמת יכול להעריך את מספר המחשבים המדובר עם מרווח שגיאה של כ-1%. כמו כן, בעוד שקשה לזהות איזו כתובת IP מופיעה מספר הפעמים הרב ביותר, קיים אלגוריתם שיכול לזהות כתובות המופיעות בשכיחות גבוהה במיוחד (heavy hitters), אם יש כאלו. אלגוריתם טוב הוא כזה, שנפח הזיכרון שבו הוא משתמש קטן משמעותית מהגודל של מאגר הנתונים עצמו, כך שהחישוב יכול להיות מהיר ויעיל. במחקרים שנערכו באחרונה, פרופ' קראוטגמר ועמיתיו הציגו ניתוח מתמטי אשר ממיין את הבעיות לקלות ולקשות.

ברוך תהיה!

"מכון ויצמן למדע" ברחובות, בו עובד פרופ' רוברט קראוטגמר

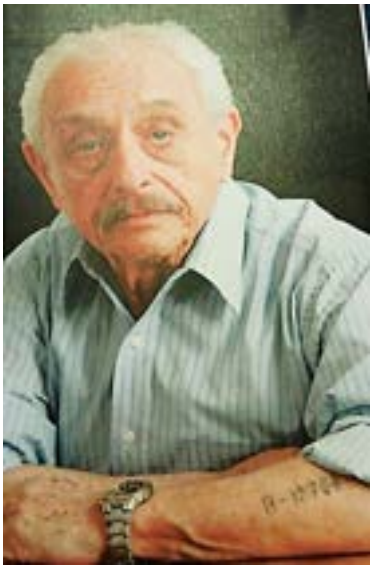

קראוס יקותיאל (פולי) (בושטינו) [עלון 37 – דצמבר 2017]

[נפטר ביולי 2022]

פולי, הצעיר מארבעה ילדים, נולד להוריו, קלמן ואלזה קראוס, בעיירה בושטינו באוקטובר 1925 [בן 92]. אֶחיו היו אנדריאס (בונדי), אימרֶה ולילי.

הסבא (מצד אימא), יחיאל פרנקל, היה ראש הקהל בסאטמר. לסבא (מצד אבא), איגנץ יקותיאל קראוס, הייתה מנסרת עצים בבושטינו. המנסרה פשטה רגל בשנת 1928 - בעקבות משבר כלכלי עולמי, אך עדיין סיפקה פרנסה למשפחה, גם אם לא בשפע, כבעבר. בסיוע הונגרים "מקושרים" קיבלה המשפחה רישיונות להשגת עצים.

שפת האם בבית הייתה הונגרית ופולי למד בבי"ס יסודי צ'כי (מ-1931) והמשיך לתיכון. בשנת 1940, כשכמעט סיים את לימודיו, נקבעו חוקי נומרוס קלאוזוס, ולא ניתן לו לסיימם. למזלו, בנוייד-סיילש היה בית-ספר מקצועי, שמנהלו פעל בניגוד לחוקים וקיבל תלמידים יהודיים. הוא הקים במקום פנימייה, שם יכלו התלמידים להתגורר, ושם גם נבחן פולי במבחני הבגרות.

את לימודיו סיים פולי ב-1943 אך אז החלו "הצרות האמתיות", כדבריו: לא ניתן היה למצוא מקום עבודה, שני אחיו גויסו לצבא ההונגרי (ובונדי כבר נהרג); אנשי קסטנר עברו בין הכפרים והזהירו שהגרמנים מתכוננים לכבוש את הונגריה בסוף 1943. הם התקשו להאמין לאזהרות, במיוחד לאור העובדה, שבלילות כבר שמעו מרחוק את התותחים הרוסים. אלא שהאזהרות התממשו: הגרמנים פלשו לזאקרפטיה; הם נתנו הוראה לערוך רשימות של בני הקהילה היהודית, אותן נדרשו בני הקהילה לבצע; פקודת גירוש, מהיום למחר, עם רשימת ציוד שניתן לקחת; הפקדת מפתחות הבתים במשטרה; ריכוז היהודים בבית החרושת ללבנים (ליד תחנת הרכבת), גירוש יהודי בושטינו לגטו מטיסלקה (Mátészalka), בקרונות רכבת, במשך יומיים וחצי.

היה זה חג הפסח הראשון, בו לא הוחזרו כלי הפסח לבויידם...

בגטו התמקמו בעליית-גג צרה ומצומצמת, במחסור של מים ומזון. אחות אביו, שגרה בעיירה, אך ביתה היה כבר מאוכלס במגורשים, הביאה מעט אוכל. מהגטו נאספו לביה"ח למשך 2-3 לילות ושם נלקח מעט רכושם. הם חטפו מכות בחקירות הקשות, בהן התבקשו לדווח היכן הוסתרו תכשיטיהם. כשהרביצו לאימו – התקשה פולי לראות את האירוע; כששאל על הסיבה למכות – חטף גם הוא 25 מלקות "כי הפריע"...

הם הועלו על הרכבת, דלתות הקרונות נסגרו, ובהיעדר ספסלי ישיבה - הם ישבו על מעט הציוד שעוד נותר ברשותם. תוך כדי הנסיעה עקב פולי אחר שמות התחנות והבין כי הם נוסעים מערבה: דרך צפון הונגריה, הרי הטטרה וקושיצה. ה"טיול" ארך 3 ימים ו-3 לילות. תוך כדי המסע אנשים הקיאו, התעלפו והטילו את צורכיהם. לפנות ערב הגיעו לתחנה, הקטר ניתק מהקרונות ולא היה ברור להיכן הגיעו. חיל אחד צעד הלוך ושוב לאורך הרכבת. פולי צעק לו בגרמנית: "היכן אנחנו?" החיל ענה: "באושוויץ". הם הושארו בקרונות למשך הלילה. בבוקר שמעו את פתיחת הדלתות מהקרונות הקדמיים, ברעש נוראי שהעיר אותם. גם דלת הקרון שלהם נפתחה ופולי שמח כי חשב "שהגיע הסוף לדבר הרע". אסירים יהודים זרזו אותם לרדת, אך לא היו מדרגות לירידה בטוחה. אימו של פולי נזרקה מהקרון. פולי עוד נשאר עם אביו. נותר לו בקבוק מים לשעת חירום, אותם רצה לתת לאביו; הוא הספיק לפתוח את הפקק, קיבל מכה על היד עם מקל, הבקבוק נפל ונשבר, המים נשפכו... אביו עוד הספיק לומר (ביידיש): "אתה רואה ילד, יש לנו רק מה שאכלנו". גם אביו

נזרק מהקרון. ההמון היה בריצה. פולי רצה להתקרב לאבא, מבטיהם הצטלבו, אך אביו קיבל מכות והתקדם. זה היה המבט האחרון שפולי ראה את אביו, שנרצח. האימא והאחות לילי הופנו עם הנשים; האם נרצחה ורק לילי שרדה.

באושוויץ הוטבע המספר על ידו. הוא עבר את התקופה עם 10 צעירים מבושטינו, עיירת הולדתו. הוא הועסק במכבסה, וכך שרד, בזכות התנאים היחסיים הטובים. אך לא לאורך זמן: פולי הועבר עם חבריו למכרה חול, בו נדרשו לרוץ עם קרוניות לבניין, לרוקן – ולרוץ בחזרה. ואז – הגעה למחנה גלייביץ ברכבת פתוחה. אל מצעד המוות יצא פולי בפיז'מות, בסנדלי עץ, שהשלג נדבק אליהם...

המלחמה תמה. פולי הכיר את אריקה, ילידת צ'רנוביץ, שתהפוך לאשתו. יחד נשלחו לסאטמר ועסקו בהעברת פליטים מרומניה, דרך הונגריה, למחנות העקורים בגרמניה, עיסוק מחתרתי ומסוכן, שכלל גם שימוש בדרכונים מזויפים. עם דרכונים כאלו הם הגיעו ארצה ב-1948, ללא אמצעי קיום.

פולי גם לחם במלחמת העצמאות בירושלים.

פולי פתח בית-מסחר לברגים. יום אחד נכנס לחנותו יהודי אמיד, איצ'ה גולדהארט, בעל עסק לברגים במונטריאול [INFASCO]. ביידיש, הציע לו להיות הסוכן שלו בארץ. הוא זה שהעמיד את פולי "על הרגליים". פולי דאג לרישיונות היבוא וגולדהארט החל לשלוח סחורה, באמון מלא בפולי, ובלי לשאול על מועד התשלום. לאחר מותו, המשיכו גם בניו של "המלאך הגואל" את הקשר המסחרי. בית-המסחר של פולי, הנקרא "שיברוג", התפתח והפך לחברה מצליחה ביותר, המתמחה בברגים ומחברים לקונסטרוקציה, לבניה ולתעשייה הכבדה.

פולי היה אחד ממקימיו של הארגון שהקימו ניצולי השואה יוצאי זאקרפטיה ותרם רבות בעשייתו לארגון זה - וגם לעמותה שלנו, בני הדור השני.
ברוך תהייה!

פולי מקבל את אות "יקיר הקהילה" של העמותה, חנוכה 2017
עם זאב מילבאואר, רותי פיקסלר ובומי טראוב

https://www.youtube.com/watch?v=wJnJ_4H7KkQ
שידור טלוויזיה "אינטימי – עם רפי רשף" מיום השואה 2016
את הסרט ניתן לראות באתר העמותה carpati.org.il: גלריה ----- סרטונים

https://www.youtube.com/watch?v=7L8v6r6AFKs
שידור בגלי צה"ל ביום השואה 2014

עדותו של **קראוס יקותיאל פאול**, יליד 1925, **Bustino** (מחוז טחאצ'יב)„ על קורותיו בגטו, ב- Auschwitz, בצעדת המוות, במחנות שונים ובהם Gleiwitz ו- Mauthausen
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3928230

קראוס משה שמעון - החזן מאוז'גורוד [עלון 110 – יולי 2023]

קראוס משה שמעון היה החזן הצבאי הראשון בצה"ל. הוא היה יליד אוגוסט 1922 ונפטר בסוף מאי 2023 – בגיל 100 [בקירוב לגיל 101]. הוא נקבר בבית שמש.

להלן מידע מתומצת על קורות חיין ממקורות באינטרנט:

ויקיפדיה: "משה שמעון קראוס נולד באוז'גורוד להוריו, מאיר והניה. גדל אצל רבי ישעיה'לה מקרסטיר. כנער למד בישיבה בעיר מונקץ' ולמד חזנות אצל החזן לייבוש מילר.

בשנת 1939 התמנה לחזן בעיר סיגט, ובשנת 1940 עבר לבודפשט לשמש בה כחזן.

את תקופת מלחמת העולם השנייה שרד במחנה הריכוז ברגן-בלזן. לאחר המלחמה עלה למדינת ישראל והתגייס לצה"ל. תחילה שירת כמדריך בשריון, אך כשהוזמן לשיר את הברכות בחופה של חבר מהצבא, שמע אותו הרמטכ"ל דאז, יגאל ידין, והציע לו להתמנות לחזן הצבאי הראשי הראשון. כשביקש להשתחרר בתום שירותו הסדיר, זומן שוב אל ידין שביקש ממנו לחתום לשנתיים נוספות וקראוס נענה לבקשה.

לאחר שחרורו מצה"ל, בשנת 1952, עבר לאנטוורפן שבבלגיה, שם כיהן כחזן הראשי של הקהילה. בעקבות בעיות בריאות מהן סבלה אשתו, המליצו להם הרופאים לעבור לאקלים חם יותר, ובשנת תשט"ז [1956] קיבל קראוס את הזמנת הקהילה ביוהנסבורג ועבר לדרום אפריקה.

בעקבות המצב הפוליטי הקשה בדרום אפריקה, עבר קראוס בשנת תשכ"ח [1968] לכהן כחזן באוטווה בירת קנדה, שם התגורר עד פטירתו."

בחדרי חדרים: בכתבה נאמר שהרבי ישעיה'לה מקרסטיר, אצלו למד, היה סבו, אביה של אימו, הניה. "בשנות הזעם הוא נשלח למחנה ברגן-בלזן, שם קיבל את הכינוי 'מוישלה דער זינגער', מוישלה הזמר. **הוא היה עובר בין צריפי היהודים ושר קטעי תפילה על מנת לעודד את רוחם**. מפקד המחנה הנאצי שמע אותו שר ולקח אותו לצריף המפקדים. הוא צווה עליו לשיר לקצינים הנאצים שירים בגרמנית ובתמורה היה זורק לו מעט פרוסות לחם. כך ניצל משה ממוות...

הוא חי בקנדה כ-50 שנה וריגש וחיזק אלפי יהודים בחגים ובשבתות לאורך כל הדור האחרון. משה היה מספר את סיפורו כניצול שואה במשך שנים ועזר להילחם באנטישמיות ובהכחשת שואה.

ביום השואה האחרון עוד השתתף בטקס הממלכתי לזכר השואה בקנדה, במעמד ראש הממשלה.

החזן הלך לעולמו בביתו לאחר מחלה קצרה. הוא הותיר אחריו את אשתו, רבקה קראוס. הם היו נשואים 72 שנים ולאחרונה קיבלו מכתב ברכה מהמלך צ'ארלס השלישי.

לקראוס היה קשר עם הרשויות בגרמניה לאורך השנים. ב-15 באוגוסט 2022 שגרירות גרמניה בקנדה ברכה את החזן קראוס: "יום הולדת 100 שמח לחזן משה קראוס! לך, אנחנו חייבים כל כך הרבה. היה לנו הכבוד למסור היום באופן אישי מכתב ברכה מנשיא גרמניה שטיינמאייר. אנו מאחלים לך בריאות טובה, אושר וברכת השם".

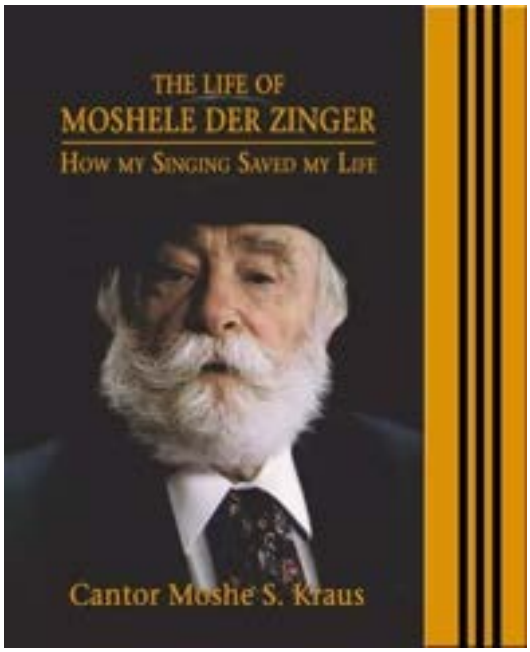

עוד נאמר: "**מתנת השירה שלך והמאמצים הבלתי נלאים שלך היו חלק עצום בהבטחת זיכרון השואה, שלעולם לא תישכח.** על ברגן בלזן כתבת "כואב לי ללכת לשם אבל אני חייב ללכת. זה הדבר הכי חשוב, **לא לשכוח את מה שקרה כדי שזה לא יקרה שוב".**

יהי זיכרו ברוך!

ספרו באנגלית "חייו של משה'לה דער זינגער"
מתוך "גנזך קידוש השם"

קראוס נריה (בושטינו) [עלון 100 – ספטמבר 2022]

נריה היא נכדתו של פולי קראוס ז"ל, אשר נפטר בסוף יולי 2022 והיה יליד בושטינו, איש רב פעלים, ממייסדי ארגון יוצאי קרפטורוס בארץ ו"יקיר הקהילה" שלנו. **נריה היא אשת תקשורת.**

נריה קראוס היא בתם של אריה ותמי קראוס, ולה עוד שתי אחיות ואח. היא נולדה בתל אביב וילדותה עברה עליה במקומות שונים בארץ – בהתאם לשרות הקבע של האימא. היא סיימה את לימודיה ב"תיכון חדש" בתל אביב. בשנות נערותה הייתה נריה כתבת נוער בעיתון "מעריב לילדים" והייתה בין המנחים של תוכנית הנוער "23 דקות" בטלוויזיה החינוכית.

את שירותה הצבאי עשתה נריה בגלי צה"ל. לאחר שחרורה מצה"ל הצטרפה כעורכת לדסק החדשות של העיתון "ידיעות אחרונות".

בשנת 2017 הצטרפה לערוץ 10 כחברת מערכת בתוכנית "הכול כלול". נריה חברה בחברת החדשות של ערוץ 13 והחל מחודש נובמבר 2019 היא עורכת התרבות של ערוץ זה. **בתחילת 2023 היא נשלחת על ידי הערוץ כשליחת חדשות 13 לארה"ב. היא תעבור לניו יורק ותסקר את ארה"ב עבור מהדורות ותוכניות הערוץ, תחת דסק החוץ בראשות גיל תמרי.**

נריה היא בוגרת תואר ראשון מהאוניברסיטה העברית בירושלים וסטודנטית לתואר שני ב"תוכנית הבין תחומית לתלמידים מצטיינים ע"ש עדי לאוטמן באוניברסיטת תל אביב", בהתמחות משפטים. בכתבה בעיתון "מעריב" מה- 02.02.2021 מאת דודי פטימר הוא כותב: " הדרך הקשה ולא פשוטה מאחורי הקלעים שעברה נריה קראוס, מחדשות 13, מכתבת מתחילה **לאחת מכתבות התרבות המובילות על המסך** ראויה למילה טובה. אל נריה קראוס התוודעתי לפני כמה שנים ככתבת התרבות של ערוץ 10 (ז"ל). כתבתי בזמנו באתר נענע 10 (ז"ל) ונתקלתי שוב ושוב באייטמים מעולם הטלוויזיה המעולים שעשתה בנושאי התרבות. להיות כתב תרבות בטלוויזיה (בניגוד לאתר או עיתון) זה מקצוע תובעני ולא פשוט בכלל. אתה צריך להיות תמיד זמין, למקרה שיזעיקו אותך לסקר אירועים שקורים מהרגע להרגע, להידחף להופעות ומאחורי הקלעים עם מיקרופון ולעתים להמתין מספר שעות עד שאמן יתפנה כדי שתראיין אותו, כשכל המאמץ מתנקז לדקות ספורות בטלוויזיה... נריה הפכה להיות עיתונאית תרבות משופשפת, חדה, ובעיקר, מכבדת את המרואיינים שלה ומביאה אותם למקום הכי אישי וחשוף, תוך הזדהות עם הרגישות שבנושא ומוציאה מהם את האייטמים הכי ראויים ואותנטיים שאפשר. ראייה לכך, מלבד הכוכבים הישראלים, אפשר לראות בראיון מלא ההומור והביטחון עם אדם סנדלר בתחילת 2020 שדיבר בנינוחות כמו שלא דיבר בפני אף כלי תקשורת זר... בפן המקצועי היא גם מגישה את האייטמים בדיקציה ברורה ומדוקדקת ובטון מקצועי (על אף שיש בה לא מעט חוש הומור שבוקע מהאייטמים לעתים), מה שאמור להיות מובן מאליו כשמדובר בכתבי טלוויזיה, אבל בימינו אנו זה לא מובן מאליו ולכן נריה ראויה למילה הטובה."

ניתן לראות כתבות של נריה באתר שלה: **נריה קראוס Neria Kraus**.

<u>קרמר-מרחבי דפי (מיטל אפשה – מונקץ')</u>
<u>[עלון 94 – מרץ 2022]</u>
מתנת יום ההולדת לגיל 40 שביקשה דפי מבעלה הייתה לנסוע לזאקרפטיה, היכן שנולדו סבה וסבתה!
הסבתא, רות הרשקוביץ, לבית יונגר, נולדה ב-1918 במיטל אפשה (Serednje Vodyane); נפטרה ב-2016; הסבא היה מנחם הרשקוביץ, יליד 1912, **מקלנוץ** [ליד מונקץ']; נפטר ב-1994. הם התגוררו בגבעתיים.
כשהתחילה דפי לדבר על כך עם עמיתים שלה, הסתבר לה שגילי, חברתה, היא בתו של ליפרמן חנוך, דור שני ליוצאי מונקץ', שאביו, אליעזר, היה בוגר הגימנסיה העברית בעיר. שתיהן בנות הדור השלישי, המודעות והמחוברות לשורשיהן בחוזקה.
דפי חיפשה גם באתרי שושלות וכך מצאה את הקשר לעדה בקר (יונגר), חברתנו מהוד השרון, כשהקשר הוא למשפחת סבתה, רות הרשקוביץ, כאמור, לבית יונגר. <u>הסבתא רות</u>, בת רוחמה-חיה ויהודה, הייתה אחת מ-14 ילדים, ש-8 מהם נספו בשואה, יחד עם הוריהם. רות ואחיותיה אתו, רחל ומרים, הסתתרו בשנת 1942 ביערות. קצין בשם האנס, שהתאהב ברות היפה, הזהיר אותה על סכנת ההשמדה המתקרבת. הוא הציע לרות לעשות הכול ולעלות על אונייה, היוצאת ארצה בקרוב במסגרת "עליית הנוער". כשרות שיתפה את אביה במידע הוא הגיב בזלזול ואמר: "מי יגע בנו"... זאת הייתה פגישתם האחרונה. רות הגיעה ארצה ב-1942; שלוש אחיותיה נשארו ביערות, ובהמשך, עבדו אצל שינדלר. שני אחים נוספים, גולדי ונתן, עלו ארצה אחרי המלחמה, ב-1946/7.

בהספד לסבתה [בתמונה], שנפטרה ב-24.2.2016 כתבה דפי: "סבתוש ניחנה בבינת הטעם ובמגע קסם, וכך, כל רכיב מזון שחיברה לאחֵר עטה טעם חדש ומופלא, כל רקיחה שלה בינות סיריה במטבח, הפכה למעדן - ובת מזל שכמותי - לא מעט הסתובבתי בין אותם הסירים, ולא מעט זכיתי ללמוד."
דפי מעידה על עצמה שחלק מתשוקתה לאוכל הגיעה מהמטבח הטעים של קרפטורוס אצל סבתא...
<u>הסבא מנחם</u> נולד בבית מאוד חרדי במונקץ'. הוא היה בעל אישיות פעילה ומרדנית ויחד עם אחיו, אברהם [שתרגם את שם משפחתו ל'איילים'] למדו שניהם בגימנסיה העברית במונקץ'; מנחם היה תלמיד המחזור השני בגימנסיה. שני האחים עלו ארצה ב-1939, בהפרש של מספר חודשים.
לקראת נסיעתה לזאקרפטיה, שהתקיימה באוקטובר 2021, יצרה דפי קשר עם ביילו (ברוך) הוּבֶּר חברנו מאוז'גורוד, שהדריך אותה בטיול שורשים זה. מי שיידע אותי על כך היה חברנו הנוסף, רוברט דרוב, שכתב לי: "יש לי סיפור בשבילך". כך נוצר הקשר ביני ובין דפי...
בתמציתיות [ובהמשך בהרחבה], אספר שכיום עוסקת דפי בתחום המזון ויש לה מספר מיזמים מרשימים: **סיר לסאלאם**, **דפקא טעים**, **המטבח הנודד** ופרוייקט עם **Foodish** – סיפור האוכל היהודי של מוזיאון "אנו" [לשעבר, "בית התפוצות"].
ההתחלה של דפי הייתה שונה לגמרי. היא באה מתחום הייטק, בו עסקה במשך 15 שנים, לאחר לימודי מתמטיקה בארץ ובארה"ב. בכתבה ב-Onlife (מאת יוליה פריליק) מלפני כ-4 שנים נכתב:
"אחרי קריירה משגשגת בחברות המובילות בעולם ההיי-טק, החליטה דפי קרמר לעזוב הכול ולהתמקד בקירוב לבבות ובקידום נשים דרך האוכל: 'בהתחלה לא היה לי נוח לרדת מהפסגה למטבח הביתי, אבל מעולם לא הרגשתי טוב כל כך עם העיסוק שלי כמו שאני מרגישה היום'. דפי קרמר (37) מתל אביב היא לא בשלנית ביתית טיפוסית שמארחת זרים לארוחות משותפות בביתה. כבר מהרגע הראשון רואים שיש משהו מעבר, בעצם הרבה מעבר - יש לה ברק בעיניים כמו שיש ליזמים וממציאים. דפי, שהייתה לדבריה

"באצולת ההיי-טק", מארחת בביתה, בגלבייה צבעונית וצחוק מתגלגל, ארוחות בלקניות ויוניות תחת השם "דפקא טעים", וכמעט קשה להאמין שהייתה בכירה מאוד בתעשיית ההיי-טק, הסתובבה בפקולטות למדעים מדויקים ועסקה הרבה בעתיד. אבל עכשיו היא בהווה. והווה, זה אומר, ערמות של סירים, צלחות וחברויות, שהיא מצליחה לייצר בדרך להגשמת עוד ועוד חלומות ומיזמים. דפי השאירה הכול מאחוריה מבחירה, והחליטה לא רק לארח אנשים, אלא ליצור שיתופי פעולה מעוררי השראה עם נשים בשלניות אחרות, חלקן אפילו מתחרות שלה בזירת Eatwith. אבל השליחות לשנות את פני השטח חזקה בעיניה יותר מהכול. 'בין גיל 20 ל-30 כמעט ולא הייתי בארץ, עבדתי בארה"ב ועשיתי גיחות לשוודיה, לדנמרק, לאנגליה ולבומביי. למדתי בחו"ל, חקרתי ולמדתי וספגתי הרבה השראה בשנים האלו' אומרת דפי. 'אחרי שעסקתי באיך ייראה העתיד שלנו בסייבר ובמחקר ובפיתוח של המוצרים, שכיום הם כבר ההווה שלנו בתחום, כולל פיתוחים לתעשיות ביטחוניות סודיות, החלטתי לשנות כיוון... החלטתי שבמקום לבנות עתיד, שמכלה את האנושות, אני אבנה עתיד שמחבר בין אנשים, שמצמיח את האנושות. אוכל הוא הבסיס. הוא מחבר בין אנשים, גם זרים מוחלטים, אני יכולה לרגש עם אוכל, להניח את הלב שלי על הצלחת, להנגיש עולמות דרך המנות שאני מכינה ... דפי שותפה **במיזמי הסברה של משרד החוץ ושל ארגון Vibe Israel שבמסגרתו היא מארחת מובילי דעה מהעולם..."**

אז מהם המיזמים של דפי?

סיר לסאלאם: מיזם קולינרי, הכולל שפיות מעולמות שונים (ערביות, דרוזיות, צ'רקסיות, יהודיות ועוד) במטרה לצאת לשווקים וליישובים שונים ולבשל בהשפעת שלל המטבחים ולערוך ארוחות לתושבי המקום, והכל מהזווית הנשית. "המטרה היא שכמה נשים מעולמות אחרים יתקינו ביחד סירים של אהבה ושלום. אנחנו רוצות לעשות גשר דרך האוכל".

דפקא טעים: "מהאדמה לצלחת - מטבח עיברי ער שורשי ומקורי. ארוחות קונספט ססגוניות ומשימות קולינאריות למיטיבי לסת, גלם מקומי משובח, ומילים חזקות על אהבה ואוכל. דפקא מזמינה גם להתארח סביב שולחנה לארוחות קונספט מיוחדות, חגיגות, אירועי נטוורקינג, ערבי צוות, ובכלל, דברים טובים שעושים סביב שולחן שופע טעמים טובים ושיכר משמח לבב" [מהפייסבוק של המיזם]. המיזם כולל גם "סירי לידה". כל האוכל נעשה בהתאם לצרכים של היולדת והמשפחה - טבעוני, צמחוני, ללא גלוטן, דל ברכיבים מסוימים וכדומה. אפשר לקבל משלוח באזורי החלוקה ואפשר להגיע לאיסוף עצמי. אזורי חלוקה: גוש דן ודרום השרון, טלפון: 050-6818727 [מקור השם – בסיום הכתבה]

מטבח נודד: "המטבח הנודד מורכב מאסופת אנשי אוכל, אוהבי אדם ואדמה. החזון שלנו הוא לחבר אנשים לאוכל שלהם ולטבע של כולנו, בסעודות צבעוניות של אושר ועושר" [מהפייסבוק של המיזם]. המיזם התפתח בתקופת הקורונה ונודד באזורי ארץ שונים, תוך כדי ארגון ארוחות עם חקלאים, יצרני שמן זית וספקים, כשהארוחות מתקיימות במשקים ובחוות שלהם; למשל, חוות הכמהין ברמת הגולן.

Foodish – הסיפור של האוכל היהודי מטעם מוזיאון "אנו": דפי נכנסת בימים אלה למיזם עצום, שיתפרש על שנים רבות. היא תקים מטבח ניסויי במוזיאון "אנו" ותחקור, עם אנתרופולוגים, היסטוריונים וקולינרים, את מסע האוכל היהודי מתקופת התנ"ך ועד ימינו, בתפוצותיו השונות.

טיול השורשים התקיים בזאקרפטיה בתחילת אוקטובר 2021. ראו את כל התמונות מטיול זה בפייסבוק שלה [Dafi Kremer] מה-10.10.2021. דפי הסתובבה בשווקי אוכל במיטל אפשה ובמונקץ', כולל בצידי הדרכים, והתרשמה משפע המוצרים. היא הביאה משם חומרי גלם: שמאלץ, קמח תירס, גבינות מיוחדות. את מקצת רשמיה מהטיול המרגש הזה תוכלו לראות בצילומים הבאים.

ממליצה מאוד להיכנס לפייסבוק שלה ולהתרשם מהאושר הססגוני של האוכל שהיא מכינה.

דפי נשואה ליזהר מרחבי וביחד הם מגדלים ילד משותף ושלושה נוספים מנישואיו הראשונים. הם מתגוררים בתל-אביב. לדפי שני אחים בוגרים: אורי וטל.

ב-25.10.2021 כתבה דפי בפייסבוק שלה: "מי שדרכה למדתי על נשמה אהבה ואוכל, גם על געגוע ורעב.

בשאר התמונות, מונצחים רגעי אוכל מהאזור בו נולדה וגדלה, כבת לאב סוחר בהמות ושוחט ולאם בלעבוסטה, חקלאית יראת שמיים, שגידלה לטובה את 11 בניה ובנותיה. המסע אל שורשי הקולינאריים הבשיל לארוחת געגועים".

ממראות זאקרפטיה – מחוויותיה
של דפי בטיול השורשים,
אוקטובר 2021

שלט שהוצב על בניין הגימנסיה העברית במונקץ' על
ידי העמותה שלנו בספטמבר 2014 לציון 90 שנה לייסודה

דפי ובעלה יזהר בנופי זאקרפטיה

26.11.2021 דפי קרמר מתראיינת
בתוכנית הבוקר של אברי גלעד
"העולם הבוקר"

דפי, ברוכה תהיי על עשייתך המיוחדת והמבורכת

אני מסיימת כתבה זו על האישה הצעירה ומלאת האנרגיה הטובה במה שהתחלתי את דבריי, אך הפעם – בלשונה – מתוך אתר הפייסבוק שלה מה-10.10.2021:
"... יש כל כך הרבה התחלות למסע המופלא והדחוס הזה... יש את ההתחלה ההיא לפני חודשים; עמדתי בסלון וממי, יזהר מרחבי, ישב בפינת האוכל והפטיר: 'ממי, את עוד רגע בת 40, איך בא לך לחגוג'? ועניתי לו מיד, כאילו שחשבתי על זה לפני, והפתעתי אפילו את עצמי: "טיול שורשים".
יש את ההתחלה ההיא, שבערוב ימיה של סבתא רות, כשהיא מיעטה לאכול, והייתי מגיעה אליה עם אוכל שהכנתי לה באהבה, ממש כמו שהיא הייתה מכינה לי שנים רבות וטובות, היא הייתה מתרצה, טועמת, ובארשת מופתעת קובעת "דפקא טעים" .
ביום שנפטרה מין העולם התחלתי את דרכי כעצמאית בשדות הקולינריה והעסק שלי נושא בכבוד ובהמון כוונה את השם **"דפקא טעים"** שטבעה מבלי לדעת; והיא גם לא יודעת כמה התקרבנו מאז, היא ואני, וכמה הטעמים שלה הם ה-DNA של המטבח שלי, וכמה היא נוכחת בו.
יש את ההתחלה ההיא, שלקראת יום השואה האחרון, התחלתי לשאול את אימא [רוחמה קרמר] המון שאלות, ואז את בני הדודים שלה, והבנתי כמה השתיקה הייתה טאבו. כמה שהם פשוט לא יודעים, וכמה זה מעניין אותי... והיה ברור לי שאני צריכה תשובות, ושאעבוד בלקבל אותן.
יש את ההתחלה החכמה ההיא, במסכת אבות: " דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ"
ובמשנה נכתב - "בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה", ולמרות שאני בת ולא בן, הרגשתי שסיימתי מסע של 40 שנה, שבסופו אני זוכה מין ההפקר "בלב לדעת ועיניים לראות ואזנים לשמוע".
ומסכת אבות והמשנה התחברו לי, לרגע הזה, שבו משהו בי פשוט ממש רוצה לדעת ולהרגיש את המקום הספציפי הזה; עם ידיעה, שאחזור שלמה יותר, ובשלה לעשור החמישי.
יש עוד התחלות. אבל נניח להן, לטובת מה שקרה מאז..;
מאז נכנסתי לטראנס של חיפושים וגילויים. הלכתי לישון עם "דפי עד" מ"יד ושם", חלמתי על אילנות יוחסין, והתעוררתי עם חומרי ארכיון מרתקים של בית התפוצות ומוזיאון העם היהודי -"אנו". למדתי המון, וחלקי הפאזל נאספו, אך טרם התחברו...
השיא היה ששבועיים קודם לנסיעתי, לגמרי במקרה, או, שאולי, זה פשוט נס גלוי, גיליתי קרובת משפחה מקסימה, עדה בקר, שנולדה אחרי המלחמה לאחד האחים, שעד המפגש איתה ידענו שהוא, כמו השאר, מת במלחמה. אז הוא לא... הוא חזר לעיירה בהרים, ואפילו נולדו לו ילדים, ובשנות ה-70 הם הגיעו לישראל ממש משם, מאפשה. הם בעצם בני הדודים של אימא.
אני יכולה לכתוב כאורך הגלות על המפגש המרגש, שממנו יצאתי עם סיפורים, כתובות, נהג שילווה אותנו במסענו... אפילו מפה של ממש... ולב שלם יותר. אבל זה שווה פוסט נפרד.
זו הייתה ההקדמה, ואז יצאנו לדרך... טסנו כמה שעות במטוס, ועשרות שנים אחורה בזמן, לעיירה אפשה שבהרי הקרפטים.
ב-7/10, יום הולדתי ה-40, כשאני שוכבת באמבט תה אורנים לוהט, ובחוץ 3 מעלות, הרגשתי שאני במקום בו רציתי כל כך להיות - הכפר בו נולדה וגדלה סבתא רות, המקום בו ראתה את משפחתה במלואה בפעם האחרונה לפני התופת, וממנו יצאה למסע, שישנה את חייה לעד, וייגמר בפלשטינה, שם תקים עם סבא בניין עדי עד ותוסיף ענפים לעץ חייה שאיים להיגדע; אני פרי דעת על אחד מאותם ענפים.
ביום שישי האחרון, בסמוך למרחבים בהם הייתה רועה סבתא עם אחיה ואחיותיה את צאן המשפחה ומובילה את הבקר, ביקשתי ממארחינו לבשל את ארוחת השבת.

מטבח אחורי קטנטן, אור פנס, קור אימים; חלה, שהעיירה ה'נקיה' מיהודים עשרות שנים לא דמיינה שתאפה בה עוד, תבשיל דגים, כיסונים בשמעלץ, שמיר, בצל ירוק וענבים מהכרם הסמוך, ולקינוח בָּבְּקה, שמילאה את המטבח בריח מתקתק של קינמון ואגוזים...
אני עומדת ומבשלת במטבח הזר, מדמיינת את אימה של סבתא עומדת ומבשלת למשפחתה ברוכת הילדים, ובא לי שסבתא תטעם רק עוד פעם אחת, תזהה את הנשמה היתרה שהושקעה בסעודה, ותגיד שוב שיצא "דפקא טעים". זה היה שיא קטן בעולמי; נקודת ציון שתישאר איתי.
בבוקר שאחרי נפרדנו מהחברים באפשה, עם הבטחה שנשוב, ושמנו פעמינו לקלנוץ*, הכפר בו נולד סבא, שנמצא בפאתי העיר מונקץ', שהייתה מרכז יהודי שוקק, אך גם מעצמה ציונית חדשנית, ובה הוקמה "הגימנסיה העברית" בתחילת המאה ה-20, בה למד סבא.
הרגשתי שהזמן חיכה שאגיע למקומות האלה לפני שהוא מיישר קו עם העולם, לטובת האותנטיות של המסע שלי...
אני סוף סוף בת 40, וזה היה יומולדת משמעותי וחזק כל כך!
אני עושה בדיוק את מה שאני אוהבת, חיה עם המיועד שלי - שהוא פרטנר חלומי לגחמות ולמסעות, להרפתקאות, שנכפות עליו - ולחיים עצמם. אימא לפרי אהבתנו, איתמר-דן קרמר-מרחבי, הראשון שמו - נצר (בין השאר) למשפחת שוחטים וסוחרי בהמות מהרי הקרפטים ☺"

*על קברו של אחי הסבא, אברהם הרשקוביץ איילים, רשום:
לזכר עולם לבני משפחתו
ולקדושי קהילת קְלָנוֹץ
שנספו בשואה הי"ד

קליאצ'נובו או קליצ'אנב (באוקראינית: Клячаново; בהונגרית: Klacsanó, ביידיש: קליטשאנעף הוא כפר במחוז משנה מוקצ'בו (8-10 ק"מ מערבה מהעיר).

מימין: סבא של דפי, מנחם הרשקוביץ, אחיו שמואל-מרדכי ואברהם ובמרכז – הסבא רבא של דפי, יהודה

קרץ צבי - ממדליקי המשואות ביום השואה תשס"ד (2004) (חוסט)

[עלון 133 – אפריל 2025]

מתוך ארכיון "יד ושם": "צבי נולד ב-1924 בחוסט שבצ'כוסלובקיה, למשפחה דתית של שש נפשות. המשפחה התפרנסה בדוחק, ומצבה החמיר לאחר פרוץ המלחמה. במרס 1939 התפרקה צ'כוסלובקיה, והאזור שהמשפחה התגוררה בו סופח להונגריה. ב-1940, חודשיים לפני סיום שנת הלימודים, סולקו התלמידים היהודיים מבית הספר, ומאז עבד צבי כדי לסייע לכלכלת המשפחה. בעקבות לכידת בחור יהודי, שניסה להימלט מסלובקיה בזהות בדויה ואימץ את זהותו של צבי קרץ, ששמו היה ברשימה לעלייה לארץ ישראל, עצרה המשטרה את צבי ואת אביו אלכסנדר. הם הועברו לבודפשט ומשם לנדקניז'ה [Nagykanizsa]– מחנה ריכוז למתנגדי המשטר. האב שוחרר בתום חצי שנה, וצבי חזר לחוסט בפברואר 1944, שבועיים לפני כניסת הגרמנים להונגריה. מיד לאחר חג הפסח נצטוו כל היהודים לעבור לגטו בחוסט. שלושה ימים לפני חג השבועות הועמסו כולם על קרונות משא לבהמות ונשלחו לאושוויץ-בירקנאו. לאחר שהגיעו, נפתחו הדלתות רק כעבור שלוש שעות, שכן היה זה **יום עמוס באושוויץ וטרם הסתיים רצח היהודים שהיו בטרנספורטים הקודמים**. בסלקצייה הופרדו צבי ואביו מן **האם ומשלושת האחים ולא ראו אותם עוד**. למחרת התבקשו האסירים הכשירים להירשם לעבודה, וצבי הכריח את אביו להצטרף עמו לרשימה. בימים המעטים שבהם היו באושוויץ, **פגש צבי את פנינה, אהבת נעוריו מחוסט, והם החליטו להיפגש בתום המלחמה** [ראו בהמשך]. צבי ואביו יצאו במשלוח לוורשה ושוכנו במחנה עבודה בתוך הגטו ההרוס. עבודתם הייתה לפרק את המבנים ההרוסים לחומרי בניין לשימוש חוזר. בקיץ 1944, עם פרוץ מרד הפולנים, פונו האסירים ולאחר מסע של 15 ימים הגיעו, באפיסת כוחות, לדכאו. רבים נספו בדרך. לאחר שבועיים נשלחו צבי ואביו למחנה קאופרינג 7 (Kaufering) - מחנה משנה של דכאו - והם התגוררו בו במחפורות והועבדו בפרך. כעבור חודשיים פרצה במחנה קדחת הטיפוס ויותר ממחצית דרי המחנה נפטרו. **אביו של צבי נפטר בזרועותיו בפברואר 1945, חודשיים לפני השחרור**. שבועיים לאחר מכן חלה גם צבי והועבר לקאופרינג 4, שם כבר לא טיפלו בחולים. כעבור שבוע פונה המחנה – צבי והחולים האחרים הוצעדו במשך שלושה ימים למחנה אחר. בעודו מוטל באפיסת כוחות בצריף, שמע צבי קריאות שמחה – האמריקנים הגיעו ושיחררו את המחנה. צבי ביקש את נפשו למות אך הועבר לבית חולים ליד מינכן, ובו שהה כחודש עד שהבריא. הוא חזר לחוסט, פגש את פנינה ונישא לה. לזוג נולד בן, וב-1948 עלתה המשפחה ארצה לירושלים ונולדה להם בת. פנינה נפטרה לפני שלוש שנים [2001]. לצבי שמונה נכדים ושבעה נינים."

בסרט על חייו מספר צבי על אימו ושלושת אחיו הצעירים שנרצחו עם הגעתם לאושוויץ: האימא רייצה והאחים שעיה (בן 10), יהודה (בן 7) זאב-דב (בן 4). גם אביו נהרג, כאמור ב-1945.
צבי היה היחיד ששרד מבני משפחתו.
שמה המלא של אשתו היה פנינה/פריבה/פירי, לבית בש. שמו המלא של צבי היה חיים צבי הרמן.
שמו של הבן שנולד ב-1946 היה אלכסנדר, כשם אביו. אלכסנדר נפטר בשנת 2009, שלושה חודשים לאחר מותו של אביו... משיחה עם כלתו, מלכה, היא סיפרה שהמשפחה התגוררה בירושלים וצבי עבד כמפקח בנייה בעיר. הבת שנולדה בארץ היא רחל גרוס. גם היא מתגוררת בירושלים.
קישור לעדות של צבי – כפי שתועדה ב"יד ושם" לקראת טקס הדלקת המשואות:
https://www.yadvashem.org/he/remembrance/archive/torchlighters/kratz.html

שתי עדויות נוספות נמצאות באתר העדויות של "יד ושם":

https://collections.yadvashem.org/he/documents/4062724

https://collections.yadvashem.org/he/documents/3560148

צבי תעד, בשני כרכים את חייו: "ספרו האוטוביוגרפי, על שני כרכיו, אינו עוסק רק בסיפורו האישי אלא פורש יריעה רחבה ונוקבת על אודות עיר הולדתו חוסט שבשפלת הרי הקרפטים ... חלקו השני של הספר מגולל את קורות המחבר בעת מלחמת העולם השנייה. חלק זה מתאר את שואת יהודי הונגריה בכלל, ואת אסונו האישי בפרט"-- מן הכריכה האחורית.

בספרו של צבי מנשל "קהילת חוסט והסביבה – ספר זיכרון" מופיעים בעמודים 450-478 זיכרונותיו של צבי. מרגש מאוד הוא סיפור היכרותו עם פנינה, שלימים הפכה לאשתו. פנינה נולדה באוייבר אפשה (Verkhnye Vodyane). אימא שלה, רחל, התאלמנה ונותרה עם 4 בנות, ששלוש מהן היו כבר נשואות, ובן; פנינה הייתה צעירת הבנות והיא התייתמה מאביה בגיל שנתיים. כשהייתה בת 48 נישאה רחל ליצחק קרץ, יליד טיסה לונקה (Lónka/ Luh), שהיה אלמן בן 71. [שני היישובים הללו הם במחוז ראחוב]. צבי מעיד ש"היא הקרינה טוב לב ופקחות והתחבבה עד מהרה על כל המשפחה. מתוך חיבה אליה כינינו אותה "דודה רחל" כי התואר "סבתא" נשמר לסימה המנוחה." פנינה נשאה חן בעיני צבי – וכך הוא כותב: "באותם הביקורים עם אבי אצל סבא פגשתי נערה בת גילי, מלאת חן, עם עיניים חומות יוקדות ותלתלים חומים מעטרים את פניה המחייכות. תמיד חיפשתי הזדמנות להחליף עמה כמה מילים, אלא שנוכחות המבוגרים מנעו זאת ממני." היכן נפגשו צבי ופנינה? "יחד, דרך גטו חוסט, בקרון אחד לאושוויץ, ושם, כמטחווי קשת מתאי הגזים, נפגשנו לאחר יומיים בהסתר, למספר דקות, בפינה שבברזייה. בראותי אותה נעשה בשרי חידודין חידודין. תלתליה גולחו, מטפחת דקה לראשה ושמלה רחבה עלובה לגופה. **קבענו בינינו שמי מאיתנו שיישאר חי לאחר המלחמה, ייסע לחוסט וימתין לחברו.** נפרדנו לאחר שהדבקתי לה נשיקה חפוזה על מצחה. ...כששוחררתי על ידי האמריקאים במשקל 34.5 ק"ג, בשוכבי בבית החולים הצבאי במשך חמישה שבועות, לא חדלה דמותה לעלות לפניי. אוי אלי, האם היא בחיים? הרי היא אוצרי היחיד, שלמענו שאפתי להמשיך ולחיות.
...אכן, חודשיים לאחר השחרור, בסוף יוני 1945, הגעתי לעיר הולדתי. פנינה הגיעה לשם שלושה ימים לפניי. את המפגש קשה לתאר במילים. היה זה בקטע שלפני הכניסה לסמטת שְמִיד, כשהתחבקנו והתנשקנו ודמעות גיל זולגות מעינינו. היא הייתה יפה מתמיד, אם כי עדיין חלשה וחיוורת ותלתליה שוב עיטרו את פניה. היה ברור לנו ששוב לא ניפרד. נקשרנו בעבותות אהבה כי נועדנו לחיות יחד. **אושרנו היה מהול ביגון, על שהורינו, אחינו ואחיותינו לא זכו להיות אתנו בשמחתנו.** היינו בטוחים שדודה רחל והוריי היו מסכימים בלב שלם עם הזיווג בינינו. ...ביום ד', כ"ז אלול תש"ה, בחצר שמאחורי בית הכנסת הגדול בחוסט, **נכנסו תחת החופה שני אודים בודדים, מוצלים מאש, בגיל 21, ובאו בברית הנישואין לעד."**

<u>ראובני לאה מרים - מדליקת משואה (אירשאבה)</u> [<u>עלון 69 - מאי 2020</u>]

בין מדליקי המשואות השנה [2020] בטקס ל"יום הזיכרון לשואה ולגבורה תש"ף" נמצאת גם לאה מרים ראובני, ילידת אירשאבה.

הנושא המרכזי השנה הוא: **"הצלה בידי יהודים בשואה – סולידריות בעולם מתפרק"**. בשל מגפת הקורונה נערך הטקס ללא קהל. החלטתי לשמוע את סיפורה האישי.

לאה מרים ראובני נולדה ב-1926 באירשאבה לאליהו לוונוירט, (יליד Loza) ולהלנה (לבית איצקוביץ), בת בכורה למשפחה מסורתית בת תשע נפשות. כשהייתה בת 3, היגרה המשפחה לאנטוורפן שבבלגיה כדי שהאב יוכל לחפש פרנסה טובה יותר. הקהילה היהודית באנטוורפן הייתה גדולה, ולכן גם היה נוח יותר למשפחה שומרת המסורת של לאה לעבור לשם. המשפחה התגוררה בבית קטן, וביתה השני של לאה היה סניף תנועת הנוער "בני עקיבא". "אפילו בתקופת המלחמה, כשחברות שלי מ"בני עקיבא" ברחו למקומות שונים בעולם, המשכנו להתכתב בינינו. זו הייתה חברות חזקה מאוד", היא נזכרת.

את תחילת המלחמה היא לא שוכחת, ובפירוט מדויק מתארת את התחושות באותו היום. "ב-10 במאי 1940 התעוררנו בארבע בבוקר לקול הפצצות. הפציצו את הנמל ואת שדה התעופה, ואנחנו לא ידענו שיש מחנות ריכוז, אבל ידענו שהמצב בגרמניה לא טוב", מספרת לאה, "משפחות מגרמניה שלחו שנים קודם לכן את ילדיהן לאימוץ אצל משפחות מאנטוורפן במחשבה שההורים יצטרפו אחר כך, אז שמענו על המצב שם והפחד היה מאוד גדול. כמה ימים מאוחר יותר החלטנו שאנחנו בורחים עם המשפחה של אח של אבא שלי. המטרה הייתה לברוח לכיוון אנגליה והיינו על רכבת לכיוון פאריס, תוך הפצצות כבדות לאורך כל הלילה. לפנות בוקר הגענו עם הרכבת לעיירה קטנה ופתאום נשמעה אזעקה. ברמקולים ביקשו לשכב על הבטן ולא להימצא בקבוצות גדולות. היו הפצצות כבדות ואנשים עפו באוויר. זה לקח המון זמן. הייתי בת 14 וחצי ובפעם הראשונה חשבתי על המוות. הבנתי שאני יכולה למות... כשקמנו אחרי ההפצצות לא הצלחנו למצוא את אימא ועוד שני אחים. לא ידענו מה לעשות. כולם ברחו. במשך יותר מחודש הסתובבנו בדרכים. באחת העיירות שאליהן הגענו, הגרמנים ירו ב-70 גברים מהקהל כנקמה על גופת גרמני שמצאו. הגרמנים לא השאירו הרבה מהעיירה - חנויות עזובות, סוסים מתים וחורבן. ברחנו מאנטוורפן, איבדנו את אימא ושניים מאחיי - והנה הגרמנים גם כאן.

"במפקדה הצרפתית עצרו אותנו שוטרים שחשבו שאנחנו מרגלים. תיחקרו את אבא שלי ואת אח שלו במשך שעות ולא ידעתי מה קורה. אחרי ששיחררו אותם צעדנו לילה שלם ברגל. במשך שבוע ימים ניסינו להתגנב ולחצות את הגבול. באמצע הלילה, במהלך הצעידות, עמדה אישה בפתח דלת ביתה ונתנה לנו לשתות, ואני לא יכולה לשכוח את זה. במסע שלנו באחת העיירות ראינו אישה צעירה חולבת פרה. היא הבחינה בנו ונתנה לכל אחד מאיתנו כוס חלב. את האישה הזו אני לא אשכח בחיים שלי". בסופו של דבר, הגיעו בני המשפחה אל העיירה ליל, ושם מצאו בית קולנוע נטוש ובו יהודים רבים, שכל אחד מהם תפס כיסא או כורסה לישון עליהם. "היה משהו מאוד מוזר באותו לילה. היה שקט, בלי שום הפצצות", היא מספרת, "באותו הלילה הגרמנים נכנסו לעיר. אנשים פחדו לצאת. פתאום בית הקולנוע הפך לבית כנסת. הגברים היהודים התעטפו בטלית וחבל שלא הייתה לי מצלמה לצלם את הרגע. כולם עצרו להתפלל וזה היה רגע גדול שאי אפשר לשכוח".

מהרגע הזה הבינה המשפחה שהגרמנים בכל מקום ושהדרך היחידה להתאחד עם האם ועם האחים היא לחזור לאנטוורפן שבבלגיה - וכך עשו. "אימא והילדים לא היו בבית כשחזרנו לשם, ומהר מאוד הבנתי שאני צריכה לקחת אחריות ולנהל את הבית. חזרתי לבית הספר, הייתי בת 15 וקיבלתי תעודת זהות ראשונה שעליה היה כתוב 'יהודייה' בגדול. אחר כך הכריחו אותנו ללכת לבית הספר גם בשבת". אחרי שבעה חודשים קיבלה המשפחה מכתב מ"הצלב האדום", שבו היה כתוב כי האם נמצאת בדרום צרפת, באזור שלא נכבש. "הבנתי שאני חייבת לאחד את המשפחה", אומרת לאה, "התבגרתי בבת אחת. הבנתי שאם אדבר על זה עם אבא הוא לא ייתן לי לנסוע לאימא, והחלטתי ללכת למפקדה של הגרמנים לבקש רישיון לנסוע למקום שבו אימא נמצאת. הכניסו אותי לאולם ענקי עם שולחן גדול ומסביבו 20 גרמנים. לא ידעתי אם בכלל אצא משם בחיים, רק חשבתי על איחוד המשפחה. הצלחתי להשיג אישור יציאה מהעיר עבורי ועבור אחי ואחותי, והגרמנים החתימו אותי על טופס שאומר, שאם אני לא מצליחה לחזור משם, אין לי עוד זכות לחזור לבלגיה. רצתי לספר לדוד שלי על מה שעשיתי. הוא חיבק אותי חזק ואמר לי, 'לאה, אף פעם אל תשכחי שאת יהודייה'. כשסיפרנו לאבא שלי על התוכנית, הוא לא הצליח להבין איך הוא אמור לשלוח שלושה ילדים להסתובב בדרכים. במבט לאחור אני לא יודעת איך עשיתי את זה. דודה שלי ליוותה אותנו ברכבת עד בריסל ומשם המשכנו לבד עד פאריס. קיבלנו כתובת של שכונה יהודית שאנחנו צריכים לחפש. לא ידעתי בדיוק מה אני עושה, אבל הייתה לי אמונה שאלוהים יעזור לי. לפני שיצאתי מתחנת הרכבת באנטוורפן חברות שלי מ"בני עקיבא" רצו אלי ונתנו לי מגן דוד כמזכרת. תליתי אותו על החולצה, למרות שלעשות דבר כזה בזמן המלחמה... כשירדנו מהרכבת בפאריס לא ידענו לאן ללכת. ניגשו אלינו שני ילדים ששאלו אותנו, ביידיש: 'אתם ילדים יהודים?' כששמעתי את זה השמיים ירדו עלי. אנשים סיכנו את עצמם והסתובבו ברכבות כדי לסייע לאחרים וזה העם היהודי, בעת צרה עוזרים אחד לשני. זה רק חיזק את ההרגשה שלי שאני לא לבד, שמישהו מלווה אותי. הם לקחו אותנו לבית מלון ללילה ונתנו לנו מרק שעועית. למחרת לקחו אותי למפקדה הגרמנית, שם הראיתי את הרישיון שיש לי עד פאריס וביקשתי להאריך אותו לאזור שבו אימא נמצאת. הם ביקשו שאמתין, וחיכיתי כמה ימים". אבל הפעם לאה לא חיכתה לאישור. היא כמעט שילמה על כך ביוקר - אבל בסופו של דבר הדבֵקות במשימה והאמונה הגדולה הוכיחו את עצמן. "במוצאי השבת החלטתי לעלות על רכבת דרומה, ללא אישור. על הרכבת עלו שני גרמנים וביקשו לראות את הרישיון שלי, וכשגילו שהוא רק עד פאריס ביקשו שארד. התווכחתי איתם. הסברתי שאני לא יורדת מהרכבת, ובסך הכל רוצה למצוא את אימא שלי. הם דיברו ביניהם והחליטו לתת לי חותמת שתאפשר לי להמשיך. כשהגענו אני והאחים שלי לאימא, פשוט נפלנו והתפרקנו עליה בבכי. כתבנו לאבא, ואחרי שבועיים הוא הגיע אלינו. זה היה מבחינתי נס. אני לא מבינה איך עשיתי את זה כנערה, בחיים לא יצאתי לבד מהבית. קרו ניסים".

בעיירה הקטנה בדרום צרפת שאליה הגיעה המשפחה לא הייתה עבודה רבה, אבל בני המשפחה החליטו לעבוד בכרמים וכך גם לאכול במקום העבודה. לקראת סוף 1942 הודיעו ליהודים שכולם צריכים להתפנות לאזור מוגדר, ולאה יצאה לחפש למשפחה מקום מסתור. בינתיים המשטרה אספה את כל הגברים למעצר במפקדה. במהלך נועז ובלתי נתפס החליטה לאה לנסוע לשם באישון לילה, התעמתה עם הקצין, ובתואנה שאמה אחרי לידה - הצליחה לשחרר את אביה ל-24 שעות, והמשפחה החליטה לברוח לכיוון גבול צרפת-איטליה. בעוד האב התחבא בדירת מסתור, לאה, האם ובן הזקונים התחבאו במנזר בפירנצה שבאיטליה שבו שהו רק נשים וילדים. "הביאו לנו שם אוכל ודאגו לנו, אף פעם לא ניסו לשכנע אותנו לעבור לדת הנוצרית. בתקופה ההיא הרבה מנזרים פתחו את הדלת ליהודים. הרב

של פירנצה גם עבד עם הכומר הראשי שם בניסיון לעזור ליהודים. בתוך אחת הוועדות היה שתול של הנאצים ואנחנו לא ידענו. יום אחד פשטו שוטרים נאצים על המנזר שבו התאכסנו. הילדים בכו וצרחו והנשים נתקפו בעתה. המצב היה נורא. גם הפעם היוזמה של לאה הצילה אותה. "מכיוון ששמעתי שיש הסכם של גרמניה לחוס על היהודים ההונגרים, אמרתי להם, בלי לחשוב פעמיים, שאני הונגרייה". זאת אף שלא ידעה מילה בהונגרית, ובירור קל היה מעלה שהיא משקרת ודן אותה למוות. היא מיהרה אל אמה - כדי שגם היא וכל הנשים הסובבות אותה יאמרו שהן מהונגריה. ואכן, האֵם, וכך גם 15 יהודיות נוספות, הצליחו להינצל בדרך זו. כל שאר הנשים והילדים נאלצו לעלות על המשאיות ולהתפנות מהאזור. אביה של לאה נעצר זמן קצר לאחר מכן, ובמהלך 11 חודשים עבר בארבעה מחנות ריכוז עד שלבסוף נרצח במחנה הריכוז דכאו, חודשיים לפני סוף המלחמה. עד היום שומרת לאה את כל המכתבים ממנו.

עד תום המלחמה נותרה לאה במנזר. לאחר המלחמה החליטה ללמוד בבית הספר לאחיות ברומא, עבדה ודאגה לחולים ולפצועים. בתחילה טיפלה בפליטים, שהגיעו ממחנות הריכוז, וזו הייתה חוויה לא פשוטה עבורה. הג'וינט שכר ברומא שתי וילות של מוסוליני ובמשך 4 שנים טיפלה לאה בחולים, בעוד אמה ואחיה עלו ארצה. ואז הגיעה הצעה לא שגרתית: ללוות לישראל, באונייה, קבוצה של 20 חולי נפש, צעירים בני 17-20, במשך 5 ימים. לאה נעתרה לבקשה המורכבת, שהותירה בה זיכרונות לא פשוטים... עם עלייתה עבדה לאה ב"הדסה – עין כרם" במשך 3 שנים במחלקה האונקולוגית.

אחר-כך עברה לחיפה ועבדה ב"רמב"ם" במשך 25 שנים.

בגיל 44 נישאה לאה לצבי ראובני (שוורץ), יליד מונקץ', ניצול שואה בעצמו, שנפטר ממחלה ב־1994. לזוג לא היו ילדים. היא ביקרה בעיירת הולדתה לפני מספר שנים וניסתה לאתר את קברי אבותיה.

לאה דוברת מספר שפות: יידיש, פלמית, צרפתית, איטלקית וכמובן, עברית.

במבט לאחור, אומרת לאה, לא הייתה משנה דבר בהתנהלותה באותה תקופה: "**הייתי נערה, ולא פעם רציתי שמישהו ידאג לי ככה, רציתי גם אני להרגיש קצת ילדה, אבל כאחות בכורה שמתי את עצמי תמיד בצד ודאגתי לאחרים. לא הייתה לי הפריבילגיה להתנהג כנערה. היום הייתי עושה הכל אותו הדבר, זו המשפחה שלי. רק על דבר אחד אני מצטערת - שלא הצלחתי להציל את אבא שלי".**

על המסר לדור הצעיר, היא משיבה: **"אל תיקחו את המדינה כמובנת מאליה. קיבלתם את המדינה על מגש של כסף. אם היה לנו לאן לברוח בזמן המלחמה לא היו משמידים כל כך הרבה מהעם שלנו. קחו אחריות על עצמכם, על המשפחה, על החברים. חיו חיים בעלי משמעות".**

מימין: לאה מרים בצעירותה

משמאל: לאה עם אביה ואחיה הקטן, שנולד בזמן המלחמה בדרום צרפת

ביום ההולדת ה-80 של לאה (לפני 14 שנים) הגיעה כל המשפחה המורחבת לאירוע איחוד מרגש שאירגנה. בן דודה ניגש אליה ואמר לה: "**את יודעת, לאה, אם לא היית עושה בזמן המלחמה את כל מה שעשית, כל הילדים האלו לא היו חיים היום**". "אני לא הספקתי להביא ילדים לעולם, ולא אני ילדתי את כל הילדים האלה", היא אומרת, "**אבל בלב תמיד ידעתי והבנתי את מה שהוא אמר, ולשמוע משפט כזה ביום ההולדת ה־80 שלי זו הייתה המתנה הכי גדולה שיכולתי לקבל**".

ללאה, הגרה היום בגבעתיים יש לוח זמנים עמוס: התעמלות שלוש פעמים בשבוע, ברידג', הרצאות לבני נוער ודאגה בלתי פוסקת לקשישי הדיור המוגן שבו היא מתגוררת. היא פעילה מאוד, חדה, חברותית ומשמשת מקור השראה לכל מי שרוצה לראות איך נראים חיים אידיאליים מלאים בגיל זה.

- **את השם "מרים" הוסיפה לאה לשמה על-פי הסיפור התנכ"י: הצלת האח, משה!**

המשפחה ביום הולדתה ה־80 של לאה מרים ראובני (לפני 14 שנים)

הקישור להדלקת המשואה: https://www.youtube.com/watch?v=jgP3h14l5gM

עדויות של לאה-מרים באתר העדויות של "יד ושם":

עדותה של **ראובני (לונווירט) לאה מרים**, ילידת 1926, **Irsava**, על קורותיה ב- Antwerpen, ב- Lille, ב- Sierck, ב- San-Martino וב- Firenze [+2 עדויות שמע]
https://collections.yadvashem.org/he/documents/6564424

עדותה של **ראובני (Lowenwith) הלנה לאה**, ילידת 1926, **Irsava**, על קורותיה ב- Chareute, ב- St. Martin Vesubie צרפת וב- Firenze איטליה https://collections.yadvashem.org/he/documents/3562411

עדותה של **ראובני לאה (מרים)**, ילידת 1926, **Irsava**, על קורותיה ב- Chirac, ב- Saint Martin, ב- Delmatio Burgos San וב- Firenze] https://collections.yadvashem.org/he/documents/3563958

<u>רובין עמוס (מונקץ')</u> [עלון 38 – ינואר 2018] **[נפטר ביולי 2022]**

עמוס נולד ביולי 1933 במונקץ' להוריו אליהו ורחל. אביו היה יליד Kurima בסלובקיה ולמד הנדסה בפראג - באותה תקופה בה למד בפראג חיים קוגל. יחד פעלו בחוג "עבריה", שהיה מטעם "האגודה לקידום התרבות והלשון העברית" בעיר [בצילום: הזמנה למסיבה מתרמ"ב, 1922].

כשחיים קוגל עמד להקים את הגימנסיה העברית במונקץ', הוזמן אליהו ללמד מתמטיקה – וכך הגיע למונקץ', התחתן עם רחל, ילידת העיר, ובה נולד עמוס.

רובין האב החליף את חיים קוגל בניהול הגימנסיה, שימש בסגן יו"ר "המזרחי" במונקץ' ופעיל ב"הסתדרות בתי הספר העבריים בקרפטורוס". כשבחר לבנו את השם התלבט האב בין שני שמות שהציע חיים קוגל: איתמר ועמוס, שניהם שמות תנכ"יים, שלא היו מקובלים באזור. הוא שכנע את פקיד הרישום שהשם ניתן לבן על-שמו של יוהן עמוס קומנסקי, שהיה פדגוג צ'כי ידוע... עמוס הינו בן יחיד להוריו.

אחת המשפחות שגרו בעיר הייתה משפחת שטראוס, ממוצא שוובי – גרמני. האב, יוזף, היה עובד הרכבת. הוא ביקש שבנו, יוזף שטראוס הבן, יורשה ללמוד עברית, מתוך מחשבה שידיעת השפה תסייע לו בלימודי הכמורה. כך היה יוזף שטראוס הבן התלמיד הלא יהודי היחיד שלמד בגימנסיה העברית. בין המשפחות שטראוס ורובין התפתחה חברות.

במרץ 1944, לאחר כניסת ההונגרים לקרפטורוס, השתנו הזמנים לרעה. המשפחות קיבלו הוראות לעזוב את הבתים, עם ציוד מינימלי, והגטו בעיר כבר הוקם. שכנתם של משפחת רובין, הגב' בנצי מרמלשטיין, אמרה לאליהו רובין: "לכם קל, אתם מכירים את משפחת שטראוס"... וכך נולד הרעיון להשאיר את עמוס אצל משפחת שטראוס! למחרת פגש אליהו את יוזף האב וביקש את הסכמתו לקחת את עמוס תחת חסותו. יוזף הסכים, אבל ביקש לקבל גם את הסכמת אשתו, מרגיט. בנם היחיד של בני הזוג שטראוס סיים כבר את לימודיו בגימנסיה והתגורר בשופרון (הונגריה) בלימודי יערנות.

כעבור 3 ימים, למרות קיומו של הגטו, הגיע עמוס לבית משפחת שטראוס. הוא היה ילד בן 10.5 לערך – ושם שהה שנה ורבע (מאפריל 1944 עד 23.7.1945, שהיה יום הולדתו...)!

שער ראשו גולח והשם שנקבע לו היה יונצ'י. השיגו עבורו ניירות מזוייפים על שם יאנוש שטראוס. סיפור הכיסוי היה שהילד נולד בעיר דייר [Győr] בהונגריה, שהוריו נהרגו בהפצצות ושהילד היתום נלקח על ידי דודו, יוזף שטראוס. בבית הצמוד לבית המשפחה חיה משפחה שאיבדה ילד קטן בטרגדיה - ומהם לא נשקפה סכנת הלשנה.

עמוס לא יצא מביתם של משפחת שטראוס, אלא לחצר בלבד. למשפחה היה משק קטן ועמוס האכיל את האווזים, התרנגולות והכלבה (איתה בתמונה); רק את החזיר האכילה מרגיט שטראוס...

כל שבועיים הגיע מכתב מאביו, מתוך אוסף מכתבים שהשאיר אביו, מראש, בכתב ידו, אצל יוזף.

עמוס מעיד שמרגיט הייתה כמו אם אוהבת עבורו: היא חיבקה ונישקה אותו ודאגה לכל מחסורו באהבה רבה. עמוס ראה במרגיט וביוזף את הוריו הנוספים ואהב אותם מאוד.
ב-13 באוקטובר 1964 הכיר "יד ושם" ביוזף ובמרגיט שטראוס בתור "חסידי אומות העולם".

- **קישור: עמוס רובין מספר על חסידי אומות העולם**, משפחת שטראוס, שבזכותם ניצל
https://www.hidabroot.org/article/114194

אליהו ורחל נלקחו למחנות, אך למרבה המזל שרדו. אליהו חזר בסוף אפריל 1945, אך בשל מצבו הרפואי הקשה, אושפז בבית החולים בעיר. אחר-כך הגיע מכתב מהאם ביולי 1945. עמוס עבר עם הוריו, דרך צ'וֹפ, להונגריה באותו החודש (כשהיה בן 12).

ליד העיר סָגֶד היה מעון לילדים יהודיים דתיים, שרובם היו יתומים. הוא שהה שם 3 חודשים.
בסיוע תלמיד הגימנסיה לשעבר, שעבד במשרד החוץ ההונגרי, קיבלה המשפחה תעודת מעבר לסלובקיה. בהתערבותם של חיים קוגל, הרב מאיר ברלין [שעל שמו נקראת אוניברסיטת "בר-אילן"] והרב יהודה לייב פישמן מיימון [לימים שר הדתות הראשון] – קיבלה המשפחה סרטיפיקטים לעליה לארץ ישראל. עמוס הגיע ארצה עם "עליית הנוער" ב-1.4.1946 לחיפה, דרך מרסיי; הוריו הגיעו ארבעה חודשים אחריו. בנמל חיכה לו קרוב משפחה והוא עבר לבת-ים, שם התקבל לכיתה ו' בביה"ס הדתי "תחכמוני". בשנה שלאחר מכן עברה המשפחה לתל-אביב ושם סיים עמוס את ביה"ס היסודי ועבר לתיכון "צייטלין".

תוכניתו הייתה ללמוד חקלאות, זיכרון ילדות טוב משהותו בבית משפחת שטראוס. אך מכיוון שלא היה בן משק, נדרש היה להוכיח קשר לחקלאות – וכך הגיע לשירות צבאי בנח"ל, בקבוצת יבנה. עם שחרורו מהצבא החל עמוס את לימודיו בפקולטה לחקלאות ברחובות ועבד כעוזר לפרופסור אליהו סבירסקי [לימים – חתן "פרס ישראל" בתחום החקלאות, 1994] בתחום האנטומולוגיה החקלאית [מדע חקר החרקים]. בהמשך לימד עמוס שנתיים ב"בר-אילן" ועסק בהדרכה חקלאית. הוא פרסם מאמרים מחקריים ועסק, עם אשתו, מרים, בגידול חרקים מועילים ושיווקם בארץ ובחו"ל.
בין השנים 1969-1973 למד עמוס בקנדה.
לעמוס בן ושתי בנות ו-8 נכדים. **ברוך תהיה!**

העץ שניטע ב"יד ושם" לכבוד מרגיט ויוזף שטראוס

יוזף ומרגיט שטראוס עם חיילים רוסיים אחרי שחרור מונקץ' בשנת 1945

עדויות מאתר "יד ושם":
עדותו של **רובין אליהו**, יליד 1897, Korima, צ'כוסלובקיה על קורותיו ב-Jawiszowice ובּ- Wien;
מנהל הגימנסיה במונקץ'
https://collections.yadvashem.org/he/documents/3561641
זיכרונותיו של **רובין אליהו**, יליד 1897, Kurima, על קורותיו בצ'כוסלובקיה והונגריה עד גירושו מגטו Munkács ל- Auschwitz במאי 1944
https://collections.yadvashem.org/he/documents/12753310
זיכרונותיהם של **אליהו ועמוס יאיר רובין**, על קורותיהם בסלובקיה ובהונגריה, הסתרת עמוס ב- **Munkács**, גירוש אליהו מגטו Munkács ל- Auschwitz ועלייה; מכתבים ועוד
https://collections.yadvashem.org/he/documents/12739850

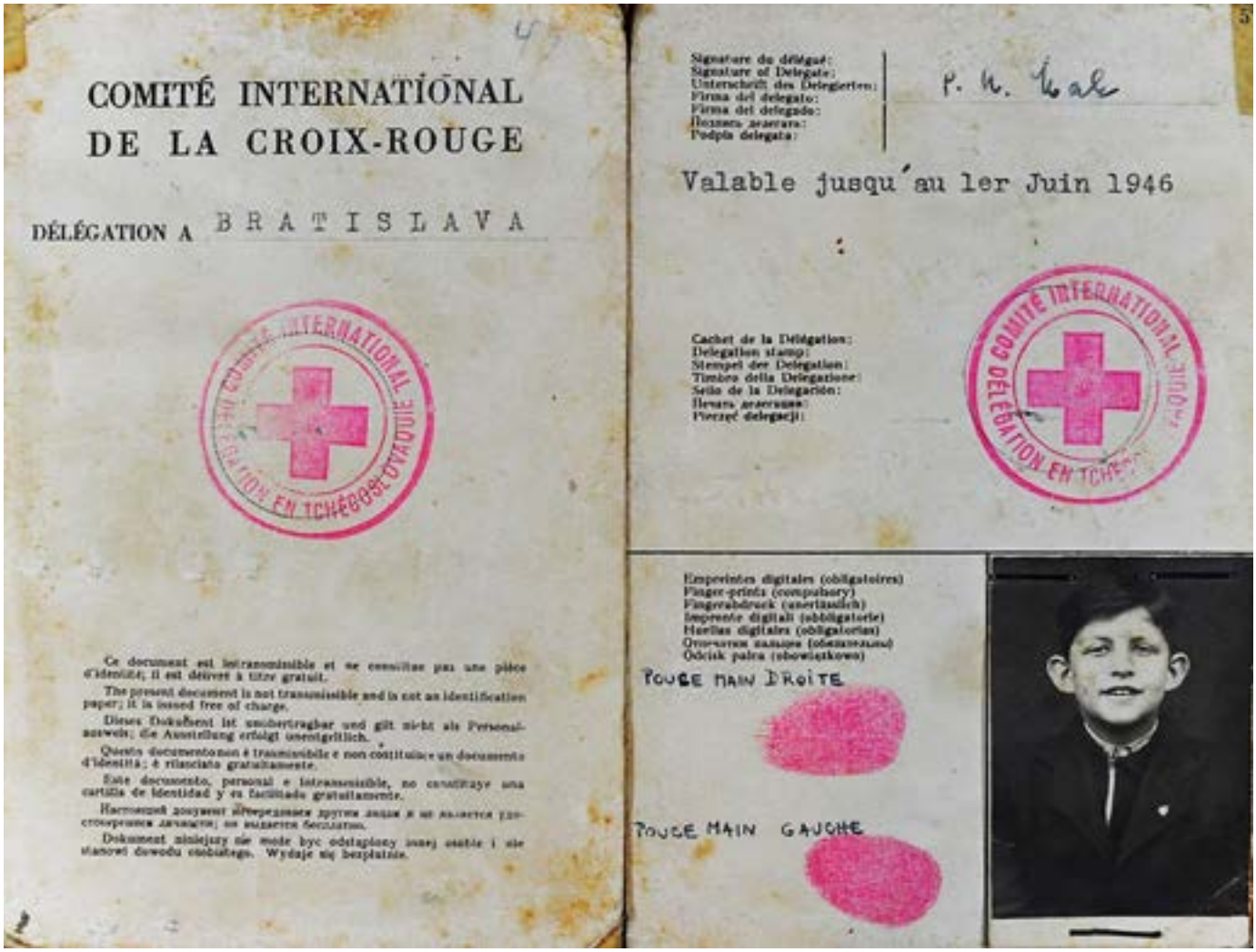
COMITÉ INTERNATIONAL
DE LA CROIX-ROUGE

DÉLÉGATION A BRATISLAVA

Ce document est intransmissible et ne constitue pas une pièce d'identité; il est délivré à titre gratuit.

The present document is not transmissible and is not an identification paper; it is issued free of charge.

Dieses Dokument ist unübertragbar und gilt nicht als Personalausweis; die Ausstellung erfolgt unentgeltlich.

Questo documento non è trasmissibile e non costituisce un documento d'identità; è rilasciato gratuitamente.

Este documento, personal e intransmisible, no constituye una cartilla de identidad y es facilitado gratuitamente.

Dokument niniejszy nie może być oddawany innej osobie i nie stanowi dowodu osobistego. Wydaje się bezpłatnie.

Signature du délégué:
Signature of Delegate:
Unterschrift des Delegierten:
Firma del delegato:
Firma del delegado:
Подпись делегата:
Podpis delegata:

P. K. Veale

Valable jusqu'au 1er Juin 1946

Cachet de la Délégation:
Delegation stamp:
Stempel der Delegation:
Timbro della Delegazione:
Sello de la Delegación:
Печать делегации:
Pieczęć delegacji:

COMITÉ INTERNATIONAL DE LA CROIX-ROUGE
DÉLÉGATION EN TCHÉCOSLOVAQUIE

Empreintes digitales (obligatoires)
Finger-prints (compulsory)
Fingerabdruck (unerläßlich)
Impronte digitali (obbligatorie)
Huellas digitales (obligatorias)
Отпечатки пальцев (обязательны)
Odcisk palca (obowiązkowy)

POUCE MAIN DROITE

POUCE MAIN GAUCHE

תעודה שהונפקה לעמוס רובין, חניך כפר הנוער בדסק (Deszk), הונגריה, על ידי הצלב האדום לקראת עלייתו לארץ ישראל. הכפר היה לילדים ניצולי שואה, שהגיעו מבתים דתיים.
עמוס היה חניך בכפר הנוער בדסק, הונגריה, ובאפריל 1946 עלה דרך נמל מרסיי לארץ ישראל.
הוריו עלו חודשיים אחריו.

לואי רוט (מונקץ' / סיילש) [עלון 130 – ינואר 2024]

לואי רוט היה **יו"ר ועד העובדים המיתולוגי של בנק לאומי במשך שנים רבות.** הוא עצמו נולד בצרפת, הילד העשירי מתוך 11 ילדי משפחת רוט. הוריו, לעומת זאת היו ילידי מונקץ' (האימא שרה-רבקה) וסיילש (האבא שלום-צבי). סיפורה המיוחד של המשפחה, שחוותה שואה, כולל לידת ילדים בקרפטורוס, בבלגיה ובצרפת, נדודים והרפתקאות, עוז רוח וטרגדיות. על הקשר של לואי אל קרפטורוס נודע לי מזאב מילבאואר וכך נוצר הקשר איתו, בו שיתף לואי את הסיפור המרתק והמרגש על משפחתו.

אתחיל מהסוף: כשחיפשתי מידע על לואי נתקלתי במודעת אבל משנת 2018, המודיעה על פטירתה של טובה רוט. בין החתומים על המודעה היו לואי ומרים רוט ועוד אח ו-3 אחיות. איתרתי את קברה של טובה ושם הוזכרו שמות ההורים: שלום ושרה רבקה.

על המצבה כתוב: "רוחה נפשה עמדה איתנה באתגרי החיים" אל משמעות הכיתוב אחזור בהמשך.

ניסיתי לחפש את מצבות ההורים. את זו של האבא לא מצאתי [וגם על כך בהמשך], אך המצבה של האימא התגלתה במלוא עוצמתה! מיהי האימא שזכתה להקדשה כזאת?

שרה רבקה זלי, לבית שיפמן, נולדה בשנת 1900 בסיילש. להוריה הייתה תחנת קמח בעיר. היא נישאה לשולם ועברה לגור במונקץ'. שם נולדו ארבעת הילדים הראשונים: איזידור-ישכר (איזי) (1925), גבריאל (1926), טובה (1927) ורוזט (1929).

לאבא שולם היה חלום: הוא רצה להגיע לארה"ב! בשנות השלושים הוא עלה, כנוסע סמוי, על אונייה, שכנראה יצאה מהדנובה, דרך הים השחור, אך הוא נעצר ונשלח חזרה הבייתה. אך שולם לא ויתר: הוא עלה פעם נוספת, כנוסע סמוי, על אונייה והגיע לארה"ב. כשנתפס בשנית טען בפני הרשויות שיש לו גיס בניו יורק [אח של אשתו]. האמריקאים אמרו לו: אם הגיס יאשר את זהותך – תיתכן אפשרות לתת לך אישור כניסה. כשהובא הגיס למשימת הזיהוי הוא הכחיש את ההיכרות ביניהם... הוא כעס על שולם כי חשב שנטש את אחותו ושהותיר את אשתו עם ארבעה ילדים... האמת, היו לא מעט מקרים שגברים יצאו לחפש את מזלם באמריקה, שם "הזהב גדל על העצים", לא טרחו להביא את משפחתם לאחר שהם התבססו ביבשת החדשה והותירו נשים רבות בעגינותן ובמחסור, מטופלות בילדים רבים. קיצורו של דבר: שולם נשלח חזרה לאירופה – לבלגיה. הוא שלח הודעה לשרה שמצא עבודה [מה שלא היה מדוייק] ושתבוא עם ארבעת הילדים לבלגיה. ושרה הגיעה... תארו לעצמכם את האינטליגנציה ההישרדותית שלה "לארוז" את החיים הקודמים, המוכרים, ולהיטלטל עם ציוד וארבעה ילדים ממונקץ' לבלגיה [וגם על כך בהמשך]. בבלגיה נולד הילד החמישי. אחרי חמישה ילדים רצתה שרה קצת חופשה. היא אשפזה את כל הילדים בבית חולים לניתוח להוצאת השקדים וכך "זכתה" לחופשה בת שבוע מעול גידול הילדים...

משפחת רוט 1935: שולם, שרה, יששכר, גבריאל, טובה, רוזט, ברנר, איב ומוריס
התמונה מארכיון ההעפלה בעתלית ונתרמה על ידי איב (יצחק) רוט

המשפחה נדדה והגיעה לצרפת, וגם שם נדדה. בסופו של דבר התגוררה המשפחה בטולוז. בצרפת נולדו עוד חמישה ילדים: איב (יצחק) – יליד 1932, נולד בננסי; מוריס (משה) – יליד 1933, נולד גם כן בננסי; לאה, תרז (שנפטרה כתינוקת) ולואי.
המלחמה פרצה והגרמנים השתלטו על בית המשפחה והפכו אותו למועדון קצינים. שרה נאלצה לבשל לקצינים הללו. כשנודע לה על מעשי אונס של הקצינים היא הודיעה לשולם שחייבים לברוח. את עשרת הילדים היא פיזרה בין מקומות מסתור: את הבנות העבירה לכפריים, שם הועבדו כעוזרות; שני בנים בני 9 ו-10, מוריס ואיב, הוכנסו למנזר, חולצו ממנו, חצו רגלית את הפירנאים, הגיעו לספרד, והועלו עם קבוצת ילדים ארצה בשנת 1944. עוד ילדה קטנה הוכנסה למנזר – ולמנזר נוסף הוכנס לואי. הוא היה בן 11 חודש (!) וגדל במנזר עד קרוב לגיל שש...

בארכיון ההעפלה בעתלית מצאתי תמונות משפחתיות וגם את "סיפורו של משה - מעובד מתוך ספרו 'ילד תרנגול'. אצטט כמה משפטים מסיפור זה, בו חוו האחים איזידור, איב ומוריס חוויה משותפת של עלייה ארצה באונייה "גינאה": " השער חורק, שלושה אנשים נכנסים. שני גברים ואשה נכנסים לחצר. אני מתעורר, קופץ כמו קפיץ מתוח. Soeur Marie מאותתת לי להתחבא, אבל הפעם יש לי תחושה חזקה שהביקור הזה הוא סימן טוב בשבילי ואני הולך ומתחבא מאחורי המטבח. השיחה מגיעה עד אלי. שמי מוזכר. שוב ושוב מזכירים את שמי. אני בטוח בכך. לחיי בוערות מהתרגשות. אני עושה מאמץ להקשיב לפרטים נוספים. הדברים נשמעים כוויכוח, לא כשיחה. הוויכוח נמשך זמן רב. אני עדיין במחבוא שלי, איני זז, עוצר את נשימתי. איני מניד עפעף. האישה היא שמנהלת את הוויכוח. "מוריס, היכן אתה?" אני כאן!" "מהר! לך קח את החפצים שלך!" אני רץ, ממטיר כל מיני שטויות,

מלים לא מובנות. אני צובט את עצמי, לא זה לא חלום, "לא חלום, לא חלום..." ואני ממשיך לרוץ. אני רץ ובוכה. אני ב- Chapelle אני שר וצוחק, צוחק ובוכה.
איני נפרד מכלום. לא מהתמונות, לא מישו. הם כולם יישארו בחשיכה. בידי צרור החפצים. אני ליד האישה, מוכן. האישה אדומת שיער, מחייכת אלי וחובקת אותי בחיבוק של אימא יהודייה. איני חש בנוח בכל המעמד הזה. משהו מפריע לי. זה טוב מדי. אני פוחד. אני משפיל את עיני. Soeur Marie עומדת, מעיניה זולגות דמעות. היא מנשקת אותי ומכסה אותי במילים שלא שמעתי מפיה קודם לכן, "לא תשכח אותנו, אני מקווה". "תהיה ילד טוב, כפי שהיית כאן! "הוא יחסר לי, אהבתי אותו ממש". הזמן עובר. מתמהמהים יותר מדי. אני פוחד. חבל על כל רגע שעומדים כאן.
...לשני הגברים כלי נשק בידיהם. הם מסבירים לי שהם מהמחתרת הצרפתית, "המאקי". האישה משוחחת אתם. מילים לא מובנות מגיעות לאוזני. Palestine, Haifa, Jerusalem. אני שוקע בתוך עצמי. "נו מוריס, אתה שמח לעזוב את המנזר?" איני עונה. האם היא מבינה לשתיקתי? אנו ממשיכים לנסוע אל תוך אור הבוקר הראשון. רעש המנוע מפלח את הדממה שבתוך הג'יפ הדוהר. אנו מכורבלים בשמיכה צבאית שניתנה לנו כדי לחמם את עצמנו מקור הבוקר הצונן. ההתרגשות חודרת עצמות. רעד אוחז בי. שום שמיכה אינה מסוגלת לגבור על הצמרמורת ששולטת בי. עוד שמיכה ועוד דברי חיבה ועדיין איני מצליח להתגבר על נקישות השיניים. "אולי הילד קודח?" יד רכה כקטיפה ממששת את מצחי. האישה בעלת השיער האדמוני עוברת לשבת בין אחי לביני. בחיבוק של אם יהודייה היא מקרבת אותי אליה, מניחה את ראשי על ברכיה. אני פורץ בבכי. גניחות של התייפחות בוקעות מגרוני. הג'יפ עוצר. אחד הנהגים מאיר על פנינו בפנס כיס. "מה קורה? מה יש לו?" לאט לאט אני שוקע בתוך עטיפת מחשבות והרהורים. השינוי מהיר, איני מבין מי האנשים שלוקחים אותנו. מי האישה הזאת? לאן לוקחים אותי? סוף סוף האונייה מגיעה. היא עוגנת בנמל ימים אחדים לטיפול ולחידוש מלאי האוכל והדלק. מכאן היא תמשיך בדרכה לחיפה. התרגשות, התרוצצויות, רישומים, ניירת, צילומים לאישור יציאה מספרד ולאישור כניסה לפלשתינה. אנו מגיעים אל הנמל לבושים כלורדים. לפניי עומד איזידור ומאחוריי איב. זאת הפעם הראשונה שאני רואה אונייה. אני למטה, המלחים שם למעלה, נראים לי קטנים כל כך. אונייה גדולה, גבוהה, ארוכה מאוד. אני לא מצליח לראות את הקצה שלה, על דפנותיה חלונות עגולים.
... אנו עושים את מרבית שעות היום על הסיפון, במשחקי חברה, בלימוד שירים עבריים. באונייה מסתובבים שליחים מארץ ישראל. המבוגרים משוחחים איתם. ככל שאנו מתקרבים לחיפה כך גוברת ההתרגשות בקרב הנוסעים, המבוגרים בעיקר. בליל הארבעה בנובמבר 1944, אנו רואים מרחוק את אורות חיפה. אלפי נרות דולקים לכבודנו. אני בטוח ששם, על ההר, יושבים אלפי יהודים ושרים לכבודנו, כשבידיהם נרות דולקים. למחרת בבוקר דורכות רגלינו על אדמת ארץ היהודים. איני מאמין שהגעתי ליום הזה."

... למטה כולם היו שמחים, מחייכים. אני זוכר איך אחי הגדול עמד על הסיפון וכל כך התרגש לראות את כולם שמחים כל כך. לא הבנתי למה כולם שמחים שאני באתי. מהנמל לקחו אותי באוטו עם כל הילדים ועם אחי איב."
הם שהו במחנה המעצר בעתלית. " הם לקחו אותי ואתי איב, ואחרי יומיים נסענו למוסד יקיר בכפר הרא"ה."

משה בן העשר בספרד

קבוצת ילדים שהגיעה באונייה "גינאה". יצחק (איב) ואחיו משה (מוריס) מסומנים

משה בבגרותו

אני חוזרת אל שרה, האימא הגיבורה. כשנולד ברנר הייתה לו גיבנת. שרה נועצה ברופא וזה אמר לה, בציניות, שיש לה הרבה ילדים, אז אחד הוא כזה. אבל שרה לא ויתרה. במשך שנה שלמה שכב ברנר על לוח קשיח, קשור, כך במיטה וכך על העגלה. לאחר "הטיפול" המקורי של שרה – גבו התיישר!
גורלו של ברנר לא שפר עליו. הוא נהרג מפגיעה ישירה של הפצצה אווירית.
מה היה גורלו של האבא שולם? הגסטפו עצר את ההורים. את שולם העלו על רכבת, שהגיעה לבוכנוולד. כנראה ששם נהרג, למרות שמאוחר יותר קיבלה שרה מכתב ממישהו שהיה איתו, בו נשאלה מה שלום שולם.
שרה ניצלה – וזה סיפור המעשה: היא הייתה בהריון נוסף [האחד עשר]. הצרפתים הם אלה שמסרו אותם לגרמנים, אך בגלל הריונה דחו אותה הצידה. גרמני אמר לה שהיא תועלה על הרכבת הבאה. אם כך, הקשתה, מדוע לא שלחתם אותי עם בעלי? או אז ניגש אליה איש הוורמכט ושיתף אותה בלחש: אין רכבת נוספת, אנחנו מפסידים. קחי שתי כיכרות לחם, לכי למחסן הבגדים הסמוך, הישארי בו יום-יומיים וזהו... כך באה לעולם חנה, הילדה ה-11...
שרה התפרנסה ממסחר ב"שוק השחור" ומכרה סיגריות, גרבי ניילון ועוד. מעת לעת נעצרה על ידי המשטרה – ושוחררה.
המשפחה עלתה ארצה בשנת 1949, למעט רוזט, שהייתה כבר נשואה (פרידמן) ונותרה בצרפת. היא בת 95. ברמת החייל חוותה המשפחה אירוע קשה: הבת טובה עמדה להינשא למנדל שוורץ, יליד רומניה, שהתברר כקלפן וכעבריין.

פצע את אהובתו — והתאבד

יריות בצעירה לעיני בני־משפחתה בירושלים

מנדל שוורץ, בן 30, מוד המעביד שבקורסות ת"א, התאבד ביריה בחבוקר בי[illegible] לאחר שירה קיי דם לכן בטובה רוט, בת 28, בדירתה בחדר יוסף, ופצע אותה קשה. מעצמה שי טובה רוט מעורר דאגה. בשעת סגירת הגליון היא נמצאת עדיין בחדר הניתוחים בבית"ח בתל־השומר.

מעריב 23 במאי 1955

היא סירבה להתחתן איתו וכנקמה הגיע הבחור לביתם, נעל את טובה וירה בראשה; טובה נפצעה קשה – ונותרה עיוורת היורה התאבד. האירוע עורר הדים רחבים בציבור ובעקבותיו, העיד לואי, מצאו בני המשפחה עוד קרובי משפחה בארץ. טובה הייתה בחורה חזקה, אשר בחרה בחיים. היא עבדה כטלפנית בבנק לאומי וזו משמעות הכיתוב על קברה: "רוחה נפשה עמדה איתנה באתגרי החיים".
לואי הוסיף עוד מידע על האחים שלו.
יששכר (איזי) התגייס לפלמ"ח. הוא היה
ממקימי קיבוץ חוקוק בצפון הכנרת. הוא נפטר בשנת 1976 וקבור באשדוד.
גבריאל היה סופר, עיתונאי ומתרגם בין השפות עברית וצרפתית, כולל את ספרו של ישעיהו ליבוביץ.
הוא היה מתורגמן גם במשפט אייכמן. גבריאל היה פעיל בדהומיי [אפריקה] בהסברה.
באחת מנסיעותיו לצרפת פגש גבריאל בן אדם והתפתחה ביניהם שיחה. הסתבר שבזמן המלחמה האיש היה במנזר וטיפל בילדים. אחד הילדים היה לואי... מנפלאות ההיסטוריה! גבריאל נפטר בשנת 2009.
איב (יצחק) נישא לכרמלה.
לאה (לולו) חלתה בילדותה בדלקת קרום המוח. אביה לא הצליח להשיג עבורה תרופה ולאה נפגעה והפכה לחרשת אילמת. היא הקימה משפחה (עם אהרן בוז'ניצקי) ונפטרה לא מזמן.
חנה, שנולדה לאחר שילוחו של אביה לבוכנוולד נישאה (ליוסי גורן)
לואי נשוי למרים, יש להם 3 ילדים ו-7 נכדים. הוא מתגורר בגבעתיים.
לואי מעיד שבכל שנות עבודתו בבנק לאומי, בכל אחת מהישיבות, היה מספר על אימו. אצל ילדיה הייתה שרה "במקום ראשון". הם כיבדו אותה על כך השנים הקשות שגידלה – והצילה אותם. שרה נפטרה בשנת 1995, קרוב לגיל 96.
אי אפשר לסיים את סיפורו של לואי בגלל קצת "צבע", ואת הצבע מעניקה כתבה, שהתפרסמה ב**"מעריב" - עסקים שישי, יהודה שרוני 14.8.2009** – מתוך הכתבה:
"לואי רוט משמש בתפקיד יו"ר ועד העובדים הארצי של בנק לאומי מאז 1984. את עבודתו בבנק החל ב-1971 כפקיד זוטר במחלקת המיכון. ב-1973 הוא הצטרף לוועד העובדים ומאז זה תחום עיסוקו המקצועי, שעבורו הוא מקבל שכר. רוט אמור לסיים את תפקידו ב-7 בספטמבר [2009] - המועד שבו ייערכו הבחירות לוועד. הוא ייאלץ להיפרד מאחד ממוקדי הכוח הגדולים במשק.
'ועד העובדים בנה מערכת אמון גבוהה מאוד עם ההנהלה. יש נושאים שפחות חשובים לנו - אבל יש נושאים בעלי חשיבות עליונה, כמו הפרטת הבנק, שבהם נלחמנו נגד ההנהלה. אני לא מצטער על קיצוץ השכר, נהגנו באחריות. זה מזכיר לי חיסון לתינוקות: זה כואב בטווח הקצר והתינוק יפתח חום של 40 מעלות, אבל בטווח הארוך זה יציל אותו. כיו"ר הוועד אני מסתכל לטווח הארוך'.
משרדו של רוט דומה לחנות עתיקות לונדונית, או גלריית אמנות בניו יורק. עשרות שעונים עתיקים מכל הסוגים ומכל המינים מקשטים את הקירות. פעם בשעה מציצה קוקייה ומזכירה את השעה; מדי פעם נשמע קול פעמוני כנסייה. 'הצלצולים מזכירים לנו שהזמן עובר', מסביר רוט.
לצד השעונים מונחת סדרת פסלים וכרזות של צ'רלי צפלין, ולצידם ניבטת דמותו של המהפכן צ'ה גווארה. מי שפספס את השניים יכול להתבונן בדמויותיהם המקועקעות על גבו של יו"ר הוועד. 'צ'ה וצ'פלין היו מהפכנים, כל אחד בדרכו. אני מסוגל לראות במשך שעות סרטים של צ'פלין ולגלות בכל פעם מחדש פרט שמפתיע אותי. הוא גאון. מצ'ה למדתי את דרך המאבק על זכויות העובדים, ובמשך תקופה מסוימת אף שילמתי על כך מחיר', מסביר רוט.
לצד כל אלה פזורים במשרדו תמונות נושנות של משפחתו, מכשיר רדיו מהתקופה, שבה הם הופעלו על ידי נוריות חימום, ספרי צילום ישנים ומה לא. רוט עצמו מאובזר כאילו היה לפחות ראש שבט אינדיאני ונראה כמו חנות תכשיטים מהלכת. את כובע הלבד הוא מסיר מראשו לעתים רחוקות. על צווארו תלויות שרשראות כסף עם שיני שנהב. מפרקי ידיו מוקפים בצמידים ואצבעותיו בטבעות זהב, כסף, אבנים טובות וסתם אבני נוי. זה לא מקרי שבאחד מביקוריו בזנזיבר חשבו אנשי השבט שמדובר במכשף טוב בשם מגנגה. 'המקומיים ראו אותי והתחילו להשתחוות. הם עלו אליי לרגל עם בקשות לאיחולי הצלחה, בריאות, זיווגים ועוד. בהתחלה עוד נהניתי לשחק את המשחק, אבל בהמשך, כשראיתי שהם מתחילים לקחת אותי יותר מדי ברצינות, ויתרתי".

- בעצם היית כמעט בכל מקום בעולם.

"הייתי בסין, ביפן ובהודו עוד לפני שישראלים חלמו להגיע אליהן. טיילתי בדרום אמריקה, באפריקה ובאלסקה עוד לפני אופנת הצעירים. יש לי דרכון צרפתי וניצלתי אותו לצורך ההרפתקאות שלי. בהמשך הדרך, כיו"ר ועד העובדים, הצלחתי לשכנע גם את עובדי הבנק לצאת לטיולים לכל המקומות הללו, והם היו במרביתם. אני חושב שהטיולים המקובלים אצל מרבית עובדי המערכת הבנקאית הם חלק מהתרבות הכוללת. עשיתי עם עובדי הבנק את הדברים הכי משוגעים: באחת ממסיבות פורים הבאתי גמל לאולם. הכנסתי הרבה מאוד צבע לארגון". [לואי העיד בשיחה בינינו שרק לגרמניה סירב לנסוע...]

- איך בכלל הגעת לבנק לאומי?

"במקרה. איך אומרים? האדם מתכנן ואלוהים צוחק. במקור עבדתי על טרקטור ובילתי הרבה מאוד זמן בסיני. אמרו לי שמחפשים עובדים בבנק, והגעתי למחלקת התפעול. התחלתי לעבוד בתקופת ארנסט יפת, ואני מסיים בתקופת גליה מאור. מאז עברתי 5 מנכ"לים".

סיפורו של לואי הוא סיפור של שואה וגבורה, של התמודדות והישרדות, של עקירה ונדודים, של בני משפחה, האוחזים בחוזקה בקשר הדם שלהם, הנוהגים באימם במצוות כיבוד אב ואם. יישר כוח לכם!

לפני כ-4 שנים ערך לואי (במרכז) כנס של משפחת רוט לדורותיה, בה נכחו 138 בני משפחה. כולם לבשו חולצות, עליהן היה כתוב **"בזכותה אני פה"** – כהוקרה לאימו, אשת החייל, שהייתה העוגן של המשפחה, לביאה אמיתית, שהגנה על צאצאיה!

<u>דר' רוטקירכן ליוויה (סיילש)</u> [<u>עלון 114 – נובמבר 2023</u>]

במסגרת הגילוי של אנשים/נשים ילידי קרפטורוס, אשר תרמו לחברה בארץ, אני מביאה את סיפורה של ליוויה רוטקירכן, (Livia Rothkirchen) (1922-2013), שהייתה היסטוריונית של השואה, חוקרת שואת יהודי צ'כוסלובקיה ועורכת כתב העת "יד ושם: קובץ מחקרים". הפעם אצטט מתוך הספד שנשאה לזיכרה דר' גילה פטרן באתר "יד ושם":

"כמה ימים לפני חג הפסח תשע"ג הלכה לעולמה ההיסטוריונית, עובדת "יד ושם" ועורכת לשעבר של "יד ושם — קובץ מחקרים", הד"ר ליוויה רוטקירכן. ליוויה הייתה חוקרת חלוצה וחשובה בתחומים שונים, ובעיקר של שואת יהודי צ'כיה וסלובקיה, על היבטיה השונים, ושמה הלך לפניה בתחום הזה בארץ ובעולם. בשנים האחרונות חלתה ליוויה והתקשתה לתקשר עם קהל אוהדיה ומעריכיה והסתגרה בתוך עצמה. זו הייתה מכה קשה בעבור בני משפחתה ובעבור כל מכריה שאהבו לשמוע את דעתה בסוגיות שנויות במחלוקת, שכן ליוויה תמיד נקטה עמדה מנומקת וברורה בכל עניין ציבורי-ערכי בהיסטוריה של השואה, או בחיינו בהווה.

ליוויה רוטקירכן נולדה ב-1922 למשפחה בעלת קרקעות וכרמים, שומרת מסורת ואוהדת הרעיון הציוני בעיר סֶווליוּש (Sevljuš), אז צ'כוסלובקיה. צ'כוסלובקיה הייתה מורכבת באותה עת מחמישה חבלים והמזרחי ביותר כונה קרפטורוס (היום חלק של אוקראינה). סֶווליוּש שכנה בחלקו הדרומי מערבי של החבל הזה, סמוך לסלובקיה. ב-1941 מנתה העיירה 13,331 תושבים ובכללם 4,262 יהודים.

חמישה ילדים נולדו להוריה של ליוויה, בן וארבע בנות. הבן נפטר בגיל צעיר; ליוויה הייתה הבת השלישית. שפת הדיבור בבית הייתה הונגרית, אבל גם גרמנית נשמעה בו מדי פעם בפעם. עם כינונה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית ב-1918 הונהגה השפה הצ'כית כשפת ההוראה בבתי הספר הממלכתיים בקרפטורוס ומכאן שליטתה הטובה של ליוויה בצ'כית, שהביא לה תועלת רבה בהמשך חייה, בעת שרכשה השכלה גבוהה בפראג. שליטתה בגרמנית באה לה, כאמור, מן הבית ואחר כך למדה גרמנית בתור שפה זרה בתיכון.

את לימודיה התיכוניים בחרה ליוויה ללמוד בגימנסיה בעיר חוּסט (Chust) הסמוכה. היא התגוררה אצל משפחה מארחת ובסופי שבוע נהגה לשוב הביתה. היא התחילה את לימודיה בשפה הצ'כית, אבל עם כיבושה וסיפוחה של קרפטורוס בידי הונגריה במרס 1939 הוחלפה באחת שפת ההוראה ובחינות הבגרות מצ'כית להונגרית. ליוויה הצליחה להתמודד עם מעבר השפות, ולא זו בלבד, אלא שהדבר הכשיר אותה לעבור משפה לשפה בחשיבה, בלמידה ובהבעה, כישרון ששירת אותה אחר כך בעבודתה המדעית. ב־1942 עמדה ליוויה בהצלחה בבחינות הבגרות בשפה ההונגרית, אבל לא היה לה כל סיכוי להתקבל לאוניברסיטה בהונגריה, שבה כבר הונהגה בין שתי המלחמות מכסה לתלמידים יהודים באוניברסיטאות, נומרוס קלאוזוס. יהודי הונגריה כבר היו נתונים בימים ההם לגזרות כלכליות וחברתיות ונכפתה עליהם חובת "שירות העבודה", שהיה מיוחד לגברים יהודים בלבד. הם גויסו ליחידות צבאיות, בלי נשק, לעבודות שונות למען הצבא, בפיקודם של לא יהודים והיו נתונים, לעתים קרובות, לאכזריות רבה. אלפי יהודים קיפחו את חייהם בשירות הזה.

עם כיבושה של הונגריה בידי גרמניה במרס 1944 הועידו ההונגרים והגרמנים את יהודי קרפטורוס להיות בין הראשונים לריכוז בגטאות ולגירוש לאושוויץ. תורם של בני משפחות רוטקירכן וריכטר (משפחת האם) לגירוש הגיע בערב חג השבועות, 26 במאי 1944. הם ומאות מתושבי הגטו הוצעדו עם מזוודותיהם אל תחנת הרכבת ונדחסו שם לקרונות בקר (כ־3,000 בני אדם. זה היה מספר הקורבנות ברוב הטרנספורטים מהונגריה) והובלו, דרך סלובקיה, לאושוויץ. הרכבת שהובלו בה בני משפחת רוטקירכן

נעצרה בסלובקיה וליוויה נשלחה עם הדלי הריק להביא מים לשתייה. אביה הורה לה לא לשוב לרכבת, אבל היא נבהלה והחלה לבכות ואביה התרכך. ההורים נספו; ליוויה ושלוש אחיותיה שרדו את השואה. לאחר המלחמה סופחה קרפטורוס בידי ברית-המועצות ונכללה ברפובליקה האוקראינית, דבר שהניע את רוב ניצולי השואה באזור, ובכללם ניצולי סֶוולוּש, לנטוש את המקום ולעבור לצ'כוסלובקיה. הגירוש הצפוי של המיעוט הגרמני הגדול מחבל הסודטים בצ'כיה — כשלושה מיליון בני אדם — שסייע לגרמניה הנאצית אמור היה להותיר במקום בתי מגורים ריקים ומפעלי ייצור רבים. ואכן, ניצולי קרפטורוס לא מעטים ניצלו את ההזדמנות להתיישב במקום, על כל פנים - זמנית.
ליוויה ושלוש אחיותיה נסעו אחרי השחרור לעיר הולדתן סֶוולוּש בתקווה למצוא מזכרת כלשהי מהוריהן, אך הביקור הזה הסתיים במפח נפש. הן התיישבו בפראג והחלו לעבוד לפרנסתן עד שתתאפשר עלייתן ארצה. ליוויה נתקבלה לאוניברסיטה על שם קארל בפראג ונתאפשר לה לגור במעונות הסטודנטים. היא למדה ספרות ולשון רוסית ואנגלית וב-1949 הוכתרה בתואר דוקטור. בשנות לימודיה בפראג נכבשה ליוויה בקסמה של העיר והיא דבקה בה לאהבה עד סוף ימיה.
עם קבלת התואר דוקטור המשיכה ליוויה ללמוד באוניברסיטת אוקספורד באנגליה, אך חסרים פרטים על שהייתה ומעשיה שם.
השגת היתר יציאה מצ'כוסלובקיה לישראל לווה במאבק ממושך ורק ב-1956 הצליחה ליוויה לעלות ארצה והתיישבה בירושלים. כבר באוקטובר 1956 התחילה לעבוד ב"יד ושם" ובתוך חודשיים החלה לעסוק במחקר. ליוויה נרשמה לאולפן לעברית, אף שידעה את יסודות השפה, וזכתה למורה מיוחד — הסופר והמשורר שהעריצה עוד בבית, אביגדור המאירי [יליד קרפטורוס, Ódávidháza, כיום (Stare Davydkovo), לימים חתן פרס ישראל בספרות עברית (1968).
ליוויה רוטקירכן הטביעה את חותמה בתחומים רבים בחקר השואה ואני מבקשת להתמקד כאן בעיקר בשלושה תחומים: **מחקר וכתיבה; עריכת כתב העת המדעי "יד ושם – קובץ מחקרים"; והבאת תעודות חשובות וארכיונים לארץ.**
ספרה הראשון של ליוויה, "**חורבן יהדות סלובקיה**", נולד מאוסף תעודות חשובות שהגיע ל"יד ושם" מעט לפני בואה של ליוויה ארצה. מדובר בתיעוד שנאסף בידי מחלקת התיעוד (Dokumentačná akcia) שליד מרכז הקהילות היהודיות הסלובקיות בברטיסלבה לקראת המשפטים של פושעי מלחמה הסלובקים, מקצתם גם גרמנים, שהיו אחראים לשואת יהודי סלובקיה, והחלו ב-1946 בברטיסלבה. העתקים מצולמים של המסמכים רוכזו בחשאי בשגרירות ישראל בפראג והיו מונחים שם שנים עד שנמצאה ההזדמנות, בשנות החמישים המוקדמות, להעבירם ארצה. כשהגיעה ליוויה ארצה כבר היה התיעוד הזה מקוטלג ונרשם בארכיון "יד ושם" כחטיבה M.5. 102 התעודות שנכללו בספרה "**חורבן יהדות סלובקיה** הן מתוך מסמכים סודיים של משרד החוץ הגרמני בנוגע ליהודי סלובקיה, מאוסף מיקרופילם בארכיון "יד ושם", וחמישה מסמכים הם מכתבים של פעילי "קבוצת העבודה" מארכיון החלוץ בז'נווה הגנוז היום בארכיון העבודה בתל אביב.
ספרה של ליוויה יצא בהוצאת הספרים של "יד ושם" במסגרת הסדרה "מגנזי יד ושם", ששמה לה מטרה לפרסם מקורות בדוקים לתולדות השואה, מלווים במבוא היסטורי ובמפתחות מתאימים, להקלת השימוש בהם. **סיפרה "חורבן יהדות סלובקיה" הוא ספר יסוד בחקר השואה ומצוטט בכל המחקרים החשובים שנכתבו מאז. 102 התעודות שבחרה ליוויה לכלול בספר מלוות בהערות הבהרה חשובות, המפורטות בבהירות ובמקצועיות, ומלמדות על קפדנותה של ליוויה. עם התעודות שפורסמו לראשונה בספר הזה נמנית "רשימה של יהודי אלמוני מסלובקיה, שנמלט ממחנה לובלין־מאידאנק ביוני 1942". העדות שכתובה בצורת מכתב הועתקה בעיצומה של המלחמה ל"יומן פרידר 1942 "** (יומניו נמסרו ל"יד ושם") בלי ציון שם המחבר מתוך דאגה לביטחונו האישי של הנמלט. היום אנחנו יודעים שמדובר בדני לֶנַרד (Dionys Lenard) מז'ילינה (Žilina), שגורש מסלובקיה למיידנק בראשית אפריל 1942. בראשית יוני

פשטה בין האסירים במיידנק שמועה על החלפת בגדיהם האזרחיים בבגדי אסירים ועל הפיכתו של מיידנק למחנה ריכוז. דני תכנן לברוח עם חברו, אבל ברגע האחרון נמלך זה בדעתו בשל הפחד שגבר עליו. דני החליט להימלט לסלובקיה בגפו ובריחתו צלחה. הוא כתב לאחותו ששהתה אז בשוודיה על בריחתו זו ועל הגעתו לסלובקיה בסוף יוני 1942 . אחותו שרדה את השואה בשוודיה ועלתה ארצה. לפי עדותה חשש דני להישאר בסלובקיה ונמלט להונגריה ושם אבדו עקבותיו.

פרק ה"מבוא" בספרה של ליוויה הוא הניתוח המדעי המקיף הראשון של קורות שואת יהודי סלובקיה שבו ניתחה לעומקם את התהליכים שהביאו להכחדתם של כ-70,000 מיהודי סלובקיה. המבוא הזה מובא בספר גם באנגלית ובזכותו היה הספר לחיבור יסוד בתחום בארץ ובעולם.

הספר ראה אור ב-1961 ואזל עד מהרה, ואין פלא. הוא היה ראשון מסוגו והעבודה החלוצית והמסורה שהושקעה בו באה לידי ביטוי באיכותו ובדיוקו. הספר היה לעזר רב לחוקרים שנגעו בקורותיהם של יהודי סלובקיה בימי השואה ואין כמעט עבודה בנושא הזה שאינה מסתמכת על ספרה. גם אני נעזרתי בו. ליוויה הייתה מודעת לקבלת הפנים האוהדת שהתקבל בה הספר ורוותה נחת רבה.

במקביל לכתיבת ספרה נעשתה ליוויה עובדת באגף המדעי של "יד ושם" והועסקה גם בקטלוג מדעי והחל משנות השישים נמנתה רשמית עם צוות החוקרים של "יד ושם". בין היתר עסקה ליוויה בהבאת תיעוד חשוב מצ'כוסלובקיה ומהונגריה ל"יד ושם", למשל הארכיון של המנהיג הציוני ההונגרי אוטו קומוי (Ottó Komoly) ותיעוד של קטרינה סנש (אמה של חנה סנש).

ואולם גולת הכותרת של עבודתה ב"יד ושם" הייתה בעיניה מינויה לעורכת **"יד ושם – קובץ מחקרים"**, כתב העת המדעי וספינת הדגל המחקרית של "יד ושם". היא ערכה את קובץ המחקרים במשך 15 שנים והוציאה לאור תשעה כרכים (ז–ט"ו) בעברית ובאנגלית. בתקופה הזאת התפרסמו למעלה מ-100 מאמרים בקובץ המחקרים, הרמה המדעית הממוצעת עלתה מאוד וחוקרים בעולם כולו התחילו לראות בפרסום ב"יד ושם – קובץ מחקרים" פרסום יוקרתי, שיתרום גם לקידומם האקדמי. בין החוקרים הדגולים מן הארץ ומן העולם שפרסמו את מחקריהם בקובץ המחקרים בתקופת כהונתה של ליוויה כעורכת היו אווה אדם, רנדולף בראהם, כריסטופר בראונינג, מרטין ברושאט, לואי דה יונג, אריקה ויינצירל, ישעיהו טרונק, ג'ון קנוואי, לצד יהודה באואר, ישראל גוטמן, אהרן וייס, אוריאל טל, לני יחיל, דניאל קארפי, יוסף קרמיש ועוד. בעקבות יזמותיה וקפדנותה המדעית התפרסמו מחקרים חדישים והתנהלו דיונים מעמיקים ועם הזמן נעשה כתב העת תחת שרביטה לבמה מדעית בין־לאומית מרכזית בתחום.

די בכמה דוגמאות מכלל המאמרים החשובים האלה כדי להאיר את יזמותיה בפרסום מחקרים חלוציים שעוררו דיון בנושאים מרכזיים והקדימו את זמנם במידה רבה. למשל מאמרו של נחמן בלומנטל על יומנו של אדם צ'רניאקוב בעניין ההנהגה היהודית בתקופת השואה, מאמריהם של ישעיהו טרונק ואהרן וייס על היודנרטים ומאמרו של בלה ואגו על יומנו של אוטו קומוי. רוב המאמרים הללו הקדימו בשנים רבות את הספרים שהתפרסמו את מאמרו של ישראל גוטמן על ראשית המחתרת המזוינת בגטו ורשה או את מאמרו של יהודה באואר על פעולות ההצלה דרך וילנה. שלושה מן המאמרים החשובים על התפתחות המדיניות הנאצית כלפי יהודים הם המאמר של אווה אדם על תכניות חקיקה אנטי יהודית בראשית המשטר הנאצי, מאמרו של כריסטופר בראונינג על מדיניות משרד החוץ הגרמני בשנים 1940-1933, ומאמרו של מרטין ברושאט על ספרו השנוי במחלוקת של דיויד אירווינג, Hitler's War. ליוויה היא שיזמה את פרסום מאמרו של ברושאט שהציג ניתוח פונקציונליסטי מובהק של התפתחות המדיניות האנטי־יהודית של הנאצים ועורר דיון סוער. מאמרים חלוציים התפרסמו גם על מדיניות מדינות הציר ויחסן של האוכלוסיות המקומיות אל היהודים, כגון מאמרו של רנדולף בראהם על פעולות הרצח הראשונות נגד יהודי הונגריה, בקמיניץ פודולסק ובדלווידק. המאמרים האלה הם רק זעיר מזעיר מן היבול העשיר שהניבו יזמותיה של ליוויה והקנו לה מוניטין.

לצד עריכת כתב העת הוסיפה ליוויה לעסוק במחקר ולהיות מעורבת בהבאת תיעוד ל"יד ושם". ליוויה פרסמה מאמרים מחקריים בתחומים רבים. היא הייתה חלוצה בחקר צ'כוסלובקיה והשואה, ופרסמה מאמרים על הממשלה הגולה, הממשלה הצ'כית בפרוטקטורט בפראג, ההנהגה היהודית בטרזין ועוד.
היא הייתה גם חלוצה בחקר צעדות המוות, תגובות הוותיקן לשואה, והשואה בקרפטרוס. בכל הנושאים האלה הייתה ליוויה חלוצה והקדימה בשנים רבות את הספרים המרכזיים שעסקו בנושאים הללו ["בין שורשיות וניכור - היבטים בקורות יהודי קרפטורוס", קובץ מחקרים, י"ב (תשל"ח), עמ' 105-143].
בשנת 1973 יצא לאור הספר **"שואת יהודי אירופה"** בעריכתם של ליוויה רוטקירכן וישראל גוטמן. ליוויה הביאה עמה את ניסיונה הרב בעריכה מדעית, ויחד עם המוניטין הבין-לאומיים שלה, ומעמדו המחקרי הבין-לאומי של ישראל גוטמן, הצליחו שניהם לקבץ בספר מאמרי מחקר מרכזיים פרי עטם של חוקרים חשובים מן הארץ ומן העולם והספר היה לספר יסוד ללימודי השואה עד היום.
בעיניה של ליוויה היה ספרה האחרון, **"תולדות השואה - בוהמיה ומורוויה"**, פרויקט המחקר של חייה. הספר יצא לאור באנגלית בשנת 2005, ובעברית ב־2008. כמומחית בעלת שם עולמי לשואת יהודי צ'כיה הייתה ליוויה המועמדת הטבעית לכתוב את הספר הזה בסדרת תולדות השואה, שכל כרך בה מסכם ומנתח את תולדות השואה בארץ ספציפית, או בנושא מרכזי. אחד ההיבטים המיוחדים בספר הוא העיסוק הרחב ברקע התרבותי של היהודים ושל החברה הצ'כית שבה חיו. יהודי בוהמיה ומורוויה, שעד אמצע המאה התשע־עשרה תקשרו ויצרו בעיקר בשפה הגרמנית, החלו ליצור גם בשפה הצ'כית בעקבות הזדהותם עם מאבקם הלאומי של הצ'כים לעצמאות מדינית. במפנה המאות התשע עשרה והעשרים קנה לו גם הרעיון הציוני נפשות בקרב הסטודנטים, בעיקר מחוגו של מרטין בובר, ויצירותיהם ביטאו את ערגתם לציון. יהודה באואר רואה בספר הזה "מחקר חלוצי", והוא מתפעל מיכולתה של ליוויה "לסקור את תחום הפרוזה, השירה, התיאטרון, המוזיקה והאמנויות". באואר טוען שעם התיאור זה "מכינה ליוויה את הקורא להבנה עמוקה יותר של ההתפתחויות בשנות המלחמה והשואה".
לדברי החוקר מייקל ל' מילר, יש לראות את ספרה הראשון של ליוויה וספרה האחרון שיצא לאור כמעט 45 שנים לאחר הראשון, מבחינה מסוימת, כשני חלקים של מחקר אחד אשר "יחד מעמידים תיאור היסטורי מקיף של השואה בצ'כוסלובקיה לשעבר". מילר קובע ש"רוטקירכן אורגת חלק גדול מן המחקר הקיים בסיפור מרתק, ובתוך כך היא אף קוראת תיגר על כמה דעות מקובלות. וחשוב יותר, היא כתבה את החיבור המקיף הראשון באנגלית על השואה בבוהמיה ומורוויה ובכך הבטיחה שישמש נקודת פתיחה ואמת מידה לכל חיבור שייכתב להבא על הנושא הזה".
אם נכונה האִמרה שאדם לא מת כל עוד הוא חי בזיכרונם של החיים, הרי שלליוויה מובטחים עוד חיים ארוכים. יצירותיה, שהניחה אחוריה, הם ערובה לכך. יהי זכרה ברוך.

לליוויה היו 3 אחיות, שאיתן חוותה את מוראות השואה: חנה (הלנה) מינץ, בלנקה לדרר ואולגה. למרבה הצער שלושתן נפטרו בשבוע אחד, ממחלה.
שלושת אחייניה הם יואל מינץ (בנה של חנה), תמר לדרר-ברקן ורינה ויזר (בנותיה של בלנקה). מהקשר עם אחייניה נודע המידע על הוריה ובני משפחתה:
אולגה רוטקירכן הייתה הבכורה ונולדה ב-1913. עוד לפני המלחמה היא זכתה בפרסים רבים על הישגיה במשחק השחמט. לאחר עלייתה ארצה עבדה אולגה כמנהלת חשבונות ב"עמידר". היא התגוררה על הכרמל ונפטרה ב-5.1.1995, בת 82.

חנה מינץ מונצחת בספר הנצחה לניצולי השואה בהוד השרון [שערכה חברתנו אביבה אבן חן, לבית רוזנטל, יחד עם בעלה מוטי].
להלן תמצית מתיעוד זה: "חנה נולדה בשנת 1917 לארנקה-גולדה ואברהם-סלומון רוטקירכן בעיר סבלוש שבצ'כוסלובקיה. חנה גדלה במשפחה מבוססת, האב היה בעל יערות בהרי הקרפטים והיה סוחר בענף העצים. המשפחה כללה בנוסף לחנה עוד אח, שמעון, ושלוש אחיות: אולגה, ליויה ובלנקה... ב-19 במרס 1944 עם פרוץ המלחמה וכיבוש האזור בידי הגרמנים, ולמרות כל ההחמרות והמגבלות, החיים בעיר היו נסבלים. כל זאת עד לחודש אפריל 1944. המשפחה גורשה יחד עם כל יהודי העיר למחנה ההשמדה אושוויץ בירקנאו. באושוויץ הופרדה חנה מהוריה. אמה נשלחה למשרפות והאב למחנה כפייה. האב, אברהם-סלומון, נשלח למחנה הריכוז בזקסנהאוזן-אורניינבורג. ב"צעדת המוות" ביום השחרור – נורה ונהרג. בסוף 1944 נשלחה חנה עם קבוצת אסירות לעבודות כפייה.
בחודשיים האחרונים של המלחמה נשארה חנה במחנה ציטאו [zittau - עיר בגרמניה] לעבודות כפייה.
באביב 1945 כבש הצבא האדום את המקום וחנה וכל עובדי המחנה שוחררו.
בשנת 1949 עלתה חנה בקבוצה מאורגנת של יהודי צ'כוסלובקיה.
בארץ נישאה ליקותיאל מינץ. משפחת מינץ הייתה בעלת פרדסים ומשק חקלאי ענף במגדיאל.
לאחר מות בעלה בשנת 1968 המשיכה חנה לנהל בחריצות את המשק החקלאי.
חנה התנדבה במוסדות שונים: ויצ"ו, הוועד למען החייל ויע"ל - להם תרמה רבות.
במגדיאל זכו חנה ויקותיאל לגדל את שני ילדיהם: אברהם ז"ל - נפל במלחמת יום הכיפורים על גבעות סיני, לא רחוק מתעלת סואץ, ויואל - מנהל בכיר בבנק. לחנה נולדו שני נכדים: עומר ואלון.
חנה נפטרה בת 80 בשנת 1995."
בלנקה לדרר הייתה ילידת 1924. היא הייתה המנהלת של בית ההורים ליוצאי מרכז אירופה ברמת חן.
היא הייתה בקיאה ב-9 שפות! בנותיה מתגוררות בוונקובר (רינה) ובעין איילה (תמר).
בלנקה נפטרה בגיל 70, ב-10.1.1995.

<u>רוטשטיין אליעזר (לייזר) (חוסט)</u> [עלון 84 - יוני 2021]

אל לייזר הגעתי במסגרת ההנצחה של חללי מלחמת השחרור. סבתו, טובה שלומאי (שלומוביץ) הייתה אחותו של גרוס שמעיה הי"ד, אשר נפל במוצא, בדרך לירושלים; הם היו ילידי חוסט.

על הסבא רבא של לייזר, מרדכי גרוס, כתוב בספר מרמורוש (עמוד 217): "לאחר מלה"ע ה-1 הקימו מרדכי גרוס ומשה היימפלד **תחנת חשמל, שסיפקה זרם למאור ולתעשייה.**" לייזר סיפר לי שגם הוא עוסק ב**אנרגיה**, כמו הסבא רבא וידעתי שבקרוב ארצה לספר את סיפורו.

משפחתו הגרעינית והמורחבת של לייזר מתגוררת בעוטף עזה – בכפר מימון – וזה הזמן לחזק את תושבי חבל זה, החי שנים כה רבות בצל הפגזות הטילים מעזה.

אז קצת שורשים: מצד משפחת גרוס - למרדכי ולפסיה גרוס היו 7 ילדים; ארבעה מהם עלו ארצה: יעקב, שמעיה הי"ד, חיים וטובה; יעקב (יוג'ין) עבר לאנגליה. ההורים ו-3 מהילדים נותרו בחוסט ונרצחו בשואה: טוביה (18), אטל-אנזל (16) ושרה-אביבה (13). ע"ש של אביבה נקראה בתו של חיים. טובה למדה, אך לא סיימה, משפטים ועלתה ארצה לפני המלחמה.

טובה נישאה לזאב, גם הוא יליד חוסט ושם המשפחה המקורי שלו, שלומוביץ, קוצר לשלומאי. נולדו להם 3 ילדים אמנון (ז"ל) רותי ומרדכי על-שם סבו (במיתר). הבת רותי, היא ממקימי כפר מיימון, שם גר, כאמור, גם הנכד של טובה, לייזר רוטשטיין.

סבתא טובה שלומאי לבית גרוס

סבא רבא אליעזר וסבתא רבתא יוטה שלומוביץ, שעל-שמו נקרא לייזר

אחיו של זאב שלומאי (אחיו של הסבא של לייזר), שרגא פייבל שלומאי (שלומוביץ'), גידל אתרוגים לאחר התיישבותו בכפר הרא"ה. הוא הנהיג שיטות טיפול שונות, שבהם שיפר את צורתו של הפרי. גלגוליהם של אתרוגי שלומאי הם רבים. הם מגודלים עד היום בקיבוץ טירת צבי וכן בכפר מימון. האתרוג מטיפוס זה הוא בעל מתאר מעוגל וחוטם מחודד, חסר פיטם לרוב. כיום פותחו ממנו זנים מוארכים יותר.

תחנת החשמל שבנה הסבא רבא, מרדכי גרוס ב- Sard.
Sard הרשומה בתמונה נקראה ביידיש Groys Sard.
בהונגרית נקרא המקום Felsosarad.
כיום נקרא המקום Shirokoye,
כ-15 ק"מ צפון - מערבית לחוסט

לייזר הוא מנכ"ל משותף של חברת **"שחר אנרגיה בע"מ"**. זו חברה, המתמחה בתחום האנרגיות המתחדשות, ובמיוחד בתחום הסולארי והרוח - התמחות בייצור פאנלים סולריים: הקמת מערכות אנרגיה סולארית לייצור חשמל בשיטה פוטו-וולטאית. ללייזר ניסיון בינלאומי בצפון אמריקה, אסיה ואירופה; ניסיון בעבודה עם חברות גלובאליות ברחבי העולם. גם בארץ יש לחברה פעילות רבה. הם התקינו בשדרות מערכות אנרגיה למבני ציבור, במועצה האזורית אשכול, ברמת גן, רמת הגולן, בתל-שבע ועוד.
מתוך העיתונות [מתן צורי 08.06.2016, מ-Ynet]:
"השבוע החלה לפעול מערכת לייצור חשמל מאנרגיית השמש בבית הספר "ניצני אשכול" במועצה האזורית אשכול. מזכיר המועצה: 'במהלך יש מסר חינוכי'. לא עוד חשמל מתחנת כוח מזהמת: השבוע החלה לפעול בבית הספר "ניצני אשכול" שבמועצה האזורית אשכול מערכת ייצור חשמל מאנרגיה סולארית – האמורה לספק את כל צריכת החשמל למוסד החינוכי שבעוטף עזה. אחרי חודשים ארוכים של תכנון והתקנת פאנלים סולאריים, הסתיימו העבודות והשבוע בוצע החיבור שעבר בהצלחה. בבית-הספר הסביבתי ההתרגשות בשיאה והתלמידים, מכיתות א'-ו', היו עדים למהלך מדובר בפרויקט של המועצה האזורית אשכול, שמטרתו לחסוך באנרגיה וגם לצמצם את העלויות של בית-הספר ולמדו על יתרונותיו הסביבתיים של שימוש באנרגיה סולארית לייצור חשמל." מהם היתרונות?

1. הפחתה בהתחממות כדור הארץ
2. שיפור בריאות הציבור
3. אנרגיה בלתי נדלית
4. מחירים יציבים
5. אמינות וחוסן

...וכך לייזר רוטשטיין, נינו של מרדכי גרוס מחוסט, ממשיך את עיסוקו של הסבא רבא ומקים תחנת החשמל –
מתחבר לעיסוק בחיסכון בייצור החשמל בישראל!
ברוך תהיה על עשייתך!

ללייזר יש כמה תחביבים: הוא צוללן פעיל ומתנדב ביחידת "להבה" של מכבי אש וביחידת הצוללים "חוד החנית" של זק"א וכן עוסק בשייט.
הוא מנגן על פסנתר וגיטרה ומטפח אוסף גיטרות מרשים.
יחד עם אשתו, עינת, הם גידלו 4 ילדים ויש להם שישה נכדים.

עינת ולייזר רוטשטיין –
צלילה באילת

כלניות בכפר מיימון

אוסף הגיטרות של לייזר

<u>רום אתי - בתה של חנה בר יש"ע ז"ל (אוז'גורוד)</u> [עלון 108 – מאי 2023]

אתי רום היא רופאת נשים ומיילדת, המתגוררת במושב שפיר [מושב בתחום המועצה האזורית שפיר, בין צומת ראם לאשקלון]. היא ילידת קיבוץ משואות יצחק [שליד אשקלון. ראו בהמשך].

עשייתה של אתי רבה בתחום הנחלת זכר השואה והגבורה – כהמשך לעשייתה הברוכה של אימה -

חנה בר יש"ע. כאן המקום לספר את סיפור הישרדותה האמיץ של חנה, ילדה צעירה מאוד, אשר נותרה יחידה ממשפחתה, ובחייה תרמה כה רבות בעשייתה החינוכית.

חנה הייתה ילידת אוז'גורוד, בתם של אסתר ויהודה רוזנר, ואחותה של מלכה, כולם נרצחו בשואה. סיפורה האישי, המתועד ב"יד ושם" הוא אחד מסרטי התיעוד החשובים של "יד ושם", אשר נילמדים בבית הספר ללימודי השואה במוסד זה. להלן סיפור חייה מתוך האתר של "יד ושם":

"חנה בר ישע נולדה בשנת 1932 בהונגריה [אז צ'כוסלובקיה]. עם גירוש בני משפחתה לאושוויץ, בשנת 1944, הייתה חנה בת 12. היא הועברה לבירקנאו, למחנה הנשים ההונגריות, ובנובמבר 1944 הועברה למחנה היניכן [Hainichen, סמוך לדרזדן] בגרמניה, שם עבדה בבית חרושת לתותחים. באביב 1945 הגיעה חנה לטרזיינשטט בצעדת המוות. כל בני משפחתה הקרובה נספו בשואה.

'ביום השחרור, כשאני יושבת בשערי טרזיינשטט, הייתי חלשה מאד, כבת 13. ידעתי שאם אישאר לשבת שם, אמות. אינני יודעת איך זה קרה, אבל קמתי. כנראה בחרתי בחיים.'

עם השחרור סירבה חנה להצעת דודתה לנסוע לארצות הברית, ובחרה לעלות לארץ ישראל. היא כתבה מכתב לדודה, יצחק רוזנר, שעלה לארץ לפני המלחמה. במכתב ביקשה ממנו להצטרף אליו, כי הרגישה תלושה ולא שייכת. בשנת 1946 הגיעה חנה לארץ ישראל, לאחר מסע ארוך ברחבי איטליה. כשעלו לאונייה נדרשו הנוסעים להיפטר מחפציהם, וחנה נאלצה להשליך לים את רכושה היחיד – מגבת רקומה, מזכרת מאמה.

בארץ הצטרפה חנה לבית הספר החקלאי "מקווה ישראל", התגייסה לגדנ"ע וסיימה קורס מ"כים. היא השתתפה במלחמת העצמאות בקיבוץ בארות יצחק, ולאחר המלחמה סייעה בהקמת קיבוץ משואות יצחק.

חנה הייתה מנהלת בית הספר התיכון במרכז שפירא, בקרבת אשקלון, מקום מגוריה, וסייעה לקליטתם של בני נוער מאתיופיה. כמו כן הייתה נוסעת כעדה עם משלחות בני נוער וצבא לפולין.

'הרגשתי, במלוא העוצמה, שכאן, על כתפיי, אני נושאת משימה. אני לא יכולה מבלי לספר. המשימה הזו נתנה בי עוצמה כל כך אדירה, שכאילו משהו בער בתוכי. הרגשתי שיש לי תפקיד, שזה לא יכול להיות שאני נשארתי בחיים מבלי שיש לי עכשיו תפקיד. הרגשתי שאני רוצה לספר, והרגשתי שעכשיו זה הזמן לתת, לספר את הסיפור, ולהפנים בבני הנוער, כדי שהם יזכרו וכדי שהם ידעו להמשיך ולספר.'

חנה נישאה לחיים (וולטפרייד) ז"ל ולהם נולדו שתי בנות, שבעה נכדים ושני נינים.

חנה בר יש"ע נפטרה בפברואר 2015."

חנה עלתה ארצה ב-1946 מבאקולי [מערבית לנפולי] באוניית המעפילים "עמירם שוחט".

"היא הייתה שם והיא סיפרה לי"- סיפורה של ניצולת השואה חנה בר יש"ע, המתאר גם את החיים באוז'גורוד ובסרדניי לפני המלחמה: https://www.youtube.com/watch?v=2wTSvovIXjY

- יש קטעי YouTube רבים שניתן לראות על ידי הקשת שמה בגוגל.

"בכיתה ג בביה"ס היהודי באונגוואר, היחידה שנשארתי מכולם"...
חנה יושבת בשורה שניה מלמטה. שלישית משמאל, עם חץ בעט כחול על חולצתה

המכתב נכתב במקור בהונגרית. להלן תרגומו

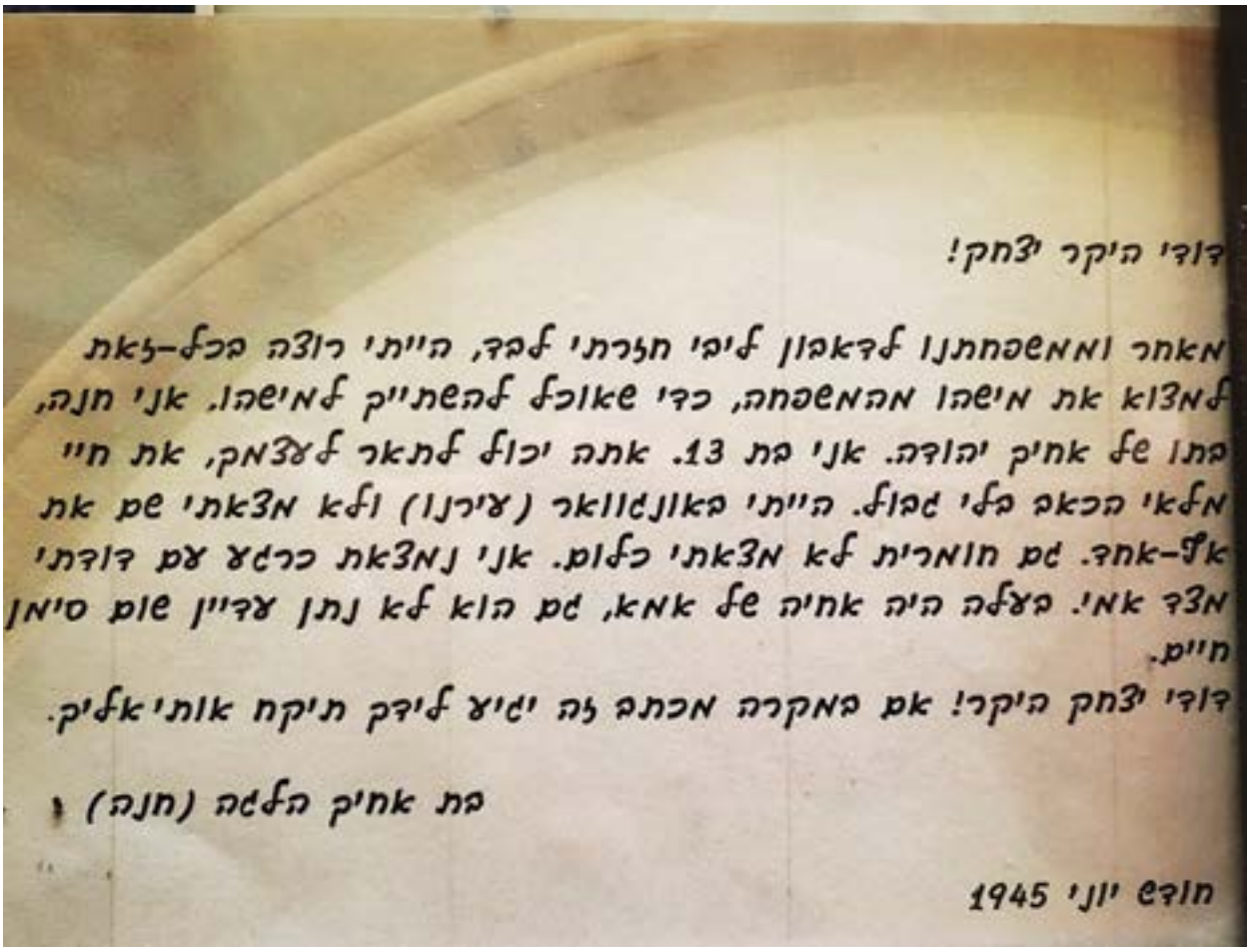

דודי היקר יחק!

מאחר וואשפחתנו לדאבון ליבי חגרתי לבד, הייתי רוצה בכל-נאת
לאמוץ את אישהו אהמשפחה, כדי שאוכל להשתייק לאישהו. אני חנה,
בתו של אחיק יהודה. אני בת 13. אתה יכול לתאר לעצמך, את חיי
אלאי הכאב בלי שבוע. הייתי באונגוואר (ערינו) ולא אצאתי שם את
אל-אחד. שם חוארית לא אצאתי כלום. אני נאצאת כרגע עם דודתי
אבד אאי. בעלה היה אחיה של אאא, שם הוא לא נתן עדיין שום סיאן
חיים.
דודי יחק היקר! את באקרה אכתב לה יציר לידק תיקח אותי אלין.

את אחיק הלזה (חנה)

חודש יוני 1945

חנה במקווה ישראל, 1946

מסתבר שב"מקווה ישראל" הכירה חנה את שמעון זעירא (קליין), אף הוא יליד אוז'גורוד, והייתה חברתו; שמעון נפל בהגנת בארות יצחק. בכתבה עליו שפורסמה באתר "מאקו" ב-8.4.2019 נכתב: "חנה, חברתו של שמעון, כתבה לאחיו פנחס לאחר הקרב: 'אני יכולה רק למסור לכם את מה שנאמר לי על נפילתו של שמעון ז"ל. הוא נלחם מתוך תעלה ומשם ירה על האויב, שהיה ממנו לא יותר מ-30 מטרים מולו. על הגג של אחד מבתי המשק היו חיילים ערבים ומשם הם ירו עליו ועוד על חברים אחרים, שהיו בקרבת מקום. שמעון ז"ל קיבל כדור בגב, שעבר את ליבו. גם האחרים נפגעו שם. העבירו אותו לאחד המקלטים, הוא היה חי עוד כרבע שעה. בזמן הזה הוא דיבר, קרא שירים שהוא כתב. רופא ואחות טיפלו בו והוא אמר: 'כמה זה טוב!' את זה אמר דווקא בהונגרית, למרות שהוא נהג לדבר רק עברית. 'תצאו תמשיכו להילחם', 'תילחמו – תילחמו, תנקמו את דמי' ואחרי זה נרדם לעולמים"...

חנה וחיים בנו את חייהם במשואות יצחק – רק מתוך הרצון לסייע לקיבוץ המתחדש *. קיבוץ משואות יצחק הוקם באוגוסט 1945 בגוש עציון, על ידי גרעין נוער מצ'כיה. במלחמת העצמאות נכבש המקום בידי הלגיון הירדני. תושבי הגוש שנותרו בחיים, ובהם חברי משואות יצחק, נשבו על ידי חיילי הלגיון והועברו לירדן, שם שהו כ-9 חודשים. בשובם של חברי משואות יצחק מהשבי בשנת ה'תש"ט - 1949, הם עלו להתיישבות, בשנית, באזור שפיר. טקס העלייה על הקרקע התקיים באוגוסט 1949.

בשנת 1956 עברה המשפחה לאבן שמואל [יישוב קהילתי דתי לאומי במרכז חבל לכיש]. חנה עבדה כמבשלת בבית הספר ובעלה – כמנהלן במוסד. כעבור שנתיים עברה המשפחה למרכז שפירא. חנה ניהלה את בית הספר במרכז שפירא בין השנים 1977-1990. כשפרשה לגימלאות התנדבה במשך כעשר שנים בפנימייה שהתקיימה במסגרת בית הספר לילדים עולים מאתיופיה. מתוך דבריה של חנה: **"אני מרגישה שבכל שנות עבודתי בחינוך עשיתי הרבה עם נוער ישראלי בנושא השואה, אבל עם הילדים האלה של הנוער האתיופי הרגשתי, שהנה, יש לי הזדמנות לתת להם את כל הטוב שבעולם כדי שהם לא יצטרכו להרגיש שהם לא שייכים, שהם תלושים..."**

במלאת 50 שנה למדינה, הייתה **<u>חנה הראשונה מששת משיאי המשואות</u>**. את כל הריאיון ניתן לראות בסרטון, שהוכן ב"יד ושם" לקראת הדלקת המשואות בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה בשנת 1998, https://www.youtube.com/watch?v=oGPG5jNbxPQ

חנה בר יש"ע בטקס הדלקת המשואות – יום הזיכרון לשואה ולגבורה 1998

חנה קבורה בבית העלמין האזורי של המועצה האזורית שפיר, הממוקם במשואות יצחק, היכן שהיה ביתה הראשון לאחר נישואיה. על קברה כתבו בני משפחתה:

האירה את חיינו בשמחה
את חייה מִלאה בעשייה
והנציחה את חיי הנספים בשואה
למען ידעו דור אחרון...
ויספרו לבניהם

לזכר משפחתה שנספתה בשואה
אביה יהודה
אמה אסתר
אחותה מלכה

בעקבות המפגש עם אתי רום הושלם עוד מידע. סקרן אותי מה פירוש שם המשפחה בר יש"ע. וההסבר מרתק: בעלה של חנה היה חיים (בן-ציון) וולטפרייד, בנו של יעקב-יצחק. תרגום שם המשפחה הינו "שמחת עולם". ולכן, שם האב היה: חיים בן = בר יעקב-יצחק שמחת עולם – בר יש"ע; אכן שם מקורי, ייחודי, מכבד ומוקיר מורשת.

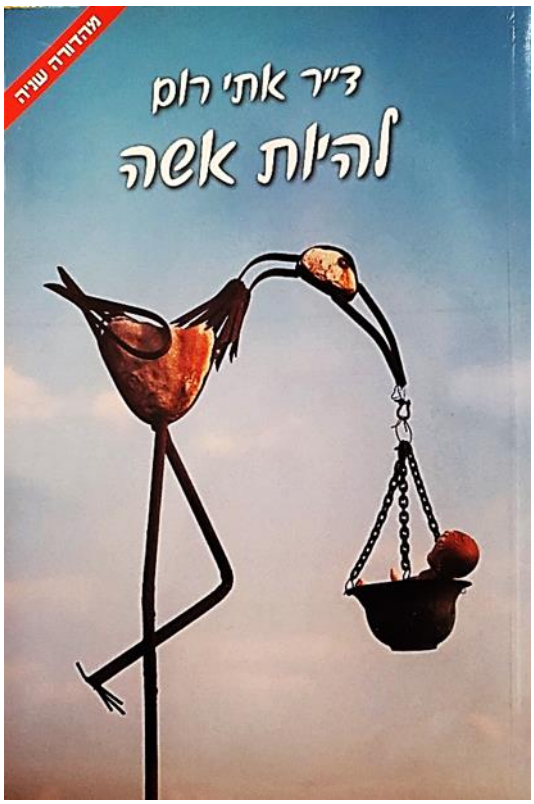

ונחזור אל סיפורה של אתי, הבת. היא, כאמור, ילידת משואות יצחק. בשפיר למדה בביה"ס היסודי – ובקבוצת יבנה – את לימודי התיכון. היא שרתה כסמלת סעד באגף השיקום של משרד הביטחון.

אתי למדה רפואה באוניברסיטת ירושלים – תוך שהיא מגשימה חלום ילדות להיות רופאה.

היא התמחתה בגניקולוגיה, כשתת ההתמחות שבחרה בה הייתה ילדות ומתבגרות. שנים עבדה בבית החולים "קפלן" וברוב השנים – כרופאה בקהילה, תוך ניהול מרפאת נעורים, מטעם "מכבי", באזור מגוריה. היא מעבירה באוניברסיטת באר שבע קורס בשם **"תקשורת רופא – חולים"**.

בשנת 2001 הוציאה אתי את ספרה **"להיות אישה"**, הכולל אסופת סיפורים ומחשבות, אותם כתבה על עבודתה עם אלפי נשים ונערות.

אתי מתנדבת בארכיון מושב שפיר ומדי שנה שותפה לארגון של 3-4 כנסים בנושא "למנף את הטוב". השנה נושא המפגש יהיה **"רופאים יהודיים בשואה"**.

אתי ממשיכה את מורשתה של אימה, חנה, ומעבירה פעילות של **"זיכרון בסלון"**.

אתי הייתה נשואה למשה רויך (רום), יליד קיבוץ סעד, שהיה איש השייטת, ונפטר לפני כשבע שנים בעקבות נזקי הצלילה בקישון. על שמו נקרא "מצפור מושקו רום", הממוקם ליד המושבים שפיר וזרחיה. הם הורים לבת ולשלושה בנים ולהם 10 נכדים.

ברוכה תהיי, אתי, על עשייתך רבת השנים!

רט אהרון ז"ל (אוייבר אפשה)

[עלון 51 – ינואר 2019]

לכבוד החודש בו נקבע יום השואה הבינלאומי, החלטנו לציין את אהרון רט ז"ל, ניצול שואה ופעיל קהילתי, אשר תרם רבות בעשייתו הציבורית במשך שנים רבות ונפטר לפני קרוב לשנתיים.

אהרון רט ואשתו יפה

אהרון רט, יליד 1926, נולד בכפר אוּייבּר אפשא (כיום Verkhnye Vodyane; בהונגרית Felsőapsa), כפר בנפת ראחוב, ועבר לגור עם משפחתו בקליין ביצ'קיב (Malyy Bichkiv; בהונגרית Kisbocsko).
אהרון עבר את השואה, אך קם והקים בית יהודי עם אשתו, יפה, תוך דאגה לביתו ולפרנסתו - ובמקביל עסק בפעילות ציבורית כל חייו.
מיד לאחר תום המלחמה ב-1945 החל בפעילות ציונית דתית בתנועת "בני –עקיבא" בצ'כסלובקיה. תפקידו היה לאתר יהודים בכפרים ולשכנעם לעלות לארץ.
לאחר נישואיו והוא רק בן 19 עבר עם אשתו בת ה-18 לבוקרשט והמשיך בריכוז בארגון העולים המחכים להמשך העלייה, תוך כדי דאגה לכל מחסורם. משם הגיעו השניים לקונסטנצה ולזגרב ובין היתר הכינו סדר פסח לכ-500 פליטים יהודים דוברי הונגרית.
ב-1946 עלה בקונסטנצה על אוניית המעפילים "סמירנוף", אך ירד ממנה כדי להמשיך את פעולות הסיוע לפליטים. בשנת 1947 עלו בני הזוג רט, עם בנם הבכור, על אוניית המעפילים "מדינת היהודים". בהגיעם ארצה הם הועברו לקפריסין ואהרון היה פעיל בחיים החברתיים במחנות העקורים, כשהוא ממלא תפקיד של חבר ועדת השיכון וועדת החינוך. באותו הזמן התחתנה המלכה אליזבט באנגליה (1947) והיא נתנה חנינה לילדי המחנות בקפריסין לעלות ארצה – ואחר כך ניתן האישור גם להוריהם.
בהגיעם לארץ התיישבו אהרון ובני משפחתו בעיר טבריה. לאחר זמן קצר התגייס לפעולות "ההגנה" וגם שם החל לעסוק, כדרכו, ברווחת התושבים ובצרכי הקהילה השונים - וכמובן בקליטת עולים מתימן, ממרוקו, מתוניס ומעירק, שהשתכנו באוהלים ובפחונים.
אחרי פירוק "ההגנה" שרת אהרון בצבא והיה ממקימי "דרך בורמה" לירושלים במלחמת השחרור. הוא שרת בגדוד 64 בחטיבה 6 בפיקודו של משה דיין והשתתף בקרבות לכיבוש העיר העתירה וארמון הנציב בירושלים, תוך שהוא מאבד בקרב עשרות מחבריו הלוחמים.
מאוחר יותר הועבר לשרת בקצין העיר טבריה ובקצין העיר בצפת – עד השחרור במאי 1950.
אהרון שרת במילואים 33 שנה (עד גיל 57) בתפקידים רבים ומגוונים, כאשר תפקידו האחרון היה קצין תחזוקה של חבל נתניה.
אהרון גם עסק בפעילות מפלגתית "בהפועל המזרחי" וגם נבחר מטעמה כחבר מועצה בטבריה.
אהרון היה בין יוזמי ההקמה של האולפנה הראשונה לבנות בכפר פינס [באזור פרדס חנה]. בשנים הבאות היה ממקימי ישיבת "בני עקיבא" בקריית שמואל [באזור הקריות, ליד חיפה] ובישיבת "נווה הרצוג" בניר גלים [ליד אשדוד].
בשנת 1962 קבע את ביתו בנתניה והחל לעסוק לפרנסתו במסחר, אך לא זנח את עבודתו הציבורית והמפלגתית. הוא החל לסייע למשפחות נזקקות, דאג לתרומות, לתפילין לבני המצווה ולאירוח בחגים.

אהרון לא שכח את היותו "בוגר אושוויץ", שוחח והרצה לפני תלמידים על השואה והתקומה וראה זאת כשליחות למען הדור שיזכור ולא ישכח.
אהרון כתב ספר "תקווה צומחת מאפר" – על סיפור חייו, השואה ותרומתו למדינה.
נוסף לכך ארגן כל שנה (עד לפטירתו) את האזכרה השנתית לתושבי העיירה והאזור; כינוס זה נועד, בין השאר, למען יכירו בני המשפחות את מסורת אבותיהם.
אהרון הצטרף גם לקבוצת "בני ברית" - שבי ישראל ובמסגרתה הרבה בפעולות חסד, נתינה ומציאת תעסוקה לנזקקים.
בשנת 1978 נבחר אהרון כחבר מועצת העיר נתניה ברשימה עצמאית וכיהן כחבר הנהלה, יו"ר מס עסקים, ממונה על מחלקת המים ועוד תפקידים - וכולם בהתנדבות.
ב-1994 קיבל את אות "יקיר העיר" נתניה כהוקרה על פעילותו הרבה והענפה בעיר ובשנת 2011 קיבל את "אות המתנדב המצטיין".
אהרון עסק, כאמור, במעשי חסד ונתינה למשפחות נזקקות, אך עיקר כוחו הופנה לשימור בית הכנסת הגדול והמרכזי בעיר "שונה הלכות", בית הכנסת הראשון בעיר. אהרון הצר על התרוקנות המקום ודאג להתרוממותו מחדש. הוא התרוצץ בין יזמים שונים, חזנים, בעלי תפילה, גרעינים תורניים ואדריכלים - והכל למען גאוות העיר והמקום - לשמר ולפתח את בית הכנסת בעיר כמוסד יהודי תורני ראוי ומשמעותי לעיר.
אהרון רט נפטר בי"א אדר תשע"ז, 9.3.2017, לאחר 71 שנות נישואין ליפה. הוא זכה לדור המשך מפואר, הממשיך את מורשתו. חודשיים לאחר פטירתו נולדה החֵימשית שלו [נינה של בנו הבכור]...
הוא השאיר אחריו מורשת של נתינה והתנדבות וציווה בצוואתו ל"זכור ולא לשכוח" את השואה, לדבר ולהנציח בכל מקום אפשרי וכן להתנדב ולתרום לקהילה.

יהא זכרו ברוך!

סיפורו של אהרן רט מובא ב- You Tube בקישור הבא:
https://www.youtube.com/watch?v=8APavzK0Ji0

הבית של אהרון רט בקליין ביצ'קיב

אהרון כקצין העיר צפת,
סוף שנות ה-50

אהרון ליד קבר רחל,
מלחמת "ששת הימים",
בית-לחם, 1967

אהרון כאיש צבא בירכתו, מלחמת יום הכיפורים, 1973
וכקצין הג"א

חלק מהאותות לציון עשייתו הצבאית והציבורית

הנחת אבן הפינה של ישיבת נווה הרצוג, 1964

אהרון רט כשליח "בני עקיבא" - רומניה, 1947

אהרון רט מארח בבית הכנסת הגדול בנתניה את רבני ישראל, הרב הראשי הספרדי, הרב אליהו ז"ל
ואת הרב הספרדי הראשי בנתניה, הרב שלוש ז"ל

הספר האוטוביוגרפי שכתב אהרון רט

אהרון רט

סיפורו של אהרון רט, הוא סיפור שנזכרים בו תקומה שקמה מן ההריסות. סיפור דרמטי ואנושי מאין כמוהו של ילדות ובגרות בצל ענגת השואה שירדה על יהדות מזרח אירופה ואשר העבירה את מחבר הספר בשורה של חוויות קיומיות קשות משאול – אלה חייבו אותו ליוזמה, לחיוניות של הישרדות, לשאר־רוח ולכוח אמונה וערכיות מוסרית – שרק בעזרתן נחלץ מן התופת. לאחריה באה התחייה – עם מכלול של פעילויות ציבוריות. עם תרומה למעשה הציוני – הביטחוני, הכלכלי והדתי לאומי של מדינת ישראל עשיה שבאה מחזון שנפרש על פני ירושלים של קרבות תש"ח טבריה, נתניה, וחוויה ציונית דחית כלל ארצית.
ספר שהוא אספלקריה של עולם יהודי בעל עבר מפואר שנקפר והוא חי, מתחדש ומתקדש בישראל של ימינו.

שבט רט לדורותיו... אהרון ויפה רט יושבים במרכז

משפחת רייזמוביץ' (טֶרֶסְבָה) [עלון 54 – אפריל 2019]

משנכנס ניסן ופסח בפתח – הבה נספר את סיפור ארבעת הבנים... ארבעת הבנים של רבקה ומנדי רייזמוביץ: צבי, דב, שי ואילן, כולם ילידי קריית-גת. אך זו גם ההזדמנות להכיר עוד מאנשי המשפחה: אבא מנדי, אֶחיו יוסי ודוד ועוד.

מנדי ואֶחיו נולדו ובגרו בטֶרֶסְבָה (Teresva), כפר בנפת טייץ', על שפך נהר הטרסבה לטיסה. הוריהם היו אביגדור (נפטר לפני כ-20 שנה) והרמינה (נפטרה לפני 40 שנה).

את הכשרתו המקצועית כטכנאי קירור רכש מנדי בסנט פטרבורג. בתום לימודיו חזר מנדי לטרסבה, שם הכיר את רבקה (לבית פנקסוביץ), שגדלה בראחוב. הם נישאו ועלו ארצה, עם ההורים בשנת 1975 – היישר לקריית-גת.

מי שהקדים אותם בעלייה ארצה היו האח והאחות של האבא, אחיו הגדול של מנדי, יוסי (1974) ואחיו הנוסף, דוד.

ליוסי רייזמוביץ היה חלום: להקים ישוב של יוצאי זאקרפטיה ברמת הגולן. לאחר קליטה ראשונית ביבנה, הוא עלה לרמת הגולן והתגורר באוהלים. הוא הכין רשימה, שמנתה כ- 30-40 משפחות, שהתעניינו בהתיישבות זו, אך כשהתקרב מועד האכלוס, הלכה הרשימה והצטמצמה... בסופו של דבר, יוסי התיישב ביישוב חיספין, עם כחמש-שש משפחות. שמו של הישוב נקרא על-שם יישוב יהודי בתחום סוסיתא, מימי בית שני, בשם חספיה. חיספין ממוקמת בדרום רמת הגולן ומהווה מרכז כפרי אזורי לקבוצת היישובים הדתיים בגולן. כיום מונה קהילת חיספין כ–250 משפחות. בישוב בית ספר יסודי ממלכתי דתי, תלמוד תורה, ישיבה תיכונית לבנים, ישיבת הסדר ומדרשת הגולן.

יוסי, נגר במקצועו, היה שותף להקמת מפעל נגרות ביישוב. הוא נשוי לבלימה (ילידת ביסטריי, שגדלה בחוסט), ולהם 3 בנים ובת.

פסיפס כתובת רחוב מתקופת התלמוד, בו נזכרת חספיה כעיירה יהודית בתחום סוסיתא

דוד רייזמוביץ גר גם כן בקריית גת והוא פנסיונר. הוא התאלמן פעמיים. לדוד 3 בנות.

מנדי רייזמוביץ הוא אחד מראשי הקהילה הבכירים בקריית-גת. הם איתרו בית-כנסת בעיר ("הרומני"), שהיה במצב ירוד וכמעט ללא קהילת מתפללים. בעקבות השקעת כספים, שגוייסו מתרומות, שוקם בית הכנסת והתחדשה בו פעילות אינטנסיבית. הקהילה מושתתת, בעיקר, על יוצאי זאקרפטיה (כשבעים – שמונים משפחות), והוא פתוח לכל החפץ להתפלל בו, ללא קשר למוצאו. לפני שנתיים נחגגה ברוב עם ובטקס מרשים הכנסת ספר תורה לבית-הכנסת על-ידי אלכס רוט, לזכר הוריו, שמעון ברוך ולאה רוט. כל הפעילים, ורבים מחברי הקהילה, נטלו חלק בטקס מרגש זה, שנערך ביוזמת אלכס שמעוני ומנדי רייזמוביץ, שבביתו הסתיימה כתיבת האותיות בספר התורה.

כתיבת האותיות האחרונות בספר התורה שהכניס אלכס רוט לזכר הוריו – בביתו של מנדי.

מנדי עומד מימין
בחולצה הבהירה

קהילת קריית-גת פעילה מאוד בזכות תרומתו הגדולה של מנדי, העומד בראשה. לטקס האזכרה השנתי ב"יד ושם", למפגש ביער "בן-שמן", למסיבת פורים ולכל פעילות אחרת של הארגון הם מגיעים כקבוצה מלוכדת ומאורגנת.

ובמה עוסקים ארבעת הבנים, בני הדור השלישי? מלבד היותם מעורבים בעשייה של הוריהם, ישנה גם ההתמחות של כל אחד מהם:

צבי, יליד 1978, שרת כצנחן, עבד כמאבטח בבתי-המשפט, והמשיך, כאביו, כעצמאי בתחום מיכלי קירור. הוא נשוי ולו ולאשתו 4 בנות.

דב, יליד 1982, הוא בוגר יחידת "דובדבן", עבר קורס קצינים וכיום עובד ב"אינטל" כסגן הקב"ט. הוא נשוי ולו ולאשתו שתי בנות ובן.

שי, הוא בוגר משפטים ועובד כעורך דין. הוא השלים גם לימודי תואר שני במשפטים. הוא נשוי ומתגורר בתל-אביב.

אילן, סיים לימודי כלכלה ועובד ככלכלן בביטוח אשראי. נשוי ומתגורר בראשל"צ.

ברוכים תהיו על עשייתכם למען הקהילה

מימין: צבי, דב, מנדי, שי ואילן רייזמוביץ

זולי שוימר עם אחת מנינותיו

<u>שוימר זולי (דולהה)</u> [עלון 15 – ינואר 2016]

<u>[נפטר בדצמבר 2016, בן 101]</u>

זולי שוימר נולד ב-1915 בדולהה (Долге).
בשנת 1936 החל ללמוד רפואה באוניברסיטת ברנו בצ'כיה, אך כשהגרמנים פלשו לשם בשנת 1939 נאלץ להפסיק את לימודיו; הוא סיים 3 שנות לימודים בהצטיינות. הוא חזר לעיירת הולדתו, שעתה הייתה תחת שלטון הונגרי, גויס לפלוגת עבודה אך שוחרר לאחר מספר חדשים.
זולי עזר ליהודי הסביבה לקבל אישורים מתאימים בכדי לחמוק מהגרוש לקמיניץ פודולסק. בשנת 1942 גויס זולי בשנית לפלוגות העבודה והוצב במחנה ואץ (VAC) ליד בודפשט. משם נשלחו הפלוגות לעבודות פרך בחזית האוקראינית.
במרץ 1944 שוחררה קבוצת העבודה שלו והוא חזר לדולהה, אך במאי 1944 גורשו הוא ובני משפחתו לגטו ברגובו (Berehovo) וממנו גורשו לאושוויץ. מאושוויץ נשלח זולי למחנה וולפסברג [תת מחנה של גרוס-רוזן] ועבד בעבודת כפייה בסלילת כבישים ובסחיבת פסי רכבת.
ב-15 בפברואר 1945 יצא זולי עם אסירי המחנה בצעדת מוות שארכה שבועיים לכיוון ברגן-בלזן. הוא והאסירים המועטים שהצליחו לשרוד אף את זאת, שוחררו ב-15 באפריל 1945 על-ידי הצבא הבריטי.
בתו של זולי, מרים, פנתה לפני זמן מה לאוניברסיטת ברנו וביקשה להעניק לאביה את הדיפלומה, שלא זכה לקבלה....
ביום רביעי, ה-23.12.2015 התקיימה **חגיגת יום ההולדת של זולי בנתניה <u>לציון 100 שנותיו</u> ולציון 65 שנות נישואין עם אשתו** [ילידת סבליאבה]. בחגיגה השתתפו בני משפחתו הענפה, מהארץ ומחו"ל; שגריר צ'כיה בישראל ונציג אוניברסיטת ברנו העניקו לזולי שוימר תעודת "דוקטור לשם כבוד". כן השתתפו נציגי העמותה: יצחק קליין, יוסי קוטונו ורותי פיקסלר, שהגישו למר שוימר מגן מטעם העמותה. נאחל לו בריאות טובה ועוד שנים רבות וטובות בחיק משפחתו.
אין ספק שהיה זה אירוע יוצא דופן ומרגש ביותר!
רצ"ב קישור לסיפורו של זולי שוימר http://youtu.be/ZhZgsulTV4A

יצחק קליין מעניק את מתנת העמותה למר זולי שוימר

מר זולי שווימר עם דבי ציוני, בתו, יוסי קוטונו, רותי פיקסלר ויצחק קליין

הדיפלומה של אוניברסיטת ברנו, צ'כיה

קבלת תואר דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת ברנו, יחד עם שגריר צ'כיה בארץ (משמאל) ונציג האוניברסיטה בישראל (מימין) ושתי בנותיו, מרים הבר ודבי ציוני

יצחק קליין, רותי פיקסלר ויוסי קוטונו מברכים את מר זולי שווימר

עוגת יום ההולדת ה-100

האחיות לבית שולומון – רבקה רייזנר ז"ל ואחיותיה, תאומות מנגלה, שרלוטה (זיסי) מלטר ורוזליה (רייזל) מרמלשטיין יבלח"א (אונוק) [עלון 70 – יוני 2020]

- לזכרה של רבקה רייזנר ז"ל, אשר נפטרה בפברואר 2019 ואשר גידלה את אחיותיה לאחר השואה.

משפחת שולומון חיה באונוק (Onok, בהונגרית Ilonoku´jfalu, מחוז וינוגרדוב). להורים, מוריץ וג'ני, היו 6 ילדים: רבקה (ילידת 1927), התאומות, זיסי ורייזל (ילידות 1935) – שרדו; אטלה, יעקב, והרמן נרצחו בשואה.

התאומות הגיעו לאושוויץ כילדות צעירות בנות **תשע (!)** ונלקחו לחדרי הניסויים של מי שכונה "מלאך המוות מאושוויץ", דר' יוזף מנגלה. רייזל סיפרה לבנה, ארווין מרמלשטיין, שבזיכרון שלה **"הוא היה גבר יפה, שנתן סוכריות, אבל כשהתעוררנו מהרדמה כאב לנו פה ושם..."**. הנכדה, גלית רוזנברג-מגל, כותבת: **"סבתא שלי, שרלוטה, ואחותה רוזה, הן הוכחה לגבורה אמיתית. תאומות, שבגיל צעיר הופרדו בכוח מאימן על-ידי דר' מנגלה ועברו את הנורא מכל... לא נתפס ולא מובן איך ילדות קטנות שרדו יחד את הניסויים והקשיים של האיש האכזר מכל... ילדות... לבד... בלי חיבוק מאימא... בלי אוכל... בלי תקווה."**

ציטוט מגוגל: " מנגלה גילה עניין מיוחד במחקרי תאומים. משנת 1943 בחר בתאומים שהגיעו למחנה ושיכן אותם במבנה מיוחד שהוקם לשם כך. ניסוייו אלו היו מנוגדים לאתיקה הרפואית. בין הניסויים המחרידים היה ניסוי לשנות צבע עיניים על ידי הזרקת כימיקלים לעיני ילדים, קטיעות של איברים שונים, ופרוצדורות רפואיות מחרידות אחרות."

מתוך עדותן של התאומות, כפי שתועדה על-ידי "יד ושם" בשנת 2000:

"נסענו בקרון כמעט שבוע, עם תחנות... כשהגענו לאושוויץ התחילו להוציא את האנשים... היו צעקות ובכי... כשאנחנו ירדנו הייתה איתנו סבתא וגם דודה אחת חולה... בא גרמני אחד ואמר שלמי שיש תאומים או תאומות – לצאת החוצה לצד... אימא אמרה לנו שנצא החוצה ונעמוד בצד ואחר כך היא, כנראה, תבוא. אבל אנחנו לא נתנו לה ללכת. נורא בכינו והחזקנו אותה בחצאית, אני בצד אחד ואחותי בצד השני, ונורא בכינו שאנחנו לא הולכים בלי אימא ואנחנו לא עוזבים אותה. היא לא ידעה מה לעשות, אם מותר לה ללכת איתנו, או לא. אבל בא גרמני אחד ואמר לה שמותר לה להישאר איתנו... היו גם האחות והאח ואימא אמרה להם: תלכו ילדים, תלכו, אנחנו, כנראה, באים אחריכם. הם הלכו עם שורות של חמישה אנשים, ברגל... אחר-כך בא אוטו ולקח אותנו... כשהגענו לצריף זה היה אחר הצהרים, כמעט לקראת ערב. אימא אמרה שהיא מרגישה מאוד לא טוב... עשו לה ניתוח והיא הייתה הרבה זמן איתנו בצריף... אימא שכבה בקומה הראשונה ואנחנו בקומה השנייה. היא מסכנה כל לילה החזיקה לי את היד, אחרי הניתוח, כי אני פחדתי שייקחו אותה ממני. כשהיא הרגישה יותר טוב רציתי לשכב על ידה, אבל הקאפו לא הרשתה.... כשאימא הרגישה יותר טוב היא הלכה לעבודה והביאה אוכל לצריפים. אימא באה לבקר אותנו בצריף והביאה לנו, מסכנה, את האוכל שלה... היא לא אכלה. בהתחלה היה אוכל שהגיע בטרנספורטים, אז לא היה כל כך נורא.

מימין: שרלוטה מלטר, רבקה רייזנר ורוזליה מרמלשטיין ביום ההולדת ה-90 של רבקה ז"ל לפני כשנה וחצי

אחר-כך נגמרו הטרנספורטים והאוכל של המחנה היה מאוד מאוד לא טוב... כל הזמן היה פחות ופחות אוכל... היו זמנים שהלכנו לחפש אוכל במזבלות, כמו החתולים... יכולנו לצאת מהצריף החוצה.

אחר-כך לקחו אותנו לבדיקות. היו כל הזמן בדיקות דם מהווריד... קודם לקחו פעם בשבוע ואחר-כך יותר ויותר.... עשו לנו מספר, הלכנו שלושתנו, לי יש 10, לאחותי 11 ולאימא 9... את הקעקוע של המספר עשה לנו דר' מנגלה...
כשהוא עשה לנו את המספרים מאוד בכינו והוא נתן לנו סוכריה...
הוא דיבר איתנו לפעמים ושאל מאיפה באנו.
הוא כל הזמן בדק אותנו. הוא בדק את הגובה, את היקף הראש, את המשקל.... הוא עשה כל מיני צילומי רנטגן, לפעמים הוא אמר לשכב על השולחן, להתפשט, הכניס אותנו לאיזה דבר חשוך, כאילו תנור. כשהתעוררנו – אנחנו לא ידענו מה הוא עשה. כל הזמן היה בא מישהו מהאחיות שלו ולקחה כמה זוגות תאומים והלכנו ביחד לעשות את הבדיקות האלה; לפעמים 4, לפעמים 6, לפעמים יותר.
היינו הרבה פעמים חולים... היו לי פורונקלים על הצוואר ועל העור ואפילו יש לי מקום על העור שחתכו את זה... זה גם כתוב מאושוויץ שהייתי חולה ועל מה הייתי חולה.... במשך כל התקופה שהיינו שם הוא חזר על הבדיקות והניסויים האלה. לאימא גם עשו בדיקות וניסויים, אבל אחרי כמה חודשים שהיינו איתה היא נפטרה. הלכנו לבקר אותה כל הזמן בבית החולים. פעם אחת, עמדו שם כמה אחיות, והן חשבו שאנחנו לא יודעות לדבר הונגרית. אז אחת אמרה לשנייה: אל תגידו לילדים שאימא שלהן נפטרה. ואנחנו לא שאלנו שום דבר, רק הסתובבנו וחזרנו לצריף. הצריף שלנו היה על-יד צריף, שאספו בו גוויות. ואנחנו הלכנו כל פעם שהיו מביאים איזה מת לראות אם זו אימא... באותו היום היינו מאוד עצובים, לא הלכנו לשחק עם הילדים..."

סיוט של ילדות בנות תשע!

לאחר שתמה המלחמה, במרץ 1945, חזרו הילדות זיסי (שרלוטה) ורייזל (רוזליה) לאונוק. רבקה, אחותן הגדולה, עבדה במקום אחר ושמעה שאחיותיה הצעירות חיות. היא חזרה לאונוק באוגוסט 1945 וגידלה את אחיותיה.
החיים לא היו קלים גם אחרי המלחמה...
שרלוטה נישאה ב-1952 ועברה לגור בראחוב, במשך 15 שנה; משם עלתה ארצה בסוף מאי 1967, שבוע לפני פרוץ מלחמת "ששת הימים", מראשוני העולים ארצה בגל העלייה החדש. יש לה בן ובת, 5 נכדים ו-7 נינים.
רוזליה חיה תקופה מסוימת אצל משפחה יהודית. בגיל 22 התחתנה והביאה לעולם 3 בנים, מהם נולדו 8 נכדים ונין. היא חיה עם משפחתה באוז'גורוד והם עלו ארצה באוגוסט 1977, לאחר שהיו מסורבי עליה משנת 1969.
רבקה הועברה מאושוויץ לברגן בלזן. כשחזרה לאונוק נישאה לבעלה, שאיבד בשואה את אשתו הראשונה ושני בנים. הם עבדו בחווה חקלאית בכפר ויחד הולידו שישה ילדים, ששניים מהם חיים בארץ והאחרים – בארה"ב. לרבקה 13 נכדים ו-23 נינים. רבקה נפטרה בפברואר 2019.
נאחל לאחיותיה, שרלוטה (זיסי) ורוזליה (רייזל) ולצאצאי רבקה ז"ל בריאות טובה בחיק המשפחות.

דר' מנגלה יימח שמו לא הצליח לכרות את שבט בנות שולומון....

זאב מילבאואר העניק את תעודות ההוקרה מטעם הארגון לתאומות מנגלה ולאחותן הבוגרת.
מימין: שרלוטה (זיסי) מלטר – מקרית ים, רבקה רייזנר – מקרית ביאליק
ורוזליה (רייזל) מרמלשטיין – מכפר שמואל, כולן מאזור הקריות

רוזליה מרמלשטיין נפטרה במאי 2025

עדות מאתר "יד ושם":
תמליל ראיון של **שולמון שרלוטה**, ילידת **Onok** (מחוז וינוגרדוב), על קורות משפחתה ב- Irsava, בגטו Munkács, ב- Auschwitz ובשחרור
https://collections.yadvashem.org/he/documents/13867776

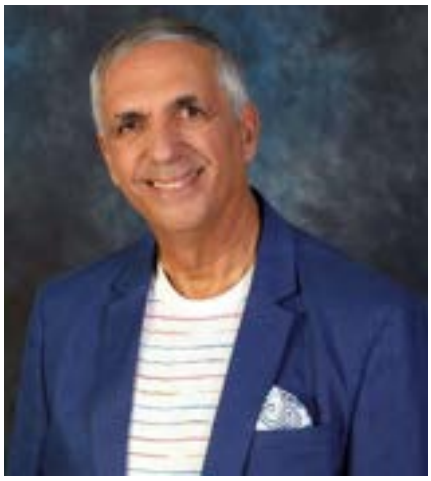

<u>שחורי אילן, בנו של יעקב (ז"ל) (ברגסס)</u> [<u>עלון 78 - דצמבר 2020</u>]

אילן הוא יליד תל אביב (1954), שחי את כל חייו בעיר. הוא עיתונאי, בעל ותק של כתיבה עיתונאית, על סוגיה השונים, של כ-50 שנה, מאז היותו נער וכתב ב"הארץ שלנו", "מעריב לנוער" "ורדיו עשרה" ב"קול ישראל". באחרונה ציין 40 שנה לכתיבה עיתונאית מקצועית, מאז שהתקבל במאי 1977 לעיתון "הארץ", שם היה חבר מערכת במשך כ-20 שנה. תחילת דרכו ככתב לענייני תל אביב ולאחר מכן, כ-16 שנה, כתב פוליטי. ב-40 שנים אלו, מעבר לתפקידים בכירים שונים שמילא בתחומי העיתונות, התמקד, כ"מפעל חיים", בכתיבה על תולדות העיר תל אביב והתפתחותה ופרסם מאות מאמרים בתחום זה.

אילן פרסם מספר ספרים, העוסקים בתולדות תל-אביב וערים אחרות. בין היתר: "אבנך ונבנית" - סיפור ראשית הבנייה בתל-אביב; סיפורה של חברת האוטובוסים "דן", ראשית העיר הרצליה ועוד. ספרו **"חלום שהפך לכרך"** - סיפור הולדתה והקמתה של תל-אביב, **זכה ב"פרס נפתלי"**, הפרס הרשמי של עיריית תל-אביב למחקרים במדעי הכלכלה והחברה (1993). אילן פרסם לאורך השנים עשרות רבות של כתבות ומאמרים בתולדות תל-אביב, חלקם בכתבי עת שפיטים ["שפיט" הוא שם תואר, שבעזרתו מקובל לציין במוסדות להשכלה גבוהה שמאמר (או ספר) עבר תהליך שיפוט והערכה בידי מומחים, תוקן לפי הצעותיהם ונמצא ראוי לפרסום]. אילן השתתף, כחבר פנל, במספר קונגרסים היסטוריים, הן ב"קונגרס העולמי למדעי היהדות" והן ב"כנס השנתי של האגודה הגיאוגרפית". זאת, פרט להשתתפות בכנסים חד פעמיים, בסדרות של הרצאות ובכינוסים.

אילן סיים בהצלחה קורס דו שנתי למורי דרך מטעם משרד התיירות - ועיקר ההדרכה שלו היא בתל אביב.

כמו כן סיים, בהצטיינות, באוניברסיטת תל-אביב, קורס דו שנתי, לאוצרות וניהול מוזיאונים.

ב-25 השנים האחרונות אילן מפעיל אתר אינטרנט מיוחד להיסטוריה ולתולדות תל אביב בשם "תל אביב שלי www.mytelaviv.co.il, ובו הוא מנסה להנגיש לציבור, לסטודנטים ולחוקרים חומרים ראשונים מתולדות תל-אביב, מסמכים, תמונות, ספרים, מחקרים ומאמרים.

אילן מרצה ומורה דרך מוסמך מטעם משרד התיירות בתל אביב וברחבי ישראל.

לאילן תארי BA ו-MA מאוניברסיטת תל אביב - החוג להיסטוריה של עם ישראל. עבודת המוסמך שלו עסקה בשנות הקמתה של תל אביב, מהמחשבות הראשונות ועד ראשית היפרדותה מיפו.

כיום הוא תלמיד מחקר PhD, שלב ב', ולקראת סיום בחוג ללימודי ישראל באוניברסיטת חיפה. מחקרו, בהנחייתו של פרופ' גור אלרואי, עוסק בפעילות עיריית תל אביב בתקופתו של ראש העיר הראשון, מאיר דיזנגוף.

אילן הוא חתן **"פרס התקשורת"** (1986), כחלק מפרסי השלטון המקומי של משרד הפנים;
חתן פרס בינלאומי לעיתונות מצטיינת **Order of Merit** (2005) מטעם "ארגון התיירות הבינלאומי" Skal International.

מאז 2012 אילן חבר ב"פורום חוקרי תקופת המנדט", בראשותו של פרופ' מוטי גולני.

- **ומה הקשר של אילן אל קרפטורוס/זאקרפטיה?** אביו, יעקב שוורץ הוא החיבור אל השורשים. יעקב (יאנו בשם ההונגרי) נולד בברגסס באפריל 1920. עד ראשית מלחמת העולם השנייה היוו היהודים

את עמוד השדרה של חיי המסחר והכלכלה בעיר. התקיימו מוסדות חינוך יהודיים ותלמודי תורה. כמעט כל תנועות הנוער הציוניות פעלו שם. ערב השואה היו בה כ- 8000 איש. מאות יהודי העיר עסקו בתעשיית היין בכרמים סביב העיר. עד היום ידועה ברגסס כמרכז ליין טוב של כל האזור. בית הכנסת הגדול והחשוב של העיר הוקם ב- 1911. עם הכיבוש הסובייטי הפך מחסן צבא וכיום מרכז תרבות. מוסדות עירוניים רבים היו בבעלות יהודית. לדוגמה הקזינו של העיר, המשמש כיום מלון ועוד.

הוריו של יעקב נקראו **איטה (Ida) וישראל שוורץ**. ישראל היה חייט ידוע בברגסס. לזוג נולדו עוד 3 ילדים: הוגו, רוז'י וסרן. איטה, לבית פרידמן ומאירוביץ, נפטרה ממחלה כשיעקב היה נער, לפני המלחמה, ואביו התחתן בשנית. אביו וכל בני משפחתו החדשים נרצחו באושוויץ. אחותה של האימא, אטל, היא זו שטיפלה ביעקב בילדותו. בשנות ה-30 הצליחה אטל (מסנג'ר) להימלט עם שני אחיה, הרמן ומנו פרידמן (דודיו של יעקב), לברונקס בניו-יורק.

בשנת 1934 חלק מבני המשפחה היגרו לארה"ב.

חלק אחר מהמשפחה של יעקב, בעיקר מצד אביו, ישראל, משפחת שוורץ, שחלקם עברו לשיקאגו בשנות ה-20, הגיעו מסעליש (וינוגרדוב) - עיר היין והגפרורים, בה גרו לפני השואה משפחות יהודיות אמידות. היו בבעלותם כרמים ויקבים וכן בתי חרושת, בין היתר בית חרושת לגפרורים. יהודים החזיקו כרמים והובילו את סחר היינות של סעליש. בעונת הבציר נהגו להתארח בעיר אדמו"רים מהסביבה - מקאליב ועד ויז'ניץ. אחד מאחיו של יעקב [מצד אביו], סמואל, היה רב ראשי רפורמי בשיקגו. בנו הקים בנמל התעופה הראשי של שיקאגו "אוהייר" [O'Hare Airport] את מלון "הולידיי אין" המפורסם, שהיה תחילתה של רשת בתי מלון; כיום בנו, סטיב שוורץ, מפעיל למעלה מ-50 בתי מלון בעלי מותגים שונים.

את לימודיו התיכוניים עשה יעקב בברגסס ואחר כך במונקאץ', לא בגימנסיה, אלא באחד המוסדות היהודיים שם. הוא היה חבר תנועת הנוער "השומר הצעיר", אבל לאחר ביקור ז'בוטינסקי בעיר הפך לחבר בית"ר.

כשהיה יעקב כבן 19 הוא נסע לבודפשט ולמד בבית ספר לחשמל. בשנת 1938 הוא נסע לברלין, להשתלמות מקצועית. הוא הבין שמתחיל חיפוש אחרי יהודים ושהסכנה רבה. איכשהו הגיע למקום גיוס לתחנת החשמל בברלין, וכששמו של אחד הבחורים הגויים לא נענה – הוא הזדהה בשם זה... וכך, בלב ברלין, במשך 3 שנים, עבד יעקב בחברת החשמל העירונית, בזהות בדויה, תוך שהוא נזהר לא לחשוף את יהדותו בפני שותפו לחדר המגורים...

בשנת 1944 עוד הספיק יעקב לערוך ביקור בברגסס, וזו הייתה הפגישה האחרונה עם אביו.

בתום המלחמה, ולאחר לא מעט הרפתקאות, בסיוע "ארגון הבריחה", הגיע יעקב בנובמבר 1945 לאיטליה מאוסטריה, למחנה פליטים במילנו, ולאחר מכן, למחנה פליטים של הג'ויינט ברומא, שם, באוקטובר 1947 קיבל את תעודת הפליט שלו. ברומא שהה כמה חודשים, כשהתוכנית הייתה להגיע לאמריקה ולהתאחד עם בני משפחתו, שהגיעו לשם בעבר. במחנה הפליטים, הצליח לפגוש, בדרך לא דרך, את אחותו הצעירה, סרן, שהצליחה להשתחרר ממחנה הריכוז, אך הייתה חולה ורזה מאוד. היא טופלה על ידי מוסדות רפואיים של שבדיה, שהכינו אותה להגעה לאמריקה. קודם לכן שמע כי אחות נוספת, רוז'י, שגם שוחררה ממחנה הריכוז, כבר עושה דרכה לאמריקה. יעקב החליט להצטרף אליה להפלגה לניו יורק, אך במקרה פגש באותו יום חבר נעורים מברגסס, ששכנע אותו לעלות ארצה. יעקב הצטרף באותו אזור לשליחים מארץ ישראל שהכינו אותו לעלייה. באוגוסט 1947 כבר

היה על האונייה בדרכה מרומא לחיפה. יעקב היה על ספינת העולים "קסרטה", עולה מספר 484, מתוך 511 עולים פליטים שהיו בספינה המיוחדת הזו. "קסרטה" יחד עם כל הפליטים / עולים הגיעו ל"שער עלייה" בנמל חיפה ב-18 באוגוסט 1948.
אחרי המלחמה עלה הוגו, אחיו של יעקב, לארץ (1946) ורק ב-1948, אחרי שגם יעקב עלה ארצה, נפגשו האחים. הוגו (צבי בשמו העברי) ואשתו, מתילדה, גרו בפתח תקווה והיגרו בשנות ה-60 לארה"ב. הוגו האריך ימים ונפטר בשנה שעברה (1922-2019).
עם הגעתו של יעקב שוורץ לנמל חיפה, הוא נדרש לשני שינויים: פקיד העלייה שינה את שמו לשחורי - והוא גוייס לצבא ושרת בתותחנים ברמת רחל. אחרי המלחמה (1950-51) מצא יעקב עבודה בבאר שבע, בתחנת חשמל, שעבדה בהפעלת גנרטורים בדיזל. באחד הלילות, כשהיה חשמלאי תורן, היה דיווח על תקלה במאפיה בבאר שבע, אשר סיפקה לחם לכל האזור. אי תיקון התקלה היה עלול להיות דרמטי. יעקב התמודד עם הקושי ותוך כדי שיחה עם בעל המאפיה, הסתבר ששמו היה יואל שוורץ, בן דוד מדרגה שנייה של יעקב... בהמשך עבר יעקב לתל אביב ועבד בתחנת החשמל רידינג כ-40 שנה, כחשמלאי ראשי; זה היה חלום חייו...
וכדי להשלים את התמונה המשפחתית: אשתו של יעקב (ואימו של אילן) הייתה בתיה רבני, ילידת 1921 באיספהן, שם עסקה משפחתה בעסקי שטיחים. בגיל שנתיים עלתה עם משפחתה האמידה לירושלים, לשכונת הבוכרים. היא הייתה מנהלת ההתרמות של השר דב יוסף והייתה אישה תוססת. לאחר פיצוץ מלון "המלך דוד" בירושלים (יולי 1946), נהרג יהודי, בעל תפקיד בכיר ב"ההגנה", בשם צבי שמשי והותיר את אשתו, מרגלית, עם שני יתומים: רותי בת שלוש ויוסי – בן כחצי שנה. בתיה נשלחה לעזור למשפחה, ואיתה הגיעה לתל-אביב. היא יצאה לרקוד בקפה "נוגה" ולשם הגיע גם יעקב, שהיה במילואים. יעקב ובתיה נישאו בשנת 1953 והביאו לעולם את אילן.
יעקב לא דיבר על השואה, אלא רק בזקנתו.
כשיעקב היה בן 80 הוא ביקר בברגסס. אילן שרת באותה תקופה במקום סודי, שלא אישר לו להצטרף לאביו. הצטרף אליו סטיבן, הנכד של דודו, משיקאגו, בעל אימפריית המלונות. במעבר הגבול הוא עוכב לתחקיר, כיוון שלא שרת בצבא... תמורת אי אלו שלמונים הוא שוחרר. הוא הגיע לבית הקברות, שם קבורה אימו, אך לא הצליח לזהות את הקבר; גם אילן, שהגיע לסיור בברגסס והסביבה מספר חודשים לאחר פטירת אביו, לא מצא אותו, למרות המאמץ. בחלק גדול מהקברים, בשל ההזנחה רבת השנים, לא ניתן לזהות שמות וכתובות; בחלק קטן כן. יעקב זיהה את בית ילדותו וצילם אותו בווידאו. מסרט זה יצר אילן תמונות סטילס (שיסייעו לו בהמשך...).
כשיעקב חגג את יום ההולדת 94 באפריל 2014, יום ההולדת האחרון (נפטר פברואר 2015) - לקח אותו אילן ליום כיף בתל אביב. הם הגיעו לביקור ברידינג, שם עבד 40 שנה מתוך 50 שנות עבודתו בחברת החשמל. להלן הקישור לסרטון, המתעד ביקור זה: https://youtu.be/5hrf67qIgNA

אילן השתתף מדי פעם בתוכנית "רואים עולם", בהנחיית יעקב אחימאיר, בערוץ הראשון (נובמבר 2015). הוא הכין תוכנית גם על הביקור בקרפטים, בדגש ברגסס. בתוכנית הוא הציג סרט, בעקבות סיור עיתונאים ואנשי נסיעות, שהתמקד באזור לבוב ומזרח גליציה (לפני כ-4 שנים). אילן המשיך לאחר מכן, באופן פרטי, גם בעקבות הקהילות היהודיות שנעלמו במערב אוקראינה, מחוז לבוב ומחוז זאקרפטיה. במהלך השידור, נורו טילים לעבר יישובי סובב עזה והשידור שלו נקטע לאחר שידור של כ-60 אחוז מהסרט. הוא החליט לצאת מלבוב לכיוון הקרפטים, כ- 400 ק"מ, ולבקר

בברגסס (ברהובו Berehovo), עיר הולדתו של אביו, יעקב שחורי ז"ל, שלא פסק כל חייו לדבר על העיר בה נולד ב- 1920 ונמלט עם הגעת הגרמנים. אילן ביקר גם בעיר מונקץ' - מוקצ'בו (Munkatsch), בה אביו ז"ל למד במסגרות חילוניות והשלים שיעורי תורה בחצרו של הרב הידוע במקום. הסרט כולל מקומות נוספים בהם ביקר וצילם - בעקבות הקהילות היהודיות המפורסמות, שנעלמו ונכחדו במהלך מלחמת העולם השנייה, כמו בעלז ודרוהוביץ' (דראָביטש).
בביקור זה הוא נעזר בשירותי ההדרכה של חברנו, רוברט דרוב. היה קושי באיתור ביתה של משפחת שוורץ, אך בעזרת צילומיו של יעקב, אביו, הצליח רוברט לדובב קשישים בשוק העירוני, אשר כיוונו אותו לבית, בו גדל אביו...

מימין: ישראל, יעקב, הוגו ואיטה - משפחת שוורץ

משפחת פרידמן – משפחתה של איטה שוורץ, אימו של יעקב

LIAISON AND CIVIL AFFAIRS BRANCH
DISPLACED PERSONS AND REPATRIATION DIVISION
ITALY
EMERGENCY IDENTITY CERTIFICATE NO.

תעודת הפליט של יעקב שוורץ

פרסום נשואין
בתל אביב

יעקב שחורי ובתיה (רבני) ביום נישואיהם – פרסום הנישואין בעיתון "הצופה", 11.3.1953

לוח זיכרון ממוקם במרכז ברגסס:
"לזכר אלפי קורבנות יהודיים מברגסס שנלקחו באפריל ובמאי 1944 ונרצחו במחנות ההשמדה בגרמניה ובפולין"

האוניה קסרטה (בתמונה), הגיעה לחיפה ב-18.8.1948, ועל סיפונה נוסע מספר 484: שוורץ יעקב.

<u>אילן מבקש לאתר קרובי משפחה מאותה ספינה</u>

יעקב שחורי (מימין) בעת שרות מילואים

יעקב שחורי – שנות ה-70

בית הכנסת הקטן בברגסס, סמוך לבית בו נולד יעקב שחורי, שופץ וחידש ימיו.
כאן נערכה, כנראה, ברית המילה של יעקב

המרכז הקהילתי במרכז ברגסס; בעבר בית הכנסת הגדול, שנהפך בתקופה הסובייטית למתנ"ס.
מאחורי לוחות האבן החיצוניים נחבאת האדריכלות המדהימה של המבנה המקורי

אילן ליד בית אביו בברגסס, אותו מקום בן הצטלם אביו בעת ביקורו שם כ-16 שנה מוקדם יותר.

בית הקברות בברגסס, בו קבורה סבתו של אילן, איטה לבית מאירוביץ - פרידמן

חוגגים יום הולדת 94 ליעקב שחורי – אפריל 2014 – יחד עם אילן, בנו

נקווה שיגיעו, במהרה, ימים רגועים ונוכל לארגן סיור בהדרכתו של אילן שחורי ברחבי תל אביב.

ברוך תהיה על עשייתך העשירה!

קישור לסרט המלא שהוקרן בתוכנית "רואים עולם"

https://www.youtube.com/watch?v=R1G21cho0zw&t=20s

https://www.mytelaviv.co.il/Beregszasz

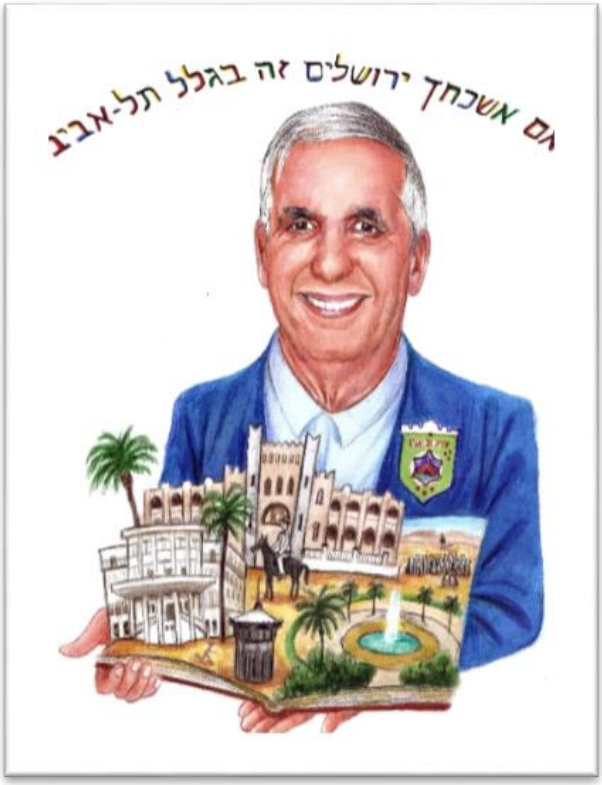

לאילן אפשר להתקשר לנייד 052-7747748 או לכתוב דוא"ל ilan777@gmail.com וכמובן לבקר באתר המיוחד שלו לתולדות תל אביב וארץ ישראל "תל אביב שלי – תיור ישראלי" בכתובת: www.mytelaviv.co.il

הספר "**תל אביב שלי**" מביא את סיפור תולדות העיר תל אביב בעין אקדמית, חוקרת ועיתונאית. למעלה מ 50 שנה עוסק אילן שחורי בחקר תולדות תל אביב והספר "תל אביב שלי" מביא את הסיפור התל אביבי שלו בעין מחקרית ובמגוון רחב של מאמרים חדשים וכאלה שהתפרסמו בשנים האחרונות בכתבי עת אקדמיים ופופולריים.

המאמרים בספר "**תל אביב שלי**" מחולקים לארבע חטיבות. גיבושה של עיר - ראשית המוסדות והשירותים. התרבות העירונית התל אביבית שהפכה למרכז התרבות של ארץ ישראל. דיזנגוף הוא לא רק שם של רחוב וסיפורי עיר - מאבקים ומלחמות בראשית הדרך.

כך ניתן לקרוא למשל על ראשית התגבשות הבוהמה התל אביבית וסיפורם של חברה טראסק" בתל אביב הקטנה, על דמותו הסמלונית של מאיר דיזנגוף שהיה מעין שריף תל אביבי, על לשכת שער ציון של "בני ברית" שהוקמה בנווה צדק ב-1890 והפכה למחוללת המודרניזציה בארץ ישראל, על דרך הקמתה של ועדת השמות העירונית וכיצד פעלה ומה היה השפעתו של כתב העת העירוני "ידיעות עיריית תל אביב". על מהפכת החישמול שעברה תל אביב וראשית מכבי האש בעיר. זאת בנוסף למאמרים מרתקים אחרים.

אילן שחורי הוא עיתונאי והיסטוריון של תל אביב. יליד העיר שחי את כל חייו בתל אביב. חוקר את תולדות תל אביב כבר כיובל שנים. פרסם מספר ספרים. בין היתר "חלום שהפך לכרך" סיפור הולדתה והקמתה של תל אביב", "אבנך ונבנית" סיפור ראשית הבנייה בתל אביב, "בנייה בתל אביב", תולדות הבנייה הקבלנית בעיר העברית הראשונה, ספורה של חברת האוטובוסים "דן", הולדתה של העיר הרצליה ועוד, זאת פרט למאמרים רבים בכתבי עת אקדמיים ומקצועיים בעיקר בתולדות תל אביב. משלים בימים אלה עבודת דוקטורט בהיסטוריה של תל אביב בתקופת המנדט באוניברסיטת חיפה ומפעיל אתר אינטרנט גדול לתולדות העיר בשם "תל אביב שלי" (www.mytelaviv.co.il).

אילן שחורי הוא בעל רישיון מורה דרך מוסמך, שכמובן מרבה להדריך ישראלים ותיירים ברחובות תל אביב. אילן שחורי הוא חתן פרס התקשורת (1986), כחלק מפרסי השלטון המקומי של משרד הפנים. זכה בפרס נפתלי היזקרתי מטעם מועצת עיריית תל אביב ב-1993, וחתן פרס בינלאומי לעיתונות מצטיינת (Order of Merit 2005) מטעם ארגון התיירות הבינלאומי Skal International.

עלון 123 – יולי 2024:

"תל אביב שלי" – מאת אילן שחורי, בן הדור השני, שאביו היה יליד ברגסס.

[ראו כתבה עליו באתר העמותה, בכתובת שלמעלה – בלקט הכתבות "משלנו", מתוך עלון 78, דצמבר 2020]

מתוך דבריו של אילן שחורי: "בימים אלה רואה אור ספר חדש שלי, עליו עבדתי בעשור האחרון. הספר יוצא לאור לכבוד יום ההולדת ה- 115 שנה לעיר, שחל בערב שביעי של פסח, כ' בניסן. זהו ספרי הרביעי על העיר תל אביב ותולדותיה.

ניתן כבר לרכוש את הספר ישירות אצלי תמורת 129 שקלים באמצעות BIT (052-7747748) ולקבל ממני ישירות, או באמצעות דואר רשום (בתוספת 45 שקלים).

כדאי לראות קצת על הספר בלינק הזה, בו כללתי במהדורה דיגיטלית את התחלת הספר. התוכן, המבוא והקדמה:"

https://user-1723486.cld.bz/my-tel-aviv

הספר הוא בן 430 עמודים וכולל 32 פרקים מההיסטוריה של תל אביב ב-4 חטיבות: גיבושה של עיר - ראשית המוסדות והשירותים; דיזנגוף - לא רק שם של רחוב; התרבות העירונית התל אביבית; וסיפורי עיר - מאבקים ומלחמות בראשית הדרך. על הספר עבדתי כעשר שנים, הוא כולל מאמרים מההיסטוריה של תל אביב, שחלקם פורסמו בכתבי עת שונים, ועברו עיבוד מחדש לצורך הספר, וחלקם מאמרים שנכתבו במיוחד."

שטיינברג עוזיאל (מונקץ') [עלון 63 – דצמבר 2019]

על פי ויקיפדיה: עוזיאל נולד ב-1924 בצ'כוסלובקיה. באוניברסיטת פראג סיים לימודי כלכלה וראיית חשבון. בשנת 1949 עלה לישראל. נישא לאירנה שטיינברג, ולהם נולדו שלושה ילדים.

שטיינברג מונה ב-1959 לכהונת המשנה לנציב מס הכנסה, **ובין השנים 1962-1964 כיהן כנציב מס הכנסה.** החל מסוף שנות השישים מילא תפקידים רבים בשירות המדינה ובהם: מנהל מרכז השקעות, מפקח על מטבע חוץ, ומנהל רשות ההשקעות. ב-1967 פרש משירות המדינה. עם פרישתו ממשרד האוצר, הקים את משרד רואי החשבון "עוזי שטיינברג ושות'", אשר עמד בראשו עד שנת 1982. ב-1984 עמד בראש ועדה לבדיקת מערכת המיסוי בתנאי אינפלציה. בעקבות המלצות הוועדה נחקק חוק למיסוי בתנאי אינפלציה אשר זכה לכינוי **"חוק שטיינברג".** בשנת 1986 מונה ליו"ר ועדת המיסוי של לשכת ארגוני העצמאים.

ב-1991 מונה ליו"ר דירקטוריון נכסים מ.י. בע"מ, חברה ממשלתית האחראית על תהליך מכירת מניות הבנקים וסיים את תפקידו בדצמבר 1997.

עוזיאל שטיינברג התוודע לענף היהלומים ב-1976, כאשר נתבקש לשמש כיועץ לענף במגעיו מול ועדה ציבורית לנושא ניהול חשבונות. הוא עסק בנושא זה במשך כארבע שנים. בסופו של דבר נוצרו התקנות המיוחדות לענף היהלומים בנושא זה, דבר שהקל במידה ניכרת על עבודת היהלומנים. לאחר סיום הפרויקט המשיך לסייע לענף ולגרום לחקיקת חוק, המאפשר ליהלומנים לנהל חשבונות במטבע חוץ. ליצירת חוקים מיוחדים עבור העוסקים ביהלומים – בהם הייתה לפעילותו של עוזי שטיינברג משקל רב - נודעת חשיבות מיוחדת, שכן אופי פעילותם מחייב התייחסות שונה המתאימה לאופי העיסוק בענף. עוזי שטיינברג שימש כיועץ לוועדת המיסוי הענפית בראשות שלמה יובל - החל בימים של יוסף גרינפלד ומשה שניצר, לצדם של כל נשיאי ומנכ"לי הבורסה וההתאחדות וחברי הוועדה מאז עד היום, עד לפרישתו ב-2005. במסגרת זו היה שותף פעיל להכנת הפגישות של הענף עם רשויות המס ולייצוג הענף, על כל מגזריו, באחד הנושאים החשובים ביותר העומדים בראש סולם העדיפות בענף - המיסוי. **בשנת 2006 העניקה התאחדות תעשייני היהלומים לעוזי שטיינברג את התואר יקיר תעשיית היהלומים.**

לאחר שנים רבות בשירות המדינה נעתר לבקשתו של חיים הרצוג, לימים נשיא "אורט" ונשיא המדינה, להצטרף לוועד המנהל של אורט ישראל. בין השנים 1975-1992 שימש שטיינברג **כיו"ר דירקטוריון "אורט ישראל".** במהלך אותן שנים, החל מ-1984 ועד 2007 שימש עוזיאל שטיינברג אף **כנשיא רשת "אורט ישראל"** בהתנדבות. שטיינברג ראה חשיבות רבה בהקניית חינוך ערכי וזהות יהודית לתלמידי רשת אורט וראה בה ערך ציוני ולאומי. במהלך שנות פעילותו באורט הוקמה מכללת כרמיאל, שהוא היה מיוזמי הקמתה, שופצו בתי ספר רבים, שונו תוכניות הלימודים, והושם דגש על לימודי מורשת ותרבות יהודית - לצד לימודים עיוניים. בנוסף הביא שטיינברג לחיזוק הקשר עם קהילות יהודיות מרחבי העולם.

עוזיאל שטיינברג נפטר ב 2014. בשנת 2015, החליטה הנהלת רשת "אורט" על שינוי שמה של "היחידה לקידום הזהות היהודית ולימודי המורשות" **ל"מכון שטיינברג למורשת וחברה",** כאות הוקרה והערכה לפעילותו רבת השנים של עוזיאל שטיינברג לרשת "אורט" ולחברה בישראל כולה.

שטיינמץ יעקב (ג'ק) (סאלאנק) [עלון 64 – ינואר 2020]

"פתאום הילד הגדול הופיע": ניצול השואה [יליד זאקרפטיה] גילה את משפחתו בישראל

ב-5.12.2019 הופיעה כתבה ב-Ynet, שזו הייתה כותרתה.

להלן הקישור: https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5637785,00.html

בירור קצר העלה שהסיפור נוגע ליליד זאקרפטיה, מהכפר Salank /Shalanki במחוז וינוגרדוב. באיחור של 75 שנים, ולאחר שנואש מחיפושיו, גילה ג'ק (יעקב) שטיינמץ, ניצול שואה שהצליח לצאת מתאי הגזים באושוויץ, כי דודו ניצל, עלה לישראל והקים בה משפחה חרדית ענפה. לפני כחודש הגיע ארצה כדי לפגוש את בני דודיו בפעם הראשונה - והם עדיין מתרגשים.

בראיון מיוחד לאולפן ynet מספרים יעקב ובת דודתו, ברוריה נדב, על הפגישה המאוחרת – ושתי המשפחות שנולדו מחדש. יעקב חגג לפני כחודש וחצי את יום הולדתו ה-90. הוא נשלח לכמה מחנות, ובהם מטהאוזן ובירקנאו, שם עבר תלאות וזוועות. חייו ניצלו בנס בעיצומו של יום כיפור, בתוך תאי הגזים ממש, כשהדלת נפתחה בחיפוש אחר עובדים. יעקב, שהבין את השפה, יצא - וניצל. בתוך התופת וגם לאחריה הבין כי לא נותר איש מבני משפחתו הענפה, לאחר שחיפושיו עלו בתוהו. הוא היגר לקנדה ובטורונטו חי וגידל את משפחתו – אוד מוצל מאש. שתי בנות נולדו לו, מרילין וקרול, וגם נכד אחד, מייקל (מיכאל). "חיפשתי עדויות וניסיתי למצוא אם מישהו ניצל", הוא מספר. "הייתי בישראל עם אשתי אחרי מלחמת יום כיפור, הגעתי ל'יד ושם' ופעם נוספת לכותל, לבר המצווה של הנכד שלי – ושוב הלכתי ל'יד ושם' בתקווה למצוא אולי קרובי משפחה. לאורך כל השנים הללו לא הייתה תגובה האם מישהו ניצל".

בציר מקביל, הגיע באותה התקופה לישראל אחי-אביו של יעקב, גם הוא ניצול שואה, שהיה בטוח כי אחיו ושלושת ילדיו נספו כולם. הוא נשאר דתי, והוליד 3 בנות ובן, שהפכו למשפחה חרדית ענפה עם נכדים ונינים לרוב. בני המשפחה מילאו "דפי עד" ב"יד ושם" – וזה היה קצה החוט שהוביל לחיבור שלא ייאמן שמונה עשורים אחרי. החוליה המקשרת היא בחורה בשם סוזי זליגמן, שלקחה ללב את סיפורו של יעקב, לאחר ששמעה מבתו שהוא נשאר לבד בעולם. "בחזרה לארץ קיבלתי את שם הוריו ועיר הולדתו", היא מספרת. "חיפשתי ב'יד ושם', ובדרך לא דרך גיליתי משפחה עם אותו שם מאותה העיר". זליגמן לא התעצלה: "הדו"ח של "יד ושם" הוביל אותי למבוי סתום", היא משחזרת. "בכל מקום - האנשים לא היו בחיים. ואז ראיתי כתובת ברעננה, בדקתי – ואמרתי לעצמי שאולי יהיה לי מזל ואולי מישהו חי שם. מצאתי באינטרנט מספר טלפון שרשום על אותה הכתובת, ובצד השני של הקו אמרו לי שינסו לעזור לי. ככה הגעת לברוריה. "בשיחה איתם התברר כי הם בני דודים שחיפשו במשך 70 שנה, אך לא מצאו אף אחד ששרד. הם נפגשו בפעם הראשונה אצלי בבית, בירושלים. אחרי 75 שנה יעקב שטיינמץ גילה שהוא לא לבד".

ברוריה נדב מספרת על השיחה המרגשת: "מתקשרת אליי סוזי, ואומרת לי: 'יש לך בן דוד, את יודעת?' ממש לא האמנתי. ידענו שכל בני המשפחה הלכו, ואת מי שנותר אנחנו מכירים פה בארץ.

ואז ראיתי את דפי-העד, ואני מכירה את השושלת של המשפחה. הרי גדלנו על כך, שאח של אבא שלי הלך בשואה עם שלושת ילדיו, ופתאום הילד הגדול הופיע".

זה בלתי יאומן", אומר יעקב. "אחרי 75 שנים גיליתי שיש לי משפחה פה. אם הייתי מגלה את זה לפני 70 שנה, הייתי בטח גר פה". וברוריה מוסיפה: "ברוך ה' שנפגשנו. זה מרגש מאוד. אנחנו עדיין מתרגשים. מטיילים ביחד, מבלים ביחד ומתרגשים ביחד".

יעקב שטיינמץ במפגש עם בני הדודים בארץ

יעקב, יחד עם בתו, קרול, בטורונטו,

יעקב מקבל את תעודת ההוקרה של הארגון מפיקסלר יצחק

משפחת שטרן מאוז'גורוד – מהסבא רבא לנין:

המותג Stern White Star [עלון 95 – אפריל 2022]

"כשאפגוש בשמיים את סבא, אגיד לו – עשיתי את זה": הניצחון של משפחת שטרן על הנאצים שלושה דורות אחרי שרוב המשפחה נרצחה בשואה, מחליט הנין לחדש את המותג המשפחתי שליווה אותם במשך שבעה דורות. 100 שנה אחרי שנמכרו בקבוקי אלכוהול עם המותג Stern White Star – הם שוב קיימים, והפעם בישראל / יניב פוהורילס Ynet ,21.2.2022

למרות רדיפת הנאצים, שרצחו בשואה את אבי המשפחה – מותג האלכוהול של משפחת שטרן חי וקיים: בפרק זמן של 100 שנה עשה המותג Stern White Star של משפחת שטרן את הדרך הארוכה מעיר קטנה בסלובקיה [בקרפטורוס] של שנת 1920 ועד לנס ציונה ב-2022.

תחקיר בעיתון מקומי באוקראינה חושף את הסיפור המשפחתי, שסוגר עכשיו מעגל, באמצעות אריה שטרן – יזם הייטק ומורה דרך ישראלי, שהחליט להחיות את המורשת המשפחתית.

בתחילת המאה הקודמת השתקעו מור ורגינה שטרן בעיר אוז'גורוד, שנמצאת כיום בשטח אוקראינה. מור פתח במקום מזקקה, ועם 13 עובדים מקומיים הם ייצרו יינות וליקרים. בין השאר, הם ייצרו רום, שנהוג היה להוסיף למשקאות תה, שיכר שזיפים ויין איכותי, שאף זכה במדליות בתחרויות.

לצד הפעילות העסקית, היו מעורבים בני המשפחה גם בנושאי הקהילה היהודית ובמיזמים חברתיים. כמו מרבית היהודים במזרח אירופה, החלו גם במשפחת שטרן להרגיש בסוף שנות ה-30 כי רוחות רעות מנשבות, והמצב הפוליטי עומד להחמיר. מור לא רצה לעזוב את עסקיו בעיר ואת כל מה שבנה, אבל הוא החליט לשלוח את בנו, רודולף, למקום בטוח יותר – לימודים באנגליה.

בשלב זה התפצלו מסלולי החיים של בני המשפחה בכיוונים שונים לגמרי: רודולף נהנה מהחיים באנגליה החופשית והקדיש את הזמן ללימודיו, בעוד שאר בני המשפחה נתקלו בבעיות הולכות וגוברות לגבי הפעילות העסקית ובכלל.

מור שטרן התנגד לחוקים האנטי יהודיים כמיטב יכולתו, וב-1941 אף נעצר בשל כך למשך עשרה ימים. על אופיו של שטרן מעידה גם העובדה שהוא לא התכוון לציית, למסור סתם כך את כל רכושו ולעבור לגור בגטו. כאשר הודיעו בעיר, באפריל 1944, על העברה כפויה של היהודים למחנה ריכוז, ולאחר מכן למקום לא ידוע, מור, יחד עם בני משפחת מיטלמן, ארגן מחבוא במרתף. הוא העביר לשם בסתר מזון משומר, מים, חפצי ערך משפחתיים ובגדים. יום לפני תאריך הגירוש המיועד, שתי המשפחות, 21 איש בסך הכול (כולל תינוק בן 11 חודשים), ננעלו במרתף, שבו הצליחו לשרוד במשך שבועיים. לאחר שגילו אותם, במקרה, הם הועברו לגטו אחר, שהוקם בשטח של בית חרושת לעץ. בית החרושת שכן בסוף רחוב מונקצ'י, במרחק כמה בתים בלבד מבית משפחת שטרן. כשהם הגיעו לגטו, ביקש מור מהקצין הגרמני לאשר לו לחזור לביתו ולקחת משם חפצים. "זה כבר לא הבית שלך", ענה לו הקצין בקרירות. ואכן, מור וילדיו כבר לא חזרו לביתם לעולם. בני המשפחה נספו.

רודולף שטרן עקב אחר ההתרחשויות האיומות מאנגליה. כשנותר שם ללא תמיכה כספית מאביו, הוא עזב את לימודיו והחל לעבוד במכרה פחם, שם עבד קשה לכל אורך מלחמת העולם השנייה. עם תום המלחמה גילה רודולף על מותם של הוריו, שלושת אחיו ואחיינו בן 11 החודשים. עם אלה ששרדו הוא קבע להיפגש בפראג, לשם הגיע עם אשתו הצעירה, סיליה. הוא החליט להמשיך את עסקי אביו, לזיכרו.

לאחר המלחמה החלו ילדיו של היזם מור שטרן בחיים חדשים לחלוטין, בכוחות עצמם. חלקם עזבו לארה"ב, חלקם לישראל, ואילו רודולף שטרן החליט לפתח את עסקיו בבריטניה. בתחילה פתח חנות יינות קטנה במזרח לונדון, ולאחר מכן קנה מזקקת וויסקי בסקוטלנד והחל לייצר וויסקי, תוך שימוש בתווית בעיצוב שהיה דומה מאוד לתוויות העסק של אביו.
כיום, וויסקי Stern כבר אינו מיוצר. בשנת 1978 מכר רודולף שטרן את המזקקה, והשקיע את הכסף בתחום הנדל"ן המניב, שגם הוא הפך לעסק משפחתי.
קפיצה בזמן ל-2022 מוצאת את אחד מנכדיו של רודולף, אריה שטרן, כשהוא מתגורר בנס ציונה. אחרי שנים שקינן בו הרצון לשמר את המורשת משפחתית, החליט שטרן לחדש את המותג המשפחתי Stern White Star. "אני מייצר בירה שנעשית בשיטה המסורתית, וכך הזיכרון ממשיך לחיות", הוא אומר. "כנראה לא סתם אני נמשך לעולם האלכוהול, והיה פשוט ברור לי שאני צריך לעשות את זה. אני מרגיש שזה מחבר אותי למשפחה ולמסורת, וזה ניצחון מסוים, אחרי שניסו להשמיד כמעט את כל המשפחה"
שטרן מייצר בירה באופן פרטי כבר שנים רבות, אבל רק בשנים האחרונות ניצת בו הרצון לחדש את המותג המשפחתי, שליווה את המשפחה, למעשה, במשך שבעה דורות. בינתיים הוא מתמקד בבירה, אבל הוא שואף להתרחב גם לוויסקי בהמשך. לדבריו, "הכרנו בקווים כלליים את הסיפור המשפחתי, אבל את המשמעות של התוויות האלו, של המותג המשפחתי ושל הבקבוקים המקוריים שעשה אבא של סבא שלי, הבנתי רק אחרי שחקרתי לעומק את תולדות המשפחה".
"הסמל בתוויות האלו הוא למעשה הסמל של המשפחה, ממש כמו הדגלים של הבתים ב'משחקי הכס', כי בעבר לא היו למשפחות יהודיות שמות משפחה", הוא מציין. "אני מחדש את ייצור האלכוהול ממש כמו אבות אבותיי, ואני עושה את זה ממש כמוהם - עם מתכון משפחתי מקורי, וכמובן, עם התוויות והסמל של המשפחה".
איך נפלה ההחלטה לחדש את הסמל של המשפחה?
"ברגע שהבנתי שסבא שלי ייצר באנגליה משקאות לזכר אביו שנספה בשואה, וידעתי שיש לי את היכולת ואת הרצון לייצר, זו הייתה סגירת מעגל מושלמת. כנראה שלא סתם אני נמשך לעולם האלכוהול, וזה היה פשוט ברור לי – אני צריך לעשות את זה ולשים על הבקבוקים את הסמל של המשפחה. אני מרגיש שזה מחבר אותי למשפחה ולמסורת, וזה ניצחון מסוים, אחרי שניסו להשמיד כמעט את כל המשפחה".
"היה חשוב לי לייצר בירה שתדבר לכולם. בירה איכותית, קלילה וטעימה", הוא מוסיף. "בגיל 120, כשניפגש כולנו שם למעלה – אבא של סבא שלי וסבא שלי – ישאלו אותי על הסמל המשפחתי, ואני אוכל להגיד בלב שלם: עשיתי את זה, המשכתי את המותג".

כרזת פרסומת למותג האלכוהול של מור שטרן, אשר ייצרו יינות וליקרים (באדיבות משפחת שטרן)

דור ראשון: מור שטרן בשנת 1935

דור שני: רודולף שטרן,
לונדון 1945

דור שלישי: מרטין שטרן,
בנו של רודולף, נכדו של מור

בקבוקי בירה של
Stern White Star

דור רביעי: אריה שטרן -
סגירת מעגל

בית משפחת שטרן
באוז'גורוד, כפי שהוא
נראה כיום

וכמה מילים על מרטין שטרן, אביו של אריה, בנו של רודולף ונכדו של מור:

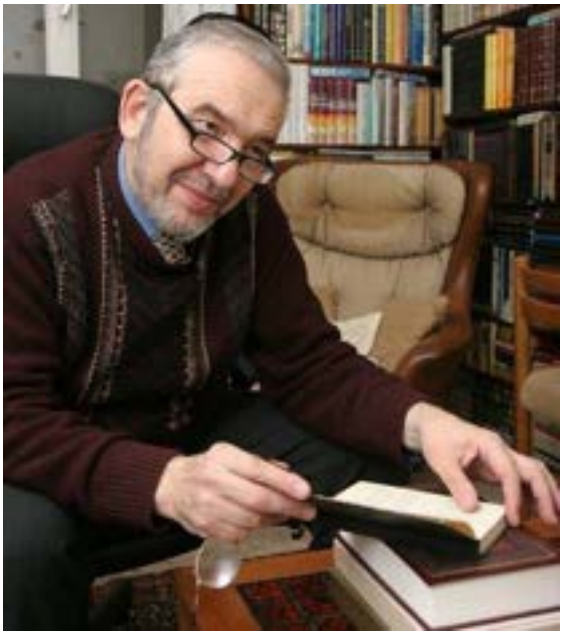

"הכול התחיל בטיסת-שכר מלונדון / אליעזר שולמן / עיתון חב"ד – 2009 - על מרטין שטרן

"זכיתי לאמץ ח"י שלוחים", אומר מרטין שטרן, ושמחה נשמעת בקולו. "עשרים שנה אחרי פטירתו של אבי, שהיה מקושר בלב ונפש לרבי מלובביץ', אני ממשיך בדרכו ותומך באחד ממפעלי החיים המרכזיים של הרבי למען העולם היהודי, ואני גאה בזה".

הקשר של משפחת שטרן עם הרבי התחיל בשנת תש"כ. חסידי חב"ד בלונדון ארגנו לקראת חג השבועות טיסת שכר מוזלת לניו יורק. כדי שיהיה המטוס מלא, הציעו לעוד יהודים להצטרף לטיסה. אביו של מרטין, רפאל (רודי), שהתגורר אז בסטמפורד-היל, שמח על ההזדמנות לטוס במחיר מוזל לניו-יורק, שבה התגורר אחיו שאותו לא פגש כמה שנים. ואז באה ההפתעה: לנוסעי טיסת-השכר נאמר כי נקבע להם מפגש עם הרבי. הנוסעים, שאינם חסידים, היו בטוחים כי יקבלו ברכה ובזה יסתיים המפגש, אולם לתדהמתם נמשכה הפגישה כשעתיים והכול יצאו אחוזי התפעלות. כמה מהם נהפכו בעקבות זאת לחסידי חב"ד, אך גם האחרים נעשו מוקירי הרבי וידידי חב"ד. "אבא נמנה עם האחרונים", אומר מרטין, "אבל היה קשור לרבי בלב ונפש".

האב היה איש נדל"ן מצליח, והוסיף לבקר אצל הרבי בכל פעם שהגיע לניו-יורק. "אבא היה מספר בהתפעלות שבכל מפגש היה הרבי מתחיל לשוחח איתו בדיוק מהנקודה שבה נפסקה השיחה בפעם הקודמת. רבות מהשיחות נסובו על עניין השליחות והשלוחים. אבא, כאיש עסקים אנגלי, האמון על סדר והיררכיה, היה רוצה שמפעל השליחות יהיה ממוסד יותר".

מרטין אומר כי אביו היה מספר הרבה על השיחות האלה. "הוא היה אומר לרבי שקשה לו לעכל כיצד משגרים זוגות צעירים למקומות נידחים, כדי להקים שם בית חב"ד, בלי שהם יודעים את שפת המקום, כיצד לבנות חוג ידידים שיתמוך בהם כלכלית, כיצד לשוחח עם אנשי השלטון ועוד. רק לאחר פטירתו קלטתי כי בעצם מעולם לא סיפר איך הגיב הרבי על רעיונותיו".

הוא ידע שאביו תומך בשלוחים רבים, אך אחרי פטירתו, כשעיין במסמכים שהניח, נוכח בהיקף התמיכה. "החלטתי להמשיך בדרכו", הוא אומר. "הייתי נוסע עם אשתי לכל מיני מקומות בעולם, ובכל מקום מצאנו שליח חב"ד שדואג לכל צורכי היהדות. התחלתי לשאול את השלוחים איך אפשר לסייע להם, ובמרוצת השנים זכיתי להשלים ח"י מקומות שאני מסייע לפעילותם".

מרטין מתגורר כיום בשכונת בית-וגן בירושלים ומנהל את עסקי הנדל"ן שהניח אביו. "כשהבן הצעיר שלנו [זה אריה, בנו הצעיר...] הגיע למצוות, בחודש תמוז תש"נ, החלטנו לנסוע איתו אל הרבי כדי לקבל את ברכתו. ביום שני בבוקר הגענו לתפילת שחרית. הרבי עלה ל'שלישי' ולאחר מכן ניגשנו אני ובני ובירכנו 'הגומל'. הרבי ענה 'אמן' ואז נשא עיניו ונעץ בי מבט חזק. עד היום, כשאני נזכר במבט הזה, הוא נותן לי כוחות מחודשים. בערב, לאחר תפילת מעריב, המתנו ליד חדרו של הרבי. גם אמי המתינה איתנו. הרבי הביט בנו ובירך את חתן הבר-מצווה. ואז פנה אל אימי ואמר: 'אני זוכר את בעלך. הוא שלח לי עצות וקיבלתי כל אחת באהבה'. התרגשנו מאוד. ריגשה אותנו גם העובדה שהרבי ידע מי אנחנו אף שלא הצגנו את עצמנו".

מרטין שטרן מסייע גם לארגון שלנו!

איש העסקים מרטין שטרן נאבק למען פרסומן המסודר של רשימות ועידת התביעות, המכילות מידע רב על אודות רכושם של יהודי אירופה.

אריה שטרן ציין שחלק ניכר מהרווחים ממכירות הבירה יועברו לבתי חב"ד!

ברוכים תהיו על עשייתכם!

שטרן מאיר (מונקץ') [עלון 34 – ספטמבר 2017]

מאיר (אוסי / הרש), יליד 1929, נולד בסבליאבה וחי בה עד גיל 10. משפחתו אמורה הייתה לצאת לצ'ילה, שם חיכו להם בני משפחה, אך פרוץ מלחמת העולם שינה את התוכניות. המשפחה השתקעה במונקץ' ומאיר למד בגימנסיה העברית.

בשנת 1943 הם הועברו לגטו מונקץ', בהמשך הועבר מאיר לבירקנאו ושרד את הסלקציה. בינואר 1945 שרד מאיר גם את צעדת המוות.

אחרי המלחמה הגיע מאיר לפראג, ומשם ללונדון, בה למד בבית-ספר לאומנויות - כצייר. בלונדון פתח גלריה, תוך התמחות ברסטורציה.

בשנת 1967 עלתה המשפחה ארצה והשתקעה בתל-אביב.

בשנת 1971 פתח מאיר את **"גלריית שטרן"** ברחוב גורדון בתל-אביב, וגם שם עסק ברסטורציה.

למאיר ולאשתו מרים 2 ילדים, ממשיכי דרכו האומנותית, ושישה נכדים.

מאיר שטרן (משמאל) וחתנו

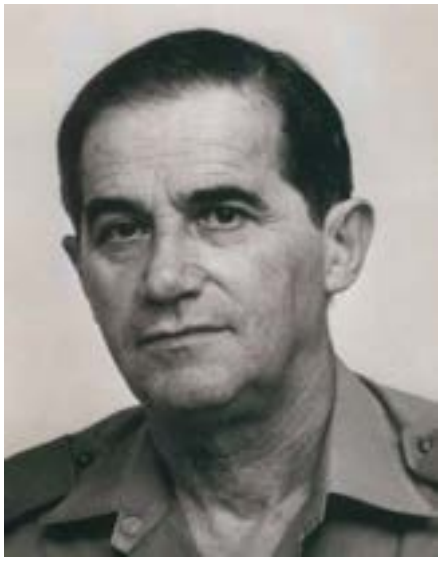

שיאון דב (אוז'גורוד) [עלון 110 – יולי 2023]
אביא את המידע על דב שיאון, כפי שמופיע בוויקיפדיה [בתמצית]: "דב שיאון היה תת-אלוף בצה"ל, שימש **כדובר צה"ל וראש הוועדה המשותפת לישראל ומצרים** לאכיפת הסכם השלום בין המדינות.

הוא נולד בשם דב שטייגר ב-1921 באוז'גורוד. בגיל 20 עלה לארץ ישראל, התנדב לארגון "ההגנה", ובמלחמת העולם השנייה שירת בצבא הבריטי. במלחמת העצמאות השתייך לחטיבת "עציוני", ולחם עמהּ בקרבות בירושלים. לאחר המלחמה סיים את קורס הקצינים הראשון שנערך בצה"ל. ב-1951 יצא לשנת לימודים באנגליה, ואחר כך מילא תפקידי מטה והדרכה. במלחמת סיני

צילום: דובר צה"ל

שירת במטה חטיבת הצנחנים בפיקודו של אריק שרון.
ב-1959 יצא שיאון לשליחות מטעם משרד החוץ בשגרירות ישראל בלונדון, תפקיד שבו כיהן עד 1963. לאחר שובו ארצה למד במכללה לביטחון לאומי ושירת בהּ כמדריך. במלחמת ששת הימים הצטרף למטה אוגדה 38 בפיקודו של שרון.
באוגוסט 1967 מונה כקצין הקישור לכוחות האו"ם. ביוני 1968 מונה לנספח צבאי במערב אירופה שמקום מושבו בצרפת. בסוף 1972 מונה לעוזר ראש אגף התכנון. לאחר מלחמת יום הכיפורים שימש עוזרו של אהרן יריב בדיוני הפרדת הכוחות עם מצרים בק"מ ה-101 והיה סגנו של מוטה גור במשלחת הישראלית לוועידת ז'נבה (1973). שיאון התמנה לדובר צה"ל ביוני 1974 לאחר שקודמו בתפקיד, אפרים פורן, נקרא לשמש כמזכיר הצבאי של ראש הממשלה הטרי יצחק רבין.
ב-1976 מונה לעמוד בראש צוות ההקמה של המכללה לביטחון לאומי, לאחר שזו נסגרה ב-1967 והוחלט להקים אותה מחדש].
במרץ 1979 פרש מצה"ל והתמנה למנהל מרכז המחקר והתכנון במשרד החוץ, אולם מיד התבקש לחזור לצה"ל ומונה כנציג ישראל בוועדה המשותפת ליישום הסכם השלום בין ישראל למצרים. שיאון שימש בתפקיד עד 1984. בתחילת 1985 מונה למפקד יחידת הקישור לכוחות זרים של צה"ל, שהוקמה באותה עת, והשתתף בשיחות עם מצרים לפתרון המחלוקת לגבי טאבה. דב השתחרר ב-1986 ומונה לעמוד בראש צוות ההקמה של מכללה להכשרת דיפלומטים במשרד החוץ.
שיאון היה נשוי ליעל דיין, שאותה הכיר בתקופת ההמתנה לפני מלחמת ששת הימים, כששירתה באוגדת שרון. חתונתם נערכה ב-23 ביולי 1967, כחודש לאחר תום המלחמה בבית אביה משה דיין, ובאותו אירוע נישאו גם אהרונה ואסי דיין. את החופה ערך הרב הצבאי הראשי שלמה גורן, בין אורחי החתונה היו דוד בן-גוריון, אריאל שרון ועזר ויצמן. נולדו להם בן ובת.
שיאון כתב בשנות ה-50 את ה"תיאור היסודי והמפורט ביותר של המלחמה נגד הלגיון הערבי במלחמת העצמאות". במחקרו זה, שהופקד בארכיון צה"ל, ומעולם לא פורסם נקט שיאון עמדה נחרצת ולפיה, בניגוד לפחד של ההגנה כי הלגיון מתכוון להתקדם אל ירושלים, ואף עלול לתקוף את ירושלים המערבית ואת ישראל עצמה, ובכך לסגת מהבטחתו של עבדאללה, מלך ירדן לגולדה מאיר בפגישתם הראשונה, פחד שהניע את מתקפות ההגנה בירושלים באמצע מאי 1948. הרי עבדאללה וגלאב פאשא, מפקד הלגיון, ולו בשל נחיתותו המספרית של הלגיון, לא תכננו את כיבושה של העיר, כשם שלא תכננו כל מלחמה יזומה כנגד ישראל, וכל מגמתם בפלישה לארץ ישראל הייתה לתפוס את השטחים במרכז הארץ שהוקצו לערבים בהתאם לתוכנית החלוקה.
דב שיאון נפטר ב-2003 לאחר שסבל שנים ארוכות ממחלת פרקינסון.

<u>פרופ' שפיגל יצחק (אירשאבה)</u> [עלון 119 – מרץ 2024]
יצחק גדל בחולון במחיצת אחיו יוסף (יוסי) ובה סיים את לימודיו התיכוניים.
לאחר שירות צבאי בשריון החל את לימודיו האקדמיים באוניברסיטה העברית בירושלים, בה הוענקו לו התואר הראשון והשני בכימיה.
לימודי הדוקטורט, במסגרת הפקולטה לחקלאות ברחובות (עבודת המחקר בוצעה במכון וולקני), התמקדו בחקר נמטודות [תולעים נימיות] טפילות על צמחים, הגורמות לנזק משמעותי בגידולים חקלאיים. יצחק התקבל כחוקר במכון וולקני במחלקה לנמטולוגיה, ובמקביל לעשייה המדעית התקדם בשרשרת הניהול במכון וולקני. יצחק כיהן כמנהל מחלקה, מנהל המכון להגנת-הצומח (אחד ממכוני המחקר במכון וולקני), סגן ראש המינהל (מנהל מדעי ואקדמי של מכון וולקני) ובשנת 2007 התמנה למנהל מכון וולקני (ראש מינהל המחקר החקלאי) לכהונה בת ארבע שנים.
תחומי המחקר של יצחק התמקדו ביחסי טפיל-פונדקאי של נמטודות צמחוניות ובהדברה ביולוגית של נמטודות צמחוניות.
בתום כהונתו של יצחק כמנהל המכון, הוא שהה בשבתון בניו יורק (ארה"ב), כשנתיים, ולאחר חזרתו התמקד בפרויקט מחקר ופיתוח בנושא הדברה ביולוגית של נמטודות צמחוניות, אותו ביצע עד לפרישתו לגמלאות והוא ממשיך בו עד לימים אלה.
ליצחק 3 ילדים ו- 5 נכדים והוא מתגורר בנס ציונה.
סיפור שורשיו של יצחק הוא סיפורה של משפחה יהודית מקרפטורוס, שילדיה התפזרו בעולם; חלקם, לצערינו, ניספו בשואה; חלקם עלו ארצה, חלקם – לארה"ב; גם סיפור הקליטה של המשפחה בראשית ימיה של ארץ ישראל המנדטורית – ואחר כך במדינה ישראל - שזור בסיפורו של <u>האבא של יצחק, דב שפיגל</u>. נעזרתי הפעם בתיעוד המקיף והחשוב, כפי שנכתב על ידי אחיו הבכור של יצחק, יוסי שפיגל – ואני מאוד מודה לו על כך!
"סבא יוסף שפיגל נולד וגדל בעיירה קטנה מאוד הנמצאת כ- 12 ק"מ דרומית לאירשאווה. שמה ההונגרי היה אז צ'ונגובו (Велика Чингава), השם האוקראיני היום הוא בורז'בסקה (Боржавське).
המצב הכלכלי הקשה של המשפחה דחף את המשפחה להגר לארה"ב. ב- 1903 הגיעו סבא רבא (אהרון-איציק) וארבעה בנים (מתוך שבעה ילדים) לניו ג'רסי. סבא יוסף, שהיה הצעיר מבין הארבעה, היה נער. כעבור חמש שנים, אחרי ההתאזרחות וקבלת דרכון אמריקאי, החליט סבא לבקר את אימו, שנשארה בצ'ונגובו. בזמן הביקור סידרו לו שידוך עם רוניה, לבית ברגר, מאירשאווה. כך נשאר סבא באירשאווה. אֶחיו הפכו לאמריקאים ולא חזרו לאירופה.
משפחת ברגר התגוררה באירשאווה שנים רבות (לפי אבא – היו שם קברי משפחה בני למעלה מ- 100 שנים). המשפחה הייתה אמידה מאוד. סבא קיבל נדוניה יפה, שכללה נכסי דלא ניידי. לסבא ולסבתא נולדו 12 ילדים: משה, אסתר, איציק, שמואל, בומי (אברהם), ציפורה, לאה, **דב [הוא אביהם של יוסי ויצחק, והתיעוד של יוסי מתייחס אליו]** מלכה, הלנה, יהושע ואפרים-פישל.
שפות הדיבור בבית היו יידיש והונגרית (האזור היה תחת שלטון הונגרי בזמן האימפריה האוסטרו-הונגרית). אחרי מלחמת העולם הראשונה, כתוצאה מהסכמי ורסאי, סופח האיזור לצ'כוסלובקיה, שרק הוקמה. הדור הצעיר התחיל ללמוד את השפה הצ'כית, המבוגרים העדיפו להמשיך לדבר הונגרית.

בית הספר העממי של אירשאווה היה בעיירה הסמוכה, בילקי, והתלמידים הגיעו לשם באופניים, או בנסיעה של תחנה אחת ברכבת האזורית. שפת ההוראה הייתה צ'כית.
ב- 1924 עברה המשפחה לבית מרווח מאוד והשטח שעליו נבנה הבית היה גדול מאוד. כאשר ביקרתי [יוסי, אח של יצחק] באירשאווה ב- 2005, הייתי בגן הציבורי, שנבנה על המגרש, שעליו עמד הבית (הבית עצמו נהרס בתחילת שנות החמישים). בין השאר, הכיל הבית אולם, ששימש כאולם אירועים ואולם קולנוע (הראשון בעיר). כך למד אבא, כנער, **להפעיל את מכונת ההקרנה** [ידע, ששימש אותו מאוחר יותר בארץ]. בגיל 13 (1933) החליט אבא (בניגוד לרצון הוריו, שימשיך לימודים בישיבה, כמו אחיו הגדול יותר, איציק, שלמד בישיבת פרסבורג הידועה) ללמוד מקצוע, שיתאים למשיכה שלו לרישום ולציור. הוא בחר ללמוד את המקצוע, שנקרא היום שרטוט טכני. היום המקצוע נלמד כחלק מלימודי השרטוט בתיכונים מקצועיים ובטכניונים למיניהם. השימוש בתוכנות מחשב הופך את השרטוט לקל יותר לביצוע. בזמנו, נלמד המקצוע במפעל, שהעסיק שרטטים, ודרש שנים של לימוד והתמחות.
אבא עבר לאולומוץ (Olomouc) במוריביה אשר בצ'כיה (כ- 300 ק"מ מערבית לאירשאווה) והתקבל כחניך מתלמד למחלקה הטכנית במפעל גדול וידוע בשם "קוסמוס", שייצר מכונות וחלקי מכונות. המפעל היה מהגדולים בצ'כיה ובאירופה ולאחר המלחמה הפך לתאגיד גדול.
כתוצאה מהסכמי מינכן, נכבש האיזור המערבי של צ'כוסלובקיה על ידי הגרמנים (מרץ 1939, לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה) וחלקה המזרחי של סלובקיה נתפס על ידי ההונגרים. אבא (אז בן 19) נאלץ לעזוב את אולומוץ וחזר לבית הוריו. אירשאווה הייתה כבר תחת שלטון הונגרי.
האוכלוסייה המקומית קיבלה את ההונגרים בהקלה – הדור המבוגר יותר זכר את המימשל ההונגרי עד מלחמת העולם הראשונה, ההתייחסות – בתקופה הראשונה הייתה סבלנית יותר. אנשים הורשו להתגורר בבתיהם ולהמשיך בחיי היום יום. כעבור זמן מה נלקחו הצעירים למחנות עבודה וגויסו לצבא.
אבא הבין את האסון הגדול המתקרב והפציר בהוריו ואחיו לברוח. לסבא הייתה אפשרות להציל את המשפחה בזכות הדרכון האמריקאי שהחזיק. אנשים שם לא העריכו נכון את מצב העניינים ולא עשו כל מאמץ כדי לעזוב.
האח **שמואל**, שלמד בתחילת שנות השלושים בגימנסיה העברית במונקץ', הצטרף ל"שומר הצעיר" שפעל שם והפך לציוני. הוא עלה ארצה במסגרת גרעין של "השומר הצעיר" והתיישב בקיבוץ הזורע בעמק יזרעאל.
כשאבא הבין שאף אחד מהמשפחה לא יעזוב, הוא עבר לבודפשט וחיפש דרך לצאת לארץ. בסוף 1939 הוא הגיע, בדרך-לא-דרך, לארץ. מספר חודשים הסתובב בארץ ללא ניירות והיה צפוי לגירוש של הבריטים. בתחילת 1940 הוא התגייס לצבא הבריטי - כאמצעי לקבלת ניירות חוקיים והתאזרחות בארץ.
הידע שלו בהפעלת מכונות הסרטה עזר לו לקבל ג'וב של **מסריט בצבא.** ב- 1943 טורפדה (על ידי הגרמנים) **משחתת בריטית*, שהייתה בדרכה מאלכסנדריה ליוון**. אבא היה בתחתית האונייה. דקות לפני הפגיעה באונייה קרא לו אחד הקצינים לעלות לסיפון. כך ניצל. כל מי שהיה איתו למטה נפגע וטבע. הוא, כנראה, נפגע מאש המטוסים שהתקיפו, אבל הוא לא זכר כלום. הוא התעורר לאחר שלושה שבועות בבית החולים בקהיר. זמן ההחלמה עצמו ארך חודשים. כשלאחר מכן הוא שוחרר מהצבא. אני זוכר שהלך לאזכרות לנופלים ביום השנה.

*על המשחתת הבריטית שטובעה על ידי הגרמנים, ונקראה אירנפורה: [מתוך ויקיפדיה]
"אירנפורה (באנגלית: Erinpura) הייתה אוניית נוסעים ומטען בריטית שהטביעו מטוסי חיל האוויר הגרמני ב-1 במאי 1943, במלחמת העולם השנייה. רוב אנשי הצוות והחיילים שהיו על סיפונה נהרגו,

בהם גם 139 חיילים ארצישראלים, ששירתו בחיל התובלה המלכותי בפלוגת ההובלה 462, שנטלה חלק במערכה בצפון אפריקה. ארינפורה יצאה מנמל אלכסנדריה כחלק משיירה ימית בת 27 אוניות, שהובילו חיילים, ציוד ואספקה של הצבא הבריטי, מלוות ב-11 ספינות מלחמה. מטרת השיירה הייתה להגיע למלטה, ושם להיות **חלק מצי פלישת בעלות הברית לסיציליה**. למעט קצין אחד ו-20 חיילים, שהתלוו למשאיות פלוגת התובלה 462, אשר עלו על אונייה אחרת בשיירה, שהו כל שאר 344 הקצינים והחיילים הארצישראלים של פלוגת התובלה על סיפון הארינפורה בעת טביעתה. יעד ההפלגה לא היה ידוע לאיש מהחיילים לבד ממפקד הפלוגה, מייג'ור הרי יפה.

ב-1 במאי 1943, שעה 18:00, כשהייתה כ־50 ק"מ צפונית לבנגזי, זוהתה השיירה על ידי מטוס סיור גרמני מסוג שטורך. בשעה 21:00 הותקפה השיירה על ידי 12 מפציצים גרמנים; שתי אוניות נפגעו בתקיפה האווירית – ארינפורה, ועוד מכלית שהובילה בנזין. חוץ מתותחני האונייה ואנשי צוות הארינפורה שהיו בתפקיד, כל החיילים שהיו על סיפונה נצטוו לרדת למפלס התחתון של הספינה, לצמצם סכנת היפגעותם מהתקיפה האווירית. לרוע המזל, ספגה אחת מדפנות האונייה פגיעה ישירה של פצצה והיא **טבעה תוך ארבע דקות**. המטוסים הגרמנים המשיכו להמטיר אש מקלעים על האונייה הפגועה **ועל הניצולים שניסו להימלט ממנה בזמן טביעתה**. רוב החיילים שהיו על סיפונה לא הספיקו להימלט וטבעו ...מפאת החשיכה לא הבחינו רוב אוניות השיירה בספינות שנפגעו והמשיכו בדרכן. מאוחר יותר דיווחה אחת המשחתות המלוות כי אספה אל סיפונה כ-100 ניצולים ארצישראלים. ניצולים נוספים נאספו על ידי כוח חילוץ ימי שנשלח מבנגזי. השיירה המשיכה ועגנה בטריפולי שבלוב, שם הצטרפה לשיירה ימית אחרת, שיצאה למלטה, וגם עליה היו חיילים ארצישראלים, מיחידת תובלה אחרת.

מתוך 1,025 החיילים ואנשי הצוות ששהו על האונייה נספו 664, חלקם הגדול היו מבני לסוטו שהשתייכו לחיל החפרים האפריקני African Auxiliary Pioneer Corps. לבד מחיילי פלוגת התובלה 462 שטבעו, **רבים נפצעו ולא חזרו לשרת בפלוגה**. הניצולים זכו לחופשת מולדת.

על שמם של ההרוגים הארצישראלים נקראו רחובות ברחבי הארץ. בשכונת רמת החייל בתל אביב נקרא הרחוב "ק"ם" (140), ובעבר נקרא "ק"ם ממצולות"; בתחילה נקרא הרחוב "קל"ח" - כאשר מספר הנספים שנמנו היה 138. בחיפה נקרא על שמם רחוב קל"ח בשכונת בת גלים. בנתניה מצוין שם האונייה ברחוב בשכונת עין התכלת, ובבני ברק נקרא רחוב השלושה על שם שלושה מבני המקום שנספו באונייה."

*אחד הניספים היה נוילינגר שמואל-זלמן, יליד חוסט, 1909, שעלה ארצה ב-1938. אחיו, בן-ציון [שעברת את שם משפחתו לבן מאיר, כשם אביו], נפל בשיירת הל"ה, שיצאה לסייע לגוש עציון].

140 חיילים ארצישראליים נעדרים

הידיעה שפורסמה בעיתון "המשקיף" על הנעדרים שנספו בים

ונחזור אל התיעוד של יוסי שפיגל: "בסוף 1943 אבא שוחרר מהצבא הבריטי. כחייל משוחרר עזרו לו להשיג עבודה. הוא **הפך למסריט בקולנוע "קסם"** בתל אביב. הקולנוע היה ממוקם ברחוב אלנבי פינת רחוב הירקון (מול חוף הים – הבניין של היום נקרא בנין האופרה).

איציק, אח של אבא, נלקח למחנה עבודה וגוייס לצבא ההונגרי. הוא נהרג בחזית הרוסית (1943).

האח בומי נרצח במחנה הריכוז טרזיינשטאט.

ב- 1944 הבינו ההונגרים שמדינות הציר הולכות להפסיד את המלחמה. הם פרשו מהברית עם הגרמנים. בהונגריה עלתה מפלגה נאצית לשלטון. הגרמנים פלשו להונגריה ובמרץ התחילו לרכז את היהודים בגטאות - ומשם שלחו אותם למחנות השמדה.

לאחר חול המועד פסח 1944 גורשו יהודי אירשאווה לגטו במונקץ' (מפעל הלבנים) ובערב שבועות הובאו לאושוויץ. סבא וסבתא, והאחיות אסתר ולאה, עם ילדיהן, נרצחו שם. האח אפרים-פישל יצא לצעדת המוות וכנראה לא שרד אותה. מאז נפרד מאחיו יהושע, שהיה איתו יחד במחנה (ולא יצא לצעדה כיוון שהיה באפיסת כוחות), לא שמענו ממנו יותר.
אבא הכיר את אימא (שהייתה עולה חדשה מצ'רנוביץ) בתל אביב בקיץ 1944 והם נישאו בשנת 1945.
עד 1948 הם גרו בתל אביב (בית האונייה ברחוב לבנדה) וב - 8.5 עברו לחולון. שם גרו עד מותם.
קולנוע "קסם" היה צריך להתפנות מיד אחרי קום המדינה והפך למשכן הכנסת הראשונה, שלא יכולה הייתה להיות בירושלים, שהייתה במצור. עובדי הקולנוע פוטרו, אבל המדינה דאגה להם לעבודה בשירות המדינה. כך הפך אבא לעובד משרד המסחר והתעשייה, שם עבד עד יציאתו לגמלאות. התפקיד האחרון שמילא היה נציב מל"ח אזורי (משק לזמן חירום – אחריות על מחסני חירום למזון וציוד).
אחיו ואחיותיו של אבא, ששרדו את השואה (**משה, יהושע, ציפורה, מלכה והלנה**), עלו ארצה והקימו משפחות.
אבא הקים בתחילת שנות החמישים את ארגון יוצאי אירשאווה. הארגון הוקם בזמנו, בעיקר, למפגש שנתי של יוצאי העיירה ולקיום האזכרה השנתית. זה היה תמיד סביב שבועות - התאריך שבו הגיעו יהודי אירשאווה לאושוויץ (וחלקם אף נשלח לתאי הגאזים בו ביום). הוא מנה כ- 40-50 איש, יוצאי אירשאווה, ששרדו, או אלה שעוד הגיעו לארץ לפני המלחמה. אנחנו היינו ילדים קטנים מאוד ואני זוכר את הכינוסים עם מעט ילדים (לא חשבו אז על "דור שני", והנטייה הייתה גם לא לספר - כדי שהילדים לא יפגעו).
בלי אינטרנט וכמעט בלי טלפונים (למעט מאד היה טלפון בבית), רק באמצעות גלויות - נשמר הקשר ועברו ההודעות. אנשים הגיעו לאזכרות מפי שמועות (חברים ובני משפחה שהעבירו הלאה). האזכרות התקיימו באולמות שכורים (לפעמים בעל האולם היה קשור ונידב את המקום). הכיבוד הוכן על ידי המשתתפים עצמם. אצלי נמצא הפנקס המקורי, שבו אבא רשם את המשתתפים. לימים התמעטה האוכלוסייה והוחלט לצרף את יוצאי בילקי הסמוכה לאזכרות (אנשים הכירו כי היו באותו בית ספר עממי). וכך משך השנים צורפו עוד מקומות. בהמשך, רק אירגון של כל האיזור יכול היה להתקיים.
האהבה של אבא לרישום וציור הפכה לתחביב, שמילא את רוב זמנו החופשי. הוא השאיר לנו יצירות רבות מאוד.
אבינו, דב שפיגל חי בין השנים 1920-2014 ואימנו, פרומה חיה בין השנים 1920-2015."

דב היה, כאמור, בעל נטייה אומנותית כצייר וכפסל. אומרת כלתו, מירי, אשתו של יצחק: "הפסל-אמן הוא חמי, דב שפיגל ז"ל. הוא נהג לפסל נעלים מיניאטורות כתחביב. לפני שנים רבות הופיע ב'יומני כרמל' עם סיפור היצירה, במסגרת תערוכת תחביב שהתקיימה בישראל אחת לשנה. העבודות שמופיעות בצילומים הן חלק מתוך האוסף הפרטי, המצוי בידי המשפחה. דב החל לפסל בתחילת שנות החמישים. אני משערת שהרקע לפיסול הנעליים קשור באופן עקיף לסיפורו האישי כניצול שואה. חמי אמנם נמלט בזמן מצ'כוסלובקיה של אז והצליח לעלות ארצה, אולם הוריו וחלק ממשפחתו, שסירבו לעזוב, נספו באושוויץ. אדגיש כי הפרשנות שלי לרקע הזה אינטואיטיבית בלבד, שכן שמעולם לא שוחחתי איתו על כך."

דב שפיגל — מבצר עתיק משוחזר. נעליים מיניאטוריות.

תערוכת תחביב בתל אביב בשנות השישים:
דב עם מבצר עתיק שבנה (על פי דגם מפורטוגל)
ונעליים מיניאטוריות שיצר

כנסיית עץ מנורבגיה. פיסול בגבס 'קשה'

דב שפיגל - מתוך סרטון שצולם עי "כרמל הרצליה" והוצג ביומן הקולנוע. בסרטון רואים אותו בהליך יצירת הנעליים

מנוון הנעליים שדב יצר [צילום שצילם יצחק שפיגל]

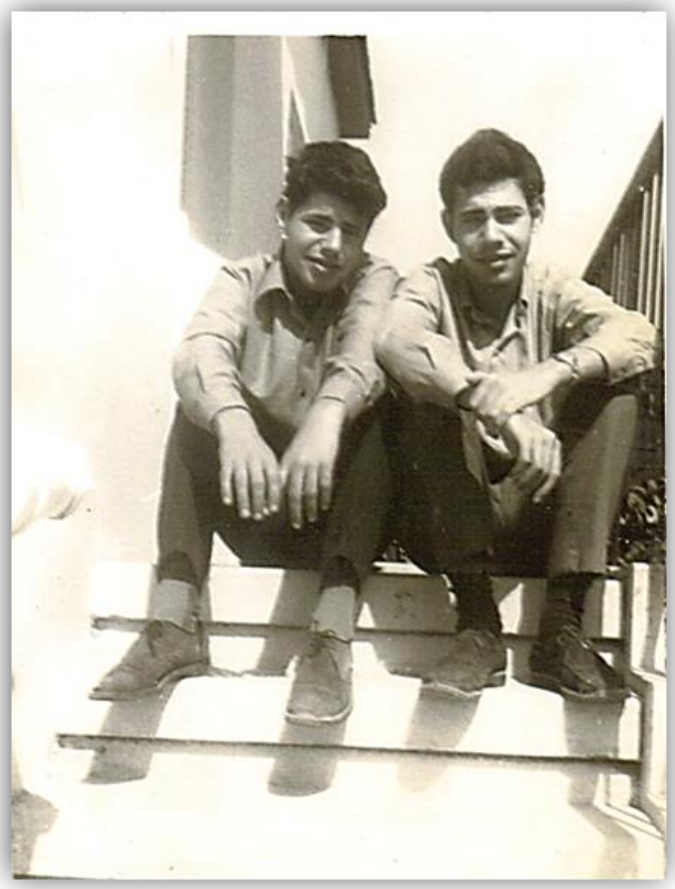

האח יוסי (מימין) ויצחק, פברואר 1969

דב ופרומה, הוריהם של יצחק ויוסי,

שפר (פישר) מאיר – טייס חיל האוויר [קורס מספר 1] (הוקליווה)

[עלון 92 – ינואר 2022]

• כתבה מעיתון "הארץ" 22.6.2012 – אורי דרומי

"כשהיה סא"ל מאיר שפר בביקור בארה"ב ב-1960 שאל אותו מארחו באיזו זכות חדרה ישראל לארגנטינה הריבונית וחטפה את אדולף אייכמן. שפר השיב: 'כדי להבין, צריך אדם לאבד במשרפות אושוויץ את אימו, שתי אחיותיו, אחיינית בת שנתיים וחצי וסבתא בת 83'.

מאיר שפר נולד כמיקולש פישר למשפחה חרדית בעיירה הוקליווה שבהרי הקרפטים, אז חלק מצ'כיה, בהמשך חלק מהונגריה, וכיום באוקראינה. [Huklyvyi, בהונגרית Zugo, כפר שמנה 231 יהודים, מחוז וולובץ בעבר וכיום, עם צמצום מספר המחוזות - במחוז מונקץ'].

עד גיל 11 ראה בקושי את אביו השען, שעבד בעיירה אחרת, אך למזלו הספיק ללמוד ממנו את רזי המקצוע. במלחמת העולם השנייה הוא נשלח לעבודות כפייה במכרה פחם, עד שתיקן למפקח את שעונו - וכך זכה בתפקיד נוח יותר. בהמשך נגרר לחזית על ידי יחידה הונגרית שלחמה בצבא האדום, ואולץ לצעוד לפני חייליה כדי לפלס להם דרך בשדה מוקשים.

בסתיו 1944 נשלח לעבוד במחצבה שליד שופרון, בגבול הונגריה-אוסטריה, ומשם הועבר למחנה הריכוז מטהאוזן, הנודע לשמצה. במסע מוות למחנה גינזקירכן ירה איש אס-אס בראשו של יהודי, שנאחז בכל כוחו במאיר, ורק בנס לא נהרג גם הוא. עם השחרור בידי האמריקאים, נודע לו כי אחיו, שמואל, הציל ממוות את אביו באושוויץ, כשציין באוזני מנגלה כי האב הוא שען. כשהגיעה תורה של האחות שרה, התפעל מנגלה מיופיה והציע לה שתפקיד את בתה התינוקת בידי אמה, וכך לא תישלח לתא הגזים, אך היא סירבה.

ב-1948, כשנודע לו כי באולומוץ' [Olomouc] שבצ'כיה מתארגן קורס להכשרת טייסים, שייצאו להילחם בארץ ישראל, הוא התנדב. 'הוא חשב שלהיות שען זה לא פחות מסובך מלהיות טייס', אומר חברו לקורס, אברהם הרשלום. כנראה שלא טעה, ואחרי שסיים את הקורס בהצלחה הוא הגיע לארץ בפברואר 1949. כאן עבר קורס טיס ישראלי ושירת כמדריך טיסה. היכרות עם מדריכת "מאמן טיסה" ("לינק") בשם חנה הובילה לנישואיהם ולהולדת ילדיהם דני, מיכל וליאת.

שנים רבות עסק מאיר בהדרכה, ואף היה **למדריך הראשי של בית הספר לטיסה**. פעם אחת הציל חניך מהדחה כשנתן לו הזדמנות נוספת; היה זה עמוס לפידות, לימים מפקד חיל האוויר.

ב-1962 היה למפקד שדה דב, אך כשרצה להקים מבנה חדש, אמר לו מפקד חיל האוויר עזר ויצמן, כי 'אין טעם, השדה עוד מעט ייסגר. הכול כאן זמני'.

במלחמת ששת הימים ירד לשדה התעופה באל עריש כדי להכינו לנחיתת מטוסי תובלה, ואחר כך פיקד עליו.

כשהשתחרר ב-1968 הוא יצא לסינגפור, כדי להקים שם בית ספר לטיסה, ושם גם נחשף למנהגים המקומיים, כמו גירוש שדים מבניין חדש על ידי הפחדתם בחזיזים. עם חזרתו לארץ הצטרף כטייס ל"ארקיע", אך מאז שקורקע מסיבות רפואיות ב-1973, שימש בתפקידי הדרכה ומבצעים בחברה, והכין את מערכת נוהליה.

'מעורר כבוד', אומר הקברניט אחיה השילוני, 'מלה זו מלה'; 'יושר קיצוני', פוסק עו"ד דן יערי, היועץ המשפטי לשעבר של ארקיע; 'חריף', מוסיפה תמר נוי, סמנכ"לית משאבי אנוש; ומסכמת עירית כהן, שקדמה לה בתפקיד: 'מענטש'. קברניט ניר דגן, משנה למנכ"ל "ארקיע", אומר כי עד יומו האחרון תרם

לחברה מזיכרונו הפנומנלי וחוש הסדר שלו. הוגו מרום, חברו לקורס באולומוץ', מספר כי לפני כשנתיים הם יצאו לביקור מרגש בפראג, שם קיבלו עיטור מהממשלה הצ'כית.
להלווייתו בא הנספח האווירי הצ'כי מהודר במלוא מדיו ועיטוריו, לחלוק לו כבוד אחרון."

- מתוך כתבה על מאיר בעיתון "מתקומה לשחקים - עמותת חיל האוויר"

"מאיר שפר נמנה על קבוצה מצומצמת של צעירים יהודים, ניצולי שואה מצ'כיה, שנבחרו להשתתף בקורס טייס ישראלי על אדמת צ'כיה ובמסגרת בית הספר לטיסה של חיל-האוויר הצ'כי בימי מלחמת העצמאות בקיץ 1948. קבוצה זו השלימה את הכשרתה הראשונית שם, חוותה את "התקררות" היחסים עם צ'כיה, עלתה לארץ וכאן השלימה את הכשרתה בקורס טייס מס' 1.
... סיפור חייו של סגן-אלוף (מיל') מאיר שפר התחיל בשנת 1922 בכפר קטן ונידח באזור הקרפטים בצ'כיה. 'הכפר הזה היה אז בעיני סוף העולם', הוא מספר. 'בלי מים, חשמל, טלפון, כבישים סלולים או רופא. היינו שמונה אחים ואני האמצעי. אבי, שהיה שען במקצועו נעדר מן הבית יותר משנמצא. כמעט ולא הכרתי אותו עד גיל 11, אז עברנו לעיירה שם עבד. למרות שהייתי תלמיד מצטיין, סרב אבי לאפשר לי לימודים גבוהים. היינו מאוד דתיים והוא פחד שהלימודים ירחיקו אותי מהדת, אבל בעיקר רצה שאלמד את מקצוע השענות. תמיד טען שמקצוע זה עשוי יום אחד להציל את חיי. הוא לא ידע עד כמה צדק... בגיל שלוש עשרה התחלתי ללמוד מאבי את מקצוע השענות.'
באחד במרץ 1939 סופח אזור הקרפטים להונגריה, כך שבשנת 1943, כשהיה מאיר שפר בן 21, היה עליו להתגייס לצבא ההונגרי. בשל היותו יהודי גויס לעבודות כפייה ולא לתפקיד צבאי. 'כשגייסו אותי הייתי בבודפשט, בחור עובד, עצמאי. הועברנו, גדוד של יהודים מגויסים, לעבודה במכרה פחם. לעיירה וורפולוטה. עבדנו שם קשה מאוד, בעומק מאה מטרים מתחת לאדמה, עבודה שהייתה גם מסוכנת מאוד מחשש המפולות והמחנק. מרגע שהגעתי לשם חיפשתי כיצד לצאת. יום אחד ניגשתי לאחראי, שהיה מאוד אנטישמי, וכששאלתי אותו מה השעה הוא ענה לי ששעונו לא מדייק. זו הייתה בדיוק ההזדמנות לה חיכיתי. מייד אמרתי לו שאני שען במקצועי והצעתי לתקן את שעונו. עוד באותו הערב התארחתי בביתו לארוחה גדולה, ולאחריה תיקנתי את שעונו ואת שעוני כל השכנים, שניצלו את הגעתו הנדירה של שען לאזור. יום לאחר מכן העביר אותי האחראי למקום עבודה טוב יותר. הנבואה של אבי כבר החלה להתגשם.
... תפקידו הבא היה מפקד יחידת שט"ל, שהייתה אז אחת היחידות הסודיות ביותר בצה"ל ועסקה בצילום ופענוח תצלומי אוויר. לאחר מכן עבר למינהל תעופה אזרחית לתפקיד מנהל מחלקת תעופה, האחראי על רישוי צוות אוויר אזרחי. 'זה היה התפקיד הקשה ביותר', הוא אומר.
אבל רשימת התפקידים הענפה הזאת הייתה רק הכנה לתפקיד, אותו מגדיר שפר כ'פסגת הקריירה התעופתית שלי'. בשנת 1968, לאחר שהשתחרר מחיל-האוויר, קיבל הצעה מחברו, אדם ציוני, שהיה היועץ לשר הביטחון הסינגפורי, לבוא לסינגפור, להקים את בית הספר לטיסה של חיל-האוויר הסינגפורי ולפקד עליו. 'התלבטתי אם לקבל את ההצעה ולעבור לסינגפור, אך זו הייתה הרפתקה ולכן קיבלתי אותה. חיילו אותי מחדש ובינואר 1969 הגעתי לסינגפור כשליח חיל-האוויר הישראלי. בסינגפור הייתי צריך לכתוב תוכנית לימודים מהתחלה, תוך שאני נעזר במבנה ובתוכן השיעורים בבית הספר לטיסה של חיל-האוויר הישראלי'. ביוני 1969 נפתח קורס הטיס הראשון בסינגפור, על פי תוכנית הלימודים של מאיר שפר. 'בסינגפור גם הדרכתי והקפדתי לטוס עם כל חניך.'
בשנת 1971 חזר עם משפחתו לארץ והוצע לו תפקיד במרכז ההדרכה של חברת ארקיע, אך שפר רצה לחדש את קריירת הטייס שלו, שלצערו, נפסקה סופית זמן קצר לאחר מכן. בשנת 1973 חלה לפתע

בלחץ דם גבוה מאוד, שלא איפשר לו להמשיך לטוס. 'הטיסה חסרה לי מאוד ובמשך תקופה ארוכה המטוסים שהיו חולפים מעל ביתי בדרכם לשדה דב היו מעוררים בי געגועים עזים לתחושה הנפלאה של הטיסה. לאחר שחליתי קיבלתי בלית ברירה את תפקיד ההקמה של מרכז ההדרכה בחברת ארקיע שהוצע לי זה מכבר'. מאז הספיק שפר לבצע תפקידים רבים בחברה בה הוא עובד גם היום, בגיל 82.
מאז עלייתו ארצה חזר מאיר שפר מספר פעמים לאוסטריה, לבקר במחנה הריכוז, בו היה כלוא במלחמת העולם השנייה. הוא מראה לנו תמונות שלו עומד, מחייך, על רקע מחנה הריכוז, ליד מצבות ואנדרטאות לקורבנות שכמעט והיה אחד מהם, ובכפר הולדתו. למרות החוויות הקשות שעבר הוא מוכן תמיד לספר, להיזכר, להידרש שוב ושוב לפרטים הקטנים ביותר, המרכיבים את מסע ההיחלצות שלו מציפורני הרוצחים הנאציים. נדמה כי המקרים הרבים של כמעט-נגיעה במוות שעבר בחייו לא הצליחו לדבוק בו והוא מספר אותם כאנקדוטות יוצאות דופן לכל היותר, לא מתוך כעס או תחושת עוולה, אלא מתוך הידיעה הברורה שלאורך כל שנות המלחמה ההיא היה המזל לצידו.
מאיר נפטר ב- 22.5.2012. יהי זכרו ברוך."

הקבר בקריית שאול

<u>שריד דוד ז"ל:</u> "לאחר שאיבד את משפחתו בשואה - הפך דוד שריד את בית הספר בטבריה לביתו ומפעל חייו" [דוד נפטר באמצע דצמבר 2021] (מאיידן)

<u>[עלון 93 – פברואר 2022]</u>

אתר וואלה 1.1.2022 – אלי אשכנזי

"בגיל 13 נקטעו לימודיו של דוד בגלל המלחמה, בה איבד את משפחתו ושרד את התופת של מחנות המוות בפולין. אך צימאונו לידע לא חלף, ובמשך השנים לא רק שהשלים את לימודיו, אלא הפך לאיש חינוך אהוב, שליווה דורות של תלמידים בטבריה. "הצית אש בלבבות רבים ולימד לחלום ולהגשים" "מורה דאוויד" או "המנהל רבי דוד", כך פנו תלמידיו של דוד שריד והוריהם למורה ולמנהל בית הספר

דוד שריד (צילום: אתר רשמי, גיל אליהו)

היסודי-ממלכתי ה' שבשיכון ג' בטבריה. שריד, שליווה את המשפחות מאז עלו לישראל וגרו במעברה בטבריה, הכיר כל ילד וכל משפחה והפך לדמות משמעותית בחייהם, גם כשבגרו. "הוא הצית אש בלבבות רבים ולימד, שניתן לחלום ולהגשים, גם כשהכול נראה שחור וחסר סיכוי", אמר עליו פרג'י שמש, תלמידו לשעבר, שלימים הפך למנכ"ל בעיריות טבריה ועכו.

בית הספר היה לביתו השני של שריד ול"מפעל חייו", כהגדרת בתו, דבורה אלקיים. לפני שבועיים הלך שריד לעולמו, אבל זיכרונו הותיר חותם בלבבותיהם של רבים.

הוא נולד בפסח 1928 בעיירה מאיידן [מחוז מיז'יריה] שבהרי הקרפטים. באותם ימים הייתה העיירה בתחומי צ'כוסלובקיה. הוריו של דוד, זכריה ודבורה יעקובוביץ', גידלו שמונה בנים ושתי בנות והתפרנסו בדוחק; האב היה סוכן מכירות, שנדד בין כפרים ועיירות, והאם ניהלה בית מרזח בבית המשפחה.

דוד הילד למד ב"חדר" ובבית ספר ממלכתי. מגיל צעיר הצטיין בלימודים וכשהגיע לגיל בר-מצווה, בית הספר בעיירה כבר לא סיפק את צרכיו. ההורים החליטו כי עליו ללמוד בישיבה ברמת לימודים גבוהה ושלחו אותו לעיירה סֶרֶדנִי [Serednie, מחוז אוז'גורוד], המרוחקת מאה קילומטרים מביתם. תמונה אחרונה שהוא זכר מימים שמחים עם כל משפחתו הייתה מבר המצווה שלו בפסח 1941. "באיסרו חג עליתי לתורה. אני זוכר את אמי עומדת בעזרת נשים ורווה נחת מ'התכשיט' שלה", סיפר לימים.

זמן קצר אחר כך, הוריו, יחד עם מרבית בני הקהילה היהודית בעיירה, גורשו מבתיהם על ידי שוטרים הונגרים. ההורים וילדיהם הצליחו לחזור לאזור העיירה, נתפסו ונורו למוות בנקיקי הקרפטים. כעבור זמן מה נודע לדוד, שמכל משפחתו נותר בחיים רק אחיו, ישראל-לייב, המבוגר ממנו בשנתיים וחצי, שלמד בישיבה בעיירה אחרת.

בהיותו בן 13, לדוד טרם נודע מה עלה בגורל משפחתו. אולם ללא עזרה כספית מהבית, היה צריך לדאוג למחייתו, והוא אסף אוכל מכל הבא ליד, ולעיתים זכה לארוחות בבתי משפחות בקהילה היהודית.

בינואר 1942 הצליח לחבור לאחיו שגר בעיירה שוראני [Šurany, בסלובקיה] והשניים דאגו זה לזה.

במרץ 1944 נסע לייב למאיידן, אחרי שנודע להם שסבתם מתה והוא ביקש לשבת עליה "שבעה" ולעלות לקברה. אלא שבדיוק כשהגיע לשם, נכנסו חיילי צבא גרמניה הנאצית לעיירה, שאז כבר הייתה בשטח הונגריה, וכלאו אותו.

דוד, שנותר לבד שוב, אומץ על ידי משפחתו של הרב מאיר-לייב פריי, מנהל הישיבה בעיירה. יחד עם הרב הוא הועלה מאוחר יותר על קרון המשא, שהוביל אותם למחנה המוות בירקנאו. לימים תאר את הנסיעה הנוראית, שבה עמדו דחוסים בקרון ואת סוף המסע: "אחרי שלושה ימים נפתחה דלת הקרון ואלומות אור היכו בנו כשנפתחו הדלתות. אנשי הקאפו עמדו וצעקו וחיילי אס-אס עמדו בסמוך עם כלבים נובחים. היינו רעבים, עייפים ומושפלים עד עפר", סיפר.

הוא סיפר איך הרב, שמשקפיו נלקחו ממנו, נתמך על זרועו והתקשה לצעוד. "בוהן הענק של הגרמני הפריד בינינו. הרב גישש את דרכו בפסיעות אחדות ונעלם מעיני לתמיד", כתב בספרו "מאושוויץ לטבריה ובחזרה". שנה שלמה היה במחנות המוות והעבודה בירקנאו, מאוטהאוזן וגוזן 2, והצליח לשרוד את התופת. "הוא סיפר שלא היה אירוע אחד יוצא דופן או מעשה הירואי שבזכותו נותר בחיים", סיפרה בתו, דבורה. "הוא תאר זאת כשורה של נסים והשגחה שהביאו לכך, שבעצם, בכל רגע הוא ניצל מחדש", הוסיפה.

בתחילת מאי 1945 שוחרר המחנה ודוד היה לאדם חופשי. כעת, כשהוא חלש ובודד, יצא למסע חיפוש אחר בני משפחתו. בבודפשט הוא מצא את לייב, אחיו. במשך שנתיים חי דוד במחנה עקורים בגרמניה, שבו הפך לפעיל בתנועת "השומר הצעיר". הקשר עם השליחים שהגיעו מארץ ישראל חיזק בו את הכמיהה אליה.

נחוש להדביק את שנות הלימוד שהפסיד, הוא קרא כל ספר שהגיע לידיו בנושאי היסטוריה כללית ויהודית, פילוסופיה וספרות יהודית מודרנית. הוא החל לבלוט כמנהיג וכאיש חינוך, וב-1949 הוצע לו לנסוע לנורבגיה ולהימנות על צוות המדריכים בכפר ילדים, שנתרם על ידי ממשלת נורבגיה לסוכנות היהודית. בכפר שהו ילדים ונערים ממשפחות יהודיות ממרוקו ומתוניסיה, טרם עלייתם לישראל. לכפר הגיעו גם מדריכים מישראל, ובהם הנערה לבנונה בן-קיקי, יוצאת פלמ"ח ובת למשפחת אבולעפיה, משפחה טבריינית שורשית. דוד ולבנונה הפכו לזוג. "בשבילי, אז, דמות הצבר הייתה משהו מיוחד, שהרי אני באתי מן החושך אל האור", כתב בספרו. "כשהגיעה קבוצה של צברים - מדריכים מהארץ - התרגשותי הייתה גדולה. כשקלטתי שקרוב אליי עומדת בחורה צברית יפהפייה, בעלת שם עברי מיוחד במינו - לבנונה - שאפילו חולמת בעברית, וכל מה שהיא לוחשת, היא לוחשת בעברית, חשתי כי המשיח הגיע. התאהבתי בה מיד. התאהבותי לא נותרה חד צדדית, עד מהרה גיליתי כי גם לבנונה התאהבה בי", תאר בספרו. לבנונה מצידה סיפרה כי התקשתה להאמין שמדובר בניצול שואה, למשמע העברית המושלמת שדיבר וידיעותיו הרחבות אודות ארץ ישראל. אפילו את סיפורו של רבי מאיר בעל הנס, הקבור בעיר שלה, ידע היטב.

דוד שריד עם אשתו לבנונה (צילום: באדיבות המשפחה)

בתום 14 חודשי עבודה במחנה הנוער החליטו השניים להינשא. באותם ימים היה מדובר בחיבור יוצא דופן - נערה צברית ממשפחה ספרדית מיוחסת ומבוססת כלכלית ופליט גלותי, ניצול שואה מצ'כוסלובקיה, ללא משפחה, ללא ייחוס וללא פרוטה בכיסו.

קודם לחתונה התפצלו למשך קרוב לשנה; לבנונה עברה לנהל מחנה של ילדי עולים בצרפת בעוד שבלבו של דוד גמלה ההחלטה לעלות לישראל, להתגייס לצה"ל ולשרת כלוחם. לאחר שעלה עיברת את שמו מיעקובוביץ' לשריד. בתחילת שנת 1952 שבה לבנונה לביתה, ובחודש אפריל נערכה החתונה בחוף "הלידו" שעל שפת הכנרת.

יום חתונתו לא עבר בצורה חלקה: לטקס החופה איחר דוד לאחר שהשתתף בקרב מול חיילים סורים, סביב השליטה על מובלעת חמת גדר. בקרב נהרגו שבעה חיילי צה"ל. בסוף אותה שנה השתחרר משירות סדיר. לבני הזוג נולדה בת, דבורה, שנקראה על שם אימו של דוד. שני בני הזוג החלו לעבוד בהוראה במעברה הגדולה שהוקמה אז בטבריה, במקביל ללימודיו באוניברסיטה לתארים ראשון ושני. "השתדלתי להשלים ולהשיג את מה שהפסדתי מבחינה השכלתית", הסביר את הצמא שלו ללימודים.

עבודתו לתואר מוסמך עסקה בתמורות ביישוב היהודי בטבריה בתקופת העלייה הראשונה והשנייה. הוא הפך בר-סמכא בהיסטוריה של טבריה ועסק רבות בחקר ראשית הרפואה בעיר. כדי לחקור את הקמת בית החולים הסקוטי בטבריה, הוא אף נסע באחת משנות השבתון שלו לאדינבורו שבסקוטלנד. שריד היה גם ממקימי המכון לחקר טבריה, שפעל בעבר בעיר.
ב-1962 יצאה המשפחה לשליחות בפנמה, שם לימדו דוד ולבנונה בבית ספר היהודי. לאחר שובם לטבריה, ב-1965, מונה דוד להיות מנהל בית ספר היסודי ממלכתי ה'. בית הספר שכן בשיכון ג', שנבנה כמה שנים קודם, ומרבית תושביו היו משפחות שעלו מצפון עיראק.
"זו הייתה קהילה של אנשי כורדיסטן, שלימדתי אותה, עד שהכרתי אותה היטב, על כל אורחותיה ומנהגיה. עד כדי כך התעריתי בהם, שבכל פגישה עם יו"ר ועד ההורים הוא היה טופח על כתפי ואומר לי: 'אתה כורדי!', כלומר אתה אחד משלנו", סיפר דוד.
עד מהרה הפך שריד לדמות משמעותית עבור תושבי השכונה. אהרון יצחק, יו"ר ועד הישוב ארבל, שלמד בבית הספר, אמר כי "דוד היה עבור התלמידים וההורים שלהם הרבה מעבר למורה ומנהל, הוא היה מעין אב רוחני. הוא היה דמות נערצת והייתה לנו יראת כבוד כלפיו. היה לו מעמד מיוחד בשיכון ג'". יצחק הדגיש כי יראת הכבוד לא נבעה מפחד אלא מהערכה גדולה. "לדוד היה ידע עצום שהוא דאג להנחיל לנו, בנוסף גם הייתה לו גישה מיוחדת לתלמידים; לדוגמה - בבית הספר לא היו עונשים. תלמיד שעשה בעיות, והיו רבים כאלו, נשלח לחדר המנהל. דוד היה לוקח את התלמיד ויוצא איתו לטבע שהקיף אז את בית הספר. הוא היה מסביר ומלמד על צמחים, בחורף היה מלמד אותנו על פטריות מאכל. הוא היה מומחה לפטריות מאז ילדותו בשואה, כשליקט מזון". יצחק סיפר עוד כי שריד לימד את תלמידיו לשחק שחמט והיה מקיים משחקים סימולטניים מול ארבעים תלמידים.

דבורה, בתו של שריד, שעובדת כיועצת חינוכית, הסבירה כי אביה "ראה בלימוד שחמט דרך טובה לפתח כישורים, שיטות חשיבה ודרך להירגע וליצור מעגל שייכות לתלמידים". פרג'י שמש סיפר שבעקבות אותה חוויית ילדות יזם בהיותו מנכ"ל עיריית טבריה את הכנסת השחמט לבתי הספר בעיר כמקצוע לימוד.
גיל אליהו, צלם עיתונות שלמד בבית הספר, סיפר כי נשלח לא אחת לחדר המנהל. "דוד היה נותן לי לקרוא ספרים. אני זוכר עד היום את הספר הראשון, זה היה ספר של יאנוש קורצ'אק, וכך קראתי אצלו עוד הרבה ספרים. גם היינו יוצאים איתו הרבה לטבע והוא חיבר אותנו לשטח, וכשהיה טיול שנתי הוא לא ויתר על אף תלמיד, למרות שהמורות חששו שהתלמידים הבעייתיים ייצאו לטיול. דוד היה לדמות משמעותית בחיים שלי".
רבים מתלמידיו הקפידו לשמור איתו על קשר לאורך כל השנים, היו חוגגים איתו את ימי ההולדת שלו ובאים לביתו ביום השואה. הוא מצידו עקב אחר הצלחות תלמידיו שבגרו והיה גאה בהם.
כמי שחווה את מאורעות השואה, הדחיק שריד את הזיכרונות במשך שנים רבות. הוא אף סרב לקבל פיצויים על הסבל שעבר. בתו מספרת כי לכידת אדולף אייכמן והמשפט שנערך לו, גרמו לאביה להתחיל לדבר ולספר על מה שעבר עליו כנער. "ברגע שהתחלתי לשמוע את המשפט, הדמעות התחילו זולגות. מעצמן זלגו, ללא שליטה. זו הייתה הפעם הראשונה שבכיתי מאז המלחמה, כלומר עברו קרוב לשש עשרה שנה. זה לא היה בכי היסטרי, רק דמעות, והרגשתי כאילו משהו מתוכי נפרץ", סיפר לימים.
ב-1987 סיים דוד 22 שנות ניהול בית ספר ויצא לפנסיה. הוא החליט כי עליו לקיים את מה שהגדיר כ"מצוות 'והגדת לבנך'", והיה מראשוני ניצולי השואה שליוו מסעות בני נוער ישראלים לפולין. בפעם הראשונה שיצא עם משלחת בני נוער עבר חוויה כה מטלטלת עד שלקה בלבו ואושפז בבית חולים בפולין. אף על פי כן, הוא לא ויתר, ונסע אחר כן לעשרה מסעות נוספים.
העיתונאי וההיסטוריון תום שגב נלווה לאחת מאותן משלחות ובספרו "המיליון השביעי" ציטט את דברי שריד לנערים: "הוא אמר להם **שמורשת השואה מצווה עליהם לזכור בעצב ולחיות בשמחה**". שגב ציין גם כי "שריד הזכיר לא אחת את רצח הצוענים: במהלך הביקור בבירקנאו הוביל את התלמידים

אל לוח אבן קטן המנציח אותם. בעת מאסרו במחנה היה עד לרציחתם. הוא אמר לתלמידים כי היהודים מצווים שלא לשכוח אותם, כשם ששאר העולם מצווה שלא לשכוח את היהודים".
עוד כתב שגב כי כשעלתה לדיון שאלת הנקמה, "דוד שריד אמר לתלמידים שאין נקמה: **אין למלא את הלבבות בשנאה, חזר ושינן להם, פן לא יישאר בהם מקום לאהבה".** שריד תמך במפעלי ההתנדבות הרבים, להם הייתה מסורה לבנונה, רעייתו, ובמסגרת פעילותה למען קליטת עליה גם הצטרף אליה לשליחויות במולדובה ובאוקראינה, שם לימדו השניים באולפנים ללימוד עברית.
לדוד וללבנונה אשתו הוענקו אותות "יקיר העיר טבריה". השניים היו כצוות שמסור כל כולו לתחומי החינוך, החברה והמורשת בעיר שכה אהבו. [לבנונה נפטרה ב-2009, בת 80]

דוד שריד בזמן שנסע לאושוויץ כעד (צילום: באדיבות המשפחה)

דוד שריד היה מניצולי השואה הראשונים שליוו תלמידים לפולין. מצעד החיים ב-2019 (צילום: יואב איתיאל)

תלמידיו של שריד חוגגים איתו בחנוכה (2018) לפני שלוש שנים (צילום: באדיבות המצולמים)

בעקבות הכתבה בעיתון הצלחתי לאתר את בתו של דוד, דבורה אלקיים, המתגוררת בפצאל (מושב בבקעת הירדן). ממנה קיבלתי את התמונות המרגשות הללו

עדותו של **שריד (יעקובוביץ) דוד**, יליד 1928, **Majdan** (מחוז מיז'יריה) על קורותיו ב-Auschwitz-Birkenau, ב- Mauthausen ב- Gusen וב- Gunskirchen
https://collections.yadvashem.org/he/documents/4149929

דוד שריד ואשתו, לבנונה, בצעירותם ובבגרותם

דוד שריד ומשפחתו

דוד מקבל את תעודת ההוקרה שלנו מיהודית גליק
דוד שריד ובתו, דבורה אלקיים